JOANNIS
CINNAMI
IMPERATORII
GRAMMATICI
HISTORIARUM
LIBRI SEX.

2

ΙΩΑΝΝΟΥ

ΚΙΝΝΑΜΟΥ

ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΛΟΓΟΙ ΕΞ.

JOANNIS CINNAMI

IMPERATORII GRAMMATICI

HISTORIARUM LIBRI SEX,

SEU DE REBUS GESTIS

A JOANNE ET MANUELE COMNENIS IMPP. CP.

Accedunt CAROLI DU FRESNE, D. DU CANGE, *Regi a Consiliis, & Franciæ apud Ambianos Quæstoris, Notæ Historicæ & Philologicæ.*

HIS ADJUNGITUR

PAULI SILENTIARII DESCRIPTIO SANCTÆ SOPHIÆ, QUÆ nunc primum prodit Græce & Latine, cum uberiori Commentario.

VENETIIS,
EX TYPOGRAPHIA BARTHOLOMÆI JAVARINA.
M. DCC. XXIX.

ILLUSTRISSIMO VIRO DOMINO D.

IOANNI BAPTISTÆ COLBERT

REGI AB INTIMIS CONSILIIS ET SECRETIS

Generali Ærarii Moderatori, Summo Regiorum Ædificiorum Præfecto, Regiorum Ordinum Quæstori, Marchioni de Seignelay

CAROLUS DU FRESNE F.

EXigit *officii mei ratio*, Vir Illustrissime, *ut vulgandam Lucubrationem hanc meam auspiciis non aliis committam quam Tuis, cujus moderationi auctoritatique præcipuæ quodcumque in re æraria munus gero, subjectum est. Atque ad patrocinium quidem Tuum præ cæteris ambiendum cum id me satis per se superque impellat, tum adducor inprimis amore ac studio isto singulari, quo & Litteras & Litteratos omni data occasione prosequeris. Qua enim es amplitudine animi, non minus in Liberalium quam in cæterarum etiam inferiorum Artium renovationem incubuisti hactenus: & quantum felicitatis attulisti advecta per has restitutas rerum omnium affluentia, tantum decoris illarum patrocinio conciliasti Regno universo, cujus nomen ab eruditis quibusque ad immortalem gloriam facilius traducatur. Certe cum amplissima laudum accessione aucta sit atque locupletata Gallia, ex quo* Ludovicus *subditorum sibi Populorum splendori & commodo tanta cum animi contentione invigilat, id diligentiæ præsertim & industriæ Tuæ*, Vir Illustrissime, *memori animo illa adscribit, quod ardua tanti Principis consilia strenuus plane fidusque Administer exequeris. Si reddisum ab Rege Populis terra marique Commercium; si Principatum illum Eloquentiæ, quem etiam Romani Gallis aliquando detulere, nunc quasi postliminio recuperatum; si restitutam denique suam Artibus celebritatem merito illa gloriatur: hoc opera quodammodo Tua perfectum agnoscit, qui omnem ingenii ac solertiæ vim in mandatis Regiis conficiendis sam operose impendis. Eadem pariter jure obstrictam se Tibi profitetur Bibliotheca Regia, quam a* Francisco I. *inchoatam, ab* Henrico II. & Catharina Medicea *non mediocriter adauctam, Rex idem noster nova Manuscriptorum Voluminum accessione locupletavit. Ea enim & numero propemodum infinita, & raritatis laude omnium haud scio an præstantissima, ita studio Tuo incredibili sunt conquisita, ut non tam auxisse, quam novam Bibliothecam effecisse dicendus sit, atque adeo divisam in majoribus suis, in se collectam, Te procurante, gloriam conjunxisse. Sed & præcipuum Bibliothecæ istius decus, pretiosa illa raraque Numismata, quæ a Serenissimo Aurelianensium Duce* Gastone *collecta tanto labore tantoque delectu, tum Coronæ, ut ajunt, Regiæ legata, nunc asservantur ibi diligenter, quotidie ab Rege consiliis Tuis incitato mirifice mulsiplicantur. Ac ne reconderetur fons ille eruditionis uberior, eodem quo*

Bibliotheca constructa est loco, Academiæ Virorum totius Europæ peritissimorum, Te suadeute, constitutæ; qui cum eo parati accedant certis quibusdam diebus ad omne humanioris doctrinæ genus tractandum, tum si quid inter disputandum dubii forte controversique acciderit, illico ad librorum auctoritatem, quasi ad decretorium judicium confugiant. Atque hoc in memoriam revocat, haud absimilem olim Imperatorum quorumdam Byzantinorum pro re litteraria curam; qui insignem Constantinopoli Bibliothecam instituerant, & ipsi curandæ perficiendæque præfecerant viros omnino duodecim, ut lectissimos totius Imperii, sic omnibus disciplinis quam exculsissimos. Etsi autem, Vir Illustrissime, minime dubitem, quin tanta pro superandis litterarum molestiis commoda sint ejusmodi, ut iis ad suscipiendas egregias lucubrationes plerique ingenii doctrinæque laude illustres impellantur acrius; haud scio tamen an ista facilitate, benignoque aditu inflammentur maxime, quo tum ipsos, tum ipsorum opera soles benevolus amplecti. Equidem licet id mihi non arrogem, ut me in santorum virorum numero collocare ausim, benignitatis tamen istius specimen, nuper jam sensi luculentum, cum illustratam utcumque a me Sancti Ludovici Historiam, dicatamque Regi nostro Christianissimo, Tibique oblatam, excipisti amantissime. In quo ut profuerint multum & Majestas Augusti quod præfert Nominis, & argumenti nobilitas atque sanctimonia, plus tamen, mea sententia, profuit maxima Viri Illustrissimi Caroli Colbert fratris auctoritas, cujus commendatio tanto plus habuit apud Te ponderis, quanto Te & arctiori conjunctione sanguinis, & veriori prudentiæ, ingenii, modestiæ, virtutisque similitudine complectitur. Quas quidem in eo dotes cum tota passim Gallia suspiciat, tum Rex ipse adeo perspectas habet atque exploratas, ut amplissimis eas muneribus ornaverit, quorum omnium instar hæc duo sunt: demandata nuperæ Pacis sanciendæ cura, & solemnis quam apud Serenissimum Magnæ Britanniæ Regem nunc obit Legatio. Cui quidem utrique provinciæ, quod non modo præfectus fuerit ab Rege perspicacissimo rerum æstimatore, sed etiam satisfecerit undecunque summo Principum plausu, & publica omnium gratulatione, vel inde conjicere licet quanta apud Regem gratia, quanta apud exteros fama, quanta apud omnes existimatione floreat. Cæterum qua in me passim usus est benevolentia, eadem quoque, Vir Illustrissime, adducor, ut sperem Te mihi nunc facilem ac benevolum affore. Quod quidem haud ægre præstiteris, si has Tibi inscriptas qualescumque in Historiam Comnenicam, & in Paulum Silentiarium Exercitationes benigno exceperis animo, & Nominis Tui quasi auctoritate protexeris. Hanc spem meam auget imprimis præclara consiliorum Tuorum factorumque ratio, quæ eo dumtaxat ex communi omnium consensu pertinet, ut Regni Regisque nostri Invictissimi gloriam amplitudinemque, si tamen accessionem aliquam admittunt, quocumque modo amplifices. Nam cum in hoc opere elaborando nihil aliud mihi propositum fuerit, quam ut egregia quæque Gallorum Facinora, ut suscepta olim incredibili animo, ita felicius toto Oriente, laudabiliusque perfecta, collocarem in meliori lumine, tum hoc pergratum Tibi, perquejucundum fore confido, ad commendandam quippe gloriam, cui uni inservis, omnino accommodatum.

PRÆFATIO
IN HISTORIAM
IOANNIS CINNAMI

CUm propensus erga litteras omnes, artesque ingenuas amor, non decorus solum Principibus viris, iisque quos ad hominum imperia magnasque res & arduas capessendas, seu virtus, seu natura genuit, sed etiam perutilis jure censeatur: tum is maxime qui versatur in hoc studio, quod in Historiæ & antiquitatis scientia situm est. Ex ea quippe non superiorum modo notitiam ætatum, sed & certa civilis prudentiæ petunt documenta, & alienis exemplis & casibus, in suis vel communibus gerendis rebus nullo suo periculo cautiores evadunt. Et vero Historia magistra morum, & regula posteris est, ad quam, vitam dirigere suam jubentur; & quædam clara lux veritatis, quæ sicubi aberrent, aut degenerent, pravitatem erroremque in obscuro esse non finit. Præ reliquis autem Constantinopolitanorum Imperatorum Annales frequenti rerum humanarum fortunæque, quam in iis legere est, vicissitudine, quid tenendum vitandumque sit, attentis variorum eventuum æstimatoribus haud obscure demonstrant. Hujus porro Byzantinarum Historiæ rerum in eam ego partem studiose mihi, ac sane, ni fallor, utiliter incumbendum putavi, quæ & videbatur a nostris hominibus adhuc aut ignorata, aut relicta, & arctiori cognationis nexu cum Gallicis devincta, atque conjuncta, lucis iisdem plurimum afferre posset. Eos igitur commentariis & animadversionibus Auctores illustrandos constitui, qui in id præcipue stylum contulerunt, ut eam litteris consecrarent: ut appareat non frustra Amplissimos Viros, qui universam Byzantinam Historiam Typis Regiis hactenus edendam curarunt, operam collocasse, quo non senescentem modo, sed extinctam prope, Scriptorum tam illustrium laudem & memoriam ab oblivione hominum atque silentio vindicarent, qui permulta de nostris rebus, Gallorumque toto fere Oriente laudabiliter ac præclare gestis, haud comperta memoriæ prodiderunt. Quæ certe digna sunt, ut in iis commendandis immortalitati Scriptorum omnium certet industria, cum acres sæpe aculeos ad gloriam habuerint alienæ, aut, ut verius dicam, cognatæ virtutis monumenta; nec omnino ferendum sit, ut tot clarissimarum exempla virtutum in tanta tamque diuturna apud posteros obscuritate delitescant. Scribere autem orsus sum ab expugnata captaque a Gallis, tum Venetis Constantinopoli, partim editis ad eam rem in Villharduinum, qui expeditionis hujus, cujus & ipse pars magna extitit, exordia descripsit, observationibus; partim etiam e probatis Scriptoribus Græcis ac Latinis, tum veteribus quoque monumentis e Regiis Tabulariis, quæ harum expeditionum consilia atque acta conservant, depromptis, totius historiæ illius continuatione serieque contexta, quæ & salebris impedita explicaret, ac obscurata, peneque obruta in lucem proferret. Jam vero en ad novum aggredior opus scholiis notisque illustrandum, quod propter vel

eventuum varietatem, vel rerum quas complectitur præstantiam, vel eorum qui id elucubrarunt illustrem dignitatis gradum, præcipuam quamdam apud Eruditos gratiam meretur & commendationem. Ea est Historia Comnenica, seu Imperatorum Constantinopolitanorum ex nobilissima Comnenorum familia, quæ præ cæteris, quæ hujusce Imperii gubernacula tenuerunt, Nostris potissimum innotuit, tum ob bella quæ cum Francis ac Normannis gessit, tum propter varia cum iis pacis, atque adeo connubiorum & affinitatum inita fœdera. Gentis istius incunabula ac incrementa primus publicavit Nicephorus Bryennius Cæsar, Annæ Comnenæ Porphyrogenitæ Alexii Comneni Imperatoris filiæ conjux; vir non modo splendore natalium inclytus, ac Magistratuum prærogativa, sed omni etiam disciplinarum genere quam excultissimus: in cujus quidem Commentariis, quæ ad priscos illos nostrates Normannos, qui in Oriente non modica bellicæ virtutis edidere documenta, spectant, plurima occurrunt intermixta. Historiam a conjuge Bryennio exaratam excepit, & prosecuta est Anna Comnena Cæsarissa, eamque in quindecim libros partita est, quibus Alexiadis appellationem indidit, seu de rebus gestis Alexii Comneni Imperatoris parentis sui, qui una cum Isaacio Comneno decessore Comnenorum potentiæ viam aperuit; quos quidem acri profecto supra sexum judicio ac singulari elegantia conscripsit. Quippe, ut fidem faciunt Scriptores ejus ævi, litterarum laude apprime floruit, ac cultu præsertim Atticæ limatæque dictionis. Alexio autem imperante e Gallia Normanni in illius Principatu, totoque Græcorum Imperio, cum in Italia, atque adeo in Dalmatia, præclaris patratis facinoribus plurimum inclaruerunt, tum vero potissime Franci, cum iis Gotefrido Duce in Palæstinam propetantibus Alexius obstitit, qui non semel cum ingenti suorum strage repulsus est. Rebus proinde ipsis, quas cum laude descripsit, & variis utrinque cum Imperatore vafro initis fœderibus interfuit, oculisque ipsis plerosque usurpavit ex inclytis illis ducibus ac belli fulminibus, quorum appulsu Oriens totus cohorruit. Quin & singulorum notavit nomina, dignitatem generis, & quæ gerebant munera designavit. Illustrissimorum hoc par conjugum, eorumque Annales e tenebris primus eruit, & Romana civitate donavit Petrus Possinus Soc. Jesu Presbyter, vir utriusque linguæ peritissimus, & omni eruditionis genere instructissimus, qui, ut multa alia Scriptorum monumenta, Georgii Pachymeris historiam a se luculenter illustratam, diuque ab Eruditis expectatam, hoc ipso tandem quo scribimus anno luce publica donavit. Alexiadem Annæam excipit Joannes Cinnamus Imperatorius Grammaticus, qui ab excessu Alexii Comneni Imperatoris, Annæ parentis, Historiam suam exorsus, resque Joanne Imperatore, Alexii filio, & Annæ fratre, carptim & libro unico complexus, eas potissimum describendas suscepit, quæ Manuele Comneno, Joannis filio, imperante accidere, cum & iis interfuerit, ipsique Manueli militarit, in omnibus quas ille obiit expeditionibus fidissimus comes. Nemo porro ex tot Principibus qui Constantinopoli imperarunt, in Latinos æque propenso fuit animo, atque Manuel, cum & uxores Latini generis binas sibi adjunxerit, & cum Latinis fœdera plurima pepigerit, & Conradum Imp. Germanicum in Castris primum, deinde Hadrianopoli; ac Regem denique Franciæ Ludovicum VII. Constantinopoli exceperit magnifice, ipsi-

usque Ludovici filiam Agnetem Alexio filio in uxorem expetierit, & obtinuerit. Et sane ea voluntaris & animi propensione fuisse Manuelem in Latinos profitentur Scriptores omnes, ut inde non semel subditarum sibi gentium invidiam ac odium conflarit. At cum Cinnami Historia haud ita pridem ex MSS. Codicibus eruta, nondum Regiis Typis ac Luparæis ornamentis donata esset, hanc iis committere operæpretium visum est, ne quid hac in re ad Historiæ Comnenicæ laudem deesset & commendationem. Verum cum ea omnia quæ sparsim de rebus potissimum nostratibus in hac nobilissimorum Scriptorum triade interseruntur, ut dicam quod res est, non ita sint explicata, in medioque posita, (quia de rebus exteris ἀκριβῶς & enucleate scribere oppido difficile est) ut a Scriptoribus coævis arcessito lumine non indigeant, eorum cum Bryennii Annæque & Cinnami narrationibus comparationem institui, ut rerum quæ describuntur veritas elucescat, & eorum infirmetur fides, siquando socero gener, parenti filia, & Principi subditus, plusculum etiam quam concedit veritas, indulserint. Quamquam nuda hac & simplici collatione minime contentus, difficiliores insuper magisque perplexos elegantis istius Historiæ Comnenicæ nodos pro virili extricare studui, atque e tenebris eruere multa quæ ad res Byzantinas spectant, non obvia cuivis & expedita. Porro ut Imperatorum ac Principum, tum Græcorum, tum Latinorum, & Turcorum, quorum passim in tota hac Historia injicitur mentio, familiæ & Stemmata facilius dignoscerentur, non gentis dumtaxat Comnenicæ, sed etiam Bryennianæ, atque adeo Normannicorum Apuliæ Ducum & Regum Siciliæ, & Turcicorum ac Iconiensium Sultanorum Indices Genealogicos præmittere consultum putavi, interim dum totum quod de Familiis Orientalibus digessi opus in publicum prodeat. Iis denique adjungere visum est Topographiam & Descriptionem Constantinopoleos, aliquot annis antequam Urbs in Turcorum potestatem concederet a Christophoro de Bondelmontibus Florentino exaratam, brevioribusque Notis illustratam: ut & præclarum Pauli Silentiarii de Sophiana Æde Poema, quod in manus meas affecta pene hujusce operis editione pervenit, cum rem gratam facturum me Eruditioribus arbitratus sim, si hæc inedita Historiæ Byzantinæ monumenta in publicum proferrem.

DE CINNAMO.

DE Cinnamo hujusce Historiæ, quæ elegantissimis & vere Regiis Typis nunc prodit, Scriptore quadam observaturus, ordiar a verbis Leonis Allatii, qui in Diatriba de Symeonibus illius elogium perstrinxit. Cinnamus, *inquit vir eruditissimus*, nescio quo fato a quibusdam Sinnamus dicitur, reluctante apertissime Vaticano Codice, ex quo exempla cætera exscripta sunt. Cinnamorum Familia ad hæc usque tempora non contemnenda in Græcia agnoscitur, Sinnamorum nulla est, quæ etiam si esset, cum illa Historia Cinnamum præferat Auctorem, frustra operam ludunt, qui aliter proferunt, posterioris Exscriptoris incuria decepti. *Certe Cinnamorum Familiam in Italia pridem notam constat ex Martiale, apud quem occurit nescio quis* Cinnamus *tonsor, Eques Romanus effectus, nomine licet tacito notatus a* Juvenale *Sat. 1. in quem ita lusit lib. 7 Epigr.* 63.

Qui tonsor fueras tota notissimus Urbe,
  Et posthæc Dominæ munere factus Eques:
Sicanias Urbes, Ætnæaque regna petisti,
  Cinname, cum fugeres tristia jura fori.
Qua nunc arte graves tolerabis inutilis annos?
  Quid facit infelix & fugitiva quies?
Non Rhetor, non Grammaticus, ludive magister,
  Non Cynicus, non tu Stoicus esse potes:
Vendere nec vocem Siculis, plausumque Theatris;
  Quod superest, iterum, Cinname, tonsor eris.

Extat præterea Romæ vetus Inscriptio, quæ Cinnamorum Familiam Italicam asserit, hisce concepta verbis: RELIQUIÆ. CINNAMI. TI. CÆSARIS. AUG. FAUSTIANI. *Sed & senescente Græcia sedem fixisse in Apulia docet* Joannis *Archiepiscopi Barensis Diploma, quod descripsit Ferdinandus Ughellus in Episcopis* Juvenacensibus *N. 1. exaratum* quadragesimo anno Imperii Constantini, simulque cum eo regante Romano Porphyrogenito dilecto filio ejus, Serenissimis Imperatoribus, *proinde A. Ch.* DCCCCLI. *in quo mentio habetur* Pandonis Clerici, filii Cinnami Imperialis Spathæ (*id est, Spatharii*) quondam, & Judicis Juvenaciæ. *Ex quibus perspicuum etiam fit Cinnamos sub Imperatoribus Constantinopolitanis in Italia munia non contemnenda obiisse, unde postea Constantinopolim & in Thraciam concesserunt. Quippe præter* Joannem *Cinnamum hujusce Historiæ Scriptorem, qui Manueli Imperatori meruit, nonnullos alios Cinnamos memorat* Joannes *Cantacuzenus lib.* 3. *cap.* 26. 89. 95. *&* 97. E. R. *quos iis qui vulgo* Ἄρχοντες *indigitantur, florebantque sub Palæologis accenset, ut & Michael Psellus hisce Versibus ab Allatio laudatis:*

Τοῖς ἐν πνεύμασι ϗ συνεστωμένοις.
Συγκλητικοῖς, ἄρχουσι τῆς Ἐκκλησίας,
Βάρδαις, Προκοπίοις τε, Κιννάμοις πλέον, &c.

Ex Cinnamorum igitur nobili satis & antiqua gente ortus Joannes *Cinnamus vixit sub Manuele Comneno, cujus res gestas aliquot libris digessit, quemadmodum &* Joannis *parentis. Sed* Joannis *vitam leviter, unicoque libro perstrinxit, quod, ut ipse ait, eo imperante, ac nedum plane fatis functo, nondum ad maturam ætatem pervenisset. At Manuelis Historiam eo lubentius scribendam suscepit, quod & vixerit illius ætate, eique meruerit ab ipsa adolescentia, & plurimis in utramque continentem ab eo susceptis expeditionibus interfuerit; adeo ut neminem alium majori cum fide & diligentia istud operis aggredi posse existimaret. Huc accedebat quod litteris non modo humanioribus, sed etiam divinis apprime esset instructus, proindeque Historia scribenda perquam idoneus. Nam, ut Allatii de Cinnami Scriptoris charactere judicium appingam,* auctor est elegans, si quis alius, formulis dicendi peregrinis sæpius utitur, figuris ex Sophistarum penu. Periodi illi concisæ, planæ, nisi cum compositionis novitate asperantur, & obscurantur. Totum se, ut verbo extricem, ad Procopium componit. Et mirum est inter tot alios posterioris sæculi Scriptores tumultuarie in dicendo scribendoque delirantes, hunc tantum sapuisse. *Cinnami vero in rebus Theologicis eruditionem commendat Nicetas Choniates in Andronico Tyranno lib. 2. N. 5. cujus etiam specimen non unum in Historia sua suppeditat, tum de iis differendi sese offert occasio. Certe in isto opere ut in enarrandis Græcorum gestis nimium sibi videtur indulsisse, dum ea longe majora, quam erant, facit, ita in Pontifices Romanos, Imperatores Germanicos, atque adeo*

in Latinos omnes, ex innato Gracanicis ingeniis in illos odio, seu potius invidia, parum aequus, imo semper & acriter intemperans est. Sed id, ut dixi, non Cinnamo duntaxat, sed caeteris etiam Scriptoribus Graecis, seu Byzantinis familiare est. Militari studio operam dedisse Cinnamum, ex ipsismet Scriptis arguitur. Scribit enim lib. 1. cap. 1. se vixdum adolescentem una cum Manuele in utramque continentem profectum esse, initisque in iis bellis interfuisse: ἐπεὶ δὲ οὕτω μειρακίῳ γε ὄντι μοι πλείστας συνδιαδεδραμηκέναι οἱ τῷ εἰς ἤπειρον ἑκατέραν συνέβαινεν ἐκστρατειῶν. *& lib. 5. cap. 18. ait se in Manuelis comitatu fuisse, cum Zeugminum oppugnavit. Denique Nicetas loco laudato testatur Joannem Cinnamum, quem* Κίναμον Ἰωάννην *vocat, Andronico Tyranno militasse cum ad Lopadium in Bithynia castra posuit. Unde forte miretur aliquis, quod vir rebus bellicis, militarique officio tota vita sua impeditus, Regii, seu potius Imperatorii Grammatici munus obierit, quod idem fuit ac Notarii, seu Secretarii. Nam, ut auctor est Hieronymus Blanca in prologo ad Commentarios rerum Aragonensium*, ipsi Notarii, ac privilegiorum hujusmodi Scriptores tum Scribae Regii, tum & quandoque Grammatici Regum appellari, Graeco nomine retento consueverunt. *Atque hac notione* Γραμματικοῦ *vocem usurpasse videtur Pachymeres lib. 1. cap. 19. lib. 3. cap. 11. & lib. 5. cap. 26. Quae quidem appellatio Notariis indita est, quod id muneris Litteratos potissimum viros spectaret: nam, ut ait Diomedes lib. 2. de Arte Grammat.* Grammaticus Latine Litteratus est appellatus. *Grammatici igitur Imperatorii dignitas Palatina fuit, etsi in Catalogis Officiorum Aulae Constantinopolitanae nulla illius occurrat mentio. Cinnami Historiam primus e Vaticanae Bibliothecae Codice exscripsit* Isaacus Vossius, *majoribusque distentus curis Cornelio Tollio Ultrajectensi tradidit Latio donandam, proferendamque in lucem. Hanc ille tandem emisit Trajectensibus typis anno* MDCLII. *cum levioribus aliquot notis, quae non tanti visa sunt, ut eas huic adjungerem Editioni, cum nihil fere eorum quae ad Historiae Cinnamicae illustrationem, aut locorum difficilium enodationem pertinent, contineant. Sed & illius versionem, tumultuaria quadam, ut ipsemet fatetur, opera exaratam recensere operaepretium duxi, cum multis in locis Scriptoris mentem vix sit assecutus, in aliis paulo obscurior visus sit. Quae quidem in elucubratione ita sum versatus, ut nihil laudandis Interpretis conatibus detractum velim. Cum vero Codex MS. Cinnami, qui servatur in Bibliotheca Vaticana, in sex libros dividatur, in totidem Historiam hanc, librosque in sectiones, aut capita sum partitus, cum in editione Tolliana in quatuor tantum libros divideretur, quorum ultimus sua mole tres alios ferme excedit. Quippe in MS. Codice in tres pariter distinguitur, ut auctor est Allatius, qui praeterea principium septimi in eo legi, nec ultra, annotat, Quod inde factum existimat*, quod ille Codex exscribebatur, cum Constantinopolis terra marique obsessa, tormentis bellicis a Mahumetanis oppugnabantur, ut Exscriptor, in margine annotaverat. Dei postmodum justo judicio Urbe hostibus tradita exscriptio quoque illa post aliquot paginas finem habuit, vel expugnatione Urbis, vel infortunio, utinam non caede Exscriptoris interturbata. *Et sane post Manuelis excessum Historiam se concinnasse ipsemet testatur Cinnamus lib. 1. cap. 1. cum ait Manuelem sua aetate defunctum, relicto filio impubere. Hanc autem an absolverit, & ad Manuelis mortem nec ne perduxerit, etsi videtur probabile, non tamen omnino id constat, quamquam variis in locis, ac praesertim pag. 150. ubi de Alexio Manuelis filio, quaedam a se dicenda & enarranda proponit, quae in Codice Vaticano non extant. Utcumque sit, libri Epigraphe ita concipitur, ut vivo adhuc Manuele, ac nedum extincto videatur apposita, cum* Ἐπιτομὴν *rerum a Joanne Imp. nuper fatis functo gestarum, & Manuelis Joannis filii Historiam dicatur continere. Nam si Manuel tum vivendi finem fecisset, cum Historiam absolvit, aut illius titulum adscripsit Cinnamus, non tam Joannem, quam Manuelem* μακαρίτην *appellasset; solent enim Graeci viros potissimum illustres, qui haud ita pridem decesserunt,* τῶν μακαριτῶν *appellatione donare, ut ex Synesio & aliis constat: quemadmodum faeminas nobiliores,* τῶν μακαριτίδων, *quam ultimam vocem usurpant idem Synesius Epistola 44. & Pachymeres lib. 4. cap. 23.*

ΕΠΙΤΟΜΗ ΤΩΝ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΩΝ ΤΩι ΜΑΚΑΡΙΤΗι ΒΑΣΙΛΕΙ ΚΑΙ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΩι ΚΥΡΙΩι ΙΩΑΝΝΗι ΤΩι ΚΟΜΝΗΝΩι. ΚΑΙ ΑΦΗΓΗΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΑΧΘΕΝΤΩΝ ΤΩι ΑΟΙΔΙΜΩι ΥΙΩι ΑΥΤΟΥ ΤΩι ΒΑΣΙΛΕΙ ΚΑΙ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΩι ΚΥΡΙΩι ΜΑΝΟΥΗΛ ΤΩι ΚΟΜΝΗΝΩι ΠΟΙΗΘΕΙΣΑ ΙΩΑΝΝΗι ΒΑΣΙΛΙΚΩι ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΩι ΚΙΝΝΑΜΩι

EPITOME RERUM PRÆCLARE GESTARUM A DIVÆ MEMORIÆ ET PORPHYROGENITO DOMINO JOANNE COMNENO, ET NARRATIO RERUM QUÆ GESTA SUNT AB INCLYTO IPSIUS FILIO IMPERATORE ET PORPHYROGENITO DOMINO MANUELE COMNENO CONSCRIPTA A JOANNE IMPERATORIO GRAMMATICO CINNAMO.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΙΝΝΑΜΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ, ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

IOANNIS CINNAMI REGII GRAMMATICI, HISTORIARUM LIBER PRIMUS.

A Οὐ δὴ τὸ τῆς ἱστορίας ἔργον ἀφιλότιμον τοῖς πάλαι ἐνομίσθη σοφοῖς. πλεῖστοι μὲν οὖν αὐτῶν καὶ ἐντεῦθεν εὐδοκιμηκέναι ξυνέβη. Ὁ μὲν γὰρ τὰ Ἑλλήνων εἰς ἱστορίαν ἔλαβεν ἔργα, ὁ δὲ Κύρου διεξῆλθεν ἀγωγήν τε τὴν ἐκ παίδων καὶ πράξεις, ὅσαι εἰς ἄνδρας ἥκοντι τούτῳ ἐξεπονήθησαν. Καὶ καθάπερ ὁπόσα τῷ χρόνῳ φανέντα, εἰσαῦθις ἐπικρυβήσεσθαι κίνδυνον εἶχον, ταῦτα ἐκεῖνοι καθάπερ ἐν ἀθανάτοις στήλαις ταῖς βίβλοις ἐντυπωσάμενοι, τῷ ἑξῆς παρέδοσαν βίῳ. Τὸ μὲν δὴ ἔργον τοιοῦτον. χρὴ γὰρ οἶμαι, τούς γε μὴ πάνυ ἀναξίως τούτῳ ἐπιχειρήσοντας, εἰδήσεώς τε τῆς περὶ ἕκαστα εὖ ἥκειν, καὶ πραγμάτων ὡς ἐπίπαν ἀφεστάναι, ὅσα βίῳ τῷδε συνέζευκται διηνεκές· ὧν οὐδέτερον ὅπως οἶμαι χρεὼν ἡμῖν πάρεστιν. Οὐκοῦν οὐδὲ διὰ τοῦ-B το παντάπασιν ἔργα σιγητέον, ἃ τῷ ἡμετέρῳ δήπου συνέπεσεν αἰῶνι, ἐπιμελητέον δ᾽ ὅπως μὴ καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἄρα ἀκαιρίας κατόπιν ἡμῖν ἐλθεῖν γένοιτο. Γένοιτο δ᾽ ἂν, εἰ τῶν ἄλλων καθάπαξ ἁπάντων, καὶ ὅσα ἐς τὸν κοινὸν ἥκει τῶν ἀνθρώπων βίον, τὴν ἀφήγησιν ὑπερβάντες, δυοῖν ἔργα παραστησόμεθα Βασιλέοιν· ὧν ὁ μὲν ἔφθη πρὸ τῆς εἰς τὸν βίον ἡμῶν προόδου τὸ ζῆν ἀπολιπών, ἅτερος δὲ ἤκμασέ τε ἐφ᾽ ἡμῶν, καὶ ἀπῄει τοῦ βίου τὴν βασιλείαν ἀνήβῳ λιπὼν τῷ παιδί. Ἰωάννης οὗτοι καὶ Μανουὴλ οἱ Κομνηνοί. Ὅπως μὲν γὰρ εἶχον ἐξ ὅτου ἄμφω ἐγενέσθην (ὁ μὲν ἐς πα-

I. HISTORIAM scribere gloriosum jampridem visum est sapientibus, quorum plurimos contigit non mediocrem inde famam laudemque consequi. Hic enim enarrandæ Græcorum Historiæ dedit operam: Ille Cyri a puero institutionem, resque ab illo jam viro præclare gestas enarrandas suscepit, & ubi periculum erat, ne quæ omnibus manifesta erant rursum oblivione delerentur, ea libris, tanquam perennibus insculpta columnis, posteritati commendarunt. Ejusmodi est quod aggredior opus. Oportere autem arbitror, ut qui aliqua cum laude hoc in studio versari velit, & scientia rerum, quæ eo pertinent, singularum instructus, & variis quæ huic vitæ perpetuo adhærescunt curis ac negotiis solutus, ad id accedat, quorum neutrum ut opinor, nobis quantum opus foret suppetit. Neque propterea silentio prætereunda videntur, quæ nostro acciderunt sæculo: quinimo curandum, ut inter præsentia utcumque incommoda ad posterorum memoriam perveniant. Id autem ita confici omnino poterit, si cæterarum rerum maxime, quæ in communi hac mortalium vita frequentius eveniunt, omissa narratione, quæ a duobus gesta sunt Imperatoribus, describamus, quorum alter, nobis necdum natis, decesserat, alter nostra ætate & floruit, & e vita excessit; filio adhuc impubere Imperii hærede relicto. Fuerunt illi Joannes & Manuel, ex Comnenorum familia. quid autem egerit is a quo uterque

Edit. Paris. pag. 1.

pag. 2.

prognati sunt, quorum ille patri, ille avo acceptam referebat Imperii successionem, usque rem Romanam administraverit, satis superque enarratum esse ab iis arbitror, qui rerum ab illo gestarum historiam literis consignarunt, at supervacaneum sit earum memoriam revocare: ut & quemadmodum in Nicephorum ea tempestate imperantem, adeoque jam ætate confectum rebellarit: omnia enim ut jam præmonui, accurate ab iis pertractata sunt, qui ab omni odio & simultate in scribendo alieni fuerunt. Joannis quidem res gestas breviter & summatim attingam, cum illius ætate, quod supra innui, non vixerim. at Manuelis, qui Joannem excepit, historiam, haud scio an quisquam veraciori stylo persequi valeat, quippe qui vix dum adolescens, susceptis ab eo plurimis in utramque continentem expeditionibus interfuerim. hæc igitur præfari operæ pretium fuit: res vero postulat, et ad propositam inde narrationem aggrediar.

II. Alexio vita functo, destinatum jam ante sibi a patre Imperium Joannes suscepit. rebus ille politicis, prout sese obtulerat occasio, rite compositis, in Asiam transiit. Proxime autem Lycum, Caprumque, Phrygiæ fluvios, est civitas, nomine Laodice. hanc a Persis antea captam Romano rursum asserere Imperio constituens Imperator, idoneum exercitum eo transmisit. cumque haud procul abesset Philadelphia, castra illic posuit, valloque circumdedit. misso deinde quodam ex intimis, natione Persa, cum copiis, qui obsidionem aggrederetur, ipse mox cum universo subsecutus exercitu, urbem primo impetu expugnavit. Hic non modica Barbarorum inventa multitudo, quos inter extitere ex illustrioribus octingenti ut minimum,
Edit. Paris. pag. 3. atque in iis Pichatas, militari scientia insignis. Relicto itaque ad continendam urbem valido præsidio, rebusque necessariis prout decebat procuratis, Byzantium rediit. tum versa ad Sozopolim acie, urbem labore nullo Romanis subjecit. quomodo autem id factum sit, nobis promendum. Sozopolis, & ipsa inter civitates Asiæ quondam præcipuas, excelso prærupto que sita loco, aliis quidem locis præclusa undique & impervia, unicum dumtaxat, sed angustum admodum præbet aditum, per quem aut machina duci, aut quicquam eorum, quæ ad murorum oppugnationem pertinent, apparari nequaquam potest, cum hominibus raro agmine incedentibus via pateat. ejusmodi fuit urbis situs, at primum quidem Joannes illius capiendæ spem abjecit. mox subiit cogitatio, quæ & Romanis urbem nullo negotio asseruit, & Imperatori apud omnes homines gloriam non mediocrem peperit, qua vero ratione id contigerit, paucis perstringam. accersitis duobus ad se satellitibus, quorum alteri Pactiario nomen, alteri Decano erat, jussit, ut confestim portis urbis cum copiarum parte subeuntes, levi eos velitatione, qui in mœnibus stabant, provocarent: quod si egrederentur, terga verterent nullo pudore, donec longius ad persequendos ipsos effusi excessissent locorum angustiis; tam repente conversis inde equis viam, quæ ad portam tendebat præciperent, locumque illum occuparent. pro-

A πορα, ὁ δὲ ἐς πάππον αὐτὸν ἀναφέρων, τὴν βασίλειον ἀνεζώσατο ἀρχήν) καὶ ὡς τὰ κοινὰ Ῥωμαίων διῴκησε πράγματα, ἱκανῶς, οἶμαι, διηγηθέντα ἐπὶ τῶν τὰ ἐκείνου ἀναγραψαμένων, οὐ χρὴ καὶ πάλιν ἀναλαμβάνοντας ἐκτιθέναι. Ἀλλ᾽ οὐδὲ ὅπως ἐκεῖνος Νικηφόρῳ ἐπανέστη, τῷ τηνικάδε τὴν βασιλείαν διέποντι, ἀνδρὶ πόρρω τῆς ἡλικίας ἥκοντι, καὶ ἐπὶ δυσμαῖς βίου γεγονότι. Πάντα γὰρ ἐς τὸ ἀκριβὲς ἤδη, καθάπερ ἔφην, διήγηνται τοῖς γε μὴ πρὸς ἀπέχθειαν ἐκείνῳ συγγεγραφόσιν. Εἰρήσεται δέ μοι τὰ μὲν τοῦ Ἰωάννου κατ᾽ ἐπιτομὴν καὶ ὥσπερ ἐν κεφαλαίῳ, ὅτι μηδ᾽ ἐν τοῖς κατ᾽ ἐκεῖνον, ὅπερ ἤδη ἔφην, γέγονα χρόνοις. Τά γε μὴν τὰ μετ᾽ ἐκεῖνον Μανουὴλ οὐκ οἶδα εἴ τις ἐμοῦ κάλλιον ἐξιστορῆσαι ἔχει. Ἐπεὶ καὶ ὑπὸ μειρακίῳ γε ὄντι μοι πλεί-
B στας συναδεδημηκέναι οἱ τῶν εἰς ἤπειρον ἑκατέραν συμβαινουσῶν ἐκστρατειῶν. Ἡ μὲν οὖν πρόθεσις αὕτη, καιρὸς δ᾽ ἂν εἴη λοιπὸν εἰς ἀρχὴν τὸν λόγον ἀναγαγόντας, ἐντεῦθεν τῆς ἱστορίας ἀπάρξασθαι.

β΄. Ἀλεξίου τὸν βίον καταλύσαντος, Ἰωάννης καὶ πρότερον πρὸς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μνηστευθεῖσαν τὴν βασιλείαν παρέλαβεν. ἐφ᾽ ὅσον τε ὁ καιρὸς ἐπεμέτρει τοῖς πολιτικοῖς ἑαυτοῦ ἐπιδοὺς πράγμασιν, ἐπὶ τὴν Ἀσίαν ἐξώρμησεν. Ἔστι δέ τις ἄγχιστα Λύκου καὶ Κάπρου τῶν Φρυγίων ποταμῶν κειμένη πόλις ὄνομα Λαοδίκεια, ταύτην δὲ χρόνῳ τινὶ Πέρσας ἁλοῦσαν τῇ Ῥωμαίων ἀνασώσασθαι ὁ βασιλεὺς διανοηθεὶς, ἀξιόλογον ἐπ᾽ αὐτὴν στρατείαν ἤλασεν. Ἐ-
C πειδή τε πόλεως ἀγχοῦ Φιλαδελφείας ἦν, αὐτὸς μὲν αὐτῇ που χάρακα περιβαλὼν ἐστρατοπεδεύετο. τῶν δέ τινα δυνατῶν αὐτῷ Ἰωάννης ἐς Πέρσας τὸ γένος ἀναφέροντα ἅμα στρατεύματι τῆς πόλεως ἀποπειρασόμενον ἔπεμψε. δείσας δὲ ὀλίγῳ ὕστερον πανστρατὶ καὶ αὐτὸς ἐπιστὰς, αὐτοβοεὶ ταύτην εἷλεν. Ἔνθα βαρβάρων τε ἄλλων πολὺν τετύχηκεν ὅμιλον εἶναι, καὶ τῶν ἐν σφίσιν ἐπιφανεστέρων οὐκ ἐλάττους τῶν ὀκτακοσίων, ἐν οἷς καὶ Πιχαρᾶς ἦν πολέμων ὡς ἄγαν πολλῶν ἔμπειρος. Τότε μὲν οὖν φρουρὰν ἀποχρῶσαν τῇ πόλει καταλιπὼν, τῶν ἐπιτηδείων τε διαρκῶς ἐμπλησάμενος, ἐς Βυζάντιον ἐπανέζευξε. Χρόνῳ δὲ ὕστερον Σωζόπολιν ἐπιστρατεύσας, πόνῳ οὐδενὶ καὶ ταύτην ὑπὸ Ῥωμαίοις ἔθετο. τὸ δὲ ὅπως, αὐτί-
D κα δή μοι λελέξεται. Σωζόπολις αὕτη πόλις μέν ἐστι τῶν ἐν Ἀσίᾳ πάλαι ἐπισήμων, ἐφ᾽ ὑψηλοῦ δέ τινος καὶ ἀποκρήμνου ἱδρυμένη χωρίου, τῇ μὲν ἄλλῃ ταύτης μοίρᾳ πανταχόθεν ἄβατος γίνεται, μίαν δέ τινα κομιδῇ στενωποτάτην παρέχεται εἴσοδον, ἐφ᾽ ἣν οὔτε μηχανὴν ἑλκύσαι δυνήσεται, οὔτε τι τῶν εἰς τειχομαχίαν ἐντρεπίσασθαι· καὶ ἀνθρώποις γὰρ ὅτι μὴ κατ᾽ ὀλίγους πορευομένοις μόλις ἐπὶ τὴν πόλιν εἰσιτητὰ γίνεται. Ἡ μὲν δὴ πόλις οὕτως εἴληχε θέσεως. Βασιλεῦ δὲ Ἰωάννῃ τὸ μὲν πρῶτον ἀπέγνωστο τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως, ἔπειτα ἔννοιά τις ἐπῆλθεν αὐτῷ, ἣ τήν τε πόλιν Ῥωμαίοις οὐ σὺν πόνῳ παρεστήσατο,
E καὶ αὐτὸν μέγα κλέος ἐς ἀνθρώπους πάντας περιβαλέσθαι πεποίηκεν. Ἥτις δὲ αὕτη, δηλώσω. Δύο δὲ δορυφόρους προσκαλεσάμενος τῶν αὐτοῦ, ὧν ὁ μὲν Πακτιάριος, ἅτερος δὲ Δεκανὸς ἐπεκέκλητο, ἐκέλευσεν ἅμα τῷ ἀμφ᾽ αὐτοὺς στρατεύματι ἰθὺ τῶν τῆς πόλεως ἰόντας πυλῶν, ἀκροβολίζεσθαι πρὸς τοὺς ἐν τῷ τείχει. Ἐπεξιόντων δὲ αὐτῶν, φεύγειν μηδὲν αἰσχυνομένους, ἕως ἐπὶ πλεῖστον ἐκπεσόντες εἰς δίωξιν, τὸ στενὸν ἀπολίποιεν. τὸ δὲ ἀπὸ τοῦδε ἀγχιστρόφῳ ἐπελάσει τὴν τῶν πυλῶν προτερήσαντες διακληρῶ-

θαι χώραν. Οἱ μὲν οὖν ἀπῄεσαν ὡς ἐπὶ τὴν πόλιν. A Οἱ δὲ βάρβαροι ἐπειδὴ προσιόντας αὐτοὺς εἶδον, τὰς πύλας εὐθὺς ἀναπετάσαντες ὡς εἶχον τάχους ἐξέθεον ἐπ' αὐτούς. Τῶν δὲ νῶτα δόντων αὐτοῖς ξυνέβαινε τὴν δίωξιν ἐπὶ πολὺ γίνεσθαι· ἅτερος τοίνυν τοῖν εἰρημένοιν αὐτίκα ὀπίσω ἐχώρει, καὶ Ῥωμαίων αὐτῷ πλεῖστοι εἵποντο. Ἐπειδή τε πρὸς ταῖς πύλαις ἐγένοντο, τῶν ἵππων ἀποβάντες αὐτοῦ ἵσταντο. Ἑξῆς δὲ καὶ τὸ ἄλλο Ῥωμαίων στράτευμα τῶν πραττομένων αἰσθόμενοι δρόμῳ πολλῷ ἐχώρουν, καὶ οἱ πολέμιοι ἐν μέσῳ λοιπὸν ἐναπειλημμένοι, ἄλλος ἀλλαχῇ κατὰ τῆς προκειμένης ἔθεον πεδιάδος. ἥ τε πόλις ἡλίσκετο. Βασιλεὺς δὲ ἐκεῖθεν μεταβὰς Ἱερακορυφίτην τε εἷλε τὸ φρούριον, καὶ πλεῖστα ἄλλα, ἃ τῇδε ἵδρυται τῇ Ἀτταλείᾳ ἐπὶ πλεῖστον ἀγχιθυροῦντα, ὑπό τε B λοιπὸν ἐς Βυζάντιον ἀνακομίζεται.

γ'. Οὐ δὴ ἐπ' ὀλίγον διατρίψας ἐπὶ τὴν Μακεδονικὴν ἐχώρει. Σκύθαι γὰρ πανστρατὶ τὸν Ἴστρον διαβάντες εἰς τὰ Ῥωμαίων εἰσέβαλον ὅρια. ἀλλὰ τότε μὲν χειμῶνος ἐπιλαβομένου, ἐνταῦθά που περὶ πόλιν Βερόην διεχείμαζε. τὸ μὲν τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξαρτύων, τὸ δὲ πλέον ἤθελε τῶν ἐν σφίσι φυλάρχων τινὰς ἑταιρίσασθαι, ὡς ἂν ὑπὸ τοὺς ἄλλους χωρὶς ἀπολαβὼν, οὐ σὺν πόνῳ καταγωνίσηται. Ἔαρος δὲ πολλοὺς ἤδη διὰ πρεσβειῶν αὐτῷ προσχωρῆσαι ἀναπείσας ἐπὶ τοὺς λοιποὺς ἐχώρει, πολέμῳ κρῖναι θέλων τὰ πράγματα. συρραγέντων τοίνυν ἀλλήλοις τῶν στρατευμάτων, μέχρι μέν τινος ἰσοπαλαντὸς ἡ μάχη ἐγίνετο, ὅτε καὶ αὐτὸς Βασιλεὺς βέλει τὸν πόδα ἐπλήγη· C Τῶν δὲ Ῥωμαίων εὐθύμως ἀγωνιζομένων ἡττῶνται κατὰ κράτος οἱ Σκύθαι, καὶ αὐτῶν οἱ μὲν ἔπεσον, οἱ δὲ ζωγρείᾳ ἑάλωσαν. Μοῖρα δέ τις οὐκ ἀγεννὴς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐπανιοῦσα οὐκέτι φεύγειν ἠξίου, ἀλλ' αὐτοῦ σὺν γυναιξὶ, καὶ τέκνοις τοὺς αὐτῶν τὸν κίνδυνον ὑποστῆναι εἵλοντο, προκοσμήμενοι τῶν ἁμαξῶν, ἃς βοείοις ἄνωθεν βύρσαις περιλαβόντες, ἐς τὸ ἀκριβές τε ἁρμοσάμενοι ἐπ' αὐτῶν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα ἐνέθεσαν. Αὖθις οὖν μάχη συνίσταται καρτερὰ, καὶ φόνος ἀμφοτέρωθεν γίνεται. Σκύθαι γὰρ ὥσπερ ἐπιτειχίσματι ταῖς ἁμάξαις χρησάμενοι μεγάλα Ῥωμαίους ἐλύπουν. Ὁ Βασιλεὺς ἐννοησάμενος, ἤθελε μὲν αὐτὸς τοῦ ἵππου D ἀποβὰς πεζὸς σὺν τοῖς στρατιώταις τὸν ἀγῶνα διαθλῆσαι, Ῥωμαίων δὲ οὐδαμῶς ἐπαινούντων, ἐκέλευε τοὺς ἀμφ' αὐτὸν πελεκυφόρους (ἔθνος δὲ ἐστὶ τοῦτο Βρεττανικὸν Βασιλεῦσι Ῥωμαίων δουλεῦον ἀνέκαθεν,) πελέκεσιν ἐπιστάντας διακόπτειν αὐτάς. Τῶν δὲ αὐτίκα ἔργου ἐχομένων, οὕτω δὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ Σκυθῶν στρατοῦ ἐγκρατὴς Βασιλεὺς γίνεται, ὅτε καὶ τῶν ἄλλων, ὅσοι φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύσαντο, οἱ πλείους τῷ φίλτρῳ τῶν ἑαλωκότων αὐτόμολοι Βασιλεῖ γεγονότες, εἰς ἤθη τε τὰ Ῥωμαίων ἀπήχθησαν, καὶ στρατιωτικοῖς ἐγγραφέντες καταλόγοις ἐπὶ μακρὸν διετέλεσαν. Ἡ μὲν οὖν τῶν Σκυθικῶν ἐθνῶν ἐς Ῥωμαίων διάβασις ταύτῃ πη ἔσχε.

δ'. Βασιλεὺς δὲ καὶ αὖθις τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν εἴχετο E πραγμάτων. ἀπροσδόκητος γὰρ τοῖς τῇδε βαρβάροις χειμῶνος μάλιστα ἐπιτιθέμενος ἄρδην ἀνδραποδίζετο, πλείστους τε αὐτῶν ἐπὶ τὴν εὐσεβῆ μεταφέρων δόξαν, αὔξην στρατευμάτων ἐντεῦθεν Ῥωμαίοις πεποίητο. Οὔπω γὰρ γεωπονικοῖς ἐνησκημένοι ἔργοις, γάλακτός τε ἀπερρόφουν καὶ κρεῶν ἐσιτοῦντο, κατὰ τοὺς Σκύθας ἀεὶ σποράδες τε ἀνὰ τὸ πεδίον ἐσκηνημένοι, ταύτῃ τοῖς βουλομένοις αὐτοῖς ἐγχειρεῖν

A fectos itaque quasi ad urbem oppugnandam, jamque advenientes simul atque conspexerunt barbari, reseratis e vestigio portis, quanta poterant celeritate in illos irrupere. Romanis terga dantibus longiusque illis persequentibus, alter eorum, quos dixi, statim retrograditur, & cum eo non modica Romanorum multitudo. Cumque jam portis proximi essent, ex equis desiliunt, ibique stant. mox cæteri e Romanorum copiis, intellecto quid ab sociis gereretur, retroactis equis citatum impetum in hostes fecerunt, qui ab ipsis interclusi, alii alio per circumjacentes campos fugerunt, hacque ratione urbs expugnatur. Digressus inde Imperator Hieracoryphitem, castrum sic nuncupatum, aliaque complura, quæ Attaliæ finitima sunt cepit, B posteaque Byzantium reversus est.

III. Pauco deinde elapso tempore in Macedoniam movit. nam Scythæ ingentibus copiis Istrum transgressi, in fines irruperant Romanorum. verum, quod hyems tum erat, circa Beroem civitatem in hybernis militem collocavit, cunctisque interim ad bellum instructis, quosdam ex illorum Phylarchis sibi conciliare maxime annixus est, ut cæteros ab his divisos tanto facilius debellaret. sub vernum tempus, cum ex iis complures, legationibus subinde submissis, ad suas allexisset partes, in cæteros profectus est, rerumque summam cum iis statuit experiri. Commissa utraque acie, C æquo aliquandiu Marte pugnatum, ipseque Imperator jaculo in crure percussus est. Tandem Romanis acriter certantibus, superantur Scythæ. quorum alii in ipso prælio interiere, alii vivi capti sunt. Pars vero quædam non ignobilior ad castra reversa, fugæ se dare nequaquam voluit: quin potius cum conjugibus & liberis quicquid restaret periculi sustinere decrevit, compositisque & apte inter se connexis plaustris, quæ desuper bovinis contexerant pellibus, positisque in iis uxoribus & liberis, prælium instaurant. rursum igitur atrox conseritur pugna, & utrinque fit multa cædes. Scythæ quippe curribus D veluti munimento usi, non minimum Romanis damnum intulerunt. Quæ cum adverteret Imperator, statuit equo descendere, pedesque cum cæteris militibus dimicare. Verum nequaquam id probantibus suis, præcipit Bipenniferis, qui sibi adstabant, (gens ea est Britannorum, quæ a multis retro sæculis Romanis militat) ut supra instarent, securibusque suis currus dissecarent. Jussa iis statim exequentibus, Scytharum castris potitus est Imperator. Tunc etiam plerique ex iis qui fuga sibi consuluerant, popularium suasionibus adducti, ultro ad eum confluxere, Romanosque amplexi mores, & numeris inserti militaribus, diutissime in fide perseverarunt. atque isto E quidem modo sese habuit Scytharum ad Romanos transitio.

IV. Imperatorem deinceps detinuere res Asiæ. ubi barbaris inexspectatus, sub hyemis maxime tempus, aliis in servitutem redactis, pluribus ad Christianam fidem perductis, non modicam Romano exercitui accessionem fecit. Agriculturæ enim prorsus imperiti, lac sorbebant, carnibusque vescebantur, atque vagi, Scytharum more, in campis sub tentoriis degentes, si impeterentur,

Edit. Paris. pag. 4

exiftebant longe promptiores. Prima quidem contigit hæc Persis quies. Inter Romanos vero, & qui trans Istrum regiones incolant, Hungaros, bellum hac de causa exarsit. Uladislao Hungariæ Regi filii duo erant, Almus & Stephanus, horum alter Stephanus, extincto parente, ut natu major, regnum accepit. Alter patria elapsus, adiit Imperatorem. moris quippe est apud Hungaros, ut cum Princeps superstitibus liberis vita fungitur, quamdiu prolis masculæ exsors est, qui in Imperium successit, conveniant inter se fratres, mutuamque benevolentiam exerceant: simul ac vero natus illi filius, non aliis iis intra regni fines, nisi excæcatis oculis, habitare concedatur. eapropter ad Imperatorem confugit Almus, a quo & visus libenter, & benigne exceptus. quippe jam uxorem duxerat Joannes Imperator Irenem, Uladislai filiam, modestia singulari cumprimis fœminam, & virtutibus decoratam. quidquid illa ex conjugis Augusti liberalitate comparavit, sive ex Imperii reditibus, non transmisit in liberos, aut in superfluos sumptus, luxumque immodicum expendit: sed observata semper eadem vivendi ratione, famulis suis indigentioribus erogavit. Monasterium CP. exstruxit, dicavitque Omnipotenti, opus structuræ elegantia & amplitudine nulli secundum. Hujusmodi quidem moribus fuit Augusta. Rex Hungariæ interim, perceptis iis quæ de fratre ferebantur, per Legatos Imperatorem rogavit, ut finibus expelleretur Romanorum. renuente, idque denegante Joanne, transmisso Istro, Belegradam, civitatem fluvio adjacentem, expugnat, dirutaque illa a fundamentis ipsis, lapides inde navigio avexit, & ex iis urbem Zeugmen condidit in Sirmio, quæ exinde multis annis substitit: donec, imperante Manuele, a fundamentis perinde eversa, tamquam vicissitudine quadam, murorum Belegradensium instaurationi tota inservit. verum ista deinceps commemorabuntur, cum ad ea tempora historia pertigerit. Hæc postquam comperit Imperator, Istrum versus cum universo exercitu profectus est, ex Ligurinis equitibus, quos nostri Lombardos vulgo appellant, & Persis, ascitis in societatem copiis, sedit aliquandiu ad fluvii ripas, se se comparans ad prælium. Interea Stephanus etsi corpore cæteroquin invalidus, in interioribus Regni partibus ægritudine detineretur, nulla interposita mora, vires quam potest maximas contrahit, quibus Imperatorem progredi ultra prohiberet, suis hoc dans in mandatis, ut in transistriana regione manerent. Jussis paruerunt Hungari. Imperator vero, ut quæ negari videbantur, absque vi ulla exequeretur, hæc comminiscitur. Separata sociorum auxilia jubet retro a flumine veluti ad Tempam regionem progredi, & qua collis quidam ex Hungarorum terra exsurgens ad fluvium usque protenditur, amnem superare: dum ipse cum reliqua parte exercitus ex adverso Chrami castelli consistens, fingit eo sese confestim suos transmissurum. quo facto, nullo negotio Romani transiverunt: ac ne primum quidem Hungari sustinentes impetum, totis viribus fugam arripuere. Insequentibus ad flumen usque Romanis, universaque Hungaro-

Edit. Paris. pag. 5.

pag. 6.

A προχειρότατοι ἐγίνοντο. Πέρσαις μὲν δὴ ὧδε συνέβαινε βιοῦν ἀπονώτερον. Ῥωμαίοις δὲ Οὔννοις, οἳ ἐπὶ τῆς ὑπὲρ τὸν Ἴστρον χώρας οἰκοῦσι, πόλεμος ἀπ᾽ αἰτίας ἐνερράγη τοιᾶσδε. Λαδισθλάβῳ τῷ Παιονίας Ῥηγὶ παῖδες ἄρρενες ἤστην δύο, Ἀλμοῦζης καὶ Στέφανος. Ἀλλὰ Στέφανος μὲν, ἐπειδήπερ ὁ πατὴρ αὐτοῖς ἀποθάνοι, τὴν ἀρχὴν αὐτὸς ἀναλαμβάνει, πρεσβύτερος ὤν, ἅτερος δὲ φυγὰς ἐπὶ Βασιλέα παραγίνεται. Ἔθος γὰρ Οὔννοις ἐστὶ τοῦ ἐν σφίσιν ἄρχοντος ἐπὶ παισὶ τετελευτηκότος, ἕως μὲν ὁ τὴν ἡγεμονίαν ἐκ τύπου παραλαβὼν ἄρρενος οὐκ εἴη πατὴρ παιδὸς, ξυνεῖναί τε ἀλλήλοις τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τῆς παρ᾽ ἀλλήλων τυγχάνειν εὐνοίας, ἐπειδὰν δὲ ἤδη παῖς αὐτῷ γένηται, οὐκέτι ἄλλως τὴν ἐπὶ τῆς χώρας ξυγχωρεῖν αὐτοῖς διατριβὴν, ἀλλ᾽ ἢ τὰς ὄψεις ἐκκεντηθεῖσιν.
B Ἀλμοῦζης μὲν οὖν τούτου δὴ ἕνεκα παρὰ Βασιλέα ἦλθεν. Ὁ δὲ ἄσμενός τε τὸν ἄνθρωπον εἶδε, καὶ ξὺν φιλοφροσύνῃ ἐδέξατο. Ἐτύγχανε γὰρ δὴ Βασιλεὺς Ἰωάννης Εἰρήνην τὴν Βλαδισλάβου παῖδα γυναῖκα γαμετὴν ἤδη πεποιημένος, σωφρονεστάτην τε εἴπερ τινὰ, καὶ ἀρετῆς ἐς τὰ μάλιστα μεταποιουμένην. Ὅσα γοῦν ἐκ Βασιλέως τε ξυνοικεῖν καὶ τῆς βασιλείας ἐπεπόριστο, οὔτε τοῖς παισὶν εἰς κλήρους ἀφώριστο, οὔτε περιττότητι κόσμου ἀνάλωσε καὶ τρυφῇ. ἀλλὰ δὲ ποιοῦσα διετέλει τὸν πάντα τῆς ζωῆς αἰῶνα, τοῖς ὅσοι ἐφ᾽ ὁτῳοῦν ἐκείνης δεόμενοι ἦσαν. Ἡ δὲ καὶ φροντιστήριον ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ Παντοκράτορος ἐν Βυζαντίῳ συνεστήσατο, ἐς κάλλος καὶ μέγεθος ἐν τοῖς μάλιστα τῶν ἐπισημοτάτων ὄν. Ἡ μὲν δὴ Αὐγοῦστα
C τοιάδε τις ἦν. Ὁ δὲ τῶν Οὔννων Ῥὴξ ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὸν ἀδελφὸν ἤκουσε, πρέσβεις ἐς Βασιλέα πέμψας, χώρας τῆς Ῥωμαίων ἀπελαύνεσθαι τοῦτον ἠξίου. Ὡς δ᾽ οὐκ εἶχε πείθειν, ποταμὸν Ἴστρον περαιωθεὶς Βελέγραδα πόλιν παρ᾽ αὐτῷ κειμένην ἐκπολιορκήσας εἷλεν, εἰς ἔδαφός τε αὐτὴν καθελὼν ναυσὶ τοὺς λίθους ἐκεῖθεν μετήνεγκε, δι᾽ ὧν Ζεύγμινον ἐν Σιρμίῳ πόλιν ἀνήγειρεν, ἣ πολλοῖς μὲν ἔκτοτε διήρκεσε χρόνοις. Ἐπὶ δὲ τῆς Μανουὴλ Βασιλέως αὐτοκρατορίας ἐκ βάθρων κατενεχθεῖσα, ὡς ἐκ περιτροπῆς τινος ὅλη πρὸς τειχοδομίαν πόλεως τῆς Βελεγράδων ἐγένετο. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἷς ἐπιστῇ μοι λελέξεται, ἐπειδὰν ὁ λόγος βαδίζων ἐπ᾽ ἐκείνους ἔλθῃ τοὺς χρόνους. Βασιλεὺς δὲ ταῦτα ἀκούσας, πανστρατιᾷ ἐπὶ
D τὸν Ἴστρον ἐφέρετο, συμμαχικὸν ἐπαγόμενος ὅσα Λιγύρων ἱππέων, (οὓς Λομπάρδους ἡμῶν ὀνομάζουσιν ἄνθρωποι) καὶ Περσῶν· καὶ ὁ μὲν αὐτοῦ που ἐπὶ ταῖς ὄχθαις ηὐλίζετο τὰ πρὸς τὴν μάχην εὐτρεπιζόμενος. Στεφάνῳ δὲ ξυνέπεσε τὸ σῶμα μαλακισθέντι περί που τὰ τῆς χώρας αὐτῷ μέσα νοσοκομεῖσθαι. ὁ μέντοι οὐδὲ ὡς καταμελεῖν ἤθελεν, ἀλλὰ δυνάμεις ὅπως εἶχε τάχους ἐξέπεμπεν ἐμποδὼν Βασιλεῖ, ἐς τὴν περαίαν γίνεσθαι σφίσιν ἐγκελευσάμενος. Οὖννοι μὲν οὖν κατὰ τὸ κελευσθὲν ἐποίουν. Βασιλεὺς δὲ ὅπως αὐτῷ μὴ ξὺν βίᾳ τὰ τῆς ἀποφάσεως γίνοιτο, ἐπενόει τοιάδε. Τὸ ξυμμα-
E χικὸν ἀποτεμόμενος ἅπαν, ἐκέλευε τὸν ποταμὸν κατόπιν ὡς ἐπὶ χωρίον Τέμπαν, οὕτω καλούμενον ἐλθόντας, ἔνθα βουνός τις ἐκ τῆς τῶν Οὔννων φυόμενος χώρας ἄχρι ἐς τὸν ποταμὸν διήκει, ἐντεῦθεν περαιοῦσθαι. Ὁ δὲ σὺν τῷ ἄλλῳ Ῥωμαίων στρατῷ ἀντικρὺ φρουρίῳ Χράμου ἑστὼς, δόκησιν παρεῖχεν, ὡς ἐκεῖθεν αὐτίκα μάλα περαιωθησόμενος. οὗ δὴ γεγονότος ἀμογητὶ Ῥωμαῖοι διέβαινον, Οὖννοι τε μηδὲ τὴν πρώτην αὐτοὺς ὑποστάντες ἀνακρατὲς λοιπὸν ἔφευγον, καὶ ἡ δίωξις ἄχρι ἐς ποταμὸν ἐγένετο, ἔνθα τῶν Οὔννων τῇ γεφύρᾳ ἀθρόον ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐξάγειν, ξυμπεπτωκότων, αὐτὴν μὲν κα-

συγκαθιζῆσαι ξυνέβη, τῶν δὲ πλείστους μὲν τῷ ποταμῷ παρασυρρέντας, ἐνταῦθα δὴ τὰς ψυχὰς ἀπορρεύξασθαι, πολλοὺς δὲ καὶ χερσὶν ἁλῶναι Ῥωμαϊκαῖς, ἐν οἷς Ἀκούσης καὶ Κελαδῆς ἦσαν, ἄνδρες ὀνομαστότατοι παρ' οὔννοισι. Ταῦτα κατορθώσας ὁ Βασιλεὺς τὸ Χράμεντο αὐτοβοεὶ παραστησάμενος φρούριον αὐτίκα ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων αὖθις μετέβαινε, πόλιν τε Βρανίτζοβαν στρατιωτῶν ἀσφαλείᾳ κρατυνάμενος, ὧν Κουρτίκιος ἦρχεν, ἐς Βυζάντιον ἦλθεν. Οὔννοι δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον Βρανιτζοβάν τε περικαθίσαντες εἷλον, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ Ῥωμαίων οὓς μὲν ἔκτειναν, οὓς δὲ ἐζώγρησαν, ἤσαν δὲ καὶ φυγῇ οἳ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύσαντο. Ἐφ' οἷς χαλεπήνας ὁ Βασιλεὺς, Κουρτίκιον μὲν προδοσίας ἐγκλήματι ὑποδικάζει, καὶ πολλαῖς ξαίνει κατὰ τὸ νῶτον αὐτοῦ. Καίτοι οὐ πρότερον ἐκεῖνος τειχέων ἀφίσατο, πρὶν φασὶν οἱ πολέμιοι εἰσερρήσαντο πανστρατὶ ἐπὶ τὴν πόλιν, καὶ πυρὶ τὰς οἰκοδομὰς ἔφλεγον.

έ. Ὑπὸ τοῦτον δὲ τὸν χρόνον καὶ Σέρβιοι, ἔθνος Δαλματικὸν, ἐς ἀποστασίαν ἰδόντες τὸ Ράσον κατηρείψαντο φρούριον. Οὗ δὴ ἕνεκα καὶ Κριτόπλον Βασιλεὺς ἀμυνόμενος, ὃς τὴν τοῦ φυλακτηρίου τοῦδε ἐνετρέψατο τήρησιν, γυναικείαν ἐνδεδυκότα στολὴν διὰ τῆς ἀγορᾶς ἦγεν ὄνῳ ἐποχον. Ὁ δὲ ἐν Βρανιτζόβῃ τὸ δεύτερον γεγονὼς ἀνοικοδομεῖν αὐτὴν σπουδὴν ἐποιεῖτο. Χρόνου γοῦν ἐς τὸ ἔργον τριβομένου ξυνέβαινε χειμῶνι καὶ σπάνει τῶν ἀναγκαίων δυσπαθοῦν τὸ στρατιωτικὸν ἐς ἄγαν ταλαιπωρεῖσθαι. Ὁ πυθόμενος ὁ τῶν Παιόνων Ῥὴξ ἔγνω τάχιστα τὸν Ἴστρον διαβὰς οὐδὲν προσδομένοις ἐπιθήσεσθαι τούτοις. Ἦν δέ τις ἐν τῇ τῶν Οὔννων χώρᾳ γυνὴ Λατίνα μὲν γένος, πλούτῳ δὲ καὶ τῇ ἄλλῃ περιφανείᾳ διαφέρουσα, αὕτη παρὰ Βασιλέα πέμψασα δῆλα καθίστησι τὰ μελετώμενα. Ὁ δὲ ἐπειδὴ μὴ εἶχεν ἐξ ἀντιπάλου δυνάμεως αὐτοῖς συμπλακήσεσθαι, ἅτε νόσῳ καὶ σπάνει τῶν ἀναγκαίων, ἧπερ εἴρηται, προκαταργασθέντος αὐτοῦ τοῦ στρατεύματος, τὴν πόλιν ὅποι δυνατὸν τειχισάμενος ὀπίσω ἐχώρει. Ὅπως μέντοι μὴ τῷ Οὔννων στρατεύματι συμμίξαι αὐτῷ γένοιτο, διά τινων ἐρυμνῶν καὶ ἀποκρήμνων χωρίων τὴν πορείαν ἐτίθετο. ἀμέλει καὶ κακὰ σκάλα ἐγχωρίοις ὁ τόπος ὀνόμασται, ἔνθα ὁ τῶν Οὔννων στρατὸς αἰφνίδιος ταῖς οὐραγούσαις ἐπεισπεσὼν φάλαγξιν, ἄλλο μὲν οὐδὲν Ῥωμαίους ἐζημίωσαν, τεμμάχια δὲ τῶν τὴν βασιλικὴν ξυμπληρούντων αὐλὴν παραπετασμάτων, ὑποζυγίων λείψει περιορασθέντα συλλέγμενοι ἀνεχώρησαν, καὶ τὸ Ῥωμαίων στράτευμα ἀσινὲς ἐκεῖθεν διεγένετο. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἐπὶ τὴν Ἀσίαν ὁ Βασιλεὺς διέβη, πόλιν Κασταμόνα Παφλαγόσι πρόσοικον ἐξελεῖν ἐπειγόμενος. Πέρσαι γὰρ οἱ ἐνταῦθα ᾠκημένοι ἐπὶ τὴν πλησιόχωρον, καὶ Βασιλεῖ κατήκοον ἐξορμώμενοι, ἐκεῖθεν ἀεὶ κακῶς τοὺς τῇδε Ῥωμαίους διετίθεσαν. Ἐκπλήξας τοίνυν αὐτοὺς τῷ μεγέθει τῆς ἐς τὸν πόλεμον παρασκευῆς, τήν τε πόλιν καὶ σφᾶς αὐτοὺς προδοῦναι Ῥωμαίοις ἠνάγκασεν, εἶτα τε ἐς Βυζάντιον ἐπανιὼν μεγαλοπρεπέστερα ἐπόμπευσεν. ὅτε καὶ ἅρμα ἀργύρῳ μὲν πεπηγμένον, χρυσῷ πανταχόθεν ἀληλειμμένον, ἡτοίμασε μὲν ὡς ἐπιβησόμενος, οὐ μέντοι καὶ ἐχρήσατο τούτῳ δι' ὑποψίαν ἴσως παραίτησιν, ἀμέλει καὶ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου ἐνθέμενος αὐτῷ, ὁ μὲν σὺν τῷ σταυρικῷ προῆλθε σημείῳ. Τὸ δὲ ἐχώρει, θαῦμά τε ὂν Βυζαντίοις ὁρᾷν

rum turba in pontem, qui Istrum jungit, confluente, pons ipse disruptus complures in amnem præcipitat, ac extinguit: plurimi in manus Romanorum veniunt, quos inter viri fuere magni apud Hungaros nominis, Acuses & Celades. His feliciter gestis Imperator, Chraneoque castello primo impetu expugnato, confestim in Romanorum regionem rursum transvolat. urbeque Branizova militari præsidio, cui Curticium præposuit, munita, Constantinopolim revertitur. At non multo post obsessam Branizovam occuparunt Hungari, cæsis partim, qui in ea reperti sunt Romanis, captis aliis, aliquot etiam fuga elapsis. Id factum graviter accipiens Imperator, Curticium die indicta proditionis reum condemnat, tergumque illius, flagris cædi imperat, licet ille non prius, quam hostes cum universo exercitu urbem irrupissent, incendissentque ædificia, cessisset mœnibus.

V. Eadem ferme tempestate Servii, Dalmatica gens, a fide deficientes, Rasam castellum everterunt. Qua de causa Imperator in Critoplum, cui demandata fuerat loci custodia, animadvertit, indutumque muliebri stola, & asino impositum, per forum traduxit. Branizovam deinde versus expeditione iterum sumpta, instaurari urbem quantocius curat. Diebus vero compluribus in ejusmodi operibus consumptis, præ hyeme & rerum necessariarum penuria exercitum vehementer laborare contigit. Quod ut comperit Hungariæ Rex, statuit, Istro quam citissime superato, inopinantes, ac nihil metuentes tale invadere. Erat autem apud Hungaros mulier natione Latina, quæ divitiis & generis nobilitate cæteris antistabat. Illa hostium consilia per Legatos aperuit Imperatori. At ille cum viribus longe impar signa conferre cum hoste non auderet, (morbi quippe, & rerum necessariarum inopia, uti ante dictum est, exercitum illius non modice imminuerant) urbe utcumque munita, retro cessit: neve cum Hungarorum copiis congredi necesse haberet, per loca impedita ac prærupta iter instituit, unde & Mala scala ab incolis Locus iste appellatur. Ibi in novissimi agminis cohortes de improviso irruentes Hungari, cætera quidem nihil Romanis nocuerunt: raptisque tantum aulæorum, quibus insterni solet Imperatoris tabernaculum, fragmentis, quæ inopia jumentorum relicta neglectaque erant, redierunt: sicque Romanorum exercitus nullo periculo inde excessit. Haud multo post in Asiam contendit Imperator, urbem Castamonem Paphlagonibus finitimam, expugnare statuens. Persæ enim qui eam incolebant, regiones vicinas, & Imperatori subditas, excursibus variis fatigabant, indeque Romanos non paucis afficiebant incommodis, hos magnitudine apparatus bellici exterritos, & se & urbem dedere compulit, ac Byzantium deinde reversus, magnificum egit triumphum. Carpentum enim argento compactum, obductumque auro undique, tamquam in eo sessurus, parari jussit. Non ascendit illud tamen, ne qua forte de sa apud subditos suboriretur suspicio, sed imagine Dei genitricis imposita, ipse Crucis signum præ manibus gestans antecessit. Sic processit Carpen

Edit. Paris. pag. 7.

tum, tesque miraculi instar a Byzantinis visa, quod a nemine, ut opinor, factitatum noverant, ex quo Heraclii & Justiniani Imperium obtinuere.

VI. Dum hæc apud Romanos geruntur, Tanisman, qui ea tempestate Cappadociæ imperabat, Castamonem obsidione cingit, & oppugnat. Imperatorem quippe bellicis alias consiliis occupatum infelicior fortuna tum deseruerat. Quin & Irene Augusta excesserat e vivis, ipseque acri conflictatus morbo Byzantium fuerat relatus. Urbem igitur fame prius attritam, deinde & vi expugnando cepit Tanisman: quæ res principis animum graviter afflixit. Interea nescio quo casu extincto Tanismane, cum inter Machometum qui Imperium erat adeptus, & Iconii Phylarchum, quem Sultanum, cæteris anteponentes principibus, vocant Persæ, simultas intercederet, Imperator missis Iconium Legatis, ut secum amicitiam & societatem adversus Machumetum contraheret, illi persuasit. Venit itaque non multo post quidam ex primatibus ab illo submissus cum exercitu, & obses, & belli pariter socius futurus. Imperator igitur cum iis copiis Gangram profectus, castra fixit ante urbis mœnia, seque hac ratione composuit, tamquam oppugnationem sequenti anno suscepturus: at Machumet, cum se Romano Principi cerneret impatem, necessarium censuit Sultanum ad suas partes allicere, cui cæteroquin affinitate junctus erat. Diremptis simultatibus, in Romanos una conspirant, ac Persæ auxiliares revocati a Sultano, nocte fuga dilabuntur. Dolo cognito, Imperator non mediocri animi anxietate perculsus, castra inde movere confestim statuerat, nisi quidam Monachi, qui tum forte aderant, a consilio avocassent, persuasissentque, ut cœptis insisteret, & Gangrensis urbis expugnationem cum fiducia aggrederetur. His persuasus, mœnia postridie adoritur: verum inde repulsus, ad Rhyndacem recedit, exercitumque in hybernis locat. Romani longo istic tempore commorati, atque abs re frumentaria, cujus propter hyemem haud facilis erat transvectio, non modice laborasunt, adeo ut fames complures oppresserit. Castamone itaque inde repetita & certis recuperata conditionibus, Gangram exercitum reduxit. at Persæ, qui civitatem tenebant, cum rescivissent congregatas rursum ad Rhyndacem militares copias, urbem Imperatori tradere primo quidem detrectarunt, auxilium inde sibi submittendum rati. Verum ut hæ copiæ, antequam in unum convenirent, rursum dissipatæ sunt, (instante quippe hyemali tempore, ut supra commemoravimus, bellum geri non posse putant) necessitate adacti, hac urbem conditione dediderunt, ut & ipsi, & qui superstite adhuc Tanismane, bello capti erant a Romanis, ab eorum manibus & potestate innoxii dimitterentur. Sedenim Persæ, concessæ sibi libertati spontaneam præferentes servitutem, Imperatoris gratiam promeruere, & non ignobilem copiis Romanis fecere accessionem.

Edit. Paris. pag. 8.

VII. Exinde res Isauricæ initium belli dederunt. Nam Livo, vir Armenius, complura oppida, ex iis, quæ Romanis parebant, subegerat, ipsamque Seleuciam

A ὅπερ οἶμαι οὔπω μέχρι καὶ τότε κατεῖδον, ἐξ ὅτου Ἡράκλειοι καὶ Ἰουστινιανοὶ τῆς Ῥωμαίων διεῖπον ἀρχήν.

ς'. Ῥωμαίων οὖν ὁ δῆμος ἐν τούτοις ἦν. Τανισμὰν δὲ, ὃς Καππαδοκίας ὑπὸ τοῦτον ἦρχε τὸν χρόνον, Κασάμονα στρατεύματι περιλαβὼν ἐπολιόρκει. ἐπειδή τε Βασιλεῖ ἐς τὸν πόλεμον οὐδὰ καθισταμένῳ τύχη τις ἐμποδὼν ἐγένετο, (ἥτε γὰρ ξύνοικος Εἰρήνη ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο, ὁ δὲ νόσῳ ἁλοὺς ἐς Βυζάντιον ἀνεκομίσθη) λιμῷ τὸ πρότερον αὐτὴν κατατρίψας, εἶτα καὶ τειχομαχήσας εἷλεν. ὃ δὴ ξυνενεχθὲν μεγάλα τῆς Βασιλέως καθίκετο ψυχῆς. Ἐπειδὴ γοῦν τύχῃ τινὶ Τανισμὰν μεταξὺ τὸν βίον καταστρέψαντος, Μαχούμετ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς καταστὰς διάφορος τῷ φυλάρχῳ τῆς B Ἰκονίου γένοιτο πόλεως. ὃν δὴ Σουλτὰν τῶν ἄλλων ὑπερτιθέντες ὀνομάζουσι Πέρσαι, πρέσβεις εἰς Ἰκόνιον στείλας, ἐπειδήπερ ἐς τὸ φίλιον αὐτῷ ξυνεγένετο, Ῥωμαίοις ξυμμαχήσειν κατὰ Μαχούμετ ἀνέπεισεν. Ἧκε τοίνυν οὐκ ἐς μακρὰν τῶν παρ' αὐτῷ τις ἐπιφανῶν ἅμα στρατεύματι, ὁμηρεύσων τε ἅμα καὶ τοῦ πολέμου συνεφαψόμενος. Βασιλεὺς μὲν οὖν ὑπὸ ξὺν τοῖς εἰρημένοις ἐπὶ Γάγγραν ἐλθὼν, πρὸ τοῦ ταύτης περιβόλου τὴν στρατοπεδείαν ἐπήξατο, ἐν παρασκευῇ ὢν ὡς ἐς νέωτα τειχομαχήσων. ἀλλὰ Μαχούμετ οὐκ οὖν ἀξιόμαχον ἑαυτὸν Βασιλεῖ ἐπιστάμενος, δεῖν ἔγνωκε τὸν Σουλτὰν ἑταιρίσασθαι, ἄλλως τε καὶ κατὰ γένος αὐτῷ προσήκοντα. καὶ τοίνυν τὰ διάφορα λύσαντες, κατὰ Ῥωμαίων C καὶ ἄμφω ξυνεπνευσάτην. Οἵ τε ξύμμαχοι Πέρσαι μετάπεμπτοι πρὸς τοῦ Σουλτὰν γεγονότες νυκτὸς ᾤχοντο φεύγοντες. Γνοὺς οὖν τὴν ἐπιβουλὴν ὁ Βασιλεὺς ἐν ἀθυμίᾳ πολλῇ ἦν, καὶ βεβούλευται παρ' αὐτὰ ἐκεῖθεν ἀναζευγνύειν. ἀλλά τινες μοναχοὶ κατά τινα τύχην ἐνταῦθα παρόντες, ἀπέλεγον πρὸς τὴν ἐγχείρησιν μονονουχὶ θαρσεῖν τὰ ἐπὶ τῆς Γάγγρας ἁλώσει διεγγυώμενοι. Οἷς ἀναπεισθεὶς τῇ ὑστεραίᾳ τῷ περιβόλῳ προσέβαλεν, ἐκεῖθέν τε ἀποκρουσθεὶς ἐπὶ Ῥυνδακηνὸν μετέβη. ἐνταῦθα τε παντὶ τῷ στρατῷ διεχείμαζεν. Ἔνθα Ῥωμαίοις πολύν τινα διατρίβουσι χρόνον, ἐπειδὴ μὴ εἶχον ὅθεν χειμῶνος ἐσκομίσονται ἐπιτήδεια, ξυνέβαινεν ἤδη λιμῷ πιέζεσθαι. ἄρας τοίνυν ἐκεῖθεν ἐπὶ Κασάμονα ἦλθεν, ὁμολογίᾳ τε ταύτην D ἑλὼν ἐπὶ Γάγγραν μετῆγε τὸ στράτευμα. Πέρσαι τοίνυν οἱ τὴν πόλιν κατεῖχον δυνάμεις ἐπὶ Ῥυνδακηνοῖς ἀθροιζομένας καὶ πάλιν μεμαθηκότες, τὸ μὲν πρῶτον ὤκνουν Βασιλεῖ τὴν πόλιν ἐνδοῦναι, ἐλπίσιν ἐπικουρίας εἰς τοῦτο φερόμενοι. Ἐπειδὴ δὲ αἱ μὲν εἰρημέναι δυνάμεις οὔπω ἔτι ἐς ταυτὸ ξυνελθοῦσαι διελύοντο αὖθις, (χειμῶνος γὰρ ὥρᾳ στρατεύειν ἀδύνατα εἶχον, καθάπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθέν μοι δεδήλωται,) ὑπ' ἀνάγκης ἀπειρηκότες τὴν πόλιν αὐτῷ παρέδοσαν, ἐπὶ ὁμολογίᾳ τούς τε αὐτοὺς καὶ τοὺς ὅσοι Τανισμὰν ἔτι περιόντος δορυάλωτοι Ῥωμαίοις ἐγένοντο, E ἀδεῶς τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀπαλλάξαι χειρός. Ἀλλὰ Πέρσαι ἀντὶ τῆς ἐν χερσὶν ἐλευθερίας αὐθαίρετον προελόμενοι δουλείαν, εὐνοίας τε τῆς παρὰ Βασιλέως ἔτυχον, καὶ προσθήκη δυνάμεως οὐκ ἀγεννὴς Ῥωμαίοις ἐγένοντο.

ζ'. Τὰ δ' ἐντεῦθεν τὰ τῶν Ἰσαυρικῶν πολέμων ἀρχὴν Ῥωμαίοις εὕρατο. Λεβουνὴς γὰρ ἀνὴρ Ἀρμένιος ἄλλας τε ὡς πλείστας τῶν Ῥωμαίοις κατηκόων πό-

λοις εἷλεν Ἰσαυρικάς, καὶ δὴ καὶ τὴν Σελεύκου πολιορκεῖν ἐπεβάλετο. ὃ πυθόμενος Βασιλεύς, τὰς δυνάμεις ἀγείρας τάχει πολλῷ ἐπ' ἐκεῖνον ἵετο. Τούτου δὴ ἕνεκα Βασιλεὺς ἐπὶ τὴν Κιλίκων ἐστέλλετο, καὶ ὅπερ ἄρτι δηλώσω. Βαϊμούνδου, ὃς Ἀντιοχείας ἦρχεν, ἐξ ἀνθρώπων ἠφανισμένου, οἱ τῆς χώρας προὔχοντες ἐπὶ Βασιλέα πέμψαντες ἔφασαν, ὡς εἴπερ βουλομένῳ αὐτῷ εἴη, θυγατέρα τὴν Βαϊμούνδου τῷ ὑστάτῳ τῶν παίδων ξυνοικεῖν τῷ Μανουὴλ αὐτίκα μετὰ υἱέος τὰ Ἀντιοχείας ὑπ' αὐτῷ πράγματα ἔσεσθαι. ἀλλ' οὔπω ἔφθη τῇ Κιλίκων αὐτὸς ἐπιβῆναι, καὶ τῆς σκοπῆς μεταθέμενοι, ἀντὶ φίλων τε καὶ ξυμμάχων πολεμιώτατοι τούτῳ κατέστησαν. Οὐκ ἀξιομάχους γε μὴν ἑαυτοὺς τῇ Ῥωμαίων εἰδότες στρατιᾷ, δεῖν ἔγνωσαν καὶ Λεβούνην σφίσιν ἐπισπάσασθαι. ἀμέλει καὶ τῆς φρουρᾶς τὸν ἄνθρωπον ἐξελόντες, ἔνθα ἐπειδὴ πολέμῳ περιγεγόνασι καθείρξαντες ἐτήρουν. Τὰ πιστὰ παρ' αὐτοῦ λαβόντες, ἐφ' ᾧ φίλον καὶ σύμμαχον κατὰ Βασιλέως αὐτοῖς ἔσεσθαι, ξὺν φιλοφροσύνῃ ἀπέλυσαν. Βασιλεὺς δὲ ἐς Κιλίκων παρελθὼν Μοψουεστίαν τε εἷλε, καὶ Ταρσοῦ καὶ Ἀδάνης περιγεγονώς, πρὸ Ἀναζάρβου τὸν χάρακα πήγνυται. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγένετο ξυνέπεσέ τι τοιοῦτον. Τῷ Κόμητι Πετάας, ὃ περὶ κόλπον ἵδρυται τὸν Ἰόνιον, παῖδες γίνονται δύο. ὧν ὁ μέν, πατρὸς τετελευτηκότος, εἰς τὴν πατρῴαν καθίσταται ἀρχήν, ἅτερος δὲ ἐν πένητος σχήματι ἐς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις νεὼν παραγίνεται. Ἐπειδὰν τε αὐτὸν ὁ νεωκόρος ἴδοι, κάλλους τε καὶ μεγέθους καταπεπληγμένος, ἐπυνθάνετο προσιών, ὅστις εἴη δηλῶσαι αὐτῷ. Ὁ δὲ συνεῖρε μὲν ἐξ ὧν ἥκιστα δηλωθήσεσθαι ᾤετο, πείθειν δ' οὐκ ἔχων, ἔκφορα λοιπὸν τὰ περὶ ἑαυτοῦ καθίστη. Ὁ δὲ τούτων ἀκούσας δρομαῖος ἐς τὸν Ῥῆγα παρελθών, παραυτὰ τὸν ἄνδρα ἐμήνυσε, καὶ ὃς ὡς ἑαυτὸν τὸν Ῥαϊμούνδον μεταπεμψάμενος, τοῦτο γὰρ αὐτῷ ὄνομα ἔκειτο, τῇ Βαϊμούνδου ξυνοικήσειν ἀνέπεισε θυγατρί, οὔπω ἔτι εἰς ἡλικίαν ἀφιγμένῃ. Ὁ μὲν οὖν ἀπῄει ὡς τὴν Ἀντιόχου λοιπὸν ἐπιβησόμενος, καὶ τύχῃ τινὶ τοῖς Ῥωμαϊκοῖς σκοποῖς ἐμπεσών, ἐγγὺς μὲν ἁλῶναι ἐγίνετο. τῶν γάρ τις στρατιωτῶν ἐπιόντα τοῦτον ἐπιστὰς παίει κατὰ τοῦ κράνους, καὶ εἰ μὴ ἀμφοτέραις τοῦ ἵππου ἐπιλαβόμενος αὐχένος ἐπέσχε τὸν ὄλισθον, πλεῖστοί τε ἤδη τῶν ἑπομένων συνέστησαν, ὕπτιος ἂν παραυτὰ ἐξεκυλίσθη. Ὁ μὲν οὕτω τὸν κίνδυνον διαφυγὼν ἐς Ἀντιόχειαν ἦλθε. Βασιλεὺς δὲ Ἀνάζαρβον ἐνέκειτο πολιορκῶν. Ἀλλ' οἱ ἔνδον ἀπρακτῆσαι οἱ μηχανώμενοι τὴν ἐγχείρησιν, σιδήρια ἱκανῶς τῷ πυρὶ διεκκαίοντες, ἐπὶ τὰ πετροβόλα τῶν μαχανημάτων ἐφίεσαν. τὰ δὲ τοῖς ἐμπροσθίοις αὐτῶν ξυλίναις πελάζοντα κίοσιν, ἐνεπίπρων αὐτίκα. τοῦτο πολλάκις γινόμενον εἰς ἀθυμίαν ἐνῆγε τὸν Βασιλέα. Ὀψὲ γοῦν ἀλύοντι προσελθὼν Ἰσαάκιος, ἀλλὰ ἄγε, ὦ Πάτερ, πλίνθοις, ἔφη, περιειλῆφθαι κέλευε τὰ ξυλώματα. οὗ γεγονότος, οὐκ ἔτι ταῖς συχναῖς προσβολαῖς οἱ ἔνδον ἀντέχειν δεδυνημένοι, τὰς πύλας ἀναπετάσαντες τὸν Ῥωμαίων εἰσδέχονται στρατηγόν. Ἀνάζαρβος μὲν οὖν τοῦτον τὸν τρόπον ὑπὸ Ῥωμαίους ἐγένετο. Ῥαϊμούνδος δὲ καὶ Βαλδουῖνος, ὃς Μαρασίου κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἡγεμονεύων ἦν, ἕως μὲν οὔπω ἐπὶ θύραις ὁ κίνδυνος ἵστατο, στράτευμα ἀγείραντες ἱκανόν, ἐπὶ Παλαιστίνην ἠπείγοντο, τὸν τῇδε Ῥῆγα τοῦ κινδύνου ἐξαιρησόμενοι. Σαρακηνοὶ γάρ, οἱ Παλαιστινοῖς προσοικοῦσι, πολέμῳ περιγεγονότες αὐτοῦ, ἐς τὰ

A statuerat obsidere. quæ postquam Imperatori comperta sunt, contractis confestim militaribus copiis, obviam proficiscitur. Hac de causa, quam mox dicam, Imperator in Ciliciam contendit. Boemundo, qui Antiochiæ præerat, extincto, regionis primates ad Imperatorem mittunt, renuntiantque, si Boemundi filiam cum Manuele, ultimo ex liberis, matrimonio copulari pateretur, Antiochenum Principatum in sua potestate fore: at ille tunc in Ciliciam non potuit venire, aut noluit. a suo itaque consilio frustrati, qui prius socii & amici fuerant, facti sunt hostes infensissimi. viribus autem inferiores se se B Romanis videntes, Livonem in suas partes perducendum putarunt, eductum igitur de carcere hominem, quem bello captum in vinculis habebant, libertate donant, hac conditione, fideque in id interposita, ipsum amicum & socium fore in posterum, & contra Romanos una secum militaturum. Imperator vero Ciliciam ingressus, Mopsuestiaque, & Tarsa, & Adana potitus, ad Anazarbum castra ponit. Interea dum hæc aguntur, hoc accidit. Pictavorum, quæ regio est ad sinum Jonium, Comes, filios habebat duos, quorum alter extincto parente paternum adeptus est principatum, alter mendici assumpto habitu, templum adiit Hierosolymitanum. C eum simul ac conspicatus est æditus, miratus staturam viri & formam, accessit, & percontatus est, quis esset. Ille vero ea respondit, primum, e quibus minime se se agnitum iri arbitraretur. verum ubi persuaderi non posse æditum perspexit, quæ vera essent tandem omnia de se retulit. quibus cognitis, æditus confestim ad Regem pergit, virumque prodidit. Rex vero accito Raimundo, (id enim ipsi nomen) suasit, ut uxorem duceret Boemundi filiam, quæ nondum pubertatis annos attigerat. Atque ille dum iter instruit D versus Antiochiam, forte incidit in speculatores Romanos, parumque abfuit quin captus fuerit. aggredienti enim miles quidam obversus galeam percussit, ut, nisi utraque manu comprehensa equi cervice præcavisset lapsum, subvenissentque non pauci, pronus haud dubie ad terram decidisset. ita demum vitato periculo Antiochiam pervenit. Imperator interea Anazarbi oppugnationi totus incumbebat. Oppidani e contra irritos facere impetus hostiles conantes, candentia igne ferramenta in machinas quibus emittuntur lapides, jaculantur, quæ anteriores earum e ligno comprehensas columnas extemplo incenderunt. res illa sæpius repetita animum Imperatoris graviter pupugit. anxium tandem E & sollicitum sic adorsus est Isaacius filius: *quin jubes*, Pater, *lignamenta obduci tegminibus limo confectis*. quod ubi factum, ad frequentem depellendam vim non amplius idonei oppidani, portis apertis, copias Romanorum recepere. sic in Romanorum jus concessit Anazarbus. Raimundus interea, & Balduinus qui ea tempestate Maresiæ præerat, cum nondum præsens adesset discrimen, conscribentes exercitum, propero itinere in Palæstinam contendunt, quo Regi, qui istic non modicum periclitabatur, subvenirent. Hunc enim Saraceni Palæstinis contermini, prælio facti superiores,

Edit. Parif. pag. 9.

in castello Montisferrandi, quo se fuga contulerat, oppugnabant.

VIII. Imperator Anazarbo potitus, ad castrum Bacam progreditur, cujus præsidiarii milites Antiochiæ metuentes, eo se denuo receperunt. *Edit. Paris. pag. 10.* Romanorum interea exercitus, postposita Bacæ obsidione, ad flumen quod urbem allambit, castra locat: Antiocheni primo quidem apparuere intrepidi, murorum robori, cæterisque confisi munimentis: unde protracta in longum tempus obsidione, dum quidam ex numeris militaribus, ut plerumque fieri amat in numeroso exercitu, in vicina & urbi adjacentia prorumpunt pomaria, decerpuntque fructus, improviso eos adorti, complures ceciderant. verum re percepta, Romanisque militibus aliis subvenientibus, portas tumultuario repetunt, multis suorum in fuga amissis. at instituentibus oppugnationem Romanis, in magnam trepidationem venere, adeo ut Raimundus ad Imperatorem accederet crebrius, supplexque deprecaretur, urbem acciperet hac conditione, ut Imperator quidem illius esset Dominus, & diceretur: Ipse autem jure illam regeret vicario: sed nihil horum impetrato, re infecta ad suos rediit. Paucis postea elapsis diebus, relato ad Romanorum consilium negotio, Raimundus petita tandem obtinuit. Exindeque reliquæ Latinorum copiæ in partes transierunt Imperatoris, atque adeo ipsi qui Fratres ab iis vocantur, & qui regiones istas incolunt. ea sic se habuerunt. Joannes Imperator tam opportunam minime dimittendam occasionem ratus, cum iisdem copiis in Superiorem irrumpit Syriam, Pizam castrum belli jure ac lege capit, multiplicique illic potitur præda, quam cum multitudine captivorum Antiochiam præmittit, præfecto iis Thoma, viro genere quidem ignobili, sed a pueris inter Imperatoris Scribas allecto. ipse interea ad Berrhœam pergit, urbem antiquam & celebrem; sed enim Thomas initio statim itineris ab hostibus oppressus, & præda & spoliis, quibus præerat ereptis, amissaque captivorum, quam abducebat, turba, ægre ac vix tandem periculum effugit. Berrhœæ cum appropinquaret Imperator, & aquarum penuria laborare circumjacentem videret regionem, hanc præteriit. Chasma autem & Chabarda castellis in transitu expugnatis, Seserim adortus est, civitatem tum aliarum rerum, tum hominum copia florentem. Hanc quidem oppugnando cepit, sed ab arce repulsus, cum secundo tentare vellet, supervenere Legati, qui & præsentem pecuniæ vim offerrent, & in futurum annuam, quasi tributi nomine, soluturos sese Romanis pollicerentur. Ejuscemodi fuit Legationis summa; sed oblata respuit Imperator, sperans fore ut & ipsos tandem *pag. 11.* expugnaret. verum cum variis factis impressionibus urbem tentasset frustra, admissis iterum Legatis, in propositas conditiones concessit. magna igitur obtulere illi munera, atque in iis crucem, rem sane mirandam, donumque quod Imperatorem deceret. Lapis erat Lychnites justæ magnitudinis, qui cum in Crucis speciem efformaretur, paululum nativi splendoris in ipsa elaboratione perdiderat. Hanc ferebat a Constanti-

Μουμπάραμ φρούριον ἀνασπασθέντα ἐπολιόρκουν.

η΄. Ἐπειδὴ βασιλεὺς Ἀνάζαρβον ἤδη παραστησάμενος ἐπὶ τὸ Βακᾶ ἐχώρει, οἱ προσφυγόντες, δείσαντες περὶ τῇ Ἀντιόχου σπουδῇ καὶ πάλιν ἐπ᾽ ἐκείνην ᾔεσαν. Ἐν τούτῳ καὶ ὁ Ῥωμαίων στρατὸς τὴν Βακᾶ ὑπερθέμενος πολιορκίαν, περὶ ποταμὸν, ὃς τὴν πόλιν αὐτῆς παραῤῥεῖ, τὸν χάρακα ἐπήξατο. Ἀντιοχεῖς δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἄτρεστοι ἦσαν, τειχῶν τε καρτερότητι καὶ τῇ ἄλλῃ ἀσφαλείᾳ πιστεύοντες. ὅθεν καὶ ἐπειδή ποτε τῆς πολιορκίας ἐφ᾽ ἱκανὸν παρατεινομένης, τῶν ἐν καταλόγῳ τινὲς, ὁποῖα ἐν πολλῷ στρατεύματι γίνεσθαι εἴωθεν, ἐς τοὺς πρὸ τῆς πόλεως ἐκδραμόντες κήπους, ἐδρέποντο τὴν ὀπώραν, αἰφνίδιον κατ᾽ αὐτῶν ἐπελάσαντες πολλοὺς ἔκτειναν. συναισθήσεως δὲ γενομένης, καὶ τῶν Ῥωμαίων στρατιωτῶν συνδιαβεβοηθηκότων, ταῖς πύλαις ἐνέπιπτον φεύγοντες, πολλοὺς τῶν σφετέρων ἐν τῷ φεύγειν ἀποβαλόντες. Ἐπεὶ δὲ Ῥωμαῖοι τειχομαχίας ἤδη ἥπτοντο, εἰς πολλήν τινα ἐνέπεσον ὀῤῥωδίαν. ὅθεν καὶ συχνὰ ἐπὶ βασιλέα Ῥαϊμούνδος ἐξιὼν θερμαῖς ἐλιπάρει τὴν πόλιν αὐτῷ παραδιδοὺς, ἐφ᾽ ᾧ βασιλέα μὲν κύριον εἶναι καὶ λέγεσθαι, τὸν δὲ δικαιώματι ἐξ αὐτοῦ ταύτης ἐπιτροπεύειν. Ἀποτυχὼν δὲ ὧν ἐδεῖτο, ἄπρακτος ἀνεκομίζετο. Ἡμέραις δὲ ὀλίγαις ὕστερον τῆς Ῥωμαίων βουλῆς περὶ τούτου ψηφισαμένης, αὐτός τε προσεδέχθη ἐφ᾽ οἷς εἴρηται, καὶ αἱ λοιπαὶ Λατίνων δυνάμεις βασιλεῖ προσεχώρησαν, οἵ τε παρ᾽ αὐτοῖς Φρέριοι λεγόμενοι, καὶ οἱ τὴν χώραν περιοικοῦσι. Ταῦτα μὲν ὧδε ἐγένετο. Βασιλεὺς δὲ Ἰωάννης τηλικαύτην καιροῦ ξυντυχίαν μηδαμῇ καταπροέσθαι θέλων, ξὺν δυνάμεσι ταῖς εἰρημέναις εἰς τὴν ἀνωτάτω ἐμβάλλει Συρίαν, τό τε Πίζα τι φρούριον πολέμου νόμῳ λαβὼν, καὶ λαφύρων μέγα τι χρῆμα ἐντεῦθεν περιβαλλόμενος, τὰ μὲν ἅμα τῷ πλήθει τῶν ἀνδραποδισθέντων ἀνθρώπων ἐπὶ Ἀντιοχείας ἔπεμψε, Θωμᾶν ἐπιστήσας αὐτοῖς, ἄνδρα ἐξ ἀσήμου μὲν γεγονότα, τοῖς δὲ βασιλέως ὑπογραμματεῦσιν ἐκ παίδων οἶμαι κατειλεγμένον. Ὁ δὲ ἐπὶ Βέῤῥοιαν ἐχώρει, πόλιν ἀρχαίαν, καὶ λόγου πολλοῦ ἀξίαν. Ἀλλὰ Θωμᾶς μὲν οὐκ εἰς μακρὰν πολεμίων ἀθρόας ἐπιθεμένων αὐτῷ, ἅ τε ἐπήγετο λάφυρα καὶ τῶν αἰχμαλώτων τὸν ὅμιλον ἀποβεβληκὼς, μόγις αὐτὸς τὸν κίνδυνον ἔφυγε. Βασιλεὺς δὲ πρὸς Βέῤῥοιαν γεγονὼς, ἐπειδὴ παντάπασιν ἄνυδρον χώραν τὴν ἐκτὸς αὐτῆς κατενόει, τὴν μὲν παρῆλθε, Χαμὰ δὲ καὶ Χαβαρδὰ ἐξ ἐφόδου παραστησάμενος φρούρια, ἐπὶ Σίσαρ μετέβη, πόλιν εὐδαίμονά τε καὶ πολυάνθρωπον. Ἀλλὰ τὴν μὲν πόλιν τειχομαχήσας εἷλεν, ἐν δὲ τῇ ἀκροπόλει γεγονὼς ἀπεκρούσθη. μέλλοντι δὲ καὶ δευτέραν προσάγειν πεῖραν αὐτῇ, πρέσβεις ἀφίκοντο, χρήματα, ἃ μὲν αὐτίκα παρέχειν ἀπαγγελλόμενοι, τὰ δὲ καὶ ἀνὰ πᾶν ἐντεῦθεν Ῥωμαίοις κομίζεσθαι ἔτος ῥητόν τινα φόρον. Τοιοῦτος μὲν τῆς πρεσβείας αὐτοῖς ὁ νοῦς ἦν. Βασιλεὺς δὲ τότε μὲν ἀπεπέμψατο τούτους, ἐλπίδα ἔχων πολέμῳ περιγεγονέναι καὶ αὐτῶν. ἐπειδὴ πολλάκις αὖθις προσβαλὼν ἀνηνύτοις ἐπιχειρεῖν ἔγνω, δεξάμενος τὴν πρεσβείαν, ἐπὶ συμβάσεις ἐχώρει. Κομίζονται γοῦν αὐτῷ μεγάλα μὲν χρήματα, προσάγεται δὲ καὶ σταυρὸς, ἐξαίσιόν τι χρῆμα, καὶ βασιλεῦσι δῶρον ἀντάξιον. Λίθος ἦν λυχνίτης, μεγέθους μὲν ἱκανῶς ἔχων, ἐς σταυρικὸν δὲ λαξευθεὶς σχῆμα, ὀλίγον τῆς φυσικῆς ἐν τῷ λαξεύεσθαι ἀποβεβλήκει χροιᾶς. ὃν ἐν βασιλεῦσι φασὶν ἀπόστολος ἐφιλοτεχνήσατο Κωνσταντῖνος ᾳ * τρόπῳ δὲ ὅτῳ δὴ Σαρακηνοῖς εἰς χεῖρας ἐλ-

θι. Ταῦτα οὕτω διαξάμενος, τὰ πιστὰ δὲ καὶ περὶ τῶν ἑξῆς φόρων λαβὼν ὡς ἐπὶ τὴν Κιλίκων αὖθις ἐχώρει. Τὰ Βακᾶ τε καὶ Καπνισκέρτι φρούρια παραστησάμενος ὀχυρὰ, ὁ μὲν ἐπὶ χώρας ἔμενε, μοῖραν δὲ τοῦ στρατεύματος ἀποτεμόμενος ἐπὶ καταδρομὴν τῶν λοιπῶν ἔστελλε. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς ἀκρίβειαν ἱστορεῖν ὑπόσχεσιν οἶμαι ὑπερβαίνει τὴν ἡμετέραν. ὡς γὰρ ἐν κεφαλαίῳ προὔκειτό μοι περὶ τῶν παρόντων εἰπεῖν, ἅτε μηδὲ αὐτοπτήσαντι ταῦτα, μηδὲ τὸ πιστὸν ἐντεῦθεν λαβόντι. Τοσαῦτα δ᾽ οὖν ὅμως τῆς τύχης εὐμενῶς προσβλεψάσης αὐτῷ ἐνιαυτοῖς μὲν δυσὶν οἶμαι εἴργαστο.

θ. Οὕτω δὴ βασιλεῖ Ἰωάννῃ τάς γε ἐν Ἀσίᾳ εὐδοκιμεῖν ξυνέβαινε μάχας, πλήν γε δὴ ὅτι μὴ τὰ ἀμφὶ τὴν Νέαν Καισάρειαν κατὰ σκοπὸν αὐτῷ ξυνέπεσον. Ἦν μὲν γὰρ ἀμφὶ τροπὰς ἤδη χειμερινάς. ὁ δὲ μακρὰν ἄποθεν αὐτῆς αὐλισάμενος, πολιορκίᾳ παραστήσασθαι ᾤετο. Ἐπεὶ δὲ Πέρσαι τε οἱ τὴν πόλιν εἶχον ἰσχυρότατα τούτῳ ἐνέκειντο πολεμοῦντες, καὶ χειμὼν ἐξαίσιος οἷος ἐπιγεγονὼς ἐπίεζε τὸ στρατιωτικόν, τῆς μὲν πόλεως ἀπῇρεν, ἐς δὲ τὴν παρακειμένην Περσῶν εἰσελάσας χώραν, λείαν ἐκεῖθεν πολλὴν ἤλασε, καὶ ἀνθρώπων ὅμιλον μακρῷ τῷ χρόνῳ Πέρσαις δουλεύοντα τῇ Ῥωμαίων ἀπέδωκεν. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ ἐκστρατείᾳ, λέγω δὲ ἡνίκα ἔτι αἱ Νέας Καισαρείας ἐπαύλεις εἶχον αὐτόν, ξυνέπεσέ τι λόγου καὶ ἀκοῆς ἄξιον. Ἐπειδήποτε ξυμβολῆς μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Περσῶν καρτερᾶς γινομένης, τύχῃ τινὶ τὰ Περσῶν καθυπέρτερα ἦσαν, τὰ θρασυνόμενα Μανουὴλ κατιδών, ὃς ὕστατος, ὥς μοι πολλάκις ἀρρέθη, παίδων βασιλεῖ ἐγένετο Ἰωάννῃ, τοῦ πατρὸς οὐδὲν αὐτῷ ξυνειδότος ἐς μέσους σὺν τοῖς ἀμφ᾽ αὐτὸν ἐμπίπτει τοὺς πολεμίους. καὶ αὐτοὺς μὲν ἀπεώσατο, τὸ δὲ τῶν Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἤδη ἐκλελοιπὸς ἀνερρώσατο φρόνημα, ἐφ᾽ οἷς ἐδυσχέραινε μὲν ὁ πατήρ, καὶ ἐν δεινῷ τὴν τόλμαν ἐποιεῖτο. Θαῦμα δὲ αὐτὸν ἔνδον ἐπεῖχε καὶ ἐξεπέπληκτο μονονουχί, εἰ ὀκτωκαίδεκα οὔπω γεγονὼς ἔτη, τηλικούτοις ἑαυτὸν παραβάλλειν κινδύνοις τολμᾷ, ῥύστην αὐτὸν δημοσίᾳ τὸν Ῥωμαίων ἀπεκάλει στρατόν. Οὕτως οὐκ οἶδε παντάπασιν ἡλικίαις ἀρετὴ περιγράφεσθαι. ἐκ τούτου δὲ τοῦ πολέμου σχεδὸν οὐδενὶ Ῥωμαίων ἐφ᾽ ἵππῳ ἐπανιόντι ξυνέπεσε. Τὰ μὲν δὴ Νέας Καισαρείας ἐνταῦθα ἐτελεύτα. Βασιλεὺς δὲ Πέρσας ἐς αὖθις Σωζόπολιν πυθόμενος πολεμεῖν, πασιρρώμως ἐνταῦθα ἐφέρετο. Ἐπειδὴ δὲ οὐδενὶ πολεμίων ἐντετυχηκέναι αὐτῷ ἐγένετο, ἤδη γὰρ ἐκεῖνοι σφίσι Ῥωμαίους πυθόμενοι ᾤχοντο ἀπιόντες, ἐπὶ τὴν Πασγοῦσαν καλουμένην λίμνην διεβίβαζε τὸν στρατόν. Αὕτη γὰρ δὴ ἐς ἄφατόν τι μῆκος καὶ εὖρος ἐκτεινομένη, νήσους κατὰ μέσον παρέχεται ξυχνεδὸν ἀλλήλαις τοῦ ὕδατος ἀνεχούσας, ἐν αἷς φρούρια ἐκ παλαιῶν ἀνῳκοδόμηντο χρόνων. Οἰκοῦσί τε ἐν αὐτοῖς ἄνθρωποι, τὸ ὕδωρ ἀντὶ ταφρείας πεποιημένοι. ἔξεστι δ᾽ αὐτοῖς ἐς Ἰκόνιον ἀνιοῦσιν αὐθήμερον ἐκεῖθεν ἐπανελθεῖν. οὗ δὴ μάλιστα ἕνεκα βασιλεὺς περὶ πλείστου τὴν τῆς λίμνης ἐπικράτησιν ἐποιεῖτο. Τῶν δ᾽ ἐν αὐτῇ Ῥωμαίων οὐκ ἐνδιδόντων ταύτην αὐτῷ, χρόνῳ γὰρ δὴ καὶ ἔθει μακρῷ Πέρσαις τὰς γνώμας ἀνακραθέντες ἦσαν, τοιά δέ τινα ἐνενόει. Λέμβους ὡς πλείστους καὶ ἀκάτια ξυναγαγών, ξύλοις ἄνωθεν ἐπεζεύγνυ, ἐπὶ τούτων δὲ τὰς μηχανὰς θέμενος εὐθὺ τῶν εἰρημένων ἦγε φρουρίων. Ἔνθα ξυνέβη πνεύμασι ξηρῷ, τῆς λίμνης ἐκ παρα-

A no, inter Imperatores Apostolo, adoratam. . . . . hoc modo in manus venerat Saracenorum. His itaque omnibus acceptis, fide etiam solvendi deinceps tributi interposita, Ciliciam versus iterum proficiscitur: & Baca & Capniscarti, validis munitionibus captis, ipse in ea regione manet, partem vero exercitus mittit ad cæteras incursandas. Sed enim accuratius illa tractari, videtur a proposito nostro prorsus alienum; cum id nobis consilii potissimum fuerit, historiam rerum præsentium, quas aut ipsi non usurpavimus oculis, aut quarum propterea fides non adeo certa, summa imenarrare. Hæc favente, non minimum fortuna biennio, ut opinor, gesta sunt.

B IX. Asiatico igitur bello ingentem consecutus est gloriam Joannes Imperator, præterquam in ea quam ad Neocæsaream suscepit expeditione, in qua non pro votis cessere omnia. Nam positis circa solstitium hybernum non procul ab urbe castris, haud ægre expugnari illam posse in animum induxerat. Sed cum Persæ oppidani crebris ipsum eruptionibus impeterent acrius, attereretque exercitum hyems validior, castra movit, & in circumjectam regionem effusus, prædas inde abstulit ingentes, turbamque non modicam hominum, qui diu sub Persarum jugo servierant, Romanis asseruit. In expeditione illa, cum adhuc scilicet circa Neo- C cæsaream castra haberet, accidit relatu res digna, perinde ac auditu. Cum enim Romanos inter & Persas conflictu habito, superiores forte evasissent Persæ, Manuel, qui, ut non semel monui, liberorum Joannis minimus erat, hæc advertens, patre inscio, cum iis qui tum sibi aderant, in medios se se hostes intulit: quibus validius repulsis, Romanorum demissos ante animos plurimum erexit: Id facinus ægre tulit parens, nec filii probavit audaciam: etsi rem miraculi instar esse secum animo reputaret, adolescentem duodeviginti annos vix natum, tanta fiducia præsentibus se se objecisse periculis, palamque exercitus D servatorem profiteretur. Ita non semper virtus ætatibus circumscribitur. Ex eo prælio, nihil fere equitatui Romano accidit. His ad Neocæsaream gestis, Imperator, cum Sozopolim a Persis iterum oppugnari accepisset, propere illuc agmine contendit. Sed cum nullus adesset hostis, (jam enim adventu Romanorum percepto, inde excesserat) copias ad Pasgusam paludem traducit, quæ ea longitudine & latitudine supra quam dici potest protenditur, circa medium paribus ferme intervallis eminentibus supra aquas insulis interstincta, in quibus ab antiquo exstructa sunt valida castella, qui eas inhabitant homines, munitionum loco aquis utuntur, facileque E illis Iconium venientibus, eadem die domum redire. Hac maxime de causa necessarium duxit Imperator paludem expugnare: quam cum ultro non dederent Romani, ut qui jam olim Persis permixti, eorum ut plurimum mores amplexati erant, id tandem excogitavit. Lembis & actuariis coactis compluribus, iisque lignis desuper invicem connexis, machinas imponit, ac recta ad castella progreditur. Agitata tum ventis vehementioribus palude, non

Edit. Paris. pag. 12.

pauci interiere Romanis ex militibus: tandem, nec sine labore, iis potitur.

X. At cum Raymundum Antiochenorum Principem percepisset res novas moliri, continuo Ciliciam repetit, eo animo ut non Ciliciam duntaxat, sed & Antiochiam, Attaliam & Cyprum Manueli filio in hæreditatem daret. Unde vero id ei venerit in mentem, paucis expediam. Alexio primogenito Romanum Imperium jam pridem tradere decreverat: sed nato Manuele liberorum postremo, de eo statim prædictiones in vulgus sparsæ, & in puero non pauca Imperii agnita sane auguria, quorum unum atque alterum recensere haud abs re erit. Dormienti aliquando Manueli, apparuit mulier, vultu severo, nigra induta veste, manibus tenens calceamenta, quibus Imperatores indui moris est. ea Manuel obtulit, indueretque præcepit: atque illo rejiciente, monstravit consueta cærulea. Excitatus cum ingenti perturbatione, ubi quæ viderat non reperit, ad pueros plorabat, quod ea e domesticis aliquem crederet abstulisse. ejusmodi fuit augurium, cui haud illud cedit. Monachus gente Galilæus, qui vitam monasticam in silvis ac montibus agebat, dum forte una cum Imperatore colloqueretur, videretque accedentes ad se illius liberos, cæteros velut privatos habuit, Manueli vero humaniter

Edit. Paris. pag. 13.

accepto benedictionem impertiit. Rogatus a Principe quorsum hæc egisset, Respondit Monachus, unum & omnibus Manuelem sibi Imperatorem videri. Hæc & similia etsi varie Imperatoris animum versarent: cum tamen, quæ antea decreverat, nollet rescindi, priori proposito stetit. Sed ita comparatum est, ut rerum eventus ex humanis non pendeant consiliis. Nondum enim attigerat Ciliciam, cum duobus filiis natu majoribus orbatur: superstitum vero alter, qui male perinde affecto corpore, nescio qua detinebatur invaletudine, Byzantium mittitur, fratrum cadavera deducturus. Moritur etiam in Cilicia Imperator, Imperiumque adipiscitur Manuel. quo pacto autem vitam finierit, enarrare videtur operæpretium. Ad venationem egresso, obvius fit aper ingentis magnitudinis, qualea in Cilicia multi, & montibus Tauricis; advenientem, ut fert fama, telo quod manu tenebat excipit: contra ille mucrone in pectus adacto ex plaga furibundus vehementius instat, adeo ut inde manus Imperatoris, quæ dum fortius obnititur, a recto deflexa, in Pharetram sagittis plenam quam ex humero suspensam gerebat, impegerit, quarum cuspidibus vulnerata perstrictaque est pars carpo proxima. Ex eo vulnere cruenta sanie effluente, tenuis membrana, quam vulgo Ecdetam vocant, adducitur, quæ divisam cogeret carnem, & cicatricem contraheret, ne inflammata dolores concitaret, sed hæc fuit postea inflammationis causa: nam venenum quo telum infectum erat, ipsa adstrictione arctius inclusum, in reliquum transfusum est corpus. Ita primum, cum necdum ullus adesset dolor, paratur ipsi mensa, eique velut pransurus accumbit. Inter prandendum, qui circumstabant medicorum filii, ut appositam emplastrum conspexere, cicatricis causam sciscitati, & edocti, removendum illud a manu,

χθείσης, πολλοὺς τῶν Ῥωμαίων ἀπολωλέναι στρατιωτῶν. μόγις δ᾽ ὅμως καὶ ξὺν βίᾳ πολλῇ καὶ ταύτην εἷλεν.

ι. Ἐπειδή τε Ῥαιμοῦνδον τὸν Ἀντιοχείας Πρίγκιπα νεωτερίζειν ἐπύθετο, εὐθὺ καὶ πάλιν Κιλίκων ἐχώρει, κατὰ νοῦν ἔχων τῶν Κιλίκων καὶ Ἀντιοχέων ξὺν Ἀττάλῃ καὶ Κύπρῳ εἰς κλῆρον ἀποδόσθαι τῷ Μανουήλ. Ὅθεν δὲ ἐπὶ ταύτην τὴν ἔννοιαν ἦλθεν, ἐρῶν ἔρχομαι. φθάσει μὲν Ἀλεξίῳ, ὃς πρεσβύτατος αὐτῷ παίδων ἐγένετο, τὰ Ῥωμαίων ἐκ πολλοῦ μνηστευσάμενος σκῆπτρα. Ἐπειδὴ καὶ Μανουὴλ ἔσχατος αὐτῷ γένοιτο, φάσεις αὐτίκα ἐφοίτων, καὶ ξύμβολα Βασιλείας εἰς τὸν παῖδα ἐγνωρίζετο, ὧν ἑνὸς ἢ δυοῖν ἐπιμνησθῆναι, οὔ μοι ἔδοξεν ἀπὸ εἶναι καιροῦ. Ἐπειδήποτε πρὸς ὕπνον κατέδαρθεν ὁ Μανουήλ, γυνή τις ὄναρ ἐφίστασθαι τούτῳ, ὄψις σεμνή, μέλαινα ἐσθής, ἐν δὲ χερσὶ πέδιλα, ὁποῖα βασιλεῦσιν ὑποδεῖσθαι νόμος, καὶ παρείχετο τῷ Μανουὴλ χρῆσθαι κελεύουσα, ἀποσεισαμένῳ ταυτί, ἐδείκνυε δὲ τὰ συνήθη κυανᾶ. Ὁ δὲ θορύβου μεστὸς ἀνεγρόμενος, ἐπειδὴ μὴ ἐντυγχάνειν τοῖς ὀραθεῖσιν εἶχεν, ἐκλαυθμυρίζετο κατὰ τοὺς παῖδας, καὶ ἀφῃρῆσθαι ταῦτα παρά τινος τῶν περὶ τὴν ἑστίαν ᾤετο. τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον. ἕτερον δὲ οὐδὲν αὐτοῦ ἔλασσον. Ἦν τις μοναχῶν, πατρὶς αὐτῷ Γαλιλαία, βίος ἀναχωρητικός τε καὶ ὄρειος. οὗτος ἐπειδήποτε ἐς ὁμιλίαν Βασιλεῖ καθίσατο Ἰωάννῃ, τοὺς παῖδας ἐς αὐτὸν παρελθόντας ἰδών, τοῖς μὲν ἄλλοις ὅσα καὶ ἰδιωτικοῖς προσηνέχθη, Μανουὴλ δὲ τοῦτον σὺν εὐλαβείᾳ προσηνῶς ἐπευλόγει. Πυνθανομένου δὲ Βασιλέως, ὅτου ἕνεκα ταῦτα ποιοίη, ὑπολαβὼν ὁ μοναχός, ὅτι ἔφη, μόνος ἐξ ἁπάντων Μανουὴλ Βασιλεὺς ἐμοὶ φαίνεται. Ἐκ δὲ τούτων καὶ τοιούτων ἄλλων ἐς ἀπεράντους ὁ Βασιλεὺς ἐννοίας ἐξέπιπτεν, ἀναλύειν δ᾽ οὐκ ἔχων, ἅπερ αὐτῷ δόξειεν ἀρχῆθεν ἐς τὸν εἰρημένον σκοπὸν ἔβλεψεν. Ἀλλ᾽ ἔοικεν ἀνθρωπίνης ἄρα ἐπινοίας τῶν πάντων πραγμάτων ἠρτῆσθαι μηδέν. οὔπω γὰρ τῆς Κιλίκων ἐφίστατο, καὶ δυοῖν μὲν ἀφῄρητο παίδων, οἳ χρόνῳ προὔχον. ἅτερος δὲ τῶν ἀπολελειμμένοιν, ἐπεὶ μηδ᾽ αὐτῷ ξυνέβαινεν ἐς τὸ σῶμα καλῶς ἔχειν, ἄπεισι τοὺς νεκροὺς ἐς Βυζάντιον ἀνακομίζων. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ τῆς Κιλίκων τὸν βίον ξυναπερείσατο, καὶ Μανουὴλ λοιπὸν εἰς τὸν Βασιλείας ἄνεισι θρόνον. Ἄξιον δὲ καὶ τὸν τῆς τελευτῆς αὐτοῦ τρόπον διηγήσασθαι. Ἐξιόντι πρὸς θήραν αὐτῷ σῦς ἀπήντα, μέγα τι χρῆμα, ὁποῖα πολλὰ ἡ Κιλίκων τρέφει γῆ, καὶ ὄρη τὰ Ταυρικά. Ὁ μὲν οὖν ἀκόντιον, ὥς φασι, χειρισάμενος ἐπιόντα τοῦτον ὑφίστατο. ὁ δὲ τῆς αἰχμῆς τῷ στέρνῳ ἐγχαραχθείσης θυμαίνων ἐπὶ τῇ πληγῇ, ἰθυτενὲς μᾶλλον ἐχρῆτο, ὡς ἐντεῦθεν τὴν Βασιλέως χεῖρα σφοδρὰν τὴν ἀντέρεισιν τοῦ εὐθέως ἐκτραπεῖσαν, ἐφ᾽ ἣν παρήρτητο παρενεχθεῖσαν φαρέτραν πλήρη βελῶν ὤσασθαι. εὐθὺς οὖν τραῦμα ἐπηκολούθει τῆς ἀκίδος ξυνθέντος αὐτῷ τὸ ἐπικάρπιον. καὶ αἷμα μὲν ἐντεῦθεν ἐξεμυσάτο ὕφαιμος. ὑμὴν δέ τις λεπτός, ὃν ἐκδήραν οἱ πολλοὶ ἰδιωτικῶς ὀνομάζουσι, προσήγετο ἄνωθεν συνάξων τὸ διεστηκός, καὶ συνουλώσων τὸ τραῦμα, ὡς μὴ φλεγμαίνουσαν ὀδύνας ἐγχειρήσει. ἀλλ᾽ ἦν ἐκεῖνο τὸ ὑστέρῳ φλεγμονῆς αἴτιον. Τὸν γὰρ τῆς ἀκίδος ἰὸν ἔνδον τῇ συμφύσει ἐναπολαβὸν ἐπὶ τὸ ἄλλο μετέφερε σῶμα. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. Τότε δὲ μηδεμίαν ἔτι ὀδύνης συναίσθησιν ἔχοντι, τράπεζά τε αὐτῷ παρετίθετο, καὶ ἡ κλίνη τοῦτον εἶχεν ὡς θοινησόμενον. προβαίνοντος δὲ τοῦ ἀρίστου, παῖδες ἰατρῶν ἐντεῦθεν περιεστῶτες, ὡς τὸ ἐπίθεμα εἶδον ἐπιμυθέ-

τοντό τε τὴν τοῦ θαύματος αἰτίαν, καὶ μαθόντες τῆς τε τραπέζης ἐπεμέμφοντο, καὶ ἠξίουν αὐτίκα τῆς χειρὸς ἀπεῖναι τοῦτο. Ὁ δὲ προσφῦσαί τε τραῦμα ἐντεῦθεν διετείνετο, καὶ τοῦ λοιποῦ μηδὲν ὄγκου καὶ φλεγμονῆς περὶ δεινὸν ὑφορᾶσθαι, ἀλλ᾽ ἄρτι πρὸς ὕπνον κατέδαρθεν ἀριστήσας, καὶ ὠδῖναι δριμεῖαι ἀνέβαινον αἴφνης, καὶ ὄγκος ἀνίστατο τῆς χειρός. συνῄει τε πᾶς ὁ τῶν ἰατρῶν κύκλος, καὶ ἀγὼν προὔκειτο περὶ τοῦ πρακτέου. τοῖς μὲν οὖν τέμνειν ἐδόκει τὸν ὄγκον, τοὺς δὲ τὸ ἀπέπαντον ἐδυσώπει, καὶ ἄλλως μαλάσσεσθαι πρότερον ἐπετρέποντο. Ἀλλ᾽ ἔδει γὰρ ὡς ἔοικε γενέσθαι, ὅπως ἐκράτει τῆς χειρουργίας ἡ ψῆφος. τμηθέντος γοῦν, ὄγκος ἀνέβαινε μείζων, καὶ ἡ χεὶρ ὠργανοῦτο. Καὶ ὁ Βασιλεὺς ἐλπίσιν ἤδη θανάτου τὴν ψυχὴν κατασείεσθαι ἤρχετο. καὶ μάλισθ᾽ ὅτι μηδὲ πέρατι τὸν σκοπὸν ἐδεδώκει, ὃν τῆς περὶ τὴν Παλαιστίνην ἐπιδημίας πάλαι ὠδινήσας ἔφθη. οὗ δὴ ἕνεκα καὶ εἴκοσι ταλάντων ἀπὸ χρυσοῦ λυχνίαν εἰργασμένος ἔτυχεν, ἀνάθημα τῷ τῇδε ναῷ κατασκευαζόμενος. Ἐπειδὴ γοῦν ἐν ἀμηχάνοις ἦν, μοναχόν τινα ἐκ Παμφυλίας ἄνδρα μεταπεμψάμενος ἱερόν, παννύχῳ δεήσει τὸ θεῖον ἱλάσκεσθαι ἠξίου. Τὸν δὲ τῇ δεήσει προσεσχηκότα, φωνῆς ἀκοῦσαι λέγεται ᾀδόντων τινῶν. Ὠράθη ὁ λύχνος μετηρμένος, καὶ θεῖος νεανίας καταστέλλων τὸν θόρυβον αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον. Βασιλεὺς δὲ αἰσθόμενος ἤδη ἐν κακοῖς ἑαυτοῦ γεγονότος, παρεῖναι τοὺς ἐν τέλει κελεύσας, καὶ ὅσοι ἐν μεγιστᾶσι καὶ στρατηγοῖς, καὶ ἄλλως ἀπόβλεπτοι ἦν, ἔλεξε τοιάδε. Ἄνδρες Ῥωμαῖοι, ὅσοι ἐπὶ ταυτηνὶ ξυνελέγητέ μοι τὴν ἀκρόασιν, ὡς μὲν πολλοῖς ἤδη, καὶ ἄλλοις τῶν παρ᾽ ὑμῖν Βασιλεῦσιν ἐπὶ τοὺς παῖδας τοὺς αὐτῶν, ὥσπερ τινὰ κλῆρον πατρῷον τὴν ἡγεμονίαν ἐμβιβάζειν ἔδοξεν. αὐτὸς δὲ οἶδα, πρὸς πατρὸς Βασιλέως τὴν δὴ παραλαβὼν τὴν ἀρχήν, καὶ ὑμῶν δὲ ἑκάστῳ, ταῦτά μοι περὶ τούτου γινώσκειν ξυμβαίνει. Ταύτῃ ἄρα καὶ οἴεσθέ με ἴσως ἐς πέρατα τῆς παρούσης ὡς ὁρᾶτε ἀφιγμένον ζωῆς, παίδοιν ἐμοὶ ἀπολελειμμένοιν δυοῖν ἐπὶ τῷ χρόνῳ προήκοντι, ὥσπερ ἀνθρώποις νόμος ἐστίν, ἀρχὴν τὴν δὲ καὶ θρόνον μεταγαγεῖν. Ἐμοὶ δὲ τοσοῦτον ἐμέλησεν ὑμῶν, ὡς εἰ μηδετέρῳ τοῖν εἰρημένοιν τὸ χρῆμα τοῦτο προσῆκεν ἐξ ἀρετῆς, εἱλόμην γε ἄν, ὅς περ ἂν ἐμοί τε καὶ ὑμῖν οὐκ ἀπὸ γνώμης εἶναι φανείη. ξυνοίσειν γὰρ οἶμαι οὐδὲν οὐδὲ τῷ δόντι, οὔτε τῷ δεξαμένῳ ἐπειδὰν ἀμαθίᾳ κυβερνήτης τὴν ναῦν καταδύῃ. Εἰ μὴ καὶ μᾶλλον προσαπολεῖται τῷ δώρῳ, καὶ κατάρας τοῦ δεδωκότος ἦν ἀγαθά. Ἀπονοίας μὲν οὖν καὶ τὸ δωρεῖσθαι ἀμαθίαν, καὶ ξυνελὼν οὐδὲν οἶμαι ὑγιές. οὕτω μὲν δὴ γνώμης αὐτὸς περὶ ὑμᾶς ἔχω. Τεκμήριον δέ, καὶ γὰρ ἐπὶ ξυμφέροντι τῷ ὑμῶν δεῖσθαι, τάχα καὶ φύσιν ἀδικοῦσαν ἰδοὺ πάρειμι. Παῖδέ μοι ἄμφω καλώ, ἅτερος δὲ αὐτοῖν καὶ χρόνῳ προάγει. Ἀλλ᾽ ἡ γνώμη τὸ πρεσβεῖον ἀποσεισαμένη, τὸ βέλτιον ἰχνηλατεῖ, καὶ πείθει ἀρετὴν ἀρετῇ παραβάλλοντα. δυσχερὲς δὲ τοῦτο τῶν ἁπάντων ἀγώνισμα τὸ ἀρείττω πειρᾶσθαι λαβεῖν. Ἐπεὶ καὶ χρὴ τῷ βελτίστῳ προσνέμεσθαι τὸ βέλτιον. Βασιλείας δέ τι ἄν τις θεῖτο σεμνότερον ἕτερον; Βουλοίμην μὲν τ᾽ ἄν, ἄνδρες συστρατιῶται, τῷ χρόνου πρεσβείῳ καὶ τὸ ἐξ ἀρετῆς μᾶλλον προσεῖναι ἐντελές. ἀλλ᾽ ἄγε ψῆφος ἐπὶ τὸν τελευταῖον ὁρᾷ. καὶ ὁ Βασιλείας κανὼν τῷ ἑκατέρῳ μᾶλλον προσφύεται, καὶ οὐδέπω ὀφθαλμίαν ἐμοὶ τὴν ἐξ εὐνοίας δεδιέναι ἐποίησε. Παῖδε γὰρ ἄμφω καὶ φίλω πάντως ἀπὸ ταυτοῦ,

& a mensa abstinendum censuerant. Contra ille hoc medicamento solidari vulnus contendebat, nec quicquam tumoris inde, aut inflammationis metuendum. Post prandium somno se dedit, statimque acutissimi dolores suborti, totaque manus intumuit. Convenit illico universa medicorum turba, quidque facto opus variis invicem disputavere sententiis. Quidam enim censebant resecandum tumorem, alii nondum maturum, proindeque emolliendum prius instabant. Sed faciendum fuit, ut plurибus placuit, vicitque eorum sententia qui resecandum statuerant. Peracta sectione, augeri repente tumor, & vehementius excandescere ac irritari manus cœpit: Imperatoris vero mortis jam imminentis metu non modice concutitur animus: tum maxime quod jam ante conceptum animo in Palæstinam peregrinationem non confecisset, cujus gratia Lucernam viginti talentorum, ex auro conflatum, loci Templo offerendam paraverat. Cum jam in extremis laboraret, Monachum quemdam ex Pamphylia oriundum, vitæ sanctitate celebrem jubet acciri, qui continua prece Deum placaret. Ferunt hunc exaudisse voces canentium. Sed & conspecta est ex alto Lucerna, visusque Divinus adolescens, compescens tumultum & perturbatum illorum animum. Ita res fuit. Imperator vero cum se in extremis esse videret, accersitis magnatibus, Ducibus, viris que præcipuis, hanc ad illos orationem habuit: *Non ignoratis, viri Romani, quotquotque hic adestis, complures, atque adeo qui apud nos retro imperarunt, Principes, ad liberos Imperium paternum veluti hæreditatem, transmisisse. Utque ego Principatum hunc a parente Imperatore in me transfusum accepi, ita nemo vestrum fallatur me aliter opinatur. Idcirco fortassis existimatis, me quoque in extremo vitæ constitutum discrimine, duorum superstitum filiorum majori, prout apud cæteros homines fieri consuevit, Imperium thronumve concessurum. Verumtamen tanta est apud me vestri cura, ut si neutri eorum deberetur ex merito virtutis, lectuens ultro alium fuerim, qui & meo & vestro judicio ejusmodi dignitati idoneus probaretur. Neque enim gloriosum esse arbitror, seu danti, seu accipienti, si quis navem, quam gubernandam ab alio susceperit, præ inscitia undis submergat, pereatque ille cum munere, & sustineat donantis imprecationes. Nam prudentis non est imperito quidquam demandare, imo mera insania. Erme erga vos affectum esse animo, vel inde vobis constabit, cum postposito naturæ ordine, utilitati vestræ consulam. Filii mihi sunt duo, uterque probis moribus, quorum alter ætate prior. Sed temporis prærogativam mens mea respuit, quærit quod optimum est, suadetque ut virtus cum virtute conferatur. Ardua sane & præ cæteris difficilis contentio, meliorem investigare, cum igitur quod melius est optimo debeatur ipso jure, Imperioque nihil quidquam videatur excellentius: optarem quidem, viri commilitones, adesset cumulata virtus cum ætatis prærogativa. Sed hæc minorem spectant, & in illum propendet calculus, qui genuina præ se fert imperandi Symbola: quo in judicio, nulla me affectum protestor invidentia, vel amore immoderatiori. Uterque enim filii, uno caritatis gradu dilecti,*

Edit. Paris. pag. 14.

Edit. Paris. pag. 13.

proindeque nec alter alteri præferendus. quamobrem suffragium mihi potius super illis, quam vobis ipsis concredendum videtur. Id vero communi consilio studiose diligenterque explorare convenit, ne si fratri seniori præferatur minor, cum ille imperii habenas capessiverit, minus deprehendatur idoneus. Neque enim tantum mihi soli fido, cum nescio quam verear singularem propensionem, quæ ut plurimum recta pervertit consilia, nisi a pari altera reprimatur. Vultis igitur vobis commemorem quæ illi insunt animi & corporis dotes, ut inde decernatis. quanta sit illius fortitudo, & in rebus bellicis audacia omnibus satis est compertum. Testantur hæc gesta ad Neocæsaream, ubi inclinatas penitus Romanorum res suapte manu erexit, & servavit: atque id quidem neminem alium præter parentem attestari haud decet. Audivistis præterea non semel, haud levibus rerum difficultatibus involuto, cum cæteri animos desponderent, quot mihi ille subministraverit consilia, in prævidendis tempestatibus vitandisque procellis industrius. At vero collatas adolescenti divinitus ejusmodi dotes par est ut attendamus. Alexium quidem ad imperii fastigium evehendum decreveram, meumque jam ab aliquot annis hac de re prodideram consilium. Sed enim Deus quem imperio dignum præviderat, ante me constituens, rebus tandem humanis juvenem exemit. Quædam præterea vobis referrem portenta, quæ præsentem illi fortunam pollicita sunt: nisi varie varios ejusmodi hæc interpretari certo scirem: cum nihil æque promptum sit ad calumniam, quam objectis in somniis speciebus, futurorumque prædictionibus fidem præstare. Hujusmodi sunt quæ de filio meo & comperta & dicenda habui: restat ut hæc calculo vestro comprobetis. Postquam Imperator finem loquendi fecit, gratantes illi, nec sine lacrymis assensum præbuere. Manuel vero, qui singulari præ cæteris in parentem amore flagrabat, naturæ leges reveritus, demissis oculis, pronoque in pectus capite, profusis lachrymis pavimentum rigavit. Chlamydem tamen indutus, sumptoque diademate ab universo exercitu Imperator proclamatur. Joannes vero paucis post diebus moritur, cum totos viginti quinque annos, mensesque septem Romanis imperasset, octavo die mensis, quem Xanthicum Græci, Romani Aprilem vocant.

καὶ τοῦτό γε τὰ μέρους οὐδὲν ἅτερος προὔχει. ψῆφον μὲν οὖν τὴν ἐπ' αὐτοῖν ἐμοὶ καὶ μᾶλλον ἢ ταῦτα, ὑπὲρ ὑμῖν πιστευτέον αὐτούς. Ἐκεῖνο δὲ κοινῇ καὶ μάλιστα περιεργαστέον, λέγω δὲ μήποτε ἀδελφοῦ μὲν πρεσβεύειν δήπου τὸν παῖδα ξυμβαίνει, ἐς δὲ τὸν θρόνον παραβαλλόμενος ἥσσων ἐλέγχηται. Ἐμαυτῷ γὰρ οὐκέτι καὶ τοῦτο θαρρῶ, δεινῶς μονωθεῖσαν ὑπειδομένῳ τὴν εὔνοιαν, ἱκανὴ γὰρ μάλιστα ψῆφον δικάσαι πηνίκα μὴ παρὰ ἴσης ἐκκρούοιτο. Βούλεσθε τοίνυν αὐτοὶ μὲν ὑμῖν τὰ αὐτοῦ καταλέξοιμι, ἐπιψηφίσασθαι δ' αὐτοί; ἰσχύος μὲν δὴ καὶ ῥώμης καὶ τοῦ ἐς τὰ πολέμια θάρσους, ὁπόσον αὐτῷ μέτεστι, παντί που δῆλον ἐστί. καὶ μαρτυρεῖ μοι τὰ Νεοκαισαρέων τοῖς λόγοις, ἔνθα ἐπισφαλῶς ἐς γόνυ τὰ Ῥωμαίων κάμψαντα ὑπὸ δὴ τούτῳ ἀνορθωκότα περισωθείη. Ἀδεῖ προσμαρτυρεῖν αὐτῷ μόνου ἂν εἴη τοῦ πατρός. Ἀκηκόατε δὲ πολλὰ πολλάκις ἐν οὐ μετρίαις ἐμοὶ πονουμένῳ πραγμάτων δυσκολίαις, ὅπως τῶν ἄλλων ἀπειρηκότων μέγας ἐν βουλαῖς ὤφθη, ἱκανὸς μὲν χειμῶνα προϊδέσθαι γινόμενον, δεξιὸς δὲ ζάλην ἀποκλῖναι, καὶ βίαις πνευμάτων ἀντισχεῖν. Ὃ δ' ἂν πρὸ τῶν ἄλλων ἐπ' αὐτῷ σκοπεῖν δίκαιοι ἂν εἴημεν, βραβεῖα Θεοῦ ἐπὶ τὸν μείρακα δὴ πίπτει, σκοπεῖτε δ' ὅπως. Ἐμοὶ μὲν Ἀλέξιος ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἐκλήθη, καὶ ἡ γνώμη χρόνοις τισὶν ἀποδέδεικτο πρότερον. Θεὸς δὲ καὶ πρόῖκα ἐμοὶ τὸν ἐφ' ὃν ἀναπέπαυτο προδεικνὺς, τελευταῖον δὴ καὶ ἐκ μέσου μοι τὸν νεανίαν ἐκεῖνον πεποίηται. εἶπον ἂν ὑμῖν καὶ τῶν συμβόλων τινὰ, ἃ τύχην τὴν παροῦσαν αὐτῷ προὔφαινον, εἴγε μὴ λόγον ἄλλως αὐτὰ νομισθήσεσθαι τοῖς πολλοῖς ἠπιστάμην. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐς διαβολὴν ῥᾴδιον ἀνθρώποις, ὡς ὀνείρων φάσεις καὶ μελλόντων ὀμφαὶ γίνεται. ἃ μὲν οὖν αὐτὸς παιδὶ τῷ ἐμῷ ξυνειδέναι εἶχον, καὶ δὴ μοι εἴρηται. ὑμέτερον δ' ἂν εἴη τὴν γνώμην ἐπιθεῖναι λοιπὸν τὴν ἑαυτῶν. Βασιλεὺς μὲν τοσαῦτα εἶπεν. οἱ δὲ συνῄδοντό τε καὶ δάκρυσιν ἐπένευον. ὁ δὲ παῖς, ὢν γὰρ φιλοπάτωρ εἴπερ τις ἄλλος, καὶ φύσεως θεσμοὺς εὐλαβούμενος κάτω νενευκὼς, καὶ ἐπὶ στέρνα τὴν κεφαλὴν ῥίπτων, δάκρυσι τὸ δάπεδον ἔπλυνεν. Τὴν χλαμύδα δ' ὅμως περιδυθεὶς, καὶ ταινιωθεὶς τῷ διαδήματι, Βασιλεὺς ὑπὸ παντὸς ἀνηγορεύετο τοῦ στρατοῦ. Βασιλεὺς δὲ Ἰωάννης ὀλίγαις τὸ ἐντεῦθεν ἐπιβιοὺς ἡμέραις, πρὸς τὴν ἐκεῖθεν λῆξιν μεθίστατο, ἐφ' ὅλοις πέντε καὶ εἴκοσιν ἐνιαυτοῖς καὶ μησὶν ἑπτὰ Ῥωμαίων ἄρξας, ὀγδόην ἄγοντος μηνὸς, ὃν μὲν Ἕλληνες Ξανθικὸν, Ἀπρίλλιον δὲ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΙΝΝΑΜΟΥ

ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ, ΙΣΤΟΡΙΩΝ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

IOANNIS CINNAMI

REGII GRAMMATICI, HISTORIARUM

LIBER SECUNDUS.

α'. Τὰ μὲν δὴ Βασιλέως Ἰωάννου ἐνταῦθά μοι πέρας ἐχέτω. Βασιλεὺς δὲ Μανουὴλ τῶν σκήπτρων ἤδη ἐπιλαβόμενος, μειράκιον ἔτι, πρώτως ἄρτι γενειάσκων, οὔτε συνεταράχθη πρὸς τὸν ὄγκον τῆς ἀρχῆς, οὔτε τι ἀγεννὲς ἔπαθεν. Ἰσαακίου γὰρ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐν Βυζαντίῳ διατρίβοντος, ὑποψίας τε ἐντεῦθεν τοὺς πλείστους εἰσιούσης, ὡς οὐκ ἂν ποτε ἀνάσχοιτο μὴ αὐτίκα τι νεωτερίσαι, φύσει μὲν καὶ ἄλλως δύσερις ὤν, καὶ θυμῷ τὰ πλεῖστα διοικούμενος, τότε δ' οὖν καὶ ἀπροφασίστως εἰς τοῦτο λαβόμενος, ὁ δὲ τούτων μὲν ἧττον ἐφρόντισεν. Ἐφ' ὅλαις δὲ τριάκοντα μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτὴν τῇ χώρᾳ ἐνδιατρίψας ἡμέραις, οὐ πρότερον ἐκεῖθεν ἀπῆρε, πρὶν ἂν τῷ πατρὶ τὴν ὁσίαν ὡς τὸ εἰκὸς ἐξετέλεσε. Πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ φροντιστήριον ἐπὶ τῷ τόπῳ ἱδρύσατο, οὗ δὴ ἐκεῖνον τὴν ψυχὴν ἀφεῖναι τετύχηκε. Καὶ τὰ Κιλίκων πράγματα ἐν τῷ ἀσφαλεῖ κατεστήσατο. Ἀντιοχεῖς δὲ καὶ πρότερον μὲν Βασιλέως Ἰωάννου ἔτι περιόντος, χωρὰς τῆς ἐκείνου ἀποσκιρτᾶν ἤρξαντο. Τότε δὲ ἐπὶ Βασιλέα πέμψαντες Μανουὴλ, καὶ ὁρίων σφίσι γῆς ὑπεκστῆναι ἠξίουν, ἃ πόλει μὲν τῇ αὐτῶν ἀνήκειν ἔφασκον, βίᾳ δὲ καὶ οὐ ξὺν τῷ δικαίῳ πρὸς τῶν Ῥωμαίων τὰ νῦν ἔχεσθαι. Οἱ μὲν ταῦτα ἔλεγον. Βασιλεὺς δὲ εἰς ἀπολογίαν αὐτοῖς καταστὰς, ἔλεξε τοιάδε· ὡς μὲν οὐδενὸς ἐπὶ φλαύρῳ παρ' ἡμῶν Ἀντιοχεῖς πεπονθέναι ξυνίσασιν, ὦ ἄνδρες πρεσβευταί, παντί που δῆλον ἐστίν. Εἰ δὲ ἅττα παρ' ἑτέρων ἀφῄρηται, ταῦτα δὲ παρ' ἄλλων ἀποφέρεσθαι δίκαιον ἂν εἴη, τί μὴ καὶ ὑμεῖς Ἀντιόχειαν τὴν δὴ Ῥωμαίοις ἀπέδοτε πρότερον, ἀλλὰ χειρὶ καὶ βίᾳ ταύτην πρὸς πατρὸς ἀφῄρησθε τοῦ ἐμοῦ; Ἢ οὐχ ὑμῖν Πέρσαι δουλεύουσαν ἀφείλοντο πρότερον; Ἄλλως δὲ τίνας ὄντας ταυτὶ ἐξ ἡμῶν λαμβάνειν αἰτεῖσθαι πόλεως Ἀντιοχείας; ἣ δὲ καὶ αὐτὴ φθάνει κράτει δουλεύουσα τῷ ἡμῶν. Οἱ δὲ τὰ ὑμῖν αὐτοῖς ὡμολογημένα παραβαίνοντες, ὑμῖν αἰσχύνη οὐδὲ μία, τί τὴν δικαίου παρόρασιν ἐπικαλοῦντες ἡμῖν πάρεστε, οἵγε δίκας μᾶλλον ἐξ ὑμῶν δικαίως ἂν ἀπαιτοῖμεν; Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τούτων καιρὸς ὁ προσήκων ἡμῖν παραστῆσαι ἱκανὸς ἔσται. Τὸ δὲ νῦν, ἀπέχεσθαι τῶν οὐ προσηκόντων κελεύω. Ἐμοὶ γὰρ αὐξῆσαι ἃ πρὸς πατρὸς εἰς

A I. HUNC finem habuere res e Joanne Imperatore gestæ. Manuel vero sceptro potitus, etsi adolescens, vixque prima aspersus lanugine, minime tamen tanta Imperii mole perterritus est, nihilque egit majestate regia indignum: Isaacio enim Constantinopoli agente, cum multos subiisset suspicio fore ut nequaquam se a rebus novandis contineret, utpote & ad turbas suopte pronus ingenio, & quodam animi vehementioris impetu omnia exequi solitus, tum maxime quod id præsens suaderet occasio, hæc tamen neglexit Imperator. Triginta autem post parentis obitum diebus illic commoratus, non prius excessit, quam justa eidem pro more peregisset. Inter alia enim Monasterium extruxit eo loco, ubi pater vitam finierat. Ciliciæ rebus in tuto positis, B Antiocheni, qui Joanne adhuc superstite defectionem paraverant, per Legatos Manuelem rogant, ut agri sui finibus, quem & ad urbem pertinere contendebant, nec nisi per vim a Romanis, nulloque jure possideri, decederet: hæc fuit Legationis summa. quibus contra Imperator in hanc sententiam respondit: *Palam est omnibus, Legati, nihil mali a nobis inspersos Antiochenos. Si vero quæ cui ablata sunt ab aliis, æquum sit prioribus dominis restitui: cur non & vos Romanis reddidistis Antiochiam, quam parenti olim meo vi & armis eripuistis? an non eam Persæ* C *primum, cum adhuc nostris pareret, expugnaverant? qua igitur fronte instatis, ut e finibus decedamus Antiochiæ, quæ & ipsa quondam pars Imperii nostri fuit? quod si quæ cum iis pepigistis fœdera violare nihil vos pudet, quid posthabitæ justitiæ crimen nobis ingeritis, qui longe æquiori jure pœnas a vobis deberemus repetere? Sed hæc forte tempus opportunius nostro reddet Imperio. Vos interim ab iis quæ vestra non sunt, abstinere jubeo: nam quæ mihi a patre tradita sunt, augere, non minuere est animus.* Ita ille Legatis reí-

Edit. Paris. pag. 16.

Pag. 17.

pondit. Inde ad naves in Pyramo fluvio, qui Mopsuestiam prætercurrens in mare effunditur, subsistentes, parentis funus cum magna subsequentium turba deducit, ipso pariter & optimatis feretro humeros supponentibus. Inde, ut cursoriæ mare attigerunt, movit & ipse castra, copiasque per medias Persarum terras, non petito per Legatos commeatu, quo ejus facto attoniti Persæ, licet talem mirarentur audaciam, nihil tamen contra Romanos vicissim attentare nusi sunt, per hosticam nihilo securius, quam per propriam ditionem transgressos. neque ita multo post Imperii fines Manuel ipse attigit. triremes autem Byzantium appulsæ, Principis cineres in terram exposuerunt, quos magnifice susceptos Senatus Romanus in Monasterium intulit, quod Imperatrix Irene, ut supra indicatum, extruxerat, dicaratque Deo Omnipotenti. At cum Imperator reditum institueret, ac nec dum de Sebastocratore quicquam audisset, utque tyrannidem affectantem, nonnulli, quibus rerum publicarum cura demandata erat, dolo aggressi, in Omnipotentis templo custodiendum incluserant, subiit illius animum cogitatio, ne quid temere Sebastocrator in quosdam qui eum en erant, ac illustriores præsertim, ipsorumque ædes decerneret. anxius igitur quo pacto fratrem ab hoc consilio dimoveret, tandem libellos Byzantium mittere decrevit, qui homines damnationi subjicerent, eoque ipso bonorum ac possessionum jactura mulctarent. Sic enim fore ajebat, ut adversus Principem insidias molitos ratus Sebastocrator, res eorum domesticas conservaret diligentius, quo ipsos in suas partes traducere conaretur. Sane quæ semel ille proposuerat, præviderat que, nullis hominum argutiis neque convelli, neque everti poterant. Hujusmodi fuere consilia Manuelis, quæ suis ille jam ante prodiderat.

II. Isaacius interea uterque in vinculis habebatur, alter quidem, ut supra diximus, in Templo: alter vero, Imperatoris patruus, Heracleæ Ponticæ, ubi citra infamiam vixerat primum, eo a Joanne fratre adhuc in vivis agente in exilium actus, quod regni consilia agitans, sibi subinde insidias struere non cessaret. tunc enim ad hanc calamitatem redactus fuerat, eorum qui Constantinopoli summæ rerum præerant, decreto, quod turbas iterum meditari, & ad reipublicæ administrationem aspirare deprehensus esset. Sic igitur id consilii, ut modo dictum est, facilem Manueli aditum ad Imperium fecit. hic autem ubi quid de Sebastocratoribus factum esset rescivit, Byzantium ingressus, accersitum continuo fratrem fraterne excipit, ejusque in amplexum ruit. Patruum etiam revocat ab exilio, & obliterata ejus criminis memoria, cujus gratia relegatus a patre fuerat, veniam concessit. militem deinde pecuniis donatum domum remisit, binos etiam aureos Byzantinis in domos singulas largitus. Cumque vacaret Patriarchalis sedes Constantinopoli, Michaelem illi imponit, Monasterio in insula, quam Oxiam ex situ vocant, antea præfectum, virum liberalibus disciplinis humanio-

Edit. Paris. pag. 18.

A χεῖρας ἦλθεν ἐμὰς, μὴ ἂν ἐλαττώσαι γένοιτο. Τοῖς „ πρέσβεσι μὲν ταῦτα εἶπεν. Ὁ δὲ ἐπὶ τὰς ναῦς, αἳ παρὰ τὸν Πύραμον ὡρμίζοντο ποταμὸν, ὃς διὰ Μοψουεστίας φερόμενος ἐπὶ θάλασσαν ποιεῖται τὴν ἐκβολὴν, σὺν προπομπῇ τὸν νεκρὸν ἀπῆγεν, αὐτὸς ἅμα τοῖς γνησιωτάτοις τὸν ὦμον ὑποσχὼν τῇ σορῷ. Ἐπειδή τε ἐκεῖθεν οἱ δρόμωνες ἐπὶ θάλασσαν ἤδη ἀφῆκαν, λύσας καὶ αὐτὸς λοιπὸν τὴν στρατοπεδείαν, διὰ μέσης ἐχώρει τῆς Περσῶν γῆς, ἀκηρυκτὶ διαβιβάζων τὸ στράτευμα. Πρὸς ὃ Πέρσαι καταπλαγέντες, τῆς τόλμης τὸ περιὸν ἀγασάμενοι, οὐδ' ἀντιβλέψαι Ῥωμαίοις ἐτόλμων. συνέβαινέ τε αὐτοὺς ὡς δι' οἰκείας λοιπὸν ἰέναι τῆς ἀλλοτρίας. Ὁ μὲν οὖν εἰς τὴν Ῥωμαίων ἤδη διὰ πολλῶν εἰσέβαλε γῆν. B Αἱ δὲ τριήρεις ἐς Βυζάντιον ἀναχθεῖσαι, τοῦ Βασιλέως κόνιν τῇ χέρσῳ ἀπέδοσαν. ἣν ἡ Ῥωμαίων γερουσία μεγαλοπρεπῶς ἀπολαβοῦσα, εἰς τὸ ἱερὸν παρέπεμψε φροντιστήριον, ὅπερ ἡ βασιλὶς, καθάπερ ἔφην, Εἰρήνη, ἐπ' ὀνόματι τοῦ Παντοκράτορος ἐτύγχανεν ἤδη δειμαμένη. Βασιλεῖ δὲ Μανουὴλ ἔτι περὶ τὴν ἐπάνοδον ἔχοντι, ἐπειδὴ μηδέπω τὰ κατὰ τὸν Σεβαστοκράτορα πύθοιτο, καὶ ὡς ἤδη τυραννίδι ἐπιθέσθαι βουλευσάμενον δόλῳ ὑπελθόντες, οἷς τὰ Βασιλέως ἐπιτέτραπτο πρότερον ἔμφρουρον, τῷ τοῦ Παντοκράτορος τεμένει ἐποιήσαντο, ἔννοια γέγονε μήποτε τὴν σὺν αὐτῷ τισὶν, καὶ μάλιστα τοῖς τῆς ὑπερφανοῦς δήπουθεν δυσμεναίνων ἀρχὰς δράσῃ τι, καὶ ἄχρι τοῖς ἀνὰ τὸ Βυζάντιον οἴκοις αὐτῶν. Ἀμέλει καὶ C ἐσκέπτετο πῶς ἂν ἀμαχάνως τῆς δὲ τῆς ἐγχειρήσεως ἀπαγαγεῖν αὐτὸν γένοιτο. Ἐδόκει τοίνυν αὐτῷ τόμους ἐς Βυζάντιον ἐκπέμψαι, καθοσιώσει δῆθεν τοὺς ἄνδρας καθυποβάλλοντας, χρημάτων τε διὰ τοῦτο καὶ κτημάτων ἑαπόσι τε ζημιοῦντας. οὕτω γὰρ ἔφασκεν ὑπὲρ αὐτοῦ Βασιλέως τὴν ἐπιβουλὴν ποιήσασθαι τοὺς ἄνδρας ὑπολήψεσθαι ὁ Σεβαστοκράτωρ, τὰ οἴκοι συντηρήσειν μᾶλλον αὐτοῖς, ἵν' ἐπὶ πλέον ἔχῃ πρὸς εὔνοιαν αὐτοὺς ἐπισπᾶσθαι. ἀλλ' ἦν ἄρα τὰ τῇ προνοίᾳ καθάπαξ δεδογμένα δυσανάλυτα πάντη, καὶ λογισμοῖς ἀνθρώπων δυσεπιβούλευτα. ὁ μὲν γὰρ ταῦτα ἐνενόει, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν δὲ ἤδη τὴν βουλὴν ἐξεκάλυπτεν.

β'. Ἰσαακίους δὲ ἀμφοτέρους, τὸν μὲν τὸ σημεῖον ἔν- D ρει φθάσαι, ὡς ἔφημεν, τὸν δὲ τὸν πρὸς πατρὸς φημὶ τῷ Βασιλεῖ θεῖον, σιδαροπέδαι πρὸς Ἡρακλείᾳ καθειργμένον εἶχον τῇ Ποντικῇ. Ἔνθα οἱ ξὺν ἀτιμίᾳ μὲν διῆγε τὸ πρότερον πρὸς τοῦ ἀδελφοῦ κατὰ Βασιλέως, ἔτι περιόντος ὑπερόριος γεγονὼς, δι' ἃς ἀεὶ ἀνίει ἔρωτι βασιλείας, ἄλλοτε ἄλλας ὑπορράπτων ἐπιβουλάς. Τότε δὲ καὶ εἰς τοῦτο τύχης ἦλθε γνώμῃ τῶν ἐν Βυζαντίῳ τῷ τηνικάδε ἐφεστώτων, ἐπειδὴ * νεωτέροις αὖθις καὶ αὐτὸν ἐγχειρεῖν ἐπύθοντο πράγμασιν. Ἀλλὰ τὴν μὲν εἰς τὴν βασιλείαν πάροδον οὕτω καθάπερ ἤδη ἔφην ἡ πρόνοια φθάσασα εὔοδον Βασιλεῖ ἐποίει. ὁ δὲ ἐπειδὴ τὰ κατὰ τοὺς Σεβαστοκράτορας ἤκουσεν, ἐν Βυζαντίῳ λοιπὸν γενόμενος, μετακαλεῖται μὲν ἐπὶ χρῆμα τὸν ἀδελφὸν, χερσί τε περιβάλλει, καὶ E ἀδελφικῶς περιχεῖται. Μεταπέμπεται δὲ καὶ τὸν θεῖον τῆς ὑπερορίας, τὰς αἰτίας τε λύσας, ἐφ' αἷς φυγῇ τὸ πρότερον ὁ πατὴρ αὐτὸν ἐζημίου, συγγνώμης ἠξίωσεν. Εἶτα δὲ χρήμασι τὸ στρατιωτικὸν δωρησάμενος, οἴκαδε ἀπέλυσεν, ἑκάστῃ γε μὴν τῶν ἀνὰ τὸ Βυζάντιον οἰκιῶν χρυσίνους παρέσχετο δύο. Ἐπεὶ δὲ καὶ ποιμένος ἔδει τῇ Κωνσταντίνου, Μιχαὴλ ἐπὶ τὸν θρόνον ἀνάγει, ὃς τοῦ κατὰ τὴν νῆσον, ἣν Ὀξείαν ἐκ τῆς θέσεως καλοῦσιν, ἦρχε φροντιστηρίου, παιδείας μὲν τῆς ἐγκυκλίου, καὶ

* νεωτερίζειν

μαθημάτων τῶν ἐκτὸς ἄκρῳ φασὶ γευσάμενος δακτύλῳ, A ἠθῶν δὲ κοσμιότητι, καὶ τῇ τῶν θείων μελέτῃ λογίων οὐδενὸς ἐλάττων, τῶν εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐπ' ἀρετῇ μάλιστα διαφανῶν, οὗ ταῖς χερσὶν ὕστερον ἐπ' ἐκκλησίας τῷ βασιλείῳ ταινιοῦται διαδήματι. ὅτε καὶ χρυσίου κεντηνάριον τραπέζῃ τῇ ἱερᾷ καταθεὶς, τότε μὲν ἐξῄει τὸ ἐλευθέριον αὐτοῦ καὶ μεγαλοπρεπὲς ἐν τοῖς ἁπάντων καταλελοιπὼς στόμασιν. Εἰσέπειτα δὲ καὶ ἐτησίαν τῷ κλήρῳ ἐκ παλατίου κεντηναρίων δύο προσαφώρισε δόσιν, καλοῦσι δὲ τοῦτο τὸ νόμισμα δεύτερον. Τὰ μὲν οὖν ἐς τὴν βασιλείαν προοίμια τοιάδε τινὰ αὐτῷ γέγονε.

γ'. Ὁ δὲ Ῥαϊμοῦνδον τὸν Ἀντιοχείας πρίγκιπα τῆς εἰς τὸν πατέρα μετελεύσεσθαι θέλων ἁμαρτάδος, ὑπὲρ ἧς ἠβουλήθη ἐκεῖνος δίκην αὐτῷ ἐπιθεῖναι τὴν δέουσαν, χρέους αὐτὸν τοῦ φυσικοῦ τὴν ὁρμὴν ἀνακόψαντος, στρατὸν ἐπ' ἐκεῖνον ἠπειρωτικόν τε καὶ ναυτικὸν ἔπεμψε. Ἦρχον δὲ τοῦ μὲν B Ἀνδρόνικός τε καὶ Ἰωάννης ἐς Κοντοστεφάνους ἀναφέροντε, καὶ Προσοὺχ ἱκανὸς τὰ πολέμια. Τοῦ γε μὴν ναυτικοῦ Δημήτριος ἡγεῖτο, ᾧ Βρανᾶς ἐπίκλησις ἔκειτο. Ἀλλὰ Προσοὺχ μὲν, καὶ ἄμφω τὼ Κοντοστεφάνω, ἐπειδὴ πρὸς τοῖς Κιλίκων ὅροις ἐγένοντο, ἅτε πρὸς Ἀντιοχέων Ῥωμαίοις ἀφαιρεθέντα ἔτυχεν ὀλίγῳ ἀνεσώσαντο φρούρια, καὶ Ῥαϊμούνδῳ ἐς χεῖρας ἐλθόντες, ἐτρέψαντό τε αὐτὸν, καὶ πολλοὺς τῶν σὺν αὐτῷ ἔκτειναν. τὸ δ' ὅπως, ἄρτι δηλώσω. Ἐπειδὴ τὰ εἰρημένα Ῥωμαῖοι παρεστήσαντο φρούρια, μηδενὸς ὅθεν δήποτε ἀντικαταστάντος αὐτοῖς, ἄχρι καὶ ἐς Ἀντιόχου ἦλθον τὴν πόλιν, λείαν Μυσῶν, καὶ τὰ ἐν ποσὶν C ἐργαζόμενοι. Ῥαϊμοῦνδος δὲ ἕως μὲν προσιόντας Ῥωμαίους ἑώρα, ἐντὸς τειχέων ἀτρέμας εἶχεν. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖθεν συσκευασάμενοι ἀνεχώρουν, ἐπεξῄει γὰρ σφίσιν οὐδὲ εἷς, τότε καὶ αὐτὸς ἐπιθήσεσθαι αὐτοῖς βουλευσάμενος, εἵπετο ἐν τῷ ἀφανεῖ. Καὶ Ῥωμαῖοι μὲν ἐπί τινα χῶρον ἐλθόντες, ἔνθα σφίσι σκηνοῦν ἐδόκει, χάρακα ἐπήξαντο. Ὁ δὲ ἐν ἐπικαίρῳ καὶ αὐτὸς τὸ στράτευμα καταθεὶς, ὀλίγοις ἅμα ἐπὶ τῷ κατασκοπεῖν τῶν πολεμίων ἐχώρει. οὐ μὴν ἔλαθε Ῥωμαίους ἐπιών. τῶν γὰρ ἐπὶ χορταγωγίαν ἐξιόντων τινὲς οὐ μακρὰν ἄποθεν τῶν χαρακωμάτων ἐντετυχηκότες αὐτῷ δρομαῖοι τοῖς στρατηγοῖς ἀπήγγειλαν. οἱ δὲ, τότε μὲν νὺξ γὰρ ἤδη ἦν, φύλακας τάξαντες ἀνε- D παύσαντο. ἑξῆς δὲ ὑπὸ ἡμέρας καταλαβούσης ταξάμενοι ὀπισθόρμητοι ᾔεσαν, γνώμην ἔχοντες σκηνουμένοις ἔτι τοῖς ἀμφὶ Ῥαϊμοῦνδον ἐπιπεσεῖν. οὐ μὴν οὐδὲ Ῥαϊμοῦνδος ἠμέλει, ἀλλὰ καὶ ὡς ὀρθριαίτερον τοῖς περὶ αὐτὸν, τὰ δοκοῦντα ἐπιστείλας, αὐτοὺς μὲν αὐτοῦ ἔλιπεν. ὁ δὲ ἐπὶ κατασκοπὴν αὖθις ἐχώρει. Ῥωμαίοις δὲ ἐξ ἀπροσδοκήτου συμπεσὼν, αὐτός τε νῶτα δοὺς ἔφευγε, καὶ τὸ λοιπὸν στράτευμα πέμψας κατὰ τάχος ἐνθένδε ἀπαίρειν προετρέπετο, ἀλλὰ παρὰ πόδας αὐτοῖς ὁ Ῥωμαίων στρατὸς ἐπελθὼν ἐτρέψατό τε, καὶ φόνον αὐτῶν πολὺν εἰργάσατο, καὶ μέχρι τῶν Ἀντιοχείας πυλῶν ἡ δίωξις ἐγένετο, Ῥαϊμούνδου καὶ αὐτοῦ μόλις τοὺς πολεμίους διαδράντος, νυκτὸς ἐπὶ τὴν πόλιν εἰσελάσαντος. Οἱ μὲν δὴ ἀμφὶ τὸν Προσοὺχ ταῦτα E Ῥαϊμοῦνδον εἰργασμένοι ἐπὶ τὴν Κιλίκων ἀνεχώρησαν. Δημήτριος δὲ σὺν τῷ στόλῳ ἐπελθὼν τὴν περίοικον καὶ θαλάσσῃ γείτονα ἐλῄσατο, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἠνδραποδίσατο, ναῦς τε τῶν ἐγχωρίων ὡς πλείστας παρὰ τὴν θαλάσσης ἀποκειμένας ἀκτὴν πυρὶ ἔφλεξεν. ὅτε δὲ καὶ ὁ τὸ δημόσιον σφίσιν εἰσπραττόμενος νόμισμα αἰχμάλωτος Ῥωμαίοις ἐγένετο. Ῥαϊμοῦνδος δὲ ἐπειδὴ ταῦτα ἤκουσε θυμῷ μεγάλῳ ἐπιὼν,

A ribusque litteris leviter quidem imbutum, at morum elegantia, rerumque divinarum scientia nemine inferiorem, unumque adeo ex iis, quorum ea ætate virtus erat maxime conspicua. Hujus vicissim manibus cum in Ecclesia Imperatorio diademate fuisset insignitus, deposito in sacra mensa auri centenario, inde excessit, omnibus uno ore liberalitatem illius & magnificentiam prædicantibus. Clero etiam annuam ex palatio duorum centenariorum pensionem assignavit, id numismatis vulgo Secundum nuncupant. Ejusmodi fuere Manuelis Imperii primordia.

III. Ulciscendam vero statuens illatam Joanni parenti a Raymundo Antiochiæ Principe injuriam, (quippe il- *Edit. Paris. pag. 19.* B lum dignam factis pœnam rependere volentem mors prohibuerat) terrestres navalesque copias in eum misit. His Demetrius cognomento Branas, illis Joannes & Andronicus ex Contostephanorum gente, nec non Prosuchus rerum militarium usu insignis præpositi sunt. Prosuchus quidem & uterque Contostephanus, postquam in Ciliciæ fines pervenerunt, castellis, quæ Romanis erepta fuerant ab Antiochenis, intra breve tempus receptis, conjectis cum Raimundo manibus, ipsum verterunt in fugam, plurimosque ex ejus exercitu obtruncarunt. his igitur arcibus obsistente nemine expugnatis, ad urbem usque Antiochiam, facta Mysorum, ut C aiunt præda, & raptis quæ obvia erant, penetrarant. Raimundus interim ingruentes Romanos conspicatus, intra urbis mœnia substitit. at vero, collecta præda, parant reditum, quod ne unus quidem in eos egrederetur: Raimundus clam a tergo recedentes est insecutus. ac Romani quidem idoneo reperto loco, ubi pedem figere possent, in eo tabernacula collocarunt. Ipse vicissim opportune cum suis castra faciens, cum paucis ad explorandum hostem proficiscitur. non latuit ejus adventus Romanos: nam pabulantium nonnulli, non procul a castris obviam facti, confestim Ducibus id renuntia- D runt: qui tum quidem (nox enim jam aderat) vigiliis dispositis se se continuere. Sed orta vix dum luce, instructo agmine retro cesserunt, quo Raimundi copias in propriis tentoriis opprimerent. Raimundus contra nihilo segnius se ea habens, primo diluculo, quæ essent agenda suis præcipit, iisque ibi relictis, ipse denuo speculatum exit. Sed enim in Romanos nec opinatus incidens, continuo fugam capessit: missisque ad castra nunciis suos hortatur, inde quam celerrime excedant. at supervenientes e vestigio Romani fugarunt fuderuntque magnam partem, ad portas usque Antiochiæ fugientes persecuti. Raimundus ipse ex hostium manibus ægre dilapsus, de nocte in civita- E rem pervenit. ea clade affecto Raimundo, Prosuchi milites Ciliciam repetiere. Interea Demetrius cum classe adveniens, loca maritima incursat, oramque totam depopulatur, captivos abducit complures, navesque ipsas incolarum magno numero in littore stantes incendit. sed & publici apud illos tributi exactor in potestatem venit Romanorum. Hæc postquam ad Raimundum perlata sunt, summo animi ardore, ad *pag. 20.*

classem hostilem contendit, quam ubi cognovit jam a statione avectam, rebus infectis inde regressus est. Romani autem, reflante vento, diebus decem percurrere eum tractum: cumque aquarum penuria premerentur, rursum ex insperato applicatos ad terram hostes in fugam dederunt, direptisque maritimis duobus castellis, magna vini, & fluvialis aquæ copia impletis navibus, ventum nacti secundum, ad Cyprum insulam appulere. Quæ ibi gesta sunt Raimundum coegerunt Byzantium proficisci. advenientem vero ad colloquium admittere renuit Imperator, antequam ad parentis Imperatoris monumentum, venia impetrata, sibi in posterum fidem & clientelam professus esset.

IV. Sub idem ferme tempus Irenem, quam privatus adhuc sibi desponderat, conjugem accepit, regio ortam genere fœminam, moribusque, & animi dotibus nulli suæ ætatis inferiorem. huic paulo ante Byzantium venienti tradunt obviam effusas, cum alias natalium splendore conspicuas matronas, tum eam maxime quæ Alexio Imperatori nupserat. Induta erat illa byssina veste, auro cæteroquin & purpura intertexta. Sed ob colorem in byssino cæruleum, cum atrata mulier novæ nuptæ videretur, quænam illa esset Monacha magnifico habitu, ex iis quæ circum stabant percontata est. omen id parum felix visum audientibus, quod subsecutus non multo post comprobavit eventus. Manuel, trajecto freto, in Asia versabatur, Bithynorum prospiciens finibus, ne in posterum Persarum excursionibus paterent. nam cum prioribus sæculis barbarorum irruptiones munitionibus subinde exstructis propulsarent, neglectis iis, pervia omnia erant Persis finitimis, sed postmodum restitutæ sunt illæ Imperatoris liberalitate, compluraque ab eo ibi instaurata oppida: quo etiam tempore excitatum illud scio, quod est in ea regione quam Melangia vocant, dum hæc urgerentur opera, nuntiatur Manueli filiam natu maximam Joannis Imperatoris, quam Rogerius Cæsar uxorem habebat gravissimo morbo ad proximum vitæ periculum adductam. Itaque isthic aliquamdiu, quo absolveret quæ incœperat, etat commoratus, dum Byzantium festinat, fato fungitur fœmina ingentis spiritus, quæque virilem omnino animum præ se ferebat. at cum illius mihi hoc loco recurrat memoria, operæ videtur pretium unum quod eam spectat deinceps admiratione dignum commemorare. Rogerium Cæsarem ferunt, mortuo Joanne Imperatore, necdum Byzantium ullo obtinente Principe, Imperium cogitantem, collectos plurimos ad suas partes alleasse, atque in his gentilem quemdam Italum, ipsique a teneris annis familiarem, qui numero ad summum quadringenti. Erat autem & die genere perinde Italus, natalium splendore illustris & conspicuus, Capuæ civitatis in Italia potentissimæ clarissimæque Dominus, cui Byzantii commorandi id causæ potissimum fuit. Rogerius tunc temporis Siciliæ Tyrannus, de quo multa deinceps memoranda occurrent, cum ad bella pervenerimus Italica, Capuano inhians Principatui, acri bello hominem impetit: Cui

Edit. Paris. pag. 21.

ὡς τὰς Ῥωμαϊκὰς ναῦς ἀποκομένας ἤδη τῆς χέρσου κατενόει, ἄπρακτος ἐκεῖθεν ἀνεχώρει. Ῥωμαῖοι δὲ τῆς θαλάσσης οὐ συγχωρούσης αὐτοῖς ἡμέραις δέκα τὸν χῶρον ἐκεῖνον παραπλεύσαντες, ἐπειδὴ λειψυδροῦντες, ἤσαν τῇ χέρσῳ αὖθις αἰφνίδιον προσοκείλαντες, τούς τε πολεμίους ἐτρέψαντο, καὶ δύο τῶν ἐπιθαλασσιδίων ἐκπορθήσαντες φρούρια, οἴνου τε ὡς πλεῖστα, καὶ ποταμίου τὰς ναῦς ἐμπλήσαντες ὕδατος, πνεύματός τε ἐφόρου τυχόντος ἐς Κύπρον ἀνήχθησαν. Ταῦτα δὴ συμπεσόντα Ῥαιμούνδον τὴν ἐς Βυζάντιον στείλασθαι ἠνάγκασαν. Ἀφικομένῳ δὲ οὐ πρότερον Βασιλεὺς προσχεῖν ἠξίωσε, πρὶν ἐς τὸ τοῦ Βασιλέως καὶ πατρὸς ἀπιὼν μνῆμα, ἐντεῦθεν δὴ τὴν συμπάθειαν ἐκομίσατο, καὶ λίζιον αὐτοῦ λοιπὸν ἐποιήσατο.

δʹ. Ὑπὰ τοῦτον τὸν χρόνον, καὶ Εἰρήνην τὴν αὐτῷ ὑπὸ Βασιλεῖ μνηστευθεῖσαν, Βασιλεὺς ἠγάγετο κόρην, ἐς ῥῆγας μὲν ἀναφέρουσαν, ἠθῶν δὲ κοσμιότητι καὶ ψυχικαῖς ἀρεταῖς οὐδεμιᾶς ἐλάττω τῶν τότε γεγενημένων. Λέγεται δή τι περὶ ταύτης τοιοῦτον. Ὁπηνίκα ἐς Βυζάντιον ἄρτι παρῄει, ἄλλαι τε τῶν ἐπ' εὐγενείᾳ διαφερουσῶν ὑπήντων αὐτῇ, καὶ ἡ Ἀλεξίῳ Βασιλεῖ ἁρμοσθεῖσα. ἠμφίεστο δὲ ἐσθῆτα μὲν ἀπὸ βύσσου, τά ἄλλα δὲ ἐκ χρυσοῦ καὶ πορφύρας κεκόσμητο. Ἀλλὰ τὸ τῆς βύσσου κυανυγὲς μελαμφόρον ταύτην ἐποίει, τῇ νεήλυδι καταφαίνεσθαι. ἀμέλει καὶ ἐπυνθάνετο τῶν παρόντων, ἥτις ποτε εἴη ἡ μονήρης αὕτη καὶ μεγαλοπρεπὴς λέγουσα. τοῦτο δὴ ξύμβολον τοῖς ἀκούσασιν οὐ μέτριον ἀγαθὸν ἔδοξε, καὶ τὸ τέλος οὐκ εἰς μακρὰν ἠκολούθει. Βασιλεὺς δὲ ἐν τῇ Ἀσίας εἶχε περαίᾳ, καὶ τὰ Βιθυνῶν ὅρια σκεπτόμενος, ὅπως ἂν μηκέτι εὐβατὰ τῷ Περσῶν γένει τὰ τῇδε γένοιτο. Τῶν γὰρ ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιτειχιζόντων ὁρμάς, ἀμελεῖ περιορασθέντων εὔροδα Πέρσαις τὰ τῇδε ἐγένοντο. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν χρόνοις ὕστερον φιλοτιμότατα πρὸς Βασιλέως ἀνεπληρώθη, πλείους ἀνοικισαμένου πόλεις. Τότε δ' οὖν ἔγνω πολίχνην ἐν τοῖς ὑπὸ Μελαγγείοις καλουμένοις ἀνεγεῖραι. Τοῦ μέντοι ἔργου προβαίνοντος ἤγγελεν αὐτῷ, ὡς τῇ πρεσβυτέρᾳ τῶν Βασιλέως Ἰωάννου θυγατέρων, ἣν ὁ Καῖσαρ ἠγάγετο Ῥογέριος, νόσος ἐπιγεγονυῖα ὕφαπτον ὑπογράφει τὸν κίνδυνον. εἰς ὅσον οὖν πέρατι δοῦναι τὸ ἔργον τῷ χώρῳ ἐνδιατρίψας, τῆς ἐπὶ Βυζάντιον εἴχετο. ἀλλὰ μεταξὺ τὸν χρόνον ἐκείνη ἀπέπλησε. Γυνὴ μεγαλόφρων ἐν τοῖς μάλιστα καὶ πολὺ τὸ ἀρρενωπὸν ἔχουσα. Ἐγὼ δ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος εἰς μνήμην ἦλθον τοῦ ἔργου τῆς γυναικὸς ταύτης, καὶ εἰσέπειτα θαυμάζεσθαι ἀξίου. φασὶ τὸν Καίσαρα Ῥογέριον τῇ βασιλείᾳ καὶ αὐτὸν κατ' ἐκεῖνον ἐποφθαλμίσαντα τὸν χρόνον, ὁπηνίκα οὔπω μετὰ τὴν τοῦ Βασιλέως Ἰωάννου τελευτὴν ὁ Κωνσταντίνου τὸν νέον Αὐτοκράτορα εἶχε, συστασιώτας ἑαυτῷ ἄλλους τε περιστῆσαι συχνούς, καὶ δὴ καὶ τόν τινα Ἰταλιωτῶν γένους συμπατριώτην αὐτῷ τὸ παιδόθεν ὄντα σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἑταιρίσασθαι εἰς τετρακοσίους μάλιστα ἀγειρομένους. Ἦν δὲ ὁ Ἰταλιώτης γένει μὲν περιφανὴς καὶ ἐπίδοξος, Καπύης δὲ πόλεως ἐξάρχων Ἰταλικῆς, πολυανθρωποτάτης ἄγαν καὶ εὐδαίμονος. Αἰτία δὲ αὐτῷ τῆς ἐν Βυζαντίῳ διατριβῆς αὕτη ἦν. Ὁ τῷ τηνικάδε Σικελίας τυραννῶν Ῥογέριος, οὗ πολλοὶ ἐν τοῖς ὄπισθεν ποιησόμεθα λόγον, ἐπειδὰν τὰς Ἰταλικὰς ἀναγράφωμεν μάχας, ἐπὶ τῆς Καπύης λιχνευσάμενος ἀρχῆς, πολὺς ἐνέκειτο τῷ ἀνδρὶ πολεμῶν. ἐφ' οἷς οὔπως ἀπειρη-

κώς

κῶς, τὴν ἐς Βυζάντιον ἐστείλατο. Καίσαρι μὲν οὖν ταῦτα ἐπεπράξατο. Ἡ δὲ σύνοικος ἐπειδὴ μετὰ πολλὰς παραινέσεις ἰσχυρογνώμονα τοῦτον ἑώρα, καὶ δεινῶς βασιλειῶντα, καὶ οὐδ' ἂν εἴτι γένηται μεταθησόμενον τοῦ σκοποῦ, τοὺς τῶν κοινῶν ἐπιμελητὰς ὡς ἑαυτὴν μεταψαμένη κοινοῦται τὸ πρᾶγμα. καὶ ἢ, φησίν, αὐτοί μοι τὸν ἄνδρα παράδοτε, ἢ γοῦν μελήσει πάντως ὑμῖν τῷ τοῦ Βασιλέως ἀδελφῷ συντηρῆσαι τὴν ἀρχήν. Ἡ μὲν ταῦτα εἶπεν. Οἱ δὲ τὸν Καίσαρα παντοδαπῶς ὑπελθόντες ἐπί τινα τῶν ἀγχοῦ Βυζαντίου προαστείων ἐξῆγον, χρείας δῆθεν τινὸς ἕνεκα. Ἐπειδή τε ἐπὶ τὸν τόπον ἐγένετο, αὐτὸν μὲν ἐνταῦθα διατρίβειν ἀφῆκαν. Οἱ δὲ ἐπὶ τὴν πόλιν ἦλθον. Ἡ μὲν δὴ Μαρία τοιάδε τις ἦν. Βασιλεὺς δὲ τοῦ πάθους ἀγγελθέντος αὐτῷ, τότε μὲν ἐς Βυζάντιον ἦλθε.

έ. Μετὰ δέ τινα χρόνον ἐς τὴν ἐπὶ Ῥυνδακῷ αὐλισάμενος πεδιάδα, ἔνθα Βασιλεὺς Ἰωάννης φρούριόν τι ἐκ καινῆς ἀνῳκοδομήθη, ὃ Λοπάδιον ὀνομάζουσι τοῖς πολλοῖς, ἐνταῦθα τὸ στρατὸν ἤγειρεν, ἐς τὴν Περσικὴν ἐμβαλεῖν διανοούμενος. Πέρσαι γὰρ τὰς μεταξὺ Ῥωμαίων σπονδὰς παραλύσαντες, Πρακανὰν πόλιν Ἰσαυρικὴν ἐκπορθήσαντες εἷλον, καὶ πλεῖστα ἄλλα Ῥωμαίους προσεζημίωσαν. Ἐπειδὴ γοῦν ὡς ἄριστα παρεσκεύαστο ἤδη, ἄρας ἐκεῖθεν σπουδῇ ἐπὶ τὰ πρόσω ἐχώρει, κατὰ νοῦν ἔχων, ὡς ἂν ἀφυλάκτοις αὐτοῖς ἐξαπιναίως ἐπελθὼν ἡβηδὸν ἀπολέσειε. πλὴν ἀλλὰ τοῦ μὲν σκοποῦ οὐ πάντη διήμαρτεν, οὐ μὴν καὶ χερσὶν ἐχρήσατο τῇ μάχῃ ἐκείνῃ. Ὡς γὰρ ἤδη τὸν Μύσιον διαβὰς Ὄλυμπον, ἄχρι τε ἐς τὴν Πιθηκᾶν γεγονὼς, ἔνθα φρούριον αὐτὸς ἐδείματο καρτερὸν, νύκτωρ διὰ τῶν ταύτῃ ὀρῶν ἐπορεύετο, ἃ τῇ δὲ ἀποκρέμανται ὑψηλὰ, καὶ δεινῶς λάσια, ξυνέβαινεν ἐκ τῶν κατὰ τὰς λόχμας ἀναγομένων ἀτμῶν ἐμπιπλαμένῳ αὐτῷ τῆς κεφαλῆς ἀθρόον κατενεχθῆναι, ὡς μηκέτι μηδὲ ἀναστῆναι δύνασθαι. μέχρι μὲν οὖν καὶ περὶ μέσας νύκτας σχεδόν τι καὶ ἀναισθήτως εἶχεν αὐτῷ. Μετὰ δὲ ὀλίγον ἀνασφήλας ὥσπερ ῥᾷον ἐς τὴν ὑστεραίαν γεγονὼς, αὐτὸς μὲν ἡσυχῆ ἔμενε, μοῖραν δὲ τοῦ στρατεύματος ἀπολεξάμενος ἱκανὴν, ἅμα στρατηγοῖς ἐπὶ τὸ ἔργον ἀφῆκε. Οἱ δὲ καὶ ἐς μακρὰν δυνάμεσι περιτετυχηκότες ἐχθρῶν, ἐπειδὴ καθυπέρτεροι τῇ μάχῃ ἐγένοντο, λαφύρων τε μέγα τι περιεβάλοντο χρῆμα, καὶ σὺν τροπαίοις ἐκεῖθεν ἀνέστρεψαν. Βασιλεὺς μὲν ταῦτα ἔπρασσε, Πέρσαι δὲ ἐν τούτῳ συσκευασάμενοι στρατὸν μεγάλῳ τῇ Θρᾳκησίων ἐμβάλλουσι γῇ. Οὐδενός τε σφίσιν ἀντιστρατοῦντος. Θεόδωρος γὰρ, ᾧ Κοντοστέφανος ἐπίκλησίς τις ἦν, τούτου δὴ ἕνεκα πρὸς Βασιλέως πεμφθεὶς, οὔπω ἔφθη τὸν στρατὸν ἀγείρας τῇδε καταλαβεῖν. ἄχρι καὶ ἐπί τι τῶν οὐκ ἀπὸ θαλάσσης χωρίων, ὃ Κελβιανὸν ὀνομάζεται, προνομεύοντες ἦλθον λείαν τε ὡς πλείστην ἐπαγόμενοι ἀνεχώρησαν. Τούτων ἐπειδὴ ὁ Βασιλεὺς ἤκουσεν, οὐκέτι κατέχειν ἑαυτὸν οἷός τε ἐγένετο. Ταχὺ γοῦν συσκευασάμενος ὅλαις ὁρμαῖς τὴν ἐς Ἰκόνιον ἐφέρετο, γράμμασι περὶ τούτων τὸν Σουλτὰν μεμηνυκὼς πρότερον. Εἶχε δὲ τὰ γράμματα ὧδε. „Εἰδέναι βουλόμεθά σε πράγμασιν ἐγχειρεῖν, ἃ τὴν ἡμετέραν κατὰ σοῦ ἐρεθίζουσιν ἔφοδον. Πρακανὰν γὰρ οὐδέν σοι προσήκουσαν αὐτὸς ἀφελόμενος ἔχεις, καὶ πρός γε Ῥωμαίων ἔναγχος ἐπῆλθες τῇ γῇ. Σὺ δὲ καὶ Ἰαγουπασὰν ἄνδρα Ῥωμαίοις ὑπόσπονδον πλείστοις τε ἄλλοις τῶν τῇδε φυλάρχων οὐκ ἀνίεις τρόπῳ τινὶ πολεμῶν. Καί τοι ἔδει σε ἄνδρα ξυνετὸν ὄντα ἐκεῖνο κατανοεῖν, ὡς οὐκ ἄν ποτε Ῥωμαῖοι τοιάδε περιφρονούμενοι καταδέξαιντο ἄν, καὶ λελείψεταί σε πολυπλασίαν Θεῷ τὴν ποινὴν ἀποδοῦναι. Ἡ τοίνυν ἀπόσχου τῶν παραλόγων, ἢ μὴν τῇ παρασκευῇ ἴσο, ὡς αὐτίκα Ῥωμαίους ὑποστησόμενος.“ Τὰ μὲν δὴ γράμματα ἐν τούτοις ἦσαν. Ὁ δὲ ταύτην αὐτοῦ κομισθεῖσαν ἀναλεξάμενος τὴν ἐπιστολὴν, ἀμείβεται ὧδε. Ἐδεξάμεθά σου τὰ γράμματα,

A cum ille resistendo non esset, Byzantium se contulit. His igitur a Cæsare tentatis, ut eum conjux post multas admonitiones obstinatiorem vidit, Imperiumque validius affectantem, ni provideretur, nequicquam a proposito posse dimoveri, accersitis quibus tum summa rerum erat, quæ agebantur, prodens, *aut mihi*, inquit, *virum tradite, aut vobis curæ sit Imperatoris filium fratri meo reservare*. Hi modis omnibus Cæsarem adorti, in propinquum Byzantio suburbanum adduxerunt, quasi res quæpiam illic agenda instaret, tum ubi eo accessere, ibi dimisso illo, in urbem redire. ejusmodi ingenii fuit Maria. Illius autem cognito obitu Byzan- B tium Princeps rediit.

V. Nec multo interjecto tempore, locatis ad Rhyndacenos campos castris, ubi castellum de novo extruxerat Joannes Imperator, quod Lopadium vulgo appellant, copias cogit, & in Persidem impetum facere constituit. Persæ siquidem, post habitis fœderibus, Pracanam expugnaverant, urbem Isauriæ, & alia insuper damna Romanis intulerant. rebus ut par erat ad bellum compositis, castra inde movens, in ulteriora progreditur, quo incautos inopinate aggressus, puberes omnes internecione deleret. nec aberravit omnino a proposito, & si ad manus ventum non est. superato enim Olympo Mysiæ monte celebri, ad Pythecam cum pervenisset, C ubi validam ipse arcem condiderat, noctu in eos secessit montes, qua contragosi, præruptique sunt, atque arbustis consiti; verum accidit ut ascendentes crebri e tesquis vapores caput ipsius adeo occuparent, ut stare vix posset, & ad mediam usque noctem omnis sensus fere expers permaneret. tum recreatus paululum, recuperataque consequente die valetudine, ipse quidem substitit; suorum vero partem dimisit, præfectis ad rem peragendam idoneis ducibus. hi confestim hostibus obvism facti, iisque profligatis, victorem exercitum cum multiplici præda, ovantes reduxerunt. Dum hæc aguntur ab Imperatore, Persæ, rebus ad bellum paratis, cum ingenti militum multitudine Thracesium irrumpunt Thema, resistente nemine. nam Theodorus cognomento Contostephanus, ad id ab D Imperatore missus, exercitu comparato, nondum advenerat. regionem illi, quam Celbianum vocant, populabundi ineunt, factaque non modica præda, regrediuntur. his Imperator cognitis, impos sui statim cum universis copiis citato impetu Iconium contendit, scriptis prius ad Sultanum litteris, quibus consilium suum nuntiaret. harum hæc fuit sententia. *Scire te volumus nostræ huic adversus te expeditioni molimina tua causam præbuisse. neque enim tantum Pracanam haud tui juris civitatem, a te pridem expugnatam, detines, sed & in Romanos agros nuper irrupisti. Jacoupesanem quoque socium nostrum, compluresque alios ibi phylarchos bello lacessere non desinis. tibi autem viro prudenti cogitandum fuit, nequaquam id neglecturos Romanos, multiplicemque a Deo vindice istiusmodi* E *facinoribus pœnam rependendam*. Litterarum id fuit argumentum: quas simul ac ille traditas perlegit: In hunc modum rescripsit. *Litteras tuas accepimus*,

Edit. Paris. pag. 22.

Maxime Imperator, paravimusque omnia quæ jussisti. reliquum tibi est ac elevare adventum. nobis autem crebris identidem missis Legationibus hic morari non convenit, cætera & Deo & mihi curæ erunt. Locus vero congressui, Philomelium erit, ubi modo castra posuimus. arrogantissimo hoc misso ad Imperatorem responso, Saltanus Philomelii, nbi castra prius locaverat, cum majori Persicarum copiarum parte consistit, reliquas vero mittit, qui adventantibus Romanis occurrerent. atque illi haud multo post cum Imperatore qui prope Acrunum aderat, civitatem in ea sitam regione quæ Calogreæ collis nuncupatur, prælium conferunt, funditusque dejecti ac superati, quam celerrime fugiunt ad Sultanum complures, quos inter & Chares, magni vir apud Persas nominis, Romanorum gladiis interiere. Ille ex accepta clade animo confusus, nec instaurare curans aciem, aut rebus loco necessariis providere, fugæ & ipse se dedit. quo cognito Imperator, utrumque illi exprobrare gestiens, & quod audaciæ primum, & metus deinde excessisset fines, litteras ad eum in hanc fere sententiam dedit: *Non decebat te, Generose Princeps, qui probe noveras per se turpem metum fieri turpiorem, cum præcessit ferocia, bellum adeo segniter gerere. Quandoquidem igitur propositi prioris immemor, & iis quæ paulo ante ad Majestatem nostram rescripseras, neglectis, nescio quo recedis, ecce tibi horum memoriam refricamus. Nisi itaque adventum nostrum, sicuti nobis jam antea nunciasti, Philomelii opperiaris, reliquum erit, ut palam profiteamur magnanimitatem istam tuam degeneri timore elanguisse.* Litterarum ea fuit summa. Manuel vero Philomelium progressus, urbem vi expugnat, totamque incendit, & e Romanis aliquot, qui captivi jamdudum detinebantur, pristinæ restituit libertati. Persæ quippe freti primo viribus suis, atque alio terrarum abeunte Imperatore, de transferendis iis nequicquam cogitarant. at ubi illos incessit metus, non captivos modo, verum propria neglexerunt. Perlatis ad Sultanum litteris, sive ea castigatione Principis pudore suffusus, sive alia nescio qua de causa, retulit pedem, regionemque Andrachmam a Persis nuncupatam magnis itineribus petiit, ibique castra posuit. Id postquam accepit Imperator, apparato confestim exercitu, urbem Adrianopolim supergressus, (istud quippe nominis ad Lycaoniam usque excurrit) in quadam regione, quam Graitam vocant, fixit tabernacula. Postera die, cum levi utique intervallo utraque dirimeretur acies, instructo agmine, castris excedit, signisque cum hostibus collatis, prælium init. ac Persæ quidem primum Romanorum non sustinentes impetum, ad receptum se se comparant. Instant contra Romani a tergo, alios occidunt, alios capiunt vivos. Sultanus non ante destitit a fuga, quam perculsus metu intra Iconii mœnia se se abdidisset. Sed neque ibi adhuc in tuto positus, hæc secum animo volvit. Cum nempe vereretur, ne si intra mœnia se se pateretur includi, Romanis urbem obsidione cingentibus, nullus sibi superesset evadendi locus: ancipites

Edit. Paris. pag. 23.

A Μέγιστε Βασιλεῦ, ἤδη δὲ καὶ παρεσκευάσμεθα ὥσπερ ἐκέλευσας. Σὸν δ' ἂν εἴη λοιπὸν ἐπιταχύνειν τὴν ἄφιξιν, μηδὲ μακραῖς ἡμᾶς ἐνταῦθα διάγειν ἐπαγγελίαις. Τ' ἄλλα δ' ὅπως ἔσται Θεῷ καὶ ἡμῖν μελήσει. Χῶρος δ' ἡμῖν εἰς ξυντυχίαν Φιλομήλιον τὸ δὲ ἔστω, οὗ δὴ ἐν τῷ παρόντι ἡμᾶς στρατοπεδεύεσθαι ξυμβαίνει. Τούτοις ὁ Σουλτὰν φορτικώτατα Βασιλεῖ διαμεμψάμενος, ὁ μὲν αὐτοῦ που ἐν Φιλομηλίῳ, ἔνθα τὸ πρῶτον ἐστρατοπεδευσάμενος ἔτυχε, σὺν τῷ πλείονι τοῦ Περσῶν ἔμεινε στρατοῦ. μοῖραν δέ τινα τούτου ἀποτεμόμενος ὑπαντιάζειν Ῥωμαίοις ἐπιοῦσιν ἐξέπεμψεν. οἳ δὴ καὶ οὐκ εἰς μακρὰν ἀγχοῦ πόλεως Ἀκρουνοῦ περί τινα χῶρον, ᾧ Καλογραίας βουνὸς ἡ κλῆσις ἐστὶ, Βασιλεῖ γεγονότι συμμίξαντες, ἀπώλοντό τε κατὰ κράτος, καὶ φυγάδες ἐπὶ B τὸν Σουλτὰν ἦλθον. Πολλοί τε ἄλλοι καὶ Χαιρὴς παρὰ Πέρσαις ὀνομαστὸς, Ῥωμαϊκῆς ἔργον ἐγένετο μαχαίρας. Ὁ δὲ τῷ συμπεσόντι καταπλαγεὶς τὴν ψυχὴν, οὐδ' ὅσον ἐσκευάσασθαι, οὐδ' ὅσον κομίσασθαι τὰ πρὸς τὴν χρείαν τῷ χώρῳ ἐπιμείνας ᾤχετο φυγὰς ἐκεῖθεν ἀπιών. Ὁ πυθόμενος Βασιλεὺς, ἀμφοτέρων τε ἐπικερτομῆσαι αὐτὸν διανοηθεὶς, θράσους τε τοῦ πρότερον, καὶ δειλίας τῆς εἰσέπειτα τοῦ μετρίου πέρα γεγενημένου, ἐπέστειλεν αὐτῷ τοιάδε. Ἔδει μέν σε, ὦ γενναῖε, ἅτε καλῶς εἰδότα ὡς ὅσον αἰσχρὸν ἐστὶν ἡ δειλία, τοσοῦτο μᾶλλον αἴσχιον γίνεται, ὁπηνίκα θράσος αὐτῆς προηγησάμενον τύχοι, μὴ οὕτως ἀνεπιστρόφως τὰ ἐς τὸν πόλεμον ἔχειν. Ἐπειδ' ὥσπερ παντάπασιν C ἐπιλελησμένος λήμματος τοῦ προτέρου, ὅπερ ἔναγχος ἐς τὴν ἡμετέραν ἐπέστειλας Βασιλείαν λόγον πεποιημένος οὐδένα, ἀποτρέχεις οὐκ οἶδα ὅπῃ, ἡμεῖς ἰδού σοι τούτου ἀνάμνησιν φέρομεν. Εἰ μὴ τοίνυν ἐν Φιλομηλίῳ, ὥσπερ ἤδη φθάνεις ἡμῖν ἐπηγγελμένος, τὴν ἡμετέραν ἀναμένοις ἄφιξιν, λείπεται πάντως ὡς τὸ γενναῖον ἐκεῖνο καὶ μεγαλόψυχον σφόδρα δειλὸν καὶ ἀγεννὲς ἀντιπεπτωκέναι σοι. Τὰ μὲν δὴ γράμματα ἐν τούτοις ἦσαν. Βασιλεὺς δὲ ἐν Φιλομηλίῳ γενόμενος, αὐτὸ μὲν κατὰ κράτος τε εἷλε καὶ ἐνέπρησεν ἅπαν. Ῥωμαίων δέ τινας μακροῦ τοῦ χρόνου ἐνταῦθα ὑπὸ φρουραῖς καθειργμένους εὑρὼν, ἔλυσέ τε τῶν δεσμῶν τοὺς ἀθλίους, καὶ φῶς ὁρᾷν παρεῖχεν ἐλεύθερον. Πέρσαι γὰρ τὸ μὲν πρῶτον δυνάμει τῇ σφῶν θαρρεῖν ἔχοντες, ἄλλοθι γῆς Βασιλέως ἀ D πιόντος μετοικίζειν αὐτοὺς οὐδαμῇ ἔγνωσαν. Ἐπεὶ τὸ δέος αὐτοὺς ἤπειγεν, οὐχ ὅπως αὐτῶν ἠμέλουν, ἀλλὰ καὶ τὰ σφέτερα περὶ ἐλάττονος ἔθεντο. Τῶν δὲ γραμμάτων ἀπενεχθέντων εἰς τὸν Σουλτὰν, εἴτε τὴν ἐντεῦθεν ἐπίπληξιν αἰδεσθεὶς, εἴτε καὶ ἄλλο τι ἐννοησάμενος, ὀπίσω ἐχώρει· ἐπί τε χῶρον ἀναδραμὼν ταχέως, Ἀνδραχμᾶν Περσικῶς ὀνομασμένον, ἐνταῦθα ἐστρατοπεδεύετο. Ταῦτα ἐπειδὴ Βασιλεὺς ἤκουσε, παραυτίκα διεκόσμει τὸ στράτευμα, πόλιν τε Ἀδριανούπολιν ὑπερβὰς, διαβαίνει γὰρ καὶ ἐς αὐτὴν Λυκαονίαν τὸ ὄνομα τοῦτο, ἔν τινι χώρῳ Γράιτα ὄνομα τὴν παρεμβολὴν ἐποιήσατο. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ, ἤδη γὰρ E οὐ πόρρω ἀποσκηνοῦν ἀμφοτέροις συνέβαινε τοῖς στρατεύμασι, ταξάμενος προσωτέρω ἐχώρει. Ἐπειδή τε ὁμόσε τοῖς Πέρσαις ἦλθε, ἔργου εἴχετο. Πέρσαι τοίνυν μηδὲ τὴν πρώτην Ῥωμαίους ὑποστάντες, ἐς ὑπαγωγὴν ἔκλιναν. Οἱ δὲ κατὰ νώτου αὐτοῖς ἑπόμενοι, οὓς μὲν ἀνῄρουν, οὓς δὲ ἐζώγρουν. Ὁ δὲ Σουλτὰν οὐ πρότερον ἀνῆκε φεύγων, πρὶν τεταραγμένος ἐς Ἰκόνιον ἐλθὼν ἐντὸς τειχέων εἰσεσώθη· ἐπειδή τε ἤδη ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καθειστήκει, βουλὴν βουλεύεται τοιάνδε. εἰ μὲν ἔνδοθι οὐ πάνυτι ἐθάρρει, ὡς μὴ ἐνταῦθα κατακλείσας ἑαυτὸν ἀφρόντιστον πολιορκοῦσι Ῥωμαίοις ἐργάσηται. ἄλλως τε καὶ τὸ τοῦ πολέμου τέλος

οὐκ εἰδὼς, εἰς ὅ, τι τύχης αὐτῷ περιστήσεται, ἐν στενῷ περιχεθῆναι ἀξύμφορον ᾤετο. Καὶ δὴ τὸ μὲν τοῦ στρατεύματος ἐπὶ φυλακῇ τῆς πόλεως ἔταξε. τὸ δ' ἄλλο διχῇ διελὼν, τὸ μὲν κατὰ νώτου τῆς πόλεως ἐπὶ τοῦ κατάντους ἔστησε, ὃ δὲ αὐτὸς ἔχων ἐν δεξιᾷ παρετάξατο, τῇ τοῦ ὄρους ἀχυρότητι μάλιστα πεποιθὼς, ὃ μεταξὺ πόλεως Ἰκονίου, καὶ τοῦ φρουρίου Καβάλας ὑπερτείνει.

ς'. Πέρσαι μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν. Βασιλεὺς δὲ ἐπειδὴ πρὸς τῇ Καβάλᾳ ἤδη ἐγένετο, δαιμονίᾳ τινὶ κεκινημένος ὁρμῇ, τῆς ἐπὶ τὸν Σουλτὰν ἐσφάδαζεν ἰέναι. οὐκ ἔχων δ' ἐκ τοῦ παραχρῆμα στοχάζεσθαι ὅπῃ αὐτὸν ξυμβαίνει εἶναι, πρὸς βραχὺ μὲν ἐπεσχέθη τῆς ὁρμῆς. Στρατηγικῇ δ' ἐμπειρίᾳ τῆς ἐν δεξιᾷ τῆς πόλεως ἐξηγεῖσθαι φάλαγγος αὐτὸν διεγνωκὼς, ὀξὺς γὰρ εἴπερ τις τὰ τοιαῦτα ἐτύγχανεν ὤν, αὐτίκα τοῦ σημειοφόρου λαβόμενος, εἷλκε τοῦ ῥυτῆρος ἐπ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ἐπιστρέφων αὐτόν. Διαπορουμένου δὲ τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ, καὶ ἐν θαύματι μεγάλῳ ποιουμένου τὸ πρᾶγμα, ὅπως ἐς τηλικαύτην ἀνυπέρβλητον ἰσχὺν ἀπροοράτως ἐθέλοι παρακινδυνεύειν οὕτως. ἐξεπλήττετο γὰρ αὐτοὺς τὸ μηδαμοῦ τοῦ στρατεύματος ἐκείνου ἐμφαίνεσθαι, κἀντεῦθεν ᾤοντο πρόδρομα ταῦτα τῆς σὺν τῷ Σουλτὰν ἔσεσθαι παρατάξεως, τῆς τοῦ ὄρους ὡς εἰκὸς ἀμφιλαφεῖ κρυπτομένης. Θαυμαζόντων οὖν, αὐτὸς ἠρέμα διακεχυμένος τὸ πρόσωπον· Ἄνδρες, ἔφη, Ῥωμαῖοι, μὴ δὴ τέχνῃ Βαρβαρικῇ δεδίττεσθε τὴν ὑμετέραν ἀγχίνοιαν, μηδ' ἐπὶ τὰς σημαίας ἀπεῖναι ξυμβαίνει τοῦ κατὰ μέτωπον ἡμῖν ὁρωμένου τουτουὶ στρατεύματος, ἀλλαχόθεν που ταύτας σὺν στρατεύματι ἄλλῳ παρεῖναι οἴεσθε. Οὔτε γὰρ ἑτέρα τις μοῖρα δυνάμεως ὑπολέλειπται οἶμαι Πέρσαις, ἀλλὰ τὰ σημεῖα δὲ σφίσιν αὐτοῦ που, καὶ ἐπὶ τῇ λόχμῃ ἑστᾶσιν ἐν τῷ ἀφανεῖ, ἵν' ἐπιδείξει πλήθους ἐκπλήττειν ἡμᾶς ἔχοιεν. Μὴ τοίνυν τὸ πλῆθος θαμβεῖσθε τὸ βάρβαρον, περιφρονεῖτε δὲ μᾶλλον τῆς ἀσθενείας. οὐ γὰρ πέφυκεν ἀλήθεια φαντασίᾳ συγγίνεσθαι. ἀλλ' ἐγὼ μὲν σὺν τοῖς τῶν ταγμάτων τοῖς ἐμπροσθίοις ἄπειμι παραυτὰ συμμίξων αὐτοῖς· Ὑμᾶς δέ μοι ξὺν τῷ ἄλλῳ στρατεύματι ξυντεταγμένους ἐπιέναι χρεὼν, μήποτε πολεμίων ἐνέδραις περιπεσεῖν γένοιτο. Ταῦτ' εἰπὼν ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἵετο, χώραν αὐτὸς τὴν ἐν ἀριστερῷ κληρωσάμενος, ἅτε τῷ μεσαιτάτῳ ἀντιμετωπήσων τοῦ τῶν ἐναντίων στρατεύματος, ἔνθα πλεῖστοί τε καὶ ἄριστοι συνέβαινον εἶναι Περσῶν. Πέρσαι τοίνυν μάχαις, οἶμαι, ταῖς προλαβούσαις περιῃρημένοι τὴν τόλμαν, ἐπειδὴ τῶν Ῥωμαϊκῶν εἶδον ῥομφαιῶν, τὴν τάξιν ἀπολειπόντες, οὐδενὶ κόσμῳ ἐφέροντο, ὅπως αὐτὸς ἕκαστος πρῶτος ἐνθένδε ἀπαλλάσσοιτο σπουδὴν ἔχοντες. Ἔνθα καὶ τὸν Σουλτὰν ἡ φήμη παρεῖναι διήγγελε. Διωκόντων οὖν, Ῥωμαῖοι τῇ διώξει ἐγκείμενοι, πολύν τινα κατέτριψαν χρόνον. καὶ οἱ μὲν ἐν τούτοις ἦσαν. Τὸ δὲ ἄλλο Ῥωμαίων στράτευμα κατὰ νώτου συντεταγμένον, ὥσπερ εἴρηται, ἐπιὸν, τὸ μὲν πρῶτον λόχοις τισὶν ἐξ ἀπροσδοκήτου περιτυχὸν ἐτρέψατο. Ἔπειτα καὶ τῶν ἄλλων κατόπιν ἐπιθεμένων αὐτοῖς, ὅσοι τε Ἰκονίου ἐντὸς φυλακὴν εἶχον· ἐπεξῄεσαν γὰρ ἤδη καὶ οὗτοι, θαρσήσαντες τῷ τὸν Αὐτοκράτορα μακρὰν ἄποθεν Ἰκονίου παρεῖσθαι τῇ διώξει, καὶ ὅσοι ἐν κατάντει τῆς πόλεως ὄπισθεν, καθάπερ εἴρηται, ἐτάξαντο, κλονεῖσθαι ἤδη ἤρξαντο. ὅπερ ἐπειδὴ τάχιστα Βασιλεὺς ἤκουσεν ἐπ' αὐτοῖς δυνάμεις τῶν σὺν αὐτῷ τὰς τάχιστα ἐξέπεμψεν. ὧν Πυρρογεώργιός τε ἦρχεν, ἀνὴρ δραστήριος

præterea mente versans bellorum eventus, incertusque quo inclinatura esset fortuna, angusto coerceri loco haud opportunum arbitrabatur. Itaque relicto ad præsidium civitatis idoneo militum numero, reliquos bifariam dividit partem unam a tergo urbis, loco arduo, stare jubet: aliam, cui ipse præerat, ad dexteram locat, fretus maxime positione montis, qui Iconium Cabalamque castrum interjacet.

Edit. Paris. pag. 24.

VI. Dum hæc agebantur apud Persas, pervenit Imperator ad Cabalam, ibique nescio quo œstro percitus, in Sultanum invadere decrevit: sed quo is loco consideret, cum statim non potuisset rescire, animi impetum paulisper inhibuit. tum militari, qua potissimum præstabat experientia, edoctus, ad dexteram civitatis præesse illum militum cuneo, signiferum fræno apprehensum eo confestim trahit, rapitque. Stupuit ad ejusmodi facinus Romanus exercitus, magni instar miraculi ratus esse, quod tantas copias, & quæ suas numero longe excederant, inopinato vellet aggredi, atque ita prælii aleam subire. terrebat enim quod non appareret agmen illud hostile, eosque quos videbat, præcursores esse arbitraretur copiarum hostilium, quæ in montium faucibus delitescerent. Ea admiratione defixis, sensim tandem reddita vultui serenitate, *Viri*, inquit, *Romani, animorum vestrorum solertiam non perturbet Barbarorum stratagema. Neque enim propterea quod ab exercitu, qui e regione conspicitur, abesse signa contingat, ea alibi cum copiis aliis latere, vel adesse, existimandum est. nullam, ut arbitror, aliam exercitus partem habent Persæ: sed intra arbusta & in obscuro habent militaria signa, ut ostentatione multitudinis terrorem nobis incutiant. Nolite numerum extimescere Barbarorum, spernite potius imbecillitatem; iis enim quæ fucum faciunt, adest raro veritas. Contendo igitur cum his qui coram sunt conserturus manus. vestrum erit cum ceteris copiis subsequi, ne aliis hostium insidiis circumveniamur.* Hæc locutus Imperator, impetu magno in hostes fertur, locumque occupat sinistrum, mediæ illorum obversum aciei, in qua plurimi stabant optimique Persarum. At hi, superioribus, ut opinor, præliis attriti, repressaque audacia, ubi Romanos micare gladios vident, relictis ordinibus dissipantur passim, unoquoque militum inde evadere inter primos annitente. In quibus ipsum etiam ajunt adfuisse Sultanum. Romani dum fugientibus acrius instant, non parum temporis consumpsere. atque ita quidem se se res habuit. Aliæ interim Romanorum copiæ, instructis, ut retuli, ordinibus a tergo succedentes, primo quidem in insidias quasdam, nec opinato, delapsæ, fugantur. Ingruentibus quoque a tergo aliis turbari etiam cœperunt: nam & quotquot erant Iconii præsidiarii milites excesserant, ea fiducia, quod Imperatorem longius ab urbe insequendi ardor abripuisset: ut & quotquot post civitatem, uti memoratum, in declivi steterant. Id simul accepit Manuel, partem copiarum quanta potest celeritate mittit, quibus præpositus fuit Pyrrogeorgius, vir maxime industrius, qui postmodum Primicerii

pag. 25.

Aulæ dignitate auctus est, & Churupus, inter ministros Imperatoris, qui a Purpura sunt, allectus. Illis licet adjuvantibus, nihilo setius rursum conturbatur acies. At Imperator animo perspicacissimus & in rebus investigandis solertissimus, consilio potius quam armis rem tum egere animadvertit. advocato igitur cuidam e militibus, nomine Bempetziotæ, qui Adrianopoli oriundus erat, jussit ut demptam capite galeam, & manibus in altum sublatam circumferret ubique, captumque esse Sultanum magna per exercitum voce proclamaret. Id stratagematis Romanorum extemplo sublevavit animos, vimque hostium acrius insistentium retudit. Sent. Ita sæpe numerosis copiis utilius fuit consilium prudens, virique unius virtus clypeorum robore validior. At deficiente die, ibi pernoctatum. Inde profectus Iconium, quod ubi undique exploravit, viditque aditu haud facile, rumore ad hæc increbescente in dies, Occidentis populos patriis excitos sedibus ingenti multitudine ad fines Romanorum contendere, ab eo oppugnando destitit. Tempore præterea majore, longeque alio apparatu, quam qui aderat, opus sibi fore animadvertens, obviis quibusque incensis & perditis, recessit. Ferunt tum militibus Romanis fœde ac contumeliose Persarum posita juxta urbem sepulchra tractantibus, nec non ex iis multa refodientibus cadavera, Principem eo difficilium temporum momento, magnanimitatis non oblitum suæ, Sent. inviolatus ut servaretur matris Sultani cinis, præcepisse: dixisseque, Vel minimum sapientibus reverendam esse nobilitatem infelicem. Scriptas itaque officiosas admodum litteras ad Sultani conjugem mittit, in hanc sententiam: *Scias velim, Sultanum Majestatis nostræ servum vivere, & superesse adhuc, vitatis belli periculis.* Illa vero pecudum circiter duo millia, boum copiam ingentem, & cibaria alia complura, quibus exciperet Imperatorem, adparaverat. Sed ubi ædificia suburbana, uti memoravimus, Romani incenderunt, Edit. Paris. pag. 26. haudquaquam executa est propositum. His ita constitutis, cum jam reditum moliretur Imperator, iterum ad Sultanum scribit litteras, eo argumento: *Multum te sæpenumero quæsivimus, nec dum invenimus. Fugis enim semper, atque instar umbræ te nobis subducis. ne itaque videamur bellum gerere cum umbra, domum denuo repetimus: proximo autem vere majori cum apparatu ad te revertimur. providendum tibi ne & tum quoque fugam inutilem quaquaversum capessas.* Hæc ille.

VII. Interea Persarum magna vis, quæ regiones ultra Iconium sitas incolebat, ubi imperaverat Thanisman ille, auxilium ut ferret Sultano venit, illiusque copiis adjungitur. quibus ille elatus, non fugere, ut ante, voluit: quin potius ordinato agmine cum Romanis, qui tum ad eum pervenerant locum, quem Tzebrelitzemam barbarico vocabulo nuncupant, prælium initurus deproperat. est vero is, si quis alius, difficilis accessu, nec explicato dumtaxat agmini, sed & paucis incedentibus, ægre pervius. Dum castra communire occupat miles, Imperator,

A μάλιστα, ὃς καὶ τῷ Περμμυκηρίῳ τῆς αὐλῆς ἐσύστερον τετίμηται ἀξιώματι, καὶ ὁ Χουρούπ ἐς τοὺς Βασιλέως καὶ πρὸ τῆς Ἀλουργίδος ὑπηρέτας τελῶν. ἀλλὰ καὶ τούτων βεβοηθηκότων, οὐδὲν ἧττον καὶ πάλιν κλονεῖσθαι συνέβαινεν ἅπαξ πεπονηκὸς τὸ στρατιωτικόν. Ἀλλὰ Βασιλεὺς, ὢν γὰρ ὀξύτατος τὸ δέον εὑρεῖν, καὶ κατεστοχάσασθαι τὰ πρακτέα δεξιώτατος, ἔγνω ἐπινοίας μᾶλλον ἢ ἰσχύος ἐνταῦθα χρήζειν τὸ πρᾶγμα. Αὐτίκα τοίνυν τῶν τινα στρατιωτῶν καλέσας, Βεμπετσιώτην μὲν ἐπικεκλημένον, πόλεως δὲ ὡρμημένον Ἀδριανοῦ, ἐκέλευε τὸ κράνος τῆς κεφαλῆς ἀποθέμενον, μετέωρον δὲ τῆς χειρὸς πανταχόσε περιδινοῦντα, τὴν τοῦ Σουλτὰν δῆθεν ἐπὶ τοῦ στρατεύματος διακηρύ- B κεύεσθαι ἅλωσιν. οὗ γεγονότος, ἀνεθάρρησέ τε παραχρῆμα τὸ Ῥωμαϊκὸν, καὶ τοὺς ἐναντίους ἰσχυρῶς ἐγκειμένους ἀπεώσατο. Οὕτω πολλάκις ἓν βούλευμα συνετὸν ὑπὲρ μυριοπληθεῖς ὤνησε χεῖρας, καὶ ἀνδρὸς ἑνὸς ἀρετὴ πολλῶν ἀσπίδων δυνατωτέρα γίνεται. Ἀλλὰ τότε μὲν ἐπειδὴ τάχιστα νὺξ ἐγένετο, αὐτοῦ που ηὐλίσαντο. Ὡς δὲ κύκλῳ περιελθὼν οὐκ εὔεφοδον εἶναι αὐτὸ κατενόει, ἅτε φήμη, ὡς ἔθνη τὰ πρὸς δύοντα ἥλιον ἐξ ἠθῶν ἐπαναστάντα τῶν πατρίων, ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων παμπληθεὶ ὁμιλίαις φέρεσθαι, ἑκάστης ηὔξανεν ἡμέρας. τοῦ μὲν πολιορκεῖν ἀπέσχετο· χρόνου τε πλείονος καὶ μείζονος ἄλλης, ἢ κατ' ἐκείνην δῆ- C θεν νομίσας παρασκευῆς, δῃώσας δὲ καὶ ἀφανισμῷ τὰ ἐν ποσὶ παραδοὺς, ἐκεῖθεν ἀπήλαυνεν. Ὅτε δὴ λέγεται, ὡς τοὺς πρὸς τῆς πόλεως Περσῶν τάφους πολλὰ τῶν Ῥωμαίων ἐνυβρισάντων. ἐκθεῖναί τι τῶν σωμάτων ὡς πλεῖστα πεποιηκότων, ὁ δὲ οὐδ' ἐν τηλικαύταις καιρῶν ὀξύτησι καθυφεῖναι θέλων τοῦ μεγαλοπρεποῦς, τὴν τοῦ Σουλτὰν γεναμένης παντάπασιν ἀνύβριστον διατηρηθῆναι τὴν κόνιν ἐκέλευε. Χρῆναι τοὺς καὶ κατὰ βραχὺ σωφρονοῦσιν εἰπὼν, αἰδεῖσθαι μᾶλλον δυστυχοῦσαν εὐγένειαν. Γράμματά τε χαράξας οὐ πόῤῥω θρύψεως ὢν παρὰ τὴν τοῦ Σουλτὰν ἔπεμπε γαμετήν. Εἶχε δὲ ὧδε τὸ γράμμα. "Εἰδέναι βουλόμεθά σε, ὡς τὸ τῆς ἡμετέρας παιδίον Βασιλείας ὁ Σουλ- D τὰν ζῇ, καὶ ἔτι περίεστι τὰς τοῦ πολέμου χεῖρας διαπεφευγός." ἡ δὲ πρόβατα περί που τὰ δισχίλια, καὶ βοῶν μέγα τι χρῆμα, καὶ πλεῖστα ἄλλα τῶν ἐδωδίμων, ἐν παρασκευῇ μὲν εἶχεν, ἐφ' ᾧ Βασιλέα τούτοις δεξιώσαιτο. Ἐπεὶ δὲ πυρὶ τὰς πρὸ τῆς πόλεως οἰκοδομὰς, καθάπερ εἴρηται, τὸ Ῥωμαϊκὸν ἔφλεξεν, οὐκέτι πέρατι τὸν σκοπὸν ἔδωκεν. Ἦσαν δὲ ταῦτα μὲν τοιάδε. Βασιλεὺς δὲ ἐπειδὴ τῆς πορείας ἤρξατο, γράμμα καὶ πάλιν ἐπὶ τὸν Σουλτὰν ἔπεμψεν. ἐδήλου δὲ ἡ γραφὴ τάδε. "Πολλάκις σε πολλάκις ἀναζητήσαντες, οὔπω ἐντυχομέν σοι. φεύγεις γὰρ ἀεὶ, καὶ καθάπερ σκιὰ διολισθαίνεις ἡμᾶς. ἵν' οὖν καὶ δοκοίημεν μὴ σκιαμαχεῖν, τῆς τέως μὲν ἄπεισιν παλινοστοῦν- E τες· ἔαρος δὲ σὺν μείζονι τῇ παρασκευῇ ἐπί σε ἥξομεν. μελήσει δέ σοι τὸ μὴ καὶ τότε ἀναξίως οὕτως ἑαυτῷ φεύγοντι οἴχεσθαι διόλου." Ταῦτα μὲν ἐν τούτοις ἦσαν τὰ γράμματα.

ζ΄. Περσῶν δὲ οἱ ἀνωτέρω πόλεως ᾤκουν Ἰκονίου, ἔνθα Θανισμὰν ἦρχεν ἐκεῖνος, δυνάμεις ὡς πλείστας ἐπὶ ὁμαιχμίαν παρὰ τὸν Σουλτὰν ἀφικόμενοι, συνέμιξαν ἤδη τούτῳ, αἷς ἐπαρθεὶς οὐκέτι φεύγειν ὡς τὸ πρότερον ἤθελε, πεζάμενος δὲ Ῥωμαίοις περὶ τὸν χῶρον Τζιβριλιτζημανὶ βαρβαρικῶς ὀνομασμένον ἤδη γεγενημένοις, ἐπιθέσθαι ὑπέσχετο. ἔστι δὲ ὁ χῶρος δυσπρόσοδος εἴπερ τις, καὶ ἀνδράσι, μὴ ὅτι γε συντεταγμένοις, ἀλλ' οὐδὲ πορευομένοις κατ' ὀλίγους ῥᾳδίως διεξίτητος.

A Τὸ μὲν οὖν ἄλλο Ῥωμαίων στράτευμα ἤδη ἀμφὶ τὸν χάρακι ἐπονεῖτο· Βασιλεὺς δὲ νεανικῇ ἡλικίᾳ τυραννούμενος, τί δέ τι καὶ γυναικὶ οὐ πολλῷ συνοικήσας πρότερον, κατὰ ἔθος τὸ αὐτῶν ἀπαρχῆσαι τι ἐς τὴν μάχην ἤθελεν. Ἀνδρὶ γὰρ Λατίνῳ ἄρτι γυναῖκα εἰσοικισαμένῳ, μὴ οὐχὶ ἀριστέα φανῆναι, αἰσχύνη οὐχ ἡ τυχοῦσα ἐπάγεται. Ὁ μὲν οὖν λόχους παρ' ἑκάτερα ἐν φάραγξι δυσὶ καταθεὶς, ὧν μὲν ἕνα τῶν καθ' αἷμα καὶ ἐγγυτάτων αὐτῷ συνεστῶτα, ἐν οἷς ἄλλοι τε ἦσαν τῶν αὐτῷ οἰκειοτάτων πολλοὶ, καὶ οἱ ταῖς ἀδελφαῖς αὐτοῦ ξυνοικοῦντες· ὃν δὲ καὶ ἐκ καταλόγων δύο στρατιωτικῶν, ὧν ἡγεῖτο Νικόλαος ἐπίκλησιν Ἄγγελος, ἀνὴρ τήν τε χεῖρα γενναῖος, καὶ ἀνδρείας εὖ ἥκων, αὐτοὺς μὲν αὐτοῦ ἡσυχῇ μένειν ἐκέλευε, ἕως ἐπὶ τοὺς πολεμίους αὐτὸν ἱππαζόμενον ἴδοιεν. ὁ δὲ μόγις ἀξιοῦσιν Ἰσαακίῳ τε πεισθεὶς τῷ ἀδελφῷ, καὶ Ἰωάννῃ τῷ τῶν ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν Δομεστίκῳ, ἅμα αὐτοῖς ἐπί τι χωρίον ἦλθεν. οὗ δὴ χορτολογίας ἕνεκα τῶν τινας Ῥωμαίων σποράδας ἰόντας ἑώρα· ἐνταῦθά τε τὰ ὅπλα καλυψάμενος, ὡς μὴ ἐκ τοῦ παραλλάσσοντος Πέρσαις κατάδηλος εἴη, τῶν Περσῶν τινὰς, ὡς τὸ εἰκὸς, κακουργήσοντας ἰέναι ἐξεδέχετο. ὡς δὲ οὐδεὶς οὐδαμόθεν αὐτῷ κατεφαίνετο, τῶν τινα Ῥωμαίων μεταπεμψάμενος στρατιωτῶν, Πέρσην μὲν τὸ γένος, Πουπάκην ὄνομα, ἀνδρεῖον δὲ ἄλλως καὶ πολὺ τὸ δραστήριον ἔχοντα, ἐκέλευε προσωτέρω χωρήσαντα, εἴπου Περσῶν τινας ἐπιόντας προΐδοι, ἐπιμελέστατα διασκοπεῖσθαι. C Ὁ μὲν οὖν ἀπῄει, καὶ μικρῷ ὕστερον ἐπανιὼν, Περσῶν οὐ πλείονας ἢ ὀκτὼ ἰδεῖν ἰσχυρίσατο. Ὁ δὲ Βασιλεὺς τοὺς ἄλλους πρὸς ταῖς ἐνέδραις, καθάπερ εἴρηται, ὑπολιπὼν, αὐτὸς σὺν τῷ ἀδελφῷ, καὶ τῷ Δομεστίκῳ, τοῦ Πουπάκη τὴν ὁδὸν σφίσιν ὑποδεικνύντος, ᾗ τάχους εἶχεν ἐπ' ἐκείνους ἤλαυνεν. Γαμβροῖς μέντοι τοῖς αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον ἀγανακτῆσαι περιοραθεῖσιν ἐγένετο, ὡς καὶ ὅρκοις φρικωδεστάτοις αὐτῶν τε ἕκαστον, καὶ πάντας ὁμοῦ ξυνδῆσαι καὶ καταλαβεῖν, ἃ μὲν μὴ δὲ βουλομένῳ, ἂν οὕτω τύχῃ ταύτην ξυνάρασθαι Βασιλεῖ τὴν μάχην. Βασιλεὺς δὲ οὔπω τοῖς ὀφθεῖσιν ἀνεμίγνυτο τῶν Περσῶν, καὶ εἰς ὀκτὼ καὶ δέκα τούτους ἀθροισθῆναι συνέβαινεν. ἤθελε μὲν οὖν, καὶ ἐσφάδαζεν ἐπ' αὐτοὺς ἰέναι, ὅπως μέντοι μὴ, ἅτε εὐζωνότεροι ὄντες, ἀποδρᾶναι δυνηθεῖεν, D οὐ γὰρ εἶχεν ἐκ τοῦ σχεδὸν αὐτοῖς καθιππάσασθαι, ἀπωτέρω ἔτι ὢν, τοιάδε τι ἐνενόει. Ἐκέλευε τῷ Πουπάκῃ ἔγγιστα αὐτῶν γεγονότι, ἐπειδὰν προσιόντων αἴσθοιτο, φεύγειν δυνάμει πάσῃ, ἕως ἤδη παρ' αὐτὸν γένοιτο. Ὁ μὲν οὖν κατὰ τὸ κελευσθὲν ἐποίει. ἐπεί τε διώκεσθαι πρὸς τῶν βαρβάρων ἤρξατο, ἤδη ἔφευγε λοιπὸν, οὐ μέντοι παντάπασι κατετάχυνε τὸν δρόμον. Ἀεὶ δὲ ἐλπίδα τοῦ καταληφθήσεσθαι σφίσιν ἐμπαρεχόμενος, ἔλαθεν ἄχρι καὶ εἰς Βασιλέα τούτους παρελκυσάμενος, οὐ μὴν οὐδ' ὡς τοῦ κατὰ σκοπὸν Βασιλεὺς ἔτυχεν. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸν εἶδον, θᾶττον ἢ λόγος ἐξιππασάμενοι ᾤχοντο· ὡς δὲ πεντήκοντα ἑτέρους κατόπιν αὐτῶν ἰοῦσι συνῆλθον, τῷ πλήθει θαρσήσαντες ἐλογίζοντο ἤδη ὡς ἐπιόντα τοῦτον ὑποστησόμενοι. E Ὁ δὲ, καί τοι πολλὰ τῶν ἀμφ' αὐτὸν οὐκ ἐπαινούντων τὸ ἐγχείρημα, πολλοῦ γὰρ ἔφασκον ἤδη ἄποθεν τοῦ στρατεύματος αὐτοὺς γεγενῆσθαι, ὅλοις ὅμως ῥυτῆρσιν ἐδίωκεν, οὐδένα καιρὸν ἀνείς. Μέχρι μὲν οὖν τινὸς συμπαρῆν αὐτῷ, καὶ ὁ Σεβαστοκράτωρ καὶ συνιππάζετο. Ἐπεὶ δὲ τοῦ ἵππου ἤδη αὐτῷ κεκμηκότος οὐκέτι προσωτέρω χωρεῖν ἐδύνατο, αὐτὸς μὲν αὐτοῦ που ἐλέ-

A quem acrius pungebat ætatis vigor, quique paulo ante duxerat uxorem ex Latinorum gente, militari aliquo facinore, secundum eorum morem, vires suas decrevit experiri. Viro quippe Latino, qui nuper conjugem sibi nuptiarum jure adjunxerit, nullum edere generositatis specimen, non modicum est dedecus. Insidias igitur in vallibus binis locat, quarum alteræ constabant ex agnatis, sibique arctissimo sanguinis nexu proximis, ac etiam sororiis: alteræ ex duabus militaribus cohortibus conflatæ erant, quibus præerat Nicolaus cognomento Angelus, vir impiger manu, & fortitudine insignis. Hos omnes illthic subsistere jubet, donec se conspiciant equo insidentem contra hostes progredi. Vix autem rogantibus Isaacio fratri & Joanni Orientalium atque Occidentalium Domestico assensus, simul cum ipsis in locum quemdam proficiscitur, ubi Romanorum turmas aliquot sparsim pabulari animadvertit, ibique absconditis armis, ne a Persis ex eorum comparatione agnosceretur, opperiebatur, dum Persæ, uti erat vero simile, in pabulatores irruerent. Ubi vero nemo in conspectum venit, militem vocat ad se, Persam quidem genere, virum cæteroquin magnanimum, manuque strenuum, nomine Pupacem, huic præcipit, ut progrediatur longius, speculeturque diligentissime, num forte adventantes aliunde Persas conspiceret. *Edit. Paris. pag. 27.* C Abit ille, & exiguo post tempore, haud amplius octo se vidisse renuntiat. Tum vero Princeps, reliquis, ut ante dictum est, in insidiis relictis, cum fratre & Domestico, præmonstrante viam Pupace, quanta potuit celeritate in eos contendit. At illius consanguinei, quod nullo loco habiti visi essent, tanta exarserunt indignatione, ut horrendis sacramentis se, & quotquot aderant omnes, constringerent, etiam si juberet, deinceps una cum Imperatore non se amplius certaturos. Ille visos Persas non ante est adortus, quam coivissent numero octodecim. Cum igitur vellet gestiretque illos statim invadere, ne cum essent expeditiores, D fuga se proriperent; nec posset cum iis collato pede præliari, quod ipse adhuc distaret procul, tandem id comminiscitur. Pupacæ imperat, ut Persis accederet quam proxime, & simul ac illos cerneret advenire, fugam arriperet, nec desisteret, donec sibi adjungeretur. Mandata ille exsecutus, Barbaris insequentibus, paulatim cessit, non tamen ita maturavit fugam, ut sui attingendi spem præriperet hostibus: cum vero ii fraudis nescii ad Imperatorem usque fuissent pertracti, nihil inde tamen ex animo ille consecutus est. Ipso quippe animadverso, statim fugæ se dedere. moxque adjuncti quinquaginta aliis subsequentibus, numero confisi, consilium capiunt opperiendi Imperatoris. E Ille, & si comites ut plurimum facinus improbarent, seque dictitarent procul semotos ab exercitu, laxis habenis, ne tantillum quidem donec adesset aliquis moratus, una cum Sebastocratore insequitur. Ubi vero fatigato jam equo pergere ulterius non potest, despondens animum saluteque quodammodo de-

speratu, fratrem obsecrat, uxorisque ac liberorum curam habeat hortatur. At ille succensens fratri, exprobransque metum, *Frater*, inquit, *charissime, mene dum superstes sim existimas sub manibus te hostium relicturum? noli, quæso, tam indigne de me aut sentire, aut loqui.* Tum Imperator: *Mane igitur, ait, donec tecum Barbaros aggrediar.* At ille: *Post initum prælium*, inquit, *quam cito Deus dederit, ad te redibo. nunc quidem alia animo obversantur, ac nescio quæ præclari cujuspiam edendi facinoris me tenet libido.* His fratrem allocutus, irruit in hostes. atque ille tum forte casus Imperatori obvenit. qui vero in insidiis, uti memoravimus, positi erant, quemdam e magnatibus, Cotersem nomine, confestim mittunt, qui sciscitaretur quem exitum habuissent ab Imperatore tentata. Verum hunc Imperator ad eos rursus missum, quam cito jussit celerare. Prætergressus ille adjacentem collem, incidit in agmen Persicum militum quingentorum, quod a tergo haud procul cum universa acie subsequebatur Salianus. Hos ut vidit, directa statim hasta in hostes ruit, pluresque fortiter dimicando in terram prosternit. Tantum facinus admirati illi, nescio quo stupore perculsi sunt. Interea dum hæc geruntur, jam prope conspiciebantur accitæ jussu Imperatoris Romanorum, quæ latuerant, ut dictum est, in insidiis, copiæ, quas postquam advertere Persæ, parti uni exercitus subeunt, dum alia subsequitur a tergo, ut Romanos adventantes expectaret. jam enim intra retia conclusos illos esse arbitrabantur. Dum suas sic componunt acies, Imperator defixæ in terram hastæ innixus, dat in mandatis Pupacæ, qui tum ipsi aderat, ut curaret sedulo, ne Romanos a proximo colle arcerent Persæ: ita quippe fore, ut omnis sibi intercluderetur exitus. Sed enim Pupaces consilium respuens Imperatoris: *Desine*, inquit, *desine; annon vides Domine, quanta in mala præcipites ruamus? salutis tandem memineris tuæ.* Hæc igitur, aliaque multa id genus clamitans, postquam nihil persuasit, jussa exequitur. Cum enim non absque probro locum se deserere posse putaret Imperator, ejusmodi monitis aurem præbere noluit. Rursum igitur in hostes progressus, unoque ex iis occiso, cæteris terrorem injecit. auctis inde animis collem petit, quo & alii e Romanis conveniunt, & ante omnes Joannes fratris filius, quem postea Sebastocratoria dignitate donavit. Ita liberatus periculo Princeps, inde abscessit, sudante non modicum, acriusque anhelante equo. Joannes vero Domesticus, implicito hostibus Imperatore, relictus post tergum, veritus ne hostibus subinde turmatim subeuntibus, cum nulla adesset præterea auxilii spes, veniret in eorum potestatem; haud sana in his rerum angustiis consilia meditatus, locum in quo tum erat, esse ait maxime opportunum, modo occurreret, eoque cogeret copias Imperator. Cum igitur plurimos ex iis, qui a castris pergebant ad Principem, detinuisset, eorum ope servatus, ad Imperatorem venit. Josones autem, Romanique alii complures, ejusmodi damnarunt audaciam, quod ad temeritatem propius accederet. Mihi sane hæc perpensenti mirari subit, qua ratione

Edit. Paris. pag. 28.

A λειπτο, τὴν τε σωτηρίαν ἤδη ἀπογνούς, πολλὰ τὸν ἀδελφὸν παρεκάλει, γυναικός τε καὶ παίδων τῶν ἑαυτοῦ. Ὁ δὲ αὐτῷ μὲν ἐπετίμα, καὶ τὴν ὀλιγωρίαν ὠνείδιζεν. Εἶτα λέγων, ὦ φίλτατε ἀδελφέ, ζῶντα με ὑπείληφας ὑπὸ ταῖς τῶν πολεμίων σε λελοιπέναι χερσί; μὴ σύγε μὴ οὕτως ἀναξίως ἑαυτοῦ καὶ φρόνει καὶ λέγε. Τῷ δὲ, Ἀλλὰ κἂν μεῖνον γοῦν ὡς "συμψόμαί σοι τῷ ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ἰόντι, προστιθέντος "τοῖς λόγοις. Μετὰ τὴν συμπλοκὴν, ἔφη, θᾶττον, ἢν διδῷ Θεός, ἐπὶ σὲ ἥξω. ὡς νῦν γε πρὸς ἑτέροις τὸν νοῦν ἔχω καί με ἡ τοῦ ἀνδραγαθήσεσθαι ἐπιθυμία δεινῶς ἐφ' ἑαυτὴν ἕλκει. Ταῦτ' εἰπὼν τῷ ἀδελφῷ, τὴν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἤλαυνε. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν Βασιλέα τῇδε ἐφέροντο. Οἱ δ' ἐπὶ τὸν λόχον, καθάπερ εἴρηται, τεταγμένοι, τῶν ἐπὶ
B δόξης τινὰ ἐπίκλησιν Κοτέρσην, ὁπήποτε τύχης ἔχει τὰ κατὰ τὸν Βασιλέα μαθεῖν σπουδῇ ἔπεμψαν. ἀλλ' αὐτὸν μὲν Βασιλεὺς αὖθις ἐπ' ἐκείνους ἔπεμψεν, ἥκειν τὴν ταχίστην κελεύσας αὐτούς. Ὁ δὲ ἄρτι βουνόν τινα παρακείμενον διελθὼν, ὅλῳ Περσικῷ ἐντυγχάνει στρατεύματι ἐς πεντακοσίους μάλιστα ξυνεσταμένῳ, ὃ κατόπιν οὐ πολλῷ ἄποθεν πανστρατιᾷ ὁ Σουλτὰν ἐπορεύετο. Ἅμα τε οὖν εἶδε, καὶ ἅμα τὸ δόρυ ἰθύνας κατ' αὐτῶν ἵετο, πολλούς τε δορατίσας εἰς γῆν ἔβαλεν. Οἱ δὲ ὥσπερ εἰς ἀφασίαν ἐμπεπτωκότες, ἑστήκεσαν ἀτρεμοῦντες. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο, Ῥωμαίων δυνάμεις, αἱ τὰς ἐνέδρας, καθάπερ εἴρηται, συμπληρῶσαι ἐγγὺς παρεφαίνοντο, Βασιλέως αὐτάς, ὡς εἴρηται, μεταπεμψαμένου. ὃ συμβαλόμενοι Πέρσαι, μέρος ἀποτεμόμενοι τῆς στρατιᾶς, κατὰ
C νώτου πεπορευότες, ἐκέλευον ἐμποδὼν Ῥωμαίοις ἐπιοῦσιν ἵστασθαι. ᾤοντο γὰρ ἤδη ἀρκύων ἐντὸς περιπεσόντα σφᾶς ἔχειν. Οἱ μὲν οὖν κατὰ ταῦτα ἐποίουν. Ὁ δὲ ὀρθίῳ τῷ δόρατι κατὰ γῆς ἐρεισάμενος ἵστατο, τόν τε Πουπάκην (παρίστατο γὰρ ἤδη τότε) ἐκέλευε πρεῖν ἀκριβῶς, μὴ καὶ ἀπὸ τοῦ ἄγχιστα βουνοῦ διείρξαι Πέρσαις τὸ Ῥωμαϊκὸν γένοιτο, κἀντεῦθεν παντάπασιν ἀδιέξιτα αὐτῷ ἔσται. ἀλλ' ὁ Πουπάκης τὸ ἐναντίον ἤπερ αὐτὸς ἐβούλετο προσφερόμενος Μέθες τὸ λίαν, ἔλεγε, μέθες. ὦ Δέσποτα. οὐχ ὁρᾷς οἳ κακῶν γενοίμεθα; " μνήσαι δὴ σωτηρίας τῆς ἑαυτοῦ. Ὁ μὲν τοσαῦτα καὶ πλείω " τούτων, εἰπὼν, ἐπειδὴ μὴ πείθειν εἶχε, κατὰ τὸ κελευσθὲν " ἐποίει. Ὁ δὲ Βασιλεὺς, οὐ γὰρ ἐξὸν αὐτῷ μὴ οὐχὶ σὺν ἀτιμίᾳ τοῦ λοιποῦ διαδράναι, τοῖς μὲν λεγομένοις προσέχειν οὐδαμῶς, τῶν δὲ πολεμίων αὖθις καθιππευσάμενος, καὶ αὐτῶν ἕνα κτείνας, τοὺς λοιποὺς συνετάραξεν. Ἀδείας τε οὕτω λαβόμε-
D νος, ἐπί τε γήλοφον ἀνιὼν ἔστη, ἔνθα Ῥωμαῖοι ἄλλοι τε αὐτῷ συνέστησαν, καὶ πρό γε πάντων Ἰωάννης, ὃν ἅτε ἀδελφιδοῦν αὐτῷ ὄντα, ἐπὶ τὸ τῶν Πρωτοσεβαστῶν χρόνοις ὕστερον ἀνεγράψατο ἀξίωμα. Ὁ μὲν οὖν Βασιλεὺς τοῦτον τὸν τρόπον περισωθεὶς, ἐκεῖθεν ἀπηλλάττετο, ἱδροῦντος αὐτῷ κομιδῇ τοῦ ἵππου καὶ δεινῶς πνευστιῶντος. Ὁ δὲ Δομέστικος Ἰωάννης, τοῦ Βασιλέως ἔτι τοῖς πολεμίοις ἐμπλεκομένου, κατόπιν ἀπολειφθεὶς, δείσας μὴ τῶν πολεμίων, ἄλλο τε ἄλλων ἀεὶ κατὰ συστήματα ἐκφαινομένων, ἔρημος βοηθείας ὢν ὑπὸ χερσὶ γένοιτο τῶν αὐτῶν, σκέψεις οὐχ ὑγιεῖς τινας ἐπὶ ξυμφέροντι τῷ αὐτοῦ ἀνέπλαττε, φάσκων μάλιστα ὡς ἐπίκαιρον εἶναι τὸν χῶρον, οὗ δὴ αὐτὸς ἑστὼς ἔτυχε, καὶ δεῖν αὐτοὺς Βασιλεῦ ἀπάντημα ποιουμένους ἐνταῦθα μᾶλλον ἀθροίζεσθαι. πολλοὺς
E τῶν ἐς Βασιλέα ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καθάπερ εἴρηται, ἰόντων, τούτῳ τῷ τρόπῳ παρ' ἑαυτῷ κατασχεῖν ἴσχυσε, πρὸς αὐτῶν τε διασωθεὶς ἐπὶ Βασιλέα ἦλθεν. Ὅτε δὴ αὐτὸς Ἰωάννης καὶ τῶν ἄλλων Ῥωμαίων πολλοὶ, ὠνείδιζόν τε αὐτῷ τὴν τόλμαν, καὶ οὐ πόρρω θράσους εἶναι τὰ τοιαῦτα διετείνετο. Ἐμοὶ δὲ ταῦτα διασκοπουμένῳ θαυμάζειν

A ἐποιεῖτο, ὅπως ἐν μέσῳ πλειόνων γεγονότι κινδύνων, οὐδὲ τετρῶσθαι γοῦν, οὐδὲ βεβλῆσθαι ἐκείνης τῆς ἡμέρας συνέπεσεν αὐτῷ. Εἴτε οὖν ἐκ τοῦ συχνὰ κατὰ τουτονὶ τῶν βαρβάρων ἀνδραγαθεῖν, πεῖραν τῆς αὐτοῦ παρεχόμενος σφίσι γενναιότητος, ἀπρόσιτος μονονουχὶ τούτοις ἐγένετο, εἴτε καὶ τῆς προνοίας αὐτὸν περιεπούσης, τρόποις, οἷς αὐτὴ ἐπίσταται, λέγειν μὲν οὐ μάνυ θαρρῶ. Τό γε μὴν πεπραγμένον, οὐκ ἐν ἐπαινετέοις αὐτὸς τίθημι. οὐκοῦν οὐδὲ τὴν Ἀλεξάνδρου τόλμαν ἐπαινεῖν ἔχω, ὁπότε μὴ σὺν τύχῃ τὰ κατὰ τὸν ἄνδρα διεξετάζοιμι· οὐ μήτις διδῷ τι καὶ ἡλικίᾳ νεότητος· ἄμαχον γάρ τι χρῆμα νεότης ἐστὶν, ἰσχύϊ καὶ ῥώμῃ συνεργούμενον δυσμαχώτερον γίνεται. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς πη φίλον ἑκάστῳ φρονείσθω τε καὶ λεγέσθω. B Βασιλεὺς δὲ πολλὰ πρὸς τῶν ἀμφ' αὐτὸν, ὥσπερ εἴρηται, κακιζόμενος, Οὐ χρεία τούτων „ ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι, ἔφα, βουλητέον δ' ὡς ἔνι μάλι„ στα, μὴ καὶ πλείστους Ῥωμαίων ἀπολέσθαι συμβαίη ἐς „ ταυτηνὶ τὴν ἡμέραν, πολλοὶ γὰρ κατόπιν ἡμῶν ἀπολελειμμένοι χωροῦσιν. Ἐδόκει τοίνυν λόχον αὐτοῦ που καὶ παρὰ τῇ ἔγγιστα καθίσαντας φάραγγι, ὡς τοῖς κατόπιν ἰοῦσιν ἐπιβοηθεῖν ἔχοιεν, τοὺς ἄλλους ἠρέμα ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἰέναι. οὕτω δὲ ταῦτα εἶχε. Καὶ Βασιλεὺς μὲν σὺν ὀλίγοις τῶν περὶ αὐτὸν πρόσω ἐχώρει. Νικόλαος δὲ, οὗπερ ἤδη ἐμνήσθην, ἐνεδρεύσων ὀπίσω ἐλείφθη φάλαγξιν ἅμα δυσὶν, ἃς καὶ τὴν πρώτην ἡνίκα Περσῶν κατεφέρετο, ὑπ' αὐτοῦ Βασιλεὺς ἐτάξεν. Ἀλλ' οὔπω ἐπὶ πλεῖστον Βασιλεὺς προῆλθε, καὶ ἐπειδὴ περί C τινα φάραγγα ἐγένετο, Πέρσας ἐπιόντας ἰδὼν, κατὰ τάδε ἐποίει. Ὁ μὲν ἐπὶ θάτερα τῆς φάραγγος, ὀλίγοις ἅμα τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἔστη. Τοὺς δ' ἄλλους ἐκέλευσεν ὑπερβάντας ἰθὺ τῶν πολεμίων ἰέναι. ἅμα τε οὖν ἐκεῖνοι ὁμόσε τοῖς βαρβάροις ἐχώρουν· καὶ οἱ ἐπὶ τῆς ἐνέδρας αἰσθόμενοι ἐβοήθουν δρόμῳ· Νικόλαός τε, ὑπὲρ ἤδη ἐμνήσθην, Πέρσην ἄνδρα τῷ δόρατι ἔβαλε μὲν, οὐ μὴν καὶ ἀποσφαιρίσαι τῆς ἕδρας ἠδυνήθη, ἅτε μηδὲ σφοδρᾶς, διὰ τὸ τοῦ χώρου ἀνάντες, γενομένης τῆς ἀντερείσεως. ἵν' οὖν μὴ καὶ ἐπὶ πλέον ἀπώσαιτο αὐτοὺς μαχεσάμενος, ἐκέλευεν ἤδη καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ ὅλῳ διώκειν ῥυτῆρι ἄχρι καὶ ἐπὶ τὴν φάραγγα ἰέναι, μὴ μέντοι καὶ ὑπερβαίνειν. D Οἱ Πέρσαι δὲ κατανοήσαντες, ἀνεχώρουν ἠρέμα. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ οἱ ἀμφὶ τὸν Κοτέρτζην τοξόται, οὓς τοῖς κατόπιν καθάπερ εἴρηται ἀπολειφθεῖσι Ῥωμαίων ἐπιβοηθεῖν Βασιλεὺς ἔπεμψε, ξυνέμιξαν ἤδη τῷ Βασιλεῖ, καὶ λοιπὸν αὖθις ἀντεπεξῄει τοῖς πολεμίοις. ἀλλ' ἐκεῖνοι αἰφνίδιον τὰς ἡνίας στρέψαντες, φεύγειν ἤρξαντο. „ ὅπερ ὁ Βασιλεὺς κατιδὼν, Θαρσεῖτε, τοῖς σὺν αὐτῷ „ ἔφη, δύναμις γὰρ ἐς ἡμᾶς ἔρχεται στρατοπέδου. Τῶν „ δὲ μὴ προσιεμένων τὸν λόγον, τίνες ἔφασαν, Πέρσαι „ (δέους αὐτοὺς ἐπείγοντος οὐδενὸς, οὐδὲ γὰρ ἀξιόμαχοι αὐ„ τοῖς τέως τυγχάνομεν ὄντες) αἰφνίδιον οὕτω νῶτα στρέ„ ψαντες οἴχονται ἤδη πάντως, ὅτι ἔξεστι σφίσιν, ἅτε „ ἀφ' ὑψηλοῦ σκοπουμένοις, τὰ ἡμῖν τέως ὁρᾷν ἀφανῆ. καὶ ἔτυχε γε τοῦ ἀληθοῦς ἀποστοχάσασθαι τὸ πρᾶγμα τεκμηριωσά- E μενος. Ῥωμαῖοι γὰρ οἱ ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου ἦσαν, ἐν στενῷ κομιδῇ τὸν Βασιλέα περισχεθῆναι μεμαθηκότες, σπουδῇ βεβοηθηκέναι ἐπείγοντο. ὅτε δὴ λέγεται, ὡς ὁ πρὸς πατρὸς τῷ Βασιλεῖ θεῖος ὁ Σεβαστοκράτωρ Ἰσαάκιος, τῷ στρατοπέδῳ τηνικάδε παρὼν, ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὸν Αὐτοκράτορα ἐπύθετο, καὶ ὡς ἐν ἐσχάτοις εἴη κινδύνοις, εἰς τὴν βασίλειον αὐλὴν παρελθὼν, ἔσω δὲ τοῦ ἐκ πέπλων σχεδιαζομένου ἀνακτόρου γεγονὼς, ἐκαραδόκει τὸ μέλλον, ἐπιθέσθαι τῇ βασι-

A in mediis versatus periculis, neque vulneratus illo die, neque læsus fuerit. An vero, quod crebrius rem fortiter adversus Barbaros gerendo, generositatis suæ non pauca hactenus dedisset documenta, ab iis nequaquam sit impetitus: vel quod divina illum circumsteterit providentia, tutataque fuerit, modis ipsi soli cognitis, non ausim plane definire. Ego quidem ut nequaquam id laudo facinus, ita nec Alexandri commendare ausim audaciam, si absque fortuna quæcumque ab illo gesta sunt, spectentur, nihilque detur adolescentiæ. res quippe invicta est juventus: & quæ cum viribus & animi fortitudine fulcitur, omnino neque superari: sed de his prout libitum fuerit quisque B sentiat velim, ac scribat. A suis igitur, ut dictum est, objurgatus Princeps, *Nihil hæc*, inquit, *in præsens juvant: quin potius videndum maxime, ne plures hodie pereant ex nostris, cum multi adhuc a tergo relicti veniant.* Itaque placuit cum ibi, tum in valle proxima insidias ponere, quæ pone venientibus ferrent opem, dum cæteri pedetentim castra repeterent. His ita constitutis, cum paucis ex suis Imperator ulterius progreditur. Nicolaus vero, cujus supra memini, mansit in insidiis cum duabus cohortibus, quibus a Principe, cum primum in Persas movit, præfectus fuerat. Neque ita multum penetrarat, cum ubi ad C vallem quamdam pertigit, adventantes conspicit Persas. Quare paucis ex iis qui secum erant assumptis, partem vallis occupat: cæteros collem superare, & in hostes recta progredi jubet. Simul atque illi conflixere cum Barbaris, qui in insidiis erant, confestim auxilio venerunt: Nicolaus autem, de quo supra retulimus, Persam quidem percussit hasta, sed non potuit de sella dejicere, quod fuisset ictus ex asperitate loci remissior. Itaque ne longius illos propelleret, suos jubet ad vallem usque laxis habenis, sed non ultra, progredi. quod ubi animadverterant Persæ, sensim retrocedunt. D Interea sagittarii, qui erant cum Coterze, & ab Imperatore, ut dictum est, submissi fuerant ad ferendam opem qui pone relicti erant Romanis, jam se Imperatori adjunxerant: quibus suffultus, prælium cum hostibus rursum instaurat. Quos postquam vidit conversis protinus equis fugam meditari, *Bono*, inquit suis, *estote animo; tota enim exercitus nostri moles ad nos venit.* Quidam vero qui dictis aurem præbere nolebant, dixere: *Persæ nullo impellente metu, (neque enim viribus hactenus ipsis fuimus pares) de repente sic passim terga vertunt, abeantque, quod liceat iis in altu constitutis, quæ hactenus nobis occulta fuerunt explorare.* Nec Imperato- E ris conjecturam fefellit eventus. Nam qui castra servabant Romani, non modicis Imperatorem implicitum angustiis edocti, citato agmine opem laturi properabant. Quo tempore tradunt Isaacium Sebastocratorem Imperatoris patruum, qui tum in ipsis aderat castris, ubi ea super Principe, ipsumque adeo in extrema adductum pericula accepisset, in Imperatorium venisse tabernaculum, ibique in confecto ex velis aulæisque oratorio, eventum rei, Impe-

Edit. Paris. pag. 29.

pag. 30.

rii jam avidum expectasse; illius quippe invadendi jam pridem virum invaserat libido, adoleveratque, ut ita dicam, & cum ipso fuerat enutrita, unde postmodum in liberos, partim instar hæreditatis, transfusa est. Sed hæc a nobis deinceps commemorabuntur.

VIII. Imperator (ut eo unde deflexit, revertatur oratio) adjunctis, uti diximus, quæ e castris advenerant copiis, numero confidens, rursum in hostes se se infert; editisque præclaris ibi facinoribus, composito agmine revertitur in castra, indeque postridie sub auroram discedit. At Persæ, quorum haud procul aberant acies, Romanos, qui in difficili quodam adhuc stabant loco, ab utraque parte adorti, nonnullos e peditibus cecidere, cujus quidem cladis ea narratur causa. Vir erat in Romanorum exercitu armis præ ceteris strenuus, cui nomen Critoples, copiis aliquot pedestribus præpositus. Relicto ille ordine, cum Persis e propinquo subsequentibus congressus, tandemque multitudine circumfusus, palam fugæ se commisit, vixque multis suorum amissis sospes evasit. Quod ubi intellexit Imperator, commissa fratri, aliisque aliquot ex consanguineis acie, eaque exercitus parte in qua fuerat, laborantibus opem laturos, cum paucis ipse festinat. In medios igitur illos se se inferens, fortiterque stare jussos, rursum in Persas educit. At illi, re animadversa, cominus rem gerere detrectant. Tum Imperatorem subiit cura, quo pacto Romanorum demissos animos recrearet. Jam enim ex accepta a pedite, ut dictum est, clade, sensim dilapsa erat innata magnanimitas. nihil quippe tam validum ad commonendam mentem, quam effusi popularium sanguinis e propinquo conspectus. Ad ultimum protrahit e sinu chartam, omnium ordinum nomina continentem, inque ejusmodi rerum angustiis, quid cuique agendum esset, singulis transmittit. magna enim jam militum pars continuis cum hoste præliis attrita, relictis ordinibus, ad impedimenta se exercitus retulerat, neglectis usque adeo Imperatoris mandatis, ut etiamsi nonnulli hactenus eapropter pœnas dedissent, ceteri tamen nihilominus hisce coercerentur. Immodicus quippe vitæ amor, virtutis oblivionem omnino inducit. Dum igitur qui a tergo instabant ita continuo se adjungunt prioribus, tota etsi in Imperatorem incumberet belli moles, militari tamen arte subinde hostes aggressus, ab eorum manibus incolumis evasit. Ibi tum locanda castra censebant quidam, neque progrediendum ulterius. Sed non placuit ea Principi sententia: quin potius Romanis esse bellandum censebat, dum nulla adhuc consternatio tumultusve illorum invasisset animos, quam primo quoque tempore, aut anno sequenti, cum angustiis omnino premerentur. Satius itaque sibi videri hostibus occurrendum, iis pulsis habituros tutiora castra, atque in loco liberiore consessuros. His dictis, etsi non omnes sibi assentiri animadverteret, Tzicandylem, Sinopitem & Critoplem, aliosque e ducibus complures castris præficit.

Edit. Paris. pag. 31.

A λεία ἐξενούμενος. Ἔρως γὰρ αὐτῆς ἐκ πολλοῦ, καθάπερ εἴρηται, τὸν ἄνδρα τοῦτον εἰσιὼν, συνήκμαζέ τε αὐτῷ καὶ συνανετράφη, μονονουχὶ ἄδηδε καὶ εἰς τοὺς παῖδας τοὺς αὐτοῦ καθάπερ τις πατρῷος διέβη κλῆρος. Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τούτων ὁ λόγος ἑξῆς διηγήσεται προϊών.

η'. Βασιλεὺς δὲ, ἐπάνειμι γὰρ ὅθεν τὴν ἐκβολὴν τοῦ λόγου ἐποιησάμην, ἐπειδὰν αἱ παρὰ τοῦ στρατοπέδου, ὥσπερ ἔφην, συνέμιξαν ἤδη τούτῳ δυνάμεις, τῷ πλήθει θαρσήσας, καθιππάσατό τε αὖθις τῶν πολεμίων, καὶ γενναίων αὐτουργὸς γεγονὼς ἀριστείων, συντεταγμένως λοιπὸν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἧκεν. ὄρθρου δὲ ἀναστὰς, ὁδοῦ εἴχετο. Πέρσαι τοίνυν, ἔγγιστα γάρ που καὶ οὗτοι ἐστρατοπεδευσάμενοι ἔτυχον, περί τινα δυσχωρίαν αὖθις γε-

B νομένῳ τῷ Ῥωμαίων στρατῷ, ἐκ τοῦ παρ' ἑκάτερα ἐπιτιθέμενοι, ἰσχυρῶς ἔθλιβον, ὅτε δὴ καὶ πολλοὺς τῶν ἐκ πεζικῶν καταλόγων πεσεῖν ἐγένετο ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. Ἦν τις ἐν τῷ Ῥωμαίων στρατοπέδῳ ἀνὴρ ἀγαθὸς τὰ πολέμια, ᾧ Κριτόπλης ἐπίκλησις ἔκειτο. Οὗτος δὲ ὁ ἀνὴρ πεζικῶν μὲν τῶν τότε δυνάμεων ἦρχε· τὴν τάξιν τε παρελίνας, Πέρσαις ἐκ τοῦ σχεδὸν ἑπομένοις εἰς χεῖρας ἦλθε, τῷ πλήθει τε βιασθεὶς, εἰς φυγὴν ἀπαρακάλυπτον ἔβλεψε. τούτῳ τε τῷ τρόπῳ πολλοὺς τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἀποβεβληκὼς, μόγις ἐσώζετο. Ὅπερ αἰσθόμενος ὁ Αὐτοκράτωρ, τὴν ἀμφ' αὐτὸν φάλαγγα τῷ ἀδελφῷ πιστώσας, ἄλλοις τε τῶν γνησιωτάτων πολλοῖς, αὐτὸς σὺν ὀλίγοις τὸ πεπονηκὸς τοῦ στρατοῦ ἀνακτήσα-

C σθαι ὑπέσχετο. Ἐς μέσους τοίνυν αὐτοὺς παρελθὼν, στῆναί τε θαρσαλέως ἐκελεύσατο, καὶ Πέρσας ἀντεπεξῆγε. Οἱ περ ἐκεῖνοι κατανοήσαντες, οὐκέτι ἀπὸ χειρὸς Ῥωμαίοις ἐμάχοντο. Τῷ δὲ Βασιλεῖ ἐπιμελὲς ἐγεγόνει, ὅπως ἂν ἀναθαρσήσειε τὸ Ῥωμαϊκὸν γένοιτο, ἤδη γὰρ ὡς τὸ περὶ τοὺς πεζικοὺς, ὡς εἴρηται, τῶν δυνάμεων σύμπτωμα, ὑποκλέπτειν ἠρέμα τὸ γενναῖον αὐτοῖς ἤρξατο. Ἐπεὶ μηδὲν οὕτω ψυχὴν ἐστὶ κατασεῖσαι ἱκανὸν, ὡς τὸ συμφύλων αἱμάτων ἐκχύσεις ἐκ τοῦ συνέγγυς καθορᾶσθαι. Ἀμέλει καὶ ὃν ἐπικόλπιον εἶχε τόμον ἐξενεγκὼν, ᾧ πρὸς ὄνομα τῶν ταγμάτων ἐγέγραπτο ἕκαστα, ἐν οὕτως ὀξείᾳ πραγμάτων ῥοπῇ ἑκάστῳ τὸ πρακτέον ἐπέστελλεν. Ἤδη γὰρ τῶν ταγμάτων ὡς πλεῖστα πανημέρια τοῖς πολεμίοις ἀντικαθίστασθαι ἀπειρηκότα, ἀπολιπόν-

D τε τὴν τάξιν, καὶ ἐπὶ τὸ σκευοφορικὸν μετέθεντο τοῦ στρατοῦ· ἐπὶ τοσοῦτον τῶν Βασιλέως ἀφροντιστήσαντες κελευσμάτων, ὡς καί τοι πολλῶν ἐς ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐς τὸ σῶμα πρὸς αὐτοῦ διὰ ταῦτα ζημιωθέντων, τοὺς ἄλλους οὐδ' ἐπαΐειν τῶν πραττομένων μονονουχί. Τὸ γὰρ λίαν φιλόψυχον παντάπασιν ἀνεπίμνηστον τῆς ἀρετῆς γίνεται. Τὸν οὖν τρόπον τοῦτον ἀεὶ τῶν κατόπιν τοῖς ἔμπροσθεν ἐπιμιγνυμένων, ἅπαν λοιπὸν τὸ τοῦ πολέμου βάρος εἰς τὸν Βασιλέα περιστὰν, δεινῶς τοῦτον ἐπίεζεν· ἀλλὰ στρατηγικῇ ἐμπειρίᾳ τοῖς πολεμίοις ἀντεπεξιὼν, ἀσινὴς οὕτω διαγενέσθαι ἴσχυσε. Τότε δὴ τοῖς μὲν ἄλλοις αὐτοῦ που σκηνοῦν ἐδόκει, μηδὲ προσωτέρω χωρεῖν.

E Τὸν Βασιλέα δὲ ταῦτα οὐδαμῆ ἤρεσκεν, ὡς μὴ ἐν συγχύσει καὶ ταράχῳ φερομένοις καταπολεμήσασθαι μᾶλλον Ῥωμαίοις γένηται, ἢ αὐτίκα, ἢ γοῦν ἐς νέωτα πάντως ἐς τὴν ἀπορίαν συσκευαζομένοις. ἐπεξιέναι δὲ μᾶλλον ἔλεγεν εἶναι χρεὼν, εἴπως τοὺς πολεμίους ἀπωσάμενοι, κατ' ἐξουσίαν τε τὸν χάρακα πήξωνται, καὶ σκηνώσωσιν ἐν εὐρυχώρῳ εἰρχθέντες. Ταῦτα λέγων, ἐπειδὴ μὴ καὶ πάντας ἐνδεχομένους τὸν λόγον ἑώρα, Τζικανδύλην μὲν καὶ Σινωπίτην, πρὸς δὲ καὶ Κριτόπλην, καὶ τῶν ἄλλων πολλοὺς στρατηγῶν τῷ στρατοπέδῳ ἐφίστα.

A ἐρίσφ. Ὁ δὲ αὐτὸς τὸ βασιλικὸν ἀνελόμενος σημεῖον σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, ὅλῃ ῥύμῃ ἐπὶ τοὺς ἐναντίους ἤλαυνε. καταπλήξας τε τῷ ἀθρόῳ τῆς ἐπελάσεως, εἰς φυγὴν βλέψαι ἠνάγκασε. Λαμπρᾶς τοίνυν γενομένης τῆς διώξεως, κατόπιν ἑπόμενοι Ῥωμαῖοι πολλοὺς ἔκτειναν, τινὰς δὲ καὶ ζωγρείαν εἷλον, ἐν οἷς καὶ Φαρκουᾶς ἦν ἀνὴρ παρὰ Πέρσαις ἐπιφανὴς, ὃς δειπνοῦντι τῷ Σουλτὰν ἐνετίθει τὸ ἔκπωμα ταῖν χεροῖν. Πιγκέρνην τοῦτον Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Ἦν δέ τις ἐν τῇ βαρβάρων στρατιᾷ εἰς Ῥωμαίους μὲν ἀναφέρων τὸ γένος, ἐν δὲ Πέρσαις καὶ τραφεὶς καὶ αὐξηθεὶς, τύχῃ τινὶ σατραπείαν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ παρ' αὐτοῖς διέπει. Γαβρᾶς αὐτῷ ἐπίκλησις ἦν. Τοῦτον ἐπειδὴ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν Ῥωμαῖοι ἔκτειναν, κεφαλὴν ἄγοντες τὴν αὐτοῦ παρὰ τὸ στρατόπεδον ἦλθον. B Βασιλεὺς δὲ, πόρρω γὰρ ἤδη ἦν τῆς νυκτὸς, καὶ ἔτι τοῦ διώκειν ἀποσχόμενος, σὺν τροπαίοις ἐκεῖθεν ὑπέστρεφε· ἐν συγχύσει τε ἔτι καὶ ἀταξίᾳ πολλῇ Ῥωμαίους εὑρὼν, οὔπω γὰρ οὐδὲ τοῦ κατὰ νώτων ἄχθους τὰ σκευοφόρα τῶν ζώων ἀπηλλάττοντο, ἅπαν τὸ στρατόπεδον σπουδῇ περιελθὼν, τῶν ταγμάτων ἑκάστῳ τὴν προσήκουσαν ἐνείματο χώραν. Ἀλλὰ καὶ ὡς τῶν στρατιωτῶν οὐκ ὀλίγους ἐφίππους ξυννυκτερεῦσαι ξυνέπεσε, τῷ ὑπερβαλόντι τῆς πυκνώσεως οὐδ' ὅσον ἀποβῆναι τῶν ἵππων ἰσχύσαντας. Τὴν μὲν οὖν νύκτα ἐκείνην οὕτως ηὐλίσαντο. Ἡλίου δὲ ἄρτι πρὸς τὸ τῆς γῆς ἐπανίσχοντος πρόσωπον, ἐς μέσον ἔφιππος παρελθὼν τὴν στρατιὰν, ὡς ἔθος ἐστὶν, οἷς στρατιωτικῶν ἡγεῖσθαι ταγμάτων συμβαίνει, ἔλεξε τοιάδε. C Ἄνδρες γενναῖοι, οὐχ ὡς δειλίαν ὑμῶν καταγνοὺς, ἤ τινα μαλακίαν ἄλλην, ἐπὶ θάρσος ἥκω παρακελευσόμενος ὑμᾶς (μὴ οὕτω Ῥωμαίοις γένοιτο χεῖρον ἀγεννῶς, μηδ' ὑπὸ πατέρων αἰσχῦναι δόξαν) ἀλλὰ νόμον τε τοῦτον στρατηγικὸν ἐκπληρῶν, πρός τε μέλλον δὲ ἀσφαλεστέρους ἐνάγων ὑμᾶς. Ἀπροόρατον γὰρ ἐπερχόμενον τὸ δεινὸν, καὶ γενναίαν ἐστὶν ὅτε ξυνετάραξε γνώμην. Ἴστε τοίνυν, ὦ Συστρατιῶται, πόλεμον ἡμῖν ἀπαντήσειν τὴν σήμερον τῶν μείζω τε τῶν προλαβόντων, καὶ ὥσπερ ἀγώνισμα τελευταῖον δὴ τοῦτο καὶ ἔσχατον, ὃ καὶ χρὴ παρασκευάσασθαι καλῶς, τῶν τε προτέρων ἡμῖν ἀγώνων ἕνεκα, καὶ ὡς ἂν μὴ καὶ τὴν φθάσασαν ἤδη τῶν ἔργων ἐλέγξωμεν ἀρετὴν, καὶ αὐτοῖς δὲ D ἡμῖν ὅπως μεγάλων ἄρτι αἴτιοι ἐσόμεθα συμφορῶν. Ὡς γὰρ προλαβοῦσαν δυστυχίαν τελευταῖον ἐπανορθοῦν εὐτύχημα πέφυκεν, οὕτως ἀτύχημα ὕστερον τὴν ἤδη διέφθειρε εὐκληρίαν. Ἀλλ' ὅπως μὲν καὶ ἡμῖν αὐτοῖς τοιοῦτόν τι, ὦ λῷστοι, γένοιτο ξυμπεσεῖν, τηρητέον ὡς ἔνι μάλιστα τὴν τάξιν ἑκάστῳ, ἐκεῖνο καλῶς εἰδόσιν, ὡς εἰ μὲν τὰ τῆς τακτικῆς ἀπαράλυτα παντάπασιν ἡμῖν γένοιτο, ἕκαστός τε τὸ ἑαυτοῦ τοῖς ἄλλοις ξυνεισενέγκῃ, νικᾶν τε ἡμῖν περιλείψεται, καὶ κλέος ἑαυτοῖς πορισάμενοι, ὃ καὶ εἰς τοὺς ἐσέπειτα πάντως ἀνθρώπους παραμενεῖ. Εἰ δ' αὖ τοὐναντίον ὁποσονοῦν ἡμῖν ἀλλήλων ἀποδιαρρεῖσθαι συμβαίη, αὐτίκα ἴστε ὅτι δὴ εὐχείρωτοι τοῖς ἐχθροῖς ἐσόμεθα. E Καθάπερ γὰρ πολιορκουμένης πόλεως πλευρὰ ξυρραγεῖσα εὔφοδον αὐτὴν τοῖς πολεμίοις ἐποίει, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν στρατοπέδων ἔχει. Ἀμέλει καὶ τούτου ἕνεκα λόχοι καὶ παρατάξεις, ὀπίσθιαί τε καὶ ἐμπρόσθιαι φάλαγγες, τὰ δεξιά τε καὶ εὐώνυμα τῶν κεράτων, ἰσοστοιχίαι τε καὶ σχήματα παρατάξεων, τοῖς πάλαι ἀνθρώποις ἐπινενόηνται. Πόλις γάρ τις καὶ τὸ στρατόπεδόν ἐστι. Καὶ δεῖ μὲν αὐτῷ πυλῶν, δεῖ δὲ πλευρῶν, δεῖ δὲ τάφρων, καὶ πάσης ἄλλης πόλεσιν ἀναλογούσης ἀκολουθίας. Χρὴ

A Ipse arrepto Imperatorio vexillo, toto impetu cum suis in hostem fertur, crebraque irruptione fatigatum, tandem ad fugam compellit. protracta longius insecutione, Romani a tergo instantes, multos occidunt, quosdam & capiunt vivos, quos inter fuit Pharcuas, magni vir apud Persas nominis, qui discumbenti Sultano poculum porrigebat. Pincernam hunc Romani vocant. Erat autem quidam in Barbarorum exercitu, qui a Romanis oriundus, apud Persas vero enutritus & educatus, forte provinciam quamdam sub hæc tempora ab ipsis regendam susceperat, nomine Gebras. Hunc posteaquam ea die occiderunt Romani, amputatum illius caput in castra secum attulere. B Imperator, quoniam nox instabat, fugientes non longius persecutus, cum trophæis inde revertitur: Romanisque in summa rerum perturbatione & absque ullo ordine inventis, (necdum enim sarcinis jumentorum dorsa exuerant) universa confestim circum equitans castra, singulis ordinibus opportunum locum assignat. Sed non pauci interim e militibus noctem in equis transegere, quod adeo compressi confertique starent, ut ab iis nequirent desilire. Sic igitur nox illa transacta. At orto jam Sole, Imperator *Edit. Paris. pag. 32.* equo in medium exercitum invectus, ut solent militarium ordinum duces, in hunc modum verba fecit. *Viri strenui,* C *non quod timiditatem ullam in animis vestris, vel quampiam aliam deprehenderim ignaviam, ad virtutem & audaciam vos excitaturus venio (absit enim ut degeneres fiat Romani, partamque a majoribus gloriam deturpent) sed ut consuetum ducibus servem morem, & adversum futura pericula reddam obfirmatiores. Quod enim improviso supervenit malum, vel fortissimam mentem etiam interdum potest perturbare.* Sent. *Scitote igitur, Commilitones, imminere nobis hodie bellum ante actis cæteris longe majus, illudque postremum & ultimum veluti esse certamen, quod quam optime apparari deceat, tum propter priora quæ hactenus gessimus bella,* D *tum ne vilescat tot præclare factis probata virtus nostra, nobisque ipsis ingentes calamitates accersamus. Ut enim priorem infelicitatem auspicatior deinde emendat fortuna, ita priorem felicitatem subvertit subsecuta calamitas.* Sent. *Igitur ne ejusmodi quid nobis eveniat, Viri præstantissimi, curandum in primis, ut suos quisque ordines teneat, sibique inducat in animum, si illi serventur probe, nec a nobis dissolvantur omnino; si denique operam quisque suam junxerit, certam nos adepturos victoriam, & quæ transmittetur ad posteros gloriam consecuturos. e contra vero si ordines solvi contigerit, nosque ab invicem disjungi, pro certo habete nos facile in hostium venturos potestatem.* E *Quemadmodum enim effracta obsessæ civitatis latera aditum expugnantibus facilem præbent, ita se res habet in castris & in explicatu exercitu. Neque porro aliam ob caussam, prisci duces adinvenere insidias, aciei instructionem, primam vel postremam aciem, dextra aut sinistra cornua, æquales ordinum series, formamque explicandæ aciei. Est enim instar civitatis exercitus: cui & portis opus, & turribus & lateribus & fossis, & cæteris quæ ad urbium usus necessaria ce-*

currunt. Haec igitur omnia a nobis apparanda sunt, qui in medio soli hostilis versamur, a finibus Romanis longo intervallo disparati. Haec postquam est effatus, rite composita ordinataque acie, ad paludem, quam olim veteres Scleri, nunc vero Pungusae vocant, recta iter intendit. Cumque in patentes campos pervenisset, & relictis montium angustiis, in porrecta planitie collocasset exercitum, militi cuidam imperat, ut altiori contenta voce Persam aliquem advocaret. Is jussa exequitur.
Edit. Paris. pag. 33. Accedenti Persae, *Haec*, inquit Princeps, *Sultano nunciabis. haec tibi per me significat Magnus Imperator. Ad ipsum usque Iconium venimus: regionem tuam percurrimus, summo ardore tua adversus Majestatem nostram peccata vindicaturi. Tu vero profugorum more alias atque alias in terras demigras semper, nec nostrum expectare conspectum audes. Quandoquidem igitur in proprias sedes abscedimus, praeparari te ad bellum quam optime convenit, scireque cum primum ver advenerit nos rursum majore apparatu venturos.* His dictis, praeceptisque, sago militari cujusdam e magnatibus donatum, quo missus ab Imperatore dignosceretur, remisit. Quibus intellectis, Sultanus non multo post Legatos mittit ad Imperatorem, qui eum de pace rogarent. At Princeps rem, ut pote majoris momenti, & minime aspernandam, expendens, cum variae subinde animum versarent cogitationes, de die in diem Legatis responsa facere differebat: donec, opinor, quid certi super iis quae ex Occidente, ut supra dictum est, afferebantur in dies, inaudivisset.

IX. Postquam ad eam regionem venit, ubi Meander in mare evolvitur; jam se se ab hostibus tutum ratus, conspicatusque locum aquis irriguum, qui amoenitate sua hominum oblectabat animos, pristinos ex anteactis bellis labores venationum exercitiis demulcere constituit. Cum vero circa silvam e longinquo moveri nescio quid advertisset, nequiretque accuratius rem, quod inde abesset longius, discernere: missis aliquot ex suis qui specularentur, rescivit tandem conserta ibi esse tabernacula, & motum qui conspiceretur in silva, ab equis e castris ad pabulum liberius tendentibus fieri. Mox Persas esse qui adessent agnovit, nominataque illorum tribu, Ramen quemdam ipsis praeesse: adeoque secundum morem finitimos Romanos depopulatum venisse. Confestim itaque delectam bellatorum partem ad eos insectandos proficisci jubet: Ipse vero cum paucis locum editiorem conscendit, quae agerentur exploraturus. E contra Persae, collectis sarcinis, reditum parabant. Sed ut se a Romanis jam jam comprehendi, illosque effusiore impetu conspexere in se ferri, obversa fronte restitere. At Romanis instantibus, pedem rursum referunt, quo saepius ejusmodi repetito dolo, fatigati complures e Romanis despondere animum, reditumque cogitarunt. Quod ubi Imperator animadvertit, (ex alto enim, ut retuli, eventum rei speculabatur) citato quantum poterat cursu absque lorica ad illos contendit. Sed ubi Persae plurimos
pag. 34. Romanorum insecutione defessos, &

A τοίνυν οὕτω παρασκευάσασθαι καὶ ἡμᾶς, ὅτι γε περὶ μέσην που πολεμίαν ἐσμέν, καὶ τῆς Ῥωμαΐδος μακρὰν ἀποπλανώμεθα ὁρίων. Τοσαῦτα εἰπών, συντάξας τε κατὰ κόσμον τὸ στράτευμα, εὐθὺ τῆς λίμνης, ἣν πάλαι μὲν τοῦ Σκληροῦ, κατὰ δὲ τοὺς νῦν χρόνους τοῦ Πουγκούση καλοῦσιν, ὁδοῦ εἴχετο. Ἐπειδὴ ἐν ταῖς πεδιάσιν ἤδη ἐγένετο, καὶ τῆς προτέρας στενοχωρίας ἐν εὐρυχώρῳ καθίσταται τούτῳ τὸ στράτευμα, κελεύει τῶν στρατιωτῶν τινὰ μέγα τι καὶ ἐξάκουστον ἀνακραγόντα Περσῶν τινὰ καλέσαι. Ὁ μὲν οὖν κατὰ τὸ κελευσθὲν ἐποίει. Προσιόντι δὲ τῷ Πέρσῃ, Ταῦτα πρὸς τὸν Σουλτάν, Βασιλεὺς ἔφη, ἀγγελεῖς. Βασιλεύς σοι μέγας ταῦτα ἐπιστέλλει δι' ἐμοῦ. Ἥκομεν ἄχρι καὶ εἰς Ἰκόνιον
B αὐτό. Περιήλθομέν σου τὴν χώραν, μετελεύσεσθαί σε τῆς ἐς τὴν ἡμετέραν βασιλείαν ἁμαρτάδος μάλιστα προθυμούμενοι. Σὺ δ' ἀναχωρεῖς ἀεί, κατὰ τοὺς δραπέτας, ἄλλην τε ἐξ ἄλλης ἀμείβων, οὔπω μέχρι καὶ νῦν ἀντιμέτωπος εἶναι ἡμῖν ὑπομείνας. Ὅθεν ἡμεῖς μὲν ἄπιμεν ἐπὶ τὴν ἑαυτῶν, σὲ δὲ χρὴ παρασκευάσασθαι καλῶς, εἰδότα ὡς ἅμα ἦρι φανέντι σὺν μείζονι αὖθις ἐπὶ σὲ ἥξομεν τῇ παρασκευῇ. Ταῦτα τῷ Πέρσῃ ἐπισκήψας, ἐπιθωρακίῳ τε τῶν ἐπὶ δόξης τινὸς δωρησάμενος, ὡς ἔνδηλος εἴη πρὸς βασιλέως πεμφθείς, ἀπεπέμψατο. Ὁ δὲ Σουλτὰν ἐπειδὴ ταῦτα ἤκουσε, πρέσβεις ὀλίγῳ ὕστερον περὶ εἰρήνης ἐπερωτήσοντας ἔπεμψεν. Ἀλλ' ἦν ὁ Βασιλεὺς μεγάλων
C τινῶν καὶ οὐχ ὑπαροράτων τὸ πρᾶγμα σταθμώμενος, ἀμέλει καὶ ἐπισκήψεις τε ἄλλοτε ἄλλας ἀνεχώρει, καὶ ἀεὶ ἐς τὴν ἐπιοῦσαν τὸ τῆς πρεσβείας ἀπετίθετο τέλος, ἕως οἶμαι σαφές τι περὶ τῶν ἐξ ἑσπέρας, καθάπερ εἴρηται, προσδοκωμένων μαθεῖν αὐτῷ γένοιτο.

θ'. Ἐπεὶ δὲ ἐπί τινα χῶρον ἐγένετο, οὗ δὴ Μαίανδρος τὴν ἐκβολὴν ποιεῖται, ἔξω τῶν πολεμίων ἤδη γεγενῆσθαι νομίσας, ἔνυδρόν τε ἄλλως τὸν χῶρον ἰδών, καὶ πολὺ τὸ χαρίεν ἀνθρώπων ὄψεσι παρεχόμενον, κυνηγεσίων ἀνέσει πόνους τοὺς ἐκ τῆς μάχης παραμυθεῖσθαι ἤθελε. Κινήσεως οὖν τινὸς ἀμφὶ τῇ λόχμῃ αἰσθόμενος πόρρωθεν, ἐπειδὴ μὴ εἶχε διὰ τὴν λίαν ἀπόστασιν ξυνιέναι τοῦ φαινομένου, τῶν περὶ αὐτὸν τινὰς ἐπὶ κατασκο-
D πήσει στείλας, σκηνὰς μὲν ἐνταῦθα ἠθροῖσθαι πολλὰς ἤκουσε, τὰ δ' ἐπὶ τοῦ ἄλσους ταράσσοντα ἵππους εἶναι, τῶν ἐν ταῖς σκηναῖς ἀνέτῳ στόματι τῇ πόᾳ ἐγχάσκοντας. Τούς τε οὖν Πέρσας, οἵτινες εἶεν αὐτίκα, συνεῖδεν ἐκ τῆς σφετέρας αὐτοὺς ὀνομάσας φυλῆς, Ῥαμὲν τινὰ γενάρχην αὐτοῖς καταλόγων εἶναι· καὶ ὡς κατ' ἔθος τὸ αὐτῶν τοὺς ἐγγειτόνων Ῥωμαίων ἤδη καὶ νῦν λῃστεύσαντες, λαφύρων πλησάμενοι ἥκουσι. Καὶ δὴ τῶν περὶ αὐτὸν συχνοὺς ἀπολεξάμενος στρατιωτῶν, σπουδῇ ἐξέπεμψεν ἐπὶ τὴν δίωξιν. Ὁ δὲ εἴς ἀπόπτόν τι χωρίον ἀναδραμών, ἐνταῦθα σὺν ὀλίγοις ἀποσκοπῶν ἵστατο. Ἐν τούτοις δὲ οἱ Πέρσαι συσκευασάμενοι, ἐκεῖθεν ἀπήλαυ-
E νον. Ὡς δὲ τάχιστα πρὸς τῶν Ῥωμαίων καταλαμβάνεσθαι ἤρξαντο, σποράδην αὐτοὺς φερομένους ἰδόντες, ἀντιστραφέντες ἀντιμέτωποι ἵσταντο. Ἀλλὰ Ῥωμαίων ἐπικαταλαμβανόντων, ταῦτα καὶ πάλιν ἐδίδουν· τοῦτό τε πολλάκις γεγονός, πολλοὺς Ῥωμαίων ἀπαυδῆσαι ἐποίησεν, ὅθεν καὶ τοῦ διώκειν ἀφέμενοι, παλινῳδίας ἐμέμνηντο. Ὅπερ ὁ Βασιλεὺς κατανοήσας, ἑώρα γὰρ ἀνωτάτω που, ὥσπερ ἔφην, ἀποσκοπῶν, αὐτίκα ὡς εἶχε τάχους ἀθωράκιστος ἐπ' ἐκείνους ἐχώρει. Πέρσαι δὲ ἐπειδὴ πολ-

λους Ῥωμαίων τῇ διώξει, ὥσπερ ἔφην, ξυνατάσσοντας χωρὶς ἀπ' ἀλλήλων γεγονότας εἶδον, κοιδῇ ὀλίγους τοὺς ἄλλους κατανοήσαντες, ἀμφιβόλους τε ἤδη ἐποιήσαντο, καὶ ἐγγὺς ἦλθον τοῦ μέγα τι καὶ ἀνέκεστον δρᾶσαι, εἰ μὴ Βασιλεὺς ἀπροσδόκητος αὐτοῖς ἐφανεὶς, τοῦ κινδύνου διεσώσατο φεύγοντας. Τούτοις ἀεὶ ἀμφιπόμενος Πέρσαις, πολλὴν τινα κατέτριψε χρόνον. ὅθεν καὶ ἐπειδὴ τοῦ ἵππου κεκμηκότος ἤδη ᾔσθετο, αὐτὸς μὲν αὐτοῦ που ἔμεινε, τὸν ἐν τοῖς μάλιστα δρομικὸν εἶναι τῶν ἵππων αὐτῷ κομισθῆναι καραδοκῶν, ὃν καὶ Ἀγρίμην, τὸ τάχος αἰνιττόμενοι, ἐκάλουν. Ῥωμαίων δὲ τοῖς, ὅσοι κατόπιν αὐτοῦ καθ' ἕνα καὶ σποράδην ἰόντες ἀεὶ ἐπικατελάμβανον, ἐκέλευε διώκειν μᾶλλον ἔτι, μηδ' ἀνίεσθαι τῆς προθυμίας. Ἄλλοι μὲν μετὰ πλείστην ὅσην τὴν δίωξιν, ἐπειδὴ μηδὲν ἀνύττειν εἶχον, τόν τε χῶρον ἔνθα ἐπὶ πλεῖστον ἐμπεπτωκότες ἦλθον, ἄπιστον ἐχώρουν. Ὁ δὲ τῷ ἐξαδέλφῳ περιτυχὼν Ἀνδρονίκῳ, οὗ πολλὴν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐποιησάμεθα λόγον, τῷ ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἰόντι, καὶ αὐτὸν πολλὰ βιασάμενος τὸν ἵππον ἀφεῖναι. ἐπιβὰς δὲ, αὐτὸν μὲν αὐτοῦ μένειν εἴασεν. ἐπισκήψας ἄχρις ἂν εἴρηται Ἀγρίμην, ὅσον οὐκ ἤδη κομισθησόμενον λαβεῖν, οὕτω τε σὺν αὐτῷ ἐπὶ τὴν μάχην ἐλθεῖν. Ὁ δὲ τὴν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐφέρετο. Πέρσαις δὲ δίχα διῄρητο τὸ στράτευμα. καὶ τὸ μὲν πρόσθεν τὴν ἵππον ἐπαγόμενον πᾶσαν ἐχώρει, ὅση ἄνευ ἐπισκευασμάτων ἀγεληδὸν τούτοις εἵπετο. Τὸ λοιπὸν δὲ κατόπιν ἐπορεύετο, Ῥωμαίους ἐπιόντας ὑποδεξόμενον. Ὡς δὲ οὐδεὶς οὐδαμοῦ Ῥωμαίων ὑπεφαίνετο, θαρσήσαντες τῷ λοιπῷ συνέρρευσάν τε ἀλλήλοις, καὶ τὴν ἵππον ἄνετον ἧπερ εἴρηται φερομένην ἐφ' ἕνα χῶρον ξυνάγειν διενοοῦντο. Ἐπειδὲ τὸν Βασιλέα μόνον ἐκ πάντων Ῥωμαίων ἀθωράκιστον ἐπ' αὐτοὺς ἰόντα κατενόησαν, ἀθρόοι λοιπὸν ἐπ' αὐτὸν ἐξεχέοντο, ἐντείναντές τε τὰ τόξα, καὶ ἀλλήλοις ἐγκελευόμενοι. Ὁ δὲ ἡρωϊκόν τινα καὶ ἀνδρείας πρόσω τρόπον ἀναλαβὼν, ἐπειδὴ κύκλωσιν τινα αὐτοῦ πρὸς τῶν πολεμίων γεγονέναι ἀδύνατα εἶναι κατενόει (χῶρος γάρ τις ἀμφιλαφὴς ἑκατέρωθεν παρακείμενος μέρους, ἐκ ποδῶν εἰς τοῦτο αὐτοῖς καθειστήκει) τὴν συμπλοκὴν ἀναδέχεται, πλείους αὐτῶν ἐπὶ στόμα κατενεγκὼν, τοὺς λοιποὺς εἰς φυγὴν βλέψαι ἠνάγκασεν. ὅτε καί τις τῶν Βαρβάρων ἐκείνων τὴν Βασιλέως οὐχ ὑπομείνας ἀνάγκην, ὕπτιός τε διὰ τοῦτο τῷ ἐδάφει προστριβεὶς, ἐπειδὴ προσωτέρω ἐπιπαξάμενον αὐτὸν κατενόει, βέλος ἀφεὶς ἄκρου τυγχάνει τοῦ ποδὸς ὄπισθεν, ἔνθα μετὰ τὰ σφυρὰ ἐπὶ πτέρναν ἡ φύσις ἀναχωροῦσα τὴν ἐξοχὴν ποιεῖται. καὶ ὁ μὲν καὶ δεύτερον πέμψειν ἠπείγετο. Βασιλεὺς δὲ προτρέψας τὴν ὁρμὴν, τῶν τριχῶν εἷλε ζωγρίαν. Σὺν αὐτῷ δὲ τὴν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἰὼν Ἀνδρονίκῳ συναντᾷ. ἤδη γὰρ τοῦ βασιλείου ἐνεχθέντος αὐτῷ ἵππου, ὀχησάμενος καὶ Περσῶν καὶ αὐτὸς ἤλαυνε. Πολλά τε τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω πορείας εἶργεν, ἅτε παντάπασιν ἄνοπλον ὄντα καὶ αὐτὸν, ἐπειδὴ μὴ πείθειν εἶχε, (θάρσει γὰρ καὶ οὗτος ἀπείρῳ διῳκεῖτο, καὶ ἔπνει τὰς μάχας, ἐπεικῶς τὸ δόρυ χειρίσας καὶ τὴν ἀσπίδα, οἷς καὶ αὐτοῖς οὐχ ὡς ἰδίοις ἐχρᾶτο, ἀλλά τινος τῶν ἀπὸ δόξης ἀφελόμενος ἔτυχε) αὐτὸν μὲν ἀφῆκε πορεύεσθαι. ὁ δὲ ὁδῷ προϊὼν, καὶ τοῖς λοιποῖς συνέμιξε τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ. πυθομένοις τε ὅπως αὐτῷ τὰ κατὰ τὸν πόλεμον ἀπαντήσειε, μόνῳ τῶν ἁπάντων ἐπὶ τοὺς Βαρβάρους ἰόντι, περὶ μὲν τοῦ τῶν πολεμίων φόνου, ὡς καθάπερ εἴρηται ἀπεκτονὼς ἔτυχεν, ἀπήγγελεν οὐδὲν, κενοδοξίας αἰτίας ὑποψίαν παραιτούμενος. Ἔργον γὰρ οὐχ ὑπ' ὄψιν ἐλθὸν, τοῖς μὴ ἀμενῶς ἀκούειν ἐθέλουσι, ῥᾴδιον εἰς ἀνατρο-

A a se invicem divisos conspexerunt, alios exiguo admodum numero rati, undique circumveniunt, jamjamque parum aberat quin delerentur omnino, nisi inopinato superveniens periculo fugientes exemisset Princeps. Tum vero Persis insequendis plurimum temporis est absumptum: unde cum jam equum deficere animadvertit, substitit paulisper donec alius e velocioribus adduceretur, quem a celeritate Equiferum vocabant. Sequentibus autem pone singulatim & sparsim Romanis imperat, ut instarent acrius, neque a consilio remitterent. Alii vero cum post plurimam insecutionem nihil demum peragerent, quod deserta esset, ut plurimum

B regio, nec facile pervia, retrocessere. Princeps Andronico Patrueli, de quo multa a nobis in superioribus dicta sunt, in hostem contendenti obviam factus, equum invito extorquet, quem ille insilit, & eum expectare ibi tantisper jubet, dum Equiferum illum jam jam adducendum nactus secum una contenderet in prælium. Interim in hostem proficiscitur. Copias Persæ bifariam diviserant. Prior pars constabat eo equitatu, qui liberius absque stramentis gregatim subsequi solet. Reliquus exercitus a tergo incedebat, subeuntes Romanos excepturus. Ubi ve-

C ro nemo Romanorum conspicitur audaciores effecti, coeunt in unum omnes, equitatumque, qui liberius ut dixi, excurrit, in locum unum statuunt. Simul ut autem Imperatorem solum, nec lorica indutum, contra se adventare cernunt, irruunt in ipsum universi, sagittisque impetunt, sese invicem subinde ad virtutem hortati. Sed ille heroico generosoque plusquam temerario animo, postquam ægre circumveniri se posse ab hostibus agnovit, (locus quippe densis virgultis obsitus ab utroque latere iis obversabatur) prælium aggreditur, multisque obtrunca-

D tis, cæteros ad fugam compellit. Tum Barbarus quidam, non ausus Imperatoris impetum experiri, supinus solo recumbens, ubi prætervectum videt longius, telo emisso extremam pedis partem a tergo attigit, ubi circa claviculos, versus calcem, quidpiam natura eminens reliquit: cumque ille ad ictum repetendum se accingeret, præveniens Imperator, comprehensum crinibus hominem vivum cepit. Inde ad castra cum illo revertens, obvius fit Andronico, qui jam adductum equum nactus, contra Persas perinde equitabat. Multis autem verbis frustra dehortatus ne ulterius inermis & ipse contenderet, *Edit. Paris. pag. 33.*

E (incredibili enim præditus audacia totum spirabat Martem, hastam tractare, parmamque gestare promptissimus, quibus tunc non propriis, sed acceptis ab aliquo e magnatibus utebatur,) proficiscentem quidem in prælium dimisit, ipse vero continuato quod instituerat itinere, ad suos tandem rediit. Sciscitantibus vero quid sibi accidisset, in ea quam omnium solus in Barbaros susceperat expeditione, quæque fuisset clades hostium, quos, ut memoravi, occiderat, vanæ gloriæ suspicionem declinans, nihil quidquam respondit. Sæpe enim contingit, ut quodvis egregium facinus, quod non sub oculos cadit, ab iis qui audire cu-

piunt, in contrarium facile deflectatur. Curandum autem confestim vulnus statuit, ne si succederet inflammatio, quidpiam periculosius accideret: quo tum tempore res digna accidit quæ memoretur. Cum nihil ad manum esset, quidam miles, accepta sica, suæ carnis partem aliquam præsecare parat, ut ea calens adhuc applicata vulneri tumorem inhiberet: sed Imperator laudata viri benevolentia, id abnuit quidem, jussit vero ut ab uno ex iis equis, qui nimio cursu fatigati erant, abscissum carnis frustulum vulneri continuo apponeretur. Productis inde ad medias fere noctes itineribus, exercitum repetit, qui ad Meandri ostia considebat, ubi magna & immensa vis aquarum ex petris, radicibus montium adjacentibus, velut ex infinitis fontibus effusa, marisque instar circumjacentem hic inundans agrum, in lacus speciem primo quidem contrahitur, deinceps vero paulatim diffluens profundam fossam diffodit, indeque in fluvium efformatur. Ab Andronico interea, qui in hostem, ut diximus, processerat, nihil factum quidem aliud, nisi quod equos complures eorum, quos ceciderat Imperator, in castra egit. Sic sese res habuere. Versus Byzantium reditu instituto Imperator, cum in Bithyniam pervenisset, liberatis ex Philomelio, quemadmodum supra retuli, Romanis, sedes ibi assignavit, possessiuncula, a sacro quodam Monasterio per commutationem comparata, ubi & arcem Castrumque extruxit, cui nomen indidit Portarum.

X. Sub idem tempus Cosmas, qui ea tempestate res Ecclesiasticas moderabatur, vir vitæ integritate & gravitate sermonis illustris, a Sede hanc ob causam depulsus est. Monachus quidam Niphon nomine, qui liberales disciplinas humanasque scientias ne summis quidem labris degustaverat, etsi sacris a pueritia litteris imbutus, cum Michaele viro pio, virtuteque insigni Ecclesiasticam dignitatem regente, haud sana circa Christianam religionem sentire visus esset, ideoque judicio Synodali fuisset condemnatus, barba ad talos usque protensa, derasa, carceri mancipatur. Ut vero vita functo Michaele, Sedem excepit Cosmas, Niphon liberiori statim usus licentia, publicos congressus egit in compitis, pravasque suas opiniones ubique diffudit, Hebræorum Deum palam repudians. Amabat hominem supra modum Cosmas, admittebatque in sui consortium, subindeque decreta in eum lata injustitiæ accusabat. Licet tunc etiam immodice in illum, & ad petulantiam usque propensus, atrocissime repulsus fuerit, propter virtutem tamen divinis propemodum laudibus efferabat, addebatque jam olim illi prædictum ab eo, fore ut Patriarchalem thronum conscenderet. Hæc multis non placuerunt: unde ex iis nonnulli, quibus potissimum Cosmæ salus curæ erat, accedentes non sine indignatione, *Quid*, ajebant, *o divine Pastor, temetipsum lupo concredis? an non vides propterea te a grege despici? recede ab exitiosa societate. Cum homine enim sacris interdicto cohabitare, per se idonea satis est accusatio.* Hæc & similia illi ingerebant. Qui vero Patriarchatum

Edit. Paris. pag. 36.

πλέον γίνεται. Τοῦ γε μὴν τραύματος ἐπιμελεῖσθαι αὐτίκα ἐπέλεγεν, ὡς μὴ φλεγμήναντος, ἀνήκεστόν τι καὶ ἐπισυμβῇ. ὅτε δὴ γέγονέ τι καὶ λόγου ἄξιον. Ἐπειδὴ γὰρ μὴ εἶχον ὅπως αὐτῷ χρήσωνται, τῶν στρατιωτῶν τις ἐγχειρίδιον ἑλκύσας, μέρος τι τῆς αὐτὸς αὑτοῦ σαρκὸς ἀφελέσθαι διενοεῖτο, ὡς ἂν ἔτι διάθερμον τῷ τραύματι προστεθεὶς, οὕτω τὴν φλεγμονὴν ἀποκρούσαιτο. Ἀλλὰ Βασιλεὺς τῆς εὐνοίας τὸν ἄνδρα ἀποδεξάμενος, τοῦτο μὲν διεκώλυσε, τῶν δὲ τῆς ὁδοιπορίας κεκμηκότων ἵππων τινὸς τμημάτιον τῆς σαρκὸς ἀφαιρεῖσθαι κελεύσας, διάθερμον προσῆγε τῷ τραύματι. Ἐκεῖθεν τε μακρὸν κατατείνας δρόμον ἐπὶ μέσας που τὰς νύκτας, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀφικνεῖται πρὸς ταῖς Μαιάνδρου ἐκβολαῖς ἱδρυμένον, ἔνθα πολύ τι καὶ ἄμετρον ὕδωρ ῥεῖ μὲν ἐκ τῶν κατὰ τὴν ὑπώρειαν πετρῶν, ὡς ἐκ μυρίων ἀναδιδόμενον στομάτων, τὸν δὲ παρακείμενον ἐμπελαγίζον χῶρον, ἐς λίμνην μὲν τὸ πρῶτον ξυνίσταται, ἑξῆς δὲ προϊὸν διώρυχά τε βαθεῖαν τέμνει, καὶ ποταμὸν ἐντεῦθεν ποιεῖ. Ἀνδρόνικος δὲ, καθάπερ εἴρηται, ἐπίπροσθεν ἰὼν, ἄλλο μὲν ἔδρασεν οὐδέν. ἵππους δὲ συχνοὺς, οὓς ἐπιβαίνοντες ἄρτι οἱ πρὸς Βασιλέως ἀνῄρηνται, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἤλασε. Ταῦτα μὲν οὕτως ἐγένετο. Ὁ δὲ Βασιλεὺς τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ᾔει. ἐν Βιθυνίᾳ τε γεγονὼς, ἐνταῦθά που τοὺς ἐκ Φιλομηλίου, καθάπερ εἴρηται πρότερον, ἀναρρυσθέντας ᾤκισατο Ῥωμαίους, κατοικίδιον αὐτοῖς τῶν ἱερῶν τινος ἀλλαξάμενος Σεμνείου, ἔνθα φρούριόν τε ἀνῳκοδόμησε, καὶ Πύλας αὐτὸ κατωνόμασε.

ι. Ὑπὸ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον, Κοσμᾶς ὁ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς τὸ τηνικάδε ἐφεστὼς πράγμασιν, ἀνὴρ βίῳ καὶ λόγῳ κόσμιος, τοῦ θρόνου κατεσπάσθη ἐπ᾽ αἰτίᾳ τοιᾷδε. Ἦν τις ἀνὴρ μοναχικὴν ἐπανῃρημένος πολιτείαν, ὄνομα Νήφων, παιδείας μὲν τῆς ἐγκυκλίου καὶ μαθημάτων τῶν ἐκτὸς οὐδὲ μέχρι πείρας ἐλθὼν, τοῖς ἱεροῖς δὲ λογίοις ἐκ παίδων ἑαυτὸν ἐκδούς. Οὗτος ὁ Νήφων, Μιχαὴλ ἔτι ἀνδρὸς ἱεροῦ καὶ πολλὴν τὴν ἀρετὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δεσπόζοντος θρόνου, δόξαν οὐχ ὑγιᾶ τινα ἐς τὸ Χριστιανῶν δόγμα πολλοῖς περὶ ἑαυτοῦ δεδωκὼς, κρίσει τε συνοδικῇ διὰ τοῦτο ἀποψηφισθεὶς, τόν τε πώγωνα ἐκάρη ἄχρι καὶ ἐπὶ σφυρὰ καθειμένον, καὶ εἱρκτῇ παρεδόθη. Ἐπεὶ δὲ Μιχαὴλ μὲν ἐκεῖνος ἐξ ἀνθρώπων ἤδη ἦν, Κοσμᾶς δὲ ἀντ᾽ αὐτοῦ τὸν θρόνον ἐκόσμει, αὐτίκα παρρησίαν αὖθις ὁ Νήφων ἀνελάμβανε μείζω, καὶ πολὺς ἐν συλλόγοις καὶ ἐν ἀγοραῖς ἦν, ἄλλο τε οὐδὲν ἔπραττεν, ὅτι μὴ δόγμα ἑκασταχοῦ ἀνεκύκλει, τὸν τε Ἑβραίων ἀποπροσεποιεῖτο Θεόν. Καὶ τῷ γε τοιαῦτα ἐνεργολαβεῖν ἤθελεν. Ἐφίλει τε αὐτὸν ὑπερφυῶς ὁ Κοσμᾶς, καὶ ὁμιλητὴν ἐποίει τὸν ἄνθρωπον, τοῖς τε κατ᾽ αὐτοῦ τὸ πρότερον ἐψηφισμένοις ἀδικίαν ἐπεκάλει. Καίτοι καὶ τότε τὰ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου προπιτευσάμενος μὲν, περικρότητα δ᾽ ὅμως ἀποκριθεὶς, καὶ τῆς τε ἀρετῆς αὐτὸν ἐπεξεθείαζε, κἀκεῖνο τοῖς λόγοις προσετίθει, ὅτι δὴ ἐτύγχανε πολλῷ πρότερον τὴν ἐς τὸν Ἀρχιερατικὸν θρόνον ἀνάβασιν οὗτος προαγγείλας αὐτῷ. Οὐκ ἤρεσκε ταῦτα τοῖς πολλοῖς, ὅθεν καὶ οἱ μὲν αὐτῶν, ὅσοι δὴ λογιότεροι ἐκήδοντο τοῦ Κοσμᾶ, προσιόντες ἐπὶ χολῆς. Τί δήποτε, ἔφασκον, ὦ θεῖε Ποιμὴν, λύκῳ πιστεύεις ἑαυτόν; οὐκ οἶδας ὡς ὑποβλέπεταί σε διὰ τοῦτο τὸ ποίμνιον; ἀπορράγηθι τῆς τοῦ λυμεῶνος ξυναυλίας. Ἀνδρὶ γὰρ ἀποβλήτῳ ξυνοικίζεσθαι, αὐτάρκης κατηγορία. Οἱ μὲν ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἔλεγον. ὅσοις δὲ δι᾽ ἀπεχθείας ὁ

Ἀρχιερεὺς ἦν, ἀπεβοῶντο φανερῶς, ἐπεκάλουν τε Θεοῦ καὶ Βασιλέως ὀφθαλμούς. Ὁ δὲ ἀλλὰ τῶν μὲν ὀλιγώρως εἶχε παντάπασι, τοῦ δὲ Νήφωνος ἀπρὶξ εἴχετο, οὐδ᾽ ἂν εἴ τι καὶ γένοιτο ἀπαλλαγῆναι ἤθελεν αὐτοῦ. ἀμέλει καὶ ἔλαθεν ἑαυτὸν τῇ λίαν ἁπλότητι ἐν οὐ μετρίοις ζημιωθείς. Ἐπεὶ γοῦν ποτε, Βασιλέως κελεύσαντος, εἱρκτῇ καὶ αὖθις διδόναι τὸν ἄνθρωπον, παρῆσαν οἱ τοῦτον ἀπάξοντες. Τὸ μὲν πρῶτον μικροῦ καὶ εἰς ἀφασίαν ἐξεπεπτώκει, ἀναλεξάμενος δὲ ἑαυτὸν, πεζῇ τε μέχρι καὶ ἐπὶ τὴν αὐλὴν τοῦ νεὼ παρελθὼν, ἀποσπᾶν ἐπεχείρει τῶν ἀπαγόντων τὸν ἄνθρωπον. τῶν δὲ οὐκ ἐνδιδόντων, ξυναπάγεσθαι μετὰ νὴν ἐπὶ τὴν εἱρκτὴν ἤθελε. στάσις ἐντεῦθεν εἶχε τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ὁ Κοσμᾶς ἐν αἰτίαις ἦν. οὐ πρότερον τε τῶν ταραχῶν τούτων ἐλύετο, πρὶν ἂν Βασιλέως ἐν Βυζαντίῳ γεγονότος, ἐτύγχανε γὰρ τοῖς πολεμίοις ἔτι πονούμενος ἔργοις, ἔκπτωτος ἐγεγόνει τοῦ θρόνου τρόπῳ, ὅνπερ αὐτὸς ἐρῶν ἔρχομαι. Τῶν γὰρ Ἀρχιερέων ἰδίᾳ παραλαβὼν ἕκαστον, ἐπυνθάνετο ὅπως αὐτοὶ ἐς εὐσέβειαν ὁ Νήφων ἔχειν δοκεῖ. Τῶν δὲ ἑκάστου τὸ αὐτῷ παριστάμενον σὺν ἀληθείᾳ διαγορευόντων, τέλος καὶ ἐπὶ Κοσμᾶν τὴν πεῦσιν μετῆγε. καὶ ὃς αὐτίκα πολλὰ τοῦ Νήφωνος κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀχεδίαζε τὸν ἐγκώμιον, εὐσεβῆ τε ἀπαρακαλύπτως αὐτὸν ἀποκαλῶν, καὶ ἐς ἀρετὴν ἀπαράμιλλον. Τίθενται δὲ ταῦτα ἐπὶ βήματος. καὶ ὁ Βασιλεὺς οὐκ ἔτι καθ᾽ ἕνα τοὺς Ἀρχιερέας ἐπηρώτα, ἀλλὰ κοινῇ πάντων ἀνεπυνθάνετο, ὅπως ποτὲ περὶ Νήφωνος φρονοῦντες εἶεν. οἱ δὲ διαρρήδην ἀσεβῆ τὸν ἄνθρωπον ἀπεκάλουν. Οἱ μὲν οὖν οὕτω γνώμης εἶχον. Βασιλεὺς δὲ τὸν λόγον ἐπὶ Κοσμᾶν ἤδη μετηγαγών. Σὺ δὲ ἀλλὰ νῦν ποτε, ὦ Δέσποτα, περὶ τοῦ ἀνθρώπου φρονῶν εἶπε; τοῦ δὲ σὺν ἁπλότητι ταυτὰ καὶ πάλιν παρρησίᾳ διεκτεινομένου, ἐπεβόησε τὸ πλῆθος, καὶ μένειν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἥκιστα ἠξίου. Ὁ μὲν οὖν διὰ ταῦτα ἐκ τοῦ μέσου λοιπὸν ἦν. Ἄνθρωπος πλὴν τοῦ ἀφελοῦς, ὡς οἶμαι, τ᾽ ἄλλα πάντα πεπλουτηκὼς ἀγαθά.

ια. Βασιλεὺς δὲ ὀλίγῳ ὕστερον ἐπὶ Πέρσας καὶ πάλιν ἐχώρει. Ῥυνδάκον δὲ καταλαβὼν ποταμὸν, ἐν παρασκευῇ ἐποιεῖτο, ὅπως Ἰκόνιον ἐκπολιορκήσῃ, καὶ τὰ Πέργαμα καταδραμεῖται πάντα. Ἀλλ᾽ οὔπω ἐντεῦθεν ἐκίνει τὸ στράτευμα, καὶ πρέσβεις ἀφίκοντο πρὸς τοῦ Σουλτὰν περὶ εἰρήνης ἐπιρραπίσοντες. Ἦρχε δὲ τουτουὶ τῆς πρεσβείας ἀνὴρ μεγάλα παρὰ Πέρσαις δεδυνημένος, ὄνομα Σολυμὰς, πολλῶν ἐς ἀγῶνας πολέμων ἔμπειρος, ἐκ πολλοῦ τῆς Βασιλέως χειρὸς πειραθεὶς, ἐξότε, καθάπερ μοι δεδιήγηται, περὶ τὸν οὕτω Καλογραίας λεγόμενον βωμὸν, τῷ Ῥωμαίων συμμίξας στρατῷ, κατὰ κράτος ἡττήθη. Ἦν δὲ τῆς πρεσβείας ὁ νοῦς τοιοῦτος. Πρακανὴν πόλιν ἀποδιδόναι Βασιλεῖ, καὶ ὅσα ἄλλα Ῥωμαίους ἀφελόμενοι ἔφθασαν. οὕτω τε εἰρηναῖα τὸ λοιπὸν Πέρσαις τε καὶ Ῥωμαίοις ἔσεσθαι ὡμολόγουν. Ἃ προσιέμενος Βασιλεὺς, τὸν πόλεμον λύσας ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθεν.

ιβ. Ἐντεῦθεν τὰ ἔξω ἀρχὴν ἔσχε. Κελτοὶ γὰρ καὶ Γερμανοὶ, καὶ τὸ Γαλατῶν ἔθνος, καὶ ὅσα τὴν παλαιὰν ἀμφινέμονται Ῥώμην, Βριττιοί τε καὶ Βρεττανοὶ, καὶ ἅπαν ἁπλῶς τὸ Ἑσπέριον ἐκεκίνητο κράτος. Λόγῳ μὲν τῷ προχείρῳ, ὡς ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διαβήσοντες, Πέρσαις τε μαχεσόμενοι τοῖς παρὰ τό-

oderant, obtestabantur palam, appellabantque Dei & Imperatoris oculos. At ille neglectis iis, mordicus adhærebat Niphoni; neque etiam si quid immineret damni, ab eo se divelli patiebatur: unde ex nimia simplicitate, fuit pat ob ... magnas incurrit calamitates. Quippe cum hominem rursum carceri mancipari præcepisset Princeps, adessentque ducturi, parum abfuit quin Patriarcham vox deficeret. Collecto demum spiritu, ad templi usque atrium pedes progressus, a satellitum manibus conatus est avellere; cumque reluctarentur il, una cum illo agi in carcerem volebat. Inde enatæ in Ecclesia contentiones, ipso Cosma in judicium vocato, nec ante ab ejuscemodi tumultibus liberata est, quam se Byzantium Imperator recepit, quem ad hanc usque diem res bellicæ detinuerant. tum enim ille throno excidit, eo quem mox dicturus sum modo. At primum quidem separatim Præsules allocutus, interrogansque de fide & pietate Niphonis, singulis id quod erat vere enunciantibus, tandem & ipse super eo rogatus est Cosmas; qui in Niphonis laudes immensas, prout consueverat, ex tempore conversus, Pium illum propalam profitetur, virtuteque nemini conferendum. Res tandem ad tribunal deducta; jamque non singulos Pontifices separatim, sed omnes simul Princeps interrogat, quid de Niphone sentirent. Palam illi impium hominem proclamant. Atque eorum ejusmodi fuit sententia. Conversus inde Imperator ad Cosmam, *Tu vero Domine*, inquit, *quid de homine sentis?* Et Cosma eadem simpliciter, liberiusque affirmante, conclamavit cœtus universus, Minime in throno perstare illum debere. Ea propter de medio tollitur, vir, præterquam nimia simplicitate, uti ego quidem existimo, reliquis omnibus bonis copiosissime instructus.

Edit. Paris. pag. 37.

XI. Non multo interjecto tempore rursum adversus Persas proficiscitur Imperator, atque ad Rhyndacum amnem cum pervenisset, parat se ad expugnandum Iconium, Pergamaque universa incursionibus infestat. Necdum inde copias abduxerat, cum Legati superveniunt ab Sultano, de pace acturi. Præfuit huic Legationi vir apud Persas potentissimus, nomine Soliman, multa rei militaris experientia conspicuus, quique pridem expertus fuerat Imperatoris vires, ex quo, ut supra scripsimus, ad Calograeæ collem cum Romano exercitu prælio decertans omnino deletus est. Ea autem fuit Legationis sententia: Pracanam civitatem, ab iis restituendam, & quæcumque alia Romanis abstulerant: ita deinceps, Romanos inter Persasque pacem fore. Quibus acceptis conditionibus, solutoque bello, Byzantium Princeps revertitur.

XII. Tum res exteranæ initium novorum motuum fecere. Celtæ enim Germanique & Galli, & qui veterem circumhabitant Romam, Brittiique & Britanni, atque adeo universæ Occidentis vires moverunt. Tantæ expeditionis in speciem causa hæc ferebatur, ut in Asiam trajicerent, dimicarentque cum obviis Persis, indeque in Palæ-

stinam contenderent, templum Dominicum locaque sacrosancta lustraturi. Cæterum vera hujus profectionis causa fuit, ut in transitu Romanorum infestarent agros, & obvia quæque everterent. Innumerus autem illorum erat exercitus. At ubi jam proximos esse Hungarorum finibus rescivit Princeps, Demetrium quemdam Macrembolitem, & Alexandrum gente Italum, Gravinæ

Edit. Paris. pag. 38.

civitatis Italicæ olim Comitem, quique a Siciliæ Tyranno cum compluribus aliis, possessionibus suis exutus, ad Imperatorem hac de causa transierat, Legatos mittit: hoc dato in mandatis, ut eorum mentem diligentius explorarent; & si in Romanorum damnum discerent non se advenisse, id sacramentis affirmarent: Legati igitur ad Barbarorum duces perducti, in hunc modum verba fecerunt. *Bellum non indictum inferre iis, qui nullam injuriam fecerunt, nulli hominum aut sanctum unquam fuit, aut decorum: maxime quibus nobilitatis & potentiæ abunde est. Si enim vincere illos contingat, fortitudini non adscribetur victoria. Contra, si victi fuerint, non pro virtute periculis se se objecisse judicabuntur. Res utraque infra laudem est. Vobis autem non aliter licebit calcare Romanorum terras, quam fide primum interposita, nullam vos injuriam Imperatori illaturos. Quod si jurejurando non stare decrevistis, cur non propalam bellum geritis? sin illud etiam cum perjurio illis infertis, multo certe gravius nefas erit; cujus Deum & Romanorum arma, vindicta spectabit. At si vestra sincera est amicitia, & nullo fucata dolo, Sacramentis eam confirmantibus, vobis integrum erit uti amicis, iter per ditiones facere Magni Imperatoris, hospitiisque ut par est, atque alia quavis benignitate frui.* Hæc Legati dixere. Illi autem omnes, cum in tabernaculum Conradi Alemannorum Regis convenissent, ut qui inter Occidentales nationes principem locum obtineret, neutiquam se advenisse dicebant, ut damna ulla inferrent Romanis: si necesse id foret, rem sacramentis se se firmaturos, idque se libenter facturos asserebant, cum Palæstinam, & incursantes Asiam Persas spectaret ab ipsa suscepta expeditio. Hæc Romanis acceptantibus, confestim quæ dederant verba, facto ipso confirmavere quotquot Regia, aut alia quavis illustri dignitate præstabant, Ducum dico & Comitum. Gaudent autem singulari sua prærogativa ejusmodi dignitates, ab Imperatorio fastigio, quod cæteris præeminet, & a quo profluunt, quodammodo secretæ. Comitem enim Dux præcellit, Ducem vero Rex, Regem Imperator: & cum illud quod minus est suapte natura potiori subjiceat, belli cum eo partitur onera, in ejusmodi rebus cætera subditus. Quapropter quem Græci Βασιλέα vocant, Latini Imperatorem appellare solent, supremam illius potestatem innuentes: Reges autem, quotquot secundum sortiri sunt ordinem. Hæc apud illos habetur distinctio. Rebus expeditis quarum causa ad Barbaros venerant, Legati Byzantium

pag. 39.

redeunt. Reges vero institutum iter prosequuntur, non tamen conjunctis invicem exercitibus; prior enim incedebat Alemannus, a tergo longiore intervallo Germanus subsequebatur, quod cur ab

A δας, καὶ τὸν ἐν Παλαιστίνῃ καταληψόμενοι νεὼν, τούς τε τόπους ἱεροὺς ἱστορήσοντες. τῇ γε μὴν ἀληθείᾳ, ὡς τήν τε χώραν Ῥωμαίων ἐξ ἐφόδου καθέξοντες, καὶ τὰ ἐν ποσὶ καταστρέψοντες. Ἦν δὲ αὐτοῖς ἡ στρατιὰ ἀριθμοῦ κρείσσων. Βασιλεὺς δὲ ἐπειδὴ ἄγχιστα τῶν Οὐννικῶν ὁρίων γεγονέναι ἐπύθετο τούτους, πρέσβεις ἔστελλε, Δημήτριόν τε τινὰ Μακρεμβολίτην, καὶ Ἀλέξανδρον ἄνδρα Ἰταλὸν μὲν τὸ γένος, Γραβίνης δὲ πόλεως Ἰταλικῆς Κόμητα γεγονότα, πρός τε τοῦ Σικελίας Τυράννου ἅμα πλείοσιν ἄλλοις τῆς τε ἀρχῆς ἀποβιβασθέντα, καὶ Βασιλεῖ διὰ τοῦτο αὐτόμολον γεγονότα. Ἐκέλευε δὲ τῆς τε γνώμης ἀποπειράσασθαι σφῶν, καὶ εἴγε μὴ ἐπὶ τῷ πονηρῷ Ῥωμαίων ἥκοιεν, B ὅρκοις τὸ πρᾶγμα βεβαιοῦν. Οἳ καὶ ἐπειδὴ ἐπὶ τοὺς τῶν Βαρβάρων τούτων ἡγεμόνας ἦλθον, ἔλεξαν τάδε. Ἀκήρυκτον πόλεμον ἄγειν ἐπὶ τοὺς μηδὲν ἠδικηκότας, οὔτε ὅσιον, οὔτε ἄλλως ἀνθρώποις ἐστὶ, γένους τε περιφανείᾳ καὶ δυνάμεως περιουσίᾳ μάλιστα κεχρημένοις. νικῶντες γὰρ, ἂν οὕτω τύχοι, οὐ σὺν ἀνδρείᾳ νικήσωσι, καὶ ἡττώμενοι οὐχ ὑπὲρ ἀρετῆς κινδυνεύσουσιν. ἄμφω δὲ οὐκ ἐπαινετά. Ὑμῖν δὲ οὐδὲ ἄλλως ἐξεῖναι γῆν τὴν Ῥωμαίων πατεῖν. μὴ πρότερον πίστεις περὶ τοῦ μηδὲν ἀδικήσειν δεδωκότας Βασιλεῖ. Ὥστε εἰ μὲν ψευδορκεῖν μέλλοιτε, τί μὴ ἐν τῷ ἐμφανεῖ τὸν πόλεμον ἄγετε; εἰ δὲ καὶ σὺν ἐπιορκίᾳ τὸν κατ' αὐτῶν φέρεται πόλε- C μον, πολλῷ δὴ χαλεπώτερον. Θεῷ γὰρ καὶ τῇ Ῥωμαίων ἰσχύϊ λείπεται ὑμᾶς. Εἰ δὲ καὶ ἀληθίζει τὸ φίλιον ἐν ὑμῖν, καὶ δόλος οὐδεὶς ὑποκάθηται, ὅρκοις τὸ πρᾶγμα βεβαιώσασιν, ἐξέσται ὡς διὰ φιλίας τῆς Βασιλέως μεγάλα ἰέναι γῆς, ὑποδοχῆς τε ἀπολαύοντας οἷα εἰκὸς καὶ φιλοφροσύνης τῆς ἄλλης. Οἱ πρέσβεις μὲν τοσαῦτα εἶπον. οἱ δὲ, συνήεσαν γὰρ ἐς ταυτὸν παρὰ τὴν Κορράδου τοῦ Ἀλαμανῶν Ῥηγὸς σκηνὴν, ἅτε τὰ πρεσβεῖα τῶν ἀνὰ τὴν Ἑσπερίαν λῆξιν λαχόντος ἐθνῶν, ἐπὶ κακῷ μὲν τῶν Ῥωμαίων ἥκειν οὐδαμῇ ἔφασκον, κἂν δέοι καὶ ὅρκοις τὸ πρᾶγμα πιστοῦσθαι, ἑτοιμότατα καὶ τοῦτο ποιήσειν διετείνοντο. Ἐπὶ δὲ Παλαιστίνην αὐτοῖς ἀρθῆ, τὴν ὁρμὴν; καὶ τοὺς τὴν Ἀσίαν λῃστεύοντας Πέρσας. D Δόξαν οὕτω Ῥωμαίοις, καὶ εἰς ἔργον τοὺς λόγους ἐξῆγον, ὅσοιτε ἐς τοὺς Ῥῆγας, καὶ ὅσοι ἄλλως ἐπίδοξοι τῶν ἐν αὐτοῖς ἦσαν, Δουκῶν φημὶ καὶ Κομήτων. ἰδιάζουσαι δὲ ταῦτα ἀρχαὶ, καὶ οἷόν τινες διαιρέσεις ἐκ τοῦ τῆς Βασιλείας καθιέμεναι ὕψους, γενικωτάτου τινὸς καὶ ὑπερανεστηκότος τῶν ἄλλων πράγματος. Κόμητα μὲν γὰρ Δοὺξ ὑπεραναβέβηκε, Δοῦκα δὲ αὖ Ῥὴξ, καὶ Ῥῆγα Βασιλεύς. καὶ ὑπείκει τὸ καταδεέστερον ἀεὶ φύσει τῷ ἐπέκεινα, πολεμοῦντι συνδιαφέρει τούτῳ, καὶ πείθεται τά γε τοιαῦτα. διὸ καὶ Βασιλέα μὲν Ἰμπεράτορα καλεῖν ἔθος Λατίνοις ἐστὶ, E τὸν ὑπὲρ ἐπέκεινα αἰνιττομένοις, Ῥῆγας δὲ τοὺς ὅσοι δευτέρας εἰλήχασι τάξεως. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω διῃρήσθω. Τελεσθέντων δὲ τοῖς πρέσβεσιν ὧν ἕνεκα παρὰ τοὺς Βαρβάρους ἦλθον, αὐτοὶ μὲν ἐς Βυζάντιον ἀπεκομίσθησαν, οἱ Ῥῆγες δὲ ὁδοῦ τὸ λοιπὸν εἴχοντο. οὐ μέντοι ἀλλήλοις ἀνεμίγνυντο τὰ στρατεύματα, ἀλλ' ὁ μὲν Ἀλαμανὸς πρότερος, πολλῷ δὲ κατόπιν ὁ Γερμανὸς ἐπορεύετο, οὐκ οἶδα ὅτου ἕνεκα τοῦτο ἐπιτηδεύοντες. εἴτε καὶ καθ' ἑαυτὸν ἑκάτερος

A μέλλοντες· εἴτε καὶ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος ἀξιόμαχος εἶναι φιλοτιμούμενος, εἴτε καὶ τὰ ἐπιτήδεια μὴ ἐπιλιπεῖν σφᾶς προνοούμενοι. Ἤεσαν δὲ ἅμας ἀνάριθμοι, καὶ ὑπὲρ τὴν θαλαττίαν ψάμμον. οὐ τόσαις ὁ Ξέρξης ἐκαλλωπίσατο μυριάσιν, ἀπὸ τε ναυσὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἐζεύγνυ. Ἐπειδὴ γὰρ πρὸς τῷ Ἴστρῳ γεγόνασιν, ἐνταῦθα εὐτρεπῆ τὰ πρὸς τὴν διάβασιν ὁ Βασιλεὺς αὐτοῖς καθιστὰς, ἐκέλευε τῶν ὑπογραμματέων τοὺς πλείστους, ἐπὶ θάτερα τοῦ ποταμοῦ ἑστηκότας τὸν ἑκάστης φόρτον ἀπογεγράφθαι νεώς. Ἐς ἐννενήκοντα τοίνυν ἀριθμησάμενοι μυριάδας, τὸ ἐντεῦθεν οὐχ οἷοί τε ἀριθμεῖν ἐγένοντο. Τὰ μὲν δὴ πλῆθος τοσοῦτον αὐτοῖς ἦν.

ιγ'. Ἀγχοῦ δὲ πόλεως Ναϊσσοῦ γεγόνασιν, ἃ τὴν τῆς χώρας πρὸς Βασιλέως ἐμπεπιστευμένος ἀρχὴν, Μιχαὴλ ἐπώνυμον Βρανᾶς, προὐθετο ἤδη τῶν ἀναγκαίων αὐτοῖς, ὑπὸ προστεταγμένον αὐτῷ. Μέχρι μὲν οὖν καὶ ἐπὶ Σαρδικῆς ἐν τούτοις ἦσαν, ἔνθα καὶ ἄνδρε δύο τῶν ἐπὶ δόξης ἐληλυθέτην παρ' αὐτοὺς, δεξιωσαμένω τε εἰκότα, καὶ τὰ ἀναγκαῖα σφίσιν ἐμπορευσαμένω. Ἦν μὲν ὁ αὐτῶν Μιχαὴλ Σεβαστὸς ἐκ Παλαιολόγων, ἀνὴρ ἱκανῶς συνετὸς καὶ πραγμάτων πολλῶν ἔμπειρος, ὃς Βασιλεῖ Ἰωάννῃ οὐκ οἶδ' ἀνθ' ὅτου προσκεκρουκὼς πρότερον, ὑπερόριός τε διὰ τοῦτο γεγονὼς, πρὸς Βασιλέως ἀνεκαλεῖτο Μανουὴλ, εὔνους τε αὐτῷ καὶ τοῖς Ῥωμαίων μάλιστα ἐγένετο πράγμασιν. ὁ μὲν δὴ τοιοῦτος ἦν. ἅτερος δὲ Χαρτουλάριος μὲν ἀμφοτέροιν ἐχρημάτιζε τοῖν Βασιλέοιν. Τοσαύτῃ γέμων Ἰωάννῃ Βασιλεῖ εὐνοίας γέγονεν, ὡς ὁπότε Ἀλεξίῳ τῷ πρεσβυτάτῳ τῶν υἱέων ἐξ ἀνθρώπων γεγενῆσθαι ξυνέβη, ἐντείλασθαι οἱ τὸν Βασιλέα μετὰ τελευτὴν τὴν αὐτοῦ τὸν Μανουὴλ ἐπὶ τὰ σκῆπτρα καλέσαι, καὶ τὴν βασιλείαν ἐγχειρίζειν. Οἱ μὲν τούτου ἕνεκα ἐπὶ τὴν Σαρδικὴν ἦλθον. Οἱ δὲ βάρβαροι μέχρι μὲν ἐν δυσχωρίαις ἦσαν (πολλὰ γὰρ ἐκ τοῦ ποταμοῦ Ἴστρου, ἄχρι καὶ ἐπὶ Σαρδικὴν, ὄρη ἀνίσχουσι ὑψηλὰ καὶ δεινῶς ἄβατα) σιγῇ τε ἐπορεύοντο, καὶ οὐδὲν ὅτι Ῥωμαίοις οὐ κατὰ γνώμην ἐποίουν. Ἐπεὶ δὲ ταῖς πεδιάσιν ἤδη ὡμίλουν, αἳ πολλὰ τὰ δυσπρόσοδα τῶν κατὰ τὴν Δαδικὴν διαδέχονται χωρίων, παραφαίνειν λοιπὸν τὸ δυσμενὲς ἤρξαντο. τοῖς δὲ κατ' ἐμπορείαν τὰ ὤνια σφίσιν ἀποδιδοῦσι, χεῖρα ἐπέβαλον ἄδικον· εἰ δὲ τις ἀντεχειρήσατο πρὸς τὴν ἁρπαγὴν, τοῦτον δὲ ῥομφαίας ἔργον ἐτίθεσαν. Οὕτω δὲ Ῥὴξ Κορράδος ἀνεπιστρόφως πάντη τῶν γινομένων εἶχε, καὶ τοῖς ἐπικαλοῦσιν, ἃ οὐδὲ προσεῖχεν ὅλως, ἢ καὶ προχείρως τῇ τοῦ πλήθους ἀλογιστίᾳ τὸ πᾶν ἀπεγράφετο. Ταῦτα Βασιλεὺς ἀκηκοὼς, στράτευμα ᾗ τάχος εἶχεν ἅμα Προσοὺχ ἀνδρὶ ἐμπειροπολέμῳ κατ' αὐτῶν ἔπεμψεν. ὃς καὶ ἐπειδὴ περὶ πόλιν Ἀδριανοῦ τούτοις συνέμιξε, μέχρι μέν τινος ἀπὸ διαστάσεως εἵπετο, τὰς ἀτάκτους τοῦ πλήθους ἀναστειράζων ὁρμάς. ὡς δὲ καὶ ἐπὶ μᾶλλον θρασυνομένους αὐτοὺς ἑώρα καὶ πολεμίας, ἤδη ἐν τῷ ἐμφανεῖ συνέμιξε χεῖρας ἀπ' αἰτίας τοιᾶσδε. Τῶν τινα ἐπισημοτέρων Ἀλαμανῶν μαλακισθέντα τὸ σῶμα σεμνείου τι εἶχε τῶν ἀνὰ τὴν πόλιν Ἀδριανοῦ, σὺν τε χρήμασι καὶ ἀποσκευῇ τῇ πάσῃ· ὃ φωράσαντες τινὲς Ῥωμαίων τῶν ἐκ πεζικῶν καταλόγων, πῦρ τε τῇ καταγωγῇ ὑφῆψαν, καὶ τὸν ἄνθρωπον οὕτω προσαπολέσαντες, τὰ χρήματα εἶχον. Ὡς δ' οὖν εἰς ἀκοὰς Φεδερίκῳ τὸ γεγονὸς ἦλθε, τῷ Κορράδου ἀδελφιδῷ, ἀνδρὶ ὑπ' ἀσυμ-

A lis factum sit, haud plane mihi compertum: nisi forte quod quisque justas se copias ducere crederent, aut quod ita providissent, ne rerum necessariarum inopia premerentur. Ibant multitudine innumera, & arenam maris excedente, iraut non tot millibus gloriatus fuerit olim Xerxes, cum Hellespontum navibus jungeret. Ubi ad Istrum pervenerunt, suppeditatis quæ ad transmittendas copias necessaria erant, delectis scribis dat in mandatis Imperator, ut in adversa fluminis ripa stantes, annotarent cujusque onus navigii. Cumque ad nonaginta usque millia numerassent, ulterius deinde progredi computando non potuere; tanta erat illorum multitudo.

B XIII Cum ad Naissam urbem accessissent, Michael cognomento Branas, cui ab Imperatore demandata erat Provinciæ præfectura, quemadmodum ei imperatum erat, necessaria omnia subministravit. Postquam ad Sardicam ventum est, accessere duo ex Illustrioribus viri, qui & eos humaniter, ut par erat, exciperent, & commeatum præberi curarent. Alter horum fuit Michael Sebastus, ex Palæologorum gente, vir ingenio & multa rerum experientia præstans, qui nescio quod ob crimen ab Imperatore Joanne in exilium actus, a Manuele revocatus fuerat; huic deinceps, rebusque Romanis addictissimus. Alter vero dignitate Chartularius operam suam u-C trique impenderat Imperatori; sed Joannis præsertim adeo fuerat benevolentiam expertus, ut Alexio natu filiorum majore rebus humanis exempto, mandaverit ei Imperator, ut post excessum suum Manueli ad sceptra vocato Imperium resignaret. Hunc illi in finem Sardicam pervenere. Sed enim Barbari, quamdiu fuere in locis difficilibus (multi enim ab Istro flumine, ad Sardicam usque prærupti eminent, vixq; non inaccessi montes) incedebant quieti, nihilque ab iis actum, quod Romanis displiceret. At postquam attigere loca plana, quæ regionum circa Dadicam difficultates excipiunt, tam demum hostilem animum prodidere. Res quippe iis venales exponentibus, D injustas injiciebant manus: & si quis rapientibus obsisteret, eum continuo ense detruncabant. Hæc etsi perpetrarentur, nihilominus movebatur Rex Conradus, si qui essent qui quererentur, nec præbebat aures; vel si auscultaret, petulantiæ id multitudinis adscribebat. Ea postquam ad Imperatorem pervenere, Prosuchum, militari virtute præinsignem virum, cum raptim coacto agmine adversus eos mittit: qui juxta Adrianopolim Barbaros assecutus, haud longo intervallo subsequebatur, ac subinde coercebat inordinatius evagantium excursiones. tandem ubi eos videt supra modum fero-E ces, palam etiam signa confert, tali occasione. Quidam ex Illustrioribus Alemannis, corpore affecto, Adrianopoli se in Monasterium receperat, cum pecunia, aliaque omni apparatu. Id Romani aliquot milites ex pedestribus numeris subodorati, domicilium, ipsumque adeo ægrotum igne subdito cremant, sicque pecuniis potiuntur. Quam rem ubi accepit Federicus, Conradi ex fratre nepos, homo incredibi-

Edit. Paris. pag. 40.

A liter ferox, impetu vehemens, elatoque admodum animo, Adrianopolim propere revertit, duorum itinere dierum Conradum prævertens, ac Monasterium, in quo primum diverterat Alemannus, incendit, sicque belli occasionem Romanis simul ac suis præbuit. Prosuchus igitur idcirco Federicum adortus, in fugam illum conjecit, & cædem ingentem edidit Barbarorum. Fuit autem ille Federicus, qui post Conradum imperavit Alemannis, ea ea quam in sequentibus trademus occasione. Atque inde a priore hactenus ferocia remisere Alemanni, teipsa edocti Romanorum vires.

B XIV. Cum ea isthic agerentur, Andronicus, quem & Opum appellabant, missus est ab Imperatore ad res componendas. Positis ille ob oculos quæ jurejurando de non offendendis Romanis sanciverant pactis, perfidiam objecit, hortatusque est, ni damnum incurrere manifestum vellent, ut Abydenum fretum peterent, indeque copias transportarent. Verum cum nihil persuasisset, infecto negotio Byzantium rediit. At illi coacto concilio, quo de rerum præsentium statu deliberarent: Byzantium esse contendendum decrevere, itinerique se inde committunt. Neque a pristina rursum temisere arrogantia, quam non fregerunt acceptæ antea clades.

C Nihilo enim secius pecora passim trucidarunt, & arcentes vim Romanos complures cecidere: neque etiam jam occulte prælia conserebantur. Quæ postquam comperit Imperator, necessarium esse duxit ut & ipse copias appararet. Urbem Constantinopolitanam tuebatur tunc temporis exercitus, cujus pars una excubabat pro mœnibus, altera stationem intra urbis portas habebat. Basilium autem, cognomine Tzicandylem, qui militaribus in Oriente factis, initisque adversus Barbaros præliis, præ cæteris tota urbe celebris habebatur, una cum Prosucho, cujus modo memini, natione quidem Persa, sed qui a pueris mores Romanos induerat, ad locum quemdam, cui

D Longi nomen, mittit cum copiis, quas in insidiis collocarent, dato ipsis mandato, ut si rursum Alemanni prædarentur, illos prout locus posceret, adorirentur. Ut ad locum venere, Alemannorum advertunt multitudinem, & ordinatone, an confuso agmine procederent, diligenter explorant. Corpora quidem ipsorum supra modum procera vident, & armis perinde instructa. Ut vero equitatum minus velocem, nulloque ordine omnes invia vagari conspexere, facile a Romanis debellari posse exercitum credunt, modo militari arte congrederentur: de his interim admonendum Principem: il-

E liusque explorandam sententiam. At ille cum Barbarorum consilia æquo adhuc animo expenderet, nempe de expeditione, quam in Palæstinam susceperant, eorum aggressionem differendam esse censuit, expectandumque dum manifestius quid molirentur. Ea fuit Imperatoris mens. Progressi interea Barbari, ut ad Choerobacchorum campos pervenere, (supinatur autem illic regio, herbasque uberrime præbet ad equorum pabula) castra figunt. Dum hic considerent, ingentem supra quam

Edit. Paris. pag. 41.

A μέτρου αὐθαδείας τήν τε ὁρμὴν ἀκαθέκτῳ καὶ ἐπιεικῶς φρονηματίᾳ, σπουδῇ παλίνορσος ἐπὶ τὴν Ἀδριανοῦ ἦλθε, καίτοι δυοῖν ἀμέραιν ὁδὸν Κορράδου προλαβὼν, πυρί τε τὸ σεμνεῖον φλέξας, οὗ δὴ ὁ Ἀλαμανὸς κατέλυε πρότερον, ταύτην πολέμου πρόφασιν Ῥωμαίοις τε καὶ αὐτοῖς ἐντεῦθεν ξυνεποιήσατο. Ὁ γάρ τοι Προσοὺχ εἰς χεῖρας διὰ τοῦτο Φεδερίκῳ ἐλθὼν, ἐτρέψατο αὐτὸν, καὶ φόνον πολὺν Βαρβάρων εἰργάσατο. Ἦν δὲ Φεδερίκος οὗτος ὁ μετὰ Κορράδον Ἀλαμανῶν ἄρξας, ἐξ αἰτίας, ἣ ἐν τοῖς εἰσέπειτα λελέξεται λόγοις. Ἐντεῦθεν τῆς προτέρας Ἀλαμανοὶ καθυφῆκαν ἀλαζονείας, ἔργῳ τὴν Ῥωμαίων διδαχθέντες ἰσχύν.

B ιδʹ. Ταῦτα μὲν οὖν τῇδε ἐπράττετο. Ἀνδρόνικος δὲ, ὃν καὶ Ὦπον ἐκάλουν, ἐκ Βασιλέως τούτων δὴ ἕνεκα πεμφθεὶς, τῶν τε ὅρκων ἀνεμίμνησκε σφᾶς, καὶ ἃ περὶ τοῦ μηδὲν ἀδικήσειν Ῥωμαίους διωμολογήκασι πρότερον συχνὰ προφέρων, ὠνείδιζέ τε τὴν ἀπιστίαν αὐτοῖς, καὶ εἴ γε μὴ εἰς προῦπτον κακὸν ἐμπεσεῖσθαι βουλομένοις εἴη, ἐπὶ τὸν Ἀβύδου ξυνεβούλευε πορθμὸν ἰέναι, κἀκεῖθεν αὐτίκα περαιωσομένους. Ἀλλ' Ἀνδρόνικος μὲν ταῦτα εἰπὼν μὴ πειθὼ εἶχε, ἄπρακτος εἰς Βυζάντιον ἀνεχώρει. Οἱ δὲ εἰς βουλὴν συλλεγέντες περὶ τῶν ἐν χερσὶ πραγμάτων ἐσκέπτοντο. Δόξαν δὲ τῆς ἐπὶ Βυζάντιον ἔχεσθαι, ἄραντες ἐκεῖθεν ὁδοῦ προῄεσαν. Οὐδὲν τε ἧσσον αὖθις ἐκεῖνοι καὶ μετὰ

C τὴν πληγὴν ἦσαν οἱ πρὶν ἀλαζόνες. Τά τε γὰρ βοσκήματα συνέκοπτον ἀφειδῶς, καὶ Ῥωμαίων δὲ τῶν ἀνθισταμένων πολλοὺς ἔκτεινον, ἥ τε μάχη οὐκέτι λοιπὸν ἐκ τοῦ ἀφανοῦς συνίστατο. Ταῦτα ἐπειδὴ Βασιλεὺς ἤκουσε, δεῖν ἔγνω παρασκευάσασθαι καὶ αὐτός. Πόλιν μὲν οὖν τὴν Κωνσταντίνου αὐτίκα στρατόπεδα ἐφρούρει, τὰ μὲν πρὸ τῶν τειχῶν αὐλιζόμενα, τὰ δὲ καὶ πυλῶν ἔνδοθι διατριβὴν ἔχοντα. Βασίλειον δὲ, ὃν καὶ Τζικανδύλην ἐπεκάλουν, πολλοῖς ἐς τὰ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον ἀγῶσι καὶ μάχαις κατὰ Βαρβάρων ἐνδεδοκιμηκότα τῇ τε Κωνσταντίνου, ἅμα τῷ Προσοὺχ, ὑπὲρ ἤδη ἐμνήσθην, Πέρσῃ μὲν τὸ γένος, τροφῆς δὲ καὶ παιδείας μεταλαχόντι Ῥωμαϊκῆς, ἐπί τινα χῶρον, ᾧ Λόγγοι ὄνομα, ἅμα στρα-

D τεύμασιν ἐλλοχήσοντας ἔστελλεν, ἐπισκήψας αὐτοῖς ἐπειδὰν χειρῶν ἀδίκων καὶ πάλιν κατάρχειν πειρῶνται Ἀλαμανοὶ, ἀντεπεξιέναι σφίσι κατὰ τὸ ἐγχωροῦν. Οἱ καὶ ἐπειδὴ πρὸς τῷ χώρῳ ἐγένοντο, τήν τε Ἀλαμανῶν κατενόουν πληθὺν, καὶ ὅπως ποτὲ τάξεως ἢ ἀταξίας τὰ στρατεύματα τούτοις ἔχοι, ἐπιμελέστατα διεσκοποῦντο. Τάγε οὖν σώματα αὐτοῖς μεγάλα τε ὑπερφυῶς καὶ τεθωρακισμένα ἐς τὸ ἀκριβὲς κατενόουν, καὶ τῶν ἵππων δὲ ἥκιστα δρομαίαν οὖσαν, ἔτι τε ἀταξίᾳ πολλῇ ἐς ὁδὸν κεχρημένους ἰδόντες, εὐχείρωτόν τε Ῥωμαίοις τὴν στρατιὰν αὐτοῖς ἔσεσθαι ὑπειλήφασι σὺν ἐπιστήμῃ συμπλεκομένοις. Καὶ ἐπὶ Βασιλέα πέμψαντες, ταῦτά τε ἐδήλουν, καὶ ἀντεπυν-

E θάνοντο τοῦ πρακτέου. Ὁ δὲ τὸ τῶν Βαρβάρων, καὶ ἔτι εὐλαβούμενος πρόσχημα, φημὶ δὴ τὴν ἐπὶ Παλαιστίνην δῆθεν πορείαν, ὤκνει διὰ τοῦτο τὴν ἐπιχείρησιν, ἐκδηλότερόν τι νεωτερίζειν αὐτοὺς προσδεχόμενος. Βασιλεὺς μὲν οὖν οὕτω γνώμης εἶχεν. Οἱ δὲ Βάρβαροι ὁδῷ ἰόντες, ἐπειδὴ ἐς τὰς ἐπὶ Χοιροβάκχων παρῆλθον πεδιάδας, (ὑπτιάζει γὰρ ἐνταῦθα ὁ χῶρος, καὶ πόαν δαψιλῆ μάλιστα ἐς τὰς ἵππων παρέχεται νομάς,) ἐνταῦθα ηὐλίζοντο. Ἔνθα τι δυστύχημα λόγου κρεῖττον αὐτοῖς ξυνενεχθῆναι λέγεται,

ἐξ

ἐξ ὕπερ αὐτοῖς εἰκότως· σχέτλιον μηνῖσαι τὸ θεῖον αὐτοῖς, τούς τε ὅρκους ἀδικήσασι, καὶ πολλῇ ἐς τοὺς ὁμοθρήσκους αὐτοῖς καὶ μηδὲν ἠδικηκότας ἀνθρώπους ἀπανθρωπίᾳ κεχρημένοις. Ὄμβρου γὰρ ἐξαιτίνης καταῤῥαγέντος ἀθρόον, οἱ τὴν χώραν ἐκείνην παραῤῥέοντες ποταμοὶ, ὧν ὁ μὲν Μέλας, ἅτερος δὲ Ἀθύρας πρὸς τῶν ἐγχωρίων ὀνόμασται, πολλῷ τοῦ συνήθους μᾶλλον ἀνοιδήσαντες μέτρου, ἐπὶ πλεῖστον τοῦ πεδίου προχυθέντες, πολύ τι μέρος τοῦ Ἀλαμανῶν στρατεύματος, αὐτοῖς ἵπποις καὶ ὅπλοις, καὶ αὐταῖς παρέσυραν ταῖς σκηναῖς, ἐπὶ θάλασσάν τε ἀπὸ γῆς ἐξέπεμψαν φέροντες. Ὁ πυθόμενος Βασιλεὺς, ἐλέῳ τε τῷ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ψυχὴν πεπονθὼς, ἄνδρας τῶν ἐπὶ δόξης παραμυθησομένους Κορράδον τὴν συμφορὰν ἔστελλε, μεταπεμπόμενον αὐτὸν ὡς λόγου κοινωνήσοι, καὶ περὶ μεγάλων αὐτῷ συνδιασκέψαιτο. Ὁ δὲ καὶ εἰσέτι μηδαμῇ καθυφεῖναι θέλων τοῦ γαύρου, ὑπαντᾶν αὐτῷ ἐς Βυζάντιον προάγοντι τὸν Αὐτοκράτορα ἠξίου, τοιούτων τέ τινων ἄλλων ὁμιλίας τὴν ἑαυτοῦ σταθμώμενος ἦν. Ἐφ᾽ οἷς ὁ Βασιλεὺς ἀλαζονείαν ὅρον ἥκιστα ἔχουσαν αὐτοῦ καταγνοὺς, τοῦ λοιποῦ περιεῖδε. Κορράδος δὲ πανστρατὶ ὡς ἐπὶ Βυζάντιον ἐφέρετο· ἐν δὲ τῷ κατάντικρυ τειχέων βασιλικῷ γεγονὼς ἐνδιαιτήματι, ὃ Φιλοπάτιον ὀνομάζουσιν, οὐκ οἶδα εἴτε τὴν φίλην αἰνιττόμενοι διατριβήν. ἄνεσιν γάρ τινα παρέχεται καὶ φροντίδων ἀπαλλαγὴν, τοῖς ἐκ τῶν ἀστικῶν ταραχῶν ἐνθάδε ἀπαλλαττομένοις, εἴτε καὶ τὴν φύλλοις κομῶσαν πόαν τε δαψιλῆ ἀνεῖσαν· ἀμφιλαφὴς γὰρ ὁ χῶρος, καὶ ἐπίχλοον ἀπανταχῆ φέρει τὸ πρόσωπον. ἐντεῦθεν τῷ περιβόλῳ προσεῖχε τοῦ ἄστεος. Τούς τε οὖν πύργους ἐς ὕψος ἱκανῶς ἀνατρέχοντας κατανοήσας, καὶ τάφρον μέγα τι χρῆμα βαθείας κύκλῳ περιθεούσης ἰδὼν, ἐν θαύματι μεγάλῳ ἐγένετο. Ἐπεὶ δὲ καὶ γυναικῶν ὅμιλον καὶ δῆμον ἄοπλόν τι καὶ ἀπειρόεργον ἐπὶ τῶν προπυργίων ἑστῶτα εἶδε· πάντες γὰρ ὅσοι πολεμίων εἰώθασι πόνων γίνεσθαι, οἱ μὲν πρὸς τοῖς τείχεσιν ἔνδον φρουροῦντες ἐκάθηντο, οἱ δὲ ἄρα τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως ἕστασαν, χειρῶν ἄρχειν Ἀλαμανοὺς περιμένοντες. Ἐπειδὴ γοῦν ταῦτα κατενόει, αὐτίκα ὅπερ ἦν, περιουσίᾳ δυνάμεως ἀνέκπληκτον τὴν πόλιν μένειν ἐννοήσας, ἐνθένδε ἀπηλλάττετο, τήν τε γέφυραν, ἣ τὴν ὑποκειμένην, ὡς ἂν εἴποι τις, ποταμοθάλασσαν ζεύγνυσι, ταχὺ διαβὰς, ἐπί τι τῶν ἀντιπέρας Βυζαντίου κατήγετο προάστειον, ὃ Πικρίδιον ὀνόμασται. ἔστι δὲ τὸ τοῦ ἐνταῦθα πορθμοῦ τοιοῦτον. Ὁ Εὔξεινος πόντος ἀποῤῥοήν τινα ποιούμενος ἐπὶ τὸ δεξιὸν εἰς πλέον τι μέρος, ὡς ἐπὶ δυσμὰς ἄνεισι, λιμένα εὐμεγέθη Βυζαντίοις ἐργαζόμενος. Ποταμὸς δέ τις ἄνωθέν ποθεν ἐκβάλλων τὸ ῥεῦμα, κάτεισι μὲν διὰ τῶν τῇδε πεδιάδων· ὀλίγῳ δὲ Βυζαντίου ἄποθεν κατὰ κορυφὴν τῷ λιμένι ξυμβαλὼν, ἐς ταυτὸν ἔρχεται, ἔνθα καὶ τὴν γέφυραν ἵστασθαι ξυμβαίνει. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον.

ιε΄. Κορράδος δὲ ἐνταῦθα γεγονὼς, λόγους ἐς Βασιλέα οὐ πόῤῥω θρύψεως ὄντας παλλὰς ἔπεμψεν. εἶχε δὲ ὧδε τὰ μηνύματα. « Χρὴ, Βασιλεῦ, ἐπὶ παντὶ τόν γε νοῦν ἔχοντα οὐ τὸ πρᾶγμα σκοπεῖν καθ᾽ ἑαυτὸ, τὸν δὲ σκοπὸν ὅθεν γίνοιτο πολυπραγμονεῖν μάλιστα, ὃ γὰρ γνώμης ἤρτηται τινὸς, οὔτε ἀγαθὸν ἂν ἐπαινεῖται πολλάκις, οὔτε φαῦλον φαινόμενον ψέγεσθαι πέφυκε. Καί τις πρὸς

A Addi potest accidisse illis calamitatem aiunt: unde conjectari liceat iratum fuisse ipsis Deum, propter tot eorum perjuria, atque adeo in ejusdem religionis homines, & a quibus nullam injuriam accepissent, inhumanitatem. Magna quippe imbrium vi repente de cælo demissa, qui campos illos præterfluunt fluvii, quorum alter Melas, Athyras alter ab incolis appellatur, ultra solitum in immensum excrescentes, & in agros effusi, magnam Alemannorum exercitus partem, cum equis ipsis & armis, nec non & tabernaculis in mare de terra abripuerunt. Quæ ut rescivit Princeps, hominum calamitate commotus, viros dignitate illustres misit, qui & Conradum de casu consola- B rentur, & invitarent ad colloquium, quo de rebus majoris momenti invicem tractarent. At ille, remissa nihilo minus ferocia, ut Byzantium venienti sibi occurreret Imperator, postulavit, talibus aliorum aliquot colloquiis eum expendens congressum. *Edit. Paris. pag. 42.* Imperator igitur damnato ejusmodi immodico fastu, virum deinceps neglexit. Conradus interea cum universis copiis Byzantium versus contendit, & ad Imperatorium Palatium, quod mœnibus urbis obversum est, pervenit. Philopatium illud vocant, seu quod hacce appellatione gratam illius habitationem significent, ut quæ iis, qui vitandi urbis tumultus causa eo secedunt, remissionem animi quamdam præ- C beat & curarum: seu quod arboribus & virgultis consitus sit locus, herbarumque virentium ubertate passim amœnissimus. Inde ille progressus ad contemplandum urbis ambitum, visis turribus in idoneam altitudinem exurgentibus, & lustratis quæ immensa profunditate mœnia circumdabant fossis, summa admiratione percellitur: præsertim vero cum mulierum virorumque turbam inermem & otiosam in exterioribus propugnaculis stare conspexit. Eorum enim qui rei bellicæ operam dare solent, alii intra urbem mœnia servabant, alii stabant extra ambitum, observaturi, si manus Alemanni priores consererent. Hæc o- D mnia igitur perspiciens, urbemque, quod re vera erat, abundantia virium manere imperterritam, inde recessit, & ponte, qui subjacentem, ut ita dicam, e mari confectam fluvium jungit, confestim trajecto, in obversum Byzantio suburbanum, quod Picridium vocant, profectus est. Ejusmodi vero est adjacentis sinus forma. Qua ad Occidentem vergit Pontus Euxinus, in dextram partem ut plurimum effusus, spatiosum Byzantinis portum facit. Fluvius autem paulo superius per circumjacentes campos defluens, haud procul Byzantio, ad Portus caput in eumdem delabitur, ipsique miscetur, ubi Pons E exstructus est. Atque hæc ita se habent.

XV. Cum eo in loco esset Conradus, litteras ad Imperatorem misit, quæ languidum quid ac effœminatum præ se ferrent, quarum erat sententia: *Decet virum prudentem, Imperator, non per se res ipsas, sed quo fine fiant, maxime attendere. Ille enim cujus præoccupatus est animus, neque quod bonum est laudare, nec quod videtur vitiosum vituperare, sa-*

plerumque solet. Interdum etiam præter mentem quis beneficium ab inimicis, ab amicis vero damnum accipit. Eorum igitur, quæ nuper ab incondita exercitus multitudine in agris tuis perpetrata sunt, causam noli in nos rejicere, neque propterea hac tuum in nos animum moveant, cum minime in culpa simus, sed inordinatæ multitudinis quaquaversum se se ferentis impetus, quidquid commissum est ultro patraverit. Exercitu namque peregrino externoque, tum provincias lustrante, tum ad comparanda usui necessaria, longius evagante vel excurrente, utrinque factas esse injurias, haud equidem mirandum existimo. Hæc & similia Alemanni. At Imperator hæc facete dicta esse existimans, in hunc modum rescripsit: *Majestatem nostram non latet, plebis impetum quidpiam semper fuisse, quod ægre gubernari possit ac retineri. Quapropter & nobis potissimum curæ fuit, ut qui advenæ estis & externi, dum per provincias nostras iter agitis, nullum damnum pateremini. Ideoque ne vobis ulla inferretur injuria, palam ediximus; nec sane res aliter fieri potuit, ne violato hospitalitatis jure male apud homines audiremus. Quandoquidem vero illa vobis, utpote viris prudentissimis, & in investiganda rerum natura solertissimis, videntur carere omni culpa, nos etiam gratias rependimus: neque enim curandum nobis erit in posterum, ut nostræ multitudinis impetus comprimamus, quinimo adscribemus hæc illius insolentiæ, quandoquidem id a vobis edocemur. Vestra igitur intererit, non dispersos incedere, nec ita in alieno evagari solo. Sed cum ita videatur, deturque licentia gregariæ multitudini utriusq; exercitus quo velit irruere, necesse erit ut multa ab indigenis damna patiantur advenæ.* His dictis, Legatos dimisit. At cum probe sciret, quanto Romanorum exercitus numero bellatorum inferior esset Barbarico, tanto scientia rei militaris & in prœliis constantia præcellere, ejusmodi consilium capit. Prosucho & Tzicandylæ aliisque Ducum Romanorum compluribus jubet, ut idoneum contrahant exercitum, & Alemannis a fronte opponant, instructa in hunc modum acie. Imbellis & gregaria exercitus turba longius, & a quarto circiter staret signo: cum gravis armatura & Cataphracti, qui deinde velocissimis equis utuntur equites, denique Scythæ in fronte, Persæque & Sagittarii Romani. Ita ordinatas copias ut conspexere Alemanni, summo animi ardore tumultuque, in illos pernici celeritate irruunt: fit atrox pugna, & cædes ingens editur Alemannorum. Quippe Romani, dum subeuntes hostes militari peritia excipiunt, eos cecidere. Conradus nihil eorum quæ acciderant edoctus, ferox adhuc, tumidusque & magna spe plenus consederat in castris. At Imperator, quo priorem illius superbiam retunderet sugillaretque, litteras misit eo verborum contextu: *Ut nemo nostrum ignorat, equum, qui frænum non patitur, nihil prodesse sessori suo, imo crebrius ad prærupta illum deferre; exercitum, qui imperantium mandata detrectat vel negligit, ipsos ut plurimum Duces objicere periculis: ita minime par erat indulgere militibus nostris, ut inter se invicem pro arbitrio collidi pateremur. At postquam aliud forte cogitans tu hæc neglexisti primum, vestramque Majestatem quæ*

Edit. Paris. pag. 43.

pag. 44.

A ἐχθρῶν μὲν ἀγαθοῦ παρὰ γνώμην ἔνιστε τυγχάνει, φλαύρου δ' αὖ πρὸς τῶν φίλων πειρᾶται τινός. Μὴ τοίνυν τῶν τῷ πλήθει τῆς ἡμετέρας στρατιᾶς χθὲς περὶ τὴν χώραν ἡμαρτημένων τὴν σὴν, τὰς αἰτίας ἐφ' ἡμᾶς ἄγε, μὴ δὲ διὰ ταῦτα χαλέπαινε, ἐπεὶ οὐχ ἡμεῖς αὐτοί σοι τῶν τοιούτων καθέσταμεν ἄξιοι, ἡ δὲ τοῦ πλήθους φορὰ ἀλόγως ἔσθ' ὅτῃ τύχῃ φερομένη, αὐτοματίζειν οἶδε ταυτί. στρατεύματος γὰρ ξένου καὶ ἐπήλυδος, τὸ μὲν ἐπὶ ἱστορίᾳ τῆς χώρας, τὸ δὲ ἐπὶ πορισμῷ τῶν ἀναγκαίων πολλαχόσε πλανωμένου καὶ περιτρέχοντος, τοιαῦτα ἑκατέρωθεν ἁμαρτάνεσθαι ἀπεικὸς οἶμαι οὐδέν. Ἀλαμανοὶ μὲν τοσαῦτα εἶπον. Βασιλεὺς δὲ εἰρωνείαν τὸ πρᾶγμα λογισάμενος, ἀ-

B μείβετο ὧδε. Οὐδὲ τὴν ἡμετέραν λέληθε Βασιλείαν ἡ τοῦ πλήθους ῥοπὴ, δυσάγωγόν τι οὖσα καὶ δυσήνιον ἀεὶ χρῆμα. ἀμέλει καὶ διὰ φροντίδος ἡμῖν ἦν, πῶς ἂν διὰ τῆς ἡμετέρας ἀβλαβῶς διελθεῖν ὑμᾶς γένοιτο, ξένους καὶ ἐπήλυδας ἄνδρας. καὶ οὐδὲν, ὅτε ἀδικεῖν ὑμᾶς οὔτε ἐπαγγελλομένους, οὔτε ἄλλως δεδιῳκημένους, ὡς μὴ ξενίαν ἀδικοῦντες, δόξαν οὐκ ἀγαθὴν παρὰ ἀνθρώποις ἀπενεγκώμεθα. ἐπεὶ δ' ὑμῖν ἄνδρες ξυνετωτάτοις οὖσι, καὶ τὰς τῶν πραγμάτων φύσεις καλῶς ἐξετάζειν ἐπισταμένοις, ἀνέγκλητα εἶναι δῆπου τὰ τοιαῦτα δοκεῖ, ἡμεῖς καὶ χάριτας ὑμῖν ὀφλήσομεν. οὐ γὰρ ἔτι φροντιοῦμεν, ὅπως ἂν τὴν

C ὀχλαγωγὸν τῶν ἡμετέρων ἀναχαιτίσωμεν ὁρμὴν, ἀλλ' ἐπιρρίψομεν ταῦτα τῇ τοῦ πλήθους ἀλογιστίᾳ, καθὼς ὑμεῖς εὖ ποιοῦντες ἡμᾶς ἐδιδάξατε. Συνοίσει τοίνυν ὑμῖν μὴ σποράδας τὴν ὁδὸν ἰέναι, μηδὲ οὕτως ἐπὶ ξένης πλανᾶσθαι. ἐπειδὴ γὰρ οὕτω δέδοκται, καὶ ἀνεῖται τοῖς πλήθεσι παρ' ἀμφοτέρων ταῖς οἰκείαις χρῆσθαι ὁρμαῖς, πολλὰ πρὸς τῶν αὐτοχθόνων πεπονθέναι τοὺς ξένους εἰκός. Ταῦτα εἰπὼν, αὐτοὺς μὲν ἀπεπέμψατο. Τὸν δὲ Ῥωμαίων στρατὸν πλήθει μὲν πολὺ τοῦ τῶν Βαρβάρων ἐλαττούμενον εἰδὼς, ἐπιστήμῃ δὲ στρατιωτικῇ καὶ καρτερίᾳ τῇ περὶ τὰς μάχας τοσούτῳ δὴ μᾶλλον πλεονεκτοῦντα, τοιάδε ἐνενόει. Τὸν Προσοὺχ καὶ τὸν Τζικανδύλην καὶ πλείστους ἄλλους τῶν

D Ῥωμαίων στρατηγῶν ἐκέλευε στράτευμα ἀπαγομένους ἱκανὸν, ἀντιμετώπους Ἀλαμανοῖς ἵστασθαι. Ταχθῆναι μέντοι ὧδε. Τὸ μὲν ἀπολεμώτατον, καὶ ὥσπερ ἀγελαῖον τοῦ στρατοῦ, πόρρωθεν καὶ ὡς ἀπὸ σημείων εἶναι τεττάρων. μετὰ δὲ τοῦτο, ὅσον ὁπλιτικὸν καὶ κατάφρακτον. ἑξῆς δὲ τοὺς ὅσοι ταχυπόδων ἐπέβαινον ἵππων. τελευταῖον δὲ καὶ μετὰ μέτωπον, Σκύθας ἅμα Πέρσαις καὶ τὸ Ῥωμαίων τοξικόν. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν κατὰ ταῦτα ἐποίουν. Ἀλαμανοὶ δὲ ὡς εἶδον, θυμῷ πολλῷ καὶ θορύβῳ ἐχόμενοι, δρόμῳ ἐχώρουν. συνίσταται τοίνυν μάχη καρτερὰ, καὶ φόνος Ἀλαμανῶν πολὺς γίνεται. Ῥωμαῖοι γὰρ σὺν ἐπιστήμῃ, τοὺς ἐπιόντας ὑφιστάμενοι ἔκτεινον. Κορράδος δὲ οὔπω τι πεπυσμένος

E τῶν γεγονότων, σοβαρὸς ἔτι καθῆστο, καὶ ἐπὶ μακραῖς ὠχεῖτο ἐλπίσιν. Ὁ τοίνυν Βασιλεὺς τῆς προτέρας αὐτὸν ἐπικερτομῆσαι θέλων ὑπεροψίας, ἐπέστειλε τοιάδε. Ἔδει μὲν ὑμᾶς ἐκεῖνο καλῶς εἰδότας, ὡς οὔτε ἵππος κρείττων φερόμενος χαλινοῦ ὀνήσειεν ἂν τὸν ἐπιβάτην, εἰ μὴ καὶ κατὰ κρημνοῦ τοῦτον πολλάκις συγκατασείσειεν. καὶ στράτευμα δὲ ἐκεῖνο, ὃ μὴ τῶν στρατηγούντων ἐπαΐοι, κινδύνοις περιβάλλειν ὡς ἐπίπαν οἶδε τοὺς Ἄρχοντας, μὴ οὕτω στρατεύμασιν ἐφιέναι τοῖς ἑαυτῶν πρὸς τὰς οἰκείας ἑκάτερα φέρεσθαι ὁρμάς. ἐπεὶ δ' οὐκ οἶδ' ὅτι

„ παθὼν, σύ τε πρότερον κατωλιγωρήκεις τούτων, καὶ τὸ ὑμέτερον δὲ κράτος, ὅτε καὶ φίλῳ προσφερόμενον, τὰ αὐτὰ γεγονέναι σοι γνώμης ἀνείκεισας ἤδη, συλλόγισαι τίνα ὑμῖν ἡ τοῦ πλήθους προὐξένησεν ἐλευθερία. Πεπυθόμεθα γὰρ, ὡς ὀλίγος Ῥωμαίων στρατὸς Ἀλαμανῶν πλήθει οὐκ εὐκαταφρονήτῳ περιτυχὼν, κακῶς αὐτὸ διέθετο. Τὸ γὰρ αὐτόχθον καὶ ἐγχώριον ἐπικρατέστερον ὡς ἐπίπαν τοῦ ἐπηλύδων καὶ ξένων φιλεῖ γίνεσθαι. Ἡμῖν δὲ οὐδὲ κολάζειν ἔξεστι τοῖς πλήθεσι τὴν ἀσέβειαν. πῶς γὰρ εἰς καθάπαξ πρὸς γνώμην ἐνδόμεν φέρεσθαι τὴν αὐτῶν; Εἰ τοίνυν καὶ αὐτὸ σοὶ δοκεῖ, ἀνθεκτέον καὶ πάλιν ἑκατέρας ἀμφοτέρους τῆς ἀρχικῆς, καὶ ἀναστελλεστέον τοῖς στρατεύμασι τὰς ὁρμάς. μὴ δοκοῦν δέ σοι, ταῦτα μὲν μηνυτέον ἐπὶ τῶν παρόντων. τό γε μὴν πεπραγμένον σαφῶς ἡμῖν δεδηλώσθω. Τὰ μὲν τοῦ βασιλέως ἐν τούτοις ἐτελεύτα.

ιϛʹ. Κορράδος δὲ οὔπω τὰ Ἀλαμανοῖς συμπεπτωκότα ἐξωτισάμενος οὐδὲν, τούτων μὲν οὐδ' ἐπεστράφθαι τὸ παράπαν ἐδόκει. Δρόμωνα δὲ τὸν βασίλειον, καὶ τὰς συνήθεις σαλανδίας οἱ πρὸς βασιλέως ἠξίου τριήρεις, ἐφ' ὧν πρὸς τὴν διάβασιν αὐτοῖς χρήσαιτο. Καὶ εἰ μὴ θᾶττον ἀφίκοιτο πρὸς αὐτὸν, ἠπείλει πολλαῖς ἐς νέωτα μυριάσι τὴν πόλιν περιβαλεῖν. Πρὸς ὃ χαλεπήνας ὁ βασιλεὺς, οὐκέτι μὴ χλευαστικῶς εἰρωνείας τὸν ἀλαζόνα ἀμείβεσθαι ἤθελεν. ὅθεν καὶ πικροτάτοις αὐτοῦ καθίκετο λόγοις, ἐπιστείλας οὑτωσί. „ Οὐ τῷ πλήθει τὰ πράγματα κρίνειν εἰώθασιν, οἷς καὶ σμικρὰ συνορᾶν ἔνεστι· ποιότητι δὲ μᾶλλον, καὶ τῇ ἐντεῦθεν ὑπερβολαῖς καὶ ἐλλείψεσιν. Οὐκοῦν καὶ τοὺς Ἄρεως ἀθλητὰς οὐ πλήθει διακριτέον, ἀλλ' ἀρετῇ καὶ πόνοις καὶ τῇ περὶ ταῦτα ἐπιστήμῃ. Ἂν καί σοι τοίνυν πλεῖστον ἀκολουθῇ στράτευμα, ἀλλὰ πρὸς τῷ μὴ πολλῷ τὸ ἡμεδαπὸν ὑπερφέρειν, καί τοι τῶν πλείστων πολλαχῆ τῆς Ῥωμαίων διερριμμένων ἀρχῆς, ἀγελαῖόν ἐστι καὶ τὸ πλεῖστον ἀπειροπόλεμον. προβάτων δὲ ἀγέλαι, κἂν εἰς μυριοστύας ὅλας ἀριθμοῖντο, σχολῇ ἐὰν ἀνάσχοιντο, λέοντος ἐπιπηδῶντος αὐτοῖς. Ἢ οὐκ οἶσθα, ὅτι καθάπερεὶ στρουθίον ὑπὸ ταῖς ἡμετέραις γεγένησαι ἤδη παλάμαις; κἂν θελήσωμεν, οὐκ ἂν φθάνοις αὐτίκα παραπολόμενος. Ἐννόησον ὡς ἐκεῖνοι τὴν χώραν κατέχουσι ταύτην, ὧν οἱ πρόγονοι πᾶσαν τὴν γῆν περιῆλθον τοῖς ὅπλοις, ὑμῶν τε αὐτῶν καὶ λοιπῶν ἁπάντων τῶν ὑφ' ἡλίῳ ἐκυρίευσαν ἐθνῶν. Ταῦτα ὑπολογίσασθαί σε χρεὼν, καὶ προσέτι, ὡς οὔτε ναὸς ποτὲ ἐπιβήσῃ τὴν βασιλέως, οὔτε τι ὧν ᾔτησας ἐπιτελὲς ἔσται σοι παρ' ἡμῶν. ἀλλά σε τὴν αὐτὴν καὶ πάλιν οἱ τῶν ἵππων οἴσουσι πόδες. Καὶ οὐδέπω μεμπταῖοι πάντως ἡμεῖς, εἰ μὴ τοῖς ἀδικεῖν βουλομένοις ῥᾴστους ποιοῦμεν ἑαυτούς. Οὐ γὰρ ταυτὸν ἀδικεῖν καὶ ἀμύνεσθαι. ἀλλὰ τὸ μὲν γνώμης ἤρτηται φαύλης. τῷ δὲ προσγίνεται πάντως ἀσφάλεια. Ἡμᾶς δὲ καὶ προλαβὼν ἀξιοῖ τὸ ὑπήκοον, ὅπερ ὅσον οὐκ ἤδη Πέρσαις ἀποκερδανθήσεται τοῖς ἐν γειτόνων, ταῦτα δὴ Ῥωμαίους ἀμογητὶ κτήσασθαι. Ὃ τοίνυν ἀξιούντων οὐκ ἠνεσχόμεθα τῶν ἡμετέρων, τοῦτο νῦν σοῦ προτρεπομένου, αὐτίκα ποιεῖν κινδυνεύομεν. Ταῦτα Κορράδος ἐξωτισάμενος, καὶ ἅμα πυθόμενος ἅπερ ἔναγχος δυστυχῶς συνέπεσεν Ἀλαμανοῖς, λεμβαδίῳ τινὶ λυπρῷ αὐτοῦ που περὶ τὴν θάλασσαν ἀνειλκυσμένῳ αὐτοῦ ἀναβὰς, τὸν Δαμάλεως πορθμὸν διέβη, καὶ ἐπὶ τῆς περαίας θᾶττον ἐγένετο, ὀλιγωρίας τινὸς βαρβαρικῆς ἐπειγούσης τὸν ἄνδρα. Φιλεῖ γὰρ τὸ βάρβαρον εὐημεροῦν μὲν ὑπὲρ μέτρον ἐπαίρεσθαι καὶ αὐχεῖν, δυστυχοῦν δὲ καταβάλλεσθαί τε πλέον ἢ προσῆκε, καὶ ταπεινοῦσθαι παρὰ τὸ μέτριον. Βασιλεὺς δὲ τοῦ καὶ εἰσέτι μᾶλλον καταπαῦσαι αὐτοῦ τὴν ὀφρὺν προνοῶν,

A *te ut amicum de iis admonuerat, induxisti, ut eadem uteremur indulgentia: nunc tandem percipe, quid utilitatis vobis contulerit ejusmodi licentia multitudinis. Accepi enim exiguam Romanorum manum, cum haud contemnendis Alemannorum copiis congressam, male cum accepisse. Fere enim semper accidit, ut indigenæ ipsique innati solo, advenis & extraneis sint longe fortiores. Neque nobis vulgi petulantiam castigare licet. Qui enim poterimus, quibus agere pro libitu indulsimus? Verum si & tibi ita videtur, discant copiæ nunc parere Ducum imperiis, & earum coerceatur impetus. Sin alia est sententia, stemus præsentibus; saltemque vulgare liceat quod a nobis gestum est.* Ejusmodi fuit Epistolæ Imperatoriæ finis.

B XVI. Conradus interea, nondum percepto de Alemannorum clade nuntio, de priori ferocia remisisse non videbatur. Quinimo Dromonem Imperatorium, & consuetas triremes, quibus ad transmittendas copias uteretur ab Imperatore postulabat; ac ni confestim adducerentur, proximo se anno multis cum millibus urbem ipsam obvallaturum minabatur. Indignissime id ferens Imperator, non jam ludicris, sed acerbissimis arroganti respondere hunc in modum literis decrevit: *Non ex multitudine judicare de rebus solent ii, qui & modica sæpe quid valeant, non ignorant, sed ex earum natura, & iis quæ aut abundant in illis, aut deficiunt.* C *Neque enim Martis athletæ numero distinguendi, sed virtute, laboribus, & rei militaris peritia pensandi sunt. Quamvis igitur ingens te sequatur exercitus, nobisque vix adsint copiæ, ut pote per omne Romanorum Imperium militibus distributis, tua illa turba incomposita est, & majorem partem rei bellicæ ignara. Pecudum greges, & si multorum millium sint, vix Leonis irruentis impetum possunt sustinere. An ignoras, te instar aviculæ in nostris fuisse manibus, continuo si voluissemus periturum? Hos illos incolere regiones cogita, quorum majores orbem universum bellis peragrarunt, vobisque ipsis, aliisque omnibus sub sole gentibus imperaverunt. Hæc te scire perinde necesse est, neque Imperatoriam ad te* D *unquam Navem venturam, neque quidquam eorum quæ postulasti nos indulturos; sed qua venisti, equorum pedibus fore tibi redeundum. Neque propterea erimus culpandi, si inferre injuriam volentibus, nos minus faciles ac benevoles præbemus. Res enim diversissimæ sunt, inferre injuriam, & propellere: illud a prava voluntate pendet, altero securitas comparatur. Nos vero jamdudum orant subditi nostri, ut quæ modo ex vicinis Persis vindicavimus, ea quiete ac sine molestia possideant Romani. Quod igitur obsecrantibus nostris non indulsimus, id nunc te suadente statim experiemur.* His acceptis Conradus, intellectaque simul quæ paulo ante Alemannis acciderat clade, putri circa littus protracta E naviculæ, Damalis fretum trajicit, summaque celeritate in adversum continentem properat, pavore quodam barbarico virum ocyus urgente. Barbari quippe fluentibus ex voto rebus, eriguntur in immensum, tumentque: si contra adsit aliqua calamitas, plus quam par est demittuntur animo. Sed Imperator quo magis adhuc illius supercilium contraheret, talia aggreditur.

Edit. Paris. pag. 43.

Missis aliquot ex Romanis ad procedentem a tergo Alemannorum exercitum, data pecunia, militum, quorum numerus pene fuit infinitus, a Conrado abalienavit animos. Quod ut intellexit Conradus, non ea qua prius ferocia inflatus, per Legatos Principem rogat, ut ad se Romanum quemdam transmitteret, qui monstraret viam, & tuto copias suas deduceret. Mittitur itaque qui ad id tempus Acoluthi dignitate functus fuerat, dato insuper mandato, ut de belli etiam societate ineunda cum Conrado sermones conferret: quam si ille admitteret, quandoquidem Romani & Alemanni longo inter se divisi intervallo bella gerebant, auxilia quidem submitteret Imperatori, ab illo vicissim recepturus majora: vel si adversus Persas præliari esset animus, arma cum Imperatore conjungeret: duabus autem propositis, eligeret ille quam vellet viam. Hæc Conrado Stephanus nunciavit. Ille suis in consilium coactis, commilitium penitus recusavit. Itinere vero Philomelium versus instituto, nihil illi quidpiam sinistri accidit, quousque ad Melangia & Dorylæum oppidum pervenit. Tum enim Mamplanes Persa cum exiguo exercitu in primam aciem invectus est, quo vires hostiles, & pugnandi formam exploraret. Alemanni

Edit. Paris. pag. 46.

visis primum tum Persis, nullo quidem ordine, sed cum impetu tumultuque in eos irruere. Illi, quamdiu haud procul a castris erant Alemanni, terga vertunt, fugamque simulant: dein fessis insequentium equis, atque ipsis longius a cætero exercitu abstractis, converso cursu equos cum sessoribus concidunt: Idque repetitum pluries immodicum Alemannis terrorem incussit. Tum demum videre erat feroces nuper & tumidos, quique ferarum instar hostes suos aggrediebantur, jam trepidos & degeneres, neque agendi animum, neque consilii locum habere. At Conradus, ut erat in bellis mirabili audacia, in Persas progressus, velocissimos, quos ab Imperatore acceperat, equos amisit: ipseque, quin a Barbaris caperetur, parum abfuit. Is rerum Alemannicarum fuit status.

XVII. Rex autem Germaniæ, qui transisse jam Istrum, & ulterius progredi nuntiabatur, non ea qua Conradus, ultra modum ferocia se gessit: sed Legatos ab Imperatore ad se missos, Michaelem Palæologum Sebastum, & Michaelem cognomento Branam, excepit comiter, eoque nomine gratias Imperatori egit. Apparebatque nihil eum damni contra Romanos deinceps moliturum: verum an quod ea iis quæ Conrado acciderant factus esset prudentior, an vero quod mite illi a natura fuerit ingenium, haud omnino mihi compertum. Ut ut sit, magnam inde sibi Principis gratiam conciliavit. Cum jam Byzantio proximus esset, missis ad Imperatorem Legatis, amicitiam suam non tantum ultro est professus; sed & addidit, se se lubenter cum eo de rebus non mediocris momenti acturum, si ille una convenire, inque palatio sermones de iis conferri pateretur. Annuit dictis haud gravate Princeps, & ut accederet ille fidenter, nuntiavit. Advenienti itaque, effusi obviam

A ποιάδε ἐποίει. Τῶν τινας Ῥωμαίων εἰς τὴν κατόπιν ἰοῦσαν ἐκπέμψας Ἀλαμανῶν στρατιάν, ἀριθμοῦ κρείσσω ἀγγελομένους εἶναι, χρήμασι τοὺς ἐς Κορράδον ἀποσχέσθαι ἀνέπεισεν εὐνοίας. Ὁ Κορράδος ἐνωτισάμενος, οὐκέτι ἐκεῖνος ὁ πρὶν ὑπέρφρων ἦν. πέμψας δὲ πρὸς Βασιλέα, ᾐτεῖτο σταλῆναι οἱ Ῥωμαίων τινὰ ὁδόν τε αὐτῷ καθηγησόμενον, καὶ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ παραπέμψοντα. Ἐστάλη τοίνυν ὁ τὸ τοῦ Ἀκολούθου εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν λειτούργημα ἐκπληρῶν. Ἐπιτέτραπτο δὲ οἱ, καὶ συμμαχίας πέρι Κορράδῳ διαλέχθαι. ἦν ἐπειδὴ πολλῷ τῷ διαλλάσσοντι Ῥωμαίους καὶ Ἀλαμανοὺς ξυμβαίνει μάχεσθαι, τὴν μὲν Βασιλεῖ δοίη, πολλῷ καὶ ἀντιλάβοι πλείονα, εἴγε αὐτῷ βουλομένῳ εἴη μάχης B κατὰ Περσῶν Βασιλεῖ κοινωνῆσαι. ὁδῶν τε σφίσι προκειμένων δυοῖν, ὁποτέραν ἂν αὐτὸς βούλοιτο εἶναι, ταύτην δὴ ἑλέσθαι. Στέφανος μὲν οὖν Κορράδῳ ταῦτα ἀπήγγειλεν. Ὁ δὲ ἐς βουλὴν ξὺν τοῖς αὐτοῦ καταστάς, πρὸς μὲν τὴν ὁμαιχμίαν ἀπεῖπεν. ὁδὸν δὲ ἣ Φιλομήλιον ἄγει αὐτὸς εἵλετο. μέχρι μὲν οὖν Μελαγγείων καὶ Δορυλαίου πόλεως, οὐδὲν ἄχαρι Ἀλαμανοῖς ὑπηντίαζεν. Ἐνταῦθα δὲ γενομένοις, Μαμπλάνης ὄνομα, Πέρσης ἀνήρ, ἅμα στρατεύματι ὀλίγῳ τοῖς ἐμπροσθίοις αὐτοῦ προσέβαλε τάγμασιν, ἀποπειρασόμενός τε τῆς ἰσχύος αὐτοῖς, καὶ τῆς παρατάξεως ὅπως ποτὲ ἔχοι μαθησόμενος τρόπον. Ἀλαμανοὶ τοίνυν, ἐπειδὴ Πέρσαι τὸ πρῶτον αὐτοῖς παρεφάνησαν, οὐκέτι κατὰ συντάξεις C ἐχώρουν· θυμῷ δὲ καὶ θορύβῳ πολλῷ ἐχόμενοι, κατ' αὐτῶν ᾔεσαν. Πέρσαι δὲ ἕως μὲν οὐ πόρρω τοῦ σφῶν αὐτῶν στρατοπέδου Ἀλαμανοὶ ἦσαν, νῶτα ἐδίδοσαν καὶ τὴν φυγὴν ὑπεκρίνοντο· ἐπειδὰν δὲ ἤδη ἵπποι αὐτοῖς ἐκεκμήκει, καὶ τοῦ στρατοπέδου μακρὰν ἤδη γεγόνεισαν, ἀποστρόφους τὰς ἐπελάσεις τιθέμενοι, ἵππους τε καὶ αὐτοὺς ἔκτεινον. Πολλάκις τε αὐτὸ γεγονός, ἐς ὀρρωδίαν μέτρον οὐκ ἔχουσαν τούτους ἐνέβαλεν. Ἦν οὖν ἰδεῖν τοὺς χθὲς θρασεῖς καὶ ἀλαζόνας, καὶ θηρῶν δίκην ἀνυποστάτων ἐπιόντας, δειλούς τε καὶ ἀγεννεῖς, καὶ οὐδὲν οὔτε πρᾶξαι οὔτε μὴν βουλεύσασθαι ἱκανούς. Ὅτε δὲ καὶ Κορράδος (ἦν γὰρ θαρσαλέος τὰ πολέμια) κατὰ Περσῶν ἐλάσας, τούς τε ἵππους ἀποβεβλήκει οὓς αὐτῷ ὁ Βασιλεὺς δρομικοὺς μάλιστα δέδωκε, καὶ αὐτὸς δὲ ὀλίγου καὶ D ἁλῶναι πρὸς τῶν Βαρβάρων τότε ἐδέησεν. Ἀλαμανοὶ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦσαν.

ζ. Ὁ δὲ τῶν Γερμανῶν Ῥὴξ, (ἠγγέλλετο γὰρ ἤδη τὸν Ἴστρον διαβὰς προσωτέρω χωρεῖν) οὐκέτι κατὰ Κορράδον ὑπὲρ τὸ δέον ἔγνω φρονηματίζεσθαι. τούς τε γὰρ Βασιλέως ἐπ' αὐτὸν ἥκοντας, φημὶ Μιχαήλ τε Σεβαστὸν τὸν Παλαιολόγον, καὶ Μιχαὴλ ᾧ τὸ ἐπώνυμον Βρανᾶς ἔκειτο, ἀσμένως τε εἶδε καὶ χάριτας διὰ ταῦτα Βασιλεῖ ὡμολόγει. Δῆλός τε ἦν μηδὲν εἰσέπειτα ἐς Ῥωμαίους κακουργήσων. Εἴτε δὲ ἐκ τῶν Κορράδῳ συμπεπτωκότων ἤδη σωφρονισθείς, εἴτε καὶ φύσει τοιοῦτον τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ἦθος ἦν, λέ- E γειν αὐτὸς οὐδαμῇ ἔχω. πλείονος δ' οὖν διὰ ταῦτα τῆς Βασιλέως παραπολαύων διετέλει δεξιώσεως. Ἐπεὶ δὲ ἀγχοῦ Βυζαντίου ἤδη ἐγένετο, πρέσβεις ἐς Βασιλέα πέμψας, φιλίαν ἔτι μᾶλλον ὡμολόγει, καὶ ἐπὶ μεγάλοις συμπρᾶξαι αὐτῷ συνετίθετο· εἰ δὲ συνιέσθαι ἀλλήλοις, καὶ λόγου κοινωνήσειν ἐν Παλατίῳ βουλητὸν αὐτῷ εἴη, οὐδὲ τοῦτο παραλιπεῖν ἤθελε. Βασιλεὺς δὲ ἤκουσε λόγων, οὐκ ἀηδῶς καὶ σὺν πεποιθήσει ἀφικέσθαι τοῦτον ἐκέλευε. Εἰσελαύνοντι

πίνων ἄνδρες ὑπήντων αὐτῷ, ὅσοι τε κατὰ γένος καὶ τύχην Βασιλεῖ ἤγγιζον, καὶ ὅσοι τὰς ὑπερφερεῖς τηνικάδε διεῖπον ἀρχάς, προπέμψοντές τε μεγαλοπρεπῶς αὐτὸν ἐς τὰ βασίλεια, καὶ τὰ εἰκότα τιμήσοντες. Ἐπειδὴ δέ τε εἴσω τῶν ἀνακτόρων ἤδη ἐγένετο, ἔνθα Βασιλεὺς ἐπὶ τοῦ μετεώρου καθῆστο, χθαμαλή τις αὐτῷ ἐκομίζετο ἕδρα, ἣν σελλίον Ῥωμαΐζοντες ὀνομάζουσιν ἄνθρωποι, ἐφ' ἧς καθιζήσας, τὰ εἰκότα τε εἰπὼν καὶ ἀκούσας, τότε μὲν ἐς τὸ πρὸ τοῦ περιβόλου ἀπηλλάττετο προάστειον, ὃ Φιλοπάτιον, καθάπερ ἤδη ἔφην, ὀνόμασται τοῖς πολλοῖς. ἐνταῦθα καταχθησόμενος, ὀλίγῳ δὲ ὕστερον καὶ ἐς τὰ πρὸς νῶτον τῆς πόλεως σὺν τῷ Βασιλεῖ ἦλθεν ἀνάκτορα, ἱστορήσων ὅσα τε ἐνταῦθα θαύματος ἄξια, καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς τῇδε ναῷ ἐνδιαζομένοις ἱεροῖς. φημὶ δὲ ὅσα τῷ σωτηρίῳ Χριστοῦ πελάσαντα σώματι, Χριστιανοῖς ἐστὶ φυλακτήρια. τοσαῦτα ἐν Βυζαντίῳ τελέσας, ὅρκοις τε τὰ πιστὰ δοὺς ἦ μὴν φίλος διὰ βίου καὶ σύμμαχος Βασιλεῖ ἔσεσθαι, ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διέβη καὶ αὐτός. Ταῦτα μὲν οὖν τῇδε ἐπράσσετο.

ιη'. Ὁ δὲ Βασιλεὺς Νικόλαόν τινα, ᾧ Μουζάλων ἐπίκλησις ἦν, ἐς τὸν Ἀρχιερατικὸν θρόνον ἀνάγει. ὃς εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς μὲν πρότερον καταλόγους ἐτέλει, τὸν δὲ τῆς Κυπρίων Ἐκκλησίας θρόνον λαχών, εἶτα ἐθελοντὴς ἐκεῖθεν ἀφίσταται. ἀλλ' ἅμα τε ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐγένετο, καὶ ἅμα πᾶν κατ' αὐτοῦ κεκίνηται στόμα, παρανόμως αὐτὸν ἐπιπηδῆσαι λεγόντων τῷ θρόνῳ, ἅτε σὺν τῇ λαχούσῃ τοῦτον ἐκκλησίᾳ, καὶ τὴν ἱερωσύνην ἤδη προσαποθέμενον. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐχυρογνώμων τις ἦν, καὶ τοῦ θρόνου μεθίεσθαι οὐδαμῇ ἤθελεν. ὡς δέ ποτε Βασιλέως τῷ πράγματι διαιτήσοντος, τὴν ἥττονα ἔγνω κληρούμενος, οὐχὶ καὶ εἰσαῦθις ἀναπειρᾶσθαι ἀνασχόμενος, ἀφίστατό τε τοῦ θρόνου, καὶ καθ' ἑαυτὸν αὖθις ἐβίω. ἀνθ' οὗ Θεόδοτος ἀνὴρ ἐπὶ πλεῖστον ἀσκητικοῖς ἐγγυμνασάμενος προχειρίζεται πόνοις. Ἀλαμανοὶ δέ, καθάπερ εἴρηται, πρὸς τῶν Περσῶν πολλάκις ἀποκρουσθέντες, πολλούς τε τῶν σφετέρων ἀποβαλόντες, ἐπειδὴ τὴν διὰ Φιλομήλιον ἀπέγνωσαν ἤδη διάβασιν, ὀπίσω λοιπὸν ἐφέροντο. γενόμενοί τε ἐν Νικαίᾳ, ἐνταῦθα Γερμανοῖς τε ὁδῷ ἰοῦσι συνέμιξαν, καὶ Ῥηξὶ τοῖς ἄλλοις μεγάλα καὶ αὐτοῖς ἐπαγομένοις στρατεύματα· ὧν ὁ μὲν τοῦ Τζέχων κατῆρχεν ἔθνους, Ῥὴξ πρὸς τοῦ Κορράδου δῆθεν προχειρισθείς· ἅτερος δὲ τῶν Λέχων, οἳ Σκυθικὸν μέν ἐστι γένος, Οὔννοις δὲ προσοικοῦσι τοῖς ἑσπερίοις. Ἐπειδή τε ἐς ταυτὸ συνῄεσαν τὰ στρατεύματα, ῥῆμά τι ὂν ἐκ μακροῦ πρὸς Γερμανῶν Ἀλαμανοῖς ἐπιλέγεσθαι εἰωθός, ἀναφανδὸν καὶ τότε προὐφέρετο. Πούτζη Ἀλαμάνη. οὕτως ἐπὶ λέξεως ἐξηγηκός. Ὅθεν δὲ τὸ τοιοῦτον ἀρχὴν ἔσχεν, αὐτίκα δηλώσω. Τοῖς ἔθνεσι τούτοις ὁ περὶ τὸ μάχεσθαι τρόπος ἐστὶν οὐχ ὁ αὐτός. Γερμανοὶ μὲν γὰρ ἵππον τε ἀσφαλῶς ἀναβῆναι, καὶ ξὺν δόρατι ἐπελάσαι δεξιοὶ μάλιστα, ὅτι ἵππος αὐτοῖς δρόμῳ τὴν Ἀλαμανῶν παρελαύνει. Ἀλαμανοὶ δὲ πεζῇ τε τὴν μάχην ἐναγωνεῖν ἱκανοὶ ὑπὲρ τοὺς Γερμανούς, καὶ ξίφει χρήσασθαι πολλῷ προσφερέστεροι. Ἐπειδὴ γοῦν ποτε Γερμανοῖς ἐπεστράτευον Ἀλαμανοί, τὴν αὐτῶν ὑφορώμενοι ἵππον, πεζῇ τὸν πόλεμον ἐναγωνεῖν ἔγνωσαν. Γερμανοὶ τοίνυν ἀτάκτῳ τῷ αὐτῶν ἐντυχόντες ἵππῳ, αὐτοὺς μὲν ἐτράπησαν, τὴν δὲ Αλα-

A quotquot erant genere vel fortuna Imperatori proximi, & quicumque primas tunc temporis obtinebant dignitates, ipsum magnifice, & ut par erat, summo eum honore in Regiam deducunt. Postquam Palatium subiit, ubi in excelsiori sedebat loco, Imperator, affertur ei sedes humilior, quam Sellam, qui lingua Romana utuntur, vocant. Cumque in ea consedisset, ultro citroque variis de rebus habito sermone, randem in proximum, quod Urbis mœnibus obversatur suburbanum, vulgoque, ut retuli, Philopatium nuncupatur, concessit. Hic aliquamdiu moratus, paulo post eum Imperatore adiit ea Palatia, quæ dorso imminent civitatis, visurus in iis quæ admiratio- *Edit. Paris. pag. 47.*
B nem inducunt, lustraturusque sacrosanctas Reliquias, quæ in templo ibidem extructo religiose coluntur. ea scilicet, quæ sacratissimo Christi corpori quondam admota, ad Christianorum munimentum asservantur. His Byzantii peractis, & obstricta insuper jurejurando fide, amicum se quamdiu viveret, ac in bellis socium Imperatori fore, in Asiam & ipse trajecit.

XVIII. Interea dum hæc geruntur, Imperator Nicolaum quemdam, cognomine Musalonem ad Parriarchalem Sedem provehit, qui in Ecclesiasticis primum dignitatibus versatus, Ecclesiamque Cypriorum adeptus, ultro postmodum inde recesserat. Ve-
C rum ut res administrare cœpit, omnium statim ora in eum commota sunt, injuste occupatum ab illo thronum clamitantium, ut qui cum Ecclesia, quam nactus fuerat, Sacerdotium quoque deposuisset. Sed is obstinatus primo, throno se deturbari handquaquam passus: Ubi autem se ad Imperatoris examen delata, male sibi cessurum agnovit, judicium nolens denuo experiri, abdicata ultro dignitate, ad vitam rursus privatam rediit. Theodotus ei sufficitur, vir Monachicis institutis apprime instructus. Alemanni interea, ut supra scripsimus, a Persis sæpius repulsi, multisque suorum amissis, desperato jam per Philomelium transitu, inde retrocessere. Ut venerunt Nicæam, Germanis progre-
D dientibus ibi se se adjungunt, Regibusque aliis, qui & ipsi non modicos secum ducebant exercitus. Horum alter Tzechorum genti imperitabat, a Conrado ad Regiam evectus dignitatem: alter præerat Lechis, Scythicæ genti, quorum regio Hungaris Occidentalibus eootermina est. Postquam in unum convenere exercitus, dictum illud quod in Alemannos jampridem jactari solet, palam tunc cœpit proferri, *Pousse Aleman*, id est, *Insta Alemanne*: sic se habet ea dictio: Unde vero originem habuerit, paucis expediam. Gentibus istis non eadem est dimican-
E di ratio. Germani quidem equum expedite conscendere, cum hasta irruere maxime periti: eorum equitatus celeritate & cursu Alemannico longe præpollet: Alemanni autem pedestri acie, ut & ensium usu præstant Germanis. Cum itaque aliquando contra Germanos præliarentur Alemanni, verentesque eorum equitatum, bellum pedites conficere instituunt. At Germani in inconditum [illegible] eorum equitatum facto impetu, [illegible] haud *pag. 48.*

Edit. Paris. pag. 48. ægre delent. Cæterasque inde Alemannorum copias pedestres vertunt in fugam, & si bellatorum numero longe ab illis superarentur. Tum dicterio jam memorato perstringere Germani Alemannos, quod cum potuissent ex equis pugnare, pedestre prælium prætulissent. Id cum quoque & antea, ut retuli, a Germanis continuo objectum, Alemannis non parum molestum fuit. Ea igitur propter, & quod his periculum erat ne in itinere Germanis inferiores existerent, una quidem ad Philadelphiam usque profecti sunt: Exinde vero Conradus, cum se contemni a Germanis ferre non posset, reverti statuit, deque eo consilio monuit Imperatorem. Ille, & si Reges ab invicem divelli percuperet, hominis tamen dolens vicem, hasce litteras misit: *Res omnes cum adest fortuna, vel qui minimum sapiunt, numquam pensitare solent, sed ipsas per se omni casuum varietate denudatas. Non itaque cum prospere omnia tibi cederent, supra quam tu dignitate erat, te uti voluimus. Nunc vero cum adversa quodammodo te respiciat fortuna, iisdem demereri obsequiis haud nos pigebit, quibus antea & consanguineum, & tot nationum ducem honorare sollicite curavimus, & de rebus imminentibus consilia dare, cum ob jam dictas causas, tum quod uterque eamdem profiteamur religionem. Certe nescio quomodo posthabito, quod tibi profuturum erat, per imprudentiam quod pejus est elegeris. Sed quandoquidem quæ semel facta sunt, infecta esse nequeunt, a nobis silentio prætereantur. Ad ea vero quæ nondum effugerunt, animum quam maxime advertere par est. Ejusmodi quippe est rerum natura, ut sint in perpetuo fluxu, sistant numquam: si quis prior eas occupat, jam totum habet: præterlapsæ revocari perinde nequeunt. Dum itaque rebus tuis aliquis restat remedii locus, quod conducit utileque est, præripere festinet.* Atque is fuit Epistolæ finis.

XIX. Conradus interea, damnata jam suamet imprudentia, nescius quid ageret, haud lubenti animo Germanis comes ibat. Ut vero ad eum perlatæ sunt Imperatoris litteræ, rem pro lucro æstimans, quæ offerebantur avide accepit, statimque retro cessit. Ad Hellespontum cum pervenisset, transmisso freto, descendit in Thraciam: ubi ad Imperatorem, qui ibi tum morabatur, accedens, una inde cum illo Byzantium venit: quo in loco eum excepere deinceps variæ animi relaxationes, Imperatoria Palatia, omnis generis spectacula, equorum certamina, magnifici apparatus, quibus defessum laboribus corpus subinde recreavit. Idonea demum pecuniarum quantitate donatus, cum triremibus in Palæstinam iter intendit, classis præfecto Nicephoro Dasiota, ei ductore, atque alia omnia necessaria subministrante. Postquam aliis ibi conjunctus Regibus, ad vivificum Christi sepulchrum justa exsolvisset, cæteris, prout cuique libitum erat, in patriam remissis, ipse iisdem vectus navibus inde Thessalonicam appulit, ubi & Imperatorem vidit denuo, & cum eo congressus collocutusque est. Imperator vero ea de quibus primum invicem convenerant illi in memoriam reduxit, quæ erant hujusmodi:

pag. 49.

A μανῶν δ' ἐχυρέστερον καθιππαζόμενοι, ἐτρέποντό τε αὐτοὺς ἐκ ποδὸς ἰόντας, καί τοι πλήθει παρὰ πολὺ αὐτῶν ἐλασσούμενοι, καὶ τῶν εἰρημένων προσονειδιζόντων αὐτοῖς, ὅτι δὴ ἐξὸν σὺν τοῖς ἵπποις μάχεσθαι, οἱ δὲ πεζῇ τὸν πόλεμον εἵλοντο. Τοῦτο δὴ καὶ τότε, καθάπερ εἴρηται, πρὸς τῶν Γερμανῶν Ἀλαμανοῖς ἐπιφερόμενον συνεχῶς, μεγάλα τούτους ἐλύπει. διὰ τοῦτο τοίνυν, καὶ ὅτι τὰ δεύτερα κληροῦσθαι τῶν Γερμανῶν κίνδυνος αὐτοῖς ἐν ταῖς ὁδοῖς περιέστατο, ἄχρι μὲν καὶ ἐπὶ τὴν Φιλαδέλφου ἅμα ἐχώρουν. τὸ δ' ἐντεῦθεν, Κορράδος οὐκ ἔτι φέρειν οἱ πρὸς Γερμανῶν περιορᾶσθαι δεδυνημένος, παλιννοστεῖν ἔγνω. ἔμελλε καὶ Βασιλεῖ τὸν σκοπὸν ἐπιστείλας ἐδήλου.

B Ὁ δὲ, τὸ μὲν ἀποσφίζειν ἀλλήλων τοὺς Ῥῆγας ἐθέλων, τὸ δὲ καὶ τῷ ἀνθρώπῳ συναλγῶν, ἐπέστειλε τάδε. Ἀνθρώποις οἷς καὶ κατὰ βραχὺ τοῦ φρονεῖν μέτεστιν, οὐ σὺν ταῖς τύχαις τὰ πράγματα θεωρεῖν ἔθος, ἀλλ' αὐτὰ καθ' αὑτὰ περιπετείας ἔξω τινός. Οὔτε τοίνυν εὐθυμουμένῳ σοι ὑπὲρ τὴν ἀξίαν προσφέρεσθαι ἔγνωμεν. ἀλλὰ νῦν γε μετρίως δυσπραγήσαντα, τοῖς αὐτοῖς καὶ πάλιν σε δεξιοῦσθαι οὐκ ὀκνήσομεν, οἷς καὶ τὸ πρότερον, ὅσα καὶ ξυγγενῆ καὶ τηλικούτων ἐθνῶν ἄρχοντας, τιμᾶν ἡμῖν διὰ σπουδῆς ἦν, ξυμβουλεύειν τε τὰ παριστάμενα τῶν εἰρημένων τε ἕνεκα, καὶ τοῦ ὁμοθρήσκους ἡμᾶς ἀλλήλοις εἶναι. οὐδ' ἀλλ' οὐκ οἶδ' ὅπως περὶ ἐλάσσονος τὸ σοὶ αὐτῷ

C ξυνοῖσον πεποιημένος, ἔλαθες ἑαυτὸν τὸ ἧττον αἱρετισάμενος. Ἀλλὰ ταυτὶ μὲν ἐπειδήπερ ἅπαξ γεγονότα ἀναλύειν ἐστὶν ἀδύνατον, παρείσθω τέως ἡμῖν. ἐπιμελητέον δ' ὡς ἔνι μάλιστα τῶν ἔτι παρ' ἡμῖν, ὧν οὔπω πεφευγότων. Τοιαύτην γὰρ ἔχει φύσιν τὰ πράγματα, ῥεῖ συνεχῶς, ἵσταται οὐδαμῆ, κἄν τις ἀρύσηται προλαβὼν, ἔσχεν ἤδη τὸ πᾶν, παρελθόντα δ' ἀνακαλέσασθαι ἐπίσης ἀδύνατον. Ἕως τοίνυν ἔχει τινὰ θεραπείας τὰ κατὰ σὲ τρόπον, σπεῦσον ἁρπάσαι τὸ συνοῖσον. Τὰ μὲν δὴ γράμμα ἐν τούτοις ἐτετέλεστο.

ιθ'. Κορράδος δὲ ἐτύγχανε μὲν καὶ πρότερον ἤδη ἀβουλίαν ἑαυτοῦ καταγνοὺς, οὐκ ἔχων δὲ ὅτι καὶ δράσειεν, οὐ σφόδρα ἐθελούσιος Γερμανοῖς εἵπετο. Τότε δ' οὖν ἐπειδὴ καὶ τὰ Βασιλέως παρ' αὐτὸν γράμματα ἦλ-

D θον, ἕρμαιον αὐτίκα τὸ πρᾶγμα ἡγησάμενος, ἐδέξατό τε σὺν ἡδονῇ τοὺς λόγους, καὶ θᾶττον ὀπίσω ἐχώρει. Πρὸς Ἑλλησπόντῳ τε γεγονὼς, διὰ τοῦ ἐνταῦθα πορθμοῦ ἐπὶ Θρᾴκην διέβη. Ἔνθα τῷ Βασιλεῖ διατριβὴν ποιουμένῳ συγγεγονὼς, εἶτα ἐπὶ Βυζάντιον ἅμα αὐτῷ ἦλθεν. ἔνθα ἀνέσεις τε αὐτὸν τὸ λοιπὸν διεδέξαντο, καὶ βασίλειοι καταγωγαὶ, θέατρα παντοδαπὰ, καὶ ἅμιλλαι ἵππων, καὶ δεξιώσεις λαμπραὶ, δι' ὧν κάμνον αὐτῷ τὸ σῶμα παρεμυθήσατο. καὶ χρήμασι νενομισμένος ἱκανὰ, ἅμα τριήρεσιν ἐπὶ Παλαιστίνην ἀπῄει, Νικηφόρου τοῦ Δασιώτου πλοός τε αὐτῷ ἡγουμένου, καὶ θεραπείας τῆς ἄλλης προνοοῦντος. ἔνθα καὶ Ῥηξὶ τοῖς ἄλλοις ἐλθὼν εἰς ταυτὸ, καὶ τὰ εἰκότα ἐπὶ τῷ

E ζωοδόχῳ Χριστοῦ τελέσας Τάφῳ, τῶν ἄλλων, ὡς δυνατὰ ἑκάστῳ ἐγεγόνει, ἐπὶ τὴν πατρίδα στελλομένων, αὐτὸς σὺν ναυσὶ ταῖς εἰρημέναις ἐκεῖθεν ἀχθεὶς Θεσσαλονίκῃ προσέσχεν, ἔνθα τὸ δεύτερον Βασιλέα τε εἶδε, καὶ λόγων αὖ καὶ ὁμιλίας ἐκοινώνησεν. Ὁ δὲ Βασιλεὺς τῶν πάλαι προσωμολογηθέντων ἀνεμίμνησκεν αὐτῷ. ἦσαν δὲ ταῦτα. Ὅπως Ἰταλίαν εἰς ἑ-

δνον τῇ Βασιλίδι ἀνατώσαιτο Εἰρήνῃ, ἣν καὶ αὐτὸς ξυγγενῆ οὖσαν, τῷ Βασιλεῖ κατηγγύησε. Ὁρκίοις οὖν ἑκατέροις αὐτός τε καὶ Φεδερῖκος τὰ σφίσι δεδογμένα πιστώσαντες, τῆς Ῥωμαίων ἀπαλλάττονται γῆς. Κορράδῳ μὲν οὖν ἐνταῦθα τέλος ἔσχον τὰ πράγματα. Τῷ δὲ Γερμανῶν Ῥηγὶ ἐκ Παλαιστίνης ἀναγομένῳ σὺν ναυσὶν, αἳ πολλαὶ παρὰ τὰς ἐκεῖ σαλεύουσαι ἀκτὰς, μισθοῦ τοῖς βουλομένοις παρέχονται τὴν περαίωσιν, τοιάδε τινὰ ξυνέπεσε. Νῆες Σικελαὶ ἐπὶ καταδρομῇ γῆς Ῥωμαίων ἐξιοῦσαι πρότερον, ἐνταῦθά που τοῦ πελάγους ἐφέροντο. ταύταις Ῥωμαίων στόλος περιτυχὼν, οὗ ὁ Χουρούπης κατῆρχεν, εἰς χεῖρας ἦλθε. Τύχῃ δέ τινι μαχομένων τῶν στόλων ἀμφοῖν, συνέπλει πως καὶ ὁ Ῥήξ. Ἐπικρατεστέρων δὲ τῇ μάχῃ τῶν Ῥωμαίων ἤδη γεγενημένων, παρ' ὀλίγον ἦλθε τοῦ ἁλῶναι καὶ αὐτός τε ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. Ἐπειδὴ ταῖς Σικελῶν, καθάπερ εἴρηται, ξυνέμιξε ναυσὶν, ἐκβὰς τῆς ἑαυτοῦ Σικελικὴν εἰσεπήδησε τριήρη, καὶ εἰ μὴ ταχὺ τοῦ κινδύνου συνεὶς τῶν Ῥωμαίοις συμμαχίδων τινὸς σημεῖα ἐνέθετο φθάσας αὐτῇ, τάχα ἂν ὑπὸ ταῖς Ῥωμαίων ἐγεγόνει χερσί. νῦν δὲ πλείστους τῶν σὺν αὐτῷ ἀποβαλὼν, λάφυρον τοῦ πολέμου γεγενημένους, αὐτὸς μόγις ἐσώζετο. Ἀλλὰ Βασιλεὺς ἑξῆς δεηθεὶς τούς τε αἰχμαλώτους ἔλυσε, καὶ τὰ διηρπασμένα ἐκόμισε πάντα. Ἐνταῦθα τὸ πέρας ἡ τῶν Ἑσπερίων ἐθνῶν εἰς τὰ Ῥωμαίων ἔσχηκεν ἐμβολή.

κ'. Κορράδος δὲ εἰς τὴν πατρίδα παλινοστήσας, ὀλίγον ἐμβιοὺς ἐτελεύτησεν, οὐδὲν οὐδέπω ὧν Βασιλεῖ διωμολόγηκε πέρατι δεδωκώς. Μεθ' ὃν Φεδερῖκος τὴν ἀρχὴν ἔσχεν. ὅθεν δὲ ἐπὶ Φεδερῖκον μετὰ Κορράδον τὸ Ἀλαμανῶν ξυνέπεσε κράτος, ὁ λόγος ἑξῆς παραστήσει μοι. Ὁ Ἀλαμανῶν Ῥὴξ Ἐρρῖκος ἔτι περιόντα τὸν πατέρα καθείρξας, τοῦ Ῥώμης τε Ἀρχιερέως πολέμῳ περιγεγονώς, αὐτὸς παρανομώτατα τὴν ἀρχὴν ἔσχεν. Οὗ δὴ ἕνεκα ἀμυνόμενοι τοῦτον Ἀλαμανοὶ, τετελευτηκότος ἐκείνου παισὶ τοῖς αὐτοῦ τὴν ἡγεμονίαν ξυγχωρεῖν ἔγνωσαν. Ἦσαν δὲ αὐτοῦ παῖδας Κορράδος τε οὗτος, καὶ ὁ Φεδερίκου πατήρ. Λωτάριον δέ τινα ἄνδρα ἐσχατογήρων καλέσαντες ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, τούτῳ τὴν Ἀλαμανῶν ἐπικράτησιν ἔδοσαν. ἀλλ' ἐκεῖνοι κακ ἀναχόμενοι, εἰ τῆς πατρῴας ἐκπεσοῦνται ἀρχῆς, νεωτέροις ἐγχειρεῖν ἔγνωσαν πράγμασιν. ὁ γοῦν ὁ Λωτάριος γέρων μὲν καὶ ἄλλως ἀκριβῶς ὢν, καὶ ἡλικίας πόῤῥω ἥκων, φύσει δὲ καλοκαγαθίᾳ συνών, καὶ οὐδὲν ὅτι μὴ σὺν ἁπλότητι καὶ λέγειν καὶ πράττειν εἰδὼς, ὁμολογεῖ ἐπ' αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν διαβιβάσαι, ἐπειδὰν τὸ χρεὼν αὐτὸν καταλήψεται. Ἐπειδὴ γοῦν ὀλίγῳ ὕστερον ἀπεβίω, τοῦ κλήρου ἐπὶ τὸν πρεσβύτατον τῶν ἀδελφῶν πίπτοντος, λέγω δὲ τὸν Φεδερίκου πατέρα αὐτὸς, τὸν ἕνα πεπηρωμένος τοῖν ὀφθαλμοῖν, Κορράδον τὸν ἀδελφὸν ἀνθ' ἑαυτοῦ εἵλετο, ὅρκοις ὁμολογήσαντα πρότερον, ἐς Φεδερῖκον τὸν υἱέα τὴν ἀρχὴν ἐπειδὰν θνήσκοι διαβιβάσαι, διὸ Κορράδος τελευτῶν, ὥσπερ ἔφην, Φεδερίκῳ τὸ στέμμα περιτίθει. Ταῦτα μὲν οὖν ὧδέ πη ἔσχε. Τὰ δὲ τῶν Σικελικῶν πολέμων ἐντεῦθεν ἀρχὴν εἶχεν.

Ut videlicet Italiam in dotem refl.gueret, Irene, quam ille sibi cognatam Imperatori desponderat. Altero igitur sacramento firmatis iis, de quibus convenere rursum, Conradus & Federicus e solo Romanorum excessere. Atque eum finem quæ Conradum spectant habuerunt. Germanorum autem Regi ex Palæstina revertenti cum navibus, quæ magno numero in illis fluitantes littoribus, dato naulo, excedentes inde transmittere solent, talia acciderunt. Cum Naves Siculæ, quæ primum ad incursandos fines Romanos exiverant, pleno tum æquore ferrentur, in eas classis incidit Romanorum, cui præerat Churupes, manusque cum hostibus conseruit. Dum committitur utrinque certamen, quia nescio quo casu & ipse cum iis vela faciebat, superioribus jam factis Romanis, quin caperetur parum abfuit. Postquam enim, ut diximus, Sicelis navibus adjunctus est, sua egressus, triremem conscendit Siculam, & ni intellecto repente periculo, navis Romanorum sociæ signum imposuisset, venisset haud dubie in manus Romanorum. Frustra igitur compluribus ex suis, qui capti fuerant, repetitis, ipse vix sospes evasit. Sed Imperator, postea captivos solvit, resque ablatas omnes repente jussit restitui. Atque ejusmodi fuit gentium Occidentalium in Romanorum terras irruptio.

XX. Reversus autem in patriam Conradus, protracta haud multum vita, decessit, nihil eorum quæ Imperatori spoponderat executus. Hunc excepit Federicus. Unde autem post Conradum ad Alemannorum Imperium pervenerit, dicere deinceps aggrediar. Henricus Alemannorum Rex, parente superstite in vinculis habito, debellatoque bellis Romano Pontifice, subditos sæve premebat Imperio. Unde irritati Alemanni, eo extincto, Imperium liberis illius concedere nequaquam voluere. Erant vero hi Conradus & Federici Pater. Itaque Lotharium quemdam acciverant, ætate extrema virum, eique rei Alemannicæ arbitrium permiserunt. Sed enim illi paterno se excidere Imperio non ferentes, res novare turbareque statuunt. Quod ubi advertit Lotharius, ætate vir provectior & probitate singulari, quique nihil nisi simpliciter ageret diceretve, in eam tandem cum illis conditionem venit, ut Imperium adipiscerentur, postquam vitæ finem sibi fata posuissent. Lothario non multo post extincto, cum sors cecidisset super majorem natu, patrem nimirum Federici, altero orbatum lumine, pro se Conradum fratrem ipse assumpsit, pollicitum juramento prius Imperium ad Federicum filium, ubi & ipse vita concessisset, transmissurum. Quapropter moriens Conradus, uti narravimus, Federico coronam imposuit. In hunc modum res eæ gestæ sunt: bella autem Sicula exinde initium habuere.

Edit. Paris. pag. 50.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΙΝΝΑΜΟΥ

ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ,

ΙΣΤΟΡΙΩΝ

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

IOANNIS CINNAMI

REGII GRAMMATICI HISTORIARUM

LIBER TERTIUS.

Edit. Paris. pag. 51.

I. FLOREBAT ea ætate Rogerius, A dignitate primo Comes, vir cæteroquin in rebus gerendis strenuus admodum & impiger, tendendis dolis perquam idoneus, quique rite ordinata permiscere imprimis nosset. Ille, Gulielmo Longobardiæ Duci, cui erat subditus, in Palæstinam eunti, pecunia fœnori data, Longobardiæ Principatum eo nomine sibi oppignoratum retinuit. Postmodum autem Romanum Pontificem hoc, quem dicam, modo coegit, ut ab illo Rex renuntiaretur. Ut enim Longobardiam in Rogerii potestatem venisse, qui tum Romanæ Sedi præerat Pontifex, intellexit, id facinus ægre tulit, quod ad Ecclesiam suam jampridem illam pertinere contenderet. Lotharius pariter eo non modice commotus, nec ferens Papæ auctoritatem imminui, ingentibus copiis in Longobardiam irrupit, magna B agrorum parte exuit Rogerium: prope que erat ut is universa ditione pelleretur, ni prout consueverat, ad dolos iterum conversus absque ullo certamine Lotharium inde abegisset: quo autem pacto id contigerit, a nobis deinceps dicetur. Erat Lothario affinis quidam, maximæ apud illum auctoritatis, quemque Alemannorum gens post ipsum Lotharium potissimum suspiciebat. Hunc Rogerius convenit, pecuniisque datis sibi conciliavit: cum homini persuasit, ut signum receptui inscio Lothario, exercitui Alemannico dari imperaret. Id porro signum non est tubæ sonitus, aut aliud quidpiam simile, sed nescio quid Barbarum & insolens, quodve percipi vix potest. Quidam enim vocum concentus pro more C editus in castris, haud amplius permanere finit exercitum: Sed statim atque auditur, dilabitur quisque, & ad reditum se se comparat. Itaque ejusmodi carmen per legiones Alemannicas, Lotharii affinis dolo passim pronuntiatum, effecit ut universus continuo recederet exercitus. Quam rem graviter admodum ferens Lotharius, quo im-

pag. 52.

α'. ΡΟΓΕΡΙΟΣ ἦν τις ἀνὴρ, ἐς Κόμητας μὲν τὸ πρῶτον τελῶν, δραστήριος δὲ ἄλλως καὶ ῥέκτης ἀνὴρ, δεινός τε πράγματα ῥάψαι, καὶ τὰ καθεστῶτα κινῆσαι δεξιός. Οὗτος Γυλιέλμῳ τῷ Λογγιβαρδίας Δουκὶ, ὑφ᾽ ὃν ἐτέτακτο, ἐς Παλαιστίνην ἀπαίροντι χρήματα δεδανεικὼς, τὴν Λογγιβαρδίας ἀρχὴν, τούτων δὴ ἕνεκα ἐνεχυραθεῖσαν αὐτῷ εἶχε. Τὸν Ῥώμης τε Ἀρχιερέα τρόπῳ τῷ ῥηθησομένῳ βιασάμενος, Ῥὴξ παρ᾽ αὐτοῦ προσηγόρευτο. Ἐπειδὴ γὰρ Λογγιβαρδίαν πρὸς Ῥογέριον ἔχεσθαι, ὁ τῷ τηνικάδε τὸν Ῥώμης δίεπων ἤκουσε θρόνον, ἤχαλε ἐπὶ τῷ τολμήματι, Ἐκκλησίᾳ τῇ αὐτῇ φάσκων προσήκειν ἀνέκαθεν αὐτήν. Ἐφ᾽ οἷς ὁ Λωτάριος δεινοπαθήσας, καὶ ἀναχόμενος εἰ τὸ τοῦ Πάπα περιφρονοῖτο ἀξίωμα, στρατῷ μεγάλῳ εἰς Λογγιβαρδίαν ἐμβάλλει· μέρος τε οὐκ ἐλάχιστον Ῥογέριον ἀφελόμενος, ἐγγὺς ἤδη ἐγένετο τοῦ καὶ συμπάσης αὐτὸν ἀπελάσαι τῆς χώρας, εἰ μὴ Ῥογέριος καὶ πάλιν δολώσεις κατὰ τὸ ἔθος ἐννοήσας, ἀμαχητὶ τὸν Λωτάριον ἐκεῖθεν ἀπήλασεν. ὅπως δὲ, ὁ λόγος ἑξῆς παραστήσει. Ἦν τις τῷ Λωτάρῳ Γαμβρὸς, ὃς τὰ μέγιστά τε παρ᾽ αὐτῷ ἐδεδύνητο, καὶ τῷ Ἀλαμανῶν ἔθνει λόγου μετὰ Λωτάριον ἠξίωτο. Τοῦτον ὁ Ῥογέριος ὑπελθὼν, χρήμασί τε ὑποκλέψας, ἀνέπεισε, τοῦ Λωτάρου μηδὲν ξυνειδότος, σύνθημα τὸ πολέμου τοῦ δὲ καταλύσεως τῷ Ἀλαμανῶν δεδωκέναι στρατῷ. ἔστι δὲ τοῦτο οὐ σάλπιγγος ἠχὴ, ἤ τι ἄλλο τοιοῦτον, ἀλλὰ βάρβαρός τις καὶ ἀξύνετος τρόπος. μέλος γάρ τι κατ᾽ ἔθος ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου ἐκλαληθὲν, οὐκέτι μένειν ἐφίησι τὸ στρατιωτικόν· ἀλλ᾽ ἅμα τε ἀκούει καὶ ἅμα σκεδάννυται ἕκαστος, πρὸς ἀποδημίαν συσκευαζόμενος. Τοῦτο δὴ μέλος, καὶ τότε ὁ Λωτάρης Γαμβρὸς τῷ Ἀλαμανῶν ἔθνει ἐπιθρυλληθῆναι ἀθρόον ἐσκευωρηκὼς, αὐτίκα ἐνθένδε ἀναχωρεῖν ἐποίησε τὸν στρατόν. πρὸς ὅπερ ἀγανακτήσας ὁ Λωτάρης ἐπι-

ἐνεβάλλετο μὲν τὴν ὀχλικὴν ὁρμὴν ἐπισχεῖν, ἐς πεντακοσίους ἀνασκολοπίσας ἀνδρῶν, οὐ μὴν καὶ ἐδεδύνηθη. Ἀλαμανοὶ γὰρ οὐδὲν ἧττον ἐξέῤῥεον, καὶ ποινῶν καὶ κολάσεων καθάπαξ ἀφροντιστοῦντες. Ὁ δ᾽ ἀθυμίᾳ συσχεθεὶς ὁ Λωτάρης, πυρετοῖς τε λάβροις διὰ τοῦτο ἁλοὺς, ὀλίγῳ ὕστερον ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο. Κορράδος δὲ, καθάπερ εἴρηται, τὴν ἀρχὴν διαδέχεται.

β΄. Ταῦτα μὲν τῇ δὲ ἐγένετο. Ῥογέριος δὲ Λογγιβαρδίας καὶ πάλιν ἀντικρὺς εἴχετο. ὅπερ μὴ φέρων ὁ Ῥώμης Ἀρχιερεὺς, ὁμαιχμίαν ἐξ Ἀλαμανῶν ἑαυτῷ συστησάμενος, θυμῷ πολλῷ κατὰ Ῥογερίου ἐφέρετο. Ἀλλ᾽ ὁ Ῥογέριος ἄφνω ἐνστρατοπεδευμένῳ τούτῳ ἐπιφανεὶς, τούς τε ἀμφ᾽ αὐτὸν ἐτρέψατο, καὶ αὐτὸν ζωγρείαν εἷλεν. Ἐπειδή τε ἤδη ἐν χερσὶν εἶχε, σκηνήν τινα τῶν ἀπὸ λίνου πεποιημένων διαπετάσας, καθίζει ἐπὶ ταύτης τὸν Ἀρχιερέα, ἐς ἔδαφός τε καταβαλὼν ἑαυτὸν, πρηνής τε χερσὶ καὶ ποσὶν ἐρειδόμενος, προσῄει. τὸ μὲν τὴν ἁμαρτάδα δῆθεν ἐξιλασκόμενος, τὸ δὲ καὶ Ῥὴξ προβεβλῆσθαι ἀξιῶν. Ὁ δὲ δέχεταί τε προσιόντα (καὶ τί γὰρ ἂν ἔδρασε;) καὶ Ῥῆγα λοιπὸν ὀνομάζει. ἐξ ἐκείνου τε Ῥὴξ ὁ Λογγιβαρδίας ἡγεμονεύων καλεῖσθαι εἴωθε. Ῥογέριος δὲ ἐπειδὴ τοῦ κατὰ σκοπὸν ἔτυχε, πρέσβεις ἐς Βασιλέα Ἰωάννην ἔτι περιόντα πέμψας, ᾐτεῖτο αὐθις τοῦ ἐκ βασιλείου αἵματος ἐπὶ παιδὶ ζεύξασθαι τῷ αὐτοῦ. Ἀλλ᾽ οὔπω τέλος εἶχε τὰ τῆς πρεσβείας, καὶ Ἰωάννης τὸν βίον κατέλυσε. Μετὰ δέ τινα χρόνον, Μανουὴλ ἤδη τὴν αὐτοκρατορίαν διέποντος, ταὐτὰ καὶ πάλιν πέμψας ἠξίου, ὅθεν καὶ Βασίλειός τις ἐπώνυμον Ξηρὸς εἰς Σικελίαν ἀφίκετο, Ῥογερίῳ περὶ τούτου διαλεξόμενος. Ἀλλ᾽ ἐκεῖνος χρυσίῳ κλαπεὶς παρ᾽ αὐτοῦ, ἀλλόκοτά τινα ὡμολόγει. ὧν δὴ κεφάλαιον ἦν, τὸ ἐν ἴσῳ μεγαλείῳ Βασιλέα τε τοῦ λοιποῦ καὶ Ῥογέριον ἔσεσθαι. ὅθεν δὴ τὰς μεγάλας ἀναῤῥαγῆναι συμβέβηκε μάχας. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν Ξηρὸς ἐς Βυζάντιον ἐπανιὼν τὸν βίον κατέστρεψε, δίκην οὔπω τῶν τετολμημένων δοὺς, Βασιλεὺς ὅσα καὶ ἀθύρμασι ταῖς ἐκείνου πρεσβείαις προσεσχηκὼς, Ῥογέριον αὐτὸν χαίρειν εἴα. Θυμομαχήσας δὲ ἐκεῖνος, ἐξαπάτην τέ τινα τὸ πρᾶγμα εἶναι οἰηθεὶς, στόλον ναυπηγησάμενος ἐν παρασκευῇ εἶχε, καιροφυλακῶν τρόπῳ ὅτῳ δὴ Ῥωμαίους ἀμύνεσθαι. καὶ ἔτυχέ γε τοῦ κατὰ σκοπὸν ὁ Βάρβαρος. Ἐν ἀκμῇ γὰρ τῆς τῶν Δυσμικῶν ἐθνῶν ἐς τὰ Ῥωμαίων ἐμβολῆς, Κόρινθόν τε καὶ Εὔβοιαν καὶ Θήβας λῄσατο τὰς Βοιωτικάς. ἅτε γὰρ τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ ἐπὶ τοῖς ἀνὰ χεῖρας κατ᾽ ἐκεῖνον ἠσχολημένου τὸν χρόνον, κατὰ πᾶσαν ἄδειαν ταῖς εἰρημέναις οἱ Βάρβαροι ἐγχαθίσαντες πόλεσι, λαφύρων τὰς ναῦς ἐπλήσαντο. Ἐκεῖθεν τε ἐπὶ Κέρκυραν διαβάντες, κατὰ κράτος αὐτὴν εἷλον, καὶ ὡς ἤδη οἰκείας μετεποιοῦντο, παντὶ κρατυνάμενοι τρόπῳ. Ὁ μαθὼν Βασιλεὺς, ἐν ἀθυμίᾳ πολλῇ ἦν. ἀμέλει καὶ ἐσκέπτετο, πῶς ἂν τὸν Ῥογέριον ἀμύνηται, καὶ δίκην τῶν τετολμημένων ἐπιθήσει τὴν δέουσαν. Στόλον οὖν τριήρων μὲν πεντακοσίων, ἱππαγωγῶν δὲ καὶ φορταγωγῶν ὡς χιλιοστὺν ὅλην ἑτοιμασάμενος, αὐτὸς μὲν ᾔει διὰ τῆς ἠπείρου, ὁ δὲ στόλος διαπόντιος ἐφέρετο ἐξαίσιος οἷος.

γ΄. Ἄρτι δὲ περὶ τὴν πόλιν Φιλίππου γεγο-

A petum multitudinis sisteret, quingentos circiter milites palo affixit, neque tamen hac ratione quicquam confecit. Alemanni quippe nulla pœnæ ac supplicii habita cura, nihilo minus dilabebantur. Tum vero Lotharius mœrore confectus, in gravissimam incidit febrem, nec multo post diem clausit extremum. Principatum, ut diximus, postea Conradus adeptus est.

II. His ita confectis rebus, Longobardiam recepit rursum Rogerius. Quod cum ferre haud posset Romanus Pontifex, Alemannis in auxilium accitis, summo animi ardore in Rogerium proficiscitur. At is castrametantem inopi-
B nate invadens, cæteris in fugam conjectis, ipsum etiam vivum capit. Cum jam illum in manibus haberet, expanso ex linteis tabernaculo, in eo sedentem Pontificem collocat, ipse humi prostratus, ac manibus pedibusque pronus incumbens ad illum adrepit, partim delicti implorans veniam, partim ut Regium sibi nomen vellet impertiri deprecatus. Accedentem excepit Pontifex, (quid enim egisset aliud?) & Regem insuper appellavit. Atque inde Longobardiæ Princeps Rex vocari consuevit. Rogerius igitur cum ex voto successissent omnia,
C Legatos ad Imperatorem Joannem, qui adhuc erat in vivis, misit qui ex Imperatorio sanguine uxorem pro filio suo expeterent. Sed nec dum expedita erat Legatio, cum Joannes vita functus est. Interjecto deinde aliquo tempore, cum jam Manuel Imperium esset adeptus, eadem per Legatos iterum postulavit: eumque in finem Basilius, cognomento Xerus, in Siciliam trajecit, ut iis de rebus cum Rogerio sermones conferret. At Xerus auro ab illo corruptus, ineptas nescio quas conventiones pepigit, quarum caput erat, æquali in posterum majestate Imperatorem & Rogerium futuros. Atque inde in-
D gentia exarsere bella. Reverso quippe Byzantium Xero, & ante quam suæ dedisset pœnas audaciæ demortuo, posthabitis neglectisque penitus iis quæ in hac Legatione peregerat, Rogerium valere jussit. Ille vero totus Martem spirans, illusum se ab Imperatore ratus, classem ædificat, paratamque habet, occasionem captans qua illatam sibi a Romanis injuriam quavis ratione vindicaret. Nec aberravit a scopo Barbarus. Quo enim tempore in Provincias Romanas fervebat Occidentalium nationum irruptio, Corinthum, Euboeam & Thebas Bœoticas deprædatus est. Iis quippe tempori-
E bus, dum rebus præsentibus detineretur Romanorum exercitus, oppida illa, obsistente nemine, oppugnantes Barbari, naves præda impleverunt. Inde Corcyram digressi, totis viribus expugnatam, ut propriam deinceps munivere. His auditis, consternatus Imperator, multa secum animo volvebat, quo pacto Rogerium ulcisceretur, & dignas delictis pœnas rependeret. Instructa itaque quingentarum triremium classe, hippagogarum vero & onerariarum mille, ipse quidem per continentem iter instituit, interea dum immensa & formidanda classis per maria fertur.

III. Ad Philippopolim cum perveniss-

Edit. P. pag. 53.

fet Imperator, fama percrebuit Scythicas copias Istrum trajecisse, & obvia quæque rapere ac depopulari: sed & haud ignobile oppidum flumini adjacens expugnasse. Ejusmodi accepto nuntio, abscedens inde Princeps, naves versus Istrum flectere jussit, interimque dum advenirent, circumjacentes campos venando perlustravit. Quippe cum deserti essent omnino, & jam pridem inculti, atque adeo longius protenderentur, ingentem ferarum copiam gregatim hic innutriri contigerat. Cum hisce daret operam, nuntiatur Scythas, facta ingenti in Romanorum agris præda, nuper transivisse Istrum, nec procul inde, fixis tabernaculis consedisse. Quibus auditis, quanta potuit celeritate ad fluvium contendit. Navicula ibi reperta, cujusmodi illic ad eas ripas stare solent, ex unico fabricatæ ligno, eam ad se mandat impelli. At pervicax portitor, ubi se ab Imperatore accersiri videt, *Si rerum nostrarum*, inquit, *curam habuisset Imperator, neque capta foret Demnitzicas*, (sic enim appellabatur quod a Scythis captum fuisse castrum diximus) *neque res nostræ hic a Barbaris direptæ pro libitu & ablatæ fuissent*. Ad hæc ajunt indignatum respondisse Principem: *Non sim ego ille, cui divinitus a Deo collatum est Romanorum Imperium, nisi confestim audaciæ pœnas dederint Scythæ*. Quapropter reliquum exercitus eo loci, & ad ripas castrametatum reliquit. Ipse quia nondum, uti dictum est, advenerant naves, aptatis connexisque inter se lembis, cum quingentis, ex iis qui sibi aderant, Istrum superavit: cumque ultra vellet procedere, in duos alios navigabiles fluvios incidit. Ut vero nullum ibi apparuit navigium, quo ad trajectionem uteretur, suis imperavit, ut actuarias quæ in Istro erant equis alligarent, atque ita ad fluvios transveherent. Quo facto, nullo labore trajecerunt. Loco deinde spatioso transmisso, ad montem usque Tenihornium, qui Tauroscythicæ finibus adjacet, pervenere. Ibi cum vacua prorsus ac deserta invenissent Scytharum castra (nam illi paulo ante se inde receperant) ulterius progrediuntur. Medio autem die cum ex hostibus nemo appareret, Scythas, qui Romanis militabant, seligit Imperator, & Giphardo Duce, viro rei militaris peritissimo, mittit, ut a tergo insisterent hostibus, & si daretur occasio, manus consererent, dum ipse lento interea gradu subsequeretur. Nondum plurimum consumpserat itineris Giphardus, cum in hostes incidit. Sed prælium committere non ausus, quod longe numerosior Barbarorum sibi videretur acies, Imperatorem per nuntios, ut confestim accederet, sollicitavit. His acceptis, arma continuo induit Princeps, armatur perinde & totus exercitus: Mox a tergo Scythas simul adorti, cum iis manus conserunt. Primo quidem stetere Scythæ, velut subeuntes excepturi: ac in phalangem ordinati, voluere ut auxilia, tum pro se, tum pro præda quam fecerant, primos impetus sustinerent. Validum utrinque fit prælium. Complures Romani præclare factis ibi inclaruere, atque inprimis Imperator. Hostibus enim cominus acriter urgentibus, ipse invectus hasta dissolvit confertos pugnantium

Edit. Paris. pag. 54.

pag. 55.

A νόντι τοῦ Αὐτοκράτορος, φήμη παρέπεσεν, ὅτι δὴ στράτευμά τι Σκυθικὸν Ἴστρον περαιωσάμενον, αἱρεῖ τε τὰ ἐν ποσὶ καὶ ληΐζεται πάντα. καὶ εἷλόν γε καὶ πόλιν λόγου ἀξίαν, τῷ Ἴστρῳ καὶ αὐτὴν πίνουσαν ναμάτων. Τὰ μὲν δὴ τῆς φήμης ἐν τούτοις ἦν. Ὁ δὲ Βασιλεὺς ἐκεῖθεν ἀποκλίνας, τὰς ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἀνακομισθῆναι κελεύσας. ἕως δ' ἐκεῖναι ἀφικνόμεναι, ἐν τούτῳ τὰς ταύτῃ περιῄει θηρώμενος πεδιάδας. συμβαίνει γὰρ αὐτὰς ἅτε ἐρήμοις παντάπασι καὶ ἀοικήτοις ἐκ πολλοῦ προκειμέναις, ἀγεληδὸν ἀγρίων τι χρῆμα ζώων ἐντρέφεσθαι. Ἐν ᾧ δὲ πρὸς τούτοις ἦν, ἀγγέλλει αὐτῷ ὅτι δὴ Σκύθαι, λείαν ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἐπαγόμενοι, τὸν Ἴστρον ἄρτι διέβησαν. οὐ μακράν τε ἄποθεν ἐσκηνωκότες αὐλίζονται. B ἅπερ ἐπειδὴ ἤκουσεν, ὡς εἶχε τάχους, αὐτίκα ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐφέρετο. Ἔνθα λεμβαδίῳ περιτετυχηκώς, ὁποῖα πρὸς ταῖς τῇδε ὄχθαις ἑστάναι εἴθισται, ξύλου πεποιημένα ἑνός, ἐκέλευσεν ἄγεσθαι τοῦτο πρὸς αὐτόν. Ἀλλ' ἦν ἰσχυρογνώμων ὁ πορθμεύς, καὶ Βασιλέα μεταπέμπεσθαι τοῦτον ἀκούων, Εἰ Βασιλεὺς τῶν καθ' ἡμᾶς ἔμελεν, εἶπεν, οὐκ ἂν ὅ, τε Δεμνίτζικας ἑάλω (οὕτω γὰρ τὸ τοῖς Σκύθαις, ὥσπερ εἴρηται, αἱρεθὲν ὠνομάζετο φρούριον) καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς πρὸς τῶν Βαρβάρων κατ' ἐξουσίαν ἤγετό τε καὶ ἐφέρετο. Λέγεται τοίνυν πρὸς ταῦτα διαγανακτηκότα τὸν Βασιλέα. Ναὶ δή, φάναι, μὴ ἂν αὐτὸς εἴην, ᾧ τὰ Ῥωμαίων θεό- C θεν ἐπιτέτραπται πράγματα, εἰ μὴ αὐτίκα τῶν τετολμημένων Σκύθαι δώσουσι δίκας. Διὸ δὴ τὸ μὲν λοιπὸν τοῦ στρατεύματος, αὐτοῦ που καὶ ἐπὶ ταῖς ὄχθαις ἐστρατοπεδευσόμενον ἔλιπεν. αὐτὸς δὲ τῶν νεῶν ἔπω, καθάπερ εἴρηται, ἀφικομένων, τοὺς λέμβους ἀλλήλοις ξυνδήσας καὶ ἁρμοσάμενος, σὺν πεντακοσίοις τῶν ἀμφ' αὐτὸν τὸν Ἴστρον διέβη. μέλλων τε ἐπίπροσθεν ἰέναι, δυσὶν ἄλλοις ἐντυγχάνει ποταμοῖς ναυσιπόροις. Ὡς δ' οὐδαμῆ λεμβάδιον ἐνταῦθα διεφαίνετο, ᾧ χρήσαιτο ἄν τις ἐς τὴν περαίωσιν, ἐκέλευε τοὺς περὶ αὐτόν, τοῖς τῶν ἵππων οὐραῖς τὰ ἐπὶ τοῦ Ἴστρου ἀκάτια ξυνδήσαντας, εἰς τοὺς εἰρημένους μετάγειν τῶν ποταμῶν. οὗ γεγονότος, ἀμογητὶ διέ- D βαινον. Χῶρον δέ τινα δολιχὸν διαμείψαντες, ἄχρι καὶ ἐπὶ ὄρος Τένυορμον ἦλθον, ὅπερ ἀγχοῦ Ταυροσκυθικῆς ἐσχατιᾶς ἀνίσχει. ἔνθα τὸ τῶν Σκυθῶν στρατόπεδον ἀνδρῶν παντάπασιν ἔρημον εὑρηκότες, (ᾤχοντο γὰρ οὐ πολλῷ πρότερον ἀπιόντες,) προσωτέρω ἐχώρουν. Ἐπεὶ δὲ ἀμφὶ μέσην ἡμέραν ἤδη ἦν, καὶ οὐδεὶς οὐδαμοῦ πολεμίων διεφαίνετο, Σκύθας τοὺς ὅσοι Ῥωμαίοις ξυνεστρατεύοντο ἀπολεξάμενος Βασιλεύς, ὑπὸ στρατηγοῦντι Γιφάρδῳ, ἀνδρὶ πολέμων ἐμπείρῳ πολλῶν, αὐτοὺς μὲν ὀπίσω τῶν πολεμίων ἰέναι ἔπεμψεν, ἰχνοσκοπήσοντάς τε, καὶ ὅπῃ δυνατὰ εἴη, μαχησομένους. αὐτὸς δὲ κατόπιν ἐπορεύετο σχολαιότερον. Οὐκ εἰς μακρὰν οὖν ὁ Γιφάρδος τοῖς πολεμίοις ἐν- E τετυχηκώς, ἐπειδὴ μὴ ἐθάρρει τῇ συμβολῇ (τὸ γὰρ Βαρβάρων πλῆθος ἀριθμοῦ κρεῖσσον αὐτῷ κατεφαίνετο,) πέμψας ἐπὶ τὸν Βασιλέα, ἥκειν αὐτὸν ὅτι τάχιστα ἐδεῖτο. Ταῦτα ἐπειδὴ Βασιλεὺς ἤκουσεν, αὐτός τε πρὸς τοῖς ὅπλοις αὐτίκα ἐγένετο, καὶ τὸ στράτευμα ἐξώπλιστο ἅπαν, ὄπισθέν τε Σκυθῶν διώξαντος, εἰς χεῖρας ἤδη ἦλθον αὐτοῖς. Σκύθαι τοίνυν τὸ μὲν πρῶτον ἔστησάν τε ὡς ὑποδεξόμενοι σφᾶς, καὶ ἐς φάλαγγα ταξάμενοι βοηθεῖν ἄν τι σφίσι τε αὐτοῖς, καὶ ὧν ἐπήγοντο λαφύρων προσποιεῖσθαι ἤθελον. ἥ τε συμβολὴ ἑκατέρωθεν σὺν ὠθισμῷ καὶ βίᾳ ἐγίνετο. Ὅτε δὴ πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι Ῥωμαίων ἄνδρες ἐγένοντο ἀγαθοί, Βασιλεὺς δὲ πάντων μάλιστα. τῶν γὰρ πολεμίων ἐγγύτατα ἐγκειμένων ἰσχυρῶς, αὐτὸς σὺν τῷ δόρατι ἐπελαύ-

ναν, τὸν συνασπισμὸν αὐτοῖς ἔλυεν, οὐ καθ' ἕνα μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ συνωρὶς, δύο πολλοὺς ἐκείνων ἀποκτείνας. ὅθεν καὶ τῇ ἀνυποστάτῳ τοῦ Βασιλέως παρακεκινημένων ὁρμῇ, Ῥωμαῖοι ὁλοσχερέστερον κατ' αὐτῶν ἐπιβρίσαντες, λαμπρὰν ἤδη τὴν ἐπαγωγὴν ἐποίουν. Πολλοὶ μὲν οὖν Βαρβάρων ἔπεσον, ἑάλωσαν δὲ καὶ εἰς ἑκατὸν μάλιστα, ἐν οἷς καὶ Λάζαρος ἦν, ἀνὴρ ἐπὶ πλεῖστον μὲν ἀνδρείας ἥκων, ἐπὶ τοῖς ἐν σφίσι φυλάρχοις ἀποβλέπτος ὤν· τοὺς δ' ἄλλους, ἵππων τε ἀρετὴ, καὶ τὸ τῶν ὀρῶν διεσώσατο λάσιον, ἃ τῇδε πολλὰ παραπέπτωκε. Ῥωμαῖοι δὲ τὰ ἐκ προνομῆς ἀνελόμενοι πάντα, ὀπίσω λοιπὸν ἀνεχώρουν, ὅτε δὴ καὶ Σώτας ἐκεῖνος, ὃν πλούτῳ τε καὶ γένει, καθάπερ εἴρηται, διενεγκόντα ἀνδραποδισθῆναι Σκύθαις ξυνέβη, ἀδείας λαβόμενος, φυγὰς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἦλθε.

δ'. Τοῦτο τὸ τρόπαιον ἐξ ὑπογύου κατορθωκὼς ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐκεῖθεν ἀπήλαυνε, πρὸς τὸν κατὰ Σικελίας ἤδη συσκευαζόμενος πόλεμον. Τοσοῦτον γὰρ αὐτῷ περὶ τοὺς πολεμικοὺς καμάτους ἄτρυτον ἦν, ὅσον οὔπω οὐδενὶ οἶμαι ὑπῆρξε, καὶ τῶν τῆς κοινῆς καὶ στρατιωτικῆς γεγονότων μοίρας, μὴ ὅτι γε Βασιλεῦσιν ἢ Στρατηγοῖς. Ἤει τοίνυν, Σικελίαν τε περινοῶν καὶ Ἰταλίαν πᾶσαν· Ἀλλ' ὡς ἔοικε, τύχη, καὶ δόξαν ἀληθῆ παραιτεῖται, καὶ τὴν σὺν ἐπιστήμῃ στρατηγίαν πόνῳ οὐδενὶ ἐς τοὐναντίον ἅπαν ἀποφέρειν ἐπίσταται. Ὁ μὲν γὰρ, καί τοι τῶν Σκυθικῶν μεταξὺ περισπασάντων, ὅμως ἔφθη ἐπὶ Καρωτὸν τῷ χώρῳ ἐπιστὰς, ὅθεν καὶ τὴν ἀπόπλοιαν ποιεῖσθαι ἐχρῆν, τὸ δὲ στόλον ξυνέβαινεν, εἴτε πνεύμασιν ἐναντίοις τοῖς ἐπὶ τὰ πρόσω ἀποκοπέντα, εἴτε καὶ τῇ τοῦ Δουκὸς περὶ ταῦτα ἀμαθίᾳ, ὀψέ καὶ κατόπιν ἐλθεῖν τοῦ καιροῦ. Ἔαρος γὰρ τοῦ Βυζαντίου ἀναχθεὶς λιμένος, φθινούσης ἤδη τῆς ὥρας ἐς Βασιλέα κατῆρεν. ἐντεῦθεν τε τὰ Ῥωμαίων ἔσφηλε πράγματα. ἀνέβη μὲν γὰρ καὶ τὴν διήρη ὁ Βασιλεύς, καὶ τὸ ναυτικὸν ἅπαν πρὸς ταῖς κώπαις ἐκάθητο, ὡς αὐτίκα ἀποπλευσόμενον. ἀλλὰ χειμὼν ἄγριος καὶ πνευμάτων βία αἰφνίδιον καταρραγεῖσα, ἀπεῖρξαν αὐτὸν τοῦ ἐγχειρήματος. Πελάγη τε γὰρ ἐνταῦθα δεινῶς ἀχανῆ τέταται, καὶ ἔστιν ἐπιεικῶς κινδυνώδης ὁ πλοῦς, καὶ μάλιστα χειμῶνος. ὅθεν καὶ αὐτὸς μὲν ἐπί τινα χῶρον ἀγχοῦ τῆς Βερροίας ἀναζεύξας, ἐνταῦθα διεχείμαζε· τὸν δὲ γαμβρὸν Στέφανον, ὃν Κοντοστέφανον σμικρολογούμενοι οἶμαι ἐκάλουν (βραχὺς γὰρ τὴν ἡλικίαν ἦν) ἐπὶ Κέρκυραν ὑπὸ Σικελῶν τῷ τηνικάδε, καθάπερ εἴρηται, ἐχομένην, σὺν παντὶ τῷ ναυτικῷ ἔστελλε, Ῥωμαίοις ταύτην ἀνασωσόμενον. Ἀλλ' ὁ μὲν πρὸς τῇ πόλει γενόμενος, πεῖραν τε παντοδαπὴν τῷ περιβόλῳ προσαγαγὼν, ἐνταῦθα τὸν βίον κατέλυσεν, ἔτι τῶν πραγμάτων αἰωρουμένων, τρόπῳ ὅνπερ αὐτὸς ἐρῶν ἔρχομαι. Κλίμακα λίαν ἐπιμήκη ξυμπήξας, πολλῷ τε τειχίων ὑπερανισταμένην τῶν ἐκτὸς, διὰ ταύτην ἐπὶ τὴν πόλιν ἀνῆγε τὸ στράτευμα. Λίθου τοίνυν μέγα τι χρῆμα τῆς ἀκροπόλεως ἐκ μηχανῆς τινὸς ἀφεθὲν, τῇ κλίμακι προσαράσσει· ὑπὸ σφοδρότητος τε κατεαγὲς, τεμμάχια πολλαχοῦ διαφῆκε, ὧν ἓν ἐπὶ τὸν Δοῦκα μετενεχθὲν, καιρίαν αὐτὸν ἔπληξε. Ὁ δὲ καίτοι θνήσκοντος ὅσον οὐκ ἤδη αἰσθόμενος αὐτοῦ, ὅμως πολλὴν ἐποιεῖτο πρόνοιαν, ὅπως ἂν μὴ συναισθήσεως ἀμφοτέροις γεγεννημένης, Ῥωμαίοις μὲν δειλία, ὡς τὸ εἰκὸς, θάρσος δὲ Σικελοῖς ἤδη ἐνδεδωκόσι γένοιτο. διὸ καὶ αὐτὸν μὲν ἡσυχῇ ἐπὶ τῶν τῆς νηὸς ἐκέλευσε ἐνθεμένους καταστρωμάτων, ἔργου καὶ πάλιν ἔχεσθαι. Ἀνδρόνικον δὲ, ὃς ὕστατος αὐτῷ τῶν παίδων ἐγένετο, καὶ τῶν πελεκυφόρων προσκαλεσάμενος τὸν ἐξάρχοντα, παραινέσεις προσῆγε μηδαμῇ τῷ

A ordines; neque singulatim dumtaxat, sed & binos simul interdum, multis eorum cæsis. Ita invicto Principis impetu proturbatis hostibus, Romani viribus integris ingruentes, totam aciem perrupere. Plurimi tum cecidere Barbarorum, centum circiter capti, atque in iis Lazarus, animi robore præstans, & inter Scythicos Phylarchos conspicuus. Reliquos, equorum virtus, & densa montium, qui complures ibi sunt, servavere; Romani autem, postquam cuncta pabulationibus absumpserant, retro deinde cesserunt: Quo tum tempore Sotas ille, quem genere & divitiis præpollentem, ut diximus, ceperant Scythæ, arrepta occasione, fuga in castra pervenit.

IV. Hac subitanea parta victoria inde
B recessit Imperator; ad bellum contra Siciliam se se comparans. Tantum enim in illo erat ardoris, & animi ad bellicos labores, quantum ut arbitror, ne ulli quidem adfuit vel vulgarium in exercitu militum, ne dum Imperatorum vel Ducum. Ibat igitur non Siciliam modo, sed & universam Italiam animo complexus: At verum, ut videtur, aversatur gloriam fortuna, imperandique artem militari scientiæ conjunctam labore nullo vertere in contrarium probe novit. Ille quidem etsi a rebus Scythicis interea vocaretur, nihilominus tamen ad Cærotum, locum sic dictum, occurrit, ex quo navigationem institui oportebat. Tum quoque accidit ut classis, si-
C ve reflantibus detenta ventis, sive Ducis imperitia, serius, nec opportune advenerit. Quippe circa vernum tempus Byzantino egressa portu, exacta jam æstate, ad Imperatorem delata est. Atque inde excidere res Romanæ. Biremem enim conscenderat Imperator, totaque classis, velut statim discessura, remos expediverat, cum tempestas valida, visque repente suboriens ventorum illius præpedivere consilia. Vasta quippe hic porriguntur maria, eoque periculis magis est obnoxia navigatio, maxime hyeme: unde in locum haud procul Berrhœa concessit Princeps, ibique hyemavit. Sororium vero Stephanum, quem diminuendi ergo Contostephanum vocabant (erat namque statura exi-
D gua) ad Corcyram, quæ tum temporis, ut scripsimus, parebat Siculis, cum omni navium apparatu dimisit, quo hanc Romano rursum Imperio assereret. Verum ille ut ad civitatem appulit, oppugnatis & tentatis undequaque mœnibus; vitam istic finivit, rebus adhuc infectis ac dubiis, eo, quem nunc dicturus sum, modo. Extructa perquam altissima scala, murisque exterioribus longe excel- *Edit. Par.*
siore, per eam transmittere militem in *pag. 56.*
urbem statuit. Lapis autem ingentis magnitudinis ex machina quadam emissus, & ad scalam allisus, præ vehementi quo impulsus est impetu, in varia frustula
E dissectus est, quorum unum ad Ducem perlatum lethali eum vulnere perculsit. Ille vero & si mortem sibi videret imminere, maxime tamen in id incubuit, ne utrinque cognito quod acciderat, metus, ut erat vero simile, Romanis; animus autem Siculis, jam jam deficientibus, adderetur. Quapropter, ut se in navigii tabulatis clam deposito, cœptis denuo insisterent, præcepit. Andronicum vero, qui filiorum erat ultimus, & Bipenniferorum Præfectum, ad-

Sent.

vocatos, multis est cohortatus, ut id efficerent, ne a priori audacia remitterent Romani, sed operi potissimum instarent, cum capiendæ mox orbis spes adesset. Verum fuerunt hæc virilis, ut arbitror, & Martii, patriæque amantis animi argumenta. Quippe statim atque in vulgus res cœpit disseminari, omnia in contrarium cessere. Nam & Romanos qui mœnia jam ascenderant, Siculi exegerunt, tumultuque & consternatione omnia repleta sunt. Atque is tum fuit rei Romanæ status.

V. His cognitis, non modice, ut par erat, commotus Imperator, classis præfecto, qui in defuncti locum designatus fuerat, præcepit, ut urbem absque ulla remissione oppugnaret. Sed & ab illo nulla memorabili re gesta (quippe Romanos inter & Venetos, qui tum iis merebant, exorta præter opinionem contentio, Romano exercitui felicitatem ademerat.) Coactus tandem est ipsemet Princeps eo se conferre, & ad oppugnationem aggredi. Diremptis itaque Romani Venetique exercitus simultatibus, ac utrinque iis qui causam præbuerant mulctatis, magno impetu mœnia impugnavit. His rebus occupato Principe, Rogerius Siciliæ Tyrannus ut ad Corcyram Imperatorem agere intellexit, classem misit in fines Romanorum, eo animo, ut videlicet hac belli translatione solvendæ obsidionis necessitatem imponeret. At Imperator divisa classe, partem alteram misit duce Churupo, quæ Siculis Romanas terras incursantibus continuo occurreret, resisteretque: Ille autem in oppugnanda pertinacissime Corcyra magis institit. Per scalas namque magnitudinis immensæ e navigiis non sine difficultate ad mœnia applicatas, milites eduxit: quarum una conscendentium pondere effracta, in mare complures dejecit, qui miserandum in modum effusa anima egregiam virtutis suæ memoriam Romanis reliquerunt. Verum Siculi, etiam si intra mœnia jam Romanos conspicerent, non ideo tamen urbem Imperatori tradere voluerunt; sed in arcem quanta potuerunt celeritate contendentes, inde se tuiti sunt, lapidibus telisque ac rebus aliis quæ ad manus occurrebant, imbris de cælo fusi instar, in oppugnantes projectis. Tantam enim in altitudinem assurgit acropolis, ut ne oculis quidem illius structura comprehendi facile possit. Ajunt eo tum tempore propter reluctantem fortunam graviter succensum Imperatorem, rectum in biremi qua vehebatur constitisse, ac mandasse remigibus, ut appellerent navem ad mœnia, quo ipse ascenderet. Verum ducum aliqui, præsertim consanguinei, totis hoc viribus prohibuere, etsi pertinacius in id incumberet. Nam præterquam quod animi generositate præstabat, erat etiam imperterritus. Nonnullos audivi qui & temeritatis illi crimen affingerent, siquidem divinum prope, & humano majorem animum semper præ se tulit; adeo ut cum annum ageret decimum sextum, sua ipsius manu captos sæpe Barbaros adduxerit. Unde uxor, quæ ex Alemannia ortum ducebat, præclaro illa & bellicosissimo genere prognata, in medio aliquando Senatu, in hæc verba prorupit. *Neminem unquam auditum a se fuisse, qui tot*

A θάρσους ἐνδοῦναι Ῥωμαίους, ἀλλὰ νῦν ἔτι μάλιστα πρὸς ἔργοις γίνεσθαι, ὅτι οὐ μακρὰν ἐλπίδων ἑστήκασι τὴν πόλιν ἑλεῖν. Ἀλλ' ἦσαν ταῦτα ψυχῆς μὲν οἶμαι γνωρίσματα ἀνδρείας, καὶ τὸ ὅλον Ἀρεϊκῆς τε καὶ φιλοπάτριδος. Τὸ δὲ πρᾶγμα ἅμα τε ἐπέπρακτο, καὶ ἅμα τοῖς πλήθεσιν ἔκπυστον γεγονὸς, εἰς τὸ ἐναντίον περιῆλθε πάντα. Ῥωμαίους τε γὰρ, καίτοι τειχέων ὕπερθεν ἤδη γεγενημένους, ἀπώσαντο Σικελοὶ, καὶ σύγχυσις εἶχε πάντα καὶ θρούς. Καὶ τὰ μὲν τῶν Ῥωμαίων ἐν τούτοις ἦσαν.

έ. Βασιλεὺς δὲ τούτων ἀκούσας, ἠνιάθη μὲν ὡς τὸ εἰκός. στολάρχην δὲ ἀντ' αὐτοῦ προκεχειρισμένος, ἀνενδότως τῆς πολιορκίας ἐκέλευεν ἔχεσθαι. Τοῦ δὲ καὶ αὐτοῦ οὐδὲν ἔτι B καὶ λόγου ἄξιον ἐνδειξαμένου (στάσις μὲν γὰρ Ῥωμαίων μεταξὺ Οὐενετικῶν τε, οἳ τηνικάδε σὺν αὐτοῖς ἐστράτευον, ἐξαπιναίως ἀναφθεῖσα, τὸ κατορθωτικὸν τοῦ Ῥωμαίων παρείλετο στρατοῦ) τέλος ἠνάγκαστο αὐτὸς Βασιλεὺς ἐνταῦθα γεγονὼς, τῆς πολιορκίας ἅψασθαι. Οὐενετικοῖς γοῦν καὶ τῷ Ῥωμαίων στρατῷ τὰ διάφορα λύσας, δίκας τε τοῖς ἐξ ἀμφοτέρων αἰτίοις πραξάμενος τὰς προσηκούσας, κραταιότατα τῷ περιβόλῳ ἐπέθετο. Καὶ ὁ μὲν πρὸς τούτοις ἦν. Ῥογέριος δὲ ὁ Σικελῶν τύραννος, πρὸς τῇ Κερκύρᾳ διατρίβειν Βασιλέα πυθόμενος, στόλον ἐπὶ γῆν τὴν Ῥωμαίων ἔπεμπεν, ἐκεῖνο κατὰ νοῦν ἔχων, ὅπως δηλαδὴ τῇ πρὸς ἐκεῖνα μεταφορᾷ τῆς πολιορκίας ἀποσχέσθαι καταναγκά- C σειε. Βασιλεὺς δὲ μοῖραν τινὰ τῶν σὺν αὐτῷ ἀποθέμενος νεῶν, αὐτὰς μὲν ὑπὸ στρατηγοῦντι τῷ Χουρούπῃ Σικελοῖς ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων, ὥσπερ ἔφην, ἰοῦσιν ἀντιταξομένας αὐτοῦ δὴ ἔπεμπεν· αὐτὸς δὲ ἔτι μᾶλλον ἐνέκειτο πειρότατα Σικελοὺς πολιορκῶν. Κλίμακας γὰρ ὑπερμεγέθεις διὰ τῶν νεῶν τοῖς τείχεσι προσερείσας, μόγις μὲν καὶ ξὺν βίᾳ, ἀνῆγε δ' οὖν ὅμως τὸ στράτευμα. ὅτε ξυνέβη μίαν τῶν κλιμάκων τῷ τῶν ἀνιόντων ἄχθει καταρραγεῖσαν, εἰς θάλασσαν πολλοὺς ἐνεγκεῖν. Οἱ δὲ τλήμονες τὰς ψυχὰς ἐκφυσήσαντες, πολύν τινα τῆς αὐτῶν ἀρετῆς Ῥωμαίοις ἀπολελοίπασι λόγον. Ἀλλὰ Σικελοὶ, καίτοι ἔνδον ἤδη τειχέων Ῥωμαίους γεγονότας ἰδόντες, ἐνδιδόναι Βασιλεῖ τὴν πόλιν οὐδαμῇ ἤθελον. ὅθεν καὶ ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν ὡς D εἶχον τάχους ἀναδραμόντες, ἐντεῦθεν ἠμύνοντο, λίθους καὶ βέλη, καὶ ἅπαν τὸ παρατυχὸν, ὡς ἐξ οὐρανοῦ τινος ὄμβρον ἐπ' ἐκείνους ἀφιέντες. Ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ὕψους αἴρεται τὸ φρούριον, ὡς μηδ' ὀφθαλμῷ ῥᾳδίως ἐξεῖναι τὴν οἰκοδομίαν ἀνατεθέντι περιαθρεῖν. Ὅτε δὴ λέγεται, θυμῷ τὸν Βασιλέα περιζέσαντα πρὸς τὸ ἐκ τῆς τύχης ἐκεῖνο δυσκλήρημα, ὄρθιόν τε ἐφ' ἧς ἐφέρετο στῆναι διήρους, καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς εἰρεσίας κελεύειν προσάγειν αὐτίκα τοῖς τείχεσι τὴν ναῦν, ὡς αὐτὸς οἶμαι ἀνόδου πειράσαιτο. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν τῶν στρατηγῶν τινὲς, καὶ πρὸς αἷμα ἐγγιζόντων αὐτῷ, παντὶ σθένει διεκώλυσαν, οὐκ ὂν μὴ οὐδὲ αὐτῷ σφόδρα ἐθέλοντι. πρὸς γὰρ τῷ γενναίῳ E καὶ ἀσφαλὴς ἦν τὰ πολλά. ἤδη δὲ τινῶν ἔγωγε καὶ θρασύτητος αἰτίαν προστριβόντων ἤκουσα αὐτῷ. δαιμόνιον γὰρ ἀεὶ καὶ ἀνδρείας πρόσω ἔτρεφε λῆμμα. Ἀμέλει καὶ ἑκκαιδέκα ἐνιαυτῶν πολλάκις ἑνὸς χειρὶ οἰκείας ζωγρείας παρείχετο βαρβάρους. διὸ ἅποτε καὶ ἡ ἐξ Ἀλαμανῶν αὐτῷ ξυνοικήσασα, ἐπὶ μέσης ἐξελάλησε τῆς Συγκλήτου βουλῆς, Μεγάλη μὲν καὶ αὐτὴ καὶ πολεμικωτάτου γένους, " εἰποῦσα, μηδένα δὲ μηδένα τῶν ἁπάντων ἀκοῦσαι τοσούτοις εἰς ἑαυτὸν ἐγκαλλωπισάμενον ἀριστεύμασιν. " ὅτε γε μὲν πρὸς τῷ Κερκυραίων τείχει ἐγένετο ναῦς τῶν

Edit. Paris. pag. 57.

ἐκ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στόλου, οὐ τῶν κυφοτέρων, οὐδ' ὁποῖαι χθαμαλαὶ τυγχάνουσιν οὖσαι καὶ ἐπιμήκεις, ἀλλὰ ὕψους μὲν καὶ εὔρους ἱκανῶς ἔχουσα, ἵππων δὲ πλήρης καὶ ὅπλων μεστὴ παντάπασιν οὖσα, βίᾳ πνεύματος ἐπί τι τοῦ περιβόλου παρενεχθεῖσα μέρος. ἔνθα πετρῶν προβολαὶ καὶ ῥαχίων ἱκανῶς ἐπιστοιβαζόμεναι, δυσπρόσοδον πάνυ τὸν χῶρον ποιοῦσι, δεινῶς ἐκλονεῖτο. Λίθοι γὰρ ἁμαξοπληθεῖς καὶ βέλη, καὶ πᾶν τὸ παρατυχὸν ὁμοῦ ἐπ' αὐτὴν ἐφέρετο πάντα, ὡς τοὺς ἐν αὐτῇ ἀπαγορεύσαντας ἤδη τοῖς ξυμπίπτουσι, περιδεεῖς τε καὶ καταπτηχότας τὰ τῆς νεὼς ὑπελθεῖν καταστρώματα. Ὃ κατανοήσας Βασιλεὺς, θατέρᾳ μὲν χειρὶ ἀσπίδα εἵλετο, οὐ τῶν συνήθων δὴ τινων, οὐδὲ ἐξ ὧν σῶμα φράγνυται ἕν, ὀρθίαν δὲ μάλιστα, καὶ ἣν οὐδὲ κουφίσαι ἀνδρὶ ῥᾴδιον γίνεται· θατέρᾳ δὲ, τὸ ἐπὶ τῆς Βασιλικῆς συνήθως τεταμένον διήρους χειρωσάμενος ἔπιπλον, ἅ τε ξυναγαγὼν, ὡς δι' αὐτοῦ ἅτε μὴ ἀντιτυποῦντος τὰς ἐκ τοῦ τείχους βολὰς ὑποτρίψοιτο, ἐπὶ τὴν ναῦν ἐφέρετο, καλωδίοις τε ταύτην ξυνδεθεῖσαν, ἑλκύσαι τε ἐκεῖθεν αὐτὴν ἴσχυσε καὶ τοῦ κινδύνου διασώσασθαι. ὅτε δὴ λέγεται ὡς ὁ τῆς Κερκύρας πρὸς τοῦ Ῥογερίου ἐπιτετραμμένος φρουρὰν, λίθους τῶν ἐκ πόλεως ἐπὶ Βασιλέα συχνοὺς ἐπαφιέντων, „Μὴ δῆτα, πρὸς τῆς ὑμῶν ἔφατο σωτηρίας, μὴ δῆτα, „ὦ συστρατιῶται, βέλος παρ' ὑμῶν σώματι τηλικούτῳ „ἐπαφείσθω μηδέν. ἂν λόγους ὑπὲρ τούτου διδόναι „χρεὼν, αὐτὸς ὑφέξω τῷ ἀγανακτοῦντι. ταῦτα μὲν οὖν „τῇδε ἐφέρετο. Ὁ δὲ Σικελὸς στόλος εἰς χεῖρας τοῖς ἀμφὶ τὸν Χούρουπ ἐλθὼν, ὁ μὲν πλεῖστος κατηγωνίσθη, τεσσαράκοντα δὲ νῆες ἐξ αὐτῶν τὸν κίνδυνον διαφυγοῦσαι, ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθον. ἔνθα καταχθέντες, οὐδὲν ὅ, τι καὶ λόγου ἄξιον ἔδρασαν· ταῖς δὲ περὶ τὴν Δαμάλεως περαίαν πῦρ ἐπαφεῖναι πειρασάμενοι καταγωγαῖς, αἰσχρῶς ἐκεῖθεν ἀπηλλάγησαν, πολλοὺς τῶν σφετέρων ἀποβαλόντες. Οὐ μὴν οὐδ' ὅσοι τὸν κίνδυνον ἔφυγον, ἐρρύσθησαν ἐς τὸ παντελές. ναυσὶ γὰρ περιτυχόντες, αἳ τὸ δημόσιον Κρήτηθεν ἐκόμιζον νόμισμα, τῇ μάχῃ οἱ πλείους γεγόνασι λάφυρον. Βασιλεὺς δὲ λιμῷ καὶ πολιορκίᾳ τὴν πόλιν παραστησάμενος, ἐκεῖθεν ἀνέζευξε. καὶ τοῦ λοιποῦ περὶ τῆς Σικελίας τε καὶ τῆς Ἰταλῶν ἐσκέπτετο γῆς, ὡς καὶ ταύτας Ῥωμαίοις ἀνασώσαιτο.

ϛʹ. Πυθόμενος δὲ, ὅτι δὴ Ἀλαμανοὶ καὶ Δαλμάται καὶ Παίονες, ἐπὶ τὸν κατὰ Σικελίας συσκευάζεσθαι πόλεμον μεμαθηκότες αὐτὸν, αὐτοὶ μὲν ἐξ Ἑσπέρας Ῥωμαίοις ἐπιτίθεσθαι εἰς ὁμολογίαν ἀλλήλοις ξυνῆλθον. Ἰαγουπασὰν δὲ ὁ Περσῶν φύλαρχος τῷ Σολτὰν ἅμα Ἀσίαν ληΐζεσθαι ἔγνωσαν· αὐτὸς μὲν ἐπὶ Δαλμάτας ἐφέρετο, τὸν ἐν σφίσιν Ἀρχιζουπάνον ἤδη, καὶ χειρῶν ἄρξαντα τῷ τέως ἀμύνεσθαι διὰ σπουδῆς ἔχων. Τὸ δὲ ναυτικὸν ἅπαν Ἰωάννῃ τῷ τῶν Ἀνατολικῶν καὶ Ἑσπερίων Δομεστίκῳ πιστεύσας, ἐκέλευε τῇ Ἀγκῶνι προσεσχηκέναι. ἐμπόριον δὲ Ἰταλίας ἐστὶν ἡ Ἀγκών· ἐντεῦθέν τε ὡς ἐξ ὁρμητηρίου κατὰ τῆς Ἰταλίας ἰέναι. Ἀλλ' ὁ μὲν Ἰωάννης μέχρι ποταμοῦ Βοΐσης ἐλθὼν, περαιτέρω ἰέναι οὐδαμοῦ ἐφρόντισεν. εἴτε δὴ ἀπειρίᾳ τῇ περὶ τὰ ναυμαχικὰ ταῦτα τοῦ Δομεστίκου διημάρτητο, εἴτε καὶ ταῖς Οὐενετίκων ὑπείκων ξυμβουλαῖς, ὡς μὴ Ἰταλίας ἐγκρατεῖς Ῥωμαῖοι γενόμενοι, χώρᾳ τε τῇ γειτόνων ἤδη καταστάντες τῇ αὐτῶν, ὑπερφρονοῖεν αὐτοὺς, ὡς τὸ εἰκὸς, ἔχοιεν, καὶ ξυμμαχίας ὀλίγα τῆς ἐξ αὐτῶν χρῄζοιεν. εἴτε οὖν

A *egregiis facinoribus avitæ nobilitati claruit*: Cum forte ad Corcyræorum muros e classe Romana navis; non ex levium genere, aut earum quæ planæ sunt & oblongæ, sed altitudine idonea perinde ac latitudine, plena equis armisque refertissima, vi ventorum ad murorum partem quamdam esset adacta, ubi rupes subinde prominentes locum aditu plane difficilem efficiunt, graviter affligebatur. Quippe plaustra lapidum & tela, & quidquid occurrebat, simul in eam conjiciebantur. Adeo ut ex tali casu desponderent animum qui in ea erant, trepidique ac pavidi subirent tabulata. Quod ubi re- B scivit Imperator, altera quidem manu scutum arripuit, non ex iis quæ gestari consueta sunt, aut ea quibus unicum tegitur corpus, sed amplum, & quod erigere haud facile homini esset, altera vero prehendit armamenta, quæ in Imperatoria biremi intendi solent, & apte convolvit, ut iis non resistentibus, telorum e muro ictus propelleret, ac deinde ad navem fertur. Mox funibus colligatam, detrahere inde, & periculo eximere summa ope annixus est. Tum vero eum cui demandatum a Rogerio fuerat Corcyræ præsidium, oppidanis crebros in Imperatorem lapides conjicientibus dixisse ferunt: *Ne per vestram salutem, ac quæso commilitones, ullam a vobis adversus tale corpus vibre-* C *tur telum. Quod si hæc imprudenti contigat, ipse solus indignationem sustinebo.* Ea tum quidem istic agebantur. Classis autem Siculorum congressa cum iis qui sub Churupe erant, majorem partem devicta est. Quadraginta autem naves eorum vitato periculo, versus Byzantium pervenere, ac re nulla alia memorabili gesta, ædificiis, quæ in continenti circa Damalim adjacent, ignem injicere conati, turpiter inde recesserunt, multis suorum amissis. Neque tamen quotquot discrimen evase- D rant, incolumes omnino rediere. Quippe incidentes in naves quæ publicum e Creta apportabant vectigal, maximam partem prælio devicti capti sunt. Imperator interea fame & oppugnatione Corcyram adeptus, inde abscessit, in Siciliam & Italiam expeditionem animo volvens, quo utramque provinciam Romano rursum Imperio assereret.

Edit. Paris. pag. 58.

VI. Ut autem accepit Alemannos, Dalmatas & Pannones, adversus Siciliam bellum apparari edoctos, de impugnandis ex Occidente Romanis pacta inter se fecisse: Jagupasanem præterea Persarum Phylarchum, una cum Soltano, decrevisse Asiam incursionibus infestare: ipse in Dalmatas profi- E ciscitur, ut Archizupanum, qui iis imperitabat, primusque bellum inceperat, confestim ulcisceretur. Classe vero universa Joanni Orientalium & Occidentalium Thematum Domestico commissa, jussit ut Anconam tenderet (est autem Ancona Italiæ Emporium) atque inde, tamquam a sede belli, Italiam impeteret. At Joannes ad fluvium Boosem cum pervenisset, omnem ulterius pergendi curam abjecit; seu Domesticus rei nauticæ imperitia hac parte peccaverit, sive suasionibus inductus Venetorum, ne scilicet Italiæ potiti Romani, & vicinæ eorum regionis possessores effecti, ipsos ut par erat

contemnerent, & rarius ab iis auxilia accenserent. Sive igitur hanc, sive illam ob caussam, nihil eorum, quæ ab Imperatore jussus erat, executus Domesticus, tempus inutiliter consumpsit. Sed & turbine validius ingruente, (imminebat quippe jam æquinoctium autumnale) pleræque naves laceratæ sunt negligentia Ducis; qui, cum adactæ in flumen utrinque potuissent subduci, eas ad littus maris in alto tenuit. Imperator vero facta in Dalmatiam irruptione, Rasum Castellum evertit, & obvia quæque depopulatus est; multitudine deinde innumera, quam in servitutem redegerat, Constantino Sebastohypertato, cognomine Angelo, commissa, eoque ibi cum copiis relicto, ulterius perrexit. Nicabam regionem ingressus, quæ Archizupano & ipsa parebat, quotquot erant ibi præsidia, nullo labore expugnavit. Mox Galitzam assecutus, cum videret Barbaros hominum multitudine, locique difficultatibus fretos, nolle sibi arcem dedere, castris positis, suis imperavit ut tela & lapides e fundis sine ulla intermissione in eos qui exteriora munimenta defendebant, jacerent. Ita tertio die locum vi expugnavit. Ibi cum Barbarorum multitudinem, cum armatam, tum gregariam, reperisse, eam inde abduxit. Deinde, postquam reditu instituto, venit ad Rasum, illos qui Sardicam, & alias Romanorum regiones incolerent, divisit. Ab Angelo certior factus Zupanum captata post suum inde recessum occasione cœpisse Romanos adoriri, prælioque jam commisso superiorem evasisse: motis castris, ut eum opprimeret, summa celeritate contendit. At ille ubi intellexit adventare Romanos, secessit in montium juga, eaque ratione præsens vitavit periculum. Imperator igitur in eam regionem effusus, totam, ut pote orbam defensore, populatus est, consumptisque incendio ædificiis, quæ Palatiorum vice Archizupano erant, abscessit. Cum vero adeo valida tunc esset hyems, ut naturali calore animantium circa cor collecto, extremæ membrorum partes laborarent, de reditu Byzantium cogitavit.

Edit. Paris. pag. 59.

VII. Sequenti vero anno, sub æstatis exitum, cum maxime pervia sunt hostibus in Serviam itinera, & arboribus comæ decidunt, castra ad Naisum transtulit. Sed ut ex Paeonia, Dalmatis mitti auxiliares copias percepit, summo studio annisus est, ut traductis per regionem, Longomerem dictam, copiis, cum Pannoniibus a dextra incedentibus Romani manus consererent. Cum ad Savum proxime pervenisset, ad aliud inde flumen deflexit, Drynam nomine, quod in superiori se se loco effundens, Bossenam a reliqua Servia disterminat. Bossena autem haud subest Archizupani Imperio, sed gens est quæ & suos mores, & suum agnoscit Principem. Ubi vero cum Romanis ibi conflixerint Hungari, mox commemorabo. Erat apud Dalmatas quidam, cujus nomen quale fuerit, ignoro, fratrem autem habebat Belsim: ambo clari erant apud suos: hic uxorem duxerat sororem Archizupani. Cum vero utroque oculo privatus esset (quo casu, mihi plane incompertum) in Pannoniam se se recepit. Longo hic tempore

Pag. 60.

A οὕτως, εἴτ' ἐκείνως, οὐδὲν ὅμως ὁ Δομέστικος, ὧν πρὸς Βασιλέως ἐντέταλτο, πέρατι διδοὺς, εἰκῇ τὸν καιρὸν ἔτριβεν. Ὅθεν καὶ λαίλαπος ἀθρόον ἐπιγεγονότος πολλὰς (ἤδη γὰρ ἐπὶ τροπὰς μετοπωρινάς) συνέβη τῶν νεῶν ὡς πλείστας θραυσθῆναι περιοραθείσας ὀλιγωρίᾳ τοῦ Στρατηγοῦ. ἐξὸν γὰρ ἐς τὸν ποταμὸν ἀναχθείσας παρ' ἑκάτερα πάσας ἀνελκυσθῆναι, ὁ δὲ ἐν τῇ τῆς θαλάσσης ἀκτῇ μετεώρους αὐτὰς εἴασεν. Ὁ δὲ Βασιλεὺς ἐς Δαλματίαν ἐμβαλὼν, τό Ῥάσον τε κατεστρέψατο φρούριον, καὶ τὰ ἐν ποσὶν ἐληΐσατο πάντα. πλῆθός τε ἀνάριθμον ἐν δορυαλώτων μοίρᾳ πεποιηκὼς, Κωνσταντίνῳ μὲν Σεβαστοϋπερτάτῳ, ὃν Ἄγγελον ἐπεκάλουν, αὐτοῦ σὺν δυνάμεσιν ἔλιπεν· ὁ δὲ προσωτέρω ἐχώρει, Νικαβάν τε καταλαβὼν

B χώραν, ὑπὸ τῷ Ἀρχιζουπάνῳ τελοῦσαν καὶ αὐτὴν, φρούρια μὲν τὰ ἄλλα ὅσα τῇδε ἵδρυνται πόνῳ οὐδενὶ παρεστήσατο· ἐν δὲ Γαλίτζῃ γεγονὼς, ἐπειδὴ τοὺς ἐνταῦθα Βαρβάρους, πλήθεσί τε καὶ τῇ ἐκ τοῦ τόπου δυσχερείᾳ πεποιθότας, οὐκ ἐνδιδόντας αὐτῷ τὸ κρυσφύγετον εἶδε, χάρακα πηξάμενος, βέλεσι καὶ λίθοις τοῖς ἀπὸ σφενδόνης τοὺς ἐπὶ τῶν προπυργίων βάλλειν ἐκέλευε, μηδένα καιρὸν ἀνιέντας. οὕτω τε τρίτῃ ὕστερον ἡμέρᾳ καὶ κατὰ κράτος εἷλεν αὐτό. ἔνθα πλήθει Βαρβάρων περιτετυχηκὼς, μοίρᾳ τε τῇ ὁπλιτικῇ, καὶ ἄλλως ἀγελαίων τυγχάνοντι, ἐκεῖθεν ἀνάστατον ἦγεν αὐτό. καὶ αὐτὸς μὲν ἐπειδὴ παλινοστήσας ἐπὶ τὸ Ῥάσον ἦλθεν, ἔν τε Σαρδικῇ καὶ τοῖς ἄλλοις Ῥωμαίων χωρίοις ἐγκατοικισθησομένους ἔπεμψεν. Ὁ δὲ πρὸς

C τοῦ Ἀγγέλου πεπυσμένος, ὅτι δὴ καιροφυλακήσας ὁ Ζουπάνος μετὰ τὴν αὐτοῦ ἐνθένδε ἀναχώρησιν ἐπικαταβαίνειν τε Ῥωμαίοις ἤρξατο, καὶ τῆς μάχης ἀπὸ χειρὸς ἤδη κρατεῖν· τὴν ταχίστην ἐκεῖθεν ἀπήλαυνε, καταλήψεσθαι τοῦτον προθυμηθείς. Ἀλλ' ὁ μὲν ἐπιόντας Ῥωμαίους ἀκηκοὼς, ἐς τὰς τῶν ὀρῶν ἀνατρέχων ὑπερβολὰς, τὸν παρὰ πόδας ἀποδέδρακε κίνδυνον. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ τὴν χώραν ἐτράπετο· ἀλλ' αὐτὴν μὲν κατ' ἐρημίαν τοῦ κωλύσοντος ἐληΐσατό τε πᾶσαν, καὶ τοὺς ἐνταῦθα τῷ Ἀρχιζουπάνῳ εἰς ἀρχεῖον ἀποτεταγμένους δόμους πυρὶ φλέξας, παρῆλθεν. Ἐπεὶ δὲ χειμὼν ἤδη κατεῖχε δεινὸς, ὡς τοῦ φύσει θερμοῦ περὶ τὴν καρδίαν ἀντιπεριϊσαμένου τῷ γένει τῷ ζωϊκῷ, πολλοῖς ἤδη λώβην περὶ τοῖς ἄκροις ἐμπεπτωκέναι, τότε μὲν τῆς ἐπὶ Βυζάντιον ἐμέμνητο.

D ζ. Ἐς δὲ τὸ ἐπιὸν ἔτος, φθινούσης ἤδη τῆς ὥρας, ἡνίκα καὶ μάλιστα εὔοδα πολεμίοις τὰ κατὰ τὴν Σερβικὴν γίνεται, ἅτε τοῦ ἀμφιλαφοῦς ἐπιλελοιπότος ἤδη τοῖς δένδροις, ἐπὶ Ναισὸν τὸ στράτευμα ἤγειρεν. Ἔνθα δυνάμεις ἐκ Παιονίας ἐπὶ συμμαχίᾳ Δαλμάταις στέλλεσθαι μαθὼν, σπουδὴν ἐποιεῖτο διὰ τοῦ Λογγομηροῦ λεγομένου χώρου διαβιβάζειν τὸ στράτευμα, ὡς τοῖς Παίοσιν ἐν δεξιᾷ πορευομένοις συμμίξαι γένοιτο τῷ Ῥωμαίων στρατῷ. Ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς Σάου ἐγένετο, ἐφ' ἕτερον ἐκεῖθεν μετῆλθε ποταμὸν Δρίναν ὄνομα, ὃς ἄνωθέν ποθεν τὴν ἐκβολὴν ποιούμενος, Βόσθναν τῆς ἄλλης Σερβικῆς διαιρεῖ. Ἔστι δὲ ἡ Βό-

E σθνα οὐ τῷ Σερβίων Ἀρχιζουπάνῳ καὶ αὐτὴ εἴκουσα, ἀλλ' ἔθνος ἰδίᾳ παρὰ ταύτῃ καὶ ζῶν καὶ ἀρχόμενον. ὅθεν γε μὴν Οὔννους Ῥωμαίοις συγκεκροτηκέναι ξυνέβη αὐτίκα δηλώσω. ἦν τις ἐν τῷ Δαλματῶν ἔθνει, ὄνομα μὲν οὐκ οἶδα, ὅπερ αὐτῷ ἔκειτο· ἀδελφὸς δὲ αὐτῷ Βέλοσις ἦν, ἄμφω λογίμω παρὰ Δαλμάταις ὄντε. Οὗτος τοῦ Ἀρχιζουπάνου μὲν ἀδελφῇ ξυνοικῶν ἦν· τὼ ὀφθαλμὼ δὲ πηρωθῆναι τυχὼν, τρόπῳ ὅπερ αὐτὸς οὐδαμῇ εἰπεῖν ἔχω, ἐς Παιονίαν ἀνεχώρησεν. ἐνταῦθά τε πολλοῦ τινα χρόνου

ῶας χρόνον, Γεΐτζῃ τῷ Ῥηγὶ αἰδεσιμώτατος μάλιστα καθέστη, ἅτε τὸν ἐκ παίδων αὐτῷ τροφῆς μετεσχὼς καὶ παιδεύσεως. Διὰ δὲ ταῦτα χάριτας ὀφλῶν Γεΐτζῃ, Δαλματίαν ὑπόσπονδον αὐτῷ καθιστᾶν ἐπεχείρει. ξυμβουλίαις τε ἑκάστοτε περὶ τούτου, τῇ ἀδολεσχίᾳ πείθειν ἔσχε τὸν ἄνθρωπον. ὅθεν ἐπειδὴ τὴν ἐπὶ Δαλματίας Ῥωμαίων ὁ Γεΐτζας ἤκουσεν ὁρμὴν, δυνάμεις ἐπὶ συμμαχίᾳ Δαλμάταις ἔπεμψεν. Αἰτία μὲν Ῥωμαίοις τῆς ἐς τοὺς Οὔννους δυσμενείας αὕτη ἦν. Τοῦ δὲ Ῥωμαίων στρατοῦ προσωτέρω χωροῦντος, οἱ ἐπὶ χορτηγωγίαν ἐξιόντες τοῖς Οὔννοις ὁδῷ πορευομένοις ἐντετυχηκότες, ἐς χεῖρας ἦλθον. Βασιλεὺς δὲ συναισθήσεως αὐτῷ γενομένης, Ἰωάννην ἅμα στρατεύματι τὸν Πρωτοσέβαστον ἐπιβοηθήσοντα ἔπεμψε. Καὶ δὴ συμβολῆς γενομένης, Οὖννοι πρὸς τῶν Ῥωμαίων ἡττηθέντες, φεύγοντες ἐς τὸ τοῦ ποταμοῦ Στρυμμόνος ῥεῦμα καθῆκαν ἑαυτούς, ἔνθα μετρίως ἀποβαλόντες, ᾤχοντο ἀμεταστρεπτί. Ῥωμαῖοι δὲ φεύγουσι κατὰ νώτου ἀεὶ εἵποντο. Ἐπὶ Τάραν δὲ ποταμὸν ἐλθόντες, ἐπειδήπερ οὐδένα σφίσιν ἀντεπεξιόντα ἔβλεπον, παλινῳδίας ἐμέμνηντο. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ μέσης τῆς εἰς Σετζενίτζαν φερούσης τὸν χάρακα πηξάμενος, οὐκ ἔχων τε μαθεῖν ἔνθα τὸν Ἀρχιζουπάνον εἶναι ξυνέβαινεν, ἐν τῷ τέως μὲν ἐν ἀπόρῳ ἐγίνετο. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τῶν ἁλισκομένων Δαλματῶν δυνάμεις περιμένειν αὐτοὺς ἤκουσεν Οὐννικὰς ἐπὶ συμμαχίᾳ, ὅσον οὐκ ἤδη ἀφιξομένας, ἐπὶ τὰ πρόσω λοιπὸν ἠπείγετο τὸ στράτευμα. Μέχρι μὲν ποταμοῦ Τάρα γεγονόσιν, οὐδὲν οὐδαμόθεν Ῥωμαίοις διεφάνη πολέμιον. Ἐπεὶ δὲ ἐνταῦθα ἦλθον, Δαλματῶν ἀνάριθμος ὅμιλος, οὔπω ἡλίου τὸν δυτικὸν ὁρίζοντα παραμείψαντος, ὅπλοις κατάφρακτος ἐξεφάνη. ὅπερ οἱ θεασάμενοι ἀγωνίᾳ καὶ δέει ἐχόμενοι Ῥωμαῖοι, ἦλθον ἀγγέλλοντες. Βασιλεὺς δὲ τὴν ἐκ Παιόνων ἀφικέσθαι προσδοκωμένην Δαλμάταις ἰσχὺν ταύτην εἶναι τὴν ὁρωμένην εὐστοχώτατα τεκμηράμενος, ἅμα καὶ σκοπῷ τῷ Χουρούπῃ πρὸς τοῦτο χρησάμενος, „Νῦν, αἰφνίδιον Δαλμάται Ῥωμαίοις ἐπιθέσθαι βουλοῦνται. Ἦσαν δὲ οὐ μακρὰν ἄποθεν ἤδη ποιούμενοι τὴν παρεμβολήν. Ἐπειδὴ γοῦν τάχιστα νὺξ ἤδη ἐγένετο, τοιάδε τινὰ ἐννοεῖ. Ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίοις ἐπὶ πόλεμον ἰοῦσιν, εἴπου διατριβὴν ποιεῖσθαι χρεών, τὴν στρατοῦ σάλπιγγα τῆς ἡμέρας ἀλαλάζειν ὀψέ, καὶ σύνθημα τοῦτο τοῖς πλήθεσι γίνεται, τὴν δὲ τὴν ἑξῆς πρὸς ἐκείνῳ διακαρτερήσειν τῷ χώρῳ. Ὅπως οὖν ἐνταῦθα ἀπατηθῆναι γένοιτο, τοῦτο δὴ τὸ Ῥωμαίων ἔθος εἰδόσι καὶ αὐτοῖς, σαλπίζειν μὲν ἐν τῇ παραυτίκα παρεκελεύσατο. λαθραιότατα δὲ καθ' ἕνα τοῖς Στρατηγοῖς ἐμήνυε τὰ βουλευθέντα, καὶ ὡς χρὴ τούτους ἅμα ἡλίῳ ἀνίσχοντι τὸν περὶ αὐτὸν ἕκαστον φάλαγγος ὁπόσον ὅπλοις τε φράττοιτο, καὶ ἐν ἐπιλέκτοις ἐστὶν εὐπρεπής, ἔχοντα ἡσυχῇ ἑστάναι, καὶ τῷ παρ' αὐτοῦ προσέχεσθαι κελεύσει. ὅπως γε μὴν οὐκ ἐπίδηλοι γένοιντο, ἐκέλευσε περιχλαινίσμασι τῶν εὐτελεστέρων περιαμπίσχειν τὴν ὅπλισιν. οἱ μὲν οὖν κατὰ ταῦτα ἐποίουν.

η'. Ἐπεὶ δὲ ἤδη ἡμέρα διαφανὴς ἦν, ἐξῄει σὺν αὐτοῖς τοῦ στρατοπέδου, ὡς ἐπὶ χορτηγωγίαν δῆθεν ἰών. ὅθεν καί τινας ἀνόπλους τὸ παράπαν σκαπάναις ἅμα καὶ πτύοις, οἷς ἔθος ἐστὶ τοὺς ὑπογαίους ἀνερευνᾶσθαι σιτῶνας τοῖς τὰ ἐπιτήδεια τῷ στρατῷ ἐσκομιζομένοις, ἔμπροσθεν ἐκέλευεν ἰέναι. Ἐπειδὰν μέντοι πολεμίους κατ' αὐτῶν ἰόντας ἴδωσι, φεύγειν παρήγγειλεν, ἕως τοῖς κατόπιν ἰοῦσι Ῥωμαίων συμμίξαντες, ἤδη ἐν τῷ ἀσφαλεῖ γένωνται. ὡς γὰρ ἐν καιρῷ τῶν γινομένων αἴσθησις γίνοιτο τῷ Στρατηγῷ, ἐκέλευε δύο μὲν τὸ

A commoratus, apud Geizam Regem maximo in honore fuit, ut qui a pueris cum illo enutritus fuerat & educatus. Ea propter, quo Geizæ gratias rependeret, Dalmatiam illi beneficii jure obnoxiam facere est annixus: Idque continuis consiliis & adhortationibus homini tandem persuasit. Simul atque igitur accepit Geiza in Dalmatiam irrupisse Romanos, copias auxilio Dalmatis submisit. Ea quidem simultatum adversus Hungaros causa Romanis fuit. Ulterius itaque procedente Romanorum exercitu, qui pabulatum exierant, cum Hungaris, qui & ipsi iter agebant, obviam factis, manus conferunt. Quo B cognito Imperator, in auxilium cum copiis Joannem Protosebastum mittit. Commisso prælio, Hungari a Romanis superati, fuga se ad Strymonem fluvium receperunt, indeque aliquot ex suis desideratis, abscesserunt, a tergo instantibus semper Romanis. Ut ad flumen Taran pervenere, cum nullum adverterent hostem a quo impeterentur, redire ad suos. Imperator autem medio itinere quod Setzenitzam ducit, positis castris, cum rescire haud posset quo ageret loco Archizupanus, eo usque quidem animi dubius hæsit. Intellecto dein ex captivis Dalmatis exC spectare illum auxiliares copias ex Hungaria jam jam adventuras, exercitum ulterius traduxit. Sed usque ad fluvium Taran, nulli adhuc visi fuere hostes. Eo vero ut ventum est, Dalmatarum vis innumera armis instructa ante Solis occasum apparuit. Qua conspecta, angore & metu perculsi Romani id confestim nuntiatum veniunt. At Imperator felici assecutus conjectura, copias, quæ conspiciebantur, eas esse quas ab Hungaris in auxilium expectabant Dalmatæ, id firmante præterea Churupe, quo speculatore usus erat, *Nunc igitur*, inquit, *Romanos invadere decreverunt Dalmatæ.* D Neque haud ita procul castra ii posuerant. Sed quia nox instabat, ejusmodi cepit consilium. Moris est euntibus in bellum Romanis, sicubi morari necesse est, præcipiti jam die, tuba per exercitum canere: idque pro signo est multitudini etiam posterum diem eo in loco transigendum. Quo igitur, consuetudinis hujus Romanæ haud ignari hostes fallerentur, canere tubas continuo imperat. Singulis autem Ducibus mentem suam, quam potest occultissime, aperit: Oportere nimirum, orto statim sole, quemque cum delectis ex sua phalange cataphractis immotum stare, suumque expectare mandatum: Sed E ne manifesti forent, præcepit ut vilissimis tegumentis armaturam circumducant. Illi prout imperatum erat, faciunt.

VIII. Postquam igitur illuxit dies, cum illis, velut pabulatum iturus, excedit e castris: eoque inermes aliquot præcedere jubet cum ligonibus & dolabris, quibus subterranea investigare solent granaria, qui commeatum & res necessarias exercitui provident: simul autem ac invadentes hostes cernerent, fugere imperat, donec subsequentibus a tergo Romanis adjuncti, in tutum reciperentur. Ut enim quæ gerebantur in tempore Duci essent cognita, primum duos, inde parvo intervallo quatuor, tum sex, postea decem, denique com-

Edit. Paris. pag. 61.

plures jubet præire: aliamque ad hæc phalangem pharetratam cum ordinasset, aliunde in hostes ire præcipit, cum mandatis, ut si prælium inirent Dalmatæ, terga verterent, velut numero inferiores: sin vero nemo occurreret, quieti ante vallum consisterent. Non alio hæc itaque instituit consilio, quam ut si, ipso cum ceteris copiis ingruente, fugere inciperent Dalmatæ, ab expeditioribus iis comprehensi cæderentur. Haud igitur longe processerant, cum Romani quidam speculatores reversi ad Imperatorem vacillante lingua, metuque pallidi, nunciarunt, innumerum in adversa ripa fluminis, instructa acie, stare exercitum; neque illum tantum ex indigenis, sed immensum etiam alium ex auxiliaribus copiis conflatum, præsertim Hungaricis equitibus, & qui apud illos diversæ sunt religionis Chalisiis. Hungaris quippe Christianam amplexis, isti Mosaicis legibus, iisque non omnino genuinis etiamnum vivunt. Hos igitur, ut & Patzinacas, Dalmatis adjunctos esse referebant. Ea ut audivit Imperator, veritus, ne pauci, qui præcesserant Romani, a pluribus circumclusi, perfringerentur, confestim perrexit, urgensque Signiferum, ut subsequeretur, cum defesso scilicet equo, lentius incederet, ipse arrepto signo Princeps maturavit cursum, ac loco editiore consistens, & se qualis esset & vexillum hostibus conspiciendum præbuit. Delati interea ad flumen sagittarii, Dalmatis stabant obversi, sed neutris pugnam concitantibus, quievere. Simul autem ac Imperatoris conspectum est vexillum, a ponte abscessere Dalmatæ, & absque ullo impedimento sagittis hostea impetiere. Id ubi Princeps videt (stabat enim in loco eminentiori, ut dictum est, & quæ gerebantur advertebat) velut cum ceteris flumen trajecturus, advolat. Namque, ut non semel innui, supra fortitudinis humanæ modum pugnas semper & certamina affectabat. Dalmatæ vero, licet haud magno numero milites insequerentur, fugere nihilominus, donec ad loca difficilia pervenerunt. Mox inde conversi, occurrerunt hostibus: verum facto congressu cecidere utrinque pauci. Quippe ubi Imperatorem adesse percipiebant, dissolvebantur iterum. At Romani fugientibus semper instantes, eorum multos, ut & Pannonum, ceciderunt. Tum quoque in manus venere Romanas celeberrimi inter Dalmatas viri, Gurdeses & Bultzines. Imperator interea suis indui armis vehementer exoptabat. Ejus rei gratia cum aliquantum insumpsisset temporis (neque enim prope aderant, qui ea adferrent) accidit ut quidam e Romanorum ducibus, in quibus fuere Giphardus & Michael, cognomento Branas, compluresque alii manu perinde ac regendis copiis strenui, dum effusius hostes insequuntur, in ardua & avia loca delati, manifesto periculo involverentur. Dalmatæ quippe Romanos longe a suis sejunctos conspicati, reverterant, stabantque obversi. Ea cum se ita haberent,

Edit Paris. pag. 62.

IX. Jam armis indutus Imperator, totis habenis in illos fertur: quos cum uno in loco arctissime in se coeuntes advertisset, palam reprehendit, increpatque acerbissime, & me-

A προῦναι, ἑξῆς δὲ καὶ ἡ πολλῷ ἀπόπροσθεν τέτταρες, εἶτα ἓξ, καὶ αὖθις, καὶ ἑξῆς πλείους χωρεῖν· ἄλλην δὲ φαρετροφόρον καταστησάμενος φάλαγγα, ἑτέρωθεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἰέναι προὐτρέπετο, κἂν μὲν Δαλμάται χειρῶν ἄρχοιεν, φεύγειν ἐλασσουμένους τῷ πλήθει. ἑστάναι δὲ ἡσυχῆ πρὸ τῆς παρεμβολῆς, εἰ μηδεὶς σφίσιν ἀντιπέξειε. Ἔπραττε δὲ ταῦτα, ὡς ἂν ὅτι αὐτοῦ σὺν τῷ ἄλλῳ ἐπιστάντος στρατεύματι, φεύγειν ἐπιβάλλοιντο οἱ Δαλματεῖς, ὑπὸ τῶν κουφοτέρων τούτων κτείνοιντο καταλαμβανόμενοι. Οὔπω τοίνυν μακρὰν ἐγένοντο πορευόμενοι, καὶ τῶν ἐπὶ κατασκοπῇ τινὲς Ῥωμαῖοι ἐς τὸν βασιλέα ἦλθον, συγκεκομμένοι τὴν φωνὴν καὶ δεινῶς ὠχριῶντες, ἀριθμοῦ κρείσσω ἔλεγον στρατιὰν ἐπὶ θάτερα τοῦ ποταμοῦ ὑπὸ φάλαγγος ἑστάναι οὐχ
B ὅσον μόνον ἐγχώριον, ἀλλὰ καὶ μυρίον τι φῦλον συμμαχικὸν, ἐκ τῶν Οὐννικῶν ἱππέων, καὶ δὴ καὶ τῶν παρ᾽ αὐτοῖς ἑτεροδοξούντων Χαλισίων. Οὔννων γὰρ τὰ Χριστιανῶν πρεσβευόντων, οὗτοι Μωσαϊκοῖς, καὶ τούτοις οὐ πάντη ἀκραιφνέσιν, εἰσέτι καὶ νῦν διεξάγονται νόμοις. Τούτους τε οὖν Δαλμάταις συστρατεύειν ἔλεγον, καὶ δὴ καὶ Πατζινάκας. Ταῦτα ἐπειδὴ βασιλεὺς ἤκουσεν, ἐνδοιασάμενος μή τι καὶ βιασθεῖεν ὀλίγοι πρὸς πολλῶν κυκλωθέντες Ῥωμαῖοι οἱ ἐπίπροσθεν ἐπορεύοντο, συντονώτερον ἤλαυνε, ἐπείγων ἕπεσθαι καὶ τὸν σημειοφόρον. ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος, κεκμηκότος αὐτῷ τοῦ ἵππου, σχολῇ τὴν ὁδὸν ἐποιεῖτο, αὐτὸς βασιλεὺς τὸ σημαῖον ἀναλαβὼν κατετάχυνε τὸν δρόμον· ἐπί τινός τε περιωπῆς γεγονὼς, ἑαυτόν τε ὅστις εἴη, καὶ τὸ σημεῖον ἐδίδου γνωρίζειν τοὺς ἀντιπάλους. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ οἱ τοξοφόροι τὸν ποταμὸν καταλαβόντες, ἀντιμέτωποι Δαλμάταις ἵσταντο.
C Ἐπὶ πλεῖστον δὲ αἰδέστεροι μάχης ἀρχόμενοι, ἡσυχῇ ἔμενον. Ἐπεὶ δὲ ἤδη ὁ βασιλέως αὐτοῖς διεφάνη σημαία, τάς τε γεφύρας ἀπέσχον Δαλμάται, καὶ ἄδειαν Ῥωμαίοις ἐδίδοσαν ἀκροβολισμοῦ. ὁ γοῦν βασιλεὺς (εἱστήκει γὰρ ἄνωθέν ποθεν, ὥσπερ εἴρηται, τὰ πρασσόμενα κατανοῶν) ἤλαυνε καὶ αὐτὸς ὡς σὺν αὐτοῖς τὸν ποταμὸν διαβησόμενος. Ἦν γὰρ, ὥς μοι πολλάκις ἐρρέθη, δαιμόνιόν τινα τρόπον ὑπὲρ τὸ ἄνθρωπον τὰ ἐς τὰς μάχας κεκινημένος ἀεί. Δαλμάται δὲ, καίτοι ὑπὸ ὀλιγαρίθμων διωκόμενοι στρατιωτῶν, ἔφευγον ὅμως, ἕως ἐν δυσχωρίαις ἐγένοντο. Τὸ δὲ ἀπὸ τοῦδε ἐπιστραφέντες, ὁμόσε τούτοις ἐχώρουν. Ξυμβολῆς δὲ γενομένης, ὀλίγοι ἐξ ἀμφοῖν ἔπεσον. Δαλμάται γὰρ τῆς
D βασιλέως αἰσθόμενοι παρουσίας, διελύοντο αὖθις, Ῥωμαῖοί τε φεύγουσιν ἀεὶ ἐφεπόμενοι, πολλοὺς Παιόνων τε καὶ αὐτῶν ἔκτειναν. Ὅτε δὴ Γυρδέσης τε καὶ Βυλτζίνης, ἄνδρε ὀνομαστοτάτω ἐπὶ Δαλμάταις, ὑπὸ τὰς Ῥωμαίων ἐγενέσθην χεῖρας. Βασιλεὺς δὲ περὶ πλείονος τὸ λοιπὸν ἐποιεῖτο, ὅπως ἂν αὐτῷ πανοπλίαν ὑποδῦναι τὴν αὐτοῦ γένοιτο. Χρόνου δέ τινος διὰ τοῦτο τριβέντος αὐτῷ (οὐ γὰρ ἐν τῷ σχεδὸν αὐτῷ παροῦσαν οἱ ταύτην ἐκόμιζον) συνέβη τῶν παρὰ Ῥωμαίοις στρατηγούντων τινὰς, ὁποῖος Γιφάρδος τε ἦν καὶ Μιχαὴλ, ᾧ ἐπώνυμον Βρανᾶς, καὶ πλεῖστοι ἕτεροι ἄνδρες αὐτουργῆσαι ἱκανοὶ καὶ στρατηγῆσαι δεξιοὶ, ἐπί τινος δυσπορούσης καὶ ἀνάντους ἐν τῷ διώκειν γεγονότας λόχμης, ἀγχιστά που
E εἰς πρῶτον κινδύνου ἐληλακότας. Δαλμάται γὰρ πόρρω τῶν ἄλλων Ῥωμαίων γεγονότας αὐτοὺς κατανοήσαντες, ἀπεστράφησάν τε καὶ ἀντιμέτωποι ἵσταντο. Οἱ μὲν δὴ ἐν τούτοις ἦσαν.

ς'. Βασιλεὺς δὲ ἤδη τὴν ὅπλισιν περιθέμενος, ἀνέτῳ ῥυτῆρι διώκων ἐπ᾽ αὐτοὺς ἦλθεν. ἐν χρῷ τε ἀλλήλοις ἐφ᾽ ἕνα χῶρον συνιόντας εὑρὼν, ἐκατηγόρει τε ἀναφανδὸν, καὶ πικρότατα ἐλοιδορεῖτο, δειλίαν αὐτοῖς προσονει-

σονει-

A ὀνειδίζων, καὶ πολεμικῶν ἀμαθίαν ἔργων. Τῶν δὲ τοῦ χώρου τὴν φύσιν, καὶ τὸ τῆς χιόνος προσφερόντων ἄμετρον, αὐτὸς τῆς ὁδοῦ κατάρχων ἕπεσθαι σφίσιν ἐκέλευε. ἤδη γὰρ καὶ ἄλλο αὐτοῖς Ῥωμαίων συνίστατο πλῆθος. Ἐν ᾧ δὲ τῆς πορείας ἐπέθεντο, ἐνέδρα πολεμίων ἐκ τοῦ ἀφανοῦς ἐκπηδήσασα, τοῖς ἐν ἀριστερᾷ Ῥωμαίοις ἐπετίθετο. Ἀλλὰ ταύτην μὲν ἐπειδήπερ ὀλιγανδροῦσαν Βασιλεὺς ἔγνω, οὐδὲ ὅσον ἐπιστράφθαι ἠξίωσεν· ἀεὶ γὰρ ἀνεπιστρεφῶς ἐδίωκεν, ὅπως ἂν αὐτὸν χειρώσασθαι οἷοί τε ὦσι τὸν Ἀρχιζουπάνον, ὃς τῶν παρὰ τοῖς Παίοσιν εἰς ἐκείνην στρατηγούντων τὴν ἡμέραν, ἀνδρείας ἐς ἄκρον ἥκοντα. Οἱ μὲν οὖν ἐκ τῆς ἐνέδρας μηδὲν ἄξιον λόγου πεπραχότες διελύοντο αὖθις. B Βασιλεὺς δὲ μικρὰ διώξας, ἐπειδὴ τοὺς ἀμφ᾽ αὐτὸν ἔγνω ἐκκαμόντας ἤδη, αὐτοὺς μὲν παρῆλθε· δύο δὲ συγγενῶν παρειληφὼς τῶν αὐτοῦ, ὧν ὁ μὲν Ἰωάννης ὁ Δούκας ἦν, ἕτερος δὲ, ὃς τὴν Ἀνδρονίκου τοῦ Σεβαστοκράτορος ἔγημε παῖδα, ὄνομα Ἰωάννης καὶ αὐτὸς, ἐπίκλησιν Κανταξουζηνὸς, σὺν αὐτοῖς ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐχώρει. Οἱ δὲ ἐκ τῆς ὁπλίσεως αὐτὸν κατανοήσαντες, χρυσῷ γὰρ κατακόρως ἀλήλιπτο πᾶσα, καὶ τῆς τοῦ σώματος καὶ ἀναδρομῆς τι καὶ εὐφυΐας τεκμηριωσάμενοι μάλιστα (ἥρωσι γὰρ ἀτεχνῶς ἐῴκει, ἅτε τῷ ξένῳ τῆς ἱππασίας, καὶ τῆς ἀμφιδεξίου περὶ τὰ ὅπλα κινήσεως, πολλῷ διενεγκὼν) νῶτα διδόναι οὐδαμῆ ᾐσχύνοντο. C Ὁ δὲ φεύγουσιν ἐπιθέμενος, λέγεται ὅτι μιᾷ δόρατος προσβολῇ πεντεκαίδεκα τῶν πολεμίων εἰς γῆν ἔβαλεν. Ἐν γὰρ ταράχῳ καὶ συγχύσει φερομένους, συγκρούειν ἀλλήλοις οὐδενὶ κόσμῳ συνέβαινεν αὐτούς· τετταράκοντα δὲ τοὺς πάντας ἐπὶ στόμα κατενεγκὼν, τοὺς ἄλλους ἐτρέψατο. Φεύγουσί τε ἐφεπόμενος, συνέκοπτεν ἀεὶ κατὰ νώτου, καὶ ξίφει καὶ δόρατι χρώμενος. Ὅτε συνέπεσέ τι καὶ τοιοῦτον· τῶν τις προκαταδορατισθέντων αὐτῷ, τοῦ πτώματος ἀνενεγκὼν (οὐ γὰρ καιρίαν ἐτύγχανε πεπληγμένος,) ἔφευγεν, ἐκ ποδὸς τὴν πορείαν ὁ τάλας ποιούμενος. Ἐπειδὴ δέ τι ἀγχοῦ Βασιλέως γεγονότα εἶδε, σπασάμενος τὸ ξίφος, πατάξων ἐφέρετο τοῦτον. Ὁ δὲ λὰξ τῷ στήθει ἐπιβὰς, αὐτὸν μὲν εἰς γῆν ὦσε· D σημειωσάμενος δὲ ἔκ τινος ἐπισήμου περὶ τὸν ὀφθαλμὸν πάθους, παρῆλθε. Κάμνοντος δὲ τοῦ ἵππου αἰσθόμενος ἤδη τῷ βάρει τῶν ὅπλων, παλινδρομεῖν μὲν οὐδὲ ὡς ἤθελε. Τῷ δὲ Κανταξουζηνῷ (ἐτύγχανε γὰρ ἤδη τῶν Βασιλέως ἐποχούμενος) ἐκέλευε πρόσω χωρήσαντι συμμίγνυσθαι τοῖς Βαρβάροις, ὡς ἂν οὕτω τῇ πρὸς αὐτὸν ἀσχολίᾳ, ἐπικαταλαβεῖν σφᾶς καὶ αὐτὸν γένοιτο. Καὶ ἔτυχέ γε τοῦ σκοποῦ. Ἐπειδὴ γὰρ τάχιστα τῶν πολεμίων ὁ Ἰωάννης ἐγγύθεν ἐγένετο, Βακχῖνον τὸν Ἀρχιζουπάνου παῖδα μὲν κατὰ τοῦ μεταφρένου, διελάσαι τὸ δόρυ προθυμηθεὶς, οὐ μέντοι γε καὶ ἐδυνήθη τῆς ὁπλίσεως ἀντισχούσης. Ὁ δὲ ἐπιστραφεὶς, ἔγνω πρὸς ἀνδροῖν διωκόμενος δυοῖν. E συμπαρῆν γὰρ Βασιλεῖ καὶ θάτερος Ἰωάννης, ὅπερ ἤδη ἐμνήσθην. Ἑπτὰ γοῦν τῶν ἀμφ᾽ αὐτὸν ἐπαγόμενος, ξυμπλέκεται τῷ Κανταξουζηνῷ, καὶ ἡ μάχη ἀπὸ χειρὸς ἤδη ἐγένετο. Ἐν τούτῳ δὲ τῶν βαρβάρων ἄλλου ἀλλαχόθεν συρρέοντος ἀεὶ, ἐν ἐσχάτοις ὁ Κανταξουζηνὸς ἦν. Καὶ εἰ μὴ Βασιλεὺς ἐγγύθεν ἤδη παραφανεὶς ἐξεῖλεν αὐτὸν τοῦ κινδύνου, ἐδέησεν οἶμαι οὐδὲν βαρβαρικῆς ἔργον μαχαίρας γίνεσθαι τὸν ἄνθρωπον. Οὐ μὴν οὐδὲ αὐτὸς Βασιλεὺς ἔξω κινδύνου ἐγένετο. Λογισάμενος γὰρ ὡς εἰ τοῖς Ἰωάννην κυκλοῦσιν ἑπτὰ τέως οὖσιν αὐτὸς ἀντιτάξοιτο, ἐξέσται τοῖς ἄλλοις ἐς τριακοσίους ἤδη ἀριθμουμένοις κατ᾽ ἀμφοτέρων ἰέναι· δεῖν ἔγνω τῷ πλήθει συμπλακῆναι πρότερον· ἐκείνων γὰρ ὑποχωρούντων, ξυ-

A tum & militiæ imperitiam exprobrat. At iis loci situm, & immensam nivium vim causantibus, præcedit ipse, ac reliquis ut sequerentur imperavit: Jam enim & aliæ advenerant Romanorum copiæ. Dum itaque iter faciunt, hostium aliqui ex insidiis repente coorti, Romanos, qui ad sinistram erant, adoriuntur. Sed Imperator videns eos numero pauciores, contemptis illis, continue hostes insequebatur pertinaciter, quo Archizupanum ipsum caperet, aut qui tum Pannonicis præerat copiis, ea tempestate fortissimum ducem. Qui igitur ex insidiis prodierant, nullo edito facinore, rursum dissipati sunt. B Aliquanto spatio hostes insecutus, Princeps, ubi suos delassatos advertit, relictis iis, ac duobus assumptis cognatis, quorum alter fuit Joannes Ducas, alter qui uxorem duxerat Andronici Sebastocratoris filiam, nomine Joannes, cognomento vero Cantacuzenus, cum iis in hostes perrexit. Sed illo ab iis agnito, ex armis quæ multo obducta erant auro, cum præterea corporis statura excelsiore satis proderetur (vere enim heroem referebat, quippe qui equitandi ratione non vulgari, & in armis tractandis dexteritate longe præcelleret) terga nullo pudore dederunt. C Fugientibus incumbentem ajunt, uno hastæ ictu quindecim ex hostibus in terram prostravisse: In tumultu quippe & confusione ita collidebantur, ut se se invicem impellerent. Ipsis autem quadraginta prostratis, reliquos fudit, fusos insecutus, gladio & hasta in terga fugientium irruit: Quo tempore & id quoque accidit. Quidam ex iis qui hasta prius ab Imperatore fuerant cæsi, cum surrexisset ex lapsu (neque enim lethaliter fuerat vulneratus) fugam inde pedibus miser paravit. Ubi autem prope se Imperatorem conspicit, stricto gladio in eum, velut percussurus, fertur. At ille pede in pectus impacto, D protrusum humi, atque insigni circa oculum vulnere notatum relinquit. Equum vero etiamsi adgravatum sciret armorum pondere, non ideo tamen sistere impetum voluit. Cantacuzeno autem (unicus quippe adequitabat ex Imperatoriis cognatis) ut progrederetur, & cum Barbaris manus conferret, imperavit, ut nimirum dum circa illum sic occuparentur, ipse vicissim eos assequeretur. Nec aberravit a consilio. Postquam enim quam citissime se se in hostes intulit Joannes, Bacchini Archizupani tergum percussit, totumque hasta transverberasset hominem, ni præpedivissent arma. E Is autem conversus, videt se a duobus impeti: Namque Imperatori aderat alter Joannes, cujus modo mentio facta est. Septem igitur suorum adscitis, cum Cantacuzeno congreditur, fitque collato pede prælium. Sed dum subinde advenere undecumque Barbari, in extremum periculum adductus est Cantacuzenus, & ab iis fuisset obtruncatus, ni haud procul conspectus illum exemisset Imperator. At neque ipse expers fuit discriminis. Quippe cum animo reputaret, si occurreret iis qui numero adhuc septem Joannem circumsteterant, integrum fore aliis jam numero trecentis utrumque adoriri: Primo oportere censuit cum multitudine decernere: Illis enim cedentibus,

Edit. Paris. pag. 63.

recessuros pariter qui Joannem circumstabant. Concitato inde equo in medios invebitur. Sed cum ex iis quemdam hasta vellet percutere, aberravit

Edit. Paris. pag. 64.

ictus, hac atque illac inclinante Barbaro, atque innoxius a latere hastæ mucro decidit. Deinceps vero certamen confritur. Quod cum Bacchinus ipse, & qui cum illo erant, conspexere, omisso Joanne, ad Imperatorem cursu contenderunt. Atque inde horribile quid videre erat. Verum, abjecta protinus hasta, Imperator, ensem quo accinctus erat stringens, crebrius in eos versat, ferit vicissim & feritur; donec dissipatis aliis, in illum & Bacchinum, fortitudine præcellentem, & procero admodum corpore virum, tota prælii vis incubuit. Post longum ergo certamen, Bacchinus maxillam Imperatoris gladio percussit: nec tamen dissecare potuit dependens ex galea super oculos velamen. Adeo autem vehemens ictus fuit, ut galeæ circuli non modice carni inhærerent, notasque imprimerent: At Princeps arreptum e Barbari manibus ensem patrueli suo tradidit. Inde iterum in hostem contendere vehementius peroptabat, sed impetum inhibuere uterque Joannes, & Bacchinus. Quippe captus Barbarus benevolentiam simulabat: Capillis autem capitis sui ostensis, ingentem innuebat illi occursuram multitudinem. Eo in prælio duobus in una manu digitis privatus est Cantacuzenus. Tandem quadraginta circiter captivis hostibus adductis, in castra reversus est Imperator. Ibi eum subiit illius memoria, quem paulo ante prostratum, & signo circa oculos notatum reliquerat. Hunc ergo, indicato signo, quæsivit in castris: Qui inventus agnovit victorem, & vicissim ab illo agnitus est. Nec ita multo post Legati ab Archizupano in castra venerunt, qui præteritorum oblivionem deprecarentur: statimque, jubente Principe, venit ipse sub miserandi hominis ac supplicis habitu: Atque ab Imperatore benevole exceptus, veniam delicti obtinuit. Tum paulisper ab humo exsurgens, ubi ad Imperatoris pedes prostratus jacebat, jurejurando pacta confirmavit, fidemque dedit servum se Romanorum omni tempore futurum; & si vel in Occidentem arma Princeps circumferret, cum duobus se millibus secuturum illum professus est: si vero in Asia bellum gereretur, trecentis, quos prius mittere consueverat, ducentos additurum. His rebus feliciter gestis, Constantinopolim Imperator rursus rediit. Eo etiam tempore classis relata est Byzantium, aulio in Italia confecto negotio. Ita quidem Romanorum Imperium agnovere Dalmatæ, ut & longo post tempore, cum Uresin

pag. 65.

principatu deturbassent, atque inscio Imperatore illum alteri ejus fratri tradidissent; veriti, ut par erat, ne is ipsis succenseret, Dese & Uresi adductis, ad eum venerunt, dictitantes ei cui suffragaturus ille foret, se se pariturus. Pronuntiato igitur judicio, Uresis præmii vice Principatum ab Imperatore obtinuit. Sed de his postea.

X. Inde in Hungariam perrexit Princeps, belli causam obtendens, submissa, ut dictum est, Dalmatis auxilia, Neque tamen indicto bello aggressus est.

A καταποςῆναι καὶ τοὺς τὸν Ἰωάννην περιστοιχίζοντας εἰκὸς ἦν. καὶ δὴ τὸν ἵππον μυωπίσας, περὶ μέσους ἐσήλασεν. Ἀλλά τινα τούτων παῖσαι τῷ δόρατι προθυμηθεὶς, τούτου μὲν διήμαρτεν· ἐγκύψαντι γὰρ τῷ Βαρβάρῳ, ξυνέβαινε κενὴν τὴν πλευρᾶς διαπεσεῖν τὴν αἰχμήν. ἀπὸ χειρὸς δὲ λοιπὸν αὐτοῦ συνεπλέκοντο. ὅπερ ὁ Βαχῖνος τε αὐτὸς καὶ οἱ περὶ ἐκεῖνον ἰδόντες, Ἰωάννην μὲν αὐτοῦ ἔλιπον, ἐπὶ δὲ Βασιλέα δρόμῳ ᾖλθον. Καὶ τὸ πρᾶγμα φρίκης μεστὸν ἦν. Ἀλλὰ Βασιλεὺς τὸ μὲν δόρυ μεθίει, ὃ δὲ παρήρτητο ξίφος ἑλκύσας, πυκνὰ παρ' αὐτοῖς ἐστρέφετο, παίων ἀεὶ καὶ παιόμενος, ἕως τῶν ἄλλων σκεδασθέντων, εἰς αὐτόν τε καὶ Βαχῖνον τὰ τῆς μάχης ἀπεκρίνατο πάσης, ἀνδρείᾳ τε διαφέροντα καὶ

B σώματι μεγάλῳ ἐς ἄγαν κεχρημένον. Μετὰ πολλὴν γοῦν τινα συμπλοκὴν, Βαχῖνος μὲν τῷ Βασιλεῖ τῆς σιαγόνος τὸ ξίφος κατενεγκὼν ἔπληξεν, οὐ μὴν καὶ διελεῖν τὸ ἐκ τοῦ κράνους ἐπὶ τὰς ὄψεις ἠρτημένον ἠδυνήθη παραπέτασμα. οὕτω μέντοι ἰσχυρὰ ἡ πληγὴ γέγονεν, ὡς τοὺς κρίκους ἱκανῶς τῇ σαρκὶ ἐνιζήσαντας, ἐπὶ πλεῖστον ἐντυπωθῆναι. Ὁ δὲ Βασιλεὺς τῆς χειρὸς τὸν Βάρβαρον ἀφελόμενος τὸ ξίφος, τῷ ἐξαδέλφῳ παρεδίδου φέρειν. Ὁ δὲ καὶ πάλιν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐσπούδαζεν ἰέναι, ἀλλ' ἀμφοτέρω τε τὼ Ἰωάννα, καὶ Βαχῖνος ὁ βάρβαρος ἐπισχεῖν αὐτοῦ τὴν ὁρμὴν ἴσχυσαν. ἤδη γὰρ τὸ εὔνουν ἐκεῖνος δεδουλωμένος ἐσχηματίζετο. Τὰς οὖν τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τρίχας ὑποδεικνὺς, ἐντεῦθεν πως τὸ ὑπαντιάσον

C αὐτῷ πλῆθος ὑπεσημαίνετο. ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ δυεῖν ὁ Καντακουζηνὸς δακτύλοιν θατέρας ἐστέρητο χειρός. Βασιλεὺς δὲ ἀμφὶ τεσσαράκοντα πολεμίων ὑπαγόμενος δορυαλώτους, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ᾖλθεν. Ὅτε δὴ ἀνεκείνου εἰς μνήμην ἐλθὼν, ὃν ἤδη καταβαλὼν ἐκ τοῦ κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν ἐπισήμου παρῆλθε τεκμηριωσάμενος, ἀνεζήτει τοῦτον ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου τὸ σημεῖον εἰπών· ἐγένετο τοίνυν ἀφικόμενος, καὶ ἀνεγνώριζε τὸν νενικηκότα, καὶ ἀνεγνωρίζετο. Οὐκ εἰς μακρὰν τε πρέσβεις ἀπὸ τοῦ Ἀρχιζουπάνου ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἧκοντο, ἀμνηστίαν αὐτῷ κακῶν ἐξαιτούμενοι. Καὶ δὴ Βασιλέως κελεύσαντος ἧκε μετὰ μικρὸν ὁ ἀνὴρ, ἱκέτην ἐλεεινὸν ἑαυτὸν παρεχόμενος. καὶ Βασιλεὺς μὲν ἱκετεύοντα προσδεξάμενος, ἀφῆκε τούτῳ τὴν

D ἁμαρτάδα. Ὁ δὲ τοῦ ἐδάφους μικρὸν ἀνακύψας, ἔνθα πρὸ τῶν Βασιλέως ποδῶν ἐχθὲς ἔκειτο καταβαλὼν ἑαυτὸν, ὅρκοις τὰ δεδογμένα ἐπίστου, δοῦλος ἐς τὸ πάντα ἔσεσθαι Ῥωμαίοις αἰῶνα βεβαιῶν· ἀλλ' ἢν μὲν ἐπὶ τῆς Ἑσπέρας στρατεύοι, σὺν δισχιλίοις ἕψεσθαι ὡμολόγει, πολεμοῦντι γε μὴν ἐπὶ τῆς Ἀσίας, πρὸς οἷς τὸ πρότερον εἰώθει τριακοσίοις, καὶ διακοσίους ἤδη προσεκπέμπειν. Ταῦτα κατορθώσας Βασιλεὺς, ἐπὶ τῆς Κωνσταντίνου παλινδρομεῖ. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ στόλος τὸ ἀμφὶ τὴν Ἰταλίαν διαπεπραγμένος ἤδη, ἐς Βυζάντιον ἦλθε. Δαλμάται μὲν τοιοῦτο δὴ τὸ ἐς Ῥωμαίους ἐτήρησαν δοῦλον, ὥστε χρόνοις πολλοῖς ὕστερον Οὔρεσιν τῆς ἀρχῆς παραλύσαντες, ἐπειδὴ

E Βασιλέως μηδὲν συνειδότος θατέρῳ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ἐνεχείρισαν, ἔδεισάν τε ὡς τὸ εἰκὸς μή τι αὐτοῖς χαλεπήνῃ, καὶ Δέσε καὶ Οὔρεσιν ἄγοντες παρ' αὐτὸν ἦλθον, ὅτῳ αὐτὸς ἐπιψηφιεῖται ἀναγκαίως ὑπακούσεσθαι λέγοντες. δίκης τοίνυν αὐτοῖς ἀνοιγείσης, βραβεῖον τι ἐκ Βασιλέως Οὔρεσις αὖθις τὴν ἀρχὴν ἔσχεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον.

ι'. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ τὴν Οὐννικὴν ἐχώρει, τὴν εἰς Δαλμάτας πρότερον, καθάπερ εἴρηται, συμμαχίαν, ὑπόθεσιν πολέμου πεποιημένος αὐτοῖς. Οὐ

μὴν ἀκηρυκτὶ ἐπ' αὐτοὺς ἦλθεν, ἀλλὰ γράμμασι πρότερον τά τε ἐς αὐτὸν ἡμαρτημένα σφίσιν ἐδήλου, καὶ τὴν Ῥωμαίων αὐτίκα ἐμήνυεν ἔφοδον. Ἐπειδὴ γοῦν πρὸς ταῖς Ἴστρου ὄχθαις ἐγένετο, νεῶν οὐδαμῆ παρουσῶν, ἃς ἐκ Βυζαντίου ἑτοιμασάμενος εἶχεν, ὡς μὴ τὸ ὀξύτατον τοῦ καιροῦ καταπροήσεσθαι, ὃ καὶ μάλιστα κατορθωτικὸν ἐν τοῖς τοιούτοις φιλεῖ γίνεσθαι, λεμβάδιόν τι ἀναβάς, ὁποῖα πρὸς ταῖς ἀκταῖς ἐνταῦθα δαψιλεύει αὐτόξυλα, ἐπὶ τὴν περαίαν ἐφέρετο, ἀπὸ ῥυτῆρος ἑλκόμενον τὸν ἵππον αὐτὸς ἔχων. ἑξῆς δὲ καὶ Ῥωμαίων στρατὸς τρόπῳ τῷ αὐτῷ περαιωσάμενος, τὴν Οὐννικὴν ἐπάτουν. ἐνδοτέρω τε προχωροῦντες, ἀφειδῶς ἀεὶ τὰ ἐν ποσὶν ἔκειρον. Ἦν δέ τι χρησφύγετον ἐνταῦθα ἐπὶ θάτερα τοῦ ποταμοῦ ἱδρυμένον Ζεύγμινον ὄνομα, τειχέων τε καρτερότητι, καὶ τῇ ἄλλῃ ἀσφαλείᾳ ἱκανῶς ἔχον. Τοῦτο ἐπειδὴ μὴ ἐξ ἐπιδρομῆς ἑλεῖν εἶχεν, αὐτοῦ Θεόδωρον τὸν Βατάτζην σὺν στρατεύματι ἔλιπε, γαμβρὸν αὐτῷ ἐπ' ἀδελφῇ γεγονότα. Ὁ δὲ τὰς τῇδε κώμας περιιών, ἄρδην ἐξηνδραποδίζετο. ὅτε καὶ Οὔννων στρατὸς ἐχώρει μὲν ὡς Ῥωμαίοις ἀντιταξόμενος· ἐπειδὴ δὲ ἔγνω ἀνεφίκτοις ἐπιχειρεῖν μέλλων, προσεχώρει καὶ αὐτὸς τῷ Βασιλεῖ, καὶ τὸ λοιπὸν κατ' ἐξουσίαν ἤγετό τε καὶ ἐφέρετο πάντα. Ἦν οὖν ἰδεῖν ἡλικίαν πᾶσαν δορύκτητον ἐλαυνομένην, καὶ ἔθνη ὅλα ἀνιόμενά τε καὶ ἀνασπώμενα. ἣν Ἴστρος καὶ Σάος ποταμοὶ ἐξ Ἄλπεων ῥέοντες, ἐπὶ Οὐννικῆς αὐτοματίζουσι νῆσον (ἄνωθεν ἐφ' ἑκάτερα σχιζόμενοι, καὶ μετὰ πλείστην ὁδὸν ἐς ταυτὸ πάλιν ἰόντες περίοδον) ἀνῳκισμένην πᾶσαν, καὶ κατοίκων σπανίζουσαν. Ὅτε καὶ αὐτὴν τὴν Ῥηγικὴν Ῥωμαῖοι κατεστρέψαντο οἰκίαν, πρᾶγμα ἐν τοῖς μεγίστοις Ῥωμαίων εὐτυχήμασιν ἀναγεγράφθαι ἄξιον. Ταῦτα κατορθωκὼς Βασιλεύς, ἐπὶ Ζεύγμινον ἦλθεν, ἔνθα ὁ Βατάτζης, καθάπερ εἴρηται, λειφθείς, τὴν προσεδρείαν ἐποιεῖτο. Ἀλλ' οἱ τὸ φυλακτήριον ἔχοντες, ἕως μὲν οὐκ εἰς μακρὰν ἐπιβεβοηθηκέναι σφίσι τὸν Ῥῆγα ἠλπίζετο, ἰσχυρῶς αὐτοῦ μετεποιοῦντο. ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν ἠγγέλλετο παρὼν οὐδαμῆ, Ῥωμαῖοι δὲ πρὸς τὸ τειχομαχεῖν ἤδη ἐγένοντο, πρὸς τὸν ἐπηρτημένον κατορρωδήσαντες κίνδυνον, ἔχρῃζον Βασιλέως, ὡς ἐπ' ἀθῴοις ἐντεῦθεν ἀπαλλαγησόμενοι σώμασιν, ἐνδῶσι τὸ φρούριον αὐτῷ. Τοῦ δὲ πρὸς τοῦτο ἀνανεύοντος, σχοίνους τε τῶν τραχήλων ἐξῆψαν, καὶ τὰ καλύμματα τῶν κεφαλῶν ἀποθέμενοι, ξὺν ἀτιμίᾳ τῷ Βασιλεῖ παρεῖχον ἑαυτούς. Ὁ δὲ ἀπεῖπε Ῥωμαίοις τούτων μὲν ἀποτιννύναι οὐδένα, τὸ φρούριον δὲ μεγάλων μεστὸν ὂν λῄζεσθαι ἀγαθῶν.

ια΄. Ταῦτα Ῥωμαῖοι καταπραξάμενοι, ὡς ἐπὶ Σάον περαιωσόμενοι ἐφέροντο, πολλῷ στρατοπέδου τοῦ αὐτῶν πλείω τὴν ἀνδραποδισθεῖσαν τῶν Οὔννων ἄγοντες ἡλικίαν. Ἀλλ' οὔπω ἐπεπεραίωντο, καὶ διήγγειλεν ἡ φήμη τὸν Παιόνων Ῥῆγα χεῖρα ἐπαγόμενον βαρεῖαν, θυμῷ πολλῷ κατὰ Ῥωμαίων ἥκειν ἤδη, τὸν κατὰ Γαλίτζης χώρας Ταυροσκυθικῆς πόλεμον εὐτυχῶς διενηνοχότα. οὗ δὴ ἕνεκα μάλιστα Βασιλεὺς αὐτὸν ἠμύνατο, ἅτε παρὰ γνώμην τὴν αὐτοῦ Βλαδιμηρῷ ἐπιφυέντα (τοῦτο γὰρ ὄνομα τῷ Γαλίτζης ἄρχοντι ἔκειτο) ἀνδρὶ ὑποσπόνδῳ Ῥωμαίοις ὄντι. Τοῦτο ἀκούσας ὁ Βασιλεύς, τὸ μὲν ἄλλο στράτευμα, καὶ ὅσον ἐν σκευοφόροις ἦν, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ζωγρηθέντων πλήθει ἀριθμοῦ κρείσσω τυγχάνοντα, ἐκέλευε διαπορθμευσαμένους ἐπὶ τῆς ἀντιπέρας

A Hungaros, sed iis quæ in se deliquissent per litteras primo expositis, proximum Romanorum adventum illis indicavit. Ubi itaque ad Istri ripam pervenit, cum nullæ adessent naves ex iis quas Byzantii apparaverat, ne temporis occasionem negligeret, quæ in iis rebus, ut cuncta prospere cedant, maximi momenti esse solet, lintrem, cujusmodi ibi multæ ad littus reperiuntur uno ex ligno cavatæ, atque una equum fræno attrahens, in adversam ripam trajecit. Exinde eodem pariter modo in Hungarorum fines irrupit Romanorum exercitus: atque interiora petens, obvia quævis effuse depopulatus est. Erat in altera situm fluminis ripa

B Castrum, Zeugminum nomine, murorum cæterarumque munitionum robore satis validum. Atque illud cum primo impetu expugnare haud posset, Theodorum Batatzem sororium suum reliquit cum exercitu: Ipse regionis illius vicos circumiens, plurimos in potestatem recepit. Hungarorum interea processit exercitus, Romanos excepturus. At cum viribus longe se vidit imparem, dedidit se se pariter Imperatori, qui deinceps rapuit, sustulitque pro libitu omnia. Videre itaque erat omnis ætatis multitudinem bello captam agi, gentemque totam aliam in sedem transferri; quamque Savus & Ister, fluvii ex Alpibus profluentes, in Hungariæ finibus efficiunt insulam (superius

C enim diffisi a se invicem, post multum circuitum in unum denuo coeunt) vacua illa omnino, nulloque culta habitatore. Tum quoque everterunt Romani domum eorum Regiam: res sane quæ inter maximos Romanorum fortunæ successus referri meretur. His ita prospere gestis, ad Zeugminum rediit Imperator, ubi Batatzes, qui relictus ibi fuerat, obsidionem urgebat. Sed qui loci præsidium tenebant, quamdiu spes erat brevi cum auxilio Regem adfuturum, defendebant se se acriter. Verum ut intellexere nequaquam illum adesse, ac jam jam mœnia acrius impugnantibus Romanis, periculo imminente conterri-

D ti, rogavere Principem ut tradita arce, salvis inde corporibus liceret iis excedere. Quam rem cum abnueret, funibus collo appensis, abjectisque capitum operculis, per summum dedecus se se ipsos Imperatori dedidere. Tum ille, ne eorum quisquam a Romanis interficeretur, prohibuit; arcem vero gravi refertam præda iis diripiendam concessit. *Edt. Parif. pag. 66.*

XI. His confectis, Romani versus Savum, velut fluvium trajecturi, pergunt, numero majorem captivorum adducentes multitudinem, quam esset exercitus: Sed nec dum flumen transierant, cum nuntiatur Pannorum Regem cum ingentibus istic adesse copiis, summo animi ardore cum Romanis pugnare gestientem, rebus jam in Galitza,

E regione Thauroscythicæ, præclare feliciterque peractis. Hujus quippe rei potissimum causa Imperator bellum istud aggressus erat, quod se invito, Bladimerum (id nomen erat Galitzæ Principi) virum Romanis fœderatum, invasisset. Quo cognito, Imperator reliquam aciem, impedimenta, ingentemque & innumeram captivorum multitudinem in adversam transferri ripam jubet, ibique considere: Ipse cum de-

lectis militibus, etsi consilium haud probarent ducum plerique, summa celeritate in hostem contendit, *Leporum esse, non Leonum*, dictitans, *pecorum greges incessere: cæterum pastoribus aut canibus conspectis sine pudore ullo fugere, et solo si captam prædam retineant, ægre licet ac vix contentos:* Illud etiam de eo fertur, quod quidem, si id egit ea animi consilio, laudare vix possim: Si autem quia tum quidpiam præviderit, quod reos, aut tutari ac defendere voluerit qui circa se erant Romanos, militaris prorsus providentiæ facinus memoratu dignum esse arbitror. Cum enim ab Savo statueret discedere, quo Hungaris occurreret, vasaque jam collegisset, imperavit navium præfecto, ut in alteram fluvii ripam trajiceret, ibique consisteret cum navibus: ac si quis ex Romanis fugam meditatus se trajici postularet, quasi non videret hominem nihil moraretur. *Vel si ipse*, ajebat, *Imperator adero, aliaque ac modo videantur, in animum induxero, quæ jussero negligas necesse est. Sin secus feceris, continuo palo affixus supplicium non effugies.* Ea quidem ille sic tum ordinavit, ut ad audaciam & magnanimitatem aditum, quemadmodum diximus, militibus quodammodo faceret. Ubi enim nullum ea metu compendium adest; tum ab audacia necessario petendum est auxilium. Abitum itaque inde paranti, quidam a Romanis captivis, qui ab Hungaris evaserat, jam jam adventurum Regem indicat. Hoc accepto nuntio, Imperator via se se continere potuit, veritus, ne cum prior adveniret, fugientes Romanos aggredi videretur Hungarorum exercitus. Ordinata igitur acie retrocessit. Ut vero constitit non ipsum adesse Regem, sed Belosim, qui primas apud eum obtinebat (Banum vocant ejusmodi dignitatem Hungari) appropinquare cum exercitu, in eum citato impetu fertur. Verum cum nox ingrueret, equo desiliens, totus armatus, super inverso & supino clypeo somnum cepit, idemque ut milites facerent imperavit. Postero autem die Belosis, adventare Principem certior factus, cum universo exercitu recessit, nescio quos haud sanæ mentis simulans prætextus. Quo enim fugæ captaret occasionem, mandatum sibi ajebat a Rege, ut ab hac regione abscederet, iterque intenderet ad Branizobam, ut inde facilius Romanos adoriretur. At Imperator, cum nec dum fugientes insequi cessaret, superato fluvio, Branizobam pervenit, ibique castra posuit. Paulo post in aliam Hungariæ partem, ubi mons est, Temises ab incolis dictus, quo vastaret adjacentes agros, mittit cum exercitu Borizem. Ex eadem ille qua Geiza familia dicebatur esse: propter autem nescio quam simultatem ad Joannem Imperatorem profugerat, a quo & magnis fuerat auctus honoribus, unamque e consanguineis obtinuerat in uxorem. Eum in locum postquam venit Borizes, majores vicos, incolarum frequentia late extensos, omnibusque refertos bonis circumeundo depopulatur. Ad hæc cum tribus Hungaricis phalangibus consertis manibus, hostes plane fudit, qui adesse Principem putaverant, rediitque in castra præda gravis. Rex autem ubi intellexit Borisem, non Romæorum

Edit. Paris. pag. 67.

A μόναι ἴχθης· ὁ δὲ τὸ ἀπόλεκτον τοῦ στρατοπέδου ἀναλαβὼν, καίτοι πολλὰ τῶν στρατηγῶν οὐκ ἐπιψηφισαμένων τοῖς δόξασιν, ἠπείγετο τὴν ταχίστην συμπλακησόμενος αὐτοῖς, Λύκων οὐ λεόντων εἶναι φάμενος ἔργον, τὸ μὲν τῶν προβάτων κατεπείγεσθαι πλῆθος, ποιμένων δὲ ποθὲν ἢ κυνῶν ἐκφανέντων, φεύγειν μηδὲν αἰσχυνομένους, μόνῳ τῷ αὐτοὺς καὶ τὰ θηραθέντα περισώζειν μόγις καὶ ἀγαπητῶς ἀρκουμένους. ὅτε λέγεταί τι καὶ τοιοῦτον, ὁποῖον εἰ μὲν καὶ ἀντικρὺς προελομένῳ ἔδοξεν αὐτῷ, οὐκ ἔχω ἐπαινεῖν· εἰ δὲ καὶ προμηθείας τινὸς, ὅπερ οἶμαι, ἕνεκα, καὶ τῇ ἀψυχότητι Ῥωμαίους ἀμφ' αὐτὸν ἀγωνιεῖσθαι, στρατηγικῆς ἡγοῦμαι ἐπινοίας ἄξιον εἶναι. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν Σάου ναμάτων ἐπαίρειν ὡς ὑπαντιάσων τοῖς
B Παίοσι συνεσκευάσατο ἤδη, παρεγγυᾷ τῷ τὴν στολαρχίαν ἐμπεπιστευμένῳ, θατέρᾳ τοῦ ποταμοῦ ὄχθῃ προσοχήσαντα, αὐτοῦ σὺν ταῖς ναυσὶν ἵστασθαι. Ἢν δή ποτε Ῥωμαίων τις φυγὰς ἐπὶ τὴν ἑτέραν ἰὼν διαπορθμεύεσθαι ἀξιοίη, τὸν δὲ ἀλλὰ μηδὲ ὁρᾶν προσποιεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον. Καὶ αὐτὸς, ἔλεγε, παρέσομαι, Βασιλεὺς, ὅτερα τῶν παρόντων ἐλόμενος, ἀποπροσποιεῖσθαί σε τοὺς λόγους χρεών. ἢ μὴν μὴ τοῦτο ποιῶν, ἢ αὐτίκα οὐκ ἐκφεύξῃ ἀνασκολοπισμόν. Ταῦτα μὲν ὧδε διεπράξατο, θάρσους οἶμαι θύραν τοῖς στρατιώταις, ὅπερ ἤδη ἔφην, ἐντεῦθεν ὑπανοιγνύς. Τῆς γὰρ ἐκ δειλίας ὀνήσεως οὐδαμοῦ παρούσης, ἀνάγκη ἐς τὸ ἐπὶ τὸ θάρσος μετασκευάζεσθαι ἀρραγῶς. Μέλλοντι δὲ ἄρτι που ἐκεῖθεν ἀ-
C πελαύνειν, ἧκέ τις δορυαλώτων, φυγὰς ἐκ Παιόνων, τὴν τοῦ Ῥηγὸς ὅσον οὐκ ἤδη μηνύων ἔφοδον. Τούτων ἀκούσας ὁ Βασιλεὺς, οὐκέτι κατέχειν ἑαυτὸν οἷός τε ἐγένετο, ὡς μὴ πρότερον ἀφικόμενον τὸ Οὐννικὸν, φεύγουσιν ἐπιθέσθαι δόξειε Ῥωμαίοις. ταξάμενος τοίνυν, ἐχώρει παλίμπους. Ὡς δὲ ὁ Ῥὴξ μὲν οὐ παρῆν, Βέλοσις δὲ ὁ τὰ πρῶτα παρ' ἐκείνῳ φέρων, (Μπάνον ταύτην καλοῦσιν Οὖννοι τὴν ἀρχὴν) οὐ μακρὰν εἶναι ἠγγέλλετο, συνδὴ ἐπ' ἐκεῖνον ἐφέρετο. ἐπειδή τε συνεσκόταζεν ἤδη, τοῦ ἵππου ἀποβὰς, αὐτός τε ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ὑπτίου πρὸς τοῖς ὅπλοις ὕπνωσε τοῖς αὐτοῦ, καὶ τὸ στράτευμα ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ξυνδιήγαγεν ἅπαν. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ Βέλοσις μὲν
D ἐπιόντα Βασιλέα πυθόμενος, ᾤχετο πανστρατὶ, σκήψεις τινὰς οὐχ ὑγιεῖς ἀναπλάσας. Πρόφασιν γὰρ τοῦ φεύγειν ἐκποριζόμενος, μεμηνῦσθαι αὐτῷ πρὸς τοῦ Ῥηγὸς ἔφασκε τῆς προκειμένης ἀποκλίνοντι, ὡς ἐπὶ Βρανιτζόβαν πόλιν ἰέναι, ὅπως ἐντεῦθεν μᾶλλον Ῥωμαίοις ἐπελθεῖν αὐτῷ γένοιτο. Βασιλεὺς δὲ τοῦ καὶ ἔτι διώκειν ἀποσχόμενος, ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐλθὼν ἐπεραιοῦτο· ἐν Βρανιτζόβῃ τε γεγονὼς, ἐνταῦθα ηὐλίζετο. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον, καὶ κατ' ἄλλο που τῆς Οὐννικῆς μέρος, οὗ δὴ τὸ ὄρος ἐστὶν, ὃ Τεμίσης πρὸς τῶν ἐγχωρίων ὠνόμασται, προνομεῦσαι διανοηθεὶς, Βορίσαν ἅμα στρατεύματι ἔπεμπεν, ὃς καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν αὐτῶν ἐλέγετο τῷ Γέτζᾳ φύναι σπερμάτων. κατὰ διένεξιν δέ τινα ἐς Βασιλέα Ἰωάννην φυ-
E γὰς ἔτυχε πολλῷ πρότερον ἐλθών. οὗ δὲ τιμῆς τε μετέδωκεν ἱκανῶς, καὶ κῆδος ξυγγενοῦς τινος ξυνῆψε κόρης αὐτῷ. Οὗτος δὲ ὁ Βορίσης πρὸς τῷ χώρῳ γενόμενος, πυρίμει τὰς τῇδε κωμοπόλεις ἀναστατῶν, πλήθεσί τε κατοίκων μονονουχὶ στενοχωρουμένας, καὶ παντοίοις περιβριθεῖς οὔσας καλοῖς. Ὅτε δὲ καὶ φάλαγξι τρισὶν Οὐννικαῖς εἰς χεῖρας ἐλθὼν, ἐτρέψατό τε κατὰ κράτος, αὐτὸν Βασιλέα παρεῖναι οἰηθείσας, καὶ βαρὺς ταῖς ὠφελείαις ἐκεῖθεν ἀναστρέψας, εἰς τὸ Ῥωμαίων ἦλθε στρατόπεδον.

Ὁ δὲ Ῥὴξ γνοὺς ὡς Βορίσας οὕτω, ὁ Βασιλεὺς Ῥωμαίων εἰργασμένος ἔτυχε Παιονίαν τὰ δεινὰ, θυμομαχήσας ὀπίσω ἐδίωκεν. Οὐ μὴν καὶ ἐδυνάσθη Βορίσῃ συμμῖξαι, ἤδη νυκτὸς ὑπὸ λαμπάσι περαιωσαμένῳ, ἃς πολλὰς ἐκ τοῦ στρατοπέδου Βασιλεὺς ὑπανῆψεν αὐτῷ. Ὅτε καὶ δύο τῶν ἐκ τοῦ πεζοῦ καταλόγου ἐπὶ τῆς ἀντιπέρας ἔτι λειφθέντες ὄχθης, τῶν Οὔννων ἀφικομένων, τὰς τῇδε ὑπελθόντες λόχμας, καθεῖν ἴσχυσαν. Ταῦτα κατορθωκὼς Βασιλεὺς, πόλεις τε τὰς Παριστρίους ὡς ἐνῆν κρατυνάμενος, ἐνταῦθα διατριβὴν ἐποιεῖτο, σκεπτόμενος τὸν Ἴστρον τε αὖθις διαβῆναι, καὶ τῷ Ῥηγὶ συμπλακήσεσθαι, περὶ θατέραν τοῦ Ἴστρου ὄχθην ἐστρατοπεδευμένῳ καὶ αὐτῷ. Ὅπερ ἐκεῖνος μαθὼν, πρός τε τὸ ἀπὸ τῆς τύχης ἀποδειλιάσας ἔκβασιν, μὴ καὶ ἐν τούτῳ δυστυχήσαντος πανωλεθρίᾳ λοιπὸν τὸ Οὐννικὸν κατέλθῃ, ἐς Βασιλέα πέμψας εἰρηναῖα διελέξατο, τοῦ λοιποῦ τε Βασιλεὺς ἐς Βυζάντιον ἦλθεν· ὑπὸ θριάμβῳ τε πομπεύσας, λαμπρὰ Θεῷ τὰ χαριστήρια ἔθυσεν. Ὑπὸ τοῦτον δὲ τὸν χρόνον καὶ θυγάτριον αὐτῷ πρώτως ἄρτι ἐκ τῆς Αὐγούστης ἐτέχθη Εἰρήνης, κάλλει διαπρεπὲς, Μαρία τε ὠνομάσθη, καὶ Βασιλὶς ἀνεβοήθη. Ῥωμαῖοι μὲν ἐν τούτοις ἦσαν.

ιβʹ. Ῥογερίου δὲ τοῦ Σικελῶν τυράννου τὸ ζῆν καταστρέψαντος, Γυλιέλμος ὁ ἐκείνου παῖς τὴν ἡγεμονίαν παραλαβὼν, πολλά τε ξυνειδὼς ἐς τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν τῷ πατρὶ διημαρτημένῳ, δεῖν ἔγνω πρέσβεις ἐς Βασιλέα πέμψαι, οὕτω τε τὰ διάφορα λῦσαι. Ἧκον οὖν ἄνδρες ἐπίσκοπον ἕκαστος περικείμενος ἀρχήν. Ἦν δὲ ὁ τῆς πρεσβείας νοῦς τοιοῦτος. Χρήματα μὲν καὶ σώματα ὁπόσα Ῥογέριος Εὐβοίας τε καὶ Θηβῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι, πόλεώς τε Κορίνθου, καθάπερ μοι δεδιήγηται, ναυσὶ περιαρπασάμενος ἔτυχε, ταῦτα μὲν πάντα ἀποδώσειν ἀπηγγέλλετο· Βασιλεῖ δὲ πάντα ὅσα βουλομένῳ ἔσται ὑπηρετήσειν, ἀσμένως ὡμολόγει. Ἀλλὰ Βασιλεὺς τοὺς πρέσβεις μὲν ἀπεπέμψατο, στόλον δὲ νεῶν ἀγείρας, στρατὸν δὲ ἐμβιβάσας αὐτῷ, στρατηγοῦντι Κωνσταντίνῳ, ὃν Ἄγγελον ἐπεκάλουν, θείῳ αὐτῷ γεγονότι, ἐκέλευε περί που τὴν Λακωνικὴν προσεσχηκότα, ἐνταῦθα καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ στόλου, ὅσον οὐδέπω ἀφιξόμενον περιμεῖναι μέρος. Ὁ μὲν οὖν ἄρας ἐκ Βυζαντίου, πνεύματός τε ἐπιφόρου τυχὼν, ἀκρωτηρίῳ τῆς Λακωνικῆς προσέσχεν, ὃ Μονεμβασία ἐκ τῆς τοῦ τόπου θέσεως πρὸς τῶν πολλῶν ὀνομάζεται. Βασιλεὺς δὲ Ἰατζᾶν τὸν Παιόνων Ῥῆγα τοῖς φθάσασιν ἀλγύνοντα ἐξαπιναίως τοῖς Παριστρίοις ἐπιτίθεσθαι πόλεσι διανοεῖσθαι μαθὼν, προφθάνειν ἐπείγετο τὴν ἐγχείρησιν. Καὶ δὴ πρὸς ταῖς τοῦ Ἴστρου καὶ πάλιν ὄχθαις ᾗ τάχους εἶχε γενόμενος, ἀντεκάθητο τῷ Οὐννικῷ, ἐπὶ θάτερα ἐστρατοπεδευμένῳ καὶ αὐτῷ. Μέχρι μὲν οὖν τινὸς οὐδέτεροι χειρῶν ἄρχειν ἤθελον, ἄλλως τε καὶ νεῶν οὔπω Ῥωμαίοις ἐν τῷ τέως παρουσῶν. Ἐπεὶ δὲ ἡμέραις τισὶν ὕστερον Ῥωμαῖοι ἐκ τῶν παρόντων ναυπηγησάμενοι ἀκάτια ὅτι πλεῖστα καθείλκυσαν ἐς τὸν ποταμὸν, γνοὺς τὰ πραττόμενα τῶν Παιόνων ὁ Ῥὴξ, δείσας τε, ὅπερ ἔφην, μὴ καὶ δεύτερον ἀτυχήσας περὶ αὐτῇ κινδυνεύσῃ τῇ ἀρχῇ, ἐπὶ συμβάσεις καὶ πάλιν ἐχώρει. πρέσβεις τε πέμψας, ᾐτεῖτο χιλιάσιν οὐ πλέον δέκα ζημιωθὲν τὸ Οὐννικὸν, τὴν ἄλλην τῶν αἰχμαλώτων πληθὺν ἀπολαμβάνειν αὖθις. οὕτω γὰρ φίλα διὰ βίου Ῥωμαίοις φρονήσειν ἔλεγε, καὶ ἐν ὑποσπόνδοις τετάξεσθαι αἰῶνα τὸν πάντα. Ἐπὶ τούτοις οὖν τῆς εἰρήνης τελεσθείσης, ἐντεῦθεν ὁ Ῥωμαίων ἀνεζεύγνυ στρατός.

ιγʹ. Ἐν τούτοις μὲν τὰ κατὰ τὴν ἤπειρον εἶχε. Τὰ δὲ

A Imperatorem, hæc intulisse Hungariæ damna, totus prælium spirans a tergo insequitur. Sed enim non potuit assequi Borizem, qui sub noctem excesserat, prælucentibus facibus, quas crebras Princeps accensas submiserat e castris. Tum etiam in adversa ripa relicti adhuc duo e pedestribus numeris, vitatis huc advenientium Hungarorum insidiis, sospites evasere. His fortunate gestis Imperator, expugnatisque, quantum licuit, Transistrianis oppidis, ibi aliquamdiu moratus, Istrum superare rursum, & cum Rege qui in altera fluvii ripa castra habebat, prælium conserere statuit. Quod postquam ille advertit, veritus fortunæ exitum, & si male res cederent, ne Hungari inter-

Edit. Paris. pag. 68.

B necione delerentur, Legatos ad petendam pacem ad Imperatorem misit, qui tandem Byzantium redux, acto triumpho, præclaras Deo gratias retulit. Sub idem tempus prima illi ex Irene Augusta nascitur, insigni pulchritudine filia, & Mariæ nomen sortita, Imperatrix renuntiata est. Hæc apud Romanos gesta.

XII. Mortuo autem Rogerio Siciliæ tyranno, Gulielmus filius Regnum excepit. Multa ille in Imperium Romanum a parente delicta esse conscius, necessum putavit ad dirimendas simultates Legatos ad Principem mittere. Venerunt ergo viri Episcopali dignitate insignes, eratque ea fere Legationis sen-

C tentia: Res omnes, captivos, quæque Rogerius ex Euboea & Thebis Helladicis, urbeque Corintho, sicut ante narravimus, erepta navibus avexerat, redditurum, quæque vellet Imperatori libentissime suppeditaturum se pollicebatur. At Princeps, rejectis Legatis, classe apparata, idoneoque in eam immisso exercitu, Constantinum cognomento Angelum, avunculum suum ducem ei præficit, datque in mandatis, ut circa Laconicam appelleret, ibique reliquam classem jam jam adventuram opperiretur. Ille igitur Byzantio solvens, vento usus secundo, ad Laconicæ promontorium defertur, quod vulgo ob situm Monembas jam vocant. Ut vero accepit Imperator Geizam Hungariæ Regem,

D præteritis irritatum calamitatibus, Transistriana oppida ex improviso aggredi velle, prævertere hominis conatus occupat. Itaque ad Istri ripam quanta potuit celeritate reversus, Hungaricis copiis in altera fluvii ripa considentibus se objecit. Aliquamdiu pars utraque a prælio cessavit, quod neutra vellet incipere: ac Romanorum præsertim, quorum naves nondum advenerant. Sed ubi aliquot post diebus, confectas ex ea quæ occurrebat materia, naviculas complures deduxere in flumen. Tum quæ gererentur edoctus Hungariæ Rex, veritusque, ut dixi, ne rursum belli fortuna inclinante, principatum ipsum discri-

E mini exponeret, iterum se ad pacis conditiones contulit. Missis igitur Legatis, petiit ut decem non amplius millibus Hungarorum mulctatis, reliquam captivorum multitudinem reciperet: his conditionibus amicum se quamdiu viveret Romanorum & fœderatum semper fore pollicitus. His ergo conditionibus sancita pace, Romanæ copiæ redierunt.

XIII. Sic in continenti se se res

Edit. Paris. pag. 69. habuere: at maritimæ, Ducis improbitate non eumdem sortitæ sunt exitum. Quippe Angelus, ubi agnovit Gulielmi classem ex Ægypto & Nilo flumine prædis onustam adnavigare, opes inde ingentes paraturum se statim in animum inducit. Hinc non expectata Byzantio altera classis parte, avidus pugnæ, vela in hostem quam celerrime contrahit, licet vetante id Principe, literisque monente, ne cum tam exigua manu cum multo majoribus copiis congrederetur. Dictitabat enim nihil impedimento fore, quo minus a Barbaris caperetur Angelus, at ne ut vulgo dicitur, nuntius inde reverteret. At ille isthæc non curans, cum obvia Siculorum classe manus conserit: Siculi primum inhibuere retro naves, & ordinate cessere. Ubi vero ferri incomposite Romanos conspexerunt, tum demum quam exigua eorum esset classis apparuit. Itaque repente conversi eam invadunt, vento, quem primum a puppe habuerant Romani, nescio qua fortuna mutato, & in proram spirante. Quare aliæ Romanorum naves, præeunte Angelo classis Præfecti fratre, qui paucis navibus & ipse præerat, turpi fuga abscedunt. Constantinus in medio hostium relictus, in eorum venit potestatem, hocce temeritatis suæ relato compendio. Hæc eo anno gesta sunt. Imperator autem ut accepit rursum novare Hungarorum Regem, cum eam ferre injuriam nequaquam posset, iter denuo versus Istrum capessit. Sed ille audito Principis adventu, de pace rursum per Legatos agit: solutoque tandem bello, pacis apparuit serenitas. Nec multo post, causam præbente Andronico Principis patruele, bellum iterum adversus Romanos concivit. Sed de eo postea.

XIV. Tum vero eumdem Andronicum in Ciliciam Isauriamque misit Imperator, reique militari summo cum Imperio præfecit. Toros quippe vir felicitatis eximiæ, gente Armenius, a Joanne Imperatore, cum bellum in Isauriæ montibus gereret, captus quondam, Byzantio evadens, in Ciliciam venerat, & defectionem animo agitans, istius provinciæ oppida a fide Romanorum avocare conabatur. Hac igitur de causa misit eo Andronicum Imperator: Cæsarem vero, ut quo sibi matrimonio adjungeret, Constantiam uxorem quondam Raimundi Principis, qui eo quem referam modo vitam finierat. Haud procul Berrhœa adjacet castrum, quo ad convehenda tributa utebantur Antiocheni. pag. 70. Postquam qui istic circumhabitant Barbari, rerum illud necessariarum inopia laborare intellexerunt, obsidione cinxere. Quibus intellectis Raimundus, vir si quisquam alius in rebus militaribus impiger, summa celeritate, cum iis, quæ tum aderant, copiis in castrum venit. Recedentibus hostibus, convecto in arcem commeatu, inde digreditur. Cum vero jam advesperasceret, ulterius quidem procedendum censebat, quod minus idoneus esset locus, in quo considere tuto posset. At itineris laboribus sui jam fatigati, ponenda ibi castra contendebant, monstrabantque locum maxime ex parte paludibus obductam, cæteris in colles & tumulos, qui crebri istic eminent, assurgen-

A κατὰ θάλασσαν κακότητι Στρατηγοῦ εἰς τὸ ἐναντίον ἐτελεύτα. Ὁ γὰρ Ἄγγελος ἐκ τῆς κατ' Αἴγυπτον γῆς καὶ ποταμοῦ Νείλου τὸν Γυλιέλμου στόλον ἀνάγεσθαι μαθὼν λαφύρων πλησάμενον, ὄλβον τε τὸν ἐνταῦθα μέγα τι δρᾶσαι ᾤετο. ὅθεν καὶ τὸν ἐκ Βυζαντίου λοιπὸν οὐκ ἀναμείνας στόλον, ὡς εἶχε τάχους ἀνήγετο, ὑπαντιάσειν αὐτῷ προθυμούμενος, καίτοι πολλὰ πρὸς τοῦτο Βασιλέως ἀπολέγοντος, γράμμασί τε παρεγγυωμένου μὴ ἂν οὕτως ὀλιγανδρούσῃ δυνάμει πρὸς πολλῷ πλείονα ἐναγωνίσασθαι ἰσχύν. Κωλῦσαι γὰρ ἐμαρτύρετο, οὐδὲν αὐτὸν πρὸς τῶν Βαρβάρων ἁλῶναι τὸν Ἄγγελον, καὶ οὐδὲ ἄγγελον γοῦν ἐκεῖθεν ἐπανάξειν, ὃ δὴ λέγεται. Ἀλλ' ἐκεῖνος περὶ ἐλάσσονος ταῦτα πεποιημένος, τῷ Σικελικῷ B ἤδη παραφανέντι ξυνέμιξε στόλῳ. Σικελοὶ τοίνυν τὸ μὲν πρῶτον πρύμναν ἐκρούσαντο, πάλιν δ' ὅποι τε συντεταγμένως ἐχώρουν. Ἐπεὶ δὲ Ῥωμαίους ἀταξίᾳ πολλῇ ἔχεσθαι ἔγνωσαν, τό, τε δυσαρίθμητον αὐτοῖς τῶν νεῶν ἤδη καταφανὲς ἦν, ἄφνως ἐπιστραφέντες ἐφέροντο κατ' αὐτῶν, τοῦ κατὰ πρύμναν Ῥωμαίοις ἱσταμένου πνεύματος, τύχῃ τινὶ ἐπὶ τὴν πρῴραν μετατεθειμένου. αἱ μὲν οὖν ἄλλαι Ῥωμαίων νῆες τοῦ Ἀγγέλου κατάρξαντος, ὃς τοῦ Πρωτοστράτορος ἀδελφὸς ἦν (ὀλίγων δὲ νεῶν καὶ αὐτὸς ἦρχε) φυγῇ ἀκόσμῳ ἐχρῶντο. Κωνσταντῖνος δ' ἐν μέσοις τοῖς πολεμίοις ἀπολειφθεὶς, ὑπὸ τὰς αὐτῶν ἐγεγόνει χεῖρας, τοῦτο τῆς ἀβουλίας ὀνάμενος τῆς αὐτοῦ. Τοσαῦτα καινοτομῆσαν ἐξήνυσεν ἤδη τὸ ἔτος ἐκεῖνο. Βασιλεὺς δὲ νεωτερίζειν C καὶ πάλιν τὸν Παιονάρχην ἀκούσας, οὐ γὰρ ἠνείχετο τηλικαῦτα περιυβρισμένος ἤδη, τῆς ἐπὶ τὸν Ἴστρον καὶ πάλιν φερούσης ἥπτετο. τοῦ δὲ πρὸς τὴν ἐπέλασιν ἐκπλαγέντος, ἐπὶ εἰρήνης τε καὶ αὖθις διαπρεσβευσαμένου, τότε μὲν ἐλύετο σφίσιν ὁ πόλεμος, καὶ τὰ τῆς εἰρήνης ἐγέλα καλά. Ὀλίγῳ δ' ὕστερον, Ἀνδρονίκου τοῦ Βασιλέως ἐξαδέλφου τὰς αἰτίας ἐνδόντος, κατὰ Ῥωμαίων καὶ αὖθις ἐπολεμεῖτο. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον.

ιδ'. Τότε δὲ Βασιλεὺς τοῦτον δὴ τὸν Ἀνδρόνικον ἐπὶ τὴν Κιλίκων καὶ Ἰσαύρων ἔπεμπε γῆν, Στρατηγὸν Αὐτοκράτορα τοῦ πολέμου τοῦδε καταστησάμενος. Τερόζης γὰρ ἀνὴρ τύχης ἐπιφανοῦς, Ἀρμένιος γένος, πρὸς Βασιλέως Ἰωάννου δορυάλωτος ἐκ μακροῦ γεγονὼς, ὁπότε πρὸς τοῖς Ἰσαύρων ἐκεῖνος ἐστράτευεν ὄρεσι, φυγὰς ἐκ Βυζαντίου ἐπὶ Κιλικίαν ἦλθε, καὶ ἀποστασίαν ὠδινήσας, τῆς Ῥω- D μαίων χειρὸς ἀφιστᾶν ἐπεχείρει πόλεις τὰς τῇδε. Ἀνδρόνικον μὲν δὴ τούτου ἕνεκα Βασιλεὺς ἔπεμψε, Καίσαρα δὲ ἐφ' ᾧ Κωνστάντζᾳ τῇ Ῥαϊμούνδου Πρίγκιπος ἐς γάμον συνελθεῖν γυναικί, ἐξ ἀνθρώπων ἤδη γεγενημένου τρόπῳ, ὃν αὐτὸς ἄρτι δεδήλωκα. Φρούριόν τι ἀγχοῦ Βερροιαίων ἱδρυμένον Ἀντιοχεῦσιν ἐς φόρου τυγχάνον ἀπαγωγήν, οἱ τῇδε περικαθίσαντες Βάρβαροι, ἐπειδὴ τῶν ἀναγκαίων ὑποσπανίζειν αὐτὸ ἔγνωσαν, πολιορκίᾳ τε παραστήσασθαι ἐπεχείρουν. Ῥαϊμοῦνδος τοίνυν ἑτοιμότατος, εἴπερ τις, ἐς τὰ πολέμια γεγονὼς πράγματα, τοῦτο ἀκούσας, σπουδῇ πολλῇ τῷ ἀμφ' αὐτὸν στρατεύματι ἐπὶ τὸ φρούριον ἦλθεν. Οὐχ E ὑπομεινάντων δὲ τῶν πολεμίων, τὰ ἐπιτήδεια τῷ φρουρίῳ εἰσκομίσας, ἐκεῖθεν ἀνεζεύγνυ. Ἐπειδή τε ἀμφὶ δείλην ὀψίαν ἤδη ἦν, τῇ μὲν προσωτέρω ἔτι ἀπιέναι ἐδόκει, ἅτε χώρου ὄντος περαιτέρω μηδαμοῦ, ἐφ' ᾧ καταλύειν αὐτοὺς ἀσφαλὲς ἦν. τοῖς μέντοι περὶ αὐτὸν καμάτῳ τῷ ἐκ τῆς ὁδοιπορίας πεπονηκόσιν ἤδη, αὐτοῦ που σκηνοῦν ἤρεσκε. χῶρόν τε οἱ ὑπεδείκνυσαν, μέρει μὲν τῷ πλείστῳ τέλμασι περιειλημμένον, τῷ δ' ἄλλῳ βουνοῖς εἰργασμένῳ καὶ ἀκρολοφίαις, αν-

„ τῇδε ἀνεῖχον. Ἀλλ' ὁ μὲν αὖθις ἰσχυρογνώμων ἦν, „ καὶ δεδιέναι ἔλεγε, μὴ ἐντεῦθεν, τοῦ λόφου διϊόντος, „ νύκτωρ τῶν πολεμίων ἐπιθεμένων, ἀδιεξίτητα ἡμῖν ἔ- „ σται, καὶ τὸ λοιπὸν ἅτε ἄρνες ἔνδον ἐναποκλεισθέντες θνήσκοι- „ μεν, οὐδὲν ἀμύνεσθαι ἱκανοί. Ἀλλὰ τῶν σὺν αὐτῷ τις ἐ- πιτιμῶν ἐς τὸν ἄνδρα ἀπερρίπτει λόγους, καὶ δειλίας ταῦτα, οὐ μέντοι προμηθείας ἔλεγεν εἶναι. πρὸς ταῦτα θυμῷ Ραιμούνδος ὑποβληθεὶς, Οἶδα, εἶπεν, ὦ βέλτιστε, ὡς „ εἴγε ἐντεῦθεν παρέλθοιμεν, οὐ μήποτε ταῦτα ἐγκαλῶν „ ἡμῖν παύσαιο. ταύτῃ καὶ ἡμεῖς μὲν, ἐπεί σοι „ δοκεῖ, ἐνταῦθα σκηνωσόμεθα. σὺ δὲ ὅρα, μὴ οὐκ ἐπὶ „ τῶν ἔργων δεικνύῃς, ἣν ἄρτι οὐδὲν δέον ἐπηγγείλω γεν- „ ναιότητα, ἱκανὸς ἔσῃ ἡμῖν, πλείονα πολεμίων στρα- „ τὸς, ὅθεν αὐτὸς ἔφην, ἡμῖν ἐναποσκήψας. δεινὰ ἐργάσε- „ ται. Ραιμούνδος μὲν τοσαῦτα εἰπὼν, εἴσω τῆς χώρας ἐγένετο, ἔνθα καθείρξεσθαι διηνεκὲς αὐτῷ ἔκειτο. Πέρσαι δὲ ἐπειδὰν πόρρω τῶν νυκτῶν ἦν ἤδη, ὅθεν εἴρηται αὐτοῖς ἐπιθέμενοι, ἵππους τε καὶ αὐτοὺς ἔκτεινον, οὐδὲν οὔτε ἀμύνεσθαι οὔτε ἄλλως σώζεσθαι δεδυνημένους. Ἀλλ' ὅπερ ἐλέγομεν, Ἰωάννης μὲν Καῖσαρ ἐπὶ τούτοις εἰς Ἀντιόχειαν ᾔει, ὧν δὲ ἕνεκα ἦλθε δράσας οὐδὲν (ἅτε γὰρ ὑπέργηρων ὄντα, οὐ σὺν ἡδονῇ Κωνστάντζα εἶδεν,) ἐπὶ Βυζάντιον ἀνεχώρει· νόσου τε ἐνσκηψάσης αὐτῷ, ἐκείρατο τὴν κόμην καὶ μέλαινα ἠμφιέσατο.

ιε'. Ἀνδρόνικος δὲ ἐπειδὴ τῆς Κιλίκων εἴσω ἐγένετο γῆς, Τερόζη ἐπὶ Μοψουεστίας διατριβὴν ποιουμένου, πανστρατὶ εἰς πολιορκίαν καθίστατο. Καὶ τάχα ἂν ἐξέδρασέ τι τῶν γενναίων, καὶ τὸν ἀποστάτην ἐν χερσὶ κατὰ πολλὴν ἐποιήσατο εὐπέτειαν, εἰ μὴ ῥᾳστώναις καὶ παιδιαῖς ἑαυτὸν ταῖς ἐπὶ σκηνῆς ἐδεδώκει. ὅθεν τε τὰ Ῥωμαίων ἔσφηλε πράγματα. Τερόζης γὰρ ἐπειδὴ τὴν Ἀνδρονίκου ἔγνω μαλακίαν, καὶ τὸ οὐδὲν δέον ἐπικαθεζομένης αὐτῷ ξυνῆκεν ἀσελγείας, νύκτα τηρήσας ἀσέληνον, καθ' ἣν ὑετίζειν ἔτυχεν ἄγριον, πολλὰ τοῦ Μοψουεστίας τείχους διαλύσας μέρη, ἀθρόον τε τὸ σὺν αὐτῷ ἅπαν ἐξαγαγὼν πλῆθος, προσέβαλέ τε Ῥωμαίοις μηδὲν προϊδοῦσι, καὶ κατὰ κράτος ἐτρέψατο. Ἀνδρόνικος δὲ ὀψὲ τοῦ κακοῦ συναισθόμενος (ἐτύγχανε γὰρ, καθάπερ ἔφην, ὀλιγωρίᾳ πολλῇ τινι κεχρημένος) ἵππον τε ἀνέβη, καὶ σὺν τῷ δόρατι ἀπελαύνων, ἔργα μὲν χειρὸς ἀπεδείξατο θαυμαστά. ὡς γὰρ πολλάκις ἔφην τῶν τῆς γενναιότητος λόγων οὐδενὶ τῶν μεγάλων ὑπεχώρει. δρᾶσαι ὅμως δεδυνημένος οὐδὲν, μόγις διαφυγὼν εἰς Ἀντιόχειαν ἦλθεν. Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ καὶ Θεόδωρος ὁ Κοντοστέφανος ἐς τὸ τῶν Σεβαστῶν ἀξίωμα ἥκων, τὸν ἵππον τοξεύματι ἀποβαλὼν, ὑπό του τῶν Ῥωμαίοις μισθαρνούντων τὴν κεφαλὴν ἀπερράχθη, κατ' ἔχθος τὸ πρὸς αὐτόν. Λέγεται γὰρ ὡς ἐτύγχανε πολλῷ πρότερον ὁ Θεόδωρος τὸν κακοδαίμονα τοῦτον τῆς βασιλείου ἐπὶ κακῷ τῷ αὐτοῦ διωσάμενος αὐλῆς. Ἃ μὲν ἐπὶ Κιλικίας κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐγένετο, τοιά δέ τινα ἦσαν.

ιϛ'. Ἀνδρόνικος δὲ ἐξ Ἀντιόχου πόλεως ἐπὶ Βυζάντιον ἰὼν, ἐν βασιλείοις καὶ πάλιν οὐδὲν ἧττον ἀπόβλεπτος ἦν, παρρησίας τε παρὰ δόξαν ἀπέλαυε τῆς προτέρας. Ἐλέγετο δὲ ὅτι λάθρᾳ τοῦτον παραλαβὼν βασιλεὺς, πικρότατα ἐλοιδορήσατο, ὀλιγωρίαν τε περὶ τὰ στρατιωτικὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἐπικαλῶν, καὶ τὰς παρακαίρους αὐτῷ προσονειδίζων ἀνέσεις. ἐν γε μὴν τῷ ἐμφανεῖ λαμπρῶς αὐτὸν ἐδωρεῖτο, καὶ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ἐτίμα. Ἀμέλει καὶ τότε Ναϊσσοῦ τε καὶ Βρανιτζόβης προεχειρίσατο Δοῦκα· προσέτι γε καὶ Καστορίαν αὐτῷ ἐδεδώκει. Ἀλλ' ἐκεῖνος εἰ μὲν καὶ ἀρχῆθεν

A tibus. At ille rursum factus obstinatior, *Vereor*, inquit, *ne inde* (ostenso colle) *invadentibus nocte hostibus, exitus nobis intercludatur, atque instar ovium stabulo inclusarum pereamus, nulla ad defensionem via*. At eorum quidam qui aderant acerbius virum allocutus, Metus hæc esse ait, non prudentiæ. Ad quæ commotus animo Raimundus: *Novi*, inquit, *Generosissime, si digrediamur inde, numquam te id nobis objicere cessaturum. Hic igitur & nos, quandoquidem sic placet tibi, castra locabimus. Tu vero vide ne, tum istius generositatis specimen factis ipsis edere non valeas, quam modo cum necessitas adest nulla, tantopere ostentas, quando ab iis, quos indicavi locis, hostium exercitus irrumpens nos graviter afficiet.* His di- B ctis, Raimundus locum subit, ubi perpetuo concludi eum fata decreverant. Persæ autem multa jam nocte, unde dictum est, ipsos aggressi, equos hominesque cæcidere, cum neque tueri se, neque alio quovis modo evadere possent. Joannes ergo Cæsar eum in finem, quemadmodum retuli, Antiochiam profectus, cum, ut pote jam ætate provectus, Constantiæ haud placuisset, rebus, quarum causa venerat, infectis, Byzantium rediit; ægraque usus valetudine, tonsa post morbum coma, monachicum habitum induit.

XV. Cum in Ciliciam pervenisset Andronicus, Toroso Mopsuestiæ agente, totis viribus urbem oppugnare aggre- C ditur. Et forte egisset aliquid viro dignum, defectoremque cepisset nullo negotio, nisi inertiæ se & ludicris scenicis totum dedisset. Atque inde res Romanæ pessum iere. Torus enim, ubi Andronici agnovit mollitiem, eumque luxui, cum minime oporteret, indulgere advertit, noctem observans illunem, qua immensa vis imbrium decidebat, compluribus Mopsuestiæ aditibus reseratis, atque omni secum educta multitudine, Romanos inopinatos adoritur, fundit, fugatque. *Edit. Paris. pag. 71.* Hæc postquam serius Andronico comperta sunt, (quippe, ut diximus luxui & ignaviæ tum operam dabat) insilit in equum, arreptaque hasta, in ordines invectus, admiranda manu facinora edidit. Ut D enim non semel innuimus, animi generositate nemini inferior fuit; At cum exequi nihil posset, vix evitato discrimine Antiochiam venit. Eo in prælio & Theodorus Contostephanus, qui ad Sebastorum dignitatem provectus fuerat, equo sagitta transfixo, ab aliquo eorum qui stipendia Romanis merebant, & quo cum simultas intercedebat, capite truncatur. Fertur enim diu ante Theodorus miserum illum ex Palatio ejecisse, quod in ipsius perniciem postmodum cessit. Quæ in Cilicia gesta sunt, ejusmodi finem habuere.

XVI. Andronicus Byzantium Antio- E chia reversus, nihilo minore loco & honore habitus, pristinæ præter opinionem consuetudinis libertate potitus est: Sed Imperatorem ajunt clam assumptum acerbissime perstrinxisse, negligentiam in rebus bellicis, & intempestivas objecisse illi relaxationes. Propalam autem eum splendidis donabat muneribus, ac præ cæteris honorabat. Denique & Næssi & Branizobæ Ducem constituit, ac Castoriam insuper concessit. Sed an primitus ille defectionem mente con-

ceperit, continueritque intra se ejusmodi cogitationem, non ausim plane affirmare. Ex quo autem prava illius aperuerit voluntas, facto inde initio expediam. Manueli statim atque Imperium accepit, curæ cum maxime fuit, ut quam optime ornatequa deinceps Romani armarentur. Atque cum insuevissent primum clypeis muniri rotundis, pharetras ut plurimum deferre, sagitisque prælia conficere: ille scuta oblonga protendere eos docuit, & longas vibrate hastas: præsertim vero in equitandi dexteritate, arteque exercuit. Quippe cum cessationes ab hostibus, bellorum fieri vellet præludia, in equo sedere sæpius solebat, inque belli aut prælii speciem, acies quasdam sibi invicem obversas locabat. Ita dum hastis instructi ligneis equitabant, assuescebant moveri in armis. Sic brevi spatio Germanorum Italorumque fortitudinem longe superavit miles Romanus. Neque ipse ab ejusmodi certaminibus abstinebat Imperator, sed aderat inter primos, hastam vibrans longitudine ac magnitudine nulli comparandam. Ad
Edit. Paris. pag. 72. hæc appendebatur vexillum, res prorsus admiratione digna, quod quia in octo distinctum erat partes, Octopes solet appellari. Raimundum illum ajunt id ipsum admiratum, virum scilicet cum celeberrimo conferendum Hercule, cum Byzantium aliquando venisset, remque non sine fuco aliquo in vulgu spargi persuasam haberet, accessisse ad Imperatorem, hastamque poposcisse & clypeum: iis vero acceptis, agnitoque eo quod revera erat, tum demum caussam, quæ ad id expetendum impulisset cum stupore esse confessum.

XVII. Id itaque certaminis ad Heracleam Mysorum edente Principe, forte accidit, ut Joannes Andronici Sebastocratoris filius, elegans admodum & formosus adolescens, ictu adverso hastæ cujusdam Italicæ alterum oculum amiserit. Quem casum ut solatio levaret Imperator, ad Protovestiarii primum, mox ad Protosebasti dignitatem illum evexit. Eam rem ferunt graviter affecisse Andronicum. Ex eo igitur tempore nescio quid clam fovens animo, dolosque semper agitans, cum in Cilicia bellum proxime gereret, Palæstinæ Regem & Persarum Sultanum in suas traxit partes: Ducatumque adeptus Næssi & Branizobæ, ut modo dictum est, per litteras Hungarorum Regi pollicitus est, si ad invadendam tyrannidem sibi adesse vellet, tum demum cum Imperium esset adeptus, Branizobam & Næssum continuo se ei cessurum. Sed veritus ne, si hæc vulgarentur, reum se proderet, alio deflexit. Igitur significavit Principi jam sibi quosdam e magnatibus Hungaricis conciliasse, istiusmodi circumventos dolo, in sua potestate haud difficulter se se habiturum. Sed enim jam antea fraudem perceperat Imperator ex litteris ad se delatis Andronici, quibus supra dicta cum Rege Hungarico depactus fuerat. Cum autem convincere eum vellet manifestius, ut ea quæ cœperat, conficeret, illius prorsus permisit arbitrio. Ille itaque omnem suspicionis occasionem sublatam ratus, confidenter ad Hungaros & ad Alemannorum Regem missa Legatione, ut auxilium in tem-

A ἀποστασίαν ὤδινε, καὶ ταύτην παρ' ἑαυτῷ τὴν ἐπιθυμίαν εἶχεν, ἵνα ἔχω ἰσχυρίσασθαι. Ἐξ ὅτου γε μὴν τὸ δυσμενὲς αὐτοῦ κατεφάνη, ἐντεῦθεν ἑλὼν διηγήσομαι. Βασιλεῖ Μανουὴλ ἄρτι τὴν βασιλείαν παραλαβόντι, ἐπιμελὲς ἐγένετο μάλιστα, ὅπως ἂν Ῥωμαῖοι ἐπὶ τὸ βέλτιον τὸ λοιπὸν τὴν ὅπλισιν μεταβάλοιεν. Οὗτοι καὶ ἀσπίσι κυκλοτερέσι φράγνυσθαι εἰθισμένοι αὐτοῖς πρότερον, φαρετροφορεῖν τε τὰ πλεῖστα, καὶ τόξοις τὰς μάχας διαφέρειν· ὁ δὲ ταύτας μὲν ποδήρεις προβεβλῆσθαι αὐτοὺς ἐδιδάξατο, δόρατα δὲ κραδαίνειν μακρά, καὶ ἱπποσύνῃ δεξιώτατα χρῆσθαι ἠσκήσατο. Τὰς γὰρ ἐκ τῶν πολεμίων ἀνέσεις, πολέμων αὐτὸς ποιεῖσθαι θέλων παρασκευάς,
B ἱππεύεσθαι εἰώθει τὰ πολλά, σχῆμά τε πολέμου περιποιούμενος παρατάξεις τινὰς ἀντιμετώπους ἀλλήλαις ἵστα. οὕτω τε δόρασιν ἐπελαύνων τοῖς αὐτοξύλοις, κίνησιν ἐγυμνάζετο τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις. Τοίνυν καὶ ἐν βραχεῖ Ῥωμαῖος ἀνὴρ τὴν Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν ὑπερῆρεν αἰχμήν. Οὐ μὴν οὐδ' αὐτὸς Βασιλεὺς τῶν ἀγώνων τούτων ἀπῆν, ἀλλ' ἐν τοῖς πρώτοις ἐτάττετο, δόρυ κραδαίνων μήκει καὶ μεγέθει, οὐδενὶ ξυμβλητόν. Πρὸς γὰρ τοῖς εἰρημένοις καὶ ὑπερφυές τι χρῆμα ἐξῆπτο σημαίας, ἣν ἅτε μέρεσι διῃρημένην ὀκτώ, Ὀκτάποδα καλεῖν ἔθος ἐστί. ὃ δὲ καὶ Ῥαιμοῦνδον φασὶν ἐ-
C κεῖνον θαυμάσαντα, ἄνδρα κατὰ τὰς θρυλλουμένας Ἡρακλέας, ἡνίκα ἐς Βυζάντιον ἦλθε, τέχνην τέ τινα τὸ πρᾶγμα εἶναι νομίσας, καὶ προσιόντα Βασιλεῖ, αὐτό τε τὸ δόρυ καὶ τὴν ἀσπίδα αἰτῆσαι· λαβόντα τε ἐπειδὴ τ' ἀληθὲς ἔγνω, σὺν ἐκπλήξει τὸν σκοπὸν ἀνειπεῖν.

ιζ'. Τοῦτον δὴ τὸν ἀγῶνα πρὸς Ἡρακλείᾳ ποτὲ τῇ Μυσῶν γυμναζομένου Βασιλέως, τετύχηκε τὸν Ἀνδρονίκου τοῦ Σεβαστοκράτορος παῖδα Ἰωάννην, περικαλλῆ τὴν νεανίαν καὶ ἀγαλματίαν ἄντικρυς, Ἰταλικοῦ τινὸς δόρατος προσβολῇ θάτερον παρωθῆσαι τοῖν ὀφθαλμοῖν. ὅθεν καὶ παραμυθεῖσθαι αὐτοῦ τὸ δυστύχημα θέλων,
D Πρωτοβεστιάρχόν τε προβέβλητο, καὶ ἐς τὸ τῶν Πρωτοσεβαστῶν ἀνεβίβασεν ἀξίωμα. Τοῦτο φασὶ μεγάλα τῆς Ἀνδρονίκου καθίκετο ψυχῆς. Ὠδίνων τοίνυν ἐξ ἐκείνου καὶ δολώσεις ἀεὶ ἐπινοῶν, ὁπότε μὲν προσεχῶς ἐπὶ τῆς Κιλίκων ἐστράτευε γῆς, Ῥᾶγά τε τὸν Παλαιστίνης καὶ τὸν Περσῶν ὑπεποιεῖτο Σουλτάν· καὶ Ναΐσου καὶ Βρανιτζόβης, ὥσπερ εἴρηται, ἀρχὴν πιστευθείς, γράμμασι τῷ Παιόνων ὑπισχνεῖτο Ῥηγί, εἴγε βουλομένῳ ἐπιθέσθαι τυραννίδι συλλάβοιτο τὰ τῆς ἐγχειρήσεως αὐτῷ, ἐπειδὰν τοῦ ἐφετοῦ τύχῃ, Βρανιτζόβης τε αὐτῷ καὶ Ναΐσου ὑποστήσεσθαι πόλεως. Ὅπως μέντοι μὴ ἔκπυστα ταῦτα γεγονότα, ὑπαίτιον
E αὐτὸν τοῦ λοιποῦ καταστήσωνται, ἔγνω ἑτέρως τραπέσθαι. Ἐδήλου τοίνυν Βασιλεῖ βούλεσθαι τῶν κατὰ Παιονίαν τινὰς δυναστῶν, φιλίας αὐτῷ προσφέρεσθαι ἀρξαμένους, δόλῳ ὑπελθὼν ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ ῥᾳδίως θεῖναι παλάμην. Βασιλεὺς δὲ ξυνίει μὲν τοῦ δόλου, ἔφθη γὰρ ἤδη καὶ εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὰ γράμματα ἐλθεῖν, δι' ὧν Ἀνδρόνικος τῷ Παιονάρχῃ τὰ προειρημένα ἐτύγχανε διωμολογηκώς. Ἐξελέγχειν δὲ θέλων αὐτόν, ἐφίησι ποιεῖν κατὰ ταῦτα, μηδὲν ὑποστελλομένῳ. Ὁ δὲ πάντα αὐτῷ τοῦ λοιποῦ περιῃρῆσθαι τρόπον ὑποψίας οἰηθείς, ἀδεῶς ἔς τε Οὔννους καὶ τὸν Ἀλαμανῶν διεπρεσβεύετο Ῥῆγα, πρὸς ἐπικουρίαν ἐν καιρῷ καὶ αὐτὸν ἐπισπώμενος.

A νος. Ταῦτα Ἀνδρόνικος ἐσκαιωρηκὼς, ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθε, τὰς μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Οὔννων σπονδὰς ἤδη τῷ φαινομένῳ τετελεκώς. Βασιλεὺς δὲ οὐκ οἶδα εἴτε κηδόμενος τοῦ ἀνθρώπου (ὑπερφυῶς γὰρ ἐφίλει τοῦτον, ἅτε καὶ ἡλικιώτην αὐτοῦ γεγονότα, τροφῆς τε αὐτοῦ μεταλαχόντα καὶ παιδείας τῆς αὐτῆς, ἀμέλει καὶ δρόμοις τε αὐτοῦ, καὶ πάλαις καὶ ἀγῶσιν ὅλοις συγγυμνασάμενον πολλοῖς) εἴτε καὶ ἄλλο τι ἐννοούμενος, τότε μὲν καὶ ἔτι ἠνείχετο κακουργοῦντος. Ἐπεὶ δέ ποτε καὶ ἐν Ἡρακλείᾳ ἐγένετο τῇ Μυσῶν, ἣν Πελαγονίαν τινὶ γλώττῃ καπηλευθοῦντες Ῥωμαῖοι νῦν ὀνομάζουσιν, ἐξῆλθε μὲν πρὸς θήραν ὁ Βασιλεὺς ἔννυχος, ὥσπερ εἰώθει τὰ πολλὰ κοιτασόμενος. Ἡ γὰρ τοῦ σώματος αὐτοῦ γενναιότης καὶ πρὸς ἄρκτους ἐξῆγε, καὶ πρὸς τοὺς ἀγρίους B ἀνθώπλισε τῶν συῶν, πεζῇ τὰ πλεῖστα σὺν ἀκοντίῳ ξυμπλεκόμενον. Ἐλέγετο δὲ ὡς καὶ τεθωράκιστο τὰ πρῶτα, καὶ σχεδὸν τι ἑκάστοτε πρὸς τοῖς ὅπλοις ἦν, τὰς, ὡς ἐφέρετο, τοῦ Σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου, καὶ τοῦ μεγάλου Στρατοπάρχου φυλαττόμενος ἐπιβουλάς, κἂν οὕτως οὐδὲν ἄλλο αὐτὸν μέχρι τέλους ἔδρασεν ἄχαρι, ὅτι μὴ τὰς βασιλείους ἀφείλετο σφραγίδας, δι' ὧν ἀποσημαίνεσθαι τὰς δωρεὰς Βασιλεὺς εἴωθεν. Οὐ μὴν ἀπροφασίστως καὶ ταύτας, ἀλλ' ἀπ' αἰτίας ἧς αὐτὸς ἐρῶν ἔρχομαι. Διατρίβοντι ἐν Μελαγγείοις τῷ Βασιλεῖ περί τινα χῶρον, ᾧ Μεταβολὴ ὄνομα, λόγοι προὐφέροντο ἐπὶ ἀρετῇ. ἔνθα τῶν ἄλλων καθάπαξ ἁπάντων τὰ Βασιλέως ἐξαιρόντων ἔργα, ὁ Ἰωάννης τὰ τοῦ Πατρὸς μᾶλ- C λον ὑπερῇγε, καὶ ὑπερετίθει πολλῷ. Ὁ μὲν οὖν Βασιλεὺς ἔστεργε τοῖς λεγομένοις, καὶ ἠγάπα τοῦ Πατρὸς ἐλαττούμενος. ὡς δ' ἐπαχθὴς τοῖς ἄλλοις Ἰωάννης εἶναι ἐδόκει, ὁ δὲ οὐ μέχρι τούτου τὸν λόγον ἵστησιν. ἔδοξε γὰρ ἂν ἐπιδείξει πίστεως τῆς πρὸς τὸν οἰχόμενον Αὐτοκράτορα ταῦτα προφέρειν, ὅπερ οἶμαι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ποιεῖν ἴσασιν. Αἱ γὰρ πρὸς τοὺς μηκέτι ὄντας εὔνοιαι, ἐχέγγυοι τοῖς περιοῦσιν εὐγνωμοσύνης τῆς εἰς αὐτοὺς γίνονται. ὁ μὲν οὖν πρὸς τούτοις καὶ δριμύτερον ἔκειτο, καὶ ἠγνωμόνει τῷ υἱῷ. Ὅτε δὴ στάσεως ἀναφθείσης, Ἀνδρόνικος μὲν οὕτως θυμοδακῆ τινα ἐς τὸν Σεβαστοκράτορα ἐπιρρίψας, παρ' ὀλίγον ἦλθε τῷ ξίφει πρὸς αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἀφῃρῆσθαι, εἰ μὴ Βασι- D λεύς τε αὐτοῦ τὴν χεῖρα ὑπερέσχε, καὶ Ἰωάννης ὁ Δούκας, ὃς καὶ αὐτὸς ἐξάδελφος τῷ Βασιλεῖ ἦν, τὴν μάστιγα, ᾗ τοὺς ἵππους ἐπεγείρειν εἰώθεισαν, τῷ ξίφει καταφερομένῳ ὑποθεὶς, ἀμβλεῖαν ἐπὶ τὴν Ἀνδρονίκου γνάθον ἐνεχθῆναι ἐποίησε τὴν φοράν. Ὁ μὲν οὖν τοῦτον ἐρρύσθη τὸν τρόπον. Βασιλεὺς δὲ τὴν χεῖρα, καθάπερ ἔφην, τοῦ Ἀνδρονίκου ὑπερσχὼν, ἐπλάγη, οὐ μέντοι καιρίαν. ἀλλ' ὅσον ὀλίγον τὴν σάρκα διαστῆσαι, ἧς τὴν οὐλὴν διὰ βίου ἐπὶ καρποῦ ἔφερεν. Ἡ μὲν οὖν τότε φιλονεικία ἐπὶ τοσοῦτον προελθοῦσα, κατεσιγάσθη. Βασιλεὺς δὲ Ἰσαάκιον μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ ἐποιήσατο, ἡμερῶν τινῶν ἄχρι. Ἰωάννην δὲ κρίσει E παραδοὺς, δίκην αὐτοῦ τὴν εἰρημένην ἐπετίθει, πολλῷ τῆς ἐκ τῶν νόμων ἐλάσσω. Ἀλλ' ἐπανακτέον τὸν λόγον ἐπὶ τὰ πρότερα.

ιη'. Ἐπειδήπερ ὁ Ἀνδρόνικος νυκτέρῳ κυνηγεσίῳ Βασιλέα διατρίβοντα ἔγνω, ἱκανοὺς Ἰσαύρων τῶν περὶ αὐτὸν ὁπλισάμενος, οἵπερ ὡς κατὰ παντὸς αὐτῷ ξυναγωνίσασθαι, πίστεις ἔδοσαν φθάσαντες, ἵππον τε αὐτοῦ τὸν δρομικώτατον ἐπαγόμενος, σὺν αὐτοῖς ἐπὶ

A pore ferrent, sollicitavit. His perfide & nequiter actis, Byzantium venit Andronicus, fœdere, uti apparebat, Romanos inter & Hungaros jam sancito. Imperator vero, nescio an ex quadam in eum propensione, cum mirum in modum hominem diligeret, ut pote æqualem, secumque a puero enutritum ac institutum, inque cursu, luctationibus, omnique denique certaminum genere socium, an quidpiam cogitaret aliud, etiam tunc facinorosum toleravit. Cum aliquando Heraclaæ in Mysia *Edit. Paris. pag. 71.* versaretur, quam, nescio quo idiomate, Pelagoniam nunc Romani vocant, noctu Imperator venatum exiit, hanc, uti solebat plerumque, ibi traducturus. Ea quippe erat corporis præstantia & B animi indole, ut & ursos insectaretur, inveheretur que in apros, & pedibus ut plurimum cum iisdem jaculo concurreret. Induisse autem loricam tum primum ajunt, ac fere semper in armis fuisse, quo Isaacii Sebastocratoris, & summi exercituum Ducis vitaret insidias: & si nihil ad extremum in eum quidquam aliud statuerit gravius, quam quod sigilla, quibus largitiones obsignare Imperatores solent, abstulerit. Neque id tamen egit nulla ratione, sed ob causam quam nunc commemorare aggredior. Cum Princeps in Melangiis moraretur, ad locum cui Metabole nomen, quæsitum est quisnam animo, ac virtute Imperatoria præcelleret; ubi C omnibus res a Principe gestas uno ore prædicantibus, Joannes præclara a Manuelis Parente peracta facinora longe extulit, prætulitque. Haud ægre quæ dicebantur accepit Imperator, nec sibi Patrem præferri moleste tulit. Etsi vero aliis Joannes jam videretur importunus, noluit tamen loquentem interpellare, cum ea (quod plerique facere solent) velut fidei suæ in demortuum Imperatorem argumentum protulisse visus esset. Benevolentia siquidem qua defunctos prosequimur, pignus est iis qui superstites sunt, nostræ in ipsos gratitudinis. Sed cum in Manuelem acerbius ille, & ingrate satis magis ac magis commoveretur, orta inde contentione, Andronicus iste in Sebastocra- D torem infesto animo invectus, gladio caput illius fere obtruncasset, nisi Imperator interposuisset manum: & Joannes Ducas, qui & ipse patruelis erat Principis, flagellum, quo concitari solent equi, imminenti supponens gladio, ictum debilem fractamque avertisset in maxillam Andronici. Ita quidem periculum vitavit ille: At Imperator, qui manum, ut dixi, supra Andronicum protenderat, vulnus accepit, non lethale quidem, sed quo paululum dissecta fuerit caro, cujus, quamdiu vixit, cicatricem in carpo tulit. Ita acrior ista contentio conquievit. E Princeps vero aliquamdiu Isaacium a conspectu removit: Joannem vero eo ipso incusatum supradicta mulctavit pœna, sed longe quam decernunt Leges, mitiore. Verum ad superiora redeamus.

XVIII. Postquam Andronicus nocturnæ venationi operam dare Principem intellexit, ex Isauris, qui adversus quemlibet cum ipso se militaturos fidem dederant, delectos armat, assumptoque equo pernicissimo, ad locum *pag. 74.*

cum iis venit. Illis autem longius in sylva locatis, traditoque iis equo, ipse mulo insidens, ad tabernaculum successit Imperatoris. Ibi tum tacitè desilit, & pugionem dextra vibrans, lento progreditur gradu: neve deprehenderetur ab aliquo, Italicum pro consueto sagum induerat. Mox vero ut se agnitum vidit (quippe jam gladios strinxerant qui dormientem Principem circumstabant, atque in his Joannes ipsius ex fratre nepos, qui primus, ut ajunt, Andronicum adverterat) ut, inquam, id vidit Andronicus, continuo in genua flexus, exonerare se alvum simulavit, indeque sensim retrocedens abiit. Ita conatus illi consiliaque Andronici evanuere. Brevi interjecto tempore cum majore Isaurorum manu ad Imperatorem nocte proficiscitur. Quod ubi nunciatum est Augustæ ab Alexio Imperatorii stabuli Præfecto (Protostratorem id muneris vocant Romani) quidam extemplo in primis expeditus eas insidias Principi indicaturus, mittitur: moxque Isach, vir qui a Barbaris ducebat genus, cæteroquin fidus cum maxime Imperatori, cum trecentis armatis ad eum pariter proficiscitur. Sed priusquam ad locum Isach perveniret, re percepta Imperator, trementibus aliis & metu consternatis: (forte enim sic casus tulerat, ut mulis plerique veherentur) ipse a via recta quæ ad castra & Imperatorium tabernaculum tendebat, deflectendum censuit; insolita autem & minus trita illa, quam ostendebat manu, neque lato agmine, sed singulatim, spatio intermisso, incedendum. *Ita enim pabulatores*, inquit, *videbimur, qui ad ea tendunt quæ conspiciuntur tentoria*. Sic intrepide ad tabernaculum perrexit Princeps. At Joannem, cujus mox memini, cum obvius aper dentibus laceraret, ut id rescivit, continuo ad eum conversus revertitur, peractisque iis quæ necessaria erant, tandem excedit. Tanta autem animi magnitudine rem istam accepit, ut ne ipso quidem vultu quidquam Andronico fuerit testatus. At ille quasi nihil eorum, quæ acciderant, sibi conscius, equum, de quo mox egimus, sedulo curat, multa interim propalam adversus Joannem proferens, ac mente volvens. Unde rogante aliquando Principe, quid hæc sibi vellet equi affectata cura? *Ut*, inquit ille, *omnium mihi infensissimi hostis truncato capite, statim aufugiam*. Iis videlicet verbis Protosebastum innuens. Ubi igitur ægrum amentia vidit hominem, a consortio suo remotum, in Palatio includendum curavit. Sicque ille in ordinem actus est.

Edit. Paris. pag. 75.

XIX. Rex autem Hungariæ, nihil dum edoctus eorum quæ Andronico evenerant, contracto ex Tzechis & Saxonibus, & aliis gentibus compluribus exercitu, Branizobam urbem oppugnare contendit, pactis forte confidens, quæ cum Andronico pepigerat. Ejus rei nuntio obstupefactus Princeps, miratus est perfidiam Hungarorum, quod quæ sacramentis haud pridem sanciverant, nulla de causa posthaberent. Celeritate igitur opere rem opinatus, versus Istrum continuo iter intendit. At cum sciret suos nequaquam esse Hungaris pares (quippe Romanorum vires, nemine tum obsistente, in provin-

τὸν τόπον ἦλθεν. Ἀλλ' αὐτοὺς μὲν ἀπωτέρω ἐπὶ λόχμης τοὺς ἵππους καθέξοντας ἵστησιν, ὁ δὲ ξὺν ἡμιόνῳ ἐγγὺς τῆς Βασιλέως ἦλθε σκηνῆς· ἀποβὰς δὲ ἡσυχῆ, ἐπορεύετο βάδην, ἐγχειρίδιον ἐπισείων τῇ δεξιᾷ. ὅπως γε μὴν μηδενὶ φωραθείη, Ἰταλὴν ἀντὶ τῆς ἐξ ἔθους ὑπέδυ στολήν. Ὡς δὲ ἔγνω καταφανὴς γεγονὼς (ἤδη γὰρ καὶ ξίφη παρεγύμνουν, οἱ τὸν Βασιλέα ὑπνοῦντα περιεστῶτες, ἐν οἷς καὶ Ἰωάννης ἦν ὁ Βασιλέως ἀδελφιδοῦς, πρῶτός φασι τὸν Ἀνδρόνικον ἐπιόντα εἰδὼς) ὡς οὖν ἔγνω ταῦτα ὁ Ἀνδρόνικος, ἐπὶ γόνυ κλιθεὶς, τὸν τῆς γαστρὸς δῆθεν ἀποκρίνειν προσεποιεῖτο σκυβαλισμόν. Οὕτω τε κατὰ βραχὺ ὑποποδίσας, ᾤχετο ἀπιών. Καὶ τὰ μὲν τῆς ἐπιβουλῆς ἐκείνης ἐνταῦθα ἐλύετο. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον σὺν πλείοσιν Ἰσαύρων ἔξεισι νύκτωρ ἐπὶ Βασιλέα στελλόμενος· ὅπερ ἀγγελθέντος τῇ Βασιλίδι πρὸς Ἀλεξίου, ὃς τοῖς βασιλικοῖς τηνικαῦτα ἱπποκομίαις ἐφεστὼς ἦν (Πρωτοστράτορα τοῦτο καλοῦσι Ῥωμαῖοι τὸ λειτούργημα) ἐν μὲν τῷ παραυτίκα τῶν τις ὀξυτέρων ἐστέλλετο μηνύσων Βασιλεῖ τὴν ἐπιβουλήν. Εἶτα καὶ Ἰσὰχ, ἀνὴρ βαρβαρογενὴς, εὔνους δὲ Βασιλεῖ μάλιστα, σὺν ὁπλοφοροῦσι τριακοσίοις ἐπέμπετο. Ἀλλ' οὔπω τοῦ Ἰσὰχ ἐπὶ τὸν τόπον ἐλθόντος, πυθόμενος ἤδη τὸ πρᾶγμα Βασιλεὺς, τῶν ἄλλων ἀγωνιώντων καὶ συνταραττομένων ἐφ' ἑαυτοῖς (ἐτύγχανον γὰρ οἱ πλείους ἡμιονίοις ὑπὸ τυχὸν ὀχούμενοι) αὐτὸς χρῆναι ἔλεγε τῆς εὐθείας ἀποσχομένους, ἣ ἐπί τε τὸ στρατόπεδον καὶ τὴν βασίλειον σκηνὴν ἄγει, τὴν ἀστιβῆ ἐκείνην, ὑποδείξας τῇ χειρὶ, καὶ ἄστειπτον εἶναι, μὴ μέντοι κατὰ πλάτος, ἀλλ' ἕνα καθ' ἕνα ἐν διαστάσει τὴν πορείαν τιθεμένους. Οὕτω γὰρ ἔφη τῶν ἐπὶ τῆς χορταγωγίας ἐπιόντων δόξαιμεν εἶναι τινὲς, ἐπὶ σκηνάς τε τὰς τῇδε φαινομένας χωροῦν. Βασιλεὺς μὲν οὖν οὕτως ἀτρέμας ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἐπορεύετο. Ἰωάννην δὲ, ὥσπερ ἄρτι ἐμνήσθην, σὺν ὑπαντιάσας τοῖς ὀδοῦσιν διεσπάραξεν. ὃ τάχιστα πυθόμενος Βασιλεὺς, ὀπισθόρμητος ἐπ' ἐκεῖνον ἦλθεν, ἐπιμελησάμενός τε τὰ εἰκότα, ἀπηλλάγη. Οὕτω μέντοι μεγαλοψύχως τῷ πράγματι προσηνέχθη, ὡς μηδὲ ἄχρι καὶ βλέμματος Ἀνδρονίκῳ προσενεχθῆναι κακῶς. Ὁ δὲ ὥσπερ τῶν πεπραγμένων οὐδὲν ἑαυτῷ ξυνειδὼς, τοῦ ἵππου, ὃν ἤδη ἔφην, ἐς ἄγαν ἐπιμέληται, καὶ πολὺς ἦν τῷ φαινομένῳ κατὰ Ἰωάννου καὶ λέγων ἀεὶ καὶ φρονῶν. Ὅθεν καὶ πυνθανομένου ποτὲ τοῦ Βασιλέως, τί βούλεται αὐτῷ τὰ τῆς τοῦ ἵππου τῆσδε ἐπιμελείας; Ὡς ἂν, ἔφη ἐκεῖνος, τὸν πάντων ἐμοὶ δυσμενέστατον τῆς κεφαλῆς ἀφελόμενος, οἰχήσομαι ἀπιών· ἐς τὸν Πρωτοσέβαστον δῆθεν αἰνιττόμενος. Ὡς οὖν ἔγνω ἀπονοίᾳ νοσοῦντα τὸν ἄνθρωπον, κοινωνίας ἐκτομὼν τῆς αὐτοῦ, ἔμφρουρον ἐν παλατίῳ καθείργνυσιν. Ὁ μὲν οὖν ἐκ ποδῶν ἐγένετο.

ιθ'. Ὁ δὲ Παιονίας Ῥὴξ μήπω τι πεπυσμένος τῶν Ἀνδρονίκῳ συμπεπτωκότων, δυνάμεις ἔκ τε Τζέχων καὶ Σαξόνων, ἄλλων τε πλείστων ἑαυτῷ συγκεκροτημένος ἐθνῶν, εἰς τὴν Βρανιτζόβης πολιορκίαν καθίστατο, ἐπαρθεὶς οἶμαι, οἷς Ἀνδρόνικος αὐτῷ διωμολογησάμενος ἔτυχε. Τούτων Βασιλεὺς ἀκούσας, καταπέπληκτο μὲν πρὸς τὴν ἀκοὴν, καὶ τὴν Οὔννων ἐθαύμαζεν ἀπιστίαν, εἰ τῶν ἔναγχος σφίσιν ὀμωμοσμένων, ἐξ οὐδεμιᾶς ἀλογήσειαν αἰτίας. Ὀξύτητος δ' ἄμεινον δεῖσθαι τὸ πρᾶγμα βουλευσάμενος, αὐτίκα δὴ ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἐφέρετο. Εἰδὼς δὲ τοὺς σὺν αὐτῷ οὐκ ἀξιομάχους ὄντας τῇ Οὔννων στρατιᾷ (αἱ γὰρ Ῥωμαίων δυνάμεις μηδενὸς ἔθεν δήποτε τῷ πως

ἀντιστατοῦντες ἐπὶ χώρας ἑκάστη ἔμενον) ἐσκόπει τοιάδε. Ἔστι τις χῶρος ἐρυμνότατος ἱκανῶς ἔχων, Σμήλας ὄνομα. τοῦτον ἔγνω καταλαβὼν ὁρμητήριον τὸ ἐπὶ τοὺς Οὔννους θέσθαι ἐκδρομῆς. Ὅπως μέντοι Βρανιτζοβῖται τὴν πόλιν τῷ τέως αὐτῷ τηρήσωσι, γράμμα χαράξας, ὅσον οὐκ ἤδη ἀφίξεσθαι τούτοις μηνύον, τῶν στρατιωτῶν τινι ἐνεχείρισε, κελεύσας ἐπὶ τὴν πόλιν αὐτὸ ἀφεῖναι βέλει ξυνδήσαντα. Ὁ μὲν οὖν καὶ τὸ κελευσθὲν ἐποίει. Τὸ δὲ βέλος πορρωτέρω ἢ ἐχρῆν ἀφεθὲν Οὔννοις εἰς χεῖρας ἦλθεν. εὐθὺς οὖν ταραγμὸς εἰσῆλθεν αὐτούς, καὶ ὅσα τάς τε ἑλεπόλεις, καὶ ὅσα πρὸς τειχομαχίαν αὐτοῖς παρεσκεύαστο, πυρὶ φλέξαντες, ἐπὶ τὸν Ἴστρου πορθμὸν ἤεσαν. πλήθοντι δὲ αὐτῷ ἐντετυχηκότες, χειμὼν, γὰρ ἐκ τοῦ ἄνωθεν ἐπέσχεν, ὡς ἐπὶ Βελέγραδα πόλιν ἐφέροντο. Οὗπερ αἰσθόμενος Βασιλεύς, πυθόμενος δὲ καὶ ὡς Βορίτζης, ὁ Βόσθνης χώρας ἐξάρχων Δαλματικῆς, εἰς συμμαχίας τῷ Παιονάρχῃ τελέσας, ἀναστρέφει ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ. τὸ ἀλκιμώτατον τῆς σὺν αὐτῷ ἀπολεξάμενος στρατιᾶς, Βορίτζῃ εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἔστελλεν. Ἦρχε δὲ ταύτης τῆς στρατιᾶς Βασίλειος, ὑπὲρ οὗ ἤδη ἐμνήσθην, οἰκίας μὲν ἀφανοῦς γεγονώς, Χαρτουλάριος δὲ Βασιλεῖ χρηματίσας. Ὁ δὲ Βασιλεὺς κατόπιν σὺν τῷ ἄλλῳ Ῥωμαίων στρατῷ σχολαιότερον ᾔει. Ἀλλὰ Βασίλειος, ὑπὲρ οἶμαι λαθόμενος, ὅτου δὲ χάριν καὶ τίνι πολεμήσοντα Βασιλεὺς αὐτὸν ἔπεμψε, τὸν δρόμον κατεπιταχύσας, ἔγγιστα τοῦ Οὔννων ἐγένετο στρατοῦ. Προδρόμοις δὲ τισιν ἐντυχών, ἐπειδήπερ ἐτρέψατο τούτους, οὕτω καὶ ἐς μέσην τὴν Οὔννων φάλαγγα ἐμπίπτει, μέγα τι κατορθώσειν οἰόμενος, ἂν οὕτω πεφοβημένοις αὐτοῖς προσβαλὼν συνταράξῃ. Καὶ τάχα οὐ παντάπασιν ἀπὸ λογισμοῦ ταῦτα ἐποίει. Οὖννοι γὰρ τὸ μὲν πρῶτον αὐτὸν Βασιλέα τοῦ πολέμου τοῦδε στρατηγεῖν οἰηθέντες, ἔφευγον οὐδενὶ κόσμῳ. πολλοί τε αὐτῶν, ἅτε ἀθρόοι τοῖς σκάφεσι συμπίπτοντες, τῷ ποταμῷ κατεδύοντο. Ὡς δ' ἔγνωσαν Βασιλέα μὲν κατόπιν χωρεῖν, Βασίλειον δὲ τοῦ στρατεύματος ἐξηγεῖσθαι, ἀνεθάρσησάν τε, καὶ ἐπιθέρμητοι γεγονότες Ῥωμαίοις ἀντικαθίσταντο. Ῥωμαῖοι δὲ καίτοι παρὰ πολὺ πλήθει τῶν πολεμίων ἐλαττούμενοι, ὅμως ὑφίσταντο τούτους. Φόνος τε ἀμφοτέρων πολὺς ἦν, ἕως οἱ περὶ Στέφανον τὸν Ἰατζᾶ παῖδα, Οὖννοι Ῥωμαίοις συστρατεύοντες, πρότεροι φυγῆς ἦρξαν. Παλιντρόπου γὰρ τὸ λοιπὸν γενομένης τῆς διώξεως, Οὔννων μὲν τῶν σὺν τῷ Στεφάνῳ σχεδόν τι ἅπαντες, Ῥωμαίων δὲ πολλοὶ ἔπεσον. οἱ δ' ἄλλοι φυγῇ ἐκεῖθεν ἐσώζοντο, ἐν οἷς καὶ Βασίλειος ὁ Στρατηγὸς ἦν. Ταῦτα τῷ Βασιλεῖ ἀγγελθέντα, πρὸς δὲ καὶ τὸ Βελεγράδα πόλιν Ῥωμαίων ἀποστῆναι, πολλὴν ἐνεποίησαν ἀθυμίαν. Καὶ δὴ Ἰωάννην μὲν τὸν Καντακουζηνόν, τὸ μὲν στηρίξοντα τὴν πόλιν ἔστελλε, λογισμοῖς ἀποστασίας, καθάπερ ἔφην, ἤδη σαλευομένην. τὸ δὲ καὶ ταφῇ τοὺς Ῥωμαίων δώσοντα νεκρούς, ἀνακαλεσόμενόν τε τοὺς ἐκ φυγῆς, ὅποι δήποτε γῆς τοὺς ἐκεῖ κρυπτομένους ἴσως. Ὁ δὲ θυμαίνων ἄγαν ἐπὶ τοῖς συμπεσοῦσιν, ἐσφάδαζε δὲ καὶ ἤθελεν ὀπίσω Οὔννων διῶξαι. Ῥωμαίων τε οὐκ ἐπαινούντων, Ἀλλ' αἰσχύνη μοι ἔλεγεν, ὦ ἄνδρες, πρὸ τραυμάτων οἴχεσθαι, ὑπὲρ τῆς Ῥωμαίων ἀγωνιζομένους εὐκλείας. Ἐπεὶ δὲ πόρρω γεγονέναι τὸ Οὐννικὸν ἤκουσε, τῆς ὁρμῆς ἀνεκόπη. Ἤδη δὲ καὶ ὁ Καντακουζηνὸς τὰ ἐφ' οἷς ἔσταλτο πέρατι δοὺς, ἐπανήκει δεσμώτας ἔχων καί τινας, ὡς εἴρηται, ἀποστασίαν ὠδίνοντας Βελεγραδηνῶν. Τοῦτο μὲν οὖν ἐκεῖθεν

A cliis dispersæ confidebant,) talia excogitat. Quidam locus est arduus satis, nomine Smeles. Hunc occupare instituit, ut esset sedes unde excurreret in Hungaros. Ut vero civitatem sibi conservarent Branizabitæ, litteras, quibus se jam jam adventurum illis significat, militi cuidam tradit, imperatque ut telo alligatas in urbem conjiceret. Quod ille, uti jussum erat, fecit. Sed enim litteræ, longius quam oportebat, projectæ in manus venere Hungarorum. Continuo igitur invasit illos metus, machinisque & rebus aliis, quæ ad urbis oppugnationem apparatæ fuerant, incensis, ad Istrum transituri contenderunt. Sed exundantem invenien-
B tes fluvium (quippe venti imbresque cælo effusi ruebant) versus Belegradam iter vertere. His cognitis Imperator, acceptoque Borizem Bossinæ, regionis Dalmaticæ Principem, qui auxilio venerat Hungariæ Regi, in suum redire principatum; fortissimos militum delectos, qui manus cum Borize consererent, dimittit. Copiis istis præfuit Basilius, cujus supra memini, obscura quidem natus familia, cæteroquin Chartularius Principis. Ipse Imperator a tergo cum reliquo Romanorum exercitu lento sequebatur gradu. Verum Basilius oblitus, opinor, cujus gratia, & quo cum hoste pugnaturum se emisisset Princeps, maturato itinere,
C ad Hungaros quam proxime successit. Cumque in præcursores quosdam incidisset, fugatis iis, in mediam deinde irruit hostium phalangem, egregium se facinus editurum credens, si eo conterritos metu aggressus, ordines perturbasset. Neque illa eum omnino spes frustrata est. Namque Hungari primo quidem ipsum copiis istis præesse Imperatorem rati nullo ordine fugam arripiunt: eorumque multi dum in scaphas conferti incidunt, flumine absorbentur. At ubi cognovere retro quidem subsequi Principem, aciem vero istam regere Basilium, sustulere animos, & converso agmine, Romanos excepere: qui etsi bellatorum numero hostibus
D longe inferiores, sustinuere tamen eos. Magna utrinque facta est cædes: donec Hungari qui cum Stephano Geizæ filio Romanis militabant, primi fugam cepere. Mutata demum atque ab altera parte facta insecutione, Hungari, qui cum Stephano erant, fere omnes, ex Romanis vero multi cecidere: alii fuga evasere incolumes, atque in iis Dux ipse Basilius. Hæc Imperatori, insuper etiam Belegradam a fide defecisse, nuntiata, valde ejus animum consternarunt. Joannem igitur Cantacuzenum mittit, tum ut urbem in defectionis, ut dixi, proposito fluctuantem, firmaret, tum
E ut humo mandaret Romanorum cadavera, & fugientes, quocumque laterent loco, revocaret, eo casu maxime irritatus, Hungaros a tergo insequi prorsus gestiebat: nequaquam vero id consilii probantibus Romanis: *At plane, inquit, Viri, mihi videtur inglorium, nullo accepto vulnere discedere, dum pro fortuna decerto Romanorum.* Ubi autem longius jam progressos Hungaros accepit, impetum remisit: Interea Cantacuzenus, confectis ob quas missus erat rebus rediit, vinctosque adduxit ex Belegradensibus eos qui defectionem fue-

Edit. Paris. pag. 76.

rant moliri. Igitur motis inde castris, haud procul Berrhœa civitate hyemavit. Primo autem vere contracto undique exercitu, iterum in Hungariam profectus est, quo in medios usque fines penetraret. Jamque positis ad Istri ripam castris cum universo considebat exercitu: aderantque plurimæ quæ Byzantio venerant naves, ut copias transmitteret. At ubi undique se angustiis premi vidit Pannoniæ Rex, de mittendis tandem Legatis cogitavit. Missis igitur ad Imperatorem viris illustribus, captivos Romanos continuo se reddituros, insuper etiam quæcumque imperaret, suppeditaturum pollicitus est. At Princeps quidem etsi primo renuenti similis, verba sermonesque de pace rejecisset, admisit tandem supplices, & cum Legatis in supradictas conditiones concessit. Redierunt itaque in castra Romana qui superiore, ut memoravimus, prælio capti fuerant, & arma, & equi, & cætera belli præda. Ad hæc pro jumentis equisque qui perierant, vivi & in ipsa Hungaria geniti equi sunt restituti. Ita soluto bello, domum rediere. Italicum inde bellum, inchoatum jam ante, majoribus animis geri cœpit. Id autem nos paululum repetitis rebus memorare aggredimur.

Edit. Paris. pag. 77

A ἀναζεύξας, ἀγχοῦ τῆς Βερροιαίων διεχείμαζε πόλεως. Ἔαρος δὲ τὰς δυνάμεις ἁπανταχόθεν ἀγείρας, ἐπὶ τὴν Οὐννικὴν αὖθις ἐχώρει, ὁρμὴν ἔχων ἐς αὐτά που τὰ τῆς χώρας ἐμβαλεῖν μέσα. Ὁ μὲν οὖν ἄρτι πρὸς ταῖς Ἴστρου πανστρατὶ αὐλισάμενος ἧστο ὄχθαις. καὶ αἱ νῆες αἱ ἐν Βυζαντίῳ ἀναχθεῖσαι ἐφίσταντο ἀθρόαι, ἀναβιβάσουσαι τὸ ὁπλιτικόν. Ὁ δὲ Παιόνων Ῥὴξ ἐπειδήπερ ἐν στενῷ κομιδῆ τὰ κατ' αὐτὸν ἔγνω, ἐπὶ τὴν πρεσβείαν λοιπὸν ἔβλεψεν. Ἄνδρας τοίνυν τῶν παρ' αὐτῷ ἐπισήμων ἐς Βασιλέα πέμψας, τούς τε δορυαλώτους Ῥωμαίων ἀποδώσειν αὐτίκα ἐπήγγελλε, καὶ εἰσέπειτα δὲ πάντα αὐτῷ ὑπηρετήσειν, ὅσαπερ ἂν βουλομένῳ εἴη. Βασιλεὺς δὲ τὰ μὲν πρῶτα ἀνανεύοντι ἰσχυρῶς ἐῴκει, καὶ τοὺς

B περὶ εἰρήνης ἀπεπροσποιεῖτο λόγους. Ἔπειτα προσήκατό τε δεομένους, καὶ τὴν πρεσβείαν ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἐπέρανεν. Ἦλθοσαν οὖν ἐν τῷ Ῥωμαίων στρατοπέδῳ οἵ τε δορυάλωτοι μάχῃ τῇ προηγησαμένῃ, καθάπερ εἴρηται, γεγενημένοι, καὶ ὅπλα καὶ ἵπποι, καὶ εἴ τι που ἄλλο πολέμου λάφυρον ἦν. Ἵππων μέντοι καὶ ὑποζυγίων τῶν πεσόντων, ζώους ἐκ τῶν τοῖς Οὔννοις ἀντεκομίσαντο αὐτοχθόνων. Οὕτω τὸν πόλεμον λύσαντες, ἐπ' οἴκου ἀνεκομίσθησαν. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν τὰ τῶν Ἰταλικῶν πολέμων ἀρχὴν, ἣν ἤδη ἔφην, ἐσχηκότα, λαμπρότερον ἄρτι κινεῖσθαι ἤρξατο. λέγωμεν δὲ καὶ ἀναλαβόντες μικρόν.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΙΝΝΑΜΟΥ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ, ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

IOANNIS CINNAMI REGII GRAMMATICI, HISTORIARUM LIBER QUARTUS.

α'. ΦΕΔΕΡΙΚΟΣ ὁ Κοῤῥάδου τοῦ Ἀλαμανῶν ἄρξαντος ἀδελφιδοῦς, ὑπὲρ ἱκανῶς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐμνήσθημεν λόγοις, Κοῤῥάδου τὸ χρεὼν ἀναπλήσαντος, αὐτὸς τὴν ἀρχὴν ἔσχεν. Οὗτος ἐπειδή ποτε λόγον εὐγενείας πέρι ποιούμενος (ἦν γὰρ αὐτῷ περὶ πλείστου γυναικὶ συνοικήσοντι τὴν εὐγενῆ μάλιστα ἐκ πασῶν ἑλέσθαι) Μαρίαν τὴν Ἰσαακίου τοῦ Σεβαστοκράτορος θυγατέρα, γένει τε καὶ περιουσίᾳ κάλλους διαφέρουσαν, ἐν Βυζαντίῳ τρέφεσθαι ἤκουσεν. ἥλω αὐτίκα τῆς κόρης, καὶ πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμψας, ᾐτεῖτο πρὸς γάμον αὐτῷ κατεγγυηθῆναι ταύτην, πάντα ποιήσειν ἐπαγγελλόμενος, ὁπόσα Κοῤῥάδος τε ὁ θεῖος καὶ αὐτὸς, ἡνίκα Παλαιστίνης ἀνέστρεφον, ἐπὶ τῇ Ἰταλίας κατακτήσει Ῥωμαίοις ὑπηρετήσειν ὑπέσχοντο. Ἡ μὲν Φρεδερίκου πρεσβεία ἐν τούτοις ἦν. Βασιλεὺς δὲ τοὺς λόγους ἀποδεξάμενος, πρέσβεις καὶ αὐτὸς ἐπὶ Φρεδερίκον ἔπεμψεν, ἐμπεδοῦν τὰ δεδογμένα κελεύσας. Ἀλλ' ἐκεῖνοι, ἐπειδήπερ εἰς λόγους ἦλθον αὐτῷ, μηδὲν ὑγιὲς τὸν ἄνδρα βεβουλῆσθαι διεγνωκότες, ἄπρακτοι ἐκεῖθεν ἀπηλλάττοντο, δευτέρᾳ πρεσβείᾳ πρὸς βασιλέα χρῆσθαι αὐτὸν ἀναπείσαντες. Ἧς καὶ αὐτῆς τῷ βασιλεῖ ἐπιψηφισθείσης, ἄνδρες τῶν ἐπὶ δόξης ἐνταῦθα ἐστέλλοντο, Μιχαήλ τε ὁ Παλαιολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Δούκας, ἄμφω εἰς τὸ τῶν Σεβαστῶν ἀξίωμα ἥκοντες, ἐν οἷς ἦν καὶ Ἀλέξανδρος, Γραβίνης μὲν πόλεως ἄρξας Ἰταλικῆς, Ῥογερίου δὲ αὐτὸν ἀπελάσαντος, βασιλεῖ πρότερον ἤδη προσπεφευγώς. Ἐνετέλλετο δὲ αὐτοῖς χρήματα μεγάλα πρὸς βασιλέα κεκομισμένοις, εἰ μὲν ἐντὸς Ἄλπεων διατριβὴν ποιεῖσθαι τὸν Φρεδερίκον ἀκούσαιεν, ὁμοῦ πάντας ἐντυγχάνειν αὐτῷ. ἀπωτέρω δὲ γεγονότος, τὸν Μιχαὴλ μὲν σὺν τοῖς χρήμασιν ἐπὶ Ἰταλίαν ἰέναι, τοὺς δὲ τὴν ἐπὶ τὸν Φρεδερίκον στέλλεσθαι. κἂν ἐκεῖνος τῶν δεδογμένων ἀμελήσει, αὐτοὺς λοιπὸν καὶ καθ' ἑαυτοὺς Ἰταλίας μεταποιεῖσθαι. Ὅπερ δῆτα καὶ γέγονε.

β'. Ῥογερίῳ γὰρ τῷ Σικελῶν τυράννῳ ἀδελφιδοῦς

A I. FREDERICUS Conradi Alemannorum Principis ex fratre nepos, cujus in superioribus libris abunde meminimus, mortuo Conrado, Principatum obtinuit. Hic cum aliquando sermonem faceret de nobilitate (quippe cum de uxore ducenda cogitaret, omnium nobilissimam deligere constituerat) audiretque Mariam Isaacii Sebastocratoris filiam, genere ac pulchritudine eximia praecellentem, Byzantii educari: continuo captus amore virginis, missis ad Imperatorem Legatis, eam sibi in conjugem dari depoposcit, omnia se facturum spondens, quae & patruus Conradus, & ipse, cum ex Palaestina redirent, de restituenda Romanis Italia polliciti erant. Cum eum in finem venissent Legati a Frederico missi, quae ab eo proposita sunt, avide accepit Imperator; B qui & vicissim Legatos misit ad Fredericum, ea de quibus invicem convenirent confirmaturos. At ubi cum illo in colloquium venere, cum nihil sani advertissent ab homine in medium afferri, rebus inde infectis regressi, Imperatori persuadent alteram ad Fredericum instituendam esse Legationem. Id consilii cum probasset Imperator, viri duo mittuntur ex Primariis, Michael Palaeologus & Joannes Ducas, ambo Sebasti dignitate insignes, & cum his Alexander, qui Gravinae civitatis Italicae olim dominus, a Rogerio expulsus, ad Principem confugerat. Multa autem commendata iis ab Imperatore pecunia, C id potissimum in mandatis datur, ut si intra Alpes Fredericum agere perciperent, una omnes ad illum accederent: sin vero abesset procul, Michael quidem cum pecunia in Italiam proficisceretur, caeteri pergerent ad Fredericum: quod si ille pactis stare negligeret, tum vero suam ipsi ad Italiam recuperandam operam conferrent: quod & factum est, hac quae sese ultro obtulit occasione.

II. Bassavilla Rogerii Siciliae Tyran-

Edit. Paris. pag. 78.

pag. 79.

ni ex sorore nepos, avunculo superstite, rerum summam in Italia obtinuerat. Sed mortuo illo, translataque ad Gulielmum Regia dignitate, cum alter Italiæ administrationem obtinuisset, ipse secundum ab eo locum obtinere coactus est. Hanc ille non passus injuriam, ad defectionem sese comparavit, missisque ad Imperatorem Legatis, Italiam universam, Siciliamque ipsam in manus sese traditurum pollicitus est. Sednim Bassavillæ Legati, qui Frederico in re ardua ac difficili adhuc pigritante, re infecta redibant, in Alexandrum inciderunt, qui nihil pariter eorum quorum causa venerat ad Fredericum, executus, una cum Duca revertebatur. Ubi igitur in colloquium venere Alexander & Bassavillæ Legati, Alexander, qui quorsum ad Fredericum venissent, probe noverat, *Prope est*, inquit, *Amici, qui Legationi vestræ extremam manum imponet*. Quis ille esset, rogantibus iis, *Imperator Romanorum*, subdit Alexander: moxque rerum enarrato statu, addidit Palæologum, virum quidem ex Curiæ Romanæ Magnatibus, insuperque Sebasti insignitum dignitate, cum immensa pecuniarum vi prope adesse, ut Italiam Imperatori denuo assereret: Quibus intellectis, Legati per litteras quæ audiverant Bassavillæ significarunt. Ille

Edit. Paris. pag. 80.

vero ut sibi liceret cum Romanis in civitate Peschara colloqui per eosdem expetiit. Quod ubi accepit Palæologus, navibus decem Pescharam adnavigavit, Voscia interea urbe, quæ ad Principem defecerat, communita. Sed cum rursum Bassavilla ad Vosciam cum illo sese collocuturum nuntiasset, eo se contulit; congressuque habito, ac de rebus præsentibus data acceptaque vicissim fide, operi sese accinxit. Contracto deinde exercitu, castrum validum, cui Branizus Italus præerat, oppugnare aggressus est Ducas. Commisso ibi certamine, hostes fuderunt Romani, qui fugientes insecuti una cum iis mœnia subiere. At illi in arcem sese primum recepere. Verum ut ædificia sua igne consumi vastarique & auferri omnia a Romanis conspiciunt, tam vero descendunt, dominumque suum Magnum Imperatorem proclamant: atque hoc modo castro illi potiuntur. Cum inde ad civitatem, cui a Divo quodam, qui in ea colitur, Flavianæ nomen inditum est, pergerent, populares omnes obviam effusi pro agris suis illos rogant, ac ne quid in se gravius insolescat miles obtestantur, servos se futuros deinceps Imperatoris, & quæcumque vellent Romani se facturos polliciti. Dux ejusmodi benevolentiæ illorum gratiam rependens, per eorum agros amice ac pacate iter fecit. Cum inde excederet, Gulielmus Bassavillæ frater, qui & ipse in Romanorum amicitiam concesserat, cum fratris litteris venit, quibus, ut confidenter Dux accederet, hortabatur, utpote circumjacente regione jam Romanis parente.

III. Palæologus autem Voscia, ut dictum est, per conditiones potitus, ad Tranim venit: cujus incolæ simul ac Romanum exercitum conspexere, cum nequaquam urbem dedere vellent, missis ad Ducem Legatis, ut finibus suis abscederet, rogavere: neque enim prius quam Barim cepisset, Tranim posse ab illo expugnari. Quare collectis decem

A τῷ ὄνομα Βασαβύλας. Οὗτος, Ῥογερίου μὲν ἔτι περιόντος, τὴν Ἰταλίας διέπων ἀρχήν· ἐκείνου δὲ τετελευτηκότος, ἐπὶ τὸν υἱόν τε Γυλιέλμον τῆς ἀρχῆς μεταβάσης, ἠνάγκαστο λοιπὸν ἐν ὑποστρατήγου λόγῳ ἀποτελεῖν, ἑτέρου τὴν Ἰταλίαν διέποντος. Καὶ δὴ τὴν ὕβριν οὐκ ἐνεγκὼν, εἰς ἀποστασίαν εἶδε. Τοίνυν καὶ ἐπὶ Φρεδερίκον πέμψας, Ἰταλίαν τε πᾶσαν καὶ Σικελίαν αὐτὴν ἐγχειριεῖν ἐπήγγελε τούτῳ. Φρεδερίκου δὲ πρὸς τὸ δυσχερὲς ὀκνήσει ἐχομένου, συνέβαινεν ἀπράκτους τοὺς Βασαβύλα πρέσβεις ἐπανιόντας Ἀλεξάνδρῳ συντετυχηκέναι. Ἤδη γὰρ καὶ οὗτος, οὐδὲν ὧν ἕνεκα παρὰ Φρεδερίκον ἦλθε, πέρανι δὴς, σὺν τῷ Δούκᾳ ἐκεῖθεν ἀπηλλάττετο. Ὡς οὖν εἰς λόγους ἀλλήλοις ἦλθον, **B** Ἀλέξανδρός τε καὶ οἱ Βασαβύλα πρέσβεις, μαθὼν Ἀλέξανδρος ὅτου ἕνεκα παρὰ Φρεδερίκον ἦλθον, Ἐγγὺς, ἔφη πρὸς αὐτοὺς, ἄνδρες φίλοι, ὃς πέρατι αὐτίκα τὴν πρεσβείαν ὑμῖν δώσει. Τῶν δὲ μαθεῖν βουλομένων, Βασιλεὺς Ῥωμαίων, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ ἑξῆς πάντα κατέλεγε, προστιθεὶς, Ὅτι δὴ καὶ Παλαιολόγος ἀνὴρ βουλῆς μὲν τῆς Ῥωμαίων ὢν, εἰς δὲ τὸ τῶν Σεβαστῶν ἀξίωμα σὺν χρήμασι μεγάλοις ἐνταῦθά που παρὰ πόδας ἐστί. τούτου ἕνεκα παραγεγονὼς, ὅπως ἂν Ἰταλίαν Βασιλεῖ καταστήσαιτο. Ταῦτα οἱ Βασαβύλα πρέσβεις ἀκούσαντες, γράμμασιν αὐτῷ τὰ παρόντα ἐδήλουν. Ὁ δὲ εἰς τὴν πόλιν Πεσχάραν Ῥωμαίοις λόγου κοινωνήσειν ἤθελεν. **C** Ὃ μαθὼν ὁ Παλαιολόγος, ναυσὶ δέκα, οὐδὲν ὑπερθέμενος, εἰς Πεσχάραν ἔπλει, πόλιν Βεσίαν Βασιλεῖ προσχωρήσασαν μεταξὺ κρατυνάμενος. Ἀλλὰ δόξαν αὖθις Βασαβύλᾳ ἐπὶ Βεσίαν αὐτῷ ἐντυχηκέναι, ὀπίσω ἔπλει. Ἐνταῦθά τε ἐντετυχηκὼς αὐτῷ, πίστεις τε περὶ τῶν προκειμένων λαβὼν καὶ δεξάμενος, ἔργου λοιπὸν εἴχετο. Ὁ δὲ Δούκας στράτευμα ἤδη ἀθροίσας, φρούριόν τι ἐρυμνὸν, οὗ Πρώτζος ἦρχεν ἀνὴρ Ἰταλὸς, πολιορκεῖν ἐπεβάλετο. Ἔνθα προσβολῆς γενομένης, Ῥωμαῖοι τοὺς πολεμίους τρεψάμενοι, ἐντὸς τειχῶν συνέπεσον φεύγουσιν. Οἱ δὲ πρῶτον μὲν ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν ἀνεχώρουν, ὡς δὲ Ῥωμαίους πῦρ ταῖς οἰκοδομαῖς ἤδη ἐνῆκαν, τά τε οἶκοι διαρπάσαντας, ἐπικαταβαίνειν τε ἤρξαντο, καὶ κύριον σφίσι Βασιλέα μέγαν ἀναβοᾶν. **D** τότε μὲν δὴ οὕτως ἐγκρατεῖς ἐγένοντο. Ἐπὶ δέ τινα πόλιν ἐλθόντων, ἣ ἐπώνυμος τῷ ἐνταῦθα τιμωμένῳ ἁγίῳ, Φλαβιανοῦ κέκληται, ἐξεχεῖτο ἅπας ὁ δῆμος ὑπὲρ τῶν ἀγρῶν δεόμενοι, καὶ τοῦ μηδὲν αὐτοῖς ἄχαρι πρὸς τῶν Ῥωμαίων πείσεσθαι στρατιωτῶν, δοῦλοί τε Βασιλεῖ ὡμολόγουν, καὶ τ' ἄλλα ἔπραττον, ὅσα Ῥωμαίοις βουλομένοις ἦν. Οὓς τῆς εὐνοίας ἀμειβόμενος ὁ Στρατηγὸς, ὡς διὰ φιλίας ἐπορεύετο τῆς χώρας. Ἄρτι δὲ ἐκεῖθεν ἀπαίροντι, Γυλιέλμος ὁ Βασαβύλα μὲν ἀδελφὸς, εὔνους δὲ καὶ αὐτὸς Ῥωμαίοις ἤδη γεγονὼς, γράμματα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ κομίζων ἦλθεν αὐτῷ, **E** θαρρεῖν τοῦ λοιποῦ προτρεπόμενα, ὡς τὸ ἐξῆς χώρας κατηκόου προκειμένης αὐτῷ.

γ´ Ὁ δὲ Παλαιολόγος ἐπειδὴ Βεσίαν, καθάπερ εἴρηται, ὁμολογίᾳ παρεστήσατο, ἐπὶ Τράνιν ἦλθε. Τρανῖται τοίνυν ὡς τὸν Ῥωμαίων εἶδον στρατὸν, ἐπειδὴ παραδιδόναι σφίσι τὴν πόλιν οὐδαμῇ ἤθελον, πρέσβεις παρὰ τὸν Στρατηγὸν πέμψαντες, ἠξίουν ἐνθένδε τοῦτον ἀπαίρειν. Μὴ γὰρ πρότερον Βάριν παραστησαμένῳ, ἀδυνάτα αὐτῷ ἔσεσθαι Τράνιν ἑλεῖν. Ὁ δὲ ναῦς αὐ-

νῆας οὐ πλέον ἢ δέκα ἐπαγόμενος, ἐκεῖθέν τε μετέβη, καὶ ἐπὶ Βάριν ἦλθεν. οὐχ ὅσον τοῖς στρατιωτῶν λόγοις ἀναπεισθείς, ἀγχίνους γὰρ ἦν, καὶ τῇ περὶ τὰ πολεμικὰ ἐμπειρίᾳ οὐδενὸς ἥττων. ἀλλὰ Τράνιν οὐκ ἐπίμαχον εἰδώς, τρίβειν ἐκεῖ τὸν καιρὸν ἀσύμφορον ᾤετο. Ἐδόκει μὲν οὖν ἡ Βάρις ἀπρόσοδος αὐτῷ πάντῃ. τείχη γὰρ αὐτὴν περιεζώννυ καρτερά, καὶ Βαρβάρων στρατιὰ οἱ μὲν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων ὡπλισμένοι εἱστήκεσαν· οἱ δὲ ἀνάριθμός τις ὅμιλος πυλῶν προχυθέντες, πεζοί τε καὶ ἱππεῖς ξὺν τοῖς ὅπλοις ἐφέροντο αὐτῷ. Ἡ θάλασσα δὲ σφοδρῶς ἐπεγειρομένη, καταδύειν ἀπείλει τὰς ναῦς. Ὁ δὲ καίτοι πανταχόθεν αὐτῷ τῶν πραγμάτων ἀπόρων ὄντων, οὐκ ἔξω πάντῃ ἐλπίδων ἐγένετο. Τῆς περιούσης γοῦν τῶν κυμάτων πως ἀπηλλαγμένος, ἔργου ἔχεσθαι ἤθελεν. ὡς δὲ μηδὲν αὐτῷ προὐχώρει (τῶν γὰρ πολεμίων οἱ μὲν λίθους καὶ ξύλα καὶ πᾶν τὸ παρατυχὸν νιφάδων δίκην ἐκ τῶν ἐπάλξεων ἐπ' αὐτὸν ἔπεμπον· οἱ δὲ καὶ ἀπὸ γῆς βέλεσι τὸν ἀέρα ἐσκίαζον) ἐντροπήν τινα ἐν τῷ παραυτίκα πεποιημένος, ἔξω βελῶν ἐγίνετο, λόγοις τε ἐς αὐτοὺς ἐχρῆτο, ἀγαθὰ ἃ μὲν αὐτίκα ποιήσειν ἐπαγγελλόμενος, εἰ Βασιλεῖ μεγάλῳ τὴν πόλιν ἀμαχεὶ παραθήσουσιν, ὧν δὲ καὶ ἐλπίδα ὑποτείνων ἐξῆς. τούτων ἐπειδήπερ οἱ ἐπὶ τῆς πόλεως ἤκουσαν, ἱππέων ἐκδραμόντες τινές, οἱ δὲ καὶ λεμβαδίοις ἐμβάντες, παρεκάλουν αὐτὸν ἐπὶ τὴν πόλιν ἰέναι, ἀνακεκλεισμένας τὰς πύλας ὑποδεικνῦντες. Ὁ δὲ δείσας, ὅπερ ἦν, μὴ ἐξαπάτη τις εἴη τὸ πρᾶγμα, ἐς πεῖραν ἐχώρει πρότερον. Ἐκέλευε τοίνυν τῶν σὺν αὐτῷ μίαν νηῶν ἐπὶ τὴν ἀκτὴν ἰέναι, δῆθεν ὁρμισομένην. ἀλλ' ἅμα προσιοῦσαν εἶδον αὐτὴν οἱ πολέμιοι, καὶ ἀμφὶ τοὺς πεντακοσίους ἐς τὰς ἐπάλξεις ἀνέβαινον. Ὁ κατιδὼν Ἀλέξανδρος, μήπω πρὸς τοῖς ὅπλοις ἐκείνων γεγενημένων, χρυσίον κεχυμένον ἐπὶ τοῦ κόλπου λαβών, ἀπέβαινέ τε τῆς νηὸς θᾶσσον· καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς πόλεως δεικνύς, „Ὅς ἂν πλούτου καὶ „ἐλευθερίας ἐραστὴς εἴη, δεῦρο παρίτω, ἀνέκραγεν, „ὡς αὐτίκα τούτων ἀπολαυσόμενος. ὁ μὲν „τοῦτο εἶπε. Τῶν δ' ἐκ τῆς πόλεως πλῆθος ἐκδραμόντες πολύ, παρ' αὐτὸν Βασιλεῖ προσεχώρουν. οὓς ὅρκοις καταλαβὼν ὁ Στρατηγός, σπεύσας ἐπὶ τὴν πόλιν εἰσῆγε τὸ στράτευμα. Οὕτω χρυσίου δελέατος οὐδὲν ἀνθρώποις ἀπατηλότερον γίνεται. Ταῦτα γνόντες πολῖται οἱ ἄλλοι, οἷς οὐκ ἤρεσκε δηλονότι τὰ πραττόμενα, δρόμῳ ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν ἐχώρουν· ἐντός τε ἤδη τειχῶν γεγονότες, περὶ τῶν ὅλων ἐμάχοντο. ἦν τε πρᾶγμα πολλοῦ γε ὄντως θαύματος ἄξιον ὁρᾶν, τοὺς ἔναγχος καὶ φύσει γνώμαις συμβαίνοντας, σήμερον ὥσπερ ἐπὶ τειχίσματι τῷ χρυσῷ διειργμένους, ἐχθρὰ φρονοῦντας ἀλλήλοις καὶ διεστηκότας ἤδη τοῖς ἔργοις. Ταῦτα μὲν οὖν τῇδε ἐφέρετο. Ἦν δέ τι φρούριον ἀνὰ τὴν πόλιν ἕτερον, ἐφ' οὗ Νικολάου τοῦ ἐν ἁγίοις ἵδρυτο νεώς. ὃ καὶ αὐτὸς ἐξελεῖν ὁ Στρατηγὸς ὁρμηθείς, τοιάδε τινὰ ἐποίει. Ἄνδρας τεθωρακισμένους μέλασι περιστείλας ἀμφίοις, ἐκέλευεν ὀρθρίσαντας ἐπὶ τὸν νεὼν ἐλθεῖν. ἐπεὶ δ' ἂν καὶ ἔνδοθεν γένοιντο, τὰ ξίφη σπασαμένους ἔργου ἔχεσθαι. Οἱ μὲν οὖν ἕωθεν τῷ φρουρίῳ προσιόντες, τὴν πύλην ἔκοπτον. οἱ δ' ἔνδον μοναχούς τινας εἶναι τούτους ὑπειληφότες, τὰς πύλας αὐτοῖς ἀναζυγώσαντες, εἰσεδέχοντο. καὶ τὸ λοιπὸν οὕτω δὴ καὶ τοῦτο

non amplius navibus, discessit inde, & ad urbem Barim venit, non tam militum secutus consilium (quippe solers erat admodum, & rei militaris experientia nemine inferior) sed quod Tranim expugnari revera non posse sciret, proindeque tempus ibi terere parum consultum arbitraretur. Sed & ad ipsam Barim copias admovere, haud tam facile videbatur: cum praeterquamquod validis cingeretur muris, idoneo Barbarorum praesidio esset munita: quorum alii in turribus armati stabant, alii ante portas infinito prope numero effusi pedites, equitesque perinde cum armis consistebant. Ad haec aestu insolito fervens ac intumescens mare, jam jam navibus interitum minitabatur. *Edit. Paris. pag. 81.* Cum igitur ardua omnia undique ac difficilia prorsus viderentur, non ideo tamen spem ille omnem abjecerat. Sedata igitur tempestate, rem aggredi constituit. At cum nihil fere ex animi sententia succederet (hostium enim alii lapides & ligna, & quodcumque occurrebat ad manum, nivis instar e turribus emittebant: alii, qui infra stabant, frequentibus telis obscurabant aerem) extra teli jactum continuo recessit, multa interim iis bona pollicitus, quae sese partim daturum confestim spondebat, si urbem citra praelium magno dederent Impetatori, partim subinde speranda ingerebat. Oppidani simul atque id accepere, alii equites excedunt, alii scaphas ingrediuntur, eumque invitant ut in urbem, cujus reclusas ostendebant portas, veniret. At ille ne dolus esset quod agebatur, veritus, primo animos illorum tentare statuit. Jussit itaque navem ex suis unam ad littus agi, quasi eo appulsuram: quam ubi hostes vident accedere, numero circiter quingenti, turres conscendunt. Id conspicatus Alexander, cum necdum illi arma induissent, aurum, quod prae sinu effusum gestabat, accipiens, statim nave egreditur: ostensoque eo oppidanis qui supra muros stabant, in haec verba exclamat, *Qui divitiarum & libertatis desiderio tangitur, huc accedat, iis extemplo fruiturus.* His dictis, ingens e civitate advolat multitudo ac Imperatori continuo adjungitur: moxque sua fide ab iis accepta, cum multa celeritate exercitum in civitatem introducit. Adeo nihil est ad inescandos alliciendosque mortalium animos, auro validius. Haec postquam cognovere cives alii, quibus videlicet quae facta fuerant haud placebant, in arcem confestim sese proripiunt: atque intra moenia jam recepti, de summa rerum decertant. Hic porro rem admiratione dignam erat intueri, eos nempe qui & natura & voluntate invicem antea cohaerebant, nunc auro, velut muro disjunctos, hostiliter inter se agere, diversaque prorsus moliri & sentire. Atque is fuit in urbe rerum status. Erat praeterea in superiori civitatis parte arx altera, in qua extructum erat Divo Nicolao dicatum Templum, quam cum occupare statueret Palaeologus, talia commiscitur. Armatos aliquot, nigris superinductos palliis, summo mane ad Templum ire jubet; datque iis in mandatis, ut simul atque ingressi illud essent, tum demum strictis gladiis rem aggrederentur. Illi ergo sub auroram accedentes ad arcem, portam pulsant. Qui intus erant, Monachos quosdam esse arbitrati, *pag. 82.*

apertis januis illos intromisere: atque ita deinceps a Romanis captum est castellum. Verum id etsi expugnatum, nihilominus qui Acropolim tenebant, obstinatiori sese tuebantur animo, adeo ut per septem continuos dies certamen perduraret. At postquam eo accessit cum ingentibus copiis Bassavilla, tum & illam Romanis dediderunt: atque odio quo in Rogerium flagrabant, quod mirum inhumane crudeliterque (ut solent Tyranni) in eos sævisset, arce diruta soloque æquata, discessere, licet e contra Dux obsisteret, eamque magno voluisset emere.

IV. Hæc tam ad Barim contigere, qua capta Palæologus versus Tranim adnavigat. Ea civitate similiter certis conditionibus in deditionem accepta, Juvenatium non contemnendam urbem fœdere sibi adjungit. Erat iis in locis Richardus quidam scelerum vindex severus. Quippe hominem, a quo levissime etiam esset offensus, quasi victimam cædere, manibus pedibusque truncare, visceraque illius avellere, levissima ei videbatur animadversio. Antro hic castello præerat; qui ubi Juvenatium in Romanorum potestatem jamjam venturum accepit, vi ab incœpto desisterent oppidanis comminatus est. Sed spretis ejusmodi minis, Juvenatioque in fidem recepto, quid deinceps agendum esset deliberant Romani, ulteriusque pergunt. At ille comitibus aliis adjunctus, atque adeo ipsi Guilielmi Cancellario, quem Logothetam Græci vocant, cum iis versus Tranim tendit, urbem primo impetu expugnaturus. Hos subsequabatur exercitus, equitum quidem duorum millium, peditum vero aliorumque armatorum infinitæ multitudinis. Qui in civitate cum exiguis admodum copiis relicti fuerant Romani, tum sibi, tum civitati metuentes, celeriter Ducam advocant, & fortunam illi præsentem per litteras exponunt. Quas ubi ille accepit, motis eodem die castris, ad Tranim ire pergit. Cum ad locum quemdam, cui nomen Buno, venisset, egressi obviam incolæ, ut civitatem citra certamen reciperet Romanus exercitus, cohortabantur. Sed Ducas longius ibi immorari haud e re sua fore arbitratus, ne Richardo aliquem in bello progressum faciendi occasionem præberet, id in præsens quidem omisit, tum etiam quod eas in posterum opportuniori forte tempore rursum recuperare se posse non diffideret. In Richardum igitur toto impetu contendit, qui in maritimo quodam oppido tum agebat, cui Barleti nomen, ubi etiam aderat Cancellarius. *Edit. Paris. pag. 83.* Cum proxime ad urbem accessisset Ducas, de exercitu Richardi trecenti equites cum peditum phalange, irruptione facta, obviam improviso venerunt. Verum re inopinata haud quaquam perculsus Ducas, in densam se aciem collegit, totisque viribus in hostes irruit, qui vix sustinentes impetum, versi sunt in fugam. Eo in certamine ut cæteri sese gesserint Romani, ac eorum unusquisque præclarum ediderit facinus, haud equidem dicere possim. Id fama constat, Ducam hasta invectum triginta prostrasse, donec multis suorum amissis intra portas sese receperunt. Fugientes insecuti Romani, appetente jam nocte, in castra reversi sunt, nullo alio, præterquam uno ex conductitiis equitibus interempto. Nocte illa ibi castra metati sunt; sed ubi illuxit dies, itineri sese ac-

A Ῥωμαίοις ᾑρέθη. Ἀλλὰ καὶ τούτου ἑαλωκότος, οἱ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἰσχυρογνώμονες ἔτι ἦσαν. μέχρι μὲν οὖν καὶ ἐς ἑβδόμην ἡμέραν ἄπο διετέλεσαν ἀντικαθήμενοι ἀλλήλοις. Ἐπεὶ δὲ καὶ Βασαβύλας ἐνταῦθα ἦλθε, δύναμιν ὡς πλείστην ἐπαγόμενος, τότε δὴ καὶ ταύτην Ῥωμαίοις παρέδοσαν. κατὰ ἔχθος γε μὴν τὸ πρὸς Ῥογέριον, ἅτε ἀπανθρώπως αὐτοῖς, ὁποῖα τοῖς τυραννοῦσιν εἴθισται, προσφερόμενον, ἐς ἔδαφος αὐτὴν καθελόντες ἀφῆκαν, καίτοι πολλὰ τοῦ Στρατηγοῦ πρὸς τοῦτο διενισταμένου, καὶ χρημάτων ὠνεῖσθαι ταύτην μεγάλων ἀξιοῦντος.

δ'. Τὰ μὲν οὖν κατὰ Βάριν τῇδε ἐχώρησεν. Ὁ δὲ Παλαιολόγος B ἐπειδὴ ταύτην εἷλεν, ἐπὶ Τράνην ἀπέπλει, ὁμολογίᾳ τε καὶ ταύτην παραστησάμενος, εἶτα καὶ Γιβενάτζιον, πόλιν λόγου ἀξίαν ὑπόσπονδον ἐποιήσατο. Ἦν δέ τις Ῥιτζάρδος ὄνομα, ἀνὴρ κολαστικός. ἄνθρωπον γὰρ καὶ ἐπὶ μικροῖς αὐτῷ προσκεκρουκότα, ὡς ἱερεῖον καταθῦσαι, καὶ σπλάγχνα ἀνατεμεῖν, καὶ χειρῶν καὶ ποδῶν ἀποστερῆσαι, κόλασις αὐτῷ ἡ προχειροτάτη ἦν. Οὗτος Ἄντρου μὲν ἦρχε φρουρίου. Γιβενάτζιον δὲ μεταπεισθῆναι Ῥωμαίοις ὑπηκόους, ἀπείλει μὲν καὶ τὸ πρότερον ἀποστῆναι τῆς ἐγχειρήσεως. Ὡς δὲ τῶν ἀπειλῶν ἀφροντιστήσαντες, Γιβενάτζιόν τε αὐτὸ ὁμολογίᾳ εἶχον, καὶ περὶ τῶν λοιπῶν προϊόντες ἐσκέπτοντο. Κόμησί τε ἄλλοις, καὶ δὴ καὶ τῷ Γουλιέλμου Καντζιλερίῳ συγγεγονώς, ὃν Λογοθέτην ἄν τις εἴποι C Ἑλληνίζων ἀνήρ, ἐπὶ Τράνην σὺν αὐτοῖς ἦλθεν, ὡς αὐτοβοεὶ τὴν πόλιν ἀναρπασόμενος. ἠκολούθει δὲ αὐτοῖς στράτευμα, ἱππεῖς μὲν δισχίλιοι, πεζῶν δὲ καὶ ὁπλιτῶν μυρίος ἄγαν ὅμιλος. Ῥωμαῖοι τοίνυν σὺν βραχείᾳ τινὶ καὶ ὀλιγανθρώπῳ δυνάμει ἔνδον ἀπολειφθέντες, περί τε τῇ πόλει αὐτῇ καὶ τοῖς ὅλοις ἔδεισαν πράγμασιν. Ὅθεν καὶ ταχὺ τὸν Δούκαν μετεπέμποντο, γράμμασι τύχην αὐτοῖς τὴν ἐνεστῶσαν παραδηλοῦντες. Ὁ δὲ ἐπειδὴ τὰ γράμματα ἐδέξατο, συσκευασάμενος αὐθημερόν, τὴν ἐπὶ Τράνην ἐπορεύετο. Γενομένῳ γοῦν περί τινα χῶρον, ᾧ Βουνὸς ἡ κλῆσίς ἐστιν, ἐξῆσαν οἱ ταύτῃ ἄνθρωποι παραλήψεσθαι σφίσι τὴν πόλιν, ἀμαχητὶ τὸν Ῥωμαίων προτρεπόμενοι στρατόν. Ἀλλ' ὁ Δούκας διατριβήν τινα ἐνταῦθα D ποιεῖσθαι ἀσύμφορον οἰηθείς, ὡς μὴ Ῥιτζάρδῳ τινὰ τοῦ πολέμου διοικεῖσθαι δώσει ῥοπήν, ταῦτα μὲν ἐν τῷ τέως παρῆλθε, δυνατὸν ὂν καὶ εἰσέπειτα κατὰ καιρὸν ἀνθέξεσθαι τούτων. ἐπὶ δὲ τὸν Ῥιτζάρδον ὅλαις ἐφέρετο ὁρμαῖς. Ἔστι δέ τι ἐπιθαλάττιον πόλισμα, Βαρλὲτ ὄνομα, ἔνθα τὸν Καντζιλέριον συνέβαινεν εἶναι. Τούτῳ δὲ ἄγχιστα γενομένῳ τῷ Δούκᾳ, ἱππεῖς ἐκ τῆς ἐκείνου στρατιᾶς τριακόσιοι μάλιστα ἐκδρομὴν ποιησάμενοι, ἅμα πεζῶν φάλαγγι, αἰφνίδιον ὑπηντίαζον. Ὁ δὲ τῷ ἀπροόπτῳ μηδὲν καταπλαγείς, ἐς φάλαγγά τε ἐπυκνοῦτο ταχύ, καὶ σὺν ῥύμῃ σφοδρᾷ κατ' αὐτῶν ἵετο, πρὸς βραχύ τε ὑποστάντες ἐτρέψαντο. Ἔνθα Ῥωμαίοις E μὲν τοῖς ἄλλοις οὐκ ἔχω λέγειν, ὅπως ἑκάστῳ ἀνδραγαθήσασθαι ἐξεγένετο. Ὁ γε μὴν Δούκας ἐς τριάκοντά φασιν ἐπὶ στόμα κατήνεγκε ξὺν τῷ δόρατι ἐπελαύνων, ἕως πυλῶν ἔνδον, πολλοὺς τῶν σφετέρων ἀποβαλόντες, ἐγένοντο. Ῥωμαῖοι δὲ ὀπίσω διώξαντες, ἐπειδὴ συνεσκόταζεν ἤδη, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρουν, οὐδενὶ ἑτέρῳ, ὅτι μὴ τῶν μισθοφορούντων ζημιωθέντες ἱππέων τινί. Τὴν μὲν οὖν νύκτα ἐκείνην ἐνταῦθα πη ηὐλίσαντο, ἅμα δὲ ἡμέ-

ρᾳ

ρᾳ ὁδῷ εἴχοντο. Τοῦτο μαθὼν ὁ Ῥιτζάρδος, ὡς μὴ κύκλωσίν τινα ἑαυτοῦ Ῥωμαῖοι ποιησάμενοι ἀνήκεστα δράσωσι, τὴν ταχίστην ἐκεῖθεν ἐφέρετο. ἐν Ἄντρῳ τε γεγονὼς, ἐνταῦθα ἔμενεν. Ὁ δὲ Δούκας τό σὺν τῷ Παλαιολόγῳ ῥυσάμενος στράτευμα, ἐπὶ Ῥιτζάρδον μετέβαινε, καίτοι τῆς περὶ αὐτὸν δυνάμεως πολλῷ τὴν Ῥωμαίων πλήθει ὑπερβαλούσης. τοὺς μὲν γὰρ ἑξακοσίους οὐ πλείονας συνέβαινεν εἶναι, πεζῶν ἄνευ, οἳ καὶ αὐτοὶ τοῦ σὺν τῷ Ῥιτζάρδῳ πεζικοῦ πλεῖστον ἀποδέοντες ἦσαν. Ῥιτζάρδῳ δὲ ἱππεῖς μὲν ὀκτακόσιοι καὶ χίλιοι. Πεζῶν δὲ ἦν ἀναρίθμητος εἵπετο στρατός. Ἐπιόντας τοίνυν Ῥωμαίους ὁ Ῥιτζάρδος ἀναμαθὼν, ἀντεξῆγε τὸ στράτευμα καὶ αὐτός. Ἐπειδή τε ἐγγὺς ἤδη ἐγένοντο, Ῥωμαῖοι μὲν τριχῇ διαιρεθέντες ἐτάξαντο, ὧδε. Σκύθαι, καὶ ὅσοι ἐπὶ τόξοις ἦσαν πεζοὶ φαλαγγηδὸν ἐπὶ μέτωπον ἔστησαν. ἱππέων δὲ ἥμισυ μάλιστα καὶ μοίρας Σκυθῶν ὁ Δούκας ἔχων, αὐτὸς μὲν τὴν ὀπισθίαν, Βασαβύλας δὲ σὺν τῶν ἄλλων Κομήτων τισὶ τὸ λοιπὸν ἔχων ἱππικὸν, τὴν μέσην ἀνεπλήρου χώραν. Ῥιτζάρδος δὲ πολλῷ ἐχόμενος θυμῷ, οὐδέ ὅσον τακτικῆς τι μεταποιήσασθαι ἀνασχόμενος, ἀπήλαυνε σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἱππεῦσιν, ἕως ἐς αὐτὸ τὸ μεσαίτατον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ καταστήσας στρατεύματος, σταδίαν ἤδη τὴν μάχην ἐποιεῖτο, τοῦ κατὰ μέτωπον τοξικοῦ οὐδὲ κατὰ βραχὺ ἀντισχόντος αὐτῷ. Εἶτα δὴ καὶ Βασαβύλας βιασάμενος ἐτρέψατό τε κατὰ κράτος, καὶ τοῖς ἀμφὶ τὸν Δούκαν ἐπέθετο. Ἐνταῦθα μάχη συνίσταται καρτερὰ, καὶ πίπτουσι μὲν τῶν περὶ τὸν Ῥιτζάρδον πολλοί. ἅτε δὲ ἐν πολλῷ τῷ πλήθει πιπτόντων, συναίσθησις οὐδεμία τῷ στρατεύματι ἐγίνετο. ὠθισμός τε γοῦν πολὺς ἦν, καὶ δοράτων πρὸς ταῖς ἀσπίσιν ἀποκαυλιζομένων δοῦπος ἠγείρετο, συχνά τε βέλη συνέπιπτε, καὶ πανταχόθεν ἐστήρικτο τὸ δεινόν· ἕως Ῥιτζάρδος σὺν ῥύμῃ ἐπιβρίσας, νῶτα ἤδη δεδωκέναι καὶ τούτους ἠνάγκασεν. Ὅτε καὶ αὐτὸς ὁ Δούκας παρ' ὀλίγον ἦλθε καὶ τοῦ ἁλῶναι καταδορατισθείς. Ἀλλὰ γὰρ ἡ πρόνοια πάντα, ἐς ὅπερ ἂν αὐτὴ θέλοι, ἄγει καὶ στρέφει τὰ ἀνθρώπεια. καίτοι εἰς τοῦτο τύχης Ῥωμαίοις ἐλθοῦσι, νικᾶν ὅμως ἐπὶ τέλους ἐγένετο. Ἔφθη μὲν γὰρ ὁ Δούκας ἐπί τι τῶν ἐκ λίθου πεποιημένων τειχείων προφυγὼν, ἃ πρὸ τῶν πυλῶν εἰώθασι τιτάνου ἄνευ, ἢ τινος ἄλλης ἐπιχρίσεως τοὺς λειμῶνας περιζωννύειν, ἐνταῦθα περισεσῶσθαι. Ἤδη δὲ καὶ τὸ Ῥωμαίων πεζικὸν ἐν ἐπιτηδείῳ γεγονὸς, λίθους κατὰ τῶν περὶ Ῥιτζάρδον ἠφίεσαν, ὡς ἐντεῦθεν ἐπισυνίστασθαι ἤδη τῶν πεφευγότων πολλούς. Ὅπερ ὁ Ῥιτζάρδος ἰδὼν, ἱππεῦσιν ἓξ ἅμα καὶ τριάκοντα κατ' αὐτῶν αὖθις ἐφέρετο. Ἀλλά τις τῶν ἐκ Τράνεως εἰς τοὺς ἱερέας τελῶν, μέγα τι χρῆμα λίθου ἐξ ὑπερδεξίων ἀφεὶς, κνήμης τε θατέρας τυχὼν αὐτοῦ, εἰς γῆν ἀναχθῆναι ἐποίησε. καὶ ὁ μὲν ἔκειτο σπαράττων ὑπὸ ὀδύνης ἑαυτόν· ὁ δὲ καὶ δευτέραν κατῆγε τοῦ τραχήλου βολήν. Ἐπειδή τε ἤδη κατηγωνίστο, καίτοι τοῦτον πολλὰ ἱκετεύοντα, ὕπτιον ἀνακλίνας, ἐγχειρίδιον μὲν τῆς γαστρὸς διελαύνει. ἔγκατα δὲ πάντα ἐκχέας, οἷόν τινα ἐδωδὴν ἐπὶ τοῦ στόματος παρέθετο, ὑπόδειγμα καθ' ἑαυτοῦ τοῦτον δὴ τὸν τῆς ἀπανθρωπίας τρόπον παρεσχηκότι τῷ κακοδαίμονι. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν, Ἄντρον τε καὶ τό περὶ αὐτὸν στράτευμα Ῥωμαίοις ὁμολογίᾳ προσεχώρησεν· οἱ δὲ οὐδὲ τὸν κίνδυνον ἐκφυγεῖν προσδοκήσαντες, σὺν τροπαίοις ἐπὶ Βάριν ἦλθον. Ἔνθεν ἀφθόνοις περιτετυχηκότες τοῖς ἐπιτηδείοις, τοὺς πολεμίους ἀνέψυχον ἤδη καμάτους.

A cinxere. His acceptis, Richardus, veritus ne si undique circumveniretur a Romanis, damnum haudfacile farciendum incurreret, inda ocius pedem retulit, ac in Antro sese continuit. Ducas autem acceptis Palæologi copiis, in Richardum procedit, licet illius exercitus bellatorum numero Romanum longe superaret. Neque enim amplius erant quam sexcenti in Ducæ acie, præter pedites, qui & ipsi pedestribus Richardi copiis multo erant inferiores. Is autem mille octingentorum equitum, peditum vero innumeræ multitudinis habebat exercitum. Ut igitur adventare Romanos rescivit Richardus, ipse perinde suas eduxit copias: cumque jam prope essent, trifariam Romani exercitum divisere, acie in hunc modum B instructa. Scythæ, & quotquot erant sagittarii pedites turmatim in fronte stabant: Ducas cum dimidia equitum parte, & aliquot Scythis postremum, Bassavilla vero cum Comitum nonnullis aliis, & cætero equitatu medium obtinuere locum. At Richardus cum summo pugnandi ardore deflagraret, nec curaret ordinare aciem, cum equitibus suis in hostes fortiter invehitur, usque dum mediis eorum copiis obviam factus, collato pede prælium conserit, ei ne leviter quidem obsistentibus in fronte locatis sagittariis. Mox & ipse validius propulsatus Bassavilla, funditur ac fugatur, donec in eos, qui cum Duca erant, impetum facit. Tum vero acre ibi instituitur certamen, caduntque ex Richardi militibus quamplures: C & quod in magna evenire solet multitudine, vix tanta cædes ab exercitu percipiebatur. Fit igitur crebra utrinque propulsio, & hastarum in clypeos impulsarum fragor exauditur; spissa volant tela, & validus ubiq; fit conflictus: donec vehementiori cum impetu sese inferens Richardus, hos quoque terga vertere adegit: quo tum tempore quin hasta vulneratus & ipse Ducas caperetur, parum absuit. Sed enim divina quocumque demum vult res humanas agit, vertitque Providentia. Licet itaque ad eam redacti fuissent fortunam Romani, nihilominus tandem evalere victores. Quippe cum Ducas intra D quosdam ex lapidibus compactos muros e periculo se exemisset, cujusmodi absque calce, aut materia simili, prata quæ urbium portis obversantur circumvallari solent: nacti ibi locum idoneum Romani pedites, lapides conjiciebant in Richardi militem, adeo ut ea iis plurimi qui fugæ se dederant, eo se reciperent. Ubi id vidit Richardus, cum equitibus sex & triginta eos rursum adoritur. Sed Tranita quidam Sacerdos majoris molis lapidem e loco superiore dejiciens, tibiam illius alteram assecutus, ad terram hominem prostravit, qui præ dolore sese subinde dilacerabat ac vellicabat. At iterato ictu collum illius cum attigisset Sa- E cerdos, victum tandem, & nequicquam supplicem supinat, adactoque in ventrem pugione, intestina ejicit omnia, eaque jacentis ori, veluti cibum aliquem, admovet, ut qui in alios ejusmodi crudelitatem exercuerat, in se tandem illius experiatur exemplum. Tum & Antrum, & quæ circum erant copiæ, Romanis sese adjunxere: & qui se nequiquam evasuros periculum crediderant, cum trophæis Barim venerunt: ubi inventis affatim rebus necessariis, fessa militaribus laboribus corpora refecere.

Edit. Paris. pag. 84.

V. Paucis itaque diebus intermissis; copias bifariam partiti visum operæ pretium, quarum pars alia istic cum duce uno maneret, alia cum altero ad circumjacentia castella diripienda exiret. Atque hujus postremæ curæ in Ducam sors recidit. Cum ergo prope adesset oppidum, cui Castrus, ex primatibus vir, præerat, illud obsidione cingit, fortiterque oppugnat. At cum tentatis crebro mœnibus, frustra se insumere operam adverteret, (nam etsi bellicis machinis sæpius pulsasset muros, vix unum inde lapidem abstulerat) motis sub vesperum castris, ad Monopolim tendit, ut urbem nec opinantem opprimeret. Sed circa idem tempus copias aliquot emiserant Monopolitæ, tum ut Romanos explorarent, tum etiam si id daret occasio, cum iis dimicarent. Hi forte fortuna in primam Romanorum incidentes aciem, manus cum iis conserunt. Quod simul ac advertere qui in postremo stabant ordine, universi ferme eorum equites terga vertunt, cursuque effuso, cæteris civibus jamjam adfuturum Romanorum exercitum annuntiant. Peditum autem plerique capti sunt. Eo nuntio conterrita civitas, extemplo resistendum hosti censuit. Equites itaque ducenti, & supra mille pedites, & præter hos ingens funditorum multitudo sese pro portis oblocarunt. Orto jam die Ducas cum dimidia exercitus parte succedit, reliqua ad incursandos circumjacentes agros dimissa. Venit igitur divisis bifariam copiis, neque tamen Monopolitas continuo est aggressus, verum tamquam mœnia speculaturus lento primum incedebat gressu, & velut oppidum per partes exploraturus. Deinde eorum quæ in mente erant nihil prodens, assumptis ex suis triginta, in medios hostes invehitur. Illi re subita perturbati, fugam ineunt: nec persequi ante destitit Ducas, donec ad urbis usque portas fugientibus progressus, unum ex hostibus hasta transfixum ad terram dejecit. Inde collectis captivis abiceffit. Ad hæc pars exercitus alia in circumjacentes agros aliquot facta incursione, cum non modicis inde avectis prædis, una cum Duca, Barim rediit. Interea Legati a Romano Pontifice, quem Papam appellare solent Latini, ad Romanorum Duces missi pervenere. Mens Legationis erat, ut vel uterque, vel eorum alter Romam veniret, quo de rebus majoris momenti invicem agerent. Ajebant quippe ingentibus coactis copiis, ad socianda cum Romanis arma esse jam paratum. Id quidem scriptis ad Pontificem litteris recusarunt Duces: Basilacium vero quemdam ex Imperatoris Scribis, qui tum ipsis aderat, eo cum pecuniis ad conducendos mercede equites misere. Ipsi interim se ad oppugnandam Monopolim comparant. At oppidani neutiquam Romanis obsistere ausi, aliquot dierum inducias sibi dari petunt, quibus elapsis si nullam alicunde submitteretur auxilium, urbem citra certamen dedituros se pollicentur. Quod & factum est, mensisque unius conceduntur induciæ.

VI. Dum hæc ibi geruntur, cum Siculorum instare copias adverteret Bassavilla, Romanos Duces ad ferendam sibi quantocius opem per litteras sollicitat. Cumque cunctarentur it, nec

Edit. Paris. pag. 85.

A ε΄. Χρόνου δὲ οὐ πολλοῦ διαγεγονότος, ἐδόκει διχῇ διελοῦσι τὸ στράτευμα, τὸ μὲν αὐτοῦ σὺν τῷ ἑτέρῳ τῶν Στρατηγῶν μένειν· τὸ δ᾽ ἄλλο θατέρου ἐπαγομένου, ἐπὶ καταδρομὴν φρουρίων τῶν περιοίκων ἐξελθεῖν. Ἔπιπτε δὲ ἐπὶ τὸν Δούκαν ὁ τοῦ προπονεῖσθαι κλῆρος. Τοίνυν καὶ ἦν γάρ τις πόλις, ἧς Κάστορος ἡγεῖτο, ἀνὴρ ἐπιφανής, ταύτην περικαθίσας ἀσφαλῶς ἐπολιόρκει. Ὡς δὲ πολλάκις τῷ περιβόλῳ προσραγεὶς ἔργων ἀνηνύτοις ἐπιχειρῶν (οὐ γὰρ οὖν οὐδὲ λίθον αὐτῷ ἐκεῖθεν ἀποσπᾶν ἐξεγένετο, καίτοι συχνὰ μαστίξαντι τοῖς τειχομαχικοῖς) ἄρας ἐκεῖθεν, περὶ λύχνων ἁφὰς ἐπὶ Μονόπολιν ἐφέρετο, ἐξαπιναίως ἐπιθήσεσθαι ταύτῃ διανοούμενος. Ἐτύγχανον δὲ τηνικαῦτα Μονοπολῖται στράτευμα ἐπὶ Ῥωμαίους ἐκπέμψαντες, τὸ μὲν ἐπὶ κατασκοπῇ τῶν
B γινομένων, τὸ δὲ καὶ ὅπῃ δυνατὰ ἔσται ἀντικαταστησόμενον αὐτοῖς. Τύχῃ γοῦν τινὶ Μονοπολῖται τοῖς ἐμπροσθίοις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ συμμίξαντες στρατοῦ, εἰς χεῖρας ἦλθον. Ἀλλὰ συναισθήσεως καὶ τοῖς κατόπιν γεγενημένης, ἱππεῖς μὲν αὐτῶν σχεδόν τι ἅπαντες ᾤχοντο περιαγόντες, δρόμῳ τε ἴνι καὶ ἄσθματι πολλῷ ἐχόμενοι, πολίταις τοῖς ἄλλοις τὸν Ῥωμαίων στρατὸν ὅσον οὐκ ἤδη παρέσεσθαι διήγγελον. πεζῶν δὲ πλεῖστοι ἑάλωσαν. Τούτοις ἐκταραχθέντες ἡ πόλις, ἐκ τῶν παρόντων τοῖς πολεμίοις ἀντιτάξεσθαι ἔγνωσαν. Ἱππεῖς τοίνυν ὑπὲρ τοὺς διακοσίους ἐκδραμόντες, ἅμα πεζοῖς πλείοσιν ἢ χιλίοις, πλῆθος σφενδονητῶν ἀναρίθμητον κατόπιν αὐτοῖς ἑπομένου, πρὸ τῆς πόλεως ἔστησαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡμέρα ἤδη ἦν, ἐπιστὰς ὁ Δούκας ὑπὲρ
C ἥμισυ μὲν τῶν στρατιωτῶν αὐτὸς εἶχε, τὸ δ᾽ ἄλλο εἰς προνομὴν τῆς περὶξ ἐξαπέστειλεν. Ἤει τοίνυν διχῇ διελὼν τὸ στράτευμα, οὐ μὴν καὶ συνέμιξεν ἐν τῇ παρανοίᾳ Μονοπολίταις· ἀλλὰ σχῆμα τῆς τῶν τειχῶν ἔξωθεν ποιούμενος κατασκοπῆς, βάδην μὲν ἐχώρει τὸ πρῶτον, ἐπὶ μέρους ἔξωθεν τὴν πόλιν περισκοπῶν. Ἔπειτα οὐδενὶ προρρηθὲν, τριάκοντα τῶν ἀμφ᾽ αὐτὸν ἕπεσθαι οἱ ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀγγελασάμενος, κατὰ μέσον αὐτῶν ἵεται. Οἱ δὲ τῇ ἀθρόᾳ καταπλαγέντες, εἰς φυγὴν ἔκλιναν. ὁ δὲ οὐ πρότερον αὐτοὺς διώκων, πρινὴ τῆς πόλεως πύλαις φεύγουσι συνεισέπεσε καὶ αὐτὸς, ἕνα τε δορατίσας ἐντὸς πυλῶν, εἰς γῆν ἔβαλε. τοὺς λοιποὺς δὲ τοὺς ἑαλωκότας ἀνειληφὼς, ἐκεῖθεν ἀνεζεύγνυ. Ἤδη δὲ καὶ τὸ ἄλλο στράτευμα ἱκανῶς τὴν αὔλακα καταδραμὸν, σὺν ὠφελείαις ἀνέστρεφεν, ὃ καὶ αὐτὸ σὺν τῷ Δούκᾳ ἐς Βάριν
D ἦλθεν. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγένετο, πρέσβεις πρὸς τοῦ Ῥώμης Ἀρχιερέως ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίων ἦλθον Στρατηγοὺς, ὃν Πάπαν Λατίνοις ὀνομάζειν ἔθος ἐστί. Ἐβούλετο δὲ αὐτοῖς ἡ πρεσβεία, ἢ ἄμφω, ἢ τὸν ἕνα αὐτῶν ἐπὶ Ῥώμην ἐλθεῖν, περὶ μεγάλων τῷ Ἀρχιερεῖ κοινωνησόμενον. Ἤδη γὰρ ἔφασαν δυνάμεις ὡς πλείστας αὐτὸς ἀθροισάς, Ῥωμαίοις συμμαχήσειν ἐν παρασκευῇ γεγονέναι. Οἱ δὲ Ῥωμαίων Στρατηγοὶ πρὸς μὲν τοῦτο γράμμασιν ἀπείπαντο. Βασιλάκιον δέ τινα ἐς τοὺς Βασιλέως τελέσαντα Ὑπογραμματεῖς, τότε σφίσιν ἑπόμενον, καὶ αὐτὸν σὺν χρυσίῳ, ἐφ᾽ ᾧ ἱππέας ἐκεῖθεν μισθοῦ ἀγαγεῖν, ἔστελλον. Οἱ δὲ ἐπὶ τῆς Μονοπόλεως κατασυνεσκευά-
E ζοντο πόλεμον. Μονοπολῖται τοίνυν Ῥωμαίοις ἀπεναντίας ἰέναι οὐκ ἀποθαρσοῦντες, ῥητόν τινα χρόνον ἐνδοθῆναι αὐτοῖς ἠξίουν, οὗ ἔνδον εἰ μὴ ἐπικουρία τις ἔλθοι δή ποτε αὐτοῖς γένηται, τὴν πόλιν ἀμαχητὶ ἐγχειριεῖν. ἐγένετο δὲ ταῦτα, καὶ σελήνης ἡμέραι ἐκεχειρία Μονοπολίταις ἐδίδοτο. καὶ οἱ μὲν πρὸς τούτοις ἦσαν.

ϛ΄. Βασαβύλας δὲ στρατευμάτων ἤδη Σικελικῶν ἐπιθεμένων αὐτῷ, γράμμασι τοὺς Ῥωμαίων μεταπεμπόμενος Στρατηγοὺς θᾶττον ἐπικουρήσειν αὐτῷ. Τῶν

A δὲ μὴ προχωρούντων οἷς ᾐτεῖτο, αὖθις ἐκεῖνος πέμψας, ἠξίου περὶ τῶν αὐτῶν. Ῥωμαῖοι τοίνυν τὸ μὲν πρῶτον ἀπέλεγον, Οὐκ ἐφ' ᾧ Βασαβίλᾳ συμμαχήσειν ἐκ Βασιλέως ἥκειν εἰπόντες (οὐδὲ μὴν ταῦτα τὰς μεταξὺ Βασαβίλα καὶ αὐτοῦ βούλεσθαι ὁμολογίας) ἀλλ' ὡς ἂν δηλονότι Βασιλεῖ Ἰταλίαν ταύτην, πρὸς αὐτοῦ συμμαχούμενοι, κατακτήσαιντο. Οἱ μὲν οὖν Βασαβίλᾳ ἀμείψαντο. Ὁ δὲ οὐδὲν ἧττον τοὺς ἄνδρας ἔπειγεν, ἐσχάτοις λέγων περιλῆφθαι κακοῖς. σκεψάμενοι τοίνυν, ἐκ Βάρεως εἰς Βουτόταν ἦλθον, ἡμέρας ὁδὸν ἀνδρὶ ὁπλοφοροῦντι διέχουσαν. Ἐπεὶ δέ τις ἐκράτει φήμη πρότερον, ὡς Βασαβίλας Ῥιτζάρδῳ ἔτι περιόντι προδοῦναι Ῥωμαίους σκέπτοιτο, δεῖν ἔγνωσαν καὶ δευτέροις B αὐτὸν ὅρκοις Ῥωμαῖοι καταλαβεῖν. οὗ γεγονότος, οὐκέτι λοιπὸν ὑποψίᾳ ἐς αὐτὸν ἐχρῶντο οὐδεμιᾷ. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Βασιλεὺς στόλον Μασαγετῶν τε καὶ Γερμανῶν ἱππέων, καὶ δὲ καὶ Ῥωμαίων αὐτὸν ἐμπλησάμενος, εἰς Ἰταλίαν ἔπεμψεν. ἦρχε δὲ Μασαγετῶν μὲν Ἰωαννάκιος, ὃν Κριτόπλην ἐκάλουν. Γερμανῶν δὲ Ἀλέξανδρος, Λογγιβάρδος μὲν τὸ γένος, λίαν δὲ οἰκείως ἔχων ἔς τε Βασιλέα καὶ Ῥωμαίους, καὶ τὰ Βασιλέως πράγματα. Πᾶσι μέντοι Ἰωάννης ἐφειστήκει ἐπίκλησιν Ἄγγελος. Ταῦτα μαθὼν ὁ Γουλιέλμου Στρατάρχης, καὶ ὡς ὁ Ῥωμαίων στρατὸς ἔπεισι κατ' αὐτὸν, Ἄντρον τε πολιορκοῦντες, καὶ χωρία τὰ τῇδε προνομεύοντες, ἐκεῖθεν ἐπὶ πόλιν Μαλφίτον ἀσφαλείας ἱκανῶς ἔχουσαν παντὶ τῷ C στρατῷ ἦλθε. Ῥωμαῖοι δὲ Βόσκον φρούριον Ῥιτζάρδῳ μὲν ἐκείνῳ κατήκοον, ὀχυρὸν δὲ εἴπέρ τι καὶ ἄλλως δυσπρόσοδον ὂν, καταστρέψαι διενοήθησαν. Ἔνθα ἐκεῖνος, ὑπὸ τῆς ἄγαν φιλοτιμίας, καὶ ζώων γένη παντοδαπὰ ἔτρεφεν, ἰδιαζούσαις ἐνδιατριβαῖς, ἄπονόν τινα θήραν, ὁπότε βούλοιτο αὐτῷ παρεχόμενα. Ὀλίγους τοίνυν τῶν περὶ αὐτὸν ἐπαγόμενος ὁ Δούκας, ἦλθε περισκοπήσων αὐτό. Ἐπειδὴ δὲ ἐγγὺς ἐγένετο, θαρσήσαντες οἱ ἔνδον ἐπεξῄεσαν, εἰς μέσους τε ἐμπεπτωκότες, τέτρασι μὲν αὐτὸν ἐζημίωσαν, ἔπεσον δὲ αὐτῶν δύο. καὶ ἡ συμβολὴ ἀπὸ χειρὸς ἤδη μᾶλλον ἐγίνετο. Ἀλλ' ἐπισυστάντες Ῥωμαῖοι τῇ σφετέρᾳ ἀρετῇ, τοὺς πολεμίους ἀπεώσαντο. Ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ ἄλλοι τε πλεῖστοι Ῥωμαίων ἄνδρες γεγόνασιν ἀγαθοὶ, καὶ D δύο Μασαγετῶν. Ἡ μὲν δὴ ξυμβολὴ ἐνταῦθα ἐλύετο. Ὁ δὲ Δούκας, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἄλλο στράτευμα ἦλθε, τότε μὲν χάρακα πηξάμενος ηὐλίζετο, ὄρθρου δὲ ταξάμενος ἐχώρει κατὰ φάλαγγας. Προσβολῆς τοίνυν γενομένης, Ῥωμαῖοι μὲν βέλεσι καὶ βολαῖς ἐκ τῶν πετροβόλων τοὺς ἔνδον ἐβιάζοντο· οἱ δὲ ἐκ τῶν ἐπάλξεων ἠμύνοντο καρτερώτατα. Ἐνταῦθα γίνεταί τι θαυμάσιον οἷον. Δύο γάρ τινες τῶν τοῦ Δούκα δορυφόρων, ἐπεὶ λίθοις αἰκιζόμενον ἀνένδοτον εἶναι τὸ φρούριον κατενόουν· ἀσπίσι τὰς κεφαλὰς καλυψάμενοι, δᾷδάς τε χερσὶ ταῖς ἑτέραις E ἔχοντες, ἐπὶ τὰς πύλας ἐχώρουν, ὡς ἐμπρήσοντες αὐτάς. Ἀλλὰ τῆς ὕλης οὐκ ἀφθείσης παρύσας, ἄπρακτοι ἐκεῖθεν ἀνεχώρησαν, παραδόξως τὰς ἐκ τοῦ τείχους χαλαζηδὸν ἐπ' αὐτοὺς πεμπομένας ἐκπεφευγότες βολάς. Τότε μὲν οὖν Ῥωμαῖοι τῆς μάχης ἄχρι καὶ ἐς δύοντα κατατείνασης ἥλιον, ἐπειδὴ μηδὲν ἤνυον, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἦλθον. Οἱ δὲ Γουλιέλμου Στρατάρχαι τούτων ἀκούσαντες,

A postulata curarent, missis rursum Legatis, eadem ob iis efflagitat. At primo quidem id prorsus abnuerunt Romani, Non se ob Imperatore dicentes missos esse, ut Bassavillæ auxiliarentur (neque enim illum inter & Romanos pactum fœdus ejusmodi præferre conditiones) sed ut conjunctis videlicet viribus Italiam Principi rursum asserere conniterentur. Hæc etsi ad Bassavillam responsa misissent, nihilominus instabat ille, seseque in extremo adductum pericula Ducibus significabat. Habita ergo deliberatione, Bari ad Butotum, quantum vir armatus die una conficere potest itinere distantem, venere. At cum nescio quis jam percrebuisset rumor, Richardo adhuc superB stite, in Romanos proditionem instituisse Bassavillam, necessarium putarunt ii secondo hominem jurejurando obstringere; quod ubi factum est, omnem deinceps ab illo suspicionem amovit. Inter hæc classem ex Massagetis Germanisque equitibus, necnon etiam Romanis conflatam in Italiam misit Imperator. Massagetis præerat Joannacius, cognomento Critoples; Germanis Alexander, gente quidem Longobardus, cæteroquin fidissimus Principi, Romanorumque rebus addictissimus. Omnibus autem imperabat Joannes Angelus. Hæc ubi rescivit is qui Gulielmi copiis præfectus erat, & ut obsesso Antro, direptisque agris adjacentibus, in se Romanus contenderet C exercitus, inde versus Malphetum, oppidum satis validum, cum universa acie proficiscitur. Romani autem Boscum, quod Richardo illi paruerat, castellum firmum ac munitum si quodpiam aliud, & accessu difficile, expugnare constituunt. Hic ille ostentandæ magnificentiæ causa, omne genus animalium alebat, distinctis vivariis, in quibus illi, cum libebat, parata erat sine labore venatio. Ducas igitur, suorum aliquot assumptis, ad contemplandum castrum accedit: cumque eo se admovisset propius, confestim irruptione facta, qui intus erant hostes summo animi ardore in medios irruunt Romanos; ex iis cædunt quatuor, cum vicissim en suis duos amisissent. Prælio itaque recrudescente, jamjam comiD nus pugnabatur: sed Romani tandem propria freti virtute, verterunt hostes in fugam. Eo in discrimine operam præclare navarunt tum plures alii, tum duo inprimis ex Massagetis. Ita solutum est prælium. Ducas autem, postquam alter accessit exercitus, positis castris primum consedit, ac denique postero die processit, ordinata per turmas acie. Facta igitur oppugnatione, Romani telis & jactibus machinarum infestant obsessos: atque hi vicissim fortiter se en propugnaculis tuentur. Quo tum tempore res miranda accidit. Cum enim duo Ducæ satellites, quassatis licet lapidum emissione muris nequaquam tamen ad deditioE nem inclinare cernerent castrum, clypeo operientes caput, altera mano faces ferentes, ad portas, ut iis ignem admoverent, contendunt. Sed flammam non concipiente ligno, re infecta rediere, vitatis præter opinionem, quæ grandinis instar de mœnibus emittebantur, telis. Tum vero Romani, postquam protracto ad Solis usque occasum certamine nihil profecere, in castra reversi sunt. Quæ cum Gulielmi Ducibus comperta essent,

Edit. Paris. pag. 86.

pag. 87.

coacto consilio, an cum Romanis manus consererent, deliberant. Cum omnium in id convenirent sententiæ, assumptis copiis, versus Romanorum castra iter intendunt. Romani e contra, his auditis, ad resistendum sese comparant. Italis quidem novem præfuere Duces, quibus omnibus præpositus est Cancellarius. Omnis autem exercitus armis, generosis præterea equis, longisque hastis quam optime instructus erat. Ex quibus non modicus Romanos incessit pavor, animi dubios an cum tanto & tam bene armato exercitu exiguis admodum copiis decertarent. Ordinata nihilominus acie, eaque per turmas distributa, Dux multa oratione ad magnanimitatem milites cohortatur. Manibus aliquamdiu ab utraque parte temperatum. At postquam classicum utrinque insonuit, & signum pugnæ datum est, cominus prælium ineunt universi. Nec Solem dixisses, nec diem conspici, adeo omnes caligo invaserat, pulvisque creber in cælum ferebatur. Strepitus & clamor horribilis exaudiebatur. Usque ad medium diem æquo pugnatum Marte. Sed numerosis se copiis inferentes Itali, Ducæ aciem tandem inclinarunt. Quod ubi is animadvertit, phalangem suam in medios immittit hostes, cæsisque ac prostratis subinde aliis, ut se sequeretur invitat. Rursum igitur committuntur utrinque acies, acriusque recrudescit prælium, usque dum propria animati virtute Romani hostes fundunt fuganteque. Cecidere inter fugiendum equites fere trecenti, peditum autem innumera multitudo: alii fuga dilapsi sunt. His prospere gestis rediere ad castellum Romani: eoque, non multo interjecto tempore, potiti, commeatusque cæterarumque rerum necessariarum copia ibi inventa, Barim se receperunt.

VII. Neque ita multo post Montempelosum, urbem celebrem, in deditionem accepere: & Gravinam, cui primum Alexander præfuerat, & oppida alia, arcesque, insuper etiam vicos majores ultra quinquaginta expugnavere. Ita res augebantur Imperatoris, aliis atque aliis in dies partis victoriis; Gulielmi vero sensim dilabebantur vires, & in arctum redigebantur, adeo ut vulgata per totam Italiam fama invictam passim virtutem
Edit. Paris. pag. 88.
Romanam prædicaret. Videreque tum Itali a Romanis, quorum a multis retro sæculis arma non fuerant experti, sua omnia ubique diripi & auferri. Huc usque ex voto quidem cuncta Romanis cessere: sed mox invidit tot prosperis successibus fortuna. Morbus namque Palæologum corripiens, valida hominem febre decoxit: nec prius destitit humores naturales consumere, quam primo quidem comam deponere eum coegisset, ac paulo post rebus humanis exemisset. Cilicinam enim vestem jam induerat, ac cum melius habere videretur, Ducam, ut ad cæteras iret civitates, quas nondum ceperant Romani, hortatus erat. Sed enim tertio post die rursum recruduit morbus. Id ubi accepit Ducas, Barim reversus est, atque illo jam defuncto, corpus sepulchro mandavit, aliaque omnia procuravit, quæ ex Christianorum lege sacris exequiis debentur. His rebus Bari peractis, summam rerum solus obti-

A εἰς βουλὴν συλλεγέντες, εἰ χρὴ Ῥωμαίοις πολεμεῖν ἐσκέπτοντο. δόξαν οὖν οὕτω, τὰς δυνάμεις ἀναλαβόντες ὡς ἐπὶ τὸ Ῥωμαίων ἐχώρουν στρατόπεδον. Ὃ πυθόμενοι καὶ Ῥωμαῖοι, ὡς πρὸς ἀντίταξιν ἡτοιμάζοντο. Ἐννέα μὲν οὖν Ἰταλοῖς ὑφειστήκεισαν ἡγεμόνες. Ἐπεί γε μὴν ἅπασιν ὁ Καντζιλέριος ἐστρατήγει, τὸ στράτευμα δὲ αὐτοῖς ἐς τὸ ἀκριβὲς ἐξώπλιστο πᾶν, ἵππους τε γαύρους ἐπιβεβηκὸς, καὶ δόρατα κραδαῖνον μακρά· ἐφ' οἷς ἔκπληξις τὸν Ῥωμαίων εἶχε στρατὸν καὶ θάμβος, εἰ πρὸς οὕτως εὔοπλον καὶ οὕτως ἀνάριθμον ὀλίγῃ μαχοῦνται στρατιᾷ. Ταξάμενοι δ' ὅμως ἵσταντο κατὰ λόχους καὶ αὐτοὶ, πολλὰ τοῦ Στρατηγοῦ πρὸς εὐψυχίαν ὁρμῶντα σφίσιν ὑποτεινομένου. Μέχρι μὲν οὖν τινος οὐδέτεροι
B χειρῶν ἦρχον. Ἐπεὶ δὲ αἱ τῶν σάλπιγγες ἑκατέρωθεν ἤχουν, καὶ τὸ σύνθημα ἐδίδοτο, ἐμάχοντο συμπεσόντες ἀπὸ χειρὸς ἕκαστος. Οὐκ ἂν εἶπες ἥλιον, οὐδ' ἂν ἡμέραν ὁρᾶν· ἀχλὺς γὰρ πάντας ἐπεῖχε, καὶ κόνις εἰς οὐρανὸν ἵστατο· πάταγός τε ἠκούετο, καὶ ἄγριος ἠγείρετο θροῦς. Μέχρι μὲν οὖν γε ἀμφὶ μέσην ἡμέραν ἰσοπαλὴς ἡ μάχη ἐγίνετο. τὸ δ' ἐντεῦθεν τῷ πλήθει βιασάμενοι Ἰταλοὶ, τοὺς περὶ τὸν Δούκαν ἐπίεζον. Ὁ δὲ ταχὺ τὸ πρᾶγμα κατανοήσας, παρὰ μέσην εἰσελαύνει τῶν πολεμίων τὴν φάλαγγα· ἄλλους τε ἄλλοτε παίων, ἀεὶ ἕπεσθαι αὐτῷ σὺν βοῇ παρώρμα τὸ Ῥωμαϊκόν. Αὖθις οὖν συνέπιπτον ἀλλήλοις τὰ στρατεύματα, καὶ ἡ μάχη ἐμαίνετο, ἕως τῇ σφετέρᾳ ἀρετῇ Ῥωμαῖοι τοὺς
C πολεμίους ἐτρέψαντο. καὶ αὐτῶν ἐν τῷ φεύγειν ἱππεῖς μὲν ἐς τριακοσίους ἔπεσον, πεζῶν δὲ, ἀμύθητόν τι πλῆθος· οἱ λοιποὶ δὲ ᾤχοντο φεύγοντες. Ταῦτα κατωρθωκότες Ῥωμαῖοι, ἐπὶ τὸ φρούριον ἀνέστρεφον. οὐκ εἰς μακρὰν τοίνυν ἑλόντες αὐτὸ, τοῖς τε ἐπιτηδείοις ἀφθόνοις περιτετυχηκότες ἐν αὐτῷ, καὶ τῶν ἄλλων πλησθέντες ἀγαθῶν, ἐπὶ Βάριν ἦλθον.

ζ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Μοντοπόλεως πόλεως ὀνομαστῆς γεγόνασιν ἐγκρατεῖς. Γραβίνας τε εἷλον, ἧς Ἀλέξανδρος ἡγεμόνευε πρότερον, ἄλλων τε πόλεων καὶ φυλακτηρίων· πρὸς δὲ καὶ κωμοπόλεις ὑπὲρ πεντήκοντα ἔσχον, καὶ ἐπὶ μέγα ἑκάστοτε τὰ Βασιλέως ἐφέρετο πράγματα· ὑπέρρει δὲ Γουλιέλμῳ τὰ τῆς δυνάμεως ἀεὶ, καὶ εἰς στενὸν κομιδῇ ἐχώρει. Ἡ φήμη τοίνυν εἰς πᾶ-
D σαν ἐκδραμοῦσα τὴν Ἰταλίαν, τὸ Ῥωμαίων ἁπανταχοῦ διεκήρυττεν ἄμαχον. Καὶ εἶδον τότε Ἰταλοὶ Ῥωμαίους, ὧν ἄπειροι ἤδη τῷ χρόνῳ πολεμούντων σφίσιν οὐκ ἐπειράθησαν, πάντα καθάπαξ τὰ αὐτῶν ἄγοντάς τε καὶ φέροντας. Μέχρι μὲν οὖν καὶ ἐνταῦθα κατὰ νοῦν ἐφέρετο Ῥωμαίοις τὰ πράγματα· τὸ δ' ἐντεῦθεν ὑποβασκαίνειν ἡ τύχη τοῖς εὐκληρήμασιν ἤρξατο. Νόσος γὰρ τῷ Παλαιολόγῳ ἐνσκήψασα, λαύροις τὸν ἄνθρωπον πυρετοῖς ἐκαμίνευεν. οὐ πρότερόν τε ἔληξεν ἰκμάδα ἐπινεμομένη τὴν τούτου φυσικὴν, πρὶν ἂν τὸ μὲν πρῶτον ἀποθρίξασθαι ἠνάγκασεν· ὀλίγῳ δὲ ὕστερον καὶ ἐξ ἀνθρώπων αὐτὸν ἐποιήσατο. Ἄρτι μὲν γὰρ τὰ τρίχινα ἠμφίεστο, καὶ ῥᾷον εἶναι δόξας, τὸν Δούκαν ἐπὶ τὰς ἄλλας ἰέναι προὐτρέπετο
E πόλεις, ἃς δὴ ἀχειρώτους ἔτι Ῥωμαίοις συνέβαινεν εἶναι. καὶ τρίτῃ μετ' ἐκείνην ἡμέρᾳ αὖθις ἐν κακοῖς ἦν. ὃ πυθόμενος ὁ Δούκας, ἐπὶ τὴν Βάριν ἀνεχώρει. Τεθνηκότι δὲ ἤδη τούτῳ περιτετυχηκὼς, τὸ μὲν σῶμα σορῷ παραδίδωσι, πάντα τελέσας, ὅσα νόμοις Χριστιανοῖς ἐπὶ τῇ ὁσίᾳ ποιεῖν δίδωσι. Τὰ δὲ ἐπὶ Βάρεως διαθέμενος, μόνος τὸ λοιπὸν τὸ τῶν πραγμάτων ἀναδέχεται κρά-

τες. Ὁ μὲν δὴ Παλαιολόγος οὕτω δὴ τὸν βίον μετήλλαξεν, ἀνὴρ ἀγχίνους τε καὶ ἄλλως ὢν, καὶ πολεμίοις ὁμιλῆσαι πράγμασι δεινότατος ὢν μάλιστα.

η΄. Ὁ δὲ Δούκας τὸ στράτευμα ἀναλαβὼν, εὐθὺ Βρεντησίου ἐχώρει. ὅτι δὴ καὶ Βασαβύλαν ἑαυτῷ συστήσασθαι διὰ σπουδῆς ἔθετο, ἀποστάντα ἤδη ἀπ' αἰτίας τοιᾶσδε. οὗτος εἴτε κέρδους οἶμαι προφάσεις ἑαυτῷ πορίζόμενος, εἴτε καὶ ἀπορίᾳ χρημάτων ἀληθῶς ἐχόμενος, χρυσίου χιλιάδας δέκα τὸν Παλαιολόγον ἔτι περιόντα δεδανεικέναι οἱ ἠξίου. ὁ δὲ τέτταρας μὲν αὐτίκα παρέξειν αὐτῷ κατετίθετο, δωρεὰν ἐκ βασιλέως, ἀλλ' οὐ δάνειον· πρὸς δὲ τὰς λοιπὰς ἰσχυρῶς ἀπέλεγεν. Οἷς ὁ Βασαβύλας δυσαρεστῶν, τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἀπεσαλεύετο στρατοπέδου. Ὡς δ' ἀπεβίω μὲν ὁ Παλαιολόγος, κατέστη δ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων ὁ Δούκας, ἧκε παρ' αὐτὸν, καὶ τῶν χρημάτων ὅπερ ᾐτεῖτο τετυχηκὼς, πολεμίων αὖθις Ῥωμαίοις ἐκοινώνει πραγμάτων. Καὶ δὴ καὶ αὐτὸν ἐπαγόμενος ὁ Δούκας ἐπὶ Μασαύραν παντὶ τῷ στρατῷ ἦλθεν. Ἦν δέ τις ἐνταῦθα πόλις Πολυμίλιον κεκλημένη, ἔνθα τῶν περὶ τὸν Γουλίελμον συνέβαινεν εἶναι τὸν Φλαμίγγον ὄνομα. Ἀλλ' ὁ μὲν προσιέναι τὸν Ῥωμαίων ἀκούσας στρατὸν, ἐκεῖθεν ἄρας ἐπὶ Τάραντος ἦλθε. Ῥωμαῖοι δὲ Πολυμίλιον ἑλόντες, τά τε πέριξ σκυλαγωγήσαντες, ὠφελειῶν ἐπεπλήσαντο τὸ στρατόπεδον. Ἐκεῖθεν τε ἐπὶ Μόλισσαν μετέβησαν πόλιν, ἵδρυται μὲν ἀνωτέρω ἐπ' ἀγχωμάλου, ἰσχυρὰ καὶ εὔπυργος· ἐκ δὲ μερῶν ἀμφοτέρων, θατέρῳ μὲν φάραγγες τινὲς τραχεῖαι καὶ δειναὶ ἄβατοι κατατείνουσι· θατέρῳ δὲ ποταμοῖς ζώννυται ναυσὶ πόροις. Ἀλλ' ἔοικε τοῖς ἐξ οὐρίας πλέουσιν ἀντιπράττειν οὐδέν. Μόλισσα γὰρ καίτοι ἀσφαλείας οὕτω πανταχόθεν ἔχουσα, ὅμως Ῥωμαίοις, οὐδὲ μακρὰ καμοῦσιν, ἁλώσιμος τρόπῳ τῷ ῥηθησομένῳ ἐγένετο. ἅτε γὰρ εὐτυχήμασιν ἐπαρθέντες τοῖς προλαβοῦσιν, ἐπειδὴ τοὺς ἐκ τῆς πόλεως, τῇ τοῦ χώρου φύσει τεθαρσηκότας, ἔξω πυλῶν ἑστῶτας εἶδον, ἔνθα ἐπιμαχώτερον εἶναι συνέβαινε ταύτην, δρομαῖοι διὰ τῶν ἀνάντης ἐχώρουν. ὧν τῇ τόλμῃ καταπλαγέντες ἐκεῖνοι ἐπὶ τὰς πύλας εἰσέπιπτον φεύγοντες. Οὔπω δὲ ἐπιζυγωθεισῶν, καὶ ὁ Ῥωμαίων συνέπιπτε στρατὸς, καὶ λοιπὸν κατὰ κράτος ἡ πόλις ἡλίσκετο. Ταῦτα Ῥωμαῖοι καταπραξάμενοι, ἐκεῖθεν ἀπεχώρουν. Ἐπ' ὀλίγον δὲ προελθοῦσι σὺν στρατεύματι μεγάλῳ ὁ Φλαμίγγος ἀπαντᾷ. Ῥωμαίων δὲ τινες τῶν ταγμάτων προπηδήσαντες, ὁμόσε τοῖς πολεμίοις ἐχώρουν, ἔργα θαυμαστὰ ἐς αὐτοὺς ἐνδεικνύμενοι· πλήθει δὲ ὅμως τῶν ἐναντίων παρὰ πολὺ ἐλασσούμενοι, ἀνεχώρουν ὀπίσω. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ Δούκας πανστρατὶ τῷ Φλαμίγγῳ ἐπιτίθεται, τρεψάμενός τε αὐτὸν, Μασαύρᾳ προσέβαλεν. Ἐξ ἐφόδου δὲ καὶ ταύτης περιγεγονὼς, ἀμύθητόν τι χρῆμα ἐπιτηδείων ἐπ' ἀκροπόλεως ἀπόθετον εὗρεν, ὅπλα τε πολλὰ, καὶ ἵππους τῶν διακοσίων οὐκ ἀποδέοντας ἔσχεν. Ἃ Ταραντῖνοι βλέποντες, ἀναφανδὰ τὸν Φλαμίγγον ἐκακηγόρουν, ἔγκλημα αὐτῷ ἐπιφέροντες, ὅτι δὴ δειλίαν τὴν αὐτοῦ Ῥωμαίοις παῤῥησίας πεποίηται ὕλην. Ἃ μηκέτι φέρειν δεδυνημένος ἐκεῖνος, τὸ στράτευμα αὖθις ἀναλαβὼν, τὴν Ῥωμαίων ἐξεδέχετο στρατιάν. Ἀλλ' ἄρτι τε εἰς ὄψιν ἦλθεν αὐτῷ, καὶ αὐτίκα δειλίας βληθεὶς, οὐκέτι ἀλκῆς ἐμέμνητο. φεύγουσι τοίνυν αὐτοῖς, Ῥωμαίων ὀλίγοι ἐπιθέμενοι, τινὰς ἔκτειναν. Ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς Τάραντος ἤδη ἐγένοντο, ἀνάλωτον εἶναι πόλιν κατανοήσαντες, αὐ-

A nuit. Hunc exitum habuit Palæologus, acri vir ingenio, & rei militaris peritissimus.

VIII. Ducas vero accepto exercitu versus Brundusium proficiscitur, quo Bassavillam sibi confestim conciliaret, qui hac de causa defecerat. Ille, seu quod lucri, ut opinor, captaret occasionem, vel quod revera pecuniis indigeret, aureorum millia decem fœnori sibi dari a Palæologo adhuc superstite poposcerat. Quatuor hic promiserat se statim daturum, non quidem in fœnus, sed ut Principis largitionem; de reliquis prorsus abnuerat se quicquam posse præstare. Cum ægre tulisset repulsam Bassavilla, castris continuo Romanis excesserat. B Defuncto autem Palæologo, & translata ad Ducam potestate, ad eum venit, acceptisque quas petiverat pecuniis, arma iterum cum Romanis conjungit. Tum una illum adducens Ducas, cum omnibus copiis ad Masafram pergit. Ibi civitas quædam adjacet, Polymilium nuncupata, in qua unus de Gulielmi ducibus erat, nomine Flamingus. Sed ubi is Romanum adventare exercitum accepit, discessit inde, & Tarentum concessit. Romani Polymilio capto, & circumjacentibus agris direptis, rebus necessariis castra instruunt. Inde ad Mulissam contendunt, oppidum in editiore quidem, sed æquali ac plano situm loco, validum cæteroquin ac turribus ab utraque C parte instructum, cujus alterum latus cingunt confragosæ & inaccessæ valles; alterum navigabiles fluvii ambiunt. Sed nihil videtur obstare vento secundo navigantibus. Molissa enim quantumvis munita, a Romanis tamen, nec multum laborantibus, eo quem exponam modo, expugnata est. Ii quippe prioribus fortunæ elati successibus, cum oppidanos ingenio loci confisos stare extra portas viderent, qua parte oppugnari facilius poterat civitas, cursu per ardua feruntur, tantaque eorum audacia perculsi hostes, fuga se intra portas recipiunt. Quibus adhuc reseratis, Romanorum una incidit exercitus, & urbe per vim potitur. His rebus confectis, excessere inde Romani. Sed vix multum erant emensi iter, D cum obviam fit cum numerosis copiis Flamingus. Tum vero Romani aliquot ex ordinibus prosilientes, cum hoste confligunt, mirandaque eo in certamine edunt facinora. Sed cum hostes numero prævalerent, retro cessere. Inter hæc Ducas cum universo exercitu Flamingum adoritur, eoque in fugam compulso, Masafram venit. Qua primo quoque impetu expugnata, incredibilem commeatus & necessariarum rerum reconditam in arce copiam invenit, & arma insuper multa, equosque non minus ducentis. Id ubi viderunt Tarentini, maledictis propalam Flamingum insectantur, incusantque, quod illius timiditas & ignavia audaciæ materiam præbuisset Romanis. Quam ille contumeliam non ferens, as- E sumptis iterum copiis, Romanorum expectat exercitum. Sed vix in illius conspectum venit, cum prioris fortitudinis immemor, pavore subito corripitur. Fugientes itaque nonnullos pauci e Romanis insecuti, prostravere. Ut vero proxime ad Tarentum accesserunt, expugnari civitatem haud posse rati, ab illa quidem digressi sunt: sed cum ad Monopolim copias admovere cogitarent, nul-

Edit. Paris. pag. 89.

læque sibi eo tum tempore adessent bellicæ machinæ, classem, quæ Bari stabat, ut omnia ista celerrime adveheret per litteras arcessiverunt. Interim Romani, dum iter faciunt per regionem opulentam admodum, & immensa bonorum copia affluentem, multipliciter ditantur. Ajunt enim tum militem uno auri statere boves decem armentales vendidisse, alia autem pecora centum & triginta. Multos ad hæc Romanos diuturnis carceribus maceratos, compedibus exuerunt.

IX. Posteaquam quinto inde die ad Monopolim venerunt, nemo iis occurrit hostium. Ipsa enim jam ante fama consternati, intra mœnia se continebant. In turribus autem armati consistere, ut si quis in vallum fieret impetus, contra ii obsisterent. Romani itaque positis idoneo loco haud procul inde castris, consedere. Sed ubi, quam Bari acciverant classis, quæ ad oppugnationem necessaria erant advexit, cum omnibus copiis mœnia adoriuntur. At Monopolitæ emissis ex alto in hostes telis subeuntes repellunt Romanos, nonnullosque cædunt. Incœpto mane prælio in noctem usque protracto, Romani, cum jam advesperasceret, in castra revertuntur. Monopolitæ vero in turribus custodias locant, easque per vices semper mutant, ne si quid Romani de nocte attentarent, eos lateret. Utrinque præterea accendebantur ignes, tibiæque ac tubæ perstrepebant. Jamque exortam prætervectus auroram, suum terris jubar Sol inferebat, cum egressi e vallo Romani, oppugnationem denuo aggrediuntur. Monopolitæ e contra cursu se in propugnacula proripientes, vicissim capessunt arma. Rursum igitur instituitur certamen, clamorque ingens attollitur, Romanis nimirum vi ascendere muros annitentibus, subeuntes vero repellentibus Monopolitis. Sic quidem aliquamdiu in iis laboratum. Exercitus deinde Romanus igni injecto, ubi navigia subduxerant Monopolitæ, ingentem flammam excitarunt: quo tum tempore Romanus quidam miles, Hicanatus nomine, rem dictu audituque dignam gessit. Monopolim quippe murus circumcingit duplex, sed interior altius eductus, hostilem nequaquam hastam veretur: alter autem tertia parte minor illius fundamenta circumambit. Spatium illud, quod utrumque interjacet murum, subeuntes Monopolitæ duo, telis inde hostes lacessebant, cæterosque ut idem agerent, hortabantur. Quod ubi conspicit Hicanatus, arrepta hasta eo perveniens, alterum ea iis ferit, prosternitque. Mox ingens tollitur a Romano exercitu clamor, tantusque plausus, ut nihil quicquam exaudiri posset. Unde conterriti qui in turribus stabant oppidani, captam jam urbem rati, relictis turribus ipsis, in mediam civitatem confugiunt: & ni continuo re cognita in propugnacula rursum sese recepissent, urbs a Romanis illico fuisset capta. Sic tum altera in Monopolim desiit oppugnatio. Oppidani vero ubi se angustiis undique premi vident, per litteras Flamingam enixius rogant, ut quantocius cum auxilio accederet. Ille brevi se adfuturum cum magno exercitu, Romanosque inde depulsurum renunciat. Sed enim rursum invasit animam illius metus, pavorque immensus, cum

Edit. Parif. pag. 90.

A τῆς μὲν ἀπῆραν, Μονοπόλει δὲ πελάσαι ἐγνωκότες, ἐπειδὴ ἀπορεῖν αὐτοῖς συνέβαινε τειχομαχιῶν, γράμμασι τὸν ἐν Βάρει μετεπέμποντο στόλον, ἐφ' ᾧ τοιαῦτα ἐκεῖθεν διαπορήσειν, ἅπαν ὅτι τάχιστα. Ἐν δὲ τούτῳ γεγόνασι Ῥωμαίοις διὰ χώρας πορευομένοις εὐδαίμονος, καὶ ἀφθόνοις περιβεβλημένης ἀγαθοῖς, μυρίων ὅσων πεπλῆσθαι καλῶν. Λέγεται γὰρ δέκα μὲν τηνικάδε βοῦς ἀγελαίας χρυσοῦ τῶν στρατιωτῶν ἀποδόσθαι στατῆρος, πρόβατα δὲ τριάκοντα καὶ ἑκατόν. Ὅτε δὴ καὶ Ῥωμαίων τινὰς εἱρκταῖς ἐκ πολλοῦ προστετηκότας εὑρόντες, τῶν ἁλύσεων τοὺς ἀθλίους ἀνῆκαν.

θ'. Ἐπεὶ δὲ πεμπταῖοι εἰς Μονόπολιν ἀφίκοντο, ἐπεξῄει μὲν αὐτοῖς οὐδὲ εἷς. Ἔφθη γὰρ ἡ φήμη προκαταπλήξασα, τούτους ἔνδον ἐλάσαι τειχῶν. Ὑπὲρ δὲ τῶν πύργων πάνοπλοι ἑστήκεισαν, εἴ τις ἐπιβολὴ τῷ περιβόλῳ ἐπέλθοι ἀμυνούμενοι. Τότε μὲν οὖν αὐτοῦ που ἐν ἐπικαίρῳ, τῆς πόλεως οὐ
B πολλῷ ἄποθεν, τὸν χάρακα πηξάμενοι ἔμενον. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὃν ἐκ Βάρεως μετεπέμψαντο ἤδη στόλον, Μονοπόλει προσχόντα ἐς πολιορκίαν αὐτάρκη ἐκόμισε, τότε δὴ πανστρατὶ τῷ περιβόλῳ ἐπέθεντο. Ἀλλὰ Μονοπολῖται, ἅτε ἀφ' ὑψηλοῦ ἐς τοὺς πολεμίους βάλλοντες, ἀπεκρούοντό τε τοὺς προσιόντας Ῥωμαίων, καὶ τινὰς ἔκτεινον. Ἥ τε μάχη πρωῒ ἀρξαμένη, ἐς νύκτα ἐτελεύτα. Ῥωμαῖοι μὲν οὖν ἐπειδὴ συνεσκόταζεν ἤδη, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρησαν. Μονοπολῖται δὲ φυλακὰς ἐπὶ τῶν πύργων εἶχον, ἐκ περιτροπῆς καθιστάντες ἀεὶ, ὡς μὴ λάθοιεν κακουργήσαντές τι νύκτωρ ἐπὶ τὴν πό-
C λιν Ῥωμαῖοι. Πυρά τε ἐκατέρωθεν ἐκαίοντο πολλὰ, καὶ αὐλοὶ καὶ σύριγγες ἤχουν. Ἄρτι δὲ τὸν ἑῷον ὁρίζοντα παραμείψας ἥλιος, ἐς τὸ τῆς γῆς παρέκυψε πρόσωπον· καὶ Ῥωμαῖοι μὲν τῶν χαρακωμάτων ἐπὶ τῶν ἔργων καὶ πάλιν ἐγίνοντο· Μονοπολῖται δὲ δρόμῳ καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς ἐπάλξεις ἐχώρουν, καὶ πρὸς τοῖς ὅπλοις ἦσαν. Καὶ ἀγὼν αὖθις, κρότος τε ἐξαίσιος οἷος, Ῥωμαίοις μὲν τὴν ἐς τὸ τεῖχος βιαζομένοις ἄνοδον, Μονοπολίταις δὲ προσιόντας ἀπωθεῖσθαι. Μέχρι μὲν οὖν τινος ἐπὶ τούτοις ἐπονοῦντο. Τὸ δ' ἐντεῦθεν πῦρ, ἔνθα τὰ σκάφη Μονοπολίταις ὑφώρμει, τὸ Ῥωμαίων ἐμβαλὸν στράτευμα, φλόγα μεγίστην ἀρθῆναι ἐποίησεν. Ὅτε καὶ τῶν τις Ῥωμαίων στρατιωτῶν Ἰκανάτος ἐπίκλησιν, λόγου καὶ ἀκοῆς εἰργάσατο ἄξια. Μονόπολιν γὰρ διπλᾶ μὲν ζωννύουσι τείχη. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἔνδον ἐπὶ πλεῖστον τε ἐπαίρεται, καὶ πολεμίου δορὸς λόγον οὐδένα τὸ παράπαν πεποίηται. Τὸ δ' ἄλλο ἐς τριτημόριον μάλιστα τοῦ
D προτέρου αἱρόμενον, τὰς κρηπῖδας αὐτοῦ περιθέει. Ἐς τοῦτο δὲ τὸ περίτειχος, δύο τινὲς Μονοπολιτῶν ἀναβάντες, αὐτοί τε ἐς τοὺς πολεμίους ἔβαλον, καὶ τοὺς ἄλλους πρὸς τοῦτο παρώρμων. Ὅπερ ἰδὼν ὁ Ἰκανάτος, σὺν τῷ δόρατι ἐπελάσας θατέρου τῶν εἰρημένων κατασχεῖν. Ὁ δὲ ὕπτιος παραυτὰ ἐξεκυλίσθη, βοή τε πρὸς τοῦ Ῥωμαίων ἤρθη στρατοῦ, καὶ κρότος ἐξαίσιός τε καὶ ἀκοῆς κρείσσων ἐγένετο. Πρὸς ὃ καταπλαγέντες οἱ ἐπὶ τῶν πύργων, νομίσαντές τε ἤδη τὴν πόλιν ἁλῶναι, τοὺς πύργους λιπόντες ἀνὰ μέσην τὴν πόλιν ἐχώρουν. Καὶ εἰ μὴ ταχὺ τὸ πρᾶγμα αἰσθόμενοι ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων αὖθις ἀνέβησαν, ἥλω ἂν αὐτίκα Ῥωμαίοις ἡ πόλις. Ἐν τούτοις καὶ ἡ δευτέρα κατὰ Μονοπόλεως ἔληξε προσβολή. Μονοπολῖται δ' ὡς ἔγνωσαν ἐν στενῷ περιειλημμένοι, γράμματα ἐπὶ Φλα-
E μίγγαν πέμψαντες, ἥκειν αὐτὸν τὴν ταχίστην ἠξίουν. Ὁ δὲ ἐπήγγελλε μὲν παρέσεσθαι τούτοις κατὰ μικρὸν, στρατεύματι μεγάλῳ, Ῥωμαίους ἐνθένδε ἀπελάσων. Δέος δὲ αὐτὸν ἔνδον ἐπεῖχε, καὶ εἰς δειλίαν, ὅσον οὐκ ἔχουσαν, ἐπέπτε, λογιζόμενος τίσι μαχεῖται, καὶ πρὸς τίνας αὐτῷ ὁ πόλεμος ἔσται. Ἐπεὶ δὲ ἑβδόμη ἐξ ἐκείνου παρῆλ-

καὶ Φλαμίγγος οὐδαμοῦ διεφαίνετο. τότε δὴ Μονοπολῖται τῆς ἐνθένδε ποτὲ ἀπογνωκότες ἐπικουρίας, πρέσβεις ἐς τὸ Ῥωμαίων ἔστειλαν στράτευμα, ἐφ᾽ ᾧ τήν τε πόλιν καὶ σφᾶς αὐτοὺς Βασιλεῖ παραδοῦναι μεγάλῳ. Ὁ Δούκας δὲ ἀπεῖπεν αὐτοῖς, μὴ ἂν ἄλλως ἐπὶ ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ τὸ πιστὸν αὐτοῦ ἐσχηκέναι, εἰ μὴ καὶ φρουρὰν ἑαυτοῖς ἐκ Βασιλέως ἐπιστήσεσθαι καταδέξαιντο. Τῶν δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ἐπινευσάντων, χρόνος ἐδίδοτο τῇ ὁμολογίᾳ τακτός. Ἀλλά τινες τοῦ Μονοπολιτῶν δήμου (οὔπω γὰρ ὡς οὐκ ἤρεσκε τὰ μελλόμενα) λαθόντες τοὺς ἄλλους Φλαμίγγῳ ταῦτα δῆλα καθίστων. καὶ ὃς πρὸ τῆς ἀκοῆς ἐκταραχθεὶς, καταφράκτους ἱππέας τῶν περὶ αὐτὸν ἀπολεξάμενος τὸν ἑκατὸν οὐκ ἀποδέοντας, αὐτοὺς μὲν ἐν τῷ παραυτίκα ἔστελλεν. Ὁ δὲ κατόπιν ὀλίγῳ ὕστερον ἥξειν ἔλεγε χεῖρα βαρεῖαν ἐπαγόμενος. Τούτους δὲ τοὺς ἱππέας, νύκτα τηρήσαντες, οἷς τὸ ἔργον τοῦτο συνέκειτο, καθ᾽ ἣν ὑετὸς οὐρανόθεν ἐπέκλυζεν ἄγριος, διὰ πυλίδος τινὸς ἐπὶ τὴν πόλιν εἰσεδέχοντο· καὶ τὸ ἐντεῦθεν εἰς ὅπλα χωρεῖν καὶ πάλιν ἐσκίπτοντο. Ὅπερ ὡς εἰς γνῶσιν ἦλθε τῷ Δούκᾳ, ἐξαπάτην τινὰ πρὸς τῶν Μονοπολιτῶν τὴν πρεσβείαν γενέσθαι οἰηθεὶς, αὐτίκα ἐξῆγε τοῦ χάρακος τὸν στρατόν. Οἱ δ᾽ ὀλίγα αὐτοῖς ἀρκέσαι τοὺς ἑκατὸν λογισάμενοι ἱππέας, ἄλλως τε καὶ σὺν θυμῷ μᾶλλον ἢ πρόσθεν μαχησομένου τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ· πέμψαντες ἐπὶ τὴν πόλιν αὖθις ἐκάλουν τὸν στρατηγὸν, ἐφ᾽ ἑτέρους τὴν αἰτίαν μεταφέροντες, οἳ κοινῆς ἄνευ γνώμης ἐτόλμησαν τὰ παρόντα. Ὁ δὲ Δούκας τὰ μὲν πρῶτα ἀνανευομένῳ ἐῴκει, θρύψει τε καὶ ὑπεροψίᾳ πολλῇ ἐχόμενος, μάχῃ τὸ πρᾶγμα ἤδη κριθῆναι ἰσχυρίζετο. Ἐγκειμένων δὲ μᾶλλον εἰς τοῦτο τῶν πολιτῶν, καὶ ἐπιχωρεῖν αὐτοῖς τὴν ἁμαρτάδα ἱκετευόντων, ὀψὲ παρακληθεὶς ἐπὶ τὴν πόλιν εἰσῆγε τὸ στράτευμα. Ἀλλ᾽ ἄρτι τὴν πόλιν Ῥωμαίων ἐχόντων, καὶ ὁ Φλαμίγγος ἀπὸ σταδίων εἴκοσιν ἠγγέλλετο παρών. Τοῦτο γνοὺς ὁ Δούκας, ἄνδρας ἱππέας τῶν σὺν αὐτῷ ἀριστίνδην ἀπολεξάμενος, αὐτοὺς μὲν τῷ Φλαμίγγῳ ὑπαντιάσοντας ἔστελλεν· ὁ δὲ τὰ κατὰ τὴν πόλιν διακοσμησόμενος αὐτοῦ ἔμεινεν. Ἀλλ᾽ ὁ Φλαμίγγος ἐπειδὴ πόρρωθεν τὰς Βασιλέως ἀνέγνω σημαίας, ἐπὶ τῶν πύργων ἤδη προφαινομένας· πρὸ τοῦ τοῖς Ῥωμαίων ἱππεῦσιν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἔγγιστα ἤδη γεγονόσιν, ὀπίσω ἐχώρει. Ὅτε δὴ κατὰ νώτου Ῥωμαῖοι διώξαντες, πολλοὺς αὐτοῦ ἔκτειναν. εἷλον δὲ καὶ ζωγρείας πανόπλους ἱππέας ἑκατὸν μάλιστα. Φλαμίγγον δὲ ἐγγὺς ἁλῶναι ἤδη γεγενημένον, ἡ τοῦ ἵππου ταχύτης τῶν κινδύνων διεσώσατο. Ταῦτα κατορθωκότες Ῥωμαῖοι, ἐπὶ Μονόπολιν ἀνεχώρησαν.

ι. Ὁ δὲ Δούκας ὁσημέραι τὴν τύχην Ῥωμαίοις προσμειδιῶσαν ὁρῶν, οὐ πάνυ τε πιστεύειν εἶχεν αὐτῇ, τὴν ἀποστροφὴν ὡς εἰκὸς εὐλαβούμενος, μήποτε κατὰ τοὺς μοχθηρούς, φασὶ, τῶν συνοδοιπόρων ἐκ μέσης λιποῦσα τούτους ἀνακάμψῃ τῆς ὁδοῦ. ὅθεν καὶ γράμμα χαράξας τῷ Βασιλεῖ ἔπεμψεν. εἶχε δὲ ὧδε. „Εἰ μὲν μηδεὶς ἔτι ἐπὶ τῆς Ἰταλίας πόλεμος ἡμῖν ἐλείπετο, κράτιστε Βασιλεῦ, οὔτε στρατιᾶς ἄλλης ἐδεήσεν ἄν, οὔτε τῶν ἄλλων οὐδενός. Πάντα γὰρ ἐς τήνδε τὴν ἡμέραν κατὰ νοῦν κεχωρηκέναι ἡμῖν ἴσθι· πόλεις τε σχεδὸν ἁπάσας, ὁπόσαι ἐν Ἰταλίᾳ τυγχάνουσιν οὖσαι καὶ κόλπῳ τῷ Ἰονίῳ, παραστησαμένοις ἤδη καὶ πρός γε πολέμους κατωρθωκόσι μεγάλους, Βασιλείας τε τῆς σῆς, καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐπαξίους γένους. Ἐπεὶ δὲ ἀγὼν ἡμῖν ὁ μείζων ἐπίπροσθεν ἔτι κεῖται. Γυλιέλμος γὰρ ὁ Σικελίας λῃστεύων, ἀσχάλλων, ὡς εἰκὸς, ἐπὶ τῇ τῶν οἰκείων ἀπωλείᾳ,

A subiit cogitatio, quibuscum certaturus esset, ac contra quos sibi bellum foret. Ubi vero septimus inde effluxit dies, & nusquam conspectus est Flamingus, desperato hactenus auxilio, in castra Romana misere Legatos Monopolitæ, ut & civitatem & seipsos magno dederent Imperatori. *Edit. Paris. pag 90.* Ducas autem negavit aliter se fidem eorum deditioni habiturum, nisi præsidium Imperatoris nomine sibi imponi sinerent. His ad ea annuentibus, pactioni faciendæ dies est præfinitus. Verum e popularibus Monopolitanis nonnulli, quibus quæ agebantur haud placebant, insciis aliis, rem omnem Flamingo significant. Quo ille nuntio consternatus, delectos e suis centum cataphractos equi- B tes continuo ad eos mittit, seque paulo post secuturum, & majores copias adducturum pollicetur. Igitur ii quibus ea incumbebat cura, noctem observantes, qua magna imbrium vis de cælo cadebat, equites illos per minoram portam in urbem admisere. Quod ubi comperit Ducas, imposuisse sibi Monopolitanorum Legatos ratus, confestim a vallo milites educit. Sed cum haud sibi satis esse centum illos equites viderent oppidani, Romanis præsertim acriori quam ante animo decertaturis; missis rursum Legatis, Ducem in civitatem evocant, translata in alios culpa, qui citra commune consilium ea perpetrare ausi fuerant. Id pri- C mum admittere renuit Ducas, & Legatos utcumque aspernatus, rem armis dirimere velle fedixit. Sed tandem acrius illis instantibus, & ut hoc sibi delictum remitteretur obsecrantibus, tandem aliquando placatus, exercitum in urbem introduxit. Vix urbe potiti sunt Romani, cum viginti ab ea stadiis adesse Flamingum nuntiatur. Id ubi accepit Ducas, delectos expertæ generositatis equites, qui Flamingo occurrerent, emittit: Interea dum ipse in civitate manet, & res ibi componeret. At Flamingus ubi a longinquo Imperatoria in turribus erecta conspexit signa, priusquam cum equitibus Romanis jam proximis manus consereret, retro cessit. Romani a tergo insequentes, multos ex eis cecidere, & centum cataphractos equites vivos cepere. Flamingum ve- D ro, qui & ipse fere captus est, equi pernicitas periculo exemit. His prospere gestis rebus, Romani Monopolim redeunt.

X. Ducas autem etsi quotidie arridere sibi adverteret fortunam, nequaquam tamen totum se illi committendum censuit, instabilitatem illius non sine causa veritus, ne quemadmodum improbi & infidi comites solent, ipsos in media via relictos desereret. Mittit itaque litteras ad Imperatorem, quarum hoc fuit argumentum. *Si nullum aliud in Italia nobis superesset bellum, Maxime Imperator, neque exercitu alio, neque ceterarum subsidio rerum opus foret. Omnia enim in hunc usque diem ex voto nobis* *pag. 92.* E *successisse scias, urbes ferme omnes quotquot sunt in Italia, & ad sinum usque Jonium, in ditionem nos accepisse, magnaque bella ad Majestatis tuæ, Romanorumque gloriam nos confecisse. Sed cum longe gravius nobis immineat certamen (Gulielmus quippe Siciliæ prædo, ob suorum jacturam haud dubie indignatus,*

contractis undique copiis, classeque valida in mare immissa, & mari & terra nos aggredi meditatur) non contemnendus est nobis iste Insulani apparatus, neque bellum hoc segnius gerendum, ut parta a nobis in præsens gloria, vertatur in ignominiam. Ut enim ille qui cum parvis viribus res magnas aggreditur, si rem prospere confecerit, majorem, quam si cum maximis, gloriam comparat: ita e contra, si perperam res cesserit, multiplex inde contrahit dedecus, cum præter ipsam cladem in re insuper militari perpetrata culpa lapsos afficiare soleat, uti sæpenumero tua nos docuit Majestas. Hæc ille. Rebus Monopoli ordinatis, cum omnibus inde copiis excessit; & Ostunio, valido inprimis oppido, per conditiones potitus, versus Brundusium, iter intendit. Temessam civitatem illam vocarunt veteres. Longum quippe succedens ævum pleraque apud posteros novat nomina, atque in alia, aut dissimilia omnino, aut parum discrepantia immutat. Ut ad hanc urbem pervenere Romani, otiosi permansere; Pascha enim Christianorum postridie futurum erat. Ejusmodi otium ignaviæ & timiditati adscribentes oppidani, plurima facta eruptione, ad ipsum usque vallum excurrunt, donec Romani aliquot inviti pene erumpunt. qui iis tandem propulsatis, in castra revertuntur. Cæteri quidem Romani, ut antea, diebus festis debitum impendebant cultum. Thomas autem gente Antiochenus, qui jam dudum ad Imperatorem transfugerat, sumptis armis, vallo excedit, campumque perequitat. Ubi accessit ad urbem, fortiorem ad singulare provocat certamen. Erat autem ibi præcellentis fortitudinis quidam, nomine Enchelys. Is ut Thomam ciere pugnam audivit, sumpto thorace descendit in campum, lentoque obviam gradu Thomæ procedit. Pavor inde defixit utrinque spectatores, dum cataphractos generosos istos eo se in loco ad certamen accingere conspiciunt. Simul igitur ac proximi fuere, admissis equis, hastis concurrunt. Ac hastam quidem Thomas per hostis clypeum & thoracem ad cutem usque adigit. Enchelys vero impulsa in clypeum hasta, qua parte capiti elatus ab adversario, ut quæ circum erant tegeret, prætendebatur, ipsius galeam perforavit carnemque attigit. Ita ab invicem digressi, alter in castra Romana, alter in urbem concessere. Romani exacta jam festivitate ordinata acie in urbem contendunt. Sed cum crebris machinarum bellicarum ictibus murum tentassent, ne quicquam se laborare advertentes (quippe veteres ut in cæteris quidem operibus multam impendere curam, majorem tamen in extruendis urbibus, nec injuria, diligentiam adhibuere) ab incœpto desistunt. Longius vero, & ita, ut ultra muros evolarent, lapides, qui intra urbem deciderent, dirigebant. Viaque primus emissus est lapis, cum in civitate iter faciens muliercula eo sic percutitur in vertice, ut diffinderetur caput, omniumque ossa membrorum dissolverentur. Inde orta ejulatio, veluti urbs esset capta, consternati oppidani, nec ad conspectum quidem infelicis istius mulie-

Edit. Paris. pag. 93.

A δυνάμεις ἁπανταχόθεν ἀγείρει, καὶ στόλον νεῶν ὡς πλείστων ἐπὶ θάλασσαν ἤδη κατασπαστικῶς ἔχει, ὡς ἐκ γῆς ἅμα καὶ θαλάσσης ἐπιθεῖτο κατὰ νοῦν ποιούμενος.) Οὐ χρὴ περὶ ἐλάσσονος ταύτην ἡμᾶς ποιεῖσθαι τὴν τοῦ νησιώτου παρασκευὴν, οὐδὲ παρέργως πόλεμον τόνδε διαφέρειν, μήποτε κλέος ἡμῖν τὸ παρὸν ἐς ὄνειδος μᾶλλον ἀποκλιθήσεσθαι γένοιτο. Τὸ γὰρ σὺν μικροῖς τὰ μεγάλα μετιέναι, κατορθούμενον μὲν πλείω τοῦ σὺν μεγίστοις χαρίζεται δόξαν, ἁμαρτανόμενον δὲ πολλαπλάσιον ἐπάγεται τὸ αἶσχος, ἅτε πρὸς τῇ ἥττῃ, καὶ ἁμαρτίαν στρατηγιῶν ἐπιτρίβον τοῖς πταίσασιν, ὥς γε πολλάκις ἡμᾶς κράτος ἐδίδαξε τὸ σόν. Τὰ μὲν δὴ γράμματα ἐν τούτοις ἦσαν. Ὁ δὲ ἐπειδὰ τὰ ἐν Μονοπόλει καλῶς ἤδη εἶχεν B αὐτῷ, παντὶ τῷ στρατῷ ἐκεῖθεν ἀπήλαυνεν· Ὀστούνιόν τε πόλιν ἐχυρωτάτην ἐν τῇ μάλιστα ὁμολογίᾳ παραστησάμενος, ἐπὶ Βρεντήσιον ἠπείγετο πόλιν ἑτέραν. ἡ δὲ Τεμέσα τὸ παλαιὸν ὠνομάζετο. Ἀλλὰ πολὺς μετ᾽ ἐκεῖνα ἀναστρεψάμενος ἐπιγενομένοις αἰὼν, ἐνεόχμωσε τὰ πλεῖστα τῶν ὀνομάτων ἐφ᾽ ἕτερα, ἢ παντάπασιν ἀνόμοια, ἢ ὀλίγῳ διαφέροντα, μεταθείς. Ταύτην ἐπειδὴ Ῥωμαῖοι κατέλαβον, ἡσυχῇ ἔμενον. Πάσχα γὰρ τῇ ἑξῆς Χριστιανοῖς ἦν· Ὅπερ οἱ τῆς πόλεως δειλίαν εἶναι νομίσαντες, πολλάκις ἐπεξιόντες, ἄχρι καὶ αὐτῶν χαρακωμάτων ἐγίνοντο, ἕως Ῥωμαῖοι ὑπὸ ἐθελούσιοι νώτοις ἐπιπηδήσαντες, ἐπειδήπερ ἀπεώσαντο, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρησαν. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι Ῥωμαῖοι C ἐπὶ τοῖς προτέροις καὶ πάλιν ἦσαν, σέβας τῷ καιρῷ παρεχόμενοι· Θωμᾶς δέ τις, γένος μὲν Ἀντιοχεὺς, Βασιλεῖ δὲ αὐτόμολος ἐκ μακροῦ γεγενημένος, ὅπλα ὑπερθέμενος ἐξῄει τῆς χάρακος, ἱππευόμενος ἐν τῷ πεδίῳ. Ἐπεὶ δὲ ἤδη ἀγχοῦ τῆς πόλεως ἐγένετο, προὐκαλεῖτο τὸν ἄριστον ἐς μονομαχίαν αὐτῷ καταβῆναι. Ἦν δέ τις ἐνταῦθα ἀνδρείᾳ ἐπιπλεῖστον ἥκων, ὄνομα Ἐγχελύς. Οὗτος ἐπειδὴ Θωμᾶν μονομαχεῖν ἀξιοῦντα ἔγνω, θωρακισάμενος καὶ αὐτὸς ἐξῆλθε παρὰ τὸ πεδίον, βάδην ἀντιμέτωπος τῷ Θωμᾷ πορευόμενος. ὅτε δὲ θάμβος εἶχεν ἀμφοτέρωθεν ὁρῶν. τοὺς τοὺς ἄνδρας, οὕτω μὲν πανόπλως, οὕτω δὲ γενναίως, ὡς ἐπὶ στάδιον τὸν χῶρον ἐκεῖνον ἀποδυομένους. Ἐπειδὰ τοίνυν ἀγχοῦ ἤδη ἐγένοντο τοὺς ἵππους ἐπελάσαντες, συνέπεσον ταῖς αἰχμαῖς. D Θωμᾷ μὲν οὖν ἡ αἰχμὴ δι᾽ ἀσπίδος ἐλθοῦσα καὶ θώρακος αὐτοῦ, ἄχρι καὶ ἐπὶ τὸ δέρμα διεξέπεσεν. Ὁ δ᾽ Ἐγχελὺς δι᾽ ἀσπίδος καὶ αὐτὸς τὸ δόρυ ἐλάσας, ἔνθα τῆς κεφαλῆς ὑπερανίστασθαι ταύτην συνέβαινεν, ὑπανασχόντος ἤδη τοῦ στρατιώτου, ὡς τὰ περὶ αὐτὴν φράξαιτο, κράνος τε αὐτοῦ διετόρησε, καὶ σαρκὸς ἔψαυσεν. Οὕτω τε ἀλλήλων ἀπαλλαγέντες, ὁ μὲν ἐπὶ τὸ Ῥωμαίων ἐχώρησε στρατόπεδον, ἅτερος δ᾽ ἐπὶ τὴν πόλιν ἦλθε. Ῥωμαῖοι δὲ ἐπειδὰ τέλος ἤδη τὰ τῆς ἐν σφίσιν εἶχεν ἑορτῆς, ταξάμενοι ἐπὶ τὴν πόλιν ἐχώρουν. Ὡς δὲ πολλὰ τοῖς πετροβόλοις τὰ τείχη μαστίξαντες, ἀνηνύτοις ἐπιχειρεῖν ἔγνωσαν (Οἱ γὰρ πάλαι ἄνθρωποι πολλὴν ἐπὶ τῶν ἔργων ποιούμενοι τὴν ἐπιμέλειαν, πολὺ μᾶλλον ἐς τὰς τῶν πόλεων, ὡς τὸ εἰκὸς, πεφιλοτίμηνται οἰκοδομάς) τούτου μὲν ἀπέσχοντο. E Πορρωτέρω δὲ, καὶ ὅσω τειχέων ὑπερίπτασθαι, τοὺς λίθους ἀποδισκεύοντες τὴν πόλεως ἐντὸς πίπτειν ἐποίουν. Ἀλλ᾽ ἅμα τε τὴν πρώτην ἀφῆκαν, καὶ γυναιόν τι ἀνὰ τὴν πόλιν σοβοῦν, κατὰ κορυφὴν δεξάμενον τὴν βολὴν, τήν τε κεφαλὴν διεσπαράχθη, καὶ πᾶσαν μελῶν παρελύθη τὴν ὅστωσιν. ὀλοφυρμὸς οὖν ἐγένετο, καὶ σχῆμα πόλεως ἁλούσης ἐπεῖχε τότε τοὺς ἔνδον, οὐδὲ ὅσον ἐπὶ θέαν τῆς δυστήνου ἐκείνης ἀνθρώπου ἐξιέναι θαρσοῦντας.

Ὡς

Ὡς δὲ καὶ δευτέραν ἐπέρριψαν, καὶ ἤδη συχνὰς ἐποιοῦντο Ῥωμαῖοι τὰς βολὰς, ἐκπλαγέντες ὁ δῆμος, λίθον ὑπὲρ κεφαλῆς ἕκαστος ἐφαντάζετο, ἄλλον τρόπον, καὶ οὐχ ὥσπερ οἱ μῦθοι περὶ Ταντάλου φασίν. ὅθεν καὶ τῶν πολιτῶν βουλευομένων ἤδη, Ῥωμαίοις εἰσόδου παραχωρεῖν, αἰσθόμενον τὸ στρατιωτικὸν, καὶ ὅσον ἐπὶ τῶν πύργων φυλακὴν εἶχε, δρόμῳ πολλῷ ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν ἀνεχώρουν· αἵ τε πύλαι πρὸς τοῦ δήμου ἀνακλιθεῖσαι, τὸν Ῥωμαίων εἰσεβίαζον στρατόν. Ἐπειδὰ γοῦν καὶ ταύτην ὁ Δούκας ἔσχε, διχῇ τὸ στράτευμα διελὼν, ὃ μὲν αὐτοῦ που παρὰ τὴν πόλιν κατεῖχε, τοῖς ἐπ' ἀκροπόλεως μαχόμενον, τὸ δ' ἄλλο ἐς προνομὰς ἔπεμψε. Ταῦτα μὲν οὖν τῇδε ἐπράσσετο. χώρα δέ τις πολυανθρωποτάτη καὶ εὔγεως, ἣν καλοῦσιν Ἀλίτζιον, τὰ ἐπὶ Βρεντεσίῳ συμπεπτωκότα λογισαμένη, τῷ Βασιλεῖ προσεχώρησε. Πολεμίων δὲ ὀλίγος στρατὸς ἐπὶ λόχμαις τινὸς, τοῖς τὴν Ῥωμαίων νέμουσιν ἐλλοχήσαντες ἵππον (Κελτοὶ δὲ ἦσαν) ἐπειδήπερ εἰς ὕπνον αὐτοὺς ἐνεχθέντας εἶδον, τὴν ἵππον ἐκεῖθεν ἤλασαν· ὅπερ ἀκούσαντες Ῥωμαῖοι, πρὸς τῶν ἐκ χορταγωγίας ἐπανιόντων αὐτοῖς ἀγγελθὲν, ταχὺ διώξαντες, τήν τε ἵππον ἀνείλοντο πᾶσαν, καὶ τῶν πολεμίων τοὺς πλείστους ζωγρήσαντες εἷλον. Ὅτε δὴ καὶ ἄνδρα τῶν μάλιστα ἐν Ἰταλιώταις δοκίμων Συχέριον ὄνομα ἁλῶναι τετύχηκε. Ἀλλ' οὔπω καταφανὴς, ὅστις εἴη γεγονὼς, χρυσίου δόσει τὸν κατασχόντα ὑπελθὼν, ἑαυτὸν ἔλυσε.

ια'. Ῥωμαίους δὲ φήμη τις περιέπτη, ὡς Γουλιέλμος ἀπίασιν ὀλίγῳ ὕστερον, δυνάμεις ἐπαγόμενος βαρείας, ὑπεστρατιωτίδας τε καὶ ναυτικάς. Ὅθεν καὶ ἐκ τῶν ἐνόντων συσκευασάμενοι, ἡσυχῇ ἔμενον. Οὔπω δὲ πέμπτη μετ' ἐκείνην ἡμέρα ἐφεστήκει, καί τις ἐκ τοῦ τῶν πολεμίων αὐτομολήσας στρατοῦ, Γουλιέλμον ἐγγὺς παρεῖναι ἐμήνυσε, Ῥωμαίους ὡς ἐν ἄρκυσι συλληψόμενον. Ταῦτα οἱ Ῥωμαίων ἀκούσαντες Στρατηγοὶ, τὸν πόλεμον ἤδη διέγραφον. Ἐδόκει τοίνυν Βασσαβύλαν μὲν καὶ Ἰωάννην τὸν Ἄγγελον, τὸ μισθοφορικὸν ἅπαν ἔχοντας, καὶ τοὺς ὅσοι ἐξ Ἰταλίας τῷ Βασιλεῖ προσεχώρησαν, τὸν ἐκ τῆς ἠπείρου ἀναδέξασθαι πόνον· τόν γε μὴν Δούκαν τοῖς ἐκ θαλάσσης ἀνταγωνίσασθαι. Οὕτω γὰρ ἔφασκον ἀλλήλοις ἀμύνειν ἱκανοὶ ἔσεσθαι. Ἕωθεν οὖν ὁ μὲν Δούκας σὺν τοῖς καταφράκτοις τῶν περὶ αὐτὸν ἱππέων βάδην ἐπὶ τὴν ἀκτὴν ἐπορεύετο, ἐπὶ θάτερα παραπλεούσας τὰς ναῦς ἔχων· οἱ δ' ἄλλοι πρὸς τὴν ἐκ τῆς ἠπείρου ἑτοιμασάμενοι μάχην, κατὰ τάξεις ἐχώρουν. Αἱ δὲ τῶν Σικελικῶν νῆες, ἐπειδήπερ ἀγχοῦ τῆς πόλεως ἤδη ἐγένοντο, οὐκ ἔχουσαι ἀθρόαι τῷ λιμένι εἰσπεσεῖν (ἱκανῶς γὰρ ἔνδοθι εὐρυνόμενος, εἶτα εἰς στενὸν ἠρέμα τελευτᾷ) κατὰ δεκάδας διαιρεθεῖσαι εἰσῄεσαν ἐκ διαδοχῆς. Ὅτε δὴ λέγεται, ὡς ὁ Δούκας πρὸς τὸ πλῆθος ἀποδειλιάσαν τὸ Ῥωμαίων ὁρῶν ναυτικὸν, ἅτε κομιδῇ ὀλίγον ὂν, τέσσαρες γὰρ πρὸς τὰς δέκα αἱ πᾶσαι νῆες ἦσαν αὐτῷ, τοιάδε τινὰ ἐπινοεῖ. Γράμμα ὡς ἐκ Βασιλέως δῆθεν ἄρτι πεμφθὲν ἐγχειρίζει τούτοις ἐξενεγκών. Ἐδήλου δὲ τὸ γράμμα, Δυνάμεις ἐκ γῆς καὶ θαλάττης ἀμφὶ μέσην ἡμέραν αὐτοῖς ἄξειν. Τῶν δὲ ἐπαρθέντων ἤδη „ πρὸς τὴν ἐλπίδα, Ἀλλ' εὐχόμην, ἔφη, ὦ Συστρα„ τιῶται, τὴν νίκην ἡμᾶς, ὡς μὴ αὐτοὶ τῶν εἰς δεῦρο κα„ μάτων τὸ βάρος βαστάσαντες, εἶτα τῶν ἐκ τῆς νίκης „ ἀγαθῶν, καὶ τοῖς ὀψὲ πρὸς τὸν ἀγῶνα συναντῶσιν „ ἐπικοινωνεῖν ἕξομεν. Ταῦτ' εἰπὼν ὁ Στρατηγὸς, ἐπειδὰ τὰς τῶν πολεμίων ναῦς ἔνδον ἤδη τοῦ λιμένος γεγενημένας εἶδεν, ἔργου λοιπὸν ἐκέλευεν ἅπτεσθαι. καὶ

A ris in publicum egredi audebant. Ut autem jactus alter, moxque crebri alii a Romanis iterantur, confestim turbatur plebs, ac supra caput imminere lapidem sibi quisque credit, aliter plane ac de Tantalo loquuntur fabulæ. Inde cum de recipiendis in urbem Romanis deliberarent oppidani, ut rem advertere præsidiarii milites, & quotquot tuebantur turres, celeriter in acropolim confugere, moxque plebs apertis portis Romanas copias introduxit. Hac itaque potitus etiam civitate Ducas, exercitu bifariam diviso, partem aliam quæ arcem oppugnaret in urbe continuit, aliam amisit ad depopulandos agros. Dum hæc ibi gererentur, regio quædam fertilis incolisque copiosa, quam B Alitzium vocant, cum ea quæ Brundusii evenerant revolveret, ad Imperatorem defecit. Hostium ibi exiguæ copiæ (Celtæ autem erant) saltibus abditæ, & iis qui Romanorum equos pascebant insidiantes, somno sopitis illis, equitatum omnem inde abduxere. Illud simul atque perceperunt Romani, ex iis qui a pabulatione revertebantur, hostes quam citissime insecuti, & equos recipiunt, & hostium plerosque vivos capiunt, atque in his illustrem maxime inter Italos virum, nomine Sycherem. Sed is priusquam quis esset agnosceretur, numerata illi a quo captus fuerat pecunia, sese redemit.

XI. Non multo interjecto tempore C ad Romanos fama pertulit Gulielmum cum ingentibus terra marique contractis copiis adventare. Quamobrem cunctis ad bellum paratis, quieti stetere. Vix quintus inde effluxerat dies, cum ab hostili exercitu adveniens transfuga, prope esse Gulielmum nuntiavit, Romanos omnes veluti inter retia conclusurum. His peractis, Romanorum Duces ita ordinavere aciem, ut Bassavilla & Joannes Angelus cum stipendiariis copiis, atque iis, quæ ex Italia sese adjunxerant Imperatori, terra belli molem sustinerent: Ducas vero maritimis hostium copiis sese opponeret. Sic enim ajebant fore ut sibi vicissim auxiliarentur. Itaque prima luce Ducas cum cataphractis equitibus lento ad littus gradu proficiscitur, ab altera parte adnavigante classe: cæteri vero ad ter- D restre prælium parari, ordinata acie procedebant. At Siculæ naves, postquam urbi appropinquarunt, cum portum subire confertim non possent (nam in medio amplus satis, sensim in exitum angustiorem desinit) decem simul per vices divisis ordinibus ingrediuntur. Tum vero Ducam ajunt, cum navium hostilium multitudine exterritam classem Romanam viderat, utpote exiguam admodum (vix enim quatuor illi supra decem naves erant) talia excogitasse. Litteras velut ab Imperatore jamjam missas militibus ostendit, traditque in manus, quibus illa terra marique circa medium diem adfuturas copias nunciabat. Qua spe ere- E ctis iis, *Sed nos*, inquit, *potius, Commilitones, victoriam nobis ipsis expetamus, ne cum totam laborum molem in præsentia sustinuerimus, qui serius ad prælium venient, victoriæ gloriam fructumque nobiscum partiantur*. His dictis, Ducas, ubi jam portum subiisse hostium classem vidit, suos occipere opus jubet. Prælio

Edit. Paris. pag. 94.

βουλομένων, ὅπῃ τὸν πόλεμον τόνδε διοικεῖσθαι χρεών, (A) τοῖς μὲν ἐπὶ Βάρειν ἰέναι, ταφρείᾳ τε τὴν πόλιν ἀσφαλίζεσθαι ἐδόκει· τοὺς δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἤρεσκε, δειλίαν εἶναι φάσκοντας ἄντικρυς, ἔργα τὰ ἐν χερσὶ μεθέμενοι ὀπίσω χωρήσουσιν. οἷς οὖν ὑπὸ ταῦτ' ἐδόκει, τὸν μεταξὺ χρόνον ἐπὶ κενῆς τρίβειν οὐκ ἀνεχόμενοι, τῷ περιβόλῳ αὖθις προσέβαλον, μέρος τε αὐτοῦ πολὺ καθήρουν τοῖς πετροβόλοις. Οὐ μὴν οὐδὲ τοὺς Βαρβάρους ἀπώσασθαι εἶχον. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον θαρσήσαντες, ἐπεξῄεσαν σφίσιν· ἔπειτα Ῥωμαίων ἐπιβρισάντων, αὖθις ἐπὶ τὸ τεῖχος ἔθεον. Καὶ εἰ μὴ τύχη τις ἐπιγενομένη Ῥωμαίους διεκώλυσε, τάχα ἂν εἷλον κατὰ κράτος τὸ Βρεντήσιον. Ἀνέβησαν μὲν γὰρ ἤδη τὸν περίβολον, καὶ ἀπὸ τῶν πύργων τοῖς ἔνδον ἐμάχοντο. Ἀλλὰ πολύ τι μέρος αὐτοῦ πεπονηκὸς ἤδη ταῖς συχναῖς προσβολαῖς, εἰς γῆν (B) ἐνεχθὲν πεσόν, συγκατέσπασέ τε πολλοὺς αὐτῶν, ὑπό τε ἄπρακτοι ἀνεχώρησαν. Σικελοὶ δέ, ἐπειδὴ μηδέπω Γουλιέλμος παρῆν, βουλὴν ἐποιοῦντο ὅπως ὁμολογίᾳ Ῥωμαίοις τὸ φρούριον ἐνδώσουσιν. Ἀλλ' ἡ τύχη ὥσπερ ῥητόν τινα Ῥωμαίοις ἕψεσθαι ἐπαγγειλαμένη χρόνον, εἶτα ἐκμετρηθέντος αἰσθομένη, ἀπὸ μέσης αὐτοὺς τῆς πόλεως λιποῦσα ᾤχετο. ἐν ᾧ γὰρ ταῦτα Σικελοὶ διενοοῦντο, ἠγγέλλετο αὐτοῖς ἐγγὺς ἤδη Γουλιέλμον στρατῷ μεγάλῳ ἐπιέναι. Ὅπερ ἐκεῖνοι ἀκούσαντες, ἀπείχοντο μὲν τῶν βεβουλευμένων. ἐπὶ δὲ τὰ τείχη ἀναβάντες, ἐκροτάλιζον θαμά, καὶ ὥσπερ Ῥωμαίους ἐξελάσαντες ἤδη, ἡμέραν ἦγον ἑόρτιον. Ταῦτα μὲν δὴ τῇδε ἐπράσσετο. (C)

ιγ'. Γουλιέλμος δὲ ἄρας ἐκ Μυσίας παντὶ τῷ στρατῷ, ὡς ἐπὶ Βρεντήσιον ἐπορεύετο. ὁ δὲ στόλος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀντιπόρθμου τῷ Βρεντησίῳ νησῖδος, ὀλίγων ἀπὸ σταδίων ὁρμισάμενος ἵστατο. Κατὰ ταὐτὸν γὰρ ἀμφοτέρωθεν Ῥωμαίοις τὴν προσβολὴν ποιεῖσθαι διενοοῦντο. Ἀλλὰ Ῥωμαίους τὸ μὲν αὐτίκα ἐκναυμαχῆσαι, πρὶν καὶ Γουλιέλμον αὐτοῖς ἐπιστῆναι, δυσβουλία τις, καὶ τὸ χρῆναι οἶμαι κακῶς αὐτοὺς πεπονθέναι, παρείλετο. Πρὸς δὲ ἀμφοτέρους τὴν μάχην διενεγκόντες, τὰ βασιλέως διέφθειρον πράγματα. στρατὸν γὰρ ἤδη ἐκ Βυζαντίου προσδοκοῦντες ἥκειν, ἐς τὴν ἐκείνου τάχα παρουσίαν τὴν (D) προσβολὴν ἀπετίθεντο. Ὡς δὲ ἤδη ἐγγὺς εἶναι ἠγγέλλετο Γουλιέλμος, τότε δὴ τὴν ἀμφοτέρων ἄκοντες ἀνεδέχοντο μάχην. Ἄνδρε τοίνυν δύο δοκίμω τὰ εἰς τὰς μάχας ἐπιλεξάμενοι, Ἰωαννάκιόν τέ τινα Κριτόπλην, καὶ Παιράμην Πέρσην γένος, ἅμα Ἴβηρσι καὶ Μασσαγέταις, ἐφ' ᾧ ἀκροβολίζεσθαι ἔπεμψαν. Οἳ καὶ ἐπειδὴ τάχιστα τοῖς πολεμίοις συνέμιξαν, πρὸ πέντε που καὶ τεσσαράκοντα σταδίων τὸν χάρακα πηξαμένοις, ἐν τῇ ἐγγύθεν ἀποπορείᾳ κατὰ νώτου αὐτοῖς ἐπιθέμενοι, πολλούς τε τῶν ἐπὶ τῆς οὐραγίας ἔκτειναν, καὶ ἵππους τῶν σκευοφόρων συχνοὺς ἤλασαν, σημεῖόν τε σφᾶς ἀφελόμενοι ἐπὶ Βρεντήσιον ἦλ- (E) θον. Ἀλλὰ Σικελοὶ τούτου μὲν ἧττον ἐφρόντισαν, ἅτε γὰρ ἐν πλήθει μεγάλῳ αἴσθησις οὐδεμία τούτοις ἐγένετο. Ὀλίγῳ δὲ Ῥωμαίων ἀποστρατοπεδευόμενοι, ὅσῳ ἀμφοτέρους τοὺς χορτηγοὺς ἐπιμίγνυσθαι, τὸν πόλεμον διέγραφον. Ἤδη δὲ καὶ τὸ ναυτικὸν ὀλίγον λοιπὸν τοῦ λιμένος ἀποσαλεῦον ἵστατο τούτοις. Καὶ Σικελοὶ μὲν ἐν τούτοις ἦσαν. Ῥωμαῖοι δὲ καὶ πρότερον μὲν πολλῷ τῷ ἐξελάσαντι τοῦ τῶν πολεμίων ἐλαττονοῦντο στρατοῦ, τότε δὲ ἔτι

Joan. Cinnam. Hist. Byzant.

(A) bus quemadmodum bellum id ordinari oporteret, quidam Barim redeundum censuerunt, valloque urbem muniendum: aliis ejusmodi consilium non arrisit, metum fore manifestum dicentibus, si omissis iis quæ in manibus erant, retrocederent. Itaque quibus ea placuit sententia, tempus interea nequicquam teri haud passi, iterum aggrediuntur mœnia, magnamque partem machinis subruunt. Neque tamen Barbaros ex iis depellere potuere: e contra audaciores illi effecti invadunt Romanos: sed mox rursum iis irruentibus, intra mœnia sese recipiunt: quo tum tempore, nisi Romanis nescio qua obstitisset fortuna, venisset haud dubie Brundusium in eorum potestatem, vique expugnatum fuisset; jam enim vallum superaverant, atque e turribus cum (B) iis, qui intra urbem erant, dimicabant; sed major eorum pars, crebris oppugnationibus quassata, in terram decidit, & ex iis quamplurimos secum traxit, sicque re infecta redicre. Siculi autem, cum necdum adesset Gulielmus, injere consilium arcis per conditiones Romanis dedendæ. Verum fortuna, certo quasi temporis quodam spatio se Romanos secuturam esset pacta, idque jam elapsum sensisset, illis in media civitate relictis, recessit. Dum enim hæc Siculi deliberant, nuntiatur oppidanis Gulielmum magno cum exercitu prope adesse. Quibus auditis, consilium id intermi- (C) sere, ac in muros prodeuntes, frequenti plausu, quasi depulsis jam inde Romanis, festum egerunt diem. Hæc tum ibi gerebantur.

XIII. Movens vero ex Mysia Gulielmus cum universo exercitu versus Brundusium contendit, dum classis Sicula ad parvolam Insulam Brundusio paucis abhinc stadiis obversam appellit: ita enim ab utraque parte Romanos adoriri statuerat. Sed illos, quominus extemplo navale committerent prælium priusquam a Gulielmo impeterentur, nescio quod pravum consilium, & quod iis impendebat damnum, avertit. Dum enim contra utrumque certamen (D) ineunt, res Imperatoris pessumdedere. Novum quippe Byzantio exercitum expectantes, & quousque adesset ille (quod brevi futurum arbitrabantur) hostes aggredi distulerunt. Ubi vero Gulielmum prope adesse affertur, tum vero etiam inviti utrumque ineunt prælium. Duos itaque spectatæ in bello virtutis delectos viros, Joannicium quemdam Critoplem & Pæramem natione Persam, cum Iberis & Massagetis ad velitandum cum hostibus, præmittunt. Ubi se iis statim immiscuere, utpote ad quintum & quadragesimum stadium castra habentibus; fugientes, quorum brevis ad suos erat reditus, a tergo invadunt, mul- (E) tos de extrema cædunt acie, plurimosque sarcinarios capiunt equos, tandemque erepto ad hæc militari signo Brundusium revertuntur. Verum a Siculis ea clades in levi habita, cum in tanta multitudine vix perciperetur. Simulatque vero jam proxime Romanos castra ii admovere, itaut partis utriusque pabulatores miscerentur, ordinaverunt acies: sed & nec procul a portu aberat illorum classis. Talis erat rerum apud Siculos status. Tum vero maxime a Romanis, qui jam antea militum numero

Edit. Par. pag. 96.
pag. 97.

longe inferiores hostili erant exercitu, deerat robur & audacia. Nam & aliorum sociorum quamplures ab iis sunt dilapsi, & Celtarum non ignobilis turma, quæ sub Romanis stipendia merebat, ad Gulielmum occultissime transivit. Ea ubi is vidit, utendum occasione temporis putavit, ne interlapso tempore Robertus, quem contractis copiis adventare rumor erat, auxilia iis ferret, aut terrestres maritimæve copiæ ab Imperatore missæ subvenirent. Instructa itaque per turmas acie processit. Romani autem, vel non repugnante, vel forte tergiversante Roberto, copiis pariter instructis, & ordinata prout potuere acie, adversa fronte constitere. Horrendum quid tum erat, exiguam Romanorum vim cum universis Siculorum copiis depugnaturam intueri. Aliquamdiu a congressu utraque pars abstinuit. Sed mox quidam eques stipendiarius, e Romanorum phalange procurrens in medium, hostem, qui singulari certamine secum vellet congredi, evocat. Sicque invicem concurrentes, prælium ineunt: quod mane inceptum ancipiti aliquamdiu Marte protractum est, Romanis fortissime dimicantibus: verum Siculis deinceps multitudine sua eos circumfundentibus, tandem illi fugantur. Fugientium multi cecidere, multi vivi capti sunt, alii crebra impulsione, summoque impetu in urbem sese recepere, atque in his Dux ipse Alexius. Ducas vero extra mœnia relictus, non prius & ferire & feriri abstitit, quam circumclusus ab hostibus post longam & pertinacem pugnam captus est. Postquam illum cepere Siculi, alios qui in urbe erant sine labore velut reti conclusos habuerunt. Sic partam antea a Comneno & Duca gloriam extinxit eorum imprudentia. Ita igitur eorum qui nunc vivunt; alii enim in rebus militaribus operam studiumque non contulerint, publicam rem evertunt: alii autem qui hanc forte quidem Imperatoriæ artis partem attigerunt, in pluribus peccant. Ars enim etiam quædam est exercitus præfectura: & qui ad eam accedit, varia ac multiplici scientia sit instructus necesse est, & ad quoslibet ejusdem usus, cum id tempus postulaverit, accommodatus. Fuga enim, si cum oportet, ineatur, idque dederit occasio, probro caret: vicissim hostem effuse insequi utile interdum est. Ubi vero consilio magis quam manu videtur res gerenda, ad extrema descendere rerumque summam experiri, tum maxime detrectandum. Multis etenim iisque diversis rebus ad unum victoriæ finem tendentibus, nil refert quibus quis usus ad eum pervenerit. Si Romani itaque, cum careret iis copiis Alexius, quas adducendas jusserat Imperator, Siculis sese viribus impares cernentes, exercitum in naves transduxissent, cumque illorum classe conflixissent primum, procul dubio tum debellassent hostes, & recessum e continenti partis mari resarcivissent victoriis: & sic postmodum, cum id postulasset occasio, in continentem iterum egressi, cum majoribus in Italia viribus bellum confecissent. Sed enim illi non sine dedecore recedi posse rati, amissi totius perditique exercitus ignominiam incurrerunt. Ita tum ibi res gerebantur.

Edit. Paris. pag. 98.

XIV. Postquam hæc Principi comper-

A μᾶλλον ὑπέῤῥει τὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῖς. Ἄλλοι τε γὰρ ὡς πλεῖστοι συμμάχων ἀπετάξαντο τούτοις, καὶ δὴ καὶ μοῖρά τις Κελτῶν οὐκ ἀγεννὴς μισθοῦ Ῥωμαίοις δουλεύουσα, Γουλιέλμῳ λαθραιότατα προσεχώρησε. Ταῦτα ὁ Γουλιέλμος ὁρῶν, δεῖν ἔγνω τὴν τοῦ καιροῦ προαρπάζειν ὀξύτητα, μήποτε τοῦ χρόνου διαγινομένου, ἢ Ῥομπέρτον αὐτοῖς ἐπιβοηθῆσαι γένοιτο, (ἠγγέλετο γὰρ ἤδη δυνάμεις ἀθροίσας ἐπανιέναι) ἢ γοῦν στρατιά τις ἀπειρῶτις ἢ ναυτικὴ, ἐκ βασιλέως ἀφίκοιτο παρ' αὐτούς. Καὶ δὴ ἐκτάξας τὸ στράτευμα κατὰ φάλαγγας, ἐχώρει. Ῥωμαῖοι δὲ Ῥομπέρτου εἴτε ἑκόντος, εἴτε τύχῃ τινὶ ὑστεροῦντος, ἐτάττοντο καὶ αὐτοί· κατὰ τὸ ἐνὸν τε
B κοσμηθέντες, ἀντιμέτωποι ἵσταντο. ὅτε δὴ καὶ θάμβος ἦν ὁρᾶν Ῥωμαίων ἀπερίγραπτόν τινα ἰσχὺν ὅλαις δυνάμεσι μαχομένην Σικελικαῖς. Μέχρι μὲν οὖν τινος οὐδέτεροι χειρῶν ἦρχον. Μετὰ δὲ ταῦτα, τῶν μισθοφορούντων τις ἱππέων τῆς Ῥωμαίων φάλαγγος προπηδήσας ἐν μεταιχμίῳ ἔστη, τὸν βουλόμενον μονομαχεῖν προσκαλούμενος. Τούτῳ τε τῷ τρόπῳ συμπεσόντες, ἀλλήλοις ἐμάχοντο. Καὶ ἡ μάχη ἕωθεν ἀρξαμένη, μέχρι μὲν οὖν πολλοῦ ἀγχώμαλος ἦν, Ῥωμαίων εὐψυχότατα διαγωνιζομένων. Ἔπειτα Σικελοὶ τῷ πλήθει βιαζόμενοι, ἐτρέψαντο τούτους. Φευγόντων οὖν καὶ πολλοὶ ἔπεσον, καὶ ζωγρίαι ᾑρέθησαν. Οἱ δ' ἄλλοι σὺν ὠθισμῷ πολλῷ καὶ βίᾳ εἰς τὴν πόλιν εἰσέπιπτον, ἐν οἷς καὶ Ἀλέξιος ὁ στρατηγὸς ἦν. Ὁ Δούκας δὲ τειχῶν ἔξω λειφθεὶς, οὐ πρότερον ἀνῆκε παίων καὶ παιόμενος, πρὶν ὑπὸ τῶν πολεμίων κυκλωθεὶς, αἰχμάλωτος μετὰ πλείστους ὅσους ἐγένετο ἀγῶνας. Σικελοὶ δὲ, ἐπειδὴ τοῦτον εἷλον, καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς πόλεως λοιπὸν ἀμογητὶ, ὡς ἐν πανάγρῳ σαγηνεύσαντες εἶχον. Ἐς τοῦτο δὴ τέλος τοῦ Κομνηνοῦ καὶ τοῦ Δούκα ἡ ἀβουλία τὸ πρὶν περιελήλυθε κλέος. Οὕτως οἱ νῦν οἱ μὲν παντάπασι στρατηγικῶν ἄμοιροι διατελοῦντες, τὰ πράγματα σφάλλουσιν· οἱ δὲ τούτου μὲν τυχὸν ἴσασι στρατηγικῆς μέρος, τῷ πλείονι διαμαρτάνουσι. Τέχνη γάρ τις ἐστὶ καὶ ἡ στρατηγία· καὶ χρὴ τὸν ταύτην μετιόντα, πολυειδῆ τινα καὶ ποικίλον εἶναι, καὶ πρὸς ἕκαστον ἐπικαιρότατα τῶν
D ταύτης μετατίθεσθαι εἰδῶν. Φεύγειν τε γάρ ἐστιν ὅτε χρὴ μηδὲν αἰσχυνόμενον, εἰ τοῦτο διδοίη καιρὸς, καὶ αὖ ἀνυπόστατα διώκειν, πρὸς τὴν χρείαν ἑκάτερον· ἔνθα τε ἐπινοίᾳ μᾶλλον ἢ χειρὶ κατορθοῦν φαίνοιτο, παραιτεῖσθαι τὸ τοῖς ὅλοις διακινδυνεύειν. Πολλῶν γάρ τινων καὶ διαφόρων πραγμάτων, ἐς ἕν τι τέλος τὴν νίκην ἀγόντων, ἀδιάφορόν ἐστιν, ὁποτέρῳ τις χρησάμενος ἐπ' ἐκεῖνο ἥξει. Καὶ τοίνυν Ῥωμαῖοι, τοῦ Ἀλεξίου δυνάμεων ὑποσπανίζοντος, ἃς ὁ βασιλεὺς αὐτῷ ἄγειν ἐκέλευσεν, εἴγε Σικελοῖς οὐκ ἀξιομάχους ἑαυτοὺς εἰδότες, ἐπὶ τὰς ναῦς τε τὸ στράτευμα ἀνεβίβασαν, καὶ στόλῳ τῷ αὐτῶν συμπλακῆναι πρότερον, αὐτοῦ τε κατὰ κράτος περιεγένοντο ἂν, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἠπεί-
E ρου ὑποχώρησιν τοῖς ἐκ τῆς ὑγρᾶς παρεμυθήσαντο τροπαίοις· ὕστερον τε καιροῦ καλοῦντος, ἐπὶ τὴν ξηρὰν αὖθις ἐκβάντες, σὺν δυνάμεσι πλείοσι τὰς ἐν Ἰταλίᾳ διηγωνίσαντο μάχας. Ἀλλ' ἐκεῖνοι, τὴν ἐκ τοῦ ὑποχωρεῖν ὑφορώμενοι ἀδοξίαν, εἰς τὴν τοῦ παντὸς στρατοῦ διεφθάρθαι περιπεπτώκασιν ἀτιμίαν. Ταῦτα μὲν οὖν τῇδε ἐγίνετο.

ιδʹ. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦτο ἀκούσας, ἐδυσχέραινε

A μὲν ὡς τὸ εἰκός· καὶ μάλιστα ὅτι μετὰ τοσαύτας προηγησαμένας, ταῦτα ξυνέπεσε, εὐτυχίας. Ἀτύχημα γὰρ μετὰ δόξαν ἐπιγεγονός, παραιτεῖται μὲν τὴν δύσκλειαν, ἀνίαν δὲ μάλιστα προξενεῖν εἴωθεν, ὅτι μικροῦ τοῦ τὸ πᾶν δεῆσαν κατορθοῦν, εἶτα ἀπώλετο ἅπαντα. Ἤλγησε μὲν οὖν ἐπὶ ταῦτα, οὐ μὴν δὲ ἡττήθη τοῦ πάθους. Ἀλέξιον τοίνυν, ὃς τὸ τοῦ Πρωτοστράτορος ἀνεζώννυτο τότε λειτούργημα, ἐπὶ Ἀγκῶνα Ἰταλίας αὖθις ὡς ἐξ ὁρμητηρίου τινὸς ἐντεῦθεν μεταποιησόμενον ἔπεμψεν. Οἱ γὰρ τῇδε ἄνθρωποι ὅρκους Βασιλεῖ φθάσαντες ἔδοσαν, Ῥηγὶ μὲν τῷ Ἀλαμανῶν οὔποτε ἑκόντες πολεμήσειν, χρήματα δὲ τοῦ Βασιλέως καὶ Ῥωμαίων, καὶ οὓς ἂν αὐτοὺς πέμψειε, τούτους δὲ τηρήσειν ὅσα καὶ ἑαυτούς. Ὅθεν δὲ εἰς τοῦτο Βασιλεὺς προήχθη, αὐτίκα δηλώσω. Ὁπότε ἤδη ἐπὶ Κέρκυραν B ἐστράτευε, δύσνουν καὶ δύστροπον τὸ Οὐενετίκων κατανοήσας ἦθος, περὶ πλείονος ἔθετο, ὅπως ἂν Ἀγκῶνος λοιπὸν μεταποιηθείς, ὀφρύος τε τῆς Οὐενετίκων τὸ πολὺ καταπαύσειε, καὶ τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ πολέμους ἐντεῦθεν ῥᾷστα διαγωνίζοιτο. Διὰ ταῦτα μὲν Ἀλέξιος σὺν χρήμασι πολλοῖς ἐπὶ Ἀγκῶνα ἦλθεν. Ὅθεν Κωνσταντῖνόν τε τὸν Ὦτον καὶ Ἀνδρέαν Κόμητα πόλεως Ἰταλικῆς, τὴν τε χεῖρα γενναῖον καὶ ἀνδρείας εὖ ἥκοντα ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἐκπέμψας, χεῖρα τε σύμμαχον ἤθροιζε πολλήν, καὶ πόλεις ὡς πλείστας Ῥωμαίοις ἐδουλοῦτο· ὅτε δὲ γέγονέ τι καὶ τοιοῦτο. Ὁ Ῥώμης C Ἀρχιερεὺς Γουλιέλμῳ φιλίαν ἤδη ὁμολογήσας, ἐπειδὴ τὼ ἄνδρε τούτω διὰ τῆς Ῥώμης ἰόντε ἔγνω χώρας, ἰσχυρότατα διεκώλυσε. Ἀλλὰ τῶν ἐπὶ δόξης τινές, οἳ Ῥωμαίοις εὔνοιαν φθάσαντες ὡμολόγησαν (ἔθος γὰρ ἀεὶ Βασιλεῖ Μανουὴλ ἦν τῶν τῇδε πολλοὺς ἑταιρίζεσθαι) ἐπαναστήσαντες τὸν δῆμον αὐτοῦ, τὸ Βασίλειόν τε σημεῖον ἐντιμότατα τῇ δόσει εἰσεδέξαντο, καὶ τῷ Κοντοστεφάνῳ κατ' ἐξουσίαν, ὡς ἂν βούλοιτο, μισθοῦσθαι ἔδωκαν. Ἐφ' οἷς χαλεπήνας ὁ Ἀρχιερεύς, ὃ μόνον εἶχεν, ἐπιτιμίῳ τὸν δῆμον καθυποβάλλει, μηδὲν μέσον εἶναι λέγων Ῥώμῃ τῇ νεωτέρᾳ πρὸς τὴν πρεσβυτέραν, πάλαι ἀπορραγεισῶν. Χρῆναι δὲ μᾶλλον, τῷ D Σικελῶν ἀμύνειν δυνάστῃ, μέλει γὰρ αὐτῶν ὄντι· εἶτα κακῶς πεπονθότι, τῇ πρὸς πολλῷ αὐτοῦ κρείττονα διαγωνίσει μὴ βεβοηθηκέναι, ἀνόσιον. Τοῦτο δὲ τὸ ἐπιτίμιον εὐλαβηθεὶς ἤδη τις, ἀφίσταται μὲν τῶν τὰ Βασιλέως πρεσβευόντων, εἰς δὲ τὸν Ἀρχιερέα παλιμβόλῳ μετετίθετο γνώμῃ. Ἀλλ' οἱ τὰ Ῥωμαίων πρεσβεύοντες, τοῦτον μὲν βίᾳ πολλῇ ἐντεῦθεν ἀπήλασαν. ὡς δὲ τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ στηλιτεύσαιεν, βάρβαρόν τινα τρόπον, καὶ ἀπειροκαλίας οὐ πόρρω τινά, τὴν πανοπλίαν καὶ τὸν ἵππον ἐπὶ ξύλου τινὸς ἠρτημένα, ἀπὸ καλωδίων ἀφῆκαν φέρεσθαι. ἐπί τε τὸν Ἀρχιερέα ἐμφανῶς ἤδη στάντες, ἄκοντα τοῦ ἐπιτιμίου ἀνεῖναι τοὺς E ἀνθρώπους ἀνέπεισαν. Ὅτε τὰ Ῥωμαίων αὖθις πολλῷ τῷ ἐντεῦθεν ἐχρῆτο τῇ παρρησίᾳ. Πόλιν τε οὖν, ἣ ἀπὸ Γερμανοῦ τοῦ ἐν ἁγίοις τὴν προσηγορίαν ἔχει, πολέμῳ παρεστήσαντο, καὶ ἄλλας ἀμφὶ τὰς τριακοσίας ὑπὸ Βασιλεῖ ἔθεντο. ὧν ὅπως ἑκάστη ὀνόματος ἔχει, ἔξεστι τῷ βουλομένῳ ἐν τῷ κατὰ νότον τῆς πόλεως ἐπὶ τοῖς παλαιοτέροις ἀρχείοις τῷ Βασιλεῖ πύργῳ ἐγηγερμένου ἀναλέγεσθαι δόμου. Εἰ γὰρ καὶ πλείους τούτων ἐνταῦθα γε-

A ta sunt, graviter, ut par erat, est indignatus, eo maxime quod post tot prosperos fortunæ successus acciderant. Interveniente quippe post partam gloriam calamitate, etsi infamia sit minor, eo tamen major suboriri solet tristitia, quod cum prope abfueris a summa re conficienda, totam perdideris. Verum etsi ea propter doluerit Imperator, nequaquam tamen fregit illius animum conceptus ex hac clade mœror. Alexium itaque, qui tum Protostratoris dignitate auctus fuerat, Anconam, Italiæ urbem, misit, ut inde, quasi ex belli sede, bellum instauraret. Fidem enim Principi dederant oppidani, non se quidem ultro adversus Alemanorum Regem arma sumpturos, sed pecunias, quæ ab Imperatore & Romanis, atque adeo qui ab iis submitterentur B viros, ut seipsos servaturos. Quæ vero ad id Principem causa impulerit, nunc dicam. Cum bellum ad Corcyram gereret, Venetorumque populos sibi infensos morososque adverteret, id maxime curavit, ut vindicata sibi Ancona, Venetorum fastum retunderet & superbiam, bellaque inde Italica facilius exequeretur. Ea igitur propter magna cum pecuniarum vi Anconam venit Alexius: atque inde dimissis in Italiam Constantino Oto & Andrea Comite civitatis Italicæ, viro manu impigro & fortitudine insigni, auxiliares aliquot contraxit copias, urbesque quamplures Romanis asseruit: Interea Pontifex Ro- C manus, inito cum Gulielmo fœdere, ubi viros illos per Romanum agrum transire audivit, id quidem maxime prohibuit. Sed ex illustrioribus nonnulli, qui benevolentiam Principi suam spoponderant (Manueli quippe Imperatori solemne semper fuit plurimos ex iis qui ibi degunt sibi conciliare) concitata adversus Pontificem multitudine, vexillum Imperatorium summo cum honore necnon & veneratione suscepere, & Contostephano pro libitu quos vellet conducendi milites potestatem fecere. Ob ea indignatus Summus Pontifex, quod unum poterat, populum anathemate ferit, Nihil attinere inquiens Ro- D mam inter Novam & Veterem, quæ jam olim scissa essent: Quin potius Siciliæ Domino opem ferendam esse, qui illorum membrum esset, cum præterea impietatis species sit, eum non adjuvare, qui a multo fortiori opprimitur. Ejusmodi excommunicationem veritus quidam ex illa, qui Imperatoris partes sequebantur, abscessit, & ad Summum Pontificem, mutata sententia, venit. Sed qui tum ibi Romanis favebant, magna eum inde vi expulere: utque omnibus innotesceret hominis perfidia, modo quodam barbarico & invenusto, illius armaturam & equum in altum quoddam lignum extollunt, moxque E laxatis funibus ad terram ferri sinunt. Ita palam insurgentes in Pontificem, ut anathematum vinculis homines solveret persuasere. Atque inde major rursum Romanis crevit audacia. Itaque & civitatem quæ a Divo Germano nomen sortita est, expugnarunt, & alias circiter trecentas in Imperatoris potestatem redegerunt, quarum qui volet cognoscere nomina, in eo quod in veteribus Palatiis, quæ ad Meridiem vergunt, ab Imperatore extructum est, triclinio poterit perlegere. Ubi quidem

Edit. Paris. pag. 99.

etsi plures his describantur, in iis tamen adulatio quædam immensior; & eorum qui gesta altius evehere conantur, quales multi esse solent, illiberale studium deprehenditur. Et sane ipsum etiam ex iis indignantem Principem non semel audivi. An vero hæc inde modo ablata sint, non ausim asseverare.

XV. Ita denuo parum absuit quin omnis Italorum regio subderetur Romanis. Sed Alexius Comnenus, & Ducas, cæterique Romanorum Duces, qui a Siciliæ Principe capti fuerant, res iterum pessumdedere. *Edit. Paris. pag. 100.* Quippe cum ob ea, quibus conflictabantur, mala & incommoda multa Siculis sacramento interposito promisissent, tot victoriarum fructus Romanis abstulere. Quibus enim pactis ac conditionibus non subscriberet ille, qui compedibus vinctus, antrisque inclusus subterraneis detinetur? Hæc autem fecere Siculi, ut qui hic tum detinebantur, interea dum pacisceretur cum Gulielmo Imperator, ab eo deficerent, urbesque ante hoc tempus sibi contraderent. Quod ut accepit Imperator, quæque agebantur rescivit, missis in Siciliam litteris, Romanis captivis in hunc modum rescripsit. *Mirari subit qua ratione factum sit, viri, ut in rebus gerendis vobis semper defuerit animi fortitudo. Præclaras quippe jam ante partas victorias deflorastis, & in qua estis modo, vobismetipsis comparastis fortunam. Nunc autem ea quæ a vobis jam perperam gesta sunt instaurare Deo volente satagentibus obsistitis. Nonne advertitis hæc excogitasse Siculos, ut nostros in futurum successus retardarent? Quis enim Italorum erit, qui ubi regionem quam jam possidemus, Gulielmo a nobis rursum tradendam esse perceperit, non continuo a nobis deficiat, statimque Gulielmi partes amplectatur? Erit utique nemo, nisi stolidus ille sit, & plane demens, cujusmodi esse multi solent. Rogo vos, dicite per Deum, an vos unquam jucundius patria conspexerit, cum universa jam Italia, & Siciliæ Insula in nostram redactis potestatem, præclari præclare inde a conterraneis liberati illustres Romani nominis vindices, gratissimum æqualibus vestris spectaculum exhibituri, Byzantium veneritis: an vero si nihil aut dantes aut accipientes, ut a vobis jurejurando sancita volunt, vos inde revocaverimus?* Hæc quidem rescripsit Romanis; Gulielmus autem in hæc verba. *Ne latere nos putes, o generose vir, quorsum hæc a vobis struantur, & ut iis quæ per vim fiunt indulgere soleat necessitas. Non itaque omnino tibi arrideant quæ a captivis illis viris sacramento firmata sunt. Neque enim ab incessenda Italia prius desistent Romani, quam & illam, & Insulam universam, ut prius, potestati nostræ subjecerint.* His acceptis litteris, in hanc ferme sententiam rescripsit Gulielmus. *Si tibi in animo est, Maxime Imperator, pœnas irrogare nobis ob ea quæ adversus Majestatem tuam antehac commisimus, jam certe etiam supra quam oportuit Italiam ultus es. Civitates enim in media illa non minus trecentas expugnasti, quod prioribus Imperii Romani temporibus numquam hactenus factum: tibique comparasti gloriam, qualis post veterem illum Justinianum Romanorum Imperatorem nulli alii præterquam Majestati tuæ, contigit. Confer igitur, obsecro te, delictum nostrum, cum nimirum Corinthum Eubœamque tuam incursavimus, & partas in Italia victorias a Romanis, qui longo illic*

A γράφεται, ἀλλὰ θωπεία τις τὸ ἐπέκεινα, καὶ τρόπος ἀνελεύθερος τῶν τὰ ἔργα μετιόντων ἐστὶν, ὁποίους εἶναι τοὺς πολλοὺς ἀεὶ συμβαίνει, δι᾽ ἃ ποτὲ καὶ Βασιλέως αὐτοῦ δυσχεράναντος ἤκουσα. Εἰ μέντοι καὶ περιῄρηνται, οὐκ ἔχω ἰσχυρίσασθαι.

ιέ. Οὕτω καὶ πάλιν ὀλίγου δεῖν ἡ χώρα Ἰταλῶν ἅπασα ὑπὸ Ῥωμαίους ἐγένετο ἄν. Ἀλλὰ Ἀλέξιός τε ὁ Κομνηνὸς καὶ ὁ Δούκας, καὶ τῶν ἄλλων, ὅσοι Ῥωμαίοις στρατηγοῦντες δορυάλωτοι τῷ Σικελῶν ἐγένοντο δυνάστῃ, τὰ πράγματα διέφθειραν αὖθις. Πολλὰ γὰρ τῶν ἀθλησάντων τοὺς Βασιλεῖ, φθάσαντες ἤδη ὀμωμοκέναι Σικελοῖς, μεγίστων καὶ καλῶν ἔργων Ῥωμαίους ἐστέρησαν. Καί τι γὰρ οὐκ ἄν τις ὁμολογῆσαι εἶχεν, ὁπότε κλοιὸν αὐτὸν εἶχον, καὶ B ἀλυθμῶντες ἐφρούρουν καταγείοις; Ἐποίουν δὲ ταῦτα Σικελοὶ, ὡς ἂν οἱ τῇδε ἄνθρωποι Γυλιέλμῳ σπένδεσθαι τὸν Βασιλέα προσδοκήσαντες, φθάνωσιν, ὡς τὸ εἰκὸς Ῥωμαίων καὶ πρὸ καιροῦ ἀφιστῶντες τὰς πόλεις. Ὅπερ ὁ Βασιλεὺς ἀκούσας, συνεὶς τε τῶν πραττομένων, καὶ γράμματα ἐπὶ Σικελίαν ἐκπέμψας, τοῖς μὲν ἐν εἱρκτῇ Ῥωμαίων τάδε ἔγραψε. Θαυμάζειν ἐπεισί μοι, ὅπως ἀεὶ μικρονοίᾳ τινὶ περὶ τὰ πράγματα κεχρῆσθαι ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες, ξυμβαίνει. πρῶτον τε γὰρ αὐτοὶ τὰς καλλίστας ἐκείνας νίκας διεφθείρατέ τινας, τύχην τε ὑμῖν αὐτοῖς, ἐφ᾽ ἧς νῦν ἐστὲ, προὐξενήσατε. Καὶ νῦν δὲ, ἄλλων τὰ ὑμῖν κακῶς ἤδη πραχθέντα σὺν Θεῷ ἀναμαχεῖσθαι προθυμουμένων, ἐμποδὼν ἵστασθε. ἢ οὐκ ἐκεῖνο ἐπὶ νοῦν ὑμῖν C ἦλθεν, ὡς τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω ἡμῶν ἀναστέλλοντες ὁρμῆς, ταῦτα ἐπινενοήκασι Σικελοί; Τίς γὰρ ἐκεῖνος ἔσται Ἰταλῶν, ὃς τὴν χώραν αὖθις, ἣν ἤδη ἡμεῖς ἔχοντες, Γυλιέλμῳ ὑφ᾽ ἡμῶν ἐνδοθησομένην ἀκούων, οὐκ αὐτίκα μὲν ἡμῖν ἀπιστήσει, ἐς δὲ Γυλιέλμον ὀκνήσει οὐδὲ μιᾷ μετατεθήσεται; οὐκ ἔσται πάντως οὐδεὶς, εἰ μή τις βλὰξ εἴη καὶ ἀνόητος ἄνθρωπος, ὁποῖοι πολλοὶ τυγχάνουσιν ὄντες. Πυνθάνομαι ὑμῶν, εἴπατε πρὸς Θεοῦ, κάλλιον ποτε ὑμᾶς ἂν εἶδε τὰ πάτρια, ὁπότε Ἰταλίας ἤδη ἁπάσης, καὶ νήσου τῶν Σικελῶν ὑφ᾽ ἡμᾶς γεγενημένων, λαμπροὶ λαμπρῶς αὐτόθεν ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων ἀναρρυσθέντες ἀθληταὶ Ῥωμαίων εὐγενεῖς ἐπὶ Βυζάντιον ἥκετε, ἡδὺ θέαμα τοῖς ὁμοτίμοις ὑμῖν προσορώμενοι, ἢ ὁπότε οὐδὲν οὔτε δόντες οὔτε λαβόντες, ὥσπερ ὑμῖν τὰ ὅρκια βού- D λονται, ἐνταῦθα ὑμᾶς ἀνακαλεσόμεθα; Ῥωμαίοις μὲν ταῦτα ἔγραψεν. Γυλιέλμῳ δὲ ἐπέστειλεν ὧδε. Μὴ οἴου λήσειν ἡμᾶς, ὦ γενναῖε, ὅτου δὴ ἕνεκα ταῦτα μεμηχάνηται παρ᾽ ὑμῶν, ὥσπερ οὐδὲ ὅτι τοῖς βίᾳ γεγονόσι συγγνώμην ἡ ἀνάγκη γίνεται. οὐκοῦν οὐδὲ στέρξει σοι πάντως, ἃ πρὸς δεσμωτῶν ὀμώμοται καὶ ἐμφρούρων τούτων ἀνδρῶν. Ῥωμαῖοι γὰρ οὐ πρότερον Ἰταλίᾳ πολεμοῦντες ἀφέξονται, πρὶν ἂν αὐτήν τε καὶ τὴν νῆσον πᾶσαν, ὑπὸ παλάμῃ τῇ ἡμῶν, ὥσπερ καὶ πρότερον, ἤδη ποιήσωνται. Ταῦτα οἱ περὶ Γυλιέλμον δεξάμενοι τὰ γράμματα ἀμείβονται ὧδε. Εἰ μὲν τῶν ἤδη πρότερον εἰς τὸ κράτος ἡμαρτημένων τὸ σὸν, δίκας ἡμῖν ἐπιτιθέναι βούλει, κράτιστε Βασιλεῦ, ἔχεις ἤδη, καὶ ὑπὲρ ὃ ἐχρῆν, Ἰταλίαν μετελθών. πόλεις E τε γὰρ τριακοσίων οὐκ ἐλάττους ἐπὶ μέσην αὐτῆς παρεστήσω, πρᾶγμα, παλαιὸς ἐξ οὗ χρόνος, τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς ἐπιλελοιπὸς, καὶ κλέος ἀνεδήσω, ὃ μετὰ Ἰουστινιανὸν ἀρχαῖον Ῥωμαίων Αὐτοκράτορα, οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὑπῆρξεν, ὅτι μὴ τῷ κράτει τῷ σῷ. Ἀξιοῦμεν γὰρ ἀντιθεῖς ἁγνόημα τὸ ἡμῶν (λέγω δὴ ὁπηνίκα Κόρινθόν τε καὶ Εὔβοιαν κατετρέχομεν τὴν σὴν, καὶ τὰς Ῥωμαίων ἐν Ἰταλίᾳ

„ νίκας, οἱ δὴ τοσοῦτον ἤδη χρόνον ἄγουσί τε καὶ φέρουσι τὰ ἐνταῦθα, αἱμάτων τοὺς τοσούτων, τὴν τῇδε πληρώσαντες γῆν. καὶ πόλεις οὐκ ἐξανδραποδισάμενοι μόνον τοσαύτας, ἀλλ' ἤδη καὶ ὑποχειρίους θέμενοι. Πότερά σοι δοκεῖ μεγαλειότερα; κἂν μὴ πρὸς ἡμᾶς ἀντιμετρεῖσθαι ταῦτα βούλει, πολὺ καταδεεστέρους τοῦ σοῦ κράτους ὄντας, ἀλλὰ σύ γε ἐπὶ τοὺς πρώην ἀνάδραμε Βασιλέας, καὶ τὰ κατόπιν τοῦ χρόνου ἐπίβλεπέ μοι Ῥωμαίων ἀνδραγαθήματα. οὐ καὶ τηνικάδε συνεκίνησέ τις Ῥωμαίων τῇ ἀρχῇ; πολλὰ δή που πάντως ἐθνῶν, καὶ Περσῶν καὶ Οὕννων, καὶ εἴ τι μὴ δυσφοροίη κράτος τὸ σόν, καὶ Ῥομπέρτος ἐκεῖνος, ὁ Ἰταλίαθεν ἐς Ἐπίδαμνον διαβάς, μεγάλας τῇδε πάππῳ τῷ σῷ συνδιηγωνίσατο μάχας. Ἀλλὰ μόγις, καὶ ἀγαπητῶς ἐκ τῆς Ῥωμαίων ἐκεῖνος Ῥομπέρτον διεσώσατο. σὺ δὲ καὶ τῆς ἡμετέρας σχεδόν τι περιεγέγονας ἁπάσης. εἴτ' οὖν σοι τοῦ ἀντιμεμψάσθαι ἡμᾶς ἕνεκα, ταῦτα ἐπικεχείρηται, ἅλις σοι τῶν τροπαίων. ἐναντίως ἔχεις ἡμᾶς μετελθεῖν. τὴν ἡμετέραν πατοῦντες σοι, τὰ τῆς εἰρήνης ἀσπάσασθαι ὥραν ἐστὶν ἀγεννές, εἰ μὴ καὶ σφόδρα ἐπίδοξον. σὺ δὲ καὶ Ῥωμαίους, οὓς τῆς τύχης ἡμῖν δούσης, ἄνδρας ὑπὸ περιφανεῖς δορυαλώτους ἐποιησάμεθα, αὐτίκα λήψῃ, ἐφ' οἷς οὐδὲ ὀργίζεσθαι δίκαιος ἐφ' ἡμᾶς. Ἀνδρὶ γὰρ πολεμουμένῳ, οὐδεμία νέμεσις ἀντιπράττειν ἐχθροῖς. ὥστε λείπεται ἑνὸς ἐκείνου ἕνεκα, τῶν περὶ Εὔβοιαν ἡμῖν ἡμαρτημένων, δίκαιον εἶναί σε πολεμεῖν, ὑπὲρ ἤδη καὶ ὑπερβὰς τὰς τίσεις, ὥσπερ ἐλέγομεν. Εἰ μὲν οὖν δίκας ἡμῖν ἐπιθεῖναι προεθυμήθης, ὧν ἐς τὴν χώραν ἐνεδεξάμεθα τὴν σήν, τοσαῦτα ἀπολελογήμεθα τῷ κράτει τῷ σῷ. Εἰ δὲ ἀεί σοι πολεμητέα γένει τῷ ἡμῶν, ὥρα σοι ἐννοεῖσθαι, μήποτε πέρα νομίμων εἴη τῶν ἀνθρωπίνων ἡ ἐγχείρησις. Τὸ μὲν γὰρ ταῖς προφάσεσι, καὶ τοὺς πολέμους συμμετρεῖν, ἀνθρώπειον. περαιτέρω δὲ χωρεῖν, ἄλλος μέν τις εἴποι ἂν ὅτι θηριῶδες, ἡμῖν δὲ τοῦτο μὲν οὐ λεκτέον. αἰτούμεθα δέ σε ἀνεισάμενον ἤδη, πόλεμον τόνδε καταλύειν. Ταύτην ὁ Βασιλεὺς πολλάκις ἀπολεξάμενος τὴν ἐπιστολήν, ἐπένευσε τοῖς εἰρημένοις. Τούς τε Ῥωμαίων αἰχμαλώτους ἀπολαβών, καὶ εἴ τι που λάφυρον πολέμου ἐγένετο κομισάμενος, πρὸς δὲ καὶ τὰ πιστὰ πρὸς Γυλιέλμου λαβών, σύμμαχον ἐν τῷ κατὰ τῆς Ἑσπέρας ἕξειν αὐτόν, τὸν πόλεμον ἔλυσεν. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον, καὶ Ῥῆγα τετίμηκεν, οὐ πρότερον ὄντα. Τοσοῦτον τε ἐπ' αὐτοῦ τετήρηκε τὸ εὐμενές, ὡς Γυλιέλμου τὸν βίον συμμετρησαμένου, προσιόντα αὐτοῦ τὸν ἀδελφόν, αἰτούμενόν τε συλλήψεσθαι αὐτῷ, ἐφ' ᾧ Σικελῶν ἄρξει, προσδέξασθαι οὐδαμῶς. Τὰ μὲν δὴ τῶν Ἰταλικῶν πολέμων ἐνταῦθα Ῥωμαίοις πέρας εἶχε.

ιϛʹ. Βασιλεὺς δὲ καὶ πρότερον μὲν τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἤδη κεκινημένων πραγμάτων, ὁπηνίκα ἔτι τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ διέφερε μάχας, φροντίδα τὴν τῇδε εἶχε πολλήν. τότε δὲ ὁλοσχερέστερον λοιπὸν ἀντεποιεῖτο. Ὁ μὲν γὰρ Περσῶν Σουλτὰν Πουρσουράν τε καὶ Σίβυλαν Ῥωμαίοις κατασχὼν παρεστήσατο πόλεις. Τερόζης δέ, οὗπερ ἤδη ἐμνήσθην, τὰς ἐν Κιλικίᾳ πλείστας ἀφήρπασεν. Ἰαγουπασὰν δέ, ὃς καὶ αὐτὸς Περσῶν φύλαρχος ἦν, ἄρχων γῆς τῆς Καππαδοκῶν, Οἰναιόν τε κατέθει καὶ Παυράκιον, πόλεις ἄμφω Ποντικάς. Ἀλέξιον μέντοι τὸν Γιφάρδον ἐπὶ τὸν Σουλτὰν πέμψας, τὰς εἰρημένας ἀνέλαβε πόλεις. Ἰαγουπασὰν δὲ τὸ ἐπὶ τὰ Ῥωμαίων ἀποσχόμενον ἐκδρομῆς, ἑαυτῷ προσανέχειν ἠνάγκασεν. Ἐπὶ μέντοι τὰς Κιλίκων αὐτὸς ἐκστρατεύειν διενοεῖτο. Ἐν δὲ τούτῳ, ἐν Βυζαντίῳ τάδε συνέπεσεν. Ἦν τις Λευιτῶν, οὓς Διακόνους καλοῦμεν, ὄνομα τούτῳ Βασίλειος. Οὗ-

jam tempore commorantur, omniaque inde auferunt rapiuntque, & sanguine, certa plus parte, imo amplius, terram istam impleruut: qui urbes denique non spoliarunt modo, sed & easdem fecere sibi obnoxias. Utrum tibi videtur majus? Quod si hæc a nobis, utpote qui Majestate tua longe inferiores sumus, non pateris comparari, saltem ad priores recurre Principes, & retroacta Romanorum præclara revolve facinora, & an non etiam tum aliquis Romanum aggressus est Imperium. Multæ utique gentes, & Persæ & Hungari, & si non indignetur Majestas tua, Robertus ille, qui Epidamnum ex Italia trajiciens, magna ibi certamina cum avo tuo instituit. Sed vix egreque ex finibus Romanis illum incolumem te abire permisit. Tu vero regionem nostram fere omnem occupasti. Si itaque nostri ulciscendi causa ea aggressus es, satis tibi victoriarum; plus satis nos ultus es. Dum nostras calcas terras, pacem amplecti, non modo non ignobile, quin potius maxime gloriosum. Viros autem illustres Romanos, quos, sic volente fortuna captivos fecimus, sine mora recipies, itaut ea propter amplius nobis non irascaris. Neque enim succensendum homini qui bello impetitur, si hostibus suis resistat. Ita plane liquidum fit, te ob id unum, quod in Eubœa deliquimus, bellum juste te gerere: cujus quidem delicti, ultra quam par est pœnas, ut diximus, exegisti. Si igitur pro iis quæ in tuas commisisse terras deprehendimur, multam irrogare statuisti, eu ipsa apud Majestatem tuam excusavimus. Si vero semper tibi adversus genus nostrum bellum gerendi causa superest, id in primis attendere te oportet, ne præter jus gentium id fiat. Bella quippe prætextibus & occasionibus metiri, hominis est; ulterius vero tendere, erit qui ferarum esse proprium dixerit, nobis autem id tacendum. Te igitur obsecramus, ut hocce bellum sancto fœdere dirimatur. His sæpius perlectis literis, tandem dictis annuit Imperator, receptisque Romanis captivis, aliaque belli præda restituta, fide ad hæc data a Gulielmo, se sociali cum exercitu versus Occidentem secuturum, bellum solvit. Nec multo interjecto tempore Regem renunciavit Gulielmum, cum antea hac dignitate non gauderet. Tanta vero erga illum usus est benevolentia, ut eo mortuo, accedentem fratrem, opemque ad invadendum Siculorum Principatum implorantem, haudquaquam admiserit. Hunc finem habuere bella Romanorum Italica.

XVI. Dum iis adhuc distineretur Imperator, Asiaticorum motuum cura sollicitum tenebat: quibus demum peractis, totum se rebus istis applicuit. Persarum quippe Sultanus Pursyram & Sybilam, Romanorum civitates expugnaverat: & Torosius, cujus supra meminimus, plurimas etiam abstulerat in Cilicia. Ad hoc Jagupasan, qui & ipse Phylarchus erat Persarum, & Cappadociæ Princeps, Oeneum & Pauracn, Ponticas urbes ambas, incursabat. Misso itaque ad Sultanum Alexio Giphardo, ea oppida recepit: Jagupasanem vero incursionibus in fines Romanos abstinere, sibique deinceps adhærere coegit. Quibus tandem confectis, in Ciliciam expeditionem instituere decrevit. Interea hæc Byzantii accidere. Erat quidam ex Levitarum ordine, quos nos Diaconos vocamus, nomine Basilius. Hic ad explicandum in Ecclesia-

Edit. Paris. pag. 102.

sticis cœtibus verbum divinum constitutus, alios qui vel minimum ab ejus sententiis dissidebant, in hisce concionibus, ut schismaticos & prave sentientes, certisque verborum involucris mentem suam occultantes palam redarguit: atque in bis Michaelem & Nicephorum, cognomento Basylacium; quorum alter Rhetorum ea tempestate Magister, (id est, Michael) sacra Evangeliorum verba explanabat in Sophiano Templo: alter vero celebris inter eruditos, in Orationibus elucubrandis maxime præstabat: multaque in Rhetoricam docte erat scireque jam commentatus. Expropter dolebant ii, quod tot sapientiæ instructi dotibus ab tali homine traducerentur: unde sibi, compluribusque aliis maximorum malorum causa fuere. Basilio enim in eo Apostoli D Joannis Theologi Templo, quod ad urbem est, consuetum aliquando ministerium faciente, venerunt ii ut eum audirent, sed insidiosis malevolisque auribus. Cum enim ille quemdam Evangelii locum enarraret, unum & eumdem esse Dei Filium, & victimam, & cum Patre sacrificium excipere: arreptum subito sermonem ludibrio habentes reversi sunt, duas inde Basilium dicentes inducere personas, si ille quidem immolatus fuerit, ille vero sacrificium exceperit. Huic sententiæ tum alii suffragati sunt litteris clari, tum & Soterichus, cognomine Panteugenus, vir ea ætate doctrina & sermonum gravitate cæteros præcellens, quique Ecclesiæ Antiochenæ Episcopus electus, nondum manus impositionem acceperat. Is igitur Soterichus non lingua solum & ore eorum accessit opinioni, sed & magnifica oratione composita, singularique quadam similitudine Platonicos exprimente Dialogos, multa in illa absurda congessit. Propter quæ tum ipse sede sua deturbatur, tum & Basilius ejus controversiæ causa, & qui illi favebant, omnes pelluntur. Basilius dignitatem recuperavit: hac enim jam exciderat: sed postea eam iterum perdidit, cum haud sana sentire, ut ajunt, deprehensus esset. Hunc finem habuere illæ de rebus Theologicis quæstiones.

Edit. Paris. pag. 103.

XVII. Imperator igitur adversus Torosum proficiscitur. Cum enim, ut supra dictum est, rebus Occidentalibus detineretur, opportunitatem adeptus Barbarus iste, omnes ferme Ciliciæ civitates expugnaverat. Callidus enim erat, si quis alius, & in captandis occasionibus, rebusque conficiendis maxime industrius. Iis itaque de causis, aliisque, quas mox dicturus sum, in Asiam venit Imperator. Raimundo Antiochiæ Principe extincto, Constantia illius uxor seque ipsam extemplo, & Antiochenum Principatum Imperatori tradidit. Cum eo deinde Rogerium Cæsarem, cujus supra meminimus, misisset Princeps, ut illam sibi uxorem adjungeret, mutata sententia, communi Antiochenorum consilio, Renaldo cuidam illa nubit. Verebantur quippe ii, ne si Rogerio juncta esset, Romanorum fierent vectigales. Hic autem Renaldus, cum supplex etiam non admitteretur ab Imperatore, sed potius interitus minis terreretur, opus esse sibi pecuniis ratus, hæc aggreditur. Fabricatis navibus, Cyprum adnavigat, ibique piraticam exercens, magnam inde opum vim parat.

A τὸς ἀναπτύσσειν τοῖς πολλοῖς τὰς θείας ἐν τῷ ὁπηδήποτε
τελεταῖς πεπιστευμένος φωνάς, ἄλλως τε τῶν καὶ κατὰ βραχὺ
προσκεκρουκότων αὐτοῦ, ἐν ταύταις δὴ ταῖς ὁμιλίαις, σχίσ-
ματι καὶ ἐπιτρίψει κατηγορεῖν ἤθελε. Καὶ δὴ καὶ Μιχα-
ὴλ καὶ Νικηφόρον ἐπίκλησιν Βασιλάκιον, ὧν ὁ μὲν Ῥητο-
ρικῆς ἐς τόδε καιροῦ καθηγητὴς ἐτύγχανεν ὢν ὁ Μιχα-
ὴλ, τὰ ἱερὰ ἐπὶ τοῦ τῆς σοφίας ἱεροῦ διεξηγεῖτο τῶν Εὐαγ-
γελίων ῥητά. Ἄτερος δὲ εὐδόκιμος, ἄλλα τε τῶν ἐν λό-
γοις ἦν, καὶ δὴ καὶ λόγων ἀγαθὸς δημιουργός. ἐμέλε γοῦν
καὶ πολλὰ τῶν κατὰ Ῥητορικὴν μεμελέτητο αὐτῷ ἄγαν δεξιῶς.
ἐπὶ τούτοις ὠδίνοντε τῷ ἀνδρὶ τούτῳ, καὶ ἐν δεινῷ ἐποιοῦν-
το, εἰ τηλικούτω τὰ ἐς σοφίαν ὄντε, πρὸς τοιούτου διαμυκ-
τηρίζοιντο ἀνδρὸς, ὅθεν ἑαυτοῖς τε καὶ πλείστοις ἑτέροις ἀ-
B νηκέστων αἴτιοι γεγόνασι κακῶν. Τοῦ Βασιλείου γάρ ποτε
ἐς τὸν πρὸ τοῦ ἄστεος τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου νε-
ὼν, τὴν συνήθη τελοῦντος αὐτοῦ λειτουργίαν, ἦσαν ἀκου-
σόμενοι καὶ οὗτοι, ἀκοαῖς γε μὴν ἐπιβούλοις καὶ πλήρεσι δυσ-
μενείας. ὡς γὰρ Εὐαγγελικήν τινα οἶμαι περικοπὴν ἐκεῖ-
νος διεξιὼν, τὸν αὐτὸν ἔφη καὶ ἕνα τὸν Θεοῦ Υἱὸν, καὶ θῦμα
γενέσθαι, καὶ σὺν τῷ Πατρὶ τὴν θυσίαν προσδέχεσθαι,
ἥρπασάν τε τὸν λόγον εὐθὺς, καὶ ἄνω καὶ κάτω διεχλεύα-
ζον ἰόντες. διττὰς ἐντεῦθεν τὸν Βασίλειον λέγοντες εἰσά-
γειν ὑποστάσεις, εἰ τὸ μὲν ἐτύθη, τὸ δὲ τὴν θυσίαν ἐδέ-
ξατο. Ἄλλοι τε οὖν ταύτῃ τῇ δόξῃ συνετίθεντο τῶν ἐπὶ λό-
γοις τε δοκίμων, καὶ δὴ καὶ Σωτήριχος, ᾧ Παντεύγενος ἡ
C ἐπίκλησις ἦν, ἀνὴρ κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον σοφίᾳ καὶ λό-
γων δεινότητι τοὺς ἄλλους ὑπερβάλλων. ὃς καὶ τὸν Ἀντιοχείας
θρόνον λαχὼν, οὔπω ἔτι κεχειροτόνητο. Ὁ τοίνυν Σωτή-
ριχος οὐκ ἀπὸ γλώσσης μόνον καὶ στόματος δόξῃ τῇ ἐκείνων
παρίστατο, ἀλλὰ δὴ καὶ καλόν τι χρῆμα λόγου συντάξας,
οἷος ἐκεῖνος, ἐξαισίαν τινὰ πρὸς Πλάτωνα ἐν διαλόγοις
ὁμοιότητα ἔχων, πολλὰ ἐν τούτῳ δὴ τῷ λόγῳ συνεφόρη-
σεν ἄτοπα, δι᾽ ἅπερ αὐτός τε τὴν τοῦ θρόνου καθαίρεσιν
ὑπέστη. καὶ Βασίλειος δὲ, τῆς ἀμφιβαλλομένης διαπίστε-
ως, καὶ ὅσοι ἤδη συνίσταντο τούτῳ. Βασίλειος δὲ τὴν ἐπιτι-
μίαν αὖθις ἔσχε. ἐτύγχανε γὰρ ἤδη ταύτην ἀποβαλὼν,
εἰ καὶ χρόνῳ ὕστερον αὖθις ἀπώλεσε ταύτην, οὐκ ὀρθὸς,
ὡς ἐλέγετο, τὰ δογματικὰ φωραθείς. τὰ μὲν δὴ τῆς δογ-
D ματικῆς ἐκείνης ἀμφισβητήσεως τοιοῦτον εἰλήφει πέρας.

ιζ'. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ Τερόζην ἐστέλλετο, αὐτοῦ γὰρ τοῖς
περὶ τὴν Ἑσπέραν, ὥσπερ εἴρηται, διασχολουμένου, καιρο-
φυλακήσας ὁ Βάρβαρος, σχεδόν τι ἁπάσας τῶν ἐν Κιλι-
κίᾳ παρεστήσατο πόλεων. Δεινὸς γὰρ εἴπερ τις ἐγένετο,
ὀξύτατά τε καιροῦ προαρπάσαι, καὶ πράγματα ῥάψαι ἱκα-
νός. Τούτων τε δὴ ἕνεκα Βασιλεὺς ἐπὶ τὴν Ἀσίαν ἐχώρει,
καὶ ὧν αὐτὸς ἐρῶν ἔρχομαι. Ῥαιμούνδου τοῦ Ἀντιοχείας
Πρίγκιπος ἐκ τῶν τῇδε μεταχωρήσαντος, ἐν μέντοι τῷ πα-
ραυτίκα Κωνστάντζα ἡ αὐτοῦ γαμετὴ ἑαυτήν τε Βασιλεῖ,
καὶ τὰ Ἀντιοχέων ἐνεχείριζε πράγματα. Βασιλέως δ᾽ ἔπει-
τα Ῥογέριον τὸν Καίσαρα, ὥσπερ ἤδη ἐμνήσθην, ἐφ᾽ ᾧ
ξυνοικῆσαι αὐτῇ στείλαντος, μεταβαλοῦσα ἐκείνη, κοι-
E νῇ τῶν Ἀντιοχέων βουλῇ Ῥενάλδῳ τινὶ γάμου κοινω-
νεῖ, ἐνστησάντων, μήποτε Ῥογερίῳ γεγαμημένης τῆς
γυναικὸς, Ῥωμαίοις ἐς φόρου ἀπαγωγὴν αὐτοὶ πέσω-
σι. Οὗτος δὲ ὁ Ῥενάλδος, ἐπειδὰν δεόμενον αὐτὸν Βα-
σιλεὺς οὐ προσίετο, ἀπειλὰς δὲ μᾶλλον ἐπισείων ἀ-
ξιδειμάτους πολλὰς, δεῖν ἑαυτὸν χρημάτων ὑπολαβὼν,
τοιάδε τινὰ ἐποίει. Ναῦς πηξάμενος, ἐπὶ τὴν Κύπρι-
ον ἐπλωΐζετο, πειρατικός τε τοῖς ἐνταῦθα προσφε-
ρόμενος, περιουσίαν ἐνταῦθα δυνάμεως ἐξεποιεῖτο.

Ἀλλὰ

Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον Ἰωάννης ὁ τοῦ Βασιλέως ἀδελφιδοῦς τὴν χώραν τότε διέπων, καὶ Μιχαὴλ ὁ Βρανᾶς, καὶ τῶν ἄλλων, ὅσοι ἐπὶ φυλακῇ ταύτης ἐτέτακτο, ἀπώσαντό τε αὐτὸν, καὶ κακῶς διέθεντο. Ἔπειτα προπετέστερον ἢ ἐχρῆν, ἐπὶ Λευκωσίαν τοῦ Βρανᾶ ποιησαμένου τὴν δίωξιν, ξυνεπεξῄει τούτῳ καὶ ὁ Ἰωάννης. ὅθεν συνέβη ἀμφοτέρους ἁλῶναι πρὸς τοῦ Ρενάλδου. Τούτων δὴ ἕνεκα Βασιλεὺς ἐπὶ τὴν Κιλίκων ἐχώρει. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τῇ μικρᾷ Φρυγίᾳ ἐγένετο, Πέρσαις ἐνταῦθα ὑπαντιάσας, ἥττησέ τε πολέμῳ αὐτοὺς, καὶ φόνον πολὺν εἰργάσατο. τὴν παρακειμένην τε Περσῶν δῃώσας χώραν, ὡς ἐπὶ τὴν Κιλίκων ἐφέρετο, σχηματιζόμενος ἐπὶ Πέρσας δῆθεν τὸν πόλεμον ἄγειν· τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ μηδὲν ὑφορώμενον τὸν Τερόζην καταλαβεῖν ᾤετο. ὅπως γε μὴν ἔτι μᾶλλον ἀπροσδοκήτως αὐτῷ παραγένηται, καὶ τάδε ἐποίει. Ἀλεξίῳ μὲν τῷ Κασιανῷ, ὃς τὴν Σελευκείων τότε διεῖπεν ἀρχὴν, τὸν αὐτόχθονα ἐκέλευε ἀθροίσαντι στρατὸν ἐν παρασκευῇ ἔχειν· ὁ δὲ τὸ εὐζωνότερον ἀπολεξάμενος τῆς στρατιᾶς, τῆς ἐπὶ Σελευκείας ἠπείγετο. Τῷ δὲ ἄλλῳ Ῥωμαίων στρατεύματι, ἐνταῦθα που ἐπὶ τῆς Ἀτταλείας μένοντι, ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἵππων ἐκέλευσε. Πάθος γάρ τι τοῖς αὐτῶν πέλμασιν ἐπιγεγονὸς, ὃ δὴ τῷ ἱππείῳ ἐπισκήπτειν εἴωθε γένει, ἰσχυρῶς αὐτοὺς ἐπίεζεν. Ὡς δὲ αὐτὸς μὲν τὰ ἐπὶ Σελευκείας ἐξῆλθε πεδία, τὸ δὲ στράτευμα οὐ παρῆν, ὥσπερ ἐκέλευε (παρημελεῖτο γὰρ τοῦτο πρὸς τοῦ Ἀλεξίου) ἐφ' ἑτέραν ἐτράπετο, σθένει παντὶ τὸν Τερόζην καταλήψεσθαι προθυμούμενος. Ἀλέξιον μὲν πρόσθεν ἔπεμψεν, ὅπως Τερόζῃ αὐτῷ συμπλακέντα ἐνταῦθα ἐπισχεῖν δυνηθῇ. ὁ δὲ κατὰ νώτου τούτῳ ἐχώρει, οὐ πλείους πεντακοσίων ἐπαγόμενος ἀνδρῶν ὁπλιτῶν. καὶ τάχα ἂν ἥλω τό τε ὁ Τύραννος, καὶ ὑπὸ χερσὶν ἐγένετο Ῥωμαϊκαῖς, εἰ μὴ τύχη τις αὐτὸν ἐξ ἀπροσδοκήτου διεσώσατο. Τῶν γάρ τις προσαιτούντων, οἱ πολλοὶ τοῦ Λατίνων γένους ἐπὶ Παλαιστίνην ἰόντες, ὄρη τε καὶ δρυμὰ περιτρέχουσιν ἀλῆται, καὶ οὐδὲν ὅτι τῷ πλήθει λείπουσιν ἄστιπτον, τῷ Βασιλεῖ περιτυχὼν, στατῆρά τε ἐξ αὐτοῦ κεκομισμένος χρυσοῦ, τὴν ταχίστην ἐπὶ τὸν Τερόζην ἦλθε, καὶ αὐτῷ τὴν Βασιλέως ὅσον οὐκ ἤδη ἐπήγγελλε ἄφιξιν. Ταῦτα ἐκεῖνος ἀκούσας, κατεπέπληκτο μὲν, ὡς τὸ εἰκὸς, τὸν μέντοι λόγον πρὸς οὐδένα τῶν ἁπάντων ἐξενεγκὼν, ὅτι μὴ Θωμᾶν τε καὶ Κόρκην, ἄνδρας εὔνους αὐτῷ, φυγὰς ἄλλοτε ἄλλῃ φερόμενος ἐξέτρεχε πανταχοῦ. Βασιλεὺς δὲ τῇ ὑστεραίᾳ ἐς τὴν Κιλίκων εἰσελάσας, αὐτὸν μὲν εὗρεν οὐδαμοῦ, τὸ ἐν Λάμῳ δὲ φρούριον ἀμαχητὶ παρεστήσατο, ἐρυμνὸν μάλιστα ὄν. Εἶτα Κίστραμον καὶ Ἀνάζαρβον πόλιν εἷλε περιφανῆ. Προϊὼν δὲ, καὶ Λογγινιάδα σὺν πάσῃ τῇ περιοικίδι καταδραμὼν, ἐδουλώσατο. Ὅθεν ἐπὶ Ταρσὸν μεταβὰς, ἣ μητρόπολις τοῖς ἔθνεσι τούτοις τυγχάνει οὖσα, αὐτὴν μὲν εἷλεν αὐτοβοεί. Τίλι δὲ φρούριον, μάλα ὀχυρὸν, πέμψας ὑπὸ Ῥωμαίοις ἐποιήσατο. Ὅπως δ' * Ἀνάζαρβον, ἣν οὐδ' ἂν ὑπὸ μυριάδων ἁλώσεσθαι πολλῶν ἐχρῆν οὖσαν, αὐθημερὸν αὐτὸς παρεστήσατο, δηλώσων ἔγωγε. Ἐπειδήπερ δυσάλωτον οὖσαν αὐτὴν ἔγνω, τρίβειν ἐνταῦθα τὸν καιρὸν οὐδαμῇ ἤθελεν. ὅθεν καὶ αὐτὸς μὲν ἐφ' ἑτέρας ἐτράπετο πόλεις· Θεόδωρον δὲ γαμβρὸν αὐτοῦ ἐπ' ἀδελφῇ γεγονότα, Βατάτζην ἐπώνυμον, ἐπ' ἐκείνην ἔπεμψε πολιορκήσοντα. Ἀλλ' οὔπω Θεόδωρος εἰς τὴν πόλιν ἀφίκετο, καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων Βασιλέα προσιέναι νομίσαντες, ἐξαίσιόν τινα πεφοβημένοι φόβον, ἐρρίπτουν ἀπὸ τῶν πύργων ἑαυτοὺς, θανατῶντες οἱ ταλαίπωροι. οὕτω πόλις εὐθυωρὸν τοῦτον ᾑρέθη τὸν τρόπον. Ταρσὸς μὲν δὴ οὕτως ἑάλω.

* Ταρσὸν

A Sed Joannes Imperatoris ex fratre nepos, qui tum regioni isti præerat, & Michael Branas, cæterique ad custodiam Insulæ præpositi, primo illum expulerant, maleque habuerant. Sed mox cum Branas, unaque & Joannes imprudentius, quam par erat, ad Leucosiam usque Renaldum fugientem essent insecuti, uterque ab illo capti sunt. Atque id potissimum causæ fuit, cur in Ciliciam pergeret Imperator. Ubi ille in Minorem Phrygiam pervenit, Persis obviam factus, signis collatis, prælio eos superavit, magnamque cædem edidit. Adjacentibus deinde Persarum agris devastatis, in Ciliciam iter instituit, quasi in Persas bellum translaturus esset: qua ratione nec opinantem Torosum sese B oppressurum credebat. Atque adeo ut magis illi improvisus accederet, talis instituit Alexio Casiano, qui tunc Seleuciæ regebat Præfecturam, conflare ex indigenis exercitum, paratumque habere imperavit: ipse interim expeditioribus militum delectis Seleuciam versus iter intendit, cæterasque Romanorum copias Attaliæ manere jussit, equorumque curam ibi habere. Morbo quippe, cui ut plurimum equi obnoxii sunt, & qui pedum plantis accidere solet, graviter dolebant. Ut vero in Seleucianos pervenit campos, & exercitum, sicuti imperaverat, paratum haud invenit (id enim neglexerat Alexius) mentem alio convertit, Torosum cum omnibus viribus cupiens invadere. Alexium igitur C præmisit, ut Torosum aggrediendo, ibi distineret: ipse vero a tergo secutus est, haud plures quingentis secum ducens armatos. Captusque continuo, ac in Romanorum potestatem venisset Tyrannus, nisi ipsum fortuna quædam inopinato servasset. Quidam enim mendicus, quales multi ex Latinis nationibus euntes in Palæstinam, montes & sylvas vagabundi percurrunt, ac nihil non tritum relinquunt, obvius Imperatori factus, auri statere ab illo accepto, quanta potuit celeritate ad Torosum contendit, ac Imperatoris adventum nuntiavit. Quo ille audito, nec injuria, perculsus, iis nemini, præterquam Thomæ & Corcæ sibi fidis quæ acceperat, indicatis, huc illuc errans & palabundus vagatur. Imperator postridie Ciliciam invadit: eo D nullibi invento, Castellum in Lamo ardnum maxime nullo labore expugnat. Deinde Cistramum capit, & Anazarbum urbem celeberrimam, progressusque Longiniadem, cum adjacentibus agris, Imperio subjicit. Inde ad Tarsum Cilicum Metropolim profectus, urbem primo intercipit impetu: & Tili castrum validissimum, missis eo nonnullis, Romanorum juri asserit. Qua vero ratione Tarsum, quæ ne a multis quidem millibus expugnari vix potest, ipse eodem, quo accessit, die ceperit, narrabo. Ubi enim urbem ægre expugnari posse advertit, frustra ibi tempus terere inconsultum putans, deflexit ad alia oppida: Theodorum vero sororium, cognomento Batatzem, ad eam circum- E sidendam misit. Sed nondum ad urbem advenerat Theodorus, cum milites, qui in propugnaculis stabant, adventare Imperatorem rati, ingenti perculsi metu, de turribus sese dedere præcipites, mortemque sic miseri acerbam oppetiere. Ita quidem capta est Tarsus.

Edit. Parif. pag. 103.

XVIII. Cum hæc adverterent Torosius & Renaldus Princeps, ad Imperatorem Legatos mittere non ausi, utpote multorum a se perpetratorum malorum conscii, ad illius agnatos misere, qui pro iis eumdem deprecarentur. Id ubi ad votum respondit, Renaldus, animo undique anxius, quidque ageret incertus, arcem Antiochenam Imperatori se traditurum spondet, si delictorum suorum concederetur oblivio. Noverat enim Antiochenum Pontificem, quem ex sua gente sibi illi præfecerant, ac Patriarchæ nomine donabant, inimicum sibi infensumque esse ea ex causa. Renaldus, ut mox ante diximus, cum se in extrema rerum penuria constitutum videret, non modo Cyprum deprædari constituit, sed & Pontificem hunc in secretum abductum aggressus, pecunias sibi ab illo dari postulavit, non ignaro quanta egestate premeretur. Id cum renuisset, vestibus homini detractis, corpus multis primum verberibus cæsum, ardente tum æstate, vulneribus melle illitis, siccandum Soli exposuit. Ibi tum vespæ & apes & muscæ, & cætera sanguinem ebibentia animalcula, nudato prorsus corpori insidentia, sanguinem ejus sugebant. Quibus adactus tormentis, prolatas opes omnes Renaldo tradidit. Tum vero pacatus ille, consueta virum induit vestimentis, equoque insidentem per mediam ductum civitatem ipse pedes, lorum quod a sella dependebat manu tenens, est subsecutus. Verum id etsi egisset Renaldus, non minus tamen eum odio prosequebatur Pontifex, occasionemque captabat, qua illatam sibi injuriam ulcisceretur. Ideoque crebris ad Imperatorem missis Legatis, hominem in illius manus sese traditurum pollicebatur. Sed id recusante Imperatore, quod bello potius quam dolo victoriam vellet consequi, ab incœpto destitit. Ea quidem animo reputans Renaldus, supradicta cum Imperatore pacisci parat; verum illo preces aspernante, talia instituit. Abjecto capitis tegumento, manibus usque ad cubitum detectis, pedibusque nudis, cum plurimis Antiochenis per mediam incedens civitatem, ad Imperatorem pergit. Appensus erat collo funiculus, & gladius ab eo altera ferebatur manu. Erat autem illic erectum insigne Tribunal. Stabat vero procul ab Imperatorio Tabernaculo Renaldus, tamquam si ad illum accedere non auderet. Monachorum turba non Monachorum, absque sandaliis, capitumque tegumentis, Imperatorem adibat, & in genua procumbentes omnes lacrymas profundebant ex oculis, manusque protendebant. At Imperator renuenti primo similis, tandem exoratus, adesse Principem jussit. Ingredienti igitur, eo quo diximus modo, flexus Imperator delictum remisit: tum & alia multa quæ ipse voluit Imperator, sacramentis firmanti, tum etiam illud, ut Byzantio prout antea fieri consueverat, Antiochiam Pontifex mitteretur. Mira res prorsus visa qui hic forte aderant Asiaticarum gentium Legatis, Chorasmiorum, Susiorum, Ecbatanorum, Mediæque universæ, ac Babylonis, quorum Principem Magnum vocant Sultanum: præterea Nuradini Berrhææ Satrapæ, Jagupasanis Cappadociæ Phylarchi, & Abasgorum & Ibe-

Edit. Paris. pag 104.

pag. 105.

A ιη'. Τερόζης δὲ καὶ Ρενάλδος ὁ Πρίγκιψ, ταῦτα ὁρῶντες, Βασιλεῖ μὲν οὐδαμῆ διαπρεσβεύεσθαι ἐτόλμων, ἅτε μεγάλα ξυνειδότες ἑαυτοῖς κακά· ἐπὶ δὲ τῶν γνησιωτάτων αὐτοῦ τινὰς πέμποντες, ἱκέτευον, ἱλάσασθαι σφίσι τὸν Βασιλέα. ὡς δ' ἀποτύγχανον τοῦ σκοποῦ, Ρενάλδος πανταχόθεν ἐξαπορούμενος, τὴν Αντιοχείας ἀκρόπολιν ἐγχειριεῖν Βασιλεῖ διωμολόγει, εἰ κακῶν ἀμνηστεύσειεν αὐτοῦ. Συνῄει γὰρ καὶ τὸν Αντιοχείας Ἀρχιερέας, ὃν ὁμογενῆ σφίσιν αὐτοὶ ἐφιστᾶσι, Πατριάρχην δῆθεν αὐτὸν ἀλκίζοντες, δυσμένειάν τινα καὶ κότον ἐπ' αὐτῷ τρέφοντος, ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. Ρενάλδος, ὅπερ ἤδη ἐλέγομεν, ἐσχάτην ἑαυτοῦ πενίαν ξυνειδώς, Κύπρον τε καταδραμεῖν διενοήθη, καὶ τὸν B Ἀρχιερέα τοῦτον ἰδίᾳ παραλαβών, χρήματα αὐτῷ δοῦναι ἠξίου· ἐν ἀπορίᾳ γὰρ εἶναι πολλῇ τοῦτον ἐγίνωσκεν. Ὡς δ' οὐκ ἔπειθεν, τὸν ἀμφίαν ἀφελόμενος τὸν ἄνθρωπον, πολλὰς μὲν αὐτοῦ κατὰ τοῦ σώματος ἔξανε πρότερον, θέρους δ' ἀκμάζοντος, μέλιτι τὰ τραύματα ἐπιχέας, ἡλίῳ θέρεσθαι ἀφῆκε. σφῆκες τε οὖν καὶ μέλιτται καὶ μυῖαι, καὶ τ' ἄλλα τῶν αἱμοβόρων ζωυφίων, καθόλου γυμνιτεύοντος ἐγκαθίζοντα τοῦ σώματος, συνεμύζων αὐτοῦ τῶν αἱμάτων. Ὑφ' ὧν ἀπαγορεύσας ὁ ἄνθρωπος, πάντα τὸν πλοῦτον Ρενάλδῳ παρεῖχεν ἐξενεγκών. Ὁ δὲ ἐξευμενιζόμενος δῆθεν, αὐτὸν κοσμήσας συνήθως, ἔφιππον διὰ μέσης ἦγε τῆς πόλεως αὐτὸς ἐκ ποδὸς τε βαδίζων, καὶ τὸν ἐκ C τῆς ἐφεστρίδος ἠρτημένον ἐν χειρὶ κατέχων ἱμάντα. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ταῦτα ἐποίει· ὁ δὲ οὐδὲν ἧττον ἐμεμήνει κατὰ Ρενάλδου, καὶ ἐζήτει καιρὸν ὅπως ἂν ἀμύναιτο τοῦτον. Καὶ δὴ συχνὰ παρὰ Βασιλέα πέμπων, προδιδόναι οἱ κατεπηγγέλλετο τὸν ἄνθρωπον. Βασιλέως δὲ πρὸς τοῦτο ἀνανεύοντος, πολέμῳ γὰρ μᾶλλον ἢ δόλῳ περιγενέσθαι ἤθελε, τῆς ὁρμῆς ἀνεκόπτετο. Ρενάλδος μὲν ταῦτα ἐννοῶν, τὰ προειρημένα Βασιλεῖ ὑπισχνεῖτο. τοῦ δὲ μὴ προσιεμένου τὴν ἱκεσίαν, τοιά δέ τινα ἐποίει. ἀφαιρεῖται μὲν τὴν καλύπτραν τῆς κεφαλῆς, γυμνώσας δὲ τὼ χεῖρε ἄχρι καὶ ἐς ἀγκῶνας αὐτάς, ἀνυπόδετος σὺν τῶν Ἀντιοχέων πολλοῖς διὰ μέσης τῆς πόλεως πορευόμενος, ἐπὶ Βασιλέας παραγίνεται. ἐξῆπτο δὲ αὐτῷ τοῦ μὲν τραχήλου καλώδιον· χειρὶ δὲ τῇ ἑτέρᾳ ξίφος ἐφέρετο. Ἤρτ' D οὖν τηνικαῦτα βῆμα λαμπρόν. Καὶ Ρενάλδος μὲν ἀποθέν που τῆς βασιλείου σκηνῆς ἵστατο, ὡς ἂν μὴ θαρρῶν τὴν εἰσφοίτησιν. Ὁ δὲ τῶν ἀμονάχων μοναχῶν ὅμιλος, ἀσάνδαλοί τε καὶ ἀκαλυφεῖς κεφαλάς, εἰσῄεσαν ἐπὶ Βασιλέα, ἐπὶ γόνυ τε ὀκλάσαντες, δάκρυά τε τῶν ὀφθαλμῶν ἔπεμπον, καὶ τὰς χεῖρας ἀνέτεινον. Βασιλεὺς δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀνένευε, παρακληθεὶς δ' ὕστερον, παρελθεῖν τὸν Πρίγκιπα ἐκέλευσεν. εἰσελθόντι δὲ τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ, ἐπικαμφθεὶς ἀφῆκεν αὐτῷ τὸ ἐμπαρῴνημα· ὅρκοις ἄλλα τε πολλὰ πιστωσαμένῳ, ὅσα δηλονότι Βασιλεῖ βουλομένῳ ἐτύγχανε, καὶ δὴ καὶ Ἀρχιερέα ἐκ Βυζαντίου εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ ἔθος πέμπεσθαι τὸ παλαιόν. Ὅτε δὴ καὶ E θαῦμα κατεῖχε τούς, ὅσοι τηνικάδε ἐτύγχανον πρέσβεις ἐνταῦθα παρατυχόντες τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐθνῶν, Χορασμίων τε καὶ Σουσῶν καὶ Ἐκβατάνων, Μηδείας τῆς ἁπάσης καὶ Βαβυλῶνος, ὧν δὴ τὸν Ἄρχοντα Μέγαν ἐκεῖνοι ἀλκίζουσι Σουλτάν. Νουραδίν τε τοῦ Βερροιαίου Σατράπου, καὶ Ἰαγουπασᾶν τοῦ Περσῶν Φυλάρχου, καὶ Ἀβασγῶν

καὶ Ἰβήρων. Ἔτι δὲ καὶ Παλαιστινῶν καὶ Ἀρμενίων, τῶν ἐπέκεινα Ἰσαύρων. Ταῦτα μὲν οὖν τῇδε ἐπράττετο.

ιθ΄. Βαλδουῖνος δὲ ὁ Παλαιστίνης Ῥὴξ ἐπὶ Βασιλέα πέμψας, ἐδεῖτο συγγενέσθαι αὐτῷ, περὶ μεγάλων τινῶν, ὥσπερ ἔλεγε, κοινωνήσων. Ἦν δὲ σκῆψις τὸ πρᾶγμα. Τῇ γὰρ Ἀντιοχείας ἐποφθαλμίζων ἀρχῇ ἐν γειτόνων αὐτῷ καθεστώσῃ, οὐκ ἔχων ὅπως ἂν αὐτῆς τεύξοιτο, ἐπειδὴ μάλιστα τὰ κατὰ Ῥενάλδον ἔμαθε, ξυμβουλεύει Βασιλεῖ μηδόλως τοῦτον μεθίεσθαι, ὡς εἰ ἐκ ποδῶν ἐκείνου γεγονημένου, Ἀντιοχεῦσιν ἅτε δι' αὐτὸν σεσωσμένοις, ὅσα καὶ δούλοις αὐτοὺς χρήσεσθαι, ἢ καὶ περὶ ἀμφοῖν βασιλείαν παραιτησαμένων, οὐδὲν ἧττον αὐτοῖς ἐπιστατεῖν. Ταῦτα βουλευσάμενος ἐν Ἀντιοχείᾳ παραγίνεται. εἰς λόγους τε Ἀντιοχεῦσι καταστὰς, ὑπεμίμνησκέ τε ἐπιτηδείως αὐτοὺς, ὅπως ἐπὶ τῷ αὐτοῖς ξυνοίσοντι ἐνταῦθα Παλαιστίνης ἀφίκοιτο, καὶ ὡς χάριτος αὐτῷ μεγάλης ὀφειλέται τυγχάνουσιν ὄντες. τῶν δὲ ὁμολογούντων, ἐδεῖτο καὶ πάλιν Βασιλέως ὅπως ἂν αὐτῷ συγγένοιτο. Ὁ δὲ συνεὶς τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐννοίας, τὸ μὲν πρῶτον ἀπέφησε, μὴ ἂν τῆς δεούσης τυχεῖν αὐτὸν ἰσχυριζόμενος φιλοφροσύνης καὶ δεξιώσεως, εἴγε ἐπὶ μέσων πολεμίων ἔργων ἐντρίβοντι ὁμιλήσειε αὐτῷ. ἐγκείμενον δ' ἔτι μᾶλλον ὁρῶν αὐτὸν, καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ὁσημέραι ἱκετεύοντα, ἐπένευσέ τε τῇ αἰτήσει, καὶ ἥκειν ἐκέλευε. Λέγεται οὖν ὅτι ἐξιόντα τῆς πόλεως περιστάντες αὐτὸν οἱ Ἀντιοχεῖς ἐδέοντο, ὅπως ἂν αὐτοῖς δυνατὸς εἴη Βασιλέα σφίσι καταλλάξαι. Ἐν τούτῳ δὲ τοιάδε τινα ἐς τὴν Βασιλέως συνέπεσεν αὐλήν. Ἦν τις ὑπογραμματέων αὐτῷ Θεόδωρος ὄνομα, ἐπίκλησιν Στυππειώτης. Οὗτος ὁ Θεόδωρος, τά τε ἄλλα Βασιλεῖ οἰκειότατος ὢν, καὶ δὴ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ κανικλείου πεπίστευτο λειτουργίαν, ἀλλὰ σκαιός τις καὶ δύσνους περὶ αὐτὸν φωραθείς τε καὶ ἐξελεγχθεὶς, ὄψεώς τε αὐτὸς καὶ γλώττης ὁ κακοδαίμων ἐστέρητο. Τόν τε γὰρ τῆς ζωῆς αἰῶνα ἐκμεμετρῆσθαι Βασιλεῖ ἤδη, ὡς ἀπὸ τρίποδος ἀπεφοίβαζε τοῖς πολλοῖς. Καὶ χρῆν ἔλεγε τὴν Ῥωμαίων βουλὴν, μηκέτι νεανίᾳ μηδὲ σφριγῶντι τὴν ἀρχὴν παραδοῦναι, ἀλλ' ἀνδρὶ γεγηρακότι τε ἀκριβῶς, καὶ ἐξώρῳ τῆς ἡλικίας, ὅπως ἐκείνου τῷ λόγῳ ἄρχοντος, ὡς ἐν δημοκρατίᾳ τὰ τῆς πολιτείας μᾶλλον διοικοῖτο. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν Θεόδωρον τῇδε συνέπεσε. Τότε δὲ καὶ Γεώργιος ὁ τῶν Βασιλικῶν ἐξάρχων σαλπιστῶν, ὃν δὴ Πριμικήριον τῆς αὐλῆς ἔθος ὀνομάζειν ἐστὶν, ἐπίκλησιν Πυρρογεώργιος, οὐκ ἐπὶ μικροῖς καὶ αὐτὸς Βασιλεῖ προσκεκρουκὼς, ἵλεω τε αὖθις τετύχηκεν αὐτοῦ, καὶ ἄχρι ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐπεπόνθει, τὴν δὲ ἀρχὴν ἀποβεβλήκει ταύτην.

κ΄. Βασιλεὺς δὲ προσιέναι τὸν Ῥῆγα μαθὼν, ἄλλο τε ἄλλως τῶν ἐπὶ δόξης προσυπαντᾶν αὐτῷ ἔπεμπε, καὶ ἀεὶ τοὺς ἐπιδοξοτέρους κατόπιν, ἄχρι καὶ τῶν ἐπ' ἀδελφιδαῖς αὐτῷ γαμβρῶν, προσομιλοῦντας αὐτῷ, καὶ τὰ εἰκότα τιμήσοντας, ἕως παρ' αὐτὸν Βασιλέα ἦλθεν. Ὁ μὲν οὖν οὕτως ἀξίως τοῦ Δαβὶδ θρόνου καὶ ἐτίμα καὶ ἐδεξιοῦτο τὸν ἄνθρωπον. Ὁ δὲ τούτοις κατεπαρθεὶς, εἴτε καὶ ξύμφυτόν τινα τρέφων ἀλαζονείαν, ἐπειδήπερ εἰς τὴν Βασίλειον παρῆλθεν αὐλὴν, ὑπό τε τῶν βασιλείων ῥαβδούχων, καὶ Ῥωμαίων τῶν ἐπὶ δόξης παραπεμπόμενος, ἐνταῦθα τοῦ ἵππου ἀπέβη, ἔνθα καὶ Βασιλεὺς αὐ-

A rorum, necnon & Palæstinorum & Armeniorum, qui ultra Isauros habitant. Hæc tum quidem ibi gesta.

XIX. Interea Balduinus Palæstinæ Rex per Legatos colloquium Imperatoris expetiit, de rebus aliquot majoris momenti cum illo acturus. Verum hæc in speciem gerebantur. Cum enim Antiochiæ Principatui, terris suis vicino, inhiaret, neque eum facile posset sibi comparare, priusquam ea, quæ de Renaldo evenerant, edoceretur, id Imperatori consilii dederat, ut nullo hominem modo admitteret: illo enim de medio sublato, fore ut vel Antiocheni qui ab eo fuissent servati, sibi in posterum obnoxii deservirent: vel si utriusque detrectarent imperium, nihilo secius ipsis B dominaretur. Ejusmodi dato consilio Antiochiam venit, habitoque cum oppidanis sermone, in memoriam iis revocavit, quomodo propter eorum commoda ea Palæstina huc advenisset, & quantum sibi ob idipsum deberent. Iis annuentibus, rursum Imperatorem de mutuo congressu sollicitat. At ille perspecta hominis mente, id primum renuit: neque enim convenienti cultu ac officiis exceptum iri affirmabat, siquidem interim dum inter medios hostes res bellicas tractat, is illi congrederetur, ac cum eo colloquium haberet. Ut vero magis instare eum vidit, & eadem in dies rogare, annuit tandem precibus, & venire jussit. Ajunt urbe exeuntem circum stetisse Antiochenos, rogasseq; enixius, ut Imperatorem C sibi reconciliare anniteretur. Interea & hæc in Imperatoris accidere Palatio. Quidam ex illius Scribis nomine Theodorus, cognomento vero Stypiotes, tum aliis ipsi familiarissimus, tum etiam Canicleo ea ætate Præpositus, cum Principi cæteroquin infidus infestusque deprehensus ac convictus esset, oculis miser & lingua privatus est. Exactum jam quippe esse Imperatoris vitæ terminum, velut ex tripode, apud multos vaticinabatur, ajebatque non adolescenti & vegeto committendum deinceps Romanum Imperium, sed ætatis provectæ viro, & senio jam confecto, ut in speciem eo imperante, publicæ res, veluti in populari regimine, administraren- D tur. Hæc tum quidem acciderunt Theodoro. Eodem tempore Georgius tibicinum Imperatoris præfectus, qui Primicetius aulæ vulgo vocari solet, cognomento Pyrrogeorgius, commisso & ipse non levi in eum delicto, clementem expertus Principem, nihil aliud mali passus est, nisi quod eo munere exciderit.

Edit. Paris. pag. 107.

XX. Imperator vero, ut adventare Regem rescivit, variis in locis viros dignitatibus conspicuos ipsi jussit occurrere, ita ut honoratiores postremo semper essent, usque ad ipsos ex fratribus neptium viros, qui cum eo sermonem haberent, variisque illum prosequeren- E tur honoribus, donec ad ipsum perveniret Imperatorem. Ita ille ex Davidici Throni majestate tum coluit hominem, tum officiose excepit. Quibus is elatus, sive quod insitam ab ipsis natalibus aleret nescio quam ostentationem, postquam Imperatorium ingressus est Palatium, Imperatoria custodia, illustribusque aulicis eum deducentibus, eo loci equo desiliit, ubi idipsum facere consuevit Imperator. Ex quo facto insolentiam fastumque illius advertens Prin-

ceps, multa ad majorem honorem pertinentia deinceps intermisit. Nihilominus eum vidit, allocutusque est & sede humiliori considere jussit. Sæpius etiam cum illo est congressus, eumque convivio excepit crebrius. Cum vero ea quæ Renaldus cum Imperatore pepigerat Antiochenis non placerent, cum propter copias quibus adjuvare Imperatorem tenebantur, civitate nimirum prioribus viribus longe imminuta, tum propter Patriarcham, qui in posterum Byzantio Antiochiam mittendus erat, venere ipsi iis de rebus Imperatorem supplicaturi. Balduinus quoque eadem rogabat Principem, & non difficilem exoratu videns, concidere ad illius genua Legatos jussit. Is vero animo revolvens, utra res majori esset honori Romanis: ut minorem manum ad militiam conferrent, statim annuit: crebro enim quod supra vires exigitur, via adimpletur. Cum quantæcumque præterea adductæ copiæ ad servitutis argumentum plus satis sufficiant. Pontificem autem aliunde quam Byzantio assumi, negavit se permissurum. Id illi libenter accipientes, in civitatem redierunt. Eum finem habuera res cum Renaldo gestæ. Interea Imperator in Torosium pergere instituit: sed ille primo loca deserta, & montes Tauricos pervagatus; tandem Balduino etiam pro eo apud Imperatorem intercedente, venit & ipse in Romanorum castra, supplicis miserandique viri habitu. Admisso itaque Toroso ab Imperatore, &

Edit. Paris. pag. 108.

inter Romani Imperii clientes adscripto, bellum solutum est.

XXI. Sed enim Antiocheni, ubi Imperatorem in civitatem suam adventare perceperunt, veriti, ut par erat, ne si intromitterentur Romanorum copiæ, ab iis expellerentur; anxii vero qua ratione Imperatorem averterent a proposito, hosce minime sanos commenti prætextus, eos ad illum detulere: quosdam videlicet esse ex suis audaculos, qui Imperatorem, cum in urbem inermis omnino veniret (neque enim id futurum aliter putabant) factis insidiis opprimerent. Sed ille dolum advertens, nequaquam locum habituram fraudem dixit: mox, converso ad circumstantes sermone, ea fieri non posse respondit, tum propter alia, tum id maxime quod Rex quidem procul ab Imperatoris corpore inermis incederet: Renaldus autem & alii circa equi phaleras, & ephippii lora occupati, pedibus irent sine ullis armis: Imperatorem denique magna, uti moris est, Barbarorum bipenniferorum turba circumstaret. Ita hosce sermones respuit. Civitatem autem ingressurus, duplicem induit loricam; ad ejusmodi enim sustinendos labores indefessum corpus assuefecerat. Vestem præterea quamdam lapillis distinctam superinduit, interioribus pondere haud cedentem. Diademate denique, aliisque Imperatoriis ornamentis pro more, redimitus est. Quod vero mirari subit, peracto istic eodem modo, quo Byzantii solebat, triumpho, cum ad Petri Apostoli pervenisset Templum, alacriter equo desiliit, rursumque illum inscensurus, saltu resiliit in eumdem, quod vel leviter armatorum, aut inermium vix aliquis potuisset. Tum illi occurrit civitatis Pontifex stolam Sacerdotalem indutus, cum omni Clericorum ordine.

τὸ ποιεῖν εἴθιστο. Ἐφ᾽ οἷς ἀγερωχίαν αὐτοῦ καταγνοὺς Βασιλεὺς, πολλὰ τῶν ἔτι μᾶλλον εἰς τιμὴν ὁρώντων ἐνέλιπεν αὐτῷ. Εἶδε δὲ ὅμως αὐτὸν καὶ προσεῖπεν, ἕδραν δέ τινα χθαμαλὴν καθιζῆσαι παρέθετο. συνωμίλησέ τε πολλάκις αὐτῷ, καὶ ἐν συσσιτίῳ παρέλαβεν. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἤρεσκεν Ἀντιοχεῦσι τῷ Ρενάλδῳ ὡμολογημένα, ὅτε δυνάμεις, μεθ᾽ ὧν Βασιλεῖ συμμαχεῖν ἔμελλον, ἅτε ἀπερρυηκυίας τῇ πόλει τῆς πάλαι ἰσχύος, καὶ τὸν Ἀρχιερέα ἐκ Βυζαντίου ἐπὶ Ἀντιοχείας στέλλεσθαι, καὶ ἦλθον τούτων ἕνεκα Βασιλέως δεησόμενοι, Βαλδουΐνος καὶ ὑπὲρ τούτων τὸν Βασιλέα παρῃτεῖτο. οὐ σφόδρα δὲ ἀνανευόμενον γνοὺς, καὶ πρὸ τῶν ἰχνῶν αὐτοῦ τοὺς πρέσβεις ἐρρίπτει. Ὁ δὲ ὁπότερον τῶν δυοῖν μᾶλλον Ῥωμαίοις τιμὴν φέρει διανοησάμενος, τὸ μὲν σὺν ἐλάσσονι στρατεύειν δυνάμει, αὐτίκα ἔδωκε. Τό, τε γὰρ ὑπὲρ ἰσχὺν ἀπαιτούμενον, ἑπομένην ὡς τὰ πολλὰ τὴν παράβασιν ἔχει, καὶ ἄλλως ἀρκεῖ πρὸς δουλείας ἔνδειξιν, καὶ τὸ ποσονοῦν ἐστὶν οὐ προσαγόμενον. Ἀρχιερέα δὲ ἀλλαχόθεν ποθὲν, ὅτι μὴ ἐκ Βυζαντίου εἶναι, οὐκ ἔφασε καταδέξασθαι. ἅπερ ἄσμενοι ἐκεῖνοι δεξάμενοι, ἐς τὴν πόλιν ἀπηλλάττοντο. Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὸν Ρενάλδον ἐνταῦθα τὸ πέρας ἔσχε. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ Τερόζην ἰέναι λοιπὸν διενοεῖτο. ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐπὶ χώρους τε ἐρήμους καὶ τὰ ὄρη ἐξέτρεχε τὰ Ταυρικά. εἶτα Βαλδουΐνου καὶ περὶ αὐτοῦ τὸν Βασιλέα ἱκετεύσαντος, ἦλθε κἀκεῖνος ἐν τῷ Ῥωμαίων στρατοπέδῳ ἱκέτης ἐλεεινός. Βασιλεὺς δὲ αὐτὸν προσηκάμενος, δούλοις τε τῶν Ῥωμαίων ἐνέγραψε, καὶ τὸν πόλεμον λοιπὸν ἔλυσεν.

κα´. Ἀντιοχεῖς τοίνυν ἐπειδὴ τῆς πόλεως ἐπιβαίνειν ἤδη Βασιλεὺς ἔμελλεν, ἔδεισαν μὲν, ὡς τὸ εἰκὸς, μήποτε Ῥωμαίων δυνάμεις ἔνδον εἰσφρήσασαι, ἐκεῖθεν αὐτοὺς ἐξελαύνειν πειράσωνται. Οὐκ ἔχοντες δ᾽ ὅπως τὴν Βασιλέως ἀποτρέψωσιν ὁρμὴν, σκήψεις οὐχ ὑγιεῖς τινὰς ἀναπλάσαντες προσῆγον αὐτῷ. Αἱ δὲ ἦσαν, ὡς ἄρα τῶν τινες παρ᾽ αὐτοῖς πλημμελεῖς συνώθοιντο, ἐπειδὰν Βασιλεὺς ἐπὶ τὴν πόλιν εἰσέλθοι, ἄνοπλος δὴ πάντως, οὐ γὰρ ἐπῄει ἄλλως, ἐπιβουλῇ τινὶ κατ᾽ αὐτοῦ χρήσασθαι. Ἀλλὰ Βασιλεὺς τὸν δόλον ξυνιδὼν, οὐκ ἔφη χώραν ἕξειν τὸ πλαττόμενον, καὶ κατέλεγεν ὑπολαβὼν τοὺς ἀμφ᾽ αὐτὸν, ὅπως ἀδύνατά ἐστι ταῦτα, διά τε ἄλλα, καὶ οὐχ ἥκιστα, τὸ, τὸν μὲν Ῥῆγα πολλῷ ἄποθεν τοῦ βασιλείου ἄνοπλον μέλλειν πορεύεσθαι σώματος· Ρενάλδον δὲ καὶ τοὺς ἄλλους περὶ τὰ φάλαρα τοῦ ἵππου, καὶ τοὺς τῆς ἐφεστρίδος πονεῖσθαι ἱμάντας, πεζῇ τε χωροῦντας, καὶ ὅπλων ἄνευ παντός. Αὐτόν γε μὴν τὸν Βασιλέα πολύν τινα πελεκυφόρων Βαρβάρων ὅμιλον περιέπειν, ὥσπερ ἔθος ἐστί. Τοὺς μὲν δὴ λόγους τούτους οὕτως ἀπεδοκίμαζεν. Εἰς δὲ τὴν πόλιν εἰσελαύνειν μέλλων, διττοὺς περιέθετο θώρακας, ἀκαμάτῳ σώματος ἰσχύϊ πρὸς τοῦτο ἐναγόμενος. Ὁ δὲ καὶ κάνδυν πρὸς τούτοις καταλιθόν τινα περιέκειτο, ἄχθος τῶν ἔνδον οὐκ ἔλαττον. καὶ στέφος, καὶ τ᾽ ἄλλα τῷ Βασιλεῖ ἐξ ἔθους. Ὁ δὲ θαυμάζειν ἔχω, τὸν θρίαμβον τρόπον, ὃν ἐν Βυζαντίῳ τελεῖσθαι εἰώθει, τελεσθέντος ἤδη, ἐς τὸν Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου καταντήσας νεὼν, κοῦφά τε ἀπέβη τοῦ ἵππου, καὶ αὖθις ἐπιβαίνειν μέλλων, σὺν ἅλματι ἀνέθορεν, ὥσπερ οὐδὲ τῶν ψι-

λῶν τις καὶ ἀνόπλων. Ὅτε δὴ ὁ τῆς πόλεως Ἀρχιερεὺς ὑπήντα πεζῷ τῇ ἱερατικῇ ἀμπεχόμενος στολῇ, σὺν τῷ ἱεροπόλων τῷ πλήθει παντί. Ἐχειρίζοντο δὲ τύπους σταυρικούς, καὶ τὰ ἱερὰ προύφερον λόγια, ὡς ἐκπεπλῆχθαι τὸ ξένον ἅπαν καὶ ἔπηλυ, ὁρῶν πρὸς τούτοις, Ῥενάλδον μὲν, καὶ τοὺς ἐπὶ δόξης Ἀντιοχέων, πεζοὺς ἀμφὶ τὸν βασίλειον παραθέοντας ἵππον. Βαλδουῖνον δὲ ἄνδρα στεφηφοροῦντα μακρὰν ἄποθεν, ἔφιππον μὲν, παντάπασι δὲ ἀσήμαντον, πορευόμενον. Ὁ μὲν δὴ θρίαμβος ἐπὶ τούτοις τετέλεστο. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ ὀκτὼ τῇ πόλει παραμείνας ἡλίους, ἐκεῖθεν ἀπήλαυνε. Τοσαύτην γε μὴν δουλοπρέπειαν Ἀντιοχεῖς εἰς αὐτὸν ἐπεδείξαντο, ὥστε αὐτοῦ τοῖς Ῥενάλδου ἐνδιατρίβοντος δόμοις, οὐδεὶς οὐδαμῶς τῶν ἀμφιβαλλόντων παρὰ τοῖς ὁμογενέσιν ἐδικάσατο δίκην, ὅτι μὴ παρὰ Ῥωμαίοις.

κβ'. Ταῦτα κατορθώσας Βασιλεὺς, ἐπὶ Νουραδὶν ἰέναι συνεσκευάζετο. Ἀλλ' ἐκεῖνος τὴν ἔφοδον γνοὺς, τὸν Σαγγέλη τε ἔλυσεν υἱὰ, ἄνδρα Ἰταλὸν, καὶ τὸν τοῖς ἐν Παλαιστίνῃ ἐφεστῶτα ἱππεῦσιν, ὃν Τεμπλουμαΐστορα Λατῖνοι ὀνομάζουσι, ἐπισημοτάτους ἄμφω, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἄλλων γεγονότων πολλούς. τοῦ γε μὴν ἀγελαίου καὶ σύγκλυδος ὄχλου, εἰς ἑξακισχιλίους, μάλιστα οἱ ἐκ τῆς Ἀλαμανῶν καὶ Γερμανῶν ἐτύγχανον ἐζωγρημένοι τότε στρατιᾶς, ὁπηνίκα ἐκεῖνοι ἐπὶ Ἀσίαν ἐστράτευον. Ταῦτα Νουραδὶν ἐποίει, πρὸς δὲ καὶ συνεξοίσειν Βασιλεῖ τὰς ἐν Ἀσίᾳ διωμολόγηκε μάχας. ἐφ' οἷς προσδεξάμενος αὐτὸν, ἀπέσχετο τοῦ σκοποῦ. Ἀλλ' ὀλίγῳ ὕστερον καταλύειν ὡρμήθη τὰ δεδογμένα, οὐ μὴν καὶ πέρατι τὸν σκοπὸν ἔδωκεν, ὡς δῆλον ἑξῆς γενήσεται. Σαρακηνῶν γὰρ ὅμιλος, τοῦ Νουραδὶν μηδὲν ξυνειδότες, προσλοχήσαντες Ῥωμαίων, τῶν ἐπὶ χορτολογίαν ἰόντων, ἐκάκωσάν τινας. Ὁ γοῦν Βασιλεὺς, ἐνέδρας καὶ αὐτὸς ἐν ἐπιτηδείῳ τινὶ τοῦ χώρου ἐκείνου στησάμενος, ἅμα ἡμέρᾳ καὶ αὐτὸς συνεπιτίθεται τούτοις, μηδὲν προϊδοῦσιν. Ἐπεὶ δὲ ἐτρέψατο, κυνηγεσίων ἐπιθυμήσας, ἐξῄει παρὰ τοῖς ἀνωτάτω πεδίοις Συρίας θηράσων. πρᾶγμα καὶ τοῖς νῦν χρόνοις καὶ ἀκουσθῆναι φοβερόν. Προῄεσαν τοίνυν αὐτοῦ ἄνδρες, οἷς ἔργον κοίτας θηρῶν ἀνιχνεύειν, οὐ πλείους τῶν ἕξ· ἀλλ' οὔπω ἐπὶ πλεῖστον προῆλθον, καὶ τέσσαρες καὶ εἴκοσι πολεμίων ὁπλοφόροι παρεφάνησαν τούτοις, ἔργον ποιούμενοι, ὅπως Ῥωμαίων τινὰς δόλῳ ἐπὶ τὴν κατὰ νώτου ἐλλοχῶσαν παρελκύσωσι στρατιάν. ἅμα τε οὖν εἶδον οἱ θηροσκόποι ἐκεῖνοι, καὶ ἅμα ἐς τὸ τοῦ παρὰ πόδας αὐτοῖς ποταμοῦ ῥεῦμα καθῆκαν ἑαυτούς, διανηξάμενοί τε ἐπὶ Βασιλέα ἦλθον, τὰ συμπεπτωκότα σφίσι μηνύοντες.

„Ὁ δὲ πρὸς τὴν ἀκοὴν οὐ διαταραχθεὶς, Ἄγωμεν, „ἔφη, ἔνθα τοὺς πολεμίους εἶναι φατέ. Τῶν δὲ ὀκνήσει πολλῇ ἐχομένων, αὐτὸς ἄλλως τῷ ἵππῳ ἐπιστρέψας χαλινὰ, τὴν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐφέρετο. Ἐξάπινα τοίνυν Σαρακηνῶν στρατιὰ τῶν τῇδε ὑποκρύψασα χωρῶν, μυριοπληθὺς ἐξεφάνη. Ὁ δὲ μηδὲν ὑποστειλάμενος, σὺν ῥύμῃ πολλῇ παρὰ μέσους εἰσπίπτει ἄνδρας ὁπλίτας, οὕτω πολλούς· καὶ δὴ τρεψάμενος αὐτούς, οὐ πρότερον διώκων ἐπαύσατο, πρὶν ἐντὸς φρουρίων, ἅπερ ἐνταῦθα ἵδρυται, εἰσέπεσον φεύγοντες οἱ πολέμιοι· νεκρῶν τε ἐπλήσθη τὸ πεδίον ἐκεῖνο. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀναχωρήσας, τὰ δεδογμένα, ὥσπερ εἴρηται, παρακινεῖν ἤθελεν. ἀλλὰ φῆμαι τινὲς ἐξ Ἑσπέρας ἐπιστᾶσαι, αἳ δὴ συγχυθῆναι τὰ τῇδε

Tenebant ii præ manibus Cruces, præferebantque sacra Evangelia: ita ut stupore quodam percellerentur peregrini & advenæ, cum ad hæc Renaldum, nobilesque Antiochenos, pedibus equum Imperatorium circumstantes viderent; Balduinum autem virum coronatum, equo quidem insidentem, cæterum nullis conspicuum regiis insignibus. In hunc modum transactus est triumphus. Imperator octiduum in urbe intermoratus, inde abscessit. Tanta autem veneratione eum prosecuti sunt Antiocheni, ut quamdiu in ipsis Renaldi ædibus mansit, de rebus controversis coram ejusdem Gentis Judicibus nemo causam dixerit, sed de iis Romani cognoverint.

XXII. His rebus rite confectis, in Nuradinum expeditionem paravit Imperator. Verum ut illius percepit adventum, Sanctogidiani Comitis filium, Italicæ gentis virum, eumque qui Palæstinis præerat equitibus, quem Magistrum Templi Latini vacant, ambos homines claros, carceribus exemit, vinculisque solvit: insuper etiam alios nobiles complures; gregariæ vero & passim collectæ multitudinis, ad sex millia, quos maxime de Alemannorum & Germanorum exercitu ceperat, cum bellum in Asia illi gererent. His peractis, secuturum se præterea ad bella Asiatica Principem pollicitus est Nuradinus: quibus admissis conditionibus, Imperator a proposito destitit. Sed non multo interjecto tempore pacta ista convellere aggressus est, etsi quæ statuerat, haud confecit, uti deinceps commemorabitur. Saracenorum enim agmen, inscio Nuradino, in Romanorum aliquot qui pabulatum exierant, structis insidiis, irruerunt. Quod ubi Imperator cognovit, loco & ipse maxime idoneo insidias locat, ac prima luce nec opinantes adoritur. His in fugam actis, venandi tactus desiderio, in superiora Syriæ loca venatum abiit: rem ausus quæ hac etiam ætate audientibus horrorem incutiat. Præcedebant igitur haud plusquam sex viri, qui ferarum cubilia investigarent. Nec longe adeo erant progressi, cum quatuor & viginti ex hostibus armati prodiere, & in eorum conspectum venere, ut quosdam Romanos dolo ad positum a tergo in insidiis exercitum pertraherent. Simul atque id advertetunt illi ferarum indagatores, continuo in profluentem, qui coram aderat, amnem sese demisere, nandoque illum emensi, contendere ad Imperatorem, & quæ sibi accidissent retulere. Verum ille nihil utique ejusmodi perturbatus nuntio, *Eamus*, inquit, *quo loco esse hostem dicitis*. Cum vero cunctarentur ii ac pigritarentur, ipse admissis habenis equo in hostes fertur. Sed mox innumerus Saracenorum exercitus, qui iis in locis sese subocultaverat, derepente apparuit. Nec cunctatus tamen, magno impetu in medios irruit bellatores, iisque numero licet præpollentibus in fugam versis, insequi hostes non prius abstitit, quam in adjacentia præsidia sese recepissent; iisque, ubi prælium contigit, campus cæsorum corporibus opertus est. Ob hæc igitur ad exercitum reversus, quæ sanciverat pacta solvere, ut dixi, voluit: sed allati ex Occidente rumores, quidam, res ibi

Edit. Paris. pag. 109.

innovari nuntiantes, ab incœpto eum prohibuere. Eodem etiam tempore Balduinus manu læsus est ejusmodi ab causa. Venanti iis in locis Principi, aderat & ipse in ea exercitatione socius. Nam qui in cæteris rebus Imperatorem admirabatur, num & in ea præstaret, cognoscere gestiebat. Itaque agilitatem & pernicitatem Principis, mire in his exerciti, imitari contendens, imprudens cum equo concidit, &, ut dixi, manum graviter læsit: quem in præsentia alligans Imperator, idoneis adhibitis remediis, paucis post diebus sanavit. In his enim illorum superabat artem, qui se per omnem vitam in Medicina exercuerant. Inde & venas egomet secantem vidi, & pharmaca ægrotis, Medicorum penuria, præbentem. Ad hæc multa Asclepiadarum scientiæ addidit, quæ illi a tot sæculis fuerent incognita, tum in fomentis, tum in ipsis potionibus; quæ omnia colligere facile quivis poterit ex communibus Nosocomiis, quæ Xenones vocari valgo solent. Inde Byzantium reverti statuit Imperator: ut vero breviori itinere eo perveniret, relicta Pamphylia, per mediam Lycaoniam exercitum egit, licet multum obnitente Saltano. Ubi autem ad Arandem civitatem pervenit, consternati Persæ fugam capessivere, Romanos statim ad Iconium castra posituros rati. Verum ut adverterunt ab iis hostile nihil perpetrari, resumpta fiducia, commeatum abunde illis suppeditarunt. Non potuere tamen omnino Persæ conceptam pridem animo indignationem continere: adeo ut cum jam ad Cotyæum essent Romani, nonnullos ex iis, qui a cætero exercitu longius evagati fuerant, aggressi, partim cæderent, partim vivos caperent. Imperator igitur Byzantium rediit, peractoque triumpho, ac Deo ob partas victorias actis gratiis, Palatium ingressus est.

Edit. Paris. pag. 110.

A διάγγελον, διεκώλυσαν τοῦτον τῆς ἐγχειρήσεως. Τότε καὶ Βαλδουίνῳ κατεάγνυται ἡ χείρ, ἀπ' αἰτίας τοιᾶσδε. Θηρευομένῳ ἐνταῦθα τῷ Βασιλεῖ, παρῆν καὶ αὐτὸς τοῦ γυμνασίου κοινωνός. Τοῖς γὰρ ἄλλοις πᾶσιν ἐκπεπληγμένος τὸν Αὐτοκράτορα, καὶ τοῦτο τὸ μέρος εἴγε εὐδοκιμοίη ἤθελε γνῶναι. Ταῖς τοίνυν τοῦ Βασιλέως συνεπεκτείνεσθαι καὶ αὐτὸς φιλοτιμούμενος ὁρμαῖς, δαιμόνιόν τινα περὶ ταῦτα στρεφομένου τρόπον, ἔλαθε σὺν τῷ ἵππῳ κατολισθήσας, τήν τε χεῖρα, ὥσπερ εἴρηται, κακῶς ἔπαθεν, ἣν ἐν τῷ παραυτίκα καταδήσας Βασιλεὺς, τά εἰκότα τε ἐπιμελησάμενος, ὀλίγαις ὕστερον ἀπήλλαξεν ἡμερῶν. Ἦν γὰρ δὴ τά γε τοιαῦτα πολλοὺς τῶν διὰ βίου περὶ τῆς ἰατρῶν ἀναγραφέντων παρελαύνων τέχνην.
B Ἀμέλει καὶ φλέβας εἶδον αὐτὸν ἔγωγε τέμνοντα, καὶ φάρμακα νοσοῦσι τεχνιτῶν ἀπορίᾳ παρεχόμενον. ἤδη δὲ καὶ πολλὰ τῶν Ἀσκληπιαδῶν συνεισενηνεγμένον ἐπιστήμῃ, ἅπερ ἄγνωστα ταύτῃ τοῦ παντὸς ἔμεινεν αἰῶνος, τῶν ὅσα ἐπιχεῖσθαι πέφυκε καὶ ὅσα ποτά· ἃ καὶ ἐξέστι τῷ γε βουλομένῳ ἐκ τῶν κοινῶν ἀναλέγεσθαι νοσοκομείων, ἃ ξενῶνας καλεῖσθαι ἔθος ἐστίν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον. Ὁ δὲ Βασιλεὺς τῆς ἐπὶ Βυζάντιον λοιπὸν ἐμέμνητο. ὡς δὲ τὴν ἐπιτομωτέραν ὁδεύσειε, Παμφυλίας ἀφέμενος, Λυκαονίας μέσης τὸν στρατὸν ἦγε, καίτοι πολλὰ πρὸς τοῦτο τοῦ Σουλτὰν ἀπολέγοντος. Ἐπειδὴ γοῦν Ἀράνδης ἀγχοῦ πόλεως ἐγένετο, καταπλαγέντες οἱ
C Πέρσαι ᾤχοντο φεύγοντες, οἰόμενοι αὐτίκα Ῥωμαίους Ἰκονίῳ προσβαλεῖν. ὡς δὲ οὐδὲν αὐτοῖς πρὸς τῶν Ῥωμαίων ἄχαρι ἐγένετο, ἀναθαρσήσαντές τε καὶ τῶν ἐπιτηδείων εἰσφέροντες ἄφθονα τούτοις παρεῖχον. Ἀλλ' οὐκ ἐς μέχρι παντὸς Πέρσαις τὸν ἐντρεφόμενον σφίσι χόλον κατασχεῖν. Ἀμέλει δὲ ἐν Κοτυαείῳ γεγονότων ἤδη Ῥωμαίων, τισὶν αὐτῶν τοῦ λοιποῦ στρατεύματος ἀπορραγεῖσιν ἐπιθέμενοι, ἔκτεινάν τε καὶ ζωοὺς εἷλον. Ὁ δὲ Βασιλεὺς τότε μὲν ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθε, θρίαμβόν τε καταγαγὼν μέγιστον, καὶ Θεῷ τὰ ἐπινίκια θύσας, ἐν Παλατίῳ κατήχθη.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΙΝΝΑΜΟΥ
ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ,
ΙΣΤΟΡΙΩΝ
ΛΟΓΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ.

IOANNIS CINNAMI
REGII GRAMMATICI,
HISTORIARUM
LIBER QUINTUS.

α'. ΟΛΙΓΩι δὲ ὕστερον Πέρσας ἀμύνασθαι τῆς εἰς αὐτὸν παροινίας ἐγνωσθεὶς, ἐς τὰς Κυψέλλων πεδιάδας τὸ στρατὸν ἤγειρε. Εν τούτῳ δὲ ἐπὶ τοὺς ἐν Ασίᾳ ἀρχάς τινας διέποντας Ρωμαίων πέμψας, ἐκέλευε κατὰ τακτόν τινα χρόνον ἄλλοθεν ἄλλον ἐμβαλεῖν εἰς τὸ Περσικόν. Εποίει δὲ ταῦτα, ὅπως ἕκαστοι Περσῶν ἐπιβοηθεῖν ἀλλήλοις ἀδυνάτως ἔχοιεν. ὅπερ εἰς ἔργον ἐκβὰν, μεγάλα τὸ Περσῶν ἐλύπησε. Βασιλεὺς δὲ ἐπεὶ ἀμφὶ τροπὰς ἤδη χειμερινὰς ὁ ἥλιος ἐγένετο, διὰ τοῦ Ελλησπόντου πορθμοῦ ἐπὶ Ασίαν διαβὰς, ἄχρι Δορυλαίου ἦλθε, περὶ ἄμφω τὼ ποταμὼ, ὧν ὁ μὲν Βαθὺς πρὸς τῶν ἐγχωρίων, Θύμβρις δὲ ἅτερος ὀνομάζεται· τὴν περιοικίδα τε πᾶσαν καταδραμὼν, μυρίαν ἐκεῖθεν ἀνδρῶν τε καὶ ζώων ἄλλων ἤλασε πληθύν. Πέρσαι δὲ τῆς σφετέρας αἰσθόμενοι ἀπωλείας, κατὰ συστήματα καὶ λόχους ἤδη προφαίνεσθαι ἤρξαντο. Βασιλεὺς δὲ τὸν μὲν ἄλλον Ρωμαίων στρατὸν λεϊσόμενον τὰ ἐν ποσὶν ἔπεμψεν· αὐτὸς δὲ ἐπὶ τὰ ἄποπτα τῶν τῇδε χωρίων ἀναδραμὼν, σὺν ὀλίγοις τῶν περὶ αὐτὸν ἀνακρούειν τὰς βασιλείους ἐκέλευσε φόρμιγγας, δέος ἐντεῦθεν ἐμποιεῖν τοῖς πολεμίοις μηχανώμενος, Βασιλέα τοῦ πολέμου τοῦγε στρατηγεῖν οἰηθεῖσι. Πολλὰ γὰρ πολλάκις αὐτοχειρίᾳ κατὰ τῶν Βαρβάρων τούτων χρησάμενος, εἴποτε λοιπὸν ἀπροσδόκητος αὐτοῖς ἐξεφάνη, σκηπτὸς μόνον τούτοις ἐδόκει, καὶ ὑπεχώρουν μηδὲν αἰδεσθέντες, χιλιάδες φασὶν, ἂν οὕτω τύχῃ, καὶ μυριάδες ὁπλοφοροῦντες ἄνδρες καὶ σιδηρόφρακτοι. Ταῦτα ἐμοί γε εἰς ἀκοὴν πίπτοντα, ἧττον ἀληθῆ ἐδόκει, ὥσπερ οὐδὲ τὰ Φωκᾶ καὶ Τζιμισκῆ ἔργα, τῶν οὐ λίαν ἀρχαίων τούτων Αὐτοκρατόρων, ἢ εἴτινες ἄλλοι παρ' αὐτοῖς ἐπ' ἀνδρείᾳ ὄνομα ἔσχον. Εἶναι γὰρ πέρα πίστεως, ἀνδρὸς ἑνὸς ὅλας ἡττᾶσθαι χιλιάδας, καὶ δόρατι ἑνὶ μυριοπληθεῖς καταγωνίζεσθαι πανοπλίας. Οθεν εἰ καί ποτε ταῖς βασιλείοις ἐπιχωριάζων αὐλαῖς, τὰ τοιαῦτα τῶν ἔργων ἀποθειαζόντων ἀκήκοα τῷ Βασιλεῖ, εἰλιγγιῶν τοῦ συλλόγου ἀπεπήδων. φύσει γὰρ πρὸς κολακείαν ἄξιον

A NON multo interjecto tempore, Imperator, cum ob illatas sibi injurias ulcisci Persas decrevisset, ad Cypsellorum campos exercitum collegit: interimque misit ad Romanos, qui in Asia præfecturas obtinebant, &, ut certo quodam tempore eorum quisque in Persicos agros irrueret, imperavit. Hæc autem ideo fecit, ne possent Persæ sibi invicem opem ferre. Quod quidem non modice rem Persicam affecit. At Princeps, hyberno jam imminente solstitio, per fretum Hellespontiacum in Asiam trajiciens, ad Dorylæum usque pervenit, circa duos fluvios, quorum alter ab incolis Bathys, alter Thyaris vocatur; ac circumjacente regione devastata, infinitam inde hominum pe- B corumque abduxit multitudinem. Persæ vero, cum jam ultimum sibi imminere cernerent discrimen, per turmas & globos coeuntes, conspici cœpere. Interea Imperator, aliis Romanorum copiis ad obvia quæque depopulanda missis, cum paucis e suis in loca editiora profectus, occinere tubas Imperatorias jubet, ut hac ratione perterreret hostes, dum Principem istis præesse copiis persuasum haberent. Multa enim in Barbaros istos suapte manu exequabatur, & si quando iis ex improviso appareret, vix non fulmen quoddam iis videbatur, ita ut nullo pudore fugam capesserent milleni interdum, & si ita fors daret decies milleni armis undique & ferro in- C structi milites. Hæc sane cum mihi narrata sunt, minus vera esse videbantur, haud secus ac præclara illa Phocæ & Tzimiscæ, qui non ita pridem imperarunt, facinora; aut si qui præterea alii propter eximiam fortitudinem nomen famamque sibi compararunt. Quippe supra fidem esse credebam, unicum hominem millenos totos superasse, unaque profligasse hasta infinitam armatorum multitudinem. Quapropter cum in aula Principis interdum versarer, & tam egregia facta a nonnullis Imperatori adblandientibus audi-

Edit. Paris. pag. 111.

pag. 112.

rem in cælum efferri, animo dubius a colloquio statim recedebam. Adeo enim procul mihi ab adulatione, ipso naturæ ductu, insita est animi indoles, ut ne verbum quidem ullum ultro aut sciens nisi vere perinde ac libere proferre haud possim. Eos vero qui in Palatio officia semper obeunt, aut dignitatibus conspicui sunt, talia depingere & exornare sinebam, donec res ipsas usurpare oculis contigit, cum ego mediis forte hostibus implicitus Imperatorem hunc vidi totis Persarum phalangibus obsistentem. Sed hæc suo tempore Historia commemorabit: nunc autem institutam narrationem persequamur. Cum igitur ageret Imperator in editioribus istis locis: Romanorum copiæ, quæ ad interiora processerant, in Persicam exercitum inopinate inciderunt. Facto itaque cominus prælio, ut vidit Princeps inclinare Romanam aciem, citato impetu, nec loricam, nec alia arma indutus, sed solo munitus clypeo ad illam contendit. Ubi in medios sese hostes intulit, mirandaque manu edidit opera, obviis quibusque cæsis. Interdum etiam terga dantibus, accepta tam hasta, semper insistens, nullam bene agendi occasionem omittebat. Ita diu sine intermissione fugerunt hostes, ut ne illis quidem in mentem venerit, tam numerosam exercitum ab unico homine incessi. Qui enim totos invaserat pavor, densam oculis offuderat caliginem. Verum ut id advertunt, mutuam sibi invicem objicientes ignaviam, derepente se convertunt, Principique sese opponunt. Neque tamen alacres ivere in pugnam, impetum retundente adhuc metu: cumque pharetras suas exhaurirent, nihilominus ille, repulsis clypeo undique vibratis telis, corpus inviolatum servavit. Erat vero apud Persas vir animo præcellens, manuque impiger, qui ubi neminem ex omnibus cum Imperatore ad certamen descendere perspexit, ira effervescens, arrepto de popularis cujusdam manibus gladio, ad eum percutiendum irruit. Sed Princeps crinibus prehensum hominem trahit, atque una cum tribus aliis, viris etiam magnanimis, abduxit. Id ubi viderunt cæteri, nec se esse resistendo pares, fugam confestim iniere. Ille autem cum dictis captivis in castra reversus est; cumque hyemem acerrimam videret jamjam imminere, Byzantium rediit.

Edit. Parif. pag. 113.

II. Sed mox in oppidum illud Bithyniæ pervenit, quod deductis Philomelio Romanis captivis inhabitandum concesserat, cui Pylæ nomen. Ibi enim convenere missi ab Sultano Legati, quos, ut nihil sani ab iis adferri vidit, domum remisit, additis minis, nisi facerent ea quæ ipse vellet, brevi equitatum Romanum incursaturum illorum agros, & multo hostilius quam nunc omnia depopulaturum. Inter quos aliquamdia immoratus, inde trajecit (transfretans nimirum substiterat in regione, quam Ritzium vocant indigenæ) atque in adversam ripam transivit. Hinc facto per maritimas civitates itinere, pervenit Philadelphiam, ex qua, rebus omnibus rite comparatis, Persidem invasit. Interea proficiscentes per Dorylæi campos Legati, Imperatorem in agros suos irruptionem fecisse prorsus ignari, illum in viciais Byzantii prædiis versari

A ἐμπέφυκέ μοι τὸ ἦθος. Καὶ οὐκ ἂν οὐδὲ ῥῆμα σμικρὸν ἑκὼν εἶναι προοίμην, ὅτι μὴ σὺν ἀληθείᾳ καὶ στόματι ἐλευθέρῳ. Τὰ δὲ τοιαῦτα τοῖς ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἀεὶ πρὸς τοὺς δόμους καὶ τοῖς ἐν τέλεσι καταχαρακτηρίζεσθαι εἴων, ἕως εἰς ὄψιν ἦλθέ μοι τὰ τοῦ πράγματος, ἐν μέσοις καὶ αὐτῷ πολεμίοις οὕτω τυχὸν περιειλημμένῳ, ἀεὶ τοῦ σχεδὸν ὁρῶντι τὸν Αὐτοκράτορα τοῦτον φάλαγξιν ὅλαις ἀντικαθιστάμενον Περσικαῖς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ καιρὸν ἡ Ἱστορία διηγήσεται· τοῦ δὲ νῦν τῶν προτεθέντων ἐχόμεθα. Εἶχε μὲν τὸν Βασιλέα τὰ τῶν χώρων ἐκείνων ὑψηλά, ὁ δὲ Ῥωμαίων στρατὸς ἐνδοτέρω οὐδαμὰ χωρήσας, ἔλαθε στρατεύμασι Περσικοῖς ἐξ ἀπροσδοκήτου περιτυχών. Ἀγχεμάχου τοίνυν γενομένης τῆς προσβολῆς, ἐπειδὴ πονεῖσθαι B τὸ Ῥωμαϊκὸν ἤρξατο, αἰσθόμενος ὁ Βασιλεύς, ἀπὸ ῥυτῆρος ἐπ᾽ αὐτοὺς ἤλαυνε, μήτε θώρακα ἐνδύς, μήτε τῶν ἄλλων, ὅτι μὴ ἀσπίδι φραξάμενος. Ταχὺ γοῦν ἐς μέσους εἰσωθήσας τοὺς πολεμίους ἑαυτόν, ἔργα χειρὸς ἐπεδείκνυ θαυμαστά, τῷ ξίφει παίων ἀεὶ τὸν παρατυγχάνοντα· ὅτε καὶ νῶτα δεδωκότας οὐδὰ αὐτοὺς κατόπιν, δόρατος αὐτῷ κομισθέντος, ἐδίωκεν, οὐδένα καιρὸν ἀνιείς. Μέχρι μὲν οὖν πολλοῦ ἀφθόγγως ἀμεταστρεπτὶ, μηδὲ ἐκεῖνο κατανοεῖν ἔχοντες, εἰ πολυανθρωπότατον οὕτω στράτευμα πρὸς ἀνδρὸς διώκοιτο ἑνός. Τὸ γὰρ δέος κατάκρας αὐτῶν περιγεγονός, ἐπεσκότει ταῖς ὄψεσι δεινῶς. Ἐπεὶ δέ ποτε διέγνωσαν σφίσι τὸ πρᾶγμα, πολλὰ τῆς ἀνανδρίας ἀλλήλοις ἐπιτωθάσαντες, ἀθρόον ἐπεστράφησάν τε καὶ ἀντιμέτωποι αὐτῷ ἔστησαν. Οὐ μὲν ἄδα ἀκρατῶς ἐξεχέοντο, C καθάπαξ τῷ δέει τὰς ὁρμὰς ἀνασειραζόμενοι, φαρέτρας δὲ ὅλας ἐκένουν· ὁ δὲ ἀσπίδι παρ᾽ ἑκάτερα στρεφόμενος τὰς βολὰς ἀποκρουόμενος, ἔξω βελῶν τὸ σῶμα διετήρει. Ἦν δέ τις ἐν Πέρσαις ἀνὴρ θυμοειδὴς καὶ δραστήριος. οὗτος ἐπειδὴ μηδένα ἐξ ἁπάντων Βασιλεῖ πρὸς μάχην ἀντικαθιστάμενον ἑώρα, ὑπερζέσας τῷ θυμῷ, τῶν συμφύλων αὐτῷ τινὸς τὸ ξίφος τῶν χειρῶν ἀποσπάσας, ὡς πατάξων ἐφέρετο τοῦτον. Ἀλλ᾽ ὁ Αὐτοκράτωρ τῶν τριχῶν λαβόμενος, ἄλλοις εἷλκεν ἅμα τρισὶ γενναίοις καὶ τούτοις. ἐφ᾽ οἷς ἀντιπαράττειν οὐκ ἔχοντες οἱ ἄλλοι, ᾤχοντο ἀπιόντες. Βασιλεὺς δὲ σὺν τοῖς εἰρημένοις ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐπανῄει. Ἐπειδή τε τὴν χειμερίαν ὥραν σφοδροτάτην D ἐγκειμένην ἑώρα, ἐπὶ Βυζάντιον ἐχώρει.

β. Ἀλλ᾽ ἄρτι μὲν ἡ κατὰ Βιθυνίαν εἶχε τοῦτον πολίχνη, ἔνθα τοὺς ἐκ Φιλομηλίου δεσμώτας Ῥωμαίων ἐνοικισάμενος ἔφθη, Πύλαι ταύτῃ τὸ ὄνομα. Καὶ πρέσβεσιν ἐκ τοῦ Σουλτὰν ἀφικομένοις ἐνταῦθά που χρηματίσας, ἐπειδὴ μηδὲν ὑγιὲς αὐτοὺς ἀπαγγέλλοντας ἔγνω, αὐτοὺς μὲν ἀπεπέμψατο, ἀπειλησάμενος, ὅτι γε μὴ κατὰ γνώμην αὐτῷ ποιουμένων, οὐκ εἰς μακρὰν ἡ Ῥωμαίων τὴν σφετέραν καταδραμεῖται ἵππος, καὶ λῄσονται πάντα πολλῷ μᾶλλον ἢ νῦν. Ὁ δὲ ἐπ᾽ ὀλίγον τῇ αὐτῶν ἐνδιατρίψας χρόνον, εἶτα ἐ-E κεῖθεν μεταβάς, εἶχε γὰρ αὐτὸν χωρίον τηνικάδε ἐς τὴν περαίαν διαβάντα, Ῥιτζίον πρὸς τῶν ἐγχωρίων κεκλημένον, ἐπὶ τὴν ἀντίπορθμον ἦλθεν. Ἐκεῖθεν τε ὁδὸν προϊών, διὰ τῶν ἀγχιάλων πόλεων ἐπὶ τὴν Φιλαδέλφου καταλαμβάνει. ὅθεν συσκευασάμενος ἐμβάλλει τῇ Περσικῇ. Οἱ μέντοι πρέσβεις διὰ τῶν Δορυλαίου πεδίων ἰόντες, ἀγνοοῦντές τε διὰ τοῦτο τὸ παράπαν τοῦ Βασιλέως ἐπὶ τὴν αὐτῶν ἄσαν ὁρμήν, καὶ τοῖς Βυζαντίου προαστείοις διατρίβειν αὐτὸν

A αὐτὸν ποιεῖσθαι ἐγχειρίζοντο. Ὅθεν καὶ τῆς Ῥωμαίων ἐφόδου πανταχόθεν ἐξαγγελλομένης, Πέρσαι τὰ πρῶτα κομιδῇ ἄπιστον εἶναι τὸ πρᾶγμα ἡγοῦντο. ἐπεὶ δὲ αὐτοπτησάντων ἤδη πολλῶν ἤκουσαν, τότε δὴ πανστρατὶ κινηθέντες ὑπαντιάζειν ἠπείγοντο. Ἐπ' οὐδενὶ γὰρ οὕτω παθαίνεται Βάρβαρος, ὡς ἐπὶ χρημάτων ἢ κτημάτων ἀποβολῇ. Βασιλεὺς δὲ ἔτι μηδέπω γνῶναι Πέρσας τὰ πρασσόμενα οἰηθεὶς, τὸ μὲν ἄλλο Ῥωμαίων στράτευμα πρόσω ἐπὶ ἐξαρπαγῇ ἔπεμψεν, ὁ δὲ κατόπιν σὺν ὀλίγοις ἐχώρει. ὅθεν καὶ Πέρσας κεκινῆσθαι ἤδη παμπληθεὶ ἀκούσαντες Ῥωμαῖοι, συνεταράχθησαν μὲν ὡς τὸ εἰκὸς, ἄλλως τε καὶ Βασιλέως μὴ συμπαρόντος αὐτοῖς. B Ὡς δὲ ἤδη ἀνεμίγνυτο τούτοις καὶ αὐτὸς, ἔγνω γὰρ τὴν Περσῶν ἔφοδον, ἀναθαρσήσαντες λοιπὸν συντονώτερον ἐπορεύοντο. Ἐπεὶ δὲ ὀψὲ τῆς ἡμέρας ἦν, τῶν ἵππων ἀποβάντες, τοῖς τε ἵπποις φορβὴν κατὰ τὸ ἔθος ἐδίδοσαν, καὶ πρὸς βραχὺ ἐπαναπαυσάμενοι, νυκτὸς ἤδη ἐπιλαβομένης, ἄραντες ὑπὸ λαμπτῆρσι τὸν δρόμον ἐποιοῦντο. Ἔστι δὲ τὸ τῶν λαμπτήρων χρῆμα τοιοῦτον. Κύβον τινὰ σιδήρου πεποιημένον, ὀρθάς τούτῳ ἐναρμόζουσι κατὰ διάστασιν τινὰς, ἐκ πλατέος ἠρέμα πρὸς ὀξὺ ληγούσας ἀεί. κατὰ μέσον μέντοι τὸν κύβον ἑτέραν ἱστᾶσι σιδηρᾶν καὶ ταύτην. οὐ μέντοι κατὰ τὰς ἄλλας, ἀλλὰ παχεῖαν μὲν τὸ πρῶτον, ὀξεῖαν δέ πως κατὰ βραχὺ γινομένην. ζωστῆρσι δέ τισι τὰς κύκλῳ περιλαβόντες, C οἷόν τινα λυχνοῦχον ἀποτελοῦσιν, ἐπί τε δορατίων ἐντιθέασιν ἄκρων. εἶτα λίνεά τινα ὑφὴ κατὰ μῆκος διελόντες, ὑαντείῳ περιδεύουσι στέατι. ἑλίξαντές τε ἐπιμελῶς, ἑκάστῳ τῶν ὀξὺ ληγόντων περιπείρουσιν αὐτὰ σιδηρείων, πυρί τε καιομένων, μέγιστόν τι σέλας ἐκεῖθεν ἐκπίπτειν ποιοῦσιν, ὡς χειροποίητόν τινα ἡμέραν ἐντεῦθεν σχεδιάζεσθαι τοῖς στρατεύμασι. Περὶ μὲν τῶν λαμπτήρων τοσαῦτα εἰρήσθω. Ὁ δὲ Ῥωμαίων στρατὸς χιόνος κατενεχθείσης σφοδρᾶς, τῶν ὁδῶν τε παντάπασιν ἠφανισμένων, ἐπὶ πλεῖστόν τι ἐφ' ἕω ἐφέρετο ἀποπλανηθεὶς, μικροῦ καὶ εἰς ὀλεθρίους ἂν καὶ κινδυνώδεις διεξέπεσε χώρους, εἰ μὴ ταχὺ τῆς πλάνης αἰσθόμενος D Βασιλεὺς, λαμπτῆρά τε εἵλετο, καὶ ἔνθα καὶ ἔνθα περιελθὼν, καὶ ἀνέγνω τε τὴν πορείαν, καὶ ἐπὶ τὴν προκειμένην τὸ στράτευμα εὐώδωσεν. Ἐπεὶ χῶρόν τινα, Σαραπάτα Μύλωνος πρὸς τῶν ἐγχωρίων ὀνομαζόμενον, ἐλθὼν, ἐκεῖθεν λοιπὸν προνομεύειν ἤρξατο. Τῆς οὖν φήμης πανταχῇ διαδραμούσης, πυθόμενος ὁ τῆς γῆς ἐκείνης Σατραπείαν διέπων, ὄνομα αὐτῷ Σολυμᾶς, ὤκνει καὶ οὐκέτι πιστεύειν τοῖς λεγομένοις. ὅθεν καὶ Πουπάκην ἀδελφιδοῦν αὐτῷ τυγχάνοντα, Βασιλεῖ δὲ πολλάκις εἰς ὄψιν ἐλθόντα, πέμψας ἐκέλευεν, ἔγγιστα τῷ Ῥωμαίων γεγονότα στρατῷ, ὅπῃ δυνατὸν τὸν Βασιλέα περισκοπεῖν. Ὁ τοίνυν Πουπάκης τὸ πρότερον τὸν Βασιλέα ἐπιγνοὺς, ἀπέβαινέ τε τοῦ ἵππου, καὶ δουλικῶς αὐτῷ προσελάλει. ὁ δὲ ὅστις τε εἴη, καὶ παρ' ὅτου
E „ πεμφθείη μαθὼν, τάδε τῷ Σολυμᾷ, ἔφη, ἄγγε-
„ λλε. Ὅμοιόν τι ποιεῖς, τίς ποτέ ἐστιν ὁ τὴν Περσῶν
„ ληϊζόμενος μαθεῖν ἐπιζητῶν, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ πυρὸς
„ ἐπὶ τὴν σὴν ἀναφλεγέντος οἰκίαν, τοῦ μὲν ὅπως ἂν αὐτὸ
„ περιγένοιο, λόγον ἐποιήσω οὐδένα. τὸ δὲ, ὅθεν τε τὴν
„ ἀρχὴν ἔσχε, καὶ παρ' ὅτου ἀναφθείη, ἐπιμελῶς ἀνηρεύνας.
„ Μὴ τοίνυν ὡς ὑπὸ παραπετάσματι, τῇ ἔξωθεν ἀγνοίᾳ
„ τὸ τῆς δειλίας περικαλύπτειν θέλε κακόν. ἀγνοίας γὰρ

A affirmabant. Unde cum Romanorum undique nuntiaretur irruptio, rem primo incredibilem esse omnino credebant Persæ. Sed ubi a plurimis conspectos esse intellexerunt, tum vero festinarunt cum universis copiis occurrere. Nulla enim re alia æque commovetur Barbarus, ac suarum rerum & possessionum amissione. Imperator autem haud quaquam adhuc scire Perses quæ egebantur ratus, aliquot Romanorum copias ad prædam faciendam præmittit, ipseque a tergo cum paucis subsequitur. Verum ut audivere Romani adventare Persas cum numeroso exercitu, continuo illos invasit pavor, eo magis quod ab iis abesset Princeps. Sed postquam *Edit. Paris. pag. 114.* B ille, intellecto Persarum adventu, ad eos accessit, collectis animis, majori cum contentione deinceps progrediebantur. Cum jam advesperasceret, ex equis desilientes, pabulumque iis de more præbentes, paulisper quievere: deinde ut nox ipsa advenit, præeuntibus laternis, iter fecerunt. In hunc porro modum confectæ sunt ejusmodi laternæ. Quadrilaterum certam quid in cubi formam ferro compactum elaborant, quod circumambiunt distinctæ per intervalla rectæ virgulæ, in inferiori sui parte latiores, & sensim desinentes in acutum. A medio cubo exurgentem etiam virgulam ferream statuunt, non quidem C aliis similem, sed primo spissiorem ac crassiorem, in acutum periode paulatim desinentem. Virgulas deinde quæ cubum ambiunt circulis revincientes, lychnucum veluti conficiunt, quem hastarum cuspidibus appendunt. Mox linea quædam texta in longitudinem discissa suillo sevo inuncta, ac diligenter contorta, unicuique eminentium & in acumen desinentium ferrearum virgarum, quæ a medio exurgunt cubo, affigunt, quibus accensis, magnum adeo lumen inde diffunditur, ut arte quasi confecta dies exercitibus videatur. De laternis quidem hæc sufficiant. Cæterum cum Romanorum copiæ, gravi delapsa nive, & contectis ubique itineribus, longe ea quæ instituenda erat via D aberrassent, in periculosa & incommoda incidissent loca, nisi errore statim cognito Imperator, arreptaque laterna, hac illac circumiens, invenisset viam, & in proximam regionem exercitum feliciter perduxisset. Postquam inde ad locum, Sarapata Mylonis ab incolis appellatum, accessit, ex eo cœpit excursiones facere. Cujus rei vulgata ubique fama, cum ad terræ istius Principem, nomine Solymanum, etiam pervenisset, tum adduci vix ille potuit, ut dictis fidem præstaret. Unde Pupacem cognatum, qui tum sibi aderat, & in Imperatoris conspectum sæpius venerat, misit, ut proxime accedens ad Romanos, num ipse adesset Imperator, quantum fieri id posset, disquireret. Pupaces igi- E tur, illo statim agnito, ex equo desilit, & humillime eum allocutus est. Qui ubi didicit quis esset, & quorsum esset missus, *Hæc*, inquit, *Solymano nunciabis: Dum quisnam ille sit qui Persidem depopulatur percontaris, perinde facis ac si conflagrante domo tua, quomodo ignem extinguas nihil sollicitus, quis in ædes immiserit, curiosius inquireres. Noli igitur in posterum ignorantia, malum pavorem, quasi velo con-* *pag. 115.* *tegere. Ignorantiæ enim simulatio, quando*

cum ratione non est conjuncta, nequaquam illum, qui ea utitur, a probro solet liberare. Id potissimum Principis & Imperatoris munus est, pro patria discrimen subire, & momenta rerum agendarum ponderare: quæ si non ille apprehenderit, jam perdidit omnia. Sed & alias istæ locum non habet simulatio. Agnoscis, vides, & satis conjectas, quis sit qui Persas castigat: quod si adhuc libet decernere acie, nihil opus verbis aut legatione. His dictis, Pupacem dimisit: ac deinde obviis quibusq; vastatis & consumptis, retro cessit, rem aggressus, priusquam illa perageretur, prorsus incredibilem. Ajunt enim haud amplius sexaginta bellatoribus aciem istam fuisse conflatam. Tum vero summum in discrimen adductæ Romanorum res præter opinionem servatæ sunt. Persæ siquidem ingenti multitudine ex eo tempore congregati, loca idonea insederant: quo cum advenissent Romani, validum inter illos concitatum est certamen. Sed emissis ex editiori loco telis gravius affecti Romani, in unum semper ac velut testudine coibant, cum ad id necessitas cogeret, pristinæ autem audaciæ prorsus immemores: cum præterea ulterius progrediendi facultatem loci natura, minus idonea iis denegaret. Itaq; tota prælii moles in Imperatorem incubuit: quippe jam plerique ex comitibus recesserant. Verum ille tanto discrimini objectus, neutiquam tamen a pristina generositate deflexit. Sed & accedentem affinem Joannem, cujus non semel meminimus, clypeum illi obtendere volentem (nam & tum inermis erat) remisit, Fieri non posse inquiens, ut bina corpora unicus bene protegeret clypeus. In ejusmodi angustiis, locum istum emensi Romani, postquam ad patentiores campos pervenere, in quibus & equorum virtus, & bellatorum robur deprehendi possent, sublato tum demum bellico clamore, directisque in hostes hastarum cuspidibus, plurimos fugant ac cædunt, ac recepta omni quam abstulerant præda, revertuntur. Quo quidem in certamine etsi haud pauci præclare se gesserunt, præ cæteris tamen emicuit Imperatoris magnanimitas. Nemo enim illo prior invasit hostes, totque egregia manu facinora edidit. His prospere tandem confectis rebus, Byzantium revertitur.

III. At cum Persæ non modice ex iis quæ acciderant dolerent, vicissim Romanos ulcisci statuerunt. Capta itaque occasione Philetam, urbem in Oriente, diripiunt. Hinc Laodicæam in Phrigia minore ex improviso aggressi, tractant acerbius, plurimis incolis gladio per omnem detruncatis pubem, innumeraque multitudine in captivitatem abducta. Ea ut rescivit Imperator, indignatus est, remque ægre tulit: adeo ut, si id potuisset fieri, trajecisset illico in Asiam, & ad Iconiam castra posuisset. Verum ubi tempore sibi opus esse vidit tanta res molienti, & ad longe quam antea majus bellum apparatu, id omisit. Cum vero copias undique colligere decrevisset, Joannem Contostephanum in Palæstinam misit, eique præcepit ut Balduinum Regem conveniret, & copias, quas ille, si necesse foret, submissurum se Imperatori in auxilium pollicitus fuerat, insuper etiam stipendiarias alias adduceret. Renaldum vero Principem Antiochenum cum iis, quas tum habebat, viribus, advenire confestim jussit. De-

Edit. Parif. pag. 116.

A προσποιήσεις, ὁπότε μὴ καὶ λόγῳ γίνοιτο, οὐδαμῶς ἐξαιρεῖσθαι μέμψεως τὸν χρώμενον πέφυκεν. Ἐν ἀρίστοις ὁ τῆς στρατηγίας οἶδε λόγος, προαποδύεσθαι πατρίδος, ῥοπῇ τε τὰ πράγματα ταλαντεύειν. κἂν τις ἐκ ἐπιδράξοιτο ταύτης, ἀπολώλεκεν ἤδη τὸ πᾶν. Σοὶ δὲ καὶ ἄλλως οὐκ ἔτι χώραν ἡ σκῆψις ἔχει. ἔγνως ἤδη, συνεβάλου τὸν Πέρσας μαστίζοντα. κἂν ἀνταίρεσθαι θελήσῃς, λόγος οὐδείς. Ταῦτα εἰπὼν, αὐτὸν μὲν ἀπεπέμψατο. τὰ ἐν ποσὶ δὲ δηώσας καὶ ἀφανισμῷ παραδοὺς, παλινῳδίας ἥπτετο. πρᾶγμα πρὶν γενέσθαι ἀπιστούμενον. Λέγεται γὰρ οὐ πλείους τῶν ἑξήκοντα τὴν στρατιὰν ἐκείνην εἶναι ἀνδρῶν μαχητῶν, ὅτε δὴ τὰ Ῥωμαίων ἐπὶ μεγάλῳ γεγονότα κινδύνῳ παραδόξως ἐρρύ-
B σθη. Πέρσαι γὰρ εἰς μυριάδας τὸ ἀπὸ τοῦδε συλλεγέντες, τοὺς ἐπικαίρους τῶν τόπων κατεῖχον. Ἔνθα γεγονότων Ῥωμαίων, μάχη ῥήγνυται ἰσχυρά. καὶ Πέρσαι μὲν ἐξ ὑπερδεξίων βάλλοντες Ῥωμαίους ἔθλιβον. οἱ δὲ ὑπ' ἀνάγκης ἐν χρῷ ἀλλήλοις ἀεὶ συνιόντες, ἀνεπίμνηστοι παντάπασιν ἀρετῆς ἦσαν, τῆς τοῦ χώρου φύσεως οὐδ' ὅσον τὰ εἰς τὴν πορείαν ἱκανῆς αὐτοῖς οὔσης. Ἤδη δὲ καὶ περὶ αὐτὸν βασιλέα τὸ δεινὸν ἐφειστήκει. Τῶν γὰρ παρασπιζόντων αὐτῷ τινὲς ἀπορρεῖν ἤρξαντο. Ὁ δὲ καίτοι ἐν τῷ δὴ τοιούτῳ γεγονὼς, τοῦ συνήθους ὅμως οὐ καθυφίει λήμματος. Ἀλλὰ καὶ τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ προσιόντα Ἰωάννην, οὗ πολλάκις ἐμνήσθην, τὴν ἀσπίδα τε προβάλλειν αὐτῷ προθυμούμενον, ἔτυχε γὰρ ὁπλοφορίας ἄνευ τῇ τηνικαῦτα
C ὤν, ἀπεπέμψατο, Ἀμήχανον εἶναι εἰπὼν, ἀσπίδα μίαν δυοῖν καλῶς προασπίζειν σωμάτοιν. Ἐν τηλικαύτῃ δυσχερείᾳ τὸν χῶρον ἐκεῖνον διελθόντες Ῥωμαῖοι, ἐπειδήπερ ἐν εὐρυτέροις ὁδοῦ ἐγένοντο, ἵππων τε ἀρετὴν καὶ ῥώμην ἀνδρῶν ἐλέγξαι δυναμένοις, τὸ ἐνυάλιον ἠχὴν ἀλαλάξαντες, καὶ τῶν πολεμίων τὰς αἰχμὰς ἰθύναντες, τρεψάμενοί τε πολλοὺς ἔκτειναν, καὶ πᾶσαν ἣν ἐπήγοντο λείαν ἀνειληφότες ἀνεχώρησαν. ὅτε δὴ πολλῶν ἀνδραγαθησαμένων πάντας βασιλεὺς ὑπερῇρεν. ὅτι γὰρ οὐδεὶς πρότερος αὐτοῦ τοῖς ἐχθροῖς συνεπλάκη, καὶ πλειόνων οὐδεὶς αὐτόχειρ γέγονεν ἀριστεύων. Ταῦτα κατορθώσας βασιλεὺς, ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθε.

γ΄. Πέρσαι δὲ ὤδινον τοῖς συμπεσοῦσι, καὶ ἀντιλυπῆσαι Ῥωμαίους διεσκοποῦντο. καιροῦ τε λαβόμενοι, Φιλητάν τε πόλιν ἑῴαν διήρπασαν, καὶ τὴν πρὸς τῇ
D μικρᾷ Φρυγίᾳ Λαοδίκειαν ἐπελθόντες ἀδοκήτως, κακῶς διέθεντο, πολλοὺς τῶν ἐγχωρίων στόματι μαχαίρας ἡβηδὸν παραπέμψαντες, οὓς καὶ ἀνδραποδισάμενοι, πολύ τι καὶ οὐκ εὐαρίθμητον πλῆθος. Ταῦτα πυθόμενος βασιλεὺς, ἤχαλλε μὲν καὶ ἐδυσφόρει. καὶ εἴγε δυνατὸν ἦν, ἀθυμωρὸν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν διαβῆναι ἤθελε, πρὸς Ἰκονίῳ ἐστρατοπεδευσόμενος. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο καιροῦ τε χρῄζειν ἔγνω, τηλικούτοις ἐπιβάλλοντος ἔργοις, καὶ μείζονος ἢ πρότερον πολέμου παρασκευῆς, τοῦτο μὲν ὑπερέθετο. δυνάμεις δὲ πανταχόθεν ἀθροίζειν ἐγνωκὼς, Ἰωάννην μὲν τὸν Κοντοστέφανον ἐπὶ Παλαιστίνης ἔπεμψε, Βαλδουΐνῳ τε τῷ Ῥηγὶ ἐντευξόμενον, καὶ δυνάμεις, ἃς αὐτὸς βασι-
E λεῖ δεῆσαν διδόναι ἐπὶ συμμαχίᾳ διωμολόγηκε, ταύτας δέ. πρὸς δὲ μισθοφορικὴν ἐκεῖθεν ἄξοντα χεῖρα. Ῥενάλδῳ δὲ τῷ Ἀντιοχείας πρίγκιπι σὺν δυνάμεσι ταῖς περὶ αὐτὸν τὴν ταχίστην ἐκέλευσεν ἰέναι. Πρὸς δὲ καὶ τοὺς Ἀρμενίων τότε ἡγεμονεύοντας, Τορόσην καὶ Τιγράνην, Χροσάφιόν τε ἄνδρα Κι-

Τιγράνην, Χρυσάφιόν τε ἄνδρα Κίλικα, καὶ οὓς Κοκκοβασιλείους ἐκάλουν, στρατιωτικῶν μὲν καὶ τούτους ἐξάρχοντας δυνάμεων, ἐθελοδούλους δὲ ἐκ μακροῦ βασιλεῖ προσκεχωρηκότας. Ἐκ μὲν δὴ ἑῴας τηλικαύτην ἤθροιζε χεῖρα. Ἐξ ἑσπέρας δὲ, Λιγούρους τε ἦγεν ἱππέας, καὶ τὸν Δαλματίας μετεπέμπετο Ἀρχιζουπάνον, δυνάμεσιν ἅμα ταῖς ὑπ' αὐτόν, Σκύθας τε, καὶ τῶν ἀμφὶ τὸν Ταῦρον ἱδρυμένων ἐθνῶν ἐμισθοῦτο πολλά. Οὐ μὴν ἄχρι καὶ τούτων ἔστη τὰ πρὸς πόλεμον ἐξαρτύων. Ἀλλ' εἰδὼς ὡς τοῖς ἐπὶ Παλαιστίνην ἀπιοῦσι Λατινικοῖς γένεσιν, ἐπὶ τὴν νῆσον Ῥόδον ἀεὶ τὸ κατάντημα γίνεται, μισθοφορικὴν ἐκεῖθεν ἱππέων ἦγεν ἰσχύν. Χορηγίας μέντοι, καὶ τῆς ἄλλης ὑπηρεσίας ἕνεκεν, ἀμύθητόν τι πλῆθος βοῶν, σὺν αὐταῖς ἁμάξαις, ἐκ τῶν κατὰ Θρᾴκην ἐκέλευεν ἐλαύνειν χωρίων. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτω παρεσκεύαστο. ὡς δὲ ὁμοφύλοις ἅμα καὶ συγγενέσι τὸν Σουλτὰν ἐκπολεμώσειεν, ἐπὶ Σανισάν τε τὸν ἀδελφὸν ἔπεμψε, Γάγγρας τῷ τηνικάδε καὶ Ἀγκύρας στρατεύοντα τῶν Γαλατῶν, καὶ Ἰαγουπασάν τὸν κηδεστήν, ὃς Καισαρείας τε ἀμφοτέρας ἦρχε, καὶ Ἀμασείας ἡγεμόνευε, πόλεων περιφανῶν ἄλλων τε ὁπόσαι περὶ τὴν Καππαδοκῶν ἵδρυνται γῆν. καὶ δὴ ὑπόπτους καὶ αὐτοὺς τῷ Σουλτὰν καταστησάμενος, ἐν βραχεῖ ἐπὶ τὸν πόλεμον ἤδη καθίστατο. Τούτων αἰσθόμενος ὁ Σουλτὰν, ἐπειδὴ μὴ εἶχε πρὸς ὁποτέρου τῶν ἐκ βασιλέως ἐπεληλαμένων αὐτῷ ἀντιτάξασθαι, τοῖς μὲν χώραν προσοικοῦσι τὴν αὐτοῦ πολλῶν τε ἄλλων, καὶ δὴ καὶ πόλεων ἀφίστατο, πόνῳ πολλῷ κατακτηθεισῶν αὐτῷ πρότερον. Ἐπὶ δὲ βασιλέα πέμψας, συγγνώμην ᾐτεῖτο. τυχὼν δὲ τυχών, καὶ τοὺς δορυαλώτους ἀποδώσειν Ῥωμαίων ἐπήγγελε, κἂν ὁπουδήποτε γῆς κρυπτόμενοι εἶεν· μελήσειν γὰρ αὐτῷ τῆς ἀναζητήσεως. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐδοκιμάζετο, συνέπεσέ τι τοιοῦτον. Ἰωάννης σὺν τοῖς ἱππεῦσιν ἐκ Παλαιστίνης στρατεύματι περιτυγχάνει Περσικῷ, ἐς δισμυρίους τε καὶ δισχιλίους ἀριθμουμένῳ ἄνδρας μαχίμους. τῷ αἰφνιδίῳ τοίνυν καταπλαγείς, τὸ μὲν πρῶτον ἐπί τινα λόφον ἐγγύθεν παρόντα, σὺν τοῖς περὶ αὐτόν, σπουδῇ ἀνιὼν ἔστη. Μετὰ δὲ ταῦτα παντὶ τῷ στρατῷ ἐγκελευσάμενος, κατ' αὐτῶν ἵεται· συνωθισμῷ τε πολλῷ τῶν Ῥωμαίων τοῖς πολεμίοις ἐμπλεκομένων, ἐπαγωγὴ Περσῶν γίνεται· καὶ αὐτῶν φυγόντων, πολλοὶ μὲν ἔπεσον, πλεῖστοι δὲ πρὸς τῶν Ῥωμαίων ἠριθμήσαν στρατιωτῶν. ἔτι ἵππος αὐτοῖς ξυνεπάτει τοὺς πλείστους. Ὅτε ἄλλοι τε πολλοὶ λόγου καὶ ἀρετῆς εἰργάσαντο ἄξια, καὶ Ἰωάννῃ δὲ τῷ στρατηγῷ ἀρετῆς δήλωσις κατ' ἐκεῖνον ἐπιγέγονε τὸν ἀγῶνα. Ταῦτα καταπραξάμενος Ἰωάννης, σὺν τοῖς τροπαίοις ἐπὶ βασιλέα παραγίνεται. Ὁ δὲ Σουλτὰν ἐπειδὴ ταῦτα ἤκουσε, κέντροις μεταμελείας νυττόμενος, τῆς ἀκαίρου τόλμης ἑαυτὸν ἐταλάνιζεν, οὐχ ὅσον τοῖς ξυμπεσοῦσιν ἐκταραχθείς, τὴν δὲ βασιλέως ἐντεῦθεν ἔτι μᾶλλον κατ' αὐτοῦ ἀρραβωνιζόμενος ἔλευσιν· κἀντεῦθεν ὡς ἐνεστῶσιν τοῖς ἐπ παροῦσι τέως προσφερόμενος. Ὅθεν καὶ μείζοσιν ἄλλαις τὰς προτέρας φθάνων ἐπικατελάμβανε πρεσβείας· χεῖρά τε σύμμαχον ἀνὰ πᾶν ἔτος Ῥωμαίοις δεῆσαν διδόναι ἐπαγγελόμενος, καὶ τῆς αὐτοῦ δὲ γῆς οὔποτε Πέρσην ἑκόντος αὐτοῦ ἐπιβήσεσθαι ὡμολόγει· κἂν ἀφ' ἑτέρας ἀρχῆς ἐνοχλοίη τις Ῥωμαίων τῇ γῇ, τοῦτον δὲ στρατεύσειν εὐθὺς κατ' αὐτοῦ, καὶ πᾶσι τρόποις τὴν ὁθενδήποτε φυομένην ἀπείργειν ἐπιβουλήν· πᾶν τε, ὃ πρὸς βασιλέως ἐπιτάττοιτο, οὐκ ὀκνήσειν οὐδεμιᾷ ἐπιτελὲς αὐτίκα ποιεῖν, κἂν τις τῶν βασιλεῖ κατηκόων πόλεων ὑπὸ τὴν Περσικὴν φθάσασα πίπτοι παλάμην, καὶ ταύτην Ῥωμαίοις ἀνασώζειν

A nique Torosum & Tigranem ac Chrysaphium virum Cilicenum, & quos Coccobasilios vocant, qui militaribus copiis & ipsi præerant, ac sese jam pridem clientelari jure Imperatoris imperio ultro submiserant. Ex Oriente quidem hasce contraxit copias. At ex Occidente Ligures equites evocavit, & Dalmatiæ Archizupanum accersivit, cum iis quas habebat viribus: Scythasque, & ex gentibus, quæ Tauro vicinas regiones incolunt, plurimas conduxit. Neque in ejuscemodi bellico apparatu substitit: sed cum Latinos in Palæstinam proficiscentes ad Rhodum Insulam ut plurimum convenire ac occurrere sciret, stipendiarias equitum copias inde adduxit. Ad pabulum vero, B & rerum aliarum usum, incredibilem bovum multitudinem, cum ipsis plaustris, ex Thracicis regionibus jussit adduci. Ea omnia sic quidem apparabantur. Sed ut Sultanum per ipsos contribules simul ac consanguineos debellaret, ad Sanisanem ejus fratrem misit, Gangræ & Ancyræ in Galatia ea ætate Principem, & ad Jagupasanem generum, qui utrique Cæsareæ & Amasiæ, præclaris civitatibus, & cæteris quæ circa Cappadociam sitæ sunt, imperitabat: quos ut Sultano suspectos primum reddidit, facile ad bellum etiam suscipiendum impulit. Hæc ut audivit Sultanus, cum adversus alterutrum ex iis, quos in se concitaverat Imperator, C bellum sustinere vix posset, iis qui vicinam sibi regionem incolebant tum alia multa, tum etiam oppida quæ magno prius labore acquisierat, concessit. Missis autem ad Imperatorem Legatis, veniam deprecatus est. Qua impetrata, captivos Romanos redditurum se promisit, quocumque etiam laterent loco: eosque diligentius sese investigaturum. Interea dum hæc comprobarentur, Joannes ex Palæstina cum equitibus rediens in Persicum exercitum incidit duorum & viginti millium fortium bellatorum. Inopinata re ille conterritus, primo quidem collem, qui prope aderat, cum suis confestim conscendit. Deinde universam aciem suam adhortatus, in hostes irrupit; Romanisque acrius in illos sese cum D impetu inferentibus, pulsi sunt Persæ, fugientiumque cecidere complures, alii a Romanis militibus cæsi, alii denique equorum pedibus obtriti sunt. Multi tum egregia & digna memoratu opera ediderunt, atque in primis Joannes Dux fortitudinem suam illo in certamine prodidit. His fortunate confectis, Joannes ad Principem victor pervenit. Postquam ea accepit Sultanus, pœnitentiæ compunctus stimulis, propter intempestivam audaciam sese miserum vocabat, iis non tantum quæ acciderant consternatus, sed præsertim quod ex eo Imperatorem in se expeditionem suscepturum arbitraretur: futura veluti præsentia animo effingens. Quamobrem iis quæ antea obtu- E lerat, multa & majora addidit, copias sociales quotannis, cum id necesse esset, Romanis se suppeditaturum pollicitus, & neminem Persarum, ipso volente, fines unquam Romanos ingressurum: & si alio ex Imperio eorum aliquis agros infestaret, bellum se continuo adversus illum sumpturum, omnibusque modis depulsurum undecumque vim ingruentem: cuncta ad hæc quæ Princeps imperaret executurum sine ulla mora: & si aliqua ex civitatibus Romanæ ditio-

Edit. Paris. pag. 117.

nis in potestatem venisset Persarum, illam se restituturum Romanis. His Imperator persuasus pollicitationibus, ipsum gravissimis sacramentis obstrinxit: tum solutis simultatibus, domum reversus est. Sed ut intellexit Scythas Istrum trajecisse, quo Romanorum fines incursarent, omisso Byzantino itinere, ad fretum, quod Abydo urbi adjacet, contendit, ubi in Thracia situm est oppidum, quod a Callia Atheniensium, ut opinor, Duce nomen accepit, ibique trajiciens, contra Scythas profectus est. Sed nondum ad Istrum pervenerat, cum illi percepto Romanorum adventu, convasatis celeriter rebus, retro cessere. Hæc quidem eo loci tum contigerunt.

IV. Imperator autem cum Romano Imperio obstare nihil videretur, animi recreandi causa, in propinquum Byzantio prædium, cui Longi nomen est, secessit. Hic dum commoraretur, extremum vitæ diem clausit Irene Imperatrix, femina, quæ, uti supra a nobis dictum est modestia, morum probitate, & in egenos misericordia, ceteras suæ ætatis longe præcellebat. Duarum illa filiarum mater fuit, quarum natu major superstes cum patre vixit, altera vero paulo post & ipsa obiit, quartum ætatis annum agens. Verum adhuc supererat cum morbo colluctans puellula, cum Imperator, evocantibus illum rebus Occidentalibus, posthabitis domesticis, eo se contulit. Fama namque tunc temporis percrebrescebat Regem Alemannorum Fredericum, universis accitis nationibus, totis viribus in Romanorum agros irrumpere. Ea igitur propter, & quod Geiza Hungarorum Rex vita concessisset, Sardicam venit: ubi aliquamdiu moratus, quo pacto Hungariæ regnum sibi assereret animo volvebat. Nam quæ de Alemannis ferebantur, haud plane constabant. Quo vero jure Hungariam sibi comparare decreverit Imperator, jam commemorabimus. Geizæ huic fratres erant Uladislaus & Stephanus. At quibus ea offensis uterque illi odio fuerit, plane ignoro. Itaque post multam huc illuc fugam, tandem Principem adiere, illiusque sese subdidere potestati. Et Stephanus quidem ex fratre neptem duxit Mariam, Isaacii Sebastocratoris filiam, virginem, ut & ante diximus, formosissimam: alter vero cœlebs permansit. Itaque cum, mortuo Geiza, alterum fratrem ad regnum juris ratio evocaret (lex enim est apud Hungaros, ut semper ad fratres superstites Diadema transmittatur) in patriam eos reducere pro viribus nitebatur Imperator. Quippe Geiza, posthabita patria consuetudine, regnum filio suo tradiderat. Quapropter Hungari, cum ejusmodi Legem colerent, & Imperatoris vererentur adventum, Stephanum Geizæ filium abdicantes Imperio, alteri fratrum Uladislao illud tradiderunt: Stephano vero (seniorem dico) Wrumi dignitatem concesserunt, quo nomine ita apud Hungaros regni successor indicatur. Eum finem habuit fratrum istorum de regni successione controversia.

V. Princeps autem Philippos, urbem Macedonicam, ad res Servicas constituendas venit. Primislavus enim, qui regioni isti præerat, & antehac, ut memoravimus, defectionem fuerat molitus, suo jure, nullique obnoxius imperita-

Edit. Paris. pag. 118.

A θαι συνετίθετο. Τούτοις ἀναπεισθεὶς βασιλεὺς, ὅρκοις τε δεινοτάτοις αὐτὸν κατειλήφει. καὶ τὴν ἔχθραν λύσας, ἐπ' οἴκου ἀνεκομίζετο. Πυθόμενος δὲ Σκύθας τὸν Ἴστρον διαβῆναι ἐφ' ᾧ Ῥωμαίων καταδραμεῖσθαι, τῆς ἐπὶ Βυζάντιον φερούσης ἀφέμενος, ἐπὶ τὸν ἀγχοῦ πόλεως Ἀβύδου ἐχώρει πορθμὸν, ἔνθα ἐπιθαλασσίδιόν τι ἐπὶ Θρᾴκης πόλισμα κεῖται, ἀπὸ Καλλίου τοῦ Ἀθηναίων οἶμαι στρατηγοῦ τὴν προσηγορίαν ἐσχηκός. ἐντεῦθα περαιωσάμενος ἐπὶ Σκύθας ἐφέρετο. Ἀλλ' οὔπω ἔφθη τὸν Ἴστρον καταλαβεῖν, ἀθρόοι τὴν Ῥωμαίων ἀκούσαντες ἔφοδον, ταχὺ συσκευασάμενοι ἀνεχώρησαν. Ταῦτα μὲν τῇδε συνηνέχθη γενέσθαι.

δ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπειδὴ μηδὲν ἔθ' ὁτιδήποτε ἀντιστατοῦν B τῇ Ῥωμαίων ὑπεφαίνετο ἀρχῇ, ψυχαγωγίας ἕνεκα ἐπί τι τῶν ἐγγὺς Βυζαντίου χωρίων ἐξῆλθε, Λόγγοι ὄνομα τούτῳ. Ἐνταῦθα διατριβὴν ποιουμένου, ἡ τέλεος ἡμέρα τοῦ βίου τῇ βασιλίδι ἐπεγένετο Εἰρήνῃ, γυναικὶ ἐπὶ σωφροσύνῃ, ὥσπερ εἴρηταί μοι καὶ πρότερον, καὶ κοσμιότητι, καὶ οἴκτῳ τῷ πρὸς τοὺς δεομένους πολλὰς τὰς κατ' ἐκεῖνον ὑπερβαλλούσῃ τὸν χρόνον. Αὕτη δυοῖν μὲν ἐγένετο θυγατέροιν μήτηρ, ὧν ἡ μὲν πρεσβυτέρα ἐπεβίω τε καὶ τῷ πατρὶ ξυνδιήγαγεν, ἅτερα καὶ ὀλίγῳ ὕστερον τὸν βίον ξυνεμετρήσατο, τέταρτον ἡλικίας ἀνύουσα χρόνον. Ἀλλ' ἔτι περιῆν ἡ παῖς τῇ νόσῳ παλαίουσα, καὶ ὁ βασιλεὺς, τῶν ἑσπερίων τότε καλούντων πραγμάτων, τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν ἀφέμενος, ἐπ' ἐκεῖνα ἐχώρει. C Φήμη γάρ τις ἐκράτει τηνικαῦτα, ὡς ὁ τῶν Ἀλαμανῶν ῥὴξ Φρεδερίκος τὸ σύμπαν ἔθνος ἀναστήσας, πανστρατὶ ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων φέρεται γῆν. Διὰ ταῦτά τε οὖν, καὶ ὡς ὁ τῶν Οὔννων ῥὴξ Ἰατζᾶς τὸν βίον ἀπολίποι, ἐπὶ Σαρδικὴν ἦλθεν. Ἔνθα ἐφ' ἱκανὸν διατρίψας, περὶ πλείστου τὴν τῆς Οὐννικῆς ἐπικράτησιν ἐποιεῖτο. Ἤδη γὰρ τὰ ἀμφὶ τοῖς Ἀλαμανοῖς θρυλληθέντα, οὐκέτι ἐκράτει. Ὅθεν δὲ τὴν Οὐννικὴν μεταποιεῖσθαι ὁ βασιλεὺς ἤθελεν, ἤδη λέγομεν. Ἰατζᾷ δὲ τούτῳ ἤστην μὲν ἀδελφὼ, Βλαδίσλαβός τε καὶ Στέφανος. Οὐκ οἶδα δὲ ὅτι προσκεκρουκότε, ὑπερφυῶς ἐμισηθήτην αὐτῷ. Ἀμέλει καὶ μετὰ πολλὴν τὴν ἄλλοτε ἀλλαχόθεν δρασμὸν, τέλος βασιλεῖ D προσελθόντε, χειρὸς ἐγενέσθην τῆς αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν βασιλίως ἔγημεν ἀδελφιδῆν ὁ Στέφανος, Μαρίαν τὴν Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος παῖδα, περικαλλῆ καθάπερ εἴρηταί μοι, ἅτερος δὲ ἄζυξ διετέλει. Τότε τοίνυν ἐπειδὴ τοῦ Ἰατζᾶ τετελευτηκότος θάτερον τῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὁ τοῦ δικαίου ἐκάλει θεσμὸς (νόμος γὰρ οὗτος παρὰ τοῖς Οὔννοις ἐστὶν ἐς τοὺς περιόντας ἀεὶ τῶν ἀδελφῶν τὸ στέφος διαβαίνειν) κατάγειν πως εἰς γῆν τὴν πατρῴαν βασιλεὺς σπουδὴν εἶχεν. Ἰατζᾶς γὰρ τὸν πάτριον παριδὼν νόμον, ἐπὶ τὸν υἱὸν τὴν ἀρχὴν διεβίβασεν. Οὖννοι τοίνυν, τὸ μέντοι τοῦτον αἰδεσάμενοι τὸν νόμον, τὸ δὲ καὶ τὴν βασιλέως δι' εὐλαβηθέντες ἔφοδον, Στέφανον τὸν Ἰατζᾶ τῆς ἀρ- E χῆς παραλύσαντες, θατέρῳ τῶν ἀδελφῶν τῷ Βραδισθλάβῳ ταύτην ἀπέδοσαν. Τῷ γε μὴν Στεφάνῳ, φημὶ τῷ πρεσβυτέρῳ, τὴν Οὔρουμ ἀπεκλήρωσαν τύχην. Βούλεται δὲ τοῦτο παρὰ Οὔννοις, τὸν τὴν ἀρχὴν διαδεξόμενον ἑρμηνεύειν τὸ ὄνομα. Τὰ μὲν οὖν ἐπὶ τοῖν αὐταδέλφοιν τούτοιν ἐνταῦθα πέρας ἔχει.

ε'. Βασιλεὺς δὲ ἐπὶ τὴν Μακεδονικὴν ἐχώρει πόλιν, Φιλίππου, τὰ πρὸς τὴν Σερβίαν καταστησόμενος πράγματα. ὁ γάρ τοι Πρημίσλαβος, ὃς τῆς χώρας τότε ἦρχε, καὶ ἄλλοτε μὲν ὥσπερ μοι διήγηται

A πρότερον, ἀποστασίαν ὠδίνησε, καὶ αὐτονόμῳ ἐχρῆτο τῇ γνώμῃ. ἐγγύς τε διὰ τοῦτο ἐλθὼν τοῦ τῆς ἀρχῆς πρὸς Βασιλέως ἀποβιβασθῆναι, ἵλεώ τε αὖθις τετύχηκεν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἔμεινε. τοῦ δὲ οἷον οὔτε λόγων, οὔτε ὅρκων λόγον θέμενος οὐδένα, νεωτέροις καὶ πάλιν ἐπεβάλλετο πράγμασιν. Δι' ἅπερ Βασιλεὺς τοῦ ἀνδρὸς καταγνοὺς, μεθίστησι μὲν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς, Βελούσην δὲ τὸν ἀδελφὸν ἐπ' αὐτῆς καθιστᾷ. Πριμίσλαβον μέντοι τῆς τύχης κατοικτειράμενος, ἐκεῖθεν μὲν ἀπανίστησιν, ὡς μὴ καὶ πάλιν κακουργεῖν δύναιτο, χώρᾳ δὲ πιοτάτῃ δωρεῖται καὶ τὰ ἐς νομὰς ζώων ἀγαθῇ. Ἀλλὰ Βελούσης μὲν ἐπ' ὀλίγον ἐμπρέψας τῇ ἀρχῇ, τό, τε τῆς ἡγεμονίας κατέθετο σχῆμα, καὶ τὴν πατρίαν μεταχωρήσας, ἐπὶ τὴν Οὐννικὴν ἦλθεν. ἔνθα πολλοῦ τινα ἐπιβιοὺς χρόνον, ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο. B Βασιλεὺς δὲ τὸν ὕστατον ἀδελφῶν μετάπεμπτον θέμενος, ὃς Δεσὲ μὲν ἐκαλεῖτο, Δένδρας δὲ χώρας ἦρχεν, ἃ Ναισῷ ἐγγειτόνων, ἐστὶ καὶ πολυάνθρωπος, τὰ πιστά τε παρ' αὐτοῦ λαβὼν, ὅπως ἀνόθευτον αὐτῷ τὸ τῆς δουλείας σχῆμα. Πρὸς δὲ, καὶ ὡς παντάπασι Δένδρας Ῥωμαίοις ὑπεκστήσεται, ἣν καθάπερ ἔφην καρπιζόμενος ἦν, Ἀρχιζουπάνον ἀνεῖπεν.

ς'. Ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ Κλιτζιασθλὰν ὁ Σουλτὰν ἐς Βυζάντιον αὐτόμολος ἦλθε, περὶ τῶν αὐτῷ συμφόρων Βασιλέως δεησόμενος, πρᾶγμα ὑψηλόν τι καὶ δαιμονίως ὑπέρογκον, καὶ ὅσα ἐμὲ εἰδέναι, οὔποτε ἄλλοτε Ῥωμαίοις εὐτυχηθὲν πρότερον. Τίνος γὰρ, καὶ τῶν μεγαλοπρεπεστέρων, οὐχ ὑπέρκειται, ἄνδρα τηλικαύτης ἡγεμονεύοντα γῆς, C καὶ τοσούτων κυριεύοντα ἐθνῶν, Βασιλεῖ Ῥωμαίων ἐν οἰκέτου παρεστάναι σχήματι. καὶ ὥς γε τοῖς φιληκόοις τὰ τελεσθέντα τότε διηγησαίμην· ἦν μὲν βῆμα λαμπρὸν, καὶ δίφρος ἐπὶ πλεῖστον γῆθεν αἰρόμενος ἔκειτο. Θέαμα λόγου πολλοῦ ἄξιον· εἴργαστο μὲν ἅπας χρυσοῦ, λίθων δὲ ἀνθράκων καὶ ὑακίνθων, ἄφθονόν τι ἁπανταχόθεν τοῦτου διεσοίβαστο χρῆμα. Μαργάρους δὲ, οὐδ' ἂν ἀριθμεῖν ἔχοι. καθ' ἕνα γὰρ τῶν ἠρέμα τῆς διεχείας πεπηγότων λίθων, περιῄεσαν ἱκανοί. ἐσφαίρωντο μὲν ἐς τὸ ἀκριβὲς, λελεύκαντο δὲ ὑπὲρ χιόνα. τηλικούτου ὁ δίφρος πεπλήρωτο φωτός. Τό γε μὴν ἀνώτατον καὶ τὴν κεφαλὴν ὑπερτεῖνον αὐτοῦ μέρος, τοσούτῳ τῶν ἄλλων ἐκράτει λαμπρότησιν, ὅσῳ καὶ ἡ ἐκγειτονοῦσα αὐτῷ τῶν λοιπῶν μελῶν προὔφερε κεφαλή, ἐφ' οὗ καθῆστο Βασιλεὺς μεγέθει σώματος ἀναλογωτάτου, τὸν πάντα πληρῶν. D ἐσθὴς δὲ αὐτὸν περιείθετο ἁλουργὶς, ἐξαίσιόν τι χρῆμα. Ἄνωθεν, ἄχρι καὶ ἐς τὰς βάσεις αὐτοῖς, ἐπυρσοῦτο μὲν ἄνθραξιν, ηὐγάζετο δὲ μαργάροις· οὐκ ἀπερισκέπτως μέντοι, ἀλλὰ θαυμασία τις αὐτοὺς ἐποίκιλλε γραφικὴ, ἀκήρατον δήπου λειμῶνα χυθείσης τῷ πέπλῳ τῆς τέχνης. Ἀπὸ μέντοι τραχήλου ἄχρι καὶ ἐπὶ στέρνα, ὑπερφυὴς μεγέθει καὶ χροιᾷ, λίθος ἀπὸ χρυσίων καθεῖτο ἁμμάτων, πυρσίζων μὲν ἅτε ῥόδον, σχήματι δὲ μήλῳ παρεμφερὴς μάλιστα. Περὶ γάρ τοι τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς κόσμου, περιττὸν καὶ φράζειν ἡγοῦμαι. Ἐφ' ἑκάτερα δὲ τοῦ δίφρου ἡ τάξις ἑστήκει, κατὰ τὸ εἰωθὸς, γένους ἑκάστῳ καὶ τύχης πρυτανευόντων τὴν χώραν τῆς στάσεως. Τὰ μὲν δὴ τοῦ Βασιλέως ἐν τούτοις ἦσαν. E Κλιτζιασθλὰν δὲ ἐπειδήπερ εἰς μέσους παρῆλθε, θάμβους ὅλος ἦν. καὶ τοῦ Βασιλέως καθεζῆσαι τοῦτον προτρεπομένου, ὁ δὲ τὸ μὲν πρότερον ἰσχυρότατα ἀπέλεγεν· ὡς δὲ ἔτι μᾶλλον ἐγκείμενον ἑώρα τὸν Βασιλέα, καθῆστο λοιπὸν ἐπεὶ χαμαιζήλου τινὸς, καὶ ἥκιστα ἐπὶ μετεώρου καθέδρας. τὰ εἰκότα τε εἰπὼν, καὶ ἀκούσας,

A bat: quam ob causam cum ab Imperatore Principatu propemodum fuisset exutus, postea consecutus veniam, pristinam dignitatem retinuit. Tum vero nulla habita sacramentorum ratione, novis iterum rebus studere instituit. Quapropter in illum animadvertit Imperator, eique adimit Principatum, cui Belusem fratrem præficit. Miseratus tamen fortunam Primislavvi, submovit eum inde quidem, ne denuo res turbare posset, sed pingui agro donavit, & pascendis pecoribus idoneo. Verum Beluses *Edit. Paris. pag. 159.* non diu multum Principatu potitus, illius insignia deposuit, patrioque excedens solo, venit in Hungariam, ubi cum multos exegisset annos, mortem tandem obiit. B Imperator autem accitum minimum natu fratrem, cui Dese nomen erat, Dendræ regionis, quæ Næso adjacet, & incolarum frequentia est celebris (fide accepta, fore ut sincerum deinceps obsequium illi præstaret, atque insuper totam Dendram, quam, uti diximus, possidebat, traditurum Romanis) Archiaupanum renuntiat.

VI. Sub idem tempus Clitzlasthlan Sultanus Byzantium ultro venit, de iis quæ utilia sibi forent, Principem rogaturus, res ardua prorsus & mirabiliter magnifica, qualia nunquam antea, quantum memoria assequi possum, Romanis contigit. Quod enim vel præclarissimorum facinorum non istud superat, virum tantæ regionis Principem, totque impe- C rantem nationibus, Imperatori se Romano servili stitisse habitu. Atque utinam rerum talium studiosis ea quæ tum acta ibi fuerant, referre possim! Splendidum quidem extructum erat tribunal, & sella a terra longe exsurgens posita erat, spectaculum sane memoratu dignum. Tota ex auro erat conflata, carbunculis & hyacinthis infinito ubique numero distincta. Margaritas haud facile quis numerasset: nam singulos lapillos, qui sparsim per intervalla compacti erant, ambiebant complures, accuratissime orbiculatæ, niveque candidiores. Hujusmodi ea sella luminibus replebatur. Pars autem ejus suprema, quæ nimirum supra caput extenditur, tantum cæterorum ornamentorum superabat splendorem, quanto reliquis membris excellentius est caput. Hac sede Imperator considebat, D amplitudine corporis convenienti totam implens. Vestis eum circumdabat purpurea, res miranda prorsus. A superiori enim usque ad imam partem, tota carbunculis collucebat, fulgebatque margaritis, non quidem promiscue positis, sed admirabili pictura sic variatis, tanquam si veram aliquod pratum ars in peplo expressisset. A cervice usque ad pectus eximius & magnitudine, & colore lapis aureis catenulis dependebat, rosæ instar rubicundus, forma autem malo perquam similis. Cæterum de capitis ornamentis supervacuum arbitror dicere. Ab utraque vero sellæ parte stabat Senatus, uti moris est, unoquoque pro generis & dignitatis ratione locum obtinente. Ejusmo- E di quidem apparatus erat Imperatoris. Clitzlasthlan vero cum ad medios ordi- *pag. 160.* nes usque pervenisset, totus est in stuporem versus. Principe illum, ut sederet, rogante, primo quidem pertinacius renuit. Inde ubi magis instare vidit Imperatorem, sedit tandem humili, & minimum elevata sede. Sermone deinde ultro

citroque habito, ad paratum sibi in Palatio hospitium concessit. Imperator rerum prosperatarum magnitudine elatus, triumphum ab ipsa Acropoli usque ad celeberrimum divinæ Sapientiæ Templum apparaverat, quo una cum Sultano procederet. Sed quod intenderat non confecit. Lucas enim, qui tunc temporis rebus Ecclesiasticis præerat, huicce consilio obstitit, Non decere inquiens, inter divinam supellectilem & sacra ornamenta impium hominem transire. Alias præterea casus rem impedilit. Quippe profunda jam nocte, validior quædam agitatio rotam repente terram concussit. Unde Byzantini Lucæ monita vera esse rati, Deo haud placere ejusmodi consilium ajebant. Solent enim homines ut plurimum attendere præsentia, ulteriusque nihil inquirere. Quid autem illud portenderit, perspicue ostendit rei exitus. Quippe Clitziesthlan multo post tempore ruptis quæ cum Principe sancita fuerant pactis, Romanos cum omnibus viribus in Persas convertit. Ubi cum forte in loca difficilia eorum exercitus incidisset, plurimos dignitate illustres viros amisit, & in majus venisset discrimen, nisi Imperator humanæ illic audaciæ modum excessisse visus esset. Sed hæc, uti & mox diximus, deinceps a nobis commemorabuntur. Princeps vero in ea Palatia, quæ ad Australem urbis partem sunt, concedens, magnificis illum epulis, & omni benevolentiæ genere excepit: inde & equestribus certaminibus oblectavit, scaphasque & acatia ex more liquido igne incendit, ludorum denique circensium spectaculis, ex quibus maxime civitatum amplitudo & magnificentia deprehendi solet, ad satietatem recreavit. Is igitur cum diu satis Byzantii egisset, & priora pacta altero etiam firmasset jurejurando, domum reversus est. Eæ porro fuere fœderis conditiones: Eorum qui Imperatoris hostes essent, quamdiu viveret, hostem futurum, amicumve contra eorum, qui illius amici forent: urbium, quas ipse caperet, majores ac præcipuas Imperatori traditurum; fœdus cum quolibet hoste, Principe inconsulto, non facturum: ad Romanos, cum id necessitas postularet, cum omnibus accessurum viribus, seu in Oriente, seu in Occidente bellum foret. Neque etiam Turcomannos, quos vocant, rapto vivere assuetos, quotquot sub illius essent potestate, impunitos relicturum, in quacumque demum Imperii parte deliquissent. Hæc ille pactus est, & qui eum comitabantur Magnates, si ab ejusmodi conditionibus recederet, pro viribus illius se conatus impedituros sunt polliciti. His Byzantii transactis, ubi earum rerum fama ex Europa in Asiam pervenit, Phylarchi, qui hasce regiones incolunt, haud sibi bene cessurum rati, si in suas partes Sultanum adduxisset Imperator, per Legatos illum rogavere, ut & Sultanum perinde sibi reconciliaret. Horum ille legationem haud illibenter audivit: sed velut rem omnem Sultani relinquens arbitrio, ipsos ad eum misit, in Palatio, quemadmodum dictus est, tunc agentem. Illi autem statim atque cum eo sunt congressi, tandem ut quæ inter ipsos intercedebant simultates deponeret, & apud Principem pro se intercederet, persuaserunt: cujus ille ad-

Edit. Paris. pag. 121.

A ὡς τὴν ἐπιτετηγμένην αὐτῷ ἐν παλατίῳ ἀπηλλάττετο καταγωγήν. Ὁ Βασιλεὺς δὲ τῷ τῶν εὐτυχημάτων ὄγκῳ φιλοτιμούμενος, θρίαμβον ἐξ αὐτῆς ἀκροπόλεως ἐπὶ τὸν περικαλλῆ τὸν τῆς Θεοῦ Σοφίας Νεὼν ἐποιήσατο μὲν ἐμπαρασκευὴν, ἐφ' ᾧ σὺν ἐκείνῳ πομπεῦσαι· οὐ μὴν καὶ εἰς τέλος ἤγαγε τὸ βούλευμα. Λουκᾶς γὰρ ὁ τηνικάδε τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς ἐφεστὼς πράγμασιν, ἀντίξους τῇ πράξει ἐγένετο, Μὴ δεῖν εἶναι λοιπὸν, δι' ἐπίπλων εἰπὼν θείων καὶ κόσμων ἱερῶν ἄνδρας διελθεῖν ἀσεβεῖς. Τότε δὲ καὶ ἄλλο τι παρεμπεσεῖν προσέσω τῷ πράγματι. Ἐπειδὴ γὰρ πόρρω τῆς νυκτὸς ἦν, ἐξαίσιός τις βρασμὸς ἀθρόον ἐκλόνησε τὴν γῆν. Βυζάντιοι μὲν οὖν ἐνταῦθα τὰς Λουκᾶ παραινέσεις ἐκβῆναι οἰόμενοι, ἀπὸ γνώμης εἶναι Θεῷ τὴν ἐγχείρησιν ἔφασκον. B Πεφύκασι γὰρ ἄνθρωποι τοῖς παροῦσιν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον προσέχοντες, πολυπραγμονεῖν περαιτέρω μηδέν. Τὸ δὲ τοῦ πράγματος τέλος τὴν τοῦ συμπεσχηθέντος ἐναργῶς παρεστήσατο δήλωσιν. καὶ Κλιτζιασθλὰν γὰρ μετὰ πολλοὺς ἐπιγενομένους χρόνους, τὰς εἰς Βασιλέα συνθήκας ἀλογήσας, πανστρατὶ Ῥωμαίοις κατὰ Περσῶν ἐλθεῖν παρεσκεύασε. Τύχῃ δέ τινι δυσχωρίαις ἐμπεσὸν τὸ στρατιωτικὸν, τῶν ἐπὶ δόξης τε ἀποβεβλήκει πολλοὺς, καὶ μεγάλου ἐγγὺς ἦλθε κακοῦ, εἰ μὴ Βασιλεὺς ἐνταῦθα ἀνθρωπίνης ὅρον ἀρετῆς τὰ πολέμια παρελθὼν ὤφθη. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὥσπερ καὶ ἄρτι ἔφην, εἰσέπειτά μοι λελέξεται. Ὁ δὲ Βασιλεὺς ἐς τὰ κατὰ νότον τῆς πόλεως ἀνάκτορα καταχθεὶς, C μεγαλοπρεπέσι τε ἐδεξιοῦτο δείπνοις αὐτὸν, καὶ διὰ φιλοφροσύνης ἦγεν ἁπάσης. Εἶτα καὶ ἵππων αὐτὸν ἔθελξεν ἁμίλλαις, ὑγρῷ τε πυρὶ, κατὰ τὸ ἔθος, λέμβους τινὰς ἐνεπίμπρα καὶ ἀκάτους, καὶ ὅλως τῶν τῆς ἱπποδρομίας ἐγέμιζε τὸν ἄνδρα θεαμάτων, ἐξ ὧν μάλιστα μεγέθη πόλεων φιλεῖ διαγινώσκεσθαι. Ὁ δὲ ἐφ' ἱκανὸν ἐν Βυζαντίῳ διατρίψας, τὰ προλαβόντα τε δευτέροις ὅρκοις πιστωσάμενος, ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ἦλθεν. Εἶχε δὲ τὰ τῆς ὁμολογίας αὐτῷ ὧδε. Ἐχθρὰ μὲν διὰ βίου φρονήσειν, εἷς τὸ πρὸς Βασιλέα τρέφοιτο ἔχθος· φιλία δ' αὖθις τοὐναντίον εὔνοις αὐτῷ καθεστῶσι. πόλεών τε, ὧν ἂν αὐτὸς περιγένοιτο, τὰς μείζους καὶ ἀξιολογωτέρας Βασιλεῖ διδόναι. Ἐξεῖναι δὲ αὐτῷ οὐδαμῇ τῶν ἐχθρῶν τινι σπείσασθαι, ὅτι μὴ Βασιλέως κελεύσαντος. δεῆσάν τε Ῥωμαίοις συμμαχήσειν, πανστρατὶ ἀπαντῶν, κἂν D Ἑῷος, κἂν Ἑσπέριος ὁ πόλεμος εἴη. Οὐ μὴν, οὐδὲ τοὺς ὅσοι ὑπὸ τὴν αὐτοῦ μὲν κεῖνται παλάμην, κλέμμασι δὲ διαζῆν ἐπίστανται, οὓς δὴ Τουρκομάνους ἔθος καλεῖν ἐστιν, ἀτιμωρήτους ἐᾶν, ὁποιονοῦν τι ἐς Ῥωμαίων ἁμαρτηκότας τὴν γῆν. Ταῦτά τε αὐτὸς ὡμολόγηκε, καὶ Μεγιστάνων ὅσοι αὐτῷ εἵποντο, κἂν ἐκεῖνος αὐτῶν ἀμελοίη, τὸ δὲ σθένει παντὶ κωλύειν τὴν ἐγχείρησιν. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν Βυζαντίῳ ἐτελεῖτο. Ἡ δὲ φήμη φθάνει ἐξ Εὐρώπης ἐπὶ τὴν Ἀσίαν. διαβᾶσα τοίνυν, καὶ οὐ πρὸς καλὸν αὐτοῖς ἔσεσθαι οἱ τῇδε νομίσαντες Φύλαρχοι, εἰ Βασιλεὺς τὸν Σουλτὰν εἰσποιήσεται, πρέσβεις πέμψαντες ἐδέοντο, ὡς καὶ αὐτοὺς τῷ Σουλτὰν διαλλάξαι. Ὁ δὲ ἤκουσε μὲν αὐτῶν οὐκ ἀηδῶς. E ἐς δὲ τὴν τοῦ Σουλτὰν [illegible] τὸ πᾶν ἀνατιθεὶς αἵρεσιν, ἐπ' ἐκεῖνον αὐτοὺς ἔπεμπεν, ἐν παλατίῳ, καθάπερ εἴρηται, διατριβὴν ἔχοντα. Οἳ καὶ ἐπειδὴ τάχιστα πρὸς λόγους ἐκείνῳ κατέστησαν, διαλύσασθαί τε σφίσι τὴν ἔχθραν ἴσχυσαν, καὶ ἱκέτην ὑπὲρ αὐτῶν Βασιλεῖ γενέσθαι ἔπεισαν. Ὁ δὲ ἱκετεύοντα προσηκά-

A μενος, ἐν φίλων μοίρᾳ καὶ αὐτὸς ἐποιήσατο. Εἰρήνη τε τὸ λοιπὸν σταθερὰ τὴν Ῥωμαίων εἶχεν ἀρχήν.

ζ. Ἐπεὶ δὲ ἡ Βασιλὶς Εἰρήνη τὸν βίον ἤδη μετήλλαξε, Βασιλεὺς δὲ ὅπω ἄῤῥενος τότε πατὴρ παιδὸς ἐτύγχανεν ὤν, ἐπὶ δευτέρους λοιπὸν ἔβλεψε γάμους. Καὶ ἦν γάρ τις κόρη τότε κατὰ τὴν ἐν Φοινίκῃ Τρίπολιν, Λατίνα μὲν γένος, περικαλλὴς δ' ἐν ταῖς μάλιστα. Ταύτην ἐκεῖθεν ἄξοντας Ἰωάννην τε Σεβαστὸν τὸν Κοντοστέφανον ἔπεμψε, καὶ Θεοφύλακτον ἄνδρα Ἰταλὸν, ὃν Ἐξκούβιτον ἐπεκάλουν. Εἶδόν τε δὴ τὴν κόρην οἱ ἄνδρες, καὶ ἀγασάμενοι τοῦ κάλλους, ἐπειδὴ μηδὲν ὁθενδήποτε ὑπεφαίνετο πως ἐμποδὼν, μηδὲν ὑπερθέμενοι, ἐς τὴν τριήρη ἐμβιβάζουσιν. B Ἄρτι δὲ ἐκεῖθεν ἀφήσειν μελλόντων, νόσοι βαρεῖαι τῇ κόρῃ ἐνέσκηπτον, καὶ ἦν ἐν κακοῖς. ὅθεν καὶ ἀεὶ εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἀναβαλλόμενοι τὸν ἀπόπλουν, εἰκῇ τὸν καιρὸν διῆγον. ἀφ' ὧν γὰρ ἐν ὀλίγῳ ἀνεθείη τῶν ὀδυνῶν, προσδοκήσιμός τε ἀπόπλους γένοιτο, ἀλλ' ὥσπερ ἀπὸ προνοίας τινὸς, ἀπεθάρρητον τὸ δεινὸν ἐπ' αὐτὴν ἤρχετο, καὶ κατακλιθεῖσα ἔφριττε τὸ σῶμα, καὶ ἐκλονεῖτο ἐξαίσια. πυρετοί τε αὐτὴν μετεδέχοντο, καὶ ὑποπιασμὸς ἤδη, καὶ τηκεδὼν ἐπηκολούθει. καὶ τό τε τῆς ὄψεως ἄνθος χαρίεντι μαρμαῖρον τὰ πρότερα, ἠλλοιοῦτο κατὰ βραχὺ καὶ ἐστυγνοῦτο. Ἰδὼν ἄν τις δακρύων ἐπλήσθη, τοιούτου λειμῶνος ἐξώρα φθίνοντος. Οὕτω μὲν ἡ κόρη κακῶς εἶχεν ἐπ' οἴκου διατρίβουσα. C Εἰ δέ ποτε καὶ τῆς ναυῶ ἀναβαίη, καὶ ὀλίγῳ Τριπόλεως ἀναθείη, ἐνταῦθα διπλοῦς ἐπαιρόιτο κλύδων. καὶ τὸ μὲν σκάφος εἶχεν ἡ Τρίπολις αὖθις, τὰς δὲ νόσους ἐκείνη, οὐ πολλῷ ταύτης ἀπολειφθεῖσα, ἐδέχετο μείζους. Τούτου πολλάκις ἐπιγεγονότος, εἰς ἀπειράντους τὸν Κοντοστέφανον ἦγεν ἐννοίας. Τοίνυν καὶ ἀσχάλλων, ὡς τὸ εἰκὸς, ἄλλοτε ἄλλους ἀναπολῶν λογισμοὺς, τέλος ἐπί τινα τῶν ἐνταῦθα νεῶν παρελθὼν, ἐπυνθάνετο εἰ Βασιλεῖ τὴν παῖδα κατεγγυηθῆναι χρεών. ἀνεῖλε δὲ οἱ τὸ ἱερὸν πυθεῖον, „Ὁ μὲν γάμος ἕτοιμος, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν „ἄξιοι εἰσελθεῖν. Τούτων ἐκεῖνος ἀκούσας, συνεὶς τε τοῦ χρησμοῦ, ἐπειδὴ καὶ φήμη τις ἤδη περιέθραυσέ πως, ὡς οὐκ ἐκ γάμων εἴη ἐκ νομίμων ἡ κόρη φῦσα, D πρᾶγμα εἰς αἰσχύνην φέρον μάλιστα, ἀπείχετο ἤδη τῆς ἐγχειρήσεως, ἄρας τε ἐγγόθεν ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθεν. Ἦσαν δὲ Ῥαιμούνδῳ τῷ Ἀντιοχείας Πρίγκιπι θυγατέρες κάλλει κατ' ἐκεῖνον διενεγκοῦσαι τὸν χρόνον. Ταύτας ὀψόμενον, Βασίλειόν τινα ἐπίκλησιν Καματηρὸν, Ἀκόλουθον ὄντα τὸ τηνικάδε, Βασιλεὺς ἔπεμψεν. Ὁ δὲ ἐπειδὴ τάχιστα πρὸς Ἀντιοχείᾳ ἐγένετο, καλὰς μὲν εἶδε καὶ ἄμφω, καλλίων δὲ οἱ ἡ Μαρία εἶναι κατεφάνη. καὶ ἔτυχέ γε τῆς ἀκριβείας ἡ τοῦ πρεσβύτου „ἐκείνου βάσανος. Τηλικοῦτον γὰρ κάλλος οὔπω, Βυζάν„τιοι ἔλεγον, ὁ καθ' ἡμᾶς ἐγνώρισεν αἰών. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. Τότε δὲ ἐπειδήπερ ἐπὶ τὴν Μαρίαν ὁ γνώμων εἶδε, πυθόμενος Βασιλεὺς, ἄνδρας E τῶν ἐπὶ δόξης ἐπ' Ἀντιοχείας ἔπεμψε, τὴν κόρην αὐτῷ κατεγγυήσοντας, Ἀλέξιον δὴ τοῦ Βασιλέως Ἀλεξίου θυγατριδοῦν, ὃς καὶ μέγας τῷ τότε Δοὺξ ἐτύγχανεν ὤν, καὶ Νικηφόρον τὸν ἐκ Βρυεννίων, γαμβρὸν μὲν ἐπ' ἀδελφιδῇ Βασιλεῖ γεγονότα, Σεβαστὸν δὲ ἤδη τετιμημένον. Ἐν οἷς καὶ Ἀνδρόνικος ἦν ὁ Καματηρὸς, ὃς τὴν Ἐπάρχων τότε διεῖπεν ἀρχὴν, ἀνὴρ Σεβαστότητι μὲν ἀξιωθεὶς, ξυγγενὴς δὲ Βασι-

A missis precibus, & ipsus in numerum amicorum adscivit. Atque inde in posterum firmam pacem Romanum Imperium adeptum est.

VII Postquam Imperatrix Irene vita excessit, Princeps, cui nulli adhuc erant masculi liberi, de secundis nuptiis cœpit cogitare. Erat autem puella Tripoli in Phœnicia, gente quidem Latina, forma cæteroquin eximia & eleganti. Eo qui inde illam abducerent misit Joannem Contostephanum Sebastum, & Theophylactum virum Italum, quem & Exubitum appellabant. Ut igitur virginem conspexere Legati, statim iis forma arrisit: cumque obstare nihil videretur, nulla mora eam in triremem immisere. B Verum cum inde essent excessuri, gravioribus morbis correpta virgo, male habuit. Unde dilata in dies abitione, frustra ibi consumebant tempus. Quippe si paululum a doloribus vacaret, atque adeo ad iter capessendum videretur idonea, statim, nescio quo fato, illam rursum invadebat morbus, ita ut lecto decumbens toto corpore fremeret, graviterque convelleretur. Ad hæc sequebatur febris, & livor & tabes: vultusque nitor, qui antea gratiis coruscabat, immutabatur sensim & obscurabatur. Eam intuenti oboriebantur lacrymę, tam præclaro pulchritudinis flore intempestive pereunte. His puella malis domi C afficiebatur. Si vero aliquando navem ingrederetur, paululumque abduceretur a Tripoli, tum vero duplo major infremebat fluctus, navemque iterum in urbem redire necesse erat, ac illa viadum relicto portu, acriore morbo continuo corripiebatur. Id cum crebrius eveniret, Contostephanum in ambiguas incertasque cogitationes conjecit. Ea igitur propter animo incertus, dubiusque quo demum inclinaret, tandem in quoddam ibi Templum accedens, sciscitatus est, an ducturus esset virginem hanc Princeps, idque fatis decretum esset: hoc vero ei retulit sacrum Oraculum: *Nuptiæ quidem paratæ, invitati vero non sunt digni intrare*. Quibus auditis, intellectoque Oraculo, cum ad hæc ne- D scio quis rumor percrebuisset, virginem haud legitimis esse prognatam nuptiis, rem maxime pudendam arbitratus, destitit ab incepto, indeque solvens, Byzantium reversus est. Erant autem Raimundo Antiochiæ Principi filiæ tunc temporis forma præcellentes. Has ut spectaret, Basilium quemdam, cognomento Camaterum, qui tum Acoluthi dignitate fungebatur, misit Imperator. Ille ut confestim Antiochiam venit, ambas quidem pulchritudine eximia præstantes vidit: potior tamen visa est illi Maria, quo quidem in delectu haud a vero aberrabat senex ille. *Nullam quippe*, ajebant Byzantini, *tam insignis formæ mulierem nostra vidit ætas*. Sed de his postea. E Cum igitur quæ inspector ille retulerat, accepisset Princeps, viros dignitate illustres Antiochiam misit, qui virginem sibi desponsarent, Alexium nempe Imperatoris Alexii ex Anna filia nepotem, qui tum Magnus Dux erat, & Nicephorum ex Bryenniorum familia, qui ex fratre vel sorore Manuelis neptim uxorem duxerat, Sebasti dignitate tum insignitum. Cum iis etiam erat Andronicus Camaterus, qui Præfecti urbis ea tempestate munus obibat, vir quidem Se

Edit. Paris. pag. 222.

basti periode dignitate auctus, & Imperatoris consanguineus. Illi & eam viderunt, & admirati sunt, ac triremi impositam magnifico apparatu Byzantium adduxerunt. Quinto igitur & vicesimo mensis Apellæi, quem Decembrem, qui Latine loquuntur, vocant, in celeberrimum Divinæ Sapientiæ Templum splendide deductus Imperator, illam sibi matrimonio jungit, Luca Constantinopolitanæ, Sophronio Alexandrinæ, & Athanasio Theopolitanæ seo Antiochenæ, Ecclesiæ Patriarchis, ut Christianis mos est, manus ipsis imponentibus. Cumque eam Augustam ibi renuntiasset, in Palatia rursum revertitur, magnificisque conviviis Proceres excipit, & ubique per singulos urbis angiportus epulas populo præbet. Postridie demum epulaturos secum adduxit Patriarchas, & unumquemque multo donatum auro dimisit. Præsertim vero auri centenarium Ecclesiæ concessit. Nec multo post equestribus certaminibus populum oblectavit, nihilque, quod ad delectationem conferret, voluit prætermittere. Hæc quidem Byzantii acta.

Edit. Parif. pag. 123.

VIII. Stephanus autem, defuncto Uladislao, Principatum jam adeptus, gravis molestusque adeo subjectis esse cœpit, ut passim illum probris insectarentur Hungari, & regno viderentur statim depulsuri: quibus Stephanus conterritus opem rursum Principis imploravit. Motis igitur circa Æquinoctium castris, Philippopolim venit Imperator, ibique cum majori exercitus Romani parte manens, Alexium Contostephani filium ex sorore nepotem cum cæteris copiis in Hungariam misit. Sedenim Stephanus interea reconciliatum se jam cum Hungaris ratus, ejus operam non adhibuit: quapropter domum rediit Romanus exercitus. Verum mox in Stephanum rursum insurgentes Hungari, tum alia ei multa, tum & sub illo perditas esse Hungarorum res exprobrarunt. Stephanus autem discrimen veritus, fugit primum, & in quamdam e vicinis Istro civitatibus, quæ jampridem Imperatori obnoxiæ fuerant, venit: inde in Sardicam transiens, ibi cum Imperatore congressus est. Ille eo casu admodum perculsus, & hominis vicem miseratus, pecuniis eum & idoneis viribus donat, ad recuperandum paternum regnum. Iis præfuit copiis Alexius Contostephanus, cujus modo meminimus; Imperator autem a tergo paululum subsequebatur. Ubi ad Næsum urbem pervenit, animum subiit cogitatio, interim dum illic castra haberet, res etiam Servicas expediendi. In utramque enim regionem Pannoniam & Serviam ducit locus iste, indeq; cum oportuerit, utramque ingredi licet ac incessere. Dese enim, qui Imperatoris beneficio Serviæ tum imperitabat, postquam Principatum obtinuit, posthabitis pactis, Dendram regionem denuo occupaverat, spretoque Romanorum Imperio, Legationem miserat ad Alemannos, ut inde sibi uxorem accerseret, & quidquid Romanis displiceret, omnino faciebat. Etiam tum cum a Principe evocaretur, ut adversus Hungaros bellum gerenti sibi adesset, difficilis ac pervicax videbatur, magnarum rerum spem animo volvens, ac

A λεῖ καὶ αὐτῆς ὤν. οἱ δὲ καὶ εἶδον, καὶ θαυμάσαντες ἐνίθεσάν τε τριήρει, καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐς Βυζάντιον ἐκόμισαν. Πέμπτην τοίνυν καὶ εἰκοστὴν μηνὸς ἄγοντος Ἀπελλαίου, ὃν Δεκέμβριον Ῥωμαΐζοντες ὀνομάζουσιν ἄνθρωποι, εἰς τὸν περιώνυμον τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας οἶκον, λαμπρῶς καταχθεὶς, ἐνταῦθα ταύτην ἁρμόζεται, Λουκᾶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας τηνικαῦτα λαχόντος, Σωφρονίου Ἀλεξανδρείας, καὶ τοῦ Θεουπόλεως Ἀθανασίου, ἣ Χριστιανοῖς ἔθος ἐστὶ, τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπιθέντων. αὐτῇ τε αὐτὴν ἀνειπὼν, ἐς τὰ βασίλεια παλινδρομεῖ. μεγαλοπρεπέσι τε δείπνοις τοὺς ἐν τέλει εἱστία, καὶ δημοθοινίας ἁπανταχῇ τῶν τῆς πόλεως ἑκάθιζε στενωπῶν. τῇ ἑξῆς δὲ συνδειπνήσοντας αὐτῷ τοὺς B Πατριάρχας ἦγεν, ἀφθόνῳ τε χρυσίῳ δεξιωσάμενος ἕκαστον ἀπέλυε. πρὸ πάντων γε μὴν, χρυσίου κεντηναρίῳ τὴν Ἐκκλησίαν ἐδωρήσατο. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον καὶ ἁμίλλαις ἵππων διῆγε τὸν δῆμον, καὶ τῶν εἰς εὐφροσύνην ἀγόντων οὐδενὸς καταμελεῖν ἤθελεν. Ἐν Βυζαντίῳ μὲν ταῦτα ἐπράσσετο.

ι'. Στέφανος δὲ τοῦ Βλαδισθλάβου τετελευτηκότος, τῆς ἀρχῆς ἤδη ἐγκρατὴς γεγονὼς, βαρὺς ἐδόκει τοῖς ἀρχομένοις, καὶ λίαν ἐπαχθὴς εἶναι. Ὅθεν καὶ ἐλοιδοροῦντο αὐτῷ Οὖννοι τὰ πολλὰ, καὶ ἔνδηλοι ἦσαν, ὡς αὐτίκα τῆς ἡγεμονίας αὐτὸν καταπαύσοντες. Ἐφ' οἷς ὁ Στέφανος ἐκταραχθεὶς, Βασιλέως καὶ πάλιν ἐδεῖτο. Ἄρας τοίνυν ἰσημερούσης ἤδη τῆς ὥρας, ἐπὶ τὴν πόλιν ἐφέρετο C Φιλίππου, καὶ αὐτὸς μὲν ἐνταῦθα σὺν τῷ πλείονι τοῦ Ῥωμαίων ἔμεινε στρατοῦ. μοῖραν δέ τινα τοῦ στρατεύματος τῷ ἀδελφιδῷ πιστεύσας Ἀλεξίῳ τῷ Κοντοστεφάνου παιδὶ, ἐπὶ Οὐννικὴν ἔπεμψεν. Ἐν τούτῳ δὲ Στέφανος Οὔννοις ἤδη διηλλάχθαι νομίσας, οὐκέτι τούτου ἔχρῃζεν. ὅθεν καὶ οἴκοι λοιπὸν ὁ Ῥωμαίων ἀνεζεύγνυ στρατός. Ἀλλὰ μεταξὺ Οὖννοι αὖθις Στεφάνῳ ἐπισυστάντες, ἄλλα τε πολλὰ εἰς αὐτὸν ἀπερρίπτουν, καὶ δὴ καὶ ὑπ' αὐτῷ τὰ Οὔννων ἀνατετράφθαι ἰσχυρίζοντο πράγματα. Διὰ ταῦτα Βασιλεὺς μὲν στράτευμα καὶ πάλιν ἤθροιζε. Στέφανος δὲ τὸν κίνδυνον διευλαβηθεὶς, τὸ μὲν πρῶτον φυγὰς ἐπί τινα τῶν ἐγγυτάτω Ἴστρου πόλεων ἦλθεν, αἳ Βασιλέως ἀνέκαθεν κατήκοοι τυγχάνουσιν οὖσαι. Ἐκεῖθεν δὲ ἐπὶ Σαρδικὴν μεταβὰς, ἐνταῦθα Βασιλεῖ συνεγένετο. Ὁ δὲ σφόδρα περιαλγὴς τοῖς ξυμπεσοῦσι, τῆς τύχης τε D τὸν ἄνθρωπον οἰκτειράμενος, χρήμασί τε ἐδωρήσατο, καὶ δυνάμεσιν ἀποχρώσαις ἐπὶ τὴν πατρῴαν αὖθις κατῆγεν ἀρχήν. Ἦρχε δὲ τῶν δυνάμεων τούτων Ἀλέξιος, ὑπὲρ ἤδη ἐμνήσθην, ὁ Κοντοστέφανος. Βασιλεὺς δὲ κατόπιν ὀλίγῳ ἐχώρει. Ἐπειδή τε ἐν Ναισῷ πόλει ἐγένετο, ἔννοιά τις αὐτῷ ἐπῆλθεν ἐνταῦθα στρατοπεδευσαμένῳ, καὶ τῶν ἀμφὶ τὴν Σερβίαν ἐν παρέργῳ ἐπιμεληθῆναι πραγμάτων. ἄγει γάρ πως ἐφ' ἑκατέρας, Παιονικήν τε καὶ Σερβικὴν, ὁ χῶρος οὗτος, καὶ ἔστιν ἀμφοτέρας ἐντεῦθεν δέον ἐπιέναι. Δεσὰ γὰρ ὃς Βασιλέως δόντος τῆς Σερβικῆς ἦρχε τῷ τότε, ἐπειδὴ τῆς χώρας ἐγκρατὴς ἤδη ἐγένετο, τῶν συνθηκῶν ἀλογήσας, Δένδρας τε χώρας αὖθις μετεποιεῖτο. καὶ τῆς Ῥωμαίων ἀφηνιάE ζων ἀρχῆς, εἴς τε Ἀλαμανοὺς ἔπεμψε, κῆδος ἐντεῦθεν ἑαυτῷ συνάψαι διανοηθεὶς, καὶ πᾶν ὃ μὴ κατὰ γνώμην Ῥωμαίοις ἦν, τρόπῳ παντὶ ἐπράσσετό τε δὴ, καὶ Βασιλέως αὐτὸν μεταστελλομένου, ἐφ' ᾧ κατὰ Παιόνων αὐτῷ συστρατεῦσαι, ὁ δὲ δύστροπός τις καὶ ἰσχυρογνώμων ἐφαίνετο, ἐπὶ μακροτέραις τε τῶν ἐλπίσιν ὀχεῖτο, καὶ εἰς τὴν ἐπιού-

ἐπιοῦσαν τὴν ἄφιξιν ὑπισχνεῖτο. Ὁ μὲν οὖν Βασιλεὺς ἐπὶ τούτοις, ἐπειδὴ πρὸς τῇ Ναϊσῷ ἐγένετο, ἔνθα ταῖν ὁδοῖν ἀμφοτέραιν, ἡ μὲν ἐπὶ τὴν Σερβίαν ἄγει, θατέρα δὲ ἐπὶ τὸν Ἴστρον καὶ γῆν τὴν Παιονικήν, ἐν μεταιχμίῳ τὸ στρατοπέδιον ἐπήξατο. Δεσὲ δὲ τὸν ἐπικρεμάμενον ἤδη κίνδυνον αὐτοῦ συνιδών, τὸ περὶ αὐτὸν ἀναλαβὼν στράτευμα, ἐς τὸ Ῥωμαίων ἀφικνεῖται στρατόπεδον. Βασιλεὺς δὲ ἐμμελῶς τε αὐτοῦ προσηνέχθη, καὶ τὰ εἰκότα τετίμηκεν. Ἀλλ' ἔοικεν ἀκολαστογλωσσίας μηδὲν αἴσχιον εἶναι κακόν. Δεσὲ γάρ, ἐπειδὴ μηδὲν ἐξ ἀβουλίας αὐτοῦ τῆς προτέρας ξυνενεχθὲν ἔγνω κακόν, ἐπῆρτό τε τὴν διάνοιαν, καὶ μείζω κακουργήσειν ἢ πρότερον ἐς Ῥωμαίους διενοεῖτο. εἶχε δὲ ὅμως ἐν ἀπορρήτῳ τὸ σκέμμα. Οὕτω φιλανθρωπίας ὑπόθεσις τοῖς τῶν ἀνθρώπων πονηροτάτοις ὕλη μειζόνων ἀδικημάτων ὡς τὰ πολλὰ γίνεσθαι εἴωθεν· ἧκον μὲν γὰρ ὀλίγῳ ὕστερον πρέσβεις ἐς Βασιλέα ἀπὸ τοῦ Παιόνων ἔθνους. Ὁ δὲ κατά τινα τύχην αὐτοῖς συναντησάμενος, Ὅπῃ τε τὰ κατ' αὐτὸν ἔχει πρὸς αὐτῶν ἠρωτημένος, ὥσπερ ἔθος ἐστίν, ἀπαρακαλύπτως ἔφησεν, Ὡς καλῶς καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπαξίως τῆς σφῶν Ῥηγὸς εὐμενείας, Κύριον αὐτὸν φανερῶς ὀνομάσας. Ταῦτα πυθόμενος Βασιλεύς, οὐκέτι μέλλειν ἔγνω. καὶ τοίνυν ἐπὶ δίκην καλέσας αὐτόν, ἐπειδήπερ ἑαλώκει τῶν κατηγόρων αὐτοῦ καὶ συνειδότων, κατὰ πρόσωπον ἱσταμένων ἤδη, καὶ θεατριζόντων τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἀπιστίαν, τότε μὲν ἐν τῷ ἀσφαλεῖ, οὐ σὺν ἀτιμίᾳ, τοῦτον εἶχε. Ταφρείᾳ γὰρ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ περιέχων, κατὰ τὸν ἐν τοῖς χαρακώμασι νόμον ἐτήρει, ὡς ἀπ' ἐκείνου λοιπὸν Δεσὲ Χάρακα τὸν τόπον ὀνομασθῆναι. Οὕτω γὰρ τὴν τάφρειαν ἰδιωτίζοντες ὀνομάζουσιν οἱ πολλοί. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἐς Βυζάντιον πέμψας, ἔμφρουρον ἐν Παλατίῳ κατεστήσατο. Ταῦτα μὲν τῇδε ἐγένετο. Βασιλεὺς δὲ τοῖς ἐκ τῶν Παιόνων ἀφικομένοις χρηματίσας πρέσβεσιν, ἐπειδὴ μηδὲν ὑγιὲς αὐτοὺς ἀπαγγέλλοντας ἔγνω, ἐκέλευεν εὐθυωρὸν τοῦ Ῥωμαίων ἀπαλλαγέντας στρατοπέδου, τὴν αὐτῶν αὖθις πορεύεσθαι. Οἱ μὲν οὖν ἀπῄεσαν. Ὁ δὲ ἐπὶ Βελίγραδα πόλιν ἐλθών, ἐνταῦθα ηὐλίσατο, ἥν, καθάπερ εἴρηται, Ζεύγμινον καθελὼν ὁ Ῥωμαίων ἐδείματο στρατός, συνηρημένους τῶν πόνων καὶ Οὔννων πολλοὺς ἔχοντες. Παίγνιον δὴ τοῦτο τὰ ἀνθρώπεια καταχλευαζούσης ἀεὶ πράγματα, τύχης. τίς ἂν γὰρ ἐπεγγελάσῃ τοὺς πάλαι καθαιρεθείσης δομήτορας, αὖθις οἰκιστὰς καθορῶν. ἐκ τούτου οἶμαι τὸ τύχης ὄνομα πολὺ παρὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐρρύη. Τῶν γὰρ τῆς προνοίας ἔργων τοὺς λόγους ἐφικνεῖσθαι οὐκ ἔχοντες, ἐκ τοῦ παραλόγου σφίσιν εἶναι δοκοῦντας, τῇ τύχῃ τὰς τῶν πραγμάτων διδοῦσιν ἐκβάσεις. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὥς τῳ φίλον ἑκάστῳ νομιζέσθω τε καὶ λεγέσθω. Ὁ δὲ λόγος ἐχέσθω τῶν προτεθέντων. Ἐπειδήπερ ὁ Βασιλεὺς ἐνταῦθα ἐγένετο, γνοὺς ἀμήχανον εἶναι λοιπὸν Στέφανον γῆς ἄρξειν τῆς Οὔννων (ἤδη γὰρ Στέφανον αὖθις τὸν Ἰατζᾶ κατεστήσαντο φέροντες) ἑτέραν ἐτράπετο. Οὐννικῆς γὰρ δυνάμει τῇ πάσῃ, καθάπερ εἴρηται, μεταποιεῖσθαι ἤθελεν, ἐν μεταιχμίῳ τῶν Ἑσπερίων κειμένης ἐθνῶν. Βελὰν τοίνυν, ὃς μετὰ Στέφανον τοῦ Ἰατζᾶ παῖς ἦν, Μαρίᾳ τῇ αὐτοῦ θυγατρὶ συνάψαι πρὸς γάμον διενοήθη. Γεώργιον μὲν οὖν, ὃς Ἑταιρείας τῆς τότε ἡγεῖτο τῆς βασιλικῆς, Παλαιολόγον μὲν γένος, ἐς δὲ τὸν τῶν Σεβαστῶν ἀναβεβηκότα ὄγκον, ἐπὶ Οὐννικὴν πέμψας ἐδοκιμά-

A io diem prolato adventu. Quamobrem Imperator, ut ad Næsum accessit, ubi duarum viarum altera in Serviam ducit, altera ad Istrum & Hungariæ fines, in medio castra posuit. Dese vero imminens sibi periculum advertens, acceptis quas tum habebat copiis, in Romanorum castra venit. Eum Imperator benevole exceptum, quo decebat honore, prosecutus est. Sed proterva lingua nullum esse turpius malum videtur. Siquidem Dese, ubi nihil sibi obvenisse incommodi ob priorem imprudentiam ac temeritatem agnovit, sustulit animos, ac majora quam antea damna Romanis inferre decrevit. Consilium tamen ejusmodi, silentio pressit. Ita plerumque benevolentiæ argumentum, pessimis ho- Edit. Paris. pag. 124.

B minibus majorum injuriarum materia esse solet. Venere quippe paulo post ex Hungarorum gente ad Imperatorem Legati, quibus ille forte fortuna obvius factus, rogatus est ab iis, uti moris est, Quemadmodum res suæ sese haberent: illis haud dissimulanter respondit, Optime, & prout Regis, eorum erga se benevolentia mereretur: Dominum illum palam nominans. His igitur cognitis Imperator, nequaquam cunctandum ratus, ipsum in jus vocat, convictumque ab accusatoribus & delictorum consciis productis testibus, ac perfidiam ipsi coram objicientibus, in custodia, sine dedecore tamen, eum habuit. Vallo enim tabernaculum illius cingens, secundum

C eam quæ in castris viget, Legem, observari jussit. Ita ut ab illo deinceps Dese Vallum locus iste fuerit nuncupatus. Sic enim fossam hanc vulgus ut plurimum vocat. Eum autem paucos post dies Byzantium misit, & in Palatio includi præcepit. Hæc quidem ibi acta. Et Princeps auditis Hungarorum qui advenerant Legatis, ubi nihil eos sani adferre cognovit, castris excedere Romanis, & recta domum abire jussit. Iis abeuntibus, ipse ad Belegrada urbem venit, ibique castra posuit. Hanc, uti supra commemoravimus, diruto Zeugmino, Romanus extruxerat exercitus, compluribus Hungaris in laboris partem adscitis. Jocus hic est illius, quæ in rebus humanis semper fortuna ludit. Certe enim priscos

D illos urbium conditores pridem extinctos, quis irrideat, dum videt novos rursum suboriri. Ex iis τύχης, seu fortunæ vocabulum ut plurimum apud homines defluxisse arbitror. Cum enim rerum, quæ a divina providentia proficiscuntur, rationem percipere non possunt, dum præter opinionem videntur accidere, earum exitus fortunæ adscribunt. Sed de his prout cuique libitum fuerit censeat, scribatve: nos autem ad institutum redeamus. Cum igitur eo pervenisset Imperator, fierique haud posse agnovisset, ut Stephanus Hungariæ regnum adipisceretur (Stephanum quippe Geizæ filium iterum reduxerant Hungari) alio se convertit. Hungariam enim, pag. 125.

E uti dictum est, in medio Occidentalium nationum positam sibi comparare totis viribus satagebat. Quapropter Belam, qui post Stephanum Geizæ filius erat, Mariæ filiæ suæ matrimonio jungere constituit. Georgium igitur cohortis Imperatoriæ tunc temporis Præfectum, gente Palæologum, atque Sebasti auctum dignitate, in Hungariam misit, quo de hac ineunda affinitate sermones

ingereret; ipse vero Byzantium rursum sedit. Hungari, colloquio cum Palæologo habito, & Belam ipsi tradiderunt, & regionem, quam superstes adhuc pater illi assignaverat, lubentes in hæredii sortem concesserunt. Eo itaque accepto, Palæologus, quibus dictum est conditionibus, Byzantium reversus est. Deinceps autem quæ ad affinitatem istam conficiendam necessaria erant curavit Imperator. Atque puero in primis, mutato nomine, Alexii nomen indidit, eumque Despotæ dignitate donavit. Tale quidem Belæ in urbem adventus initium habuit.

IX. Rebus in Occidente rite compositis, ad Asiaticos animum admovit Imperator, iis quæ prius acciderant ad id permotus, sed ob res Occidentales inde avocatus. Nuradinus quippe, qui in Syria BerrhϾ & Damasco, præclaris utrisque civitatibus, aliisque urbibus quamplurimis, quæ circa Euphratem sitæ sunt, ita illi arridente fortuna, imperabat, loca varia haud contemnenda expugnaverat, multosque ibi Satrapas bello aggressus, alios quidem captivos tenebat, in quibus erat Josselinus Edessæ Princeps: alios vero in præliis obtruncaverat, quos inter fuit Raimundus Pictavinus, cujus in prioribus libris abunde meminimus, virum animo & fortitudine prisco illi Herculi parem, & Balduinum Marasiæ Dominum. Progressus autem manus etiam conseruit cum Constantino Ciliciæ Duce, quem Calamanum Juniorem vocabant, egregiæ formæ viro, & in re militari admodum strenuo. Verum ille cum ab adolescente primum omnino fuisset superatus, in gravissimas calamitates incidit. Deinde forte aliqua Renaldum Antiochiæ Principem, necnon & Tripolitanum in Phœnicia Comitem cepit. Sed enim Constantinus, hac adepta victoria, continere se non potuit, & inconsiderata quadam abreptus audacia, victosque temere insecutus, & ipse captus est, resque Romanas perdidit. Nuradinus vero at Torosum perinde superavit, Antiochiæ mox invadendæ spem animo volvebat. Ea igitur propter Imperator iis casibus indignatus, in Asiam statuit transire, captataque ad id occasione, totus in id consilii incubuit. Sed obstitere allati rursum ex Occidente rumores: novus quippe Hungariæ Rex hæreditarias Belæ possessiones iterum invasit, fœderibus aperte violatis. Quin & Stephanus, quem paulo ante regno ejecerant Hungari, per Anchialum civitatem Hungariam ingressus, illud recuperare meditabatur. Verum temeritate potius, quam prudentia rem aggressus, a proposito aberravit. Statim enim atque eum nonnullos Hungaros in suas partes adduxisse accepit Stephanus, cum universis copiis in illum profectus est. Quamobrem Imperator in Ciliciam ad oppidorum præsidia idoneo misso exercitu, ipse versus Istrum denuo contendit: Savoque transmisso, castra posuit ad Titelium, tum ut Belæ paternam hæreditatem reciperet, tum ut Stephanum præsenti eriperet discrimine. Quippe jam illius imminutæ erant vires, summisque premebatur angustiis, Hungaris, qui cum eo erant, ad Regem undique deficientibus. Itaque Andronico Contostephani filio, qui Magni Ducis dignitatem bre-

Edit. Paris. pag. 116.

ζειν ἐπείχθη περὶ τὸ κῆδος. Ὁ δὲ τὴν ἐς Βυζάντιον αὖθις ἐστείλατο. Οὗτοι δὲ τῷ Παλαιολόγῳ κοινολογησάμενοι, Βελάν τε φέροντες ἔδοσαν αὐτῷ, καὶ χώραν, ἣν ὁ πατὴρ αὐτῷ περιὼν ἀπεδάσατο, ἄσμενοι ἐκληρώσαντο. Ὁ τοίνυν Παλαιολόγος παραλαβὼν αὐτὸν, ἐπὶ ὁμολογίαις, αἷς εἴρηται, ἐν Βυζαντίῳ παρεγένετο. Καὶ τὸ ἐντεῦθεν τὰ ἐπὶ τῷ κήδει Βασιλεὺς ἐφρόντιζεν. ὅτε παῖς Ἀλέξιος ἤδη μετωνομάσθη, καὶ Δεσπότης ἀνεβοήθη. Ἡ μὲν οὖν ἐπὶ Βυζάντιον ἄφιξις τῷ Βελᾷ ταύτην ἔσχεν ἀρχήν.

θ'. Βασιλεὺς δὲ τὰ κατὰ τὴν Ἑσπέραν καλῶς ἔχειν ὑπολαβὼν, ἐπὶ τὴν Ἀσίαν λοιπὸν ἔβλεψε, καὶ πρότερον μὲν τοῖς συμπεσοῦσιν εἰς τοῦτο κεκινημένος, πρὸς δὲ τῶν Ἑσπερίων ἐκεῖθεν ἑλκόμενος πραγμάτων. Νουραδῖνος γὰρ, ὃς τῆς κατὰ Συρίαν ἦρχε Βερροίας καὶ Δαμασκοῦ, πόλεων ἄμφω περιφανῶν, τῆς τύχης εὐμενῶς ἐμβλεψάσης αὐτῷ, καὶ ἄλλων τε πόλεων ἦρξε πολλῶν, αἳ τῶν Εὐφράτου πίνουσι ναμάτων, καὶ χωρίων οὔτε εὐκαταφρονήτων περιεγίγνετο συχνῶν, πολλούς τε τῶν ἐν Σατραπῶν εἰς χεῖρας ἐλθὼν, τοὺς μὲν δοριαλώτους ἔσχεν, ἐν οἷς καὶ Ἰατζουλῖνος ὁ Ἐδέσσης ἡγεμονεύων, τοὺς καὶ πολέμῳ ἀπεκτονὼς ἔτυχε. Ραϊμούνδον δὴ τὸν ἐκ Πιτίης, ὑπὲρ ἱκανῶς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεμνήσθημεν λόγοις, ἄνδρα ἰσχύϊ καὶ ῥώμῃ κατὰ τὸν θρυλλούμενον ἐκεῖνον Ἡρακλέα, καὶ Βαλδουῖνον, τῆς Μαρασίου τότε κρατοῦντα. Προϊὼν δὲ καὶ Κωνσταντίνῳ τῷ τῆς Κιλικίας δουκὶ μάχην κατέστη, ὃν Καλαμάνον ἐπεκάλουν νεανίαν, τήν τε ὄψιν ἀγαθὸν, καὶ δραστήριον τὰ ἐς μάχας. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον ἥττητό τι κατ' ἀρχὰς τῆς νεανίας, καὶ ἀνηκέστοις περιπέπτωκε συμφοραῖς. Εἶτα τύχῃ τινὶ αὐτός τε καὶ Ρενάλδον τὸν Ἀντιοχείας Πρίγκιπα εἷλεν, ἐν οἷς καὶ ὁ τῆς ἐν Φοινίκῃ Τριπόλεως ἡγεμονεύων ἦν. Κωνσταντῖνος γὰρ, ἐπειδὴ τοῦ πολέμου ἐκράτει, οὐκέτι καθεκτὸς ἦν, ἀλλ' ἀλογίστῳ τινὶ τόλμῃ καθυπαχθεὶς, ἔς τε τὴν δίωξιν οὐ σὺν ἐπιστήμῃ πεσὼν, αὐτός τε ἑάλω, καὶ τὰ Ρωμαίων ἔσφηλε πράγματα. Ὁ Νουραδῖνος δὲ καὶ Τερόζζην μάχῃ νικήσας, ἐλπίσιν ὠχεῖτο, ὡς αὐτίκα καὶ τῆς Ἀντιοχείας ἐπιβησόμενος. Διὰ ταῦτα μὲν οὖν Βασιλεὺς καὶ πρότερον ὤδινεν ἐπὶ τοῖς ξυμπεσοῦσι, καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν διαβαίνειν διενοεῖτο. τότε δ' ἄνω καιροῦ λαβόμενος, πασίῤῥοπος ἐς τοῦτο ἐφέρετο. Ἀλλὰ καὶ πάλιν τὰ ἐκ τῆς ἑσπέρας ἐμποδὼν αὐτῷ ἔστησαν. Ὅτι καὶ νέος Παιόνων Ρὴξ τῶν Βελᾶ καὶ πάλιν ἐπεβάτευε κλήρων, καὶ παρασπονδεῖν καὶ τότε περιφανέστατα. Καὶ Στέφανος, ὃν ἤδη τῆς ἀρχῆς ἀπώσαντο Οὖννοι, διὰ Ἀγχιάλου πόλεως ἐπὶ τὴν Οὐννικὴν ποθὲν παρεισδὺς, ἀνακαλεῖσθαι τὴν ἀρχὴν διενοεῖτο. Ἔλαθε δὲ προπετέστερον μᾶλλον, ἢ προμαθέστερον, τῷ πράγματι ἐπιχειρήσας. Ὡς γὰρ περιὼν τῶν Οὔννων ὑπεποιεῖτο τινάς, γνοὺς ὁ Στέφανος, πανστρατὶ ἐπ' αὐτὸν ἐφέρετο. Διὰ τοῦτο Βασιλεὺς ἐπὶ Κιλικίαν μὲν στράτευμα, τὰ ἐνταῦθα φρουρῆσον, ἔπεμψεν ἱκανόν. ὁ δὲ ἐπὶ τὸν Ἴστρον καὶ πάλιν ἤλαυνε, Σάον τε περαιωσάμενος, ἀντικρὺ Τιτελίου τὸ στράτευμα ἔστησε, κατὰ νοῦν ἔχων, ὡς Βελᾷ μὲν τὸν κλῆρον ἀνασώσαιτο τὸν πατρῷον, Στέφανον δὲ τῶν παρὰ πόδας ῥύσαιτο δυσχερῶν. Ἤδη γὰρ καὶ ὑπέρρει τὰ τῆς δυνάμεως αὐτῷ, καὶ ἦν ἐν στενῷ κομιδῇ, τῶν σὺν αὐτῷ Οὔννων ἐπὶ τὸν Ρῆγα μετατιθεμένων ἑκάστοτε. Καὶ δὴ καὶ Ἀνδρόνικον τὸν Κοντοστεφάνου Υἱὰ, ὃς καὶ μέγας ὀλίγῳ ἐχρημάτισε Δούξ, ἅμα στρα-

ςρατεύματι στείλας, Στέφανον μὲν ἀνήρπασε τοῦ κινδύνου. ὁ δὲ ἄρας ἐκ Τιτηλίου, παντὶ τῷ στρατῷ προσωτέρω ἐχώρει. Ὁ γάρ τοι τῆς ἀρχῆς ἐπιβατεύων Στέφανος, ἐπειδὴ μὴ ἐξ ἀντιπάλου δυνάμεως τῷ βασιλεῖ συμπλακήσεσθαι εἶχε, τὸ μὲν πρῶτον σὺν ταῖς περὶ αὐτὸν δυνάμεσι πρὸς τὰ τῆς Οὐννικῆς ἔσχατα ἐχώρει. ἔπειτα συμμάχους ἐκεῖθεν ἐπαγόμενος, Ῥωμαίοις ἀντιτάξεσθαι ἠπείγετο. Βασιλεὺς δὲ ἐπί τινα χῶρον, Πετρίκον καλούμενον, καταλαβὼν, ἐνταῦθα ἐσκήνου. Ἐστὶ δὲ ὁ χῶρος οὗτος τῆς εἰς τὴν ἐνδοτέρω Παιονίαν παριλεύσεως ὅρος ὁ πρῶτος, ἔνθα γεγονὼς, Στεφάνῳ ἔγραψεν ὧδε. „Ἥκομεν ὦ ἐμὸν „παῖ, οὐ πόλεμον Οὔννοις ἄγοντες, ἀλλὰ Βελᾷ τε ἀ- „δελφῷ τῷ σῷ τὴν χώραν ἀνασωσόμενοι, ἣν οὐ δυνα- „στείᾳ τῇ ὑμῶν παρασπάσαντες εἴχομεν, ἀλλὰ σύ τε ἑ- „κὼν, καὶ πατὴρ ὁ ὑμῶν πολλῷ ἤδη πρότερον. καὶ Στέ- „φανον δὲ τὸν τοῦ κινδύνου ἐξαιρησόμενοι θεῖον, γαμ- „βρὸν ἤδη καὶ αὐτοῦ κράτει γεγονότα τῷ ἡμῶν. Εἰ βουλο- „μένῳ σοι τοίνυν ἐστὶ γαμβρὸν ἡμῖν καὶ Βελᾶν ἔσεσθαι, „ὅπερ καὶ διωμολόγηταί σοι· τί μὴ τὴν χώραν ἀπο- „δοὺς, τῆς ἡμετέρας θᾶττον ἀπολαύσῃ ξενίας; εἰ δὲ „κῆδος ἀποπροσποιῇ, καί σοι ἄπορα περὶ τούτου δοκεῖ· „ἴσθι ὡς τοῦ βιάσασθαί σε πολλῷ ἡμεῖς ἀπεχόμεθα μᾶλλον. Βασιλεὺς μὲν ταῦτα ἔγραψεν.

ι΄. Ὁ δὲ ἄλλην τε, καθάπερ εἴρηται, συμμαχον χεῖρα ἐκ τῶν Ἀλαμανῶν, καὶ τῶν πρὸς τῷ Ταύρῳ ἱδρυμένων ὑπηγάγετο Σκυθῶν, ἔτι δὲ καὶ τὸ Τζέχων ἑαυτῷ συνηνώσατο ἔθνος, τοῦ ἐν σφίσιν ἄρχοντος πανστρατὶ ἐπ' αὐτὸν ἀφικομένου. Ἦν δὲ οὗτος ὁ Κορράδῳ πάλαι τῷ Ἀλαμανῶν συστρατεύσας Ῥηγὶ, ὁπηνίκα, ὥσπερ μοι διδιήγηται, ἐπὶ Ἀσίαν ἐκεῖνος ἐστέλλετο, Ῥὴξ τε διὰ ταῦτα ὑπ' ἐκείνου γενόμενος. Καίτοι ἐψεύσαντο ἄμφω, ὁ μὲν τὴν κλῆσιν, ἅτερος δὲ τὴν χάριν ὁ δεδωκώς. Μακρὸς γὰρ ἐξ οὗ χρόνος τὸ τῆς βασιλείας ὄνομα ἐν Ῥώμῃ ἀπώλετο, ἐξ ὅτου μὲν ἐπ' Αὐγούστου, ὃν καὶ Αὐγουστοῦλον ἐκάλουν, τὸ τῆς ἡλικίας αἰνιττομένου νέον, καθ' ἣν ἐπελάβετο τῆς ἀρχῆς, ἐπὶ Ὀδόακρον καὶ Θευδέριχον ἑξῆς τὸν Γότθων ἡγεμόνα Τυράννους ἄμφω, μετέβη τὰ τῆς ἡγεμονίας. Ῥὴξ γὰρ Θευδέριχος, καὶ οὐ Βασιλεὺς, διεβίω καλούμενος, καθάπερ Προκόπιος ἱστορεῖ. Ῥώμη μέντοι ἀπὸ Θευδερίχου καὶ ὀλίγῳ πρότερον, ἄχρι καὶ νῦν στασιαζομένη διαγέγονε. Πολλάκις μὲν πρὸς Βελισαρίου καὶ Ναρσοῦ, τῶν Ῥωμαίων Στρατηγῶν, ἐπὶ τῶν Ἰουστινιανοῦ Ῥωμαίοις ἀνασωθεῖσα χρόνων· αὖθις δὲ οὐδὲν ἧττον Τυράννοις βαρβάροις δουλεύουσα, οἳ καὶ Ῥῆγες κατὰ Θευδερίχου τοῦ πρώτου καὶ Ῥηγὸς ἅμα καὶ Τυράννου κέκληνται ζῆλον. Οἷς δὲ μὴ τοῦ τῆς Βασιλείου μέτεστιν ὕψους, πόθεν οὗτοι τηλικαύτας προβεβλήσονται ἀρχὰς, αἳ, καθάπερ ἤδη ἔφην, οἷόν τινες διαιρέσεις ἐκ τοῦ τῆς βασιλείας, κατῄεσαν κράτους. τοῖς δὲ οὐκ ἀπόχρη μόνον, εἰ τοῦ τῆς βασιλείας οὐδὲν προσῆκον ἐπιβατεύουσιν ὕψους, ἐμπόριον ἑαυτοῖς περιτιθέντες κράτος. βούλεται δὲ τοῦτο τὸ ἄκρατον ἑρμηνεύειν. Ἀλλ' ἤδη καὶ τὴν ἐν Βυζαντίῳ βασιλείαν ἑτέραν παρὰ τὴν ἐν Ῥώμῃ ἀποφαίνειν τολμῶσιν. ἅπερ ἐμοὶ διασκοπουμένῳ, πολλάκις ἤδη καὶ δακρῦσαι ἐπῆλθεν. Οἷον γὰρ, οἷον ἡ Ῥώμης ἀρχὴ βαρβάροις καὶ δεινῶς ἀνδραποδώδεσιν ἀνθρώποις διαπε-

A vi tempore obtinuit, cum copiis misso, Stephanum quidem periculo exemit: ipse vero, motis ab Titelio castris, cum universo exercitu ulterius perrexit. Regni enim invasor Stephanus, cum viribus longe impar cum Imperatore congredi non auderet, primum quidem cum iis quæ aderant copiis in ultimos Hungariæ fines concessit, atque ibi novis coactis auxiliis, acie cum Romanis decertare statuit. Imperator vero ut ad locum quemdam pervenit, quem Petricum vocant, castra ibi posuit. Est vero locus iste aditus in interiorem Hungariam primus terminus, quo cum pervenisset, hunc in modum Stephano rescripsit. *Non ad inferendum Hungaris bellum, Fili mi, venimus, sed ut Belæ fratri* B *tuo possessionem restituamus, quam a dominatione tua minime abstulimus, sed quam tu ipse, paterque vester jam pridem concessistis: atque adeo etiam ut patruum tuum Stephanum Majestatis nostræ affinem periculo eximamus. Si igitur, te etiam volente, Belam generum nostrum esse contigit, quod & tu pactis ipsis firmasti, cur non reddita ei sua possessione, nostra potius frueris societate & benevolentia? Si vero necessitudinem & affinitatem respuis, aliaque modo de iis tibi mens est; scias longe nos amplius ab eo abesse, ut vim nobis inferri patiamur.* Istius epistolæ sententia hæc fuit.

X. Imperator autem, uti dictum est, alias auxiliares copias ex Alemannis & Taurum accolentibus Scythis conflatas C adduxit: Tzechorum præterea sibi adjunxit nationem, quorum Princeps ad eum venit cum universo exercitu. Erat autem is, qui Conrado Alemannorum Regi pridem militaverat, cum in Asiam, quemadmodum commemoravimus, ille trajecit, eamque ob causam Rex ab eo est renuntiatus. Sed uterque vicissim falsus est, & qui appellationem regiam recepit, & alter qui munus impertiit. Jamdudum enim Imperatorium nomen Romæ extinctum erat, ex quo ab Augusto (quem & Augustulum vocabant, ætatem ejus teneram, in qua occupavit Imperium, significantes) in Odoacrum & Theodoricum deinceps Gothorum Principem, Tyrannum utrumque, translatus est Principatus. Regis enim nomine, non Imperatoris, quoad vixit, insignitus fuit Theodoricus, ut scribit Procopius. Ipsa qui- D dem Roma a Theodorici temporibus, & paulo ante, in hunc usque diem a cætero Imperio divulsa mansit. Licetque a Belisario & Narse, Ducibus Romanis, sub Justiniano recuperata fuerit, Romanoque asserta Imperio: rursum tamen in Tyrannorum Barbarorum servitutem decidit, qui Theodorici primi Regis perinde ac Tyranni exemplo Reges appellantur. Qui igitur fieri potest, ut qui Imperatorii culminis non sunt participes, tantas dignitates conferre possint, quæ, ut jam diximus, ab Imperatoria Majestate, illius velut quædam particulæ, profluxerunt. Iis vero non sufficit modo, si Imperatoriam Celsitudinem nullo jure ad se pertinentem, Imperiique majestatem E invadant. (Id enim vocabuli supremam potestatem denotat.) Sed jam eo venere audaciæ, ut Byzantinum Imperium a Romano diversum esse contendant: quæ mihi perpendenti sæpe obortæ sunt lacrymæ. Qualis enim quantaque res (Romæ nempe Principatus) a Barbaris fœdisque mancipiis divendita est? Atque

Edit. Paris. pag. 127.

inde neque habuit illa Pontificem, multoque minus Principem. Iste enim qui Imperatoriam usurpat Majestatem, equitantem Pontificem præter dignitatem pedes præcedit, & equisonis implet munus. Hic vero Imperatorem istum appellat, & pari cum Principibus nostris honore vult censeri. Quomodo, o bone, & unde tibi in mentem venit, Romanorum uti Imperatoribus equisonum & stratorum vice? At cum neutiquam illud aliunde acceperis, & tu Pontificem mentiris, ille vero Imperatoriam adulterat Majestatem. At tu qui Byzantinam Imperii sedem eamdem esse cum Romana Imperii sede diffiteris, unde Papæ dignitatem consecutus es? Unicus est Constantinus, primus Imperator Christianus, qui hæc decrevit. Cur igitur id quidem lubens excipis, sedem inquam Pontificiam, illiusque supremum fastigium: istud vero respuis. Utrumque amplectere, aut abstine ab altero. Verum, inquit, Imperatores mihi præficere licet: sane, ut manus imponas & consecres; ea enim spiritualia sunt; ad Imperium vero manum admovere, aut iis in rebus quidquam innovare licet minime. Nam si vestrum erat transferre Imperia, cur illud quod Romæ erat non transtulistis? Sed alterius id facientis decretis acquievit invitus, qui tum vestræ præerat Ecclesiæ: tu vero propriis ipse commodis obluctaris, nescius te facere prorsus contraria. Quos enim non multo ante, Imperatori gratificatus, supplicantes non admisisti, quod neq; licebat: quos stratoribus accensueras, eos nunc nescio quo pacto in Imperatores promoves, illumque ex quo, & per quem, & sub quo thronum es consecutus, nec Barbaro forian & tyranno & mancipio æqualem facis. Sed, ais, *Tyrannide opprimor, vi cogor*. Non habet locum prætextus: heri enim & non multo ante Imperatori Manueli ista pactus es. Etsi inficias ieris, hæc prædicant epistolæ, quæ characteres tuos proprio exaratos calamo exceperunt. Sed id mera est scurrilitas, ratioque agendi indecens atque illiberalis, ac cothurni instar semper te ad fortunam componis. Verum cum hæc a nobis pluribus, quam Annalium materiæ conveniat, enarrata sint, ad priora rursum redeat oratio.

XI. Stephanus itaque rebus omnibus apparatis, in Romanos profectus est. Ubi vero in Hungariam pervenit Imperator, ad eum excipiendum universi confluxere incolæ, atque in iis Sacerdotali ordine conspicui, sacris induti vestibus, & divina manibus ferentes Evangelia, una cum promiscua plebe, ejusmodi Canticum, a scriptoribus nostris concinnatum, suavissime præcinentes, *Qui auxilium, Domine, tulisti mansuetissimo David*, & quæ sequuntur. Ille autem loca ista prætergressus, Istrum transmittere properat, & superata, quæ hic adjacet, Insula, in interiora pergere constituit. Ajunt Romanis copiis eo loco trajicientibus, unam ex navibus, sarcinis armisque & militibus cum maxime refertam, cum haud procul abesset a littore, in alterum inclinasse latus, ita ut in eam aqua influeret. Ibi tum alius Romanorum exercitus, tum qui naves ingressi flumine vehebantur, aut qui adhuc in continente stabant, periculi metu, vel ignavia, de re haud erant solliciti: jamque navis propemodum una cum ipsis hominibus aquis absorbenda erat, nisi Imperator in aquam desiliens,

Edit. Paris. pag. 128.

A ...πελάσθη χρῖμα· κἀντεῦθεν οὔτε Ἀρχιερέας αὐτῇ μέτεστιν, οὔτε πολλῷ δήπουθεν Ἄρχοντος. Ὁ μὲν γὰρ τῷ τῆς βασιλείας ὑπερβαίνων μεγαλείῳ, ἀναξίως ἑαυτοῦ, ἱπποκόμου πεζῇ τῷ Ἀρχιερεῖ παραθέει, καὶ ὅσα καὶ ἱπποκόμος αὐτῷ γίνεται· ὁ δὲ Ἰμπεράτορα τοῦτον, εἰς ταυτὸν ἄγων Βασιλεῖ, ὀνομάζει. Πῶς, ὦ βέλτιστε, καὶ πόθεν σοι τοῖς Ῥωμαίων Βασιλεῦσιν εἰς ἱπποκόμους κεχρῆσθαι ἐπῆλθεν; ἀλλ' οὔτε πόθεν ἔχεις, καὶ σὺ μὲν ψεύδῃ τὸν Ἀρχιερέα, ὁ δὲ τὸν Βασιλέα κιβδηλεύει. Μὴ γὰρ τὸν ἐν Βυζαντίῳ τῆς βασιλείας θρόνον Ῥώμης θρόνον διομολογοῦντι σοι, πόθεν τὸ Πάπα σοὶ κεκλήρωται ἀξίωμα; Εἷς ἐστιν, ᾧ ταῦτα ἔδοξε, Κων- B σταντῖνος, ὁ πρῶτος ἐν Βασιλεῦσι Χριστιανός. πῶς οὖν τὸ μὲν αὐτοῦ ἀσμένως δέχῃ, τὸν θρόνον φημὶ, καὶ τὸ τῆς ἀξίας ὑπερβάλλον, τὸ δὲ ἀπροσποιῇ; ἢ ἀμφότερα στέρξον, ἢ καὶ θατέρου ἀπόστηθι. Ἀλλ' ἐμοὶ, φησὶ, Βασιλέας προβεβλῆσθαι ἔξεστι. Ναὶ, ὅσον ἐπιθεῖναι χεῖρας, ὅσον ἁγιάσαι, ταῦτα δὲ τὰ πνευματικά, οὐχὶ δὲ καὶ βασιλείας ὅδε καταχειρίζεσθαι, καὶ τά γε τοιαῦτα καινοτομεῖν. Ἐπεὶ, εἴγε ὑμέτερον ἦν βασιλείας μετατιθέναι, τί μὴ τὴν ἐν Ῥώμῃ αὐτοὶ μετεπέξατε; ἀλλ' ἑτέρου πράξαντος, ἄκων ἠγάπα τοῖς δεδογμένοις ὁ τηνικαῦτα τὴν καθ' ὑμᾶς Ἐκκλησίαν λαχών. Σὺ δὲ καὶ περιπίπτεις τοῖς σαυτοῦ, καὶ λανθάνεις πῶς τ' C ἀναντία ποιῶν. ὡς γὰρ οὐ πολλῷ πρότερον, εἰς Βασιλέα μὲν καλῶς ποιῶν, οὐκοῦν ἐδέξω παρακαλοῦντας, ὅτι μὴ δὲ ἐξῆν, εἰς δὲ ἱπποκόμους κατέλεξας· νῦν οὐκ οἶδ' ὅπως εἰς Βασιλέας παραλαμβάνεις, καὶ κρίνεις τὸν ἐξ οὗ, καὶ δι' οὗ, καὶ καθ' ὃ, σοὶ τὰ θρόνου μέτεστιν, οὐ δὲ ταυτὸν τῷ βαρβάρῳ ἴσως, τῷ τυράννῳ, τῷ δούλῳ. Ἀλλὰ Τυραννοῦμαι, φησὶν, ἀλλὰ βιάζομαι. Οὐκ ἔχει σοι χώραν ἡ σκῆψις. Χθὲς γὰρ, καὶ οὐ πολλῷ πρότερον Βασιλεῖ Μανουὴλ ταῦτα διωμολόγεις. κἂν αὐτὸς ἀρνηθείης, ἀλλ' αἱ βίβλοι κηρύττουσιν, αἱ τὰ γράμματά σου τῷ ἐδάφει μετεδέξαντο. D Ἀλλ' οὕτως βωμολοχία τις ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, καὶ τρόπος μικροπρεπὴς καὶ ἀνελεύθερος, καὶ κοθόρνου δίκην ἀεὶ μεθαρμόζῃ ταῖς τύχαις. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πλέον ἢ χρονικαῖς προσῆκε διεξήλθομεν ὑποθέσεσιν· ὁ δὲ λόγος ἀναγέσθω καὶ πάλιν ἐπὶ τὰ πρότερα.

ια'. Στέφανος μὲν οὕτω συσκευασάμενος, κατὰ Ῥωμαίων ἐφέρετο. Βασιλεῖ δὲ ἐν τῇ τῶν Οὔννων γεγονότι, ἐξῄεσαν οἱ ταύτῃ ἄνθρωποι πανδημεὶ ὑποδεξόμενοι, ὅσοι τε εἰς τοὺς ἱερέας κατελέγοντο, ἱερουργεῖς ἀναβεβλημένοι στολὰς, καὶ τὰ ἱερὰ χερσὶ φέροντες λόγια, καὶ ὅσοι ὀχλικοὶ καὶ δημώδεις ἦσαν, ᾠδήν τινα ἐμμελῶς συντεθειμένην ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἁρμοδιώτατα προσφωνοῦν- E τες. Εἶχε δὲ ὧδε, Ὁ συμμαχήσας Κύριε τῷ πραοτάτῳ Δαβίδ, καὶ τὰ ἑξῆς. Ὁ δὲ τὰ τῇδε χωρία ὑπερβὰς, Ἴστρον διαβαλεῖν ἠπείγετο. Τὴν ἐνταῦθα τε νῆσον παρελθὼν, ἐπὶ τὰ ἐνδότερα χωρεῖν ἤθελεν. Ὅτε δὲ τὸ Ῥωμαϊκὸν περαιούμενον, λέγεται μίαν τῶν νεῶν φόρτου πλέαν ὅπλων τε καὶ ἀνθρώπων ὡς πλεῖστον, οὐ μακρὰν ὄχθης γεγενημένην, ἐπὶ θατέραν νεῦσαι πλευρὰν, ὡς ἤδη καὶ εἰσρεῖν τὸ ὕδωρ ἐπ' αὐτήν. Ὁ μὲν οὖν ἄλλος Ῥωμαίων στρατὸς, ὅσοι τε ναυσὶν ἐμβάντες τοῖς ποταμίοις ἐφέροντο ῥεύμασι, καὶ ὅσοι ἐπὶ τῆς ἠπείρου ἵσταντο ἔτι, οἱ μὲν ὑποψίᾳ κινδύνου, οἱ δὲ ὀλιγωρίᾳ ἐχόμενοι, παρεώρων τὸ πρᾶγμα. καὶ ἡ ναῦς ὀλίγου δεῖν αὔτανδρος τῷ βυθῷ κατεδύσατο, εἰ μὴ Βασι-

A λῶς ἐπὶ ὕδωρ ἁλόμενος, ἐπὶ πλεῖστον τε πεζῇ προελθὼν, καίτοι τοῦ ῥεύματος σὺν ῥύμῃ σφοδρᾷ καταφερομένου, καὶ πηλοῦ τι ἐνταῦθα δυσδιεξόδευτον ἐργαζομένου, τοῖς ὤμοις ὑπεῖχε τῇ νηῒ, καὶ τὸν τοῦ κινδύνου ὑποτεμόμενος χρόνον, ἄδειαν τοῖς λοιποῖς ἐπιβοηθεῖν δέδωκεν. Οἱ δὲ τὴν αὐτοῦ αἰσθόμενοι προθυμίαν, παρίστησάν τε τοῖς κινδυνεύουσι, καὶ τοῦ κινδύνου ἐξείλοντο. ἐξ ἐκείνου τοίνυν μέγα ἐπὶ φιλανθρωπίᾳ Βασιλεὺς ὄνομα ἔσχε. Τότε δ' οὖν Ἴστρον ἄνωθέν που διαβὰς, ἐπί τινα πόλιν ὄνομα Παγάτζι ἐφέρετο. Ἡ δὲ πόλις μητρόπολις τῆς Σιρμίου τυγχάνει οὖσα. Ἐνταῦθα δὲ διατριβὴν ὁ τοῦ ἔθνους ποιεῖται Ἀρχιερεὺς, ἔνθα πλῆθος κατοίκων λόγου κρεῖττον ἐξῄει δορυφορῆσον αὐτόν. Τότε μὲν οὖν ἐνταῦθά που ηὐλίσατο. Ἐξῆς δὲ πυθόμενος Στέφανον ἐγγὺς ἤδη γεγονέναι, εἰς μὲν τὸν πόλεμον αὐτίκα καθίστατο. B Ῥωμαῖον δέ τινα τὴν Τζέχων συνιέντα γλώττης προσκαλεσάμενος, ἐκέλευε μεταμφιασάμενον ἐπὶ τὸ τῶν πολεμίων καθυποδῦναι στρατόπεδον, εἰς ὄψιν τε τῷ τῶν Τζέχων ἐλθόντα Ῥηγὶ, τάδε ἀνειπεῖν αὐτῷ. Ποῖ δή ποτε πορεύῃ; τίνα ταύτην πορείαν σὺν τῷ ὑπὸ σὲ φέρῃ στρατεύματι; ἢ οὐκ οἶδας, ὡς Βασιλεῖ μεγάλῳ χεῖρας ἀνταίρειν τολμᾷς; ᾧ καὶ τὸ ὑπ' αἰτίαις λόγον ἐχούσαις μάχην ἰέναι σφαλερὸν, μὴ ὅτι γε πρὸς τῶν Οὔννων τουτονὶ περιφρονεῖσθαι κινδυνεύοντι· οἳ Βελᾷ κλῆρον δόντες, εἶτα ἀφείλαντο, ὅσα καὶ παιγνίοις ὅρκοις χρησάμενοι τοῖς αὐτῶν. Καί τις μὲν ἰδιώτῃ ξυναλλάττων ἀνδρὶ ἥκιστα ἀθῷος τῷ νόμῳ διαγίνεται, τῶν δεδογμένων αὐτοῦ ὅτῳ τύχῃ καταφρονῶν, C Βασιλεῖ δὲ τηλικούτῳ ταῖς ὁμολογίαις ἤδη προσκεκρουκότες, ἀτιμώρητοι διαμενοῦσιν Οὖννοι; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. ἄρα δίκαια Βασιλεὺς πολεμεῖ· πρὸς δὲ τὸ δίκαιον, καὶ ἀεὶ ἡ τοῦ πολέμου ῥοπὴ γίνεται. Σὺ δὲ κἀκεῖνο ἀναλόγισαι. Δοῦλος ἐπὶ δεσπότην ἥκεις πολεμήσων· καὶ δοῦλος, οὐ βίᾳ τὸν ζυγὸν ὑποδὺς (ἦ γὰρ ἂν εἶχε λόγον τινὰ, φύσει γὰρ δι' ἀπεχθείας τὸ τοιοῦτον τοῖς κεκτημένοις ἐστὶν) ἀλλὰ δοῦλος ἐθελόδουλος. ἑρμηνεύσει δέ σοι τοῦτο τὸ, λίζιος. Εἴ γε μὴ διέφυγέ σου τὴν μνήμην, ὅσα ἐν Βυζαντίῳ πάλαι τετέλεκας, ὁπηνίκα σὺν τῷ Κορράδῳ ἐπὶ Ἀσίαν ἐστέλλου. Ἕως τοίνυν αἱρέσεως τῆς σῆς ἡ τοῦ πράγματος ἤρτηται ἀπόβασις, ἑλοῦ τὸ Τζέχοις τε πᾶσι, καί σοι συνοῖσον αὐτῷ. Μεταμέλεια γὰρ οὐκ ἐν καιρῷ γενομένη, ἥκιστα τῷ χρωμένῳ συντελεῖν οἶδεν. D Ὁ μὲν ταῦτα εἶπεν. Βλαδίσθλαβος δὲ, τοῦτο γὰρ αὐτῷ ὄνομα ἔκειτο, ἀμείβεται ὧδε. Οὐ πόλεμον ἄγοντες ἐπὶ Βασιλέα μέγαν ἐνταῦθα πάρεσμεν, ὦ λῷστε. μὴ οὕτω τῶν εἰς αὐτὸν ἀμνημονήσαιμεν συνθηκῶν. ἀλλὰ Στεφάνῳ τούτῳ ἀμυνοῦντες, ἀδίκαια πρὸς πατραδέλφου πεπονθότι· ὅς γε τὸ μὲν πρῶτον τῆς πατρῴας αὐτὸν ἤλασε γῆς καὶ τοῦ κλήρου, εἶτα τῆς δίκης ἀντεισαγούσης· ὁ δὲ αὖθις ἐπεστράτευσε τούτῳ, καὶ ἣν ἐν τῷ κακῶς ἄρχειν ἀποβεβλήκει ἀρχὴν, δυναστείᾳ καὶ πάλιν ἀναλαβεῖν διανοεῖται. ὑπὲρ οὗ καὶ δεησόμενος ἥκω Βασιλέως, καὶ ὀρφανοῦ παιδὸς χεῖρα μᾶλλον ὑπερσχεῖν λιπαρησόμενος. Εἰ δέ τι καὶ πρὸς Στέφανον τουτονὶ τὸν νεώτερον ἐπὶ τὴν αὐτοῦ διημάρτηται βασιλείαν (πυνθάνομαι γὰρ ὡς τῆς Βελᾶ μηδὲν αὐτῷ προσῆκον καὶ πάλιν ἐπελάβετο χώρας) αὐτίκα ἐφ' ἡμῖν διαλλακτῶν τήν τε χώραν ἀποδοίη, καὶ τρόπῳ παντὶ τὴν ἁμαρτάδα ἐξιλάσεται. E Ταῦτ' εἰπὼν, ἀπεπέμψατο τὸν ἄνθρωπον. Ὁ δὲ ἐπὶ τὸ Ῥωμαίων ἀναστρέψας στρατόπεδον, Βασιλεῖ τοὺς λόγους ἐκόμισεν. Ὁ δὲ ἤκουσε μὲν τῶν λόγων οὐκ ἀηδῶς· οὐ μέντοι παντάπασι πιστεύειν εἶχεν. Ἔννοια γάρ τις αὐτῷ γέγο-

longiusque pedes progressus, magna licet vi impellente fluctu, & limum hoc loco ægre pervium faciente, humeris navem sustinuisset, & inhibito tantisper periculo, facultatem cæteris auxiliandi præbuisset. Cujus alacritatem suspicientes, periclitantibus succurrerunt, eosque a discrimine omnino liberarunt; qua ex re magnam sibi humanitatis famam comparavit Imperator. Itaque superiori e parte Istrum trajiciens, ad civitatem nomine Pagatzi pervenit. Est vero illa Sirmiensis agri Metropolis. Hic habitat gentis istius Antistes, & ex ea incolarum multitudo innumera, ac supra quam dici potest, egressa est, quo illius comitatui sese adjungeret. Hic igitur castris positis consedit. Inde postquam accepit Stephanum jam prope esse, ad bellum se confestim comparat. Gnarum vero Tzechorum linguæ Romanum quemdam ad se vocat, eique imperat, ut mutatis vestibus ad castra hostium subiret, atque ubi ad Regis Tzechorum venisset conspectum, cum hisce verbis alloqueretur. *Quo tandem proficisceris? quod iter cum tuis capessis copiis? an nescis te in Magnum Imperatorem manum intentare velle? Cum quo vel justis de causis bellum gerere periculosum est, nedum contra Hungaros præliante, qui eam, quam Belæ in hereditatis partem concesserant, possessionem abstulerunt, sacramentis pro ludo jocoque habitis. Sed neque qui cum privato homine paciscitur, innocens ex lege judicatur, si cum in mentem venit, negligere pacta velit. An vero qui tantum Imperatorem violatis fœderibus offenderant Hungari, manebunt impuniti? Nequaquam: bellum igitur justum gerit Imperator; & ad justitiam semper belli fortuna inclinat. Tu vero illud perpende: Servus Domino bellum illaturus venis, non tamen servus, cui per vim imposita est servitus (nam ea si ratione aliqua fulciretur, ab illa tamen, qui eam suscepere, naturaliter abhorrent) sed servus voluntarius, seu ut vos dicitis, Ligius: nisi tuam effugerint memoriam, quæ quondam Byzantii pactus es, cum in Asiam una cum Conrado expeditionem suscepisti. Hic usque igitur ab optione tua pendet rei exitus, elige quod & tibi & Tzechis omnibus expediat: quæ enim non opportuna fit pœnitentia, eam facienti prodesse haud quaquam solet.* Ita quidem ille locutus est. Uladislaos autem (sic enim appellabatur) in hunc modum respondit. *Non illaturi bellum Magno Imperatori huc venimus, o bone, neque enim eorum quæ cum illo pacti sumus memoria nos fugit, sed Stephano injuste a patruo impetito opem laturi. Illum quippe paterna primum terra & hereditate exuit: deinde lite rursum intentata, bello lacessit, & regnum quod male imperando amisit, per vim recuperare iterum contendit. Eapropter Imperatorem supplicaturus venio, ut pupillum potius puerum protegat ac tueatur. Si quid autem Stephanus hic junior in tuam peccavit Majestatem (audio enim Belæ terram nihil ad se pertinentem occupasse) continuo nobis arbitris reconciliatus, & regionem restituet, & omni modo delictum expiabit.* His dictis, hominem dimisit. Ille vero in Romanorum castra reversus, Imperatori quæ ab eo audiverat retulit: quæ quidem accepit haud illubenter, etsi fidem iis omnino non præstaret. Neque enim hæc a Uladislawo ex animi sententia dicta esse opinabatur, verebaturque ne quis subesset

Edit. Paris. pag. 129.

pag. 130.

dolus. Quapropter quosdam ex suis ad illum denuo misit, ut pacta jurejurando firmarent; quod ille continuo, nihil moratus, confecit. Neque ea solum, verum quæ olim etiam, uti diximus, pepigerat, secundo juramento sancivit. Paulo post & Stephanus missis ad Imperatorem Legatis, regionem restituit, simulque deprecatus est, ne umquam Stephanum patruum bello Hungariam infestare permitteret. His acceptis conditionibus Princeps bello diremto, in Romanos prope rediit fines.

XII. Stephanum autem hortatus est Imperator, ut & ipse ab Hungaria excederet, ut qui revera odium erga se indignationemque contribulium esset expertus. Sed cum id homini persuadere haud potuisset, *Ego quidem*, inquit, *nunc recedo; Bela quippe in integrum restituto, nulla mihi amplius belli, nisi injusti, ratio relinquitur. Tu vero pro certa scias te brevi inimicis tuis prodendum esse; & si videtur, quomodo id futurum sit ostendam. Est tibi ex fratre nepos Stephanus, adeo vultu & lineamentis tibi similis, ut nisi attente admodum vos intuentibus, haud facile sit alterum ab altero discernere. Hunc tuis indutum armis jube tuo cum exercitu in hostem ire: tu vero interea te in occulto tene, & nosces continuo qualis sit erga te Hungarorum affectus.* Ille igitur scapham ingressus, clam circa Istri ripas obnavigat: interea dum illius ex fratre nepos Stephanus cum Hungaricis quas habebat copiis cum Rege Stephano prælium initurus deproperat. Sed nondum colverat uterque exercitus, cum qui Stephanum comitabantur Hungari, manus in illum injiciunt, & tamquam esset Stephanus ille senior, coram Rege eum sistunt. In iis quidem Hungarorum error desiit. Postquam ea Princeps intellexit, iterum admonuit Stephanum, *Nunc tandem*, inquiens, *sufficit, mi homo. Ut enim rebus se intricare non necessariis periculosum, ita intempestiva aggredi stultum est. Ecce jam bis didicisti, quanta tibi unumquodque ex illis accesserit mala: ne & tertio, bone vir, facere periculum velis. fortassis enim emendandæ culpæ facultas non daretur.* Hæc quidem Imperator. *At nunc multo magis*, inquit ille, *me reverebuntur Hungari, quia perperam egisse deprehensi sunt.* Ita victus semel cupiditatibus animus, omnes eo transfert rapitque cogitationes. Imperator igitur hominem persuadendi spem omnem abjiciens, Nicephorum Chaluphem ibi cum exercitu relinquit, ut Stephano adesset, & prout res postularent, negotia sua cum eo expediret. Ipse interim in fines Romanorum venit. Non multo post, ubi accepit Hungarorum Rex Stephanum adhuc in Hungaria morari, majoribus contractis copiis, rem totam bello decernere statuit. Interea multis de Stephani exercitu ad Regem deficientibus, minuebantur undique illius vires; quo cognito, Chaluphes consilium ei dedit, ut relicta Hungaria in Sirmiensem agrum concederet: in ista enim regione Imperatori subdita, posse illum ajebat pro arbitrio quæ vellet moliri. Sed illo pertinacius renuente, tale quid comminiscitur. Litteras Imperatoris fingens sibi esse allatas, versus Istrum profectus est, ut eos qui illas attulerant, ibique præ Hungarorum metu substiterant, conveniret. Postquam eo pervenit, in Sirmiensem regionem trajecit.

Edit. Paris. pag. 131.

A τε, μὴ Βλαδισθλάβῳ οὐκ ἀπὸ γνώμης εἴρηται ταῦτα, ἀλλ' ὑποκάθηταί τις καὶ δόλος αὐτοῖς. Αμέλει γὰρ τῶν περὶ αὐτὸν τινὰς αὖθις ἐς αὐτὸν πέμψας, ὅρκοις τὰ δεδογμένα πιστοῦσθαι ἐκέλευε, καὶ ὃς αὐτίκα μηδὲν μελλήσας ἐπιτελῆ ταῦτα ἔθετο. Οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ ὅσα πάλαι, καθάπερ ἔφην, ὑπέσχετο, δευτέροις ἐπανελάμβανεν ὅρκοις. Ὀλίγῳ δὲ κατόπιν καὶ Στέφανος πρέσβεις ἐς Βασιλέα πέμψας, τήν τε χώραν ἀπεδίδου, καὶ παράκλησιν προσῆγε, μηκέτι Στεφάνῳ κατὰ τῆς Οὐννικῆς ἐξεῖναι στρατεύειν τῷ θείῳ. Απερ ὁ Βασιλεὺς προσδεξάμενος, τὸν πόλεμον λύσας, ὡς ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων μετέβαινε.

ιβ'. Στεφάνῳ τε παρῄνει ἀπαλλάσσεσθαι ἤδη τῆς Οὐννικῆς καὶ αὐτὸν, ἅτε πείρᾳ μαθόντα τὸ περὶ αὐτὸν δύσνουν τῶν ὁμοφύλων. Πείθειν δ' οὐκ ἔχων τὸν ἄνθρωπον, Ἐγὼ μὲν, ἔφη, ἄπειμι ἤδη. ἀνασωσαμένῳ γάρ μοι τῷ Βελάμῃ, μάχης ὅτι μὴ ἀδίκου λόγος ὑπολέλειπται οὐδείς, σὺ δὲ οὐκ εἰς μακρὰν ἴσθι προδοθησόμενος τοῖς ἐχθροῖς. Εἰ βούλει δὲ, καὶ εἰς ὄψιν ἄρτι τὸ πρᾶγμα παραστήσω. Ἔστι σοι ἀδελφιδοῦς Στέφανος, τοσοῦτο τὰ ἐς μορφὴν ἐμφερὴς, ὅσῳ τοῖς ἀπεριέργως ἐς ὑμᾶς ὁρῶσι, πράγματα εἶναι θατέρου διακρίνεσθαι τὸν ἕτερον. Τοῦτον δὴ ὅπλοις τοῖς σαυτοῦ κοσμήσας, κέλευσον τὸ ὑπὸ σὲ ἀναλαβόμενον στράτευμα ἐπὶ τοὺς πολεμίους χωρεῖν· σὺ δὲ ἐνταῦθα που κατακρυψάμενος ἑαυτὸν τήρει, καὶ γνώσῃ αὐτίκα, ὅπως ποτέ σοι προσφέρονται Οὖννοι. Ὁ μὲν οὖν σκαφίδιον ἐμβὰς, περὶ που τὰς τοῦ Ἴστρου λανθάνων ἐσαλεύετο ὄχθας. Ὁ δὲ ἀδελφιδοῦς αὐτοῦ Στέφανος ἅμα τοῖς περὶ αὐτὸν Οὔννοις Στεφάνῳ τῷ Ῥηγὶ συμπλακήσεσθαι ἠπείγετο. Ἀλλ' οὔπω ἐς ταυτὸν ἀλλήλοις ἐγένοντο τὰ στρατεύματα, καὶ οἱ σὺν τῷ Στεφάνῳ Οὖννοι χεῖρας ἐπιβαλόντες αὐτῷ, ὡς ἀντὶ τοῦ πρεσβυτέρου Στεφάνου, τῷ Ῥηγὶ παρεστήσαντο φέροντες. Τοῖς μὲν Οὔννοις ἡ πλάνη ἐς τὸ δε ἐπαύετο. Βασιλεὺς δὲ πυθόμενος ταῦτα, παραινέσειν Στεφάνῳ προσῆγεν. Ἀπόχρη λέγων, ὦ ἄνθρωπε, ὡς γὰρ τῷ μὴ ἐνδέοντι ἀναπίπτειν ἐπισφαλὲς, οὕτω δὴ τὸ παρακαίριον τολμᾶν ἀμαθές. Ἰδοὺ δὶς ἔχεις μαθὼν, ὁπόσα σοι τὸ καθ' ἕκαστον προὐξένησεν ἤδη κακά. μὴ καὶ τρίτην ἀναμείνῃς, ὦ βέλτιστε, πεῖραν. τάχα γὰρ οὐδὲ διορθοῦσθαι σοι βουλομένῳ ἐνέσται. Βασιλεὺς μὲν τοσαῦτα ἔλεγεν. Ὁ δὲ, Νῦν μᾶλλον, εἶπεν, αἰδέσονταί με Οὖννοι, ὅ,τι πέρ κακουργοῦντες ἤδη πεφώρανται. οὕτω ψυχὴ καθάπαξ ἐπιθυμίαις ἁλοῦσα, πάντα λόγον εἰς αὐτὰς μεταφέρει καὶ βιάζεται. Ἐφ' οἷς ἀπειρηκὼς Βασιλεὺς, Νικηφόρον μὲν τὸν Χαλούφην αὐτοῦ ἔλιπεν ἅμα στρατεύματι, συμπαρεσόμενόν τε τῷ Στεφάνῳ, καὶ τὰ παραπίπτοντα σὺν αὐτῷ θησόμενον. ὁ δὲ ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων ἦλθεν. Οὐ πολὺ τὸ μεταξὺ, καὶ πυθόμενος ὁ τῶν Οὔννων Ῥὴξ ἐπὶ Οὐννικῆς Στέφανον εἰσέτι διατριβὴν ποιεῖσθαι, δυνάμεις ἔτι μᾶλλον ἀγείρας, πολέμῳ τὸ πᾶν διακρῖναι ἠπείγετο. Ἐν δὲ τούτῳ πολλοὶ τῶν σὺν Στεφάνῳ ἐπὶ τὸν Ῥῆγα μετατιθέμενοι, ἑκάστοτε ψιλοῦσθαι τοῦτον ἐποίουν. Ὁ γοῦν ὁ Χαλούφης, βουλὴν προσῆγεν αὐτῷ, τῆς Οὐννικῆς ἀποχομένῳ, ἐπὶ Σίρμιον ἀφικέσθαι. Τῆς γὰρ ἐνταῦθα χώρας ὑπὸ Βασιλεῖ κειμένης, ἐξεῖναι αὐτῷ ἔλεγε κατ' ἐξουσίαν οἷς ἂν βούλοιτο ἐγχειρεῖν. Ὡς δ' ἰσχυρῶς ἐκεῖνος ἀνένευεν, ὁ δὲ τοιάδε ἐνενόει, σκηψάμενος γράμματα ἐκ Βασιλέως ἥκειν αὐτῷ, ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἐχώρει, τοὺς ταῦτα κομίζοντας ἐνδεξόμενος, ἐνταῦθα που παρὰ τὸν Ἴστρον δέει τῷ ἐκ τῶν Οὔννων διατριβὴν πεποιημένους. Ἐπειδή τε ἐνταῦθα ἐγένετο, περαιωσάμενος

ἐπὶ Σίρμιον ἦλθον. Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον καὶ Στέφανος ἐγγὺς ἁλῶναι τοῖς πολεμίοις ἐλθὼν, φυγὰς ἐς αὐτὸν παραγίνεται. Τούτων ἀκούσας Βασιλεὺς, στράτευμα λόγου ἄξιον ἐπὶ Σίρμιον ἔπεμψε, τὸ μέντοι τὴν χώραν αὐτῷ τηρῆσον (ὑποψία γὰρ ἐς τοὺς Οὔννους ἐχώρει πολλὴ, μήτι καὶ πάλιν νεωτερίσαιεν) τὸ δὲ καὶ τῇ διαπροστάτῃ τῶν ὑπηκόων ἀσφαλείας. καὶ Στεφάνου τῆς σωτηρίας πραγματευσόμενον. Ἦρχε δὲ ταύτῃσι τῆς στρατιᾶς Μιχαὴλ, ἐπίκλησιν Γαβρᾶς, ὃς καὶ αὐτὸς Βασιλέως γήμας ἀδελφιδῆν, Σεβαστὸς σὺν τῷ Χαλούφῃ τετίμηται. Βασιλεὺς δὲ, ἣν ἐκ τοῦ Σιρμίου Προκοπίου τοῦ μάρτυρος ἀνελόμενος ἔτυχε χεῖρα, ἐπὶ τὸν ἐν Ναϊσσῷ νεὼν ἄγων, τῷ λοιπῷ τούτου ἀπέδωκε σώματι, παλαιοῦ τοῦ χρόνου ἀπ' αἰτίας ἀπορραγεῖσαν τοιᾶσδε. Τὸ τῶν Οὔννων ἔθνος πολλὰ μὲν πολλάκις τὴν Ῥωμαίων καταδραμὸν γῆν, ὀλίγῳ δὲ ἔμπροσθεν τῆς Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ βασιλείας, Σίρμιόν τε εἷλε, καὶ πολλὰς τῶν Παριστρίων ἀνδραποδισάμενον πόλεων, ἄχρι καὶ ἐπὶ Ναϊσσὸν ἦλθεν. Ἔνθα τῇ τοῦ Μάρτυρος τοῦδε περιτυχόντες σορῷ, ὅλον μὲν ἀφαιρεῖσθαι τὸ σῶμα κεκρίκασιν, οἶμαι, ἀπάνθρωπον, τήν γε μὴν χεῖρα διελόμενοι ἀπεχώρησαν. Ἐν Σιρμίῳ δὲ γεγονότες, ἐπὶ τῷ τῇδε τοῦ Μάρτυρος Δημητρίου κατέθεντο νεῷ, ὃν ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ὁ τὴν Ἰλλυρικῶν δήπου ἐδείματο ἀρχήν. Ἔνθα τούτην εὑρὼν Βασιλεὺς, ἀνέλαβέ τε ἐκεῖθεν, καὶ τῷ λοιπῷ, καθάπερ εἴρηται, φέρων ἀπέδωκε σώματι. Καὶ τὰ μὲν εἰς ἐκεῖνο τοῦ ἔτους κατὰ Οὔννων τῷ Βασιλεῖ πεπραγμένα, τοιάδε τινὰ ἦσαν.

ιγ'. Ὁ δὲ Ἀλέξιον τὸν τοῦ Δομεστίκου υἱὸν, ὃς τὴν Πρωτονοταρίου, ὥσπερ μοι πολλάκις ἐρρέθη, διεῖπεν ἀρχήν, σὺν ἀξίᾳ λόγου παρασκευῇ, ἐπὶ τὴν Κιλίκων ἐξαπέστειλε γῆν, Στρατηγὸν Αὐτοκράτορα τοῦ πολέμου τοῦδε καταστησάμενος. Νουραδῖνος τε γὰρ ὁ Βερροιαῖος Σατράπης, νίκαις ταῖς προλαβούσαις ἐπαρθεὶς, ἐλπίσιν ὠχεῖτο πόλεως ὡς οὐ μακρὰν περιγεγονέναι Ἀντιοχείας. Καὶ Τερόζης, ὃς Ἀρμενίων ἐδυνάστευε τότε, πολλὰς τῷ Βασιλεῖ κατηκόους πόλεις Ἰσαυρικὰς δόλῳ ἥρπασε, τῷ Εὐφορβηνῷ δυσμεναίνων Ἀνδρονίκῳ, τῷ Βασιλέως ἐξαδέλφῳ, καὶ Κιλίκων στρατηγοῦντι τῷ τότε. Ἄλλα τε γὰρ πλεῖστα ἐπεκάλει τούτῳ, καὶ δὴ καὶ τὸ τοῦ ἀδελφοῦ Στεφάνου μιαρᾶς σφαγῆς. Ταῦτα μὲν οὖν τῇδε ἐπράσσετο. Φρεδερίκῳ δὲ τῷ Ῥηγὶ Ἀλαμανῶν ἐπὶ μέγα ἑκάστοτε τὰ τῆς δυνάμεως ἐχώρει καὶ ηὔξανεν. Ἄλλων τε γὰρ ὡς πλεῖστων ἐπ' ἀσφαλείᾳ τῆς ἀρχῆς ἐφρόντισε, καὶ διὰ χρημάτων μεταποιεῖται μάλιστα, οὐκ εἰθισμένον τοῦτό γε αὐτῷ πρότερον. Τοίνυν Μεδιόλανόν τε εἷλε πόλιν περιφανῆ, καὶ τὸ Λιγούρων, εἴτουν Λαμπάρδων, ἐτροπώσατο ἔθνος. Ὁδῷ τε προϊὼν, καὶ ἐπὶ τὰ ἐνδότερα τῶν Ἑσπερίων ἐχώρει. Καὶ ὁ μὲν δὴ τῶν ἔγγιστα πολέμων δεδυνημένος περιγενέσθαι τὸ πρότερον, τότε καὶ τῶν ἀποτάτω ἐκράτει. Ἤδη δὲ καὶ Ῥώμῃ αὐτῇ πρὸς μάχην κατέστη. ὅθεν καὶ διὰ ἐπιμελείας Βασιλεῖ Μανουὴλ ἐγένετο, ὅπη ἂν τὰς ὁρμὰς αὐτοῦ σχέσῃ, ὡς μὴ τὰ παραλόγως διημερεῖν, καὶ ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων αὐτὸν τρέψειε, πολὺν ἐξ οὗ χρόνον λίχνον ἐπιρρίψαντα ταύτῃ ὀφθαλμόν. Ὅθεν καὶ ἐπὶ μὲν ἔθνη τὰ τῇδε, καὶ κόλπον ἐντὸς ἵδρυται τοῦ Ἰονίου, τῶν ἀσημοτέρων τινὰς ἀφανῶς ἐκπέμπων, τὴν Φρεδερίκου τε αὐτοῖς ὑπομιμνήσκων ἀκάθεκτον ἀπληστίας, καὶ πρὸς ἀντίστασιν ἤγειρε. Εἰς δὲ τὸ Οὐενέτων ἔθνος Νικηφόρον σὺν χρήμασι τὸν Χαλούφην ἔπεμπε, πειρασόμενόν τε τῆς εἰς αὐτὸν τοῦ ἔθνους εὐνοίας, καὶ ἐπὶ τοῖς Ῥωμαίοις συμφέρουσι τὰ τῇδε διοικησόμενον. Φρεδερίκος δὲ Ῥώμης ἤδη περιγεγονὼς, ἄλλα τε πολλὰ ἐνεωτέριζε, καὶ δὴ καὶ Ἀλέξανδρον τὸν τῇδε.

A Nec multo post Stephanus cum prope fuisset captus ab hostibus, fugiens ad illum accessit. Ubi hæc rescivit Princeps, idoneum exercitum Sirmium misit, tum ut conservaret sibi regionem istam (verebatur enim maxime, ne Hungari iterum res innovarent) tum ut subditorum securitati, & Stephani saluti consuleret. Præerat illis copiis Michael cognomento Gabras, qui & ipse ex fratre Manuelis neptim uxorem duxerat, & Sebasti honore cum Chaluphe fuerat donatus. Princeps vero Procopii Martyris manum, quam ex Sirmio forte abstulerat, in Næsi templum adlatam, reliquo reddidit corpori, cum ea de causa ab eo olim fuisset avulsa. Hun- B garorum gens sæpe Romanorum fines incursavit, & paulo antequam imperaret Alexius Comnenus, Sirmium cepit, multisque Transistrianis urbibus expugnatis Næsum usque pervenit. Ibi in Sancti Martyris incidentes feretrum, totum quidem inde corpus auferre inhumanum, ut arbitror, existimantes, sola manu ablata recessere: & Sirmium reversi, eam deposuere in Templo Demetrii Martyris, quod pridem extruxerat is qui Illyricum Præfectus regebat. Eam igitur illic inventam sustulit inde Imperator, & reliquo, ut diximus, reddidit corpori. Atque hæc fere sunt, quæ eo anno contra Hungaros C gessit Princeps.

Edit. Paris. pag. 132.

XIII. Alexium deinde Domestici filium, qui Protonotarii, ut sæpius a me narratum est, munere fungebatur, magno instructum apparatu in Ciliciam misit, & summum ejus belli Ducem constituit. Quippe Nuradinus BerrhϾ Sultanus, prioribus elatus victoriis, potiundæ quamprimum civitatis Antiochenæ spem conceperat. Et Torosus, qui tum Armeniis imperabat, plurimas Isauriæ urbes Principi obnoxias dolo ceperat, Andronico Euphorbeno Principis cognato, Ciliciæ tum Præfecto, infensus. Nam plurimis aliis eum criminibus insectabatur, ac cæsi maxime fratris in eum culpam referebat. Hæc cum ibi gesta sunt. Frederico autem Alemano- D rum Regi in dies augebatur in immensum potestas. Cumque alia multis Imperium sibi corroborare sollicitus esset, ad id quoque pecunias quamplurimas avara vosorum cupiditate congessit, quod alias facere non consueverat. Igitur Mediolanum cepit, civitatem celebrem, & Ligurum, sive Lombardorum, gentem devicit: longiusque progressus in ipsa Occidentis viscera transiit. Ita qui primum vicinos sibi hostes bello superare non potuerat, remotissimos etiam debellavit, ita ut Romæ ipsi jam bellum intentaret. Unde id præsertim Principi curæ fuit, quo pacto illius impetum reprimeret, ne tot immensi successus, in Romanorum fines, quo jamdudum avidos oculos intenderat, illius arma conver- E terent. Eapropter ad gentes ibi sitas, & quæ Jonium intra sinum adjacent, ignobilioribus quibusdam clam submissis, Frederici insatiabilem animum ob oculos ponens, ad resistendum incitavit. Ad Venetos autem Nicephorum Chaluphem cum pecuniis misit, qui istius nationis explorarct affectum, & cætera quæ Romanis conducerent ibi ageret. Fredericus interea Roma jam potitus, cum alia multa innovarit, tum & Alexandrum,

qui ea tempestate Summus Pontifex erat, throno dejecit, & Octavianum substituit: inde, ut opinor, arrogare sibi Romanorum Imperatoris volens potestatem. Nulli enim alii, præterquam Romanorum Imperatori, Summum Romæ Pontificem licet præficere. Ex quo enim propter Byzantinorum Imperatorum neglectum is mos abolitus est, nemo quemquam Romæ constituit Pontificem, sed is per Episcoporum & Romani Cleri Antistitum concilium creabatur. Fredericus autem Imperatoriæ jam olim inhians dignitati, hoc etiam præcipuum illius argumentum, ea clam strue quæsitum, habere videbatur. Verum ille conciliatis compluribus Episcopis, quodcumque novi peregerat per Synodum confirmari curavit. Id Regibus ceteris haud placuit. Nemo tamen ad resistendum Frederico, qui ad id potestatis & virium pervenerat, idoneus fuit, nisi Imperator, qui pecuniis artibusque aliis & in hoc quoque illi obstitit, & Alexandrum rursus in thronum imposuit. Sed de iis postea. Chaluphes vero cum Epidamnum accessisset, relicta ibi, sicuti imperatum erat, majori pecuniarum parte, ventum secundum nactus, ad Venetos navigio pervenit: & in colloquium veniens cum regionis Duce, aliisque in ista gente viris illustribus, hujusmodi orationem habuit: *Nemo vestrum existimet, Viri, me, quia metuimus ne vestra fluctuet erga Romanum Imperium benevolentia, ideo huc missum esse ab Imperatore, ut labantes vestros animos erigam ac confirmem. Neque enim futurum arbitror, ut aut vos ipsi tam degeneres, & vestra indignos gente præstetis, aut ab ea quam de vobis pridem concepit opinione recedat Imperator. Quandoquidem vero inter omnes qui sub illius potestate sunt populos, in vestra benevolentia potissimam habet fiduciam, ea propter & suam sollicitudinem vobis primum indicare atque ostendere statuit. Turpe enim est subditis quidem uti felicibus, infelicium vero post habere salutem. Ne igitur vobis, ut & ceteris qui Imperatoris amicitia non fruuntur, vis aliqua a Frederico inferatur, viro imperandi percupido, & quæ tempore & longa seculorum consuetudine stabilita sunt convellere nullo labore satagente, me, uti videtis, ad vos misit, præbiturum omnia, quæ ab ipso poposceritis. Nostis enim, ut aliquando ad Mediolanum, adjuvante Principe, prælio cum Frederico isto commisso, victores evaseritis: unde & Imperatorem exosum habet, stolidæque consilius socordiæ, Romanorum sese Imperatorem, nullo licet jure, vocari vult: nesciens extraordinarios fortunæ successus, cum soliditate nulla fulciantur, cito solere diffluere & evanescere. Atque ea sunt quorum gratia ad vos veni: vestrum autem erit illa conficere, quæ nuper per Legatos cum Imperatore pepigistis. Dicebatis namque adjungendas fore vicinas Ligurum civitates, si modo aliquis Byzantio, qui vobiscum rem capesceret, advenaret: quod & factum est, uti videtis.* Hæc quidem dixit Nicephorus. Veneti autem excepta illius oratione, omnia se executuros polliciti sunt. Sed & Cremona, & Patavium, compluresque aliæ in Liguria celeberrimæ civitates Principis partes sunt amplexæ. Hæc in Italia ab Imperatore acta sunt, non aperte quidem: nam conceptum adversus Fredericum odium tegere adhuc cupiebat.

Edit. Paris. pag. 133.

pag. 134.

A Ἀρχιερέα τοῦ θρόνου καταπτάσας, Ὀκταβιανὸν ἀντεισῆξεν, ἐντεῦθεν οἶμαι τὸ Ῥωμαίων Αὐτοκράτορος προσαρμόσειν αὐτῷ τὸ ἀξίωμα οἰηθείς. οὐδενὶ γὰρ ἄλλῳ, ὅτι μὴ Βασιλεῖ Ῥωμαίων, Ἀρχιερέα προβεβλῆσθαι τῇ Ῥώμῃ ἐφεῖται. Τούτου δὲ ἐξότου ὀλιγωρίᾳ τῶν ἐν Βυζαντίῳ Βασιλέων τὸ τοιοῦτον ἀπεσβήκει ἔθος, οὐδεὶς οὐδένα ἐν Ῥώμῃ Ἀρχιερέα καθίστη, ἀλλ' ἐπισκοπικῶν συνόδων, καὶ τοῦ κλήρου τῶν Ῥώμης ἀρχιερατικοῦ ταῦτα ἐτελεῖτο. Ἀλλὰ Φρεδερίκος τῆς Αὐτοκράτορος πάλαι ἐποφθαλμίζων ἀρχῆς, καὶ τοῦτο δὲ μέγιστον αὐτῆς γνώρισμα ὑφαρπασάμενος ἔδοξεν ἔχειν. ὁ δὲ καὶ τῶν ἐπισκόπων ὑποποιησάμενος πολλοὺς, ὑπὸ συνόδῳ δῆθεν ἐκύρωσε τὰ τοῦ νεωτερισ-
B μοῦ. Τοῦτο Ῥηξὶ τοῖς ἄλλοις ἔδοξε μὲν οὐκ ἐπαινετόν· ἐδυνήθη δὲ οὐδεὶς Φρεδερίκῳ ἀντιπράξαι δυνάμεως ἐπὶ πλεῖστον ἥκοντι, ὅτι μὴ Βασιλεὺς χρήμασί τε καὶ μηχαναῖς ἑτέραις ἐμποδὼν αὐτῷ κἀν τούτῳ ἐγένετο, Ἀλέξανδρον ἐπὶ τοῦ θρόνου εἰς αὖθις καταστησάμενος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. Ὁ δὲ Χαλούφης, ἐπειδὴ πρὸς Ἐπίδαμνον ἐγένετο, ἐνταῦθα, προστεταγμένον αὐτῷ, τὰ πλείω τῶν χρημάτων λιπὼν, αὐτὸς ἐπὶ Οὐενετίας ναυσὶν ἦλθε, πνεύματος ἐπιφόρου τυχών. τῷ τῆς χώρας τε Δουκὶ, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ἐν τῷ ἔθνει τούτῳ λογίμων, εἰς λόγους ἐλθὼν, ἔλεξε τάδε. Μηδεὶς ὑμῶν, ὦ ἄνδρες, ὑπολαβέτω, δέει τῷ
C μὴ τοὺς τῆς Ῥωμαίων εὐνοίας βασιλείας προΐεσθαί ποτε τῆς ὑμετέρας ἀγχινοίας, πρὸς Βασιλέως ἐνταῦθα μεαφῖχθαι, στηρίζοντα τὸ ὑμῶν ἴσως ὀκλάζον τῆς γνώμης. μὴ γὰρ οὕτω αὐτοί τε ἀγεννῶς καὶ ἀναξίως τοῦ ὑμῶν αὐτῶν χοίνοτε γένους, καὶ Βασιλεὺς τῆς περὶ ὑμᾶς πάλαι διημάρτοι δόξης. Ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν ἄλλων, ὅσοι ὑπὸ τὴν παλάμην τελοῦσι τὴν αὐτοῦ, ὑμῖν μάλιστα εἰς εὐγνωμοσύνην τεθάρρηκως εἴη, φροντίδα ἔχει τοῦτο καὶ τὴν αὐτοῦ κηδεμονίαν ὑμῖν ἐπιδείξασθαι ἔγνω. αἰσχρὸν μὲν γὰρ χρῆσθαι τοῖς ὑπηκόοις εὐημεροῦσι, δυσπραγούντων δὲ ἀπροσποιεῖσθαι τὴν σωτηρίαν. Ἵνα τοίνυν μὴ καὶ ὑμῖν σὺν ἄλλοις, ὅσοις οὐ τῆς Βασιλέως μέτεστιν εὐμενείας, βεβιάσθαι παρὰ Φρεδερίκου συμ-
D βαίη, ἀνδρὸς ὑπὸ φιλαρχίας καὶ τὰ χρόνῳ καὶ ἔθει κεκρατηκότα μακρῷ ἐκλύειν πόνῳ οὐδενὶ φιλοτιμουμένου, ἐμὲ παρ' ὑμᾶς, ὡς ὁρᾶτε, ἔπεμψε, πάντα παρεξόμενον, ὅσα ἂν τυχεῖν παρ' αὐτοῦ δέησθε. Καὶ τῆς ἐν Μεδιολάνοις γάρ ποτε, Βασιλέως συμπράξαντος, πρὸς Φρεδερίκον τόνδε διαραμένοι μάχην, ἐς τόπως αὐτοῦ ἐκρατήσατε. δι' ἃ καὶ δι' ἀπεχθείας αὐτὸς Βασιλεῖ φέρεται, ἀλογίστῳ τε πιστεύων εὐπραγίᾳ, καὶ Ῥωμαίων, οὐδὲν προσῆκον, Αὐτοκράτωρ καλεῖσθαι ἀξιοῖ. οὐκ εἰδὼς, ὡς τὰ τῆς τύχης παράλογα, ἅτε οὐκ ἐπ' ἀσφαλοῦς βεβηκότα, τῆς ἕδρας ταχὺ καταρρεῖν εἴωθε. Δι' ἃ μὲν οὖν αὐτὸς ἐφ' ὑμᾶς ἦλθον, ταῦ-
E τά εἰσι. Μελήσει δ' ὑμῖν, ἐπὶ τῶν ἔργων ἐξάγειν, ὅσα παρὰ Βασιλέα πέμψαντες ἔναγχος διωμολογήσατε. ἔφατε τοίνυν τὰς ἀγχιγείτονας ὑμῖν παραστήσεσθαι πόλεις Λιγούρων, εἰ καί τις ἐκ Βυζαντίου ἔργου συλληψόμενος ὑμῖν ἔλθοι. Ὃ δὴ καὶ γέγονεν, ὥσπερ ὁρᾶτε. Νικηφόρος μὲν τοσαῦτα εἶπεν. Οὐενέτοι δὲ τοὺς λόγους εἰσδεξάμενοι, ἐπιτελῆ πάντα ποιήσειν ὑπέσχοντο. Καὶ δὴ Κρεμῶντι καὶ Παταβίᾳ, καὶ πλεῖσται ἄλλαι τῶν ἐν Λιγούροις περιφανεστάτων πόλεων Βασιλεῖ προσεχώρησαν. Ἐν μὲν δὴ Ἰταλίᾳ ταῦτα Βασιλεὺς ἔπρασσεν, οὔπω μέντοι ἐπίδηλος· τὸ γὰρ ἐς Φρεδερίκον ἔχθος ἐκρυφιάζειν ἔτι ἤθελεν.

ιδ'.

ιδʹ. Ὁ δὲ τῶν Παιόνων Ῥὴξ Σίρμιόν τε αὖθις Ῥωμαίους ἀφελόμενος εἶχε, καὶ Ζευγμίνου αὐτοῦ ἤδη μεταποιεῖτο. Ταῦτα πυθόμενος Βασιλεὺς ἐπέστειλεν αὐτῷ τοιάδε. „Οὐ δίκαια ποιεῖς, ὦ γενναιότατε, ὅρκους ἀτιμάζων, οὓς ἔναγχος Κράτει τῷ ἡμετέρῳ, Σιρμίου τε ἕνεκα καὶ τῶν ἄλλων, ὀμωμοκὼς ἔφθης. Ἴσθι τοίνυν (τὸ γὰρ μακρολογεῖν ὑποτέμνει τῶν σοι πεπραγμένων ἐπίδειξιν) ὡς εἰ μὴ θᾶττον ὧν οὐδέν σοι προσήκει ἀπαλλαγῇς, οὐ τόσα δράσεις Σίρμιον ἀφελὼν, ὅσα περ ἂν αὐτίκα πείσῃ, ὁπότε Ῥωμαῖοι πᾶσαν ἐπὶ πάλιν τοῖς ὅπλοις ἐπιτρέχοιεν τὴν σήν. ἢ λέληθέ σε, ὁπόσαν Οὐννικὴν μυριάδων ἐψίλωσε πρότερον, πρὸς πατρὸς τοῦ σοῦ τῇ Ῥωμαίων προσκεκρουκότος ἀρχῇ; ἀλλ' ἐκείνων μὲν ἡ τῶν πεπραγμένων μετάνοια σώτειρα γέγονε φθάσασα· σοὶ δὲ, ὅρα μήποτε οὐχὶ καὶ μεταμέλῳ γεγονότι, ὄνησις ἔσται οὐδεμία. Τὸ γὰρ τῆς δίκης ξίφος διὰ πολλοῦ ἤδη τεθηγμένον, κατὰ τοσοῦτον δὴ καὶ πρὸς ἀμβλύτητα στρέφεσθαι πέφυκε. Καὶ οὐκ ἄν τις οἶμαι πρότερος ἁπάντων τὴν τόλμην ἐκφεύξοιτο. Τὰ μὲν δὴ τοῦ Βασιλέως ἐν τούτοις ἦσαν. Στέφανος δὲ ἐν ὀλιγωρίᾳ τοὺς λόγους ποιούμενος, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς καὶ πάλιν ἦν. διὸ δὴ καὶ πᾶσι τρόποις ἐπὶ τὸν κατ' αὐτοῦ πόλεμον ὁ Βασιλεὺς ἔβλεψε. Στέφανόν τε τὸν πατράδελφον, οὐ πρότερον τοῦτο βεβουλημένος, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν αὖθις καθιστᾶν ἤθελε. Καὶ δὴ Μανουὴλ μὲν, ὃς ἐς Κομνηνοὺς τὸ γένος ἀνέφερεν, εἰς τὸ τῶν Ταυροσκυθῶν ἀφίκετο ἔθνος, ὁμολογιῶν τὸν ἄρχοντα σφῶν ἀναμνήσων, ἃς διομοτὰς ἤδη τῷ Βασιλεῖ ἔθετο. Πρὸς δὲ καὶ τὸν Ἱερόσθλαβον τὸν Γαλίτζης ἡγεμονεύοντα, φιλίαν αὐτῷ ὀνειδίσων. Ἱερόσθλαβος γὰρ τά τε ἄλλα ἐς Ῥωμαίους παρασπονδήσας ἔτυχε, καὶ δὴ καὶ Ἀνδρόνικον, οὗ πολὺν ἤδη ἐποιησάμεθα λόγον, τῆς ἐν Παλατίῳ φρουρᾶς ἀποδράντα, ἔνθα ἐννεαέτης οἶμαι καθεῖρκτο, προσιόντα αὐτῷ ἐδέξατο, καὶ φιλοφροσύνης ἠξίωσεν. Ὅπως δὲ Ἀνδρονίκῳ τὰ τοῦ δρασμοῦ γέγονεν, ἄρτι δηλώσω.

ιεʹ. Οὗτος καὶ ἄλλοτε μὲν ἤδη λαθὼν δαιμονίῳ τινὶ τρόπῳ τὴν εἱρκτὴν ὑπεξεδύ. ἀλλὰ τὸ χρεὼν οἶμαι, καὶ εἰσότε τὰς τῶν πεπραγμένων ὑπέχειν εὐθύνας, εἰς χεῖρας αὖθις τοῖς ζητοῦσι πόνῳ οὐδενὶ τὸν κακοδαίμονα ἐνέθετο. Καί ποτε φασὶ Σαγγάρεως ἄχρι ποταμοῦ γεγονὼς, τῆς οὐκ ἐκ τοῦ ψύχους ἀνάγκης ἐπειγούσης, δωμάτιόν τι ὑπῆλθε λυπρὸν, καὶ ἅμα ἔκδηλος τοῖς τῇδε ἀνθρώποις ἐκ τοῦ σχήματος ἐγένετο. Σεσόβητο γὰρ ἀεὶ φύσει, καὶ γοργόν τε καὶ εὐτρεχὲς ἔβλεπεν, ὡς ἂν οἶμαι τῶν ψυχικῶν αὐτῷ κινημάτων ἐκδυομένων ἤδη κἀν αὐτοῖς ἐκτός. Περιστάντες τοίνυν αὐτὸν οἱ ἀγρεῶται, πολλὰ ἀνανευόμενον, ὡς οὐκ Ἀνδρόνικός τε εἴη ἰσχυριζόμενον, ἔδησάν τε καὶ ἐς Βυζάντιον ἄγοντες ἦλθον· αὖθίς τε τὰ ἁλοιὰ, καὶ τὸ δωμάτιον αὐτὸν εἶχεν. Ἀλλὰ πλάσμασι κηρῷ τὰς κλεῖδας μεταλαβὼν, ἔς τε τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν ἔπεμψεν. οἱ δὲ συνειδόσι πρὸς τοῦτο καὶ ἄλλοις χρησάμενοι, σιδήρου ταύτας εἰργασμένας ἔπεμψαν αὖθις αὐτῷ. ὁ δὲ ἐπειδὴ ταύτας ἔλαβεν, ἄρτι δεδυκότος φασὶν ἡλίου, καθ' ὃν ξυνέκειτο ταῦτα καιρὸν, ἐρημίαν τῶν φυλάκων τηρήσας, ἐξῄει. ἔστι δέ τις αὔλιος ἐχόμενος τοῦ τειχίου, ἐν ᾧ δὴ καθεῖρκτο. ἔνθα ἅτε ὀλίγα πατουμένου τοῦ χώρου, βοτάναι τινὲς αὐτόματοι φυόμεναι, ἐπὶ πλεῖστον ἀνέτρεχον μῆκος. ἐνταῦθα ἐνδραμὼν, ἅτε λαγὼς ἐκρύψατο, τὸ σῶμα συνειλὰς ἐπὶ βραχύ. Ἐπεὶ δὲ νὺξ ἤδη ἦν, καὶ ἔδει τοὺς ἐξ ἔθους αὐτῷ νυκτοφυλακήσοντας περιΐστασθαι τὴν φρου-

XIV. Interea dum hæc gererentur, Hungarorum Rex Sirmium iterum Romanis abstulerat, ipsique imminebat Zeugmino. Quod ubi accepit Princeps, scriptas in hanc sententiam litteras ad illum misit: *Non juste agis, Vir nobilissime, dum sacramenta quæ nuper de Sirmio, aliisque locis, Majestati nostræ dedisti, infringis. Scias igitur (longiori enim te detinere oratione prohibent quæ a te acta sunt) quod nisi primo quoque tempore ab iis, quæ tui non sunt juris, decedas, non tanta te effecturum, Sirmium eripiendo, quanta confestim passurus es, cum tuos vicissim fines ferro & incursionibus vastabunt Romani. An te fugit quot olim millium jacturam primum fecerit Hungaria, cum pater tuus Romanum Imperium offendisset? Sed enim horum delictorum pœnitentia salutaris ipsi fuit. Tu vero vide, ne & pœnitere perinde tibi inutile sit & infructuosum. Justitiæ quippe gladius quamvis jamdudum exacutus, hoc uno maxime modo quandoque ad hebetudinem solet redire. Secus haud scio an quisquam omnium ejus aciem effugerit.* Talis erant argumenti Principis litteræ: quibus neglectis, Stephanus prioribus rursum insistebat consiliis. Quapropter ad bellum illi inferendum totus incubuit Imperator, & quod prius noluerat, Stephanum patruum iterum in regnum restituere decrevit. Sed & Manuel quidem, qui a Comnenis genus referebat, ad Taurofcytharum gentem perrexit, ut pactorum quæ sacramentis cum Imperatore sanciverat memoriam illi Princeps revocaret: insuper etiam ad Hieroslaum Galitzæ Principem, amicitiam ipsi exprobraturus. Hieroslaus enim, cum & alia multa in Romanos præter fœderis leges fecisset, tum & Andronicum, de quo jam plurima commemoravimus, e carcere Palatii, in quo jam novem, ut credo, detentus annos fuerat, profugum, & ad se venientem comiter exceperat. Qua vero ratione effugerit Andronicus, nunc expediam.

XV. Ille non semel miro quodam modo e carcere jam evaserat. Sed quod oporteret eum, ut opinor, deinceps sustinere facinorum pœnas, in persequentium manus miser nullo negotio rursum venit. Cum aliquando, ut ajunt, ad Sangarem usque fluvium pervenisset, vi frigoris adactus, agreste quoddam subiit tugurium, & continuo ab incolis ex corporis forma fuit agnitus. Natura enim concitatior erat, visuque acri ac volubili, adeo ut animi affectiones extrinsecus ipsis etiam proderentur. Qui ergo circumstabant rustici, multum renitentem, seque Andronicum esse pernegantem, vinctum denuo Byzantium reduxere, ubi iterum compedibus & carcere mulctatus est. Ad ultimum vero expressas in cera claves ad conjugem filiumque mittit, qui & aliis ad hoc ipsum assumptis consciis, ex ferro confectas ad eum remittunt. Iis acceptis, statim post Solis, ut ajunt, occasum, quod tempus ad id peragendum præfinitum fuerat, observata custodum absentia, e carcere evasit. Est vero quoddam domicilium muro urbis adjunctum, in quo custodiebatur: ubi, utpote rarius conculcata terra, herbæ aliquæ sponte altius succreverant, in quas cum elapsus se recepisset, contracto quam maxime corpore leporis instar, delituit. Cum ergo nox jam adesset, tempusque quo

Edit. Parif. pag. 131.

qui vigilias ex more obeunt, custodias lustrare solent, procedens is, cui demandata ab Imperatore illius custodiendi cura fuerat, vigilibus positis, sarisque concussis, quod singulis diebus, priusquam dormitum concederet, facere solebat, exploravit an etiam aliquid ille mali esset machinatus. Sed ut eum omnino procul ab omni dolo esse advertit, inde excedens, somno se daturus abiit. Andronicus enim veritus ne si portam offendisset apertam Cladon (id enim homini nomen erat) continuo insequeretur & se perquireret, illa iterum clausa & obserata abscesserat. Mox intempesta jam nocte, ad extrema domicilii istius venit, qua parte muro cingitur, non quidem excelso omnino, nec tantum a mari remoto, quin illud ventis Australibus agitatum, saepe cum undis fluctibusque suis pulset. Hoc ille in loco, appenso fune, eoque apprehenso, in littus sese demisit. Ibi torvo vultu illum excipiens paulisper fortuna, arridere demum, & quasi manifestius colludere visa est. Quidam enim de Palatii excubitoribus, qui semper permutatis ex more vicibus, stationes in turribus tenent, certum aliquod sibi invicem inclamantes verbum, sic vigilias suas obeunt, ut illum vidit, accedens, quis esset percunctatus est. Ille unum se ex vinctis esse dixit, qui in Palatio ob aes alienum a Papia detinebantur, & *Si me sinas abire*, inquit, *hac tibi a gratia referetur*; continuoque quod pectori appensum gestabat, Phylacterium eductum ostendit. Is vero (erat enim homo agrestis, & qui cum paupertate perpetuo colluctabatur) simul atque illius oculos aurum perstrinxit, eo accepto, Andronicum abire passus est. Scapha interim, quae haud procul aberat, illum exceptura accessit, qua conscensa, domum relatus est. Ibi exutis compedibus, quae pedes constrinxerant, rursum ingressus est navem, eaque vectus extra muros trajecit. Illic paratos ad hoc ipsum inveniens equos, conscendit, & abscessit: sic quidem evadens e carcere Andronicus ad Tauroscythas pervenit. Nunc autem ad ea quae supra retulimus, reducatur oratio.

Edit. Paris. pag. 136.

XVI. Propter haec igitur, quae diximus, Manuel ad Primislaum venit, & ut auxiliares copias ibi pro Romanis contraheret. Sed & missus est ad Rostislaum, qui & ipse Tauroscythicae imperitabat, de ineunda armorum societate cum eo acturus. Resque illi ex voto successit. Maxime enim gavisi, quod tam illustri eos dignatus esset Legato, omnia quae vellet Princeps se facturos ultro pollicati sunt. Neque ideo tamen Hieroslaum despexit Imperator, sed arte aliis adversus Stephanum concitavit, missis hujuscemodi ad ipsum litteris: *Non imitabimur tuam ingratitudinem, quam nulla ad id impellente necessitate erga nos exhibuisti, neglectis promissis pactisque iis, quae nuper sanciveras: sed tibi, ultima nos injuria afficere paranti, ob oculos eam proponimus. Scias igitur, dum filiam tuam Hungariae Regi uxorem tradis, illam te jungere viro maligno, animoque valde instabili. Quando enim justitiae seu veritatis respectum ullum habuit? hominem autem qui nec naturam, nec leges reveretur, suaque prorsus fertur arbitrio, omnia exequi posse haud aegre existimo. Proinde*

ράν, προσιὼν ὁ τὴν τήρησιν πρὸς Βασιλέως ἐπιτετραμμένος τὴν αὐτοῦ, τούς τε φύλακας ἵστατο, καὶ τὰ κλεῖθρα ἀνασείων, ὅπερ ἑκάστης αὐτῷ ἐπὶ ὕπνῳ χωροῦντι εἴθιστο ἡμέρας, ἐπειρᾶτο, εἰ μή τι κακουργηθείη γνῶναι. ὡς δὲ παντάπασιν ἀνεπιβούλευτα ταῦτα ἔγνω, ἀπιὼν τὸ λοιπὸν ἐς ὕπνον κατέδαρθεν. Ἀνδρόνικος γὰρ δείσας μὴ ἀνακεκλιμένῃ τῇ πύλῃ περιτυχὼν ὁ Κλάδων, τοῦτο γὰρ ἐπίκλησις ἐκείνῳ τῷ ἀνδρὶ, ταχὺ ἐς τὴν ζήτησιν τὴν αὐτοῦ καταστῇ, αὖθις αὐτὴν ἐπιθεὶς, ἀσφαλισάμενός τε ἀνεχώρησεν. Ἐπειδὲ τε ἀωρὶ τῶν νυκτῶν ὁδὸς ἐγένετο, ἐπὶ τὰ ἔσχατα τῆς αὐλῆς ἐλθὼν, ἣ δὲ πλαγιοῦσαν αὐτὴν τεῖχος ὑπερείδοι, μετέωρον μὲν οὐ πάνυ τι ὄν, ποντίῳ δὲ τῆς ὑγρᾶς ἀφεστὼς, ὅσῳ κύμασι θυμομαχοῦσαν νοτεραῖς αὐτὸν πολλάκις ἐπιρραπίζειν παλάμαις. Ἐντεῦθεν καλῴδιόν τι ἐξάπτει, λαβόμενός τε αὐτοῦ καθεῖτο εἰς τὴν ἀκτήν. Ἔνθα καὶ πάλιν βλοσυροῖς τοῖς προσώποις δεδεξαμένη τοῦτον ἡ τύχη βραχὺ, εἶτα προσεμειδία, καὶ ἀνεῖτο πρὸς χάριν, θρυπτομένη πως καὶ ἐμφανῶς παίζουσα. Τῶν γάρ τις ἐν παλατίῳ φυλάκων, οἵπερ ἐξ ἔθους ἀεὶ διεσκηνημένοι κάθηνται ὑπὲρ τῶν πύργων ἐκ περιτροπῆς τινὸς, ἐπιθωΰσσοντές τε ἀλλήλοις καὶ τακτὸν ὅ τι δὴ ἐπιφωνοῦντες ῥημάτιον, ὑπό τε ἐγρηγόρασι μάλιστα, ἐπειδὴ τοῦτον εἶδε, προσιὼν ὅς τίς ποτε εἴη διεπυνθάνετο ἀνειπεῖν. ὁ δὲ, δεσμώτης εἶναι ἔφασκε τῶν ἐν Παλατίῳ πρὸς τοῦ Παπίου ἐπ' αἰτίαις ἐχομένων χρηματικαῖς. καὶ, Εἴγε ἀφήσεις με, ἔφη, ἀπιέναι, αὐτὸ δήσει παρ' ἐμοῦ χάριν ἔσται. Καὶ ἅμα λέγων, τὸ ἐγκόλπιον αὐτοῦ ἐξαγαγὼν, ἐδείκνυ φυλακτήριον. ὁ δὲ, τῶν γὰρ ἀγροικικῶν τις ἦν, καὶ τοῖς πενίας ἔργοις ἐμάχετο διηνεκῶς, ἐπειδὴ τὰς ὄψεις αὐτοῦ κατέστραψεν ὁ χρυσὸς, λαβὼν τὸ χρῆμα, Ἀνδρόνικον ἀφῆκε φέρεσθαι. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ τὸ ληψόμενον αὐτὸν ἀκάτιον οὐ μακρὰν ἀποσαλεῦον προσῄει· καὶ λαβόντες αὐτὸν, ἐπ' οἴκου ἐκόμισαν, ἔνθα τὰς πέδας ἀποσεισάμενος, αἳ τὼ πόδε εἶργον αὐτοῦ, ἀνέβαινε εἰσαῦθις τὴν ναῦν, καὶ ἐκπλωσάμενος ἔξω τειχῶν ἐγένετο. Ἔνθα ἵππους εὑρὼν, οἳ ἐκ παρασκευῆς ἐντετύχασιν αὐτοῦ ὄντες, ἐπέβη τε, καὶ ἀπιὼν ᾤχετο. Ἀνδρόνικος μὲν δὴ οὕτω τῆς εἱρκτῆς ἀποδρὰς, ἐπὶ Ταυροσκύθας ἦλθεν. Ἡμῖν δ' ἀνακτέον τὸν λόγον ἐπὶ τὰ πρότερα.

ις'. Τῶν εἰρημένων τε ἕνεκα ὁ Μανουὴλ παρὰ Πριμισθλάβον ἦλθε, καὶ ὅπως χεῖρα ἐκεῖθεν σύμμαχον ἐπὶ Ῥωμαίους ἄξῃ. Ἐπέσταλτο γὰρ αὐτῷ καὶ Ῥοσισθλάβῳ, τῷ καὶ αὐτῷ ἐπὶ Ταυροσκυθικῆς ἄρχοντι, περὶ συμμαχίας διειλέχθαι. Καὶ μέντοι καὶ τετύχηκε τοῦ κατὰ σκοπόν. ὑπερφυῶς γὰρ ἡσθέντες, ὅτι δὴ τηλικούτῳ ἐς αὐτοὺς ὁ Βασιλεὺς ἐχρήσατο πρεσβευτῇ, ὑπέσχοντο ἐπιτελῆ πάντα ποιήσειν, ὅσα τῷ Βασιλεῖ βουλομένῳ ἦσαν. Οὐ μὴν οὐδὲ Ἱερόσθλαβον ὁ Βασιλεὺς ταῦτα περιεῖδε· μηχαναῖς δὲ καὶ τοῦτον ἑτέραις κατὰ Στεφάνου ἐξεπολέμωσεν, ἐπιστείλας αὐτῷ οὑτωσί. Οὐ μιμησόμεθά σου τὴν ἀστοργίαν, ἣν οὐδὲν δέον εἰς ἡμᾶς ὑπεδείξω, λόγων τε καὶ συνθηκῶν τῶν πρώην ἤδη ὀμωμοσμένων σοι καταολιγωρηκώς. Ἀλλά σοι τὰ ἔσχατα ὑβρίζεσθαι κινδυνεύοντι, ὑπ' ὄψιν τὰ τῆς ὕβρεως τίθεμαι. Ἴθι τοίνυν, ἀνδρὶ παῖδα συνοικίζων τὴν σὴν τῷ Ῥηγὶ Παιόνων, κακοήθει τε καὶ δεινῶς ἀβεβαίῳ τὴν γνώμην ὄντι· δίκης γάρ ποτε, ἢ ἀληθείας ἐντροπὴν πεποίηται οὐδεμίαν; Ἀνθρώπῳ δὲ ἀπολύτῳ φύσεώς τε καὶ νόμων, ὡς ἐπίπαν φερομένῳ, πάντα ποιεῖν οἶμαι ῥᾴδιον. Οὐκοῦν οὐδὲ συνοικήσει σοι Στέφανος τῇ θυγατρὶ, οὐδέ τι ἄλλο τῶν

„ κατὰ νόμον ἐπὶ ταύτῃ διαπράξεται. Εἰ δὲ καὶ ξυνοικήσει, ἀλλ' ὅσα καὶ τριοδίτιδι ταύτῃ προσενεχθήσεται. ὁ γὰρ ἐς τὸ ἡμέτερον οὕτω Κράτος ἁμαρτὼν, ὅρκους τε ὡς ἐν παιδιᾶς λόγῳ, τοὺς ἔναγχος ὀμωμοσμένους αὐτῷ λογίζεσθαι ἀπαναισχυντῶν, συλλόγισαι, τί οὐκ ἂν ἐπὶ σὲ ποιήσειν ἀπανθρωπεύσεται. Ταῦτα ὁ Πριμισθλάβος σὺν βαρβάρῳ τινὶ ἀφελείᾳ τῶν λόγων ἀκούσας, ἑάλω τε αὐτίκα, καὶ ὡς πολέμιον τὸν γαμβρὸν ὑπεβλέπετο· κατ' αὐτοῦ δὲ Ῥωμαίοις στρατεύουσι παντὶ τρόπῳ συναίρεσθαι ὡμολόγει. Ἔστι δέ τις ἐν Ταυροσκυθικῇ πόλις, ὄνομα Κίαμα, ἣ πολιῶν τε ὑπερκάθηται τῶν ἄλλων, ὅσαι τῇδε ἵδρυνται, καὶ ἅτε καὶ μητρόπολις τῷ ἔθνει τούτῳ τυγχάνει οὖσα. Ἀρχιερεὺς τε γὰρ ἐκ Βυζαντίου παρ' αὐτὴν ἥκει, καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα ἐς πρεσβεῖον φέρουσι κατεξαίρετον, αὐτὴ μετέσχε. Ὁ δὲ καὶ ταύτης ἡγεμονεύων τῆς χώρας Στεφάνῳ καὶ αὐτὸς πολεμήσειν συνθέμενος, ὅρκοις τὰ δεδογμένα ἐπέρρωσεν. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο, Φρεδερίκος ὁ Ἀλαμανῶν Ῥὴξ, ἰσχυρῶς ἀντιπράττοντος εἰς τὰ πρὸς δύοντα ἥλιον τοῦ Βασιλέως ἤδη αἰσθόμενος, τὰ διάφορα λύσας, Ῥωμαίοις ἐσπείσατο, πόλεμόν τε κατὰ Στεφάνου διοίσειν καὶ αὐτὸς τῷ Βασιλεῖ διωμολόγηκεν. Οὐ μὴν οὐδ' Ἐρρίκος ταύτης ἀπεῖναι ἔμελλε τῆς μάχης, ὃς Θεοδώρᾳ ξυνῴκει τῇ Βασιλέως ἀδελφιδῇ, ὥσπερ ἤδη πολλάκις ἐρρέθη. Ἀλλὰ Σκυθῶν ἀπειροπληθὴς στρατιὰ, καὶ Σερβίων τῶν Ῥωμαίοις κατηκόων· ὅ, τε Σουλτὰν κατὰ τὰ συγκείμενα δυνάμεις αὐτῷ τὰς ξυμμαχίδας ἔστελλε, καὶ βαρεῖά τις ἀπανταχόθεν ἤθροιστο χείρ. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ Βλαδίσθλαβος, εἷς ὢν τῶν ἐν Ταυροσκυθικῇ δυναστῶν, σὺν παισί τε καὶ γυναικὶ τῇ αὐτοῦ, δυνάμει τε τῇ πάσῃ, αὐτόμολος ἐς Ῥωμαίους· χώρα τε αὐτῷ παρὰ τὸν Ἴστρον δεδώρηται, ἣν δὴ καὶ Βασιλίκᾳ πρότερον τῷ Γεωργίου παιδὶ, ὃς τὰ πρεσβεῖα ἐν Ταυροσκυθικῇ φυλάρχων εἶχε, προσελθόντι Βασιλεὺς ἔδωκε. Τηνικαῦτα καὶ Οὐέννετοι στόλῳ τριήρεων ἑκατὸν Ῥωμαίοις ἐς τοὺς κατὰ θάλασσαν συναίρεσθαι ὡμολόγησαν πόνους, τὰς πρότερον τὸ δεύτερον ἀνανεωσάμενοι ξυνθήκας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Φρεδερίκῳ τῷ Ἀλαμανῶν Ῥηγὶ, πᾶσί τε ἄλλοις τοῖς ἀνὰ τὴν Ἑσπερίαν λῆξιν, ἀπεναντία διὰ βίου εἶναι, ἢν ἐπὶ Ῥωμαίους στρατεύσειεν, πίστεις ἔδοσαν, καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν Ἑσπέραν τῇδε ἐφέρετο.

ιζ'. Βαλδουῖνος δὲ ὁ Παλαιστίνης Ῥὴξ, ἀδελφιδῇ τοῦ Βασιλέως ξυνοικῶν, ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο. Ἅτε αὐτοῦ ἄπαιδος τὸν βίον ξυμμετρησαμένου, ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἡ τῆς χώρας μετῆλθεν ἐπικράτησις. Ὃς ἄρτι ταύτην ἀναλαβὼν, πέμψας ἐς Βασιλέα, ᾐτεῖτο κῆδος καὶ αὐτὸς τὸ ἐκ Ῥωμαίων τυχεῖν, ἅμα τε καὶ γνώμης πειρᾶσθαι ἤθελε τῆς αὐτοῦ, ὅπως ποτε περὶ Ἀντιοχείας ἔχοι. Ἀντιοχεῖς γὰρ, ἅτε φύσει ψεύδορκοι ὄντες, ἐπὶ Παλαιστίνην τῷ Βαλδουΐνῳ συγγεγονότες, αὐθαίρετοι τὴν τῆς πόλεως καὶ σφῶν αὐτῶν ἐχείριζον προστασίαν. ἀλλ' ἐκεῖνος εἰδὼς, ὡς Βασιλεῖ κατήκοος ἡ πόλις αὕτη τυγχάνει οὖσα, δεῖν ᾤετο πυθέσθαι τούτου πρότερον, ὥσπερ εἴρηται. Ὁ δὲ τοιούτοις αὐτὸν ἀμείβεται. „ Ὁ μὲν περὶ κήδους λόγος, ἐπειδή σοι βουλομένῳ ἐστὶν εὔνοιαν ἐπισπᾶσθαι τὴν ἡμετέραν, οὐκ εἰς μακρὰν ἐπιτελὴς ἔσται. Πόλεως δὲ Ἀντιοχείας πάλαι τε Ῥωμαίοις ὑποφόρου, καὶ νῦν δὲ Κράτει δεδουλωμένης τῷ ἡμετέρῳ οὔτε σοι περιόντων ἡμῶν κατακυριεύσειν δυνατὸν ἔσται, οὔτε τῶν ἄλλων οὐδενί. Ἀντιοχεῖς μέντοι

A *neque filiam tuam ducet Stephanus, neque aliud quidpiam legibus consentaneum, quantum ad illam spectat, exequetur. Quod si eam ducat, vulgaris cujusdam, & velut e trivio adductæ fœminæ loco habebit. Qui enim Majestatem nostram tantopere offendit, & sacramenta nuper data pro ludo habere non erubuit, cogita quam in te inhumanitatem non sit commissurus.* His cum barbara quadam simplicitate auditis sermonibus, captus est continuo Primislaus, & generum, velut hostem, aversatus, bellum ei inferentibus Romanis omni se affuturum auxilio professus est. Est vero in Tauroscythica regione civitas, nomine Kiovia, quæ omnes alias illic sitas præcellens, Metropolis est totius gentis. B Episcopus Byzantio missus illi præfici solet, gauderque cæteris omnibus, quæ ad excellentiorem conferunt prærogativam. Hujus itaque regionis Princeps bellum & ipse contra Stephanum suscepturum se pollicitus, pacta jurejurando firmavit. Dum hæc geruntur, Fredericus Alemanorum Rex, ubi in Occidente strenue se gerere Imperatorem rescivit, diremptis simultatibus, & pace cum Romanis inita, se quoque belli adversus Stephanum socium fore Principi paciscitur. *Edit. Paris. pag. 137.* Neque abfuturus ab hoc bello erat Henricus, qui ut sæpius a me narratum est, Theodoram Imperatoris ex fratre neptim uxorem duxerat: C ad hæc Scytharum innumerabilis exercitus, & Serviorum Romanis obnoxiorum; ipseque Sultanus, secundum initorum pactorum leges, copias auxiliares submissurus erat: & aliæ undecumque validæ copiæ cogebantur. Sub idem tempus, Uladislaus etiam, unus e Principibus Tauroscytharum, cum liberis & uxore, & omnibus viribus ultro ad Romanos venit. Regio illi versus Istrum concessa est, quam antea Basilicæ, Georgii filio, qui cæteros Tauroscythicæ Phylarchos præcellebat, ad se transeunti dederat. Tum quoque Veneti centum triremium classem ad maritimos labores auxilio se missuros Romanis, prioribus renovatis fœderibus, promisere. Sed & Frederico Alemanno- D rum Regi, cæterisque Occidentis gentibus, hostes se futuros, quamdiu vita superstes foret, fidem dedere, si Romanis ab iis bellum inferretur. Hæc eo tempore in Occidente acta.

XVII. Balduinus autem Palæstinæ Rex, Imperatoris ex fratre nepti matrimonio junctus, diem obiit: cumque nullos reliquisset liberos, in illius fratrem regionis Principatus transivit. Hunc ubi ille suscepit, ad Imperatorem Legatos misit, tum ut affinitatem & ipse ex Romanis deposceret, tum etiam ut illius de Antiochia animi sensum exploraret. Antiocheni enim, utpote ingenio perfidi, Balduinum in Palæstina convenientes, urbis suæ Principatum ultro illi tradiderant. At is haud E ignarus civitatem illam Imperatori esse obnoxiam, ejus primum, uti dictum est, sciscitandam esse voluntatem existimavit. Hic vero in hanc ferme sententiam respondit. *Quod quidem de ineunda affinitate requiris, quando tibi est animus nostram comparare benevolentiam, ratum id brevi erit. Civitatis autem Antiochenæ Romanis jamdudum vectigalis, nostræque Majestati obnoxiæ, neque tu, quamdiu vixerimus, neque ullus alius Principatum cu-*

pessere potest. At Antiochead suę erga Romanos perfidię a Majestate nostra pœnam fereates, tum primum sentiunt, quem ausi fuerint offendere. Ejusmodi fuere litteræ Principis. Is autem ubi nihil de Antiochia sibi sperandum vidit, perstitit de affinitate Imperatorem rogare: & accepta in matrimonium una filiarum Protosebasti, eadem quæ antea ejus frater Balduinus, pactus est. Imperator rebus omnibus nondum satis ad præsens bellum apparatis, metuens civitati Zeugmino, quam Stephanus arctissima obsidione premebat, priusquam de summa rerum bellum arriperet, idoneas aliquot copias in auxilium eo misit, Ducibus Michaele Gabra, & Josepho Bryennio, sub quibus militabant alii inter Romanos illustriores, Joannes cognomento Angelus, vir militiæ peritissimus, & Joannes Ises, natione quidem Persa, cæterum inter Romanos nutritus & educatus. Cumque plurimum urbi auxilium ferre vellet, naves complures militibus rebusque aliis necessariis oneratas, superare Istrum, & obsessis commeatum præbere jussit, donec ipse cum universo exercitu in Hungariam descenderet. Hungari vero, cum diu circa urbis mœnia morati, ea sæpius nequicquam tentassent, rem supra vires aggredi statuerunt. Classis enim Romana in alterum fluvii latus advecta, tum & magna Romanis, qui in urbe erant, commoda præstabat, tum etiam iis qui inter pugnandum vulnera exceperant receptis, alios corporibus integros in eorum locum substituebat. Navigiis igitur & ipsi collectis, priusquam Gabræ & Bryennii in Hungariam advenissent copiæ, per flumen in Romanas naves delati sunt, easque submersissent, aut citra laborem prælio superassent, nisi cursu & velificatione fuissent inferiores. Eorum quippe naves minus apte fabricatæ, & in immodicam extensæ latitudinem, eoque inhabiles, velocitate Romanorum superabantur. Et jam in flumen deductæ erant, cum Romani navibus suis in aciem ordinatis, illas excipiunt, crebrisque jaculationibus infestant: quibus illi fatigati, naves inhibuere. Earum pars alteri appulsa littori, discrimen evasit: una vero Ducum militarium plena, in Romanorum potestatem venit, atque confecto igne absumpta est. Hungari itaque, postquam & hic irritus conatus fuit, aliud sunt moliti. Nonnullos enim ex sua gente, qui Stephano famulabantur, pecuniis corrumpunt, iisque persuadent, ut propinato veneno hominem necarent. Ita & urbs capta est, & totum Sirmium in jus venit Hungarorum. At qui in civitate pro Stephano stabant, Romani perinde ac Hungari, incolumes & illæsi mansere, utpote qui his conditionibus urbem tradiderant. Stephani vero cadaveri illudentes Hungari, primū quidem illud nullis sacris prosecuti sunt honoribus, neque aliis quæ mortuis debentur, officiis: sed expositum, projectumque ante urbis portas, inhumatum reliquerunt. Verum ipsis naturæ affectibus permoti, illud tandem in Stephani Protomartyris intulere Templum, ibique humo mandavere.

Edit. Paris. pag. 139.

XVIII. Postquam hæc accepit Princeps, Augusta licet graviori morbo iis diebus conflictaretur, ipse mirabili quodam, uti solebat, accensus ardore, to-

A τῆς ἐς Ῥωμαίους ἀπιστίας αὐτίκα πρὸς τοῦ ἡμετέρου « Κράτους τὰ ἐπίχειρα κληρωσάμενοι, εἴσονται τίνι « συγκρούειν αὐτοὶ τετολμήκασιν.» Ἐν τούτοις μὲν τὰ τοῦ « γράμματος ἦσαν. Ὁ δὲ ἐπειδὴ τῆς ἐπ' Ἀντιοχείᾳ ἠλπισμένων ἀπετύγχανεν ἤδη, ἐνέκειτο περὶ κήδους λοιπὸν τὸν Βασιλέα παραιτούμενος. Μίαν τοίνυν τῶν τοῦ Πρωτοσεβαστοῦ ἁρμοσάμενος θυγατέρων, ὁμαίμονα λοιπὸν καὶ αὐτὸς, ὅσα καὶ Βαλδουῖνος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ πρότερον. Βασιλεὺς δὲ, ἐπειδὴ μηδέπω τὰ πρὸς τὴν παρὰ πόδας ἐξαρτυσάμενος ἔτυχε μάχην, δείσας περὶ τῇ πόλει Ζεύγμινον, ἐπὶ πλεῖστον ἤδη πρὸς τοῦ Στεφάνου πυργουμένῃ, πρὸ τοῦ τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἐκρῆξαι πόλεμον, στράτευμα λόγου ἄξιον βοηθῆσον αὐτῇ ἔστελλεν, ὑπὸ στρατηγοῖς Μιχαήλῳ
B τε τῷ Γαβρᾷ, καὶ τῷ Βρυεννίῳ Ἰωσήφ, ὑφ' οὓς ἐτέλουν ἄλλοι τε τῶν ἐν Ῥωμαίοις ἐπιφανεστέρων, καὶ Ἰωάννης, ὃν Ἄγγελον ἐπικαλοῦσιν, ἀνὴρ ἐμπειροπόλεμος, καὶ Ἰωάννης ὁ Ἰσὴς, Πέρσης μὲν τὸ γένος, τροφῆς δὲ καὶ διαίτης μεταλαχὼν Ῥωμαϊκῆς. Ἐπὶ πλέον γε μὴν τῇ πόλει ἐπαρκέσαι βουληθεὶς, ναῦς ὅτι πλείστας στρατιωτῶν τε καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἐμπλησάμενος, ἐκέλευε τὸν Ἴστρον παραπλεύσας, τοῖς ἔνδοθι παρέχειν τῶν ἀναγκαίων, ἕως αὐτὸς πανστρατὶ ἐπὶ τὴν Οὐννικὴν ἀφίκηται. Οὗννοι δὲ, ἐπειδή τι τέως πολὺν χρόνον ἀμφὶ τῷ περιβόλῳ ἐνδιατρίψαντες, πολλάκις τε αὐτοῦ ἀποπειρασάμενοι, ἔγνωσαν ἀνεφίκτοις ἐπιχειρεῖν (αἱ γὰρ Ῥωμαϊκαὶ νῆες ἐπὶ τὴν ἐχομένην ποτα-
C μοῦ Ἴστρου πλευρὰν ὁρμιζόμεναι, μεγάλα τοῖς ἔνδον Ῥωμαίοις συνεβάλλοντο· πρὸς δὲ καὶ τοὺς ἐν πολέμῳ τραυματίας γεγονότας ἀπολαμβάνουσαι, ἑτέρους ἀκραιφνεῖς τοῖς σώμασιν ἀντιπαρεῖχον αὐτοῖς) νῆας καὶ αὐτοὶ συλλεξάμενοι, μήπω τοῦ Γαβρᾶ καὶ τοῦ Βρυεννίου στρατεύματος ἀφιγμένου ἐπὶ Οὐννικὴν διὰ τοῦ ποταμοῦ κατὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐφέροντο, ὡς καταδύσοντές τε αὐτὰς, καὶ μάχῃ εὐσυνόπτῳ περιεσόμενοι, εἰ καὶ ταχύτητι τῆς πορείας ἠλέγχοντο δεύτεροι. Αἱ γὰρ αὐτῶν νῆες, ἅτε ἥκιστα τὸ ναυπηγεῖσθαι δεξιῶν, ἐς ἀσύμμετρόν τι ἐκτεινόμεναι εὖρος, τὰ δευτερεῖα ἐπὶ ταχύτητι κομίζονται τῶν Ῥωμαϊκῶν. ᾔεσαν μὲν γὰρ διὰ τοῦ ποταμοῦ, Ῥωμαῖοι δὲ παρατάξεως σχῆμα ποιησάμενοι, κατὰ μέσον ἀπολαμβάνουσιν αὐτὰς, συχνά τε τοῖς
D τοξεύμασιν ἔβαλλον· ἐφ' οἷς ἀπειρηκότες ἐκεῖνοι, πρύμνας ἐκρούσαντο. Αἱ μὲν οὖν ἄλλαι νῆες αὐτῶν, ἀντίπερα τοῦ ποταμοῦ πελάσασαι ὄχθῃ, τὸν κίνδυνον ἔφυγον· μία δὲ αὐτῶν ἀνδρῶν πλέα τῶν παρ' αὐτοῖς στρατηγούντων, ὑποχείριος Ῥωμαίοις ἐγένετο, σέλασι πυρὶ καταπλήξασι ταύτην. Οὗννοι τοίνυν, ἐπειδὴ καὶ ταύτης ἀπετύγχανον τῆς πείρας, ἐφ' ἑτέραν ἐτράποντο, τῶν γὰρ τῷ Στεφάνῳ δουλοπρεπούντων Οὔννων χρήμασι τινὰς ὑποκλέψαντες, δηλητήριον τῷ ἀνθρώπῳ κεράσαι ἀνέπεισαν. κἀντεῦθεν ἥ τε πόλις ἑάλω, καὶ Σίρμιον ἅπαν ὑπὸ Οὔννοις αὖθις ἐγένετο. Οἱ μέντοι ἔνδον Ῥωμαῖοί τε καὶ Οὗννοι, ὅσοι σὺν τῷ Στεφάνῳ ἐτάττοντο, ἀσινεῖς διεγένοντο, ἅτε ὁμολογίᾳ τοιαύτῃ τὴν πόλιν ἐνδόντες αὐτοῖς. Οὗννοι δὲ
E τῷ τοῦ Στεφάνου ἐνυβρίζοντες νεκρῷ, τὸ μὲν πρῶτον οὔτε ὁσίας μετέδωκαν, οὔτε τινὸς ἄλλου τῶν ἐπὶ τεθνεῶσι νομίμων ἠξίωσαν. πρὸ δὲ τῶν τῆς πόλεως ἔκθετον ποιησάμενοι πυλῶν, ἄταφον μὲν εἰάκασιν. ὀψὲ δ' οὖν ὑπὸ τῆς φύσεως παρακληθέντες, ἐς τὸν Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος ἄγουσι νεὼν, ἔνθα τῷ χώματι τοῦτον ἔδωκαν.

ιή. Τοῦτον ἀκούσας Βασιλεὺς, καίτοι τῆς Βασιλίδος νόσῳ βαρείᾳ τῇ τηνικάδε πιεζομένης, αὐτὸς δαιμονίῳ τι-

τι, ὥσπερ εἰώθει, κεκινημένος ὁρμῇ, καθίστατο πρὸς τὸν πόλεμον. Ἐν Σαρδικῇ τοίνυν τῇ Ἰλλυριῶν γενομένῃ μητροπόλει, ἐνταῦθα τὸν στρατὸν ἤθροιζεν. Ἰουνίου δὲ φθίνοντος, ἐκεῖθεν ἄρας ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἦλθε. Μέλλων δὲ ἤδη περαιοῦσθαι, καὶ τάδε ἐποίει. Ὁπόσον ἐν τῷ στρατεύματι ὁπλίσει τε διαφέρον καὶ μαχιμώτατον ἦν, ἀντικρὺ Χράμου πόλεως ἔστησεν Οὐννικῆς, δόκησιν παρέχων, ὡς αὐτίκα ἐκεῖθεν περαιωσόμενος. ὅθεν καὶ ἐπειδὴ ἀντίπορθμον ἐνταῦθα τὸ Οὐννικὸν ἑστὼς εἶδεν, ἐπὶ Βελέγραδα μεταβὰς, ὄρθρου ἐκεῖθεν ἀπέπλει. ἐντεῦθεν τε διεσπᾶσθαι συνέβαινε τοὺς πολεμίους ἑκατέροις ἀντιτάξασθαι διανοουμένους μέρεσι. Πλὴν ἀλλὰ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ὄκνησιν πολλὴν ἐς τὴν διάβασιν εἴχοντο. Ὁ γοῦν Βασιλεὺς, αὐτὸς πρὸ τῶν ἄλλων, ὁποῖα πολλάκις ἤδη τολμήσας ἔτυχε, λεμβαδίῳ ἐπιβὰς, ἐπὶ τὴν ἀντιπέρας ἐφέρετο ὄχθην. Ἑξῆς δὲ καὶ ὁ Ῥωμαίων στρατὸς τὴν Βασιλέως ὁρμὴν αἰδεσθέντες, ἐπὶ τὰς ναῦς ἐχώρουν. Οὖννοι δὲ, ἐπειδὴ Βασιλέα περαιωσάμενον εἶδον, ἔλυόν τε παραυτίκα τὸν συνασπισμὸν, καὶ ἀνεχώρουν ὀπίσω. ὅτε συνέβη τῷ Βασιλεῖ ἐν τῇ πρὸς τὴν πολεμίαν ἀποβάσει, πλέον ἢ ἐχρῆν ἁλλομένῳ (οὐ δὲ γὰρ συνεχώρει τὸ τεναγῶδες τῇ χέρσῳ διοκεῖλαι τὴν ναῦν) θάτερον παρασφήλαντα τοῖν ποδοῖν, πονήρως αὐτοῦ διατεθῆναι. ὁ δὲ οὐδ᾽ ὡς τῆς ἄγαν ἤθελε λήγειν προθυμίας· ἀλλά τινα τοῦ ποταμοῦ γὰρ δεῖν ἐπειγόμενος ἐκτροπὴν, ἐν τούτῳ τε διημερεύσας τῷ πόνῳ, εἰς ὄγκον ἐπήρθη τὸ πεπονηκὸς αὐτοῦ τοῦ ποδὸς μέρος. Τῶν δὲ τὴν Ζεύγμην φρουρούντων Βαρβάρων ὡς πλεῖστοι τειχέων ἐκδραμόντες, ὡς ἀντιταξόμενοι ἔστησαν. Ἀλλὰ ἅμα τε Βασιλέα εἶδον, καὶ ἄλλος ἄλλον προφθάνειν ἐπειγόμενος, ταραγμῷ καὶ θορύβῳ ἐς τὴν πόλιν εἰσέπιπτον· ἐπεξιέναι τε οὐκέτι ἐτόλμων. Καὶ λοιπὸν Ῥωμαῖοι τὰ πρὸς τειχομαχίαν ἐξηρτύοντο. Τρίτῃ δὲ μετ᾽ ἐκείνην ἡμέρᾳ, καὶ ἔργου εἴχοντο. Οἱ δὲ Βάρβαροι ἐκ τῶν ἐπάλξεων ἀμυνόμενοι, ἀταραγμῶν τε νῶν καὶ ἀλαλαγμῶν τὸν ἀέρα ἐπλήρουν, ἔβαλλόν τε διηνεκὲς καὶ ἐβάλλοντο. Ἀλλ᾽ ἐπὶ τούτοις μὲν ἡ αὐτίκα καὶ ἡ μετ᾽ ἐκείνην ἀνάλωτο, καὶ οὐδὲν οὔτε Ῥωμαίοις οὔτε Οὔννοις προὐχώρει. Ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλα μὲν τῶν εἰς ἐκείνην τετελεσμένων θαυμάζειν ἔχω τὴν πολιορκίαν· τὴν γε μὴν τοῦ Βασιλέως τόλμαν, οἱ μὴ παρὼν ἐτύγχανον, τῶνδε τῶν πραττομένων αὐτόπτης γενόμενος, χαλεπῶς ἂν ἀφηγουμένοις ἐπίστευσα. Ῥωμαῖοι γὰρ ξύλινον τεκτηνάμενοι πύργον, ἀναβαίνειν ἐπὶ τὴν πόλιν διενοοῦντο, ὡς ἀπὸ χειρὸς τοῖς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων ἀντικαθισταμένοις Βαρβάροις. Ὁ δὲ „ πρῶτος τῶν ἄλλων ἀναβαίνειν ἠξίου, Ταύτην δὲ „ μοι, λέγων, ἄνδρες Ῥωμαῖοι, μείζω τῶν ἄλλων „ χαρίσασθε τὴν εὔνοιαν, ἐμὲ ἀναβαίνοντα κωλύετε μηδέν. Οὐ μέντοι καὶ ἐξέπραξε τὸ ἐπιθύμημα. Οἱ γὰρ προὔχοντες τῶν Στρατηγῶν περιστάντες αὐτὸν, ἰσχυρότατα διεκώλυσαν. Ὁ δὲ κύκλῳ τὸ τεῖχος περιϊὼν, αὐτό τε ὅθεν ἐπίμαχον μάλιστα ἦν διεσκοπεῖτο, καὶ τὰς τάφρους, αἳ τὴν πόλιν ἐζώννυον, βάθους τε καὶ εὔρους ἱκανῶς ἐχούσας, φακέλλων τινῶν καὶ φρυγάνων ἀπορίᾳ λίθων ἐκέλευε πληροῦν, ὥστε διαβιβάζειν τὰ μαχανήματα· ἤνυστο δὲ ὅμως ἐπὶ τῆς πόλεως ἁλώσεως ὅπω οὐδέν. Οὖννοι γὰρ, καίτοι μεγάλα πρὸς Ῥωμαίων βιαζόμενοι στρατιωτῶν, ἐπαιάνι-

A tus in bellum incubuit. Sardicam ergo cum pervenisset, Illyriorum Metropolim, copias ibi contrahit. Inde Junio mense exacto, motis castris ad Istrum contendit: cumque illum trajecturus esset, id potissimum commoliscitur: quotquot erant in exercitu potiori armatura aut robore conspicui, e regione Chrami Hungariæ oppidi collocavit, eo loci extemplo transmissurum se Istrum simulans: cum autem videret adversa consistentes ripa Hungarorum copias, ad Belegrada progressus, ubi illuxit, confestim inde excessit. Ita hostium illic vires distrahi ac divelli contigit, dum utrique obsistere parti conituntur. Neque tamen minor ad trajiciendum Romanorum animos occu- B pavit pavor. Quod statim atque adverterat Imperator, ipse ante alios, qualia sæpe ausus est, scapham ingressus, in adversam ripam transiit: atque inde reliquus Romanorum exercitus Imperatoris ardorem veritus, naves conscendit. Hungari vero postquam Imperatorem transmisisse viderunt, turbatis statim ordinibus, retrocessere. Quo tum tempore accidit, ut dum Imperator ad terram hostilem appellens, longius quam par erat prosiliret (obstabat quippe limus, quo minus propius ad littus posset navis applicari) pes alter gravius offenderit, atque inde male haberet. Neque tamen ideo a priori remisit ardore: sed dum fluminis cursum divertere conatur, toto que die huic operi interest, tume- C scere pars læsa pedis cœpit. Plurimi vero ex Barbaris qui Zeugmen tuebantur extra mœnia procurrentes, opponere se Romanis parant. Verum simul atque Imperatorem vident, dum sese invicem prævertere nituntur, ingenti tumultu & trepidatione in urbem irruunt, nec ea amplius audent egredi. Romani posthæc, omnibus quæ ad oppugnationem necessaria erant apparatis, tertio post die rem aggrediuntur. Barbari autem e turribus propugnantes, clamoribusque & vociferationibus implentes aerem, tela continuo jaciebant, telisque vicissim impetebantur. Atque in eo certaminis genere dies iste & sequens consumptus est, Romanis perinde ac Hungaris nihil proficientibus. Tum & alia demirari subit in ea obsidione facta, D præsertim vero Imperatoris audaciam: quam, nisi tunc temporis adfuissem præsens, & eorum quæ hic gesta sunt inspector ipse extitissem, aliis narrantibus vix ac ne quidem crederem. Romani enim lignea extructa turri, transcendere in urbem, & cominus cum Barbaris mœnia defendentibus manus conserere statuerunt. Ipse autem primus omnium conscendere voluit, *Istud præ cæteris*, inquiens, *Viri Romani, erit mihi benevolentiæ vestræ argumentum, si me ascendere non prohibueritis.* Neque tamen quod animo volverat perfecit, quia Ducum præcipui qui eum circumstabant, pertinacius obnixi sunt. Ille itaque urbis mœnia obequitans, & qua parte expugnatu facillima E viderentur explorans, fossas urbem ambientes, profundas satis & latas, fascium & virgultorum penuria, lapidibus compleri, sicque transportari machinas imperavit. Sed neque ea res quidquam momenti ad capiendam urbem attulit. Hungari quippe, quamvis a Romanis militibus gravia essent pas-

Edit. Paris. pag. 140.

si, majores quam antea clamores edebant, speque alebantur proxime venturi in eorum auxilium alterius Hungarorum exercitus.

XIX. Dum in eo essent rerum statu, Romanorum speculatores, magnum hostibus auxilio exercitum advenire nunciant: pulverem enim se in aerem altius elatum advertisse ajebant. Sed & Hungarus quidam ex illustrioribus, nomine Baiakis, qui Romanorum partes amplexus erat, non longe abesse Hungarorum Regem affirmabat, & præter infinitum bellatorum numerum, tum & Scytharum simul & Taurscytharum aciem, insuper etiam Tzechorum Principem cum universis viribus rursum cum ipso venire. Postquam hæc Principi comperta sunt, Magnatum concilium cogit, deque modo rerum agendarum sententias eorum rogat. *Non illud solum, Viri Romani*, inquiens, *rerum exigit natura, ut quis modo audaciam præ se ferat, sed ut audaciæ minus consentanea non arripiat aggrediaturve opera, maxime equidem, vel leviter prudenti attendendum arbitror. Ne igitur, quia gens ista, sic nempe divina ordinante providentia, rebus elata prosperis in Romanum Imperium terribiliter ingruit propterea satis nobis esse arbitremur, si in eorum tantummodo solo bellum geramus. Verum quid temporibus quibusque conveniat, inspiciendum est, & facienda quæ præsens hic status postulaverit.* Edit. Paris. pag. 141. *Neque enim quisquam, ut arbitror, prospere habentibus & adversa utentibus fortuna, res easdem nunquam aptaverit. Romanorum itaque Imperiu, etsi pristinam nondum felicitatem consecutum fuerit, sed quod Deo juvante, longe melius, nobis nunc defensoribus, habet, dedecori erit, si universi Hungarorum Regi cedant, qui cum ingenti, ut ajunt, indigenarum exercitu accedit, a majoribus adhuc sociorum copiis auctus est ac instructus. Quapropter maxime prospicere quisque debet, qua ratione utraque illi conserventur, & gloria, quæ jam in melius ire cœpit, & potentia, quæ inde tota ob ipso recederet.* In hunc modum disseruit Imperator. Quidam autem ex Romanis, qui concilio illi intererant, transferenda inde ad Savum castra censebant, ut tutius ex eo loco hostibus posset obsisti. Aliis id minime placuit: sed, relicta obsidione, cum omnibus viribus, imminentem hostem sustineri debere existimabant. At Princeps utrumque respuens consilium, illud metus, id e contra temeritatis damnavit: *Nobis enim*, ajebat, *obsidionem omittentibus, integrum erit Hungaris, qui præsidio urbi sunt, majores copias cogere, & commeatus largius providere.* Censuit igitur ipse ut imbellis exercitus pars, lixæque ac calones armarentur, & ibi circa urbem, sub aliquot Ducibus haud admodum nobilibus manerent; reliquus autem exercitus secum in Hungaros alios pugnaturus exiret. Hæc ubi sententia stetit, ad iter se in proximum diem præparant. Cum vero nihil certi ipsis esset nuntiatum, sumptis prima luce armis, tertium in urbem impetum faciunt. Pugna itaque rursum conseritur, ac Hungari quidem, qui mœnia defendebant, lapidibus sagittisque, rebusque aliis quibuscumque obviis, subeuntes arcebant Romanos. Hi vero longe, quam antea, vehementius fundamenta suffodiebant, machinisque petrariis admotis, muro-

A ζέο τι μᾶλλον ἢ πρότερον, καὶ ἐλπίσιν ὠχοῦντο, παρὰ πόδας αὐτοῖς τὸ ἄλλο ἰέναι τῶν Οὔννων στρατόν.

ιθ΄. Ἐπὶ τούτοις τῶν πραγμάτων ἠρτημένων, προσιόντες οἱ Ῥωμαίων σκοποὶ, μεγάλην ἔφασαν ἐμβαίνειν στρατεύματος αὐτοῖς. κόνιν γὰρ ἐπὶ πλεῖστον τοῦ ἀέρος ὀρθιάζουσαν ἰδέσθαι. Ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς Οὔννων τύχης ἐπιφανὴς Βάσανις ὄνομα, Ῥωμαίοις προσχωρήσας, οὐ μακρὰν ἄποθεν εἶναι τὸν Παιόνων ἰσχυρίζεται Ῥῆγα, ἄλλως τε ἀριθμοῦ κρείσσονας, καὶ δὴ καὶ Σκυθῶν ὁμοῦ καὶ Ταυροσκυθῶν ἄγοντα στρατὸν, πρὸς οἷς καὶ τὸν Τζέχων ἔλεγε δυνάστην σὺν στρατῷ καὶ πάλιν σὺν αὐτῷ ἥκειν. Τούτων ἐπειδήπερ ὁ Βασιλεὺς ἤκουσε, βουλὴν σὺν τοῖς μεγιστᾶσι καθίζει, ὅπως δή ποτε χρὴ τὰ παρόντα διοικεῖσθαι ζητῶν. Ἄνδρες B ἀμέλει, ἔφη, Ῥωμαῖοι, οὐ τοῦτο μόνον ἡ τῶν πραγμάτων οἶδε φύσις, ἵνα τις μόνον τολμᾷ, ἀλλ' ὡς ἂν τῇ τόλμῃ μὴ ἀξύμβατα καὶ τὰ ἔργα ἐπιτιθῇ, μάλιστα ἔγωγε τῷ καὶ κατὰ βραχὺ σωφρονοῦντι περὶ πλείστου εἶναι οἶμαι. Μὴ τοίνυν, ἐπειδὴ τὸ ἔθνος τοῦτο ἐκ παραλόγου τινὸς ἄνωθεν τύχης εὐημερῆσαν δυσαντίβλεπτον τῇ Ῥωμαίων κατέστη ἀρχῇ, διὰ ταῦτα ἀποχρῶν ἡμῖν οἰηθῶμεν, εἰ μόνον ἐπὶ γῆς στρατευσόμεθα τῆς αὐτοῦ. Ἀλλ' ἀπονεμητέον ἑκάστῳ τὸ προσῆκον, καὶ ἀποδοτέον κατὰ στάσιν τῇ παρούσῃ πρᾶξιν τὴν δέουσαν. Οὐ γὰρ ταῦτα εὐημεροῦσιν, οἶμαι, καὶ δυσπραγοῦσιν ἁρμόσουσιν ἂν πράγματα· καὶ τῇ Ῥωμαίων τοίνυν ἀρχῇ, εἰ καὶ τῆς παλαιᾶς οὔπω τετύχηκεν εὐκληρίας, C ἀλλὰ σὺν Θεῷ φάναι, πολλῷ βελτίονι ὑφ' ἡμῖν ἀναφανείσῃ προστάταις, εἰς ἀδοξίαν περιστήσεται, πάντας ἐκ ποδῶν τῷ Οὔννων γενέσθαι Ῥηγὶ, σὺν πολλῷ μὲν, ὥς φασι, καὶ τῷ αὐτόχθονι ἐπιόντι στρατῷ, πλείονι δὲ καὶ τῷ ἀπὸ συμμαχίδος συγκροτουμένῳ χειρός. Ὅπως οὖν ἀμφότερα ταύτῃ περισωθείη, δόξα τε, ἣν εἰς τὸ βέλτιον ἤδη μεταβαλοῦσαν ἔχει, καὶ δύναμις, ἣ αὐτῆς ἀκραιφνὴς ἐντεῦθεν ἀπαλλαγείη, βουλευτέον ὡς ἔνι μάλιστα. Βασιλεὺς μὲν τοσαῦτα εἶπε. Ῥωμαίων δὲ τῶν ἐν βουλῇ, τοῖς μὲν μεταστρατοπεδεύσασθαι ἐντεῦθεν, ἐπὶ Σάον τε τὸν χάρακα πήγνυσθαι ἐδόκει, ὅπως ἐντεῦθεν σὺν τῷ ἀσφαλεῖ τοῖς πολεμίοις ἀντιφέρεσθαι δύναιντο. τοῖς δὲ τοῦτο μὲν οὐδαμοῦ ἤρεσκε, τῆς πολιορκίας δ' ἀφεμένους, ἐδόκει D δυνάμει τῇ πάσῃ, ἐπιόντα ὑφίστασθαι τὸν πολέμιον. Ἀλλὰ Βασιλεὺς ἀμφότερα οὐκ ἐπῄνει. Τὸ μὲν γὰρ δειλίαν, τὸ δὲ καὶ ἀβουλίαν ἀπεψήφιστο ἄντικρυς. Ἐξέσται γὰρ, ἔλεγε, τῆς πολιορκίας ἀποσχομένων ἡμῶν, δύναμίν τε πολλὴν τοὺς νῦν μείζω, καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἀφθόνως ἐσκομίσασθαι Οὔννους, οἱ ἀμφὶ τῇ πόλει φρουρὰν ποιοῦνται. ἐδόκει δὲ αὐτῷ, τὸ μὲν ἀχρειότερον τοῦ στρατοῦ, καὶ ὅσον οἰκετικὸν ἦν, ὅπλα περιθέμενον αὐτοῦ πρὸς τῇ πόλει μεῖναι ὑπὸ Στρατηγοῖς τισι τῶν οὐ λίαν ἐπισήμων· τὸ δ' ἄλλο ἅπαν ἅμα αὐτῷ ἐπὶ Οὔννους τοὺς ἄλλους ἰέναι μαχεσόμενον. Ὡς οὖν ἐκράτει ταῦτα, παρεσκευάζοντο μὲν τῆς ἐπιούσης ἐκεῖθεν ἀναστησόμενοι. Ἐπεὶ δὲ οὐδὲν οὐδέπω E σαφὲς αὐτοῖς ἀπηγγέλη, ἐξοπλισάμενοι ἕωθεν, καὶ τρίτην ἤδη πεῖραν προσῆγον τῇ πόλει. μάχη τοίνυν αὖθις συνίσταται. Καὶ Οὖννοι μὲν οἱ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων λίθοις τε καὶ βέλεσι, καὶ παντὶ τῷ παρατυχόντι τὸν Ῥωμαίων ἠμύνοντο στρατόν. Ο δὲ μᾶλλον ἢ πρότερον ὑπορύσσοντες τὰ κρηπιδώματα, καὶ τοῖς πετροβό-

λοις τε τῶν λίθων διαπράττων ἐμβολάς. παρακελευσμοί τε συχνοὶ καὶ παραινέσεις ἑκατέρων ἠκούοντο, καὶ βοὴ καὶ ἀλαλαγμὸς ἦν, καὶ θροῦς ἠγείρετο ἄσημος. Οὖννοι τοίνυν τοὺς ἐπὶ τῶν θεμελίων ὑπομοχλεύοντας θεώμενοι Ῥωμαίους, τοιάδε ἐποίουν. Λίθος μέγα τι χρῆμα ἐντὸς τειχέων κείμενος ἦν· τοῦτον ὑπὸ ξυλώμασιν ἐνθέμενοι, σχοίνοις τε ἀνάψαντες σφῶν, ἐπὶ τὸ ξύλινον ἀνεῖλκον προπύργιον, ὅπερ αὐτοῖς κατεσκεύαστο τειχέων ὑπερκείμενον, ὡς ἐκεῖθεν ἐπὶ Ῥωμαίους ἀφήσουσιν. Ἀλλ' ἄρτι ὁ λίθος ὡμίλει τῷ πυργίῳ· τὸ δὲ οὐκ ἐνεγκὸν τὴν ὁλκὴν, μέγας γὰρ ὑπερφυῶς ἦν, ἐξαπιναίως ῥαγὲν εἰς γῆν ἠνέχθη, σὺν τῶν Οὔννων πολλοῖς καὶ αὐτῶν οὐδεὶς τὸν κίνδυνον ἔφυγε. Θροῦς τοίνυν καὶ πάλιν ἠγέρθη, καὶ ἡ μάχη ἔτι μᾶλλον ἐμαίνετο. Ὅτε λέγεται, ὡς Ῥωμαίων τινὰ εὐστοχώτατα ἐπιτοξαζόμενον Βασιλεὺς κατανοήσας, ἐπέδραμέ τε, καὶ τὴν ἀσπίδα προτείνας, ἀπαθῆ βελῶν συνετήρει τὸν ἄνθρωπον.

κ΄. Οὖννοι δὲ, ἐπειδήπερ ἐν στενῷ κομιδῇ περιεστάναι σφίσι τὰ πράγματα ἔγνωσαν, πέμψαντες ἱκέτευον Βασιλέως, ὡς ἐνδόντες τὴν πόλιν αὐτῷ, ἀθῷοι ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀπαλλάξωσιν. Ὁ δὲ οὐ πρότερον ἔφη τοῦτο ποιήσειν, πρὶν ἂν καλῳδίοις τῶν τραχήλων Γρηγόριός τε καὶ τῶν ἐν σφίσι Ζουπάνων οἱ ἄλλοι ἀναψάμενοι, γυμνωθεῖσι ποσὶ, καὶ ἀκαλύφεσι ταῖς κεφαλαῖς ταῖς αὐτῷ ἔλθοιεν. Ὁ μὲν δὴ ἐπὶ τοιούτοις αὐτοὺς ἀπεπέμψατο. Ῥωμαῖοι σφοδρότερον ἐπιβρίσαντες τὴν πόλιν εἷλον. Ἧς ἤδη ἁλισκομένης, Γρηγόριός τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ Στρατηγοὶ τῶν Οὔννων, σὺν ἀτιμίᾳ τρόπον τὸν εἰρημένον ἐλεεινοὶ τῶν σχημάτων, Βασιλεῖ προσιόντες ἔκλαιον. Ὁ δὲ μέχρι μέν τινος οὐδὲ προσβλέπειν ἠξίου. Ὀψὲ δὲ πολλὰ τοῦ Βελᾶ παραιτησαμένου, τὸν μὲν φόνον ἀφῆκε, ἐς δὲ φρουρὰν αὐτίκα ἔπεμψε. Ῥωμαῖοι δὲ θυμῷ μεγάλῳ εἰς τὴν πόλιν εἰσιόντες, ἅτε ἄρνας τοὺς τῇδε κατέθυον ἀνθρώπους. Ὅτε μοι καὶ δακρύσαι ἐπῆλθε, βίον ἐννοουμένῳ τὸν ἀνθρώπειον, ὅσοις τε τὸ δείλαιον τοῦτο γένος ἑκουσίοις ἑαυτὸ ξυνέδησε κακοῖς. Ἤγοντο κειμήλια καὶ ἱματισμοὶ καὶ ἀργυρώματα, καὶ πάντα τὰ ἐκείνων ἐληΐζετο ἀγαθά. ὅπλοις τοῖς ἐχθρῶν ἠμπίσχετο ἕκαστος, καὶ τῶν ψιλῶν τούτων καὶ ἀνόπλων μαχητῶν. Ὅτε δὴ καὶ γύναιόν τι εὕρετο δύστηνον, διεληλαμένην ἀκίδι τὴν ἕδρας ἔχον. πόθεν δὲ αὐτῷ τοῦτο συνέβη, αὐτίκα δηλώσω. Αὕτη ὁπηνίκα ἔτι ἀνάλωτος ἦν ἡ πόλις, ὑπὲρ τῶν τειχέων ἑστῶσα σποδόν τε κατέσειε, καὶ τὰ ἱμάτια κόσμῳ οὐδενὶ ἀνασείρασα, τὴν ἕδραν παλιντρόπῳ τῷ προσώπῳ ἐς τὸν Ῥωμαίων ἐδείκνυε στρατὸν, ἀπέραντόν τέ τινα βαττολογίαν ὑποψάλλουσα, δαιμονιώδει τινὶ μαγγανείᾳ Ῥωμαίους ξυνδεῖν ᾤετο. Ἀλλά τις στρατιωτῶν βέλος ἐπ' αὐτὴν ἀφεὶς, κατατυχεῖ τῆς ταλαιπώρου, ἔνθα τὸν τοῦ σκυβαλισμοῦ παράπομπον ἡ φύσις αὐλῶνα ἵδρυσε. Εὕρετο δὲ καί τις Ῥωμαίων δεσμώτης, ὁ τλήμων ἐπὶ σκολιώδους τινὸς καὶ ἀνηλίου καθειργμένος δωματίου, ἀπ' αἰτίας τοιᾶσδε. Τοῦτον Οὖννοι αἰχμάλωτον ἤδη πεποιημένοι, ἅτε τοξείας εὖ εἰδότα Ῥωμαίοις ἐκ τοῦ περιβόλου ἐπιτοξάζεσθαι ἀνάγκῃ προσῆγον. ὁ δὲ, οὐ σὺν γνώμῃ μὲν, ἀφίει δ' ὅμως πυκνά, πάντα δὲ ἁμαρτεῖν ἐποίει. Ὅπερ Οὖννοι κατανοήσαντες, ξαίνουσί τε τὸν ἄνθρωπον κατὰ νώτου πολλὰ, καὶ σὺν ἀσφαλείᾳ καθείρξαντες εἶχον. Οὕτω μὲν δὴ Ζεύγμη καὶ πάλιν ἑάλω. Ὅτε πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι λόγου καὶ ἀρετῆς εἰργάσαντο ἄξια, οὐχ

rum loricas diffringebant. Crebræ utrimque adhortationes & incitamenta, vocesque & ululatus, dissonusque ac incertus clamor exaudiebantur. Statim igitur atque Hungari a Romanis fundamenta viderunt commoveri, id statim moliuntur. Saxum erat intra mœnia ingentis magnitudinis: id trabibus suppositis alligatisque funibus, in ligneum educunt propugnaculum, quod ipsi fabricaverant, muris ipsis longe excelsius, ut inde in Romanos illud devolverent. Sublato igitur in turrim lapide, cum tantum pondus sustinere illa non posset (erat enim immensæ molis) repente cum ipsis Hungaris, quorum nemo discrimen evasit, delapsa in terram corruit. Inde iterum clamor oriri cœpit, & pugna multo acrior facta. Tum etiam Imperatorem ajunt, cum Romanum quemdam certo ictu ab hostibus percutiendum, & haud dubie periturum vidisset, accurrisse, & protenso clypeo a vibratis telis hominem servasse.

Edit. Paris. pag. 142.

XX. Hungari vero ut angustiis se undique premi adverterunt, missis Legatis, Principem rogavere, ut dedentes civitatem, salvi & incolumes possent excedere. At ille non se prius id facturum respondit, quam Gregorius, & qui cum iis erant Zupani, adstricto funibus collo, pedibus capitibusque nudis venissent. Quibus cum hoc responso remissis, Romani longe acrius urbem adorti, eam per vim expugnant. Qua capta, Gregorius & cæteri Hungarorum Duces cum ignominia, ad eum quem diximus modum, miserabili habitu, nec sine ejulatu ad Principem accessere. Verum ille aliquamdiu ne aspectu quidem eos dignatus est: sed tandem Bela intercedente, mortem condonavit, eosque in custodiam extemplo conjici jussit. Romani autem summo animi ardore urbem subeuntes, homines ibi velut agnos trucidarunt. Unde mihi oboriuntur lacrymæ, cum vitam humanam intueor, & quantis ultro se malis miserum hoc hominum genus involvat. Auferebantur thesauri & vestes & vasa argentea, omniaque adeo eorum bona diripiebantur. Quin & inventa est infelix muliercula, cui pars qua sedemus, telo transfixa erat. Id ei quomodo acciderit, commemorabo. Hæc nondum adhuc capta civitate, supra muros stans, cinerem vel pulverem excutiebat, & sublatis nullo pudore vestibus, faciem avertens, nates inspiciendas præbebat Romano exercitui, multa intercinens ac iterans, quibus arte quadam dæmoniaca Romanos fascinare ac præstigiis irretire arbitrabatur. Sed miles quidam immissu in illam telo, miseram eo percutit loco, quem ejiciendis natura excrementis fecit. Repertus est & Romanus aliquis, in sordidum ac tenebrosum carcerem miser conjectus, ex hacce causa. Cum eum captivum fecissent Hungari, scirentque jaculandi peritissimum esse, ut Romanos e muro sagittis peteret, cogebant. Ille vero crebra quidem vibrabat tela, sed ita ut omnia prætervolarent. Quod ubi advertere Hungari, virgis cæsum hominem, arctisque constrictum compedibus, in custodiam condunt. Ita rursum capta est Zeugme. Quo quidem tempore multi præclara & prædicanda fortitudinis edidere facinora, atque in iis

Andronicus Ducas. Cum enim Romanos admotis scalis mœnia subire ac scandere cerneret, accedens ad Andronicum Imperatoris agnatum, sub quo a Tauroscythis jam reduce, & veniam delictorum ab Imperatore consecuto, militabat, eum rogavit, ut sibi quoque ascendendi potestatem faceret: eoque permittente, summo animi ardore in id incubuit. Latinis vero quibusdam pone ipsum sequentibus, ac priores rem aggredi annitentibus, ipse e contra obstitit maxime, neque quicquam de gloria concedere voluit. Interea autem dum hæc fierent, scala in terram repente delapsa fracta est. Sed Andronicus consuetam audaciam resumpsit: & simul atque alia erecta scala, vidit nonnullos iterum ascendentes, & ipse etiam accurrit, ascenditque. Hæc quidem ibi prospere cessere. Stephanus autem Rex fisus ingenio & fortitudini civitatis (præter cætera enim rivus ex Istro deductus undis eam rigabat: qui primo quidem aperte & sub dio positus, deinde Imperatore Stephano bellum inferente, per subterraneum canalem in urbem procurrebat) sibi id persuadere minime poterat, ita a Romanis posse expugnari. Inde itaque digressus Princeps, aliud castellum extruxit, quod Hungaris plurimis quos Sirmio transtulerat, habitandum concessit. Chalisii vulgo ab ipsis appellantur, suntque diversæ, ut supra memoratum est, religionis, & easdem ac Persæ opiniones habent. Tum vero certo edoctus Stephanus quæ Zeugmæ urbi accidissent, Legatos ad Imperatorem misit, viros dignitate conspicuos, quos inter extitit is, qui Episcopali munere ibi fungebatur, Sirmiumque se Romanis, insuper etiam totam Dalmatiam restituturum pollicitus est. Ut venere in conspectum Imperatoris, mandata exposuere, rogavereque, ut has conditiones admitteret. Id ille primo negavit, *Rem certe magnam*, inquiens, *consecuturus ille esset, Legati, si quæ jam ablata sunt, ea rursum donare vellet. Habemus Sirmium, cepimus Zeugmen, Dalmatas tenemus, eorumque omnino domini facti sumus, quæ vobis erepta, etiam concedere nunc vultis. Estne ergo alteram apud vos Sirmium, & altera Zeugme, Dalmatiaque alia, quæ nobis tradituri sitis? Si habetis, ea nobis ostendite, ut hæc apertis continuo manibus excipiamus: quæ quidem etsi haud tuta nos possessuros sciamus (quippe contra jus fasque agere nulla vobis est cura) iisdem tamen nostris viribus, Deo juvante, ut & ista tuebimur. Si ergo hæc nostra sunt, nihilque vobis amplius in iis juris est, quæ vos daturos dicitis, quibus conditionibus pacta fient, aut quid illud erit, quod vos nobis reconciliet?* Iis quidem sermonibus Legatos primum est allocutus: inde commutata oratione, *sed ut sciatis*, ait, *quam libenter vobiscum, qui Christiani estis velimus pacisci, agedum sacramenta fiant*. Hactenus Imperator. Illi vero omnia jurejurando firmantes, recessere: ipse autem Princeps Byzantium est reversus.

Edit. Paris. pag. 143.

pag. 144.

A ἥκιστα δὲ καὶ Ἀνδρόνικος ὁ Δούκας. Ἐπειδὴ γὰρ Ῥωμαίους ἤδη κλίμακας ἀναρριχωμένους ἐπὶ τὸ τεῖχος εἶδεν, Ἀνδρονίκῳ τῷ Βασιλέως ἐξαδέλφῳ προσιών, ὑφ' ὃν πάλαι ἔλαχεν ἤδη ἐκ Ταυροσκυθῶν ἀφικόμενον, ἐλεοῦς τε τοῦ Βασιλέως τυχόντα, ἠξίου ἐνδοθῆναι αὐτῷ τῆς ἀνόδου πειρᾶσθαι. τοῦ δὲ ἐπιτρέψαντος, σπουδῇ πολλῇ ἐς τοῦτο ἐχώρει. Ἐπειδὴ δέ τινες Λατίνων κατόπιν ἰόντες παρελθεῖν ἐφιλονείκουν αὐτόν, ὁ δὲ ἀντέπραττε σφίσι πολλά, καὶ οὐδαμῇ τοῦ κλέους συγχωρεῖν ἤθελε. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο, ἡ κλίμαξ αἰφνίδιον εἰς γῆν ἐνεχθεῖσα κατεσπαράχθη. Ἀλλ' ὁ Ἀνδρόνικος τοῦ συνήθους καὶ πάλιν ἀντείχετο θράσους. ἐπειδὴ γὰρ ἑτέρας ἀναχθείσης ἀναβαίνοντας τινὰς αὖθις εἶδε, δραμὼν ἐπέβαινε καὶ B αὐτός. Ταῦτα μὲν τῇδε ἐχώρησε. Στέφανος δὲ ὁ Ῥὴξ τῇ τῆς πόλεως πεποιθὼς ἀσφαλείᾳ (πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις καὶ ὀχετὸς αὐτὴν ἐκ τοῦ Ἴστρου ἐπότιζε ναμάτων. ὃς τὸ μὲν πρῶτον ἐς τὸ ἐμφανὲς ἔκειτο ὕπαιθρος ἐπὶ τὴν πόλιν ἀνατείνων· εἶτα Βασιλέως Στεφάνῳ ἐκείνῳ συνηρμένου, ὑπόνομος ἤδη καθίστη) πιστεύειν οὐκ εἶχεν ὅπως οὕτω Ῥωμαίοις ἁλώσεσθαι ταύτην. Ὡς δὲ Βασιλεὺς ἐκεῖθεν μεταβὰς ἕτερόν τι φρούριον ἐδείμετο, ἐν ᾧ πολλοὺς τῶν ἐν Σιρμίῳ φέρων ᾤκισεν Οὔννων, οὓς παρ' αὐτοῖς Χαλισίους ἔθος καλεῖν ἐστίν, καὶ εἰσὶν ἑτερόδοξοι, καθάπερ ἤδη ἔφην, Πέρσαις ταὐτοφρονοῦντες. τότε δὴ τὰ ἀμφὶ τῇ πόλει Ζεύγμῃ C ξυμπεπτωκότα μαθὼν ἀκριβῶς, πρέσβεις ἐς τὸν Βασιλέα πέμπει ἄνδρας τε τῶν περιφανῶν, καὶ τὸν τὴν ἐπίσκοπον τῇδε λαχόντα ἀρχήν, Σίρμιόν τε ἀποδιδόναι Ῥωμαίοις ἐσαῦθις διομολογῶν, πρὸς δὲ καὶ Δαλματίαν πᾶσαν. Οἳ καὶ ἐπειδὴ Βασιλεῖ εἰς ὄψιν ἦλθον, ἐπεῖπόν τε ὅσα αὐτοῖς ἐπέσταλτο, καὶ δὴ καὶ ἱκέτευον ἐνδοῦναι λοιπὸν Βασιλέα τοῦ λόγου. ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀπέλεγε, Πολλοῦ μέντ' ἂν ἄξιον εἴη, λέγων, ἄνδρες πρεσβευταί, εἴ τις ἅπερ ἀφῄρηται ἤδη, ταῦτα διδόναι ἀξιοίη. Ἔχομεν Σίρμιον, ἐξείλομεν Ζεύγμην, Δαλμάτας ἤδη κρατοῦμεν, πάντων καθάπαξ γεγόναμεν κύριοι, ὧν αὐτοὶ διδόντες εἶτα ἀφείλεσθε. Ἆρα τοίνυν ἐστὶ παρ' ὑμῖν Σίρμιον D ἕτερον; ἐστί που Ζεῦγμα; καὶ Δαλματία ἄλλη, ἃ διδόντες νῦν ἡμῖν ἥκετε; εἰ μὲν ἐστί, δείξατε δή, ὡς ἡμεῖς γε ὑπτίαις αὐτίκα ὑποδεξόμεθα ταῦτα χερσίν. εἰδότες μέν, ὡς οὐδὲ ταῦτα, ὅσον τὸ ἐφ' ὑμῖν, καθέξομεν ἀσφαλῶς (μέλησις γὰρ ὑμῖν οὐδεμία πάντα παρανομεῖν) αὐτῇ δ' ὅμως ἰσχύϊ, σὺν Θεῷ φάναι, τῇ ἡμῶν, ὥσπερ καὶ τούτων κρατήσοντες. Εἰ δὲ ταῦτα μὲν παρ' ἡμῖν ἄρτι κεῖται, ὑμῖν δ' οὐδὲν ὑπολέλειπται, ὧν ἄρτι δώσειν φατέ, ἐπὶ τίσιν ἡ σύμβασις; ἢ τί τὸ καταλλάξον ὑμᾶς ἔσται; Τὸ μὲν δὴ πρῶτον οὕτως αὐτοὺς ἠμείψατο. Μεταλαβὼν δ' ἔπειτα, Ἀλλ' ἵνα, ἔφη, γνῶτε, ὡς προῖκα ὑμῖν σπείσασθαι θέλομεν, Χριστιανοῖς E οὖσιν, ἄγε γινέσθω τὰ ὅρκια. Ὁ Βασιλεὺς μὲν τοσαῦτα εἶπεν. Οἱ δὲ ὀμόσαντες πάντα θέμενοι ἀπηλλάγησαν. Καὶ ὁ Βασιλεὺς λοιπὸν ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθεν.

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΚΙΝΝΑΜΟΥ
ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ,
ΙΣΤΟΡΙΩΝ
ΛΟΓΟΣ ΕΚΤΟΣ.

IOANNIS CINNAMI
REGII GRAMMATICI,
HISTORIARUM
LIBER SEXTUS.

ά. ΗΔΗ δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ Δούκας Δαλματίαν παραστησάμενος, Νικηφόρῳ τῷ Χαλούφῃ ταύτην παρέθετο, ὥσπερ πρὸς βασιλέως ἀπεσταλμένον αὐτῷ. Ἔφθη γὰρ αὐτὸν δυνάμεσιν ἅμα ἐνταῦθα στείλας, ἐφ' ᾧ ἢ βίᾳ, ἢ ὁμολογίᾳ ταύτην ἑλεῖν, τῶν Οὔννων τῷ λόγῳ δῆθεν Βελᾷ πρὸς κλῆρον ἤδη ταύτην ἀφοριζόντων. Ὁ δὲ τὴν Σερβίων παραμείψας χώραν, ἐπειδὴ εἰς ταύτην εἰσέβαλε, πάντα ἐν βραχεῖ δυναστείᾳ τὸ πλέον ὑπὸ τῷ βασιλεῖ ἔθετο. Οὕτω δὴ Τραγούριόν τε ὑπὸ Ῥωμαίους ἐγένετο, καὶ Σεβένικος, πρὸς δὲ καὶ Σπάλαθος, καὶ τὸ Κατζικίων ἔθνος, Διόκλειά τε πόλις περιφανής, ἣν Διοκλητιανὸς ὁ Ῥωμαίων ἐδείματο Αὐτοκράτωρ. Κάρδων τε καὶ Ὀστρουμπίτζα καὶ Σάλων, καὶ ὅσαι ἐπὶ Δαλματίαν ἵδρυνται ἄλλαι, ἑπτὰ καὶ πεντήκοντα ἅπασαι. Τὰ μὲν τῆς Δαλματίας τῇδε ἐχώρησαν. Βασιλεὺς δὲ, ὥσπερ ἐλέγομεν, ἐς Βυζάντιον ἐπανιὼν, θρίαμβον ἐξ ἀκροπόλεως, ἄχρι καὶ ἐς τὸ τῆς Σοφίας μέγα κατήγαγεν ἱερόν. Ἐνταῦθα τε τὰ χαριστήρια θύσας, καὶ χρυσίῳ τοὺς ἱεροπόλους δωρησάμενος, ὃ ἐκ Σιρμίου φορολογηθὲν Ῥωμαίοις ἔτυχε, ἐν Παλατίῳ ἡσύχαζε. Ἀλλ' ὃ με μικροῦ παρῆλθεν, ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ θριάμβῳ καὶ ἅρμα χρυσίου εἴργαστο ἀκράτου, ἐφ' ᾧ τὸν βασιλέα ἐπιβήσεσθαι. Οὐ μὴν καὶ ἐπέβη, τὸ μὲν πρὸς τὸν ὄγκον εὐλαβηθεὶς, τὸ δέ του καὶ προσεζύγων τῶν ἵππων ὄντων, οἳ τὸν δίφρον εἷλκον θαμὰ τοῦτον ἐκσκιρτώντων, ὡς μικροῦ καὶ ἀνατετράφθαι κινδυνεύειν. Οὔπω δὲ συχνὸς ἐξῆκε χρόνος, καὶ αὖθις τε Σερβίους ὠδίνειν καὶ Παιόνων τὸ ἔθνος μεμαθηκὼς, προφθάνειν ἐπείγετο τὴν ὁρμήν. Ἀλλ' ἄρτι προσιόντα τοῦτον ἤκουσαν, καὶ τῆς ὁρμῆς ἀνακοπέντες, ἀπαράλυτα τὰ διεγνωσμένα ἐτήρησαν. Ὁ βασιλεὺς δὲ Ἀνδρόνικον ἀπὸ Ταυροσκυθῶν ἤδη, καθάπερ εἴρηται, ἐπανιόντα, φιλοφροσύνης τε τῆς ἄλλης ἠξίωσε, καὶ ἀφθόνῳ χρυσίῳ τὸν ἄνθρωπον δωρησάμενος, ἐπὶ Κιλικίας τὰ τῇδε καταστησόμενον ἔπεμψεν. ὥς γε μὴν ἀφθόνοις ἔχει χρῆσθαι τοῖς ἀνα-

A I. CUM Joannes Ducas Dalmatiam, Romanorum Imperio asseruisset Nicephoro Chaluphæ, quemadmodum ei a Principe mandatum fuerat, istius administrandæ curam imposuit. Eo enim fuerat cum copiis missus, ut sive per vim, sive per conditiones illam in potestatem redigeret: quod hanc scilicet provinciam jam antea Belæ in hæreditatis sortem adsignassent Hungari. Itaque Serviorum fines prætergressus, postquam in Dalmatiam exercitum traduxit, brevi omnia momento Imperatoris ditioni subjecit. Tum enim in Romanorum jus concessere Tragurium & Sebenicus, ad hæc Spalathus, & Catziciorum gens; Dioclea urbs percelebris, quam Diocletianus Imperator condidit, Scardona, Edit. Paris. pag. 146.
B Ostrurypitza, Salona, omnesque aliæ civitates quæ in Dalmatia sitæ sunt, numero in universum septem & quinquaginta. Hæc in Dalmatia feliciter gesta sunt. Imperator autem Byzantium, uti diximus, reversus, ab Acropoli usque ad ædem S. Sophiæ, triumphum egit; ubi Deo gratiis persolutis, & Sacerdotibus auro donatis, quod ex tributis Sirmiis contraxerat, in Palatio quieti se dedit. Sed me fere præterierat, currum in quo Imperator veheretur, isto in triumpho ex auro solido confectum fuisse; non conscendisse illum tamen, tum quod vereretur ne arrogantiæ incusaretur &, fastus, tum etiam quod currui adjuncti equi tunc primum domiti & jugo pressi, sic crebro nativa ferocia succussissent,
C jactassentque, ut parum abfuerit, quin totus subverteretur. Nec longum intercessit tempus, cum Servios & Pannones nova iterum moliri edoctus, eorum conatus prævertere statuit. Sed statim atque illum accedere perceperunt, omisso incœpto, pacta servavere. Cæterum Imperator reversum, sicuti memoravimus, ex Tauroscythis Andronicum benevolentia singulari prosecutus, ingenti auri pondere donatum, in Ciliciam, ad res ibi componendas, mi-

fit: & ut largiores ei sumptus suppeterent, vectigalia insuper Cypri attribuit. Sed ille haud diu ibi locorum moratus, primo quidem Philippam Augustæ sororem, legibus id nostris minime concedentibus, sibi despondet; deinde nulla ratione relicta illa, in Palæstinam transiit, ingentes secum deferens Imperatoris pecunias, quas ex Ciliciæ & Cypri tributis coegerat. Illic forte incidit in Isaacii Sebastocratoris filiam, quæ Balduino Regi, uti dictum est, nupserat, & functa marito, fratreque illius regnum jam consecuto, ea ipsa in regione, civitate vidua morabatur. Crebrius illam, ut consanguineam, convenit, & secretas etiam consuetudines cum ea habuit. Tandem impuro atque illicito illius amore flagrans, ac concubitu potitus, in Saracenorum fines una cum illa trajecit, & liberos ex ea postea sustulit. Inde plurimas regiones ceteras circumiens, Orientalem Iberorum plagam adiit. Neque ita multo post ad Persas iterum cum muliere reversus est: unde crebris in Romanorum fines factis excursionibus, plurimos captivos fecit, quos ut belli prædam scelestus iste Persis concessit: ob quæ facinora ab Ecclesia anathemate perculsus est.

II. Per idem tempus orta est Byzantii de gloria Christi controversia hac occasione. Quidam Demetrius, origine quidem Romanus, sed Lampe vico Asiæ oriundus, in disciplinis scientiisque ceteris ac secularibus parum, ut opinor, versatus: institutis autem divinis assiduo deditus, de iis absurda quædam crebrius proferebat. Hic sæpius in Occidentem, gentesque Italicas Legatus missus, & stoliditate plenus inde reversus, tum alia quædam effudit portentosa, tam & Dei naturam curiosius investigare non destitit: rem alii nulli permissam, præterquam Doctoribus, & iis qui in Sacerdotum albo præcipui fulgeant; atque adeo ipsis jam Imperatoribus, propter dignitatis forte excellentiam. Cum e finibus Alemannorum rediret, gentes eas propalam contendebat a vera aberrare opinione, inque colloquium Imperatoris aliquando admissus, eadem effutiit. Quænam autem ista essent illo percontante, sermonem arripiens, statim rem omnem, cujus hæc est summa, explicuit. *Dicere*, inquit, *audent minorem eumdem esse & æqualem Deo a quo genitus est.* At Imperator subjiciens: *Numquid*, ait, *eumdem esse & Deum & hominem dicimus?* Ille vero, *Sic se res habet.* Inquit tum Imperator: *An non igitur, quatenus homo est, minorem, quatenus autem Deus, æqualem confitemur? Hoc ipsum scilicet Servatorem nostrum audivimus dicentem: alicubi enim ait*, Pater meus major me est. *Quod si divinæ istud naturæ non est adscribendum (id enim dicere prorsus absurdum esset) necesse est ut alteri, nempe humanæ, sermo iste conveniat. Dicere enim id neutri competere, stultum esset. Recte igitur homines isti sentiunt & loquuntur, quantum hactenus Majestati nostræ conjectari licuit.* Ille verso rursum, *Manifeste*, inquit, *errant in fide.* Atque in his diremptum est colloquium. At paulo post sententiam suam libello exaratam Imperatori porrexit Demetrius: Ia vero, *Si*, ait, *condi sub terram potest libellus iste, defode illum protinus, ne multis causa perditionis fiat. Mihi quidem immo-*

Edit. Paris. pag. 247.

A λώμασι, καὶ Κύπρον αὐτῷ φορολογεῖσθαι ἔδωκεν. Ἀλλ' ἐκεῖνος ὀλίγον ἐν τοῖς καθεστῶσιν ἐπιμείνας χρόνον, πρῶτα μὲν Φιλίππαν τῆς Αὐγούστης κασιγνήτην ἐγγυητὴν ἐποιήσατο, τοῦ παρ' ἡμῖν νομίμου ἥκιστα ξυγχωροῦντος αὐτῷ. εἶτα λόγῳ οὐδενὶ ταύτης ἀπεσχημένος, ἐπὶ Παλαιστίνης μετέβη, χρήματα τοῦ Βασιλέως πλεῖστα συνεπαγόμενος, ἃ Κιλικίας τε αὐτῆς καὶ τῆς Κυπρίων ἐκπεφορολόγηκε γῆς. Ἐνταῦθα τε τῇ Σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου ἐντετυχηκὼς θυγατρί, ἣ Βαλδουΐνῳ, καθάπερ εἴρηται, τῷ Ῥηγὶ ξυνοικήσασα, ἐπειδήπερ ἐκεῖνος ἀποθάνοι, καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν μεταπέσοι τὸν αὐτοῦ, ἐνταῦθα ἐκάθητο πόλεως χηρεύουσα. Θαμά τε ἐφοίτα παρ' αὐτὴν ἅτε ξυγγενῆ, καὶ ὁμιλίας τινὰς ἰδιαζούσας
B ἐποιεῖτο τῇ ἀνθρώπῳ. προβαίνων δὲ καὶ ἀτόπως ἠράσθη ταύτης, ἄθεσμόν τινα καὶ ἀνόσιον ἔρωτα, ἕως ἤδη πλησιάσας αὐτῇ, ἀνέλαβέ τε ἐκεῖθεν, καὶ ἐπὶ τὴν τῶν Σαρακηνῶν σὺν αὐτῇ χώραν ἦλθεν. ἐξ ἧς καὶ παῖδας ἐτέκνωσεν ὕστερον. Τότε δὲ πολλήν τινα γῆν ὀθνείαν περιελθὼν, εἶτα καὶ εἰς τὴν ἑῴαν Ἰβήρων ἐμβάλλει χώραν. Οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον αὖθις ἐπὶ τοὺς Πέρσας ἦλθε σὺν τῇ γυναικί. ὅθεν συχνὰς ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων ποιούμενος ἐμβολὰς, πολλούς τε ἀνθρώπων ἀνδραποδιζόμενος, ὁ κακοδαίμων, ἁρπάγματα τοῦ πολέμου Πέρσαις παρεῖχε. δι' ἃ καὶ ἀναθέματι πρὸς τῆς Ἐκκλησίας ὑποβέβληται.

β'. Ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον ζήτησίς τις ἐν Βυζαντίῳ ἀμφὶ τῇ Χριστοῦ συνέπεσε δόξῃ, ἀπ' αἰτίας τοιᾶς δε.
C Ἦν τις Δημήτριος, Ῥωμαῖος μὲν γένος, Λάμπης δὲ κώμης ὡρμημένος Ἀσιανῆς, παιδεύσεως τῆς ἐγκυκλίου καὶ μαθημάτων τῶν ἐκτὸς, ὀλίγου οἶμαι μετεσχηκὼς, δόγμασι δὲ ὡς ἐπίπαν τοῖς θείοις ἐνδιατρίβων, καὶ ἀπέραντόν τινα περὶ ταῦτα κατατείνων ἀδολεσχίαν ἀεί. Οὗτος πολλάκις περὶ τὴν Ἑσπέραν καὶ ἔθνη πρεσβεύσας τὰ Ἰταλικὰ, κορύζης μεστὸς ἐκεῖθεν ἐπανήκει, καὶ ἐτερατεύετο ἄλλα τε πολλὰ, καὶ δὴ καὶ τὴν Θεοῦ φύσιν οὐδέποτε ἠρέμει πολυπραγμονῶν. πρᾶγμα οὐδενὶ ἄλλῳ, ὅτι μὴ διδασκάλοις, καὶ τῶν ἱερέων ἐφειμένον τοῖς προύχουσιν, ἤδη δὲ καὶ Βασιλεῦσι διὰ τὸ ἀξίωμα ἴσως. Τότε δὲ ἐκ τῆς χώρας ἀναζεύξας Ἀλαμανῶν, διαφανῶς
D ἑτεροφρονεῖν τὰ τῇδε διετείνετο ἔθνη, καὶ ποτὲ τῷ Βασιλεῖ διομιλούμενος, τοιά δέ τινα συνεῖρε. Πυνθανομένου δὲ τοῦ Βασιλέως, τίνα ταῦτα εἶεν, ὑπολαβὼν ἐκεῖνος αὐτίκα τὸν πάντα διεξῄει λόγον. εἶχε δὲ οὕτως. Ἐλάττω τὸν αὐτὸν καὶ ἴσον τῷ φύσαντι Θεῷ λέγειν τολμῶσι. Βασιλέως δὲ, Τί δὲ, οὐχὶ καὶ Θεὸν τὸν αὐτὸν καὶ ἄνθρωπον φαμὲν, εἰπόντος; ὁ δὲ, Ναὶ, εἶπεν. Οὐκοῦν, Βασιλεὺς ἔφη, ἐν τῷ ἄνθρωπος μὲν τὸ ἧττον, ἐν δὲ τῷ Θεὸς, τὸ ἴσον ὁμολογοῦμεν. Ταυτὸ δὲ τοῦτο καὶ τοῦ Σωτῆρος ἀκούομεν λέγοντος. φησὶ γάρ που, Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστί. καὶ εἰ μὴ θατέρᾳ τοῦτο προσαρμόσειεν φύσει (ἀτοπώτατον γὰρ)
E ἀνάγκη λοιπὸν τῇ ἑτέρᾳ τὸν λόγον προσάπτειν. τὸ γὰρ μηδεμιᾷ λέγειν, ἀνόητον. ἆρα καλῶς τοῖς ἀνθρώποις ὁ λόγος ἔχει, ὅσα γε πως Κράτος εἰδέναι τὸ ἡμέτερον. Ὁ δὲ καὶ πάλιν, Ἀλλὰ περιφανῶς ἀσεβοῦσιν, ἔλεγε. τότε μὲν οὖν ἐν τούτοις τὸν διάλογον ἔλυσεν. Ὀλίγῳ δ' ὕστερον, καὶ βιβλίῳ τὰ δοκοῦντα αὐτῷ Δημήτριος ἐνθέμενος, τῷ Βασιλεῖ ἐκόμισεν. ὁ δὲ, Εἴ γε, ἔφη, ὑπὸ γῆν αὐτὸ κατακρύψαι δυνατόν ἐστιν, αὐτίκα τοῦτο κατάχωσον, ὡς μὴ ἐντεῦθεν ὀλέθρου πολλοῖς πρόξενος ἔσῃ. ἐμοὶ γὰρ ἀπαρτίως ἐ-

χειν συμβαίνει τὰ ἐς τὴν θεωρίαν ταυτηνί, καὶ ὡς ἄν τις ῥᾳδίως οἶμαι αὐτῆς μὴ ἔξω παρακινεῖν. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἔτι μᾶλλον θρασὺς ἦν, ἰδίᾳ τε καὶ ἐν συλλόγοις αὐτὸ προὔφερε. Ἤδη δὲ καὶ τῶν Ἀρχιερέων ἐκοινοῦτο πολλοῖς, καὶ τοῖς ἐκ τῆς Λευιτῶν μερίδος, οὓς Διακόνους καλοῦμεν. Ἐπεί τε συμφωνοῦντας αὐτῷ πολλοὺς εὕρισκεν, ἔτι μᾶλλον ἀναφανδὸν κατὰ τῶν τὸ ἔλαττόν πως πεφρονηκότων ἐπῄει καὶ ἐφέρετο. Προϊόντι, ἐπὶ μέγα ἤρθη τὸ νεῖκος, καὶ ἦν οὐδαμοῦ, ὅστις τῷ τέως καὶ ἐλάλει καὶ ἐζήτει, κἂν ὁποιασοῦν ἐτύγχανε μερίδος ὤν. Ὡς δὲ ταῦτα Βασιλεὺς ἔγνω, τὸ μὲν ἐπὶ κοινῆς τεθεικέναι ζητήσεως ὤκνει καὶ ἀνεδύετο, σὺν εὐλαβείᾳ τῷ πράγματι προσφερόμενος. ὁρῶν δὲ σχεδόν τι μὴ ἅπαντας ἐς γνώμην τὴν Δημητρίου ῥέοντας, ἕνα καθένα, ἤδη δὲ καὶ ξυνδύο καὶ τῶν πλειόνων παραλαμβάνων, ἐδοκίμαζε τὰ λεγόμενα. οὕτω τε πολλοὺς αὐτῶν ἐπὶ θατέραν μετῴκισε δόξαν, οὐκ ἔχοντας ἀντιλέγειν οὐδέν. Καὶ γὰρ καὶ παιδείας ἄγευστος Λογικῆς ἦν, ἀλλὰ φύσεως ὀξύτητι, καὶ μεγαλείῳ νοήσεως πάντων καθάπαξ ἐκράτει, τῶν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις γεγενημένων ἀνθρώπων. Καὶ οὐκ ἦν ὅς τις ἠρνεῖτο ταῦτα, μὴ ὅτι τῶν ἐν Βασιλέως ἀναστρεφομένων τὰ πολλά, οὐ γὰρ ἂν θωπείας ὑποπτεύσειέ τις ἐνταῦθα, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν ἄλλων ἀγνώστων αὐτῷ. εἴ τι διερμηνεῦσαι προθυμηθείη, σὺν ἐξαισίᾳ τινὶ προμηθείᾳ καὶ σαφηνείᾳ καὶ φύσεως ἁπλότητι τοῦτο διεξῄει. εἴτ' ὁποιουδήτινος τῶν Φιλοσοφίας ἤρτητο τὸ ζητούμενον εἰδῶν, Φυσικῶν ἢ Θεολογικῶν, καὶ καθάπαξ τῶν ἄλλων. Ἠσχόλει γὰρ ἑαυτὸν τοῖς τε θείοις καὶ τοῖς ἐκτὸς ἀκροάμασι, πολλὴν τε ἀμφοτέρων, Ἄρεώς τε καὶ Ἑρμοῦ, λόγον ἐποιεῖτο, καίτοι σχεδὸν πολεμίων ἔργων οὐδένα καιρὸν ἀνιείς. Ὁ μὲν οὖν οὗτος, ὅπερ ἐλέγομεν, πολλοὺς τῶν ἐντυγχανόντων ἐς γνώμην μετετίθει τὴν ἑαυτοῦ. Τὸ γὰρ πρότερον οὐδεὶς ἦν, ὅς τις οὐχὶ τῆς ἀντικειμένης αὐτῷ μοίρας ἦν, ὅτι μὴ Λουκᾶς, ὁ τηνικαῦτα τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς ἐφεστὼς, ὃς καὶ αὐτὸς οὐδαμῇ παρρησιάζεσθαι ἔτι ἐτόλμα, καὶ Διακόνων οὐ πλείους τῶν ἕξ. Οἱ δὲ δὴ ἄλλοι ἅπαντες, ὡς ἐκ τῆς ἰδίας τῷ Βασιλεῖ κοινωνίας πολλούς που κατ' αὐτοὺς ἀποῤῥέοντας ἑώρων χορῷ, οἰηθέντες τῇ εὐφορίᾳ τῆς νοήσεως καὶ τῷ τῆς γλώττης εὐστρόφῳ ἐν ταῖς ἰδιαζούσαις τοὺς πολλοὺς αὐτῶν εἰς ἑαυτὸν ἐφέλκεσθαι συνουσίαις. ἔστησαν παρ' ἑαυτοῖς, μηκέτι μηδένα κατὰ μόνας καὶ ἐν παραβύστῳ τῷ Βασιλεῖ ἐντεύξεσθαι αὐτῶν. Κἂν γὰρ μὴ νῦν, ἀλλ' ὀψὲ καὶ μετὰ ἀποβίωσιν ἀναθέματι πάντως ὑποβληθήσεσθαι ἔλεγον, συνελεύσεις ἐς τὸ ἀλλήλων, καὶ δὲ καὶ ὑπερεχόντων τινῶν ποιούμενοι οἰκίας. Ὧν οὐδὲν ἔτι συνειδὼς ὁ Βασιλεὺς, Εὐθύμιόν ποτε τῶν Νέων Πατρῶν Ἀρχιερέα ἰδίᾳ καλέσας, ἀνεπυνθάνετο τῶν εἰρημένων, γυμνάζειν τε σὺν αὐτῷ τὴν δόξαν ἤθελεν. ὁ δὲ μεμυκὼς τὰ χείλη σιγῇ ἵστατο. Τοῦ Βασιλέως δὲ τὴν αἰτίαν ἐρομένου τῆς σιωπῆς, τὸν πάντα λόγον ὑπολαβὼν ἐκεῖνος διεξῄει. Θυμώσας οὖν ἐπὶ τούτοις, καίτοι οὐ πρότερον εἰθισμένον αὐτῷ τοῦτο, ὅ, τι γὰρ ἂν πράττοι σὺν εὐσταθείᾳ, καὶ ἀκροχολίας ἔπραττεν ἔξω, ἠπείλει γε κατὰ κρημνοῦ τοῦτον ὠθήσειν, εἴγε αὐτοὶ τὴν ὑγιᾶ περὶ Θεοῦ διαστρέφοι-

A re super ea quæstione stat sententia, atque facile quis ab illa me dimoveat. Cæterum insolentior etiam factus, libellum privatim ac publice in cœtibus proferebat: atque cum ipsis etiam Episcopis, Levitarumque ordine conspicuis, quos Diaconos vocamus, de illo disserebat. Cum vero jam plurimos in suam pertraxisset sententiam, manifestius contra eos qui *minoris* opinione tenerentur insurrexit, adeo ut maxima deinceps excitaretur contentio, cum occurreret nemo, cujuscumque esset dignitatis, qui obloqui, & ex eo inquirere quidpiam auderet. Quæ ut Imperatori comperta *Edit. Paris. pag. 148.* fuerunt, publico quidem examini hanc ille committere controversiam præ religione quadam in dies differebat. B Ubi vero omnes propemodum in Demetrii opinionem inclinare vidit, singulos primo, inde binos, & plures ad se vocans, agitata & discussa quæstione, plurimos ex iis, cum quid opponerent non suppeteret, in alteram perduxit sententiam. Licet enim Logicam & Dialecticam non attigisset, præstantia tamen ingenii & acumine, mentisque & animi magnitudine cæteros omnino, qui nostra ætate vixerunt, homines præcellebat. Et nemo hæc inficiabitur, non eorum modo qui cum Principe sæpius versantur, quorumque suspecta haberi posset adulatio, sed & aliorum, qui ei prorsus C ignoti sunt. Si quid enim interpretari vellet, id singulari accuratione & perspicuitate, necnon & nativa simplicitate referebat, ex quacumque demum Philosophiæ parte deducta esset quæstio, sive ex Physice, sive ex Theologica, cæterisque aliis. Exercebat enim sese in divinis perinde ac humanioribus disciplinis, & magno utrumque habebat loco, Martem & Mercurium, etsi nullo propemodum tempore illi a bellicis curis vacaret. Ille itaque, uti diximus, complures ex iis, quibuscum congressus est, ad suam perduxit sententiam. Primum enim nemo erat, qui non partis esset sibi adversæ, præterquam Lu- D cas, rebus Ecclesiasticis tum præpositus, qui & ipse nec aperire libere mentem suam audebat, cum sex non amplius Diaconis. Cæteri autem omnes, ut plerosque post familiare cum Imperatore colloquium a suis partibus abscedere viderunt, in secretis istis congressibus, ingenii solertia, ac linguæ lenocinio ad illius esse pertractos sententiam rati: apud se statuere, ut nemo e suis deinceps solus aut secreto, cum Principe colloqueretur. Quippe, etsi non in hac vita quidem, tandem tamen post mortem anathemati omnino esse subdendum ajebant. Ad hæc mutuo in E ædibus suis, & Principum aliquot virorum conventus instituerunt, quorum omnium ignarus Imperator, Euthymium Novarum Patrarum Episcopum in secretum abductum, de hac controversia percontatur, hancque cum illo agitare se velle quæstionem ait. At is labia occludens, silebat. Exquirente autem Imperatore causam silentii, tum respondens ille, rem omnem explicuit. Ex quibus non modice commotus Princeps, itaque succensus, quod alias solitus non erat, utpote qui cum animi constantia, & præter iracundiam quælibet ageret, comminatur eum de excelsiori *pag. 149.* loco præcipitem se daturum, si qui as-

nam de Deo doctrinam perverterent, sibi eam crimini ducerent. *Sed ut intelligatis*, inquit, mutata primum voce, *quales vos, & quomodo de Deo sentientes, probra mihi ingeritis (ego autem injuriam transmitto, ne ea tenenda pauloque rigidior, veræ rectæque doctrinæ officere videar: bonorum enim operum cum pravis similitudo, ad animos etiam, unde utraque proveniunt, pari labe aspergendos sufficiat) agite, arma induite, ut mecum tandem solo contra vos venturo, non manuum vi, sed rationum & argumentorum pondere, depugnare possitis. Victus enim ego, odi vicisse videri. Et testis mihi est hæc actio. Manifesta quippe affectus injuria, ut vides, ab ultione abstineo. Minime autem oportuerat vos ea in angulis proferre. Quis enim vos ad id coegit? aut quis libertatem abstulit? Quando ego sedens pro tribunali dicendi facultatem denegavi? Quid inde ego lucri referam, si ineptam ac insulsam opinionem defendero? Igitur ut non pudeat, quod non satis eruditæ linguæ nuimque culstam, quod jam multis vestrum accidit (licet ejusmodi numquam professus sim) superest omnino, ut quam de Deo habeo opinionem, non prodam aut deseram. Si vero aliquis nova quæpiam docere me velit, quæ Scripturis sacris consentanea sint, in illius sententiam transire haud verebor. Unum hoc interea observetur, ut non irrideatur Deus: pro illo enim millies ipse contumeliam patiar.* Hæc tum ibi gesta. Paucis vero deinceps elapsis diebus, libros complures, quotquot prædictam controversiam videbantur explanare, produxit, communique concilio rem decidendam statuit. Descivere igitur undique quamplures ab adversa parte, ita ut universi cum cæteris Patriarchis eamdem amplexati sententiam, Imperatorem sacrarum Scripturarum scientia cæteros antéire confiterentur. Lucæ autem indignabantur propalam, dicteriisque eum incessebant, atque adeo hominem throno depellendum inclamabant, viri rerum gerendarum prorsus imperitii: ut qui cum Lucæ (& Imperatoris multo ante) sententiis victos se profiterentur, deprehensique ab iis essent a vera fide alieni, nova tamen crimina in eum conjicerent. Unde factum, opinor, ut & Princeps eos damnaret, quod animo affectibus præoccupato in Lucam ferrentur. *Sed hæc*, inquit, *differantur tantisper: ista etiam, ubi res præsentes absolverimus, examinabimus, & finem iis decentem imponemus.* His itaque repulsis, decreta confirmarunt, quibus ipse etiam subscripsit Imperator. Eadem vero postea lapidibus inscripta in Templo sanctæ Sophiæ collocavere ad ingredientium partem sinistram. Atque ita finita est illa controversia. Illud equidem semper hujusmodi in rebus sensi ac credidi, Dei naturam curiosius inquirere homini nefas esse. Cæterum quod in principe isto admiratione dignum mihi visum est, nunc exponam. Disceptanti aliquando super hoc ipso (sex enim totos annos agitata est in circulis ea quæstio) accurrens quidam e domesticis ministris, Augustam fecisse abortum, ac deinde prolis masculæ, in aurem insusurravit. Sed ille nec vultu affectum prodens, ad ea quæ tum disceptabantur intento semper animo sedit. Qua tum finita disputatione, ante Sacerdotum pedes procumbens, *Modo*, inquit, *Patres sancti, affertur mihi ex Gynecæo, filium, spem mihi maximam, aborta periisse. Sed San-*

Edit. Paris. pag. 150.

A τὰς δόξαν, αὐτοὶ ταῦτα ἐπικαλοῦσιν. Ἀλλ' ἵνα, ἔφη, μεταβαλών, γνώσεσθε, πρῶτον, οἵ τινες ὄντες, καὶ ὅπως ποτὲ περὶ Θεοῦ φρονοῦντες, σκώμματά τε ἐπιρρίπτετε ἀμοί. ἀνέχομαι δὲ ὑβριζόμενος, ὡς μὴ δόξαν ὀρθὴν αὐθεκάστῳ διαβάλλοιμι πράξει. αἱ γὰρ πρὸς τὰ φαῦλα τῶν ἀγαθῶν ἔργων ὁμοιότητες, ἱκαναὶ καὶ τὰς γνώμας παντίζειν, ἐξ ὧν ἑκάτεροι προέρχονται. Ἀντοπλίσασθε τοίνυν ὅπως μοι μόνῳ τῶν ἁπάντων ἀπεναντίας ὑμῖν ἥξοντι συμπλακῆναι λοιπὸν δυνηθῆτε, οὐ βίᾳ χειρῶν, ἀλλ' ἐνεργείᾳ λόγου. Μισεῖται γάρ μοι νικᾷν ἡττωμένῳ, καὶ μάρτυς ἡ πρᾶξις ἤδη. σαφέστατα γὰρ περιυβρισμένος, ὥσπερ ὁρᾷς, ἐπέχω τῆς ἀμύνης. καί τοι ἔδει μὴ ἐν γωνίαις ὑμᾶς ταῦτα B διασύρειν. τίς γὰρ ὑμᾶς καὶ ἐβιάσατο; ἢ τις τὴν παρρησίαν ἀφεῖλε; πότε μοι πρὸ τοῦ βήματος ἀπεώσθητε λέγοντες; τί κερδανῶ αὐτός, εἰ δόξῃ παρίσαμαι ἀλλοκότῳ. ἄρα ὡς μὴ τὴν περὶ λόγους μοι δόξαν αἰσχυνῶ, ὅπερ ἤδη πολλοὶ τῶν καθ' ὑμᾶς ἔπαθον (καὶ μὴν οὐδέποτε τηλικαῦτα ἐπάγγελμαι) λείπεται πάντως, ἵνα μὴ περὶ Θείου δόξαν καταπροδῶ. Εἰ δέ τις μεταδιδάξαι με χρείη, τὴν γνώμην συμφώνως γραφαῖς λαλῶν ταῖς ἱεραῖς, οὐδεμία μοι πάντως αἰσχύνη ἐπ' ἐκεῖνα μεταθέσθαι. ἓν δὲ μόνον τοῦτο τετηρήσθω, ἀνύβριστος Θεός. Ὑπὲρ τούτου γὰρ μυριάκις αὐτὸς ὑβριζόμενος ὑποσταίην. Ταῦτα μὲν τῇδε ἐχώρησεν. Ἡμερῶν C δὲ ὀλίγων ὕστερον, βίβλους τε, ὅσαι τε περὶ τούτων διετράνουν, ἐκόμιζε συχνάς, κἀπὶ κοινοτέρας τὸ πρᾶγμα προὐτίθει ζητήσεως. Ὑπέρρεον οὖν ἑκάστοτε συχνοὶ τῆς ἀντιθέτου μοίρας, ἕως ἅπαντες ἅμα Πατριάρχαις τοῖς ἄλλοις ὁμοφρόνησάν τε, καὶ τὸν Βασιλέα τῆς τῶν γραφῶν μᾶλλον ξυνιέναι ὡμολόγουν διανοίας. Τῷ γε μὴν Λουκᾷ ἐχαλέπαινόν τε περιφανῶς, καὶ σκώμματα προσῆγον, δι' ἃ τοῦ θρόνου κατασπᾷν ἐπεβόωντο τὸν ἄνθρωπον, πάνυ ἀμαθῶς τοῖς πράγμασιν ἐφιστάνειν εἰδότες. Τῆς Λουκᾶ γὰρ ἡττῆσθαι ὁμολογήσαντες γνώμης, ὅτι καὶ τῆς Βασιλέως πολλῷ πρότερον, ἁλώσιμοί τε αὐτοῖς ἐς τὴν θρασείαν γεγονότες. οἱ δὲ ἐγκλημάτων ἑτέρων D ἐνεγράφοντο τοῦτον. Ἐφ' οἷς οἶμαι καὶ Βασιλεὺς αὐτῶν κατεγνώς, σὺν ἐμπαθεῖ τινι λογισμῷ τοῦ Λουκᾶ ἐπιφυομένων. Ἀλλὰ τοῦτο μέν, ἔφη, πως ἀποκείσθω. ὁπηνίκα δὲ τέλος ἕξει τὸ τῶν παρόντων, βασανισθήσεται καὶ ταῦτα, καὶ τέλος αὐτοῖς ἐπιθήσομεν τὸ προσῆκον. ἐφ' οἷς ἀποκρουσθέντες, ἐκύρουν ἤδη τὰ δεδογμένα. Βασιλεὺς δὲ ὑπεσημήνατο τούτοις. καὶ τὸ λοιπὸν λίθοις ἐγκολαψάμενοι τὴν γραφήν, ἐπὶ τοῦ Σοφίας ἱεροῦ, ἀριστερᾷ εἰσιόντι, φέροντες ἔστησαν. Καὶ τέλος ἤδη εὕρατο τὰ τῆς ζητήσεως. Ἐγὼ δὲ ἐκεῖνο περὶ τῶν τοιούτων ἀεὶ φρονῶν διατετέλεκα, ὅτι δὴ φύσιν Θεοῦ πολυπραγμονεῖν ἀν-E θρώπῳ γε ὄντι οὐκ ἀνέγκλητον. Ὅ γε μὴν θαυμάζειν ἔχω τοῦ Αὐτοκράτορος τούτῳ αὐτίκα μοι λελέξεται. Συζητοῦντί ποτε περὶ τούτου αὐτοῦ, ἐπὶ ἓξ καὶ γὰρ ἐνιαυτῶν παρετέτατο κύκλους τὰ τῆς ἀμφισβητήσεως, τῶν τις περὶ τὴν βασιλικὴν ἀμφιπονουμένων ἐγένετο ἑστίαν, ἀγγέλλων οἷον αὐτὸς ἠτύχει, ἠμβλωκέναι τὴν βασιλίδα, εἶπε ὅτι ἄρρεν. Ὁ δὲ οὐδ' ὅσον ἐν σχήματι τὸ πάθος ἐπιδειξάμενος, καθῆστο προσανέχων τοῖς λεγομένοις. Ἐπεὶ δὲ τέλος εἶχε τὰ τῆς τηνικάδε ζητήσεως, ὄρθιος ἀναστάς, ῥίπτει παρὰ τοὺς τῶν Ἱερέων πόδας ἑαυτόν. Καὶ ἄρτι μοι, ἔφη, πατέρες ἱεροί, λόγος ἐκ τῆς γυναικωνίτιδος ἦλθεν, ἐκτετρῶσθαι

„ παῖδα μοι λέγων ἄῤῥενα, μεγίστην ἐλπίδα ἔμοιγε. „ Ἀλλ' αἰτοῦμαι δὴ τὴν ὑμετέραν ἁγιότητα, πέμψατέ τινα „ πρὸς Θεὸν ἱκετηρίαν, πέμψατε ἀντιβολήν. εἰ μὲν „ οὐκ ὀρθῶς ἔγωγε περὶ τούτου διὰ τὸν ἱερὸν ἐκονισάμην „ ἀγῶνα, μηκέτι μηδ' εἰσέπειτά μοι τελεσφορηθείη „ σπέρμα γένους ἑκατέρου μηδὲν, μηδ' ὀναίμην ἐλπίδων „ τῶν ἐμαυτοῦ. εἰ δ' ἀρεστὰ Θεῷ τὰ τῆς ἐμῆς γνώμης ἐ„στὶν, ἵνα εἰς μακρὰν μοι τὴν ἐλπίδα παρέξοιτο ταύ„την. Ὁ μὲν τοσαῦτα εἰπὼν, ἀνίστατο γῆθεν. οἱ δὲ ἐς γόνυ κλιθεὶς ἕκαστος, σὺν δάκρυσι Θεὸν ἐπεκάλουν. τότε μὲν οὖν ἐπὶ τούτοις ἀπηλλάγησαν. Οὔπω δὲ χρόνος ἐξῆκε συχνὸν, καὶ τίκτει παῖδα Βασιλεὺς, γλύμμα χαρίτων, φύσεως ἄνθος. ἀλλὰ τοῦτον μὲν ὁποῖός τις ἐστὶν ἰδεῖν, ὁ λόγος ἐν δέοντι διαγράψει μοι. Τὰ δὲ τῶν ἀγώνων ἐκείνων ἐν τούτοις ἐτελεύτα. Λουκᾶς δὲ, ἐπειδὴ μηδὲν ὅτι καὶ λόγου ἄξιον πρὸς τῶν κατηγορούντων αὐτοῦ προσετρίβετο, ἐπὶ τοῦ θρόνου ἔμεινεν αὖθις. Ἰωάννης δὲ ὁ τῶν Κερκυραίων λαχὼν, καὶ μοναχός τις, ὃν ἐπεκάλουν Εἰρηνικὸν, τῇ προτέρᾳ ἐπιμείναντες δόξῃ, ἀναθέματι ὑπεβέβληντο, ἄλλοι τε ἐξῆς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐξεστρατεύθησαν καταλόγων.

γ'. Ὁ δὲ τῶν Οὔννων Ῥὴξ τὰ καθεστῶτα πάλιν κινήσας, Διονύσιόν τινα τῶν παρ' αὐτῷ ἐπιφανῶν, ἄνδρα πολέμων πολλῶν ἔμπειρον, στρατεύματι μεγάλῳ Σερμίου καὶ πάλιν ἀντιποιηθῆναι ἔπεμψεν. ὃ πυθόμενοι οἱ τῶν Ῥωμαίων Στρατηγοὶ, βουλευτέα σφίσι περὶ τούτου ἐποίουν. προὔβαινε μὲν τὰ τῆς βουλῆς, ἵνα ἐπὶ τὸ Ῥωμαίοις ξυνοῖσον, ὁρώντων τῶν βουλευτῶν, ἀλλ' ὡς ἄν τις παραλογίσαιτο τὸν ἕτερον. Μάλιστα μὲν ἄμφω τὼ Μιχαὴλ, ὅ, τε Γαβρᾶς ἐπεκέκλητο, Δοὺξ τῆς τῇδε χώρας τελῶν, καὶ ὁ Βρανᾶς, στρατεύματος ἰδίᾳ κατάρχων καὶ αὐτὸς, ἀμφοτέρω μὲν πολεμιωτάτω. ἀλλ' ὁ Βρανᾶς ἐκράτει μᾶλλον. Βουλευομένοις τοίνυν, ἐπειδήπερ ἐδόκει νύκτωρ ἐπιθέσθαι Διονυσίῳ, ἄραντες πανστρατὶ πρόσω ἐχώρουν. Γεγονότες δ' ἔνθα Διονύσιον στρατοπεδεύεσθαι συνέβαινεν, ἐπειδὴ παντάπασιν ἀνδρῶν ἔρημον τὸ στρατόπεδον εὗρον, ὑποδεδιέναι ἤρξαντο. ἱκανὸς γὰρ, εἴπερ τι, χῶρος ἔρημος καὶ ἀήθης πολεμίων, ψυχὴν ἐπὶ πολεμίας κατασεῖσαι στρατιωτικήν. Ἰχνοσκοποῦντες δ' ὅμως ἐπορεύοντο. καὶ τάχ' ἄν τι καὶ ἔπραξαν, εἴγε προϊαίτερον τοῖς Οὔννοις ἐπέθεντο. Τότε δὲ ἐπεὶ ἡμέρα ἤδη διαφανὴς ἦν, αἰσθόμενοι Οὖννοι, τούς τε ἵππους εἰσελαύνειν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἤρξαντο (ἐτύγχανον γὰρ ἐπὶ νομὴν ἀναθέντες) καὶ τοῖς πρὸ τῶν σκηνῶν ἐξ ἔθους ἀεὶ ἑστῶσιν ἐπιβαίνοντες, φαλαγγηδὸν ἐτάττοντο. Ῥωμαίους τε σὺν ἀκοσμίᾳ πολλῇ φερομένους ἰδόντες (τοῖς γὰρ τὴν ἵππον ἐλαύνουσιν ἐπιθέμενοι Οὔννοις, οἱ πλείους ἐσκεδάσθησαν) ἐπήλασάν τε αὐτοῖς, καὶ τρεψάμενοι, εἰς τοὺς κατόπιν ἰόντας τῆς Ῥωμαϊκῆς φάλαγγος συνελάσαι ἴσχυσαν. ἐφ' οἷς συνταραχθέντες ἐκεῖνοι, ἐς ὑπαγωγὴν ἔκλιναν. Καὶ τὸ λοιπὸν ἀνακράτος Ῥωμαῖοι ἔφευγον, οἰηθέντες πολλῷ πλείονα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπιθέσθαι σφίσι στρατιᾶς. Τὴν γὰρ τοῦ ἀληθοῦς γνῶσίν τε καὶ διάκρισιν κομιδῇ ὀλίγοις ἀνθρώπων ἐν τοῖς τοιούτοις ἐστὶν εὑρεῖν. ὅθεν καὶ ταχὺ, πάντων ἀπαγορευσάντων, μέχρι μέν τινος ἔστατον ἀμφοτέρω τὼ στρατηγὼ σὺν τοῖς σημείοις καὶ ὀλίγοις τῶν ἀμφ' αὐτούς, οἰομένω ἐπισυστήσασθαι ἂν Ῥωμαίων τινάς. ὡς δὲ οὐδεὶς οὐδαμόθεν συνίστατο τούτοις, νῶτα λοιπὸν ἔδοσαν καὶ αὐτοί. Ἀλλ' ὁ μὲν Βρανᾶς μεταξὺ ἐπιστραφεὶς, τῶν τινὰ πολεμίων δόρατι ἔπαισεν. ὅτε δὲ καὶ ἐμφανῶς ἐ-

ctitatem vestram obsecro, preces ad Deum fundite, orateque, ut si in eo sacro certamine non recte sanaque fide desudavi, nulla mihi deinceps utriusque sexus proles ad maturam ætatem perveniat, nec votis umquam potiar meis: sin autem grata Deo nostra fuit sententia, hanc spem meam non in longum tempus protrahat. Quibus dictis, humo se tollit. Illi autem in genua flexi, cum lacrymis Deum invocant, iisque peractis precibus, digrediuntur. Neque multum affluxit temporis, cum puerum genuit Imperator, gratiarum imaginem, florem naturæ. Sed quali fuerit is forma, congruenti loco pluribus exsequemur. Et in his finem habuere ejuscemodi quæstiones. Lucas autem, cum nihil gravioris momenti ei ab adversariis objiceretur, in sede rursum permansit. At Joannes Corcyræorum Episcopus, & Monachus alius, cognomento Irenicus, in priori sententia persistentes, excommunicationi subditi sunt, aliique insuper ex Ecclesiasticis catalogis deleti.

III. Interea Hungarorum Rex, ruptis rursum fœderibus, Dionysium quemdam ex aulæ Primatibus, virum qui multis jam in bellis inclaruerat, cum ingenti exercitu ad Sirmium iterum occupandum mittit. Quod statim atque percepere Romani Duces, quid in eo rerum statu esset agendum deliberant. Sed non in Romanorum commodum processit ejusmodi consilium, utpote in id intentis consiliariis, ut alius alium deciperet: utroque in primis Michaele, Gabra nimirum, qui Dux erat regionis, & Brana, qui & ipse exercitui præerat, sibi invicem infensissimis. Verum prævaluit Branas. Cum igitur Dionysium nocte adoriri vellent, quandoquidem ita inter se decreverant, motis inde castris, cum omnibus viribus ulterius sunt progressi. Ubi ad eum pervenere locum, in quo sua Dionysius castra posuerat, nullumque omnino in iis invenere exercitum, eos occupavit pavor. Si quid enim aliud, locus certe desertus & incognitus in hostium solo, ad commovendos militum animos plurimum valet. Nihilominus iter agebant, eorum subinde observantes vestigia: & forte confecissent quidpiam, si maturius adorti fuissent Hungaros. Tum enim clara jam luce, ut id illi advertere, equis qui in pascuis erant, in castra abactis, & cæteris qui ante tentoria stare de more solent, conscensis, in turmas ordinantur: mox ut Romanos negligenter & incomposite ferri vident, illos invadunt. Plurimi enim ex iis, dum Hungaros, qui equos in castra agebant, adoriuntur, sese huc illuc effuderant; fusisque iis, cæteros, qui Romanam phalangem a tergo sequebantur, propulere etiam. Ex quibus perculsi Romani, receptum primo cogitarunt, ac deinde, longe majorem suo instare exercitum rati, in fugam sese conjecere. Veritatem enim aut cognoscere, aut dijudicare iis in momentis pauci admodum mortales sciunt. Protinus itaque omnibus discedentibus, aliquamdiu cum signis, & paucis ex suis, restitere Dux uterque, aliquot adhuc secum permansuros Romanos rati. Sed ubi nemo usquam cum iis stetit, terga & ipsi tandem dederunt. Branas interea conversus, unum de hostibus hasta percussit. Tum demum quod in consilio

Edit. Paris. pag. 131.

prius inter eos dissidium intercesserat innotuit, postquam enim fugientem Gabram iterum assecutus est Branas, irridens ac illudens, *Num*, inquit, *vidisti, o Sebaste, ut iterum restiterim hostibus, eosque hasta invaserim.* Illo annuente, *Enimvero*, ait, *per caput Imperatoris, nusquam vidi te nisi fugientem.* Sic igitur nunc ætatis Romanorum quisque, si de communi agatur commodo ac publica utilitate, egregium nihil conficit: contra vero, ut manu strenuus fortisque omnibus appareat, nulli labori parcit. At Hungari qui a tergo fugientibus instabant, paucos a Romanis cecidere, nec plures admodum cepere, cum essent & ipsi pavore haud minimo conturbati: quod inde colligere quivis potest. Quidam enim ex pedestribus numeris ad Zeugmeo usque fuga delatus, in nullum Romanorum incidit, adeo oscitanter illi iter faciebant. Tum quidem Dionysius in immensum attollere rem gestam cogitans, paucis in unum collectis interemptorum cadaveribus, humum iis injecit, aggeremque altius eduxit, futurum ratus, ut cæsorum inde numerus deprehenderetur. In hunc modum res ibi

Edit. Paris. pag. 152.

peractæ sunt. At Imperator ex iis non modice indignatus, ipse iterum in Hungariam movere instituit: atque ut Romanæ fortitudinis hostibus daret argumentum, id potissimum comminiscitur. Alexium quidem, cui desponderat filiam, cum multis copiis, quibus Alexius Protostrator præfuerat, versus Istrum misit, quo Hungaris fucum faceret, quasi ex consuetis rursum locis in eos impetum esset facturus. Leonem autem, Bataczem nomine, aliunde cum exercitu perinde magno, meamme vero Valachorum ingenti multitudine, qui Italorum coloni quondam fuisse perhibentur, ea locis Ponto Euxino vicinis irruptionem in Hungariam facere jubet, qua ea parte nemo adhuc e primis sæculis eos invaserat. Alexius itaque, & alius Romanorum exercitus, cum ad Istrum pervenissent, metum Hungaris fecere, quasi continuo inde trajecturi. Bataczes autem ab iis, quæ diximus, locis irrumpens, omnia depopulatus, obvia quæque prosternit, hominum ingentem cædem edit, nec pauciores captivos ducit. Ad hæc pecorum equorumque, & aliorum inde animalium greges agens, ad Imperatorem revertitur. Sed ille alteram quoque iis inferre plagam volens, novas in eos rursus copias misit: jussitque, ut superiora adirent loca, & Hungaros qui Tauroscythicam accolunt, aggrederentur. Iis copiis præerant Andronicus Lampardas & Nicephorus Petralipha, aliique non pauci. Summa autem rerum penes Joannem Ducam, cujus non semel meminimus, fuit. Nec diu cunctati, loca longa atque inaccessa, terrasque hominibus prorsus vacuas emersi, Hungariam invadunt: & in vicos incidentes frequentissimos complures, ingenti præda potiuntur, homines multos cædunt, plurimos captivos faciunt: cumque inde essent excessuri, confectam ex ære Crucem isthic loci statuunt, cum hujusmodi inscriptione.

Paeonicæ quondam numerosa hic germina stirpis
Mars & dura manus sustulit Ausonium.
Imperium Manuel Romæ cum divus habebat,
Comnenum Augustæ gloria prima domus.

A γνωστο τὰ τῆς ἐν βουλῇ πρότερον αὐτοῖς διαφορᾶς. Ὁ γάρ τοι Βρανᾶς ἐπειδὲ φεύγοντι αὖθις συνέμιξε τῷ Γαβρᾷ, ἐπιτωθάζων μάλα καὶ ὑποθρύπτων, Ἆρα, ἔφη, συνεβάλου με, ὦ Σεβαστὲ, ὅπως ἐσαῦθις τοῖς πολεμίοις ἀντικατέστην, ἀπὸ δόρατός τε αὐτοῖς προσηνέχθην. Τοῦ δὲ καταφήσαντος, Ἀλλ' ἔγωγε εἶπεν, οὐ μὰ τὴν Βασιλέως εἶδόν σου κεφαλὴν, ὅτι μὴ ἀπιόντα. Οὕτως οἱ νῦν Ῥωμαῖοι οὐκ ἐπὶ τῷ κοινῷ συμφέροντι οὐδὲν πεπραγματεύονται ἕκαστος, ἀλλ' ὡς ἄν τις αὐτὸς καλὸς καὶ ἀγαθὸς εἶναι δόξῃ, πάντα ἀναδέχεται πόνον. Οὖννοι δὲ κατὰ νώτου διώξαντες, οὐ σφόδρα πολλοὺς Ῥωμαίων ἔκτειναν, εἷλον δὲ καὶ οὐ συχνούς. δειλίᾳ γὰρ ἔτι πολλῇ εἴχοντο. τεκμηριῶσαι τὸ δ' ἄν τις
B ἐντεῦθεν. Τῶν γάρ τις ἐκ πεζικῶν καταλόγων φυγὰς ἄχρι καὶ ἐπὶ Ζεύγμινον ἦλθε, πρὸς οὐδενὸς Ῥωμαίων καταληφθείς· ὑπὸ σχολῇ τὴν ὁδὸν ἐποιοῦντο. Ὅτε δὲ πρὸς ὄγκον ἐπᾶραι τὸ πραχθὲν ἐννοησάμενος Διονύσιος, ὀλίγα τῶν πεπτωκότων συναγαγὼν σώματα, χοῦν ἐπ' αὐτὰ ὅτι πλεῖστον ἤγειρε, τῷ τοῦ χώματος μεγέθει, καὶ τὰ νεκρὰ συμμετρεῖσθαι ὑπονοηθείς. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτω συνηνέχθη γενέσθαι. Βασιλεὺς δὲ ἐσφάδαζε μὲν ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἤθελεν αὐτὸς καὶ πάλιν ἐπὶ Οὔννους ἰέναι. ἐπίδειξιν δὲ μᾶλλον τῆς Ῥωμαίων ἰσχύος ποιεῖσθαι θέλων αὐτοῖς, τοιά δέ τινα ἐνενόει. Ἀλέξιον μὲν, ᾧ τὴν θυγατέρα ἠγγύα, στρατεύμασιν ἅμα πολλοῖς, ὧν Ἀλέξιος ἦρχεν, ὃς Πρωτοστράτωρ ἐ-
C τύγχανεν ὢν, ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἔπεμπεν, ἐμποιήσοντα δόκησιν Οὔννοις, ὡς ἐκ τῶν συνήθων καὶ πάλιν αὐτοῖς ἐπιθήσεται χωρίων. Λέοντα δέ τινα, Βατάτζην ἐπίκλησιν, ἑτέρωθεν στράτευμα ἐπαγόμενον ἄλλο τε συχνὸν, καὶ δὴ καὶ Βλάχων πολὺν ὅμιλον, οἳ τῶν ἐξ Ἰταλίας ἄποικοι πάλαι εἶναι λέγονται, ἐκ τῶν πρὸς τῷ Εὐξείνῳ καλουμένῳ πόντῳ χωρίων ἐμβαλεῖν ἐκέλευεν ἐς τὴν Οὐννικὴν, ὅθεν οὐδεὶς οὐδέποτε τοῦ παντὸς αἰῶνος ἐπιδεδράμηκε τούτοις. Ἀλέξιος μὲν οὖν καὶ τὸ ἄλλο Ῥωμαίων στράτευμα ἐπὶ τοῦ Ἴστρου γεγονότες, δέος ὑπέτεινον Οὔννοις, ὡς ἐκεῖθεν αὐτίκα περαιωσόμενοι. ὁ Βατάτζης δὲ ἔνθεν ἐρρύη τε προσβαλὼν, ἐκείρέ τε ἀφειδῶς πάντα, καὶ ξυνε-
D πάτει τὰ παραπίπτοντα. Ἀνθρώπων τε οὖν πολὺν εἰργάσατο φόνον, καὶ ἀνδραποδισμὸν οὐκ ἐλάσσω πεποίηκε. πρὸς δὲ καὶ ζώων ἀγέλας, ἵππων τε καὶ ἄλλων παντοδαπῶν ἐκεῖθεν ἐλάσας, ἐπὶ Βασιλέα ἦλθεν. Ὁ δὲ καὶ δευτέραν ἐπιθεῖναι σφίσι θέλων πληγὴν, στράτευμα καὶ πάλιν ἐπ' αὐτοὺς ἔπεμψεν, ἐπιστείλας ἄνωθέν ποθεν, ἐς τοὺς προσοικοῦντας τὴν Ταυροσκυθικὴν ἐμβαλεῖν Οὔννους. Ἡγοῦντο δὲ τοῦ στρατεύματος τούτου Ἀνδρόνικός τε ὁ Λαμπαρδᾶς καὶ Νικηφόρος ὁ Πετραλείφας, ἄλλοι τε ἱκανοί. Πᾶσι μέντοι ἐφίστατο Ἰωάννης, οὗ πολλάκις ὧδε ἐμνήσθην, ὁ Δούκας. Οἳ καὶ ἐς μακρὰν δολιχάς τινας καὶ δυσεμβόλους ἀμείψαντες χώρας, ἀνθρώπων τε παντάπασιν ἐρήμους
E διελθόντες γῆν, ἐμβάλλουσι τῇ Οὐννικῇ. κώμαις τε πολυανθρωποτάταις ἄγαν ἐντετυχηκότες πολλαῖς, μέγα τι λαφύρων περιεβάλλοντο χρῆμα, καὶ ἀνθρώπων πολλοὺς ἔκτειναν, πλείστους δὲ καὶ ἠνδραποδίσαντο. Μέλλοντές τε ἤδη ἐκεῖθεν ἀπαίρειν, σταυρὸν χαλκοῦ πεποιημένον ἐνταῦθα ἀναστήσαντες, τοιά δέ τινα ἔγραψαν.

Ἔνθα δὲ Παιονίης ποτὲ ἄσπετα φῦλα γενέθλης
Δεινὸς Ἄρης καὶ χεὶρ ἔκτανεν Αὐσονίων.
Ῥώμης ὁππότε κλεινῆς δῖος ἄνασσε Μανουὴλ,
Κομνηνῶν Κρατόρων εὖχος ἀειζόμενον.

δ'. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο, Ἐῤῥίκος Ὀστριχίαν A Δὺξ σὺν τῇ γυναικὶ Θεοδώρᾳ τῇ Βασιλέως ἀδελφιδῇ ἐπὶ Σαρδικὴν ἦλθε, Φρεδερίκον τε τὸν Ἀλαμανῶν Ῥῆγα τῷ Βασιλεῖ διαλλάξων, καὶ πολέμου ἐκεχειρίαν Οὔννοις ἐξαιτησόμενος. Φρεδερίκος γὰρ, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθέν μοι διηγήνται λόγοις, Βασιλέως ἀντιπράττοντος αὐτῷ, τήν τε Ῥώμης ἀρχὴν παραμικρὸν ἀφῃρῆσθαι ἦλθεν, ἔς τε τὸ πάλαι ἔθος ἀναποχωρηκέναι, τοῦ ἐν Ῥώμῃ Ἀρχιερέως συνομολογήσαντος, καὶ ἄλλα δὲ οὐ κατὰ γνώμην ὑπέστη πολλὰ, τῶν τῇδε ἐθνῶν ἐκπολεμωμένων αὐτῷ, ταῖς ἐκ Βασιλέως συνθήκαις· δι' ἃ καὶ ὀλίγῳ μὲν πρότερον, ὁπηνίκα ἔτι ἐν κακοῖς ἦν, ὑποποιεῖσθαι τὸν Βασιλέα θέλων, πέμψας φιλίαν B διελέξατο, καὶ Οὔννοις τε, ὥσπερ εἴρηται, συνάρασθαι αὐτῷ ὡμολόγει. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἀμφὶ τῇ Ῥώμης ἀρχῇ τῷ Πάπᾳ διωμολογημένα ἀνατετράφθαι συνέβη, ἅτε δὴ Βασιλέως μὲν ἐπὶ Βυζάντιον τὴν Ῥώμης καὶ αὖθις μένειν ἰσχυριζομένου βασιλείαν, τοῦ δὲ Πάπα τοῦτο μὲν οὐ καταδεχομένου, ἐν Ῥώμῃ δὲ βασιλεύειν αὐτὸν ἀξιοῦντος. διὰ ταῦτα ἀναθαρσήσας Φρεδερίκος, αὖθις τὴν δυσμένειαν ἐξεδείκνυ. Εἰς γῆν τε τὴν Ῥωμαίων ἐσβαλεῖν διανοούμενος, βαρβαρικῇ τινὶ ἀπονοίᾳ ἤδη καὶ διαμερίζειν αὐτὴν τοῖς περὶ αὐτὸν ἤρξατο. Ἐπεὶ δὲ τοῦ Βασιλέως ἀντιπραττομένου, ἐπινοίαις ἑτέραις ἄπρακτος ἦν, ἐπὶ τὴν διὰ Ἐῤῥίκου τούτου καὶ Βλαδισγράτζου ἐτράπη πρεσβείαν, μηχανώμενος ὅπως ἂν ἐν φιλίας C προσχήματι ἀποσχέσθαι τῶν κατ' αὐτοῦ ἐγχειρημάτων ἀναπείσας τὸν Βασιλέα, αὐτὸς ὕστερον ἐς τὸν κατὰ Ῥωμαίων εὐχερῶς ἀποδύσηται πόλεμον. Ἀλλὰ Βασιλεὺς ταῦτα ἐννοησάμενος, Ἐῤῥίκον μὲν σὺν εὐμενείᾳ εἶδεν, ἀνοχήν τε πολέμου Οὔννοις αἰτησαμένῳ ἐπένευσε. Τῶν δὲ ἀμφὶ τοῦ Φρεδερίκου πέρατι δέδωκεν οὐδέν. Ἀλλὰ Ἐῤῥίκος ἐπὶ οἶκον ἀναχωρῶν, ἐπειδήπερ ἐν Παιονίᾳ ἐγένετο, Στέφανον ἀναπείθει τὴν Ταυροσκυθίδα διωσάμενον κόρην, θυγατέρα τὴν αὐτοῦ ἀγαγέσθαι. Γέγονε δὴ ταῦτα. Καὶ Οὖννοι οὐ πολλῷ ὕστερον Δαλματίαν αὖθις ἀφελέσθαι διενοήθησαν. ἄλλα τε οὖν στρατεύματα παρ' αὐτὴν ἦλθον, καὶ ὁ παρ' αὐτοῖς τὴν Ζουπάνου ἔχων ἀρχὴν (βούλεται δὲ τοῦ- D το τὸν μετὰ τὸν Ῥῆγα παρὰ τῷ ἔθνει δεδιῳκημένον) ἀλλὰ πολέμῳ μὲν τῶν τῇδε περιγενέσθαι οὐδαμῇ ἴσχυσαν. τὸν Χαλούφην δὲ ὑπὸ χερσὶ θέμενοι ἀνεχώρησαν. ὅπως γε μὴν Νικηφόρῳ τοῦτο συνέβη, αὐτίκα μοι λελέξεται. Οὗτος στράτευμα Οὐννικὸν ἐπὶ χώρας γενέσθαι πυθόμενος, ὀλίγους τῆς περὶ αὐτὸν ἐπιθέμενος στρατιᾶς, ἐξῄει τοῦ Σπαλάθου. ἐν ᾧ δὲ τὴν πορείαν ἐτίθετο, οἱ πλείους τῶν αὐτῷ ἑπομένων κατ' ὀλίγους ἀποῤῥέοντες ἀεὶ, εὐχείρωτον τοῖς πολεμίοις τὸν ἄνθρωπον ἔθεντο. περιστάντες οὖν αὐτὸν ἔργα χειρὸς ἐργασάμενον ἁδρᾶς, αἰχμάλωτον ἔχον.

έ. Ὁ Βασιλεὺς δὲ τούτων ἀκούσας, ἐς Βυζάντιον E ἦλθεν, ἔαρος σὺν μείζονι ἄλλῃ παρασκευῇ κατ' αὐτῶν ἀφικέσθαι διανοούμενος. Οὐ μέντοι καὶ ἠδυνήθη περὶ τὴν στρατεύσιμον ἐνταῦθα παραγενέσθαι ὥραν, τύχης ἐμποδὼν αὐτῷ χωρησάσης τινός. ἥ τις ὁποία ποτὲ ἦν, ὁ λόγος δηλώσει. Ἐξήει δὲ ὁ χειμὼν, ἀνακεκαθαρμένου δὲ τοῦ ἀχλυώδους, ἐπί τε σωφρονικὸν καθίει γυμνάσιον ἑαυτὸν, εἰθισμένον ἦν Βασιλεῦσι καὶ παισὶ Βασιλέων ἀνέκαθεν. Ἔστι δὲ τὸ τοιοῦτον. Νεανίαι τινὲς εἰς ἴσα

IV. Interea dum hæc gererentur, Austriæ Dux Henricus, cum uxore Theodora, Imperatoris adgnata, Sardicam venit: tum ut Fredericum Alemannorum Regem Imperatori reconciliaret, tum etiam ut belli inducias pro Hungaris expeteret. Fredericus enim, ut supra commemoravimus, obnitente ei Manuele, parum abfuit quin Romano nudaretur Principatu, isque ad pristinum statum rediret, Romano Pontifice, ut ad normam id antiquam rediret, consentiente: alia licet multa non *Edit. Paris. pag. 151.* omnino ad nutum ei successerint, obsistentibus populis iis, quos in illum concitaverat Imperator. Quapropter paulo ante cum in arcto adhuc res ejus essent, placare volens Imperatorem, per Legatos amicitiam ipsius expetiit, seque belli contra Hungaros socium fore pollicitus est. Verum cum ea quæ de Imperio Romano a Papa sancita fuerant, convulsa essent penitus, & in irritum cecidissent: Principe nimirum ut Byzantii rursum maneret Imperii Romani sedes contendente, idque non admittente Papa, sed ut Romæ imperaret postulante: His rebus elatus Fredericus, odium, quo adversus Principem flagrabat, palam fecit: atque in terras Romanorum irrumpere statuens, barbarica quadam amentia ac stoliditate, eas jam suis partiri cœperat. Ubi ergo, Principe obviam eunte, conficere nihil potuit, ad alia versus consilia, legationem hujus Henrici & Bladisgratzi instituit: ut hac arte, sub amicitiæ & benevolentiæ prætextu a conatibus avocato Imperatore, facilius ad bellum Romanis inferendum sese deinceps accingeret. Sed ubi id Imperatori compertum est, Henricum quidem multa comitate excepit, induciasque pro Hungaris expetenti indulsit: eorum vero quæ ad Fredericum spectabant nihil est executus. Henricus autem domum rediens, cum in Hungariam pervenisset, Stephano persuasit, ut remissa ac pulsa Tauroscythica puella, filiam suam in matrimonium duceret. Quo facto, Hungari non multo post occupare iterum Dalmatiam statuerunt, aliæque eo missæ copiæ, & ipsi etiam qui Zupani dignitate inter illos fungebantur (quod nomen proximam a Rege in ea gente potestatem significat) sed cum bello isto nihil essent consecuti, solo capto Chaluphe, redierunt. Quomodo vero id Nicephoro acciderit, commemorabimus. Cum ille accepisset venisse in regionem istam Hungarorum exercitum, paucis militum suorum assumptis, Spalatho egreditur: dumque iter facit, plerisque ex iis, qui subsequebantur, sensim semper diffluentibus ac recedentibus, haud ægre ab hostibus captus est. Circumstantes igitur illum fortia manu edentem facinora, captivum tandem abducunt.

V. Postquam ea rescivit Princeps, Byzantium venit, vere primo majori cum apparatu ipsos statuens invadere. Neque tamen opportuno militiæ tempore adesse ibi potuit, nescio quo interveniente tum casu: qualis vero ille fuerit, commemorabo. Circumacta jam hyeme, *pag. 152.* discussaque cœli caligine, honesto se dedit exercitio, quod ab antiquo Imperatoribus, eorumque liberis proprium ac solemne fuit. Est vero id ejusmodi. Adolescentes aliquot æquo

divisi inter se numero, factam ex corio pilam, magnitudine malo similem, in locum quemdam planum, ad id prius, prout visum fuerit, dimensum, emittunt. Tum vero ad illam, veluti præmium aliquod in medio positam, plenis invicem habenis contendunt, singuli in dextris virgam habentes, quæ longitudine quidem mediocri, in orbiculatam quamdam latitudinem subito desinit, cujus medium chordis aliquot desiccatis, retisque in modum inter se connexis intercipitur. Dat vero operam utraque pars, ut ultra alteram antea definitam metam, prior quisque pilam transmittat. Cum enim in alterutram metam reticulatis virgis pila transmittitur, id parti alteri pro victoria est. Hujusmodi quidem est ludus iste, lapsui obnoxius plane, ac periculosus. Necesse quippe est, ut qui in eo se exercet, supinus relabatur continuo, inque latus utrumque flectatur: ut in orbem equum circumagat, & varios subinde instituat cursus, totidemque motus, quot pilam facera contigerit: atque hoc se modo habet exercitium istud. Dum igitur Princeps miro quodam modo in eo sese circumageret, accidit, ut quo vehebatur equus in terram totus corrueret. Cumque ille subter effusus magno labore, ut se erigeret a casu isto, anniteretur, nec equum, toto, uti diximus, incumbentem corpore, removere posset, femur manumque (dum sub sella equestri intercipiuntur) graviter læsit: tantaque id malum constantia pertulit, ut quantumvis lethales pateretur dolores, & confestim surrexerit, multis eum jam circumstantibus, & conscenderit rursus equum, cursusque aliquot citra laborem fecerit: donec augescere dolores percipiens, ad lectum tandem sese contulit. Deinceps vero ita crevit malum, ut ex animi deliquio nihil postridie eorum quæ dixerat, aut fecerat, recordaretur. Id quidem hujusmodi fuit. Biduo autem post, cum convalesceret, Apamiam proficiscitur: & ex itinere (nec mirum) orta nervorum distensione, tumor iterum rediit, crebrique eum dolores punxere. Quapropter in urbe Selybria diebus Paschalibus transactis, ut melius se habere sensit, ad Philippopolim contendit: ubi cum Pannonum Legatis congressus, cum nihil eos sani adferre cognovisset, sed belli tantum inducias omni modo sollicitare, rebus infectis dimisit: iisque adjunxit Romanum quemdam, qui & Chaluphen repeteret, & nisi mox imperata facerent, Imperatorem rursum, Romanorumque exercitum præsto fore, minaretur. Ipse autem Sardicam progressus, copias contrahit: ubi dum moratur, hæc accidere.

Edit. Paris. pag. 154.

VI. Alexius qui Protostratoris tunc dignitate fungebatur, uti sæpius a me narratum est, jamdudum quidem defectionem molitus, tum vero illius convictus, resectis crinibus, Monachus factus est, & in Monticolarum quoddam Monasterium ex iis quæ ad Strymonem, in Monte Papicio, plurima sita sunt, amandatus. Quo in loco cum annos aliquot exegisset, vita tandem concessit. Sed unde, & qua de causa ad eam fortunam redactus ille fuerit, commemorabimus. Is cum in Ciliciam primum, summo cum imperio bello isti ab Imperatore præpositus, missus esset, ad Sul-

A διαιρεθέντες ἀλλήλοις, σφαῖραν σκύτους μὲν πεποιημένην, μήλῳ δὲ ἐμφερῆ τὸ μέγεθος, ἐς χῶρόν τινα ὕπτιον ἀφιᾶσιν, ὃς ἂν δηλαδὴ συμμετρησαμένοις αὐτοῖς δόξῃ, ἐπ' αὐτὴν οἷόν τι ἆθλον ἐν μεταιχμίῳ κειμένην, ἀπὸ ῥυτῆρος ἀντιθέουσιν ἀλλήλοις ῥάβδον ἐνδέξια χειριζόμενος ἕκαστος, συμμέτρως μὲν ἐπιμήκη, ἐς δὲ καμπτήν τινα πλατεῖαν ἄφνω τελευτῶσαν, ἧς τὸ μέσον χορδαῖς τισι χρόνῳ μὲν ἀφαυανθείσαις, ἀλλήλαις δὲ δικτυωτόν τινα ξυμπεπλεγμέναις διαλαμβάνεται τρόπον. σπουδὴ μέντοι ἑκάτερον πεποίηται μέρος, ὅπως ἂν ἐπὶ θάτερον προτερήσαντες μεταγάγωσι πέρας, ὃ δηλονότι ἀρχῆθεν αὐτοῖς ἀποδέδεικται. Ἐπειδὰν γὰρ ταῖς ῥάβδοις ἐς ὁποτερονοῦν ἐπειγομένη ἡ σφαῖρα ἀφίκηται πέρας, τοῦτο ἡ νίκη ἐκείνῳ
B τῷ μέρει γίνεται. Ἡ μὲν παιδιὰ τοιά δέ τις ἐστίν, ὀλισθηρὰ πάντη καὶ κινδυνώδης. Ὑπτιάζειν τε γὰρ ἀεί, καὶ ἰσχιάζειν ἀνάγκη τὸν ταύτην μετιόντα, ἐν κύκλῳ τε τὸν ἵππον περιελίσσειν, καὶ παντοδαποὺς ποιεῖσθαι τοὺς δρόμους, τοσαύταις τε κινήσεων ὑπεσχῆσθαι εἴδεσιν, ὅσαις δήπου καὶ τὴν σφαῖραν ξυμβαίνει. Ἡ μὲν δὴ παιδιὰ τοιά δέ τις ἐστί. Τῷ δὲ Βασιλεῖ δαιμονίως περὶ ταύτην στρεφομένῳ, πάνσωμον εἰς γῆν ἐνεχθῆναι συνέβη τὸν ἵππον. ὁ δὲ νέρθεν ὑπενεχθείς, ἔκαμνε μέν, καὶ πολλὰ ἐβιάζετο τοῦ πτώματος ἀναστῆναι. Οὐκ ἔχων δ' ὅπως τὸν ἵππον διωθήσαιτο ὁλόσωμον, ὥσπερ ἔφην, αὐτοῦ κατειλημμένον, μηρόν τε καὶ χεῖρα τῇ ἐκ τῆς ἐφεστρίδος ἐπιλήψει διετέθη κακῶς. οὕτω μέντοι μεγαλοψύχως ἤνεγκεν, ὡς
C καί τοι καιριώτατα πεπονθώς, ἀναστῆναί τε ταχέως, πολλῶν ἤδη περιεστάντων αὐτόν, καὶ τὸν ἵππον αὖθις ἀναθορεῖν, διαύλους τέ τινας σχολῇ ποιεῖσθαι ἐφ' ἱκανόν. Ἕως ἤδη σφοδροτέραν αἰσθόμενος τὴν ὀδύνην, ἐπὶ τὴν κλίνην ἦλθε. Τὸ δὲ ἐντεῦθεν οὕτω δὴ τὸ πάθος ἐπέτεινεν, ὡς ἐκ τῆς περιχυθείσης αὐτὸν τότε ἀθυμίας τῇ ὑστεραίᾳ μηδεμίαν τῶν τότε λελαλημένων ἢ πεπραγμένων μνήμην ἔχειν τινά. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον ἐγένετο. Ὁ δὲ δυοῖν ὕστερον ἡμέραιν ῥᾷον γεγονώς, ἐπὶ Ἀπάμειαν ἐφέρετο. Οἷα δὲ εἰκός, συμπτώσεως ἐκ τῆς ὁδοιπορίας γεγενημένης τινός, ὄγκος αὖθις ἀνέβη, καὶ ὀδύναι τοῦτον ἐκέντων συχναί. Καὶ δὴ ἀμφὶ πόλει Σηλυβρίᾳ τὰς Πασχαλίους διαγαγών, ἐπειδήπερ ᾔσθετο ἐν καλλίοσι γεγονώς, ἐπὶ τὴν Φιλίππου ἐφέρετο. Ἔνθα δὴ πρέσβεσι χρηματίσας ἐκ Παιόνων ἀφιγμένοις, ἐπειδὴ μηδὲν ὑγιὲς αὐτοὺς ἀ-
D παγγέλλειν ἔγνω, ἐκεχειρίαν δὲ μόνον καὶ ἀνοχήν τινα τοῦ πολέμου ἐκ παντὸς τρόπου πειρῶντας λαβεῖν, αὐτοὺς μὲν ἀπράκτους ἀπεπέμψατο, συμπέμψας αὐτοῖς καὶ Ῥωμαῖόν τινα, ἐφ' ᾧ τότε Καλούφην αἰτήσαιτο, καὶ εἰ μὴ τοῖς δεδογμένοις ἀγαπῷεν αὐτίκα, καὶ πάλιν ἀπειλῆσαι Βασιλέα καὶ τὸν Ῥωμαίων στρατὸν ὄψεσθαι. Ὁ δὲ ἐπὶ Σαρδικῆς γεγονώς, ἐνταῦθα τὰς δυνάμεις ἤθροισεν. Ἔνθα διατριβὴν ποιουμένῳ, συνέπεσέ τι τοιοῦτον.

ζ. Ἀλέξιος, ὃς τὴν Πρωτοστράτορος τότε, ὡς πολλάκις μοι ἐρρέθη, διεῖπεν ἀρχήν, ἐκ πολλοῦ μὲν ἀποστασίαν ὤδινε. τότε δὲ καταφανὴς γεγονώς, τὴν τρίχα ἐκάρη, καὶ ἐς τοὺς μοναχοὺς μεταθέμενος, ἐπί τι τῶν ὀρεστέρων ἀπήχθη σεμνείων, ἅπερ ἐπὶ Στρυμόνος ἐν ὄρει Παπι-
E κίῳ ἵδρυνται πλεῖστα. Ἔνθα ἐφ' ἱκανὸν διαγαγὼν ἀπεβίω. ἀλλ' ὅθεν τε, καὶ ἀπ' αἰτίας τίνος ἐς τοῦτο τύχης ὁ ἀνὴρ ἦλθεν, ἤδη λέγομεν. Οὗτος ὁπηνίκα ἐπὶ Κιλικίας ἐστέλλετο πρότερον, Αὐτοκράτωρ τοῦ πολέμου ἐκείνου πρὸς Βασιλέως ἀναδειχθείς, ἐπειδὴ εἰς Ἰκόνιον συγγεγονὼς τῷ Σουλτάν, εἰς τὸ φιλίαν αὐτὸν ἐπα-

A ἐπηγάγετο, καὶ τὰ εἰς τυραννίδα τείνοντα διελέξατο αὐτῷ πολλά. Γράμματά τε τὰ μὲν λαβὼν παρ' αὐτοῦ, τὰ δ' ἀντιδοὺς, ἐν οἷς τὰ δεδογμένα σφίσιν ἐγέγραπτο, τότε μὲν Κιλικίαν ἦλθε. χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐς Βυζάντιον ἐπανιὼν, ἐπειδή ποτε γραφαῖς ἐπαγλαΐσαι τῶν προαστείων αὐτῷ δωματίων ἀβουλήθη τινὰ, οὔτε τινὰς Ἑλληνικὰς παλαιοτέρας ἐνέθετο πράξεις αὐτοῖς, οὔτε μὴν τὰ Βασιλέως, ὁποῖα καὶ μᾶλλον τοῖς ἐν ἀρχαῖς εἴθισται, διεξελθεῖν ἔργα, ὅσα ἔν τε πολέμοις καὶ θηροκτονίαις αὐτὸς εἴργαστο. Τοσούτοις γὰρ αὐτὸν ξυμπλακῆναι συνέβη, καὶ τοιᾶσδε φύσιν ἀντικαταστῆναι θηρίοις, ὅσοις οὐδένα τῶν πώποτε γεγονότων ἠκούσαμεν. καὶ εἴ τι μὴ νόμων ἀποφέρομαι ἱστορικῶν, ὁποῖόν τι ἄρτι εἰς τοῦτο ἐξῆλθεν. Ἦν μὲν περὶ τροπὰς ἤδη χειμερινὰς, καὶ χιὼν κατὰ γῆς B τοσαύτη ἐπεσεσοίβαστο, ὡς φάραγγας μὲν, καὶ τὰς ἐν ὄρεσι στήραγγας πάσας ὑπερκρύπτεσθαι μονονουχί. Ὑπερβολῇ δὲ τῇ ἐκ τοῦ ψύχους μικροῦ καὶ πεπῆχθαι τὰ σώματα· ἀμέλει καὶ θηρία μὲν πάντα οὐκ ἔχοντα ὅπη προύψαιντο τὰς λόχμας, ἐξαναδῦντα ἀθρόα ὑπὲρ τῆς χιόνος ἐφέροντο. πτηνῶν δὲ ἀγέλαι οὐκέτι τοῖς πτεροῖς κεχρῆσθαι δυνάμεναι (συνεῖχε γὰρ ταῦτα ὁ κρύσταλλος, καὶ οἷόν τις δεσμὸς ἐπεκάθιζεν, ὡς ἐπὶ τῆς ἰξευτῶν ἐστιν ἰδεῖν) πεζαὶ λοιπὸν ἀντὶ πτηνῶν ᾖσαν, θηρσί τε καὶ ἀνθρώποις ἑτοιμότατον θήραμα κείμεναι. Βασιλεὺς δὲ θηρώμενος ἐπί τι τῶν Ἑῴων ἐξῄει χώρων. Δάματρις ἀκλῆσις ἐστίν. Ἐπὶ τοῦ ἔργου τοίνυν γεγονότι, μέγα τι χρῆμα θηρὸς ὑπαντᾷ, οὔπω μὲν λέοντος, οὐ γὰρ ξυνεχώρει C λέγειν, ἡ παρδαλῆ. Τοῦτο δὲ ἀφῃρεῖτο τό τε μέγεθος αὖ, καὶ ἡ πρὸς λέοντα ὁμοιότης. Ἦν οὖν διπλῆ τις καὶ ἐπαμφοτερίζουσα φύσις, πάρδαλις ἐν λέοντι, καὶ λέων ἐν παρδάλει, τεράστιόν τι μίγμα ποιοτήτων· ἐν τῷ γενναίῳ τὸ γοργὸν, τὸ θυμικὸν ἐν τῷ βλοσυρῷ, καὶ καθάπαξ πάντα δι' ἀλλήλων ἥκοντα τὰ ἀμφοῖν ἴδια. Ὁ μὲν δὴ θὴρ τοιοῦτος ἦν. Τῶν δὲ Βασιλεῖ ἑπομένων, ἐπειδὴ τοῦτον εἶδον, ἀπερρύησαν οἱ πλείους. ἦν γὰρ οὐδὲ ἰδεῖν τοῖς πολλοῖς ἀνεκτός. Ὡς δὲ καὶ ἀγχοῦ ἤδη ἐγένετο, οὐδεὶς ἦν τὸ λοιπὸν, ὃς τούτῳ ξυνίστατο. Ἀλλὰ Βασιλεὺς φευγόντων, ὃ παρήρτητο ξίφος ἑλκύσας, τὸν θῆρα πατάξων ἐφέρετο. πληγὴν τε αὐτῷ τοῦ μετώπου κατενεγκὼν, ἄχρι καὶ ἐπὶ στέρνα διήλασεν. Ὁ μὲν δὴ Βασιλεὺς τοιός δή τις ἐπὶ θηροκτονίαις ἐγένετο. Ἀλέξιος δὲ (ἐπάνειμι γὰρ D ὅθεν τὴν ἐκβολὴν τοῦ λόγου ἐποιησάμην) τούτων ἀφέμενος, τὰς τοῦ Σουλτὰν ἀνεστήλου στρατηγίας, νηπίως ἅπερ ἐν σκότῳ φυλάσσειν ἐχρῆν, ταῦτα ἐπὶ δωμάτων αὐτοὺς δημοσιεύων κατὰ τὴν γραφήν. Ὧν αἰσθόμενος Βασιλεὺς, ἐν ἰδιαζούσαις πολλάκις παραλαμβάνων αὐτὸν διατριβαῖς, παραινέσεις προσῆγεν, ὅπως ἂν ἀπάγῃ τῶν μελετωμένων αὐτὸν προθυμούμενος. Ὁ δὲ τοῦ σκοποῦ καὶ πάλιν ἀπρὶξ εἴχετο. Καὶ δὴ ἄνδρα Λατῖνον μὲν γένος, γόητα δὲ καὶ πολλὰ τὰ δαιμόνια πράγματα θαμὰ συγκαλῶν ὡς ἑαυτὸν, διωμιλεῖτό τε αὐτῷ γνησιώτατα ἤ, καὶ ἀπορρήτων ἐκοινώνει σκεμμάτων. Τὸ δὲ ἦν, ὅπως ἂν Βασιλεὺς ἐς ἀεὶ ἀ- E παιδίαν δυστυχοίη· φάρμακά τε πρὸς τοῦ κακοδαίμονος ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις ἐλάμβανε πολλὰ, καὶ οὐκ ἔληγε τὰ τοιαῦτα ἐνεργολαβῶν ὁ ταλαίπωρος. Δι' ἃ καὶ πάλιν ὠνείδιζέ τε αὐτὸν Βασιλεὺς καὶ τὴν παράνοιαν ἤλεγχεν. Ὁ δὲ μεταμελος γεγονέναι δό-

A tanum, dedita opera, Iconium venit, & benevolentia illius conciliata, de arripienda tyrannide cum eo consilia agitavit. Scriptisque vicissim datis & acceptis, quæ pacta ab iis facta continebant, in Ciliciam rediit. Interjecto deinde tempore reversus Byzantium, cum suburbanam quamdam ex suis domum variis picturis exornare statuisset, non Græcanicas quidem veteres Historias in ea depingi curavit, aut præclara Imperatoris facinora, uti solent maxime qui in dignitatibus sunt constituti, vel quæ in bellis, vel in ferarum cædibus ille ediderat. Cum tot enim & omnis generis conflixit feris, quot neminem eorum, qui umquam vixere, audivimus: & si fas est leges transgredi Hi- B storicas, unum ex his exemplum producam. Sub hyemis tempus, cum densa adeo in terram nix decidisset, ut ea omnes prope montium obducerentur convalles: & immenso frigore corpora propemodum constringerentur, cunctisque animalibus ubi sese occultarent, nulla superessent latibula: passim, magnoque numero, super nivem ferebantur. Ad hæc avium greges, alis inutilibus, quas tamquam vinculum astrinxerat glacies, uti videre est in aucupiis, alarum loco pedibus ibant, feris hominibusq; paratissima præda. Exiit autem venatum Princeps in regionem quamdam Orienti obversam, cui Damatris nomen est. Cumq; in hac exercitatione occuparetur, obviam venit in- C gentis magnitudinis fera, non leo quidem; neque enim id dici sinebat pantheræ maculosa cutis: quam ipsam rursus appellationem molis granditas, similitudo leonis auferebat. Duplex erat igitur, & utrique conveniens natura, panthera in leone, & leo in panthera, portentosa quædam qualitatum commixtio. Generositati aderat ferocitas, iracundia crudelitati, omniaque adeo, quæ diversa licet inter se, utrique propria sunt animanti. Ejusmodi igitur erat fera ista: quam simul ac viderunt qui Imperatorem subsequebantur, diffugerunt plerique. Nemo quippe ferme erat, qui in eam oculos inferre, aut cum prope jam adfuit, cum illa congredi auderet. Sed Imperator iis fugientibus, stricto quo succinctus erat, gladio, ad percutiendam feram accur- D rit, ictumque capiti illatum ad pectus usque adegit. Talem se quidem Princeps in ferarum cædibus ac venationibus gerebat. Cæterum Alexius (redeo enim unde eram digressus) his omissis, res a Sultano præclare gestas, quasque adeo oportuisset silentio premi, stolide illa in ædibus exarata ac depicta omnium oculis exponebat. Id ubi rescivit Imperator, in secreta eum colloquia assumptum sæpius admonuit, uti ab incœpto desisteret. At ille non modo obstinatius prioribus institit consiliis, sed & virum gente Latinum, præstigiatorem, inque magicis artibus mire versatum, crebro ad se vocans, cum eo familiariter conversatus est; & de secretis suis consiliis communicavit: quorum il- E lud erat præcipuum, ut Imperator in perpetuum liberis careret, atque in eum finem multa ab scelerato homine accepit pharmaca, neque hisce rebus operam dare destitit miser: propter quæ increpavit illum denuo Imperator, & amentiam ejus redarguit. Verum eum

Edit. Paris. pag. 156.

primo pœnitere visus esset, rursum tamen ad priorem mentem rediit. Parvo enim interlapso tempore, magum istum convenit iterum, & de iisdem rebus consuluit. Aliquando vero cum Constantino Duca congressus, qui & ipse Imperatoris ex sorore neptim uxorem duxerat, *Vir optime*, inquit, *si tibi est animus eadem nobiscum sentire, neminem a vobis superaturum scito*. Sed istud quidem necdum propalam, alterum vero longe manifestius dictum illi est. Alexium, Casianus, cum præter decorum segniter remisseq; admodum, bello incumbentem Hungarico adverteret, quo tempore cum Bela in Hungaria militabat, illum conveniens, adhortationibus incitare ad id animum ejus voluit. At is in secretum hominem abducens, *Quæris*, ait, *quam ob rem a prœliis ut plurimum abstineam? quia me generis nimirum humani cum maxime miseret*. Altero deinde nescio quid ad hunc sermonem reponente, hæc subjecit ille: *Quassatam delere Romanos volens Princeps, imprudenter, quidquid inde accidat, eos me in atrocissima educere prœlia imperat. Tu vero, si hæc tacueris, amicus nobis eris*. Ita quidem is locutus. Sed Casianus omnia hæc Imperatori retulit. Et id quidem primum; istud vero quod novissime factum est, ejusmodi fuit. Plurimi e Scythis, qui auxilio Romanis venerant, cum primo de stipendiis ac præstatione multum prius contendissent, tardem acquievere. At Protostrator hos occulte, pecuniis inducit, ut se in patriam redire fingerent: nocte autem concubia, tabernaculum Imperatoris frequentes adorirentur, impugnarentque. Hæc sic proposita sunt & deliberata. Cæterum famulus quidam ex iis, qui in tentorio illi ministrabant, statim atque ejusmodi consilia intellexit, confestim ad Thomam Eunuchum, Principi hacce ætate fidissimum, properat, indicatque quod agitabatur. Is vero omnem eum sermonem Principi refert, & mox ipsum quoque ei famulum sistit. Nec dum etiam fidem dictis præstare voluit Imperator, donec mane Scythæ nulla de causa diffluere ac recedere cœperunt; quos tamen pollicitationibus aggressus, in fide tandem retinuit. Ad Alexium vero misit, qui eum comprehenderent, statimque in vincula miser conjectus est. Non multo post venere ad eum viri dignitatibus illustres, Joannes Ducas, & Michael qui hac ætate Logotheta erat, ad hæc Thomas Eunuchus, & Nicephorus & ipse unus ex Veli Judicibus, cognomine Caspax. Proposuere autem tria illi crimina, & an utri horum posset respondere, ab illo petierunt. Sed ubi ista audivit, omnium se reum confessus est: rogavitque uti sibi integrum esset, positis capillis, divinisque perceptis mysteriis, id potissimum agere, quod judicio decerneretur. Ex quibus misericordia commotus Princeps, Monachum tonderi jussit. Hunc fortunæ exitum res Alexii habuerunt.

VII. Imperator autem, Hungarico exercitu ad Sitmium transeunte, copias eo misit, quibus præfuere tum alii Romani Duces, tum Andronicus sororis suæ filius, cognomento Contostephanus: bello isti summo cum imperio præfectus. Huic potissimum quomodo acies instruenda foret præscripsit, & qua ratione bellum istud conficiendum, tam-

Edit. Paris. pag. 56.

A ξας, ὁ αὐτὸς καὶ πάλιν ἦν. ὀλίγον γὰρ διαλιπὼν χρόνον, προσελάμβανε αὖθις τὸν δαιμονιώδη ἐκεῖνον, καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ἐβουλεύετο. Κωνσταντίνῳ δέ ποτε τῷ Δούκᾳ συγγενομένῳ, ὃς καὶ αὐτὸς Βασιλέως ἔγημεν ἀδελφιδῆν, Ὦ βέλτιστε, ἔφη, εἴ σοι βουλητὸν ἔσται, γνώμης κοινωνήσειν μιᾶς, οὐκ ἄν τις ἔφη ἴσθι περιγενέσθαι ἡμῶν χροίη. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὔπω σφόδρα καταφανῶς εἴρηται. Ἕτερον δὲ πολλῷ τινι ἐναργέστερον. Ἀλέξιόν ποτε ὁ Κασιανὸς, ἐπειδὴ πέρα τοῦ προσήκοντος ἀκμῆ ἐκπίπτοντα τοῦτον ἐς τὸν κατὰ Οὔννων πόλεμον ἑώρα, ἡνίκα ξὺν τῷ Βελᾷ ἐπὶ Οὐννικῆς ἐστράτευε, προσελθὼν αὐτὸν ἐς τοῦτο παρορμᾶν ἐπεχείρει. Ὁ δὲ παραλαβὼν ἰδίᾳ τὸν ἄνθρωπον, Πυνθάνῃ, ἔφη οὗ ἕνεκα πολέμων αὐτὸς ἀπέ-
B χομαι τὰ πολλά; ὅτι φειδὼ τοῦ ἀνθρωπίνου πολλὴν ἔχω γένους παρ' ἐμαυτῷ. τοῦ δὲ καί τι πρὸς τὸν λόγον τοῦτον ἐπενεγκόντος, ἔφη ἐκεῖνος, Ὅτι Βασιλεὺς ἐκτρῖψαι θέλων τὸ Ῥωμαϊκὸν, ἀπροοράτως, ὅπῃ ἂν τύχῃ, ἐπὶ μάχας αὐτὸ εἰσωθεῖν ἐπιλαβέ μοι ἐχυράς. σὺ δὲ, εἴ μοι τὸν λόγον τηρήσῃς τοῦτον, φίλος ἡμῖν ἔσῃ. Ὁ μὲν τοσαῦτα εἶπεν. Ὁ δὲ Κασιανὸς Βασιλεῖ ταῦτα ἐμήνυσεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρότερον. ὃ δὲ τελευταῖον εἰργάσατο, τοιόνδε τι ἐγένετο. Σκυθῶν ὅμιλος ἐπὶ συμμαχίᾳ Ῥωμαίοις ἀφικόμενοι, περὶ τῶν συντάξεων πολλὰ πολυπραγμονήσαντες πρότερον, εἶτα δὴ κατέθεντο. Ἀλλ' ὁ Πρωτοστράτωρ ἰδίᾳ τούτοις ἐντυγχάνων, χρήμασιν ἀναπείθει προσποιήσασθαι μὲν εἰς ἤθη
C τὰ πάτρια παλινοστεῖν· ἐπειδὰν δὲ ἀωρὶ τῶν νυκτῶν ἤδη γένηται, ἀθρόως τῇ βασιλείῳ ἐπιθέσθαι σκηνῇ, ἔργου τε ἔχεσθαι. Τέθειτο δὴ ταῦτα καὶ βεβούλευτο. Ἀλλὰ παιδάριόν τι τῶν ἐπὶ σκηνῆς αὐτῷ ὑπηρετουμένων, ἐπειδήπερ ἔγνω τὴν ἐπιβουλὴν, σπουδῇ ἐς τὸν ἐκτομίαν Θωμᾶν παρελθὸν, ὃς εὐνούστατος Βασιλεῖ τηνικάδε ἐτύγχανεν ὤν, ἐμήνυσεν αὐτῷ τὸ σκέμμα. Ὁ δὲ εἰς Βασιλέα τὸν πάντα λόγον παραγαγὼν, εἶτα παρεστήσατο αὐτῷ καὶ τὸ παιδάριον. Οὐ μὲν ἔτι τοῖς λεγομένοις Βασιλεὺς πιστεύειν ἤθελεν, ἕως ἕωθεν οἱ Σκύθαι ἀπ' αἰτίας οὐδεμιᾶς ἀποχωρεῖν ἤρξαντο. αὐτοὺς μὲν οὖν ὑποσχέσεσιν ὑπελθὼν, ἐπισχεῖν ἠδυνήθη. Ἐπὶ δὲ Ἀλέξιον τοὺς αὐτὸν
D αὐτίκα συλληψομένους ἔστελλε, καὶ ταχὺ δεσμώτης ἦν ὁ ταλαίπωρος. Μετ' οὐ πολὺ μὲν Βασιλέως κελεύσαντος, ἄνδρες τῶν ἐπὶ δόξης παρ' αὐτὸν ἦλθον, Ἰωάννης τε ὁ Δούκας καὶ Μιχαὴλ, ὃς Λογοθέτης ἐκείνου τοῦ χρόνου ἦν· πρὸς δὲ καὶ Θωμᾶς ὁ ἐκτομίας, Νικηφόρος τε τῶν ἐκ τοῦ Βήλου κριτῶν εἷς ὢν καὶ αὐτὸς, ἐπώνυμον Κάσπαξ. ἐκόμιζον δὲ αὐτῷ ἐγκλήματα τρία, ὧν ὁποτέρῳ ἀπαγορεύσασθαι δύναιτο ἐκέλευον ἀνειπεῖν. Ὁ δὲ ἐπειδὴ ταῦτα ἤκουσεν, ἅπασιν ἑαυτὸν ὑπεδίκαζε. παρεκάλει τε ἀποθεμένῳ πρότερον, τῶν θείων τε μεταλαβόντι μυστηρίων, χρῆσθαι λοιπὸν αὐτῷ, ὅ τι ἂν τῇ δίκῃ δοκῇ. Ἐφ' οἷς οἰκτισάμενος αὐτὸν Βασιλεὺς, μο-
E ναχὸν ἔκειρε. Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὸν Ἀλέξιον ἐνταῦθα τύχης ἐτελεύτησε.

ζ. Βασιλεὺς δὲ, Οὐννικῶν στρατευμάτων ἐπὶ Σέρμιον διαβάντων, δυνάμεις ἐνταῦθα ἔπεμψεν, ὧν ἦρχον ἄλλοι τε τῶν Ῥωμαίων Στρατηγῶν, καὶ δὴ καὶ Ἀνδρόνικος, ὁ Βασιλέως ἀδελφιδοῦς, ᾧ Κοντοστέφανος ἐπώνυμον ἔκειτο, Αὐτοκράτωρ τοῦ πολέμου τοῦδε πρὸς Βασιλέως καταστάς. ἀπέσταλτο δὲ αὐτῷ, ὅπως παρατάξασθαι χρεὼν, καὶ ὅπῃ τὸν πόλεμον τόνδε διαθέσθαι, καθάπερ ἐν

πίνακι ἀνεζωγράφηται. Ἀνδρόνικος δὲ ἐπὶ Σάον διαβὰς, ἐπειδὴ ἄγχιστα τῶν Οὔννων ἐγένετο τοῦ στρατοπέδου, τοιά δέ τινα ἐποίει. κατασκόπους μὲν καὶ σκοποὺς, ὁποῖα εἴθισται, εἰς τὸ τῶν πολεμίων καθιέναι στράτευμα, ἥκιστα σύμφορον ἔγνω. Τῶν δέ τινας Ῥωμαίων ἐκέλευε πρὸ τοῦ στρατοπέδου ἐλθόντας πειρᾶσθαι ὅπως ζωγρείας τινὰ πολεμίων ἑλόντας ἀγάγοιεν. Οἱ μὲν οὖν κατὰ τὸ κελευσθὲν ἐν χερσὶ πολέμιον ἔχοντες ἐπανῆλθον. Ὁ δὲ ἀνεπυνθάνετο τούτου, ὅπως τε δυνάμεως ἔχοντες ἐπὶ Σίρμιον ἀφίκονται Οὖννοι· καὶ τί ποτε βουλομένοις αὐτοῖς ἐστί. Πάντα τοίνυν ἐς τὸ ἀληθὲς ἐκεῖνος διεξῄει. Ἄρχουσι μὲν, ἔφη, τῆς στρατιᾶς ἑπτὰ καὶ τριάκοντα τῶν παρ' ἡμῖν στρατηγούντων ἀνδρῶν. Τὸ δὲ ἐφ' ἅπασι κράτος Διονύσιος ἔχει. Ἡ γε μὴν στρατιὰ ἐς πεντεκαίδεκα τὰς πάσας ἤθροισται χιλιάδας, ἀνδρῶν καταφράκτων ἱππέων, τοξοτῶν τε καὶ πελταστῶν. Οὕτω δὲ θάρσους περιέστιν αὐτοῖς, ὡς μηδὲ τὴν πρώτην Ῥωμαίους ὑποστήσεσθαι κατὰ νοῦν ἔχειν. Τούτων Ἀνδρόνικος ἀκούσας, αὐτὸν μὲν ἀφῆκε πορεύεσθαι, Διονυσίῳ ἀγγελοῦντα, ὡς Βασιλεὺς οὐκέτι φέρειν δεδυνημένος ὅσα εἰς Ῥωμαίους σφίσι διημάρτηται, ἰδοὺ πάρεστι, δίκην ἐπιθήσων τὴν δέουσαν. Τὸν δὲ Ῥωμαίων στρατὸν ὅπλα περιθέμενον ἐξῆγε τοῦ χάρακος. Ἐτάξατο δὲ ὧδε. Σκύθας μὲν καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ Περσικοῦ ἡγεῖσθαι ἐκέλευσεν, ἱππεῦσιν ἅμα ὀλίγοις, οἳ σὺν τοῖς δόρασι μάχονται. ἑξῆς δὲ ἑκατέρωθεν Ῥωμαίων εἵποντο φάλαγγες, ὧν Κοκκοβασίλειος ἦρχε καὶ Φιλοκάλης, πρὸς δὲ καὶ Τατίκιος, καὶ ὃν Ἀσπιέτην ἐκάλουν. Κατὰ νώτου δὲ αὐτοῖς ὁπλῖται ἐπορεύοντο ἀναμὶξ τοξόταις, καὶ Περσῶν φάλαγξ ὁπλοφοροῦσα. μετὰ δὲ τούτους ἀμφοτέρωθεν Ἰωσήφ τε ὁ Βρυέννιος ἐπορεύετο, καὶ Γεώργιος ὁ Βρανᾶς, Δημήτριός τε ὁ τούτου ἀδελφὸς, καὶ Κωνσταντῖνος ὁ Ἀσπιέτης, ἀνὴρ Σεβαστός. Ἑξῆς δὲ Ἀνδρόνικος ὃς Χαρτουλάριός τε Βασιλεῖ ἦν, ἐπίκλησιν Λαμπαρδᾶς, καὶ * ἐπιλέκτοις ἅμα Ῥωμαίοις καὶ Ἀλαμανοῖς, ἔτι δὲ καὶ Πέρσαις. κατόπιν δὲ Ἀνδρόνικος ὁ Στρατηγὸς ἐπορεύετο, σὺν ἄλλοις τε πολλοῖς ὀνόματος ἀξιωμένοις ἀνδράσιν (οἷς ἔθος ἀεὶ ὑπὸ Βασιλεῖ πολεμοῦντι τετάχθαι ἦν) καὶ Ἰταλοῖς τοῖς ἐκ τοῦ μισθοφορικοῦ, καὶ δὴ καὶ Σερβίοις, οἳ κατόπιν αὐτοῦ εἵποντο, δόρατά τε προβεβλημένοι καὶ ἐπιμήκεις ἀσπίδας. Οὕτω ταξάμενοι Ῥωμαῖοι ἀθρόοι ἐχώρουν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν χῶρον ἦλθον, ἔνθα Διονύσιος τὸν τύμβον ἐγείρας ἔτυχε, τῶν ἵππων ἀποβάντες, ἀνῴμωξάν τε θερμῶς, καὶ πίστεις ἀλλήλοις ἔδοσαν ὑπὲρ τοῦ ὁμοφύλου τεθνάναι καὶ συγγενοῦς ἕκαστον. Διονύσιος δὲ ἐπειδὴ προσιέναι Ῥωμαίους ἐπύθετο, θάρσους ὑποπλησθεὶς, σὺν εἰρωνείᾳ πολλῇ ἀκρατίζεσθαι Οὔννους ἐκέλευσεν, εἰς ὑγείαν τὴν Ῥωμαίων προπιόντας τὸ ἔκπωμα. Οἱ δὲ ἀναστάντες, ἔπιόν τε σπουδῇ, καὶ ἐπὶ τοῖς ὅπλοις ἐγίνοντο, τρόπῳ τε τῷ συνήθει ἐτάττοντο. Ἔθος γὰρ αὐτοῖς ἐστὶν ἀεὶ, τοὺς ἐν σφίσι λογάδας τὴν ἐμπροσθίαν πληροῦν φάλαγγα· ὃ πάλαι Βασιλεὺς εἰδὼς, ἀνάπαλιν Ἀνδρονίκῳ τὴν παράταξιν ποιεῖσθαι ἐκέλευσεν. Ἐπειδὴ γοῦν ἐγγὺς ἀλλήλων ἐγένοντο τὰ στρατεύματα, ἐκέλευσεν Ἀνδρόνικος τοὺς ἐμπροσθίους τῶν ταγμάτων ὑποχωρεῖσθαι Οὔννοις. Ἐπειδὰν δὲ κατ' αὐτῶν ὁρμηθέντας ἴδοιεν, φεύγειν

A quam in tabella delineavit. Andronicus ergo cum trajecisset Samem, castrisque Hungarorum appropinquasset, talia facere instituit. Cum speculatores quidem, & exploratores, uti vulgo solet fieri in hostium mittere exercitum haud consultum putaret, Romanorum aliquot præmisit, qui ante castra procederent, iisque imperavit, ut captivum aliquem hostium incursione abducerent. *Edit. Paris. pag. 158.* Illi igitur, uti jussum fuerat, capto hoste, rediere. Tum vero abeo sciscitatur, cum quantis copiis ad Sirmium accessissent Hungari, & quid demum ii facere constituissent. Omnia itaque nude vereque ille enarrans, *Præsunt*, inquit, *huic exercitui septem & triginta militiæ apud nos Duces: sed omnibus su-* B *premo jure imperat Dionysius. Totus vero exercitus quindecim ad summum bellatorum millibus constat, partim equitum cataphractorum, partim sagittariorum & peltastarum. Tanta vero iis inest audacia, ut ne primum quidem illorum impetum sustinere posse Romanos sibi persuadeant.* His auditis, dimittitur ab Andronico, nunciaturus Dionysio, Imperatorem, cum ferre amplius non possit illius in Romanos delicta, præsto esse, quo pœnam ab ipso congruam repposceret. Inde milites arma capere jussos castris educit, aciemque hac ratione instruit. Scythas, & maximam Persarum partem, cum paucis equitibus, qui hastis decertant, præcedere jubet. Inde a lateribus Roma- C norum sequebantur phalanges, quibus præerant Coccobasilius & Philocales, prætereaque Tatticius, & quem Aspietem vocabant. Horum a tergo ibant gravioris armaturæ milites, sagittariis intermixti, & Persarum turma gravis armaturæ. Post istos utroque a latere Josephus Bryennius & Georgius Branas incedebant. Item Demetrius ejus frater, & Constantinus Aspietes, vir Sebasti dignitate auctus: inde Andronicus Principis Chartularius, cognomento Lampardas, cum delectis simul Romanis & Alemannis, necnon & Persis. In postrema denique acie erat Andronicus supremus Dux, cum aliis multis inclyti nominis viris (quales Imperatori in bellum eunti adesse semper moris est) D & Italis stipendiariis, itemque Serviis, qui pone sequebantur, hastis armati, & longioribus clypeis instructi. Hunc in modum ordinato exercitu Romani, iter instituunt. Ubi vero ad locum venere, in quo Dionysius occisorum militum tumulum erexerat, equis desilientes, graviter ingemuere, fidemque sibi invicem obstrinxere, pro contribulibus ac consanguineis se quemque moriturum. Dionysius vero ubi adventare Romanos audivit, fiducia quadam prætumidus, cum multa irrisione vinum ebibere Hungaros jussit, & ut pocula ad Romanorum sanitatem & incolumitatem propinarent. Il- E li surgentes confestim ea hausere, sumptisque armis, consuetum ordinem resumpsere. *pag. 159.* Mos enim semper apud eos obtinet, ut præcipui, optimique in prima phalange locentur. Quod jam pridem edoctus Imperator, contrario aciem modo instituere Andronico præceperat. Postquam igitur sibi invicem proximi fuere exercitus, iis qui in fronte stabant præcepit Andronicus, ut Hungaros retro imponerent: & simul ac in se illos irruere cernerent, terga darent,

A non recta quidem ad Romanorum exercitum, sed oblique magis in latera, ut sic utramque in partem distracti Hungari, medium phalangis locum vacuum relinquerent. Sed illi, facta ab hostibus irruptione, statim effuse fugiunt, usque dum ad Savum pervenere. Perstitere vero Romanorum integræ duæ in sinistra acie cohortes, quas Coccobasilius & Taticius regebant: cæteræ omnes jam inclinatæ. At Demetrius Branas, suis dissipatis, cum octoginta relictus, hostibus sese intulit; & fortissime dimicans, accepto in capite lethali vulnere, concidit, captusque ab Hungaris, in eorum castra relatus est. Frater autem illius Georgius hostium multitudine conterritus, prælium conserere B non ausus est. Sic quidem sinistra Romanorum acies in fugam inclinavit: dextra vero sinistram Hungarorum invadens, omnino hanc fudit. At Dionysius ubi hæc advertit, eos, qui Andronicum Ducem circumstabant, adoriri statuit. Sed ea suis complures conterriti, ad se equitatum continuo evocarunt. Quæ ut rescivit Dionysius, timiditatem ipsis exprobrat, simulque obtestatur, ut ibi consistant, ne pavorem suum Romanis proderent. Andronicus autem Lampardas quæ parabantur videns, veritus ne si alio abiret, Dionysii copiæ Andronicum Ducem opprimerent, necessarium duxit cum ipso primum Dionysio manus conserere. Cumque invicem concurrerent, sublatus conC tinuo est clamor, tumultusque passim factus: impactæque jam in clypeos hastæ frustratim discissæ decidebant in terram. Romani autem, etsi qui sub altero Brana Georgio erant, jam accessissent, fatiscebant tamen. Ut id percepit Dux Andronicus, ne sir, qui cum Lamparda dimicabant, omnino fusis ac devictis, tota in se belli moles incumberet, cum hostibus pugnare instituit: adeoque atrox concitatur prælium, ut primo conflictu Romanorum quidem octoginta, Barbarorum autem multo plures ceciderint. Sed enim Romani incredibili constantia sustinentes certaD men, tandem eos propria virtute in fu-

Edit. Parif. pag. 160.

gam verterunt. Tanta vero Barbarorum extitit cædes, ut contecta prope occisorum cadaveribus camporum planicies fuerit. Hastis namque suis in frustra conscissis, fractisque gladiis, miserorum capita clavis contundebant. Tum etiam captum in eo prælio vexillum, quod propter sui magnitudinem curru a Barbaris vehebatur, ut & Dionysii equus cum omni armatura, cum ipse vix, ac nescio qua ratione, periculum effugisset. Quotquot etiam Barbarorum fugam inire potuerunt, ubi ad flumen pervenere, a classe Romana capti sunt. E Vivi ergo in manus venerunt, ex Ducibus quidem, quos ipsi Zupanos vocant, quinque: milites octingenti, atque in iis complures nobili loco nati, aliique illustres viri: aliquot autem millia in hoc prælio cecidere. Nemo fuit Romanorum, qui non fortia suapte manu ediderit facinora, præ cæteris tamen Joannes Contostephanus & Andronicus Lampardas. His strenue con... rebur, quoniam adulta non erat, ... ntra concessit Romanus exercitus, ... ctis eo captivis Hungaris, allatisque secum loricis ad duo millia Ga-

A λοιπὸν, οὐ μέντοι κατ' εὐθὺ τοῦ Ῥωμαίων στρατεύματος, ἀλλὰ κατὰ τὰ πλάγια μᾶλλον, ὡς ἂν οὕτως ἐπὶ θάτερα σχισθέντες Οὖννοι, κενὴν τὴν μέσην τῆς φάλαγγος ἀπολείποιεν χώραν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ἅμα τῇ προσβολῇ νῶτα δόντες, ἔφευγον ἀκρατῶς, ἕως ἐπὶ Σάον ἦλθον. Ἀντέσχε δὲ Ῥωμαίοις τέλεον μὲν δύο τῶν ἐν ἀριστερᾷ ταγμάτων, ὧν Κοκκοβασίλειος καὶ Τατίκιος ἦρχον. τὰ λοιπὰ δὲ παρακεκλίνεντο ἤδη· καὶ Δημήτριος μὲν ὁ Βρανᾶς, τῶν σὺν αὐτῷ ἐσκεδασμένων, σὺν ὀγδοήκοντα ἀπολειφθεὶς, τοῖς πολεμίοις συνέμιξεν. Ἡρωϊκῶς τε ἀγωνισάμενος, αὐτοῦ ἔπεσε καιρίαν κατὰ τοῦ προσώπου πληγεὶς, αἰχμάλωτός τε γεγονὼς εἰς τὸ Οὔννων ἀπενήχθη στρατόπεδον. Ὁ δέ γε ἀδελφὸς αὐτοῦ Γεώργιος B πρὸς τὸ ὑπερβάλλον τοῦ πλήθους διευλαβηθεὶς, οὐκ ἐθάρρησε τῆς συμπλοκῆς. Τὰ μὲν δὴ εὐώνυμα τοῦ στρατοῦ οὕτω Ῥωμαίοις πρὸς ὑπαγωγὴν ἔκλινε. Τὰ δὲ τῶν δεξιῶν τοῖς ἐν ἀριστερᾷ ἐπιθέμενα Οὔννοις, ἐτρέψαντο τούτους περιφανῶς. Διονύσιος οὖν ἐπειδὴ ταῦτα εἶδε, τοῖς περὶ τὸν Στρατηγὸν Ἀνδρόνικον ἐπιθέσθαι διενοεῖτο. Ἀλλὰ τῶν σὺν αὐτῷ πολλοὶ ἀποδειλιᾶν ἤρξαντο, ὅθεν καὶ ἀνεστείραζον σφίσι τὴν ἵππον. Γνοὺς δὲ ὁ Διονύσιος, ὠνείδιζε μὲν τὴν ἀνανδρίαν αὐτοῖς, παρεκάλει δ' ὅμως αὐτοῦ ἵστασθαι, ὡς μὴ κατάφωρον τὴν δειλίαν Ῥωμαίοις ποιήσωσιν. Ἀνδρόνικος δὲ ὁ Λαμπαρδᾶς τὰ πρασσόμενα κατιδὼν, δείσας τε μὴ σὺν τῷ Διονυσίῳ πλῆθος, αὐτοῦ ἐφ' ἕτερα χωρήσαντος, Ἀνδρονίκῳ λοιC πὸν ἐμπεσεῖται τῷ Στρατηγῷ· δεῖν ἔγνω Διονυσίῳ πρότερον αὐτὸς συμπλακῆναι. ἐμπεσόντων δὲ ἀλλήλοις, θροῦς ἠγέρθη, καὶ πάταγος ἐπεῖχε πάντα, καὶ τὰ δόρατα πρὸς ταῖς ἀσπίσιν ἀποκαυλιζόμενα, χαμαὶ ἔπιπτεν. Ῥωμαῖοι δὲ καίτοι τῶν ὑπὸ θατέρῳ Βρανᾷ τῷ Γεωργίῳ ταττομένων συνελθόντων αὐτοῖς, ἔκαμνον ὅμως. Ἀνδρόνικος τοίνυν ὁ Στρατηγὸς, ἐπειδὴ τοῦτο συνεῖδεν, ὡς μὴ κατακράτος καὶ τῶν σὺν τῷ Λαμπαρδᾷ ἡττημένων, ἐπ' αὐτὸν ἡ ἀγώνισις στήσεται πᾶσα, συρρήγνυται τοῖς πολεμίοις, καὶ γίνεται καρτερὰ προσβολὴ, ὡς παρὰ τὴν πρώτην Ῥωμαίων μὲν ὀγδοήκοντα πεσεῖν, βαρβάρων δὲ πολλῷ τούτων πλείους. Ἀλ-D λὰ Ῥωμαῖοι σὺν ἀφάτῳ τινὶ καρτερίᾳ τὸν ἀγῶνα ὑφιστάμενοι, τέλος ἐτρέψαντο τούτους ἀρετῇ τῇ σφετέρᾳ. Τοσοῦτος μέντοι βαρβάρων φόνος ἐγένετο, ὡς τὰς ἐνταῦθα πεδιάδας μικροῦ περιστρωθῆναι τοῖς θνησιμαίοις. Τῶν γὰρ δοράτων σφίσι κλασθέντων, καὶ θρυβέντων ἤδη τῶν ξιφῶν, ταῖς κορύναις ἀλόων κακοδαίμοσι τὰς κεφαλάς. ὅτε δὴ τότε σημεῖον ἡρέθη, ὃ πάμμεγα τοῖς βαρβάροις τούτοις ἐπὶ ἁμάξης ἐφέρετο, καὶ ὁ Διονυσίου ἵππος σὺν τῇ πανοπλίᾳ, μόλις ἐκείνου καὶ τρόπῳ, ὅνπερ αὐτὸς εἰπεῖν οὐκ ἔχω, τὸν κίνδυνον πεφευγότος. Ὅσοι μέντοι βαρβάρων διαδρᾶναι πως ἴσχυσαν, παρὰ τὸν ποταμὸν ἰόντες, ἁλίσκοντο πρὸς τοῦ Ῥωμαίων ναυτι-E κοῦ. Ἑάλωσαν τοίνυν ζωγρείᾳ Στρατηγῶν μὲν, οὓς αὐτοὶ Ζουπάνους καλοῦσι, πέντε, στρατιωτῶν δὲ ἀμφὶ τοὺς ὀκτακοσίους. πολλοὶ δὲ ἦσαν καὶ ἐν αὐτοῖς τῶν εὖ τε γεγονότων, καὶ ἄλλως ἐπιφανῶν. Ἔπεσον δὲ καὶ πλεῖσται χιλιάδες ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ. Οὐκ ἦν οὐδεὶς Ῥωμαίων, ὃς οὐ πολλῶν αὐτόχειρ ἐγένετο ἀριστέων. Πάντων γε μὴν μάλιστα Ἰωάννης τε ὁ Κοντοστέφανος, καὶ Ἀνδρόνικος ὁ Λαμπαρδᾶς. Ταῦτα κατορθωκὼς ὁ Ῥωμαίων στρατὸς, ἐπειδήπερ ἀμφὶ τῆς νυκτὸς ἦν, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρησαν, ἄγοντες τούς τε τῶν Οὔννων αἰχμαλώ-

τας, καὶ θώρακας ἐς δισχιλίους. Κράνη γε μὴν καὶ ἀσπίδας καὶ ξίφη, οὐδ᾽ ἂν ἀριθμεῖν ἐδυνήθη τις. Τὴν μὲν νύκτα ἐκείνην ἐπὶ τούτοις ηὐλίσαντο. Αὐγαζούσης δὲ ἤδη τῆς ἡμέρας, τοῖς ὅπλοις ἐνδεδυκότες, εἰς τὸ τῶν Οὔννων ἀφίκοντο χαράκωμα. Ἐπεὶ δ᾽ ἀνδρῶν ἔρημον εὗρον αὐτό, σκυλαγωγήσαντες ἀνέστρεψαν. Ὁ μὲν δὴ κατὰ Οὔννων πόλεμος ἐνταῦθα τέλος ἔσχεν.

η'. Ὁ δὲ Βασιλεὺς τῶν τειχίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπεμελεῖτο, μέρεσι πολλοῖς ὑπὸ χρόνου καμνόντων, καὶ ὑδάτων ἐνδείας κατεχούσης αὐτήν, ἀνεκάθηρέ τε σὺν ἐπιμελείᾳ τοὺς ὀχετούς· καὶ ἐπειδὴ τὰς παλαιτάτας στοάς, αἳ τοὔδωρ ἐπὶ Βυζάντιον ἦγον πάλαι, πεπτωκυίας ἀνεγείρειν δυσεργόν τι καὶ χρόνου πολλοῦ δεόμενον ἔγνω, σκεψάμενος περί τινα χῶρον, οὐ πολλῷ Βυζαντίου διέχοντα, ὃς Πέτρα κατονόμασται, δεξαμενήν τινα ὑπόνομον ἐδομήσατο, ἥπερ βουνῶν ἑκατέρωθεν ἐν κοιλότητι κατὰ μέσον ἱδρυμένη ἐπιμήκης, στόμασι πολλοῖς ἐφ᾽ ἑαυτὴν καὶ ὕδωρ ἐπιχέουσα δέχεται, ὡς ἐκ μυριανοχετῶν τῶν τῶν χασμῶν σηράγγων ἐπ᾽ αὐτὴν καταβαῖνον. Ἡ δὲ ἐκ τῶν ἐξ ἔθους αὖθις ὑπονόμων ἐπὶ τὴν πόλιν τοῦτο προΐεισιν. Οὗτος ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ἔθος τι τῶν ἀτοπωτάτων μικροῦ καὶ εἰς νόμον τελέσαι δόξαν, ἐκ μέσου τῆς Ῥωμαίων ἐποιήσατο πολιτείας. Ὁποῖον δὲ τοῦτο ἦν, ἤδη λέγομεν. Ἡ τοῦ ζῆν ἀπαραίτητος τοῖς ἀνθρώποις ἀνάγκη, πολλά τε κατὰ τὸν βίον ἐκαινοτόμησεν ἄλλα, καὶ δὴ καὶ μισθοῦ τὴν ἐλευθερίαν ἀποδόσθαι πολλοὺς ἀναγκάζει. Θητεύουσι τοίνυν τοῖς ἐν ὑπεροχαῖς τε καὶ ἀξιώμασι καὶ τῶν εὖ γεγονότων, ἂν οὕτω τύχῃ, μὴ ὅ τι ἀγελαῖοί τινες καὶ ὀχλικοί. Ὁποῖον τοίνυν ἡ ἀνθρωπίνη κακὸν πλεονεξία; παραλαμβάνοντες τοὺς ἀθλίους οἱ τὴν σφῶν ὠνησάμενοι δουλείαν, ὅσα καὶ ἀργυρωνήτοις αὐτοῖς προσεφέροντο. Καὶ ἦν τὸ τριώβολον ἴσως καταβαλλόμενον μίσθωμα ἐλευθέρων ἀνθρώπων αἰτία καὶ συμβόλαιον οὕτω κακοτυχές. Ἀμέλει δὲ εἴποτε τῇ ἐκ τῆς θητείας ἀχθόμενοι ἐργασίᾳ, ἀποδοῦναι βουληθεῖεν αὐτήν, οἱ δὲ καθάπερ δραπέτας συνέχοντες αὐτούς, καὶ δίκας ἐπετίθουν τῆς τόλμης. Καὶ ἦν τότε κατὰ τὸ Αἰσώπου μυθάριον, ἐν ᾧ λέων ἐπὶ τοῦ σπηλαίου νοσεῖ, καὶ ζῷα παρ᾽ αὐτὸν εἰσιᾶσιν· ἐλευθέρων μὲν εἰσιόντων ἀνθρώπων ἴχνη καὶ μάλα πολλά, ἐξιόντων γε μὴν ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἐκεῖσε οὐδενός. Τὸ μὲν δὴ ἔθος οὕτω δεινὸν ἦν. Βασιλεὺς δὲ πρόρριζον ἀπὸ μέσης ἐξοστρακίσαι τῆς πόλεως αὐτὸ βουληθείς, γράμμασι τὴν ἐλευθερίαν, οἷον φύσει τὸ ἐλεύθερον, ἐπεψήφισε. Ἐλευθέρων γὰρ ἄρχειν Ῥωμαίων, οὐ μισθωτῶν ἀνδραπόδων, αὐτὸς ἤθελεν. Ὁ αὐτὸς ἔτει τῆς Βασιλείας αὐτοῦ * ἐψήφισε τοῖς ἀνὰ τὸ Βυζάντιον ἱεροῖς σεμνείοις πολυπραγμοσύνην ἐπάγεσθαι οὐδ᾽ ἡντιναοῦν, ἐφ᾽ αἷς ὁπουδήποτε κτήσεσιν ἔχουσι. Τὴν μέντοι δωρεὰν καὶ τόμῳ ἐστήριξεν, ὃν ἅτε χρυσῷ κατεσημασμένον, Χρυσόβουλλον ἔθος καλεῖν ἐστίν. Ὅθεν οὐδένα μοναχῶν θυροκοποῦντα νῦν ἐπὶ δικαστηρίου ἰδεῖν, ἅτε μηδὲ παρόντος ἐφ᾽ ᾧ τις δημοσίου σφίσι δικάσαιτο. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτον. Νόμῳ δὲ πασῶν τὰς πλείστας ἀκυροῦντος τῶν ἡμερῶν, καθ᾽ ἃς δηλονότι ἢ τῶν Δεσποτικῶν τι Χριστιανοῖς τελοῖτο μυστήριον, ἢ γοῦν τῶν μεγάλων τινὸς ἄγοιτο μνήμη ἀνδρῶν, συνέβαινε τὰς ἐν τῇ πολιτείᾳ δίκας εἰς ἄπειρον ἐκτεινομένας, τυγχάνειν οὐδέποτε τελευτῆς. Ἐντεῦθεν εἶδον ἀνθρώπους ἐγὼ δίκας καταγηράσαντας, καὶ μέντοι καὶ

A leas autem & clypea & enses, haud facile quis numerasset. Eam quidem noctem post hæc ibi transegere. At ubi illuxit, arma iterum induti, in hostium castra ire pergunt. Verum eum ea hominibus vacua invenissent, direptis iis, reversi sunt. Ita quidem bellum adversus Hungaros confectum est.

VIII. Cæterum Imperator murorum Constantinopoleos variis in locis vetustate collapsorum curam habuit: & aquarum inopia laborante civitate, aquæductus omnes diligentissime purgavit. Cumque videret vetustissimos fornices, per quos olim aqua Byzantium transmittebatur, disfractos instaurare difficile esse omnino, multamque ad eam B rem tempus necessarium fore, locum haud procul Byzantio, quem Petram vocant, deligens, subterraneum quoddam receptaculum extruxit, quod in media quadam cavitate, collibus utrinque cincta, oblongius jacet, & multis in sese aquam ostiis recipit, quæ velut e millenis canalibus, per quasdam rimas ac fissuras in illud defluit; & postmodum per consuetos canales in civitatem defertur. Idem hic Imperator absurdissimum morem, & qui jam prope in legem deflexerat, a Romanorum Republica sustulit. Ejusmodi autem ille fuit. Victus quærendi dura necessitas, tum alia, quæ ad vitam pertinent, im- C mutavit, tum etiam pretio libertatem vendere multos adegit. Operas itaque suas locant nobilibus viris, & qui in supremis constituti sunt honoribus, homines viles & proletarii. Quantum igitur malum humana avaritia est! Miseris etenim istis, qui servitutem sibi comparaverant, emerantque, tamquam pretio emptis & mancipiis utebantur: eratque triobolum forte, statutum liberorum hominum pretium, pactumque istud nefandum. Ad ultimum si qui onere servitutis pressis, eo se eximere vellent, tamquam fugitivos comprehendentes, eorum audaciam pœnis coercebant: idque secundum Æsopicam fabulam, in qua ad leonem in spelunca ægrotantem alia accedunt animalia. D Nam & hic ingenuorum hominum ingredientium vestigia multa admodum, exeuntium vero nullum prorsus reperias: adeo prava gravisque erat ea consuetudo. Hanc igitur radicitus a media civitate extirpare volens Imperator, promulgatis edictis, libertatem, qualis illa a natura concessa est, omnibus donavit. Liberis enim Romanis, non mancipiis imperitare cupiebat. Idem præterea anno Imperii sui decimo-quinto decrevit, ut nemo deinceps Sacris apud Byzantium Monasteriis negotium facesseret de iis prædiis quæ quocumque in loco illa possiderent. Hancque donationem confirmavit libello, qui, quod aureo sigillo munitur, Aurea Bulla vocari vul- E go solet. Unde nullum hactenus Monachum Judicum fores pulsantem videre est, utpote eam nihil adsit, de quo iis intentari lis queat. Et hæc quidem sic se habet Constitutio. Cum vero omnium plerique dierum lege exciperentur, quibus nimirum vel Dominica a Christianis mysteria peragebantur, vel magni alicujus viri agebatur memoria: fiebat ut judicia in Republica in immensum prolatata, numquam ad exitum perducerentur. Exinde vidi ego

Edit. Paris. pag. 161.

homines in litibus senescentes, imo & immorientes iisdem. Sed pessima lex ista novo decreto in Republica abolita est. Quippe Imperatoris edictum, neque dies festos omnino ut profestos haberi statuit, neque tamen dilationibus ejusmodi trahi in infinitum judicia: sed religiosos, & rerum forensium immunes illos esse decrevit, in quibus aliquando Deus singulare in homines beneficium contulisset: cæterum alios totos festos esse, alios intercisos, ita ut nimirum horis matutinis lege agere non liceret, postmeridianæ autem integræ partibus admittendis vacarent. Idem hic Imperator sacrum lapidem qui jampridem Ephesi fuerat, Byzantium magnifice translatum, cum cæteris sacris, quæ ibi sunt, monumentis deposuit.

Edit. Paris. pag. 162.

Qualis autem hic fuerit lapis, & quomodo in Ephesiorum terram pervenerit, deinceps commemorabo. Peracto jam in Cruce a Salvatore mysterio, suscepit eum mater, utque fieri assolet, in lapide isto supinum deposuit: & in eumdem ipsa etiam procumbens, ut vero simile est, non mediocriter ploravit. Flentis autem lacrymæ, quæ in lapidem deciderunt, in hanc usque diem permansere indelebiles. Res admiratione prorsus digna: Mariam enim Magdalenam ajunt, accepto hoc lapide, Romam recta abiisse, ut coram Tiberio Cæsare Pilatum & Judæos, velut injustos Jesu interfectores accusaret: sed forte quadam in portum Ephesinum delatam, istic eum loci reliquisse, indeque excedentem, Romam pervenisse. Ex illo tempore usque in hodiernum diem lapis ibi perstitit. Cum vero in littus Damalis esset expositus, ingenti pompa inde Byzantium translatus est. Huic enim interfuere Romanus Senatus, quotquotque erant ex Sacerdotali ordine, & Monachico, Luca, qui tunc temporis Ecclesiam regebat, & Imperatore, utrique choro præeuntibus. Ipse etiam lapidi humerum subdidit Imperator: in talibus namque, etiam ultra quam necesse erat, pietatem ac reverentiam exhibebat singularem, & cum summa animi demissione ejusmodi munia obibat.

IX. Sub idem tempus Ægyptus, cum propemodum in Romanorum venisset potestatem, eo quem referam modo, nobis elapsa est. Hæc non ita pridem Romanorum parebat Imperio, & grave quotannis tributum dependebat. Sed cum Asia gravius affligeretur, gentisque Ismaeliticæ in dies augerentur vires, capta & ipsa in Persarum jus concessit. Verum Manuel Imperator, cum multa in Oriente Romanis rursum asseruisset, hanc quoque recuperare summo studio contendit. Itaque missis ad eas gentes Legatis, ut & veterem consuetudinem, & opulenta illa vectigalia, quæ nobis persolvere consueverant, in memoriam revocarent, iis præcepit; quod si ea abnuerent, tum demum nuntiarent proxime bello esse impetendos. Hæc erat mens legationis. Sedenim pertinacius renuentibus Ægyptiis, classem fabricat hippaginum & bellicarum navium, magno numero, immissoque in eam exercitu, in Ægyptum mittit. Huic præfuit Andronicus Contostephanus, cujus non semel memini, Magni quippe Du-

A ἐπ' ἀποθανόντας αὐταῖς. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ κακὸν θεσπίσματι νεαρῷ τῆς Ῥωμαίων ἀπελήλαται πολιτείας. Λέγει γὰρ τὸ Βασιλέως διάταγμα, Μήτε τὰς ἑορτάδας παντάπασι σπουδάζεσθαι τῶν ἡμερῶν, μήτ' αὖ ταῖς ἑκάστοτε ἀναβολαῖς δίκας ἐᾶν παρασύρεσθαι. ἀλλ' εἶναι μὲν ἐς τὸ παντελὲς ἀπειρολογίας ἀδίκτους δικανικῆς ἡμέρας ἐκείνας, καθ' ἅς τι Θεὸς εὕρηται τοῖς ἀνθρωπίνοις εὐεργετικῶς. τῶν δ' ἄλλων τὰς μὲν παντάπασι δικασίμους ἐκκεῖσθαι, τὰς δὲ πρωῒ μὲν ἀποκεκλεῖσθαι τοῖς δικολάβοις, δείλην δὲ ἅπασαν ἀνεῷχθαι, καὶ συγχωρεῖν εἰσιέναι τοὺς θέλοντας. Οὗτος καὶ τὸν ἐν Ἐφέσῳ παλαιοῦ τοῦ χρόνου κείμενον λίθον ἱερὸν μεγαλοπρεπῶς ἐς Βυζάντιον ἀ-
B ναγὼν, τοῖς τῇδε λοιποῖς ἀπέδωκεν ἁγίοις. Ὅστις δὲ ὁ λίθος οὗτος, καὶ ὅθεν εἰς Ἐφεσίων ἦλθε τὴν γῆν, ὁ λόγος ἑξῆς διηγήσεται. Τέλος ἤδη τὸ κατὰ τὸν σταυρὸν εἶχε τοῦ Σωτῆρος μυστήριον, καὶ παραλαβοῦσα τοῦτον ἡ Μήτηρ, ἀνέκλινέ τε ὕπτιον, ὡς νόμος, ἐπὶ τῷ λίθῳ τῷδε, καὶ ἐπιπεσοῦσα βύθιον ἀνῴμωξεν, ὁποῖα εἰκός. μυρομένης δὲ τὰ δάκρυα τῷ λίθῳ πελάζοντα ἔτι καὶ νῦν ἀναπόνιπτα μένουσι. Πρᾶγμα τεράστιον οἷον, τοῦτον δὴ τὸν λίθον ἡ ἐκ Μαγδαλᾶ φασὶν ἀναλαβοῦσα Μαρία ἔπλει Ῥώμης εὐθὺ, ἐφ' ᾧ Καίσαρι ἐς ὄψιν ἐλθοῦσα Τιβερίῳ, Πιλάτου καὶ Ἰουδαίων τῶν ἀδίκων Ἰησοῦ κατερεῖ φο-
C νευτῶν. ἀλλὰ τύχῃ τινὶ ἐς τὸν Ἐφεσίων λιμένα κατάρασα, αὐτὸν μὲν ἐνταῦθα ἔλιπεν. Ἡ δὲ ἐκεῖθεν ἀφεῖσα, ἐπὶ Ῥώμην ἀνήγετο. Ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ ἄχρι τοῦ νῦν ὁ λίθος ἐνταῦθα διετέλεσεν ὤν. Ἀχθέντα τοίνυν ἐς τὴν Δαμάλεως παραλίαν, πομπὴ τοῦτον ἐκ Βυζαντίου διαδέχεται λαμπρά. Ἐπλήρου δὲ ταύτην τὸ Ῥωμαίων τε γερούσιον ἅπαν, καὶ ὅσον ἐν ἱεροπόλοις, καὶ ἐν μονασταῖς ἦν, Λουκᾶ τοῦ τηνικάδε τὴν Ἐκκλησίαν ἰθύνοντος, καὶ Βασιλέως τέλους ἑκατέρου προαρχόντων. Βασιλεὺς μέντοι καὶ τὸν ὦμον ὑπεῖχε τῷ λίθῳ, ἐπεί τοί γε τοσαῦτα καὶ ὑπὲρ ὃν χρὴ ἐμμετριοφρόνει, καὶ ἠγάπα
D θεοσεβέστερον αὐτοῖς προσαγόμενος.

θ'. Κατὰ τούτους τοὺς χρόνους Αἴγυπτος ὑπὸ Ῥωμαίων ἁλῶναι κινδυνεύουσα, τρόπῳ τῷ ῥηθησομένῳ διαπεφευγέναι ἴσχυσεν. Αὕτη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων μὲν οὔπω πάνυ πρώην ἐτέλει ἀρχήν. μέγα δέ τι χρῆμα δασμοῦ ταύτῃ παρεῖχεν ἐπέτειον. ἐπεὶ δὲ Ἀσία κακῶς ἤδη πεπόνθει, καὶ τὸ Ἰσμαηλιτικὸν ἑκάστοτε κατίσχυε φῦλον, ἥλω καὶ αὕτη, καὶ Πέρσαις ὑπέπεσεν. Ἀλλὰ Βασιλεὺς Μανουὴλ πολλὰ τῶν κατὰ τὴν ἑῴαν Ῥωμαίοις ἤδη ἀνασωσάμενος, ἀνακτήσασθαι καὶ ταύτης σπουδῇ πολλῇ ἤθελε.
E Τοίνυν καὶ πρέσβεις ἐνταῦθα στείλας, ἐκέλευεν ἔθους τε τοῦ προτέρου καὶ φόρων ἀναμιμνήσκειν τὴν χώραν, οἳ πολυτάλαντοι ἐφ' ἡμᾶς ἀφικνοῦντο τὸ πρότερον. ἀναινομένης δὲ παρεγγυᾶν, ὅτι δὴ οὐκ ἐς μακρὰν πολεμητέα σφίσιν ἔσονται. τὰ μὲν δὴ τῆς πρεσβείας ἐν τούτοις ἦσαν. Τῶν Αἰγυπτίων δὲ ἰσχυρῶς πρὸς τοῦτο ἀπειπαμένων, στόλον νεῶν ὁ Βασιλεὺς πηξάμενος, ἱππαγωγῶν τε καὶ πολεμιστηρίων ἐς ἄγαν πολλῶν, στρατόν τε ἐμβιβάσας αὐταῖς, ἐπ' Αἰγύπτου ἔπεμψεν. Ἡγεῖτο δὲ τούτου Ἀνδρόνικος, οὗ πολλάκις ἐμνήσθην, ὁ Κοντοστέφανος. Ἐτύγχανε γὰρ Μέγας,

ὥσπερ εἴρηται, Δὶξ γεγονὼς πρότερον. Ὡς γοῦν ἐπειδὴ πλησιάζουσαις Αἰγύπτῳ προσέσχε, πέμψας ἐς Παλαιστίνην, τὸν τῇδε μετεπέμπετο Ῥῆγα, ἐφ' ᾧ κατὰ τὰ ξυγκείμενα τοῦ πόνου Ῥωμαίοις συλλήψοιτο καὶ αὐτός. Ἐν ᾧ δὲ ἐμέλλεν ὁ Ῥὴξ ἰὼν, Ἀνδρόνικος ὡς μὴ ἐπὶ κενῆς ὁ χρόνος ἐνταῦθα αὐτῷ τρίβοιτο, δεῖν ἔγνω ἐπὶ τὴν χώραν ἐμβιβάσαι τὸ στράτευμα. Καὶ τοίνυν Τενέσιόν τε πόλιν αὐτοβοεὶ εἷλον, καὶ συχνὰ τὴν χώραν κατέθεον ἐξιόντες. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ Ῥὴξ ἠγγέλλετο ἤδη προσιὼν, ἐπὶ Ταμιάθι μετῆγον τὸν πόλεμον, πόλιν κατοίκων τε πλήθουσαν καὶ πλουτοῦσαν ὑπερφυῶς. ἔνθα πολλαὶ μὲν καὶ φρικώδεις διαπολεμήθησαν μάχαι. ἐνύετο δὲ ὅμως οὐδὲν, ἀπ' αἰτίας, ἧς ἐρῶν ἔρχομαι. Συνέκειτο Βασιλεῖ καὶ Παλαιστινοῖς ἐς τὸν ἐπ' Αἰγύπτου συμπνεύσασι πόλεμον, μοῖραν μὲν τὴν ἡμίσειαν Ῥωμαίους ἁλούσης ἤδη τῆς χώρας λαβεῖν, θατέραν δὲ αὐτοὺς ἔχειν. Ὁ τοίνυν Ῥὴξ ἐπειδὴ Ῥωμαῖοι προτερήσαντες ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἦλθον, ἐπιβουλὰς ἄγων τὸ μὲν πρῶτον ὑστερεῖν τοῦ πολέμου διενοεῖτο, ὅπως Ῥωμαίων ἀποκινδυνευσάντων, τὴν χώραν αὐτὸς ἀκονιτὶ ἀποκληρώσαιτο. Ὡς δὲ παρῆν ὀψὲ καὶ αὐτὸς, τήν τε μάχην ἀεὶ ὑπερετίθετο, καὶ Ῥωμαίοις δὲ ταῦτα ξυμβουλεύων ἦν. κἂν ἐκεῖνοι ὀλίγα τοῖς εἰρημένοις προσέχοντες, ἡρωικοὺς εἰς ἑκάστην ἡμέραν ἀνεδέχοντο ἀγῶνας. Εἴτε οὖν, ὅπερ ἔφην, Ῥωμαίους τοῖς κινδύνοις παραβαλεῖν ἐθέλοντες ταῦτα ἐποίουν, ὡς ἂν ἀπόνου τῆς νίκης τυγχάνοιεν αὐτοὶ, εἴτε καὶ καθάπαξ τῆς κατ' Αἴγυπτον δεσποτείας τῷ Βασιλεῖ φθονήσαντες ἦσαν, λέγειν οὐ μοι πάρεστι. ἠγγέλλετο δ' ὡς χρήμασιν οἱ ἔνδον τὸν Ῥῆγα ὑποφθείραντες εἰς τοῦτο ἤγαγον. Ῥωμαῖοι τοίνυν ἐπειδήπερ οὐκ ἀξιοχρέως ἑαυτοὺς τῷ πολέμῳ τῷδε ἔγνωσαν εἶναι, πρύμναν κρουσάμενοι, ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἀνήγοντο. χειμῶνος δὲ κατασχόντος, πλείστας τῶν νεῶν ἀπολωλέναι συνέβη. Ἡ μὲν δὴ ἐπ' Αἴγυπτον Ῥωμαίοις ἐκστρατεία τοιοῦτον ἔσχε τέλος. Αἰγυπτίων δὲ ὁ δῆμος, ὡς μὴ καὶ δευτέρα Ῥωμαίων ἔφοδος ἐπ' αὐτοὺς γένηται, πρέσβεις ἐς Βασιλέα στείλαντες, ῥητόν τι χρυσίον ἀνὰ πᾶν ἐκεῖθεν κομίζεσθαι ἔτος Ῥωμαίοις ὡμολόγουν. Ὁ δὲ πρεσβείαν ἀπωσάμενος, ἀπράκτους αὐτοὺς ἀπεπέμψατο, πᾶσαν ἐν νῷ ἔχων εἰσαῦθις καταδραμεῖσθαι τὴν χώραν.

ι'. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ Παλαιστίνης Ῥὴξ ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθε, περὶ ὧν ἔχρῃζε Βασιλέως δεησόμενος. τυχὼν δὲ ὧν ἐδεῖτο, ἄλλα τε πολλὰ καὶ δουλείαν ἐπὶ τούτοις Βασιλεῖ διωμολόγηκεν. Ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ Οὐενετίκους, ὅσοι ἦσαν Βυζαντίῳ, καὶ ταῖς ὁπουδήποτε Ῥωμαίων ἐξ κλινίσαι χώραις, δημοσίαις φρουραῖς παραπέμψας, τὰς οὐσίας ἀναγράψας εἰς τὸ δημόσιον ἐποιήσατο, ἀπ' αἰτίας, ἧς αὐτὸς ἐρῶν ἔρχομαι. Οὐενετίκων ἡ χώρα κεῖται μὲν ἐς τοῦ Ἰονίου κόλπου τὰ ἔσχατα. θαλάσσῃ δὲ ἀμφίρρυτος οὖσα, τέναγός τε προβάλλεται τῆς ἀκτῆς μακρὸν ὅσον. Ἔνθα τῆς ἡμέρας ἡ θάλασσα πολλάκις προσιοῦσα, καιρὸν μέν τινα πλώϊμον αὐτὸ ποιεῖται. τὸν πορθμὸν αὖθις ἀναλύουσα, ἀπόρευτον παντάπασι ναυσί τε καὶ ἀνθρώποις ἐργάζεται. Ἔστι δὲ τὸ ἔθνος ἤθει μὲν διεφθαρὸς, βωμολόχον εἴπερ τι καὶ ἀνελεύθερον, ἅτε καὶ ἀπειροκαλίας μεστὸν ναυτικῆς. Οὗτοι Ἀλεξίῳ ποτὲ Βασιλεῖ χεῖρα παρασχόμενοι σύμμαχον, ἡνίκα Ῥομπέρτος ἐκεῖνος ἐξ Ἰταλίας ἐπὶ Δυρράχιον μεταβὰς ἐ-

A eis dignitate, ut supra dictum est, jam antea gaudebat: is ut in Ægyptum celeriter appulit, missis in Palæstinam Legatis, Regem inde accersit, ut secundum ea quæ invicem sanciverant pacta, auxilio sibi esset. Interea dum Rex expectabatur Andronicus, ne frustra hic tempus tereret, educere in terram exercitum operæpretium censuit. Tam vero Tenesium oppidum primo impetu ceperunt Romani, crebrisque regionem istam incursionibus vastarunt. Sed ubi adventare Regem nuntiatum est, ad Damiatam bellum transferre, urbem & incolarum frequentia celebrem, opibusque affluentem. Multa hic & horrenda peracta sunt prælia: nihil tamen iis confectum est, ob hanc, quam com- *Edit. Paris. pag. 163.*

B memorabo, causam. Convenerat inter Imperatorem & Palæstinos, in bellum Ægyptiacum conspirantes, ut devicta ea provincia partem dimidiam Romani, dimidiam ipsi alteram obtinerent. Itaque Rex, cum priores in Ægyptum venissent Romani, de industria primo expeditionem bellicam differre statuit, ut postquam ii discrimina exhausissent, regione ista citra laborem potiretur. Ubi vero & ipse tandem accessit, pugnam semper protrahebat, eademque ut facerent persuadebat Romanis: etiamsi ii, ejusmodi consiliis posthabitis, fortia in dies prælia susciperent. Verum haud plane possim asseverare, an id egerint, ut, dum periculis objicere Romanos volunt,

C victoriæ fructu sine labore fruerentur: an vero quod omnino Ægypto potiri Imperatorem præ invidia non ferrent. Cæterum rumor erat Regem ab obsessis submissa pecunia ad id fuisse inductum. Itaque Romani, cum se bello isti haud pares esse viderent, retro Byzantium adnavigarunt. Orta vero tempestate plurimæ, eorum naves periere: hunc finem illa habuit in Ægyptum expeditio. Ægyptii, ne altera Romanis irruptio rursum in eos fieret, missis ad Imperatorem Legatis, certum se quotannis auri pondus soluturos pacti sunt. Ille vero legationem aspernatus, rebus infectis, domum eos remisit: cum totam hanc iterum devastare regionem in animo haberet.

X. Inter hæc Byzantium venit Palæ-

D stinæ Rex, cum Principe de negotiis suis acturus: impetratisque iis quæ poposcerat, præter alia multa, Imperatori fidem & clientelam professus est. Sub idem etiam tempus, & Venetos, quotquot Byzantii, & in quibuscumque Romanorum provinciis habitabant, in publicos carceres conjecit, illorumque bona publicavit, & fisco addixit, ob eam quam dicturus sum causam. Venetorum regio in extremis partibus Jonii sinus sita est: mari vero circumflua longius a littore paludes protendit, in quas mare sæpius per diem influens, certo quodam tempore navigabiles eas facit: at cum rursum recedit, inaccessas prorsus reddit navibus perinde ac hominibus. *pag. 164.*

E Est autem Gens ista moribus depravatis, impia & sacrilega, si quæ alia, & illiberalis, utpote nauticis ineptiis plena. Hi Alexio Imperatori aliquando auxilio venientes, cum Robertus ille ex Italia Dyrrachium transmissus, totam invasisset provinciam, mercedis loco, cum alia multa accepere,

tum præsertim Byzantii angiportum, quem Embolum vulgo appellant: solique omnium eapropter ex illo tempore decimas ex mercatura Romanis non solverunt. Inde in immensum ditari, statim in superbiam prorupere: adeo ut cives perinde ac mancipia tractarent, neque eos dumtaxat qui de infima plebe essent, verum & qui Sebastorum, aut alia quavis apud Romanos majori dignitate fulgerent: quibus indignatus Joannes Imperator, omnes a Romano Imperio expulerat. Atque inde a Romanis vindictam repetere summo cum studio enitebantur. Classe itaque comparata, factaque in eorum terras irruptione, Chium capiunt, & Rhodum atque Lesbum, celeberrimas Insulas, depopulantur. Inde ad Palæstinos delati, cum eis Tyrum expugnant: ad hæc in mari piraticam exercentes, nulli hominum scelerati isti pepercere. Quamobrem ut ab Imperatore in priorem statum sunt restituti, major eos statim incessit superbia & insolentia. Arrogantia enim recte factorum opinione inflata, quandoque in ultimam improbitatem deflectere solet. Unde factum est, ut multis nobilibus viris, & Principi affinitate junctis, plagas intulerint, aliisque gravissimis affecerint injuriis. Iisdem tamen nihilo secius usi fortunis, Manuelis quoque Imp. temporibus: Romanasque mulieres conjugio sibi adsciscentes, in earum ædibus, cæterorum Romanorum instar, extra limites ab Imperatore iis præscriptos, domicilia habebant. Quæ cum ferre amplius non posset Princeps, pœnis compescere eorum delicta statuit. Venetos ergo, qui Byzantii habitabant, ab iis ejusdem nationis qui negotiandi causa accedebant, secernens, Burgenses illos Latinorum lingua appellavit, cum fide data polliciti essent, se quoad viverent, Romanis fore obnoxios. Ea enim apud illos istius vis est vocabuli. Interea Veneti ipsi simultatem cum Lombardis exercuere palam, quod a suis descivissent partibus, ipsosque invasere, ac funditus eversis eorum ædibus, gravissima iis damna intulere. Quapropter illis in jus vocatis, Imperator, Lombardorum ædes de novo instaurari, & quæ iis abstulissent, restitui, prolato judicio, jussit. At Veneti nihil eorum quæ imperata fuerant exequi voluere, minati insuper, Romanis deinceps sese gravissima illaturos damna, ea reducentes subinde in memoriam, quæ fecerant superstite adhuc Joanne. Quæ cum videret Imperator, cunctari amplius noluit: itaque quasi indagine eos uno die circumvenire statuens, litteras per Imperium Romanum quoquoversum misit, quibus locorum ac oppidorum præfectis tempus designabat, quo in Venetos manus injicere deberent. Quo quidem tempore, & qui Byzantii erant, & qui in ultimis Imperii habitabant angulis, capti sunt, & in carceres, ac sacra Monasteria conjecti. Elapso deinde aliquanto tempore, cum tantæ multitudini via sufficerent carceres (nihil quippe hominibus ad desperationem adactis inexpugnabilius esse solet) hæc aggrediuntur. Eorum unusquisque pro socio illius sistendi vadem se erga Imperatorem constituit; quo facto carceribus se eximunt.

Edit. Paris. pag. 165.

A πολιόρκει τὴν χώραν, ἀμοιβῆς τυγχάνουσι τῆς τε ἄλλης, καὶ δὴ καὶ στενωπὸς αὐτοῖς ἐν Βυζαντίῳ ἀποτέτακτο, ὃν Ἔμβολον ὀνομάζουσιν οἱ πολλοί. μόνοι τε τῶν ἁπάντων διὰ τοῦτο τὰς κατ' ἐμπορίαν δεκάτας οὐδενὶ Ῥωμαίων ἐξ ἐκείνου παρείχοντο. Τοίνυν καὶ τὸ ἀσυμμέτρως ἐντεῦθεν πλουτεῖν, ταχὺ ἐς ἀλαζονείαν αὐτοὺς ἦρεν. Ἀνδρὶ μέντοι πολίτῃ ὅσα καὶ ἀνδραπόδῳ προσεῖχον, ἀλλ' οὐχ ὅπως τῶν πολλῶν τινὶ καὶ δημοτικῶν, ἀλλὰ κἂν τις ἐπὶ Σεβαστότητι ἐφρόνει, κἂν ἐπὶ μεῖζόν τι φθάνει τῶν παρὰ Ῥωμαίοις σεμνῶν. Ἐφ' οἷς χαλεπήνας ὁ Βασιλεὺς Ἰωάννης, ἐκποδὼν τῆς Ῥωμαίων αὐτοὺς ἐποιήσατο πολιτείας. Ἐντεῦθεν ἀμύνασθαι Ῥωμαίους διὰ σπουδῆς αὐτοῖς ἦν. B Στόλον οὖν πληρωσάμενοι νεῶν, τούτων ἐπῆλθον τῇ γῇ. ὅτε δὴ Χίον τε εἷλον, καὶ Ῥόδον καὶ Λέσβον, νήσους κατέδραμον ὀνομαστάς. Ἐπὶ Παλαιστινῶν τε καταχθέντες τὴν γῆν, Τύρον ἅμα αὐτοῖς εἷλον. Τὴν ἐν θαλάσσῃ τε μετιόντες λῃστείαν, οὐδεμίαν οἱ κακοδαίμονες ἀνθρώπων ἐλάμβανον φειδώ. Δι' ἃ Βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς προτέροις αὐτοὺς προσηκάμενος, ἐπὶ μᾶλλον ἐξῄρθη ἀλαζονείας καὶ τύφου. Αὐθάδεια γὰρ κατορθοῦν δόξασα, εἰς ἀπόνοιαν ἐκφέρεσθαι οἶδεν. Ὅθεν καὶ πολλοῖς τῶν εὖ γεγονότων, Βασιλεῖ τε καθ' αἷμα προσηκόντων, πληγάς τε ἐπέθεντο, καὶ ἄλλως πικρότατα ἐπ' αὐτοὺς ὕβρισαν. Διῆγον μέντοι ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἀχ' ἧκιστα καὶ ἐπὶ τῶν Μανουὴλ Βασιλέως C χρόνων, γυναιξί τε Ῥωμαίαις ἑαυτοὺς συνοικίζοντες, καὶ οἰκίαις ταῖς αὐτῶν, ὥσπερ οἱ ἄλλοι Ῥωμαῖοι ἔξω τῆς ἐκ Βασιλέως διδομένης αὐτοῖς ἀναστρεφόμενοι διατελοῦς. ἃ μηκέτι φέρειν ἔχων αὐτός, δίκας ἐπιτιθέναι τῶν ἁμαρτανομένων σφίσιν ἀπήρξατο. Τοὺς μέντοι ἐν Βυζαντίῳ ᾠκημένους αὐτῶν, τῶν κατ' ἐμπορίαν παραβαλλόντων Οὐενετῶν ἀποδιελών, Βουργεσίους τῇ Λατίνων ἐκάλεσε φωνῇ, πίστεις αὐτῷ δεδωκότας τὴν εὐγνωμοσύνην Ῥωμαίοις διὰ βίου πράσσειν τὸ δούλιον. Τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύειν αὐτοῖς τὸ ὄνομα βούλεται. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ Οὐένετοι Λαμπάρδοις μηνίσαντες, ὅτι γνώμης ἀπορραγεῖσι D τῆς αὐτῶν, ἐπανέθεσάν τε αὐτοῖς, καὶ τὰς οἰκίας εἰς ἔδαφος καθελόντες, ἐπὶ μεγίστοις αὐτοὺς ἐζημίωσαν. ὅθεν καὶ ἐπὶ δίκην αὐτοὺς καλέσας ὁ Βασιλεύς, τὰς οἰκίας εἰσαῦθις Λαμπάρδοις ἐγεῖραι ἐδικαίου, ὅσα τε σφίσι διήρπασαν αὐτίκα ἀποδιδόναι. Ἀλλὰ Οὐένετοι οὔτε πράττειν οὐδὲν αὐτῶν ἤθελον, καὶ ἠπείλουν γε Ῥωμαίοις ἀνήκεστα δράσειν, ἀναμιμνήσκοντες ὧν Βασιλέως Ἰωάννου περιόντος ἐργάσαιντο. Ταῦτα συνιδὼν ὁ Βασιλεύς, μηκέτι διαμέλλειν ἔγνω. Τοίνυν καὶ ὡς ἐν σαγήνῃ τούτους ἐπὶ τῆς αὐτῆς συλλαβεῖν διανοηθείς, γράμματα ἁπανταχῇ τῆς Ῥωμαίων ἐξέπεμπε γῆς, δι' ὧν τοῖς τὰς ἀρχὰς διέπουσι δῆλον τὸν χρόνον ἐ- E ποίει, καθ' ὃν αὐτοὺς χεῖρας Οὐεννέτοις ἐπιβαλεῖν ἔδει. Καὶ λοιπὸν κατὰ ταυτὸν οἱ ἐν Βυζαντίῳ τοῖς ἀνὰ τὰς ἐσχατιὰς τῆς Ῥωμαίων ἡλίσκοντο γῆς, φρουραί τε καὶ ἱερὰ τούτους ἐδέχοντο φροντιστήρια. Καιροῦ τοίνυν διαγενομένου, ἐπειδήπερ ἐν οὕτω μεγάλῳ τῷ πλήθει στενοχωρεῖσθαι συνέβαινε τὰς φρουράς, Οὐένετοι (ἴσασι γὰρ ἀνθρώπων ἀπεγνωκότων δυσμαχώτερον εἶναι μηδὲν) τοιά δέ τινα ἐτόλμησαν. αὐτὸς ἕκαστος ὑπὲρ ἑκάστου φερέγγυον ἑαυτὸν Βασιλεῖ παρασχόντες, ἀνεθῆναι τῶν φρουρῶν ἴσχυσαν. Ἦν δέ τις ἐν αὐτοῖς γένει τε διαφα-

ἰσχυ-

τῆς καὶ πλούτῳ διαφέρων. οὗτος μέγα τι νεὼς χρῆμα, καὶ οἷον οὐδέπω ἐν Βυζαντίῳ κατῆρε, χρημάτων τῷ δημοσίῳ ἀπημπολήκει πολλῶν. ὅθεν καὶ τὴν αὐτῆς ἐπιμέλειαν πρὸς βασιλέως ἐπιτετραμμένος, συνεβούλευσεν Οὐενετίκοις, ἐμβάντας αὐτῆς πλωΐζεσθαι νυκτὸς ἐπὶ τὴν αὐτῶν. οἱ δὲ τὸν λόγον ἁρπάσαντες, ἐπιφόρου τοῦ πνεύματος γεγονότος, εἰσεπήδησάν τε ἐπ᾽ αὐτὸ, καὶ λοιπὸν ᾤχοντο ἀπιόντες. Ῥωμαῖοι δὲ αἰσθόμενοι κατόπιν αὐτῶν ἐδίωξαν. ἐγγίσαντές τε αὐτοῖς, περί που τὸν Ἀβύδου γεγονότες πορθμὸν, Μηδικῷ πυρὶ φλέξειν διενοοῦντο. Ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι, ἅτε τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐθάδες ἐπιτηδευμάτων, πίλους τινὰς ὄξει περιδεύσαντες, τούτοις τε πᾶσαν περιειληφότες τὴν ναῦν, ἐστέλλοντο θαρσαλέοι. Ῥωμαῖοι τοίνυν ἐπειδὴ μηδὲν ἀνύσειν εἶχον, τὸ γὰρ πῦρ πορρωτάτω ἢ ἐχρῆν ἐπὶ τὴν βάριν ἀκοντιζόμενον, ἢ οὐδὲ ἔψαυεν, ἢ καὶ πελάσαν τοῖς πίλοις, ἀποστρεφόμενον καθ᾽ ὑδάτων ἐσβέννυτο πεσὸν, ἄπρακτοι ἀνεχώρησαν. Οὐενετοὶ δὲ οὐκ εἰς μακρὰν τῇ σφετέρᾳ προσχόντες, στόλον τεκτηνάμενοι κατὰ Ῥωμαίων ἐπῆλθον. Τὰ μὲν οὖν πρότερον Εὐρίπῳ προσέβαλον. Ἐπεὶ δ᾽ ἀπεκρούσθησαν, βασιλέως στρατιωτῶν φρουρὰς ἀποχρώσας ταῖς τῇδε πόλεσιν ἐπιστήσαντος, ἐπὶ τὴν νῆσον ἐφέροντο Χίον. Ἐνταῦθα τε τὰς ναῦς ἀνελκύσαντες, ἐπὶ καταδρομαῖς τῆς χώρας ἐξῄεσαν. Ἀλλὰ δυνάμεσιν ἐνταῦθα περιτυχόντες, προμηθείᾳ βασιλέως ἐπὶ τὴν νῆσον διαβάσαις, ἐπειδήπερ εἰς χεῖρας ἦλθον, πολλούς τε τῶν σφετέρων ἀπέβαλον πολεμοῦντες, καὶ ὀπισθόρμητοι ἐπὶ τὰς ναῦς ἐχώρησαν. Βασιλεὺς δὲ καὶ κατακράτος ἁλῶναι τούτους διανοούμενος, ὁπλιτικόν τε καὶ ναυτικὸν στρατὸν πέμπειν ἐπ᾽ αὐτοὺς διενοεῖτο. Ἀλλ᾽ ἦν γάρ τις τὸ τοῦ Ἀκολούθου τηνικαῦτα λειτούργημα περιεζωσμένος, Ἀαρὼν ὄνομα, ἀνὴρ φρονηματίας καὶ δεινῶς ἀλαζών. οὗτος δύσνους τοῖς βασιλέως ἀεὶ πράγμασιν ὢν, παραπρεσβείας τε πλειστάκις ἑάλω, καὶ δαιμονίοις προσετετηκὼς ἐξελήλεγκτο ἔργοις. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον, ὁπότε καὶ ἡ δίκη εὖ ποιοῦσα μετῆλθε τὸν ἀλιτήριον. Τότε δ᾽ οὖν Οὐενετίων τῷ ἔθνει ἔκπυστον τὸ βούλευμα ποιησάμενος, ἔσφηλε βασιλεῖ τὴν ἐγχείρησιν. Ἔπλει μὲν γὰρ τὸ Ῥωμαίων ναυτικὸν, ἐφ᾽ ᾧ εἰς τὸν Μάλεα γεγονὸς (ἀκρωτήριον δὲ ἐστὶν οὗτος ἡμερῶν ὡς πλείστων τῆς νήσου Χίου ὁδὸν διέχων) ἐνταῦθα ἐλλοχήσειν Οὐενετίοις. ἤδη γὰρ ἐπίδοξοι ἦσαν πρὸς τοῦ Ῥωμαίων ἀπεληλάσθαι πεζικοῦ, ᾧ, καθάπερ εἴρηται, τῇ νήσῳ ἐνεδρεῦον ἐξ ὑπερδεξίων αὐτοῖς συνεπλάκετο. Ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι τὸ μὲν πρὸς τῶν ἐν τῇ νήσῳ πολεμηθέντες Ῥωμαίων, ὡς τῷ πλείονι τοῦ αὐτῶν ἐζημιῶσθαι στρατοῦ, τὸ δὲ καὶ τὸν στόλον ἰέναι πυθόμενοι, λύσαντες τῆς ἡμέρας, ὀψὲ τὴν νῆσον ἀπέλιπον. Ὄρθρου δὲ ὁ Ῥωμαίων στόλος ἐπὶ Λέσβον ἦλθε. Ἐπειδή τε τὸ γεγονὸς ἤκουσε, ὀπίσω ἐδίωκε. Ἀλλὰ σταδιαίᾳ μὲν μάχῃ τὸ πᾶν διακρῖναι οὔπω ἐδυνήθη, φευγόντων ἀεὶ προτροπάδην τῶν πολεμίων. τριήρεσι δὲ πολλαῖς αὐτῶν συμβαλόντες, καὶ εἷλόν γε, καὶ αὐτάνδρους κατέδυσαν. αἱ δ᾽ ἄλλαι φυγῇ ἐπὶ τὴν αὐτῶν ἦλθον. Οὕτω μέντοι ὀλιγανδροῦσαι τὸν κίνδυνον ἔφυγον, ὡς αὐτῶν οὐδεμίαν τῶν ἐξ Ἐπιδάμνου εἰς χεῖρας ἐλθουσῶν ἁλῶναι κατακράτος ὑπ᾽ αὐταῖς. Οὐενετοῖς μὲν οὖν τοιοῦτο τὸ τῆς ἀλαζονείας ὤρατο κέρδος. Βασιλεὺς δὲ ἐπικερτομήσας τὴν τόλμαν αὐτοῖς

A Erat autem inter eos quidam natalibus illustris, opibusque præpollens, qui ingentis molis navem, cujusmodi numquam Byzantium appulerat, multa pecunia Reipublicæ vendidit. Cujus propterea cum demandata ei a Principe cura esset, Venetis consilium dedit, ut ingressi navem, de nocte excederent, & in patriam navigarent. Quo illi arrepto consilio, ventum nacti secundum, in illam insiliunt, indeque confestim aufugiunt. At Romani, ne id advertere, a tergo eos consectati, & ad fretam Abydenum assecati, Medico igne injecto navem comburere conati sunt. Sedenim illi Romanorum moribus assueti, B nave coactilibus aceto madefactis contecta & præcincta, secure enavigarunt. Itaque Romani, cum nihil conficere potuissent (ignis quippe a longinquo nimium projectus, aut non pertigit ad navem, aut in coactilia incidens retroagebatur, cadensque in aquam extinguebatur) rebus infectis redierunt. Non multo post in terram suam appulsi Veneti, fabricata classe, in Romanos expeditionem suscepere. Ac primo quidem Euripum invadunt: cumque inde expulsi essent (idonea quippe civitatibus, quæ ibi erant, præsidia imposuerat Imperator) trajiciunt ad Insulam Chium. Ibi navibus subductis, C ad depopulandam regionem exeunt. Sed in copias, quæ Imperatoris providentia in Insulam transmissæ fuerant, incidentes, conserto invicem prælio, cæsisque pluribus ex suis, retro ad naves confugere. Imperator autem penitus eos comprehendere, & terrestrem navalemque exercitum in illos mittere constituerat: sed erat quidam ea tempestate, qui Acoluthi dignitate fungebatur, Aaron nomine, vir elato & arroganti admodum animo. Is Imperatoris rebus adversabatur semper, pravæque Legationes obiisse deprehensus fuerat, atque artium insuper magicarum D insimulabatur. Sed de iis postea, cum digno scelestum hunc supplicio justitia effecit. Tum autem Venetæ genti prodito Principis consilio, conatus illius impedit. Jam enim vela fecerat classis Romana, ut postquam ad Maleam pervenisset (promontorium id est multorum dierum itinere a Chio insula dissitum) insidias ibi Venetis faceret. Certus etiam pervaserat rumor, eos a pedite Romano repulsos esse, qui, ut modo diximus, structis in Insula insidiis, superiori Marte cum iis dimicaverat. Verum illi, tum quod e Romanis, qui in Insula erant, magna suorum parte multacti essent, tum quod classem etiam E eorum adventare perciperent, rebus interdiu convasatis, vespere ab Insula recessere. Postero autem mane classis Romana Lesbum appulit, ac ubi quæ gesta erant accepit, pone insecuta est. Cæterum stataria pugna rei summa dirimi non potuit, effusius semper fugientibus hostibus. Cum pluribus autem eorum triremibus congressi Romani, eas & ceperunt, & cum ipsis vectoribus submerserunt: reliquæ fuga in patriam dilapsæ sunt: sed viris adeo destitutæ periculum effugerunt, ut ipsarum etiam ex Epidamno navium, quæ iis occurrerant, vi capere nullam possent. Hunc quidem arrogantiæ suæ fructum Veneti retulere. Sed cum iis audaciam exprobrare

Edit. Paris. pag. 166.

vellet Imperator, hujuscemodi ad ipsos litteras misit: *Magnam in rebus gerendis inscitiam vecordiamque jampridem vestra gens adhibuit. Vos quippe errones olim & mendici, postquam in Romanorum irrepsistis Imperium, non solum summo fastu erga illos estis usi: sed infensissimis etiam hostibus eos prodere, magna apud vos fuit laudis existimatio: quæ singula omnia referre nunc supervacaneum est. Ex quo autem horum convicti criminum ex eorum terris jure exacti estis, eadem illa arrogantia prælia cum iis etiam confligere decrevistis: gens* Edit. Paris. pag. 167. *quidem nullius quondam nominis, utcumque vero nunc cognita per Romanos, licet viribus cum iis minime conferenda. Nam cum ea vos tenet opinio, multum omnibus risum movetis. Qui enim fieri id potest?* B *Adversum quos ne præstantissimi quidem ubicumque terrarum populi innoxie bellum susceperint.* In hanc sententiam scripsit Imperator. Il vero magna cum classe aggredi Romanos non sunt ausi; sed ex eo tempore in portibus & stationibus subsidentes, piraticam exercebant, donec secundam plagam acceperunt.

XI. His ita transactis, in Cilicia laborare res cœperunt. Toroso enim vita functo, frater ejus Milo Principatum adeptus, Romanis nihilo minus infestus esse cœpit. Itaque belli adversus Cilices primum Michael Branas Dux constitutus est; deinde Andronicus cognomento Euphorbenus, qui uti jam dictum est, C patruelis erat Imperatoris. Sed cum iste etiam nihil memoria dignum ibi peregisset, inclinare res Isauricæ cœperunt; multisque postmodum copiarum præfecturam excipientibus, quos & inter Constantinus fuit, quem Calamanum vocabant, nihil confectum est. Siquidem Calamanus, etsi magnis Armeniam affecisset damnis, ipse tamen graviora retulit. Per eadem tempora Saxonum Dux (gens ea est frequentissima & opulentissima) Byzantium, ut Regem, Alemannorum cum Imperatore reconciliaret, magno cum apparatu venit (magna enim inter eos simultas erat & æmulatio) rebusque, quarum causa accesserat, peractis abiit. Interea Servii, exstimulantibus ad id Venetis, defectio- D nem moliti sunt. Stephano autem, qui Hungariæ imperaverat, extincto, cuncta ibi perturbata ac confusa sunt. Quibus permotus Imperator, versus Sardicam proficiscitur. Illic morantem convenere Hungarorum Legati: Belam sibi mitti in Regem postulantes. Stephano quippe defuncto, ad eum regni jus spectabat. Cæterum Bela iste in generum Imperatoris primo delectus, quemadmodum in superioribus a me narratum est, postea cognationis lege obstante, sororem Augustæ duxerat, ideoque Cæsar fuerat renuntiatus, istius dignitatis prærogativa cæteris prælatus in urbe Byzantina proceribus. Regem igitur illum renuntians, cum uxore in Hunga- E riam misit, eum jurejurando prius eum obstrinxisset, quæ Imperatori & Romanis profutura essent, per omnem se vitam servaturum. Illum vero comitabantur, a quibus in regnum deduceretur, Joannes Protosebastus, aliique illustres viri. Imperator itaque, Bela in Principatu constituto in Serviorum gentem pag. 168. iter instituit, quo eorum ulcisceretur audaciam. Sed, quod semper mirari soleo, nondum universus convenerat exer-

A βουληθεὶς, ἐπέστειλε τοιάδε. Ἀμαθίᾳ πολλῇ περὶ τὰ πρακτέα τὸ ὑμῶν ἄνωθεν αἰσχύνεται ἔθνος. Πάμπαν μὲν γὰρ ἀλῆται, καὶ πτωχοὶ δεινῶς κατόχοι, εἰς τὴν Ῥωμαίων εἰσφρήσαντες πολιτείαν, ὑπεροψίᾳ τῇ πολλῇ ἐς αὐτούς γε χρῆσθαι, καὶ τοῖς πολεμιωτάτοις αὐτοὺς προδιδόναι, μεγίστη φιλοτιμία παρ' ὑμῖν ἦν· ἅπερ ἐν εἰδόσιν ἀριθμεῖσθαι τὰ νῦν ἐστὶ περιττόν. Ἐξ οὗ δὴ καταφανεῖς γεγονότες, ἐνδίκως τῆς αὐτῶν ἐξωστρακίσθε γῆς, ὑπὸ ἀλαζονείας καὶ εἰς ἀντίπαλον αὐτοῖς καταστῆναι ἐγνώκατε μάχην. ἔθνος πάλαι μὲν οὐδὲ ὀνόματος ἄξιον, παρὰ Ῥωμαίοις δὲ νῦν πως ἐμφανὲς, οὐχ ὅσον μέντοι καὶ τὰ πρὸς δύναμιν συμβάλλειν, ὅπερ αὐτοὶ νομίσαντες, πο- B λὺν ἁπανταχῆ διεφλέξατε γέλωτα. πῶς γάρ; οἷς οὐδὲ τὰ ἐξαιρετώτατα τῶν ὁπουδήποτε ἂν ἀθώως ἀντιπολεμήσαιντο ἐθνῶν. Βασιλεὺς μὲν τοσαῦτα ἔγραφεν. Οἱ δὲ στόλῳ μὲν μεγάλῳ Ῥωμαίοις πολεμεῖν οὐκέτι ἐδυνήσαντο· ναυλοχοῦντες δὲ ἐπειράτευον ἐξ ἐκείνου, ἕως καὶ δευτέραν ἠνέγκαντο πληγήν.

ια'. Ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ἐγίνετο. Τὰ Κιλίκων δὲ νοσεῖν ἤρξατο πράγματα. Τερέτζη γὰρ συμμετρησαμένου τὸ ζῆν, Μελίας, ὃς ἀδελφὸς ἦν αὐτοῦ, τὴν χώραν παραλαβὼν, οὐδέν τι ἧσσον Ῥωμαίοις κακῶς προσφέρεσθαι ἤρξατο. Ἡρέθη τοίνυν Κιλίκων στρατηγὸς Μιχαὴλ μὲν τὸ πρῶτον ὁ Βρανᾶς· ἑξῆς δὲ Ἀνδρόνικος C ἐπίκλησιν Φορβηνὸς, ὃς ἐξάδελφος, καθάπερ ἤδη εἴρηται, Βασιλεῖ ἐτύγχανεν ὤν. Ἀλλὰ καὶ αὐτῷ λόγου ἄξιον οὐδὲν ἐνταῦθα εἰργασμένῳ, ἐπὶ γόνυ τὰ Ἰσαύρων ἔκλινε. Πολλῶν τε ἑξῆς τὴν στρατηγίαν ἀμειψάντων, ἐν οἷς καὶ Κωνσταντῖνος ἐγνωρίζετο, ὃν Καλαμάνον ἐπικαλοῦσιν, ἤνυσται οὔπω οὐδέν. Ὁ μέντοι Καλαμάνος ἐπὶ πολλοῖς τὸν Ἀρμένιον λελυπηκὼς, ἐπὶ μείζοσιν ἐζημίωτο. Ὑπὸ τούτους τοὺς χρόνους καὶ Σαξώνων ὁ Δοὺξ, ἔθνους πολυανθρωποτάτου καὶ εὐδαίμονος, σὺν μεγίστῃ παρασκευῇ ἐπὶ Βυζάντιον ἦλθεν, ἐφ' ᾧ τὸν Ῥῆγα Ἀλαμανῶν διαλλάξειεν. Ὑποψίᾳ γὰρ πολλῇ ἐς ἀλλήλους ἐχρῶντο. Πάντα τε, ὧν ἕνεκα ἦλθε, διαπεπραγμένος, ἀπαλλάσσετο. Ἐν τούτῳ δὲ Σέρβιοι, D Οὐενετῶν αὐτοὺς πρὸς τοῦτο παρορμησάντων, εἰς ἀποστασίαν εἶδον. Στεφάνου δὲ, ὃς τῆς Οὐννικῆς ἦρχε, τὸν βίον ἀπολιπόντος, ταραχῆς πλέα τὰ τῇδε κατέστησαν. Ἐφ' ὧν αἰσθηθεὶς Βασιλεὺς, ἐπὶ τὴν Σαρδικὴν ἀφικνεῖται. Ἔνθα διατριβὴν ποιουμένῳ, πέμψαντες Οὖννοι Βελᾶν ᾐτοῦντο σφίσι Ῥῆγα πεμφθῆναι. Ἐπ' αὐτὸν γὰρ, Στεφάνου τετελευτηκότος, ὁ τοῦ δικαίου θεσμὸς ἔβλεπεν. Ἐτύγχανε δὲ ὁ Βελᾶς εἰς γαμβρὸν τῷ Βασιλεῖ ἀφορισθεὶς πρότερον, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθέν μοι ἐρρέθη. Νόμου δὲ συγγενείας ἐμποδὼν αὐτῷ γεγονότος, τὴν Αὐγούστης ἠγάγετο ἀδελφήν. Καῖσαρ δὲ διὰ τοῦτο ἀναρρηθεὶς, ἀξιώματι τῷ ἐν Βυζαντίῳ τηνικάδε ὑπερηρίστευε μεγιστάνων. Ῥῆγα τοίνυν αὐτὸν ἀνειπὼν, E ἐπὶ Οὐννικῆς σὺν τῇ γυναικὶ ἔπεμψεν, ὅρκοις πρότερον ἐπαγγειλάμενον, ὅσα Βασιλεῖ καὶ Ῥωμαίοις συνοίσειν τοῦ παντὸς ἔμελλεν αἰῶνος. Εἵποντο δὲ αὐτῷ ἐκ Βασιλέως οἱ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν κατάξοντες, Ἰωάννης τε ὁ Πρωτοσεβαστὸς, καὶ τῶν ἐπὶ δόξης ἄλλοι. Ὁ δὲ Βασιλεὺς ἐπειδὴ Βελᾶν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς κατεστήσατο, ἐπὶ τὸ Σερβίων ἐτράπετο ἔθνος, ἀμύνεσθαι τῆς τόλμης αὐτοὺς προθυμούμενος. Ἀλλ' ὅπερ θαυμάζειν ἀεὶ ἔχω, οὔπω τὸ στρατό-

μα ἤθροιστο πᾶν, καὶ Βασιλεὺς χιλιάσιν ὀλίγαις διά τινων ἐρυμνῶν καὶ ἀποκρήμνων χωρίων εἰσελάσας ἐπὶ τὴν χώραν, τῷ Ἀρχιζουπάνῳ συμμίξειν ἠπείγετο. Ὁ δὲ καίτοι μυρίαν πανταχόθεν ἑαυτῷ χεῖρα συστησάμενος σύμμαχον, ἔφευγε μὲν τὸ πρῶτον· ὡς δὲ τὸ δέος αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἐπολιόρκει, πρέσβεις ἐς Βασιλέα πέμψας, κακῶν ἀμνηστείας ἐδεῖτο τυχεῖν. Πείθειν δ' οὐκ ἔχων, ἀλλὰ τῆς ἐς αὐτὸν γοῦν παρόδου τινὸς ἀκινδύνου τυχεῖν. Ἧκε τοίνυν, Βασιλέως ἐπινεύσαντος, καὶ εἴσεισι παρὰ τὸ βῆμα, ἀκαλυφὴς τὴν κεφαλὴν, καὶ χεῖρας εἰς ἀγκῶνα γυμνούμενος, ἀνυπόδετος μὲν πόδας· σχοῖνος δὲ ἐκ τοῦ τραχήλου ἐξῆπτο, καὶ ξίφος κεχείριστο, ὅπη βούλοιτο χρῆσθαι Βασιλεῖ ἑαυτὸν παρεχόμενος. ἐφ' οἷς οἰκτείρας αὐτὸν, ἀφῆκε τὸ ἔγκλημα.

ιβ'. Ταῦτα κατορθωκὼς Βασιλεὺς, ἐξῄει τῆς Σερβικῆς, ἑπόμενον αὐτῷ καὶ τὸν Ἀρχιζουπάνον ἔχων. Ὅτε δὴ καὶ Ἀαρὼν, οὗ μικροῦ πρόσθεν ἐμνήσθην, ἐφ' οἷς εἴρηνται ἁλοὺς, ἐξεκόπη τὰς ὄψεις. Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν Ἑσπέραν οὕτως ἐφέροντο. Ἀσία δὲ ὤδινεν αὖθις. Νουραδὶν γὰρ ὁ τῆς Βερροίας Σατράπης, καὶ ὁ τῆς Λυκαονίας ἡγεμονεύων Σουλτάν, Μελίης τε ὁ τῶν Ἀρμενίων Δυνάστης, καὶ ὁ Ἀγκυρανῶν Ἄρχοντος, τῆς τε ἄλλης Γαλατικῆς ἐς ταυτὸ συνελθόντων, ἐφ' ᾧ κατὰ Ῥωμαίων στρατεύσειαν. διὸ δὴ Βασιλεὺς ἐνταῦθα ἐκ τῆς Ἑσπέρας διέβη· καὶ ὁ μὲν περί που τὴν Φιλαδέλφου αὐλισάμενος, τούτοις ἠσχόλητο. Ἀλαμανοὶ δὲ καὶ Οὐένετοι ἐπὶ Ἀγκῶνα, οἱ μὲν ἀπὸ θαλάσσης, οἱ δὲ ἠπειρώτῃ στρατῷ, πολιορκήσοντες ἦλθον. Ἐστρατήγει δὲ Ἀλαμανῶν τῶν τις παρ' αὐτοῖς ἱερατικὸν θρόνον κοσμούντων ἀνδρῶν. Χρόνου τοίνυν τῇ προσεδρείᾳ τετριβέντος, τά τε ἀναγκαῖα Ἀγκωνίταις ἐπιλελοίπει, καὶ ἡ πόλις ὅσον οὐκ ἤδη ἁλῶναι προσδοκήσιμος ἦν. Ἦν δέ τις γυνὴ, Ἰταλὴ μὲν τὸ γένος, μεγαλόφρων δὲ εἴπερ τις καὶ ἀρρενωπὸς μάλιστα. Ἐπειδή τε ἀνδρὸς πάλαι χηρωθεῖσα, σωφρονικὸν ἐξ ἐκείνου τὸν βίον ἐτήρει. Αὕτη ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὸν Ἀγκῶνα ἐπύθετο, καὶ ὡς ἐν ἐσχάτοις εἴη τοῖς κακοῖς, ζήλῳ διαθερμανθεῖσα (ἐτύγχανε γὰρ Ῥωμαίοις πρῶτα τὸ φίλιον) ὑπέσχετο ταῖς οἴκοθεν δαπάναις τῇ πόλει ἐπαρκέσαι. μὴ παντάπασι δὲ ταῖς τοῦ πολέμου χρείαις ἱκανοῦσα, ἡ μὲν γὰρ τοὺς παῖδας ἐνεχυράζει, χρυσίου οὕτω νομισμάτων ἀθρόον, πέμψασα παρὰ τὴν πόλιν, ἐδήλου θαρσεῖν τοῦ λοιποῦ, μὴ δὲ τοῖς πολεμίοις ἑαυτοὺς καταπροδιδόναι. Ἀγκωνῖται τοίνυν ὡς ἐπύθοντο ταῦτα, ἀναθαρσήσαντές τε, καὶ τοῖς πολεμίοις ἐπεξιέναι διενοοῦντο. Ἀλλ' ἐκεῖνοι γνόντες, μετεστρατοπεδεύσαντο αὐτίκα. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ἡ Στρατηγὸς ἐκείνη ἐπιστᾶσα τῇ πόλει, Ἀγκωνίτας τῇ ἑαυτῆς ἀνεμίγνυ στρατιᾷ. Προσβολῆς τε γενομένης, Ἀλαμανοὶ τὴν ὁρμὴν οὐχ ὑπενεγκόντες, ἔφευγον ἀπὸ γυναικείου στρατεύματος· πολλούς τε αὐτῶν ἀπεβάλοντο. Ἦλω δ' ἂν μικροῦ καὶ ὁ Στρατηγὸς Ἱερεὺς, εἰ μὴ φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἐξέκλεψεν. Ἡ δὲ ἐπὶ Οὐενετίους ἐτράπετο, ἀπὸ θαλάσσης, καθάπερ εἴρηται, τῇ πόλει ἐγκαθημένους· μάχῃ τε καὶ αὐτῶν περιγενομένη, ἐπανῄει ἐπὶ τὴν πόλιν, εὐφήμοις φωναῖς Βασιλέα μέγαν ἀναβοῶσα. Ὁ δὲ Βασιλεὺς πρὸς τῇ Φιλαδέλφῳ, καθάπερ ἔφην, ἐνστρατοπεδευσάμενος, ἐσκέπτετο πῶς ἂν εὐμηχάνως ἀποσπάσῃ ἀλλήλων τοὺς εἰρημένους τῶν Βαρβάρων αὐτῷ γε-

A citus, cum Princeps paucis assumptis millibus, per loca quædam prærupta & confragosa in regionem eorum irrumpens, cum Archizupano prælium conserere properavit. Sed ille, infinitas licet sociorum copias comparasset, primo quidem fugit: deinde ut animum illius occupavit pavor, missis ad Imperatorem Legatis, delictorum veniam sibi dari poposcit. Ubi nihil obtinuit, ut sibi salvo ac incolumi ad Principem accedere liceret, petiit: Venit igitur, annuente ad id Imperatore, ad illius tribunal, capite aperto, nudatis usque ad cubitum manibus, pedibusque nudis: dependebat porro a cervice funis, manuque gladium ferebat, dedens se Prin- B cipi, ut quod vellet, de illo statueret. Quibus ille commotus, errati veniam concessit.

XII. His prospere confectis, Imperator ex Servia, subsequentem Archizupanum habens, excessit. Quo etiam tempore Aaron, cujus paulo ante meminimus, captus, ob ea quæ diximus, oculis mulctatus est. Ita compositis in Occidente rebus, Asia rursum novi aliquid molita est. Nuradinus quippe BerrhϾ Satrapa, Lycaoniæ Sultanus, Milo Armeniorum Dominus, & Ancyranorum aliorumque Galatiæ oppidorum Princeps, facta invicem conspiratione, bellum in Romanos aggressi sunt. Ea- C propter igitur ex Occidente Imperator tum movit, castrisque ad Philadelphiam positis, rebus istis animum adjunxit. Alemanni interea & Veneti, hi mari, illi terrestribus copiis ad oppugnandam Anconam venerunt: præeratque Alemannis quidam Episcopali apud illos fungens dignitate. Multo itaque in urbis obsidione insumpto tempore, annonæ rerumque cæterarum penuria laborantibus Anconitanis, jam prope erat ut urbs caperetur. Sed enim mulier quædam, natione quidem Itala, ingentis animi, si quæ alia, & virilis audaciæ, quæ marito quondam orbata, castam deinceps vitam servaverat, ubi quæ Anconæ gerebantur, & ut in ultimum devenisset discrimen, rescivit, ardore D summo inflammata (erat enim partibus Romanorum addicta) privatis sumptibus urbi subvenire instituit. Sed cum ii omnino in belli usus non sufficerent, liberos etiam suos oppigneravit, atque ita majorem pecuniarum copiam adepta, missis in urbem nuntiis, ut bono deinceps essent animo, neve se hostibus dederent, hortata est. Quibus acceptis, resumpsere animos Anconitæ, & in hostes irrumpere statuere. Sed hoc eo cognito, retro castra confestim illi moverunt. Inter hæc Imperatrix ista ante urbem consistens, Anconitas suis immiscuit copiis: initoque certamine, Alemanni, cum impetum sustinere non possent, a fœminino exercitu fugantur, cæsis eorum quamplurimis: atque ipse prope in E hostium manus venisset Dux Episcopus, ni fuga sibi salutem conciliasset. Tum vero in Venetos, qui e mari, ut supra diximus, urbi imminebant, sese convertit, iisque prælio debellatis, in civitatem reversa est, lætis Magnum Imperatorem acclamationibus prosecuta. Princeps autem locatis, ut narratum est, ad Philadelphiam castris, id mente potissimum agitabat, qua demum arte Barbaros ab invicem divelleret. Ac primo missis ad

Edit. Parif. pag. 169.

Lycaonniæ Sultanum Legatis, perfidiam illi objecit, & cur sic repente Romanis in hostem versus esset, percunctatus est. Ille autem tum alia multa protendit, tum iratum suum sibi esse Chaliphan, sive summum apud eos Pontificem, quod tandiu amicitiarum fœdere Romanis jungeretur. His dictis, Legatos rebus infectis remisit. Tum vero Imperator, ut hæc accepit, alteram Legationem ad illum instituit, cum hujusmodi litteris. *Quandoquidem tibi est in animo, cum cæteris contribulibus tuis conspiranti, Romanorum provinciæ terras devastare, securus abi: scias enim necdum quinto-decimo exacto die, invadentem Romanum exercitum, ipso te auctore, præsidiarii quasi jure ditionis tuæ summam arrepturum.* Hac perlecta epistola, commotus animo Sultanus, a priori instituto destitit, & amicitiam in posterum pacto cum Romanis fœdere sancivit. Ita consilia ista, priusquam effectum consequerentur, rursum evanuere, utpote Sultano, qui in eis maxima pars ac momentum erat, ad Romanos transeunte. Itaque triumphum nactus incruentum Imperator, Byzantium revertitur. Palæstinæ autem Rex & Princeps Antiochenus, cum hæc accepissent, sumpta inde fiducia, contra Berrhœenses suscepere expeditionem, magnisque eos cladibus affecere.

XIII. Hac ferme tempestate Silentium, seu dissertationem, ipse composuit Imperator, non ut vulgo moris est, quam videlicet Imperatoris nomine pronuntiavit illius Secretarius. Inerat orationi profunda quædam, & ex generosa prorsus animo profecta sensuum vis: crebrisque sententiis, & variis argumentis cumulata erat. Dictio ipsa pura, facilis ac simplex character; utque verbo dicam, nullis implicata figuris, naturali tamen efflorescebat elegantia, & quæ nobilem spiritum manifeste proderet. Nam, ut sæpius a me dictum est, nulli mortalium naturæ dotibus comparandus erat. Equidem sæpenumero controversias illi ex Aristotele proponens, pleraque eorum quæ in disceptationem venerant, promptissime solventem audivi; rem a nemine omnium hactenus, ut opinor, prioribus retro sæculis factam. Idem multa in Scripturis, etiam quæ ad id temporis inexplicata remanserant, aut minus recte exposita, mira quadam perspicuitate explanavit: quæ hic inserere, alienum ab Historiæ scribendæ legibus existimo. Ea fere sunt quæ hactenus utraque in continente Manuel Imperator gessit: deinceps ea expediam, quæ in Asia bellum gerenti evenere. Clitziesthlen, de quo multa in superioribus memoravimus, magnis, ut dixi, ab Imperatore acceptis pecuniis ditior potentiorque factus, vicinos Dynastas principatibus suis exuit, eorumque terras occupavit: sed & Gangra Ancyraque, Galatiæ oppida utroque, Saniane fratre consanguineo, qui iis imperitabat, per vim expulso, potitus est: eique cum necem inferre non potuisset, peregrini & advenæ instar, terras omnes exteras circumeundi necessitatem imposuit. Ad hæc nullam earum, quas ceperat, civitatum Imperatori reddidit: neque quicquam præstitit rerum, quas ipse jurejurando erat pollicitus. Arrogantia præterea ac ferocitate quadam in quosque hominum

Edit. Paris. pag. 170.

νοιτο. καὶ δὴ παρὰ τὸν Λυκαονίας πέμψας Σουλτὰν, ὠνείδιζε τῆς εἰς αὐτὸν ἀπιστίας, καὶ τὴν αἰτίαν ἀνεπυνθάνετο, δι' ἣν οὕτω Ῥωμαίοις ἀθρόον ἐκπολεμωθείη. Ὁ δὲ ἄλλα τε προΐσχετο πολλὰ, καὶ χολᾶν αὐτῷ τὸν ἐν σφίσιν ἔλεγε Χαλιφὰν, οἷόν τινα μέγαν παρ' αὐτοῖς Ἀρχιερέα, ἐπὶ τοσοῦτον ἤδη Ῥωμαίοις συγκειμένῳ κατὰ τὸ φίλιον. Ταῦτα λέγων, τοὺς πρέσβεις ἀπράκτους ἀπέπεμψεν. Ὁ δὲ Βασιλεὺς τούτων ἀκούσας, καὶ δευτέρᾳ πρεσβείᾳ τοῦτον ἀμείβεται, ἐπιστείλας αὐτῷ ὡδί. "Εἴ σοι δέδοκται τοῖς ἄλλοις τῶν ὁμοφύλων ἐπισυστάντι, ἀναθεὶν ποθὲν κατὰ Ῥωμαίων ἐκδραμεῖν, θαρσῶν γε ἄπιθι. Φύλακα γὰρ τῆς σαυτοῦ τῶν Ῥωμαίων ἐπιστήσεις στρατὸν, ἡμερῶν οὐ πεντεκαίδεκα ἐπ' αὐτὴν ἀφιξόμενον." Ταύτην ὁ Σουλτὰν δεξάμενος τὴν ἐπιστολὴν, ἐξεδειματώθη τε τὴν ψυχὴν, καὶ τῶν μελετωμένων ἀποσχόμενος, εἰρηναῖα τὰ λοιπὰ διελέξατο. καὶ τὰ τῆς ἐπιβουλῆς οὔπω πλέον κρατυνθέντα διελύετο αὖθις, ἅτε μεγίστου μέρους ἐν σφίσι τοῦ Σουλτὰν ἐπὶ Βασιλέα μεταθεμένου. Τοίνυν καὶ Βασιλεὺς μὲν ἀναιμάκτῳ τροπαίῳ σεμνυνάμενος, ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου ἀναζεύγνυσι. Ὁ δὲ Παλαιστίνης Ῥὴξ ἅμα τῷ Ἀντιοχείας Πρίγκιπι ταῦτα πυθόμενοι, θάρσους τε ἀποπλησθέντες, κατὰ τῶν Βερροιαίων κινηθέντες βαρβάρων, πολλὰ αὐτοὺς ἐζημίωσαν.

ιγ'. Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ τὸ Σιλέντιον ὁ Βασιλεὺς αὐτὸς ξυνετάξατο λόγον, οὐχ ὥσπερ εἴθιστο, τοῦ Ἀσηκρῆτις αὐτὸ ἐκ Βασιλέως δῆθεν ὑπαγορεύσαντος. Ἦν δὲ ἡ μὲν ἔννοια τοῦ λόγου βαθεῖά τις καὶ ἐκ πάνυ γενναίας προϊοῦσα ψυχῆς. νοημάτων τε γὰρ ἁδρῶν εἶχε, καὶ ἐπιχειρήμασιν ἐστοιβάζετο συχνοῖς. Ἡ γε μὴν λέξις καθαρὰ μᾶλλον, καὶ ἀφελὴς ὁ χαρακτήρ. καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν, ἀσχημάτιστος, αὐτοφυὴς δὲ ὅμως, καὶ τὴν γεννήτην ἐναργῶς ἐμφανίζων. Καθάπερ γάρ μοι πολλάκις ἐρρήθη, φυσικοῖς πλεονεκτήμασιν οὐδενὶ ἀνθρώπων ξυμβλητὸς ἦν. Ἐγὼ γοῦν πολλάκις αὐτῷ τῶν Ἀριστοτέλους διαλεξάμενος, πολλὰ τῶν πολυζητήτων αὐτοφυῶς ἐπιλυόμενα ἔγνων, πρᾶγμα οὐδενὶ τῶν ἁπάντων οἶμαι γεγονὸς τοῦ παντὸς αἰῶνος. Ὁ δ' αὐτὸς καὶ πολλὰ τῶν ἐν γραφαῖς ἀδιεξηγήτων εἰς δεῦρο μενόντων, ἢ γοῦν οὐκ εὐστόχως διηρμηνευμένων, σὺν θαυμασίᾳ τινὶ διεσάφησεν ἁπλότητι· ἅπερ ἐμοὶ ἐνθάδε γεγράφθαι ἔξω νόμων ἔδοξεν εἶναι ἱστορίας. Ἃ μὲν οὖν ἄχρι καὶ δεῦρο εἰς ἤπειρον ἑκατέραν Βασιλεὺς Μανουὴλ εἴργαστο, τοιαῦτά τινα ἐγένετο. Ἑξῆς δέ μοι γεγράψεται ὅσα ἐπὶ Ἀσίας στρατευσαμένῳ τούτῳ ξυνέπεσε. Κλιτζιασθλὰν γὰρ, οὗ πολλοὺς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐποιησάμεθα λόγους, χρήματα ὥσπερ ἔφην μεγάλα πρὸς Βασιλέως κεκομισμένος, δυνάμεώς τε ἐπὶ πλεῖστον ἧκε, καὶ τῶν τῇδε δυναστῶν ἄλλους τε τὰς ἀρχὰς ἀφελόμενος αὐτὸς εἶχε, καὶ δὴ καὶ Σανισὰν, ὃς ἀδελφὸς μὲν αὐτῷ ἦν, καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν ἔφυ σπερμάτων, Γάγγρας δὲ καὶ Ἀγκύρας πόλεων ἀμφοῖν ἦρχε Γαλατικῶν, βιασάμενος, τὰς μὲν ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο· τὸν δὲ, ἐπειδὴ μὴ κατακτεῖναι ἐδυνήθη, ἀνάγκην ἐπῆγε, ξένῳ καὶ ἐπήλυτι ἔθνη ἀνθρώπων περιιέναι πάντα. Ταύτῃ καὶ Βασιλεῖ μὲν οὐδέ τινα πόλεων ἀπεδίδου, ὧν ἂν περιγεγονὼς τύχοι· οὐδέ τι τῶν ἄλλων, ἅπερ αὐτῷ διομολογησάμενος ἔφθη, ἐπιτελὲς ποιεῖν ἤθελε. μεγαλοφροσύνῃ δὲ ἐς πάντας ἐχρῆτο ἀνθρώπους, καὶ τῇ.

A ὁρμῆς οὐδαμῶς καθεκτὸς ἦν. Ὁ Βασιλεὺς ἐννοῶν, ἐχαλέπαινε μὲν καὶ τὰ πρότερα, καὶ ἐν δεινῷ τὸ πρᾶγμα ἐποιεῖτο. πρὸς δὲ τῶν ἑσπερίων ἀνθελκόμενος πραγμάτων, πρὸς τούτοις καὶ τὰ ἐξ Ἀσίας ἀνακινεῖν ἥκιστα ἤθελε. Ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς οὐδαμόθεν ἐξ ἑσπέρας αὐτῷ πόλεμος ἀνεφαίνετο τοῦ λοιποῦ, ἅτε πάντας ἤδη κατορθωκότι, στράτευμα ἀγείρας ἱκανὸν, τῇ διαβαίνειν διενοεῖτο. Κλιτζιεσθλὰν δὲ ἐπειδὴ τούτων ἤκουσε, πρέσβεις ἐς Βασιλέα πέμψας, ἄλλα τε οἱ κατὰ γνώμην ἐπιτελῆ ποιεῖν ὡμολόγει, καὶ Ῥωμαίων δυνάμεις ἐπὶ κατασχέσει πόλεων, ὧν ἂν Βασιλεὺς αἱροῖτο, αὐτίκα ἐπὶ Ἀσίαν σταλῆναι ἠξίου. πόνου γὰρ τοῦ ἐπὶ τούτῳ συλλήψεσθαι σφίσι καὶ αὐτόν. Ταῦτα Βασιλεὺς ἀποδεξάμενος, Ἀλέξιον τὸν Πετζαλοίφαν στρατεύματι ἅμα ἐς ἑξακισχιλίους ἀριθμουμένῳ B ἔπεμψε, χρήματα οἱ προσθεὶς, ἅπερ αὐτῷ εἰς πόλεμον τὸν δὲ ἀποχρήσειν ᾤετο. Ἀλέξιος μὲν οὖν ἐπὶ τούτοις εἰς τὴν Ἀσίαν ἐστέλλετο. Κλιτζιεσθλὰν δὲ ἐπειδὰν τὸν Ῥωμαίων στρατὸν προσιέναι ἤκουσε, εἰς πόλεις ἐπιπέμπων, ἃς ἔτι ἀχειρώτους αὐτῷ ξυνέβαινεν εἶναι, δέος τὸ ἐκ τῆς Βασιλέως ὑπέτεινε σφίσι στρατιᾶς. Αἱ δὲ πρὸς ἀμφοτέρας οὐχ οἷαί τε οὖσαι δυνάμεις ἀντισχεῖν, οὐ νῦν ἑκούσιαι αὐτῷ προσεχώρουν. Ὁ δὲ ἐπειδὴ καὶ αὐτῶν ἐγκρατὴς γένοιτο, οὐδεμιᾶς λοιπὸν Ῥωμαίοις ἐπιχωρεῖν ἤθελεν. Ἐφ᾽ οἷς ἀγανάκτει μὲν Βασιλεὺς, καὶ αὐτίκα ἐπὶ μάχην καθίστασθαι διενοεῖτο. Τῶν πραγμάτων δὲ αὐτῷ μηδαμοῦ συγχωρούντων (ὅ,τι γὰρ τοῦ ἦρος ἐξήκει ἤδη καιρὸς, πολεμίοις μάλιστα προσήκων ὢν πράγμασι) καθ᾽ ὃν C ἄλλα τε τῶν ξυμφόρων Ῥωμαίοις διοικήσασθαι αὐτὸς ᾤετο, καὶ δὴ καὶ πόλεις ὑποδήποτε αὐτῷ βουλομένῳ ἦν ἀνεγεῖραι. Πρὸς δὲ καὶ Ἀμάσεια, πόλις Ἑῴα, τότε δὴ αὐτῷ προσεχώρει, ἣν οὔπω μάχης ἐς τὸ ἐμφανὲς ἐκραγείσης, σὺν ἀπιστίᾳ μάλιστα Ῥωμαίοις λήψεσθαι εἰκὸς ἦν. Τούτων δὲ ἕνεκα καὶ τάδε ἐποίει. Μιχαὴλ μὲν, ᾧ ἐπίκλησις Γαβρᾶς ἦν, ἄνδρα, ὥς μοι πολλάκις ἐρρήθη, ἔς τε τὸ τῶν Σεβαστῶν ἀξίωμα ἥκοντα καὶ πολεμίων ἔμπειρον ἔργων, ἐπὶ τῶν Παφλαγόνων ἐξαπέστειλε, στράτευμα, ἃ μὲν αὐτίκα ἐπαγόμενον, ὃ δὲ καὶ ἐν τῇ τῇδε χώρᾳ ἀθροίσοντα, ὅσοι τε ἀμφὶ Τραπεζοῦντι καὶ Οἰναίῳ, πόλεσιν ᾠκισμέναις Ποντικαῖς, καὶ τούτους δὲ μεταπεμψάμενον, ἐκέλευσεν οὕτω ἐς Ἀμάσειαν παρελθεῖν. Ἐν δὲ τούτῳ τοιάδε ξυνέπεσεν. Ἰωάννῃ τῷ Καντακουζηνῷ, οὗ πολλάκις ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεμνήσθημεν λόγοις, παῖς ἦν Μανουήλ, D ἰδεῖν τε ἀγαθὸς καὶ ῥώμῃ σώματος οὐδενὸς τῶν ἡλικιωτῶν ἥσσων γενόμενος. Τούτῳ δὲ Βασιλεὺς ἔργοις, ὡς ἐλέγετο, ἀπειρημένοις ὡς ἐπί πω ἐγχειροῦντι, τὰ μὲν πρῶτα παραινέσεις προσῆγεν, τῶν πολλῶν ἤδη ἀποστῆσαι πειρώμενος. Ἐπεὶ δὲ ἀπρὶξ ἐκεῖνος τοῦ τολμήματος εἴχετο, οὐκ ἀνασχόμενος Βασιλεὺς, τότε δὴ καὶ εἰς φρουρὰν αὐτὸν ἔδωκεν. Ὁποῖα δὴ τοῖς ἐν ἀρχαῖς εἴθισται (πράττουσι γὰρ ὡς τὰ πολλὰ δι᾽ ὧν εὔνοιαν αὐτοῖς ἐπισπᾶσθαι τοῦ Βασιλέως γένοιτο) εἰς τὴν εἱρκτὴν παρελθόντα, Βασιλέως οὔτι ἑκουσίου, τὰς ὄψεις ἀφαιροῦνται τὸ μειράκιον. Ὧν ἐπειδὴ Βασιλεὺς ἤκουσεν, ἐδυσχέραινε E μὲν, καὶ ὤμνυτό γε μὴ ἂν αὐτοῦ ξυνειδότος τὸ τοιόνδε πρὸς ἐκείνων εἰργάσθαι. ἤνεγκε δὲ ὅμως τὸ ἄλγημα, οὐ γὰρ εἶχεν ὅπως σὺν τῷ δικαίῳ τοὺς δράσαντας ἀμυνεῖται.

ιδʹ. Ἀλλ᾽ ὅπερ ἐλέγομεν, Μιχαὴλ μὲν ἐπὶ Ἀμάσειαν ἔπεμψεν. Ὁ δὲ τὸν Δαμάλεως πορθμὸν διαβὰς, εὐθὺ Μελαγγείων ἐχώρει. Ἔνθα ἐκ τε Βιθυνίας καὶ τῶν Ῥυνδακοῦ χωρίων στράτευμα ἀγείρας ἱκανὸν, ἐξῄει ἐπὶ τὰ

A utebatur, nec ullo modo poterat animi impetus continere. Quæ ubi Principi comperta sunt, tum & priora illius facinora, tum etiam insolentiam ægre tulit: sed Occidentalibus negotiis impeditus, commovere insuper Asiam verebatur. At postquam nullum in Occidente amplius sibi superesse bellum vidit, rebus utpote ibi feliciter confectis, conscripto idoneo exercitu, transire in Asiam constituit. Quibus intellectis, Clitziesthlan per Legatos quæcumque imperaret, omnia facturum se Principi respondit. Ad hæc copias Romanas, ut quas vellet civitates occuparet, in Asiam mitti postulavit: se laboris istius participem sociumque fore pollicitus. His acceptis conditionibus, Alexium Petra-B lœpham cum sex millium exercitu Imperator eo mittit, datis pecuniis, quas ad bellum istud conficiendum sufficere existimabat. Hoc quidem apparatu in Asiam venit Alexius. Clitziesthlan autem, ut adventare Romanorum exercitum percepit, missis ad civitates, quas nondum ipse occupaverat, nunciis, pavorem iis ex Imperatoris exercitu incutere intendit. Sed, cum essent ad utramque vim sustinendam minus idoneæ, illius Imperio ultro se subdidere. Oppidis igitur istis potitus, nullum horum amplius tradere Romanis voluit. Unde ira succensus Imperator, extemplo apparare bellum statuit. Sed cum variis distentus negotiis C id peragere non posset (quippe jam ver præterierat, bellis gerendis idoneum maxime tempus) alia Romanis commoda procurare, & quo optimum loco videretur instaurare civitates decrevit. Ad hæc etiam Amasia, Orientis urbs, ad eum accessit, quæ bello necdum palam flagrante ultro se dedere Romanis parata videbatur. Quamobrem talia instituit. Michaelem Gabram, virum, ut sæpius a me dictum est, Sebasti dignitate auctum, reique militaris peritissimum in Paphlagoniam mittit. Et cum præsentibus quidem, aliisque istis in regionibus contrahendis copiis, tum etiam cum iis, quæ ex Trapezunte & Oeneo, civitatibus Ponticis, accersendæ erant, ad Amasiam iter intendere jubet. Interea & hæc accidere. Joanni Cantacuzeno, cujus crebra a me facta in superio-D ribus libris mentio, filius erat Manuel, forma conspicuus, & robore corporis nulli æqualium secundus. Hunc rebus, ut ajunt, nefandis ut plurimum intentum monuit primo Imperator, ab iisque illius avertere animum studuit. Sed cum obstinatius cœptis insisteret, ultra hæc non passus Princeps, in carcerem eum conjecit. At dum in custodiam abducitur, quod ab iis qui magistratu funguntur haud raro fieri videmus (facere enim ea plurimum solent per quæ gratiam Principis se consecuturos putant) E invito Imperatore, oculis adolescentem privant. Quod ubi ille audivit, indignatus quidem, obtestatusque est inscio se id factum esse. Dolorem tamen ex eo conceptum casu tulit, cum suppeteret nihil, unde facinoris auctores plecteret.

XIV. Michael igitur, uti dictum est, Amasiam missus, trajecto Damalis freto, ad Melangia statim pervenit. Inde ex Bithynia & Rhyndaco vicinis regionibus idoneo contracto exercitu, ad

Edit. Paris. pag. 171.

campos Dorylæi ire pergit, ibi constituta Romanorum præsidia & castella, per pacis adhuc inducias, necessario commeatu muniret, & Sultani inimicis adderet animos, ac postremo Dorylæum instauraret. Porro Dorylæum istud cum civitatis jure gauderet, una quondam ex maximis & celeberrimis Asiæ urbibus fuit. *Edit. Paris. pag. 172.* Mollis enim tractum istum aura perflat, campique circumjacent plani admodum, & naturalem quamdam pulchritudinem præferentes: tam pingues autem & fœcundi, ut herbas pastui optimas, uberemque segetem producant. Ad hæc fluvius regionem perfluit, & aspectu jucundus, & suavis gustu. Tanta vero innatat in eo piscium multitudo, ut quantumvis magna copia ab incolis capiantur, largissima tamen suppetant. Hic olim a Melisseno isto, qui Cæsaris dignitate insignis fuit, extructæ fuere domus splendidæ, vicique erant hominum frequentia celebres: ut & thermæ nativæ, & porticus & lavacra: quæque alia hominibus voluptati esse solent, regio hæc affatim suppeditat. Sed enim Persæ quo tempore Romanorum fines maxime incursabant, urbem solo æquatam incolis nudarunt prorsus, & circumjecta omnia ita vastarunt, ut nullum fere pristini splendoris vestigium reliquerint. In eo igitur statu erat tunc haecce civitas. Persæ autem hac ipsa tempestate ad duo millia cum pascuis, uti solent, tabernacula habebant: quibus hinc expulsis Imperator, vallumque non procul ab urbe circumducens, se ad murorum ædificationem comparat. Condi igitur summa celeritate civitas cœpit, forma ab ea quæ prius fuerat haud multum absimili: colle vero, quem olim pro arce habuerat, paululum inde semotiore, & ab illo prorsus intervallo circumductis civitatis mœnibus. Princeps autem cum paucis, exibat singulis diebus, & partim clandestinis insidiis, partim aperto Marte, multos Persarum illustriores cæcidit. Neque enim desinebant a superioribus continuo locis irrumpere, quo structuram urbis impedirent. Tum quoque Sanisanem, cujus supra memini, qui aliquot ante annis ad Imperatorem profugerat, in eas regiones, quæ supra Iconium adjacent, datis pecuniis misit. Comes erat exercitus in Paphlagonia iturus, cui ille ductor foret. Sed haud multum confecerat itineris, cum Persarum copiæ ex insidiis coortæ multos Romanorum interficiunt, & præda multiplici potiuntur. Ipse Sanisan, vix vitato periculo, ad Imperatorem trepidus venit: adeo adversam sibi fortunam habuit, quoties rem aggrederetur. Dum hæc ad Dorylæum peraguntur, Michael Gabras cum exercitu Amasiam venit, invitatusque ab oppidanis, statim quidem civitatem ingredi ausus non est, quod & copiæ a Clitziasthlane eam ipsam in rem missæ haud procul ab urbe castra locassent: maxime enim verebatur ne de hostibus se prodendo consilia agitassent. *pag. 173.* Sed illi & obsides ea propter ad ipsum misere, arcem insuper Romanorum potestati tradituros se polliciti. At is nescio quo pavore semel gelido sanguine variis subinde prætextibus trahebat; donec oppidani veriti ne dum in dies differunt, urbe a Clitziasthlana capta, futuri domini offensam in æternum incurrerent;

A Δορυλαίου πεδία, τά τε ἐκεῖσε Ῥωμαίων φρούρια, εἰρήνης κατεχούσης ἔτι, τῶν ἐπιτηδείων ἐμπλησόμενος, καὶ τοῖς τῷ Σουλτὰν δυσμεναίνουσι θάρσος ἔτι μᾶλλον ἐμποιήσων. πρὸς δὲ καὶ Δορύλαιον ἀνοικοδομήσων. Τὸ δὲ Δορύλαιον τοῦτο ἦν μὲν ἅπτε πόλις ἦν μεγάλα τε, εἴπερ τις τῶν ἐν Ἀσίᾳ, καὶ λόγου ἀξία πολλοῦ. Αὔρα τε γὰρ τὸν χῶρον ἁπαλὰ καταπνεῖ, καὶ πεδία παρ' αὐτὴν κεῖται, λειότητός τε ἐπὶ πλεῖστον ἥκοντα, καὶ ἀμήχανόν τι προφαίνοντα κάλλος. οὕτω μέντοι λιπαρά, καὶ οὕτως εὔγεω, ὡς τήν τε πόαν δαψιλῆ μάλιστα ἐκδιδόναι, καὶ ἀθρόον παρέχεσθαι ἄσταχυν. Ποταμὸς δὲ διὰ τῶν τῇδε τὸ νᾶμα πέμπει, καὶ ἰδέσθαι καλός, καὶ γεύσασθαι ἡδύς. πλῆθος ἰχθύων τοσοῦτον δὲ ἐνήχεται τούτῳ, ὅσον εἰς δαψίλειαν τοῖς τῇδε ἁλισκόμενον, ἐλλιπὲς οὐδαμῇ γίνεσθαι. Ἐνταῦθα Μελισσηνῷ ποτε Καίσαρι οἰκίαι τε ἐξῳκοδόμηνται λαμπραί, B καὶ κῶμαι πολυάνθρωποι ἦσαν, θερμά τε αὐτόματα, καὶ στοαί, καὶ πλυνοί, καὶ ὅσα ἀνθρώποις ἡδονὴν φέρει, ταῦτα δὴ ὁ χῶρος ἄφθονα παρεῖχεν. Ἀλλὰ Πέρσαι, ὁπηνίκα ἡ κατὰ Ῥωμαίων ἤκμαζεν ἐκδρομή, τήν τε πόλιν εἰς ἔδαφος βεβλημένην, ἀνθρώπων ἔρημον παντάπασιν ἐπεποίηντο, καὶ τὰ τῇδε πάντα μέχρι καὶ ἐπὶ λεπτὸν τῆς πάλαι σεμνότητος ἠφάνισαν ἴχνος. Ἡ μὲν δὴ πόλις τοιάδε τις ἦν. Τότε δὲ Πέρσαι ἀμφὶ δισχιλίους περὶ ταύτην νομάδες ἐσκήνουν, ὡς ἔθος. οὓς δὴ ἐκεῖθεν ἀπαναστήσας Βασιλεύς, χάρακά τε τῆς πόλεως οὐ μακρὰν ἄποθεν περιβαλών, τὰ πρὸς τειχοδομίαν ἐξηρτύετο. Καὶ ἡ μὲν C κατὰ τάχος ἠγείρετο, σχήματος μὲν πολλῷ ᾗ πρότερον ἔνδον ὑποκεχωρηκυῖα. τῷ δὲ εἰς ἄκραν αὐτῇ ἀνεστηκότι τὸ πρότερον γηλόφῳ, ὀλίγῳ δὲ ἀπωτέρω, καὶ ἀπὸ ταυτοῦ πάντοθεν τοῦ διαστήματος τὸν περίβολον στρέφουσα. Βασιλεὺς δὲ σὺν ὀλίγοις ἑκάστης ἡμέρας ἐξιών, λόχοις τε ἐξ ἀφανοῦς, καὶ κατὰ πρόσωπον συμβολαῖς, πολλοὺς Περσῶν ἔκτεινε, καὶ τῶν παρὰ σφίσιν ἐπιφανῶν. οὐ γὰρ ἀνέλιπον συχνοὶ ἐκ τῶν ἀνωτάτω συρρέοντες, ἐφ' ᾧ τὴν οἰκοδομίαν αὐτοῦ κωλύειν. Τότε δὴ καὶ Σανισάν, ὑπὲρ ἤδη ἐμνήσθην, χρόνοις τισὶ πρότερον Βασιλεὺς αὐτῷ προσπεφευγότα, ἐπὶ τὰς ἀνωτάτω Ἰκονίου χρήμασιν ἐφοδιάσας ἔπεμψε χώρας. εἵπετο δὲ οἱ καὶ στράτευμα, ὁδοῦ τῆς ἐ- D πὶ Παφλαγονίαν ἡγησομένῳ. Ἀλλ' οὔπω ἐπὶ πλεῖστον προῆλθε, καὶ Περσῶν δυνάμεις ἐλλοχήσασαι Ῥωμαίων τε τῶν σὺν αὐτῷ ἔκτειναν πολλούς, καὶ λαφύρων ἐπλήσαντο ἱκανῶν. Σανισὰν δὲ μόγις ἐκεῖθεν διαδράς, πεφοβημένος ἐπὶ Βασιλέα ἦλθεν. οὕτως ἐς τὸ ἀποτυχὲς ἀεὶ τῷ ἀνθρώπῳ τὰ πράγματα ἀπεκρίνετο. Τὰ μὲν δὴ ἐπὶ Δορυλαίου τῇδε ἐφέρετο. Μιχαὴλ δὲ ὁ Γαβρᾶς σὺν τῷ στρατεύματι εἰς Ἀμάσειαν ἦλθε. παρακαλούμενός τε πρὸς τῶν τὴν πόλιν ἐχόντων, αὐτίκα δὴ ἐπὶ ταύτην παριέναι, ἐπειδὰ καὶ δυνάμεις παρὰ Κλιτζιασθλὰν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἀφιγμέναι, οὐ μακρὰν ἄποθεν τῆς πόλεως ἐσκήνουν, οὐδαμῇ ἐθάρρησε τὴν εἴσοδον. ὑπο- E ψίᾳ γὰρ πολλῇ εἰς τοὺς ἔνδον ἐχρῆτο, μὴ προδοσίαν δήπου κατ' αὐτοῦ μεμελετηκότες εἶεν. Οἱ δὲ καὶ ὁμήρους τούτου δὴ ἕνεκα παρ' αὐτὸν ἔπεμψαν, τήν τε ἀκρόπολιν Ῥωμαίοις κατ' ἐξουσίαν ἔδοσαν. Ἀλλὰ ἀρρωδία τις καθάπαξ παραλαβοῦσα τὸν ἄνθρωπον, ἐπὶ σκήψεις ἄλλοτε ἄλλας ἀναχωρεῖν ἐποίει, ἕως οἱ ἐπὶ τῆς πόλεως ἐννοησάμενοι μὴ ταῖς μακραῖς Ῥωμαίων ἀναβολαῖς παρὰ Κλιτζιασθλὰν τῆς πόλεως ἁλούσης, εἰς ἀπέχθειαν αἰῶνα τὸν πάντα δεσπότῃ ἐσομένῳ καθίσαιντο, τοῦ παρὰ σφίσιν ἄρχοντος οὐδὲν

ξυνειδότος, τοῖς εἰρημένοις ταύτην παρέδοσαν. Ἤδη δὲ καὶ Μιχαὴλ ἄρας ἐκεῖθεν ἐπὶ γῆν τὴν Ῥωμαίων ἦλθεν, ὑπὸ τῶν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, ὡς μοι ἐῤῥήθη, ὑπὸ τῶν ἄλλων λόγον πεποιημένος οὐδένα. Καὶ τὰ μὲν Ἀμασείας πόλεως ἐν τούτοις ἐτελεύτα. Βασιλεὺς δὲ ἀμφὶ Δορυλαίῳ ἔτι πονούμενος, ἐπειδὴ ταῦτα ἐπύθετο, Θωμᾶν τὸν εὐνοῦχον παρὰ Κλιτζιασθλᾶν πέμψας, Ἀμάσειαν ἐνεκάλει ἀπαιτῶν, ὅρκων τε οἷς παρέβησαν ἐπεκάλει, καὶ εἴγε μὴ τοῦ ἐς Ῥωμαίους τοιάδε ὑβρίζειν ἀπόσχοιτο, οὐκ ἐς μακρὰν τάχα τῆς δίκης ἐκείνην πειράσασθαι ἠπείλει. Ὅς τις μέντοι Θωμᾶς οὗτος ἦν, αὐτίκα δηλώσω. Λέσβου μὲν ὥρμητο νήσου, οἰκίας δὲ ἀφανοῦς γεγονώς, ἐπειδὴ μηδὲν ὅ,τι τοῦ λόγου ἄξιον ἐπιτήδευμα αὐτῷ ἦν, ἐς Βυζάντιον ἰόντι ἔργον ἐπιμελὲς ἐγεγόνει φλέβας ἀνθρώπων τέμνοντι, κἀντεῦθεν ἑαυτῷ τὸ ζῆν περιποιεῖσθαι. Ἀλλ' ἔοικε τῶν ἁπάντων εἶναι μηδὲν, ὃ βουλομένῃ τῇ τύχῃ ὑπηρετεῖν ἥκιστα δύναιτο. Θωμᾶς γὰρ καίτοι ἐς τὸ ἔσχατον βαναυσίας ἥκων, ἐκ ταύτης δὴ τῆς τέχνης μέγας ἐν βασιλείοις, εἴπερ τις ἀνθρώπων, ἐγένετο. Χρήματά τε μεγάλα ἐν βραχεῖ περιβεβλημένος, χρόνοις τισὶν ὕστερον ἐς Παλαιστίνην ξὺν αὐτοῖς ἀπιὼν ᾤχετο. Μὴ κατὰ γνώμην δὲ αὐτῷ τῶν τῇδε ξυμπιπτόντων, αὖθις ἐπὶ βασιλέα παραγίνεται. Ἵλεώ τε αὐτοῦ τετυχηκότος, δύστηνος ἐσαῦθις ἠλέγχετο. ἐς τὴν ἐν Παλατίῳ τε φρουρὰν ἀχθεὶς, ἣν Ἐλεφαντίνην ἔθος καλεῖν ἐστὶν, ἐνταῦθα τὸν βίον ξυνεμετρήσατο. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. Τότε δὲ ἐπὶ τὸν Σουλτὰν, ὅπερ ἐλέγομεν, παραγεγονὼς, ἐπεὶ μηδὲν ὧν ἕνεκα ἦλθεν ἐπιτελὲς ἐκεῖνος ποιεῖν ἤθελεν, ἄπρακτος ἐς βασιλέα παλινοστεῖ. ὅτε δὴ μικροῦ ἀπεκτονέναι τοῦτον ἐδέησαν Πέρσαι, οἱ ἀνὰ τὴν ὁδὸν ἐνεδρεύοντες ἦσαν.

ιε'. Βασιλεὺς δὲ ἡμερῶν ἐντὸς τεσσαράκοντα τὴν πόλιν ἀνεγείρας, ἐπειδὴ τάφρον τε αὐτῇ περιήλασε, καὶ Ῥωμαίων ὡς πλείστους ἐνταῦθα ᾠκίσατο, φρουρὰν ἀποχρῶσαν τῇδε καταλιπὼν, ὀπίσω ἐχώρει, τοῖς ἀμφὶ Ῥυνδακὸν αὐλισάμενος χωρίοις. ἐπ' ὀλίγον τε ξυναναπαύσας τὸ στράτευμα, ἐκεῖθεν ἀπῆρε. Κομιδῇ δὲ ὀλίγους αὐτῷ συνεπομένους ὁρῶν (τὰ γὰρ πλείω τῶν ταγμάτων ἀπῄεσαν οἴκοι, μηδὲν εἰς γνῶσιν ἧκον αὐτῷ, καίτοι ὥσπερ ἐλέγετο πολλὰ περὶ τοῦ μηδένα τέως τοῦ στρατοπέδου ἀποχωρεῖν παρεγγυησαμένου πρότερον) Μιχαὴλ μέν τινα Βάρβαρον γένος, ἀμέλει καὶ Ἰσαὰκ ὄνομα αὐτῷ πρότερον ἦν, τῶν ἐπὶ ἑστίας δὲ αὐτῷ διακονουμένων τὰ πρῶτα, ἐφ' ᾧ τινὰς στρατιωτῶν, τῶν ἐκ τῆς λειποταξίας, ἐς τὸ σῶμα ζημιῶσαι ἔπεμψεν. Ὁ δὲ ξὺν ὀλίγοις τὰς ἐπὶ Λάμπης διελθὼν πεδιάδας, φρούριόν τι περὶ πρώτας που τοῦ Μαιάνδρου ἱδρυμένον ἐκβολὰς, Σούβλας ὄνομα αὐτῷ, χρόνῳ πεπτωκὸς ἀνεγείρει. Ἐντεῦθεν οὐκέτι δὴ τρόπῳ, ὅνπερ εἰώθει, πολεμίοις ξυμπλέκεσθαι βασιλεὺς ἤρξατο, ἀλλὰ πῦρ οἷον ἢ ὕδωρ ἀνυποστάτως ὥρμα καὶ ἐφέρετο. Βασιλεὺς μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦν. Μιχαὴλ δὲ, ὅπερ ἤδη ἐμνήσθην, ὡς οἱ ἐς πλεῖστον ἤδη κατὰ Ῥωμαίων ἐτύγχανε μεμηνὼς, ἕρμαιον τὴν βασιλέως τότε δὴ πεποιημένος ὀργὴν, τῶν παρατυγχανόντων αὐτῷ ἕκαστον, οὐδὲν πολυπραγμονήσας πρότερον, ὕπτιόν τε κατὰ γῆν ἐτίθει, καὶ κατ' ὀφθαλμοῖν τὸν σίδηρον βάπτων, αὐτὸν μὲν αὐτοῦ δείλαιον εἴα, οὐδὲ ὅτου ἕνεκα πάσχοι συνιέντα, οὐδὲ στρατείας ἐστὶν οὐ μεταλαχόντα, ἀλλὰ ἀγροῖκον, ἢ ἐμπορείαις ξυμβαλόντα, ἤ τινα ἄλλον ἀνθρώπων. Ὁ δὲ ἐπ' ἄλλους ἐχώρει, καὶ σώμασιν ἀνθρώπων ἐλωβᾶτο

inscio Præfecto suo, eam dictis copiis tradiderunt. Jam enim Michael motis inde castris in fines Romanos redierat, nulla arcis, ut diximus, tradendæ, aliarumve rerum ratione habita. Interea dum ista ad Amasiam gererentur, Imperator adhuc circa Dorylæum occupatus, ut hæc rescivit, Thoma Eunucho ad Clitziasthlanem misso, ut Amasia sibi restitueretur institit, & perfidiam ipsi exprobravit, additis minis, ni ejusmodi Romanos injuriis afficere abstineret, brevi justitiam vindicem experturum. Quis autem fuerit Thomas iste, commemorabo. Lesbo quidem insula oriundus erat, familia prorsus obscura: cumque nullo laudabili vitæ instituto instructus esset, Byzantium profectus, secandæ venæ artem exercuit, atque inde facere quæstum cœpit. Sed nihil est in rerum natura, quod obsecundanti fortunæ non possit inservire. Thomas enim quamvis ad ultimum & fœdidissimum illiberalis artificii genus descendisset, ea ea tamen arte, magnus, si quis alius, in Palatio fuit: ingentibusque brevi comparatis pecuniis, aliquot post annis cum iis in Palæstinam se recepit. Sed cum nihil ipsi ex voto ibi succederet, iterum ad Imperatorem rediit: veniamque primo consecutus, illius offensam rursum incurrit, eoque ipso in carcerem Palatii, qui Elephantinus vocari solet, conjectus, vitam in eo exegit. Sed de his postea. Tum igitur ad Sultanum, uti diximus, missus, cum nihil rerum quarum causa venerat conficere iste voluisset, rebus infectis ad Imperatorem reversus, parum abfuit quin a Persis itinera insidentibus interficeretur.

XV. Cæterum Imperator intra quadragesimum diem urbe instaurata, cum eam fossa incinxisset multisque ibi ad habitandum Romanis sedes dedisset, valido insuper relicto præsidio, retro profectus, castra ad Rhyndacum locat, atque paulisper ibi moratus, discessit. Cumque paucos admodum sequi signa videret (plerique enim ordines, inscio ipso, domum redierant, etsi non semel, ut aiunt, vetuisset, ne quis castris excederet) Michaelem quemdam natione Barbarum, antea Isacb vocatum, inter domesticos ministros primas tenentem, ad sumendum de iis qui ordines deseruerant supplicium, misit: ipse cum paucis per Lampes campos iter faciens, oppidum quoddam ad prima Mæandri ostia extructum, cui Subias nomen est, vetustate collapsum instaurat. Ibi Imperator alio prorsus, quam quo solebat modo, cum hostibus prælium inire cœpit. Ignis enim aut aquæ effusæ instar, nullo sibi resistente, accedebatur & ferebatur. Dum hæc a Principe agebantur, Michael, cujus modo memini, ut qui Romanis jampridem infensus erat, capta irati Imperatoris occasione, obvios quosque, nulla habita prius quæstione, supinos ad terram prosternit, ferroque oculis immerso excæcatos miseros, sicut erant, relinquit, quorsum hæc paterentur ignaros prorsus: licet etiam rei militari non dedissent operam, sed rustici essent, aut mercatores, aliudque id genus hominum. Atq; ita in alios etiam grassabatur, quos pariter mem-

Edit. Paris. pag. 274.

bris fœde mutilabat. Sed Imperator, qui jam oppido communito reversus erat Byzantium, cognitis istis, eum revocavit, parumque abfuit, quin iisdem propemodum, quibus alios affecisse diximus, eum mulctaverit pœnis. Verum ea lege, ut talia deinceps in Romanos non auderet, crimen quidem illi remisit: sed justitia divina haud multo post ulta tot scelera, eum vita exemit, liberosque illius variis subjecit calamitatibus. Eodem quoque tempore Gabrum etiam in judicium vocavit Princeps: lataque sententia (decretum enim fuerat, ut pœnas quas ille vellet pateretur) vinctum compedibus in quodam ex Palatii carceribus aliquamdiu tenuit: postea eum exemit inde, & dignitati pristinæ restituit. Clitziasthlanes interea, ubi adventum Imperatoris rescivit (quæ enim apud Dorylæum acciderant graviter ejus pungebant animum) unum ex suis maxime illustribus, Gabram cognomine, misit Byzantium: precatusque est Principem, uti receptis, quæcumque vellet, oppidis, conceptam adversus se indignationem deponeret. Sed Imperator repudiata legatione, ipsum dimisit: accitisque a Servia & Hungaria ingentibus copiis, bellum majori cura apparavit: & ne quid aut equis, aut hominibus ad victum deesset, boum ex Thracia innumerabilem multitudinem, & plaustra plusquam ter mille adduci jussit. Hoc apparatu vere primo trajecit in Asiam, &, ut solebat, copias ad Rhyndacum collegit. Sed auxiliares Hungari, Serviique Romanis obnoxii, haud tempestive advenientes, extraxere in æstatem bellum: ex qua res maxime labefactari contigit. Si quid enim aliud, tempus certe in bellis attendendum est. Itaque Imperator per Laodiceam & Mæandri accolas iter fecit, eo animo, ut totis viribus Iconii obsidionem aggrederetur. Cum vero ad eum defecisset Neocæsarea, Andronicum Batatzem ex sorore nepotem cum exercitu per Paphlagoniam proficisci eo jussit. At priusquam Byzantio excederet, navium quinquaginta classem misit in Ægyptum, utpote qui cum universis copiis Clitziasthlan aggredi statuisset. Hinc, cum non tantæ copiæ essent, quæ ad Ægypti expeditionem sufficerent......

Edit. Paris. pag. 273.

πολλοῖς. ἕως τῶν πραττομένων αἰσθόμενος Βασιλεύς, ἤδη γὰρ τὰ ἀμφὶ τῷ φρουρίῳ διαθέμενος εὖ ἐπὶ Βυζάντιον ἀνεκομίζετο, τῆς ὁρμῆς αὐτὸν ἔπαυσε, παρ᾽ ὀλίγον μέντοι ἐγένετο τῶν τοιῶνδε καὶ αὐτὸς ἐκδεδόσθαι ποιναῖς, ὥσπερ ἐλέγετο. Ἀλλὰ Βασιλεὺς μὲν μὴ ταῦτα καὶ πάλιν Ῥωμαίοις τολμηθῆναι διανοηθείς, ἀφῆκε τούτῳ τὸ ἔγκλημα. Ἡ δίκη δὲ οὐκ ἐς μακρὰν τοῦτον μετεῖν ἐξ ἀνθρώπων πεποιημένη, δυστυχήμασί τε τοὺς ἐξ ἐκείνου περιέβαλε. Τότε δὲ καὶ Γαβρᾶν Βασιλεὺς ἐπὶ δίκην καλέσας, ἐπειδήπερ ἐκράτει (ἐψήφιστο γὰρ οἷα δὴ ποιναῖς ταῖς κατὰ γνώμην αὐτῷ χρήσαιτο) σιδήραις τὼ πόδε περισφίγξας, ἐπί τινα τῶν ἐν παλατίῳ φρουρῶν ἄχρι τινὸς ἔθετο. μετεκαλέσατό τε, καὶ τῆς προτέρας αὖθις ἐτίμα. Κλιτζιασθλὰν δέ, ἐπειδὴ τὴν Βασιλέως ὁρμὴν ἔγνω (τὰ γὰρ ἀμφὶ Δορυλαίῳ ξυμπεπτωκότα μεγάλα τῆς αὐτοῦ καθίκετο ψυχῆς) τῶν τινα σφόδρα παρ᾽ αὐτῷ δεδοξασμένων, Γαβρᾶν ἐπίκλησιν, ἐς Βυζάντιον ἐκπέμψας, ἐδεῖτο Βασιλέως, φρούρια τῶν αὐτοῦ ἀντιλαβόντα, ἅπερ ἂν αὐτῷ δόξῃ, παύσασθαι δὴ τοῦ πρὸς αὐτὸν χόλου. Ἀλλὰ Βασιλεὺς τοὺς λόγους οὐκ ἀποδεξάμενος, αὐτὸν ἀπεπέμψατο. Δυνάμεις δὲ ἔκ τε Σερβίων καὶ Οὔννων μετεπέμπετο πολλάς, καὶ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐπιμελέστερον ἐξηρτύετο. Ὥστε μὴν ἵπποις τε καὶ ἀνθρώποις οὐδαμῆ τι ἐς τὸ ζῆν ἐπιλείψοι, καὶ βοῶν ἀμύθητόν τι πλῆθος ἐκ τῶν κατὰ Θρᾴκην ἠλαύνετο χωρίων, ἅμαξαί τε ὑπὲρ τὰς τρισχιλίας. Ὁ μὲν οὖν ἦρι φανέντι ἐπὶ Ἀσίαν διέβη, καὶ τὰς δυνάμεις ἐπὶ Ῥυνδακῷ, κατὰ τὸ ἔθος ἤθροιζε. Οὖννοι δὲ σύμμαχοι καὶ Σέρβιοι, οἳ Ῥωμαίοις κατήκοοι τυγχάνουσιν ὄντες, οὐκ ἐν δέοντι ἀφικόμενοι, θέρους ὥρᾳ στρατεύειν ἐποίησαν. ὑφ᾽ οὗ δὴ μάλιστα τὰ πράγματα ἔφθαρτο. Σκέπτιμον γὰρ εἴπερ τι ἔργοις πολέμων ὁ χρόνος ἐστίν. Οὕτω δὴ Βασιλεὺς διὰ Λαοδικείας τε καὶ τῶν Μαιάνδρῳ προσοίκων τὴν πορείαν ἔθετο, γνώμην ἔχων ἐς τὴν Ἰκονίου πανστρατὶ καταστήσεσθαι πολιορκίαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ νέα αὐτῷ προσεχώρει Καισάρεια, Ἀνδρόνικον ἀδελφιδοῦν αὐτῷ τὸν Βατάτζην ἅμα στρατεύματι διὰ τῆς Παφλαγονίας χωρίων ἐπ᾽ αὐτὴν ἰέναι ἔπεμψε. Οὔπω μέντοι Βυζαντίου ἐξιών, καὶ στόλον νεῶν πεντήκοντα ἐπὶ Αἰγύπτου ἔστειλεν, ἅτε δὴ πανστρατὶ ἐπὶ τὸν Κλιτζιασθλὰν πόλεμον ἰών. Ἐντεῦθεν τι στρατευμάτων ὑποπαίζων τῇ κατ᾽ Αἴγυπτον ἀποχωρήσει, ...

Reliqua deerant in Codice Vaticano.

CA-

CAROLI DU FRESNE
AMBIANI,
DOM. DU CANGE,
QUÆSTORIS FRANCIÆ,
IN
JOANNIS CINNAMI
HISTORIARUM
LIBROS SEX
NOTÆ HISTORICÆ
ET PHILOLOGICÆ.

CAROLI DU FRESNE
AMBIANI,
DOM. DU CANGE,
QUÆSTORIS FRANCIÆ,
IN
JOANNIS CINNAMI
HISTORIARUM
LIBROS SEX
NOTÆ HISTORICÆ
ET PHILOLOGICÆ.

Edit. Paris. pag. 429. Pag. 1. *IN LIBRUM I. JOAN. CINNAMI NOTÆ.*

Ω Ξένιτευε ἀφεδῶνα) Petrus Diaconus in Præfat. ad lib. 4. Chron. Casin. *Historia a venusti decoris altitudine ruet, si mens cogitationibus obumbrata & pressurarum mundialium tenebris offuscata fuerit*. Infra: *Mens vero Historiographi elucescere minime valet, quamdiu terrenis curis & lucris insudat, quia cum homo mundi turbinibus quatitur, movetur pariter & mens, & cum quiescit, similiter & ipsa quiescit*, &c.

Ἀλεξίῳ παιδί) Alexio Comneno, Manuelis Imp. filio, cui Andronicus Tyrannus vitam & Imperium abstulit.

Νικηφόρῳ) Botaniatæ, cui successit Alexius Joannis parens.

Pag. 2. Πόῤῥω τῆς ἡλικίας) Erat quippe Nicephorus, cum Imperium occepit, admodum senex. Vide Not. ad Alexiadis pag. 40.

Μετὰ Διοὺς) Joannes enim statim atque in lucem est editus, Imperator a patre acclamatus est. Anna lib. 6. pag. 133. 134.

Ἐπὶ τὴν Ἀσίαν) Conferendus Nicet. in Joan. 4. N. 4.

pag. 430. Λαοδίκην) Laodicea Phrygiæ urbs, de qua Plinius lib. 5. c. 29. *Celeberrima urbs Laodicea imposita est Lyco flumini, latera alluentibus Asopo & Capro, appellata primo Diospolis, deinde Rohas*.

Πιχαρᾶς) Qui Nicetæ Ἀλπιχαρᾶς, apud quem, αλ, Præpositio est, quam crebro Arabes nominibus præponunt. Vide Vateriū in Præfatione ad El-Macinū.

Σωζόπολιν) Pamphyliæ oppidum. Vide Nicetam.

Pag. 3. Φυλάρχους) Nam in plures Tribus distributi erant, nec uni parebant duci, inquit Nicetas. Procop. lib. 1. de Bello Pers. οὐδεὶ δὲ ὅτε Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἄρχων, ἐν Δάρας καλοῦσιν, ὅτε Σαρακηνοὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπισπένδοι ἡγήμενοι, οἱ Φύλαρχοι ἐπικαλοῦνται, &c. Cæterum Expeditionem Joannis Macedonicam ad A. 5. Imperii refert Nicetas, qui cadit in An. Chr. MCXXIII.

Πελεκυφόρους) Varangis. Bryennius lib. 1. cap. 20. ἀσπιδοφόρον ξύμπαν καὶ πελέκεων τινὰ ἐπὶ ὤμων φέρον. Vide Not. ad Villhard. & Annam.

Pag. 5. Οὔννους) De hoc bello Hungarico, Nicetas in Joan. N. 5.

Λαδισλαίου) Ladislaus, seu Uladislaus, Hungariæ Rex, non fuit Almi pater & Stephani, uti vult Cinnamus: unicam quippe filiam sustulit Pyriscam, Joanni Comneno Imperatori nuptam, & a Græcis Irenes nomine donatam. Uladislao vero in Regnum successit ex illius testamento Almus, ex Geisa fratre Uladislai nepos, qui assumpto in Regni consortium Calamano fratre, ab eodem oculis privatus & exactus, ad Imperatorem Germaniæ primum, deinde ad Joannem CPolitanum Augustum fuga dilapsus est, auxilii expetendi gratia. Extincto demum Calamano, Stephanus filius Regnum adeptus est, is nempe de quo hic agit Cinnamus, qui proinde non fuit Almi frater, licet eodem in errore versetur Nicetas. Consulendi in primis ad hoc firmandum Stemma Regum Hungaricorum, Otho Frising lib. 7. Chr. cap. 13. & 21. & Thwroczius in Chr. Reg. Hung. c. 63. ubi Stephano bellum a Græcis illatum pluribus persequitur. Adde Uspergensem & Albericum A. MCXXXV. & Notas ad Annæ pag. 329.

Φροντιστήριον) Perperam hoc loco, ut & lib. 2. *Scholam* vertit Tollius; rectius *sacra loca* lib. 6. est enim Græcis idem quod Μοναστήριον. Suidas, φροντιστήριον, ἀσκητήριον, ἢ μοναστήριον, ὅπερ οἱ Ἀττικοὶ Σωκράτους καλοῦσι, quasi locus cogitationum, seu commentationum, in quo Monachi cogitationes commentationesque suas ad virtutem erigunt: unde Athanasio Ἀσκηταὶ καὶ τῆς ἀρετῆς φροντισταὶ dicuntur. Acta SS. Phileæ & Philoromi, Ruffino Interprete N. 8. *Jam immolavit in Phrontisterio*. Hac notione vocem istam usurpant Anna pag. 125. 381. 383. Theophylactus Simoc. lib. 1. Hist. Maur. c. 14. Nicetas in Man. lib. 7. c. 3. Cantacuzenus lib. 1. c. 22. & alii.

Παντοκράτορος) A Joanne extructum Monasterium Pantocratoris, seu Dei Omnipotentis, narrant Nicetas in Man. lib. 1. c. 1. & Innocentius III. PP. lib. 13. Epist. 162. apud quem nuncupatur *Pantocraton*, ut & in alia ejusdem Pontificis Epistola apud Odor. Raynaldum in Annal. Eccl. A. MCCVII. N. 19. & 20. usitato Latinis & Francis ævi medii Scriptoribus more, qui Græcas voces in, ος, desinentes, in *um*, efferunt, ut pridem a nobis observatum ad Villhard. In eo humatum Manuelem tradunt idem Nicetas & Cinnamus lib. 2. Ad Manuelis monumentum lachrymas fudisse Andronicum Tyrannum auctor est idem Nicetas. Monasterium virorum fuit, cujus Hegumenus, sub Abbas, olim fuit Patriarcha Antiochenus, ex Villharduinorum familia oriundus, ut prodit Georg. Pachymeres lib. 5. Imaginis Deiparæ, quam a D. Luca depictam asserebant, in hac Æde magno populi concursu cultæ, meminit idem Scriptor lib. 2. c. 31. Agunt et-

Edit. Parif. pag. 431. iam de hoc Monasterio Gregoras lib. 7. Codinus de Offic. Aulæ CP. c. 15. & Ducas c. 36. Ioxi. Urbis Regione statuitur a Gyllio lib. 4. c. 3. a quo plusibus describitur: juxta Templum SS. Apostolorum, in Narratione MS. de Belissario: *ἐκεῖ γὰρ ὑπεστρέφετο εἰς ἓν Μοναστήριον· τοῦτο γὰρ ἐνδεδύτατο ... μέγα τὸ λέγουν Παντοκράτορα ἐγγυτὰ ... εἰς ἄλλο ... Μοναστήριον ἁγίων Ἀποστόλων.*

Ζεύγμιν) Nicetas habet hoc loco, & alibi, *Ζεύγμινον*. Vide eumdem in Man. lib. 2. c. 7.

Ἐν Σιρμίῳ) Sirmiensis ager medius interjacet inter Savum & Danubium, non vini solum toto Septemtrione laudatissimi, sed etiam rerum omnium, quæ ad usum humanum pertinent, ferax, loquit Sambucus in Descriptione Hungariæ.

Ἐκ τῆς Λογγιβαρδίας) Nicetas, *... εἰχμαλώτισμένος ἐκ τῆς παραλίας Ἰταλίας*. Lombardos, seu Genuenses intelligit, qui hoc in bello Joanni Imp. militaruot.

Εἰς τὸν ποταμὸν) Ad Carasum amnem commissum prælium refert Bonfinius Decad. 2. lib. 6.

Pag. 5. *Ἀνίσκος ὁ Καλλίνος*) Thwroczius c. 71. & Bonfinius, de hac Hungarorum clade scribentes, Comitem nescio quem, *Cis* nomine, tradunt in eo prælio occubuisse, qui forte idem fuerit cum *Ἀνίσκος* Cinnami.

Κουρτίκιον) Fuit Curticiorum Familia illustris admodum in Aula CPolitana, quæ Adrianopoli, unde prima ei origo, in urbem cmosiit, ut habet Anna lib. 5.

Κριτόπλος) Qui alius & diversus videtur ab eo, qui non semel Joannacius Critoples nuncupatur Cinnamo.

Γυναικῶν ἐνδεδυκότα στολὴν) *Lex Majestatis præcipit eum qui Majestatem publicam læserit, teneri, qualis est ille qui in bellis cesserit, aut arcem non tenuerit, aut castra concesserit.* L. 3. Dig. ad Leg. Jul. Majest. Apud Valerium Max. lib. 2. c. 7. *Rutilius Cos. eo bello, quod in Sicilia cum fugitivis gessit, Q. Fabium generum suum, quia negligentia Tauromitanam arcem amiserat, provincia jussit decedere.* Vita Lud. Pii A. DCCCXXVIII. *Baldrico Duci Forojuliensi dum objiceretur, & probatum esset, ejus ignavia & incuria vastatam a Bulgaris nostram regionem, pulsus est Ducatu.* Ignavia enim culpæ æquiparatur, nec minori dignus est pœna qui commissam sibi provinciam, aut arcem non tuetur, quam qui per proditionem in hostium potestatem tradit. Leo in Tact. c. 8. §. 16. *εἰ δέ τις τοῦτο, ... παραφυλάττειν ... ἢ χωρὶς ἀνάγκης τὴν ζωὴν ... ἀναχωρήσει, ... ὑποβαλλέσθω.* Adde Leges Militares Rufi c. 36. Et sane cum fœmineam mollitiem sapiat ignavia, jure egisse videtur Joannes Comnenus, qui stola & veste muliebri virum inertem & ignavum induerit. Tradit Nicetas in Man. lib. 6. N. 8. parum abfuisse quin Manuel Imperator Andronicum Angelum, qui Turcis Græcos, quibus præerat, aggressis, turpi fuga dilapsus fuerat, muliebri habitu per urbem circumduci juberet. Sic olim Irene Imperatrix Naiseti Patricio Italiæ Præfecto, qui fiscum & pecunias publicas bellis ingruentibus inepte dissipaverat, fusum & colum misit, *... ἀνάγκη σοι. οὐδὲν σε γὰρ μᾶλλον ..., ὅ μὴ ... ἀνδρῶν ... καὶ ... Ῥωμαίων*, apud Constantinum Porphyrog. de Admin. Imp. Sic etiam Hormisdas Persarum Rex, apud Simocattam lib. 3. c. 8. Varamum exercituum Persicorum Ducem, qui prælio contra Romaoos inito cladem passus erat, *... γυναικείας ... αὐτῷ*. Ita Machumet, Persarum, seu Turcorum Sultanus, milites qui male pugnaverant in altero contra Romanos prælio, & hostibus terga dederant, minatus est ignominiose traducturum se muliebribus ad ludibrium stolis indutos, *γυναικείαις περιβεβλημένους στολαῖς*, apud Bryennium lib. 1. cap. 8. Sic denique Michael Palæologus suos, qui male Ænum arcem defenderant, *γυναικείαις ... στολαῖς, ...*, apud Pachymerem lib. 3. c. 25. Vide Savaron. ad lib. 1. Sidon. Epist. 8. pag. 432.

Ὀλίγῳ δ' ὕστερον) Nicetas N. 15.

Εἰκόνα τῆς Θεοτόκου) Joannis triumphum accurate exequitur Nicetas. At quod addit Cinnamus neutiquam post Justiniani & Heraclii tempora ejusmodi actos CPoli triumphos, in quibus videlicet præcipuus Deipareotis Imagini cultus & locus datus fuerit, haud ægre refellitur ex Scylitze & Zonara, tradentibus Joannem Zimiscem, devictis Bulgaris, ita triumphum duxisse, ut totam rerum bene gestarum gloriam Deiparæ adscripserit, cujus Imaginem in curru collocatam ipse subsecutus est: *ἐν δὲ τῷ ἅρματι τὰς Βουλγαρικὰς ... βασιλείους στολάς, καὶ ἀνωθεν ταύτας εἰκόνα τῆς Θεομήτορος, ..., ... ὄπισθεν ... εἵπετο.* Idipsum postea imitatum Manuelem, debellatis Pannonibus, tradit Nicetas lib. 5. N. 3.

Ταυρομὴ) Vide Not. ad Annæ pag. 289. Pag. 6.

Τῷ σουλτάνῳ Ἰκονίου) Masuto Iconiensi Sultano, Clizia sthlanis II. fratri notho, & successori.

Τῷ δ' ἐνταῦθα) Nicetas N. 5.

Λεβούνιος) *Leo*, Annæ lib. 13. nuncupatus, *Livo* Willelmo Tyrio lib. 14. cap. 3. cujus Stemma delibandum hoc videtur loco, ex opere nostro de Familiis Oriental. ad Principum Armeniæ, quorum in Comnenica Historia sat frequens occurrit mentio, pleniorem notitiam.

N.

- *Constantinus* Armeniæ Princeps potentissimus. *Tyr. Albert. Aq.* &c.
  - *Leo*, seu *Livo* Armeniæ Princeps.
  - *Toros*, seu *Theodorus* Armeniæ post fratrem Princeps.
  - *Milo*, seu *Melier*, vel *Melich*, pulso Thoma nepote, Armeniam invasit.
    - *Rupinus* Principatum Armeniæ consequitur Ao. 1180. Huic uxor fuit *Isabella*, filia Humfredi II. Dom. *du Thron*.
      - *Aleidis* nupta *Raimundo*, Boemundi III. Antiocheni Principis filio primogenito.
        - *Rupinus* Armeniæ Rex a Leone coronatus & renuntiatus.
      - *Philippa* nupsit *Theodoro Lascari* Imp. Græcorum.
        - *Constantinus Lascaris*.
  - *Stephanus* a Græcis occisus.
    - *Leo*, seu *Livo*, primus Armeniæ Rex, uxorem duxit *Isabellam*, Almerici Regis Hierosol. filiam.
      - *Isabella*, filia unica, nupsit *Philippo*, Boemundi IV. Antioch. Principis filios, quo in ordinem acto, Constans Leonis consanguineus Armeniæ Regnum in Aithonem filium transfudit, data eidem in uxorem Isabella Leonis filia.
    - *Doleta* uxor *Bertrandi de Gibles*.
  - N. mater *Thomæ* Armeniæ Principis.
  - N. uxor *Joscelini I.* Edessani Comitis.
- *Taphnutius*, seu *Taphroc*, Armeniæ perinde Princeps.
  - N. uxor Balduini I. Regis Hierosol.

Βαϊμούνδου) Obiit Boemundus II. Princeps Antiochenus An. Chr. MCXXX.

Ἐς Κιλικίαν) Hanc Joannis Imp. in Siciliam Expeditionem pluribus exequitur Will. Tyrius lib. 14. cap. 24. attigit etiam Odo de Diogilo de profect. Lud. VII. Reg. Franc. in Orient. lib. 4.

Καὶ Λεβούνη) Belli inter Livonem & Antiochiæ Principem Boemundum II. meminit Ordericus Vitalis lib. 11.

Edit. Paris. pag. 433. *Ἀναζάρβῳ*) *Anavarza*, Tyrio, Nicetæ, Theophani, & aliis dicitur, Secundæ Siciliæ Metropolis.

Τῷ Κόμητι Πικτάβων) Fuit Raimundus Antiochiæ Princeps, Willelmi IX. Aquitaniæ Ducis ex Philippa, seu Mathilde, Tholosana filius secundogenitus, , natus Tolosæ, ut est in Chronico Malleacensi A. MXCIX. cujus res gestas fusius prosequimur in laudato opere de Famil. Oriental. Interim hic adnotandum venit, non solius dumtaxat peregrinationis intuita, quod vult Cinnamus, in Syriam profectum Raimundum, sed a Fulcone Hierosolymitano Rege, cui junctus erat affinitate, ad Constantiæ nuptias evocatum. Ita enim diserte Tyrius lib. 14. cap. 9. & 20. Willel. Gemetic. lib. 7. cap. 43. Math. Paris. A. MCXXXII. & Robertus de Monte A. MCXXX. Errat porro toto cælo Cinnamus, qui Pictones statuit ad Sinum Jonium.

Πλίνθου) Nicet. in Joan. N. 7. *περιπεπτωκότα καὶ ἱμαντώματα ἐκ πλίνθων*.

Βαλδουΐνος) Qui Willelmo Tyrio lib. 16. cap. 24. & 26. *Balduinus de Mares* nuncupatur, *vir*, inquit ille, *nobilis & potens*. Vide infra pag. 105. de Marasia dixi ad Annam pag. 265.

Pag. 8. *Μοντάφερα*) Præsidium in Comitatu Tripolitano, cui nomen *Mons Ferrandus*, ait Tyrius lib. 14. c. 6. 25. & 26. ubi eam rem enarrat. Cinnamus expressit Gallicum *Montferran*. Brocardus in Descript. Terræ Sanctæ quatuor ab Acconensi civitate distitum leucis refert. Adde Sanutum lib. 3. part. 6. cap. 15. & 16. & Vincent. Belvac. lib. 31. Spec. Hist. cap. 144.

Ἐφ' οἷς εἴρηται) Pacta inter Joannem Imp. & Principem Antiochenum refert pariter Tyrius lib. 14. cap. 30. ut & Ordericus Vitalis lib. 13. pag. 914. 915. ubi bellum Antiochenum pluribus exequitur. Porro id potissimum observandum, inito Manuelem inter & Raimundum fœdere, Imperatorem in Antiocheno tractu Vicarium seu Præfectum constituisse, qui suo nomine, quæ ad supremum Imperii jus spectarent exequeretur: qui quidem Præfectus *Ducis Antiochiæ* titulo & dignitate gaudebat, perinde ac ejusdem provinciæ Præfecti ante expugnatam a Turcis Antiochiam. Certe hac dignitate donatus legitur *Leo Majepolus* in Diplomate Raimundi Pictavini Principis Antiochiæ & Constantiæ uxoris M. April. An. MCXL. Ind. 3. quod ille subscribit, extatque in Tabulario S. Sepulchi Hierosol. & in alio Rainaldi Antiocheni Principis & uxoris Constantiæ A. MCLIV. quod refertur ab Ughello in Archiepiscopis Pisanis pag. 464 in quo quidem Diplomate *Leo Majopolus Dux* tantum dicitur.

Φαίριοι) Ita Editio Tolliana; sed nemo non videt legendum, *φρέριοι*. Sic porro Nicetas in Andron. lib. 1. N. 4. Pachymeres lib. 5. cap. 8. & 11. lib. 6. cap. 24. Gregoras lib. 5. Cantacuzenus lib. 2. cap. 12. Manuel Palæol. Imp. Orat. in Theodorum Despot. Milites Militiæ Templi, aut Hospitalis Hierosolymitani appellant, ex Gallico, *Freres*, quo nomine Religiosos voto astrictos Monastico vulgo nuncupamus. Emanuel Georgillas in Monodia MS. de Epidemia, quæ Rhodum Insulam invasit A. MCCCCXCVIII. mense Sept.

> Ἄρχοντες, ἄνδρες, καὶ πτωχοί, μικροί τε καὶ μεγάλοι,
>
> Καὶ τοὺς ἀνδρείους φρερίδες ἀπῆλθαν τὸ κεφάλι.

Statuta Hierosolymitana part. 1. cap. 26. *Et après receut le ferment des Freres, & de tous les autres qui ferement li devoient, & tint le Royaume de Hierusalem quitte & en paix.* i. Militum Hospitalariorum & Templariorum Sacramenta exegit. Et c. 21. *Fraires*, Militiæ ipsæ nuncupantur. *Fratres Sancti Sepulchri*, in Edictis Nunonis Sancii Comitis Rossilionis & Petri Reg. Aragon. de Pace & Treuga, quæ habentur Tom. 8. Spicilegii Acheriani pag. 368. 381. Sic porro Milites istorum Ordinum appellabantur, pag. 434.
quod essent revera Monachi, ac, ut vulgo dicimus, Religiosi, voto obstricti, qui ea tempestate *Fratres* indigitabantur, Græcis posterioribus *φρέριοι*, uti vocantur a Michaele Anchiali Patriarcha in Dialogo: unde Fratres Minores, *Φρατρομινόροι*, apud Georgium Metropolitam Corcyrensem, *Φραμινόροι* apud Anonymum de Dissidio Græcorum & Latinorum dicuntur. Ipsa etiam Monachorum congregatio *Fraternitas* appellatur; *Fraternitas Monacha*, apud Paulinum Epist. 3. ad Severum. Idem Carm. 13. *Martinianum suscipit Fraternitas, Tectoque apricat & cibo*. Hieronymus ad Theophylum, Ep. 31. *Te universa Fraternitas suppliciter salutat*. Liberatus Diacon. cap. 11. *Quibus euntibus ad se, tale Eutyches reddidit responsum, hoc apud se esse decretum, ut nunquam egrederetur a sua Fraternitate, sed tamquam in sepulchro degeret in Monasterio*. Ita Græci *Ἀδελφότητα* usurpant. Concilium Constantinopolit. sub Menna Act. 5. *πολὺ καὶ ἄπειρον πλῆθος, καὶ ἀδελφότης, καὶ Μοναχικὸν ἐξήτησε καὶ ἱκέτευσε ταῦτα γενέσθαι τὴν ὑμῶν ἐξουσίαν. τὸ γὰρ μὴ καταδέχεσθαι τὰς ἀδελφότητας καὶ μοναχούς, τοῦτο ἴδιον αἱρετικῶν κρατεῖν*. *Ἀδελφότης* eadem notione occurrit apud Palladium in Hist. Lausiaca cap. 9. 14. & alibi passim. Id vero manavit a primis Christianis, qui sese invicem Fratres appellabant, ut indicant Tertullianus in Apol. cap. 39. Lactantius lib. 5. cap. 13. Minutius Felix, Athenagoras, Prudentius, & alii; unde ipsa Ecclesia *Fraternitas* dicitur apud eumdem Tertullianum, Cyprianum, Ambrosium, &c.

Σίσαρ) Cæsareensem obsidionem narrant pariter Nicetas N. 8. & Willel. Tyrius lib. 15. cap. 1. & 2. De Cæsarea urbe vide Notas ad Alexiadis p. 326.

Λίθον ἐπὶ λυχνίτου) Ejusmodi est Crux illa, quæ in Sacra Capella Borboniensi in Boiis asservatur & colitur.

Τρίτην δὲ) Supplendus hiatus ex Niceta.

Ἐνιαυτοῖς δὲ δυσὶν) Triennio confectam Orientem versus Joannis Expeditionem scribit Nicetas, qui Neocæsariensem perinde refert N. 9. & 10. ut & quod de Manuele, postmodum Imperatore, habet Cinnamus. Pag. 9.

Πασγουσῶν) Duas circa Iconium paludes recenset Strabo lib. 12. quarum major *Κώραλις*, minor *Τρωγίτις* vocabatur. Ita ex Descriptione Pasgusæ paludis, quam hic exhibet Cinnamus, conjicere est eamdem esse Pasgusam cum Corali, cui inædificatum hodie oppidum, *Acrioteri* in Chartis Geographicis nuncupatum.

Ῥαϊμούνδον) De hac secunda Joannis Antiochena Expeditione agunt iidem Nicetas N. 11. & Nicolaus Trivettus A. MCXLII. Tyrius lib. 15. cap. 22. & 23. ubi etiam de Alexii & Andronici filiorum Joannis, atque adeo ipsiusmet Joannis interitu Cinnamo consona tradunt. Cinnami calculos de Joannis Imperii annis accurate expendimus in Stemmate Comnenico. Pag. 10.

Τέμνειν ἐδόκει) Sed & ipsam manum, in qua vis tota mali continebatur, præcidendam censuerant Medici, antequam reliquas corporis illæsas partes inficeret. Sed id renuit Joannes, dicens: *Indignum esse ut Romanum Imperium una manu regatur*. Will. Tyrius lib. 15. cap. 22. Pag. 11.

Ἐλπίσιν εἶδε θανάτου) Ubi *ἐλπὶς* sumitur pro metu. Cantacuzenus lib. 1. cap. 21. *ὥστε τὸ ἐν ἐλπίσιν ἡμᾶς εἶναι ἀποδιδράσκεσθαι*. *Sperare*, pro *credere*. Concilium Compendiense A. DCCLVII. Can. 5. *Si quis homo accepit mulierem, & sperat quod ingenua sit*. Ita non semel apud Hincmarum. Consule Notas nostras ad Joinvillam pag. 81.

Τὴν χλαμύδα) Adde Willel. Tyrium lib. 15. c. 23. Pag. 15.

Μοδίσατο) Ait Tyrius defunctum Joannem sub Anavarza Secundæ Ciliciæ Metropoli, in eo loco qui dicitur *Pratum Palliorum*. Quo spectat Leonis Imper. de illius interitu Vaticinium, *Τέθνηκε δ' ἐν ἀγροῖς καὶ τοῖς λειβαδίοις*.

F. ht. P. ar. pag. 475.

IN LIBRUM II. JOAN. CINNAMI NOTÆ.

Pag. 13. ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ δὲ) Nicetas in Man. lib. 5. N. 5.

Θεοδοξῆ...) Vide Notata ad Annæ pag. 263. A.

Pag. 14. Πρὸς Ηαντλλης) Vide Nicetam in Joan. N. 9. & 10. & Stemma Comnen.

Μιχαὴλ) Extincto Leone Stypiota Patriarcha CP. suffectus est a Manuele Imp. Michael Oxitas, uti scribit Nicetas lib. 1. N. 2. Catalogus Patriarch. CP. in Jure Græco-Rom. Μιχαὴλ Μοναχὸς ὁ ἐπικτε-λουτατος, ὁ ἐπίκλην Κιρταιος ἐπὶ τοῦ Πορφυρογεννήτου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἔτη β', μῆνας ζ'. Sub hoc Patriarcha coactum Constantinopoli Concilium (An. MCXLIII.) scribit Theodorus Balsamon in Nomocan. Phor. in quo Bogomilorum damnata est hæresis, ipsique Bogomili ignis supplicio addicti, quod ultimum improbat Balsamon, quod nullus hactenus legatur Canon, qui pœnam quampiam capitalem, aut corporalem indixerit, cum id præsertim ad Legum Civilium auctoritatem pertineat. Quo spectant illa Hildeberti Episcopi Cenomanens. Epist. 30. *Reos tormentis afficere, vel suppliciis extorquere confessionem, censura Curiæ est, non Ecclesiæ disciplina.* Vide Allatium de Eccl. Occid. & Orient. perp. cons. lib. 2. cap. 12. pag. 671.

Ἡ Ὀξεῖα) Monasterii τῆς Ὀξείας meminit Pachymeres lib. 4. cap. 8. Erat autem in Monte ejusdem nominis situm, Chalcedoni proximo, qui postmodum Auxentii appellationem sumpsit, uti docent Menæa Basilii Porphyr. 16. Kal. Mart.

Pag. 15. Χρυσίου κεντηνάρια) Auri centenaria habent Theophanes pag. 99. 147. 148. 325. &c. Procopius lib. 1. de Bello Persic. & in Hist. Arcana, Nicetas in Man. lib. 2. N. 7. lib. 5. N. ult. S. Gregorius lib. 2. Ind. 2. Epist. 130. Gruter. Inscr. MCXX. 17. & alii quos passim laudant Scaliger. lib. de Re nummaria, Meursius & Fabrotus in Glossariis. *Auri pondo* interpretatur Alamannus. Isidorus centum librarum fuisse centenarium scribit, atque ex eo appellatum: quod, præter Procopium, testantur Glossæ Basil. Κεντηνάριον, λίτραι ρ'. κεντενάρια γὰρ Ῥωμαῖοι τὰ ρ'. φασί. Paulus Warnefridus lib. 3. de Gestis Langob. cap. 12. *Inveniunt magnum thesaurum habentem mille auri centenaria.* Chronicon Reichersperqense: *Si Imperator & exercitus daret ei centenarios auri.* Arnoldus Lubec. lib. 12. cap. 37. *Cyprus est regio mari circumdata, Regi Constantinopolitano subdita, persolvens ei annuatim septem auri pondera, quæ centenere dicuntur.* In Charta A. MCCVIII. apud Ughellum Tom. 7. Ital. Sacræ pag. 27. *Centum quinquaginta Tarenos Amalphiæ, & duo centenaria ceræ*, &c. Vide Georgium Agricolam lib. 4. de Pond. Rom. pag. 95. Casaubonum & Salmasium ad Hist. August. & Notas ad Alexiadis pag. 327.

Δεύτερον) Quo sibi Clerum demereretur Manuel, & in suas partes perduceret, annuum eidem duorum centenariorum reditum largitus est, quæ quidem, inquit, nummorum species, δεύτερα, seu *secundi*, appellatione vulgo innotescit. Nicetas illud ipsum ennarrans, γράμματα ἐμβραβευσάμενος —— τῷ κλήρῳ τοῦ μεγαλοπόλεως ἐπιδίδωσι, τοσοῦτον αὐτοῖς ἀργύριον ἐτήσιον νέμοντα, εἰς μναῖ δὶς ἑκατὸν συντιθέμενα. Quæ verba idem sonant, cum centenarium sit centum librarum pondo, mina vero, idem quod libra, juxta Budæum, etsi quidam reclamant. At quod centenarium argenti, *secundum* dicatur, id videtur forte respectu centenarii auri, quod primum vocatum fuerit ex metalli dignitate: vel certe, quod ejusmodi nummi, non ex probato & examinato argento, quod *primum*, sed ex deteriori, quod *secundum* dicebatur, conflati essent. Utriusque argenti meminit

pag. 136. Auctor Narrationis de Salvatoris Imagine dicta Antiphonetes, editus a Combefisio: ὁ μὲν γὰρ κεκαθαρμένος ἄργυρος μεταβληθεὶς εἰς ἀργύριον πρῶτον, τῷ καλουμένῳ πεντασφραγίζεται· ὁ δὲ μόλιβδος εἰς ἕτερον μὲν δόκιμον δὲ, ὅμως δὲ αὐτὸς μεταποιεῖται εἰς δεύτερον ἀργύριον. Sic porro antea Clerum & Patriarcham sibi devinxerat Michael Rhangabe, qui, ut auctor est Theophanes, statim atque a Patriarcha coronatus est, τῷ Πατριάρχῃ χρυσίου λίτρας πεντήκοντα, & τῷ κλήρῳ εἴκοσι πέντε concessit. Rogas etiam a Pontificibus Romanis Clero distributas, cum recens electi essent, non uno restatur loco Anastasius Bibliothecarius.

Ὁ δὲ Ῥαιμούνδος) Nicetas lib. 5. N. 2.

Λείαν Μυσῶν) Proverbium de iis qui misere expoliantur. Vide Diogen. Zenob. & alios Paræmiographos.

Προσοὺχ (Fuit Prosuchus iste origine Turcus, uti scribit infra Cinnamus, &, ut opinor, Prosuchi alterius, præcipui Pargiaruchi, seu Belciarochi Turcorum Sultani exercituum Ducis filius, cujus meminit Anna lib. 6. Pag. 16.

Καὶ ἀλλάζων) Occurrit vox ista infra pag. 101. Vide Notas ad Annæ pag. 321.

Εἰρήνην) Vide Stemma Comnenicum.

Καὶ ὁ Ἀλέξιος) Alexii Comneni, Joannis Imp. filii primogeniti, qui Attaliæ paulo ante decesserat, conjux. Βασιλεὺς dicitur Cinnamo Alexius, quia a patre Imperatorio titulo donatus fuerat, ut auctor est Nicetas. De Alexii uxoris morte, nonnulla a nobis observata in præfato Stemmate Comnenico.

Τὰ τοῦ βύσσου κυανανγῆς) Purpura ferruginei coloris. Gloss. Gr. Lat. πορφυρομέλανα, *Ferrugo*. Virgil.

Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera.

Μαγγλαβίτου) Vide Notas ad Annæ pag. 349.

Ρογερίῳ) Maria Comnena natu maxima filiarum Joannis Imperatoris, Alexii soror gemella, Joanni Rogerio Cæsari uxor data est a patre, cui illa haud diu superstes fuit; excessit enim, ut ait hoc loco Cinnamus, sub primos Imperii Manuelis annos. Fuit Rogerius, si eidem Scriptori hac in re fides aliqua, Capuæ civitatis in Italia Princeps, qui cum a Rogerio Siciliæ Rege bonis omnibus exutus fuisset, Byzantium, seu auxilii impetrandi, seu ibidem commorandi gratia, sese contulerat. Verum in eo falli constat, quod Capuæ Principis dignitatem tribuit Rogerio, cum Princeps, cui Rogerius Capuam abstulit, fuerit Robertus III. qui, ut multis narrat Alexander Abbas Celesinus lib. 1. 2. & 3. Rerum a Rogerio gestarum, in Sicilia oculis privatus, sub Rege Willelmo I. in tetro carcere vitam finivit, quod tradunt Falcandus pag. 647. & Willelmus Tyrius lib. 18. cap. 7. 8. Neque potuit is esse filius ejusdem Roberti; siquidem, ut prodit idem Alexander lib. 2. cap. 64. cum Capua in Rogerii Regis potestatem venit, anno scilicet MCXXXIV. supererat Roberto tantum filius Robertus in minoribus constitutus annis, tametsi constet Robertum Principis filium Constantinopolim pariter demum concessisse, atque in Aula Manuelis vitam exegisse, ex iis quæ habet Card. Baronius sub An. MCLXVI. Fuit igitur Joannes Rogerius, non Princeps Capuanus, sed ex eadem qua Capuani Principes oriundus stirpe, quæ gente Normannica, originem trahebat ab Anschetillo de Quadrellis Aversano Comite, qui una cum Ranulpho a Gaimario Salernitano Principe in auxilium evocatus, cum aliis Nobilibus ejusdem Gentis in Italiam transiit, ut est apud Ordericum lib. 3. pag. 472. 483. & Leonem Ost. lib. 2. cap. 68. Proinde Joannem hunc Rogerium eum esse arbitror, qui *Rogerius de Surrento* dicitur Alexandro Abbati lib. 1. cap. 60. qui Nuceriam Principis Roberti oppidum aliquandiu tutatus, tandem reddere compulsus est Rogerio Regi, pacta impunitate. Quod sane cognomen Pag. 437. facit ut fratrem Roberti fuisse existimem, cum illud ipsum tribuatur Roberto ab Hugone Falcando pag. 645. & Willelmo Tyrio lib. 18. cap. 2. propter maternam originem; duxerat enim Jordanus II. Roberti pater, Gaitelgrimam Sergii Principis seu Ducis Surrentini, cujus meminit Leo Ost. lib. 3. cap. 31. filiam, ut au-

ctor est Petrus Diacon. lib. 4. Chron. Casin. cap. 98. & Camillus Peregrinus ad Falconem Benevent. Primat obtinuisse Joannem Rogerium Cæsarem in Aula CPolitana, argumento est, quod in ea Synodo, in qua Cosmas Atticus Patriarcha CP abdicatus fuit An MCXLIV. primus post Manuelem Imperatorem assedarit. Quadriennio post fatis functo Raimundo Pictavino Antiochiæ Principe, cum Constantia ejus uxor seque & principatum eidem Manueli tradidisset, missus est illico Joannes Rogerius Cæsar, ut illam sibi in secundam uxorem adjungeret. Sed Constantia Cæsarem, quod in senium vergeret, aspernata est, ipseque rebus infectis Byzantium rediit, & tonsa post morbum coma Monachicam vestem induit, ut pluribus refert Cinnamus lib. 3. Rogerii Cæsaris filius, ni fallor, fuit Rogerius alter, quem Manuel Imperator in Dalmatiam misit, cui eum præfecit, sub titulo *Ducis Sclavoniæ*, qua dignitate gaudebat ille A. MCLXXX. ut ex variis Diplomatibus colligitur a Joanne Lucio allatis lib. 3. Hist. Dalmat. c. 10 lib. 4. c. 3. Id enim suadent & Rogerii nomen, & quo vixit Rogerius sæculum, prætereaque demandata a Manuele, cui merebat, Præfectura.

Pag. 17. Πυθμαῖν) Conferendus plane ad hanc Manuelis Expeditionis Historiam Nicetas lib. 1. N. 2.

Κιλβιανοῖ) Lydia, seu Asia Minor, sic dicta, ut auctor est Pachymeres lib. 9. c. 8. Celbiani tractus mentio est apud Nicetam in Isaacio lib. 1. N. 4. Acrop. c. 15. & al. Vide Notas ad Alexiadem.

Pag. 18. Πόλιν τι Αδριανούπολιν) De hac Hadrianopoli in Asia silent, opinor, Geographi. Porro Hadrianus, *quum titulos in operibus non amaret*, inquit Spartianus, *multas civitates Hadrianopolis appellavit*. Sed an regio circumvicina nomen istud habuerit, in dubium vocat Tollius, licet id diserte videatur dicere Cinnamus. Verum quid vetat Hadrianopolim, ab urbe sic nuncupata, tractum istum vocatum existimare, cum Lyciam, ab urbe Chomate, Choma appellatam fuisse ostenderimus ad Annæ pag. 76. compluraque istius usus exempla prostent apud Porphyrogennetam in libris de Thematibus?

Ἐς τοὺς Βασιλείου περὶ τὸ ἀλουργίδος ὑπηρέτας τελεῖν) Pag. 20. Tollius vertit, *inter purpuratos Imperatoris allectus*. Verum, aut fallor, dignitatem istam spectavit vestis regiæ cura, qua qui donatus erat, *a veste regia* dicebatur. Vetus Inscriptio: TI. CLAVDIO. AVG. LIB. CORINTHO. A. VESTE. REGIA. HERMES. LIB. PATRONO SVO. B. M. FECIT. a contra, penes quem privatæ erat, *a veste privata* dicitur in alia Inscript. DIS. MANIBVS COELIÆ DYNATE. M. VLPIVS AVG. LIB. VALENS. A. VESTE IMP PRIVATA CONIVG. KARISS. &c. Est igitur *a veste*, idem qui *Vestiarius*. Papias, *Vestiarius, qui vestibus præest*. VESTIARIVS AVG. in Inscriptionibus aliquot. Proinde Ἀλουργίδος ὑπηρέτης, erit *a Purpura Imperatoris*, seu penes quem vestis Imperatoriæ cura fuit; nisi quis malit hisce verbis designari *Vestiaritam*, de qua dignitate abunde diximus ad Alexiadem.

Βαρπετζώτης) Vide Notas ad Annæ pag 150.

Pag. 21. Νικηφόρου) Frater forte Constantini Angeli Philadelph. de quo infra p. 102.

Ἰωάννης τῶν ἀνατολικῶν, &c.) Joannes Axuchus, cujus meminit Nicetas in Joan. N. 5. 1. 12. in Man.

Edit. Paris. pag. 438. lib. 5. N. 1. &c. *Erat*, inquit Tyrius lib. 15. c. 23. *Inter Principes vir magnificus Megadomesticus Joannes nomine*. De Magni Domestici dignitate nihil hic congero, cum multa viri docti adnotarint; tantum addo Protodomesticum, alium videri a M. Domestico in hac inedita, quæ Mediolani in Æde S. Vitalis extat, Inscriptione.

sic

B. M. FL. AVRELIVS PROT DOM.
ESTICVS. QVI. VIXIT. ANNIS.
L. M. IIII. D. IIII. AP
CVTIO. LIBERTVS EIVS.
POSVIT CONTRA VO
TVM. EIVS BENEMEREN
TI. PATRONO SVO

Πουλάδην) Solymanni Iconiensis Proceris ex fratre nepotem. Infra p. 105.

Μαίανδρον) Tyrius lib 16. c. 24. de Mæandro: *Supra cujus ripas in pascuis grate virentibus castra metatus est*. Adde Gesta Ludov. VII. cap. 11. Pag. 26.

Ἀγρίαλον) Portius in Diction. Græcobarbaro, Pag. 27. Ἄγριμι, Ἀγριάζαδο, Θηριάριον, Θηρίον, Θήρ Equus agrestis, indomitus, *Equifer*. Glossarium MS. Ecclesiæ Parisiensis, de equis; *Sunt autem hi de agresti ordine orti, quos Equiferos dicimus*. Glossar. Saxonicum Ælfrici: *Equifer, Wilde cynnes hors*, i. indomitus equus. Gloss. Latinogall. *Equifer, Mauchevai*, i. malus equus. *Agrestis caballus*, in Epist. 1. Gregorii III. PP. ad Bonifacium Moguntinum Episc. *Equus Silvaticus*, in Epist. 13. Zachariæ PP. ad eumdem Bonifacium.

Κρίσιν τε συνοδικήν) Extant apud Leonem Allatium lib. 2. de Eccl. Occid. & Orient. perp. cons. c. 12. pag 678. Synodalia Decreta lata mense Octobri A. MCXLIV. & mense Febr. MCXLV. a Michaele Patriarcha CP. in Niphonem Bogomilicæ hæresis reum, quo Lectorem amandamus. Vide præterea Novam Biblioth. Labbei pag. 190. Pag. 28.

Τὸν τε Ἑβραίων ἀποκαλοῦντα τὸ Θεοῦ) Inde potissimum de Religione prave sentire deprehensus est Niphon, quod astante universo Synodi cœtu ἀνάθεμα τῷ Θεῷ τῶν Ἑβραίων effutierit. Synod. A. MCXLIV. Quis autem *Hebræorum Deus* dicatur, vide Arnobium Juniorem in Conflictu cum Serapione lib. 2. initio.

Ἐξ ὅτου ἐκείνου) Manuel in urbem reversus, Pag. 29. Cosmam Patriarcham, quod Niphonis Bogomilicæ hæresis rei & damnati pravis opinionibus assentire compertus esset, coacta in Blacherniano Palatio Synodo, publice damnavit, & throno dejecit, 26. die Febr. A M. juxta Græcos VSMDCLII. Christi MCXLVII. Indict. 10. Synodum & illius Acta ex MS eruta recitat Allatius loco citato. Aliam Cosmæ depositionis causam comminiscitur Nicetas lib. 2. cap. 3. Catalogus Patriarch. CP. Κοσμᾶς ὁ Ἀττικὸς, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ (Μανουὴλ) ἀρχιερατεύσας μῆνας ι', ἐξεβλήθη, καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ χηρεύσαντα μῆνας η'.

Κελτοί) Per Celtas, Alemannos intelligit Cinnamus, per Germanos vero Gallos, ut ex infra narrandis patet. Porro Conradi Imp. expeditionem Syriacam narrant pluribus Otho Frisingensis Episc. qui eidem interfuit, lib. 1. de Gestis Freder. cap. 39. 43. 44. 45. & 58. Helmodus lib 1. cap. 61. Odo de Diogilo de Profect. Lud. Reg Fr. in Orient. Will. Tyrius lib. 16. c. 18. 19 20. lib. 17. c. 1. 8. Gesta Ludov. VII Franc. Reg. c. 4. & seq. Matthæus Paris A. MCXLVI. Sanutus lib. 3. part 6. cap. 19. Chron. Vosiense cap. 52. Robertus de Monte A. MCXLVII. Gotefridus Viterb. part. 17. Præterea Nicetas in Man. lib. 1. c. 4. & seq.

Βρίττιοι) Britannos & Brittios promiscue appellat Cinnamus Britanniæ Insulæ Incolas: Brittiam, seu Βριττίαν, Insulam ipsam Procopius lib 4. de Bello Gothico. Ad Britanniam, seu Britannos, forte spectat nummus, in quo scriptum BPETTIIN. cum T supino, seu inverso, pro Ω, ut in altero ΜΑΣΣΑΛΙΗΤ. apud Anton. Augustin *pag.* 439. Dialog 6. Antiquit. Romanarum.

Ἀλέξανδρον) Alexander Gravinæ in Italia Co- Pag. 30. mes, a Rogerio Siciliæ Rege possessionibus suis propter rebellionem exutus, in Dalmatiam primum, mox CPolim ad Imperatorem Manuelem profectus, eidem deinceps militavit, uti pluribus narrant Nicetas in Man. lib. 2. N. 6. Alexander Abb. Celesinus lib. 1. Rer. gest. Roger. Sicil Reg. c. 59. lib. 2 c. 33. 36. 37. & 38. Otho Frising. lib. 1. de Gest. Frid. c. 24. lib 2. c. 11. & Willelm. Tyrius lib. 20. c 4. & 14. Gravinæ Comitatus datur posthæc a Rogerio Adæ, nobili & strenuo adolescenti, filiæ suæ marito. Alexander Celesinus lib. 3. c 26.

Τὸν Ἀλαμανῶν Ῥῆγα) Mirum quam Græculi isti Scriptores Principi suo adblandiuntur, dum Imperatoris titulum & dignitatem huic soli asserunt, Germanicis Augustis denegant, quos Regum appellatione donandos tantum censent & volunt, qua-

si Græcorum esset de dignitatum & titulorum honorariorum prærogativa decernere. Verum mox Imperatoriam dignitatem plus satis agnoscit in Germanicis Principibus, quos eo nomine supra Reges fuisse innuit. Vide Notas ad Annæ pag 48. Cæterum Conradus priusquam iter capesseret per Græcorum Provincias, Legatum miserat ad Manuelem, commeatus & transitus impetrandi gratia. De hac Legatione Nicetas in Man. lib. 1. N. 4.

Πολεμεῖν τε συνεφέψεσθαι τούτῳ) Tangit hoc loco Cinnamus veterem Latinorum morem & receptum usum, quo Vassalli in Expeditionibus bellicis Dominos sequi, vel comitari tenebantur.

Γερμανοῖς) Exercitus nempe Francorum, duce Ludovico VII. Rege, qui Alamannos proxime subsecutus est.

Οὐκ οἶδα ὅτῳ ἕνεκα) *Ne populis inter se dissidentibus contentiones orirentur, & ut commodius vitæ necessaria suis procurarent Legionibus, equisque & jumentis ad onera deputatis pabula non deessent.* Ita Willelm. Tyrius lib 16. cap 19. Gesta Lud. VII. Math. Paris, & alii.

Pag. 51. Ἐς ἐνενήκοντα) Willelmus Tyrius: *Ut constanter asserunt qui in ea Expeditione fuerunt, in solo Domini Imperatoris comitatu ad septuaginta millia fuerunt loricatorum, exceptis peditibus, parvulis, & mulieribus, & equitibus levis armaturæ: in exercitu vero Regis Francorum, virorum fortium loricis utentium numerus ad LXX. millia, excepta classe secunda, æstimabantur.* Otho Frisingensis, de Conrado: *Tantam autem post se multitudinem tranit, ut & flumina ad navigandum, camporumque latitudo ad ambulandum vix sufficere videretur.* Chronic. Reichersperg. A. MCXLVII. *Tamque infinitus erat exercitus, quod ex quo gentes esse cœperunt, numquam tantam hominum equitum simul & peditum multitudinem in unum congregatam fama sit.* Odo de Diogilo lib. 2. de Conrado: *Valde imperialiter egressus est, & navali apparatu, & pedestri exercitu: & bene, habebat enim tunc Hungaros inimicos.* Idem lib. 3. *Et licet ego præscripserim, & verum sit de illius exercitu infinitos jam obiisse, audivimus tamen a Græcis, qui numeraverunt transeuntes (brachium S. Georgii) eum cum nongentis (nonaginta) millibus, & quingentis LXVI. transfretasse.* Denique Gotefridus Viterb. part. 17.

—— Numerum si noscere quæras,
Millia millena Militis agmen erat.

In utroque scilicet exercitu, Alamannorum & Francorum.

Ἐστρατηγεῖ χαρτουλάριος) Basilius Tzitziluces, de quo Nicetas lib. 1. N. 1.

Edit. Paris. pag. 440. Φιλοπάτιον) Idipsum refert Nicetas lib 1. N. 5. Gotefridus Viterb.

Adfuit egregius Fridericus Dux Suevorum,
Æqua suo patruo regit agmina Teutonicorum,
Hostibus ingeritur, protegit ipse forum.

Pag. 52. Ἐπὶ τὸν Ἄβυδον) Odo de Diogilo: *Illi vero (Alamanni) venientes Andronopolim, invenerunt transitum Constantinopolim partim resistendo, partim consulendo prohibentes, & apud Sanctum Georgium de Sisto mare strictius, & solum fertilius asserentes. Sed Imperator eorum resistentes & consulentes æqua lance vilipendit.* Idipsum ab Ludovico deinceps enixius expetiit Manuel: *Cæterum multo studio,* inquit idem Scriptor, *consulendo laborabant, ut Rex ab Andronopoli ad Sanctum Georgium de Sisto gressum diverteret, & ibi celerius & utilius transfretaret. Rex autem noluit incipere, quod Francos audiebat numquam fecisse.* Ad hoc tamen postmodum Fretum copias suas transmisit Fredericus Imp. at ex Anonymo, qui Expeditionem illius Asiaticam descripsit, discere est. Dicitur autem Fretum Abydenum, *Sanctus Georgius de Sisto*, quod Fretum illud mari Sancti Georgii, seu Propontidi immineat, a Sesto urbe ita appellatum, quod non advertit vir eruditus. Vide Notas ad Villhard. N. 65.

Σώματα αὐτοῖς μεγάλα) Vide Notata ad Annæ pag 23.

Χοιροβάκχων) Ut adjacentes Chœrobacchorum oppido campi explicandæ aciei, & locandis castris idonei fuerint, dixi ad Annam lib. 8 pag. 175. Otho Frising. *Vallem quamdam juxta oppidulum Cherevach dictum, campi viriditate lætam, amniculi cujusdam medio decursu conspicuam attigimus, cujus loci amœnitate capti omnes, illo tentoria figere, & ibi pausare constituimus*, Et mox: *Fateor, toto Expeditionis tempore numquam lætiora habuimus tabernacula, numquam quantum ad sensus judicium majorem ambitum occupaverant tentoria.*

Ὄμβρου γὰρ ἐξαισίου) Subitam hanc imbrium vim, quæ universum pene pessumdedit exercitum, graphice verbis hisce, præter Nicetam & Cinnamum, describit idem Otho Frisingensis: *Et ecce circa vigiliam matutinam nubecula quædam parva exorta imbrem mitem produxit. Quem subito tantus pluviarum ventorumque impetuosus turbo subsecutus est, ut concussis & solutis, seu ad terram dejectis tabernaculis, gravissime qui post Matutinorum laudes lectis nos receperamus, excitaret. Clamor totum vicinum replens aerem attollitur. Amniculus etiam, an ex reflexione proximi maris, imbriumve multitudine, an ex cataractis ruptis in cælo, an supernæ Majestatis ultione tantum intumuerat, eo tumoreque præter morem inundaverat, ut totum cooperiret exercitum. Quid ageremus? divinam id animadversionem potius, quam naturalem inundationem esse considerantes, amplius attoniti fuimus. Ad equorum tamen robur convolamus, unusquisque, prout poterat, amnem transire gestiens. Videres alios natantes, alios equis adhærentes, alios ut periculum effugerent per funes miserabiliter trahi, alios in flumen inordinate ruentes, eo eo quod aliis impræmeditate implicarentur demergi*, &c. Eamdem imbrium vim attigere etiam Odo de Diogilo lib. 3 Helmodus lib. 1. cap 61. & Auctor Chronici Reicherspergensis. Pag. 51.

Φιλοπάτιον) Vide Notata ad Villhard. & Bryennium lib. 4. ubi plura de hocce Palatio congessimus.

Ἐν θαύματι μεγάλῳ) Simili postea stupore, seu admiratione, perculsos Francos nostros ac Venetos, scribit Villiharduinus N. 66. cum primum ad Urbem appulere: *Or poez savoir que mult esgarderent Constantinople cil qui onc mais ne l'avoient veuë, que il ne pooient mie cuidier que si riche vile peust estre en tot le monde. Cum ils virent ces halz murs, & ces riches tours, dont ele ere close tot entor a la reonde, & ces riches Palais, & ces haltes Yglises, dont il i avoit tant, que nuls ne poist croire, se il ne le veist a l'oil, & le lonc & le lé de la ville, que de toutes les autres ere souveraine. Et sachiez que il n'i ot si hardi, cui le cuer ne fremist.* De Turrium muris Constantinopolitanis adjacentium robore & altitudine, idem testatur Guntherus in Hist. CPolit. cap. 15. *Est enim civitas triangula — habens in quolibet latere magnum milliare, vel amplius, ex ea parte qua terram attingit, vasto aggere, & muro firmissimo triplicater clausa. Turres habens per circuitum sui excelsas & fortes, adeo sibi invicem propinquas, ut puer septennis de una turri ad alteram pomum valeat jaculari.* Infra, ubi de muris maritimis: *Ex ea parte, quoniam agger esse non potuit, propter frequentiam portus, quem habet tutissimum ac celeberrimum, muri sunt alti admirandæ spissitudinis, & turres densæ, eductæ ad tantam celsitudinem, ut quivis in culmen ipsarum aspectum dirigere perhorrescat.* De Turrium numero, vide Descriptionem CPol. ex Bondalmonrio. pag. 441.

Ταχὺ ἐκεῖθεν) Inviso & insalutato Manuele discessit, & in Asiam transiit Conradus, licet per suos Alemannici Augusti colloquium ac congressum expetiisset Byzantinus. *Sed alius*, inquit Odo de Diogilo, *ingredi civitatem, alius egredi timuit, aut noluit, & neuter pro altero mores suos, aut fastus consuetudinem temperavit.* Proinde hinc refellitur Tyrius, qui Constantinopoli habitum a Conrado cum Manuele familiare colloquium tradit.

Ἀκόλουθος) Perperam Tollius *pedissequum* vertit; id enim vocabuli apud Græcos Byzantinos Varangorum Ducem, seu Præfectum designat, de qua Palatina dignitate, multa Codinus de Offic.

cap. 4.

cap. 4. & 5. & nos quædam ad Villhard. & ad Annam. Scylitzes pag. 787. νίκητας —— Μιχαὴλ Πετραλίφας ὁ Ἀχέλωδος. Cinnamo lib. 3. Πετραλίφου ἐξάρχων dicitur, & Annæ pag. 155. Ἄρχων Βαράγγων. Willelmus Tyrius: *Tradiderat autem Constantinopolitanus discedenti ab eo, & idipsum petenti, Domino Imperatori, viæ duces, locorum peritos, Provinciarum finitimarum omnem habentes prudentiam, sed fidei modicæ.* lib. 16. cap. 22. Gesta Lud. VII. cap. 6. 7. & 8. Ut porro Theutonici, Græcorum fraude, in vastas deducti solitudines, summam perpessi sint inopiam, multis prosequuntur Tyrius, & Odo de Diogilo.

Μαμπλάνη) Nicetæ lib. 1. N. 6. Παμπλάνος, Willelmo Tyrio loco citato *Paramum* nuncupatur. *Huic tamen tanto negotio*, ait Tyrius, *Soldanus Iconiensis non interfuit, sed quidam nobilis militiæ suæ Primicerius, Turcorum magnus Satrapa, Paramum dictus, hanc plagam Domino permittente exercuit. Accidit autem anno ab Incarn. D.* MCXLVI. (leg. XLV I.) *mense Novembri.*

Ὁ δὲ τῶν Γερμανῶν Ῥὴξ) De Expeditione Ludovici VII. Francorum Regis in Terram Sanctam consulendi supra laudati Scriptores. Priusquam vero Ludovicus itineri in Romaniam sese accingeret, Milonem de Caprosia, seu *de Cheurense*, Militem, Legatum anno superiore miserat, qui & transitum per Thraciam, & commeatum impetraret: quod ille benigne concessit, scripta ad Regem perofficiosa Epistola sub mensem Augustum, quæ extat apud Radulfum de Diceto, in Abbrev. Chron. An. MCXLVI.

Τὸν τε γὰρ Βασιλέως) A Manuele Legatos ad Ludovicum missos Demetrium quemdam, & alium cognomento Maurum, refert Odo de Diogilo lib. 2.

Πλεῖστα δ' ἐν) Fuit sane Ludovicum inter & Manuelem multa deinceps animorum consensio, cujus argumenta sunt variæ ultro citroque missæ Legationes, de quibus Tom. 4. Hist. Franc. pag. 655. 656. 687. 691. 692. 697. 698. & 719. præterea initæ Alexii, Manuelis filii, cum Agnete Ludovici filia nuptiæ.

Εὖ γε καὶ ἐπίων) Gesta Lud. XII. cap. 9. de eodem Rege: *Erat vir naturaliter patiens & benignus.* Odo de Diogilo lib. 3. *Rex Francorum, cui semper mos fuit regiam majestatem humilitate condire.* Gervasius Tilleberiensis de Otiis Imperial. MS. de Ludovico VII. *Cui successit Ludovicus pijs-*

Edit. Paris. pag. 442. *simus, amator Cleri, ac verus Dei cultor, qui a multis deceptus, nullumque decipiens, in sancta simplicitate transivit ad Dominum, relicto Philippo filio, qui postponens paternam simplicitatem, materni generis astutias duxit in usum.* Ludovici Epitaphium a Stephano Abbate S. Genovefæ Parisiensis exaratum:

Quantam conjugii permisit copula, castus,
Quantum justitiæ regula, mitis erat.

Πρέσβεις ἐς βασιλέα πέμψας) Missi hoc temporis momento a Ludovico Legati Constantinopolim Alvisus Episcopus Atrebatensis, Bartholomæus Cancellarius, Archembaldus Burbonensis, & aliquot alii.

Εἰσελαύνοντι τοίνυν) Will. Tyrius: *Interea Rex Francorum pene iisdem subsecutus vestigiis, cum suo exercitu pervenerat Constantinopolim, ubi secretioribus cum Imperatore usus colloquiis, & ab eo honorificentissime, & multa munerum prosecutione dimissus, Principibus quoque suis plurimum honoratis*, &c. Odo de Diogilo lib. 3. *Processimus igitur, & nobis appropinquantibus civitati, ecce omnes illius nobiles & divites, tam Cleri, quam populi catervatim Regi obviam processerunt, & eum debito honore susceperunt, rogantes ut ad Imperatorem intraret, & de sua visione & collocutione desiderium adimpleret.*

Pag. 17. Σελίον) Prosequitur Odo: *Rex autem ejus timori compatiens, & petitioni obediens, cum paucis suorum intravit, & eum in porticu Palatii satis Imperialiter obvium habuit. Erant fere coævi & coæquales, solis moribus & vestibus dissimiles. Tandem post amplexus, & oscula mutuo habita, interius processerunt, ubi positis duabus sedibus pariter subsederunt.* Verum sellane Ludovico Regi data fuerit humilior, quod vult Cinnamus, non attigit Odo, neque id vero videtur consentaneum, cum Ludovicus ipse in Epistola ad Sugerium, *Constantinopoli gaudenter & honorifice se ab Imperatore susceptum fuisse* insinuet. Maxime enim dignitati Regiæ & Francicæ Majestati detraxisset Ludovicus, si Byzantino Principi istiusmodi prærogativam in ipsomet Constantinopolitano Palatio concessisset, quam quidem denegasse par est credere, cum Ludovicus qui jam Propontidis fretum cum copiis suis emensus erat, Manueli roganti, ut ad suum Palatium pro rerum quarumpiam oblata de novo occasione regrederetur; id plane recusaverit, mandaveritque Manueli, *ut in ripam suam descenderet, vel in mari ex equo* (legendum æquo) *colloquium fieret*, ut refert Odo lib. 4. Cujusmodi congressus formam admisit posthæc Conradus, qui primum Manueli locum concedere ultro, id roganti, noluerat. Sed hæc pluribus prosequimur in Dissertat. 27. ad Joinvillam.

Τὰ ἀνάκτορα) Palatium Blachernarum intelligit, quod ad urbis partem Australem erat, πρὸς νότον, sic enim legendum, non πρὸς νῶτον. Ita & lib. 4. N. 14. l. 5. N. 71. κατὰ νότον τῆς πόλεως idem Palatium statuit.

Τὸν τῆδε νεὼν) Templum Blachernarum, in quo asservabantur τὰ ἐντάφια τοῦ Χριστοῦ σπάργανα, quæ his innuit verbis Cinnamus: ὅσα τὸ σωτήριον Χριστοῦ πελάσαντα σώματι Χριστιανοῖς ἐνὶ φυλάττεται. Sepulchrales porro Christi fascias a Pulcheria Augusta inventas hac in Æde depositas auctor est Nicephorus Callist. lib. 4. cap. 2. Vide quæ observamus ad Annæ pag. 156.

Νικόλαόν τινα) Catalogus Patriarcharum CP. Νικόλαος Μοναχὸς ὁ Μουζάλων, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ, (Μανουήλου) Ἀρχιεπίσκοπος γενόμενος πρότερον Κύπρου, καὶ παραιτησάμενος, ὡς πολλοὶ μὲν ἔλεγον, ἐξ οἰκείας προαιρέσεως, ὡς ἄλλοι δὲ μόνοι τῆς ὁμιλίας τῶν πραγμάτων, καὶ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἑπτὰ ἔτη χωλεύων, εἶτα ἀναβιβασθεὶς εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ποιήσας χρόνους γ΄, μῆνας δ΄, εἶτα παρῃτήσατο ἀμφιβάλλων, διὰ βίαν τῶν ἀποχειροτονίαν δι' αὐτοῦ, πολλῶν ὄντων, καὶ ἐξ ὧν αὐτὸς ἐχειροτόνησεν. Nicolai Muzalonis Patriarchæ CP. meminit Theodorus Balsamon in Epist. Basil. ad Amphilochium cap. 69. Vide Jus Græco-Romanum Tom. 1. pag. 224. pag. 443.

Θεόδοτος) Abbas & ἡγούμενος τῆς ἁγίας Ἀναστάσεως. Catal. Patr. CP. De hoc Monasterio dixi in Notis ad Bondelmontii Descript. CP.

Γενόμενοι δὲ ἐν τῇ Νικαίᾳ) Matthæus Paris: *Evasit tamen Imperator cum Principibus suis, & cum difficultate nimia usque Nicæam pervenit, indeque Constantinopolim profectus, usque ad sequentis initium veris perendinavit.* Adde Tyrium lib. 16. cap. 23. Gesta Ludov. VII. cap. 10. Conradi cum Iconiensibus conflictum narrant idem Tyrius lib. 16. cap. 20. 21. 22. Gesta Lud. cap 6. Odo de Diogilo lib. 5. Nicetas lib. 1. N 6. &c.

Τζέχων) Tzechos vocat Cinnamus, quos alii Bohemos, olim sic dictos a Tzechio, primo Bohemici Principatus auctore, cujus mentio est apud Æneam Silvium in Hist. Bohem. cap. 3. ab illo enim, lingua Slavica, seu Sclavonica, *Chetos*, & *Czechios* etiamnum nominari Bohemos constat. Diversi porro a Zecchis, de quibus Procopius lib. 2. de Bello Pers. cap. 29. lib. 4. de Bello Goth. cap. 4. & Theophanes in Copronymo pag. 369. nam isti procul a Bohemia dissiti, Ponti Euxini littus insederunt. Cæterum Uladislaus Bohemiæ Rex inter Principes, qui sacræ militiæ nomen dederunt, refertur ab Othone Frising. lib. 1. de Gest. Frid. cap. 40. qui Labeslai nomen huic Regi tribuit, ut & lib. 2. cap. 57. Radenicus lib. 3. cap. 13. & Æneas Silvius in Hist. Bohem. cap. 24. Sic etiam Guntherus lib. 6. Ligur.

Hic quoque conventu Procerum Dux ille Bohemus,
Fama Ladislaum quem nominat, ob sua gesta
Fortiter, & ille nuper spectata Polono,
En Duce Rex fieri meruit, gestisque potenti
Sceptra manu, cinxitque novo diademate crines.

Uladislai meminit rursum infra Cinnamus pag. 101. 112.

Λέχων) Boleslaus IV. Rex Polonorum, quos *Leches* etiamnum vocari auctor est Sigismundus Herbersteinius in Commen. Rer. Moscovit. a Lecho primo gentis auctore, Zechii Bohemiæ Principis fratre.

Πεῦζε) Tollius *Pedes Alemanne* interpretatur, i. Gallice, *à pied Aleman*, quia Græcis forte πεζ, *pes* est: sed cum vocabulum istud πεῦζε, Gallicam sapiat pronuntiationem, probabilius est eo expressisse nostrum *pousse*, hoc est, *insta, curre, propera Alemanne*: quod cum Alemanni, qui pedites pugnare solent, contra quam Franci, quorum robur in equitatu semper fuit, quod etiam scribit Anna lib. 5. pag. 102. vel potius quod eorum equi variis in conflictibus ab hostibus jam cæsi essent, facere haud poterant, Franci Alemanos irridebant & sugillabant, tamquam segnes & ignavos. Amissos sane passim, & extinctos in longa ista & fastidiosa peregrinatione plerosque Alemannorum equos testatur Viterbiensis:

Qui fuerant equites, pergunt moriendo pedestres.

Atque inde inter gentes prius conjunctas dissidii fomes. Willelmus Tyrius: *Hic demum Imperator, seu quia cum paucioribus erat, qui multo plures prius secum habuerat, verecundiam sustinens, aut Francorum fastus non ferens, seu aliis latentibus causis, remissis quæ supererant per terram legionibus, ipse ab Epheso usus navigio, Constantinopolim reversus est*. Notat etiam Odo de Diogilo lib. 2. ut *nostris erant importabiles Alemanni* eo in itinere, ita Alemannos *Francorum superbiam* dedignatos, non semel contra illos arma sumpsisse. Alemannos certe ut *equitandi ignaros* perstringit Nicephorus Phocas apud Luithprandum in Legat. cui an omnino fides præstanda sit hac in re, dubium facit Victor Schottus, qui in Caracalla, *Alamannos, gentem populosam ex equis mirifice pugnantem* fuisse ait.

Καὶ ἐπὶ ἑορτή) Vide Notas ad Annæ pag. 136.

Edit. Paris. pag. 444. Page 38. Εἶτα ἐπὶ Βυζάντιον) Will. Tyrius: *Ipse ab Epheso usus navigio Constantinopolim reversus est, ubi a Domino Imperatore multo quam primo adventu susceptus honestius*, &c. Odo de Diogilo lib. 6. *Alemannus pœnitens quod Constantinopolitanum Imperatorem non viderat, apud eum reversus est hyemare.*

Θεσσαλονίκην ἀφίκετο) Otho Frising. lib. 1. de Gest. Frid. cap. 59. *Conradus Romanorum Imperator, naves apud Ptolemaidem ingressus, fratrem & amicum suum Manuel Regiæ Urbis Principem in Achajæ, seu Thessaliæ finibus inveniens adiit, cum eoque, tamquam ex longa via fatigatus, laboribusque fractus, & non modica infirmitate correptus, per aliquot temporis spatium ibi quievit*. Adde Will. Tyrium lib. 22. cap. 28. & Gesta Ludov. cap. 57.

Pag. 39. Παρ' ὀλίγον ἦλθε τοῦ ἁλῶναι) Falsum igitur quod ait Auctor Gestorum Ludovici VII. cap. 57. Ludovicum Regem *in portu Acconensi navigium conscendisse, marisque nullo impediente periculo, ad regnum proprium reversum esse*. Siquidem, ut narrat hoc loco Cinnamus, parum abfuit quin veneris in Græcorum potestatem, qui tum, flagrante bello Siculo, maria cum valida classe obibant, Siculis ipse admixtus. Id porro Robertus de Monte, Vincentius Bellovac. part. 3. lib. 27. cap. 126. Nicolaus Trivettus in Chron. Sanutus lib. 3. part. 6. cap. 20. & ex iis Auctor Magni Chronici Belgici, & Bonfinius Dec. 2. lib. 6. accidisse tradunt, cum Manuel Corcyram a Siculis expugnatam obsideret A. MCXLIX. Vincentius Bellovac. *Ludovicus Rex Francorum a Palæstina navigans, ut in patriam rediret, Græcorum naves incurrit. Cumque ab eis Imperatori Cursolium obsidenti præsentandus duceretur,* * *Gregorius Dux navium Regis Siciliæ eos aggreditur. Siquidem vastatis & spoliatis Græcorum Provinciis usque ad ipsam urbem Regiam Constantinopolim accedens, sagittas aureas in Palatium Imperatoris jecerat, & incensis suburbanis, de fructibus hortorum Regis violenter tulerat. Unde rediens naves Græcorum incurrit, captum Ludovicum Regem eripuit, sed captos, Regis obtentu, dimittit. Interim Manuel recepto in deditionem Cursolio, Siculorum naves insequitur, & captis nonnullis navibus, Rex fuga liberatur, & a Rege Rogerio Siciliæ, & a Papa Eugenio honoratur*. Sed de obsidione Corcyrensi agetur lib. seq. Profert Philadelphus Mugnos lib. 4. Theatri Genealog. Nobil. Famil. Siculae. diploma Regis Rogerii in gratiam Georgii de Landolina Militis, cui Ludovici Regis liberationem adscribit, his verbis: *maxime ea ipsemet personaliter tamquam Præfectus de duabus nostris regiis triremibus nostræ classis maritimæ, cum divino auxilio cooperante, & nostrorum militum, eorumque præfectorum fortitudine, fidelitate, & prudentia, non procul Græcorum hostium, eorumque naves & triremes expulisti, & tandem a captivitate Illustrissimum Regem Ludovicum VII. suosque Proceres & Galliæ Magnates manumisisti*. Verum Chartæ huic, si non incertæ omnino est fidei, constat mendum inesse in ascripto An. MCXLVI. Ut sese res habeat, ex laudatis Scriptoribus refellitur Thomas Fazellus, qui Dec. 2. lib. 7. cap. 3. scripsit Ludovicum Regem ab ingenti Saracenorum classe forte interceptum & captum, a Rogerio, qui tum cum classe occurrit, liberatum, & ab interitu vindicatum.

* Georg.

Ἐτελεύτησεν) Moritur Conradus 15. Kal. Mart. An. MCLII. Monach. Erfford. Otho Frising. lib 1. de Gestis Frider. cap. 63. lib. 2. cap. 1. Gotefridus Viterb. &c.

Ἐῤῥίκῳ) Fallitur hoc loco Cinnamus: neque enim Conradus & Fredericus Sveviæ Dux, Frederici Imperatoris parens, Henrici Imperat. filii fuerunt, sed Frederici *de Stoffen*, nobilis Svevi, ex Agnete Henrici Imperatoris filia.

Τὸν ἐκ πεπηρωμένον τοῖν ὀφθαλμοῖν) De Frederico Sveviæ Duce, altero orbato oculo, agunt Otho Frising. lib. 1. de Gest. Frid. cap. 12. 14. 21. 39. lib. 2. cap. 2. Chron. Hildeshaim. Ann. MCV. MCXVIII. MCXXVI. & MCXXXV. Chronica Australis An. MCXXXV. Guntherus, &c. Pag. 445.

IN LIBRUM III. JOAN. CINNAMI NOTÆ.

ΡΟΓΕΡΙΟΣ) Rogerius Siciliæ Comes, Rogerii I Siciliæ Comitis ex Adelaide Monferratensi filius. Pag. 40.

Γολιέλμον) Willelmus, Rogerii Apuliæ & Calabriæ Ducis filius, Roberti Wiscardi nepos, Dux eorumdem Ducatuum a Paschali PP. constituitur Ann. MCXIV. in Synodo apud Cyperanum, cui ille postea fidei sacramentum præstitit, ut est in Chronico Casinensi lib. 4. cap. 52.

Ἐν Παλαιστίνῃ) Blondus, Collenutius, Riccius, & alii rerum Neapolitanarum Scriptores tradunt Willelmum, dum Constantinopolim pergeret, ut pactam sibi Alexii Comneni Imperatoris filiam uxorem duceret, a patruo Rogerio ditionibus suis exutum fuisse. Cinnamus a Willelmo eas in pignus datas Rogerio auctor est, dum ille iter Hierosolymitanum aggreditur. Sed neutrum probabile esse argumento est, quod Alexander Abbas Celesinus, horum temporum Scriptor, lib. 1. cap. 2. & 3. refert, *Rogerium nempe, cum Willelmum Salerni decessisse percepisset, doluisse valde quod se ignorante defunctus esset, quodque se ut sibi vivens statuerat, si filium non haberet, hæredem non fecisset. Inde præparato navali itinere, quantocius Salernum tetendisse, statimque Calabriam*

& Apuliam ditioni suæ subdidisse, reluctante quantumvis Honorio Pontifice, a quo tandem cum vexillo Ducatus investituram accepit. Hisce consentiunt quæ habet Hugo Falcandus, dum ait Rogerium consanguinei sui Guillelmi Ducis Apuliæ morte cognita transiisse in Apuliam, & universis civitatibus ac Principibus, qui ei resistendum putaverant, expugnatis, ad suum cuncta redegisse imperium. Eadem etiam tradunt Ordericus Vitalis lib. 12. pag. 885. & Petrus Diaconus lib. 4. Chronic. Casin. cap. 98. & 99. Denique Gualterus Tarvanensis Canonicus de vita & morte Caroli Comitis Flandr. cap. 2. scribit *Willelmum audito unici sui germani* (Ludovici, uti appellatur a Gaufredo Malat. lib. 4. cap. 20. 22.) *exitu, cœpisse lethaliter languere, & ut se periclitari cognovit Salernitanum Archiepiscopum & Trojanum Episcopum advocasse, atque quod antea dum incolumis esset, fecerat, eorum quoque testimonio desiderantem confirmari, quidquid mobilium, vel immobilium in terra possidere videbatur, Beato Apostolorum Principi Petro, ejusque Vicario Sanctissimo Papæ Honorio* (*ex cujus ore sacro hoc ipsum frequenter audivi*, inquit Gualterus) *jure perpetuo possidendum delegasse, ac deinde in confessione Domini ab hac luce migrasse.* Nulla proinde apud Scriptores ejusce ævi usurpatæ ab Rogerio, Willelmo superstite, Apuliæ mentio.

Λοτάριον) Lotharium ab Innocentio II. PP. in Italiam contra Rogerium Siciliæ Regem, qui Petri Leonis partes tutabatur, evocatum, habent passim Scriptores, Otho Frising. lib. 7. Chron. cap. 18. 19. 20. Petrus Diaconus lib. 4. Chron. Casin. cap. 99. 107. &c. Wiliel. Tyrius lib. 13. cap. 29. Conradus Usperg. Dodechinus, Viterb. & alii.

Γαμβρὸν) Henricum forte Saxoniæ Ducem intelligit, aut Rainaldum, cui Lotharius pulso ex Italia Rogerio, Ducatum Apuliæ tuendum tradiderat. Vide Chronicon Weingartense cap. 12. Tyrium lib. 13. cap. 19. Chronicon Casin. lib. 4. cap. 127. & Usperg.

Edit. Paris. pag. 446. *Μιλον γαίρνου*) Clamorem bellicum hisce expressisse verbis Cinnamum haud ægre persuasum haberem, nisi ad receptum vix usurpatum scirem.

Pag. 421 *Ρογέριος δὲ*) Rogerius extincto Lothario, & pulso Raynaldo, Apuliam recuperavit. Gotefr. Viterb. *Post pauca Dux Apuliæ Raino, vel Rainaldus moritur. Rogerius in Apuliam revertitur, & terram Duce orbatam, nec rebellantem occupat.*

Ζαγγείας ἕλκει) Ut Innocentius Pontifex in Rogerii potestatem venerit, & Rogerio regium concesserit titulum, pluribus narrant Abbas Usperg. & Albericus in Chron. Ao. MCXXXIX. Otho Frising. lib. 7. Chron. cap. 24. Falco Benevent. Nicolaus Trivettus Ao. MCXLII. & ex iis Baronius An. MCXXXIX. ubi profert Diploma investituram Regni Siciliæ Rogerio concessam, seu potius tituli Regii, quem jam antea usurpaverat, confirmationem, continens. Quippe Rogerius subactis Apulia & Calabria, devictisque Sergio Duce Neapolitano, & Roberto Capuano Principe, Optimatum suorum, atque adeo Henrici Comitis avunculi sui consilio, in Majori Ecclesia Panormitana solemniter fuerat in Regem coronatus & inunctus Idibus Maii An. Chr. MCXXIX. ut ex veteris Chronici fragmento discimus, quod extat apud Franc. Baronium de Manfredis lib. 4. de Majest. Panormit. & ex Diplomate ipsius Rogerii apud Ferd. Ughellum in Episc. Aquil. N. 5. Tom. 1. Italiæ Sacræ. Nec multo post a Comite Cardinale Anacleti Pseudopontificis, cujus partes tuendas susceperat Rogerius, Legato, die Natalis Domini An. MCXXX. in eadem Æde in Regem est acclamatus, & corona donatus, ut habent Joannes de Ceccano, Falco Beneventanus, Alexander Celes. lib. 2. Ordericus Vitalis lib. 13. pag. 895. Auctor Chronici Casaur. & Baronius hoc anno. Sed nec illud involvendum silentio, Rogerium non Siciliæ dumtaxat, sed & Italiæ Regem acclamatum, quod testantur in ære Campano inscripti characteres, quod *Guza* communi vocabulo vocant Panormitani: ANNO AB INCARNATIONE 1136. IND. 14. FVSA PANORMI, ROGERIVS SICILIAE ITALIAEQVE REX MAGNI COMITIS ROGERII FILIVS ME DEXTRA BIONIS FVNDI AC D. MARIAE DICARI IVSSIT. Extant Diplomata ejusdem Rogerii A. MCXXXIII. & MCXXXVII. apud eumdem Ughellum in Archiepiscopis Salernitanis, Brundusinis, & Beneventanis, quorum initium sic concipitur: *Ego Rogerius D. G. Siciliæ & Italiæ Rex, Christianorum adjutor & clypeus, Rogerii primi Comitis filius.* Ita pariter Guillelmus II. apud eumdem Ughellum in alio Diplomate A. MCLXX. *Siciliæ & Italiæ Rex* inscribitur. Vide Tom. 7. pag. 565. 581. 982. Chronicon Monast. S. Sophiæ Benevent. pag. 779. Ptolemæum de Luca A. MCXXVI. & Allatium in Diatriba de Simeonibus.

Ἐπ' παιδὶ) Rogerius forte, qui a patre Dux Apuliæ dictus est. Certe fuit ille Rogerii filiorum primogenitus, ut auctor est Alexander Abbas Celesin. lib. 3. cap. 26. Obiit A. MCXLIX. Romuald. Salernit. in Chron. Hugo Falcand. & alii.

Ξηρὸς) Xerum nescio quem Urbis Constantinopolitanæ Præfectum memorat Anna lib. 12. a quo forte prodiit Xerus iste. Belli Siculi causam solus, quod sciam, profert Cinnamus.

Κορυφὴν τὸ) Otho Frising. lib. 1. de Gest. Frid. cap. 33. *Circa idem tempus Rogerius Siculus, aptatis in Apulia, Calabria, & Sicilia triremibus, quas modo Galeas, seu Sagittas vulgo dicere solent, aliisque navibus bellicis oneratis, classem in Græciam destinat, præfectis eis Ducibus strenuis, & in navali prælio gnaris. Armatis itaque navibus Græciæ fines ingrediuntur, ac Mutino* (leg. *Mothone*) *sine impedimento, gravique negotio capto, ad Curfol usque* Pag. 447. *fortissimum Græciæ castrum procedunt. Quod cum nulla vi capere prævalerent, ad dolos & ingenia se vertunt. Igitur præmissis quibusdam, ut dicitur, qui se quempiam mortuum humandi gratia deferre simulaverant,* (*est enim in prædicta arce castri, sicut Græcis mos est, congregatio Clericorum, seu Monachorum*) *idem castrum irruunt, arcem occupant, Græcis electis, præsidiisque suis ibidem locatis. Inde ad interiora Græciæ progressi, Corinthum, Thebas, Athenas antiqua nobilitate celebres expugnant, ac maxima ibidem præda direpta, opifices etiam qui sericos pannos texere solent, ob ignominiam Imperatoris captivos deducunt.* De istis opificibus agunt Nicetas lib. 2. N. 8. & Falcandus in Præfat. pag. 639. Imperabat Siculæ classi Georgius, Maximus Amiratus, ut auctor est Vincentius Bellovac. *vir quidem Regi fidissimus, atque in negotiis sæcularibus exercitatissimus*, inquit Alexander Celesinus lib. 2. cap. 8. ubi meminit etiam Joannis Amirati, viri perinde in re bellica admodum strenui. Corcyræ, Eubœæ, cæterarumque Græciæ urbium Expugnationis Historiam fusius prosequitur Nicetas lib. 2. N. 1. 2. 3. 4. & 5. Eamdem prætterea attigerunt Robertus de Monte An. MCXLVIII. & MCXLIX. Annales Pisanorum editi ab Ughello Tom. 3. Ital. Sacræ An. MCLVIII. & Sabellicus Decad. 1. Rer. Venet. lib. 7.

Στρατιὰ μυρία Σκυθικὴ) Tangit hanc Scytharum irruptionem locis citatis Nicetas. Pag. 4..

Ξύλα τετρημένα) Μονόξυλα vocant Græci recentiores: *Scaphas* scilicet, seu amnicas naviculas, *de singulis trabibus excavatas*, inquit Vegetius. Unde a Latinis *Trabariæ* dictæ, *quæ ex singulis trabibus cavantur*, ut est apud Isidorum lib. 19. Orig. cap. 1. Gloss. Gr. Lat. μονόξυλον, *linter*. Hæ propriæ erant Scytharum, Bulgarorum, Russorum, & cæterorum ad Septemtrionem populorum, quibus Istrum & majora flumina trajiciebant. Claudianus in 4. Consul. Honorii:

Ausi Danubium quondam tranare Gothunni,
In lintres fregere nemus, cum mille ruebant
Per fluvium plenæ cuneis immanibus alni.

Cinnamus infra: *μεταβάδην φαίνεσθαι, ἔνθα περὶ ταῖς ἀκταῖς ἐνταῦθα ἐφεστάναι, ἀντέξυλα ἐπὶ τὴν περαίαν ἐπέμπε*. Theophanes A. 17. Heraclii: *γλωσσὰ σκάφη* vocat ejusmodi ad Istrum trajiciendum naviculas. Nicephorus CP. in Breviar. de Bulgaris: *ἔθνος ἐν Θαλασσίῳ ἀκάτια, μονόξυλα δὲ αὐτοὶ προσαγορεύουσι*. Ejusmodi navigia *ἄδρυα* vocabant Cyprii, ut auctor est Hesychius. Vide Const. Porph. de Adm. Imp. cap. 9. Zonaram pag. 202. Scylitzem pag. 758. & alios a Meursio & Fabroto citatos Scriptores.

Pag. 43. *Οἱ Κοντοστέφανοι*) Contostephanorum agnominis, non a Stephano, Manuelis Imp. sororio, primam originem arcessendam constat, cum ea familia apud Scriptores Byzantinos ante hæc tempora occurrat. Tametsi Stephanum, qui appellationi primus initium dedit, *διὰ τὸ βραχὺ τῆς ἡλικίας* ita nuncupatum, æque ac Cinnamus, scribant Zonaras & Scylitzes. Contostephanorum Stemma damus in Stemmate Comnenico, in Familiis Orient.

Pag. 44. *Στολάρχην*) Extincto & cæso Contostephano, Joannes Axuchus Magnus Domesticus classi præficitur a Manuele, absque tamen Magni Ducis titulo.

Επὶ τοσοῦτον γὰρ ὕψος) Nicetas de Arce Corcyrensi: *ἐστὶ δὲ ἡ Κερκυραίων ἄκρα αἰγίλιψ πέτρα, καὶ ἀχειροποίητος, ἀπεσπασμένη τὴν θέσιν, καὶ ἀψιλόκρημνος, προσπελάζουσα τῷ βάθει τῆς θαλάσσης*, &c. De Corcyræ nomine & situ quædam a nobis observata ad Alexiadem.

Pag. 45. *Τὴν Κερκύρας ἐπιτετραμμένος*) Theodorus Cappellanus, uti appellatur a Nicet. lib. 2. N. 5.

Εἰς Βυζάντιον ἐλθεῖν) Falluntur qui ad hanc Siculorum Expeditionem referri putant, quod Vincentius Belinvac. & Sanutus tradunt, Siculos post expugnatam Corcyram, & vastatas ac spoliatas Græcorum provincias, *ad urbem usque Regiam Constantinopolim accedentes, sagittas aureas in Palatium Imperatoris jecisse*. Nam hæc post Rogerii excessum facta testatur Nicetas lib. 2. N. 8. Vide Bonfin. Dec. 2. lib. 6. pag. 263.

Edit. Paris. pag. 448.

Κατὰ Σικελίαν) Nicetas lib. 2. N. 6.

Ἀρχιζούπανον) Qui *Bacchinus* infra, & Nicetæ appellatur, & idem videtur cum Serviæ Principe, quem *Draghinam* vocat Diocleates in Historia Dalmatica.

Pag. 46. *Κωνσταντῖνον*) Constantino Angelo, qui itidem dignitate Sebastohypertatus, & Manuelis Imp. *ἐξάδελφος*, patruelis, dicitur in sententia depositionis Cosmæ Patr. CP. An. MCXLIV. apud Allatium: proinde filius fuit Constantini Angeli ex Theodora Comnena Alexii Imp. nata.

Βόσθνα) Bossena, quæ Constantino de Adm. Imp. cap. 32. *Βόσονα* nuncupatur, Principes suos habuit, quorum seriem damus in Familiis Dalmaticis.

Pag. 47. *Γεϊτζᾶ*) Geiza II. Hungariæ Rex, Belæ, cogn. Cæci, Regis filius.

Pag. 48. *Ἰουδαῖος ὁ Δούκας*) Vide Dissertationem 26. ad Joinvillam.

Pag. 50. *Οὐρωσον*) Urosei illius, Dessæ fratris, nulla quod sciam mentio fit in Historia Dalmatica, nisi idem sit cum Bela, qui ante Dessam in Servia Principatum tenuit.

Pag. 51. *Ἐξ Ἄλπεων*) Vel ex hoc loco patet *Alpes* dici quosvis montes altos, nec eos dumtaxat qui Galliam ab Germania & Italia disterminant. Servius ad illud Virgilii, *Aerios montes*, ait a Gallis aerios montes *Alpes* appellari; voce nimirum Gallica. Papias: *Alpes, proprie aerii montes Galliæ. Nam Gallorum lingua alti montes vocantur*. Gloss. Græco-Lat. *Alpes, ὄρη ὑψηλά*. His consentit Isidorus lib. 14. Orig. cap. 8. Hinc igitur passim quosvis montes Alpes vocant Scriptores. Sidonius de Atho monte, carm. 2. *Sylvosam currebant vela per Alpem*. carm. 9. de eodem: *Juxta frondiferæ cacumen Alpis*. Pyreneos montes Alpium nomine donat etiam Ausonius Epist. 23.

Nunc tibi trans Alpes & marmoream Pyrenen
Cæsareæ Augustæ domus est.

Alpes montis Zebrali, Alpes Roscidæ vallis in iisdem Pyreneis, dixit Lucas Tudensis in Chronico pag. 86. 90. Unde & Hispanos *Alpinos* vocavit ex Catone Gellius. Adam Bremensis cap. 220. *Normannia, quæ suis Alpibus circumdat Svevoniam*. Occurrit iterum apud eumdem cap. 239. sed de vocis primigenia notione dissentit prorsus a Servio & aliis Procopius lib. 1. de Bello Goth. qui id nominis veteribus Gallis angustias montium, seu collium significasse scribit: *Ἄλπεις δὲ καλοῦσι τὰς ἐν στενοχωρίᾳ διόδους οἱ ταύτῃ ἄνθρωποι*. Idipsum tradit Eustathius in Dionysii Periegesim: *φασὶ δὲ τὴν λέξιν ταύτην κατὰ τὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν μετάληψιν, τουτέστιν ὑψηλὰ τῇ κλήσει*. Atque ea ipsa notione vocem hanc usurpasse videtur Philostorgius lib. 3. cap. 24. *Ἄλπεις, αἵ τε Σάμνιαι καλούμεναι, καὶ αἱ Ἰούλιαι, δίοδοί εἰσι τινὲς μεγίστων ὀρῶν ἀναπεπταμένων, καὶ ὑφ' ἓν χωρίον ἐγγύς τοῦ συμπνίγεσθαι συγκλειομένων· ἐοίκασι δὲ αἱ δίοδοι ταῖς ἐν Θερμοπύλαις στεναῖς*. Certe quidquid fuerit primis sæculis de vocabuli significatu, id constat inferioribus Alpes appellari convalles, & quæ in iis sunt pascua, quo æstate pecora aguntur. Ita usurpatur passim in Donationibus factis Ecclesiæ Salisburgensi cap. 1. & 7. apud Canisium Tom. 6. Antiquar. Lect. in Charta Ludovici Pii An. DCCCXXXVIII. pro Monasterio Anianæ, in Chartis Alemannicis Goldasti N. 27. & 86. apud Conradum de Fabaria de Casibus S. Gall. cap. 30. Bertholdum Zuifaltens. Abbatem, de Pag. 449. origine sui Monasterii, Augustinum *de la Chiesa* in Hist. Pedem cap. 26. Marcam in Hist. Benearn. lib. 5. cap. 29. &c. Hinc *Alpegium*, jus pascendi pecora in Alpibus, in Charta B. Comitissæ Sabaudiæ An. MCCXVIII. in Tabulario Ecclesiæ Tarentasiensis.

Γαλίτζης χώρας) Gelitia pars dicitur Russiæ Minoris, *μέρος τῆς μικρᾶς Ῥωσίας*, in Notitia Andronici: Nicetæ vero in Man. lib. 4. N. 2. *μία τῶν παρὰ τοῖς Ῥῶς τοπαρχιῶν, ἣν ἡ Σκυθῶν ὑπερβορέων φωνεῖ*. *Galitza* hodie vocatur, estque Ducatus, Magno Muscoviæ Duci obnoxius, qui ex Moscovia in Orientem per Castromowgorod euntibus occurrit. Huic imperabat eo ævo Uladimerus, seu Lodomerus, ut habent Annales Hungarici, qui Chunorum fretus auxilio, Minoslaum Russorum Regem, seu Principem, regno proturbare, tyrannidemque sibi asserere ausus, a Geiza tandem Hungariæ Rege, qui Minoslai filiam uxorem duxerat, inito prælio fusus ac deletus est, ut pluribus narrant Thwroczius in Geiza cap. 66. & Bonfinius Decad. 2. lib. 6. Nec alium vel diversum Uledimerum hunc censuerim ab Uladimero Wseevolodi filio, Jaroslai Russiæ Principis nepote, qui Kiovia ad Borysthenem urbe avita consedit, & post varias cum agnatis concertationes, cum omnes eorum expugnasset provinciae, *Μονόμαχος* dictus est. Utcumque sit, Uladimeri successorem Jaroslaum infra nominat Cinnamus; de Uladimeri vero parentibus agit Ditmarus lib. 7.

Μπανᾶνον) Legendum *Μπάνον*, hoc est, *Banum*. Pag. 52. Solent quippe Græci B. Latinum per, ΜΠ, efferre, ut ex exemplis quæ profert Meursius in Gloss. plus satis patet. De Banorum dignitate apud Hungaros & Servios, dixi ad Annam. Hac tum fungebatur in Hungaria Bela, qui Cinnamo *Βελοὺς* hoc loco dicitur Geizæ Regis avunculus, quo imperante rerum summam obtinuit, Urì Serviæ Comitis, cujus filiam Helenam Bela, cognomento Cæcus, Rex duxerat, frater. Joannes Thwroczius cap. 67. *Tunc avunculus Domini Regis Bela Ban nominatus, gloriosus in millibus suis irruens super agmina Teutonicorum, percussit eos ex adverso graviter, & magnam stragem fecit in illis*. Belæ Bani, quo ductore Henricum Bavariæ Ducem fudit Geiza, meminere præterea Otho Frising. lib. 1. de Gest. Frid. cap. 22. & Radevicus lib. 3. cap. 12. Guntherus lib. 6. Ligurini, de Bela:

Hic placide culto puerum nutriverat, ut qui
Vir bonus & prudens, & avunculus esset utrique.

Οὗτος ὁ Βορίζης) Fuit is Boritius Calemani Regis Hungariæ ex Regis Russiæ filia (quam in adulterio deprehensam Calamanus repudiaverat) filius, ob idque pro spurio habitus. Extincto Stephano Rege, fratre, cum frustra paternum regnum repetiisset, Constantinopolim profectus, consanguineam Joannis Imp. duxit in uxorem. Græcorum exinde & Polonorum fultus auxilio, & ob aliquot evocatus Proceribus, Hungariam cum valido exercitu ingressus, a Bela Cœco Rege, & Alberto Leupoldi Marchionis Austriæ filio, Belæ sororio, fusus ac fugatus est, ut pluribus narrant Otho Frising. lib. 7. Chron. cap. 21. Thwroczius, & Bonfinius. Hac accepta clade Boritius, rursum Græcos in sui auxilium, & Labeslai Bohemiæ Ducis interventu, Regem Fredericum induxit A. MCXLVI. mox percepto Ludovici Franciæ Regis per Hungariam transitu, in illius castra concessit, quorundam Hungarorum consiliis accitus, qui facile fore ut multi in Hungaria nobiles ignobilesque a Geiza Rege ad eum deficerent, polliciti fuerant. Quod cum ad Geizam perlatum fuisset, statim a Ludovico per Legatos Boritium vinctum sibi tradi postulavit, cui responsum piissimo ac Christianissimo Principe dignum dedit Ludovicus; *Domum Regis esse quasi Ecclesiam, pedes ejus* * *quasi altare, ideoque non posse se reddere vinctum eum, qui ad domum regalem, quasi ad Ecclesiam, & ad pedes Regis, quasi ad altare se prostravit.* Ita Thwroczius & Bonfinius Dec. 2. lib. 6. Odo vero de Diogilo lib. 2. extremo, ait re in consilium adducta, *Episcopos & Optimates discussa ratione judicasse, ut rex Regi pacem servaret, & viro nobili, licet capto, vitam servaret, quia scelus esset utrumque & morti hominem reddere, & amici sine ratione fœdera rumpere.* Vox sane pissimo digna Principe, qualis etiam illius fuit ad Regem Angliæ, cui, quod S. Tomæ Cantuariensi Archiepiscopo *in sui fidelis ignominiam & ruborem* præsidium præstaret, queritanti, respondit, *se hoc jus hæreditarium ab antecessoribus contraxisse, & semper fuisse consuetudinis Regni* *, *ut omnes pro justitia exulantes benigne reciperet, & eis debita humanitatis solatia impenderet.* Tandem Boritius a Manuele cum validis copiis adversus Hungaros missus, deleto ab hostibus exercitu, ipse a quodam Cumano domestico sagitta transfixus occubuit C. A. MCLVI. ut habent Otho Frising. lib. 7. Chron. cap. 34. lib. 1. de Gest. Frid. cap. 30. lib. 2. cap. 31. Ex Boritio natus Calamanus Ciliciæ Præfectus, de quo infra Cinnamus.

Edit. Paris. pag. 450.

*Leo & Anthem. Nov. de Mulier. quæ se servis propriis &c. *Julia quædam pecces nostris fundis altaribus, ad. struens,* &c. Adde l. 7. C. Th. de locat. fundor. l. 6. C. Th. de relationib.

5. *Thomæ Epist. & Acta Alexandri III. Pi. apud Baron. A. 1168. 1169*

* Francorum.

Μαρία) Vide Stemma Comnenicum.

Pag. 50. Ῥογέριος δὲ) Moritur Rogerius Siciliæ Rex An. MCLII. Ind. 1. ita Romualdus in Chron. & Otho Frising. lib. 2. de Gest. Frid. cap. 21. At Robertus de Monte Rogerii mortem in 29. April. Ano MCLIII. rejicit; alii in An. MCLIV. Vide Familias nostras Normannicas.

Τὴν πρόσθεν ἀνενεώσατο) Animos Manuelis mire auxerat novissime initum post Rogerii excessum cum Frederico adversus Willelmum Siculum fœdus, cujus meminit Otho Frising. lib. 2. de Gest. Frid. cap. 11.

Στόλον δὲ τινὰ ἀγείρας) Prælium istud navale, in quo captus Constantinus Angelus Byzantinæ classis Dux, attigit etiam Nicetas lib. 2. Num. 7. Siculæ præerat Majo Barensis, ut idem refert, qui in Diplomate Willelmi Regis apud Baronium Ann. MCLVI. *Magnus Ammiratus Ammiratorum* dicitur, vir cæteroquin humili sorte genitus, quem cæde crudelissima interiisse auctor est Hugo Falcandus, qui illius Historiam fuse prosequitur.

Pag. 10. Τορόζης) Toros, seu Theodorus, Armeniæ Princeps, qui Livoni fratri successerat. De hac Andronici Expeditione, quædam habet Nicetas lib. 3. N. 1.

Καὶ σμικρὸν δὲ) Vide Stemma Comnenicum.

Ἐξ Ἀνθρώπων) De Raimundi Antiocheni Principis nece consulendi Willel. Tyrius lib. 17. cap. 9. Willel. Neubrigensis lib. 1. cap. 23. Matth. Paris, Robert. de Monte Ann. MCXLIX. & Nicol. Trivettus Ann. MCL. Vide Stemma Principum Antioch.

Φρίξιον) *Nepa* dicitur Tyrio.

Pag. 53. Εἰς Ἀντιόχειαν ἦλθεν) Vide Willelmum Tyr. lib. 22. cap. 2.

Βρανζόβης) Ducem Branizobæ dictum a Manuele Andronicum testatur etiam Nicetas lib. 3. N. 2.

Σχῆμά τι πολέμου) *Tornamentorum*, seu decursionum equestrium usum primum in Græciam invectum sub Manuele hinc patet, quem Nicephorus Gregoras lib. 10. a Latinis seu Francis ad Græcos transiisse refert. Vide Nicetam lib. 3. N. 3. & Dissertationem nostram 6. ad Joinvillam.

Pag. 16. Ὁ δὲ) Videtur legendum ὃ δὲ, *quod quidem*; Ita ut Cinnamus dicat id in Manuele miratum fuisse Raimundum illum, quem Herculi parem facit.

Pag. 411. Ἡρακλῆς) Idem Elogium Raimundo tribuit infra pag. 98. cujus virtutes & dotes, præcipuamque in re militari peritiam, & animi fortitudinem mire prædicet, præter Tyrium lib. 14 cap. 21. Willelmus Neubrig. lib. 1. cap. 21. *Quippe*, inquit, *hic fuerat Christiani nominis in Oriente fortissimus propugnator, atque insignium gestorum titulis veteris in se Machabæi transfuderat gloriam,* &c.

Δολίαιον ἀεὶ ἔννοιαν) Andronici non indolem modo, & fallacem illius animum graphice expressit Leo Imp. in Oraculo I. sed & nequiter ab eo gesta, totamque Comnenianam Familiam nefando ausu absumptam, demumque perditi viri exitum præclare omnino prævidit, adeo ut in nullum alium ex Constantinopolitanis Augustis cadere possit illud Oraculum, quod hisce Versibus concipitur:

ΑΙΜΑ.

Τὴν ἐχθραίνουσαν ἐνδοθεν κρύπτει ψυχήν,
Ὡς ἄμνους δὲ κρύπτει ἐκτρέφει νέους,
Ἡ γλαυκὴ σκύλακας ἔχει εἰς μέσον,
Ἀλλ' ἀποκλείει τὸν λογισμὸν ὁ χρόνος.
Ὄφις δὲ πάντας καταπιεῖ τάχος.
Σὺ μεγαλαυχεῖς, καὶ γέγηθας, ἄθλιε,
Καὶ χεῖρας αὐλεῖς, & πόδας [illegible]
Ὡς πραγμάτων ἔξωθεν αὐτὸν ἔχων.
Ἀλλ' ὁ Κύριος τὴν ὑπόκρισιν φανεῖ.
Τί γὰρ καλὸν δράσεις, ὦ σὺ κύων;
Ὁ τῷ ξένῳ δόγματι συγκεκραμένος
Πῶς σὺ νομίσεις ἀγαθόν τι τῷ βίῳ
Ὁ τὰ τέκνα κατάξας εἰς ὑποστάσεις
Πῶς ἀπεκδέξει ῥῆμα χρηστὸν τῇ πόλει.

Constat ex Niceta in Manuele lib. 5. N. 8. vocis AIMA characteres, primos Imperatorum ex Comneniana familia apices designare, Alexii nempe, Joannis, Manuelis, & Alexii Manuelis filii, quem Andronicus, ut & reliquos fere Comnenos, per scelus absumpsit, adeo ut in eum, a quo incœpit, desierit, Alpha nempe, quod in altero proxime sequenti Oraculo, innuitur:

Ἀρχὴν ἔχων τε τὸ ἄλφα κ) τέλος.

Andronicus igitur *dolos nectens, & recondens animo, velut benevolus parens,* Manuelis liberos, tamquam *novellos catellos educat, quibus mox parat & struit insidias, sed quod mente occultat, tempus prodet: statim enim velut serpens illos absumet. Dissultat in finem, lætaturque infelix* Andronicus *securus, & ab omni cura liber. Manus interim explicat, pedesque distorquet, tamquam vel gestæ, seu Alexii necis innocuus. Sed hypocrisim & dolos prodet tandem Deus. Quid enim viro dignum faceret vilis canis? ille qui familiæ extraneæ*, hoc est, Agneti Francorum Regis filiæ, quam junior duxerat Alexius, per nefarium connubium *se commiscuerat. Qui fieri potest, ut is vivat prospere, qui ex aperuit in pullos, qui adhuc sub alis parentum excubabant? Non est igitur cur Constantinopolitanum Imperium a tam scelesto Imperatore quidquam boni expectet.* Hæc est genuina, ni fallor, Oraculi istius παράφρασις, quam Interpres Rutgersius, haud

minus recte reddidit, præsertim eo versu, ὁ τοῖ ξιφῃ διήγματι συγκεκραμένοι. Huic enim imposuit perperam exscripta vox διήγματι, pro διήγματι: est quippe διήγμα, insigne armorum, quod in clypeo effingitur, ut auctor est Vegetius lib. 2. cap. 18. unde pro familia & gente hic sumitur, uti vox *clypeus*, non semel apud Scriptores Latinos sequioris ætatis. Matthæus Westmonaster. Ann. MCCXLV. de Pembrochiensi familia Anglica ex-
Edit. Paris. pag. 432. stincta: *Sic nobilis clypeus ille Marescallorum tot & tantis hostibus Angliæ formidabilis evanuit*. Et Matthæus Paris. eod. A. *Clypei in Anglia jam, heu, prostrati*, &c. V. Specul. Saxon lib. 3. art. 72.

Pag. 31. ἱππικὴν στολὴν) Sagum militare, nostris, *Cotte d'armes*. V. Not. ad Alexiad. pag. 317.

Πρωτοστράτορα) De hac dignitate vide Notata ad pag. 94.

Εὐφόρμιον) V. Nicet. lib. 3. cap. 2.

Pag. 39. Βορίτζης ὁ Βάλκου χώρας ἐξάρχων) Qui Orbino *Barich* appellatur, Bossenæ Banus, seu Princeps, sub A. MCLXV. Boritium excepit *Culinus*, cujus non semel mentio occurrit apud Innoc. III. PP. in Epistolis.

Χαρτουλάριον) Chartularii dicuntur, *qui chartis inserviunt*, ut est in L. 10. Cod. ubi causæ Fisc. seu *publicarum Chartarum tractatibus*, in L. 1. Cod. de Præposit. Agent. in reb. unde & *Tractatores* appellantur, ut observavit Cujacius: alias Commentarienses, ab Actis, qui Chartas & & Codices expensionum tractant, *qui largitionales titulos retractant*, in L. 3. Cod. de Canone largit. titul. lib. 10. L. 12. Cod. de Numerar. Actuar. & Chartular. lib. 12. Gloss. Gr. Lat. Χαρτογράφος, *Chartularius*. Χαρτοφύλαξ, *Chartularius*. Glossæ Basil. Κομμενταρήσιοι, Χαρτουλάριοι; ὁ ὑπομνηματογράφος. Σκρινιάριοι, Σκρινιοφόροι, ἤγουν Χαρτουλάριοι. Erant autem tot Chartularii, quot Scrinia. Ejusmodi sunt, quorum meminit Cledonius de Arte Grammatica: *Absurdum igitur erit dicere, A præterito Proconsule venio, vel Carruca est Proconsule: sectantes Chartulariorum aliquantorum imperitiam, deserunt doctissimorum veterum in arte tractatus. Quippe cum inter Chartularios, eloquentissimos reperias quosdam, vel paucos indoctos, melius est sequi eos, inter quos nullus reperiatur imperitus, quam hos inter quos videantur esse pauci*. Dicuntur autem Scriniarii apud Suidam in etymologico, οἱ Χαρτοφύλακες τῶν Βασιλέων; & καταγραφὴν τῶν ἐξόδων ἐν τοῖς σκρινίοις ἐμφυλάττοντες. Senator lib. 11. epist. 38. *Moderatrix rerum omnium diligenter desideravit antiquitas, ut quoniam erat plurimis per noster scrinia consulendum, copia non deesset procurata chartarum*. Idem: *Pulchrum plane Memphis ingeniosa concepit, ut universa scrinia vestiret, quod unius loci labor elegans texuisset*. Hinc legimus *Chartularios sacri cubiculi*, in Nov. 8. & 25. Justiniani, qui scilicet imperialium cubiculi & collatii sacri rationem describebant, & in actu referebant: *Chartularios Numerorum militarium* in Nov. 117. cap. 11. qui in acta referebant nomina militum, seu qui circa τὰ ἐρωτικὰ καταγραφὴν ἐξετάζοντες occupabantur, ut est in Tacticis Leonis Imp. cap. 4. §. 31. *Chartularios velocis cursus*, ὀξέως δρόμου, de quibus Constantinus Porphyrog. de Adm. Imp. cap. 43. & Lex 3. Cod. de Canone largit. titul. Chartularios τῶν λογοθετῶν ἐξκουβιτόρων, cujus muneris meminit Joannes Damascenus in Epist. Synod. ad Theophilum Imp. ἐξκουβιτόρων autem Scylitzes pag. 746. Cum igitur plures essent Chartularii, confecta inde *Chartulariorum Schola*, de qua agit Lex 1. Cod. de Offic. Præf. Prat. Præsertim vero *Chartularii* dicuntur, qui tabulas vel chartas fiscalium debitorum tractant, agunt, administrant. Auctor Historiæ Miscellæ lib. 22. *Cum Chartularius esset, & publica tributa facta ratione conferret*. Quo loco Theophanes, χαρτουλάριος τε τυγχάνων τῶν δημοσίων φόρων. Qui his præerat *Magnus Chartularius* dicitur Ducæ cap. 30. ἦν γὰρ ὢν πρῶτος τῶν οἰκοδομούντων τὸς λεγομένας Μέγας Χαρτουλάριος. Verum longe aliam functionem habuit Chartularii dignitas, cujus hic occurrit mentio, & lib. 6. cap. 7. Nam Imperatoriis equis præfectus erat Chartularius, ut docemur ex Zonara in Leone Isauro pag. 83. & Niceta in Isaacio Angelo lib. 3. num. 2. Magnum Chartularium eo nomine post Protostratorem in aula meruisse scribit Codinus de Offic. aulæ CP. cap. 5. N. 6. Illiusque potissimum fuisse munus tradit, ut equum, peregre, aut quovis e palatio profecturo Imperatori, ad Palatii ipsius portam adduceret. Cum igitur hæc dignitas præcipuos aulæ Constantinopolitanæ Proceres spectarit, non modo probabile videtur ea donatos Michaelem Branam & Andronicum Lampardam Manuele imperante apud Cinnamum, sed & Narsem Italiæ Præfectum, qui a Marcellino Comite & Warnefrido lib. 2. de Gest. Langob. cap. 2. & 3. *Chartularius & Cubicularius* Justiniani Imp. dicitur: ut & Gratiosum, qui nondum Ducis dignitatem esset adeptus, Chartularius fuerat, apud Anastasium Biblioth. in Stephano IV. PP. & Maurentium, qui vir magnificus appellatur apud S. Gregorium M. lib. 2. epist. 4. V. Pachym. lib. 2. cap. 9. De Chartulariis Ecclesiasticis erit alius dicendi locus. pag. 433.

Στέφανον τὸν Ισατζῆ παῖδα) Perperam hoc loco Cinnamus Stephanum, qui tum Græcis & Manueli militabat, Gezæ filium fuisse scribit, cum illius frater fuerit, ut ipsemet agnoscit lib. 4. & testantur diserte Radevicus lib. 3. cap. 12. & Guntherus lib. 6. Ligur. Ex quibus docemur, Stephanum, cum a fratre, ex affectati Regni suspicione, ad Fredericum Imp. profectus esset, ab eo per Venetias in Græciam transmissum, cum litem inter fratres dirimere non potuisset. Guntherus,

At Rex huic finem nequiens imponere liti,
Cum majora premant privatæ pondera curæ,
Distulit, & Juvenem Veneti per stagna profundi
Providus Argolicam servandum misit ad urbem.

His consentit Nicetas lib. 4. N. 2. sed de Stephano agetur rursum infra.

IN LIBRUM IV. JOAN. CINNAMI NOTÆ.

ΜΑΡΙΑΝ) Fredericus Imp. repudiata & remissa propter consanguinitatem Adela uxore, Diepoldi Hocburgensis Marchionis filia Ann. MCLII. ut habet Conradus Ursperg. aut sequenti, ut Chronicon Weingartense, ad alias nuptias animum adjecit, ob idque ad Manuelem obtinendæ Mariæ, Isaacii Sebastocratoris filiæ, causa Legatos misit. Otho Frising. lib. 2. de Gest. Frid. *Rex quia non multo ante hæc per Apostolicæ Sedis Legatos, ab uxore sua ob vinculum consanguinitatis separatus fuerat, pro ducenda alia pertractans, ad Manuelem Græcorum Imp. tam super hoc negotio, quam pro Guillelmo Siculo, qui patri suo Rogerio noviter defuncto successerat, utriusque imperii invasore debellando, in Græciam Legatos destinandos ordinat. Sicque Primatum suorum consilio, Anshelmus Hamelburgensis, & Alexander Apuliæ quondam Comes, sed a Rogerio cum cæteris ejusdem Provinciæ Nobilibus, ob suspicionem dominandi propulsus, eamdem Legationem suscipiunt*. De Legatorum reditu, agit idem Otho cap. 20. Manuel post hæc ad firmandum petitum connubium Legatos ad Fredericum misit: sed is aliam sibi matrimonio junxerat conjugem, cum ad illius præsentiam sunt admissi. Idem cap. 31. Pag. 64.

Ἐπὶ Ἰταλίας πεδίοις) Fredericum in Anconensi pago assecuti sunt Manuelis Legati. Otho Frising. lib. 2. capit. 23. *Ibi in confiniis Anconæ Imperator castra ponens, Palæologum, quod nos veterem sermonem dicere possumus, nobilissimum Græcorum,*

Regalisque sanguinis Procerem, & Maradocum egregium virum, ex parte Principis sui Constantinopolitani venientes, muneraque non parva deferentes, obvios habuit. Quibus auditis, causaque viæ cognita, per aliquot dies secum detinuit. Dehinc accepto Principum, qui cum ipso erant, consilio, Guibaldum Corbejensem simul & Stabulensem Abbatem Regalem, virum prudentem ac in Curia Magnum, in Græciam Edit. Paris. pag. 454 *Legatione ipsius ad Regiæ Urbis Principem functurum destinavit.* Eadem habet Guntherus Ligurini lib. 5. Fredericus in epist. ad Othonem Frising. *Inde euntes versus Anconam, Palæologum nobilissimum Principem Græcorum, & Maradocum socium ejus, cum cæteris nuntiis Constantinopolitanis, obvios habuimus, qui ut in Apuliam iremus, & hostem utriusque Imperii Guillelmum potentia virtutis nostræ contereret vellemus, infinitam pecuniam nobis dare spoponderunt. Quia vero militia nostra propter multos labores & bella nimis attrita fuit, placuit magis Principibus redire, quam in Apuliam descendere.* Adde Radevicum lib. 3. cap. 20. & Willel. Tyrium lib. 18. cap. 7.

Βασσαβίλας) Fuit is Robertus de Bassavilla, qui Falcando, Petro Blesensi epist. 10. Bonfilio Constantio, Fazello, & aliis Comes Loritelli vulgo indigitatur, Willelmi Regis amitæ filius, quam Gillam vocat Philadelphus *Mugnos* in Geneal. Sic. Nobil. Nupserat illa, ut idem Scriptor ait, Roberto cognomento *Zamparroni*, Nobili Normanno Comiti Conversani, cui Rogerius Rex Castellum *di Sacco* concessit. Ex his nuptiis natus Robertus de Bassavilla, qui ut auctor est idem *Mugnos* coronationi Willelmi Panormi interfuit, vir cæteroquin in regno potentissimus, qui edscitis Roberto de Surrento Capuano Principe, Andrea Comite Rupiscaninæ, cæterisque Nobilibus, quos Rogerius Rex, ipseque Willelmus in exilium egerant, *utrumque Imperatorem*, ait Tyrius lib. 18. cap. 2. *Romanorum videlicet & Constantinopolitanorum, alterum ore ad os, & manifeste, qui adhuc erat in Italia; alterum vero per literas, sed occulte, ad occupandum Siculi regnum sollicitabat.* Joannes Berardi lib. 4. Chron. Casauriensis: *Mortuo Rege Rogerio, Willelmus filius successit in regnum, vir miræ sapientiæ & magnæ virtutis, qui volens consanguineis suis bona facere, Robertum de Bassavilla Comitem Loritelli fecit, eique totum Comitatum illum, & vicinas terras supposuit, & ex bono collato devotiorem existimavit.* Et infra: *Nec multo post Robertus, cui Dominus Rex Willelmus tot & tanta bona contulerat, seditiose agens contra dominum suum, maximam partem de regno ejus pervasit, comites suæ nequitiæ & complices multos sibi associavit, & ultra quam credi potest, sublimia de se cogitans, in modico perturbavit.* Bassavillæ exilii causam refert Hugo Falcandus, quod videlicet *ad regni subreptionem plurimum aspiraret, ipsumque Regnum ad se jure diceret pertinere, eo quod Rogerius Rex avunculus ejus in quodam testamento suo præcepisse diceretur, ut siquidem Guillelmus ejus filius inutilis, aut parum idoneus videretur, Robertus Comes, cujus virtus haud dubia erat, regno præficeretur.* Extincto postmodum Willelmo, Margaretæ Reginæ, Willelmi cog. Boni Siciliæ Regis matris, opera ab exilio revocatus est. Adde Alexandrum Mon. l. 5. Chron. Monasterii S. Barthol. de Carpineto, Rob. de Monte, & Nicol. Trivettum An. MCLV. MCLVI. & MCLXIII. Acta Alexandri III. PP. apud Baron. A. MCLXIX. Othonem Frising. lib. 2. de Gest. Freder. cap. 29. & Guntherum lib. 5. Ligur. apud quos Robertus *Cavillensis Comes* dicitur, perperam opinor, pro *Bassavillensis*. Neque felicius, ni fallor, Cronicon S. Bartholomæi de Carpineto *de Tattavilla* cognomen ei indidit: etsi in Normannia extiterit illustris familie hacce appellatione: *Hic autem* (Rogerius Rex) *reliquit sibi successorem in regnum filium suum nomine Guillelmum, mandans ei ut Robertum de Tattavilla filium sororis suæ faceret Comitem Loritelli.* Familiæ vero Bassavillensis in Normannia meminit Ordericus Vitalis l. 3. pag. 479. At cui in hac dignitate successerit Robertus, non tradunt Scriptores. Nam ante illum, Comitatum Loritelli possedere Proceres Normanni, qui a Gaufredo Capitanatæ Comite, Guiscardi fratre, genus ducebant: nempe Robertus I. Gaufredi filius, Robertus II. Roberti I. filius, & Guillelmus Roberti II. filius. Guillelmi meminere aliquot tabulæ A. MCXXXVII. quibus varia dona contulit Ecclesiis Scyllacensi & Teatinæ, in quibus *Loritelli Comitem Comitum* sese inscribit, maminitque Roberti parentis, & Roberti avi sui. pag. 455 Vide Petr. Diac. lib. 4. Chr. Casin. cap. 48. 117. Guillelmi igitur bona, fortassis ob rebellionem, aut jure caduci, Rogerio Regi cessere, atque inprimis Loritellensis Comitatus, quem Roberto de Bassavilla ex patris præcepto Guillelmus I. Siciliæ Rex concessit: ex quo ille *Dei & Regia gratia Palatinum Comitem Loretelli & Cupersani, filium & hæredem Domini Roberti Cupersanensis Comitis, & Dominum civitatis Bivini* sese inscripsit, ut colligitur ex Diplomate A. MCLXIX. quod descripsit Ughellus To. 8. Italiæ Sacræ p. 359. Genus porro ducebat Robertus de Bassevilla e Comitibus Conversani, Normannicæ gentis, proindeque a Geufredo Comite Conversani, Roberti Guiscardi ex sorore nepote, de quo Malaterra lib. 1. cap. 10. 39. lib. 2. cap. 39. 40. l. 4 cap. 4. Ordericus Vital. lib. 7. pag. 645. lib. 10. pag. 780. & Willel. Gemetic. lib. 8. cap. 14. Sed de Comitibus Conversani quædam attigimus in Notis ad Alexiadis p. 307. legemusque pluribus in Familiis Normannicis. Cæterum id observatione dignum videtur, Comites Loretelli, non modo *Comites Palatinos*, sed & *Comites Comitum* sese inscripsisse: ex quibus conficitur illustri hac dignitate donatos fuisse a Principibus Normannicis, ut essent qui in his Provinciis & ditionibus, quas bello acquisierant, uti in Francorum Regno & Alemannico Imperio ea tempestate observatam annotavimus in Dissert. 14. ad Joinvillam, cum suprema auctoritate in eorum Palatiis jus dicerent. Proindeque cum cæteros Comites ex istius dignitatis prærogativa præcellerent, *Comites Comitum* appellabantur, ut apud Gallos nostros Comites Campaniæ, sese *Francorum Comites* inscribebant. Hac vero dignitate gaudebant primi Loretelli Comites. Nam Robertus I. in Charta A. MXCV. apud Ughellum in Episc. Teatinis N. 16. *Comes Comitum*: Robertus II. in alia A. MCXV. quæ habetur in Chronico Monasterii S. Sophiæ Benevent. *Comes Comitum de Lauratello*, & *Palatinus Comes* in Charta A. MCXXV. apud Ughellum Tom. 8. pag. 357. denique Guillelmus, *Loretelli Comes Comitum*, apud eumdem Ughellum in Episc. Teatin. N. 25. inscribuntur.

Pag. 61. Πισκάριαν) *Piscaria*, *Pescara* hodie, Arx munitissima in Samnitibus, inter Atriam & Ortonam, in ostio fluminis cognominis in mare Adriaticum influentis, veteris oppidi Aterni fundamentis inædificata, quod Aternum fuisse ajunt. Hujus meminit Paulus Diac. lib. 2. Rerum Langob. cap. 20.

Ο μαδὼν ὁ Παλαιολόγος) Expeditionem Græcorum Italicam, quam obiter attigit Nicetas lib. 2. cap. 8. fusius prosecuti sunt Falcandus, Otho Frising. lib. 2. cap. 29. Will. Tyrius lib. 18. cap. 2. 7. & 8. Rober. de Monte A. MCLV. MCLVI. Chronicon Ceccanense & Chronicon Pisanum A. MCLVI. & MCLVII. Radulfus de Diceto in Imag. Hist. An. MCLVI. Addit Stero cæsa in ea XL. millia Græcorum.

Pag. 63. Βεσίαν) *Vescia*, non *Voscia*, ut præfert Editio, Urbs in confinibus Campanorum & Hirpinorum, inter Abellam & Vesuvium, *Besti Urbs* apud Leon. Ostiens. lib. 3. cap. 13. Vide Cluverium lib. 3. Italiæ antiquæ & Ugellum Tom. 7. Italiæ Sacræ pag. 1178.

Φλαβιανὸν) Flavinum forte oppidum in Samnitibus, circa littus, haud procul Turdino.

Pag. 64. Ἐς ἔδαφος) Atque id postmodum causæ fuit, cur Willelmus recepta Bari, Castelli sui, quod a Barensibus dirutum fuerat, ruinas intuitus, Barenses sic allocutus sit: *Justo*, inquit, *vobiscum agam judicio: & quia domui meæ parcere noluistis, certe nec ego vestris sum domibus parciturus.* pag. 456. Quod & factum est: muris enim primum æquatis so-

lo, totius insecutum est excidium civitatis. Barim porro Græcis ademeras jam olim Guiscardus, ut est in Chronico Casinens. lib. 3. capit. 44.

Τρᾶνι) Urbs nota in ea ora *Trani*, hodie ferè diruta.

Γιβενάτζιν) Juvenatium in Apuliæ Peucetiæ ora maritima, 12. M. a Bari, hodie *Giovenazzo*.

Ριτζάρδοs) Fuit hic Ricardus Andriæ Comes, Willelmi Regis partibus addictus. Proinda vix simile videatur vero illum esse qui a Roberto de Monte Ann. MCLV. *Richardus de Linges Comes Andriæ* nuncupatur, cum Robertum Bassavillam is secutus sit. Deinde Richardus, cujus meminit Robertus, non Andriæ, sed Andri insulæ Comes fuit, si qua fides eidem hæc Ann. MCXLV. scribenti: *Rex Rogerius Siciliæ Tripolitanam Provinciam in Africa super paganos cepit. In hac expeditione fuit, & multum profuit Richardus de Linghene, Miles optimus, qui nuper de Bajocensi Comitatu illuc pervenerat, & a Rege Rogerio Comitatum Andri insulæ, quam nuper idem Rex super Imperatorem Constantinopolitanum ceperat, dono acceperat.* At Richardus a Cinnamo memoratus *Antro*, seu Andriæ, Oppido in Salentinis imperavit, quod *Roca*, & *ara Antra* videtur appellari in Chronico Casinensi lib. 2. cap. 78. Vide Notas ad Alexiadis pag. 94.

Κατζιλαρίῳ) Ansquetino, Villelmi Regis Cancellario, qui Beneventum ab Adriano PP. occupatum obsedit, uti narrant Tyrius, & Chronicon Ceccanense, seu Fossæ novæ, A. MCLV. Anscotinum vocat Hugo Falcandus.

Βουῖος) *Buxo*, hodie.

Βαρλέτ) Barolum, Barletta hodie, prope Tranium, de qua Ughellus Tom. 7. Ital. Sacr. p. 1195.

pag. 66. Μονόπολιν) Urbs in Apulia Peucetia, veteribus incognita, pulchritudine, splendore, civilitate, ac ædificiorum magnificentia nobilis, licet non magna, inquit Leander Albertus.

Ῥώμης Ἀρχιερέως) Adriani II.

pag. 67. Βιτόνταν) *Bitonto*, Urbs Episcopalis inter Rubos & Barium, Antonino *Budruntus* vel *Butuntus*.

Μαλφίτον) 3. M. ab Juvenatio, in Ora maritima, vulgo *Malfetta* & *Melfatta*.

pag. 68. Μοντοπέλους) *Monspelosus*, Civitas quam Bradanus fluvius alluit, hodie *Montepeloso*.

Γραβίνας) *Gravina* Civitas Apuliæ Peucetiæ, haud procul a Matera, Ducatus titulo hodie insignis.

Τῷ Παλαιολόγῳ) De morte Palæologi, Otho Frising: *Mortuus fuit ibi Palæologus, & ad terram suam deportatus.*

Ἀποθρίξασθαι) Locus satis intricatus, quem sic concipiendum putavi, ut Palæologus morti jam proximus, cæterorum Græcorum more, coma detonsa, Angelicum & Monachicum habitum induerit, seu τὰ τρίχινα, id est, τοὺς ἐκ τριχῶν κατεσκευασμένους χιτῶνας, uti vocem hanc interpretatur Basilius Cæsar. quæ τρίχινα ἐνδύματα & ἄμφια dicuntur Auctori Vitæ S. Theophanis Confess. N. 12. & 14. χιτώνια τρίχινα auctori Vitæ S. Eupraxiæ Virg. N. 6. τρίχινα simpliciter in Actis S. Abrahamii N. 4. & 24. ῥάκη αἰδοῖα καὶ τρίχινα Maximo Tyrio serm. 41. & Gregorio in Vita S. Basilii Junioris. S. Athanasius in Vita S. Antonii: τὸ ἔνδυμα εἶχεν, ἔνδον μὲν τρίχινον, ἔξωθεν δὲ δερμάτινον. Idem S. Antonii extrema verba enarrans: Σαραπίωνι Ἐπισκόπῳ δότε τὴν ἑτέραν μηλωτὴν, καὶ ὑμεῖς ἔχετε τὸ τρίχινον ἔνδυμα. Ubi quidam Codices habent τρί-

Edi. Paris. pag. 457. χινον, id est τὸ τετριμμένον ἱμάτιον, vestem attritam; quales sunt vestes Monachorum, τρίχινα ῥάκη, quæ διφθέραι καὶ ῥακώδη ἱμάτια Ignatio Diacono in Vita S. Nicephori Patr. CP. cap. 13. aliis ῥάκη nude dicuntur, ut Pachymeri lib. 4. cap. 7. & 10. & cæteris passim. Sunt enim ῥάκη Hesychio ἀποτμήματα ἱματίων καὶ ἀποσπάσματα. Vetus interpres Moschionis: ῥάκη, *lænæ*. Inde *Rachanae* confecere Latini Scriptores ævi inferioris. Glos. Aelfrici: *Ragana*, (leg. *Racana*,) *under Hwitel*, id est, interior læna. Occurrit porro hæc vox apud Ennodium lib. 9. Ep. 17. D. Greg. lib. 9. Ep. 75. lib. 12. Ep. 16. Anastas. Bibl. in Vita S. Joan. Eleemos. cap. 9. N. 52. *Rachinæ* dicuntur in Regula Magistri cap. 81. & S. Audoeno l. 2. Vitæ S. Eligii cap. 37. Baudoniviæ in Vita S. Radegundis cap. 4. &c. Porro *trichinam vestem* tribuit S. Joanni Bap. Cyprianus, seu Auctor Libri de Cœna Domini: quam alii Cilicinam vocant. Avitus lib. 4. Poemat. ut cæteros omittam:

Mollibus abjectis Cilicum dant tegmina setæ.

Hac passim usos Monachos constat, etsi ab ordinario Monachorum habitu Cilicium rejiciat Cassianus lib. 1. Inst. c. 2. dicens *sapere superbiam, & nullum corpori conferre emolumentum, impedire item laborantem, neque suo tempore in usu fuisse, nisi apud paucos.* Vide Haeftenum lib. 3. Disquis. Monast. Tract. 3. Disq. 8.

Μασσάφραν) *Masafra* 3. M. a Tarento, juxta flexum ad Aquilonem Tarentini sinus, in Apennino exiguum, sed munitissimum situ naturaque loci Castellum. pag. 69.

Ὀσίναν) Urbs Apuliæ Peucetiæ parvo in colle sita inter Molam & Conversanum ex Oriente, *Ossuni* hodie. pag. 72.

Ἡ δὲ Τεμέση) Temesæ, Temessæ, & Tempsæ vetustissimæ in Brutiis Urbis, & apud Scriptores celeberrimæ, appellationem & situm quærunt hodierni Geographi: solus, quod sciam, Cinnamus vetus esse Brundusii nomen contendit: sed an probabilis videatur sententia, quivis colliget ex iis quæ de Temesa habent Leander Albertus in Descr. Ital. Cluverius lib 4. Italiæ Antiquæ cap. 15. & Ortelius in Thesauro Geogr.

Οἱ γὰρ πάλαι) Vetus Auctor Anonymus de Re militari: *Rectores superioris vitæ non otiosis opibus, sed condendis potius mœnibus lætabantur, in quorum decorem universam auri argentique materiam conferebant.*

Ἀλιτζιν) Elysium forte, etsi in iis oris nullus mihi hujosce appellationis occurrit locus.

Ἀλέξιος) Alexius Bryennius, seu Comnenus, Annæ Cæsarissæ ex Nicephoro Bryennio filius. V. Stemma Comnen. pag. 74.

Ῥόμπερτος) Robertus de Bassavilla. Tyrius, de Willelmo Rege: *Ubi statim circa Brundusium, fugiente Comite Roberto, primo Marte Græcorum fudit copias, & attrito penitus eorum exercitu, Duces eorum captos vinculis mancipavit.*

Ἐκ μαρκας πόλεως) Equites intelligit ex Marca Anconitana, seu Ancona ipsa, Manueli submissos. Quippe Anconitani, ut infra innuit Cinnamus, Græcorum fœderati erant.

Ἐκ Μυσίας) Forte ex Σικελίας. pag. 75.

Ἔπειτα Σικελοὶ τῷ πλήθει, &c.) Falcandus contra de Siculorum victoria sic scribit: *Multiplicato dehinc exercitu* (Rex Willelmus) *Brundusium venit, ubi cum Græcis conflicturus, ad pugnam jubet milites expediri. Græci vero ubi Comitis Roberti, cujus præstolabantur adventum, vident se defraudatos auxilio, quod unicum restabat consilium, fortunam eligunt experiri. Anceps in principio pugna fuit: inde Græci non valentes amplius hostiles impetus sustinere, fusi cæsique sunt, magna pars eorum cum ducibus suis Panormum transvecti.* pag. 76.

Ἀνδρέαν) Andream Comitem Rupiscaninæ, qui tandem concessit Constantipolim, possessionibus suis exutus. V. Tyrium & Chronicon Ceccan. A. MCLXI. De Andrea agunt præterea Falcandus pag. 650. & Otho Frising. lib. 2. de Gest. Frid. cap. 23. & 29. pag. 77. pag. 458.

Ὁ Ῥώμης Ἀρχιερεὺς) De inita Adrianum inter & Willelmum pace, fusa Baronius ex Actis Adriani:

Medie

Μηδὲ μέρος εἶναι) Ita reposuerunt operæ, cum Editio Tolliana, *μηδὲ μετὸν εἶναι*, præferret, & versionem suo marte interpolarunt. Sed mallem pro *μετὸν* legere *μὴν*, eaque verba sic interpretari, *Nullum jus esse inquiens Novæ Romæ in Veterem, cum eæ jam olim ab invicem divulsæ sint.*

Ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλει.) *Castigat populum*, ita vertit Tollius: sed aliud est *ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλειν*. Est enim *ἐπιτίμιον* in Conciliis passim, seu *ἐπιτιμία*, uti vox hæc effertur in Concilio Antiocheno non semel, pœna Ecclesiastica, quæ delinquenti ab Episcopo, aut Sacerdote, imponitur: *Pœnitentias* ejusmodi pœnas vocamus; *Fit etiam*, inquit Alcuinus lib. de Divinis Offic. *propter peccata emendanda, Ecclesiasticus rigor, correptio, excommunicatio, de Ecclesia exclusio, Leges pœnitentiæ, anathematizatio.* Anastasius Bibliothecarius ad Act. 1. Octavæ Synodi: *Epitimia multi quidem increpationes interpretantur, sed ista, & multis in locis pro pœnis ponunt, quas Ecclesia unicuique pro qualitate culparum præcipit observandas, ut puta jejunia, fletum, abstinentiam ciborum, genuflexiones, & his similia.* Ad Act. 10. *Epitimium, increpationem, vel inductam pœnam pro culpis*, quæ omnia firmantur verbis Actionis 5. ejusdem Concilii. Τὰ ὁρισθέντα ἐπιτίμια πᾶσι τοῖς προγεγραμμένοις ἀναγνωσθήτωσαν. Καὶ λαβὼν Στέφανος Νοτάριος ἀνέγνω. Ἔστω τὸ ἐπιτίμιον τῶν μὲν κρεωφαγούντων, ἀποχὴ κρεῶν, τυροῦ καὶ ᾠοῦ· τῶν δὲ μὴ κρεωφαγούντων, τυροῦ καὶ ᾠοῦ καὶ ἰχθύων, &c. Differebat igitur *ἐπιτίμιον* ab excommunicatione, etsi interdum generatim pro quavis pœna Ecclesiastica, etiam pro ipsa excommunicatione sumatur. Joan. Diaconus lib. 2. Vitæ Sancti Gregorii cap. 45. *Tristatus est, quia antequam exiret de hac vita, non solvit eum ab excommunicationis epitimio.* Certe hoc Cinnami loco excommunicationem innui puto, at hoc Pachymeris lib. 3. cap. 25. ubi de Patriarcha Constantinopolit. a quo sacris interdictus fuerat Michael Palæologus Imperat. καὶ ἐγγὺς ἦλθε τοῦ καθυποβαλεῖν τῷ ἰδίῳ ἐπιτιμίῳ, εἰ τοῖς ἀρχιερεῦσι μεταλαβόντας ἐπείθετο. & lib. 9. cap. 2. οὐκ ἄξιον λεγόντων αὐτὸν ἐπὶ τοσοῦτον τῷ ἐπιτιμίῳ ἀποκλείεσθαι. Ita apud Theodorum Studitam in Catech. ἐν ἐπιτιμίοις ὑποπεπτωκότες dicuntur excommunicati, ubi perperam Livinejus *supplicüs mulctatos* interpretatus est.

Ἐπὶ ξύλου τινός) Videtur id militaris supplicii innuere hoc loco Cinnamus, quod vulgo *Estrapade* vocant nostri, Itali *Strappata*, quo, qui deliquit, miles in excelsiorem stipitem trochlea attollitur, moxque laxato fune, cum impetu aliquo demittitur. Vocis Gallicæ Etymon ab *Estreper* videtur posse deduci, qua utuntur Stabilimenta S. Lud. lib. 1. cap. 2. & 28. *vignes estreper*, i. vineas exstirpare, seu quod reus a terra veluti exstirpetur, & extrahatur, & in altum tollatur, seu quod dejectionis impetus membra luxet, suisque sedibus ossa eximat, avellatque. Willelmus Thorn. An. MCCLXIV. *Nec licebit cuiquam —— domum vel arborem —— strepare vel eradicare.* Non insulse etiam ab Anglico, *Sterp*, etymon duci potest, quæ vox *corrigiam* sonat, unde *Strepa*, scandula equestris, nomen apud Latinos ævi medii sumpsit: quod corrigia circa pectus circumducta reus in altum educatur. Utut sit de vocis origine, constat non reipsa, sed in speciem, seu ut vulgo dicimus, *en effigie*, id supplicii passum nobilem istum, qui
Edit. Paris. pag. 459. sese ad Summum Pontificem contulerat, confecta in eum finem Cataphracti equitis effigie, quam una cum equo ipso, in altum fune elatam, postmodum eo laxato, ad terram demisere. Neque id inusitato nostris injuriæ genere in absentem, ut ipsis videbatur, reum sævierunt Romani, dum eodem damnavere supplicio rei imaginem, quod reus ipse, si adfuisset, reapse fuisset subiturus. Cujus quidem injuriæ exemplum haud facile reperire est in tota Historia Græca & Latina (licet hodie in reis absentibus judicatis passim observetur) præterquam apud Trebellium Pollionem in 30. Tyrannis, ubi ait Sic-

censes *novo injuriæ genere imaginem Celsi Tyranni in Crucem sustulisse, persultante vulgo, quasi patibulo ipse Celsus videretur affixus.* Sane videtur pene idem fuisse *strapata* cum Trochlearum supplicio, quo in Christianos Martyres sæviebant Imperatores Gentiles, de quo Gregorius Turon. lib. 5. Hist. cap. 19. & Passio SS. Bonosi & Maximiani apud Francisc. Bivarium in Addit. ad Pseudochron. Marci Maximi. De eo etiam pluribus agit Gallonus lib. 1. de Torment.

Παλατίων ἀρχείων) In Blacherniano Palatio, in quo Manuel bella a se gesta, summo cum artificio depingi curaverat, uti narrant Nicet. lib. 7. N. 3. & Benjaminus Tudel. in Itiner. pag. 26. Edit. Const. *L'Empereur.*

Καὶ τὰ ποινά) Falcandus horum temporum Scriptor: *Per idem tempus cum Imperatore Græcorum fœ-* Pag. 70.
dus initum est, paxque firmata: Græci Constantinopolim dimissi, qui post Brundusinum bellum in vinculis tenebantur. Nec diu stetit pax illa, ut Auctor est Nicetas lib. 5. N. 8.

Καὶ Ῥῆγα) Regem Willelmum non creavit, sed agnovit Manuel: Cum ante hoc fœdus pro Tyranno, & Provinciarum Imperii usurpatore haberetur.

Τὸν ἀδελφόν) Errant qui putant hoc loco Tancredum intelligi a Cinnamo, qui extincto Willelmo, Siciliæ Regno inhiaverit, hoc fulti fundamento, quod Willelmus Brito lib. 4. Philippid. Willelmi II. avunculum, seu potius patruum, Tancredum facit, Hieronymus Blanca & aliquot alii Regis Rogerii filium. Verum cum certo certius constet Tancredum, Rogeri quidem filium fuisse, non Regis, sed Apuliæ Ducis, ipsius Rogeri Regis filii primogeniti, ut ipsemet in variis Diplomatibus quæ extant apud Ughellum To. 9. Italiæ Sacræ pag. 66. 100. 103. &c. in quibus *Tancredus Domini Ducis Rogerii bonæ memoriæ filius Dei & regia gratia Comes Licii* inscribitur; quod etiam habent Falcandus, Richardus de S. Germano, Hovedenus, Bromptonus, Urspergensis & alii, & extinctos præterea patre superstite Rogeri liberos legitimos, præter Willelmum tradant Scriptores, multo probabilius videtur, Simonem Rogerii Regis filium nothum innuere Cinnamum, qui, quod Tarentinus Principatus sibi a parente testamento concessus, ablatus fuisset a Willelmo fratre, in eum conjuravit cum Matthæo Bonello, sedatisque illis posthæc tumultibus, dataque Bonello impunitate, cæteri, quos inter fuit Simon, galeis seu triremibus, quæ sufficerent ad id assignatis, extra Regni fines salvi & incolumes perducti sunt, uti narrat idem Falcandus: qua tempestate Simon, ut est simile vero, CPolim concessit.

Ἰαγουπάδην) Masuti Iconiensis Sultani gener, Amasiæ, Ancyræ, & Cappadociæ Dominus. Nicetas lib. 3. N. 5.

Ἡ γὰρ Ἀδικίαν) Totam hanc controversiam de rebus Theologicis habent Nicetas in Man. lib. 7. N. 5. & lib. 4. & 22. Thesauri Orthod. Fidei, ut & Leo Allatius in Excerptis variis, & lib. 2. de Eccl. Occid. & Orient. perp. consens. cap. 12. N. 5.

Μιχαὴλ) Erat Michael Thessalonicensis Magi- Pag. 80.
ster Rhetorum, *Διδάσκαλος τῶν εὐαγγελίων*, & Pro- pag. 460.
tecdicus Magnæ Ecclesiæ: Nicephorus vero Basilaces *Διδάσκαλος τῶν ἐπιστολῶν*, quæ erant Dignitates in Ecclesia CP. Soterichus denique Panteugenus, *ὑποψήφιος τοῦ Πατριάρχου*, i. Patriarchæ Antiocheni Suffraganeus, quod de Græco, titulo tenus, Patriarcha intelligendum. Quamdiu enim Antiochia in potestate Latinorum fuit, habuerunt Græci suos Patriarchas Antiochenos, solo, ut dixi, nomine, cum in ipsa Antiochia Latini Patriarchæ sederent, qui Græcos Patriarchas in ea pedem figere non sinebant, ut auctor est Balsamon ad Can. 16. Synodi Antioch. V. Cinnamum pag. 95. Nicet. in Isaac. lib. 1. N. 4. & Baron. An. MCLXXVIII. ex Georgii Corcyr. Epistola.

Ῥητορικοῦ καθηγητοῦ) Ita Editio Tolliana: sed legendum indubie καθηγητοῦ, ita ut fuerit Michael Magister Rhetorices, seu, ut tum eam dignitatem vocabant, Μαΐστωρ τῶν Ῥητόρων, qua donatus legitur Eustathius, postmodum Thessalonicensis Episcopus, in Epistola præfixa scholiis in Dionysii Περιήγησιν ab eodem editis. Ita enim idem Michael etiam indigitatur in illius Confessione, quam habet Allatius loco citato, in hæc verba: Μιχαὴλ τοῦ Θεσσαλονίκου, τοῦ Μαΐστορος τῶν Ῥητόρων, Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ Πρωτεκδίκου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἡ περὶ τῶν τολμηθέντων ἐξομολόγησις αὐτοῦ ἐφ' οἷς ἐνεσείσθη, &c. quas quidem Michaelis dignitates his expressit verbis Nicetas: Μιχαὴλ τὸν ῥητορικὸν θρόνον κοσμοῦν, καὶ τὸν εὐαγγελικὸν ἀναβαίνων ὀκρίβαντα. Proinde idem qui Ῥήτωρ τῆς Ἐκκλησίας dicitur Pachymeri lib. 4. cap. 14. lib. 10. cap. 11. Magistri vero Rhetorum munus erat sacras interpretari Scripturas, siquidem eadem fuit Ῥήτορος dignitas. Codinus de Offic. cap. 1. N. 22. ὁ Ῥήτωρ, εἰς τὸ ἑρμηνεύειν τὰς γραφάς. Diversus porro fuit Magister Rhetorum a Catechista, qui Κατηχητὴς dicitur in Catalogis Officiorum Ecclesiæ CP. a Goaro, & Medonio editis, cujus munus fuit, κατηχίζειν τὸν λαόν, καὶ πάντας ἐρχομένους ἐκ τῶν αἱρέσεων εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ad hæc etiam baptizatorum curam habere. Cum vero essent plures qui Rhetoricum, seu Concionatorium munus obibant, qui iis præerat *Magister Rhetorum* dicebatur, seu ut vocatur a Cinnamo, ῥητορικὸς καθηγητὴς, quod idem sonat. Nam καθηγητὴς idem est ac *Præceptor* in Veteri Gloss. cap. de Ludo Litterario. Papias, *Catigeta*, *Doctor*, *Rhetor*. S. Anthelmus in Monost.

Vita aliena tibi sit cathegeta vitæ.

Id est magistra. Acta S. Artemæ Mar. N. 3. *Dum Cathigeta ipsius secundum artem Magisterii —— ad secularium Literarum dogmata illum introduceret.* Ubi Bolandus perperam nomen proprium esse censuit. Neque felicius *Cartigeris* restituit, pro *Cathigetis*, apud Bonitum Subdiaconum in Vita S. Theodori Ducis, uti MS. præferebat: *Verumtamen ceu a falertissimis Cathigetis talium figmenta fuerunt deprehensa.* Gotselinus Bertilianus Monach. in Vita S. Augustini Episc. Cantuar. *Dat etiam liberalissimus Catigeta in ipsa dilecti discipuli ordinatione dulcissimum pignus —— dilectionis suæ.* Martyrium S. Niconis §. 15. ἔχοντες καθηγητὴν τὸν Νίκωνα, &c. Alias καθηγηταὶ dicuntur Rectores Ecclesiarum, seu Episcopi, in Codice Canonum Ecclesiæ Africanæ cap. 53. quod toti suæ plebi præsint.

Τὸν Εὐαγγελίων ῥητὴν) Utraque dignitate Ecclesiastica, & Magistri Rhetorum, Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου insignis fuit Michael Thessalonicensis, ut ex ipsius Confessione, & Niceta colligitur. Hujus postremæ dignitatis munus erat ἑρμηνεύειν τὸ Εὐαγγέλιον, ut est apud Codinum cap. 1. N. 19. seu διεξηγεῖσθαι τὰ ἱερὰ τῶν Εὐαγγελίων ῥητὰ, ut habet Cinnamus. Cum vero plures essent Διδάσκαλοι in Ecclesia Constantinopolitana, nempe Διδάσκαλος τοῦ Εὐαγγελίου, Διδάσκαλος τοῦ Ἀποστόλου, & Διδάσκαλος τοῦ Ψαλτηρίου, Διδάσκαλος simpliciter, & κατ' ἐξοχὴν dicebatur is qui Evangelia interpretabatur. Edit. Parif. pag. 461. Catalogus Goari & Medonii: ὁ Διδάσκαλος, ἑρμηνεύει τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, ὁ δεύτερος ὤν, ὁ τοῦ Ψαλτηρίου, κρατεῖ καὶ τὰ χωλὰ τῆς Ἐκκλησίας. Unde colligitur *Doctorem Evangelii*, interpretatum esse interdum etiam Psalterium, præfuisseque Scholis Patriarchalibus. Basilacius vero Διδασκάλου τοῦ Ἀποστόλου dignitatem habuit, ut auctor est Anonymus Allatianus, qui Διδάσκαλος τοῦ Ἀποστόλου dicitur Codino: & cujus officium describitur a Niceta, hisce verborum ambagibus, ὁ Βασιλάκιος Νικηφόρος τοῖς τοῦ Παύλου ἀναστρέφων ἐπ' ἐκκλησίας ἐπιστολαῖς, καὶ τὸ βλέπειν τῷ τῆς καλλιφωνίας ποτί, ὅσα τῶν Ἀποστολικῶν ῥήσεων τῷ ἀσαφείᾳ ἐπισκιάζονται, καὶ τῷ βάθει τῶν νοημάτων ἐπιτρέχονται. Ejusmodi Doctoris in Ecclesia munus perantiquum fuisse colligitur ex S. Cypriano Epist. 24. ubi *Doctoris Audientium*, seu Catechumenorum meminit. Passio SS. Perpetuæ & Felicitatis: *Vidimus ante fores Optatum Episcopus ad dexteram, & Aspasium Presbyterum Doctorem ad sinistram.* De Doctoribus Catechumenorum agit etiam Amalarius Fortunatus lib. 1. de Offic. Eccl. cap. 19. Vide Balsamonem περὶ Διδασκάλων in jure Græco-Romano lib. 2. pag. 143.

Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου) Intelligit, ut reor, Templum istud quod ad Hebdomum extructum erat, D. Joanni Evangelistæ sacrum, de quo Anna lib. 3. Constantinus in Basil. cap. 63. Scylitzes & Glycas in Bulgaroctono, aut illud fortasse, quod ad Castrum Rotundum statuit Guillelmus Biblioth. in Adriano II.

Οὔπω ἐστὶ χειροτονητος) Auctor Anonymus apud Allatium loco citato, de eodem Sotericho, Σωτήριχος ὁ Παντεύγενος ὑποψήφιος τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας. Ejusmodi electos ὑποψηφίους vocabant Græci nuperi. Ita Bethleemitanum Electum, qui Balduini Flandrensis electioni in Imperatorem Constantinopolitanum interfuit, vocat Georgius Corcyrensis in Tract. de Com. & Theodosium Villhardunum in Patriarcham Antiochenum Electum, Pachymeres lib. 6. cap. 5. cujus vocis vim expressit eodem loco idem Scriptor, ubi de Theodosio: ἦδη εἰς ψῆφον ὢν Πατριαρχείου· ὁ γὰρ Εὐθύμιος ἐτεθνήκει τοῖς Θεουπόλεως, id est, qui Electorum suffragiis ad eam dignitatem vocatus fuerat post Euthymii decessum: ὑπὸ τόμον κοινῇ ἐκπεπτωκὼς, ut ait l. 4. c. 13. *per decretum* factus Episcopus, sed nondum χειροτονηθεὶς, & consecratus. Per Decretum enim, quod τόμον vocat Pachymeres, fieri aut ordinari dicitur Episcopus, qui postquam a Clero & plebe legitime est electus, a Metropolitano & Episcoporum consessu publice decernitur Episcopus, facto postmodum electionis Decreto, quod ab omnibus rite subscribitur. Ita in Ep. Simmachi PP. 5. & 6. ad Cæsarium Arelat. in Conc. Arvern. Can. 2. Aurelian. IV. Can. 5. Aur. V. Can. 11. apud Liberatum Diac. cap. 20. &c. Ejusmodi vero Decreti formula extat in Ordine Romano. Alii porro sunt apud nos *Suffraganei*, etsi nomen idem sonet ac ὑποψήφιοι. Interdum enim dicuntur titulares illi Episcopi, quos Germani, ab initiando & consecrando vocant *Beihbischoff*, qui sunt Episcoporum adjutores, & in Episcopalibus functionibus cooperatores & vicarii, qui Episcopis, aut infirmis, aut absentibus, *suffragium & Ecclesiæ iis commissæ custodiam debitam & Canonicam exhibent*, donec convalescant, aut redeant, ut est in Capitulis Caroli C. Tit. 10. pag. 94. atque inde passim Vicarii in quovis exequendo munere, *Suffraganei* dicuntur apud Udalricum in Consuetud. Cluniac. pag. 75. 136. 171. 174. 203. Præsertim vero ita vulgo appellantur Episcopi, qui Metropolitano alicui subsunt, tum quod a Metropolitano ad Synodum vocati suffragii jus in ea habent, tum quia non nisi Metropolitani suffragio consecrari poterant, inquit Gretserus ad Philippum Eystetensem pag. 530. Vide V. C. Steph. Baluzium pag. 462. ad Epist. 81. Lupi Ferrar.

Ἐπὶ Τορόζον) Willelmus Tyrius lib. 18. *In partibus Ciliciæ circa Tarsum erat quidam nobilis & potentissimus Armenus, nomine* TOROS, *qui Domini Imperatoris gratiam, ejus efficiente inconstantia, frequentius demerebatur & incurrebat offensam. Confisus enim de eo quod ab Imperio remotus erat plurimum, & quod in montibus arduis habebat domicilia per plana Ciliciæ prædam agebat, & manubias, non veritus terram Domini sui modis quibus poterat damnificare*, &c.

Ῥενάλδῳ) De Raynaldi Principis Antiocheni familia, nuptiis, liberis, & gestis, abunde dicimus in Famil. Hierosol.

Τὴν Κυπρίων) Quæ causa Raynaldum impulerit Cyprum Insulam invadendi, recitat eodem Pag. 73. loco Tyrius: non solutas scilicet a Manuele

belli, quod contra Torosum, ipsius Augusti præcepto, susceperat, pactas impensas & mercedes.

Ἀλεξίῳ μὲν) Expeditionem hanc Manuelis adversus Armeniæ & Antiochiæ Principes, pluribus prosecuti sunt Nicetas in Man. lib. 3. N. 1. & 3. & Will. Tyrius lib. 18. cap. 23. & 24. Hanc etiam attigit Phocas, qui eidem interfuit, & Manueli meruit, in Descrip. T. S. cap. 24.

Ἠλωτό τε) Tyrius: *Tam subitus autem fuit Imperialium exercituum adventus, ut prædictus Toros, qui Tarsi tunc morabatur, vix liberas ferias habuerit, ut ad montes vicinos gratia salutis se conferret.*

Θωμᾶν) Thomam forte, Torosi ex sorore nepotem, qui eidem in Principatum successit.

Ἀντιοχείας Ἀρχιερέως) Ut pessime & contra dignitatis decus habitus sit ab Raynaldo Aimericus Patriarcha Antiochenus, quave ex causa, fuse narrat idem Tyrius lib. 18. cap. 1.

Μέλιτι ἐπιχρίσας) Tyrius: *Quodque satis videtur abominabile, Sacerdotem longævum, Petri Apostolorum Principis successorem, virum ægrotativum, & pene perpetuo infirmantem, nudo capite, & melle delibuto, per æstivum diem in sole ferventissimo compulit sedere, nemine contra solis importunitatem præbente remedium, vel gratia pietatis muscas abigente.* De ejusmodi supplicio vide Baronium ad 28. Julii.

Pag. 83. Ἐφεστρίδος ἱμάντα) Perperam *vestis cingula*, ut & infra pag. 84. vertit Tollius, his quippe verbis, stapedum, seu scandularum, quibus in equum quis tollitur, lora innuit Cinnamus. Cum enim eques in equum insilit, teneri solent a Stratore ejusmodi appensa sellæ equestri lora, ne dum validius scandulæ, seu *stapiæ*, insistit, ipsa circumagatur sella: sic enim observo scandulas istas appellari in veteri inscriptiona: *Dum virgunculæ placere cuperem, pes hæsit stapiæ, & tractus perii.* At infimi ævi Scriptores Latini *strepæ* vocabulo usi non semel leguntur, pro *scandula*, non quod *strepa*, scandula fuerit, sed ipsum quo illa innectitur lorum, a voce Saxonica *strep*, i. corrigia. Proinde *strepam tenere*, apud eosdem Scriptores, quos infra laudabimus, proprie est *tenere locum stapedis*. Interdum etiam *stregam* aut *streguam tenere* dixerunt, ut Acta Hadriani IV. & Alexandri III. PP. apud Baronium, quæ vox idem sonat ac *strepa*, a voce perinde Saxonica, *streng*. i. chorda, funis, vinculum, ligula, lorum, &c. uti observatum a Somnero: unde forte Italis *stregua*, dicitur *Equus sagmarius*, quod sarcinæ equis istis impositæ circumactis undique loris stringantur. Utuntur denique Scriptores *staphæ* & *staffæ* vocabulo, eadem notione, seu pro ipsa scandula, Radulphus de Diceto A. MCLXX. *Cum autem Rex & Archiepiscopus secessissent in partem, bisque descendissent, bis stapham Rex tenuit Archiepiscopo.* Anonymus Salernitanus parte 4. *sellam super quam equitabat, staffamque solitam ponebat.* Edit. Paris. pag. 463. *Stapham*, quasi *stapiam* dictam vult Vossius lib. 1. de vitiis serm. pag. 35. Aliam originem vocabulo isti accersit Goropius Becanus lib. 2. Gallicorum pag. 49. Sed quidquid sit de etymo, constat inde, *staffieros*, ab Italis appellatos Stratores, quod ad *staffam* stent, cum eques equum conscendit, aut ipse incedit. Nec mirum barbaris hisce vocibus usos esse passim Scriptores recentiores, cum stapedum, seu scandularum, nullus fuerit apud veteres usus, uti pridem monuere Joannes Tortellius, Galeottus Martius, idem Vossius, Salmasius, Sant-Amantius, & alii. Græci nuperi staphas Σκάλας vocavere, ut Leo Imp. in Tact. cap. 6. N. 10. cap. 12. N. 53. Mauritius in Strateg. Svidas, Eustathius, Codin. de Off. cap. 3. N. 9. &c. σκάμνα Pachymeres lib. 5. cap. 27.

Ἀφικόμενος μὲν) Idem Tyrius: *Ad urbem Mamistram pervenit, ubi post multos circuitus, cum summa ignominia, & populi nostri confusione, imperiali reconciliatus est excellentiæ. Nudis enim, ut dicitur, pedibus, indutus laneis, manicis usque ad cubitum decurtatis, fune circa collum religato, gladium habens in manu nudum, quem mucrone tenens, cujus capulum Domino Imperatori porrigeret, coram universis legionibus, Domino Imperatori præsentatus est: ibique ante pedes ejus ad terram prostratus, tradito Domino Imperatori gladio, tamdiu tacuit, quousque cunctis verteretur in nauseam, & Latinitatis gloriam verteret in opprobrium, & in delinquendo, & satisfaciendo vehementissimus.* Mirum sane quomodo vir fortissimus, quique tot egregie factis inclaruerat, tantæ se ignominiæ & infamiæ subjecerit.

Βαλδουῖνος) Ut ad Imperatorem accesserit Balduinus III. Hierosol. Rex, & Principem Raynaldum eidem reconciliaverit, narrat idem Tyrius lib. 18. cap. 24.

Στυπειώτην) Rem paulo secus refert Nicetas lib. 3. N. 4. & a Logotheta Dromi, viro nefario, per invidiam & confictis calumniis, tamquam clandestina cum Willelmo Siculorum Rege agitaret consilia, circumventum Theodorum Stypiotam tradit. Ad Cinnamum accedit propius Radevicus lib. 3. de Gest. Frid. cap. 47. etsi aliter perinde Historiam hanc describat: *Circa idem tempus Manuele CPolitano Imp. circa partes Antiochiæ contra Turcos cum exercitu morante, unus de servis Palatii, Caniclinus videlicet, quem nos Cancellarium dicere possumus, Principi suo fraudem molitus est. Tres siquidem audacissimæ temeritatis juvenes, infinita corruptos pecunia, ad occidendum Imperatorem pellexerat; ipseque statuta die quando id facinus patrari debuerat, ad occupandum apud Urbem simul cum Imperiali Palatio Imperium, magnis instructus copiis præstolabatur. Tantum Regis periculum cum Imperatrici per occultum indicem revelatum fuisset, illa magnitudine sceleris perterrita, quam velocissime marito proditionem significat: sicque detecto dolo, comprehensis sicariis, prævento criminis auctore, & capto, de omnibus condigne sumuntur supplicia. Caniclinus etenim primo effossis oculis, linguaque perforata gutturi transmissa, sine miseratione miserabili morte vitam finivit.* De Theodoro Stypiota Caniclino, vide Cujac. ad Leg. 2. Cod. de Perit. bonor. lib. 10.

Πυρρογεώργιον τῆς αὐλῆς) Pyrrogeorgii istius, ut & dignitatis Primicerii aulæ, qua insignitus fuit, meminit idem Cinnamus lib. 2. At quale fuerit istiusmodi Officii Palatini munus, certe ab illo unico Scriptore docemur, præfuisse nempe Tubicinibus Imperatoriis, de quibus agit Codinus cap. 5. N. 15. & c. 6. N. 20. Nam etsi non semel de hac dignitate sermonem ingerat idem Scriptor, de functione ista silet. Occurrit præterea Primicerius aulæ apud Cantacuzenum lib. 3. cap. 32.

Τοῖν ἐπ' ἀδελφιδαῖς αὐτῷ γαμβροῖν) Tyrius, *statim in occursum ei ab eo diriguntur duo nepotes ejus, fratres uterini, Joannes videlicet Protosevaste, & Alexius Protostrator, qui inter illustres sacri Palatii primum obtinebant locum, cum maximo Nobilium comitatu* Qui quidem Alexius Protostrator filius fuit Joannis Axuchi M. Domestici, & maritus filiæ Alexii Comneni Joannis Imp. filii primogeniti. Vide Stemma Comnen. pag. 464.

Ἐξὸν μὴ Βασιλεῖ) Nemini quippe equo insidenti in Palatium licebat ingredi, præterquam ipsi soli Imperatori. Vide quæ notamus ad Villhard. N. 112.

Εἶρον τινα χθαμαλὴν) Prosequitur Tyrius: *Deinde, ipsis eum ducentibus usque ad ostium tentorii, ubi Dominus Imperator cum suis illustribus residebat, cum multa gloria introductus, humanissime ab eo salutatus, & ad osculum pacis erectus, secus eum in sede honesta, humiliore tamen, locatus est.* Ita cum Amalricus Hierosol. Rex Constantinopolim ad Manuelem venit, *juxta eum Dominus Rex throno sedit honesto, humiliore tamen*, ait idem Tyrius lib. 20. cap. 24. Vide Cinnamum pag. 93. Pag. 94.

Ἐπὶ Τορόζῃ) Reconciliatus est pariter Manueli Toros Armeniæ Regulus. Rem narrat Tyrius loco citato.

Εἰς γε τὴν πόλιν) Manuelis in urbem Antiochenam summo cum apparatu ingressum describit etiam Nicetas. Sed in primis audiendus hac de re Tyrius: *Peracta igitur in Cilicia Dominicæ Paschæ solemnitate, transcursis diebus celebribus, versus Antiochiam exercitus dirigit, & legionibus usque ad Urbem applicatis, pro foribus ejus assistit in infinita multitudine formidabili; ubi Dominus Patriarcha cum universo clero & populo, cum textibus Evangeliorum, & omnimodo Ecclesiarum ornatu, obvius adfuit. Rex quoque cum Principe ejusdem loci, & Ascalonitano Comite, cum universis tam Regni, quam Antiocheni Principatus proceribus ei obviam exiens, cum summa gloria, imperiali diademate laureatum, & Augustalibus decoratum insignibus, cum tubarum stridore, & Tympanorum strepitu, cum Hymnis & Canticis in Urbem introducunt, & usque ad Cathedralem Ecclesiam, ad Basilicam videlicet Apostolorum Principis, deinde ad Palatium cum eadem patrum & plebis prosecutione deducunt.*

Pag. 85. *Βασιλικὸν παραδίδοντας ἵππον*) Idipsum præstiterat jam ante Raymundus Princeps, cum Joannes Imp. Antiochiam primum ingressus est. Tyrius lib. 15. cap. 4. *Perveniens igitur Antiochiam Dominus Imperator, cum filiis suis & familiaribus, & militia non modica ad Urbem ingressus, Domino Principe, Dominoque Comite Stratoris officium exequentibus*, &c.

Ἐξιδιώσατο δίκην) Quamdiu Manuel in urbe Antiochena moram egit, cessavit omnis Principis Antiocheni jurisdictio, quæ penes Imperatorem esse de jure debuit, tamquam superiorem Dominum. Speculum Saxonicum lib. 3. Artic. 60. *In quamcumque Civitatem Imperii Rex devenerit, ibi telonea vacabunt sibi & monetæ. Quamcumque etiam Provinciam seu territorium intraverit, judicium illius sibi vacabit, & ei licebit judicare omnes causas, quæ coram judicio non fuerant inceptæ, aut finitæ.* Eadem habet Wichbild Magdeburgense Art. 8. Erat porro hæc potissimum feudorum, quæ *Reddibilia & Jurabilia* appellabant, de quibus fuse ad Joinvillam egimus Differt. 30. conditio, ut quotiescumque superior Dominus a Vassallo castrum sibi reddi *ad magnam aut parvam vim, irato aut pacato*, postularet, Vassallus eo excederet, & Dominus superior, seu, ut vocabant, Capitalis, supremi in eo omnem dominatus jurisdictionem exerceret, eoque nomine vexillum suum in celsiori castri turre erigeret, ibique familiæ suæ Symbolum per præconem proclamari curaret, uti sat probavimus in ea Dissertatione. Conditioni vero isti obnoxiam Joanni Imperat. Antiochiam agnoverat ex pacto Renaldus Princeps, *præstito corporaliter sacramento, quod Domino Imperatori Antiochiam ingredi volenti, vel ejus præsidium, sive irato, sive pacato, liberum & tranquillum non denegaret introitum.* Quo completo fœdere, *vexillum Imperiale super principalem præsidii turrem* collocatum est, quod Tyrius narrat lib. 14. cap. ult. Ita vidimus hac ipsa qua scribimus ætate Regem nostrum Christianissimum, Avenionem, ex Summi Pontificis patrimonio Provinciæ Comitatus urbem ingressum 20. Mart. A. MDCLX a Consulibus & civibus ut Dominum, & Provinciæ Comitem, consalutatum & agnitum, & quamdiu in Urbe moram egit, cessasse Pontificiam Jurisdictionem, Regiam solum locum habuisse, Regem præterea carceri mancipatos donasse libertate, & noxarum gratiam reis fecisse.

Edit. Parif. pag 465.

Ἐπὶ Νουραδὶν) Eadem habet Tyrius cap. 25.

Τὸν Σαγγὶλ υἱὰ) Tyrius: *Inde missis nunciis ad Noradinum, qui forte Halapiæ tunc erat, obtinet per Legatos, quemdam Bertrandum Comitis sancti Ægidii naturalem filium, cum quibusdam aliis concaptivis sibi dari. Ipse vero postmodum non multo interjecto temporis intervallo, revocantibus eum curis domesticis, ad propria reversus est.* Fuit Bertrandus Alphonsi Sanctægidiani, seu S. Ægidii, vel Tolosæ Comitis filius nothus, qui extincto parente, apud Cæsaream Palæstinæ A. MCXLVIII. dum castrum quoddam Comitis Tripolitani patruelis sui ingrederetur, dolo ejusdem cum sorore a Turcis captus est, uti narrat Robertus de Monte.

Τεμπλαμαΐστορα) Bernardus *de Tremelay*, seu *de Tremblay*, cujus meminit Tyrius lib. 17. cap. 21. erat hac tempestate Magister Templi.

Τόν γε Βαλδουίνον) Idipsum etiam de Balduino scribit Tyrius lib. 18. cap. 15. & quantum Manuel ipse in curando Regis vulnere studium adhibuerit, accurate enarrat. Pag. 86.

Ἐνεδίδου) Rem attigit Nicetas lib. 3. N. 5.

IN LIBRUM V. JOAN. CINNAMI NOTÆ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥΣ *σάλπιγγας*) de Tubis Imperatoriis, unde Codinum de Offic. cap. 5. N. 15. Pag. 87.

Χολγιμᾶς) Inter Iconiensis Sultani Proceres Primatum obtinens, *ὁ δὲ παρὰ τῷ Σουλτάνῳ τὰ μέγιστα δυνάμενος χαρακτηρισάμενος* Nicet. lib. 3. N. 6. Pag. 89.

Ποτάκιον) Qui alias in castris Manuelis meruerat. Cinnamus pag. 21. 22.

Ἰκονίτιον) Istius Expeditionis Historiam habet etiam Nicetas lib. 3. N. 5. & 6. Pag. 91.

Εἰρήνην) V. Stemma Comnenicum. Pag. 93.

Ἰεζᾶ δὲ) Geizæ II. Hungariæ Regi, Belæ cognomento Cæci Regis filio, duo fratres fuere, Uladislaus & Stephanus, totidemque filii, Stephanus & Bela. Mortuo Geiza, Stephanus filius, qui supremo parentis elogio Rex dictus fuerat, omnium etiam calculis, plenis Comitiis, approbatus est A. MCLXI. Uladislaus, Geizæ frater, usurpata interim Regia potestate per 6. menses ea potitur, quo extincto Kal. Febr. A. MCLXII. Stephanus Uladislai frater regnum invadit: seu a Stephano nepote victus & fusus, statim postea in Castello Zemlen Id. April. diem obiit, cujus funus subsecuta mox est Stephani nepotis mors sub 4. Non. Mart. A. MCLXXIII. Duxerat Stephanus Geizæ frater in uxorem Mariam Comnenam: Uladislaus oblatum sibi simile connubium abnuerat, ne aditum sibi ad Regnum, cui inhiabat, præcluderet. Stephanus denique Senior propinato ab Hungaris veneno interiit, ut auctor est Nicetas. Junior pariter veneno vitam finivit, quod a fratre, quem de terra ejecerat, datum scribit Arnoldus Lubec. lib. 2. cap. 3. Consulendi præterea ad hanc Historiam Thwroczius & Bonfinius, Nicetas lib. 4. N. 2. Radevicus lib. 3. cap. 12. Guntherus lib. 6. Stero A. MCLX. & Auctor Chronicæ Austral. A. MCLXV. pag. 466.

Νόμος γάρ) Immo ea Lex in designando Rege apud Hungaros vigebat, ut non filius patri succederet, sed qui e Regia familia ad Regnum ab universo Nobilium cœtu in Comitiis evocaretur. Ita Bonfinius A. MCLXV.

Πριμισθλάβον) Idem videtur qui Rodoslaus dicitur Diocleati Presbytero Historiæ Dalmaticæ Scriptori. Is mortuo Draghihna patre, Regnum Serviæ rexit, solo Comitis titulo contentus, a Manuele Imper. Princeps dictus. *Morto che fu adunque il Re Draghihna, il Conte Rodoslavo suo figliuolo maggiore, portò gran doni all' Imperadore di CPoli Emanuelo, dal qual fu humanamente accolto, & gli diede nel possesso tutte le terre, che mai havesse tenuto il suo padre, e tornando Rodoslavo da CPoli, cominciò signoreggiare nelle terre sue insieme co' suoi fratelli Jvanisc & Valadimiro.* Certe Servios ea tempestate Manuelem ut superiorem Dominum agnovisse testatur præterea Arnoldus Lubec. lib. 2. cap. 4.

Βελᾶνος) Quin ille sit, cujus supra meminit Cinnamus pag. 52. *Bela Ban*, nullus dubito. Sed quod addit Belam hunc, & Desem, fratres fuisse Rodoslai, seu Primislai, Diocleati Scriptori coævo, ut videtur, repugnat. Is enim Dessam Urosebi Comitis, qui *Urus* Thwroczio dicitur, filium facit. Pag. 93.

Quamquam Belam Dessæ fratrem fuisse probabile est, cum utriusque parens Urus, seu Uroscus fuerit. Sic autem prædictam narrationem prosequitur Diocleates: *Ma con successo di tempo si levarono alcuni uomini, a loro inimici antichi, i quali ribellando da loro, condussero Dessa figliuolo d'Urosc, e gli diedero Zenta, e Trebinie, e Radislao e suoi fratelli resti il paese maritimo, con la città di Cattaro, insin' a Scutari. Laonde non cessava Radoslao co' fratelli ogni di combatere contra esso Dessa, & altri loro inimici, per ricuperare le Provincie, che si gli erano ribellate, e conservare il restante del Regno.*

Κλιτζαθλάν) Rem etiam narrat Nicetas lib. 3. N. 5. & 6. ubi & terræ motus meminit.

Pag. 94. Λουκᾶς) Quando Lucas Chrysoberges Patriarchalem dignitatem adeptus sit, incertum. Id tantum constat ex Serie Patriarcharum, Constantino Chliareno successisse. Hanc certe obtinebat A. MCLXVI. Ind. 4. ut ex Balsamone colligitur ad Nomoc. Phot. tit. 13. c. 1.

Υγρῷ πυρί) Igne Græco, qui πῦρ θαλάσσιον & πῦρ ὑγρὸν dicitur etiam Theophani pag. 295. 352. *Ignis Pennatus* in Gestis Triumphal. Pisanorum A. MCXIV. quod instar pennatorum animalium volet. Vide Notas nostras ad Joinvillam pag. 71.

Τουρκομάνοι) Turcorum & Turcomannorum eadem fuit origo, qui cum relictis Septentrionalibus regionibus in Orientem transmigrassent, Rege sibi creato, universas pene Asiæ provincias armata manu occuparunt. Extunc gens illa, rudis prius & inculta, nec certas habens mansiones, oppida cœpit incolere, legesque condere, & agriculturæ operam dare. Fuere tamen ex his, qui in sua ruditate constantes, priorem haud deserentes vivendi modum, ex rapto vivere assueti, id vitæ tenuerunt genus. Hi Turcomanni prisca appellatione dicti sunt, vocabulo ex Turcis & Comanis, a quibus prima eorum origo fuit, composito. Hæc ferme

Edit. Paris. pag. 467. Tyrius lib. 1. cap. 7. & ex eo Jacobus de Vitriaco lib. 1. cap. 13. Monachus Altisiod. A. MCLXXXVII. *Per hos dies Latrunculorum Syriæ, & eorum qui solitudinem inhabitant, quos Turcomagnos vocant, innumera multitudo Laodiceam urbem impetunt & devastant.* A Tyrio dissentit Albericus A. MLIX. *Turcorum sive Turcomannorum gens uno ab eodem trahunt originem, & dicuntur militares Turci, Turcomanni vero vulgares.*

Ἀστέρα μὲν γένει) Melissendis, Raimundi II.

Pag. 95. Comitis Tripolitani ex Hodierna filia, Raimundi III. soror. Ita Tyrius, qui rem paulo secus refert.

Εὐθίβιον) Trisillus Maximus Palatinorum Interpretum nuncupatur ille a Tyrio lib. 18. c. 30.

Ἱερῶν Πυθέων) Ea erat divinationis species, qua potissimum Christiani utebantur, quæ fiebat per inspectionem & apertionem Evangelii, aut sacrorum Librorum, cujus exempla prostant apud Gregor. Turon. lib. 4. Hist. c. 16. lib. 5. c. 14. Auctorem vitæ Sancti Leodegarii c. 17. Nicetam in Man. lib. 7. N. 5. Auctorem Orat. Histor. in Festum restitutionis Imaginum editum a Combefisio pag. 736. & apud Baron. An. DCCCXLII. N. 39. Petrum Blesens. Epist. 30. S. Bonaventuram in vita S. Francisci c. 13. & alios quos laudat Delrius lib. 4. Disquisit. Magic. cap. 3. quæst. 7. sect. 3. §. 3. Quod quidem fiebat in Templo, ut hic innuitur, orationibus quibusdam ad id conceptis præviis, depositoque supra altare Evangeliorum libro. Vita S. Consortiæ Virginis c. 9. *Si vultis, pergamus ad Ecclesiam, agatur missa, ponatur Evangelium super altare, & communi oratione præmissa, inspiciamus Domini voluntatem ex illo Capitulo, quod primum occurrerit.* Adeo autem invaluerat hæc divinandi apud Christianos ratio, ut Rainerus c. 5. Valdenses reprehendat, quod *laicos qui sorte Sanctos eligebant in altari deriderent.* Verum non semel interdicta legitur, præsertim in Concilio Venetico Can. 16. quem laudat Hincmarus Remensis de Divort. Lotharii: *Sunt & sortilegi, qui sub nomine fictæ religionis, per quasdam quas Sanctorum sortes vocant divinationis scientiam profitentur, aut quarumcumque Scripturarum inspectione futura promittunt.* Eadem verba habent Concilium Agathense Can. 42. Aurelianense I. Can. 30. Autissiodor. Can. 4. Sed de sortibus Sanctorum & Apostolorum erit alius dicendi locus.

Εἰ μὲν γάμος) Matth. cap. 22.

Γάμου ὁ νυμφίου) Secus etiam scribit Tyrius lib. 17. c. 19.

Καματηρόν) An Basilius, cujus meminit Nicetas in Alexio Man. F. N. 4. 17. an vero Basilius ille Camaterus, qui, post Theodosium, Patriarcha CP. extitit, incertum. De nuptiis Manuelis cum Maria Antiochena agimus fusius in Stemmate Comnenorum.

Νικηφόρον τὸν ἐκ Βρυεννίων) Nicephori istius Sebasti meminit Balsamon in Epistola Basilii ad Amphiloch. c. 41.

Ἀνδρόνικος ἐπὶ ὁ Καματηρός) Ille idem videtur Andronicus Camaterus, Drungarius Vigiliæ, qui Manuele imperante, receptam a Græcis de Spiritus Sancti ex solo Patre Processione sententiam eleganti & pereruditо opusculo propugnavit: in quo Personam Imperatoris induens, variaque de eo argumento disputans, omnes in universum divinæ Scripturæ & Patrum auctoritates de Processione Spiritus S. agentes, in unum collectas, summa animi contentione, additis suis animadversionibus, quas ipse vocat ἐπιστασίας, Spiritum ex solo Patre procedere, constabilire conatur. In hunc Andronici librum, alium scripsit Joannes Veccus Patr. CP. sub Michaele Palæologo, quem inscripsit, Ἀντιρρητικά ... τὰ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος γραφικαῖς χρήσεσιν ἐπιστασίαις Ἀνδρονίκου τοῦ Καματηροῦ, ex quo Andronici elogium lubet adscribere: καὶ ... τὴν βίβλον μετὰ χεῖρας λαβεῖν, ἐπὶ ἐν ταῖς αὐτο- pag. 468.
κρατορικαῖς ἡμέραις Μανουὴλ τοῦ ἀοιδίμου Βασιλέως καὶ Αὐτοκράτορος, ὡς ἐκ προσώπου ... Ἀνδρόνικος ὁ ... τοῦ Δρουγγαρίου τῆς Βίγλης ... Καματηρός ..., ἀνὴρ τὴν σοφίαν ... Meminit etiam Andronici Josephus Methonensis in Epist. Marci Ephesii, nec diversus est ab Andronico Camatore Sebasto & Magno Drungario, Joannis Ducæ a Supplicibus libellis, cui suos in Dionysii Περιηγητοῦ Commentarios dicavit Eustathius Magister Rhetorum, ac postmodum Thessalonicensis Archiepiscopus, parcere. Floruit enim Eustathius sub Manuele & Andronico Comnenis, ut diserte habent Nicetas in Man. lib. 7. N. 6. & in Andron. lib. 2. N. 9. & Demetrius Chomatenus in Responsionibus ad Cabasilam. Illius vero quam Joanni inscripsit Eustathius Epistolæ titulus sic concipitur: ... Δούκα Κύριον Ἰωάννην, τὸν μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῶν δεήσεων, τὸν υἱὸν τοῦ πανσεβάστου καὶ Μεγάλου Δρουγγαρίου κυρίου Ἀνδρονίκου τοῦ Καμάτορος. Ubi pro Καμάτορος, restituendum censeo Καματηροῦ. Nam quin ille idemque sit Andronicus, de quo Cinnamus, clare evincit proxima, qua Imperatorem Joannes attigit, cognationis necessitudo, quam in Andronico observat hoc loco Cinnamus: ἀνδρὶ δὲ πάντα καλῷ, καὶ εἰς ὄντως ὄλβιον, βασιλικῷ τὴν τοῦ γένους φύσιν, μεγαλοφυεῖ τὴν ψυχὴν, λογίῳ τὴν ἐπιστήμην, &c. At unde cum Imperatoria & Comnenica familia Camaterorum affinitas & necessitudo processerit, docet Nicetas in Joanne N. 3. Alterius Camateri meminit Joan. Tzetzes Chil. 12. c. 269. V. Notas ad Alexiadis pag. 206.

Ἀντιμηνίου) Nuptias mense Decembri peractas pag. 96.
ex Tyrio par est credere. V. Nicet. lib. 3. N. 5.

Τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπιθέντων) Manus impositio hoc loco accipi videtur pro sponsorum coronatione in nuptiis. Quippe a Sacerdotibus coronabantur sponsi, eorumque capitibus corollæ imponebantur, de quo more consulendus Goarus ad Euchlog. Græc. pag. 397. vel certe χειροτονία idem sonet ac εὐλογία. Pachymeres lib. 4. cap. 29. ... τοὺς γάμους ... καὶ τῷ ... τοῦ ... μεγάλου ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας, τοῦ Πατριάρχου ... εὐλογήσαντος.

Σιρμίου δὲ) V. Nicetam lib. 4. N. 1. Cadit autem hæc Manuelis expeditio in An. MCLXXIII.

Nam & hoc anno Rex dictus fuit Stephanus, & interiit, si Hungaricos Scriptores audimus.

Ἐν τῷ αὐτῷ καί) Bellum hoc Servicum prosequitur etiam Nicetas lib. 4. N. 4.

Pag. 97. Ἑτηρείας) Leg. Ἑταιρείας, fuit enim Georgios Palæologus, Magnus Hetæriarcha.

Pag. 98. Δεσπότης) Despotarum appellatio, quæ solius Imperatoris Byzantini primum fuit, ut apud Latinos, seu Romanos Augustos, Domini, quam tamen Augustum & Tiberium respuisse testatur Svetonius, in peculiarem Palatii dignitatem postea transiit. Hanc primus, ni fallor, induit Michael Calaphates, qui, ut scribit Zonaras, avunculum Δεσπότην renuntiavit. Cæteri deinceps qui subsecuti sunt Imperatores, non tam præcipuos aulæ suæ proceres, quam affines, & consanguineos, & proxima necessitudine conjunctos eadem donarunt, quibus Imperatorii apicis culmen & dignitatem hac ratione iis quodammodo communicabant, cum Imperatores ipsi hac sola Despotarum appellatione in suis, quos cudebant, nummis vellent insigniri, ut ex Alexii & Manuelis nummis aureis, quos in Notis ad Alexiadem descripsimus, colligitur. Sic Manuel Belam Hungarum, & Alexius Angelus Theodorum Lascarim, & Alexium Palæologum, filiarum suarum maritos

Edit. Paris. pag. 469. Despotica appellatione ornarunt, qua sub Palæologis passim legere est insignitos Imperatorum filios, aut fratres. Quæ vero fuerint ejusce dignitatis insignia, docet præter Codinum Pachymeres lib. 4. cap. ult. & lib. 5. cap. 5.

Ἰωτζελίνου) De Joscelini Comitis Edesseni captivitate & morte, consulendi Tyrius lib. 16. cap. 14. & seq. Sanutus, Auctor M. Chron. Belgici, &c.

Βαλδουίνου) Non Balduinus modo, cujus supra meminit Cinnamus, a Noradino cæsus fuit, in Edessena videlicet obsidione, sed & Renaldus Balduini filius biennio post vitam amisit eo in prælio contra eumdem Noradinum, in quo Raimundus Antiochenus Princeps peremptus est, 27. Jun. Ann. MCXLVIII. ut est apud Tyrium lib. 17. cap. 19. Balduini cædem refert idem Scriptor lib. 14. cap. 16.

Κωνσταντίνῳ) Redacto in ordinem a Manuele Toroso Armeniæ Regulo, captisque Tarso, Mamistra, Longiniade, cæterisque Ciliciæ oppidis, ab Imperatore iis præfectus est Calamanus, qui Boritii, de quo egimus ad pag. 67. filius diserte dicitur a Thwroczio lib. 2. cap. 61. Hinc *Mamistrensis Dux* appellatur in Epistolis Ludovici Franc. Reg. & Gaufredi Fulcherii Hierosolymitanæ domus Præceptoris in Gest. Dei per Franc. pag. 1179. & 1182. & *Ciliciæ Præses, Domini Imperatoris consanguineus, & Imperialium in illa Provincia procurator negotiorum*, apud Will. Tyrium lib. 19. cap. 9. quibus in locis refertur prælium Noradinum inter & nostros initum 4. Id. Aug. An. MCLXV. in quo cæsus & deletus Christianorum exercitus; ipseque captus Calamanus, quod & hic narratur a Cinnamo.

Ῥενάλδου) De accepta a Renaldo Antiocheno Principe clade, & ut captus fuerit a Megedino Halapiæ Sultano An. MCLX. agunt Tyrius lib. 18. cap. 28. Robertus de Monte An. MCLXII. Sanutus lib. 3. part. 6. cap. 20. Præterea consulendæ Epistolæ Principum in Gest. Dei pag. 1176. 1178. 1179. & Tom. 4. Hist. Franc. pag. 689. 692. 694.

Τριπόλεως) Tyrius lib. 19. cap. 9. lib. 20. capit. 30.

Τορόζης) Nam & pugnavit in hoc prælio Toros, quod cum dissuadere esset adorsus, aliorum obtinuit sententia: mox videns hostium prævalere cuneos, nostrorum vero e converso acies corruisse, fuga saluti consulens, bellicis se exemit tumultibus. Verba sunt Tyrii.

Παιόνων Ῥὴξ) Vide Nicetam lib. 4. N. 5. ex quo, ut & Cinnamo, Historiam suam, sub ea tempora incertam & mancam resarcire possunt Hungari.

Τιτέλιον) Hodie *Titul*, prope confluentes Tissæ & Danubii.

Πετρίκιον) Forte *Petrowar*, seu *Pietre-Varadin*, oppidum Sclavoniæ Savianæ validum, ad Istrum fluvium; sic enim dictum volunt, quasi castrum ex petris, seu lapidibus confectum. Pag. 99.

Μικρὰς γὰρ) Sic Græculi Scriptores Imperatoriæ Alamannorum, & Summorum Pontificum primariæ in Ecclesia dignitati solent oblatrare, quos semper anxit ab iis translatum a Græcis in Francos, ab Oriente in Occidentem, Imperatoriæ Majestatis culmen. Locum Procopii habes lib. 2. Goth. Vide Dissert. 27. ad Joinvillam pag. 316.

Ἐμπέριον) Legendum Ἐμπέριον, *Imperium*, vocem enim Latinam exprimere voluit Cinnamus. Ita ἴμπετος, pro *Impetus*, dixit Urbicius pag. 70.

Παρὰ τὴν ἐν Ῥώμῃ) Radevicus lib. 4. cap. ult. de Frederico: *Imperatorem Constantinopolitanum Manuel, ultro amicitiam & societatem ejus expetentem flexit, ut se non Romæ, sed Neoromæ vocet Imperatorem.*

Κουκούλιον) Vide Frontonem Ducæum ad Palladii Hist. Lausicam, ubi multa de voce κουκούλιον. Pag. 470. Pag. 100.

Ἱπποκόμου τὴν) Nimias sane nugas agit Cinnamus, dum Principi suo ridicule adblanditur, & velut Ecclesiæ Græcanicæ caput, non Constantinopolitano dumtaxat Patriarchæ, sed & Summo orbis Christiani Pontifici Byzantinum Imperatorem præponere audet. Atque inde præclarum scilicet supra Germanicos Augustos prærogativæ elicit argumentum, quod illi obequitanti Papæ pedes adsint, frænumque equi prehendant, quod innata Græcanicis ingeniis fastus insolentia nusquam passa esset in suis Augustis, qui cum vix concederent Deo ipsi, nedum illius in terris Vicario primas unquam partes tribuissent. Longe certe pietate ac religione superiores extitere Imperatores Occidentis, qui Apostolicæ Sedi, & Summo Pontifici, in honorem Jesu Christi & B. Petri, quorum vices gerit, primas semper detulerunt, & Constantini M. exemplo, quod dedignati sunt posteriores Græci Imperatores, hominum omnium vanissimi, obequitanti Stratoris officium non semel exhibuerunt. Audiat igitur Cinnamus Constantinum ipsum scribentem ad Silvestrum PP. κρατοῦντες τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου αὐτοῦ διὰ τὴν αἰδῶ καὶ φόβον τοῦ ἁγίου Πέτρου Στράτορος ὀφφίκιον ὑπηρετοῦμεν. Quod si de fide prædictæ Epistolæ subdubitat, & in ea adulterinum quidpiam subodoratur, patiatur saltem eumdem ab Augustis nostris honorem Summis Pontificibus deferri, quem olim Joanni PP. Constantinopolim venienti præstitit Justinus Augustus, qui, ut auctor est Anastasius Bibliothecarius, *Dans honorem Deo, humiliavit se pronus, & adoravit beatissimum Papam*: aut Agapeto PP. Justinianus, qui, ut ait idem scriptor, *gaudio repletus humiliavit se sanctæ Sedi Apostolicæ, & adoravit beatissimum Papam Agapetum* Constantinopolim venientem: aut certe Constantino PP. Justinianus Rhinotmetus, qui Constantinum Constantinopolim evocatum *honorifice suscepit ac remisit, ita ut prostratus in terram pro suis peccatis eum intercedere rogaret*: ut est in Chronico Reichersperğensi, seu ut loquitur Anastasius, *cum regno in capite sese prostravit, pedes osculans Pontificis*. Vel denique Ludovicum II. Germanicum Imperatorem audiat, & quod ille apud eumdem Anastasium Ravennati objecit Archiepiscopo, idipsum Principi suo dictum putet: *Vadat, & fastu elationis deposita, tanto se humiliet Pontifici, cui & nos, & omnis Ecclesiæ generalitas in-*

clinatur, & obedientiæ ac subjectionis colla submittit. Hæc igitur fuit priscorum Augustorum Orientalium & Occidentalium pietas & religio in Sacrosanctam Romanam Ecclesiam: hæc Summis Pontificibus præstitere obsequia Occidentales, ut venientibus pedes occurrerent, & Stratorum munia implerent. Idem Anastasius de Pipino Francorum Rege Imperatorum Occidentalium parente, & primo stipite scribens, in Stephano II. PP. *Ipse in Palatio suo, in loco, qui vocatur Ponticone, ad fere trium millium spatium descendens ex equo suo, cum magna humilitate, terræ prostratus, una cum sua conjuge, filiis & optimatibus, eumdem sanctissimum Papam suscepit, cui & vice Stratoris, usque in aliquantum locum, juxta ejus sellarem properavit.* Neque minori observantia Leonem PP. excepit Carolus M. Pipini filius, cum Romam venit Pontifici opem laturus, qui *ut sacratissimas cruces, ac signa sibi obviam advenisse conspexit, descendens de eo quo sedebat equo, ita cum suis Judicibus ad B. Petrum pedestris properare studuit*: moxque ut ad Basilicam Sancti Petri pervenit,

Alcuinus Tomo 2. Hist. Franc. pag. 197.

Extemplo properans Carolus veneranter adorat
Pontificem amplectens magnum.

Caroli parentis, & Pipini avi exemplo in Romanam Sedem, & D. Petri successores, eadem pietatis & reverentiæ obsequia impendit Ludovicus, non immerito Pius. Theganus c. 16. ut Stephanum Pontificem in Galliam venientem exceperit idem Imperator, enarrans, *Pervenit*, inquit, *post missos Dominus Ludovicus obviam supradicto Pontifici, obvians ei in Campo magno Remensium: descendit uterque de equo suo, & Princeps se prosternens omni corpore in terram tribus vicibus ante pedes tanti Pontificis, & tertia vice erectus salutavit Pontificem, dicens, Benedictus qui venit in nomine Domini.* Præsertim vero Ludovicus II. Imperator, Pii ex Lothario nepos, eadem quæ Pipinus, Nicolao Summo Pontifici exhibuit officia. Nam cum Nicolaus in Ludovici, quæ haud procul Roma posita erant, castra descenderet, *Excellentissimus quem cum vidisset Augustus, suis manibus apprehendens, pedestri more, quantum sagittæ tractus extenditur, traxit.* Verba sunt Anastasii, qui id rursum ab Ludovico præstitum refert post exceptum convivio Pontificem: *ad quemdam quidem cum pervenissent spatiosissimum itineris locum, Imperator equo descendit, equumque Pontificis iterum, ut meminimus supra, traxit, dulcissimisque osculis ad invicem perorantes lucriflue gratulati sunt.* Non mirum igitur si Germanicæ stirpis Augusti, Francicos, quibus successerant, imitati, iisdem prosecuti sunt honoribus Romanos Pontifices, & equitantibus iis Stratorum munia obierunt. Primus ex iis occurrit Henricus V. qui An. MXI. Romam veniens, statim ut Paschalem II. conspexit, *ad ejus vestigia corruit, exurgensque, in nomine Trinitatis, in ore, fronte, oculis, eis pacis osculum dedit, Stratorisque implevit officium*, ut scribit Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. c. 39. Testatur præterea Sugerius in Lud. VI. Lotharium Imperatorem, Henrici successorem, in civitate Leodiensi Innocentio II. PP. occurrentem, *in platea ante Episcopalem Ecclesiam humillimo seipsum Stratorem obtulisse, & pedes per medium sanctæ processionis ad eum festinasse, alia manu virgam ad defendendum, alia frænum albi equi accipientem, tanquam Dominum deduxisse.* Ubi obiter observandum, Imperatori virgam ad dirimendas occurrentes turbas tribui, quod erat præcipuum Stratorum munus, adeo ut Hugo Plagon, vetus Willelmi Tyrii Antistitis Interpres Gallicus MS. hæc verba ex lib. 15. c. 3. *Domino Principe, Dominoque Comite Stratoris officium exequentibus*, his vernaculis reddiderit, *Et tenoient verge, & desalsoient la presse devant eux.* Quo etiam spectant quæ de Frederico I. Imperat. de quo mox, habet Romualdus Salernitanus Archiepiscopus ad An. MCLXXVII. *Imperator autem, ut humilitatem quam corde conceperat opere demonstraret, sumpto Stratoris officio, pallium deposuit, manu virgam accepit, laicos de choro expulit*, &c. Neque multo post, anno scilicet MCXX. honore simili Callistum Papam prosecutus est Willelmus, Dux Apuliæ. Tradit quippe idem Romualdus, Ducem percepta Pontificis ad urbem Trojam profectione, *obviam ei festinanter extra civitatem advenisse cum Principibus suis: & ei vice Stratoris ipsum juxta sellam obambulantem, usque ad Ecclesiam Episcopatus ejusdem civitatis ingenti cum honore deduxisse.* Verum ejusmodi Augustorum in Romanos Pontifices observantia, quæ ex mera eorum pietate, & in Apostolicam Sedem reverentia videbatur profluxisse, abiit deinceps in necessarium munus: adeo ut Adrianus IV. PP. Fredericum I. quod sibi ad urbem Nepesinam occurrenti Stratoris officium de more non exhibuisset, ad osculum recipere abnuerit, Imperatore ad illud se teneri pernegante. Re tandem in disceptationem collata, *veteribusque excussis monimentis, & prisca consuetudine diligenter investigata, judicio Principum decretum est, & communi favore totius Regalis Curiæ roboratum, quod idem Rex pro Apostolorum Petri & Pauli reverentia, prædicto PP. Hadriano exhiberet Stratoris officium, & ejus * Strepam teneret ad conscendendum equum.* Quod postridie executus est Fredericus: *Appropinquante enim Domino Papa tentorio Regis, per aliam viam transiens descendit, & occurrens ei quantum est jactus lapidis, in conspectu exercitus, officium Stratoris cum jocunditate implevit, & * Strepam fortiter tenuit.* Helmodus lib. 1. c. 81. totam hanc controversiam pluribus etiam exequitur: *Rex autem accersivit D. Adrianum Papam in Castra. — Venienti ergo eo in castra, Rex festinus ei occurrit, & descendente de equo, tenuit Strepam, duxitque eum per manum in tentorium.* Mox Adrianum inducens alloquentem Bambergensem Episcopum: *Verba sunt, frater, quod loqueris. Dicis Principem tuū condignam B. Petro exhibuisse reverentiam: sed B. Petrus magis videtur inhonoratus: denique cum dexteram deberet tenere Strepam, tenuit sinistram. Hęc cū per Interpretem Regi nunciata fuissent, humiliter ait: Dicite ei quia defectus hic, non fuit devotionis, sed scientiæ, non enim tenendis Strepis magnopere studium dedi. Enimvero ipse, ut memini, primus est cui tale obsequium impendi. Cui Dominus Papa, si quod facillimum fuit, præter ignorantiam neglexit, qualiter putatis expediet maxima. Tunc Rex aliquantisper motus, ait: Vellem melius instrui, unde mos iste inoleverit, ex benevolentia, an ex debito? Si ex benevolentia, nihil causari habet Dominus Papa, si vacillaverit obsequium, quod de arbitrio non de jure subsistit. Quod si dicitis, quia ex debito primæ institutionis hæc reverentia debetur Principi Apostolorum, quid interest inter dexteram Strepam & sinistram, dummodo servetur humilitas, & curvetur Princeps ad pedes Summi Pontificis? Diu itaque utriterque disputatum est. Postremo discesserunt ab invicem sine osculo pacis. Timentes ergo ii qui columnæ Regni esse videbantur, ne forte rebus inactis frustra laborassent, multa persuasione evicerunt cor Regis, ut Dominum Papam revocaret in Castra: quem redeuntem suscepit Rex integrato officio.* Ab Helmodo hausit quæ in hanc rem habet Historia Archiepiscoporum Bremensium. Idipsum statim postea præstitit Fredericus ipse Victori Antipapæ An. MCLX. Radevicus lib. 2. c. 70. & ex eo Chronicon Reichersperg. *Imperator omnes Episcopos convocans, in hunc eos consensum deduxit, ut omnes Victorem Papam susciperent, & statim sequenti die 5. Kal. Febr. ab ipso Imperatore & Episcopis suscipitur & inthronizatur in Monasterio Sancti Cyri, Imperatore frænum equi, & stivam sellæ illius tenente, & cum de equo suscipiente, & ad altare una cum Patriarcha Aquilegiensi Peregrino inter manus eum deducente.* Denique Ecclesiæ Romanæ reconciliatus Fredericus, Alexandro III. Summo Pontifici, in urbe Veneta An. MCLXXVII. obequitanti Comes astitit, Staphamque tenuit: *Peractis Missarum solemniis*, inquit idem Pontifex apud Radulphum de Diceto & Hovedenum, *nos usque ad ipsius Ecclesiæ, Sancti Marci portam dextravit, & cum ascenderemus Palefridum nostrum ibi paratum, Sta-*

Edit. Paris. pag. 475.

Acta Adriani PP.

* Edit. Streguum. pag. 475.

* Edit. Streguam.

pham tenuit, & omnem honorem & reverentiam nobis exhibuit, quam praedecessores ejus nostris consueverant Antecessoribus exhibere. Acta Alexandri: *Decantata itaque Missa, idem,* Fredericus, *dexteram Pontificis apprehendit, & extra Ecclesiam usque ad album caballum conduxit ipsum, & Streguam fortiter tenuit. Cum autem fraenum acciperet, & Stratoris officium vellet adimplere, Pontifex, quia iter ad mare minus videbatur prolixum, pro facto habuit, quod affectuose voluit adimplere.* Eadem prorsus observantia paulo ante eumdem Pontificem Tociaci supra Ligerim exceperant Ludovicus VII. Franciae, & Henricus Angliae Reges, *usi officio Stratoris, pedites dextra laevaque fraenum equi ipsius tenentes,* ut auctor est Robertus de Monte An. MCLXII. Ex his igitur evidenter colligitur Cinnamum hoc loco Fredericum, tacito licet nomine, carpere & sugillare, ut qui pronuper, susque & Manuelis tempestate Romano Pontifici istiusmodi praestiterat obsequium. Nec mirum aegre tulisse Graecos Schismaticos, tantam Romanis Antistitibus exhiberi reverentiam, a quibus desciverant; quod in iis expostulant non semel nostrae aetatis Haeretici, atque inprimis Simon Schardius lib. de Fide & Observantia Romanorum Pontificum in Imperatores, ubi de Frederici in Adrianum obsequiis, *An Christo,* inquit, *Hierosolyma in die Palmarum ingredienti Herodes atque Pilatus sic etiam ministravere? An Petrum Romam venientem ita Nero suus excepit?* Sed canes Lunam oblatrent, & invidiae ac malevolentiae suae aculeos in Romanam & Apostolicam Sedem contorqueant Haeretici, dummodo ei suus stet honos, & quae debetur a Christianis Principibus reverentia & veneratio, deinceps, ut olim, praebeatur:

Edit. Paris. pag. 473.

—— Sed frustra agitur vox irrita ventis,
Et peragit cursus surda Diana suos.

Hanc certe praestitit post Fredericum Otho IV. Imperator, ut auctor est Arnoldus Lubecensis lib. 7. c. 21. ubi describens ejusdem Augusti Coronationem, *Finita,* inquit, *officio Dominus Papa Imperatorem devote vocat ad convivium: quem Dominus Imperator precibus instantissime obtinet venire secum. Cum igitur ventum fuisset ad equos, Imperator non immemor Apostolicae reverentiae, quae exhibenda est ipsorum Vicario fideli & Reverendo Papae Innocentio III. strepam ipsius devote apprehendit, sicque ad locum convivii venitur.* Denique ea praestitisse officia Carolum IV. Imperatorem Urbano IV. Papae testatur Auctor vitae ejusdem Urbani. Nam cum Pontificem versus Romam praecessisset Carolus, *ipsum post sequentem expectavit in introitu urbis, ubi scilicet in porta quae est juxta Castrum Sancti Angeli, de suo equo descendens, Stratoris vicem gessit, ac usque ad Basilicam B. Petri pedester equi Papae fraenum tenens, ipsum dextravit, ac demum usque ad altare deduxit.* Denique Scriptor Anonymus vitae Manfredi Regis Siciliae ab Ughello editus, tradit eumdem Manfredum, qui tum Princeps Tarentinus, nec dum Rex erat, cum Innocentius IV. Papa Regnum Neapolitanum ex pacto ingressus esset, *ad majorem sui devotionem ad Sacrosanctam Ecclesiam ostendendam, Summo Pontifici obviam processisse usque ad Ceperanum, & Papa Regnum intrante, Stratoris ei officium exhibentem fraenum tenuisse, quousque ad pontem Gariglani transiret.* Cum haec igitur Augustorum Occidentalium, atque adeo caeterorum Principum Christianorum, in Christi Vicarios obsequia in minime controversum abierint deinceps morem, ea tamquam usu prorsus recepta & debita, in jus Saxonicum, & Ceremoniale Romanum relata sunt. Speculum Saxon. lib. 1. art. 1. *Duorum gladiorum potestatem, spiritualem scilicet & saecularem, ad defendendum suum populum Christus in sua approbavit Ecclesia, ex quibus Apostolicum spiritualem, & Romanum Imperatorem saecularem habere nemo ambigit. Ob quorum figurationem, Apostolico super equum candidum equitare constitutum est, & in ascensu ejus a Principe sella, ne decidat, tenebitur. In quo significatur, ut qui inobedientes Apostolico extiterint, a Principe ad obediendum, & e contra, cum necessitas hoc exegerit, dummodo exercitus fuerit, compellantur.* Ceremoniale Romanum lib. 1. Sect. 5. ubi de processione Pontificis & Caesaris per urbem: *Cum ad finem graduum pervenerit,* Imperator, *traditis Sceptro & Pomo uni ex suis, praevenit ad equum Pontificis, & in honorem Salvatoris Jesu Christi, cujus vices Pontifex in terris gerit, tenet stapham, quoad Pontifex equum ascenderit, & deinde arrepto equi fraeno, per aliquos passus ducit equum Pontificis.* Neque haec dumtaxat a Principibus Christianis obsequia Summis Pontificibus, sed & ipsis Episcopis & Archiepiscopis leguntur delata. Tradit quippe noster Cinnamus Renaldum Principem Antiochenum, ejusdem urbis Patriarcham, quem pessime & contra Sacerdotii dignitatem habuerat, postmodum eidem reconciliatum, equo vectum per medium civitatem duxisse, ipsumque peditem comitatum esse, sellae lorum manu tenentem. Apud Radulfum de Diceto A. MCLXX. cum Henricus Anglorum Rex, & Sanctus Thom. Cantuariensis Archiepiscopus apud Fractam vallem de pace acturi convenissent, *bisque descendissent, & bis ascendissent, bis stapham Rex tenuit Archiepiscopo.* Sed & Michael Palaeologus, postmodum Imperator, apud Pachymerem lib. 1. c. 26. cum Imperii administrationem accepisset, ut adventare Patriarcham cum electis ex Clero percepit, ἀπὸ τῆς ἄλλων αὐτοὺς ὑπαντᾷ μακρόθεν, τιμὴν τὴν μεγίστην ἀφοσιούμενος τῷ Πατριάρχῃ, καὶ παντὶ τῷ ἱερῷ πληρώματι, πεζὸς τε βαδίζων καὶ τοῖς τοῦ ἱππέως τοῦ ἱερέως χαλινοῖς κατέχων, ἕως καὶ αὐτοῖς ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων προηγούμενος καθίσῃ. Hoc itaque facto Imperatores, caeterique Principes, Ecclesiae & Christi Vicariorum sese profitebantur Clientes ac vassallos. *Strepam* enim *tenere* fuisse olim peculiare vassallorum munus docet Jus Feudale Saxonum c. 32. §. 2. *Qua die vassallus Domino strepam tenuerit in ascensu, vel in descensu equi, —— in ipsa die non tenetur coram Domino juri astare feudali.* Atque inde colligere est cur cum Joannes Comnenus Imperator Antiochiam ingressus est, *Dominus Princeps,* Raimundus Antiochenus, *Dominusque Comes,* Tripolitanus, *Stratoris officium executi sint,* ut est apud Willelmum Tyrium lib. 15. c. 3. cum paulo ante idem Princeps *fidelitatem suam Domino Imperatori manualiter exhibuisset,* uti tradit idem Scriptor lib. 15. c. ult. Fuit igitur Stratorum officium *strepam tenere,* cum Dominus equum inscenderet, priusquam vero streparum aut stapedum invaluisset usus, equum inscensuros manu erigere & allevare, ut Spartianus in Caracalla satis indicat. Inde stratores ἀναβολεῖς dicuntur veteri Scriptori apud Suidam, quam vocem postea ipsis stapedibus adscripserunt, uti pridem observatum a viris doctis. *Scansores* vocat Glossarium Latinogr. *Scansor,* κατασπαστής. Nam & eorum erat equos sternere, unde *Stratores* appellati: Glossarium Graecolat. Στρατωρ, *Strator:* & *Compositores sellae Regiae,* apud Papiam: ὑπουργοὶ τῶν Βασιλικῶν καταστρωμάτων ἵππων, οὓς δὴ Στράτορας, καλοῦσιν ἡ τάξις εἴθισται, ut ait Auctor vitae S. Theophanis Conf. N. 9. qui etsi Stratorum ἀξίωμα Βασιλικὸν, non tamen τῶν ἐν τέλει, fuisse scribit: stramenta vero ipsa, *Straturae* apud Fredegarium Scholasticum c. 38. vocantur, *Stratoria* in vita S. Benedicti Abbatis Anianae c. 6. N. 28. Eorum praeterea munus erat equos Imperatorii stabuli curare, & eos inspicere & probare qui Imperatori offerebantur, ut auctor est Ammianus lib. 29. & colligitur ex Leg. 7. Cod. de Stratoribus: eoque ipso erant sub dispositione Tribuni Stabuli, ut scribit idem Ammianus lib. 30. qui quidem Tribunus idem qui postmodum Comes Stabuli dictus est. Denique si Domini aut Principes equitarent, iis semper aderant Stratores pedites, ne eorum opera illi indigerent. Ordo Romanus de Summo Pontifice equitante: *Stratores autem laici a dextris & sinistris equi ambulant, ne alicubi titubet.* Stratoribus praeerat *Domesticus Stratorum,* de qua dignitate Theophanes pag. 325. qui postmodum Πρωτοστράτωρ appellatus: Scylitzes in Theophilo de Basilio, ἱπποκόμος ὁ πρῶτος γενόμενος, Πρωτοστράτορα τοῦτον φασί, Constantinus

pag. 474.

Porph.

Porph. in eodem Basilio cap. 3. *Πρωτοστράτορα αὐτὸ πεποίηκεν ὁ Θεόφιλος*. Ita Paulo Diacono lib. 22. Histor. Miscellæ Theophylactus dicitur *primus Imperialium Stratorum*, qui Theophani pag. 369. *Βασιλικὸς Πρωτοστράτωρ*. Illius muneri equorum Stabuli Imperatorii cura incumbebat, ut habet Cinnamus lib. 3. *ἐν τοῖς Βασιλικοῖς τὴν ἱπποκομίαν ἐφεστὼς ἦν, Πρωτοστράτορα τοῦτο καλεῖν Ῥωμαίοις τὸ ἀξίωμα*. Zonaras pag. 132. *τοῖς οἰκείοις ἱπποκόμοις ἐφίστατο Πρωτοστράτορα τοῦτον οἱ νῦν ὀνομάζουσιν ὁ ἀφελέστερος ἡ κοινή*. Hinc *Stratarium*, *Stabulum jumentorum* interpretatur Joannes de Janua, quod stabulis præessent Stratores. Itaque siquando Imperator peregre profecturus erat, equum a Comite equorum adductum, fræno prehendens, ducebat ad quartam vel quintam Palatii partem, ut est apud Codinum de Offic. cap. 5. N. 5. & Nicetam in Alexio lib. 1. N. 2. Præterea absente Magno Domestico gestabat Imperatoris ensem, ut auctor est eodem loco Codinus, quo munere potissimum fungitur apud nos Magnus Scutifer, *Le Grand Escuyer de France*, penes quem Stabuli & equorum Regis cura est: huic enim ensis Regius commendatur, si forte *Comes Stabuli* absit, penes quem esse de jure debet, ut qui militari rei præest, quemadmodum apud Græcos Magnus Domesticus. Vide Ignatium Diaconum in vita S. Nicephori Patriar. CP. N. 61. Sed & Protostratoris munus militare fuit: nam ut auctor est idem Codinus eodem cap. N. 17. erat *ἐπὶ τῶν προδρομούντων*, id est, præerat iis qui excursiones faciebant, eosque defendebat & tuebatur. Sed errat quod Protostratorem dictum putet, *ἀπὸ τὸ προηγεῖσθαι πάντας αὐτὸν τοῦ στρατοῦ*, Protostrator enim appellatur, quod Stratoribus militaribus præfectus esset: unde Nicetas in Balduino Marescalli apud nos dignitatem, qua Gothofredum Villharduinum donatum fuisse ait, Protostratoricæ apud Græcos æquiparat: dicebantur enim Stratores in exercitibus, qui Castra præibant, ut loca accommodatiora ad exercitum traducendum facerent, & postica Prætorii in Castris Imperatoris, seu Prætoris, tuebantur, ut docent Hyginus in Gromatico, non uno loco, & veteres Inscriptiones apud Gruterum. Marescallorum etiam idem munus fuit, ut est in Fleta lib. 2. cap. 4. ubi de Officio Marescalli: *Exercitu evigilato cum foratoribus vexillo explicato singulis diebus ibit in protectionem*: id est, defensor est *τῶν κουρσευόντων*. Certe constat Stratores id muneris in militia obiisse, quod domi circa Præfectos Prætorio, Proconsules, Præsides, aliosve Magistratus, quorum opera ii in mandatis perferendis aut peragendis utebantur. Horum numerus adeo magnus fuit, ut scholas conficerent, de quibus agitur in L. 1. C. de Offic. Præf. Præt. Afric. & in Chronico Casin. l. 4. c. 39. Neque vero ii diversi fuere nominis etymon cæteris *Stratoribus*, seu *Scansoribus*, quidquid dicat Jacobus Gothofredus ad *L. unic. C. Th. de Strator.* qui censet Stratores militares, & eos qui in officio Magistratuum erant, sic appellatos, quod viam sternerent Imperatoribus, Magistratibus domi militiæque, seu foras procedentibus. Nam cum Stratores, seu *ἀναβολεῖς*, in curandis Dominorum equis, in iis adducendis, & in allevandis Dominis in equos operam suam locarent, iisque equitantibus perpetuo adessent, factum postea ut qui perinde Magistratibus, tum civilibus, tum militaribus, aderant, quo eorum jussa peragerent, *Stratores* etiam appellarentur. Unde non desunt qui eosdem esse cum Mandatoribus putant, qui jussa Officiorum exequebantur, eorumque mandata expedite deferebant. Ita Phocas, qui Strator Prisci Patricii fuisse dicitur ab Adrevaldo lib. 1. de Mirac. S. Bened. c. 10. Aimoino lib. 4. cap. 3. & aliis, *ἐντολοκαρίου* munus obiisse narratur a Theophane, id est, *Mandatoris*. Nam *Μανδάτορες* dicuntur in Gloss. Basilic. & in Lexico Cyrilli, *οἱ τὰ μανδάτα ἀπὸ τῶν ἀρχόντων πρὸς τοὺς στρατιώτας ἄλλους διακομίζοντες*, quæ totidem verbis habentur apud Leonem in Tactic. c. 4. §. 16. Gloss. Græco-Lat. *Ἐντολεάριος*, *Mandator*. Ipsa vero mandata *ἐντολικά* dicta apud Luitprandum in Legat. sic enim legendum, pro *ἐντολὰς*, quod non advertit Meursius; *Entelma*, vocabulo mixolatinogræco, in veteri Charta Longobardica apud Ughellum in Archiepisc. Benevent. N. 44. Tom. 8. Ital. Sacræ; & in Regesto Petri Diaconi Casin. apud Angelum a Nuce, *Entilmata* apud Leon. Ostiens. lib. 1. cap. 51. Idem denique munus obibant quod *Statores*, sic dicti quod starent ad jussa parati, *παραμένοντες στρατιῶται*, in Glossis Basilic. Unde Cujacius Stratores cum Statoribus confundit, quod improbat Salmasius ad Wlcatium Gallicanum. Statorum etiam meminit Monachus Sangallensis l. 2. c. 15. Stratorum vero militarium Otho Frisingensis l. 2. de Gest. Frider. c. 18. *Nec prætereundum erit de cujusdam prærupta audaciæ Stratoris virtute, qui dum tædio longæ obsidionis affectus, cæteris assiliendi arcem exemplum dare vellet, gladio tantum & clypeo, parvoque, ut id genus hominum solet, securi, qua sellæ ab eis alligatæ portantur, aggerem — aggreditur*. Ab illo hausit Guntherus lib. 2. Ligur.

Strator erat de plebe quidem, neque nomine multum
Vulgato, modica in Castris mercede merebat.

Atque adeo *de plebe*, ut cum Fridericus ob præclare gesta Militari cingulo cohonestandum decrevisset, ille se *plebejum esse dixerit, in eodemque ordine velle remanere*. Stratorum militarium mentio est in Synopsi Basilic. lib. 6. Ecl. 32. & apud Leonem in Tact. c. 14. §. 18. qui igitur Stratoribus militaribus præerat, dictus est *Protostrator*, nostris *Marescallus*. Nam Marescallorum est exercitui locum idoneum & castris providere. Ita *Stratorem*, qui aliis est *Marescallus*, appellat Ordericus Vitalis l. 11. pag. 823. *Robertum autem de Monteforti honorifice suscepit, & — quia Strator Normannici exercitus hæreditario jure fuerat, inter præcipuos sublimavit*: qua voce Marescalli hæreditarii Normanniæ dignitatem innuit. Recensentur porro *Stratores* inter Francorum nostrorum Officia, seu Officiales, uti vulgo vocantur, in Lege Salica Tit. 11. §. 6. Habebant etiam Reges Longobardi suos Stratores, ut auctor est Erchembertus in Hist. Langob. c. 15. & Paul. Warnefridus l. 2. c. 9. 27. l. 6. c. 6. Reges item Anglici, ut est apud Simeonem Dunelm. & Bromptonum An. MLII. Sed de Stratoribus copiose egerunt Salmasius & Jacobus Gothofredus locis laudatis.

Ἀλλ' οὐ τοῦτον ἔχει) Non Græcorum dumtaxat de arrepta a Summis Pontificibus in Imperatores Occidentis auctoritate fuit querela: nam passim illius ævi Scriptores Germanici, qui suis favebant Augustis, hanc instituunt: præsertim vero Gervasius Tilsebeiensis Marescallus Regni Arelatensis, in eo opere quod inscripsit, *Otia Imperialia*, & Othoni IV. Imperatori dicavit. Sic autem ille in Præfat. ad eumdem Othonem: *Constantini gestis si memoramus, collata legitur potestas in partes Occidentales tantum Silvestro, Orientalis regio facta est caput Imperii: licetque a Vicario Christi Petro Imperator ejusque Successoribus Jus Regis in Occidente constituisset, diademate cesso, non tamen Imperii nomen, vel Imperium ipsum transire voluit Imperator in Silvestrum, quod sibi ac Successoribus suis conservavit intactum, sola sede mutata, non dignitate. Unde primus Carolus Magnus a Græcorum ditione legitur recessisse, monitu Gregorii junioris Papæ, ut infra cap. de Imperio. Quis ergo major in terrenis, qui dat, aut qui accipit? Profecto qui dat auctor est honoris quem dat, non qui accipit. Deus auctor Imperii, & Imperator auctor Papalis triumphi: Pontifex animarum caput est post Christum, Imperator corporum Dominus post Deum. Quinimo per Deum, a quo jus Regis est institutum*, &c. Idem Decisione, seu parte illius libri secunda: *Anno igitur Domini* DCCCI. *cum apud Græcos nomen Imperatoris vacaret, & fœminis cessisset imperandi dominatio, Carolus Romæ oratam faciens, accepit a Leone PP. & universo Populo Romano Decretum, ut Carolus nomen Imperatoris indueret & Augusti, eo quod Imperatores in Romana Urbe sedem pridem habuissent, qui & Augusti vocabantur. In propria Christi Nativitatis Solennitate Carolus cum consecratione nomen Augusti, Imperiumque a Papa Leone suscepit. Ex hoc igitur tempore Gre-*

Edit. Paris. pag. 475.

pag. 478.

Pag. 200.

Ad Joann. Cinn. Notæ. X

corum Imperio apud Occidentem evanescente, nomen Edit. Paris. pag. 477. *redit Imperatoris ad quasdam partes Occidentis, ex quo quædam Romani Imperii facta est confusio, dum duobus nomen unum tenentibus, divisio minuit potestatem: & sicut a solo Deo Græcorum pendet Imperium, ita a Sede Romana Occidentis asserit pendere Imperium. Ecce tamen nova & insitata commutatione facit, ut Papa solus insignia ferat Imperialia, & Imperator Romanus nomen Imperiale tenuit sub vulgaribus aliorum Regum insignibus. Papa Dominum Urbis, ac Imperialis Sedis, se monstrat, & Imperator sub nomine Dominationis* PAPÆ MINISTER *dicitur, & in temporalibus Apostolorum executor: hic ille Vicarius Christi, & Apostolorum Successor vocatur. Ecce quam infelix Urbis permutatio, quæ sub unitate, ut dicit Papa, domini, duobus servire dicatur, uni ex Corona, alteri ex potentia. Verum in hoc antiquæ nobilitatis recordatur efferitatem, quod utriusque Domini Roma utrumque Dominum nominat, cum pro suæ voluntatis arbitrio ipsa utrique dominetur, utrique molesta, utrique cervicosa, neutrum fugit, & utrumque parvi pendit. Apud Principes Alemanniæ Imperatoris est Electio, apud Papam Electi Confirmatio & Consecratio, & nova discretione Imperator nominatur ut Dominus, consecratur ut non Dominus: nempe Imperialia non accipit insignia, quæ sibi soli Papa collata conservat, & ad Altare modicum in dextro latere Basilicæ Sancti Petri consecratur a solo Papa, cum e diverso Papa Imperatoris insignia teneat, & ad Altare tantum Sancti Petri inunctionem suscipiat. Sane Constantinopolitanus Imperator, sede mutata, non dignitate, suo jure non Papali beneficio, Imperialia gestat Insignia; & velut profusæ largitionis donator, donatarium suum Summum Pontificem non evocat in adjutorium, domi habens suæ dignitatis plenitudinem. Verum de hoc querelam facere potest adversus beneficiatum, quod cum ex Constantini beneficio immensam receperit cum singulari honore donationem, Principi soli debitam non debuit usurpare, ut alii conferret, Augusti appellationem. Et nisi os viderer in Cælum ponere, constanter dicerem, aut Imperium Romam non posse cujusvis Imperatoris largitione exuere, aut si potuit vis Imperii in Pontificem mutare, non potuit in donatoris præjudicium donatarios Augusti nomen, quod ipse non habuit, alii conferre. Porro quiescente contentione, tuus videtur Deus, o Princeps sacratissime, veteris Imperialis dignitatis plenitudinem conflasse, dum ex genere undas Imperiali, duplicis electionis & Papalis confirmationis stolam meruisti, dignoque Dei judicio restitutus in Regnum, sub ejus acquisitione pugnando diu vacillaveras, & hostem, sive tuo consilio, ex alieno dolo, prostratum vidisti, & ad antiquæ celsitudinis reintegrationem Monarchiam Constantinopolitani vindicabis, vita comite, Imperii, quod ex propinquitate tuæ debetur Augustæ. Precor itaque, Christianissime Imperator, ut cum tuo Consecratore nullam habeas controversiam, sed velut boni patris prudens filius, converte gladium ad gentes quæ te non noverunt, & sicut ex Sanctissimi Innocentii PP. III. duplici gratia ultimum Imperatoris nomen obtinuisti, sic per bonam innocentiam tuam, & ejus gratiam, Imperium novum & a Deo sub Constantino firmatum obtineas, & gaudium tuum impleatur, dum nihil erit, quod tibi deesse possit ad gloriam Imperialem, hinc nomine tibi Augustali dato, illinc insignibus Imperialibus, quæ non habes, obventuris, & utrobique donationis augmento crescente.* Huc etiam spectant, quæ habet idem Tilleberiensis, alio loco: *Carolus autem pro Republica pugnans nomen in ultimis suæ vitæ terminis assumpsit Imperii, ut qui Romani defensor erat Imperii, quinimo Cælestis Regni patronus, pro tantis meritis, & inter homines Augusti nomen acciperet, & inter cælestes aulicos Miles Christi fortissimus prædicaretur. Extunc ergo apud Latinos est terminata Græcorum potentia, Romaque accepit nomen amissum, non dominium. Modico tamen contenta termino, non Caput Orbis, ut assolet, sed umbra vetusti capitis dici potest, quæ sic ab omni potentia evacuatur, quod quæ fræna totius Orbis tenuerat, nunc sua muralia cohi-* pag. 478. *bere non sufficit, nullique plus infesta, quam suo Imperatori, dum duos habere Dominos contendit, inter Pontificium posita & Imperium, alterum excludit, alterum contemnit. Quid plura? Hoc efficacissimum excidii Romani fuit argumentum, quod de Imperio mutatur in Pontificium. Sic enim Regnum Judæorum a Deo firmatum sub Regibus, lapsus sui vaticinium habuit, statim ut transivit ad Pontifices; sic Roma, cum exuit Principem, cineres suos respuere jussa est: dum enim non habet justitiam vetustas, & instantia judicatur morientis.* Hæc licet prolixiora, quia hic egregius Scriptor, qui asservatur in Bibliotheca Thuana, necdum est editus, hoc loco inserere operæpretium visum est.

Βίβλῳ) Vide Not. ad Alexiadis pag. 228.

Τῷ ἰδαφίῳ) Quid si γραφίῳ? Græcis & Latinis Scriptoribus *Graphium*, & γραφεῖον dicitur stylus ferreus ab una parte acutus, qua exarabantur in cera litteræ: ab altera parte planus, qua inducebatur quod perperam erat exaratum, & rursus complanabatur. Symphosius in Ænigmate, cujus lemma est *Graphius*: *De summo planus, sed non ego planus in imo.*

Κοθοίρου δίκην) Vide Diogen. Centur. 4. N. 72. & Mich. Apostol. Cent. 9. N. 29.

Πηγχίτζι) Forte Urbs quæ *Posega* dicitur, Episcopatu insignis, in Sclavonia Saviana. Pag. 102.

Ἀδελφιδοῦς Στεφάνου) An Uladislai Regis filius? Pag. 102. Certe de Uladislai Stephani fratris connubio silent Scriptores. Sed nec simile videtur vero, filium Uladislai, cujus nuptias, si quas iniit, post Stephani fratris cum Maria Comnena connubium factas constat, ipsum Stephanum vultu & ore adeo expressisse, qui ætate multo inferior erat. Malim igitur per ἀδελφιδοῦν, quempiam alium e stirpe Regia Stephani Senioris consanguineum intellexisse Cinnamum, quisquis ille fuerit.

Μιχαὴλ Γαβρᾶς) Nicetas lib. 4. N. 3. Vide Stemma Comnen.

Προκοπίου τοῦ Μάρτυρος) An Procopii Martyris, Pag. 115. cujus festum agunt Græci ac Latini 8. Id. Julii? At cum is sub Diocletiano Cæsareæ in Palæstina martyrium pertulerit, quando illius corpus Naissum translatum inde fuerit, nemo, opinor, tradidit. Ædis Divo isti dicatæ in Peloponneso, ut videtur, meminit Auctor Vitæ S. Lucæ junioris cap. 5. N. 37. Extitit alia præterea Ædes D. Procopii Constantinopoli, quam renovavit Zeno Isaurus, ut est in Chronico Alexandrino, ac deinde Antonina Belisarii uxor, apud Scriptorem Chronici CPol. Agit etiam de hocce Templo Svidas.

Τοῦ Μάρτυρος Δημητρίου ναὸν) Quod hic habetur Templum D. Demetrii, videtur illud esse, a quo oppidum D. Demetrii ad Savum amnem situm nomen accepit, hodie *S. Demeter* dictum, haud procul ab antiquo Sirmio. Quod vero Templum illud in Sirmio extare ait Cinnamus, id accipiendum puto pro Sirmiensi agro: Nam Σίρμιον non semel ia dicitur eidem Scriptori. Oppidi vero S. Demetrii meminit Bonfinius Dec. 5. lib. 4. extremo.

Ἀδελφοῦ Στεφάνου) Jam modo percipimus quis fuerit Stephanus, cujus filius fuisse dicitur Livo, seu Leo, primus Armeniæ Rex, in Bulla Aurea, seu Diplomate Anni MCCX. quod Manosci in Provincia apud Hierosolymitanos Equites asservatur, in quo, *Leo filius Domini Stephani bonæ memoriæ Dei & imperii Romani gratia Rex Armeniæ* dicitur. Hinc etiam patet Leonis ipsius Milonem, qui Toroso fratri in Armeniæ Principatum successit, avunculum recte appellari ab Innocentio III. PP. lib. 2. Epist. pag. 536. Proindeque a Scriptorum plerisque, Vincentio Bellovacensi, Sanuto, Hovedeno, Bromptono, atque adeo accurato alias Familiarum Ultramarinarum Scriptore, Rupini Fratrem fuisse pag. 479. Leonem perperam referri. Nec obstat quod Leo Rupinum, Rupini ex filia nepotem, passim nepotem simpliciter vocat. Quippe vocem hanc pro consanguinei filio crebrius usurpari apud Auctores constat, qua etiamnum Armorici nostri eadem notione passim utuntur. De Andronico Euphorbeno, consulendum Stemma Comnenicum.

Τὸ Ῥωμαίων Αὐτοκράτορα) Vetus est & decantata illa quæstio & controversia, Romanorumne Imperatorum fuerit Summos Pontifices Romæ creare, vel certe an ii absque Imperatorum eligerentur consenso, de qua multa viri docti hactenus, atque imprimis Jacobus Pamelius ad Epist. 52. S. Cypriani, Angelus a Nuce ad Leon. Ost. lib. 3. cap. 21. 50. Bellarminus, Baronius, & alii erudite & copiose disseruerunt.

Ὅτι μὴ Βασιλεῖς) Et sane stante gravissimo illo quod Ecclesiam divexavit diu Schismate, Manuel magnum inde sibi volens comparare emolumentum, Alexandrum II. PP. variis officiis sibi conciliare studuit, quo sibi soli Imperatorium titulum assereret, promisso etiam non modico auxilio, & duarum Ecclesiarum proposita unione: quod olim avus Manuelis Alexius a Paschali II. PP. obtinere etiam annixus fuerat, cum ab Henrico V. Imperatore pressius ille urgeretur, ut auctor est Petrus Diac. lib. 4. Chron. Cas. cap. 46. Acta Alexandri A. MCLXVI. *Per idem tempus Emanuel magnus & excelsus Constantinopoleos Imperator, sciens molestias & gravamina quæ prædictus Fredericus venerando Episcopo Alexandro contra Deum & omnem justitiam minabatur inferre, misit ad Urbem Romam Jordanum Imperii sui Sebastum, filiumque Roberti Capuani Principis, ad subventionem & servitium ejusdem Pontificis. Veniens autem idem Sebastus, humiliter se inclinavit eidem Pontifici, & oblatis ad pedes ejus magnis & pretiosis muneribus, omnia quæ habebat in mandatis diligenter exposuit. Et inter cætera unum continebatur*, &c. *Asseruit enim quod idem Imperator Ecclesiam suam unire volebat*, &c. *Nihilominus petebat, ut quia occasio justa, & tempus opportunum & acceptabile se obtulerat, Romani corona Imperii a Sede Apostolica redderetur, quoniam non ad Frederici Alemanni, sed ad jus suum assereret pertinere. Ad quod opus faciendum, tantas auri argentique opes & fortium virorum potentiam se largiturum firmiter spondebat, quod non solum Romam, sed etiam totam Italiam ad Ecclesiæ servitium, & restituendam sibi Ecclesiæ coronam, absque dubio sufficere poterat. Quod verbum licet nimis difficile videretur ei, & multa deliberatione opus habere, utile tamen visum est, ut paulisper habito cum fratribus suis consilio, Episcopum Ostiensem, & Cardinalem SS. Joannis & Pauli pro causa ipsa tractanda e latere suo cum prædicto Sebasto ad ejusdem Imperatoris præsentiam destinaret*. Id etiam postea tentavit Manuel A. MCLXX. ut ex Actis ejusdem Pontificis colligitur apud Baronium. Vide infra pag. 558. 559.

Pag. 105. *Ἰερωσθλάβον*) Hieroslaum Uladimeri in Galitzæ Principatu successorem. Vide supra pag. 51. Excepit ille Andronicum Comnenum e carcere Manuelis profugum. Eadem fere quæ Cinnamus habet de Andronici fuga Nicetas lib. 4. N. 1.

Pag. 106. *Πρὸς Παππίαν*) Pappiæ, seu Papiæ Officium erat Palatii custodia sub Curopalata scilicet, cujus præcipua erat illius cura, ut ex Constantino Manasse discere est:

Πρὸς τὸν οἴκων φύλακα τὸν ἐν τοῖς ἀνακτόροις,
Παππίαν λέγομεν αὐτὸν κατὰ Ῥωμαίων γλῶτταν.

Unde apud Cedrenum, *Παππίας τοῦ Παλατίου*, in Leone Copronymi F. & Leonem Grammaticum in Leone Armenio, & Michaele Theophili F. pag.
Edit. Parif. pag. 480. 447. 469. *Custos Palatii, Papias, & Ostiarius*, in 8. *Synodo Act.* 5. nuncupatur. Proindeque non modo habitabat in ipso Palatio, uti observare est ex Scylitze in Michaele Rhangabe pag. 492. & 495. sed & penes Papiam reorum, qui in Palatii carceribus detinebantur, cura præsertim erat, quod hoc loco plus satis innuit Cinnamus, ut & Zonaras in Michaele Balbo. Fuit sane simile *Gavarretorum* Officium in aula Regum Siciliæ sub Normannis, penes quos, non cura dumtaxat & custodia Palatii sub Castellano incumbebat, sed & eos, qui per diversos Palatii carceres tenebantur inclusi, frequenter inspicere, eorumque statum mitius, asperiusve, prout ei visum erat, commutare, & prout vellet custodes singulis designare carceribus, ut auctor est Hugo Falcandus. Gavarretorum meminit etiam Richardus de S. Germano MCCLXII. De Magni Papiæ Officio plura habet Meursius, cujus dignitatis, quam simili, quæ fuit olim in Regum nostrorum Palatio, comparare est, quamque etiamnum *Concierge du Palais* vocant, mentio est præterea apud Pachymerem lib. 5. cap. 5. Cantacuzenum lib. 1. cap. 26. 52. lib. 2. cap. 22. 27. & Nicephorum Gregoram lib. 8.

Παρὰ Περεμισθλάβον) Varios Russiæ, seu Moscoviæ, quam Tauroscytharum regionem vocat, Principes recenset Cinnamus, atque in his Uladimerum & Jaroslaum Galitzæ, quæ Provincia est Russiæ minoris, Toparchas: præterea Primislaum qui cum uxore & liberis ad Manuelem transiit, a quo regione ad Istrum sita donatus est. Atque hi quidem omnes Jaroslai, qui solus Russiæ Principatum obtinuit, filii videntur fuisse, aut ex filiis nepotes, qui ditionibus suis non contenti, dum alii alios invadunt, mutuis sese confecere vulneribus.

Κίαμα) Forte *Κιοβία*, aut Κιάβα, KioWia, Russiæ olim Metropolis, ad Borysthenem, *Κιαβα* dicta Constantino de Adm. Imp. cap. 9. cujus amplitudo describitur & prædicatur a Ditmaro lib. 7. extremo, Adamo Bremensi cap. 66. Mathia Michoviensi lib. 2. cap. 18. Alex. Gagnino, & al. Perperam *Chios*, pro *Chiof*, dici in vita S. Mariani Abbat. Ratispon. capit. 4. observat Bolandus 9. Febr. Pag. 107.

Ἑρρῖκος) Henricus Austriæ Dux. Vide infra ad pag. 152.

Βαλδουίνου) Extincto Balduino III. Regi Hierosolymitano successit ejus frater Amalricus Comes Joppensis: qui diremptis Apostolicæ Sedis auctoritate cum Agnete, Joscelini Edessani Comitis filia, nuptiis, Mariam Comnenam, Joannis Comneni Protosebasti filiam, Andronici Sebastocratoris, Manuelis fratris, neptem duxit circa A. MCLXVII. uti narrant Tyrius lib. 20. cap. 1. & 24. Robertus de Monte hoc A.

Περὶ Ἀντιοχείας) Boemundo III. adhuc impubere, & Renaldo Principe a Saracenis capto, Antiocheni Balduinum III. in Urbis & Principatus Defensorem assumpserant, contra invalescentes Saracenos, viribus nostrorum tot cladibus accisis.

Ζευγμίνῳ) Vide Nicetam lib. 4. N. 3. Pag. 108.

Σκευαστῷ πυρὶ) Igni Græco, qui nostris, *feu d'artifice* dicitur, *ἐσκευασμένον πῦρ* Leoni in Tact. cap. 19. N. 6.

Δηλητηρίῳ) Veneno interiisse Stephanum Seniorem scribit etiam Nicetas, Thwroczius in oppido Zemlen obiisse tradit A. Dom. MCLXXIII. Id. Apr. Fer. 5. & Albæ sepultum.

Σποδόν τινα κατασείουσα) Pulverem dispergere forte pertinuit ad *τεφρομαντείαν*, seu *σποδομαντείαν*, de qua Delrius lib. 4. Disquis. Magicar. Quæstion. 7. Sect. 1. nam mulier illa magicis incantationibus obsidentes irretire conabatur. Nec scio an etiam eo spectet caput 27. Additionis 2. ad Capit. Caroli M. lib. 4. *De homicidiis factis anno præsenti inter vulgares homines, quasi propter pulverem mortalem*. Ubi *propter* idem valet ac *per*, ita ut *homicidia facta per pulverem mortalem*, seu per *τεφρομαντείαν* intelligatur. Sed cujusmodi eæ fuerint incantationes ea ætate per pulverem, haud constat: nam quæ scribit Delrius, huic loco minime conveniunt. Quid si mulier ista pulverem pedibus in hostes excutiebat, in eorum contemptum? Pulveris enim excussio, contemptus, seu potius abdicationis & excommunicationis argumentum fuit ex iis quæ habentur. Matth. 10. & Marc. 6. Guillelmus Abbas S. Theodor. in vita S. Bernar. lib. 2. cap. 8. *Hic* (Eugenius IV. PP.) *seditione orta in populo, pulverem pedum in litigantes excussit, & relictis eis, in Franciam venit*. Ita Pag. 110. pag. 481.

Humbertus Episcopus Silvæ Candidæ Cardinalis, & alii Ecclesiæ Romanæ Archiepiscopi, cum imperante Constantino Monomacho CPoli in Ecclesia S. Sophiæ sententiam excommunicationis in Michaelem Patriarcham & ejus sequaces super Altari posuissent præsente Clero & populo, *inde mox egressi, etiam pulverem pedum suorum excussere, in testimonium illis dictum Evangelii proclamantes, Videat Deus, & judicet*. Vide Pachym. lib. 2. cap. 17.

Ψιθυρισμοι) Vox magicis incantationibus propria. *Venefici, qui magicis susurris, seu carminibus homines occidant*, §. 5. Inst. de Public. judic. Julianus Antecessor Const. 107. §. 3. *Si venenis, aut susurris magicis vitæ eorum insidiarentur*. *Zoroastræi susurri*, apud Prudentium adversus Judæos: *Magicum Susurramen*, apud Apulejum Metam. lib. 1. Lex 9. C. Theod. de Indulg. crimin. *Qui noxiis quæsitu graminibus, & diris immurmurata secretis mentis & corporis venena composuit*. Actu S. Thyrsi cap. 5. N. 29. *Aliis circa membra eorum carmina, incantamentaque murmurantibus*. Porro quid simile narratur a Raimundo de Agiles in Hist. Hierol. pag. 178. *Dum duæ mulieres petrarium unam de nostris fascinare vellent, lapis viriliter excussus, mulieres carminantes cum tribus pueris allisit*.

Pag. 132. Ἀνδρονίκῳ) Euphorbeno, cujus supra meminit pag. 132.

Εἶναι ἀντὶ ἐκφέροντα) Ita Lachanas, occupato Regni Bulgarici Diademate, Mariæ Constantini Regis viduæ, & se in conjugem, & Regnum in dotem offerenti, respondit, ridicule offerri, quod majori ex parte jam teneret: [illegible] Pachym. lib. 6. cap. 7.

Pag. 133. Δαλματίαν) Dalmatia maritima, quam & Croatiam Albam vocarunt, Reges suos seu Toparchas agnovit, longe diversos a Servianis Principibus, quorum Regia fuit Salona, Diocletiani Augusti natalibus illustris. Atque ut omittam cæteros qui hisce Provinciis imperitarunt, in præsens, quod ad rem nostram spectat, arbitror adnotandum, Zolomirum, seu Zuilimirum, cujus meminit Gregorius VII. Papa, uti a nobis ad Alexiadem observatum, Croatiæ & Dalmatiæ Regem sese inscripsisse, qui ducta in uxorem Belæ I. Hungariæ Regis filia, Geizæ II & Uladislai Regum sorore, cum nulla ex ea superesset proles, moriens Regnum conjugi reliquit. Illa Provincias, quas Uladislai fratris auxiliis contra hostes tutata erat, eidem hæreditario jure testamento assignavit. Atque inde Ungarici Reges Dalmatiæ & Croatiæ Dominos identidem sese appellarunt, & easdem possederunt Provincias, non tamen absque controversia. Quippe Veneti, jam ante Zuilimirum, jus in pleraque Dalmatiæ Maritimæ Urbes sibi vindicabant, quas sub Petro Urseolo Duce Servianis abstulerant Principibus. Neque dubium est quin Manuel, qui eo ævo

Edit. Paris. pag. 482. cum Venetis simultates, etsi occultas, exercebat, Belæ, seu Alexii, cui filiam Mariam desponderat, jura, ut qui esset Hungaricæ stirpis Princeps, ad bellum inferendum prætenderit. Nisi quod vult Cinnamus, Belæ ipsi in hæreditatis sortem, seu a patre, vel, ut probabilius est, a fratre, assignatam fuerit Dalmatia, quam idem Princeps, Hungariæ posthæc Rex factus, Amalrico filio primogenito perinde concessit: Agunt etiam de hoc Manuelis in Dalmatia cum Venetis bello Thomas Archidiaconus in Hist. Salonitana cap. 20. 21. Sabellicus & Bonfinius. Consule Familias nostras Dalmaticas.

Τὸ Κατζικίων ἔθνος) *Catzici* forte, de quibus Thomas Archid. cap. 22. qui *Cacicli*, in veteri Diplomate dicuntur apud Jo. Lucium lib. 3. Hist. Dalmatic. cap. 10. pag. 132. Fuerunt autem Gaceti, sive Casicli, una e 12. Tribubus Croatorum. Vide eumdem Lucium lib. 4. cap. 4. 6.

Σκαρδῶν) Vulgo *Scardona*.

Ὀστροβίτζα) Quæ hodie *Ostrovitza*.

Ἡ Δαλματικὸς, &c.) Vide Constant. Porph. & eumdem Tho. Archidiac. in Hist. Salon. cap. 4.

Βασιλίδι δὲ Ἀνδρονίκου) Nicetas lib. 4. N. 4. & 5. Pag. 114.
Will. Tyrus lib. 20. capite 1. Vide Stemma Comnenicum.

Τὸ παρ' ὑμῖν ἐκκλησίας) Matthæus Monachus in Quæst. matrimonial. lib. 8. Juris Græco-Rom. pag. 482. ad quintum usque gradum prohibitas fuisse apud Græcos ob affinitatem nuptias scribit: [illegible] Vide Pachymerem lib. 6. cap. 6.

Ἡ τῆς Δαλματίας) Id etiam habet Nicetas lib. 7. cap. 5. Vide præterea Leonem Allat. de Eccl. Occid. & Orient. perpet. cons. l. 2. cap. 12. N. 4.

Οὐκ ἐμοῦ, Βασιλεῖον) Gaudentius Brixiensis Episcopus in Responsione ad Paulum Diac. de eo quod Dominus Jesus dixit Apostolis: *Quia Pater major me est: Duplex est in Christo substantia, una propria, alia nostra, jam sua: id est una Dei, alia hominis. Filius enim Dei, ex quo eum illibata Virgo peperit de Spiritu Sancto conceptum, atque hoc genere nascendi Verbum Caro factum est, & habitavit in nobis, idem cœpit esse Filius Hominis, qui in principio erat apud Patrem Filius Dei, utique Deus Verbum*, &c. Ferrandus Carthagin. Diac. Epist. ad Anatolium: *Si quis iterum requirat, Pater major me est, utrum vox ista secundum divinitatem prolata sit, an secundum humanitatem, fiducialiter respondeo secundum humanitatem, non secundum divinitatem*. Idacius Clarus adversus Varimadum: *Filius minor est Patre in adsumpti hominis forma, æqualis vero Patri est in Deitatis naturæ substantia*. Ita passim Sancti Patres. Vide Sedulium lib. 1. Paschal. operis cap. 22. Hac responsione Arrium & illius sequaces, qui eo argumento adversus Catholicos uti solebant, ut testatur Socrates lib. 1. cap. 6. semper jugularunt Sancti Patres. S. Augustinus in Enchiridio cap. 35. *In quantum Deus est, ipse & Pater unum sunt: in quantum autem homo, Pater major est illo*. Arnobius Junior in conflictu cum Serapione lib. 2. *In eo forma, in qua Filius Patris est sine Matre, ipse & Pater unum sunt: in ea vero forma, in qua Filius Matris est sine Patre, Patre minor est. Naturam enim servilem assumpsit, in qua non solum Deo Patre minor esset, sed & Matre tantum minor esset, quantum Matris Virginis annositas extitisset*. Vigilius Episcop. Tridentinus: *Si ergo secundum Professionis tuæ (Arrii) sententiam, aliquanta divinitati, nonnulla vero humanitati adscribenda sunt, cur non hoc quod ait, Pater major me est, humanitati, & quod ait, Ego & Pater unum sumus, Divinitati reputamus?*

Κάν τι δογματίζειν) Perspicax Manuelis & acutum ingenium, eloquentiam, & in rebus Theologicis eruditionem commendat pariter Nicetas. Pag. 125.

Εὐθύμιος) Interfuit Euthymius ille Novarum Patrarum Episcopus Synodo, quæ A. Ch. MCLXVI. celebrata fuit contra Demetrium Lampenum. Vide eumdem Allatium. pag. 483.

Αὐθαιρέτως) Editio Tolliana præfert αὐθαιρέτως. An legendum ἀντιφέρω? est enim ἀντίκειμαι Hesychio, ἐναντιοῦμαι, an vero αὐθαιρέτως, quam vocem idem Hesychius [illegible], &c. interpretatur? Sed hic notio ista non omnino quadrat. Mallem igitur ἀντιφέρω reponere, hancque periodum sic interpretari *Ego autem injuria affici haud ægre patior, ne actione simili veræ rectæque doctrinæ officere videar*. Pag. 126.

Καὶ τίκτει παῖδα) Natus est Alexius Manuelis F. A. MCLXVII. si Alberico fides, vel potius 10. die Sept. A. MCLXX. ut est apud Codinum de Orig. CP. Vide Stemma Comnen. Pag. 127.

Διονύσιον ἄρχοντα) Dionysii meminit Nicetas non semel, dum bella Hungarica exequitur. Sed de illo silent Hungarici Scriptores.

Ὁ γὰρ τοῦ Βρανᾶ) Vide Nicetam lib. 4. N. 3.

Μὴ τὸν Βασιλέως κεφαλὴν) Auctor est Xiphilinus Romanum Senatum, post Sejani cædem, decrevisse, ut nulla fierent deinceps juramenta, nisi ea Imperatoris nomine conciperentur: [illegible] Hinc crebræ illæ sacramentorum formulæ, *per Fortu-*

nam, per Genium, per Salutem Principis. Elogium S. Panteleemonis:

Μὰ τῆς Θεοῦ βίκτοι τῆς σωτηρία.

Quæ sic vertit Federicus Morellus:

Vir optime, almam per salutem Principum.

Gregorius in vita S. Basilii Junioris N. 4. *Νὴ τὴν ὑγείαν τῆς Βασιλέως. Per Imperatoris caput* etiam jurabant Christiani. Synod. Chalcedon. Can. 30. *τὸ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Βασιλέως, ὃ εἰς τὴν αὐτῶν σωτηρίαν ὀμόσαι τινά.* Palladius in Hist. Lausiaca cap. 2. de S. Potamiana: *ἰδοὺ ὁμόσας φονόν, οἰκοῖα, τὸν κεφαλὴν τοῦ Βασιλέως αὐτὸν οἰ φοβῇ*, &c. Vegetius lib. 3. cap. 5. de Tironibus: *jurant autem per Deum -- & per Majestatem Imperatoris, quæ secundum Deum generi humano diligenda est & colenda.* Sed de ejusmodi formulis consulendi Seldenus ad Marmora Arundel. pag. 147. & Hansen. de Jurejur. vet. c. 23.

Οἱ τῆς ἐξ Ἰταλίας) Vetus ea fuit, & fere constans opinio, Blachos, seu Ulachos, a Romanis genus duxisse, & a nescio quo ejusdem gentis Flacco sumpsisse originem & appellationem. Pius II. PP. de Valachis: *postremo Romanis armis subacti ac deleti sunt, & Colonia Romanorum, quæ Duces coerceret, eo deducta Duce quodam Flacco, a quo Flaccia nuncupata. Exin longo temporis tractu corrupto, ut fit, vocabulo, Valachia dicta, & pro Flacciis, Valachi appellati.* Sed licet hanc de Valachorum origine sententiam, ut fabulis innixam respuat, damnetque Leunclavius, illud tamen in confesso esse debet, non extremis duntaxat natam seculis, sed jam Manuele ipso imperante invaluisse. Quod præter Cinnamum, docet satis superque Innocentius III. Papa lib. 2. Epistol. dum Joannitio Bulgarorum & Ulachorum Regi de stirpis origine quodammodo adblanditur: *Nos autem*, inquit, *audito quod de nobili Urbis Romæ prosapia progenitores tui originem traxerint, & tu ab eis & sanguinis generositatem contraxeris, & sinceræ devotionis affectum, quem ad Apostolicam Sedem geris, quasi hæreditario jure, jampridem te proposuimus litteris & nunciis visitare.* Quæ quidem Pontificis verba, non ad solius duntaxat Joannitii, verum ad totius Ulachorum generis originem referenda alibi docuimus. Sed & Georgius a Reychersdoff Transylvanus in Chorographia Moldaviæ annotat astipulari huic opinioni Romanum sermonem, qui adhuc in ea gente perdurat, licet adeo ex omni
Edit. Paris. pag. 484. parte corruptum, ut vix ab homine Romano intelligatur. Sed de Ulachis, seu Ulahis copiose & erudite egit Joannes Lucius libro 6. de Regno Dalmat. & Croatiæ cap. 5.

Pag. 159. *Ἐρρίκος*) Henricus, cognomento *Jasammergot*, primus Austriæ Dux Leopoldi Marchionis filius, Leopoldi Marchionis frater & successor, primis nuptiis uxorem duxerat Gertrudem Lotharii Imp. filiam A. MCXLII. ut est in Chronica Australi, qua extincta alteram sibi adscivit conjugem Theodoram Comnenam, Isaacii Cyprii Tyranni sororem, uti fusius a nobis in Stemmate Comnenico indicatum, ante A. MCLVI. quo Fredericus Imperator Austriacum Marchionatum erexit in Ducatum, quod ex Sterone discimus, qui Theodoræ mortem in A. MCLXXXV. conjicit. De Henrici Legatione silent, ni fallor, Scriptores Germanici, quæ præcessisse videtur aliam ab Henrico Leone Saxoniæ Duce obitam, quam mox Cinnamus commemorat, si non annis, saltem aliquot mensibus. Ab ea enim reducem Austriacum colligimus ex Arnoldo Lubecense lib. 2. cap. 3. cum Saxonicus suam init. Nec enim una ambos Duces simul CPolim profectos probabile est, etsi Scriptor idem Orientalis Ducem Austriæ instaurara classe profectum Ducem Saxoniæ usque in ipsam Hungariam tradit. De Henrico consulendi præterea Auctor vitæ B. Mariani Abbatis Ratisp. cap. 6. N. 27. Cuspinianus, Brunnerus lib. 12. Annal. Boicor, &c. At de Bladigratzo nihil succurrit.

Ἰσχυρογνώμων) Certe de transferendo in Græcos Imperatorio titulo pacta inita fuisse colligitur ex iis quæ habet Gotefridus Monachus Sancti Pantaleon. An. MCLXXII. Imperatorem nempe Fredericum in Curia, seu Conventu Wormatiensi, *conquestum de illis qui partibus favebant Rolandi, quod coronam Romani Imperii Græco imponere vellet.* Vide Joann. Palæonidorum in vita S. Cyrilli Carmelitæ N. 1.

Τὴν Θεσμοποιΐαν) Adeo confusa est Græcorum Scriptorum in concinnandis Historiis suis ratio, dum res gestas præpostero ordine, nec observata temporum & annorum regula, quæ unica fax est historiæ, enarrant, ut vix quidquam perciperemus in iis, nisi aliunde, a Scriptoribus videlicet Latinis, lux affulgeret, quorum ope plerumque licet emendare Græcorum Anachronismos. Scribit hoc loco Cinnamus Henricum Austriæ Ducem a Frederico missum esse Constantinopolim, dum in Hungaria inter utrumque Stephanum bellum exardesceret, hoc est, An. MCLXXII. vel proxime sequenti, si Thwroczio & Bonfinio fides: ex ea legatione redeuntem Henricum, iter per Hungariam cepisse, & suasisse Stephano Juniori, ut repudiata Primislai, de quo supra egit Cinnamus, filia, suam ipsius duceret, quod & peractum ait. Quod si ita se res habet, perperam Auctor Chronicæ Australis Stephani Hungariæ Regis nuptias cum Agnete filia Henrici Ducis Austriæ conjicit in An. MCLXV. Sed neque Scriptori huic & Cinnamo consentit Arnoldus Lubecensis, qui Stephani uxorem, Henrici sororem, non filiam, fuisse scribit, eamque, cum obiit maritus, prægnantem extitisse: *Nec minus*, inquit ille, *alter* (Henricus Austriæ Dux) *affligebatur de tam subito Regis interitu, eo quod intestatus obiisset, & sororem suam viduam, prægnantem tamen & gravidam, quasi exortem Regni, sine hærede reliquisset.*

Τζυκανίοις) Tzycanisterii ludum describit, de quo abunde ad Joinvillam diximus Dissert. 8.

Ἀλέξιον) Alexium Axuchum Protostratorem invidorum calumniis oppressum scribit Nicetas lib. 4. N. 6. cujus virtutes, animique & corporis præclaras dotes mire extollit. Vide Stemma Comnen. Pag. 120.

Μιχαὴλ δὲ Ἁγιοθεοδωρίτης) Michael Hagiotheodoritus, cujus meminit Balsamon in Synod. Constantinopol. Can. 4. pag. 485. Pag. 122.

Ἐκ τοῦ Βήλου Κριτῶν) In Catalogo Officiorum Palatii Constantinop. Tom. 1. Juris Græco-Rom. pag. 285. quinquagesimum quartum inscribitur, *ὁ Κριτὴς τοῦ Βήλου.* Plures simul hac functos dignitate colligere est ex Niceta in Alexio Man. F. N. 17. 18. in Andron. lib. 2. N. 9. in Isaacio lib. 2. N. 6. in Alex. lib. 1. N. 2. Sed & ipse Nicetas in Epigraphe Historiæ ab eo conscriptæ, dicitur obiisse munus *Ἐφόρου καὶ Κριτοῦ τοῦ Βήλου.*

Ἀντίσκηλτου δὲ) Ita Michael Palæologus Imperat. apud Pachymerem lib. 3. c. 18. Ducibus suis in bellum proficiscentibus præcipiebat, *καὶ ὅπου προκαθίσουσιν ἄν, ἢ ὅπως ξυμβάλλοιεν, καὶ ὅθεν ὁρμήσουσιν ἄν, ὁ ἐκ λόχων, ὁ φανεροί, ὁμοῦ, ὁ καὶ πολλοί, ταῦτα ἐντέλλων τὰ πάντα, οἱ δ' ἐκ τῶν τόπων, μᾶλλον ἐμπειροτέρως εἰδότας, αὐτὸς καθίσταν προσέταττον.*

Βασιλεῖ δὲ) Expeditionem hanc Hungaricam pluribus exequitur Nicetas lib. 5. N. 1. 2. & 3.

Σημεῖον) Carrocium Hungaricum, quod describitur a Niceta lib. 5. N. 3. *ἦν δὲ καὶ ὁ σημαία ἐπιμετέωρος, ἐπί τινος ἁμαξιαίου πάχεος, καὶ ὑψηλοῦ τετρακύκλου ὑπὸ ζυγοῖς ἑλκομένου βοῶν ζεύγεσιν.* Pag. 124. Carrociorum formam, quorum usus frequens fuit in Italia, pluribus descripsit Angelus Portenarius lib. 5. *della Felicita di Padua*, cap. 6. Sic autem ille: *Era il Carroccio un carro grande con quatro ruote, sopra il quale nella parte dietro era un tribunale coperto di scarlato, o veluto rosso, perche al Caroccio, quasi a tribunale, si riducevan il Capitano insieme con li Consiglieri di guerra, quando si havevano da consultare le cose ad essa guerra pertinenti. Nel mezzo del Carroccio, era piantato un alto albero, nella sommita del quale era la bandiera, o stendardo della citta, & era tira-*

co da quatro al meno paja de buoi gagliardi, coperti di ricco drappo del colore della bandiera. Mandavasi questo carro alla guerra con l'essercito, alla cui guardia erano dipntati mille e cinquecento soldati, scelti, armati di lorica, e di gambiere di ferro, con alabarde egregiamente lavorate, & alquante compagnie di cavalli, la qual militia mai del Caroccio si allontanava, perche il perderlo era riputato grandissima vergogna & infamia. Describitur Carrocium Florentinum a Joanne Villaneo lib. 6. capite 77. Othonis Imperat. a Willelmo Britone lib. 2. Philipp. Paduanum a Rolandino lib. 9. cap. 11. & Portenario, Mediolanense ab Alberico An. MCCXIII. Parmense ab eodem Alberico An. MCCXXIX. Veronense ab Hieronymo *d' alla Corte*, lib. 5. 6. Histor. Veron. Sed de Carrocio plura qui volet, consulat velim Laurentium Pignorium in Not. ad Histor. August. Mussati, & Scriptores ab illo laudatos.

Pag. 125. Οἱ Πίτρα) Meminit istius Cisternæ Christophorus Bondelmontius in Descript. Constantinopoleos.

Οὗτοι ὁ Αὐτοκράτωρ) Hauserant indubie Græci pravam hunc inducendæ servitutis morem ab Occidentalibus, seu Septemtrionalibus potius populis, penes quos *servi* erant *alii natura, alii facti, & alii emptione, alii redemptione, alii sua vel alterius datione*, ut est in Legibus Henrici I. Regis Angliæ cap. 76. De postremis agit Cinnamus, de liberis scilicet hominibus, qui ad pretium participandum, aut angustia rei familiaris, alterius sese mancipabant domiaio, operasque suas locabant, de qua servitutis specie extat formula apud Marculfum lib. 2. cap. 28. & in Formulis veteribus cap. 10. Constitutiones Cataloniæ MSS. inter Dominos & Vassallos cap. 34. ex Bibliotheca Thuana fol. 62. *Licet de jure Romano homo liber non possit se facere servum alicujus per aliquam simplicem pactionem, nec etiam per confessionem factam in jure, potest tamen per confessionem aliquis suam gravare conditionem,* Edit. Paris. pag. 486. *quia per pactionem, interveniente scripto, potest aliquis homo liber se constituere Ascriptitium.* Quemadmodum autem accepto pretio liberi fiebant servi, ita pretio reddito & soluta rursum in libertatem asserebantur, ut ex Palladio colligitur in Histor. Lausiaca capit. 83. Vide Gregorium Turonensem lib. 7. cap. 45. Synodum incerti loci post Concilium Parisiense IV. Can. 14. & Concilium Vermeriense An. DCCLII. Can. 6.

Καθάπερ δραπέτας) Ea erat servorum conditio, ut si a Dominorum sese subduxissent ædibus, ab iis a quibus recipiebantur, repeti possent continuo, tamquam fugitivi, & in servitutem denuo retraherentur. Unde in Manumissionum formulis, velut præcipuum libertatis argumentum id insertum legimus, *ut ubique, quam voluerit partem pergat, tamquam si ab ingenuis parentibus fuisset natus, vel procreatus.*

Ὁ αὐτὸς ἔτει τῆς Βασιλείας) Supplendum, *Anno* XV. Incidit autem annus Manuelis quintus decimus in An. M. juxta Græcos VI M. DCLXVI. Christi MCLVIII. Indiction. 6. quo emissa ejusdem Augusti Novella, qua Ecclesiis & Monasteriis, quæ erant in urbe Constantinopolitana, & vicinis urbis locis, immobilium firmam & inviolatam possessionem sancivit: quod duabus aliis præterea Constitutionibus edixerat. Vide Balsamon. in Synod. 7. Can. 4. & 12.

Χρυσόβουλλον) Aurea Bulla. Joan. Cantacuzenus lib. 3. cap. 53 τῷ Ἀγγέλῳ πρὸς τὴν Θετταλίαν ἀρχὴν Χρυσόβουλλον ποιῶν, &c. Epistola Joannicii Bulgariæ Regis in Gestis Innocentii III. PP. *Subsignat autem Imperium meum ad securitatem Chrysobolum suum.* Ita bis editur, sed legendum *Chrysobolum*, Sic porro Diplomata omnia aureis Bullis seu sigillis munita appellabant, præsertim tamen Constitutiones Imperatorias. Harmenopulus lib. 1. tit. 1. §. 12. τῷ ... τῶν παλαιῶν Βασιλέων καθολικῶς μὲν ἐξέδοντο νόμοι· τινὰς δὲ ἐξ προνομίων ἄλλοι καὶ Χρυσοβούλλους λόγους, οἷς οὐδ' ὅσοι ἐγράψαντο στρατιῶται. De Aureis Bullis, Glossographi passim, & nos quædam ad Villharduinum.

Νόμος δὲ τοιαῖς) Hanc Manuelis de Feriis Novellam edidit Balsamon in Nomoc. tit. 7. & ex eo Bonefidius, Leunclavius, & Baronius, quam ex MSS. restituit Carolus Labbeus in Observat. ad Synopsim Basilic. Emissa autem An. Mundi VIM. CLXXIV. Indiction. 14. Christi nimirum MCLXIV.

Λίθον ἱερόν) Vide Nicetam in Man. lib. 7. Pag. 126. cap. ult.

Τὸν αἷμα ὑπέχει) Vide Tractatum nostrum de Capite S. Joannis Baptistæ cap. 2. N. 6.

Κατὰ τοὺς χρόνους) Græcorum in Ægyptum cum Hierosolymitano Rege Amalrico, cæterisque Regni Baronibus & Proceribus expeditionem, pluribus refert Willelmus Tyrius lib. 20. cap. 4. 14. 15. 16. 17. qui eam in Annum MCLXIX. conjicit, sub finem Septemb. ut & Nicetas lib. 5. N. 4. 5. 6. & 7.

Πρέσβεις) Erant ii, ni fallor, Alexander Gravinæ Comes & Michael Hydruntinus, quantum ex Tyrio colligi datur cap. 4.

Στόλον νηῶν) *Erant sane*, inquit Tyrius, *in præfato exercitu naves longæ rostratæ, geminis remorum instructæ ordinibus, bellicis usibus habiliores, quæ vulgo Galeæ dicuntur, centum quinquaginta. Item in his majores ad deportandos equos deputatæ, ostia habentes in puppibus, ad inducendos ducendosque eos patentia, pontibus etiam, quibus ad ingressum & exitum, tam hominum quam equorum procurabatur commoditas, communitæ sexaginta. Item harum maximæ, quæ Dromones dicuntur, alimentis varii generis, armisque multiplicibus, machinis quoque & tormentis bellicis usque ad summum refortæ, decem aut duodecim.* Locum hunc Tyrii integrum ideo describendum duxi, ut non modo navium numerus, quibus conflata erat Ma- Pag. 487. nuelis classis, inde constaret, sed præsertim, ut quod περὶ ἱππηγῶν, seu de *Wisseriis* ad Villharduinum a me pridem observatum, hoc qui tum non occurrerat loco firmarem.

Μέγας Δοὺξ) Tyrius: *Misit autem cum classe de suis Principibus Megalducas Consanguineum suum, quem universis præfecit, & quemdam alium Maurisium nomine, sibi valde familiarem*, &c. At qui Tyrio Maurisius, Nicetæ appellatur Theodorus Maurozumes.

Ταμιάθις) Vulgo *Damieta*, urbs Ægypti nota, Pag. 129. quæ describitur a Tyrio lib. 20. cap. 16. In Concilio Ephesino Part. 2. Act. 1. fit mentio Episcopi Ταμιάθεως.

Ἐλέγετο δὲ οἱ χείμωνα) Tyrius: *Ibi profecto patuit nostros aut minus experientiæ habuisse, aut a solita defecisse prudentia, aut exercitus moderatores malitiose versatos.* Sed nec culpa lata vacasse Græcos asserit idem Scriptor cap. 18. ut & Matthæus Paris An. MCCXXIX. *Hæc civitas*, ait ille, *primo a Græcis obsessa legitur, qui in ejus captione defecerunt.*

Χειμῶνος) Idipsum de tempestate observant Tyrius & Nicetas.

Καὶ δοκιμεῖ) Vide Inscriptionem quam retulimus in Dissertatione 27. ad Joinvillam pag. 319.

Τοὺς τότε τῶν χρόνων) Ut Veneti Mercatores, cæterique Reipublicæ Venetæ subditi, quotquot intra Byzantini Imperii fines reperti, carceri mancipati fuerint, eorumque bona publicata, pluribus refert Nicetas lib. 5. N. 9. ut & Sabellicus Decad. 1. lib. 7. Ita idem Manuel similibus, ut par est credere, de causis, Pisanos qui CPoli frequentes ob mercimonia aderant, urbe & Imperii ditionibus postmodum expulit, eosque rursum revocavit An. MCLXXII. ut est in Annalibus Rerum Pisan. Ughellianis.

Τέναγός τε) Constantinus de Adm. Imper. cap. 38. ἡ Βατεία τὸ μὲν παλαιὸν ὑπὸ τόπος ὑγρός τε, ἀνύπαρκτος, καὶ βαλτώδης.

Βαμβολόχων) Nicetas de Venetis: *ἄνδρας δουλεύοντας φορίμους, καὶ Φοίνικας ἀγείροντας, πανούργους τὸ φρόνημα.*

Οὕτω Ἀλεξίῳ) Privilegia varia, immunitates, & prædia concessa Venetis ab Alexio, ob præstitum sibi contra Wiscardum auxilium, testatur Anna lib. 6. Alex. pag. 149. 530.

Pag. 228. Δεκάτας) Decimæ mercium. Gloss. Basilic. *δεκατώσεων, τελωνίων*. Hesychius: *δεκατεύειν, τελωνεῖν, δεκάτην ἀπαιτεῖν. Δεκατῶται, τελῶναι, οἱ τὴν δεκάτην, ἢ δεκάτην ἐκλέγοντες.* Charta Rogerii Regis Siciliæ An. MCXXXVII. apud Ughellum in Archiepisc. Salernitan. *Præterea decatias, & alia jura mercatorum, quæ Salernitani in Alexandria prius persolvere soliti erant, ad morem & modum Siciliæ negotiatorum, reduci faciemus.* Decimum, in Diplomate Caroli Magni apud Doublet. in Histor. San-Dionys. pag. 708. 709. Vide Agathiam lib. 5. pag. 151. 2. edit.

Βουργέσιος) Latinis ævi medii, *Burgenses*, Gallis, *Bourgeois*, hoc est jus Civitatis Venetis urbem incolentibus dedit. Diploma Rogerii Siciliæ Comitis Græcobarbarum, editum Tom. 1. Italiæ Sacræ: *ἀμείνους ποιῶν τῶν ἐμπόρων χρεῖας, Βαρωνίων, Βουργησίων, καὶ στρατιώτων.*

Πιστοὺς δεδωκότας) Ea erat Burgensium conditio, ut clientelam Domino Civitatis, Villæ, aut Burgi, profiteri tenerentur. LL. Burgor. Scoticor. capite 2. *Quicumque factus fuerit de novo Burgensis Domini Regis, primo jurare debet fidelitatem Domino Regi, & Baillivis suis, & Communitati illius Burgi, in quo factus est novus Burgensis.* Prostat Statutum Parlamenti Parisiensis editum in Parl. Pentecost. An. MCCXCVII. *contra abusus Burgesiarum*, quo adipiscendi Civitatis Juris ratio præscribitur, hocce verborum contextu: *C'est l'Ordonnance faite par la Cour nostre Seigneur le Roy, & de son commandement seur la maniere de faire & tenir les Bourgeoisies de son Royaume, pour oster les fraudes & les malices qui se faisoient pour achoison d'icelles Bourgeoisies, dont li sugiet estoient durement grevé, & durement plaignant.* Hujus Constit. Art. 1. ita concipitur. *Premierement il est ordonné que se aucun veut entrer en aucune Bourgoisie, il doit aller au lué, dont il requiert estre Bourgois, & doit venir au Prevost dou lué ou a son Luétenant, ou al Majeur des luds qui reçoivent Bourgoisies sans Prevost, & dire en telle maniere:* SIRE, *je vous requiers la Bourgoisie de ceste Ville, & suis appareilliez de faire ce que l'en doi faire. Adonc li Prevost ou li Maire, si come dessus est devisé, ou leur Luétenans en la presence de deus ou de trois Bourgois de la Ville recevra seureté de l'entrée de la Bourgoisie, & qu'il fera, ou achetera, par raison de la Bourgoisie, maison dedans an & jour de la value de 60. sol. Par. au mains. Et ce fait & registré, li Prevos ou li Maires li doit bailler un seriant pour aler od li au seriant* * *desous qui il s'est parti, ou a son Leutenant, pour faire li assavoir qu'il est entrez en la Bourgoisie de tel vile & tel jour, si come il est convenu en la Lettre de Bourgoisie, en laquelle sont contenus li nom des Bourgois, qui furent present quand il entra en la Bourgoisie dessusdite. Et est ordené que il ne sera tenus & defendus come Bourgois devant ce que les choses susdites soient faites*, &c. In cæteris ejusdem Statuti articulis id potissimum cavetur, ut *Burgesiorum* uxores teneant *Burgesias* suas in eo loco, in quo *Burgesiam* consecuti sunt, a vigilia Festi Omnium SS. ad vigiliam Festi Sancti Joannis, ita ut reliquum tempus insumere possint *Burgesii* in metendis agris, fœno colligendo, & in vindemiis peragendis: quod si *Burgesii* uxores non habeant, teneantur habere in domibus suis famulos, vel ancillas, (*vallet ou vassalle*, qui eamdem *Resseandisiæ* conditionem observent, quibus adimpletis, liberum sit *Burgesiis* per totum annum ire quo lubebit, suisque vacare expediendis negotiis: ita tamen, ut *talliam*, quæ ipsis indicta fuerit eo loco, unde secesserant, antequam Jus Civitatis essent adepti, persolvant. Quæ quidem omnia sancita sunt absque præjudicio Dominorum, quibus ratione prædiorum obnoxii erant *Burgenses*: data præterea facultate, *de poursuivre & retraire de Bourgeoisie leurs hommes de cors, ou d'autre condition, en la maniere que l'en a accoustumé.* Eadem fere præscripta leguntur pro iis, quos *Burgenses Regis* appellabant, in Edicto Philippi IV. *pro utilitate Regni*, An. MCCCII. quod habetur in Registro Signato *Crux*, in Camera Comput. Paris. *Burgenses* præterea censum annuum urbi & communitati pro ipsis, quas habitabant mansionibus, ac domiciliis, indictum persolvebant Domino: quæ quidem pensitatio nostris *Burgesia*, Anglis-Normannis *Burgagium* vocitabatur: *Burgum* enim vulgo appellabant ea domicilia, quæ infra Castrum aut Castellum Domini extructa incolebant Coloni, cujuscumque essent conditionis, sive liberi, sive servi. Charta An. 1247. in Tabulario Campaniæ ex Biblioth. Reg. fol. 343. *Chascun Borjois paiera deus sols de cens de Borgisie, & six den. de cens pour sa meson v paiee la tour de S. Remi, & Borgisie & cens.* Alia Joannis de Castilione Comitis Blesensis A. MCCLXXI. *Ay donné en perpetuel aumosne a l'Abbaye de Nonains de Nostre Dame de Soissons, a prendre — sus mes Bourgesies de Gayse, par le main de cely qui pour tens recepura lesdites Bourgesies.* LL. Burgor. Scot. cap. 1. *Quilibet Burgensis debet Domino Regi de Burgagio quod defendit pro particata terræ 5. denarios annuatim.* Vide præterea cap. 53. & Monast. Anglic. Tom. 2. pag. 332. Hinc *tenere in Burgagium*, apud IC. Anglos. Littleton Sect. 162. *Tenure en Burgage est l'ou antienement Burgh est, de que le Roy est Seignior, & ceux qui ont tenement deins le Bourg, teignent del Roy lour tenement, que chescun tenant par son tenement doit paier al Roy un certain rent par an.* pag. 489. Deniqué Charta An. MCCLXXII. in Reg. Chartar. urbis Ambian. fol. 209. *Promisit coram nobis — quod ipsa hæreditarie tenebit ad usus & consuetudines Burgagii civitatis Ambian. quoddam tenementum.* Nec tantum ejusmodi præstationibus ratione domiciliorum, sed & *talliæ* obnoxii erant *Burgenses* ita ut si Domino aliqua incumberet necessitas, liceret extraordinarias quasdam iis imponere pensitationes, quas *tallias* vocabant, a quibus qui immunes erant, dicebantur *tenere in liberum Burgagium*, de quo mentio fit in Monastico Angl. Tom. 2. pag. 361. Charta Conradi Marchionis Montisferrati, filii Domini Tyri, A. MCLXXXVII. apud Ughellum in Archiepisc. Pisanis, qua Pisanis varias in urbe Tyro habitantibus immunitates concedit: *De nulla autem alia re Pisanus judicetur in Regali Curia in Tyro, & ejus partibus, nec etiam in toto Regno: de domibus autem Burgensium Pisanorum extra honorem Pisani communis positis, Rex talliam posse percipere, si pro communi Civitatis talliam receperit.* Erant tamen Burgenses potioris longe conditionis quam servi: cum enim duplex esset ignobilium ordo, quorum alii liberæ erant conditionis, alii servilis, seu servituti obnoxii, ut est in Art. 2. Consuetudinis municipalis Trecensis, soli ignobiles liberi *Burgenses* fieri poterant, non autem servi: sed & neque viri Nobiles, qui eo ipso a *Burgensibus* passim distinguuntur, ut apud Ordericum Vitalem lib. 12. pag. 872. & in Constit. Sicul. lib. 1. tit. 9. unde siquando Milites *Burgesia* aliqua donabantur, id juri communi adversabatur, fiebatque auctoritate Regia & suprema. Ita in Registro Homagiorum Aquitaniæ, quod asservatur in Camera Comput. Paris. fol. ultim. legimus, Edwardum Aquitaniæ Principem, Regis Angliæ primogenitum, concessisse Petro de Sancto Saphorino, dicto *de Landirans*, Militi, ut *Burgensis* civitatis Burdegalensis fieret, & *Burgesia* ejusdem urbis gauderet, quantumvis esset Miles, Diplomate 8. Jun. An. MCCCLXXII. Et sane Nobiles opponebantur Burgensibus, etiamsi liberis, ut qui ex natalium prærogativa ab vili omni onere immunes erant. Poterant tamen *Burgagia* possidere, id est, domos in Burgis, aut prædia, quæ *Burgensatica* appellant Constitutiones Neapolitanæ lib. 1. tit. 66. §. 2. & Chartæ aliquot Italicæ apud Wadding. in Reg. Tom. 3. pag. 99. 100. 307. & alios, eoque ipso tenebantur sol-

Edit. Paris. pag. 488.

Ἡ δὲ ταχυμαί) An Comitissa illa, cujus mentio in Chronico Ceccanensi An. MCLXII. cui cum Willelmo Rege bellum erat? Comitissa forte Calacensis, quæ ad Robertum Comitem Loritelli defecerat, ut est apud Falcandum pag. 667.

Pag. 114. Χαλιφάς) Ita appellabant Saraceni supremos gentis suæ Principes, vocabulo Arabico, quod *Successorem, vel hæredem* significat, inquit Willelmus Tyrius lib. 19. cap. 19. & ex eo Jacobus de Vitriaco lib. 1. cap. 7. *eo quod summi eorum Prophetæ vicem & successionem jure tenerent hæreditario*. At Vaterius in Præfat. ad El-Macinum censet, hac voce *Vicarios*, seu *locum tenentes* sese appellitasse, Dei nempe: unde eo nomine in tanto honore & reverentia a suis habebantur, ut quasi pro numine colerentur, *nec nisi mandato & auctoritate illius quantumcumque potens aut nobilis appellaretur Soldanus, & omnes ejus subditi, tam Reges, quam alii, pedes ejus ad terram prostrati reverenter oscularentur*. Verba sunt Jacobi de Vitriaco. Ita Conradus Usperg. de Sultanis: *Uni tantum Persico Imperatori pene divini cultus more subjecti*. Adeo tamen invaluit postmodum Sultanorum potentia in rebus politicis & militaribus, ut fere cum inani & specioso dignitatis titulo sola religionis, seu potius superstitionis Mahumetanæ potestas penes Chaliphas remaneret. Unde Baldrico Dolensi lib. 3. Tudebodo lib. 4. Vincentio Belvac. lib. 31. cap. 93. lib. 32. cap. 54. Roderico Toletano lib. 7. cap. 10. & aliis, *Papæ & Apostolici suæ gentis* vulgo appel-

Edit. Paris. pag. 492. lantur. Primus autem Chaliphæ nomen & dignitatem usurpavit Abubacarus, Mahometi successor, ut auctor est Georgius El-Macinus. Vide Notas ad pag. 260. Alealad.

Παλαιστίνης Ῥὴξ) Willelmus Tyr. lib. 20. cap. 20. 21. 22.

Σιλέντιον) Κατηχητηρίων λόγων interpretatur hoc loco vocem Σιλέντιον Nicetas in Man. lib. 7. N. 5. Pro Dissertatione, seu Collatione, (Galli *Conference* dicunt) sumi apud plerosque Scriptorum constat, & hac notione usurpant passim Theophanes pag. 342. 358. Leo Grammaticus in Michaele pag. 418. Scylitzes pag. 399. Zonaras pag. 146. Nicetas Paphlago in vita Sancti Ignatii Patriarch. CP. pag. 712. edit. 1618. Landulphus Sagax pag. edit. Canisii 688. 720. 750. 768. Julianus Antecessor Const. 56. §. 190. *Hæc Constitutio jubet provocationes in Consultationibus, non tantum in amplissimis Magistratibus, sed etiam omnibus Senatoribus indici, ut totas Senatus causas appellationum audiat: quamvis Silentium tantum sine conventu Senatoribus denuntiatum fuerit: Silentio enim conventum esse videri*. Agitabantur vero *Silentia* in *Silentiario*, uti vocatur a Landulpho Sagace lib. 16. & Anastasio in Histor. Eccl. pag. 66. seu ut habet Theophanes pag. 201. εἰς τὸ Σιλεντιαρίκιον, quam vocem vir doctus *Silentiariorum Stationem* perperam vertit. *Silentium* dicitur idem locus apud eumdem Anastasium in vita Stephani III. PP. pag. 303. in var. Lect. *Multa dona ibi largitus est tam universo quam Monasterio quæ necessaria sunt Monachis, quamque foris immobilia loca, qui in Silentio B. Petri Apostoli —— usque in hodiernum diem constituit*. Ubi *Silentium* videtur esse, quod alias *Secretarium Ecclesiæ* dicitur: In Secretariis enim Conventus Ecclesiasticos, & Synodos egisse Pontifices palam est. Neque, opinor, aliunde *Silentiarii* dicti, seu ii fuerint qui silentium imponebant, quod opinantur plerique, seu quod in iis *Silentiis*, vel collationibus, sederent & dissertarent, quod alio loco discutiendum reservamus. Certe Silentiariorum dignitas adeo illustris fuit, ut in Concilio Chalcedonensi Act. 1. Θαυμασιωτάτων Epitheton iis tribuatur; & Damasus PP. in Epist. ad Acholium, in Synodo Rom. sub Bonifac. II. PP. hæc scripserit: *Ad meritum filii mei Rustici addi aliquid amplius non potest, —— cum habeat prærogativam officii sui, quod Silentiarius sit filii nostri Gratiani Augusti*. Ὑπαγορεύειν vero σιλέντιον, idem est ac *dictare* apud Spartianum: *Defuncto quidem Sura, Trajani ei familiaritas crevit, causa præcipue orationum, quas pro Imperatore dictaverat*. Id enim muneris fuit illius qui *ab Epistolis* erat. Ita in Concilio Niceno II. Nicephorus a Secretis, postmodum Patriarcha CP. Imperatoris nomine peroravit, τὸ ἐκ τῶν ἱερῶν συνόδων ἐγχειρισθεὶς βασιλικὸν ὑπόμνημα, ut est apud Ignatium Diaconum in Vita ejusdem Nicephori N. 10.

Τῷ Ἀσηκρῆτις) Secretarius, a Secretis. Sexta Synod. Act. 2. 4. & 12. Παῦλος ὁ μεγαλοπρεπέστατος Ἀσηκρῆτις Σεκρετάριος βασιλικός. Βασιλικοὶ Ἀσηκρῆτις, in 7. Synod Act. 3. Procopius in Histor. Arcana, τοὺς δὲ Ἀσηκρῆτις καλουμένους οὐκ ἀνεῖχε τὸ ἀξίωμα, οἳ τὰ βασιλέων ἀπόρρητα γράφουσιν, ἐφ' ὅπερ τὸ ὄνομα ἐνετάχθη. Idem lib. 2. de Bello Pers. τῶν ἀπορρήτων γραμματεῦσι. Nicephorus CP. in Breviario: ἀναγορεύουσιν εἰς βασιλέα Ἀρτέμιον Φιλιππικοῦ γραμματέα, ὃν τῇ Ἰταλῶν φωνῇ καλοῦσιν Ἀσηκρῆτιν. Ignatius Diaconus in Vita ejusdem Sancti Nicephori N. 7. καὶ τὴν διὰ χειρὸς καὶ μέλανος τέχνην ποιούμενος· φθάνει γὰρ ὑπογραφεὺς τοῖς τῶν κρατούντων μυστηρίοις ὑπηρετούμενος· ὅτω γὰρ παρὰ τῇ Αὐσονίδι φθέγγεται τὸ Ἀσηκρῆτα ὄνομα, ὃ ἐπὶ τῶν μυστηρίων μεθερμηνεύεσθαι βούλεται. Mysticus ipsum μυστικὸς τῶν κρατούντων ὑπηρεσίᾳ dicitur eidem N. 9. Occurrit passim apud Scriptores Byzantinos, Theophylact. Simocatt. lib. 8. cap. 10. Constantin. de Admin. Imperio cap. 46. Manass. pag. 159. edit. Meursi, Menand. Protect. &c. Ita etiam unico vocabulo *Asecretis* & *Asecreta*, usurpant interdum Scriptores Latini. Glossar. pag. 493.
Aelfrici, *Asecretis, vel Principis Consiliarius, Geruna*. Saxonibus *Geryne* est mysterium. Carolus Magnus lib. 4. de Cultu Imag. cap. 9. *Mox ut Leontius Asecreta conspexit, &c.* Anonymus de Mirac. Sancti Hugonis Abbatis Cluniacensis. *Redit ergo Peregrinus ille spem gerens veniæ, si Hugonem posset invenire S. Petri Asecretem*. Paulus Diaconus lib. 4. Chr. Cas. cap. 68. *Postquam Asecretis efficitur, Logothetam illum —— Imperii statuit*. Adde Anastasium in Vit. PP. pag. 53. 214. Hincmar. Remens. Epist. 3. cap. 16. Vitam Sancti Georgii Amastreni cap. 5. N. 18. Baron. An. DCCCXI. N. 32. Habebant etiam Reges nostri suos *Asecretis*, ut constat ex Epist. Joannis VIII. PP. 87. & Diplomate Roberti Regis A. MXXIX. in Probat. Histor. Monmorentiacæ pag. 16. Qui vero inter Palatinos Secretarios primus erat, Πρωτοασηκρῆτις dicitur Nicetæ Paphlagoni in Vita Sancti Ignatii Patriarch. CP. Choniatæ in Andr. lib. 2. N. 7. & Pachymeri lib. 3. cap. 23. lib. 5. cap. 19. Πρῶτος τῶν βασιλικῶν γραμματέων. Nicephoro in Breviario pag. 172. 2. edit. Πρῶτος τῶν βασιλικῶν ὑπογραφέων, Ignatio Diacono in Vita Sancti Nicephori Patriarch. CP N. 59. *Protosecretarius*, Anastasio in Collectan. pag. 154. Denique Corippus lib. 1. *Asecretam* sic describit:

Hanc Secreta sacræ tractans Demetrius Aulæ.

Ἐν Ἀσίᾳ) Bellum Iconiense commemorare aggreditur Cinnamus, in quo cruentam adeo passus est cladem Manuel, accisis totius Imperii viribus, ut nusquam deinceps solitam mentis hilaritatem, qua singulariter præeminebat, exhibuerit, nec corporis sospitate, qua plurimum pollebat, usque in supremum vitæ diem fruitus sit. Illud multis narrant Nicetas lib. 6. N. 1. & sequenti, & Tyrius sub An. MCLXXIV. quo & commissum prælium testatur, lib. 21. cap. 12. Attigerunt etiam Robertus de Monte & Nicolaus Trivettus Ann. MCLXXIX. Vincentius Belvac. lib. 31. Spec. Hist. cap. 150. Chronicon Reichersperg. pag. 273. & Ægidius de Roya An. MCLXXVI.

Μελισσηνοῦ τοῦ Καίσαρος) Nicephorum Melissenum Cæsarem intelligit, qui ab exercitu circa Damalim, eodem ferme tempore quo in orbe Alexius Comnenus, Imperator dictus est. Vide Stemma Comnen. Pag. 134.

Ἀλλ' ὑπόφοβος) Hanc periodum nescio quo fato interverterunt Typothetæ: Scribe igitur: *At is nescio quo semel pavore correptus, ad varios subinde recurrebat prætextus, vel variis subinde prætextibus trahebatur*.

Ad Joan. Cin. Notæ.

Εἱρκτείῳ) De hoc carcere diximus ad Alexiadem.

Pag. 135. Ἐπὶ Αἰγύπτου) Consulendus Tyrius lib. 21. cap. cap. 26. & seq.

Addenda hæc Notula ad pag. 20. Cinnami.

Pag. 20. Ἀνδρὶ γὰρ Λατίνῳ) Solemne fuisse ait Cinnamus Latinis Proceribus, sive, uti vocabantur, Baronibus, ut statim post initas nuptias, fortitudinis suæ ac dexteritatis specimen aliquod ederent, in novarum nuptarum gratiam: quod potissimum fiebat in equestribus decertationibus ac torneamentis, quæ plurimo non modo cum apparatu, sed & generosorum Militum concursu solebant peragi, & festivas nuptiarum ceremonias ludosque complere, in quibus nova nupta, cæterisque matronis spectantibus, novus Conjux vires suas experiebatur: cujus ritus infinita prostant exempla. Interdum etiam, quo amasiarum suarum, edito præclaro aliquo bellico facinore benevolentiam sibi conciliarent, bellorum occasiones quærebant, ut in iis Edit. Paris. pag. 494. bellicæ virtutis laudem consequerentur, vel denique in solemni aliqua venatione contra feras ipsas dexteritatem suam ostentabant. Eo enim spectant quæ habet vetus Poema vernaculum MS. de Alberico Burgundiæ Duce fictitio:

Dit la Roine, alns fist molt grant folaige,
Qui per un porc a mis son cors en gaige,
Auberi l'oïst, si respont sans outraige,
Dame, i'avoje prins si haut mariaige,
Que bien devoje monstrer mon vassclaige.

ADDENDA
IN NOTIS.

PAg. 139. *col.* 2. *err. p.* 141. *col.* 2. Theoph. *ibid. err. p.* 145. *col.* 2. deu. *p.* 148. *col.* 1. *ἀποστρεφόμενοι. p.* 149. *col.* 1. 43. Gr.c. *ibid. col.* 2. *post lin.* 16. *adde.* Pag. 56 τῶν νεανιῶν καὶ ἀγαλματίων) Respexit forte Cinnamus illud Philostrati, ubi de Neoptolemo: καλὸν μὲν εἶναι καὶ προσωπεῖα τῷ πατρὶ, λείπεσθαι δ' αὐτοῦ τοσοῦτον ὅσον τῶν ἀγαλμάτων οἱ καλοὶ λείπονται. Quo sensu dixit Petronius, *mulierem omnibus simulacris emendatiorem*. Quæ quidem loquendi ratio in proverbium quodammodo etiam apud nos abiit, ex eoque fluxit, quod, ut ait Quintilianus, statuarum artifices pictoresque clarissimi, cum corpora quam speciosissima fingendo pingendoq; efficere cupiunt, non Bagoam, aut Megabyzum aliquem sumunt in exemplum, sed ea corpora, quæ esse decora existimant.

FINIS.

ΠΑΥΛΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ

ΣΙΛΕΝΤΙΑΡΙΟΥ

ΥΙΟΥ ΚΥΡΟΥ

ΕΚΦΡΑΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ, ΗΤΟΙ ΤΗΝ

ΑΓΙΑΝ ΣΟΦΙΑΝ.

PAULI POETÆ SILENTIARII

CYRI FILII

DESCRIPTIO

MAGNÆ ECCLESIÆ,

SEU

SANCTÆ SOPHIÆ.

NUNC PRIMUM PRODIT OPERA ET STUDIO

CAROLI DU FRESNE D. DU CANGE,

Ambiani, Regi a Consiliis, & Franciæ Quæstoris.

ACCEDIT DESCRIPTIO EJUSDEM ÆDIS SOPHIANÆ, atque adeo cæterarum Ædium Sacrarum, ex variis Scriptoribus,

SEU

in PAULUM SILENTIARIUM uberior Commentarius.

PRÆFATIO.

CUM affecta jam esset, & ad umbilicum perducta Voluminis istius Editio, opportune pervenit in manus meas Templi Sanctæ Sophiæ Ἔκφρασις, a Paulo Silentiario carmine heroico & perelegant exarata, quam quidem (licet ad Historiam Comnenicam minus pertinere illa videatur) Commentatiunculis istis interserere haud alienum putavi. Nam præterquam quod Scriptoribus qui res Byzantinas illustrarunt, Paulus accensetur, proindeque ex eorum classe est qui Regios Typos expectant, tum maxime rem Lectoribus jucundam perinde ac utilem facturum me sum confisus, si eximium istud Poema, Constantinopoleos, cujus Sophiana Ædes præcipuum olim fuit estque hodie ornamentum, Bondelmontianæ Descriptioni adjungerem. Hanc autem celeberrimi Templi Ἔκφρασιν, curante Clarissimo viro Antonio *de Vyon D. d'Herouval*, in Camera Computorum Parisiensi Auditore, ad me transmisit ex sua depromptam Bibliotheca, & Magni Salmasii manu ex Palatina anno CIↃIↃCVII. descriptam, Vir Amplissimus Philibertus *de la Mare*, Senator Divionensis, ob singularem eruditionem perinde ac vitæ integritatem notissimus, ac præsertim Litteratis omnibus, quibus pronuper ejusdem Salmasii Opusculorum posthumorum editionis spem injecit, qui hujusce elegantis Poematis excerpta aliquot jam antea in Plinianis Exercitationibus, & suis ad Historiam Augustam Notis publicaverat. Et sane licet quanta fuerit Pauli Silentiarii in eo scribendi genere facultas, ex aliis, quæ jam lucem aspexerant, opusculis, plus satis constet: tum illud præsertim quod Regiis nunc Typis excusum prodit, præcipuam mereri laudem videtur ac commendationem, quod præter carminum elegantiam, accuratam Augustissimi Templi descriptionem, vixque oculatioribus hactenus intellectam, nobis repræsentet. Nam Commentarii, quos ævi inferioris Græculi de hac Æde scripsere, sublestæ adeo sunt fidei, nulloque non modo digesti ordine, sed etiam vocabulis barbaris aspersi, ut divinandæ rei potius, quam percipiendæ locum præbeant. Unde mirum videri non debet, si qui de Græcorum Templis, atque adeo de Sophiano, eorumque partibus scripsere, tantum inter se diffideant, vel certe omnino non conveniant, cum non res solum, sed ne vix verba quidem ipsa percipiant. Sed ecce tantis in tenebris facem porrigit Paulus Silentiarius, utinam tot lacunis non deturpatus: cujus tanto major præstantiorque videri debet auctoritas, quo accuratiori calamo universam celeberrimi Templi a Justiniano sua tempestate excitati structuram describit. Floruit enim eo imperante non Poetica dumtaxat & Oratoria laude ætate sua longe clarissimus, sed & natalium splendore, opibusque & honoribus conspicuus. Paulo parentem fuisse Cyrum docet hujus Carminis titulus, qui quidem non alius mihi videtur ab eo qui ἀπὸ ὑπάτων, seu Consul Codicillaris extitit, cujus bina habentur Epigrammata in Anthologia Gr. lib. 4. cap. 23. & 27. alterum in Domum a Maximino Constantinopoli extructam, alterum in Statuam Pindari: adeo ut Paulum a parente suam in ποιητικὴν propensionem hausisse par sit credere. Meminit etiam Procopius l. 2. Vandalic. Cyri cujusdam, qui forte idem fuerit cum Consulari. At quod Agathias de Paulo scribens, hæc subdit, ἀναλεγέσθω τὰ Παύλῳ Κύρου τοῦ Φλώρου ἐν ἑξαμέτροις πεποιημένα, sic digerendum videtur, ut Paulus Cyri, Cyrus vero Flori filius fuerit: idque addidit Agathias, ut Cyrum istum ab aliis, qui eodem tunc florebant nomine, distingueret. Flori autem cujusdam Consulis Codicillaris mentio non semel occurrit sub Justiniano, ut constat ex Novell. 12. 22. 154. & ex Leg. 3. Cod. de Quadrienn. præscript. Hac loquendi etiam formula usus videtur Justinus Martyr Apolog. 2. ubi seipsum Ἰουστῖνον Πρίσκου τοῦ Βακχείου vocat, id est, filium Prisci, Bacchii nepotem, quod advertit etiam Henricus Valesius ad Eusebium. Utcumque sit, constat prorsus hallucinatos Vulcanium Agathiæ Interpretem, & Vossium lib. 2. de veterum Poetarum temporibus, & lib. de Historicis Græcis, qui in unum virum hæc tria nomina congessere, Paulumque Cyrum Florum appellavere. Pauli Epigrammata aliquot in Græcam Anthologiam contulit jam olim Maximus Planudes

illius consarcinator, una cum elegantissima Ode, quam in Pythia Therma conscripsit, quæ extat præterea in Bibliotheca Regis Christianissimi, cum Scholiis, seu μετ' ἐξηγήσεως, Codd. 995. 1911. 1334. & 1441. Hanc autem publicarunt denuo, & Latinis numeris donarunt Claudius Archanterus A. CIↃDXXCVI. Venetiis, & Federicus Morellus A. CIↃDXCVIII. Parisiis editam. Sed præ cæteris Sophianæ Ædis descriptionem tanta cum accuratione aggressus est Paulus, ut universam illius structuram, singulasque partes, quisquis hanc legerit, statim quodammodo oculis perinde ac animo comprehendat, seu ut Agathiæ verbis utar, καθάπερ παρὼν καὶ θεώμενος. Ea est enim ἐκφράσεως vis ac natura, ut rem ipsam quam describit, ob oculos ponat & repræsentet: unde recte in Gloss. Græc. Lat. ἐκφράζω, *exprimo*, ἔκφρασις, *exprimatio*: exprimere enim Latinis, est ad vivum effingere. Quamobrem definitur ἔκφρασις ab Hesychio λόγος ἐναργὴς ab Aphthonio vero λόγος διηγηματικὸς ὑπ' ὄψιν ἄγων ἐναργῶς τὸ δηλούμενον, cujusmodi est Arcis Alexandrinæ apud eumdem descriptio. Atque in eo, ut est apud istius Scriptoris Scholiastem, διαφέρει ἡ ἔκφρασις διηγήματος, ὅτι τὸ μὲν ψιλὴν ἔχει τοῦ πράγματος ἔκθεσιν, ἡ δὲ πειρᾶται θεατὰς ἐργάζεσθαι μικροῦ τοὺς ἀκούοντας. καὶ τὸ μὲν καθόλου ἐξετάζει, ἡ δὲ τὰ κατὰ μέρος. Verum accurata quantumlibet sit quæ nunc prodit Ædis Sophianæ elucubrata a Paulo Silentiario Ἐκφρασις, vix tamen ea quæ obscuro satis carmine, vocibusque haud passim obviis aspersa involvit, adeo perspicua sunt, ut diligenti examine, vel certe expositione non indigeant. Nam cum partes ipsas Templi vocabulorum Poeticorum circumlocutionibus, graphice licet, describat, partium ipsarum nomina (quod præstitit etiam Procopius) omisit, ita ut legenti rem magis divinandi, quam animo percipiendi locum præbuerit. Quapropter haud ingratum Lectori fore mihi persuasi, si Sophianæ Ædis, atque adeo data occasione cæterorum apud Græcos Templorum, descriptionem aggrederer, eamque ex Byzantinis præsertim Scriptoribus, aliquot etiam ex nostris recentioribus adornatam, vice Commentarii in Paulum Silentiarium, eidem Scriptori subnecterem. Quod sane Lutetiæ Parisiorum, a libris fere imparatus, serius quam pro tanta rei mole par erat, sum aggressus, cum, ut jam attigi, pene confecta Voluminis editione, elegans istud Poema ad me pervenisset. Proinde haud ægre mihi condonaturos viros doctos confido, si Commentatiuncula ista mea non ad unguem expolita videatur, cum inpræsens mihi id potissimum consilii fuerit, ut Notarum instar esset ad Scriptorem haud omnino communis ac triti saporis. Quamquam mihine hanc provinciam arrogarem, dubitandum fuit, cum istius publicandi Poematis spem fecisset in Præfatione ad Procopium vir omnino magnus Claudius Maltretus Soc. Jesu Presbyter, & Collegii Montalbani Rector, qui qua pollet in Grecis perinde ac Latinis Litteris eruditione, longe felicius ea fuisset defunctus: etsi, uti me per Literas monuit, quod penes eum est Pauli Silentiarii Apographum, descriptum periode sit ex Manuscripto Palatino, proindeque, ut Salmasianum, lacunis scateat, deformatumque sit.

JANUS DOUSA

IN ITINERE SUO CONSTANTINOPOLITANO

DE ÆDE

SANCTÆ SOPHIÆ,

uti hodie conspicitur.

EXTAT Divæ Sophiæ Templum, quod aliquoties excalceatus, ne pavimentum ex opinione Turcarum profanare viderer, perlustravi. Est revera moles tam magnifica, tam excellens, ut ea nihil augustius, aut in speciem magnificentius solem illuxisse arbitrer. Si quis pro amplitudine ejus aliquid dicere institueret, incassum laboraret, numquam utique ad orationis suæ scopum perventurus. Nec mihi ergo, qui in hac Epistola breviloquentiæ studeo, de ea verba facienda sunt. Quis enim composite & apte aliquid diceret, quod huic harmoniæ & fabricæ conveniret? Cujus minimam etiam particulam, si describere vellem, pro operis dignitate id facere numquam possem.

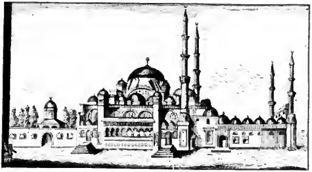
PAULI SILENTIARII
ELOGIUM
EX AGATHIA SCHOLASTICO
lib. 5. Histor. pag. 153. Edit. Regiæ,

ubi de Æde Sanctæ Sophiæ.

Εἰ δέ τις ἐθέλοι πόῤῥω που τυχὸν τῆς πόλεως ἀπῳκισμένος, ὅμως γιγνώσκειν σαφῶς ἅπαντα καθάπερ παρὼν καὶ θεώμενος, ἀναλεγέσθω τὰ Παύλῳ Κύρου τοῦ Φλώρου ἐν ἑξαμέτροις πεποιημένα, ὃς δὴ τὰ πρῶτα τελῶν ἐν τοῖς τῆς ἀμφὶ τὸν Βασιλέα σιγῆς ἐπιστάταις, γένους τε κοσμούμενος δόξῃ, καὶ πλοῦτον ἄφθονον ἐκ προγόνων διαδεξάμενος, ὅμως παιδεία γε αὐτῷ καὶ λόγων ἄσκησις διεσπούδαστο, καὶ ἐπὶ τοῖσδε μᾶλλον ηὔχει, καὶ ἐσεμνύνετο· Καὶ τοίνυν πεποίηνταί οἱ καὶ ἄλλα εἰς πλεῖστα ποιήματα μνήμης τε ἄξια καὶ ἐπαίνου. Δοκεῖ μοι δὲ τὰ ἐπὶ τῷ Νεῷ εἰρημένα, μείζονός τε πόνου καὶ ἐπιστήμης ἀνάπλεα καθεστάναι, ὅσῳ καὶ ἡ ὑπόθεσις θαυμασιωτέρα. Εὑρήσεις γὰρ ἂν ἐν αὐτοῖς τὴν ὅλην τῆς θέσεως εὐκοσμίαν, καὶ τὰς τῶν μετάλλων φύσεις λεπτότατα κατεξητασμένας, τῶν τε προτεμενισμάτων τὸ εὐπρεπὲς ἅμα καὶ ἀναγκαῖον, μεγέθη τε καὶ ὑψώματα, καὶ ὅσα εὐθύγραμμα σχήματα, καὶ ὅσα κυκλικὰ, καὶ ὅσα ἐκκρεμῆ, καὶ προτεταμένα. Γνοίης δὲ ἂν ἐκ τῶν ἐπῶν, καὶ ὅπως ἀργύρῳ τε καὶ χρυσῷ τὸ ἱερώτερον χωρίον καὶ τοῖς ἀποῤῥήτοις ἀποκεκριμένον πολυτελέστατα καταπεποίκιλται, καὶ εἴ τι ἄλλο πρόσεστι μέγα ἢ ἐλάχιστον γνώρισμα, οὐ μεῖον ἢ οἱ θαμὰ ἐν αὐτῷ περιπάτους ποιούμενοι, καὶ ἅπαντα [illegible] ποιοῦντες.

Si quis autem voluerit, procul fortassis ab Urbe degens, aperte cognoscere omnia velut i præsens & spectans, perlegat quæ Paulus Cyri filius Flori nepos hexametris versibus conscripsit. Qui quidem Primicerius existens Regiorum Silentiariorum, & generis gloria clarus, amplissimasque a majoribus suis opes adeptus, doctrinæ tamen eloquentiaque magnam operam impenderat, quibus & magis gloriabatur & decorabatur. Scripsit itaque etiam alia quamplurima Poemata memoratu digna & laude. Videntur autem mihi quæ de Templo scripsit tanto majore & labore & scientia referta, quanto & argumentum ipsum est admirabilius. Comperies enim in iis universum situs concinnaque dispositionis ordinem, & metallorum naturas subtilissime exploratas. Vestibulorum etiam Templi elegantiam pariter & utilitatem, magnitudines quoque & altitudines, quotquot etiam sunt figura rectis constantes lineis, & quotquot orbiculares, quotquot etiam pensiles & protensa. Cognoveris quoque e Carminibus quo pacto argento pariter atque auro sacratior locus & mysteriis separatim destinatus sumptuosissime sit exornatus, & si quod est aliud magnum, aut minimum ornamentum, nihilominus quam qui in eo frequenter obambulant omniaque inspectant.

ΠΑΥΛΟΥ

ΠΑΥΛΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ
ΣΙΛΕΝΤΙΑΡΙΟΥ
ΥΙΟΥ ΚΥΡΟΥ
ΕΚΦΡΑΣΙΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ, ΗΤΟΙ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΣΟΦΙΑΝ.

PAULI POETÆ
SILENTIARII
CYRI FILII
DESCRIPTIO
MAGNÆ ECCLESIÆ
SEU SANCTÆ SOPHIÆ.

Ἆρ' ἐστὶν εὑρεῖν μείζονα τῆς νῦν ἡμέρας,
Ἐν ᾗ Θεός τε καὶ Βασιλεὺς σεμνύνεται;
Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. Χριστὸν ἴσμεν δεσπότην,
Ἴσμεν δὲ πάντως· τοῦτο γὰρ τοῖς σοῖς λόγοις
Ποιεῖς, Κράτιστε, * .. ειμον καὶ βαρβάροις·
Ὅθεν συνεργὸν αὐτὸν ἐν ταῖς πράξεσιν
Ἔχεις παρόντα, νομοθετῶν, κτίζων πόλεις,
Ναοὺς ἐγείρων, ὅπλα κινῶν, εἰ δέοι,
Σπονδάς τε τάττων, καὶ καταστέλλων μάχας,
Ὅθεν τὸ νικᾶν ... φ ἐς * τοῖς σοῖς πόνοις.
Ὥσπερ ἐπὶ σ ..... πρὸς τὴν ἑσπέραν
Ὅρος μὲν ὑμῖν ὠκεανὸς τοῦ σοῦ κράτους
Τὴν γῆν διαδραμοῦσι· πρὸς δὲ τὴν ἕω,
Οὐ πάντας ἤδη, τοὺς μὲν ἐτρέψω μάχαις,
Τοὺς δὲ πρὶν ἐλθεῖν εἰς τόδε προσλαμβάνεις;
Λίβυν δὲ πάντα δοῦλον οὐκ ἔχεις πάλαι;
Ὅθεν νόσους μὲν ῥᾳδιδράσκεις εὐκόλως,
Οὐκ ἐλπίσαντος οὐδενός. ὅθεν εἰκότως
Τοὺς ἐν ἀφανεῖ. Κράτιστε, κινδύνους ἀεὶ

* f. γνώριμον.
* f. συμ-θεῖ.

A AN reperiri potest hodierno major dies, quo & Deus & Imperator honore afficiuntur? Id certe dici vix potest. Christum agnoscimus & scimus Dominum, agnoscimus omnino: id enim verbis tuis, gentibus etiam barbaris * notum facis, Princeps magnanime. Hinc tuis in negotiis illum præsentem habes adjutorem, seu leges sancias, seu urbes extruas, vel templa excites, seu bella & arma decernas, si id exigat necessitas, aut cum inducias statuis, & prælia cohibes & compescis: * hinc bellicos labores tuos certa subsequitur victoria. Si enim Occidentem intueamur, postquam terram percurrimus, imperii tui terminus Oceanus occurrit: versus Orientem vero, an non gentes omnes partim armis tuis expugnasti, * partim antequam eo accederes, ultro ad te venientes excepisti? An non denique universam Africam jamdudum tibi subditam habes? Hinc quoque fit ut ex morbis tam facile

B

convaleſcas, etiam contra omnium ſpem: hinc denique occultiora pericula, Princeps fortiſſime, * iis tandem compertis, ſemper declinaſti: non haſtis quippe aut clypeis, ſed ipſa Dei protectus ſervatuſque dextera. Miror, Princeps potentiſſime, magnanimitatem tuam: miror mentis tuæ & fidei præſtantiam. Structæ erant inſidiæ, paratæque * aderat gladius, aderat & conſtitutus dies, & ipſa palatia jam ſubierant conjurati, & jam interiorem portam attigerant, qua ſemel ſuperata, ſolium tuum invaſuri erant. Hæc etſi tibi nota eſſent prius, * te continuiſti, & unico confiſus es tuo protectori, Deum dico, per quem omnia vincis: neque vero a ſcopo aberraſti. Quid enim inter hæc? Cecidit ſua ipſius manu inſidiarum ſtructor primarius: neque enim voluit Juſtitia, * eum ſervare. Quippe id certo noverat ex pluribus, qui ſæpius hactenus eatiterant, tyrannis, ſi vivus ille tuas veniſſet in manus, te in lacrymas ſtatim & commiſeratioaem totum effundendum, & omnem hac in re eaſuperaturum hominis indolem. * Vitæ namque compatiens erroribus, ingemuiſti perſæpe delictis noſtris, Princeps optime: ſed & ſæpe lacrymis benignos oculos tuos virtute vere Regia rigas, nobis indoleſcens; & ad intemperantiam, quæ ut plurimum vitæ comes adſiſtit, * oculos convertens, omnes a pravis delictis, Numinis inſtar, abſolvis, & ad ignoſcentiam properas. Teipſum incuſas, ſi quando criminum atrocitas alios prohibet te precibus ſuis * occupare. Neque enim umquam pateris miſericordiam, quæ ſumma eſt, ad alterum pertinere. Ea tot vero quæ perpetramus nefandis auſis, habes, o Imperator, clemeotiæ occaſiones. An non in ipſum Deum inſurgit, * qui Principem iſtum non vult imperare, manſuetum, ſuavem, cum moderatione inimicis perinde ac amicis beneficum? Hæ te ſervant animi dotes, efficiuntque, o Imperator, magnanime, ut anima Imperatricis, beatæ, optimæ, * formoſæ, & ſapientis, apud Deum pro te intercedat, quam, dum ſuperſtes erat, piam vitæ conſortem nactus es. Poſtquam vero illa ad ſuperos tranſiit, ſolemne ſubditis tibi populis præſtitiſti ſacramentum, ſacramentum omnino infractum, * quod numquam es prætergreſſus, nec infringes ultro. Et Hæc quidem ita ſe habent. Nunc vero ad Templum nobis contendere cupientibus, adſis daque audere. Inter tot quæ hactenus edidiſti miracula, illud ſit potiſſimum, quod conatur oratio rem perficere audere, * quæ cæteras miraculorum excellentia longe ſuperat. Eſt autem illuſtre immenſorum tuorum miraculorum ſpecimen, amor ille eximius, quo in te & in tuum Templum flagrat urbs univerſa, Princeps magnanime. Poſtquam enim feſtum, ut par erat, celebraſti, * ſtatim plebs univerſa, Senatus, & qui mediam ac tutiorem vitæ rationem injerunt, ut celebritatis dies producerentur, poſtularunt. Conceſſiſti. Effluxere illi: rurſum poſtularunt, rurſum conceſſiſti: qua re ſæpius repetita, feſtivitatis * celebritatem magnifice produxiſti.

Biennio ante ob. erat Theodora 4. Non. Jul. Ind. 10. De forma corporis Theodoræ, vide Proc. l. 1. de Ædif. c. 11 Hiſtor. Arc. c. 10 & 70. Anthologia Gr. l. 4. c. 15.

Μαθὼν παρῆλθες, οὐ θράσει, οὐδ' ἀπιστίᾳ,
Αὐτῇ δὲ χειρὶ τοῦ Θεοῦ φρουρούμενος.
Ἄγαμαί σε, Παγκράτιστε, τῆς εὐψυχίας,
Ἄγαμαί σε τῆς γνώμης τε καὶ τῆς πίστεως.
Ὁ λόχος συνέστη, καὶ παρεσκευασμένον
Τὸ ξίφος ὑπῆρχε, καὶ παρῆν ἡ κυρία,
Καὶ τῶν Βασιλείων ἐντὸς οἱ ξυνωμόται
Ἤδη παρῆλθον, τῆς πύλης τε τῆς ἔσω,
Μεθ' ἣν ἔμελλον προσβαλεῖν τοῖς σοῖς θρόνοις,
Ἥπτοντο. ταῦτα γνοὺς δὲ καὶ μαθὼν πάλαι,
Ἐκαρτέρησας, καὶ πεποίθηκας μόνῳ
Τῷ σοι προσασπίζοντι, τὸν Θεὸν λέγω,
Ὧι πάντα νικᾷς· τοῦ σκοποῦ δ' οὐκ ἐσφάλης.
Τί γὰρ ἐπὶ τούτοις; ἔπεσεν αὐτοχειρίᾳ
Ὁ τὸν λόχον ἄγων· οὐ γὰρ ἤθελεν ἡ Δίκη
Αὐτὸν διασώζειν. ἐμφανῶς δ' ἠπίστατο
Ἐκ τῶν τυράννων τῶν * . . . ὄντων πολλάκις,
Ὡς εἴπερ αὐτοῦ ζῶντος ἐγκρατὴς ἔσῃ,
Εἰς οἶκτον εὐθύς, εἰς ἔλεον πάντως τρέπῃ,
Κἀνταῦθα νικῶν πᾶσαν ἀνθρώπου φύσιν·
Ταῖς τοῦ βίου γὰρ συμπαθῶν ἁμαρτίαις,
Ἐπεστέναξας πολλάκις τοῖς πταίσμασιν
Ἡμῶν, Ἄριστε· πολλάκις δὲ δακρύοις
Τὸ πρᾶον ὄμμα βασιλικῶς ὑποβρέχεις,
Ἀλγῶν ἐφ' ἡμῖν· πρὸς δὲ τὴν ἀκρασίαν
Βλέπων, μάλιστα τὴν σύνοικον τῷ βίῳ,
Λύεις ἅπαντας τῶν κακῶν ὀφλημάτων,
Ὥσπερ τὸ Θεῖον, πρὸς δὲ συγγνώμην τρέχεις.
Αἰτιᾷ δὲ σαυτόν, ἡνίκα τῶν ἐγκλημάτων
Τὸ μέγεθος οὐ δίδωσι τῶν δεήσεων
Ἑτέροις κατάρχειν· καὶ γὰρ οὐκ ἐᾷς ποτὲ
Ἄλλου γενέσθαι τὸν ἔλεόν σου τὸν πάνυ.
* . . . ὧν δὲ δρῶμεν οὐχ ὁσίων τολμημάτων
Ἔχεις ἀφορμὰς τῆς, Ἄνα, * παρρησίας.
Οὐχὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Θεὸν ἐξοπλίζεται
Ὁ τὸν Βασιλέα τοῦτον οὐ θέλων κρατεῖν,
Τὸν ἥμερον, τὸν ἡδύν, ἐν τῷ μετρίῳ
Εὐεργετοῦντα καὶ φίλους, καὶ μὴ φίλους.
Σώζει σε ταῦτα, ταῦτα τὴν ψυχὴν ποιεῖ
Τῆς Βασιλίδος, Κράτιστε, τῆς εὐδαίμονος,
Τῆς πάντ' ἀρίστης, τῆς καλῆς, καὶ πανσόφου,
Ἔχειν ὑπὲρ σοῦ πρὸς Θεὸν παρρησίαν,
Ἣν ζῶσαν εἶχες εὐσεβῆ συνεργάτιν.
Ἐπεὶ δὲ μετῆλθε, παρέσχες τοῖς ὑπηκόοις
Ὅρκον βοηθόν, ὅρκον ἀρραγέστατον
Ὃν οὐ παρῆλθες οὐδ' ἑκὼν παραδράμοις.
Καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα. πρὸς δὲ τὸν νεὼν
Ἤδη βαδίζειν βουλομένοις, θαρρεῖν δίδου.
Ἔσω δὲ τῶν σῶν καὶ τὸ δή που θαυμάτων,
Λόγους φανῆναι πρᾶγμα τολμῶντας δρᾶσαι
Τὸ πάντα νικῶν θαυμάτων ὑπερβολῇ.
Ἔστιν δὲ δεῖγμα τῶν ἀγαστῶν θαυμάτων
Ὁ τοσοῦτος ἔρως, ὃν ἡ πόλις πᾶσα τρέφει
Ἐπί σοι, Βασιλεῦ κράτιστε, καὶ τῷ σῷ νεῴ.
Ἐπεὶ γὰρ ἦγες τὴν ἑορτήν, ὡς ἔδει,
Ἅπας ὁ δῆμος εὐθύς, ἡ γερουσία,
Οἱ τὸν μέσον ζηλοῦντες ἀσφαλῆ βίον,
Τὰς τῆς ἑορτῆς ἡμέρας ἐπεξάγειν
Ἤτουν, παρεῖχες, ἐξέδραμον· ᾔτουν πάλιν,
Πάλιν παρεῖχες. Τοῦτο δὲ δρῶν πολλάκις,
Ἐπεξέτεινας τὴν ἑορτὴν πλουσίως.

* f. ἐξ ὧν
* f. προστασίας.

ΤΟΥΤΩΝ ΛΕΧΘΕΝΤΩΝ ΕΝ ΠΑΛΑΤΙῼ, διῃρέθη ἡ ἀκρόασις, καὶ ἐλέχθη τὰ λοιπὰ ἐν τῷ Ἐπισκοπείῳ, ἐπὶ Εὐτυχίου τοῦ ἁγιωτάτου Πατριάρχου προλεχθέντων τῶν ὑποκειμένων Ἰάμβων.

Ἥκομεν ἐς ὑμᾶς, ἄνδρες, ἐκ τῆς ἑστίας
Αὐτοῦ Βασιλέως, ἐς Βασιλέως ἑστίαν,
Τοῦ παμμεγίστου, τοῦ νοοῦ τῶν ὅλων,
Δι' οὗ τὸ νικᾶν συμφυὲς τῷ Δεσπότῃ.
Ἐκεῖ μὲν ἡμῖν τῶν γερῶν ὁ προστάτης
Καθεὶς ἑαυτὸν εἰς θέατρον ἐκ λόγων,
Τὸν νοῦν παρέσχεν εὐμενῶς, ἐνταῦθα δὲ
Ὁρᾶν πάρεστι τῶν ἱερῶν τὸν προστάτην·
Ἔστω δὲ κ' αὐτὸς εὐμενής· τούτων γε μὲν
Μηδεὶς ἀκούσας λοιδορείσθω τοῖς λόγοις·
Εἴποι γὰρ εἰκὸς ἄν τις, ὦ τᾶν, ὡς πάνυ
Ληρεῖς περιττά· τοῦτον αἰτεῖς εὐμενῆ
Λόγοις γενέσθαι, τῶν ἀγαθῶν τὴν οἰκίαν,
Τὸν πᾶσαν εὐμένειαν ἠμφιεσμένον·
Ταυτὶ πέπονθας ὅπερ ἂν εἰκότως πάθοι,
Εἴ τις δέοιτο λιπαρῶν ἐγκείμενος,
Τὸν ἥλιον μὲν ἀνατέλλειν ἐν ἡμέρᾳ,
Τὸ φῶς δὲ λάμπειν, τοὺς λόγους δ' εἶναι λόγους.
Ἐγὼ δὲ ταῦτα τοῦτον εἶναι τὸν τρόπον
Οὐκ ἂν ἀποφαίνω· πρὸς δὲ τὸν σκοπὸν βλέπων,
Ὃς παμμέγιστος, οὐκ ἔχων θ' ὑπερβολήν,
Δέδοικα τὴν ἀγωνίαν· θαρρεῖν δ' ὅμως
Ἐξ ὧν ἐδεδοίκειν πρότερον, αὖθις ἄρχομαι.
Εἰ μὲν γὰρ ἐλπὶς ἦν τις εὐθενεῖ λόγῳ
Συνεξισοῦσθαι τῷ νεῷ τῷ παγκάλῳ,
Σφαλερὸν ὑπῆρχεν ἐναποδύεσθαι πάλαις,
Ἐν αἷς τὸ νικᾶν παρακεκινδυνευμένον.
Ἐπεὶ δ' ἅπαντες ἴσμεν, ὡς οὐκ ἄν ποτε
Λόγος φανείη, συντρέχων * ταῖς πράξεσιν
Ταῖς τοῦ Βασιλέως· ἔστι δ' αὐτοῦ πράξεων
Τὸ παμμέγιστον ἡ κτίσις τοῦ σοῦ νεώ·
Οὐ χρὴ δεδοικότας ἐπὶ προδιεγνωσμένοις
Μένειν ἀτόλμους, ἀλλὰ τὴν προθυμίαν
Κινεῖν ἅπασαν, ὡς ἔχει τις ἰσχύος.
Ἔχει τι χρηστὸν ἀνδρὸς ἡ παρρησία.
Εἰ μὴ γὰρ εὔτολμός τε καὶ φρονῶν μέγα
Ἐδημιούργει τὸν νεὼν ὁ Δεσπότης,
Πάσης ὑπερβὰς ἐλπίδος θεωρίαν·
Οὐκ ἂν προῆλθεν εἰς τοσαύτην ἡ πόλις
Εὐθυμίαν τε καὶ τρυφὴν εὐδαίμονα.
Τί οὖν ἀπεικός, πρόσφορον παρρησίαν
Ταύτῃ φανῆναι καὶ λόγων ἀζημίαν;
Ἃ γὰρ ἂν παραδράμωσιν ἠσθενηκότες,
Ἔξεστι ταῦτα λαμβάνειν τοῖς ὄμμασι.
Κρινεῖ δὲ τούτους οὐ κυαμοτρὼξ Ἀττικός,
Ἀλλ' ἄνδρες εὐσεβεῖς τε καὶ συγγνώμονες,
Οἷς καὶ τὸ Θεῖον, καὶ Βασιλεὺς ἐφήδεται,
Οἱ τὰς πόλεις πέττοντες, οἱ τὰς ἡνίας
Ὅλας ἔχοντες καὶ λόγων καὶ πραγμάτων.
Ἄρ' οὖν ἐπ' αὐτοὺς χρὴ βαδίζειν τοὺς στίχους
Ἐκδημαγωγηθέντας εἰς παρρησίαν
Χρὴ τοῦτο πράττειν, αὐτὸς ἀντιφθέγξομαι,
Ὥσπερ τις ἠχὼ τῶν ἐμῶν φανεὶς λόγων.
Οὐκοῦν ἐπάνειμι πρὸς Βασιλέα τὸν μέγαν.

* συντρίχω

HIS IN PALATIO recitatis, divulsus est auditorium consessus. Cætera vero recitata sunt in Domo Patriarchali, cum coram Eutychio sanctissimo Patriarcha subjecti jambi prius recitati fuissent.

Vide Epistolam Bernardi Braschi ad Cozzam Cottium, de more veterum recitandi, Veronæ editum.

AD vos accedimus, o viri, ex Imperatoris Palatio, ad Palatium Imperatoris ter Maximi, qui omnia mente complectitur, per quem Imperatori tot victorias consequi datur. * Illic quidem dignitatum Præses in Theatro recitationum sedens, benigne nos audivit: hic vero videre B est sacrorum Præsidem: sit & ille benevolus. * Cæterum ex Auditoribus nemo orationem nostram carpat. Dicet enim forsan aliquis: Heus tu, bone vir, quam omnino vana & inutilia deblateras! hunc sermonibus tuis propitium cupis, qui totius bonitatis est domicilium, & omni humanitate instructus. * Id certe tibi accidit, quod ei videretur accidisse, qui enixius & cum precibus efflagitaret, ut Sol per diem exoriretur, luxque luceret, aut ut sermones sint sermones. Ego vero ejusce rei eamdem esse rationem * non omnino negaverim. At institutum intuens, quod maximum est, & quo nihil animo concipi po- C test excellentius, vereor in arenam descendere. Illud ipsum tamen quod metum primo incussit, audaciam rursum ingerit. Si enim spes quædam affulgeret posse nos beata dicendi copia * Templi pulchritudinem assequi & æquiparari scribendo: res esset sane lubrica, certamen aggredi, in quo vincere periculosum esset. Quum vero satis intelligamus omnes, nullam unquam orationem * factis Imperatoris respondere posse; id vero quod est in factis ipsis maximum, esse Templi ædificationem: par non est profecto, ut conceptus de rebus jam ante animo provisis timor, audiendi nobis animum adimat; sed potius, quantum est in unoquoque virium, omnem in nobis alacritatem excitemus. * Habet in se boni D aliquid hominis audacia. Nisi enim intrepido prorsus & elato animo Templum excitasset Imperator, totius in re spei cogitationem excedens, non ad tantam pervenisset Urbs * alacritatem & felicitatem. Quid igitur præter decorum videri debet, si utilis modo innocuæ Orationis libertas erumpat? Quæcumque enim præ imbecillitate prætermiserit, ea licebit oculis usurpare. * Judicium porro de illa proferunt, non fabarum comestor Atheniensis, sed viri pii & æqui, quibus & Deus se Imperator oblectantur, qui urbes regunt, omniumque & rerum, & orationum habenas moderantur. * Horum igitur deme- E teri gratiam, & ad hos adire Carmina mea oportet: idque confidenter agendum est. Ego vero ipse quasi verborum meorum Echo resonabo. Redeo igitur ad Magnum Imperatorem.

ΠΑΥΛΟΥ ΣΙΛΕΝΤΙΑΡΙΟΥ
ΥΙΟΥ ΚΥΡΟΥ
ΕΚΦΡΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

PAULI SILENTIARII
CYRI FILII
DESCRIPTIO MAGNÆ ECCLESIÆ.

Edit. Paris. pag. 505.

NON clypeorum hodie me fragor impellit, aut ad Occidentales vel Libycas celebrandas Victorias feror, neque decantandis Trophæis, quæ de cæsis tyrannis relata sunt, ferocem animum fatigabo. Illaudata maneat hodie partarum de Medis Victoriarum gloria. * Beata Pax, urbium nutrix, quam Princeps galeatæ longe præfert Victoriæ, huc age, urbis bono impensos prædicemus labores, & glorioso omni præstantiorem certamine Ædem sacris Hymnis celebremus, præ qua unica * quidquid est excelsi operis admirandum fatiscit. Tu vero, Alma Roma, auctoram salutis tuæ Principem corona, sinceris laudibus abunde cumulatum: non quod jugum tuum populis omnibus imposuit, aut quod immensos solii tui fines * ultra remotiora nemora, Oceanique litrora longe dilatarit: sed quod in secessu tuo immane Templum excitans, matre tua Tiberina longe te fecit illustriorem. Facessite nunc tandem decora omnia, quæcumque de Romano Capitolio fama prædicat: tantum enim meus Imperator superavit istud miraculum, * quantum idolo Deus Maximus præstantior est. Volo igitur ut tu dulcisonis carminibus, o Fornix auro refulgens, Imperatorem tuum prædices. Ille quippe non in bellis solum manum vibrans, infinitos barbaros victoriosis armis subegit, * ut indomitam illorum superbiam frænis tuis submitteret, & legum tuarum jugum illi vererentur; sed & nigra vehementius frendens invidia, Imperatoris Urbi imperantis armis prostrata succubuit, crebrisque sagittis elisa fragorem edidit, casuque suo sub pulverem alte condita est. * Tu vero veni, Antiqua & Latina Roma, & concors carmen cane Novæ Romæ, & gaude quod natam vides, adhuc puellam, matre multo præstantiorem: quandoquidem ea est parentum gratia. At vos quibus sacrarum legum honor curæ est, * huc adeste, & caliginosa deposita tristitia, niveis pallis lætabundi membra induite: detersis vero quinque annorum ab oculis lachrymis, ore bene auspicato præstantes Hymnos concinamus.

Cælestium portarum claustra reseravit in terra * Romanorum Imperator: totis festis ampla gaudia indixit, omnes mentis ægritudines lenivit. Ex quo enim cum fragore corruit eximium Imperatorum opus, immensus passim per Ur-

Βιζαντίνις Ρώμη, In Anthol. Gr. l. 4. c. 44. p. 299 300 &c.

Roma Constantinopolitana *in quibusdam Cod. Prisciani possl. 8. 20 & 9 & apud Senat. de Orlogr. c. 1 a Ευια Ρώμη Themistio Orat. 15.*

Roma Vetus *l. 5. C. de Oper. publ. l. 6. C. de Sacros. Eccl. &c.* Antiqua, *Corippo l. 1. Παλαιὰ ἢ πρεσβυτίδας Ρώμη Const. Manass.*

A ΣΗΜΕΡΟΝ οὐ σακέων με φέρει κτύπος, οὐδ' ἐπὶ νίκην
Ἑσπερίην, ἢ Λίβυσσαν, ἐπείγομαι, οὐδὲ τροπαίοις
Ἀμφὶ τυραννοφόνοις κατὰ χήποδα θυμὸν * ἀράσσω. — * ἄραξε.
Μηδοφόνων ἀβόητα μένοι κλέα σήμερον ἔργων.
Εἰρήνη πολύολβε, τιθηνήτειρα πολήων,
Ἣν πλέον εὐπήληκος Ἄναξ ἠγάσσατο νίκης,
Δεῦρο, πολισσούχοισιν ἐπαυχήσαντες ἀέθλοις,
Παντὸς ὑπερμαίοντος ὑπέρτερον οἶκον ἀγῶνος
Εὐιέροις ὕμνοισιν ἀείσομεν, ᾧ ὑπὸ μούνῳ
Πᾶν κλέος ὑψορόφοιο κατέκλασε θέσκελον ἔργον.
Ἀλλὰ σύ μοι Βασιλῆα φερέσβιον, ὄμπνια Ῥώμη,
Στέψον ἀκηρασίοισι χύδην κατανειμένον ὕμνοις·
B Οὐχ ὅτι σὸν ζυγόδεσμον ἐφήρμοσεν ἔθνεσι γαίης,
Οὐχ ὅτι σῶν ἐτάνυσσεν ὑπέρβια μέτρα θοώκων,
Ἄλσεα παρ' ἐσχατόωντα, παρ' ὠκεανίτιδας ἀκτάς·
Ἀλλ' ὅτι σὸν περὶ πᾶσιν ἀπείρονα νηὸν ἐγείρας,
Θυμβριάδος ποίησε φαεινοτέρην σε τεκούσης.
Εἴξατέ μοι Ῥώμης Καπετωλίδες, εἴξατε φῆμαι·
Τόσσον ἐμὸς Βασιλεὺς ὑπεράλατο θάμβος ἐκεῖνο,
Ὁππόσον εἰδώλοιο Θεὸς μέγας ἐστὶν ἀρείων.
Ἔνθεν ἐγὼν ἐθέλω σε μελιφθόγγοισι χορείαις,
Χρυσοχίτων αἴθουσα, τὸν σκηπτοῦχον ἀείδειν.
Καὶ γὰρ Ἄναξ οὐ μοῦνον ἐν ἔντεσι χεῖρα κορύσσων,
Ῥηιτέρως ἐδάμασσεν ἀπείρονα βάρβαρον αἰχμῇ,
C Ὄφρα τεοῖς ἀδμῆτα λόφον κλίνειε λεπάδνοις,
Καὶ θέμιδος πτήξειε τεὸν ζυγόν· ἀλλὰ καὶ αὐτῆς
Τειχιόεις ὑπέροπλα μέλας φθόνος ὤκλασε τόξων
Αἰγιόχου Βασιλῆος· ἐπασσυτέροις δὲ βελέμνοις
Ῥωγαλέος δέπασε, πεσὼν δ' ἐβάθυνε κονίην.
Καὶ σὺ δὲ πρεσβυγένεθλε Λατινιὰς ἔρχεο Ῥώμη,
Σύνθρονον ἀείδουσα μέλος νεοθηλέι Ῥώμῃ.
Ἔρχεο καγχαλόωσα, τεὴν ὅτι παῖδα δοκεύεις
Μητρὸς ὑπερτέλλουσαν, ἐπεὶ χάρις ἥδε τοκήων.
Ἀνέρες οἷσι μέμηλε θεουδέα θεσμὰ γεραίρειν,
D Δεῦρό μοι ἀχλυόεντα ἀπορρίψαντες ἀνίην,
Χιονέης ἔσταθι γεγηθότες ἄψεσι πέπλους.
Δάκρυ καὶ πενταέτηρον ἀποψήσαντες ὀπωπῆς,
Μέλψομεν εὐφήμοισιν ὑπὸ χείλεσσιν ἀοιδὰς ὕμνους.
Οὐρανίων ὤϊξεν ἐπὶ χθονὶ κλῆθρα πυλάων
Αὐσονίων σκηπτοῦχος, ὅλαις δ' ἐπέτασσεν ἑορταῖς
Εὐφροσύνην ἀρεῖαν, ὅλας ἤμβλυνε μερίμνας.
Ἐξότε γὰρ δάπεδον δ' ἔπεσεν ἱερώτατον ἔργον Ἀνάκτων,
Κάδος εἶχεν ἀλίαστον ἀνὰ πτόλιν· Ἠλάθι μύθῳ,

Ἵλαθι τολμήεντι, Μεγασθενὲς ὄρχαμε γαίης,
Ἰλήκοις ἐπέεσσι καὶ εἰ τεὸν οὔας ἀείρω
Βαιὸν ὅσον. μεγάλων γὰρ ἐπερχομένη χάρις ἔργων
Ληθαίοις ἐκάλυψε κατηφέα κέντρα ῥεέθροις·
Καὶ φάος ἠελίοιο φαεινότερόν ἐστιν ὁδίτῃ
Χειμερίην μετὰ νύκτα, καὶ ἱμερόεσσα γαλήνη
Ἀνδράσιν ἀλλοπλάγκτοις μετὰ κύματα θυμὸν ἰαίνει.
Ἵλαθι τολμήεντι, Μεγασθενές, ἵλαθι μύθῳ·
Ἤδη μὲν θεσπεσίοιο ἐπεμβεβαυῖα θεμείλοις
Σφαίρης ἡμιτόμοιο κατήριπε θέσκελος ἄντυξ·
Μυστιπόλου δ᾽ ἐτίναξεν ἐδέθλια πάντα μελάθρου·
Πάντα δ᾽ ὑπεσκίρτησεν ἐν ἄστεϊ βάθρα θεμείλων·
Γαῖα δ᾽ ἐπιστενάχιζεν ἐπὶ χρόνον· ἠερίαις δὲ
Μισγομένη νεφέλῃσιν ἀμιχλήεσσα κονίη,
Οὐρανίης ἀμάρυγμα μεσημβρινὸν ἔσκεπεν αἴθρης·
Χριστὲ μάκαρ, σὺ δὲ σεῖο ὑπὲρ νεὼ χεῖρα τανύσσας,
Αἵμασιν ἀμφιθεῖσαν ὑπ᾽ ἀνδροφόνοισι μιῆναι
Σὴν χθόνα τελχῖνας κακοεργέας· οὐδὲ γὰρ ἔτλης
Ὄμματος ἀχράντοιο βολῇ πανδερκέϊ λεύσσειν
Αἷμα χυθὲν τεμένεσσιν ἀναιμάκτοιο θυηλῆς.
Οὐδὲ μὲν εὐρύστερνος ὑπώκλασε μεχρὶ θεμείλων
Νηός, ἀριστώδινος ἀολλέος ἄμμασι τέχνης·
Ἀλλὰ μιῆς ἀψῖδος ἀπωλίσθησε κεραίη
Ἀντολικῆς, σφαίρης τε λάχος κονίῃσιν ἐμίχθη.
Ἦν δὲ τὸ μὲν δαπέδοισι, τὸ δ᾽ οὐκέτι θάμβος ἰδέσθαι,
Οἷά περ ἀστήρικτον ὁμιλεῖν ἠερίαις αὔραις·
Πᾶς δὲ κατηφείῃ βεβολημένος ἔστενεν ἀνήρ.
Μή τις ἐμὴν στεφάνην βάλοι νεμεσήμασι μώμου
Ἀτραπὸν ἀμνήστοιο διαστείχουσαν ἀνίης·
Οὐχ οὕτως ἀνέχασσεν ἀπ᾽ αἰθέρος ἐκχυμένη φλόξ
Ἡδύτερος μετὰ δάκρυ γέλως, μετὰ νοῦσον ὑγείη.
Ἀνέρας, ὁππότε νῶτα κατέφλεγεν ἄχλοα γαίης,
Μυρία καρφομένων ἅτε χεύματα στῆσεν ἀναύρων,
Οὐδ᾽ ὅτε καρποτόκοιο κατὰ χθονὸς οὐρανὸς αἴθων
Εὐρὺ χανὼν ᾤιξε πύλας δηλήμονος ὄμβρου,
Καὶ τραφερὸν ξυνώσε πέδον ῥοθίοισι θαλάσσης.
Αὐτὰρ ἐμὸς Σκηπτοῦχος ἀπότροπον ἄλγος ἀκούσας,
Οὐκ ἐπὶ δὴν ἐκάλυψε νόου σέλας, οὐδὲ κατηφὴς
Ἠρεμίην τέτληκεν ἀεργέας ἅμμασιν ὄκνου·
Ἀλλὰ μινυνθαδίης ἀπεσείσατο κέντρον ἀνίης,
Πρὸς δὲ πόνους ὤιξε παλινδομήτορας οἴκου.
Τῷ δὲ παρεσταυῖα σακέσπαλος ἔννεπε Ῥώμη·
„ Παγκρατές, Ὀλβιόμοιρε, Δίκας ἕδος, Ἕρμα πολήων,
„ Ἥρπασε βασκανίη με, χάρις δέ τις ἐστὶ μεγαίρειν,
*Ἴσθ᾽ ἐγγ. „ Ὅττι σέθεν ζώοντος * ἐγγύθεν ἐστὶν ἀρωγά, a
„ (Ὅττι σέθεν ζώοντος ἐπὶ χθονὶ κάλλει Ῥώμης,)
„ Στήθεσιν ἡμετέροισι περιρραγὲς ἕλκος ἀνίσχει.
a Pro bis in margine legitur versus inclusus. „ Ἀλλά, Μάκαρ, δύνασαι γὰρ ἐφ᾽ ἕλκεϊ φάρμακα πάσσειν, a
„ Χεῖρα τεὴν προτίτεινον, ἐϋρρεέος τροφὸν ὄλβου.
„ Πάντα κυβερνητῆρι τεῷ δ᾽ ὑπέπυσα χαλινῷ,
„ Ὑμετέροις ὑπέθηκα τροπαιοφόροισι θριάμβοις.
„ Ἠρεμέει καὶ Μῆδος ἄναξ, καὶ Κελτὶς ὁμοκλή,
„ Καὶ ξίφος ὑμετέροις φιλοτήσιον ὤπασε θώκοις
„ Ἰνδὸς ἀνήρ, ἐλέφαντας ἄγων, καὶ μάργαρα πόντου.
„ Καρχηδὼν γόνυ δοῦλον ἐμοῖς ἔκλινε τροπαίοις.
„ Εἰς ἐμὲ φορτὶς ἅπασα φερέσβιον ἐλπίδα τείνει,
„ Κύκλιον εἰσορόωσα δρόμον διδυμάονος ἄρκτου,
„ Ὡς ποτὶ ἐμοῖς παίδεσσιν ἐπίρρυτον ὄλβον ἀρύξω.
„ Ἐμπορίην δ᾽ ἀνάγουσιν ἐπιπνείουσιν ἀῆται.
„ Ταῦτα τεοῖς καμάτοισιν ἐφίσταται· ἀλλ᾽ ἐπὶ πάσης

A bem planctus exortus est. Da veniam audaci orationi, da veniam, Potentissime terrarum Princeps, * verba audi æquo animo, si tantisper aures tuas pulso. Nam superveniens ingentium operum gratia Lethæis fluminibus mœroris stimulos omnes demersit. Suavius est iter agentibus post hybernam noctem Solis lumen, & jucunda serenitas * in mari errantibus post tempestates animum exhilarat. Da veniam, Fortissime Princeps, da veniam audaci orationi.

Jam conciderat admirabilis ille fornix hemisphærii, fundamentis nixus firmissimis, Ædisque Patriarchalis solum omne concusserat: * subsiliebant Urbe tota, ima fundamentorum, & ad B tempus terra ingemiscebat: obscuris mixtus nubibus caliginosus pulvis, meridianum cælestis lucis splendorem occuluerat. At tu, bone Christe, manum tuam super Templum extendens, * terram tibi consecratam humana cæde a sceleratis ac maleficis pollui non es passus. Quippe non potes oculis tuis immaculatis intueri in Templis fusum sanguinem, in quibus incruentum Sacrificium peragitur. At neque tota * Ædis inclytæ amplitudo a fundamentis procubuit, artis egregiæ vinculis constricta: sed unius arcus vertex Orientalis corruit, parsque una Sphæræ pulveribus est commixta. C Erat porro pars altera solo jacens, altera ad hunc usque diem (quod visu erat admirabile) minime sustentata, & quasi pendula, adhuc in aere morabatur; * omnes mœrore perculsi gemebant. Verum nemo Musæ nostræ verbis mordacibus succenseat, quod in oblivione deletas iesse effundat calamitates. Gratior est post lachrymas risus, postque morbum sanitas. Non sic ab aere demissum fulgur perculit * homines, cum immensos torrentium cursus repressit: vel siquando cælum ardens in frugiferam terram late dehiscens, largos & nocuos imbres effudit, & siccos agros marinis immiscuit fluctiD bus.

* At meus Imperator, comperta tam acerba calamitate, non diu prætera occuluit mentis aciem, neque adduci potuit, ut quantumvis mœstitia oppressus, inertis ignaviæ vinculis detineretur, ac quiesceret: sed brevissimi doloris stimulum excussit, ad reædificandæ Ædis labores sese accinxit.* Astans vero bellicosa Roma, eum sic est allocuta: Potentissime, Fortunate, Justitiæ sedes, Urbium columen, nescio quæ me subit indignatio, (& suam habet quamdam indignatio voluptatem) quod vivente te, dum præsens adest auxilium, Roma pulchritudinem amiserit, * & pectoribus nostris noE dique disruptum ulcus exoritur. Sed tu, o Fortunate, (potes enim ulceri medicamentum adhibere) manum tuam porrige affluentis beatitatis nutricem. Omnia tuis gubernans auspiciis, tuis inclytis triumphis subjeci. * Quiescit Medorum Rex & Gallorum vociferatio. Ipse Indus cum suis Elephantis ad tuum solium gladium & margaritas maris ultro attulit. Meis trophæis servilia flexit genua Carthago. Naves omnes onerariæ * geminæ Ursæ cursum respicientes, ad me tendunt, tanquam ad spei suæ metam, spei quæ affert commoda, sic ut affluentem opum copiam liberis meis impertiam:

„ ipsique advehendis mercibus aspirant „ venti. Hæc tuos comitantur labores. „ Verum cum omni pulchritudinis the„sauro * ne Lethæis fluminibus, o Im„perator, divinam opus obrui patiaris. „ Licet enim, o Princeps, revereantur „ te immensi orbis gentes, quæ Roma„nis legibus colla submittunt, etiamsi „ totam urbem mihi straxeris, numquam „ reperies illustrius Throni tui monumen„tum.

Hæc locuta, pedibus Imperatoris grata oscula figere annixa est. At ille faventem porrexit familiari Romæ dexteram, & procumbentem erexit. Suaviter vero subridens, ut infinitum dolorem pelleret, hæc verba sinceræ lætitiæ plena effatus est: * Depone dolorem, urbs Re„gia, nec vexes animum: ut nullum jacu„lum clypeum tuum læsit, nec quævis alia „ Barbarorum vis immotam mentem tuam „ hactenus concussit: ita ne succumbas acer„bis licet calamitatibus. Perfer, urbium „ Princeps, nec animum vellices: * etenim „ laboribus meis longe te efficiam celebrio„rem, rursum erigens Templi verticem „ præclaris fornicibus adornatum. Hæc fatus, ad templum progreditur, & dicto citius operi manum admovet. Festinans enim, uti par erat, non expectavit clypeatos custodes, donec * aureum superbæ cervici torquem aptassent, non aureas illas secures, quæ Imperatores semper præcedunt, non exercitum illum ex strenua & alacri juventute conflatum, nigris insignem caligis, qui Principem per vias comitari solet armatus. Derepente undique confluxere alii aliunde, * præeunte Imperatore. Fragorem edidere conferrorum virorum clypei, confusum sonum Echo reddebat. At cum templum subiit, & ipsa Ædis firma agnovit, omnem curam convertit ad rotundum fastigium. Laudavit vero * artem, & prudenti instructam consilio mentem Anthemii. Vir ille primum jecerat templi fundamenta, laboriosorum Imperatorum obsecutus mandatis: vir admodum industrius in eligendo centro, & in formis ædificiorum delineandis: qui muris tantum tribuit firmitatis, quantum satis erat, ut cum contrarii & obnitentis dæmonis intolerando impetu contendere possent. * Neque enim procubuerunt, excelso vertice avulso: sed concussam imam partem firmissimo fundamento sustentavit magni Romanorum Imperii Rector, * & super maris prioribus rursum præstantissimi verticis decorem extruxit.

Rhomphæas de quibus dixi ad Alexiadis pag. 14.

Dæmon Contrarius dicitur in Epist. S. Barnabæ, & aliquot Glossariis.

Sed quis enarret, ut ambitioso ornatu Templum instauraverit? Quis par est exprimendæ verbis magnorum operum effectrici potentissimi Principis prudentiæ? Sed his, o Princeps, quæ arte architectonica accurata sunt, relictis, * ad laboriosorum operum tuorum terminum veniam, confectum nuper miraculum intuens, super quo divinus amor oculorum omnium radios extetruit. Quisquis in Cælum splendens oculos sustulit, non jam potest * rotundum choreæ astris distinctæ ærstum inflexa cervice latueri: sed & in virentem collem oculos statim deflectit, & floridi torrentis cupit videre latices, atque pubescentem spicam, & consitæ arboribus silvæ opacum: pecora etiam saltitantia, & circumvolubilem olivam, * vitem viridibus innixam ramis, cæruleamque in mari tranquillitatem nautæ remis humidis per-

A Ἀγλαΐης θημῶνι, πεσεῖν ὑπὸ χεύματι λήθης „
Μήποτέ μοι, Σκηπτοῦχε, τὸ θέσκελον ἔργον ἐάσῃς. „
Οὐ γάρ, Ἄναξ, εἰ καί σε κατεπτήξαντο κλιθέντα „
Αὐσονίοις θεσμοῖσιν ἀπείρονος ἔθνεα γαίης, „
Εἰ καὶ πᾶσαν ἔδειμας ἐμοὶ πόλιν· οὔποτε δήεις „
Σύμβολον ὑμετέροιο φαάντερον ἄλλο θοώκου. „
Ὣς φαμένη, χαρίεντα λιλαίετο χείλεα πῆξαι
Ποσσὶν ἀνακτορέοισιν. ὁ δ' ἵλαον ἠθάδι Ῥώμῃ
Δεξιτερὴν ὤρεξεν, ὑποκλάζουσαν ἐγείρων.
Ἦκα δὲ μειδήσας, ἵνα μυρίον ἄλγος ἐλάσσῃ,
Εὐφροσύνης πλήθοντας ἀκηδέος ἴφατο μύθους.
Ῥίψον ἄχος, βασίλεια πόλις, μὴ θυμὸν ὀρίνῃς· „
Ὡς βέλος οὐ νίκησε τεὸν σάκος, οὐδέ τις ἄλλη „
B Ἄλλοτε ἐστυφέλιξε τεὴν φρένα βάρβαρος αἰχμή· „
Μηδὲ βαρυτλήτοισιν ὑποκλάζοιο μερίμναις. „
Τέτλαθι, Παμβασίλεια πόλις, μὴ θυμὸν ἀμύξῃς· „
Καὶ γὰρ ἐμοῖς καμάτοισιν ἀοιδοτέρην σε τελέσσω, „
Αὖτις ἀναστήσας κορυφὴν ὑψαύχενα νηοῦ. „
Ὣς φάμενος τεμένεσσιν ἐπῴχετο, καὶ τάχα μύθου
Γείτονος ἔργον ἔην ταχινώτερον· ὀρνύμενος γάρ,
Ὡς θέμις, οὐκ ἀνέμιμνε συνέμπορον ἀσπιδιώτην,
Χρύσεον ἀγνάμπτοιο κατ' αὐχένος ὅρμον ἑλόντα,
Οὐ χρυσοῦν τινα ῥάβδον ἀεὶ προκέλευθον ἀνάκτων,
Οὐ στρατὸν ἠνορέῃσι κεκασμένον εὔποδος ἥβης,
Σύνδρομον εὐόπλοιο μελαγκρήπιδα κελεύθου·
C Ἐξαπίνης δ' ἑκάτερθε συνέρρεον ἄλλοθεν ἄλλοι
Προφθαμένου Βασιλῆος. ἐπεκτύπεον δὲ βοεῖαι
Ἀνδρῶν σευομένων. καναχίζε δὲ συμμιγὲς ἠχώ.
Ἀλλ' ὅτε δὴ κατὰ νηὸν ἐδύσατο, καὶ βάσιν ἔγνω
Δώματος ἀστυφέλικτον, ὅλην ἔστρεψε μενοινὴν
Ἐς κορυφὴν περίμετρον. ἐπευφήμησε δὲ τέχνην
Καὶ νόον Ἀνθεμίοιο, κεκασμένον ἔμφρονι βουλῇ.
Κεῖνος ἀνὴρ τὰ πρῶτα θεμείλια πήξατο νηοῦ,
Εὐκαμάτου βουλῇσιν ὑποδρήσσων Βασιλῆος·
Δεινὸς ἀνὴρ καὶ κέντρον ἑλεῖν, καὶ σχῆμα χαράξαι,
Ὃς τοίχοις ἀνέηκε τόσον σθένος, ὅσσον ἐρίζειν
Δαίμονος ἀντιβίοιο βαρυτλήτοισιν ἐρωαῖς.
D Οὐ γὰρ ἀποτμηγέντος ἐρικνήμοιο καρήνου
Ὤκλασαν· ἀλλὰ δόνητον ἐυκρήπιδι θεμείλῳ
Ἴχνος ἐπεστήριξεν· ἐπὶ προτέροισι δὲ τοίχοις
Ἰθυντὴρ μεγάλοιο παρ' Αὐσονίοισι θοώκου,
Αὖθις ἀμωμήτοιο χάριν δαμάσατο κόρσης.
Ἀλλὰ τίς ἂν μέλψειε, ὅπως ὑψαύχενι κόσμῳ
Νηὸν ἀνεζώγρησε; τίς ἄξιός ἐστι χαράξαι
Μῆτιν ἀεξιφόδινα πολυσκήπτρου Βασιλῆος;
Κεῖνα μέν, ὦ Σκηπτοῦχε, μεμηλότα τέκτονι τέχνῃ
Λείψομεν, ἀκαμάτων δὲ τεῶν ἐπὶ τέρματα μόχθων
Ἱξόμεθα, ἀρτιτέλεστον ἰδὼν σέβας, ᾧ ἔπι πάσης
E Θεῖος ἔρως ἀκτῖνας ἀνεκρήμνασεν ὀπωπῆς.
Πᾶς βροτὸς ἀγλαόμορφον ἐς οὐρανὸν ὄμμα τανύσσας,
Οὐκ ἔτι δὴν πέπληκεν ἀναγναμφθέντι τραχήλῳ
Κύκλιον ἀστροχίτωνος ἰδεῖν λειμῶνα χορείης.
Ἀλλὰ καὶ ἐς χλοάουσαν ἀπήγαγεν ὄμμα κολώνην,
Καὶ ῥόον ἀνθεμόεντος ἰδεῖν ἐπόθησεν ἀναύρου,
Καὶ στάχυν ἡβώοντα, καὶ εὐδένδρου σκέπας ὕλης,
Ποίμνια δὲ σκαίροντα, καὶ ἀμφιέλικτον ἐλαίην,
Ἄμπελον εὐθαλέεσσιν ἐπικλινθεῖσαν ὀράμνοις,
Καὶ χαροπὴν γλαυκῶπιν ὑπὲρ πόντοιο γαλήνην
Ξαινομένην πλωτῆρος ἁλιβρέκτοισιν ἐρετμοῖς.
Εἰ δέ τις ἐν τεμένεσσι θεουδέσιν ἴχνος ἐρείσει,

Οὐκ ἐθέλει παλίνορσον ἄγειν πόδα· θελγομένοις δὲ
Ὄμμασιν ἔνθα καὶ ἔνθα πολύστροφον αὐχένα πάλλει.
Πᾶς κόρος ἀπτόλεμος ἐλήλαται ἔκτοθεν οἴκου.
Τοῖος ἀειφρούρητον ἀμεμφέα νηὸν ἐγείρει
Κοίρανος, ἀθανάτοιο Θεοῦ χραισμήτορι βουλῇ.
Σοῖς γὰρ, Ἄναξ, καμάτοισιν ἐφέλκεται, ἵλαον εἶναι
Χριστὸν ὑπερκύδαντα διαμπερές. οὐ γὰρ ἐρεῖσαι
Ὄσσαν ἐελδόμενος κατ' Οὐλύμποιο καρήνων
Ἤθελες, οὐκ Ὄσσης ὑπὲρ αὐχένα Πήλιον ἕλκειν,
Ἄμβατον ἀνδρομέοισιν ὑπ' ἴχνεσιν αἰθέρα τεύχων.
Ἀλλ' ὁσίοις μόχθοισιν ὑπέρτερον ἐλπίδος ἔργον
Ἐξανύσας, ὀρέων μὲν ἐπεμβάδος οὔτι χατίζεις,
Ὡς κεν ἀναΐξειας ἐς οὐρανόν· εὐσεβίης δὲ
Ἰθυπόροις πτερύγεσσι πρὸς αἰθέρα δῖον ἐλαύνεις.
   Ἀλλὰ τί δηθύνω λαθικηδέος ἦμαρ ἑορτῆς
Ὑμνῆσαι; τί δὲ μῦθον ἑλίσσομεν ἔκτοθι νηοῦ;
Ἰομεν, ἐν τεμένεσσι Θεὸν δ' ὑμνήσατε μύσται,
Ἱκέσιον καλέοντες ἐμῶν χραισμήτορα μύθων.
Ἄρτι μὲν ἀμβλυνθεῖσα γένυς μετὰ βότρυας ἅρπη
Ἐσσομένης ἀνέμιμνε θερηγενὲς ἔργον ἀμάλλης.
Ἠέλιος δὲ νότοιο παρὰ πτερὸν ἡνία πάλλων,
Αἰγὸς ἐς ἰχθυόεντος ἀθαλπέας ἤλαε μοίρας,
Ἄρτι κατηφήσαντα λιπὼν ἀφέτορα βελέμνων.
Ἤλυθε δ' ἠριγένεια σεβάσμιος· οἰγομένη δὲ
Ἄμβροτος ἀρτιδόμοιο πύλη μυκήσατο νηοῦ,
Λαὸν ἔσω καλέουσα, καὶ οὐρανόν· εὖτε κελαινὴ
Νὺξ μινύθει, καὶ πᾶσιν ἀέξεται ἠμάτιον φῶς,
Ὡς ἐτεὸν μινύθει, μεγάλης νηοῖο φανέντος,
Νὺξ ἀχέων, καὶ πάντας ἐπέδραμε χάρματος αἴγλη.
Ἔπρεπέ σοι, Σκηπτοῦχε μεγασθενὲς, ἔπρεπε Ῥώμη,
Ἔπρεπεν ἀμβροσίοιο Θεοῦ προκέλευθον ἑορτῆς
Ὑμετέροις λαοῖσι θύρας νηοῖο πετάσσαι.
Ἔπρεπεν ἑξείης μετὰ θέσκελον ἦμαρ ἐκεῖνο
Ζωοτόκου Χριστοῖο γενέθλιον ἦμαρ ἱκέσθαι.
Καὶ δὴ νὺξ τετέλεστο προηγενὲς ἀντιάδος ἠοῦς
Εὐφροσύνην καλέουσα, Θεοῦ δ' ὑπεδέξατο κήρυξ
Ἄμβροτος ἀγρύπνοιο * λαοῦ κελάδημα χορείης
Θιασευτίοις τέμενεσσι νέοις, ὅθι μυκίδι φωνῇ
Παννυχίους Χριστοῖο βιαρκέος ἀνέρες ὕμνους
Ἀσπασίως ἐβόησαν ἀσιγήτοισιν ἀοιδαῖς.
Ἀλλ' ὅτε δὴ σκιόεσσαν ἀνασείλασα καλύπτρην
Οὐρανίας ῥοδόπηχυς ὑπέδραμεν ἄντυγας αἴγλη,
Δὴ τότε λαὸς ἅπας συνηγείρετο, πᾶς τε θοώκων
Ἀρχὸς, ὑποδρήσσων θεναρῇ Βασιλῆος ἐφετμαῖς,
Καὶ Χριστῷ βασιλῆϊ χαριστήρια δῶρα κομίζων.
Ἱκεσίοις στομάτεσσι θεουδέας ἤπυεν ὕμνους,
Ἀργυρέων ἀκαμάτοις ὑπὸ χείρεσι κηρὸν ἀνάπτων.
Ἕσπετο δ' ἀρητήρ· ἱερῆς δ' ἐξῆρχε χορείης
Ἀρητὴρ πολύυμνος, ὃν ἄξιον εὕρετο νηοῦ
Αὐσονίων σκηπτοῦχος· ὅλης δ' ἐστείνετο Ῥώμης
Ἀτραπὸς εὐρυάγυια· μολὼν δ' ἐπὶ θέσπιδας αὐλὰς
Δῆμος ἅπας ἐσίβωσε χαρίσιον, οὐρανίας δὲ
Ἀχράντους ἐδόκησεν ἐς ἄντυγας ἴχνια θέσθαι.
Οἴξατέ μοι κληῖδα θυηλέες, οἴξατε Μύσται,
Οἴξατε δ' ὑμετέροισιν ἀνάκτορα θέσκελα μύθοις,
Εὐχωλὴν δ' ἐπέεσσι κομίσσατε· καὶ γὰρ ἀνάγκη
Ἁπτομένοις βαλβῖδος ἐς ὑμέας ὄμμα τανύσσαι.
   Τρισσὰ μὲν ἀντολικῶν ἀναπίπταται ἔνδοθι κύκλων
Ἡμιτόμων· ὑψοῦ δὲ μετ' ὄρθιον αὐχένα τεύχων,
Σφαίρης τετρατόμοιο λάχος τὸ τέταρτον ἀνέρπει,

* πάλιν, vel Θιασευ- τῆρσι.

A cessam. Si quis vero in divinum hoc Templum pedem inferat, ex eo recedere amplius renuit: * sed huc & illuc oculis oblectatis, caput attollit & circumfert. Omnis extra Ædem egregie fastigiatam pellitur satietas. Sic nempe, opitulante Dei immortalis consilio, illustre Templum excitat Imperator.

Tuis quippe, o Princeps, laboribus adscribendum, quod in omnibus propitius sit * gloriosus Christus. Neque enim Olympi verticibus excelsam Ossam, aut Ossæ cacuminibus Pelion imponere aggressus es, aetem humanis pedibus scansilem efficiens. Sed confecto sacris laboribus tuis opere, quod spem omnem de ipso conceptam * superat: jam montibus non eges,
B quibus tanquam gradibus cœlum conscendas, sed pietatis alis recta tendentibus in divinum illud domicilium inveheris.

Sed cur moramur lætum festi diem celebrare? Curve orationem a Templo abducimus? * Eamus: Deum in Templo laudate, Sacerdotes, meorum adjutorem carminum suppliciter invocantes. Nuper falx obtusa acie, post uvam expectabat æstivum opus futuri manipuli: Sol vero versus Austrum habenas quatiens, * ad frigidas Capri marini plagas properabat, relicto nuper subtristi Sagittario. Venerat autem veneranda aurora, & aperta
C recens extructi Templi porta immortalis sonitum dederat, populum & Imperatorem invitans, ut ingrederentur, quando nigra * nox minuitur, & omnibus diei lux augetur. Quum vere, cum magnum apparet Templum, nox dolorum decrescit, & cunctos invasit lætitiæ lux. Te decebat, Imperator potentissime, & te quoque, Roma, fores immortalis festivitatis prævias * populis vestris pandere. Decebat post divinum istum idem deinceps vitæ parentis Christi Natalem advenire. Et jam exacta erat prævia nox cœlestis auroræ lætitiam vocans, & Dei præco * immortalis, vigilantis Chori concentum in magnifica nova Ædem exceperat, ubi sacra voce benefi-
D ci Christi laudes tota nocte homines perpetuis carminibus læti decantaverant. At ubi velo reducto cœlestes fornices * subiit rosea lux, tum populus omnis coiit, omnesque Palatii Proceres, fortissimi Imperatoris præcepto, & Christo Regi gratulatoria ferentes munera, ore supplici divinos Hymnos cecinere, candidum cereum præ manibus ferentes. * Sequebatur Sacerdos, & sacro Choro præerat laudandus Pontifex, quem Romano Templo dignum censuit Imperator. Totius porro Romæ via quamlibet lata, angusta erat. * Pergens vero populus ad divinas Ædes,
E gratulationem publicam celebravit, sibique visus est in cœlestes illos fornices pedem figere. Pandite mihi, Divini Sacerdotes, pandite fores, aperite meis sermonibus divina penetralia: Carminibus decus afferte: necesse quippe est, ut qui * valvas tangunt, ad vos oculos attollant.

Triplex ad Orientem in semicirculi speciem compositum patet domicilium: superne autem in superiori mu- CONCHA ÆDIS SOPHIANÆ.

torum crepidine Sphæræ quarta pars assurgit, eam referens * figuram, quam supra caput tribus Cristis insigne, in expanso tergo pennis oculatis excitat Pavo. Conchas hos vertices, artis Architectonicæ vocabulo, vocant viri intelligentes; quod autem certum est, nomen illud sive a conchæ marinæ figura indidere periti, sive ab arte utcumque didicere. Media conchæ sedes * Sacerdotales complectitur, & subsellia in orbem circumducta; & quidem aliqua ex ipsis sub extremum marginem colligens, ea hami proxime circa centrum contrahit. Quæcumque autem superne assurgunt, spatium suum usque ad Sedes argenteas sensim extendunt, & excrescentibus circulis semper impositum apicem circumvolvant. * Hanc excipit concameratio validis incumbens fundamentis, in ima quidem parte in rectas ducta lineas, superne vero in orbem composita; neque tamen circuli omnino, sed Cylindri bifariam divisi figuræ similis. Duas vero * Conchas alias, versus columnas utrinque protendit ad Occidentem progredientes, veluti ulnas suas extendens, ut populum canentem in suis Ædibus complectatur. Et has quidem sustentant aureis capitellis, variegatæ & purpureis splendentes floribus * columnæ, circumstantes dimidiam testudinem, arcus immensum pondus sustinentes, quas Niliacarum quondam Thebarum montes excelsi peperere. Utrinque igitur ima utriusque fornicis binis columnis attolluntur. * Dimidiatos vero arcus duos minores sub Conchæ vestigiis, & parte infima, sinuarunt periti artifices: quorum sub imam crepidinem tollunt columnæ fastigia ære revincta ac aurata, tanta cum elegantia, ut eorum aspectu curæ omnes depellantur. Porphyreticis hisce columnis incumbunt aliæ * viridis Thessalici lapidis flores splendidi. Hic vero præclaras fœminarum superiores porticus licet intueri, quæ tholi formam præferunt, quod quidem ab imo intueri licet. Ex sub sex Thessalicis columnis, non vero sub duabus fulgent. Hic autem artificis ingenium licet demirari, qui duabus columnis * duas alias imposuit, neque earum basim vacuo in aere defigere perhorruit. At quidquid inter Thessalicas columnas interjacet, lapideis pluteis communiit artifex, quibus innixæ mulieres laboriosos cubitos subfulciunt. * Sic dum versus Orientales fornices oculos attollis, perpetuum intueris miraculum. Sed & præter hos omnes emergit super multis constantem arcubus testudinem veluti quidam alius fornix excelsior, qui verticem aeriam explicat & dilatat. Assurgit autem usque ad caput * immensi istius fornicis, cujus in tergo fundamenta fixit mediæ Ædis vertex. Igitur Concha in aerem ampla attollitur, superne quidem una exoriens, trinis vero recessibus inferne innixa, dorsis autem dispertita, * quinquefariam separata ac divisa lucis receptacula aperit, levioribus vitris operta, per quorum medium belle coruscans ingreditur aurora.

Quatuor conchæ.

A Οἷον ὑπὲρ τριλόφοιο καρήατος, ὑψόθι ταὼν,
Σχῆμα πολυγλήνοισι ταῖς πτερύγεσσιν ἐγείρει·
Κόγχας τῶν τανυκάρηνα σοφοὶ τεχνήμονι μύθῳ
Ἀνέρες ἐδάξαντο· τὸ δ' ἀτρεκὲς, εἴτ' ἀπὸ κόγχης,
Εἰναλίου καλέουσι δαήμονες, εἴτ' ἀπὸ τέχνης
Αὐτοί που δεδάασι. Μέσση δ' ἐζώσατο θώκους
Μυστιπόλους, καὶ βάθρα περίδρομα· καὶ τὰ μὲν αὐτῶν
Ὑστατίην ὑπὸ πέζαν ἀολλίζουσα συνέλκει
Ἐγγύτεροι περὶ κέντρον ἐπὶ χθονός· ὅσσα δ' ἀνίχει
Ὑψόθεν, εὐρύνουσι κατ' ἄστασιν ἄχρι θοάκων
Ἀργυρέων κατὰ βαιόν· ἀεξομένοισι δὲ κύκλοις,
Αἰὲν ἐπεμβαίνουσαν ἐπειλίσσουσι καρήνην·
B Τὴν δὲ μέτ' ἐνδέχεται κρατεροῖς ἀραρυῖα θεμείλοις
Ἐς βάσιν εὐθύγραμμος, ὕπερθε δὲ κυκλὰς ἄντυξ,
Σχήμασιν οὐ σφαίρης ἐναλίγκιος, ἀλλὰ κυλίνδρου
Ἄνδιχα τμηγομένοιο. δύω δ' ἐς κίονας ἄλλας
Κόγχας ἀμφοτέρωθι προβάλλεται ἐς δύσιν ἕρπειν,
Οἷάπερ ἐκτανύουσα περιγναμφθέντας ἀγοστὺς,
Λαὸν ὅπως πολύυμνον ἑοῖς ἀγκάσσεται οἴκοις.
Καὶ τὰς μὲν χρυσέοισιν ἐλαφρίζουσι καρήνοις
Στικτοὶ πορφυρέοισιν ἀποστίλβοντες ἀώτοις
Κίονες, ἀμφιτμῆγι περισταδὸν ἄντυγι, κύκλῳ
Ἄχθος ἀερτάζοντες ὑπέρβιον, ὥς ποτε Θήβης
Νειλαίης ἐλόχευσαν εὐκνήμιδες ἐρίπναι.
C Κίοσι μὲν δοιοῖσιν ἀείρεται ἔνθα καὶ ἔνθα
Ἀμφοτέρης ἀψῖδος ἐδέθλια· διχθαδίας δὲ
Ἡμιτελεῖς ἀψῖδας ἁλίζονας ἴχνεσι κόγχης
Ἄνδρες ὑπεκλείξαντο δαήμονες, ὧν ὑπὸ πέζῃ
Κίονες ἱδρύσαντο καρήατα δέσμια χαλκῷ,
Γλυπτὰ, χρυσοτόρευτα, παρεκλάζοντα μερίμνας.
Εἰσὶ δὲ πορφυρέαις ἐπὶ κίοσι κίονες ἄλλαι,
Ἀγλαὰ Θεσσαλικῆς χλοερώπιδος ἄνθεα πέτρης.
Ἔνθα τε θηλυτέρων ὑπερώϊα καλὰ νοήσεις·
* Σχη ... ολον φορέουσιν, ὃ νειόθεν ἐστὶν ἰδέσθαι·
Ἓξ δ' ὑπὸ Θεσσαλικῇσι καὶ οὐ δυσὶ κίοσι λάμπει.
D Ἔστι δὲ θαμβῆσαι νόον ἀνέρος, ὅς ποτε δοιαῖς
Ἤξατο Θεσσαλίαις ἐπὶ κίοσι τετράκι δοιάς,
Οὐδὲ βάσιν κενεοῖο κατ' ἠέρος ἔτρεσε πῆξαι.
Πάντα δὲ Θεσσαλικοῖο μεταίχμια κίονος ἀνὴρ
Λαϊνέοις ἔφραξεν ἐρείσμασιν, ἔνθα κλιθεῖσαι
Ἐργοπόνους ἀγκῶνας ἐπηρείσαντο γυναῖκες.
Οὕτως ἀντολικὰς μὲν ἐπ' ἄντυγας ὄμμα τανύσσας,
Θάμβος ἀειδίνητον ἐσόψεαι. ἀλλ' ἐπὶ πάσαις
Ἐκφύεται πολύκυκλος ὑπὲρ σκέπας οἷά τις ἄλλη
Ἀψὶς ἠερόφοιτος ἀνορνύουσα καρήνην
Ἠερίην θεῖσαν .....σειν δ' ἄχρι καρήνου
Ἄχρι βαθυκνήμοιο καὶ * ὁ γόος, ἧς κατὰ νώτων
E Πυθμένας ἐρρίζωσε μέσου πόρος .. * α .. ρος οἴκου.
Ὡς ἡ μὲν βαθύκολπος ἀνέστυται ἠέρι κόγχα,
Ὑψόθεν ἀντέλλουσα μία, τρισσοῖσι δὲ κόλποις
Νέρθεν ἐπεμβεβαυῖα, διατμηγεῖσα δὲ νώτοις,
Πένταχα μοιρηθέντα δοχήϊα φωτὸς ἀνοίγει,
Λεπταλέαις ὑάλοις κεκαλυμμένα, τῶν διὰ μέσσης
Φαιδρὸν ἀπαστράπτουσα.....ος ἔρχεται ἠώς.

* f. χεῦμα θήλων.

* f. ἄντυγος.
* f. ἄμβροτοι, vel ὄβριμοι.

* f. ῥοδόσφυρος, vel φαεσφόρος.

PAU-

PAULI SILENTIARII
DESCRIPTIONIS SANCTÆ SOPHIÆ
PARS ALTERA.

ΔΙΑΙΡΕΘΕΙΣΗΣ ΓΑ* .... * ſ. πάλιν τῆς ἀκροάσεως.

προσλέχθησαν οἱ ὑποκείμενοι *. * ſupple Ἴαμβοι.

DIVULSO RURSUM AUDITORUM CONSESSU in modum Præfationis recitati ſunt ſubjecti Jambi.

Ει μὲν πρὸς ἄλλο θέατρον ὑμᾶς συγκαλεῖν
Συχνῶς ἐπιχείροιμι, . . . σν ἄν τις εἰκότως
Ηγήσατο τοῦτο· νῦν γε μὴν εὖ οἶδ᾽ ὅτι
Πρὸς τὸν νεὼν δραμόντες αὖθις τὸν μέγαν,
Ερᾶτε πάντες τ . . . . σ ὡς τῆς θέας.
Οὐκοῦν τὸ λοιπὸν . . . θήσω τε . . . οὗς

ΠΑΝΤΑ κὴ ὠκεα . . ι . . ἐπὶ κλίσιν ὑς . . . νιας
Σχήμασιν ὁσίοις, ὀλίγων ἄπρ. ὑ γὰρ ε . . . . η
Μεσσάτιον κατὰ χῶρον ἕλιξ περὶ . . . . . ἄντυξ
Οἷά περ ἀντολικοῖς ἐπὶ τέρμασιν . . . . .
Ιδμονες ἀργυρῆρις ἐνίδρυσαν . . . . . .
Αργυρέοις σίλβοντας ἀπείρεις . . . . . . ις
Αλλὰ δύσις πυλεῶνα μέγαν πολ . . . . . χεν,
Οὐχ ἕνα, τριχθαδίους γὰρ ἔχει νεῶ . . . αἶθρι.
Μηκεδανὸς δ᾽ ἐπὶ πᾶσι πύλα . . αν . ρ . . . αὐλὸς
Δεχνύμενος προσιόντας ὑπ᾽ εὐρ . . . σι θυρέτροις·
Μῆκος ἔχων, ὅσον εὖρος ἀνάκτορα θέσκελα νηῦ.
Χῶρος ὅδε Γραικοῖσι φατίζεται ἀνδράσι Νάρθηξ.
Ενθάδε τις κατὰ νύκτα ἀμμπερὲς ἦχος ἀνέρπων
Εὐκέλαδος, Χριστοῖο βιαρκέος ὤατα θέλγει,
Οππόθι τιμήεντα θεουδέος ὄργια Δαυὶδ
Αντιπάροις ἰαχῇσιν ἀείδεται ἀνδράσι μύσταις,
Δαυὶδ πρηυνόοιο, τὸν ὄνισε θέσκελος ὀμφὴ,
Φωτὸς ἀγακλήεντος, ὅθεν πολύυμνος ἀπορρὼξ
Γαστέρι δεξαμένη τὸν ἀμήτορα παῖδα Θεοῖο,
Χριστὸν ἀνεβλάστησεν ἀπειρογάμοισι λοχείαις,
Μητρῴοις δ᾽ ὑπέθηκε τὸν ἄσπορον υἷα θεσμοῖς·
Επτὰ δ᾽ ἀνευρυνέας ἱεροὺς πυλεῶνας ἀνοίγει,
Λαὸν ἔσω καλέοντας ὁμιλαδόν· ἀλλ᾽ ὁ μὲν αὐτῶν
* Εντρέφεται νάρθηκος ἐπὶ στεινοῖο μετώπου * ἐντρέπεται.
Ες νότον, ὃς δὲ βορῆος πτερά· τὰς γε μὲν ἄλλας
Νηοκόρος παλάμῃσι μεμυκότα θαιρὸν ἀνοίγει
Εσπέριον περὶ τοῖχον, ὃς ὕστατος ἐστὶ μελάθρου.
Πῆ φέρομαι; τίς ὅμιλον ἀνήρπασε πλαγκτὸν ἀήτης
Οἷά περ ἐν πελάγεσσι; μέσον παραδέδρομε νηοῦ
Χῶρον ὑπερκύδαντα· πάλιν νόστησον ἀοιδή,
Θάμβος ὅπη παναπιστον ἰδεῖν, παναπιστον ἀκοῦσαι·
Εἰσὶ γὰρ Αντολικοῖς τε, κὴ Εσπερίοις μετὰ κύκλους,
Κύκλους ἡμιτελεῖς, μετὰ κίονα δίζυγα Θήβης,
Εὐπαγέες τοῖχοι πίσυρες, γυμνοὶ μὲν ὁρᾶσθαι
Πρόσθεν, ἐπὶ πλευρὰς δὲ, κὴ ἀρραγέας περὶ νώτους,
Αντ . . . σφιγχθέντες ἐρείσμασιν, εὐκαμάτοις δὲ
Τέτραχι μοιρηθέντες ἐφεδρήσσουσι θεμείλοις,

A *SI ad aliud Theatrum ſæpe vos convocare aggrederer, illud fortaſſis quiſpiam nugas merito exiſtimaret. Nunc autem ad Magnum Templum rurſum concurrentibus vobis, non dubito quin gratum ſit optatumq; ſpectaculum. Quod igitur reliquum eſt debiti, pergam exolvere.*

QUIDQUID ſacrati Templi ad Occidentem patet, eadem qua pars Orientalis forma eſt, ſi pauca excipias. B Neque enim in Occidentali, medium obtinet inflexus fornix, ut in Orientalibus ſpatiis, ubi * argento ſplendentes ſedes ſuas docti Sacerdotes poſuerunt. Sed Occidens ingens aperit veſtibulum multorum hominum capax, non ſingulare ac unicum; triplex enim eſt ſub Ædis extrema. Præter hæc veſtibula, longum eſt rectumque ſpatium, * accedentes excipiens ſub amplis foribus, tantumque habens longitudinis, quantum ſacrum Templum latum eſt. Locus hic a Græcis hominibus Narthex appellatur. Hic ſuavis per noctem concentus perpetuo exurgens, benefici Chriſti aures demulcet, * ubi ſacri Prophetæ Davidis Hymni alternis cantibus a Sacerdotibus concinuntur: Davidis, inquam, manſueti, quem divina C vox laudavit: viri inclyti, cujus celeberrima propago * Chriſtum Dei abſque matre Filium alvo excipiens, partu nuptiarum experti genuit, materniſque legibus Filium ſine ſemine natum ſubjecit. Qui locus pandit, & aperit ſeptem ſacras Portas, populum intus invitantes catervatim. Quarum una ad anguſti Narthecis frontem * verſus Auſtrum convertitur, alia verſus Septentrionalem alam: cæterarum autem quæ ad murum Occidentalem, qui Templi poſtremus eſt, proſtant, reſonantem cardinem manu aperit Æditus.

VESTIBULUM.

NARTHEX

Quo pacto Deipara dicatur innupta, vide S. Auguſt. Serm. 18. & Ep. 3. ad Diac.

PORTÆ VESTIBULI.

Sed quo feror? quæve * medio veluti in pelago vagantem & errabundam orationem abduxit procella? D Præclaram Templi partem mediam præterii. Eo igitur rurſum muſa regredere, ubi miraculum eſt, & incredibile viſu, & auditu incredibile. Extant enim poſt Orientales & Occidentales arcus, arcus dimidios, poſt duas Thebanas columnas, * bene compacti muri quatuor, qui anteriori parte carent ornatu, ſed ad latera & verſus infracta terga fulcimenti conſtricti,

PILÆ.

validis cæteroquin fundamentis quadrifariam divisi insistunt, duris lapidibus aptati; quarum per medium artifex * pulverem lapidis igne cocti, aqua temperatum immittens, earum juncturam arte Architectonica commisit. Super muros istos immensus orbis inflexus, veluti multicolor rotundæ Iridis arcus, alius quidem ad occasum patet, alius ad Aquilonem, * alius ad Austrum vergit: alius vero rectus stat ad Eurum urentem. Immotam porro basim quilibet vicinis arcubus utrinque simul commiscet communi in termino compactam. Sensim vero in aerem exurgens, * ab eo cui antea cohærebat, sejungitur. Sed quod inter ipsos arcus interjacet, eximiis adornatum est operibus. Ubi enim a se invicem artis industria deflexi, nudum aerem ostenderent, illic murus assurgit in trianguli formam inclinatus, donec curvaturas inter se connectat * altera quadruplicis circuli curvatura. Molem vero sustinens usque attollitur, dum suo flexu rotunda ædificii dorsa circuire cernatur. Media quidem, quæ fornicem teretem conficiunt, coctis lateribus compacto devinxit ars Architectonica: * summos vero Ædis vertices lapidibus compegit. In ipsas autem juncturas mollioris plumbi tabulas immisit, ne lapides invicem connexi, & valida validis ponderibus immissa pondera addentes, terga comminuarent. Infuso vero in medium plumbo * sensim humectata basis lapidem emollivit. Lapidea vero Coronis, undique rotunda, dorsum omne ambit, (quo & Hemisphærii basis, & arcuum curvaturæ pertinent) extremi convexione circuli, quem summis fornicibus artifices circumdederunt. * Sub prominenti autem ornatu, pensiles lapides semitam faciunt angustam ac definitam, ubi is qui defert lumina, intrepidus circumiens, sacras lucernas accendit. Excitatus autem desuper in infinitum aerem apex, * ubique quidem in circuli speciem volvitur, & veluti pulchrum cælum, Ædis tectum ambit. Supra summum vero verticem, Crucem Urbis liberatricem ars descripsit. Rem certe videre licet mirandam, ut sensim procedens, inferne latior, superne minus extenditur. * At supra dorsum affabre factum . . . .

[Margin: CORONIS HEMISPHÆRII. — THOLUS. — CRUS HEMISPHÆRII.]

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

[Margin: FENESTRÆ.]

lucentium fenestrarum arcus fabricarunt, * per quas auricomæ lumen auroræ immittitur. Audacia fretas quodam immanso Templo utile consilium commentus est Imperator, quo pacto

A Πέτραις ἀρραγέεσσιν ἀρηρότας, ὧν, διὰ μέσσου
Ψῆγμα πυριφλέκτοιο λίθου προχέοντι κεράσσας,
Ἁρμονίην ξυνέωκεν ἀνὴρ δωμήτορι τέχνῃ.
Τοῖς ἔπι μυριόμετρος ἐπιγναμφθεῖσα κεραίη,
Οἷάπερ ἀμφικύκλοιο πολύχροος ἴριδος ἄντυξ,
Ἡ μὲν ἐπὶ ζεφύρου προβλέπεται ἠπερόνην, ἡ δὲ Βορῆος
Ἐς κλίσιν, ἡ δὲ νότοιο, καὶ ὄρθιος ἔγρεται ἄλλη
Εὔρου ἐπὶ φλογόεντα· βάσιν δ' ἀτίνακτον ἑκάστη
Γείτοσιν ἀμφοτέρωθεν ὁμοῦ συνέμιξε κεραίαις,
Ξυνοῦ πηγνυμένην ἐπὶ τέρμονος· ἠρεμέουσα δὲ
Ἠερίαις κατὰ βαιὸν ἐυγνάμπτοισι κελεύθοις,
Τῆς πρὶν ὁμογνίοιο διίσταται. ἀλλὰ καὶ αὐτῶν
Ἀψίδων τὸ μεταξὺ καλοῖς ἀναπίμπλαται ἔργοις.
B Ἔνθα γὰρ ἀλλήλων ἀποκλινόμενα, ἴδρεσι τέχνης,
Ἠέρα γυμνὸν ἔδειξαν, ἀνίσταται ἶσα τριγώνῳ
Τοῖχος ἐπικλινθεὶς, ὅσον . . . . ἄχει συνάψῃ
* Πηλέας . . . ἐπέρω . . θε . . . ζυγὸς ἄντυγι κύκλου.
Τετρ . . δ' ἀρτιάζων ἀνατείνεται, ὄφρα φανείη.
Ἐν σε . . . . κύκλοιο περίδρομος ὑψόθι νώτων.
Μέσσα μὲν αν . . . ὅσα κύκλιος ἄντυγα τεύχει,
Ὀπταλέαις πλίνθοισιν ἀρηρότα δήσατο τέχνη,
Ἄκρα δὲ πετραίοισι καρήατα πῆξε δόμοιο·
Ἁρμονίαις δ' ἐνέηκε πλάκας μαλακοῖο μολίβδου.
Ὄφρα κε μὴ λάϊγγες ἐπ' ἀλλήλῃσι δεθεῖσαι,
Καὶ στυφελὰ στυφελοῖσιν ἐπ' ἄχθεσιν ἄχθεα θεῖσαι,
Νῶτα καταθρύψωσι· μεσοδμήτῳ δὲ μολύβδῳ
C Ἠρέμα πιληθεῖσα βάσις μαλθάσσεται πέτρου.
Λαΐνεη δ' ὅλα νῶτα κατεσφήκωσέ τις ἄντυξ,
Πάντοθεν ἑλίσσουσα· ἄπῃ καὶ ῥίζα καθέρπει
Σφαίρης ἡμιτόμοιο, καὶ ἄντυγές εἰσιν) ἐλιγμῷ
Τοῦ πυμάτου κύκλοιο, τὸν ἀψίδων κατὰ νῶτα
Ἀνέρες ἐστεφάνωσαν. ὑπὸ προβλῆτι δὲ κόσμῳ
Ἐκκρεμέες λάϊγγες * ἐτορνώσαντο πορείην,
Στεινήν, περιμήκεα· ὅπῃ καὶ φωσφόρος ἀνὴρ
Ἄτρομος ἀμφιθέων, ἱεροὺς λαμπτῆρας ἀνάπτει.
Ἐγρομένη δ' ἐφύπερθεν ἐς ἄπλετον ἠέρα πήληξ,
Πάντοθι μὲν σφαιρηδὸν ἑλίσσεται, οἷα δὲ φαιδρὸς
Οὐρανὸς ἀμφιβέβηκε δόμου σκέπας· ἀκροτάτης δὲ
Σταυρὸν ὑπὲρ κορυφῆς ἐρυσίπτολιν ἔγραφε τέχνη.
Ἔστι δ' ἰδεῖν μέγα θάμβος, ὅπως κατὰ βαιὸν ἰοῦσα
D Εὐρυτέρη μὲν ἔνερθεν, ὕπερθε δὲ μείων ἀνέρπει,
Ὡς πόλος ἀστερόεις· ἐπ' ἀκαμάτοισι δὲ νώτοις
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . ατι . . το . . ως . . κυρσα . . χρυσοῖο . . ἄντυξ
E . . . . τὸν ὡ κε . . . .
. . . . ἔνδοθι πᾶ
. . . . ὄφρα σαώσῃ
. . . . ει . . φρι . . . . . . οια . . σαώτηρ.
. . . . μένα . . πεντα . . . . .
Εὐφαέων ἀψῖδας ἐπεχρίσαντο θυρέτρων
Ὃς . . αθ . . κόμαιο σέλας πορθμεύεται ἠοῦς.
Θαρ . . εχ . . τινὰ μῆτιν ἐπήρατον ἀρέσει νηῷ
. . . . . ὁ Σκηπτοῦχος, ὅπως δωμήτορι μόχθῳ,

[Margin note: * ἐτορνώσατο νο.]

Ανέρες ἀντέχνοισιν ὑποδρήσσοντες ἐέθλοις,
Πλίνθοις ὀπταλέῃσιν ἀνεστήσαντο δεθείσας
* . . . . . θεντο, ϰ) ὀρεστόρου σκέπας οἴκου
. . . . . . πολύμητις ἀνειμένος ἔδμενε τέχνη,
. . . . ῥόφοιο τέγος τεχνήσατο νηῦ
. . . . αὶ ἐ Φοίνισσαν ὑπὲρ Λιβάνοιο κολώνην,
. . . σι μὲν Αλπείων σκοπέλων ἀνὰ δάσκιον ὕλην,
Ασσύριος δρυτόμος τις ἀνὴρ, ἢ Κελτὸς ἀράσσων
Δενδροκόμοις βουπλῆγας ἐν ἄλσεσιν· ἔ τινα πεύκην,
Οὐκ ἐλάτην ἐνόησεν ἐπαρκέα οἶκον ἐρέψαι·
Οὐδὲ μὲν ἐ κυπάρισσον Ορογτίδος ἄλσεα Δάφνης,
Οὐ Πατάρων εὔδενδρος ἀνεβλάστησεν ἐρίπνη,
Ηεις ἀπειρεσίοιο τέγος νηοῖο πυκάσσει.
Καὶ γὰρ Αναξ πολύυμνος, ἃ μὲ φύσις οὐρα καλύψαι
Δένδρεσι, μεσσιδίοισι λίθων ἐκαλύψατο κύκλοις.
Οὕτω τετραπόροισιν ἐφ' ἀψίδεσσι καλύπτρε
Εὐπήληξ βαθύκολπος ἀείρεται· ἐ πέχα φαίνης
Οὐρανὸν ἐς πολύκυκλον ἀλώμενον ὄμμα τιταίνειν.
Αλλ' ἐπὶ . . . . ϰ) ἑσπέρ . . . .
Αψίδων ὑπένερθεν ἅλος . . . . πετ . . . . ηρ . . .
Ες δὲ νότον κελάδοντα, ϰ) ἐς κλίσιν αβ . . . . κτω
Τοῖχος ἐρειδόμενος ἀνατέλλεται ἄχρι γενύς
Αντυγος ἐν . . χάεος . . λέλαμπε δὲ τετράκι δοιαῖς
Πλη . . . . . . ίω υελ . . . . ἐρήρεισαι δ' ἄπ . . . ()
Νειόθι λαϊνέοισιν ἐπ' ἴχνεσιν· ἐξ γὰρ ἐπ' αὐτ . . .
Κίονες αἱ . . . . . . ες . . . . χλοάοντι σμαράγδῳ . . .
Ακαμάτων ξυνοχῆας ἀνεστήσαντο τενόντων,
Ενθα γυναικείων ἀναφαίνεται ἔνδια θώκων.
Τὰς δὲ χαμαιπαγέας πίσυρες . . . . . . ινοις
Κίονες ὀχλάζουσιν ὑπ' ἀστυφέλικτον α . . . . . .
Χρυσόκομοι χαρίτεσσι κατα . . . .
Θεσσαλίδος πέτρης ἀμαρύγματα· μέσσα δὲ νηῦ
Ενδια καλλιχόροιο διακρίνουσιν ἐδ . . . . . .
Γείτονος αἰθούσης πεπαρμένας. ἐ ποτε τοίους
Κίονας ἐτμήξαντο Μολοσσίδος ἔνδοθι γαίης,
Υψιλόφους, χαρίεντας ἐν . . . . ἄλσεσι . . . . υς
Ανθεσι δαιδαλέοισι τεθηλότας. ἀλλὰ ϰ) . . . . ις
Αἰθούσης κτ᾽ μέσσον ἐρείσατο . . . . . . χίας
Κίονας Ανθέμιος πολυμήχανος . . δὲ σὺν αὐτ . .
Πάνσοφος Ισιδωρος, ἔχων νόον· ἀμφότεροι γὰρ
Καλλιπόνῳ βουλῇσιν ὑποδρήσσοντες Ανάκτων,
Νηὸν ἐδωμήσαντο πελώριον· ἀλλ' ἐνὶ μέτροις
Μήκεος, ἐγγυτέρων μὲν ὀλίζονες· ἐκ δὲ τεθήλεις
Τῆς αὐτῆς χλοεροῖσιν ἀποστίλβουσιν ἀώτοις.
Αλλὰ γὰρ ἐ στοιχηδὸν ἐπιχθονίοις ὑπόδας ὑπο
Πυθμένας ἐρρίζωσαν. ἐφεδρήσσουσι δὲ γαίῃ
Αντίοι ἀλλήλοισι δύω δυσίν. ὧν κτ᾽ κόρσης
Τετραπόροις σειρῇσιν ἐπιπλεχθεῖσα κεραίη,
Νῶτον ὑπεστήριξε γυναικείοισιν ἐδέθλοις,
Λαὸν ἀπιθύνουσα πρὸς ἀχράαντα λοετρὰ,
Ανδρομέου βιότοιο καθάρσια, τῶν ἄπο λυγρὴ
Σμώδιξ ὠλεσίθυμος ἐλαύνεται ἀμπλακιάων.
Τέτρασι δ' ἑξείης ἐπὶ κίοσιν ἔνθα ϰ) ἔνθα
Αβροῖς, Θεσσαλικοῖσι, πρὸς ἀμφιλύκην τε ϰ) ἠῶ,
Αἰθούσης κτ᾽ μῆκος ἑλίσσεται ἔργα κυλίνδρων
Ημιτόμους ἀπίκελα, διαδμήτως περὶ τοίχος,
Τριπτὰ διαστείχουσιν ἀνειμένα· πρὸς μὲν ἀήτην
Αρκτῷον, ξυνοχῆας ἀναπλίνουσι θυρέτρων
Διζυγέων, νότιον δὲ ποτὶ πτερὸν, ἄντα πυλάων,
Εὐτύκτως κενεῶνας ἐειδομένης τινὶ παστῷ.

A qui ædificandis artificiosis ædibus operam dederent artifices, coctis lateribus colligatas curvaturas arcuum, * & amplæ domus tectum excitarint, & fornicum & amplæ Ædis tectum . . .

. . . .

Sed cum sublimis Templi tectum molitus est, non super Phœnicium Libani montem, non ad Alpinarum rupium umbrosa nemora mittitur aut * Assyrius lignator, aut Gallus, densis in silvis boum stimulos agitans. Non aliquam piceam aut abietem Ædis tegendæ censuit idoneam: sed neque cupressum Orontidis Daphnes saltus, non arboribus abundans Patarorum mons produxere, * quæ immensi Templi fastigium tegeret. Etenim inclitus B Imperator, quæ arboribus tegere renuit natura, magnis lapidum circulis texit. Ita supra quatuor Arcus Testudo erigitur excelsa & ampla, quo dum pervenit vagabundus oculus, * eum cælestes in orbes defixum diceres. Cæterum ad Orientem & Occidentem, sub arcubus totus patet aer: ad Austrum vero resonantem, & ad partes numquam madidæ Ursæ, validus exurgit paries usque ad mentum, seu partem inferiorem immensi Arcus. * Octo vero coruscat columnis . . . .

TESTVDO.

. . . .

. . . .

inferne autem suffultus est hic paries lapideis basibus. Sex enim columnæ, C virenti smaragdo similes, supra eas indefessorum nervorum commissuras excitarunt, * ubi matronalium Aularum apparent domicilia. Aulas istas humi defixæ quatuor auricomæ columnæ, eximii Thessalici lapidis fulgores, capitellis suis solide fulciunt: media vero rotundi Templi domicilia distingunt ac separant a sede ingentis Porticus, quæ vicina est. * Numquam tales columnas intra Molossiæ, seu Epiri, fines, adeo excelsas, gratas, & variegatis distinctas floribus in nemoribus quisquam excidit. Sed & circa * medium ipsius Porticus . . . . columnas statuit Anthemius Architectus industrius (erat autem cum illo scientia perinde ac prudentia præditus Isidorus, uterque enim pulchros Imperantium labores Principum parentes D mandatis, admirabile Templum extruxere) sed in * longitudinis modo ac mensura, proximis quidem minores: habent vero eadem ex origine, ut virentibus floribus refulgeant. Atenim non illæ ordinatim, uno eodemque versu, bases firmissimes infixerunt, sed terræ insident binæ binis oppositæ. Quarum in fastigio, Arcus * quadrifidis implicatus vinculis, dorsum matronalibus domiciliis subfulcit, plebem recta ducens ad incontaminata lavacra, vitæ humanæ expiatoria, a quibus perniciosus & noxius peccatorum livor depellitur. * Ab utraque deinceps parte super quatuor præclaras columnas Thessalicas, occasum ortumque versus, E secundum Porticus longitudinem, volvuntur Architecturæ opera, dimidiatis cylindris similia, eleganti circum parietes divina arte fabricatos diffusa. Sed ad * Septentrionem, bifidarum Portarum cardines, versus vero Meridionalem plagam, e regione Portarum, sinus affabre extructos cœnaculis similes sustentant.

GYNÆCEUM.

ARCHITECTI.

BAPTISTERIUM.

PORTÆ SEPTENTRIONALES.

tant. Ad Orientem vero & Occidentem, rursum duas alias columnas Thessalicas, & duas perinde ex inclyta Proconneso advectas, * quæ fulcimenti editioris instar, juxta Portas compactæ sunt. Cæterum ad Orientem unica patet Porta: ad Septentrionem vero per duplicem Portam populus Ædem ingreditur. Inveoies pariter ad Meridiem longam Porticum Septentrionali omoino similem. Habet vero illa quiddam amplius: * muro enim quodam seclusum locum servat Romanorum Imperatori, ad solemnia & a Deo coronata festa: ubi meus Princeps, solito in throno sedens, sacris libris suum præbet auditum. In omnibus porro, eam superne quam inferne, Porticus * fœminarum similes animadvertet quisquis utramque ingredietur. Neque enim illa quæ ad Occidentem assurgit, & supra Narthecem progreditur, duabus aliis similis est. Sed & ad Occidentalem divinæ Ædis pedem, Atrium quatuor porticibus circumdatam licet intuesi, * quarum quidem una Narthecis conjungitur, aliæ vero semitis multifidis apertæ sunt. In eximio longi Atrii umbilico stat ampla Phiala quædam, ex eleganti jaspide excisa, ubi immurmurans fons, * undas suas gestit in aerem emittere, vi quadam ex æreo fistula resilientem: undas morborum omnium expultrices, cum plebs mense aurata veste induto, in mystico Dei festo, noctu immaculatam aquam vasculis haurit: undas Dei virtutem prædicantes: numquam enim * aquas istas putredo mucorve invasit, quamvis multos annos extra fontem, domi maneant in situlæ concavis asservatæ. In lapideo muro dædalea ondique coruscant artis opera maritimæ Proconnesi: * hæc enim peperit Proconnesus. Sectorum vero multas in partes lapidum compago penicillorum ductus adæquat. In illa enim tessellis quadrifidis vel octifidis cum venustate simul junctas venas videas. Expressorum vero animalium pulchritudinem imitantur connexi invicem lapilli. * Multa porro hic & illic, ad latera, & ad extremos divini Templi fornices, videas Atria discoopetta, seu impluvia: id quippe artificioso ornatu confectum est circa venerandum Templum, ut claris aurorm radiis illuminaretur.

PORTA ORIENTALIS. PORTÆ SEPTENTRIONALES.

PORTICUS MERIDIONALIS.

IMPERATORIS IN ÆDE SEDES.

GYNÆCEUM.

ATRIUM.

PHIALA.

MUSIVUM.

* Verum quis sonoris Homeri carminibus plenus, marmorea prata circum validos excelsi Templi muros, & amplum Pavimentum, simul collecta decantabit? Ubi & virentia Carysti terga lapidario dente ferrum sculpsit, & * Phrygiam variegati marmoris cervicem incidit, illam quidem aspectu roseum colorem albo aere permistum referentem, hanc vero purpureo simul ac argenteo flore suaviter coruscantem? Multi vero, qui ingentis Nili naves fluviatiles suo presserunt pondere, surgentes lapides * Porphyretici, tenuibus astris distincti, fulgent. Hic etiam videas virentem Laconici lapidis nitorem, & marmora diversis spiris fulgurantia; & quæ profunda montis Jassidis, seu Cariæ, parturiit vallis, obliquis ex sanguineo, alboque livido * semitolis distincta: & quæcumque Lydius anfractus pallidum rubenti commistum florem volvens. Quoscumque Libycus sol, aureo demulcens

MARMORUM VARIETAS.

A Πρὸς δὲ φάος καὶ νύκτα, πάλιν δύο κίονας ἄλλους
Αἱμονίους, δοιούς τε περικλυτοῦ Προικοννήσου,
Στήμονας, ὑψιλόφους, πυλέων ἄγχιστα παγέντας.
Ἀλλ' ἐπὶ μὲν φαέθοντι πύλη μία, πρὸς δὲ κελαινῆς
Νυκτὸς ὁδοῦ, διπλῆν ἐπὶ δικλίδα λαὸς ὁδεύει.
Δισσὴ καὶ νοτίην βορεώτιδι πᾶσαν ὁμοίην
Μηκεδανὴν αἴθουσαν. ἔχει δέ τι καὶ πλέον ἄλλης.
Τείχει γάρ τινα χῶρον ἀποκριθέντα φυλάσσει
Αὐσονίων βασιλῆϊ, θυοσκόποις ἐν ἑορταῖς.
Ἔνθα δ' ἐμὸς σκηπτοῦχος ἐφήμενος ἠθάδι θώκῳ,
Μυστιπόλοις βίβλοισιν ἑὴν ἐπέτασσεν ἀκουήν.
Ἶσα δὲ τοῖς ὑπένερθε καὶ ὑψόθι πάντα νοήσεις
Θηλυτέρων αἴθουσαν, ἐς ἀμφοτέρας νεὶς ἀνελθών.
B Ἡ γὰρ ὑπερτέλλουσα πρὸς ἕσπερον, οὐκ ἔτι δοιαῖς
Ἴση ταῖς ἑτέρῃσιν, ὑπὲρ Νάρθηκος ἰοῦσα.
Ἀλλὰ καὶ ἀμβροσίοιο πρὸς ἑσπέριον πόδα νηοῦ,
Τέτρασιν αἰθούσῃσι περίδρομον ὄψεαι αὐλήν,
Ὧν μία μὲν Νάρθηκι συνάπτεται, αἵ γε μὲν ἄλλαι
Πεπταμέναι τελέθουσι πολυσχιδέεσσι κελεύθοις.
Μηκεδανῆς δ' ἐρίτιμον ἐς ὀμφαλὸν ἵσταται αὐλῆς
Εὐρυπέτης φιάλη τις, ἰασπίδος ἔκτομος ἄκρης,
Ἔνθα ῥόος κελαδῶν ἀναπάλλεται ἠέρι πέμπειν
Ὁλκὰς ἀναθρώσκοντα βίῃ χαλκῆρεος αὐλοῦ,
Ὁλκὸν ἅλων παθέων ἱλαστήριον, ὁππότε λαὸς
Μηνὶ χρυσοχίτωνι, Θεοῦ κατὰ μύστιν ἑορτήν,
C Ἐννύχιος ἄχραντον ἀφύσσεται ἄγγεσιν ὕδωρ.
Ὁλκὸν ἀπαγγέλλοντα Θεοῦ μένος. οὐ γὰρ ἐκείνοις
Οὔποτε πυθομένοισιν ἐπέχραεν ὕδασιν εὐρώς,
Εἰ καὶ πουλυέτηρον ἐπὶ χρόνον ἔκτοθι πηγῆς
Κάλπιδος ἐν γυάλοισιν ἐελμένα δώμασι μίμνοι.
Λαότορον δ' ἀνὰ τοῖχον εὔγραφα δαίδαλα τέχνης
Πάντοθεν ἀστράπτουσιν ἁλιστεφέος Προικοννήσου,
Ταῦτα γὰρ ἐξελόχευσε. πολυτμήτου δὲ μετάλλου
Ἁρμονίη γραφίδεσσιν ἰσάζεται. ἐν γὰρ ἐκείνῃ
Τετρατόμοις λάεσσι, καὶ ὀκτατόμοισι νοήσεις
Ζευγνυμένας κατὰ κόσμον ὁμοῦ φλέβας. ἀγλαΐην δὲ
Ζωοτύπων λάϊγγες ἐμιμήσαντο δεθεῖσαι.
Πολλὰς δ' ἔνθα καὶ ἔνθα, περὶ πλευράς τε καὶ ἄκρας
D Ἄντυγας ἀμβροσίοιο κατόψεαι ἔκτοθι νηοῦ
Αὐλὰς ἀσκεπέας. τόδε γὰρ τεχνήμονι κόσμῳ
Ἤνυθε περὶ σεμνὸν ἀνάκτορον, ὄφρα φανείη
Φέγγεσιν ἀγλαΐοισι περίρρυτον ἠριγενείης.

Καὶ τίς ἐριγδούποισι χανὼν στομάτεσσιν Ὁμήρου,
Μαρμαρέους λειμῶνας ἀολλισθέντας ἀείσει
Ἠλιβάτου νηοῖο * κραναιπαγέας περὶ τοίχους,
Καὶ πέδον εὐρυθέμειλον; ὅπῃ καὶ χλωρὰ Καρύστου
Νῶτα μεταλλάων χάλυψ ἐχάραξεν ὀδόντι,
Καὶ Φρύγα δαιδαλέοιο διέθρισεν αὐχένα πέτρου,
Τὸν μὲν ἰδεῖν ῥοδόεντα, μεμιγμένον ἠέρι λευκῷ,
Τὸν δ' ἅμα πορφυρέοισι καὶ ἀργυφέοισιν ἀώτοις,
Ἁβρὸν ἀπαστράπτοντα. πολὺς δ' * ἀπήχεε Νείλῳ
E Φορτίδα πιλήσας ποταμηΐδα λᾶας ἀείρων
Πορφυρέος, λεπτοῖσι πεπαρμένος ἀστράσι λάμπει.
Καὶ χλοερὸν λάϊγγος ἴδοις ἀμάρυγμα Λακαίνης,
Μάρμαρά τε στράπτοντα πολυπλάγκτοισιν ἑλιγμοῖς,
Ὅσσα φάραγξ βαθύκολπος Ἰασσίδος εὗρε κολώνης,
Αἱμαλέῳ λευκῷ τε πελιδνωθέντι κελεύθους
Λοξοτενεῖς φαίνουσα, καὶ ὁππόσα Λύδιος ἀγκὼν
Ὠχρὰ ἐρευθιόεντι μεμιγμένον ἄνθος ἑλίσσων.
Ὅσσα Λίβυς φαέθων, χρυσέῳ σελαγίσματι θάλπων,

* κατ' ὑπαγέας.

* al. ἀντι-λᾶ.

* Μαυρουσίδος.

Χρυσοφαῆ κροκόεντα λίθου ἀμαρύγματα τεύχει
Ἀμφὶ βαθυπρίονα ῥάχιν * Μαυρουσίδος ἄκρης.
Ὅσσα τε Κελτὶς ἀνεῖχε βαθυκρύσταλλος ἐρίπνη
Χροτὶ μέλαν στίλβοντι, πολὺ γλάγος ἀμφιβαλοῦσα
Ἔκχυτον, ᾗπε τύχῃσιν ἀλώμενον ἔνθα καὶ ἔνθα.
Ὅσσα τ' ὄνυξ ἀνέησι διαυγάζοντι μετάλλῳ,
Ὠχριόων ἐρίτιμα, καὶ Ἀτρακὶς ὁππόσα λευροῖς
Χθὼν πεδίοις ἐλόχευσε, καὶ οὐχ ὑψαύχενι βήσσῃ
Πῆ μὲν ἅλις χλοάοντα, καὶ οὐ μάλα τῆλε μαράγδου,
Τῇ δὲ βαθυνομένου χλοερὴν κυανώπιδι μορφήν.
Ἦν δέ τι καὶ χιόνεσσιν ἀλίγκιον, ἄγχι μελαίνης
Μαρμαρυγῆς, μικτὴ δὲ χάρις συνεγείρετο πέτρῃ.
Πρὶν δὲ πολυτμήτοιο σέλας ψηφῖδος ἱκέσθαι,
Λεπτὰς λαοτόρος παλάμῃ λάϊγγας ὑφαίνων
Μαρμαρέας, ἔγραψε μετὰ πλάκας ἐς μέσα τοίχων
Συνδέτου ἀκάρποισι κέρας βεβριθὸς ὀπώραις,
Καὶ ταλάρους, καὶ φύλλα. κατ' ἀκρεμόνων δὲ χαράσσει
Ἑζομένην ὄρνιθα. μετ' εὐκραίης δὲ κελεύθους,
Κλήμασι χρυσοκόμοισι περίδρομος ἄμπελος ἕρπει,
Δεσμὸν ἑλιξοπόρον σκολιοῖς πλέξασα κορύμβοις.
Ἠρέμα δὲ προνένευκεν, ὅσον καὶ γείτονα πέτρην
Βαιὸν ἐπισκιάειν ἑλικώδει πλέγματι χαίτης
Λιθίνης. τάδε πάντα καλὸς περινίσσεται οἶκος.
Ἀλλὰ καὶ ὑψιλόφοις ἐπὶ κίοσιν, ἔνδοθι πέζης
Λαϊνέης, προβλῆτος ἕλιξ πολύκαμπτος ἀκάνθης
Ὑγρὰ διερπύζων ἀνελίσσεται, δεσμὸς ἀλήτης,
Χρύσεος, ἱμερόεις, ἀκίδα τρηχεῖαν ἑλίσσων.
Μάρμαρα δ' ὀμφαλόεντα περίστεφεν, οἷα κλαδίσκοις
Πορφυρέοις στίλβοντα, χάριν θελξίφρονα πέτρης.
Πᾶν δὲ πέδον στορέσασα Προκοννήσοιο κολώνη,
Ἀσπασίως ὑπέθηκε βιαρκέϊ νῶτον Ἀνάσσῃ.
Ἠρέμα δὲ φρίσσουσα διέπρεπε Βοσπορὶς αἴγλη
Βεροκελτανιόωντος ἐπ' ἀργέννοιο μετάλλου.
Χρυσοκολλήτους δὲ τέγος ψηφῖδας ἐέργει,
Ὧν ἄπο μαρμαίρουσα χύδην χρυσόῤῥυτος ἀκτὶς,
Ἀνδρομέοις ἄτλητος ἐπεσκίρτησε προσώποις.
Φαίη τις Φαέθοντα μεσημβρινὸν εἴαρος ὥρης
Εἰσοράαν, ὅτε πᾶσαν ἐπεχρύσωσεν ἐρίπνην.
Καὶ γὰρ ἐμὸς Σκηπτοῦχος, ὅλης χθονὸς εἰς ἓν ἰούσης,
Βάρβαρον, Αὐσόνιόν τε πολύτροπον ὄλβον ἀγείρας,
Λάϊνον οὐκ ἔκρινεν ἐπαρκέα κόσμον ἐδέθλοις
Ἀμβροσίου νηοῖο θεουδέος, ᾧ ἔνι πάσης
Ἐλπίδος εὐφροσύνην ὑπεραυχέα θήκατο Ῥώμη.
Ἀλλὰ καὶ ἀργυρέοιο χύδην οὐ φείσατο κόσμου.
Ἔνθά δε Παγγαίοιο ῥάχις, καὶ Σουνιὰς ἄκρη,
Ἀργυρέας ὤϊξαν ὅλας φλέβας. ἐνθάδε πολλοὶ
Ἡμετέρων θημῶνες ἀνωΐχθησαν Ἀνάκτων.
Καὶ γὰρ ὅσον μεγάλοιο πρὸς ὄρθριον ἄντυγα νηοῦ
Χῶρον ἀναιμάκτοισιν ἀπεκρίναντο θυηλαῖς,
Οὐκ ἐλέφας, οὐ τμῆμα λίθου, ἢ χαλκὸς ὁρίζει,
Ἀλλ' ὅλον ἐθρίγκωσαν ὑπ' ἀργυρέοισι μετάλλοις.
Οὐδὲ μὲν οὐδὲ μόνοις ἐπὶ τείχεσιν, ὁππόσα Μύστην
Ἄνδρα πολυγλώσσοιο διακρίνουσιν ὁμίλου,
Γυμνὰς ἀργυρέας ἔβαλε πλάκας. ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς
Κίονας ἀργυρέοισιν ὅλους ἐκάλυψε μετάλλοις,
Τηλεβόλοις σελάεσσι λελαμπότας ἑξάκι δοιούς.
Οἷς ἔπι, καλλιπόνοιο χερὸς τεχνήμονι ῥυθμῷ,
Ὀξυτέρους κύκλοιο χάλυψ κοιλήνατο δίσκους.
Ὧν μέσον ἀχράντοιο Θεοῦ δείκηλα * χαράξας,
Ἄσπορα δυσαμένου βροτέης ἰνδάλματι μορφῆς.

* χαράξαι.

A radio, croceí simul & aurei coloris lapidum fulgores gignit versus Maurausidis montis radices. * Et quodcumque fert mons Celticus crystallis abundans, colore nigricanti marmor, sed lacteis venis passim effusis, nulloque ordine huc & illuc vagantibus, distinctum: quidquid nitenti metallo pretiosum immisit virens Onyx: quodcumque * Atracina terra planis in campis, non vero in excelsis montibus genuit, alibi quidem sub viride, nec a Smaragdi colore longe diversum; alibi autem ad viridis saturi cæruleam formam accedens. Inest & quidpiam nivibus simile, nigro adjunctum fulgori: denique commistus decor in unum coit. * At priusquam in multas partes dissectarum tessellarum splendor B accederet, lapidarius manu sua tenues lapillos marmoreos contexens, veluti in tabellis, mediis in parietibus, descripsit cornu vinculis illigatum, uberi fructuum varietate oneratum, una cum calathis & foliis: avem vero in ramis * sedentem expressit. Post præclaros illos meatus, palmitibus auricomis innixa circumserpit vitis, tortuosum nectens obliquis corymbis vinculum: sensim vero propendet, donec vicinum lapidem volubili fulgentium frondium textu tantisper obumbret.

PICTURÆ EX MUSIVO.

* Hæc vero omnia eximiis Ædibus circumposita sunt. Sed & in sublimibus columnis, intra basim lapideam, spinæ prominentis multiplex circumvolutio C molliter proserpens, vinculum vagabundum, aureum, suave, cuspidem asperam volvens, circumagitur: rotunda vero marmora circumcingit, ramulis utique purpureis splendentia, lapidis suavem decorem. Mons autem Proconnesi totum pavimentum sternens, benefica Imperatrici (urbi) dorsum amanter supposuit. Sed & substemens renitet Bosporicus splendor * candidi lapidis subnigricantis.

PAVIMENTUM.

Testudo autem auro devinctos lapillos complectitur, a quibus effusæ rutilans aurifluus radius in hominum oculos intolerabilis insilit. Dicat quis meridianum verni temporis solem, * cum universos deauravit montes, sese intueri. Meus namque Imperator, toto in unum coeunte orbe, omnimodas D Barbarorum & Latinorum congerens divitias, lapideum ornatum ad immortalis & divini Templi structuram idoneum non censuit, in quo unico * supremam spem suam omnem & lætitiam Roma posuerat: sed & argenteo subministrando abundanter ornamento non pepercit. Hic & Pangæi scopuli, & Sunium promontorium, omnes suas argenteas aperuerunt venas: hic multi Principum nostrorum thesauri aperti sunt. * Nam quidquid loci versus Orientalem Magni Templi fornicem incruentis secreverunt sacrificiis, id non ebur, aut lapidum fragmentum, vel æs dirimit; sed totum argenteis obsepserunt metallis. Neque tamen solis in muris qui viros Sacerdotali dignitate ornatos a E verboso cœtu (seu Cantoribus) * separant, meras argenteas tabellas posuit: sed & ipsas duodecim columnas totas argenteis convestivit metallis, longe jaculantibus radiis coruscantes: supra quas, laboriosæ manus artificiosa proportione, * acutiores circuli orbes ferrum excavavit. In quorum medio immaculati Dei, qui hu-

TESTUDO.

CANCELLI BEMATIS.

IMAGINES CHRISTI.

manæ sine semine formæ figeram induit, imaginem descripsit: alibi alatorum Angelorum colle ac prunas cervices submittentium sculpsit exercitum. * Neque enim potuit Dei gloriam intueri, etiam humano tecti operimento, cum perinde sit Deus, postquam carnem peccatorum redemptricem induit. Alibi Dei Præcones ferreus stylus impressit, priores scilicet antequam Deus carnem assumeret, e quorum ore * venturi Christi prodiit oraculum. Sed & neque eorum prætermisit effigies, quibus sagene ars fuit, & piscium rete, quique communibus vitæ relictis officiis, sceleratisque curis, cælestis Regis secuti sunt mandata, * viros expiscatores: ex piscatoria vero arte, eximiam vitæ immortalis segenam explicatunt. Alibi vero ars delineavit Matrem Christi, splendoris æterni vas, cujus quondam venter ventris opificem in sacro eluit sinu. * In mediis autem sacri septi tabulis, quæ Sacerdotes circumstent, eosque separant, litteram describit sculptura unicam, sed quæ plura verba complectitur: colligit enim Imperatricis & Imperatoris nomina: æqualem vero orbiculati clypeo figuram mediis in locis sculpsit, * crucem in ea exprimens. Tribus autem portis totum septum Sacerdotibus patet: singulis enim lateribus patvulas portas aperuit manus artificis.

PROPHETARUM.

APOSTOLORUM.

DEIPARÆ.

MONOGRAMMA JUSTINIANI ET THEODORÆ.

PORTÆ BEMATIS.

At supra Incontaminatam Mensam, vastam in aerem immensa turris exurgit: * quadrifidis vero argenteis arcubus incumbens, argenteis perinde columnis attollitur, in quarum vertice argenteos pedes statuit arcus quadruplex. Supra arcus protenditur veluti coni figura, non tamen ei omnino similis. neque enim * in imo teretem rotundæ marginis curvaturam circumvolvit, sed enascitur quædam octo lateribus constans basis, quæ ex latiore ambitu sensim in acutum fastigium se se sursum exporrigit. Octo vero tabulas argenteas expandit; & qua illæ invicem cohærent, longior spine enascitur: hæ trigonis * similes, octijugis semitæ meatus miscent, in unum coeuntes summi apicis signum: ubi & Crateris effigiem ars eduxit: incurvata porro Crateris labra, folii speciem formarunt. Medio autem in loco, * fulgentem ex argento Cæli imaginem imposuit. Supra Cælum Crux supereminens conspicitur: Propitia sit. At supra arcus, multiplex spinæ circumvolutio circa pedem serpit, versus ultimam coni partem, tecta in radios fragrenti * frondosæ pyri silvestris fructui similes, quos multifariam superne fulgoribus coruscantes exhibet: ipsa vero emergunt supra basim. Qua vero parte invicem juncti basis fines connectuntur, ex argento compactos Crateras statuere: in singulis vero Crateribus * candelabra posuere, seu potius adumbrata cereorum simulachra, ornatum certum, non vero lumen porrigentia. Ubique enim rotundata argenteis fulgent metallis pulchre lævigatis ac politis: ignis autem experte fulgore argenteum radium, non flammam cereus emittit. * Columnis porro aureis Sacræ Mensæ ex auro omnino conflata terga sustentantur, aureisque perinde fundamentis incumbit illa, & pretiosorum lapidum fulgore variegatur.

CIBORIUM.

PYXIS.

CÆLUM. CRUX.

CRATERES CIBORII.

SACRA MENSA.

A Πῆ μὲν εὐπτερύγων στρατὸν ἤσκησεν ἀγγελιάων,
Αὐχενίων ξυνοχῆα κατακλίνοντα τενόντων.
Οὐ γὰρ ἰδεῖν τέτληκε Θεοῦ σέβας, οὐδὲ καλύπτρῃ
Ἀνδρομέῃ κρυφθέντος, ἐπεὶ Θεός ἐστιν ὁμοίως,
Ἑσσάμενος καὶ σάρκα λυτήριον ἀμπλακιάων.
Πῆ δὲ Θεοῦ κήρυκας ὀδοὺς ἤσκησε σιδήρου
Τοὺς προτέρους, πρὶν σάρκα λαβεῖν Θεόν, ὧν ἀπὸ φωνῆς
Ἐσσομένου Χριστοῖο διέπτατο θέσπις ἀοιδή.
Οὐδὲ μὲν οὐδ' αὐτῶν παραδέδρομεν εἴδεα, τέχνη
Οἷς κύρτος, γεπόδωντο τὸ δίκτυον, οἳ τε θαμειὰ
Ἔργα βίου προλιπόντες, ἀλιτροσύνας τε μερίμνας,
Οὐρανίου Βασιλῆος ἐφωμάρτησαν ἐφετμῇ,
Ἀνέρας ἀγρεύοντες· ἀπ' ἰχθυβόλοιό τε τέχνης,
B Ζωῆς ἀθανάτοιο καλὴν τανύσαντο σαγήνην.
Ἄλλοθι δὲ Χριστοῖο κατέγραφε μητέρα τέχνη,
Φέγγεος ἀενάοιο δοχήϊον, ἧς ποτὲ γαστὴρ
Γαστέρος ἐργατίνην ἁγίοις ἐθρέψατο κόλποις.
Ἐς δὲ μέσας ἱεροῦ πλάκας ἕρκεος, αἳ περὶ θῶκας
Εὐιέρους τεύχουσι μεταίχμια, γράμμα χαράσσει
Ἡ γλυφὶς ἓν πολύμυθον· ἀολλίζει γὰρ Ἀνάσσης
Οὔνομα, καὶ Βασιλῆος· ὅσον γε μὲν ὀμφαλόεσσαν
Ἀσπίδι μεσσατίοισι τύποις κοιλήνατο χώροις
Σταυρὸν ἀπαγγέλλουσα. διὰ τρισσῶν δὲ θυρέτρων
Ἕρκος ὅλον Μύστῃσιν ἀνοίγεται. ἐν γὰρ ἑκάστῃ
Πλευρῇ βαιὰ θύρετρα διέτμαγεν ἐργοπόνος χείρ.
C Χρυσείης δ' ἐφύπερθε πανηγχράντοιο τραπέζης,
Ἄσπετος εὐρυκέλευθον ἐς ἠέρα πύργος ἀνέστη,
Τετραπόροις ἁψῖσιν ἐπ' ἀργυρέῃσι βεβηκώς.
Κίοσι δ' ἀργυρέοισιν ἀείρεται, ὧν ἐπὶ κόρσης,
Ἀργυρέους ἵδρυσε πόδας τετράζυγος ἁψίς.
Ὑψόθι δ' ἁψίδων ἀνατείνεται, οἷά τε κώνου
Εἴκελον, ἀλλ' οὐ πάμπαν ὁμοίιον· οὐ γὰρ ἑλίσσει
Νειόθεν εὐκύκλοιο περίτροχον ἄντυγα πέζης.
Ἀλλά τις ὀκτάπλευρος ἔφυ βάσις, ἐκ δὲ κελεύθου
Εὐρυτέρης κατὰ βαιὸν ἐς ὀξὺ κόρυμβον ἀνέρπει.
Ὀκτὼ δ' ἀργυρέας τανύει πλάκας· ἁρμονίῃς δὲ
Ζευγνυμένας δολιχὴ ῥάχις ἵσταται· αἱ δὲ τριγώνοις
Εἰδόμεναι, μίσγουσι πόρους ὀκτάζυγος οἴμου,
D Εἰς ἓν ἀγειρομένους κορυφῆς σημεῖον ἄκρης.
Ὀππόθι καὶ κρητῆρος ὑπήραρεν εἰκόνα τέχνη.
Χείλεά τε κρητῆρος ὑποκλασθέντα, πετήλων
Εἶδος ἐμορφώσαντο. μέσῳ δ' ἐνεθήκατο χώρῳ
Ἀργύρεον στίλβοντα πόλου τύπον. ὑψόθι δ' αὐτοῦ
Σταυρὸς ὑπερτέλλων ἀναφαίνεται· ἵλαος εἴη.
Ἁψίδων δ' ἐφύπερθεν ἕλιξ πολύκεστος ἀκάνθης
Πέζαν ἐφερπύζει πύματον περὶ πυθμένα κώνου,
Ὀρθοτέρας εἰς ἀκτῖνας ἴσας εὐώδεϊ καρπῷ * ῥίζα λαρ- ῥίζα.
Ὄγχνης ἀγριοφύτοιο, μαρμαίρουσα ἄνωθεν φαίνει
Λαμπομένας σελάεσσιν, ὑπερτέλλουσι πέζης.
Ὀππόθι δ' ἀλλήλοισιν ἀρηρότα πείρατα πέζης
Ἁρμονίην τεύχουσιν, ἐνιδρύσαντο παγέντας
Ἀργυρέους κρητῆρας. ἐπὶ κρητῆρι δ' ἑκάστῳ
E Πυρσοφόρους στήσαντο, λιπαυγέα δ' εἴκελα κηρῶ
Κόσμον ἀπαγγέλλοντα, καὶ οὐ φάος· ἀργυρέοις γὰρ
Πάντοθι τορνωθέντα περιστίλβουσι μετάλλοις
Φαιδρὰ λεαινομένοισιν· ἀπυρσεύτῳ δ' ἀμαρυγῇ
Ἀργυρέην ἀκτῖνα, καὶ οὐ φλόγα, κηρὸς ἰάλλει.
Κίοσι δὲ χρυσείαις ἱερὴ πάγχρυσα τραπέζης
Νῶτα καθιδρύσαντο, καὶ χρυσείων δὲ θεμείλων
Ἵσταται, ἀφνειῶν δὲ λίθων ποικίλλεται αἴγλῃ.

Πῆ φέρομαι; πῆ μῦθος ἰὼν ἀχάλινος ὁδεύει;
Ἴσχεο τολμήεσσα μεμυκόσι χείλεσι φωνή,
Μηδ' ἔτι γυμνώσειας, ἃ μὴ θέμις ὄμμασι λεύσσειν.
Μυστιπόλοι δ' ὑπὸ χερσὶν ὅσοις τόδε θεσμὰ κελεύει,
Σιδονίης φοίνικι βεβαμμένον ἄνθεϊ κόχλου
Φᾶρος ἐφαπλώσαντες, ἐρέψατε νῶτα τραπέζης·
Τέτρασι δ' ἀργυρέῃσιν ἐπὶ πλευρῇσι καλύπτρας
Ορθοτενεῖς πετάσαντες, ἀπείρονι δείξατε δήμῳ
Χρυσὸν ἅλις, καὶ φαιδρὰ σοφῆς δαιδάλματα τέχνης.
Ων μία μὲν ποικίλλει σέβας Χριστοῖο προσώπου.
Τοῦτο δὲ καλλιπόνοιο φυτεύσατο χείρεσι τέχνης,
Οὐ γλυφίς, οὐ ῥαφίδων τις ἐλαυνομένη διὰ πέπλων,
Αλλὰ μεταλλάσσουσα πολύχροα νήματα πήνη,
Νήματα ποικιλόμορφα, τὰ βάρβαρος ἤροσε μύρμηξ.
Χρυσοφαὴς δ' ἀμάρυγμα βολαῖς ῥοδοπήχεος Ἠοῦς
Απλοὶς ἀντήστραψε θεοφράντων ἐπὶ γυίων, * Σιπλοῖς.
Καὶ Τυρίῃ πόρφυρε χιτὼν ἁλιανθέϊ κόχλῳ,
Δεξιὸν εὐτύκτοις ὑπὸ νήμασιν ὦμον ἐρέπτων.
Κεῖθι γὰρ ἀμπεχόνης μὲν ἀπωλίσθησε καλύπτρη·
Καλὰ δ' ἀνερπύζουσα διὰ πλευρῆς ὑπὲρ ὤμου
Αγκέχυται λαιοῖο· γεγύμνωται δὲ καλύπτρης
Πῆχυς καὶ θέναρ ἄκρον· ἔοικε δὲ δάκτυλα τείνειν
Δεξιτερῆς, ἅ τε μῦθον ἀειζώοντα πιφαύσκειν.
Λαιῇ βίβλον ἔχων ζαθέων ἐπιίστορα μύθων,
Βίβλον ἀπαγγέλλουσαν ὅσα χραισμήτορι βουλῇ
Αὐτὸς ἄναξ ἐτέλεσσεν, ἐπὶ χθονὶ ταρσὸν ἐρείδων.
Πᾶσα δ' ἐξαστράπτει χρυσῷ στολίς, ἐν γὰρ ἑκάστῃ
Τριπτὸς, λεπταλέος, περὶ νήματα χρυσὸς ἑλιχθεὶς,
Σχήμασιν ἢ σωλῆνος ὁμοίιος, ἤ τινος αὐλοῦ,
Σέσμιος ἱμερόεντος ἐρείδεται ὑψόθι πέπλου,
Οξυτέραις ῥαφίδεσσι δεθεὶς, καὶ νήμασι Σηρῶν.
Ισάμβοι δ' ἑκάτερθε δύω κήρυκε θεοῖο,
Παῦλος ὅλης σοφίης θεοφθέγμονος ἔμπλεος ἀνήρ,
Καὶ σθεναρὸς κληδοῦχος ἐπουρανίων πυλεώνων,
Αἰθερίοις δεσμοῖσιν ἐπιχθονίοις τε κελεύων·
Ος μὲν ἐλαφρίζει καθαρῆς ἐγκύμονα ῥήτρης
Βίβλον, ὁ δὲ σταυροῖο τύπον χρυσέης ἐπὶ ῥάβδου.
Αμφω δὲ στολίδεσσιν ὑπ' ἀργυρέῃσι πυκάζει
Πέπλος ποικιλόεργος· ἐπ' ἀμβροσίων δὲ καρήνων
Νηὸς ἐκολπώθη χρύσεος, τελίκτου ἐγείρων
Αγλαΐην ἀψῖδος· ἐφεδρήσσει δὲ βεβηκὼς
Τέτρασι χρυσείοις ἐπὶ κίοσι· χείλεσι δ' ἄκροις
Χρυσοδέτοιο πέπλοιο κατέγραφεν ἄσπετα τέχνη
Εργα πολισσούχων ἐρικύδεα παμβασιλήων.
Πῆ μὲν νουσαλέων τις ἀκέστορας ὄψεται οἴκους,
Πῆ δὲ δόμους ἱερούς· ἑτέρωθι δὲ θαύματι λάμπει
Οὐρανίου Χριστοῖο· χάρις δ' ἐπιλείβεται ἔργοις.
Εν δ' ἑτέροις πέπλοισι συναπτομένους Βασιλῆας,
Αλλοθι μὲν παλάμαις Μαρίης θεομήτορος εὕροις,
Αλλοθι δὲ Χριστοῖο Θεοῦ χερί· πάντα δὲ πήνης
Νήμασι, χρυσοπόροισι μίτου ποικίλλεται αἴγλῃ.
Πάντα μὲν ἀγλαΐῃ κατειμένα, πάντα νοήσεις
Ομμασι θάμβος ἄγοντα· φαεσφορίην δὲ λιγαίνειν
Εσπερίην, οὐ μῦθος ἐπάρκιος, οὐ τάχα φαίης
Εννύχιον φαέθοντα καταυγάζειν σέβας οἴκου.
Καὶ γὰρ ἐμῶν πολύμητις ἐπιφροσύνη Βασιλήων
Αντιπόροις ἑλίκεσσι πολυγνάμπτοισι δεθείσας
Πλεκτὰς χαλκελάτοιο δολιχὰς ἐτανύσσατο σειρὰς
Λαϊνέης προβλῆτος ἀπ' ἄντυγος, ἧς ἐπὶ νώτῳ
Νηὸς ἀερσικάρηνος ἐρείσατο ταρσὰ καλύπτρης.

A Sed quo feror? quove nullis cohibita frænis tendit oratio? Gradum siste, vox temeraria, & labia comprime, neque detegas quæ oculis intueri non licet. Sacerdotes, quorum manibus id per leges concessum est, velum Phœniceo conchæ Sidoniæ flore tinctam expandentes, Mensæ terga contegite: in quatuor vero argenteis lateribus tegminis directe * explicantes, numerosæ plebi ostendite auri copiam, & elegantia exquisitæ artis opera: quorum quidem unum Christi vultus imaginem opere variegato expressit. Illam vero non operosæ artis manibus produxit scalprum, aut acus trans vela immissa, * sed fusus multorum colorum fila subinde immutans, B fila diversæ formæ, quæ barbara exaravit formica. Ad roseæ vero auroræ radios, vestis levior, quæ divina membra operit aureo fulgore contra fulgurat, & Tyria tunica ex concha marini coloris purpurascit, * dextrum exerens humerum, sub bene textis staminibus. Illic enim vestimenti tegumentum excidit; sed perlatus super sinistrum humerum sursum serpens bella diffunditur. Tegmine pariter nudantur cubitus & extrema manus: videtur autem * dextræ digitos protendere, veluti si sermonem immortalem annuntiaret: sinistra librum tenens, C sacros sermones narrantem, librum pandentem quæcumque utili consilio Rex Ipse (Christus) peregit, dum in terris ageret. Tota fulgurat vestis aurea: in illa quippe, * affabre elaboratum, & in tenuia fila diductum aurum, circum stamina involutum, fistulæ aut tibiæ cujuspiam figuræ simile, supra suave pallium revinctum hæret, acutioribus fibulis, & serico filo alligatum. At utraque parte stant Dei Præcones, * Paulus vir divina omni scientia plenus, & cælestium portarum validus Claviger, cælestibus & terrestribus imperans vinculis. Ille quidem librum Sacram Scripturam continentem, hic vero Crucis figuram tenet aureo D insignem baculo. * Utrumque autem candidis sub vestimentis, tela variegati operis contegit. Supra divina capita, aurei templi figura curvatur, sinuosam excitans arcus pulchritudinem: stat vero aureis quatuor columnis innixa. * In auro texti vestimenti extremis marginibus descripsit ars ingentis & salutaria patronorum Urbis Imperatorum opera. Alibi quidem ægrorum sanatrices domus quis inspiciat, alibi Ædes Sacras, alibi denique fulgent Christi miracula: inest vero operibus gratia. * In aliis autem vestimentis, alibi quidem Deiparæ Mariæ manibus, alibi Christi Dei manu conjunctos Prin- E cipes invenias: omnia denique fusi stamine, aureorumque liciorum splendore variegantur. Omnia quidem splendore tecta, omnia cernes * admirationem oculis inducentia. Vespertinis luminibus describendis par nulla est oratio. Certe dixeris nocturnum solem venerandas Ædes illuminare. Imperatorum enim meorum sagax prudentia, contrariis & oppositis voluminibus * nexiles æreas longasque catenas expandit, a prominenti coronide lapidea, in cujus dorso excel-

VELUM SACRÆ MENSÆ.

S. PAULI ET S. PETRI IMAGINES.

sum Templum ima tecti fundavit. Illæ vero per longam viam defluentes, confertim feruntur ad terram: sed priusquam * sint ad terram allapsæ, iter remetiuntur, & socium chorum conficiunt. Ex catena autem discos argenteos in modum coronæ suspensos, qua extremæ medii Templi partes procurrunt, appendit. Hi vero ab excelsa via proserpentes, * supra humana capita circulatim pendent. Hos quidem vir multiscius totos ferro perforavit, ut confectas ex vitro igne elaborato cuspides exciperent, & vas nocturni luminis supra homines penderet. Neque * in discis unis nocturnum splendet lumen, sed & eodem in circulo majoris etiam Crucis figuram passim perforatam intuebere, disco propinquam, variegatis vero dorsis vas luciferum ferentem. Ita rotundus quidem ex collucentibus luminibus chorus conficitur. * Certa Ursæ, aut Draconis capitis vel cœlestis Coronæ, fulgentia astra te intueri propius dicas. Sic igitur per Templum vespertina flamma mire fulgurans circumvolvitur. In medio vero minori secundæ coronæ circulo, ambitum lumina perinde ferentem invenies: * ut versus medium centrum elegans alter ab aere emergens discus lumen emittit: sic nox ubique depellitur. Juxta Porticus, ad columnas, hic & illic lucernas unico instructas lumine, ab invicem disjunctas deinceps suspenderunt: * quæ per totam amplæ Ædis longitudinem procurrunt: unicuique autem argenteum supposuere alveam, lanci omnino similem: cujus in medio, lucentis olei crateres insident. Neque tamen uniusmodi & æqualis procedit omnium ordo: multa enim sursum ac deorsum licet intueri cum decore ac ornatu * suaviter fluctuantia, quæ ex multis implicata nexibus catena in aereis viis gradarim fulgurant. Ita biceps lumen ostendit in dimidii Tauri fronte descripta Hyas. Sed & argenteas naves videas, quæ oneris mercisque loco lumen vehunt: * pensiles autem lucide in aere, veluti in mari fluitant lucernæ. ubi nec Austrum, nec sero occidentem Bootam verentur. In imo vero solo videre est elegantia tigna, bicornis ferri medium transcurrentia, * quorum ad lumen Sacerdotum cohors rectis regulis rubricantibus astricta procedit. Atque alia quidem in solo sunt, ubi venustæ columnæ bases suas posuere: alia vero supra murorum vertices longis procurrunt viis, * ne expertia quidem illa lucis. Et certe frustra neglectæ fuissent ampli fastigii partes imæ. At circa extantes Coronidis lapides, singulares in tereti fornice appendens lucernas, æreis paxillis vir mysteriorum peritus alligavit. Quemadmodum cum quis Regiam suam puellam * cum studio adornans, collo elegans aptat monile, quod ignei lucernulæ auro devinctæ fulgoris instar coruscat: ita meus Imperator in omnibus fornicibus lumina circulis defixa per totam Ædis marginem currentia eduxit. Est præterea super argenteas columnas, supra verticem, * semita angusta, per quam viti cereos deferentes vadunt, plena perinde luminibus, & venustis corymbis refulgens. Illa enim aut montanis piceis, vel teneris cupressis

PHARI ET CORONÆ.

CRUCES, seu SIGNO-CHRISTA.

POLYCANDELA.

A Αἱ δὲ κατειβόμεναι περιμήκεος ἔκποθεν οἴμου
Ἀθρόαι ἀίσσουσι ποτὶ χθόνα· πρὶν δ' ἀφικέσθαι
Ἐς πέδον, ὑψικέλευθον ἀνεκρούσαντο πορείην,
Καὶ χορὸν ἐκτελέουσιν ὁμόγνιον. ἐκ δέ νυ σειρῆς
Ἀργυρέους στεφανηδὸν ἀπ' ἠέρος ἥψατο δίσκους
Ἐκκρεμέας περὶ κύκλα μέσου προχέοντι μελάθρου.
Οἱ δὲ καθερπύζοντες ἀφ' ὑψιπόροιο κελεύθου,
Ἀνδρομέων κυκλήδον ὑπερτέλλουσι καρήνων.
Τοὺς μὲν ἀνὴρ πολύιδρις ὅλους ἐτόρησε σιδήρῳ,
Ὄφρα κεν ἐξ ὑάλοιο πυριτμήτοιο ταθέντας
Οὐριάχους δέξαιντο, καὶ ἐκκρεμὲς ἀνδράσιν εἴη
Φέγγεος ἐννυχίοιο δοχήιον· οὐδ' ἐνὶ δίσκοις
Μουνοῖς φέγγος ἔλαμπε φιλέννυχον· ἀλλ' ἐνὶ κύκλῳ
B Καὶ μεγάλου σταυροῖο τύπον πολυωπέα νοήσεις,
Γείτονα μὲν δίσκοιο, πολυτρήτοισι δὲ νώτοις
Ἄγγος ἐλαφρίζοντα σελασφόρον. Εὐσελάων δὲ
Κύκλιος ἐκ φαέων χορὸς ἵσταται. ἦ τάχα φαίης
Ἐγγύθεν ἀρκτώροιο, δρακοντείων δὲ γενείων,
Οὐρανίου στεφάνοιο, λελαμπότα τείρεα λεύσσειν·
Οὕτω μὲν κατὰ νηὸν ἑλίσσεται ἑσπερίη φλόξ,
Φαιδρὸν ἀπαστράπτουσα· μέσῳ δ' ἐν μείονι κύκλῳ
Δευτερίου στεφάνοιο, σελασφόρον ἄντυγα δίνης.
Μεσσοπαγὴς δ' ἐπὶ κέντρον ἀπ' ἠέρος ἄλλος ὀρούσας
Δίσκος ἰδὼς σελάγιζε· φυγὰς δ' ἀπελαύνεται ὄρφνη.
Ἐγγύθι δ' αἰθούσης, παρὰ κίονας, ἔνθα καὶ ἔνθα
Μουνοφαῆ λαμπτῆρα διχαζόμενον ἄλλον ἀπ' ἄλλου
C Ἑξείης ἀνέθηκαν· ὅλον δ' ἐπὶ μῆκος ὁδεύει
Τηλεπόρου νηοῖο· κύτος δ' ὑπέθηκαν ἑκάστῳ
Ἀργύρεον, πλάστιγγι πανείκελον· ᾧ ἐνὶ μέσσῳ
Εὐφαέος κρητῆρες ἐφεδρήσσουσιν ἐλαίου.
Οὐ μὴν ἰσοτενής τις ὅλοις μία ῥίζα καθέρπει,
Πολλὰ δ' ἄναντα, κάταντα, σὺν ἀγλαΐῃσι νοήσεις
Νήδυμα κυμαίνοντα· πολυστρέπτου δ' ἀπὸ σειρῆς
Ἠερίαις βαθμηδὸν ἐπαστράπτουσι κελεύθοις.
Οὕτω καὶ δικόρυμβον Ὑὰς σελάγισμα φαείνει,
Ἡμιτόμου ταύροιο καταγραφθεῖσα μετώποις.
Ἀλλὰ καὶ ἀργυρέας τις ἴδοι νέας· ἐμπορίης δὲ
Φόρτον ἀερτάζουσι φαεσφόρον· ἐκκρεμέες δὲ
Εὐφαέος πλώουσι κατ' ἠέρος ἀντὶ θαλάσσης,
D Οὐδὲ νότον τρομέουσι, καὶ ὀψὲ δύοντα Βοώτην.
Ἐς δὲ βαθὺ κρηπῖδος ἐδέθλιον ἁβρὰ νοήσεις
Δούρατα, δικεραίροιο μέσον τροχόωντα σιδήρου,
Ὧν ἐπὶ νηοπόλοιο φάλαγξ ἐννείσσεται αἴγλης,
Ἰθυπόροις κανόνεσσιν ἐρειδομένοισι δεθεῖσα.
Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ ῥίζαν, ὅπῃ καὶ πυθμένας ἁβροὶ
Κίονες ἱδρύσαντο· τὰ δ' ὑψόθεν αἰσὶ καρήνων
Τοίχων μηκεδανῇσι παραστείχοντα κελεύθοις,
Ναὶ μὴν οὐδ' ἀσέλαστα· μάτην δ' ἐλέλειπτο καρήνων
Τοσσὰ βαθυστέρνοιο· περὶ προβλῆτι δὲ πέτρῳ
Ἀζυγέας ἀδίνητον ἐς ἄντυγα λαμπάδας ἅψας,
Χαλκείοις σταλίκεσσιν ἀνὴρ ἐνεδήσατο μύστης.
E Ὡς δ' ὅτε παρθενικήν τις ἑὴν βασιληΐδα κούρην
Ἀμφιέπων, χαρίεντα κατ' αὐχένος ὅρμον ἑλίξει,
Χρυσοδέτῳ στράπτοντα πυραυγέϊ λυχνίδος αἴγλῃ,
Οὕτως ἐμὸς Σκηπτοῦχος ἐπήραρεν ἄντυγι πάσῃ
Φάεα κυκλοφόρητα, συνέμπορα πάντοθι ῥίζης.
Ἔστι καὶ ἀργυρέαις ἐπὶ κίοσιν, ὑψόθι κόρσης,
Στεινὴ πυρσοφόροισιν ἐπίδρομος οἶμος ὁδίταις,
Πλησιφαής, φαιδροῖσιν ἀποστίλβουσα κορύμβοις.
Κεῖνα γὰρ ἢ κώνοισιν ὀρειτρεφέεσσιν ὁμοῖα

Δέν-

Δένδρεά τις καλέσειεν, ἢ ἁβροκόμοις κυπαρίττοις.
Εἰσὶ μὲν ὀξυκάρηνα, περιβροχάουσι δὲ κύκλοι
Εὐρυτέροι κατὰ βαιόν, ἕως ἐπὶ λοίσθιον ἔλθῃς
Αντυγος, ἣ περὶ πυθμένον ἑλίσσεται· ἔνθεν ἐκείνοις
Ανθος ἀνεβλάστησε πυριπόρον. ἀντὶ δὲ ῥίζης,
Αργυρέους κρητῆρας ἴδοις ὑπένερθε παγέντας
Δένδρεσι πυρσοκόμοισι. μέσσον γε μὴν ἄλσεος ἁβρῶ,
Αμβροσίου σταυροῖο τύπος, φαεσίμβροτον αἴθει
Φέγγος, ἐϋγλήνοισι πεπαρμένον ἅμμασιν ἥλων.
Μυρία δ' αἰολόμορφον ἀνάκτορον ἐντὸς ἐέργει
Αλλα πολυγνάμπτοισι μετάρσια φάεα σειραῖς·
Καὶ τὰ μὲν αἰθούσησιν ἀνάπτεται, ἄλλα δὲ μέσσῳ,
Αλλα δὲ πρὸς φαέθοντα καὶ ἕσπερον, ἄλλα καρήνοις
Εκχυτον ἀστράπτουσι πυρὸς φλόγα· νὺξ δὲ φαεινὴ
Ημάτιον γελόωσα ῥοδόσφυρός ἐστι καὶ αὐτή.
Καί τις ἀνὴρ στεφάνοιο χοροστασίης τε δοκεύων
Δένδρεα φεγγήεντα, λυπαλγέα θυμὸν ἰαίνει·
Ος δὲ πυριστεφέος σκοπιάζων ἐπαυτείδα θέλγεται, ἄλλος
Εἰσορόων λαμπτῆρα μονάμπυκα, σύμβολον ἄλλος
Οὐρανίου Χριστοῖο * νόον λαθικηδέα τέρπει.
Ως δ' ὅταν ἀννεφέλοιο δι' ἠέρος ἄνδρας ὁδῖται
Αστέρας ἄλλοθεν ἄλλον ἀναθρώσκοντας ἰδόντες,
Ος μὲν ἀποσκοπίει γλυκὺν Εσπερον, ὃς δ' ἐπὶ Ταύρῳ
Θυμὸν ἀποπλάζει, γάνυται δέ τις ἀμφὶ Βοώτην,
Αλλος ἐπ' Ωρίωνα, καὶ ἄβροχον ὁλκὸν Αμάξης
Ομμα φέρει, πολλοῖς δὲ πεπασμένος ἀστράσιν αἰθὴρ
Ατραπιτὰς ἄϊξεν, ἔπεισε δὲ νύκτα γελάσσαι.
Οὕτω καλλιχόροιο κατ' ἔνδια θέλγεται οἴκου
Αγλαΐης ἀκτῖνι φεραυγέος, ἀλλ . . . .
Πᾶς μὲν εὐφροσύνης ἀναπτ . . . .
Ψυχαίην ἐλάσαντα μελαγκρήδεμνον ὁμίχλην.
Πάντας ἐπαυγάζει σέλας ἱερόν· εἰ τε καὶ αὐτὸς
Ναυτίλος οἰήκεσσι θαλασσοπόροισι κελεύων,
Εἴτε λιπὼν ἄξεινα μεμηνότος οἴδματα Πόντου,
Πλαγκτὰς ἀντιπέρων σκοπιῶν ἀγκῶνας ἑλίσσει
Εννύχιον μετὰ τάρβος ἔχων γναμπτῇσι κελεύθοις,
Εἴτε μετ' Αἰγαίωνα παρ' Ελλησπόντιον ὕδωρ
Νῆα κατιθύνησι ῥοώδεος ἀντία δίνης,
Δεχνύμενος προτόνοισι Λιβυστίδος ὄγκον ἀέλλης·
Οὐκ Ελίκην, οὐχ ἡδὺ φάος Κυνοσουρίδος Αρκτου
Εἰσορόων, οἴηκι φερέσβιον ὁλκάδα πάλλει,
Αλλὰ τεοῦ νηοῖο θεουδέα λαμπάδα λεύσσων,
Φορτίδος εὐτόλμοιο προηγέτιν, οὐχ ὑπὸ μούνοις
Φέγγεσιν ἐννυχίοισι· τὸ γὰρ καὶ Πρωτέος ἀκταὶ
Εν Φαρίῃ τεύχουσι Λιβυστίδος ἐς πόδα γαίης·
Αλλὰ καὶ εὐδώροισι θεοῦ ζώοντος ἀρωγαῖς.

Μίμνε μοι, ὦ Σκηπτοῦχε, πολυχρονίους ἐπὶ κύκλους
Ες φάος ἑσπέριόν τε καὶ ὄρθριον· εἰς σὲ γὰρ ἠὼς
Αμπαύειν πολύυμνε, καὶ ἕσπερος οἶδε μερίμνας.
Σοὶ λιμένες γλαυκῶπιν ἀποκρίνουσι γαλήνην
Πάσας ἐς ἀγχιάλοιο πόλιν χθονός· ἐκχυμένα δὲ
Κύματα περιστέλλοντες ὑπ' ἀγκύλοισιν ἀγοστοῖς
Νηρέος, ἀφριόωσαν ὑποσσαίνουσιν ὁμοκλήν·
Καὶ ποταμῶν ὑπόεικε ῥόῳ βρυχώμενον ὕδωρ,
Οὐκ ἔτι δ' ἁρπακτῆρα μαίνεται ὁλκὸν ὁδίταις·
Τὸν πρὶν ἀνικήτοισιν ἀγηνορέοντα ῥεέθροις
Μύγδονα Σαγγάριόν τις ἰδὼν Βιθυνίτιδι γαίῃ,
Νῦν τε λιθοτμήτοιο καθιζωθέντα γεφύρας,
Κρήγυον ἡμετέρων ἐπέων οὐ ῥυθμὸν ἐλέγξει.
Ταῦτά σοι, ὀλβιόμοιρε, μάκαρ, δηναιὸν ἀέξει

* τὸν λαμπάδα.

A similes arbores quispiam appellaverit. In acutum quippe verticem desinunt: circumcurrunt vero circuli sensim effecti * latiores, donec ad ultimum venias ambitum, qui circa stipitem volvitur, unde flos emergit ignem ubique spargens. At loco radicis, argenteos crateras videre est, arboribus lumina ferentibus suppositos. In venustæ istius silvæ medio, * immortalis Crucis figura, ferens lucem mortalibus jubar accendit, venustis distinctum clavorum nodis. Infinita porro alia diversis exornatum modis Templum intus lumina complectitur, in sublimi nexilibus catenis suspensa: quorum quidem alia in Porticibus accensa lucem præ-
B bent, alia in media Æde, * alia ad Orientem & Occidentem, alia denique in Verticibus ignis flammam effundunt: prorsus ut nox lucida, diei instar ridens, ipsa quoque rosea fit. Alius quidem ardentes coronæ ac choreæ istius arbores intuens, mœrentem animum exhilarat. * Alius autem igne inspersum Rete inspiciens, demulcetur. Alius unico fulgens lumine candelabrum, alius cœlestis Christi signum intuens, mentem oblectat. Quemadmodum cum innubi aere exilientes stellas aliunde aliam, viatores intuentur; * alius quidem suavem Vesperum respicit, alius versus Taurum animo
C vagatur, quidam Boota oblectatur, alius ad Orionem, & siccam Currus semitam oculos expandit, multis vero inspersum astris cælum vias aperuit, & noctem ridere suasit: * sic intra eximiæ Ædis domicilia, collucentium ubique luminum radiis omnes non modo demulcentur, sed & eorum aspectu, depulso mentis nebulo, lætitia replentur. Omnibus sacrum affulget lumen: quandoquidem & nauta ipse,* qui gubernaculis in mari imperat, sive furiosis relictis irati Ponti fluctibus, vagabundos invicem concurrentium scopulorum anfractus, inter nocturnos tremores, per flexuosas vias circumflectit; sive emenso Ægeo mari, in Hellespontiacum * navem dirigit contra fluentes vorti-
D ces, Libycæ procellæ tumorem rudentibus excipiens; non Elicen, non suave Cynosuræ lumen intuens, salutiferam suam navem clavo impellit, sed divinam Templi tui respiciens lucem, * audacis onerariæ ducem, non nocturnis dumtaxat luminibus (hoc enim faciunt & Protei littora in Pharo, ad extremos Libycæ terræ fines, sed & benefica Dei vivi ope.

Vive, o Imperator, ad multos annos, * & lucem Occidenti pariter Orientique affunde; in te quippe curas suas deponere novit Aurora & Vesper, o laudate Princeps. Tibi cæruleam in omnibus maritimæ terræ urbibus portus serenitatem reservant, & effusi maris fluctus sinuosis sub anfractibus com-
E primentes, * spumantem illius mitigant fragorem. Cessere etiam aquæ fluminum, fluctibus suis mugientes: nec amplius capaces cursus viatoribus infligunt. Quisquis enim videt Sangarium Mygdonium in Bithyniæ finibus, invictis prius insolescentem fluentis, * lapideo ponte nunc revinctum, assentationis nostrorum carminum numeros non arguet. Hæc tibi, o Fortunate & Beate Princeps, longævas vitæ

RETE.

Petras Cyaneas & Symplegadas intelligit, de quibus Gyllius l. 2 de Bospore Thracio. cap. 24

De Ponte Sangario imposito, V. Procop. l. 5. de Ædif. c. 3 Theoph. p. 198. Agathiam

ΠΑΥΛΟΥ ΣΙΛΕΝΤΙΑΡΙΟΥ
ΥΙΟΥ ΚΥΡΟΥ
ΕΚΦΡΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

PAULI SILENTIARII
CYRI FILII
DESCRIPTIO MAGNÆ ECCLESIÆ.

Edit. Paris. pag. 305.

NON clypeorum hodie me fragor impellit, aut ad Occidentales vel Libycas celebrandas Victorias feror, neque decantandis Trophæis, quæ de cæsis tyrannis relata sunt, ferocem animum fatigabo. Illaudata maneat hodie partarum de Medis Victoriarum gloria. * Beata Pax, urbium nutrix, quam Princeps galeatæ longe præfert Victoriæ, huc age, urbis bono impensos prædicemus labores, & glorioso omni præstantiorem certamine Ædem sacris Hymnis celebremus, præ qua unica * quidquid est excelsi operis admirandum fatiscit. Tu vero, Alma Roma, auctorem salutis tuæ Principem corona, sinceris laudibus abunde cumulatum: non quod jugum tuum populis omnibus imposuit, aut quod immensos solii tui fines * ultra remotiora nemora, Oceanique littora longe dilatarit: sed quod in recessu tuo immane Templum excitans, matre tua Tiberina longe te fecit illustriorem. Facessite nunc tandem decora omnia, quæcumque de Romano Capitolio fama prædicat: tantum enim meus Imperator superavit istud miraculum, * quantum idolo Deus Maximus præstantior est. Volo igitur ut ea dulcisonis carminibus, o Fornix auro refulgens, Imperatorem tuum prædices. Ille quippe non in bellis solum manum vibrans, infinitos barbaros victoriosis armis subegit, * ut indomitam illorum superbiam frænis tuis submitteret, & legum tuarum jugum illi vererentur; sed & nigra vehementius frendens invidia, Imperatoris Urbi imperantis armis prostrata succubuit, crebrisque sagittis elisa fragorem edidit, casuque suo sub pulverem alte condita est. * Tu vero veni, Antiqua & Latina Roma, & concors carmen cane Novæ Romæ, & gaude quod natam vides, adhuc puellam, matre multo præstantiorem: quandoquidem ea est parentum gratia. At vos quibus sacrarum legum honor curæ est, * huc adeste, & caliginosa deposita tristitia, niveis palliis lætabundi membra induite: detersis vero quinque annorum ab oculis lachrymis, ore bene auspicato præstantes Hymnos concinamus.

Cælestium portarum claustra reseravit in terra * Romanorum Imperator: totis festis ampla gaudia indixit, omnes mentis ægritudines lenit. Ex quo enim cum fragore corruit eximium Imperatorum opus, immensus passim per Ur-

Βυζαντίνη Ῥώμη, in Anthol. Gr. l. 4. c. 14. p. 299 300 &c. Roma Constantinopolitana in quibusdam Cod. Prisciani post l. 8. 20 & 9 & apud Senat. de Orthogr. c. 12 Ἑῴα Ῥώμη Themistio Orat. 15.

Roma Vetus l. 3. C. de Oper. publ. l. 6. C. de Sacros. Eccl. &c. Antiqua, Corippo l. 1. Παλαιὰ ἡ πρεσβυτέρα Ῥώμη Constant. Manass.

A ΣΗΜΕΡΟΝ οὐ σακέων με φέρει κτύπος, οὐδ' ἐπὶ νίκην
Ἑσπερίην, αἳ Λίβυσσαν, ἐπείγομαι, οὐδὲ τροπαίοις
Ἀμφὶ τυραννοφόνοις κυναχήποδα θυμὸν * ἀράσσω.
Μηδοφόνων ἀβόητα μένοι κλέα σήμερον ἔργων.
Εἰρήνη πολύολβε, τιθηνήτειρα πολήων,
Ην πλέον ἢ πάλμυος Ἄναξ ἀγάσσατο νίκας,
Δεῦρο, πολισσούχοισιν ἐπαυχήσαντες ἀέθλοις,
Παντὸς ὑπερκύδαντος ὑπέρτερον οἶκον ἀγῶνος
Εὐιέροις ὕμνοισιν ἀείσομεν, ᾧ ὑπὸ μούνῳ
Πᾶν κλέος ὑψορόφοιο κατέκλασε θέσκελον ἔργου.
Ἀλλὰ σύ μοι Βασιλῆα φερέσβιον, ὄμπνια Ῥώμη,
Στέψον ἀκηρασίοισι χύδην κατασειομένων ὕμνοις·
B Οὐχ ὅτι σὸν ζυγόδεσμον ἐφήρμοσεν ἔθνεσι γαίης,
Οὐχ ὅτι σῶν ἐτάνυσσεν ὑπέρβια μέτρα θοώκων,
Ἄλσεα παρ' ἐσχατόωντα, παρ' ὠκεανίτιδας ἀκτάς·
Ἀλλ' ὅτι σὸν περὶ πῆχυν ἀπείρονα νηὸν ἐγείρας,
Θυμβρειάδος ποίησε φαεινοτέρην σε τεκούσης.
Εἴξατέ μοι Ῥώμης Καπετωλίδες, εἴξατε φῆμαι·
Τόσσον ἐμὸς Βασιλεὺς ὑπερήλατο θάμβος ἐκεῖνο,
Ὁππόσον εἰδώλοιο Θεὸς μέγας ἐστὶν ἀρείων.
Ἔνθεν ἐγὼν ἐθέλω σε μελιφθόγγοισι χορείαις,
Χρυσοχίτων αἴθουσα, τὸν σκηπτοῦχον ἀείδειν.
Καὶ γὰρ Ἄναξ οὐ μοῦνον ἐν ἔντεσι χεῖρα κορύσσων,
Ῥινοτόρων ἐδάμασσεν ἀπείρονα βάρβαρον αἰχμήν,
C Ὄφρα τεοῖς ἀδμῆτα λόφον κλίνειε λεπάδνοις,
Καὶ θέμιδος πήξειε τεὰς ζυγόν· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ
Τετρηχὼς ὑπέροπλα μέλας φθόνος ὤκλασε τόξων
Ἀστυόχου Βασιλῆος· ἐπασσυτέροις δὲ βελέμνοις
Ῥωγαλέος δούπησε, πεσὼν δ' ἐβάθυνε κονίην.
Καὶ σὺ δὲ πρεσβυγένεθλε Λατινιὰς ἔρχεο Ῥώμη,
Συνθρόνον ἀείδουσα μέλος νεοθαλέϊ Ῥώμῃ.
Ἔρχεο καγχαλόωσα, τεὴν ὅτι παῖδα δοκεύεις
Μητέρος ὑπερτέλλουσαν, ἐπεὶ χάρις ἔπλετο παίδων.
Ἀνέρες οἷσι μέμηλε θεουδέα θέσμια γεραίρειν,
D Δεῦρό μοι ἀχλυόεσσαν ἀπορρίψαντες ἀνίην,
Χιονέης ἑτάροισι γεγηθότες ἅψατε πέπλους.
Δάκρυ καὶ πενταέτηρον ἀποψήσαντες ὀπωπῆς,
Μέλψομεν εὐφήμοις ὑπὸ χείλεσιν ἔμπεδον ὕμνους.
Οὐρανίων ὤϊξεν ἐπὶ χθονὶ κλῇθρα πυλάων
Αὐσονίων σκηπτοῦχος, ὅλαις δ' ἐπέτασσεν ἑορταῖς
Εὐφροσύνην ἀρεῖαν, ὅλας ἤμβλυνε μερίμνας.
Ἐξότε γὰρ δούπησεν ἐρισθενὲς ἔργον Ἀνάκτων,
Κῆδος ἔην ἀλίαστον ἀνὰ πτόλιν· ἤλυθε μῦθος,

* ἀράξω.

Ἵλαθι τολμήεντι, Μεγασθενὲς ὄρχαμε γαίης,
Ἱλήκοις ἐπέεσσι καὶ εἰ τεὸν οὖας ὀρίνω
Βαιὸν ὅσον. μεγάλων γὰρ ἐπερχομένη χάρις ἔργων
Ληθαίοις ἐκάλυψε κατηφέα κέντρα ῥεέθροις·
Καὶ φάος ἠελίοιο φαάντερόν ἐστιν ὁδίτῃ
Χειμερίην μετὰ νύκτα, καὶ ἱμερόεσσα γαλήνη
Ἀνδράσιν ἀλλοπλάγκτοις μετὰ κύματι θυμὸν ἰαίνει.
Ἵλαθι τολμήεντι, Μεγασθενές, ἵλαθι μύθῳ·
Ἤδη μὲν σθεναροῖσιν ἐπεμβεβαῶτα θεμείλοις
Σφαίρης ἡμιτόμοιο κατήριπε θέσκελος ἄντυξ·
Μυστιπόλου δ' ἐτίναξεν ἕδεθλα πάντα μελάθρου·
Πάντα δ' ὑπεστενάχιζον ἐν ἄστεϊ βάθρα θεμείλων·
Γαῖα δ' ἐπεστενάχιζεν ἐπὶ χρόνον· ἠερίαις δὲ
Μισγομένη νεφέλῃσιν ὁμιχλήεσσα κονίη,
Οὐρανίης ἀμάρυγμα μεσημβρινὸν ἔσκεπεν αἴθρης·
Χριστὲ μάκαρ, σὺ δὲ σεῖο κατ' ἐνθέα χεῖρα τανύσσας,
Αἵμασιν οὐ μιν ἔθηκας ὑπ' ἀνδροφόνοισι μιῆναι
Σὴν χθόνα πλησίνας ἀλιτοεργέας· οὐδὲ γὰρ ἔτλης
Ὄμματος ἀχράντοιο βολῇ πανδερκέϊ λεύσσειν
Αἷμα χυθὲν τεμένεσσιν ἀναιμάκτοιο θυηλῆς.
Οὐδὲ μὲν ἀῤῥύστηρος ὑπαὶ κλασθεὶ μέχρι θεμείλων
Νηός, ἀερσώδινος ἐαλμένος ἅμμασι τέχνης·
Ἀλλὰ μιῆς ἀψῖδος ἀπωλίσθησε καραίη
Ἀντολική, σφαίρης τε λάχος κονίῃσιν ἐμίχθη.
Ἦν δὲ τὸ μὲν δαπέδοισι, τὸ δ' εἰσέτι θάμβος ἰδέσθαι,
Οἷάπερ ἀστήρικτον ὁμίλεεν ἠερομιγὲς αὔραις·
Πᾶς δὲ κατηφείῃ βεβολημένος ἔστενεν ἀνήρ.
Μή τις ἐμὴν σειρῆνα βάλοι νεμεσήμασι μυχθῷ
Ἀτραπὸν ἀμνήστοιο ἔχευε χυτὴν ἀνίης·
Οὐχ οὕτως ἀκάχησεν ἀπ' αἰθέρος ἐκχυμένη φλὸξ
Ἡδύτερος μετὰ δάκρυ γέλως, μετὰ νοῦσον ὑγείη.
Ἀνέρας, ὁππότε νῶτα κατέφλεγεν ἄχλοα γαίης,
Μυρία καρφομένων ὅτε χεύματα στῆσεν ἀναύρων,
Οὐδ' ὅτε καρποτόκοιο κατὰ χθονὸς οὐρανὸς αἴθων
Εὐρὺ χανὼν ὤϊξε πύλας δηλήμονος ὄμβρου,
Καὶ τραφερὸν ξυνώσε πέδον ῥοθίοισι θαλάσσης.
Αὐτὰρ ἐμὸς σκηπτοῦχος ἀπότροπον ἄλγος ἀκούσας,
Οὐκ ἐπὶ δὴν ἐκάλυψε νόος σέλας, οὐδὲ κατηφὴς
Ἠρεμέων τέτληκεν ἀεργὸς ἅμμασιν ὄκνου·
Ἀλλὰ μινυνθαδίης ἀπεσείσατο κέντρον ἀνίης,
Πρὸς δὲ πόνους ἤϊξε παλινδωμήτορος οἴκου.
Τῷ δὲ παρεστηκυῖα σακέσπαλος ἔννεπε Ῥώμη·
„ Παγκρατές, Ὀλβιόμοιρε, Δίκης ἕδος, Ἕρμα πολήων,
„ Ἤρπασε βασκανίη με, χάρις δέ τις ἐστὶ μεγαίρειν,
„ Ὅττι σέθεν ζώοντος * ἐγγύθεν ἐστὶν ἀρωγή, ᵃ
„ (Ὅττι σέθεν ζώοντος ἐπὶ χρὰ κάλλεϊ Ῥώμης,)
„ Στήθεσιν ἡμετέροισι περιρραγὲς ἕλκος ἀνίσχει.
„ Ἀλλά, Μάκαρ, δύνασαι γὰρ ἐφ' ἕλκεϊ φάρμακα πάσσειν,
„ Χεῖρα τεὴν ὤρεξον, ἐυφρονέος τροφὸν ὄλβου.
„ Πάντα κυβερνητῆρι τεῷ δμήσασα χαλινῷ,
„ Ὑμετέροις ὑπέθηκα τροπαιοφόροισι θριάμβοις.
„ Ἠρεμέει καὶ Μῆδος ἄναξ, καὶ Κελτὶς ὁμιλή,
„ Καὶ ξίφος ὑμετέροις φιλοτήσιον ὤπασε θώκοις
„ Ἰνδὸς ἀνήρ, ἐλέφαντας ἄγων, καὶ μάργαρα πόντου.
„ Καρχηδὼν γόνυ δοῦλον ἐμοῖς ἔκλινε τροπαίοις.
„ Εἰς ἐμὲ φορτὶς ἅπασα φερέσβιον ἐλπίδα τείνει,
„ Κύκλιον εἰσορόωσα δρόμον διδυμάονος ἄρκτου,
„ Ὡς κεν ἐμοῖς τεκέεσσιν ἐπιρρέον ὄλβον ἐρύξω.
„ Ἐμπορίην δ' ἀνάγοντες ἐπιπνείουσιν ἀῆται.
„ Ταῦτα τεοῖς καμάτοισιν ἐφίσταται· ἀλλ' ἐπὶ πάσης

* ἴσ. δὲ ἐγγ.

ᵃ Pro his in margine legitur versus inclusus.

A bem planctus exortus est. Da veniam audaci orationi, da veniam, Potentissime terrarum Princeps, * verba audi æquo animo, si tantisper aures tuas pulso. Nam superveniens ingentium operum gratia Lethæis fluminibus mœroris stimulos omnes demersit. Suavius est iter agentibus post hybernam noctem Solis lumen, & jucunda serenitas * in mari errantibus post tempestates animam exhilarat. Da veniam, Fortissime Princeps, da veniam audaci orationi.

Jam conciderat admirabilis ille fornix hemisphærii, fundamentis nixus firmissimis, Ædisque Patriarchalis solum omne concusserat: * subsiliebant Urbe tota, ima fundamentorum, & ad B tempus terra ingemiscebat: obscuris mixtus nubibus caliginosus pulvis, meridianum cælestis lucis splendorem occuluerat. At tu, bone Christe, manum tuam super Templum extendens, * terram tibi consecratam humana cæde a scelestis ac maleficis pollui non es passus. Quippe non potes oculis tuis immaculatis intueri in Templis fusum sanguinem, in quibus incruentum Sacrificium peragitur. At neque tota * Ædis inclyta amplitudo a fundamentis procubuit, artis egregiæ vinculis constricta: sed unius arcus vertex Orientalis corruit, parsque una Sphæræ pulveribus est commixta. C Erat porro pars altera solo jacens, altera ad hanc usque diem (quod visu erat admirabile) minime sustentata, & quasi pendula, adhuc in aere morabatur; * omnes mœrore perculsi gemebant. Verum nemo Musæ nostræ verbis mordacibus succenseat, quod in oblivione deletas sese effundat calamitates. Gratior est post lachrymas risus, postque morbum sanitas. Non sic ab aere demissum fulgur perculit * homines, cum immensos arescentium torrentium cursus repressit: vel siquando cælum ardens in frugiferam terram late dehiscens, largos & nocuos imbres effudit, & siccos agros marinis immiscuit fluctiD bus.

* At meus Imperator, comperta tam acerba calamitate, non diu prætextu occuluit mentis aciem, neque adduci potuit, ut quantumvis mœstitia oppressus, inertis ignaviæ vinculis detineretur, ac quiesceret: sed brevissimi doloris stimulum excussit, ad reædificandæ Ædis labores sese accinxit. * Astans vero bellicosa Roma, eum sic est allocuta: Potentissime, Fortunate, Justitiæ sedes, Urbium columen, nescio quæ me subit indignatio, (& suam habet quamdam indignatio voluptatem) quod vivente te, dum præsens adest auxilium, Roma pulchritudinem amiserit, * & pectoribus nostris unE dique disruptum ulcus exoritur. Sed tu, o Fortunate, (potes enim ulceri medicamentum adhibere) manum tuam porrige affluentis beatitatis nutricem. Omnia tuis gubernans auspiciis, tuis inclytis triumphis subjeci. * Quiescit Medorum Rex & Gallorum societatis. Ipse Indus cum suis Elephantis ad tuam soliam gladium & margaritas maris ultro attulit. Meis trophæis servilia flexit genua Carthago. Naves omnes onerariæ * geminæ Ursæ cursum respicientes, ad me tendunt, tanquam ad spei suæ metam, spei quæ affert commoda, sic ut affluentem opum copiam liberis meis impertiam;

ipsique advehendis mercibus aspirant venti. Hæc tuos comitantur labores. Verum cum omni pulchritudinis thesauro * ne Lethæis fluminibus, o Imperator, divinum opus obrui patiaris. Licet enim, o Princeps, revereantur te immensi orbis gentes, quæ Romanis legibus colla submittunt, etiamsi totam urbem mihi struxeris, numquam reperies illustrius Throni tui monumentum.

Hæc locuta, pedibus Imperatoris grata oscula figere annisa est. At ille faventem porrexit familiari Romæ dexteram, & procumbentem erexit. Suaviter vero subridens, ut infinitum dolorem pelleret, hæc verba sinceræ lætitiæ plena effatus est: * Depone dolorem, urbs Regia, nec vexes animum: ut nullum jaculum clypeum tuum læsit, nec quævis alia Barbarorum vis immotam mentem tuam hactenus concussit: ita ne succumbas acerbis licet calamitatibus. Perfer, urbium Princeps, nec animum vellices: * etenim laboribus meis longe te efficiam celebriorem, rursum erigens Templi verticem præclaris fornicibus adornatum. Hæc fatus, ad templum progreditur, & dicto citius operi manum admovet. Festinans enim, uti par erat, non expectavit clypeatos custodes, donec * aureum superbæ cervici torquem aptassent, non aureas illas secures, quæ Imperatores semper præcedunt, non exercitum illum ex strenua & alacri juventute conflatum, nigris insignem caligis, qui Principem per vias comitari solet armatus. Derepente undiqua confluxere alii aliunde, * præeunte Imperatore. Fragorem edidere confertorum virorum clypei, confusum sonum Echo reddebat. At cum templum subiit, & ima Ædis firma agnovit, omnem curam convertit ad rotundum fastigium. Laudavit vero * artem, & prudenti instructam consilio mentem Anthemii. Vir ille primum jecerat templi fundamenta, laboriosorum Imperatorum obsecutus mandatis: vir admodum industrius in eligendo centro, & in formis ædificiorum delineandis: qui muris tantum tribuit firmitatis, quantum satis erat, ut cum contrarii & obnitentis dæmonis intolerando impetu contendere possent. * Neque enim procubuerunt, excelso vertice avulso: sed concussam imam partem firmissimo fundamento sustentavit magni Romanorum Imperii Rector, * & super muris prioribus rursum præstantissimi verticis decorem extruxit.

Rhomphæas de quibus dixi ad Alexiadis pag. 14.

Dæmon Contrarius dicitur in Epist. S. Barnabæ, & aliquot Glossariis.

Sed quis enarret, ut ambitioso ornatu Templum instauraverit? Quis par est exprimendæ verbis magnorum operum effectrici potentissimi Principis prudentiæ? Sed his, o Princeps, quæ arte architectonica accurata sunt, relictis, * ad laboriosorum operum tuorum terminum veniam, confectum nuper miraculum intuens, super quo divinus amor oculorum omnium radios exterruit. Quisquis in Cælum splendens oculos sustulit, non jam potest * rotundum choreæ astris distinctæ pratum inflexa cervice intueri: sed & in virentem collem oculos statim deflectis, & floridi torrentis cupit videre latices, atque pubescentem spicam, & consitæ arboribus silvæ opacum: pecora etiam saltitantia, & circumvolubilem olivam, * vitem viridibus innixam ramis, cæruleamque in mari tranquillitatem nautæ remis humidis per-

A Ἀγλαΐης θημῶνι, πεσεῖν ὑπὸ χεύματα λήθης
Μήποτέ μοι, Σκηπτοῦχε, τὸ θέσκελον ἔργον ἐάσῃς.
Οὐ γάρ, Ἄναξ, εἰ καί σε κατηπιόωσι κλυθέντα
Αὐσονίοις θεσμοῖσιν ἀπείρονος ἔθνεα γαίης,
Εἰ καὶ πᾶσαν ἔδειμας ἐμοὶ πόλιν· οὔποτε δήεις
Σύμβολον ὑμετέροιο φαάντερον ἄλλο θοώκου.
Ὣς φαμένη, χαρίεντα λιλαιομένη χείλεα πῆξαι
Ποσσὶν ἀνακτορέοισιν. ὁ δ' ἵλαον ἐνθάδε Ῥώμῃ
Δεξιτερὴν ὤρεξεν, ὑποκλάζουσαν ἐγείρων.
Ἦκα δὲ μειδάσας, ἵνα μυρίον ἄλγος ἐλάσσῃ,
Εὐφροσύνας πλήθοντας ἀκηδέος ἴαφε μύθους.
Ῥίψον ἄχος, βασίλεια πόλις, μὴ θυμὸν ὀρίνῃς·
Ὡς βέλος οὐ νίκησε τεὸν σάκος, οὐδέ τις ἄλλη
B Ἄλλοτον ἐστυφέλιξε τεὴν φρένα βάρβαρος αἰχμή·
Μηδὲ βαρυτλήτοισιν ὑποκλάζοιο μερίμναις.
Τέτλαθι, Παμβασίλεια πόλις, μὴ θυμὸν ἀμύξῃς·
Καὶ γὰρ ἐμοῖς καμάτοισιν ἀοιδοτέρην σε τελέσσω,
Αὖτις ἀναστήσας κορυφὴν εὐάντυγα νηοῦ.
Ὣς φάμενος τεμένεσσιν ἐπείγετο, καὶ τάχα μύθου
Γείτονος ἔργον ἔην ταχινώτερον· ὀρνύμενος γάρ,
Ὡς θέμις, οὐκ ἀνέμιμνε συνέμπορον ἀσπιδιώτην,
Χρύσεον ἀγνάμπτοιο κατ' αὐχένος ὅρμον ἑλόντα,
Οὐ χρυσέην τινὰ ῥάβδον ἀεὶ προκέλευθον ἀνάκτων,
Οὐ στρατὸν ἠνορέῃσι κεκασμένον εὔποδος ἥβης,
Σύνδρομον εὐόπλοιο μελαγκρήπιδα κελεύθου·
C Ἐξαπίνης δ' ἑκάτερθε συνέρρεον ἄλλοθεν ἄλλοι
Προφθαμένου Βασιλῆος. ἐπεκτύπεον δὲ βοεῖαι
Ἀνδρῶν σευομένων. κανάχιζε δὲ σύμμιγες ἠχώ.
Ἀλλ' ὅτε δὴ κατὰ νηὸν ἐδύσατο, καὶ βάσιν ἔγνω
Δώματος ἀστυφέλικτον, ὅλην ἔτρεψε μενοινὴν
Ἐς κορυφὴν περίμετρον. ἐπευφήμησε δὲ τέχνην
Καὶ νόον Ἀνθεμίοιο, κεκασμένον ἔμφρονι βουλῇ.
Κεῖνος ἀνὴρ τὰ πρῶτα θεμείλια πήξατο νηοῦ,
Εὐκαμάτοις βουλῇσιν ὑποδρήσσων Βασιλῆος·
Δεινὸς ἀνὴρ καὶ κέντρον ἑλεῖν, καὶ σχῆμα χαράξαι,
Ὃς τοίχοις ἀνέηκε τόσον σθένος, ὅσσον ἐρύκειν
Δαίμονος ἀντιβίοιο βαρυτλήτοισιν ἐρωαῖς.
D Οὐ γὰρ ἀποτμηγέντος ἐρικνήμοιο καρήνου
Ὤκλασαν· ἀλλὰ δονητὸν εὐκρήπιδι θεμείλῳ
Ἴχνος ἐπεστήριξεν· ἐπὶ προτέροισι δὲ τοίχοις
Ἰθυντὴρ μεγάλοιο παρ' Αὐσονίοισι θοώκου,
Αὖθις ἀμωμήτοιο κάρην δαμήσατο κόρσης.
Ἀλλὰ τίς ἂν μέλψειε, ὅπως ὑψαύχενι κόσμῳ
Νηὸν ἀνεζώγρησε; τίς ἄξιός ἐστι χαράξαι
Μῆτιν ἀριστώδινα πολυσκήπτρου Βασιλῆος;
Κεῖνα μέν, ὦ Σκηπτοῦχε, μεμηλότα τέκτονι τέχνῃ
Λείψομεν, εὐκαμάτων δὲ τεῶν ἐπὶ τέρματα μόχθων
Ἵξομαι, ἀρτιτέλεστον ἰδὼν σέβας, ᾧ ἔπι πάσης
E Θεῖος ἔρως ἀκτῖνας ἀνεκπτοίησεν ὀπωπᾶς.
Πᾶς βροτὸς ἀγλαόμορφον ἐς οὐρανὸν ὄμμα τανύσσας,
Οὐκ ἔτι δὴν τέτληκεν ἀνεγναμφθέντι τραχήλῳ
Κύκλιον ἀστροχίτωνος ἰδεῖν λειμῶνα χορείης.
Ἀλλὰ καὶ ἐς χλοάουσαν ἀπήγαγεν ὄμμα κολώνην,
Καὶ ῥόον ἀνθεμόεντος ἰδεῖν ἐπόθησεν ἀναύρου,
Καὶ στάχυν ἡβώοντα, καὶ εὐδένδρου σκέπας ὕλης,
Ποίμνια δὲ σκαίροντα, καὶ ἀμφιέλικτον ἐλαίην,
Ἄμπελον εὐθαλέεσσιν ἐπικλινθεῖσαν ὀράμνοις,
Καὶ χαροπὴν γλαυκῶπιν ὑπὲρ πόντοιο γαλήνην
Ξαινομένην πλωτῆρος ἁλιβρέκτοισιν ἐρετμοῖς.
Εἰ δέ τις ἐν τεμένεσσιν θεουδέσιν ἴχνος ἐρείσει,

Οὐκ ἐθέλει παλίνορσον ἄγειν πόδα· θελγομένοις δὲ
Ὄμμασιν ἔνθα καὶ ἔνθα πολύστροφον αὐχένα πάλλει.
Πᾶς κόρος ἀπτύλεκος ἐλήλαται ἔκτοθεν οἴκου.
Τοῖος ἀειφρούρητον ἀμεμφέα νηὸν ἐγείρει
Κοίρανος, ἀθανάτοιο Θεοῦ χραισμήτορι βουλῇ.
Σοῖς γὰρ, Ἄναξ, καμάτοισιν ὀφέλλεται, ἵλαον εἶναι
Χριστὸν ὑπερκύδαντα διαμπερές. οὐ γὰρ ἐρεῖσαι
Ὄσσαν ἐελδόμενος κατ' Οὐλύμποιο καρήνων
Ἤθελες, οὐκ Ὄσσης ὑπὲρ αὐχένα Πήλιον ἕλκειν,
Ἄμβατον ἀνδρομέοισιν ὑπ' ἴχνεσιν αἰθέρα τεύχων.
Ἀλλ' ὁσίοις μόχθοισιν ὑπέρτερον ἐλπίδος ἔργον
Ἐξανύσας, ὀρέων μὲν ἐπεμβάδος οὔτι χατίζεις,
Ὥς κεν ἀναΐξειας ἐς οὐρανόν· εὐσεβίας δὲ
Ἰθυπόροις πτερύγεσσι πρὸς αἰθέρα δῖον ἐλαύνεις.
Ἀλλὰ τί δηθύνω λαθικηδέος ἦμαρ ἑορτῆς
Ὑμνῆσαι; τί δὲ μῦθον ἐλίσσομεν ἔκτοθι νηοῦ;
Ἴομεν, ὦ τεμένεσσι Θεὸν δ' ὑμνήσατε μύσται,
Ἰαόνιον καλέοντες ἐμῶν χραισμήτορα μύθων.
Ἄρτι μὲν ἀμβλυνθεῖσα γένυς μετὰ βότρυας ἅρπη
Ἐσσομένης ἀνέμιμνε θερηγενὲς ἔργον ἀμάλλης.
Ἠέλιος δὲ νότοιο παρὰ πτερὸν ἡνία πάλλων,
Αἰγὸς ἐς ἰχθυόεντος ἀθαλπέας ἤλαε μοίρας,
Ἄρτι καταπρήσσοντα λιπὼν ἀφετῆρα βελέμνων.
Ἤλυθε δ' Ἠριγένεια σεβάσμιος, οἰγομένη δὲ
Ἄμβροτος ἀρτιδόμοιο πύλη μυκήσατο νηοῦ,
Λαὸν ἔσω καλέουσα, καὶ ἄρχανον· εὖτε μέλαινα
Νὺξ μινύθει, καὶ πᾶσιν ἀέξεται ἀμάτιον φῶς,
Ὡς ἐτεὸν μινύθει, μεγάλης νηοῖο φανέντος,
Νὺξ ἀχέων, καὶ πάντας ἐπέδραμε χάρματος αἴγλη.
Ἔπρεπέ σοι, Σκηπτοῦχε μεγασθενές, ἔπρεπε Ῥώμῃ,
Ἔπρεπεν ἀμβροσίοιο Θεοῦ προκέλευθον ἑορτῆς
Ὑμετέροις λαοῖσι θύρην νηοῖο πετάσσαι.
Ἔπρεπεν ἑξείης μετὰ θέσκελον ἦμαρ ἐκεῖνο
Ζωοτόκου Χριστοῖο γενέθλιον ἦμαρ ἱκέσθαι.
Καὶ δὴ νὺξ τετέλεστο προηγέτις ἐΰποδος ἠοῦς
Εὐφροσύνην καλέουσα, Θεοῦ δ' ὑπεδέξατο κῆρυξ
Ἄμβροτος ἀγρύπνοιο * λαῶν κελάδημα χορείης
Θεσπεσίοις τεμένεσσι νέοις, ὅθι μυστίδι φωνῇ
Παννυχίους Χριστοῖο βιαρκέος ἀνέρες ὕμνους
Ἀσπασίως ἐβόασαν ἀσιγήτοισιν ἀοιδαῖς.
Ἀλλ' ὅτε δὴ σκιόεσσαν ἀνασείσασα καλύπτρην
Οὐρανίας ῥοδόπηχυς ὑπέδραμεν ἄντυγας αἴγλη,
Δὴ τότε λαὸς ἅπας συνεγείρετο, πᾶς τε θοώκων
Ἀρχὸς, ὑποδρήσσων σθεναροῦ Βασιλῆος ἐφετμαῖς,
Καὶ Χριστῷ βασιλῆϊ χαριστήια δῶρα κομίζων.
Ἱκεσίοις στομάτεσσι θεουδέας ἤπυεν ὕμνους,
Ἄργυρον ἀκαμάτοις ὑπὸ χείρεσι κηρὸν ἀτάπτων.
Ἕσπετο δ' ἀρητήρ· ἱερῆς δ' ἐξῆρχε χορείης
Ἀρητὴρ πολύυμνος, ὃν ἄξιον εὕρετο νηῷ
Αὐσονίων σκηπτοῦχος· ὅλης δ' ἐστείνετο Ῥώμης
Ἀτραπὸς εὐρυάγυια· μολὼν δ' ἐπὶ θέσπιδας αὐλὰς
Δῆμος ἅπας ἐσέβαινε χαρίσιον, οὐρανίας δὲ
Ἀχράντους ἐδόκησεν ἐς ἄντυγας ἴχνια θέσθαι.
Οἴξατέ μοι κληῖδα θεουδέες, οἴξατε Μύσται,
Οἴξατε δ' ὑμετέροισιν ἀνάκτορα θέσκελα μύθοις,
Εὐχωλῇ δ' ἐπίεσσι κομίσσατε· καὶ γὰρ ἀνάγκη
Ἁπτομένοις βαλβῖδος ἐς ὑμέας ὄμμα τανύσσαι.
Τρισσὰ μὲν ἀντολικοῦ ἀναπίπταται ἔνδοθι κύκλου
Ἡμιτόμων· ὑψοῦ δὲ μετ' ὄρθιον αὐχένα τοίχων
Σφαίρης τετρατόμοιο λάχος τὸ τέταρτον ἀνέρπει,

* [illegible], vel [illegible].

A cassam. Si quis vero in divinum hoc Templum pedem inferat, ex eo recedere amplius renuit: * sed huc & illuc oculis oblectatis, caput attollit & circumfert. Omnis extra Ædem egregie fastigiatam pellitur satietas. Sic nempe, opitulante Dei immortalis consilio, illustre Templum excitat Imperator.

Tuis quippe, o Princeps, laboribus adscribendum, quod in omnibus propitius sit * gloriosus Christus. Neque enim Olympi verticibus excelsam Ossam, aut Ossæ cacuminibus Pelion imponere aggressus es, aerem humanis pedibus scansilem efficiens. Sed confecto sacris laboribus tuis opere, quod spem omnem de ipso conceptam * superat: jam montibus non eges,
B quibus tanquam gradibus cœlum conscendas, sed pietatis alis recta tendentibus in divinum illud domicilium inveheris.

Sed cur moramur lætum festi diem celebrare? Curve orationem a Templo abducimus? * Eamus: Deum in Templo laudate, Sacerdotes, meorum adjutorem carminum suppliciter invocantes. Nuper falx obtusa acie, post uvam expectabat æstivum opus futuri manipuli: Sol vero versus Austrum habenas quatiens, * ad frigidas Capri marini plagas properabat, relicto nuper subtilis Sagittario. Venerat autem veneranda aurora, & aperta
C ta recens extructi Templi porta immortalis sonitum dederat, populum & Imperatorem invitans, ut ingrederentur, quando nigra * nox minuitur, & omnibus diei lux augetur. Quam vere, cum magnum apparet Templum, nox dolorum decrescit, & cunctos invasit lætitiæ lux. Te decebat, Imperator potentissime, & te quoque, Roma, fores immortalis festivitatis prævias * populis vestris pandere. Decebat post divinum istum idem deinceps vitæ parentis Christi Natalem advenire. Et jam exacta erat prævia nox cælestis auroræ lætitiam vocans, & Dei præco * immortalis, vigilantis Chori concentum in magnifica nova Æde exceperat, ubi sacra voce benefi-
D ci Christi laudes tota nocte homines perpetuis carminibus læti decantaverant. At ubi velo reducto cælestes fornices * subiit roseæ lux, tum populus omnis coiit, omnesque Palatii Proceres, fortissimi Imperatoris præcepto, & Christo Regi gratulatoria ferentes munera, ore supplici divinos Hymnos cecinere, candidum cereum præ manibus ferentes. * Sequebatur Sacerdos, & sacro Choro præerat laudandus Pontifex, quem Romano Templo dignum censuit Imperator. Totius porro Romæ via quamlibet lata, angusta erat. * Pergens vero populus ad divinas Ædes,
E gratulationem publicam celebravit, sibique visus est in cælestes illos fornices pedem figere. Pandite mihi, Divini Sacerdotes, pandite fores, aperite meis sermonibus divina penetralia: Carminibus decus afferte: necesse quippe est, ut qui * valvas tangunt, ad vos oculos attollant.

Triplex ad Orientem in semicirculi speciem compositum patet domicilium: superne autem in superiori mu- CONCHA ÆDIS SOPHIANÆ.

rorum crepidine Sphæræ quarta pars assurgit, eam referens * figuram, quam supra caput tribus Cristis insigne, in expanso tergo pennis oculatis excitat Pavo. Conchas hos vertices, artis Architectonicæ vocabulo, vocant viri intelligentes; quod autem certum est, nomen illud sive a conchæ marinæ figura indidere periti, sive ab arte utcumque didicere. Media concha sedes * Sacerdotales complectitur, & subsellia in orbem circumducta; & quidem aliqua ex ipsis sub extremum marginem colligens, ea humi proxime circa centrum contrahit. Quæcumque autem superne assurgunt, spatium suum usque ad Sedes argenteas sensim extendunt, & excrescentibus circulis semper impositam apicem circumvolvunt. * Hanc excipit concameratio validis incumbens fundamentis, in ima quidem parte in rectas ducta lineas, superne vero in orbem composita; neque tamen circuli omnino, sed Cylindri bifariam divisi figuræ similis. Duas vero * Conchas alias, versus columnas utrinque protendit ad Occidentem progredientes, veluti ulnas suas extendens, ut populum canentem in suis Ædibus complectatur. Et has quidem sustentant aureis capitellis, variegatæ & purpureis splendentes floribus * columnæ, circumstantes dimidiam testudinem, arcus immensum pondus sustinentes, quas Niliacarum quondam Thebarum montes excelsi peperere. Utrinque igitur ima utriusque fornicis binis columnis attolluntur. * Dimidiatos vero arcus duos minores sub Conchæ vestigiis, & parte infima, firmarunt periti artifices: quorum sub imam crepidinem tollunt columnæ fastigia ære revincta ac aurata, tanta cum elegantia, ut eorum aspectu curæ omnes depellantur. Porphyreticis hisce columnis incumbunt aliæ * viridis Thessalici lapidis flores splendidi. Hic vero præclaras fœminarum superiores porticus licet intueri, quæ tholi formam præferunt, quod quidem ab imo intueri licet. Eæ sub sex Thessalicis columnis, non vero sub duabus fulgent. Hic autem artificis ingenium licet demirari, qui duabus columnis * duas alias imposuit, neque earum basim vacuo in aere defigere perhorruit. At quidquid inter Thessalicas columnas interjacet, lapideis pluteis communiit artifex, quibus innixæ mulieres laboriosos cubitos subfulciunt. * Sic dum versus Orientales fornices oculos attollis, perpetuum intueris miraculum. Sed & præter hos omnes emergit super multis constantem arcubus testudinem veluti quidam alius fornix excelsior, qui verticem aeriam explicat & dilatat. Assurgit autem usque ad caput * immensi istius fornicis, cujus in tergo fundamenta fixit mediæ Ædis vertex. Igitur Concha in aerem ampla attollitur, superne quidem una exoriens, trinis vero recessibus inferne innixa, dorsis autem dispertita, * quinquefariam separata ac divisa lucis receptacula aperit, levioribus vitris operta, per quorum medium belle coruscans ingreditur aurora.

Quinque conchæ,

A Οἷον ὑπὲρ τελλόφοιο καρήατος, ὑψόθι νώτων,
Σχῆμα πολυγλήνοισι ταὼς πτερύγεσσιν ἐγείρει·
Κάγχας τούτω καρήνα σοφοὶ τεχνήμονι μύθῳ
Ἀνέρες ἐνδάξαντο· τὸ δ᾿ ἀτρεκὲς, εἴτ᾿ ἀπὸ κόγχης
Εἰναλίου καλέουσι δαήμονες, εἴτ᾿ ἀπὸ τέχνης
Αὐτοὶ πυ δεδάασι. Μέσα δ᾿ ἐζώσατο θώκους
Μυστιπόλους, καὶ βάθρα περίδρομα· καὶ τὰ μὲν αὐτῶν
Τυτθὸν ὑπὸ ῥίζαν ἀολλίζουσα συνέλκει
Ἐγγύπερ περὶ κέντρον ἐπὶ χθονός· ὅσσα δ᾿ ἀνίσχει
Ὑψόθεν, εὐρύνουσι κατὰ στάσιν ἄχρι θοώκων
Ἀργυρέων κατὰ βαιόν· ἀεξομένοισι δὲ κύκλοις,
Αἰὲν ὑπεμβαίνουσαν ἐπιλίσσουσι κεραίην·
B Τὴν δὲ μετεκδέχεται κρατεροῖς ἀραρυῖα θεμείλοις
Ἐς βάσιν εὐθύγραμμος, ὕπερθε δ᾿ ἀκύκλος ἄντυξ,
Σχήμασιν οὐ σφαίρης ἐναλίγκιος, ἀλλὰ κυλίνδρου
Ἀνδιχα τμηγομένοιο. δύω δ᾿ ἐς κίονας ἄλλας
Κόγχας ἀμφοτέρωθε προβάλλεται ἐς δύσιν ἕρπειν,
Οἷάπερ ἐκπετάσασα περιγναμφθέντας ἀγοστούς,
Λαὸν ὅπως πολύυμνον ἑοῖς ἀγκάσσεται οἴκοις.
Καὶ τὰς μὲν χρυσέοισιν ἐλαφρίζουσι καρήνοις
Στικτοὶ πορφυρέοισιν ἀποστίλβοντες ἀώτοις
Κίονες, ἡμιτομᾶγι περιστάδον ἄντυγι, κύκλῳ
Ἄχθος ἀερτάζοντες ὑπέρβιον, ὥς ποτε Θήβης
Νειλαίης ἐλόχευσαν ἐυκνήμιδες ἐρίπναι.
C Κίοσι μὲν δοιοῖσιν ἀείρεται ἔνθα καὶ ἔνθα
Ἀμφοτέρης ἁψῖδος ἐδέθλια· διχθαδίας δὲ
Ἡμιτελεῖς ἁψῖδας ὀλίζονας ἴχνεσι κόγχης
Ἄνδρες ὑπεσκείξαντο δαήμονες, ὧν ὑπὸ πέζαν
Κίονας ἱδρύσαντο καρήατα δέσμια χαλκῷ,
Γλαύκια, χρυσοτόρευτα, παραπλάζοντα μερίμνας.
Εἰσὶ δὲ πορφυρέαις ἐπὶ κίοσι κίονες ἄλλαι,
Ἀγλαὰ Θεσσαλικῆς χλοεραύπιδος ἄνθεα πέτρης.
Ἔνθα τε θηλυτέρων ὑπερώια καλὰ νοήσεις·
* Σχν ... ολον φορέουσιν, ὃ νειόθεν ἐστὶν ἰδέσθαι·
Ἓξ δ᾿ ὑπὸ Θεσσαλικαῖσι καὶ οὐ δυσὶ κίοσι λάμπει.
D Ἔστι δὲ θαμβῆσαι νόον ἀνέρος, ὅς ποτε δοιαῖς
Πήξατο Θεσσαλίας ἐπὶ κίοσι τετράκι δοιάς,
Οὐδὲ βάσιν κενεῷ κατ᾿ ἠέρος ἔτρεσε πῆξαι.
Πάντα δὲ Θεσσαλικοῖο μεταίχμια κίονος ἀνὴρ
Λαϊνέοις ἔφραξεν ἐρείσμασιν, ἔνθα κλιθεῖσαι
Ἐργοπόνοις ἀγκῶνας ἐπηρείσαντο γυναῖκες.
Οὕτως ἀντολικὰς μία ἐπ᾿ ἄντυγας ὄμμα τανύσας,
Θάμβος ἀεκδίνητον ἰσόψεαι. ἀλλ᾿ ἐπὶ πάσαις
Ἐκφύεται πολύκυκλος ὑπὲρ σκέπας οἷά τις ἄλλη
Ἁψὶς ἠερόφοιτος ἀναπτύουσα κεραίην
Ἠερίην θεῖσαν .....σεις δ᾿ ἄχρι καρήνου
Ἄχρι βαθυκτήμονο καὶ * ὁ γόος, ἧς κατὰ νώτων
E Πυθμένας ἐρρίζωσε μέσου κόρυς.. * α..ρος οἴκου.
Ὡς ἡ μὲν βαθύκολπος ἀνίσταται ἠέρι κόγχη,
Ὑψόθεν ἀντέλλουσα μία, τρισσοῖσι δὲ κόλποις
Νέρθεν ἐπεμβεβαυῖα, διαμπηγεῖσα δὲ νώτοις,
Πένταχα μοιρηθέντα δοχήια φωτὸς ἀνοίγει,
Λεπταλέαις ὑάλοις κεκαλυμμένα, τῶν διὰ μέσσης
Φαιδρὸν ἀπαστράπτουσα .....ος ἔρχεται ἠώς.

* l. χῦμα θύλω.
* l. ἄντυγος.
* l. ἄμβροτος, vel ἄβροχος.
* l. μαλόσφυρος, vel φαεσφόρος.

PAU-

PAULI SILENTIARII

DESCRIPTIONIS SANCTÆ SOPHIÆ

PARS ALTERA.

ΔΙΑΙΡΕΘΕΙΣΗΣ ΓΑ* . . . .
προλέχθησαν οἱ ὑποκείμενοι *.

* f. πάλιν τῆς ἀκροάσεως.
* supple ἴαμβοι.

DIVULSO RURSUM AUDITORUM CONSESSU
in modum Præfationis recitati sunt subjecti Jambi.

Εἰ μὲν πρὸς ἄλλο θέατρον ὑμᾶς συγκαλεῖν
Συχνῶς ἐπεχείρουν, . . . ον ἄν τις εἰκότως
Ἡγήσατο τοῦτο· νῦν γε μὴν εὖ οἶδ᾽ ὅτι
Πρὸς τὸν νεὼν δραμόντες αὖθις τὸν μέγαν,
Ἐρᾶτε πάντες τ . . . . σ ὡς τῆς θέας.
Οὐκοῦν τὸ λοιπὸν . . . θήσω τῷ . . . οὖς

A *Si ad aliud Theatrum sæpe vos convocare aggrederer, illud fortassis quispiam nugas merito existimaret. Nunc autem ad Magnum Templum rursum concurrentibus vobis, non dubito quin gratum sit optatumq; spectaculum. Quod igitur reliquum est debiti, pergam exolvere.*

ΠΑΝΤΑ καὶ εὐεῖα . . ν . . ἐπὶ κλίσιν υς . . . νεως
Σχήμασιν ἴσοις, ὀλίγον ἄπρ. ὁ γὰρ ν . . . ν
Μεσσάτιον κατὰ χῶρον ἕλιξ περὶ . . . . . ἄντυξ
Οἷά περ ἀντολικοῖς ἐπὶ τέρμασιν . . . . .
Ἴδμονες ἀρητῆρες ἐνίδρυσαν . . . . . .
Ἀργυρέοις σίλβοντες ἀπειρες . . . . . . ες
Ἀλλὰ δύσις πυλεῶνα μέγαν πολ . . . . . χει,
Οὐχ ἕνα, τριχθαδίως γὰρ ἔχει νεὼ . . ἄθρει.
Μηκεδανὸς δ᾽ ἐπὶ τοῖσι πύλα . . αν . ρ . . αὐλὸς
Δεχνύμενος προσιόντας ὑπ᾽ εὐρ . . σι θυρέτροις·
Μᾶκος ἔχων, ὅσον εὖρος ἀνάκτορα θέσκελα νεῶ.
Χῶρος ὅδε Γραικοῖσι φατίζεται ἀνδράσι Νάρθηξ.
Ἔνθάδε τις κατὰ νύκτα διαμπερὲς ἦχος ἀνέρπων
Εὐκέλαδος, Χριστοῖο βιαρκέος οὔατα θέλγει,
Ὁππόθι τιμήεντα θεουδέος ὄργια Δαυὶδ
Ἀντιπόροις ἰαχῇσιν ἀείδεται ἀνδράσι μύσταις,
Δαυὶδ πρηϋνόοιο, τὸν ἔννεπε θέσκελος ὀμφὴ,
Φωτὸς ἀγακλήεντος, ὅθεν πολύυμνος ἀπορρὼξ
Γαστέρι δεξαμένη τὸν ἀμήτορα παῖδα Θεοῖο,
Χριστὸν ἀνεβλάστησεν ἀπειρογάμοισι λοχείαις,
Μητρῴοις δ᾽ ὑπέθηκε τὸν ἄσπορον Υἱέα θεσμοῖς·
Ἑπτὰ δ᾽ ἀμβροσίας ἱεροὺς πυλεῶνας ἀνοίγει,
Λαὸν ἔσω καλέοντας ὁμιλαδόν· ἀλλ᾽ ὁ μὲν αὐτῶν
* Ἐντρέφεται νάρθηκος ἐπὶ στεινοῖο μετώπου
Ἐς νότον, ὃς δὲ βορῆος πυρά· τῶν γε μὲν ἄλλων
Νεωκόρος παλάμῃσι μεμυκότα θαιρὸν ἀνοίγει
Ἑσπέριον περὶ τοῖχον, ὃς ὕστατός ἐστι μελάθρου.
Πῆ φέρομαι; τίς ὁ μῦθον ἀνήρπασε πλαγκτὸν ἀήτης
Οἷάπερ ἐν πελάγεσσι; μέσον παραδέδρομε νεὼ
Χῶρον ὑπερκύδαντα· πάλιν νόστησον ἀοιδὴ,
Θάμβος ὅπῃ πανάπιστον ἰδεῖν, πανάπιστον ἀκοῦσαι.
Εἰσὶ γὰρ Ἀντολικῆς τε, καὶ Ἑσπερίης μετὰ κύκλους,
Κύκλους ἡμιτελεῖς, μετὰ κίονα δίζυγα Θήβης,
Εὐπαγέες τοῖχοι πίσυρες, γυμνοὶ μὲν ὁρᾶσθαι
Πρόσθεν, ἐπὶ πλευρὰς δὲ, καὶ ἀρραγέας περὶ νώτους,
Ἀντ . . . σφιγχθέντες ἐρείσμασιν, εὐκαμάτοις δὲ
Τέτραχα μοιρηθέντες ἐφεδρήσσουσι θεμείλοις,

* ἐντρέφεται.

Quidquid sacrati Templi ad Occidentem patet, eadem qua pars Orientalis forma est, si pauca excipias.
B Neque enim in Occidentali, medium obtinet inflexus fornix, ut in Orientalibus spatiis, ubi * argento splendentes sedes suas docti Sacerdotes posuerunt. Sed Occidens ingens aperit vestibulum multorum hominum capax, non singulare ac unicum; triplex enim est sub Ædis extrema. Præter hæc vestibula, longum est rectumque spatium, * accedentes excipiens sub amplis foribus, tantumque habens longitudinis, quantum sacrum Templum latum est. Locus hic a Græcis hominibus Narthex appellatur. Hic suavis per noctem concentus perpetuo exurgens, benefici Christi aures demulcet, * ubi sacri Prophetæ Davidis Hymni alternis cantibus a Sacerdotibus concinuntur:
C Davidis, inquam, mansueti, quem divina vox laudavit: viri inclyti, cujus celeberrima propago *Christum Dei absque matre Filium alvo excipiens, partu nuptiarum experti genuit, maternisque legibus Filium sine semine natum subjecit. Qui locus pandit, & aperit septem sacras Portas, populum intus invitantes catervatim. Quarum una ad angusti Narthecis frontem * versus Austrum convertitur, alia versus Septentrionalem alam: cæterarum autem quæ ad murum Occidentalem, qui Templi postremus est, prostant, resonantem cardinem manu aperit Æditimus.

VESTIBULUM.

NARTHEX

Quo pacto Deipara dicatur innupta vide S. August. Serm. 18. & Ep. 3. ad Diac.

PORTÆ VESTIBULI.

Sed quo feror? quæve * medio veluti in pelago vagantem & errabundam orationem abduxit procella? Præclaram
D Templi partem mediam præterii. Eo igitur rursum musa regredere, ubi miraculum est, & incredibile visu, & auditu incredibile. Extant enim post Orientales & Occidentales arcus, arcus dimidios, post duas Thebanas columnas, * bene compacti muri quatuor, qui anteriori parte carent ornatu, sed ad latera & versus infracta terga fulcimenti constricti,

PILÆ.

Ανέρες ἀσπίχοισιν ὑποδρήσσοντες ἀέθλοις,
Πλίνθοις ὀπταλέῃσιν ἀνεστήσαντο δεθεῖσας
* . . . . . δωσι, καὶ εὐρυτόρου σκέπας οἴκου
. . . . . . πολύμητις ἀνειμένος ἔδμασι τέχνῃ,
. . . . ρόφοιο τέγος τεχνήσατο σὺν
. . . . αὶ ὁ Φοίνικος ὑπὲρ Λιβάνοιο κολώνην,
. . . σι μὲν Αλπείων σκοπέλων ἀνὰ δάσκιον ὕλην,
Ασσύριος δρυτόμος τις ἀνὴρ, ἢ Κελτὸς ἀράσσων
Δενδροκόμοις βουπλῆγας ἐν ἄλσεσιν· οὔ τινα πεύκην,
Οὐκ ἐλάτην ἐνόησεν ἐπαρκέα οἶκον ἐρέψαι·
Οὐδὲ μὲν ἢ κυπάρισσον Ορουτίδος ἄλσεα Δάφνης,
Οὐ Παταρῶν εὔδενδρος ἀνηνύξαντο ἐρίπνη,
Ητις ἀπειρεσίοιο τέγος νηοῖο πυκάσσει.
Καὶ γὰρ Αναξ πολύυμνος, ἃ μὴ φύσις εὗρε καλύψαι
Δένδρεσι, μαιομένοισι λίθων ἐκαλύψατο κύκλοις.
Οὕτω τετραπόροισιν ἐφ' ἀψίδεσσι καλύπτρα
Εὐπίληξ βαθύκολπος ἀείρεται· ᾗ πέχα φαίης
Οὐρανὸν ἐς πολύκυκλον ἀλώμενον ὄμμα τιταίνειν.
Αλλ' ἐπὶ . . . . καὶ ἑσπέρα . . . .
Αψίδων ὑπένερθεν ἅλος . . . . πεπτ . . . . αρ . . .
Ες δὲ νότον κελάδοντα, καὶ ἐς κλίσιν αβ . . . . υπο
Τοῖχος ἐρειδόμενος ἀνατείνεται ἄχρι γενείου
Αντυγος ἐν . . χάρις . . λέλαμπε δὲ τετράκι δοιαῖς
Πλη . . . . . . ιω υελ . . . . ἐρήρεισται δ' ὅπη . . . .
Νειόθι λαϊνέοισιν ἐπ' ἴχνεσιν· ἐξ γὰρ ἐπ' αὐτ
Κίονες αἱ . . . . υς . . . . χλοάοντι σμαράγδῳ
Ακαμάτων ξυνοχῆας ἀνεστήσαντο τενόντων,
Ενθα γυναικείων ἀναφαίνεται ἔνδια θώκων.
Τὰς δὲ χαμαιπαγέες πίσυρες . . . . . . νιας
Κίονες ὀχλάζουσιν ὑπ' ἀστυφέλικτον α . . . .
Χρυσόκομοι χαρίτεσσι κατα . . . .
Θεσσαλίδος πέτρης ἀμαρύγματα· μέσσα δὲ νηοῦ
Ενδια καλλιχόροιο διακρίνουσιν ἕδε . . . . .
Γείτονος αἰθούσης πεπταμένας. οὔ ποτε τοίας
Κίονας ἐτμήξαντο Μολοσσίδος ἔνδοθι γαίης,
Υψιλόφους, χαρίεντας ἐν . . . . ἄλσεσι . . . . υς
Ανθεσι δαιδαλέοισι τεθηλότας. ἀλλὰ καὶ . . . . κς
Αἰθούσης κατὰ μέσσον ἐρείσατο . . . . . . χίως
Κίονας Ανθέμιος πολυμήχανος . . δὲ σὺν αὐτ' . .
Πάνσοφος Ισίδωρος, ἔχων νόον· ἀμφότεροι γὰρ
Καλλιπόνων βουλῇσιν ὑποδρήσσοντες Ανάκτων,
Νηὸν ἐδειμήσαντο πελώριον· ἀλλ' ἐνὶ μέτροις
Μήκεος, ἐγγυτέρων μὲν ὀλίζονες· ἐκ δὲ τεθηλὼς
Τῆς αὐτῆς χλοεροῖσιν ἀποστίλβουσιν ἀώτοις.
Αλλὰ γὰρ οὐ στοιχηδὸν ἐπιχθονίω εὔποδας οὗτοι
Πυθμένας ἐρρίζωσαν. ἐφεδρήσσουσι δὲ γαίῃ
Αντίοι ἀλλήλοισι δύω δυσίν. ὧν κατὰ κόρσης
Τετραπόροις σειρῇσιν ἐπιπλεχθεῖσα κεραία,
Νῶτον ὑποστηρίζει γυναικηίοισιν ἐδέθλοις,
Λαὸν ἀπιθύνουσα πρὸς ἀχράαντα λοετρά,
Ανδρομέου βιότοιο καθάρσια, τῇσιν ἀπο λυγρὴ
Σμώδιξ ὠλεσίθυμος ἐλαύνεται ἀμπλακιάων.
Τέτρασι δ' ἑξείας ἐπὶ κίοσιν ἔνθα καὶ ἔνθα
Αβροῖς, Θεσσαλικοῖσι, πρὸς ἀμφιλύκην τε καὶ ἠῶ,
Αἰθούσης κατὰ μῆκος ἑλίσσεται ἔργα κυλίνδρων
Ημιτόμοις ἀτάλαντα, διοδμήτους περὶ τοίχους,
Τρητὰ διαστείχουσιν ἀνειμένα· πρὸς μὲν αὐτὴν
Αρκτῴου, ξυνοχῆας ἀνακλίνουσι θυρέτρων
Διζυγέων, νότιον δὲ ποτὶ πτερὸν, ἄντα πυλάων,
Εὐτύκτους κοιτῶνας ἐειδομένους τινὶ πασῷ.

A qui ædificandis artificiosis ædibus operam dederunt artifices, coctis lateribus colligatas curvaturas arcuum, * & amplæ domus tectum excitarint, & fornicum & amplæ Ædis tectum . . . .

Sed cum sublimis Templi tectum molitus est, non supes Phœnicium Libani montem, non ad Alpioarum rupium umbrosa nemora mittitur aut * Assyrius lignator, aut Gallus, deosis in silvis boum stimulos agitans. Non aliquam piceam aut abietem Ædis tegendæ censuit idoneam: sed neque cupressum Orontidis Daphnes saltus, non arboribus abundans Patarorum mons produxere, * quæ immensi Templi fastigiam tegeret. Etenim inclitus Imperator, quæ arboribus tegere neouit natura, magnis lapidum circulis B texit. Ita supra quatuor Arcus Testudo erigitur excelsa & ampla, quo dum pervenit vagabundus oculus, * eum cælestes in orbes defixum diceres. Cæterum ad Orientem & Occidentem, sub arcubus totus patet aer: ad Austrum vero resonantem, & ad partes numquam madidæ Ursæ, validus exurgit paries usque ad mentum, seu partem inferiorem immensi Arcus. * Octo vero coruscas columnis . . . . TESTVDO.

Inferne autem suffultus est hic paries lapideis basibus. Sex enim columnæ, C virenti smaragdo similes, supra eas indefessorum nervorum commissuras excitarunt, * ubi matronalium Aularum apparent domicilia. Aulas istas humi defixæ quatuor auricomæ columnæ, eximii Thessalici lapidis fulgores, capitellis suis solide fulciunt: media vero rotundi Templi domicilia distingunt ac separant a sede ingeatis Porticus, quæ vicina est. * Numquam tales columnas intra Molossiæ, seu Epiri, fines, adeo excelsas, gratas, & variegatis distinctas floribus in nemoribus quisquam excidit. Sed & circa * medium ipsius Porticus . . . . columnas statuit Anthemius Architectus industrius (erat autem cum illo scientia perinde ac prudentia præditus Isidorus, uterque enim pulchros Imperantium labores Principum parentes D mandatis, admirabile Templum extruxere) sed in * longitudinis modo ac mensura, proximis quidem minores: habeat vero eadem eu origine, ut virentibus floribus refulgeant. Atenim non illæ ordinatim, uno eodemque versu, bases firmissimas solo fixerunt, sed terræ insident binæ binis oppositæ. Quarum in fastigio, Arcus * quadrifidis implicatus vinculis, dorsum matronalibus domiciliis subfulcit, plebem recta ducens ad incontaminata lavacra, vitæ humanæ expiatoria, a quibus perniciosus & noxius peccatorum livor depellitur. * Ab utraque deinceps parte super quatuor præclaras columnas Thessalicas, occasum ortumque versus, E secundum Porticus longitudinem, volvuntur Architecturæ opera, dimidiatis cylindris similia, elegantia circum parietes divina arte fabricatos diffusa. Sed ad * Septentrionem, bifidarum Portarum cardines, versus vero Meridionalem plagam, e regione Portarum, sinus affabre extructos cœnaculis similes susten-

ARCHITECTI.

GYNÆCEUM.

BAPTISTERIUM.

PORTÆ SEPTENTRIONALES.

tant. Ad Orientem vero & Occidentem, rursum duas alias columnas Thessalicas, & duas periode ex inclyta Procorineso advectas, * quæ fulcimenti editioris instar, juxta Portas compactæ sunt. Cæterum ad Orientem unica patet Porta: ad Septentrionem vero per duplicem Portam populus Ædem ingreditur. Invenies pariter ad Meridiem longam Porticum Septentrionali omnino similem. Habet vero illa quiddam amplius: * muro enim quodam seclusum locum servat Romanorum Imperatori, ad solemnia & a Deo coronata festa: ubi meus Princeps, solito in throno sedens, sacris libris suum præbet auditum. In omnibus porro, tam superne quam inferne, Porticus * fœminarum similes animadvertet quisquis utramque ingredietur. Neque enim illa quæ ad Occidentem assurgit, & supra Narthecem progreditur, duabus aliis similis est. Sed & ad Occidentalem divinæ Ædis pedem, Atrium quatuor porticibus circumdatum licet intueri, * quarum quidem una Nartheci conjungitur, aliæ vero semitis multifidis apertæ sunt. In eximio longi Atrii umbilico stat ampla Phiala quædam, ex eleganti jaspide excisa, ubi immurmurans fons, * undas suas gestit in aerem emittere, vi quadam ex ærea fistula resilientem: undas morborum omnium expultrices, cum plebs mense aurata veste induto, in mystico Dei festo, noctu immaculatam aquam vasculis haurit: undas Dei virtutem prædicantes: nunquam enim * aquas istas putredo mucorve invasit, quamvis multos annos extra fontem, domi maneant in fictulæ concavis asservatæ. In lapideo muro dædalea undique coruscant artis opera maritimæ Proconnesi: * hæc enim peperit Proconnesus. Sectorum vero multas in partes lapidum compago penicillorum ductus adæquat. In illa enim tessellis quadrifidis vel octifidis cum venustate simul junctas venas videas. Expressorum vero animalium pulchritudinem imitantur connexi invicem lapilli. * Multa porro hic & illic, ad latera, & ad extremos divini Templi fornices, videas Atria discoopetta, seu Impluvia: id quippe artificioso ornatu confectum est circa venerandum Templum, ut claris auroræ radiis illuminaretur.

PORTA ORIENTALIS. PORTÆ SEPTENTRIONALES. PORTICUS MERIDIONALIS. IMPERATORIS IN ÆDE SEDES. GYNÆCEUM. ATRIUM. PHIALA. MUSIVUM.

* Verum quis sonoris Homeri carminibus plenus, marmorea prata circum validos excelsi Templi muros, & amplū Pavimentum, simul collecta decantabit? Ubi & virentia Carysti terga lapidario dente ferrum sculpsit, & * Phrygiam variegati marmoris cervicem incidit, illam quidem aspectu roseum colorem albo aere permistum referentem, hanc vero purpureo simul ac argenteo flore suaviter coruscantem? Multi vero, qui ingentis Nili naves fluviatiles suo presserunt pondere, fulgentes lapides * Porphyretici, tenuibus astris distincti, fulgent. Hic etiam videas virentem Laconici lapidis nitorem, & marmora diversis spiris fulgurantia; & quæ profunda montis Jassidis, seu Cariæ, parturiit vallis, obliquis ex sanguineo, alboque livido * semitalis distincta: & quæcumque Lydius anfractus pallidum rubenti commistum florem volvens. Quæcumque Libycus sol, aureo demulcens

MARMORUM VARIETAS.

A Πρὸς δὲ φάος καὶ νύκτα, πάλιν δύο κίονας ἄλλους
Αἱμονίους, δοιάς τε περικλυτοῦ Προκοννήσου,
Στήμονας ὑψιλόφους, πυλέων ἄγχιστα παγέντας.
Ἀλλ' ἐπὶ μὲν φαέθοντι πύλη μία, πρὸς δὲ κελαινῆς
Νυκτὸς ὁδὸς, δοιὴν ἐπὶ δικλίδα λαὸς ὁδεύει.
Δηεὶς καὶ νοτίην βορεώτιδι πᾶσαν ὁμοίην
Μηκεδανὴν αἴθουσαν. ἔχει δέ τι καὶ πλέον ἥδε.
Τείχει γάρ τινι χῶρον ἀποτμηθέντα φυλάσσει
Αὐσονίων Βασιλῆϊ, θυηπόλοις ἐν ἑορταῖς.
Ἔνθα δ' ἐμὸς Σκηπτοῦχος ἐφήμενος ἠθάδι θώκῳ,
Μυστιπόλοις βίβλοισιν ἑὴν ἐπέτασσεν ἀκουήν.
Ἶσα δὲ τοῖς ὑπένερθε καὶ ὑψόθι πάντα νοήσεις
B Θηλυτέρων αἴθουσαν, ἐς ἀμφοτέρας τις ἀνελθών.
Ἡ γὰρ ὑπερτέλλουσα πρὸς ἕσπερον, οὐκ ἔτι δοιαῖς
Ἴση ταῖς ἑτέρῃσιν, ὑπὲρ Νάρθηκος ἰοῦσα.
Ἀλλὰ καὶ ἀμβροσίοιο πρὸς ἑσπέριον πόδα νηοῦ.
Τετραπόροις αἰθούσῃσι περίδρομον ὄψεαι αὐλήν,
Ὧν μία μὲν Νάρθηκι συνάπτεται, αἵ γε μὲν ἄλλαι
Πεπταμέναι τελέθουσι πολυσχιδέεσσι κελεύθοις.
Μεσσιδίης δ' ἐρίτιμον ἐς ὀμφαλὸν ἵσταται αὐλῆς
Εὐρυτάτη φιάλη τις, ἰασπίδος ἔκτομος ἄκρης,
Ἔνθα ῥόος κελαδῶν ἀναπάλλεται ἠέρι πέμπων
Ὁλκὸν ἀναθρώσκοντα βίῃ χαλκήρεος αὐλοῦ,
Ὁλκὸν ἅλων παθέων ἐλατήριον, ὁππότε λαὸς,
Μηνὶ χρυσοχίτωνι, Θεοῦ κατὰ μύστιν ἑορτὴν,
C Ἐννυχίοις ἄχραντον ἀφύσσεται ἄγγεσιν ὕδωρ.
Ὁλκὸν ἀπαγγέλλοντα Θεοῦ μένος. οὐ γὰρ ἐκείνοις
Οὔποτε πυθομένοισιν ἐπέχραεν ὕδασιν εὐρὼς,
Εἰ καὶ πουλυέτηρον ἐπὶ χρόνον ἐκτόθι πηγῆς
Κάλπιδος ἐν γυάλοισιν ἐελμένα δώμασι μίμνοι.
Λαϊνέου δ' ἀνὰ τοῖχον ἐΰγραφα δαίδαλα τέχνης
Πάντοθεν ἀστράπτουσιν ἁλιστεφέος Προκοννήσου,
Ταῦτα γὰρ ἐξελόχευσε. πολυτμήτων δὲ μετάλλων
Ἁρμονίῃ γραφίδεσσιν ἰσάζεται. ἐν γὰρ ἰδοίης
Τετρατόμοις λάεσσι, καὶ ὀκτατόμοισι νοήσεις
Ζευγνυμένας κατὰ κόσμον ὁμοῦ φλέβας. ἀγλαΐην δὲ
Ζωοτύπων λάϊγγες ἐμιμήσαντο δεθεῖσαι.
Πολλὰς δ' ἔνθα καὶ ἔνθα, περὶ πλευράς τε καὶ ἄκρας
D Ἄντυγας ἀμβροσίοιο κατόψεαι ἐκτόθι νηοῦ
Αὐλὰς ἀσκεπέας. τόδε γὰρ τεχνήμονι κόσμῳ
Ἤνυθε περὶ σεμνὸν ἀνάκτορον, ὄφρα φανείη
Φέγγεσιν ἀγλαΐῃσι περίρρυτον ἠριγενείης.

Καὶ τίς ἐριγδούποισι χανὼν στομάτεσσιν Ὁμήρου,
Μαρμαρέους λειμῶνας ἀολλισθέντας ἀείσοι
Ἠλιβάτου νηοῖο * κραταιπαγέας περὶ τοίχους, * κατ' οὐρα- γέας.
Καὶ πέδον εὐρυθέμειλον; ὅπῃ καὶ χλωρὰ Καρύστου
Νῶτα μεταλλευτῆρι χάλυψ ἐχάραξεν ὀδόντι,
Καὶ Φρύγα δαιδαλέοιο διέθρισεν αὐχένα πέτρου,
Τὸν μὲν ἰδεῖν ῥοδόεντα, μεμιγμένον ἠέρι λευκῷ,
Τὸν δ' ἅμα πορφυρέοισι καὶ ἀργυφέοισιν ἀώτοις,
Ἀβρὸν ἀπαστράπτοντα. πολὺς δ' * ἀπήχεε Νείλῳ * al. ἀντι- λεῖ.
E Φορτίδα πλήσας ποταμηΐδα λᾶας ἀείρων
Πορφυρέος, λεπτοῖσι πεπαρμένος ἀστράσι λάμπει.
Καὶ χλοερὸν λάϊγγος ἴδοις ἀμάρυγμα Λακαίνης,
Μάρμαρά τε στράπτοντα πολυπλαγκτοισιν ἑλιγμοῖς,
Ὅσσα φάραγξ βαθύκολπος Ἰασσίδος εὗρε κολώνης,
Αἱμαλέῳ λευκῷ τε πελιδνωθέντι κελεύθους
Λοξοτενεῖς φαίνουσα, καὶ ὁππόσα Λύδιος ἀγκὼν
Ὠχρὸν ἐρευθιόωντι μεμιγμένον ἄνθος ἑλίσσων.
Ὅσσα Λίβυς φαέθων, χρυσέῳ σελαγίσματι θάλπων,

* Μαυρουσίδος

Χρυσοφαῆ κροκόεντι λίθων ἀμαρύγματα τεύχει
Ἀμφὶ βαθυκρήμνοιο ῥάχιν * Μαυραυσίδος ἄκρης.
Ὅσσα τε Κελτὶς ἀνεῖχε βαθυκρύσταλλος ἐρίπνη
Χροιῇ μέλαν στίλβοντι, πολὺ γλάγος ἀμφιβαλοῦσα
Ἔκχυτον, ᾗ τὸ τύχησεν ἀλώμενον ἔνθα καὶ ἔνθα.
Ὅσσα τ' ὄνυξ ἀνέηκε διαυγάζοντι μετάλλῳ,
Ὠχριόων ἐρίτιμα, καὶ Ἀτρακὶς ὁππόσα λευροῖς
Χθὼν πεδίοις ἐλόχευσε, καὶ οὐχ ὑψαύχενι βήσσῃ
Πῇ μὲν ἅλις χλοάοντα, καὶ οὐ μάλα τῆλε μαράγδου,
Τῇ δὲ βαθυνομένῃ χλοερῇ κυανώπιδι μορφῇ.
Ἦν δέ τι καὶ χιόνεσσιν ἀλίγκιον, ἄγχι μελαίνης
Μαρμαρυγῆς, μικτὴ δὲ χάρις συνεγείρετο πέτρῃ.
Πρὶν δὲ πολυτμήτοιο σέλας ψηφῖδος ἱκέσθαι,
Λεπτὰς λαοτόμος παλάμῃ λάιγγας ὑφαίνων
Μαρμαρέας, ἔγραψεν ἐπὶ πλάκας ἐς μέσα τοίχων
Συνδέτου εὐκάρποισι κέρας βεβριθὸς ὀπώραις,
Καὶ ταλάρους, καὶ φύλλα. κατ' ἀκρεμόνων δὲ χαράσσει
Ἑζομένην ὄρνιθα. μετ' εὐκραέας δὲ κελεύθους,
Κλήμασι χρυσοκόμοισι περίδρομος ἄμπελος ἕρπει,
Δεσμὸν ἑλιξοπόρον σκολιοῖς πλέξασα κορύμβοις.
Ἠρέμα δὲ προνένευκεν, ὅσον καὶ γείτονα πέτρην
Βαιὸν ἐπισκιάειν ἑλικώδεϊ πλέγματι χαίτης
Αἰθούσης. τάδε πάντα καλὸς περινίσσεται οἶκος.
Ἀλλὰ καὶ ὑψιλόφοις ἐπὶ κίοσιν, ἔνδοθι πέζης
Λαϊνέης, προβλῆτος ἕλιξ πολύκαμπτος ἀκάνθης
Ὑγρὰ διερπύζων ἀναλίσσεται, δεσμὸς ἀλήτης,
Χρύσεος, ἱμερόεις, ἀκίδα τρηχεῖαν ἑλίσσων.
Μάρμαρα δ' ὀμφαλόεντα περιστέφει, οἷα κλαδίσκοις
Πορφυρέοις στίλβοντα, χάριν θελξίφρονα πέτρης.
Πᾶν δὲ πέδον στορέσασα Προκοννήσοιο κολώνη,
Ἀσπασίως ὑπέθηκε βιαρκέι νῶτον Ἀνάσσῃ.
Ἠρέμα δὲ φρίσσουσα διέπρεπε Βοσπορὶς αἴγλη
Βαρὺ κελαινιόωντος ἐπ' ἀργεννοῖο μετάλλου.
Χρυσοκόλλητος δὲ τέγος ψηφῖδας ἐέργει,
Ὧν ἄπο μαρμαίρουσα χύδην χρυσόρρυτος ἀκτὶς,
Ἀνδρομέοις ἄτλητος ἐπεσκίρτησε προσώποις.
Φαίη τις Φαέθοντα μεσημβρινὸν εἴαρος ὥρης
Εἰσοράαν, ὅτε πᾶσαν ἐπεχρύσωσεν ἐρίπνην.
Καὶ γὰρ ἐμὸς σκηπτοῦχος, ὅλης χθονὸς εἰς ἓν ἰούσης,
Βάρβαρον, Αὐσόνιόν τε πολύτροπον ὄλβον ἀγείρας,
Λάινον οὐκ ἔκρινεν ἐπαρκέα κόσμον ἐέθλοις
Ἀμβροσίου νηοῖο θεουδέος, ᾧ ἔνι πάσης
Ἐλπίδος εὐφροσύνην ὑπεραυχέα θήκατο Ῥώμη.
Ἀλλὰ καὶ ἀργυρέοιο χύδην οὐ φείσατο κόσμου.
Ἔνθα δὲ Παγγαίοιο ῥάχις, καὶ Σουνιὰς ἄκρη,
Ἀργυρέας ὤϊξαν ὅλας φλέβας. ἐνθάδε πολλοὶ
Ἡμετέρων θημῶνες ἀνωΐχθησαν Ἀνάκτων.
Καὶ γὰρ ὅσον μεγάλοιο πρὸς ὄρθριον ἄντυγα νηοῦ
Χῶρον ἀναιμάκτοισιν ἀπεκρίναντο θυηλαῖς,
Οὐκ ἐλέφας, οὐ τμῆμα λίθων, ἢ χαλκὸς ὁρίζει,
Ἀλλ' ὅλον ἐθριγκωσαν ὑπ' ἀργυρέοισι μετάλλοις.
Οὐδὲ μὲν οὐδὲ μόνοις ἐπὶ τείχεσιν, ὁππόσα μύστην
Ἄνδρα πολυγλώσσοιο διακρίνουσιν ὁμίλου,
Γυμνὰς ἀργυρέας ἔβαλε πλάκας. ἀλλὰ καὶ αὐτὰς
Κίονας ἀργυρέοισιν ὅλους ἐκάλυψε μετάλλοις,
Τηλεβόλοις σελάεσσι λελαμπότας ἑξάκι δοιούς.
Οἷς ἔπι, καλλιπόνοιο χερὸς τεχνήμονι ῥυθμῷ,
Ὀξυτέρους κύκλοιο χάλυψ κοιλήνατο δίσκους.
Ὧν μέσον ἀχράντοιο θεοῦ δείκηλα * χαράξας,
Ἄτροπα δυσαμένου βροτέης ἰνδάλματα μορφῆς.

* χαράξαι.

A radio, crocei simul & aurei coloris lapidum fulgores gignit versus Maurausidis montis radices. * Et quodcumque fere mons Celticus crystallis abundans, colore nigricanti marmor, sed lacteis venis passim effusis, nulloque ordine huc & illuc vagantibus, distinctum: quidquid nitenti metallo pretiosum immisit virens Onyx: quodcumque * Atracina terra planis in campis, non vero in excelsis montibus genuit, alibi quidem sub viride, nec a Smaragdi colore longe diversum; alibi autem ad viridis saturi cæruleam formam accedens. Inest & quidpiam nivibus simile, nigro adjunctum fulgori: denique commistus decor in unum coit. * At priusquam in multas partes dissectarum tessellarum splendor B accederet, lapidarius manu sua tenues lapillos marmoreos contexens, veluti in tabellis, mediis in parietibus, descripsit cornu vinculis illigatum, uberi fructuum varietate oneratum, una cum calathis & foliis: avem vero in ramis * sedentem expressit. Post præclaros istos meatos, palmitibus auricomis innixa circumserpit vitis, tortuosum nectans obliquis corymbis vinculum: sensim vero propendet, donec vicinum lapidem volubili fulgentium frondium textu tantisper obumbret.

PICTURÆ EX MUSIVO.

* Hæc vero omnia eximiis Ædibus circumposita sunt. Sed & in sublimibus columnis, intra basim lapideam, spinæ prominentis multiplex circumvolutio C molliter proserpens, vinculum vagabundum, aureum, suave, cuspidem asperam volvens, circumagitur: rotunda vero marmora circumcingit, ramulis utique purpureis splendentia, lapidis suavem decorem. Mons autem Proconnesi totum pavimentum sternens, beneficæ Imperatrici (urbi) dorsum amanter supposuit. Sed & subfremens renitet Bosporicus splendor * candidi lapidis subnigricantis.

PAVIMENTUM.

Testudo autem auro devinctos lapillos complectitur, a quibus effusæ rutilans aurifluus radius in hominum oculos intolerabilis insilit. Dicat quis meridianum verni temporis solem, * cum universos deauravit montes, sese intueri. Meus namque Imperator, toto in unum coeunte orbe, omnimodas D Barbarorum & Latinorum congerens divitias, lapideum ornatum ad immortalis & divini Templi structuram idoneum non censuit, in quo antico * supremam spem suam omnem & lætitiam Roma posuerat: sed & argenteo subministrando abundanter ornamento non pepercit. Hic & Pangæi scopuli, & Sunium promontorium, omnes suas argenteas aperuerunt venas: hic multi Principum nostrorum thesauri aperti sunt. * Nam quidquid loci versus Orientalem Magni Templi fornicem incruentis secreverunt sacrificiis, id non ebur, aut lapidum fragmentum, vel æs dirimit; sed totum argenteis obsepserunt metallis. Neque tamen solis in muris qui viros Sacerdotali dignitate ornatos a E verboso cœtu (seu Cantoribus) * separant, meras argenteas tabellas posuit: sed & ipsas duodecim columnas totas argenteis convestivit metallis, longe jaculantibus radiis coruscantes: supra quas, laboriosæ manus artificiosa proportione, * acutiores circuli orbes ferrum excavavit. In quorum medio immaculati Dei, qui hu-

TESTUDO.

CANCELLI BEMATIS.

IMAGINES CHRISTI.

manæ sine semine formæ figuram induit, imaginem descripsit: alibi alatorum Angelorum colla ac pennas cervices submittentium sculpsit exercitum. * Neque enim potuit Dei gloriam intueri, etiam humano tecti operimento, cum perinde sit Deus, postquam carnem peccatorum redemptricem induit. Alibi Dei Præcones ferreus stylus impressit, priores scilicet antequam Deus carnem assumeret, a quorum ore * venturi Christi prodiit oraculum. Sed & neque eorum prætermisit effigies, quibus sagena ars fuit, & piscium tete, quique communibus vitæ relictis officiis, sceleratisque curis, cælestis Regis secuti sunt mandata, * viros capiscantes: ex piscatoria vero arte, eximiam vitæ immortalis sagenam explicatunt. Alibi vero ars descripsit Matrem Christi, splendoris æterni vas, cujus quondam venter ventris opificem in sacro aluit sinu. * In mediis autem sacri septi tabulis, quæ Sacerdotes circumstant, eosque separant, litteram describit sculptura unicam, sed quæ plura verba complectitur: colligit enim Imperatricis & Imperatoris nomina: æqualem vero orbiculari clypeo figuram mediis in locis sculpsit, * crucem in ea exprimens. Tribus autem portis totum septum Sacerdotibus patet: singulis enim lateribus parvulas portas aperuit manus artificis.

PROPHETARUM. APOSTOLORUM. DEIPARÆ. MONOGRAMMA JUSTINIANI ET THEODORÆ. PORTÆ BEMATIS.

At supra incontaminatam Mensam, vastum in aerem immensa turris exurgit: * quadrifidis vero argenteis arcubus incumbens, argenteis perinde columnis attollitur, in quarum vertice argenteos pedes statuit arcus quadruplex. Supra arcus protenditur veluti coni figura, non tamen ei omnino similis. neque enim * in imo teretem rotundæ marginis curvaturam circumvolvit, sed enascitur quædam octo lateribus constans basis, quæ ex latiore ambitu sensim in acutum fastigium se se sursum exporrigit. Octo vero tabulas argenteas expandit; & qua illæ invicem cohærent, longior spina enascitur: hæ trigonis * similes, octijugis semitæ meatus miscent, in unum coeuntes summi apicis signum: ubi & Crateris effigiem ars eduxit: incurvata porro Crateris labra, folii speciem formarunt. Medio autem in loco, * fulgentem ex argento Cæli imaginem imposuit. Supra Cælum Crux supereminens conspicitur: Propitia sit. At supra arcus, multiplex spinæ circumvolutio circa pedem serpit, versus ultimam coni partem, recta in radios fragranti * frondosæ pyri silvestris fructui similes, quos multifariam superne fulgoribus coruscantes exhibet: reipsa vero emergunt supra basim. Qua vero parte invicem juncti basia fines connectuntur, ea argento compactos Crateras statuere: in singulis vero Crateribus * candelabra posuere, seu potius adumbrata cereorum simulachra, ornatum tantum, non vero lumen porrigentia. Ubique enim rotundata argenteis fulgent metallis pulchre lævigatis ac politis: ignis autem experte fulgore argenteum radium, non flammam cereus emittit. * Columnis porro aureis Sacræ Mensæ ex auro omnino conflata terga sustentantur, aureisque perinde fundamentis incumbit illa, & pretiosorum lapidum fulgore variegatur.

CIBORIUM. PYXIS. CÆLUM. CRUX. CRATERES CIBORII. SACRA MENSA.

A Πῇ μὲν ὠκυπτερύγων στρατὸν ἔξεσεν ἀγγελιάων,
Αὐχένιον ξυνοχῆα κατακλίνοντα τενόντων.
Οὐ γὰρ ἰδεῖν τέτληκε Θεοῦ σέβας, οὐδὲ καλύπτρῃ
Ανδρομέῃ κρυφθέντος, ἐπεὶ Θεός ἐστιν ὁμοίως,
Εσσάμενος καὶ σάρκα λυτήριον ἀμπλακιάων.
Πῇ δὲ Θεοῦ κήρυκας ὁδοὺς ἔστιξε σιδήρῳ
Τοὺς προτέρους, πρὶν σάρκα λαβεῖν Θεὸν, ὧν ἀπὸ φωνῆς
Εσσομένου Χριστοῖο διέπτατο θέσκελος αὐδή.
Οὐδὲ μὲν οὐδ᾽ αὐτῶν παρέδραμεν εἴδεα, τέχνη
Οἷς κύρτος, νεπόδων τε δίκτυον, οἵ τε θαμειὰ
Εργα βίου προλιπόντες, ἀλιτρονόους τε μερίμνας,
Οὐρανίου Βασιλῆος ἐφωμάρτησαν ἐφετμῇ,
Ανέρας ἀγρεύοντες· ἀπ᾽ ἰχθυβόλοιο τε τέχνης,
B Ζωῆς ἀθανάτοιο καλὴν τανύσαντο σαγήνην.
Αλλοθι δὲ Χριστοῖο κατέγραφε μητέρα τέχνη,
Φέγγεος ἀενάοιο δοχήιον, ἧς ποτε γαστὴρ
Γαστέρος ἐργατίνην ἁγίοις ἐθρέψατο κόλποις.
Ες δὲ μέσας ἱερῶν πλάκας ἕρκεος, αἳ περὶ φῶτας
Εὐιέρους τεύχουσι μεταίχμια, γράμμα χαράσσει
Η γλυφὶς ἓν πολύμυθον· ἀολλίζει γὰρ Ανάσσης
Οὔνομα, καὶ Βασιλῆος· ἴσον γε μὲν ὀμφαλοέσσῃ
Ασπίδι μεσσατίοισι τύποις κοιλήρατο χώροις
Σταυρὸν ἀπαγγέλλουσα. Διὰ τρισσῶν δὲ θυρέτρων
Ερκος ὅλον Μύστῃσιν ἀνοίγεται· ἐν γὰρ ἑκάστῃ
Ηλευρῇ βαιὰ θύρετρα διέτμαγεν ἐργοπόνος χείρ.
C Χρυσείης δ᾽ ἐφύπερθε πανάχραντοιο τραπέζης,
Ασπετος εὐρυκέλευθον ἐς ἠέρα πύργος ἀνέστη,
Τετραπόροις ἁψῖσιν ἐπ᾽ ἀργυρέῃσι βεβηκώς.
Κίοσι δ᾽ ἀργυρέοισιν ἀείρεται ὧν ἐπὶ κόρσης,
Αργυρέους ἵδρυσε πόδας τετράζυγος ἁψίς.
Υψόθι δ᾽ ἁψίδων ἀνατείνεται, οἷά τε κώνῳ
Εἴκελον, ἀλλ᾽ οὐ πάμπαν ὁμοίιον· οὐ γὰρ ἑλίσσει
Νειόθεν εὐκύκλοιο περίτροχον ἄντυγα πέζης.
Αλλά τις ὀκτάπλευρος ἔφυ βάσις, ἐκ δὲ κελεύθου
Εὐρυτέρης κατὰ βαιὸν ἐς ὀξὺ κόρυμβον ἀνέρπει.
Οκτὼ δ᾽ ἀργυρέας τανύει πλάκας· ἁρμονίης δὲ
Ζευγνυμένης δολιχὴ ῥάχις ἵσταται· αἱ δὲ τριγώνοις
Εἰδόμεναι, μίσγουσι πόρους ὀκτάζυγος οἴμου,
D Εἰς ἓν ἀγειρομένους κορυφῆς σημήιον ἄκρης.
Οππόθι καὶ κρητῆρος ἀπήραρεν εἰκόνα τέχνη.
Χείλεά τε κρητῆρος ὑποκλασθέντα, πετήλου
Εἶδος ἐμορφώσαντο. μέσῳ δ᾽ ἐνεθήκατο χώρῳ
Αργύρεον στίλβοντα πόλου τύπον. ὑψόθι δ᾽ αὐτοῦ
Σταυρὸς ὑπερτέλλων ἀναφαίνεται· ἵλαος εἴη.
Αψίδων δ᾽ ἐφύπερθεν ἕλιξ πολύεσσος ἀκάνθης
Πέζαν ἐφερπύζει πάσαν περὶ πυθμένα κώνου,
Ορθοτενεῖς ἀκτῖνας ἴσας εὐώδεϊ καρπῷ
Ογχνης καλλικόμοιο, διαμπερέως ὑψόθι φαίνει
Λαμπομένας σελάεσσιν, ὑπερτέλλουσι πέζας.
Οππόθι δ᾽ ἀλλήλοισιν ἀρηρότα πείρατα πέζης
Αρμονίην τεύχουσιν, ἐνιδρύσαντο παγέντας
Αργυρέους κρητῆρας. ἐπὶ κρητῆρι δ᾽ ἑκάστῳ
E Πυρσοφόρους στήσαντο, λιπαυγέα δ᾽ εἴκελα κηροῦ
Κόσμον ἀπαγγέλλοντα, καὶ οὐ φάος· ἀργυρέοις γὰρ
Πάντοθι τορνωθέντα περιστίλβουσι μετάλλοις
Φαιδρὰ λεαινομένοισιν· ἀπυρσεύτῳ δ᾽ ἀμαρυγῇ
Αργυρέην ἀκτῖνα, καὶ οὐ φλόγα, κηρὸς ἰάλλει.
Κίοσι δὲ χρυσέοις ἱερῆς πάγχρυσα τραπέζης
Νῶτα κατηρείσαντο, κατὰ χρυσέων δὲ θεμείλων
Ιστάται, ἀφνειῶν δὲ λίθων ποικίλλεται αἴγλῃ.

* ῥίζα διαρ-ῥίζα.

Πῇ φέρομαι; πῇ μῦθος ἐὼν ἀχάλινος ὁδεύει;
Ἴσχεο τολμήεσσα μεμυκότι χείλεϊ φωνή,
Μηδ' ἔτι γυμνώσειας, ἃ μὴ θέμις ὄμμασι λαῶν.
Μυστιπόλοι δ' ὑπὸ χερσὶν ὅσοις τόδε θεσμὰ κελεύει,
Σιδονίης φοίνικι βεβαμμένον ἄνθεϊ κόχλου
Φᾶρος ἐφαπλώσαντες, ἐρέψατε νῶτα τραπέζης·
Τέτρασι δ' ἀργυρέοισιν ἐπὶ πλευρῇσι καλύπτρας
Ὀρθοτενεῖ τανύσαντες, ἀπείρονι δείξατε δήμῳ
Χρυσὸν ἅλις, καὶ φαιδρὰ σοφῆς δαιδάλματα τέχνης.
Ὧν μία μὲν ποίκιλλε σέβας Χριστοῖο προσώπου.
Τοῦτο δὲ καλλιπόνοιο φυτεύσατο χείρεσι τέχνης,
Οὐ γλυφίς, οὐ ῥαφίδων τις ἐλαυνομένη διὰ πέπλων,
Ἀλλὰ μεταλλάσσουσα πολύχροα νήματα πήνη,
Νήματα ποικιλόμορφα, ἃ βάρβαρος ἤροσε μύρμηξ.
Χρυσοφαὴς δ' ἀμάρυγμα βολαῖς ῥοδοπήχεος Ἠοῦς
Ἁπλοῖς ἀντήστραψε θεοκράντων ἐπὶ γυίων,
Καὶ Τυρίη πόρφυρε χιτὼν ἁλιανθέϊ κόχλῳ,
Δεξιὸν εὐτύκτοις ὑπὸ νήμασιν ὦμον ἐρέπτων.
Κεῖθι γὰρ ἀμπεχόνης μὲν ἀπωλίσθησε καλύπτρη·
Καλὰ δ' ἀνερπύζουσα διὰ πλευρῆς ὑπὲρ ὤμου
Ἀγκέχυται λαιοῖο· γεγύμνωται δὲ καλύπτρης
Πῆχυς καὶ θέναρ ἄκρον· ἔοικε δὲ δάκτυλα τείνειν
Δεξιτερῆς, ἅ τε μῦθον ἀειζώοντα πιφαύσκων.
Λαιῇ βίβλον ἔχων ζαθέων ἐπιίστορα μύθων,
Βίβλον ἀπαγγέλλουσαν ὅσα χραισμήτορι βουλῇ
Αὐτὸς ἄναξ τετέλεσσεν, ἐπὶ χθονὶ ταρσὸν ἐρείδων.
Πᾶσα δ' ἀστράπτει χρυσέη στολίς, ἐν γὰρ ἐκείνῃ
Τρητός, λεπταλέος, περὶ νήματα χρυσὸς ἑλιχθεὶς,
Σχήμασιν ἢ σωλῆνος ὁμοίιος, ἤ τινος αὐλοῦ,
Εὔσημος ἱμερόεντος ἐρείδεται ὑψόθι πέπλου,
Ὀξυτέραις ῥαφίδεσσι δεθείς, καὶ νήμασι Σηρῶν.
Ἰσάμβοι δ' ἑκάτερθε δύω κήρυκε Θεοῖο,
Παῦλος ὅλης σοφίης θεοφθέγμονος ἔμπλεος ἀνήρ,
Καὶ σθεναρὸς κλῃδοῦχος ἐπουρανίων πυλεώνων,
Αἰθερίοις δεσμοῖσιν ἐπιχθονίοις τε κελεύων·
Ὃς μὲν ἐλαφρίζει καθαρῆς ἐγκύμονα ῥήτρης
Βίβλον, ὁ δὲ σταυροῖο τύπον χρυσέης ἐπὶ ῥάβδου.
Ἄμφω δὲ στολίδεσσιν ὑπ' ἀργυρέῃσι πυκάζει
Πήνη ποικιλόεργος· ἐπ' ἀμβροσίων δὲ καρήνων
Νηὸς ἐκολπώθη χρύσεος, τελέθουσαν ἐγείρων
Ἀγλαΐην ἁψῖδος· ἐφεδρήσσει δὲ βεβηκὼς
Τέτρασι χρυσείοις ἐπὶ κίοσι· χείλεσι δ' ἄκροις
Χρυσοδέτου πέπλοιο κατάγραφον ἄσπετε τέχνη
Ἔργα πολισσούχων ἱερώτατα παμβασιλήων.
Πῇ μὲν νουσαλέων τις ἀκέστορας ὄψεται οἴκους,
Πῇ δὲ δόμους ἱερούς· ἑτέρωθι δὲ θαύματα λάμπει
Οὐρανίου Χριστοῖο· χάρις δ' ἐπιλείβεται ἔργοις.
Ἐν δ' ἑτέροις πέπλοισι συναπτομένους Βασιλῆας,
Ἄλλοθι μὲν παλάμαις Μαρίης θεομήτορος εὕροις,
Ἄλλοθι δὲ Χριστοῖο Θεοῦ χερί. πάντα δὲ πήνης
Νήμασι, χρυσοπόροιο μίτου ποικίλλεται ἀγλαΐῃ.
Πάντα μὲν ἀγλαΐῃ κατειμένα, πάντα νοήσεις
Ὄμμασι θάμβος ἄγοντα· φαεσφορίην δὲ λιγαίνειν
Ἑσπερίην, οὐ μῦθος ἐπάρκιος, ἦ τάχα φαίης
Ἐννύχιον φαέθοντα καταυγάζειν σέβας οἴκου.
Καὶ γὰρ ἐμῶν πολύμητις ἐπιφροσύνη Βασιλήων
Ἀντιπόροις ἐλίκεσσι πολυγνάμπτοισι δεθείσας
Πλεκτὰς χαλκελάτους δολιχὰς ἐτανύσσατο σειρὰς
Λαΐνέης προβλῆτος ἀπ' ἄντυγος, ἧς ἐπὶ νώτῳ
Νηὸς χερσικάρηνος ἐρείσατο ταρσὰ καλύπτρης.

* διπλαῖς.

A Sed quo feror? quove nullis cohibita frænis tendit oratio? Gradum siste, vox temeraria, & labia comprime, neque detegas quæ oculis intueri non licet. Sacerdotes, quorum manibus id per leges concessum est, velum Phœniceo conchæ Sidoniæ flore tinctum expandentes, Mensæ terga contegite: in quatuor vero argenteis lateribus tegminis directe * explicantes, numerosæ plebi ostendite auri copiam, & elegantia exquisitæ artis opera: quorum quidem unum Christi vultus imaginem opere variegato expressit. Illam vero non operosæ artis manibus produxit scalprum, aut acus trans vela immissa, * sed fusus multorum colorum fila subinde immu-

VELUM SACRÆ MENSÆ.

B tans, fila diversæ formæ, quæ barbara exaravit formica. Ad roseæ vero auroræ radios, vestis levior, quæ divina membra operit aureo fulgore contra fulgurat, & Tyria tunica ex concha marini coloris purpurascit, * dextrum exerens humerum, sub bene textis staminibus. Illic enim vestimenti tegumentum excidit; sed perlatus super sinistrum humerum sursum serpens belle diffunditur. Tegmine pariter nudantur cubitus & extrema manus: videtur autem * dextræ digitos protendere, veluti si sermonem immortalem annuntiaret: sinistra li-

C brum tenens, sacros sermones narrantem, librum pandentem quæcumque utili consilio Rex ipse (Christus) peregit, dum in terris ageret. Tota fulgurat vestis aurea: in illa quippe, * affabre elaboratum, & in tenuia fila diductum aurum, circum stamina involutum, fistulæ aut tibiæ cujuspiam figuræ simile, supra suave pallium revinctum hæret, acutioribus fibulis, & serico filo alligatum: At utraque parte stant Dei Præcones, * Paulus vir divina omni scientia plenus, & cælestium portarum validus Claviger, cælestibus & terrestribus imperans vinculis. Ille quidem librum Sacram Scripturam continentem, hic vero Crucis figuram tenet aureo

S. PAULI ET S. PETRI IMAGINES.

D infixam baculo. * Utrumque autem candidis sub vestimentis, tela variegati operis contegit. Supra divina capita, aurei templi figura curvatur, sinuosam excitans arcus pulchritudinem: stat vero aureis quatuor columnis innixa. * In auro texti vestimenti extremis marginibus descripsit ars ingentia & salutaria patronorum Urbis Imperatorum opera. Alibi quidem ægrorum sanatrices domus quis inspiciat, alibi Ædes Sacras, alibi denique fulgent Christi miracula: inest vero operibus gratia. * In aliis autem vestimentis, alibi quidem Deiparæ Mariæ manibus, alibi Christi Dei manu conjunctos Prin-

E cipes invenias: omnia denique fusi stamine, aureorumque liciorum splendore variegantur. Omnia quidem splendore tecta, omnia cernes * admirationem oculis inducentia. Vespertinis luminibus describendis par nulla est oratio. Certe diceris nocturnum solem venerandas Ædes illuminare. Imperatorum enim meorum sagax prudentia, contrariis & oppositis voluminibus * nexiles æreas longasque catenas expandit, a prominenti coronide lapidea, in cujus dorso excel-

sum Templum ima tecti fundavit. Illæ vero per longam viam defluentes, confertim feruntur ad terram: sed priusquam * sint ad terram allapsæ, iter remetiuntur, & socium chorum conficiunt. Ex catena autem discos argenteos in modum coronæ suspensos, qua extremæ medii Templi partes procurrunt, appendit. Hi vero ab excelsa via proserpentes, * supra humana capita circulatim pendent. Hos quidem vir multiscius totos ferro perforavit, ut confectas ex vitro igne elaborato cuspides exciperent, & vas nocturni luminis supra homines penderet. Neque * in discis unis nocturnum splendet lumen, sed & eodem in circulo majoris etiam Crucis figuram passim perforatam intuebere, disco propinquam, variegatis vero dorsis vas luciferum ferentem. Ita rotundus quidem ex collucentibus luminibus chorus conficitur. * Certe Ursæ, aut Draconis capitis vel cælestis Coronæ, fulgentia astra te intueri propius dicas. Sic igitur per Templum vespertina flamma mire fulgurans circumvolvitur. In medio vero minori secundæ coronæ circulo, ambitum lumina perinde ferentem invenies: * at versus medium centrum elegans alter ab aere emergens discus lumen emittit: sic nox ubique depellitur. Juxta Porticus, ad columnas, hic & illic lucernas unico instructas lumine, ab invicem disjunctas deinceps suspenderunt: * quæ per totam amplæ Ædis longitudinem procurrunt: unicuique autem argenteum supposuere alveum, lanci omnino similem: cujus in medio, lucentis olei crateres insident. Neque tamen uniusmodi & æqualis procedit omnium ordo: multa enim sursum ac deorsum licet intueri cum decore ac ornatu * suaviter fluctuantia, quæ ex multis implicata nexibus catena in aereis viis gradatim fulgurant. Ita biceps lumen ostendit in dimidii Tauri fronte descripta Hyas. Sed & argenteas naves videas, quæ oneris mercisque loco lumen vehunt: * pensiles autem lucida in aere, veluti in mari fluitant lucernæ. ubi nec Austrum, nec sero occidentem Bootam verentur. In imo vero solo videre est elegantia tigna, bicornis ferri medium transcurrentia, * quorum ad lumen Sacerdotum cohors rectis regulis rubricantibus astricta procedit. Atque alia quidem in solo sunt, ubi venustæ columnæ bases suas posuere: alia vero supra murorum vertices longis procurrunt viis, * ne expertia quidem illa lucis. Et certe frustra neglectæ fuissent ampli fastigii partes imæ. At circa cacantes Coronidis lapides, singulares in tereti fornice appendens lucernas, æreis paxillis vir mysteriorum peritus alligavit. Quemadmodum cum quis Regiam suam puellam * cum studio adornans, collo elegans aptat monile, quod ignei lucernulæ auro devinctæ fulgoris instar coruscat: ita meus Imperator in omnibus fornicibus lumina circulis desixa per totam Ædis marginem currentia eduxit. Est præterea super argenteas columnas, supra verticem, * semita angusta, per quam viri cereos deferentes vadunt, plena perinde luminibus, & venustis corymbis refulgens. Illa enim aut montanis piceis, vel teneris cupressis

PHARE ET CORONÆ.

CRUCES, seu SIGNO-CHRISTA.

POLYCANDELA.

A Αἱ δὲ κατειβόμεναι περιμήκεος ἔκποθεν οἴμου
Ἀθρόαι ἀΐσσουσι κατὰ χθονός· πρὶν δ' ἀφικέσθαι
Ἐς πέδον, ὑψικέλευθον ἀνεκρούσαντο πορείην,
Καὶ χορὸν ἐκτελέουσιν ὁμόγνιον. ἐκ δέ τι σειρῆς,
Ἀργυρέους στεφανηδὸν ἀπ' ἠέρος ἥψατο δίσκους
Ἐκκρεμέας περὶ κύκλα μέσου τροχόωντα μελάθρου.
Οἱ δὲ καθερπύζοντες ἀφ' ὑψιπόροιο κελεύθου,
Ἀνδρομέων κυκλῆδον ὑπερτέλλουσι καρήνων.
Τοὺς μὲν ἀνὴρ πολυΐδρις ὅλους ἐτόρησε σιδήρῳ,
Ὄφρα κεν ἐξ ὑάλοιο πυριτμήτοιο παγέντας
Οὐριάχους δέξαιντο, καὶ ἐκκρεμὲς ἀνδράσιν εἴη
Φέγγεος ἐννυχίοιο δοχήϊον. οὐδ' ἐνὶ δίσκοις
Μουνοῖς φέγγος ἔλαμπε φιλέννυχον· ἀλλ' ἐνὶ κύκλῳ,
B Καὶ μεγάλου σταυροῖο τύπον πολυωπὰ νοήσεις,
Γείτονα μὲν δίσκοιο, πολυτρήτοισι δὲ νώτοις
Ἄγγος ἐλαφρίζοντα σελασφόρον. Εὐσελάων δὲ
Κύκλιος ἐκ φαέων χορὸς ἵσταται. ἦ τάχα φαίης
Ἐγγύθεν ἀρκτούροιο, δρακοντείου δὲ γενείου,
Οὐρανίου στεφάνοιο, λελαμπότα τείρεα λεύσσειν·
Οὕτω μὲν κατὰ νηὸν ἐλίσσεται ἑσπερίη φλὸξ,
Φαιδρὸν ἀπαστράπτουσα· μέσῳ δ' ἐν μείονι κύκλῳ
Δευτερίου στεφάνοιο, σελασφόρον ἄντυγα δίνης.
Μεσσοπαγὲς δ' ἐπὶ κέντρον ἀπ' ἠέρος ἄλλος ἀερθεὶς
Δίσκος ἰὼς σελάγιζε· φυγὰς δ' ἀπελαύνεται ὄρφνη.
Ἐγγύθι δ' αἰθούσης, παρὰ κίονας, ἔνθα καὶ ἔνθα
Μουνοφαῆ λαμπτῆρα διηερίως ἄλλον ἀπ' ἄλλου
C Ἑξείης ἀνέθηκαν· ὅλον δ' ἐπὶ μῆκος ὁδεύει
Τηλεπόρου νηοῖο. αὐτὸς δ' ὑπέθηκαν ἑκάστῳ
Ἀργύρεον, πλάστιγγι πανείκελον· ᾧ ἐνὶ μέσσῳ
Εὐφαέος κρητῆρες ἐφεδρήσσουσιν ἐλαίου.
Οὐ μὴν ἰσοτενής τις ὅλοις μία πέζα καθέρπει,
Πολλὰ δ' ἄνωθε, κάτωθε, σὺν ἀγλαΐῃσι νοήσεις
Νήδυμα κυμαίνοντα· πολυστρέπτου δ' ἀπὸ σειρῆς
Ἠερίαις βαθμηδὸν ἐπαστράπτουσι κελεύθοις.
Οὕτω καὶ δικόρυμβον ὑὰς σελάγισμα φαείνει,
Ἡμιτόμου ταύροιο καταγραφθεῖσα μετώποις.
Ἀλλὰ καὶ ἀργυρέας τις ἴδοι νέας. ἐμπορίης δὲ
Φόρτον ἀερτάζουσι φαεσφόρον· ἐκκρεμέες δὲ
Εὐφαέος πλώουσι κατ' ἠέρος ἀντὶ θαλάσσης,
D Οὐδὲ νότον τρομέουσι, καὶ ὀψὲ δύοντα Βοώτην.
Ἐς δὲ βαθὺ κρηπῖδος ἐδέθλιον ἁβρὰ νοήσεις
Δούρατα, δικραίροιο μέσον τροχόωντα σιδήρου,
Ὧν ἐπὶ νηοπόλοιο φάλαγξ ζωγρείσσεται αἴγλης,
Ἰθυπόροις κανόνεσσιν ἐρευθομένοισι δεθεῖσα.
Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ πέζαν, ὅπη καὶ πυθμένας ἁβροὶ
Κίονες ἱδρύσαντο· τὰ δ' ὑψόθεν αἰεὶ καρήνων
Τοίχων μηκεδανῇσι παρασείχοντα κελεύθοις,
Ναὶ μὴν οὐδ' ἀσέλαστα· μάτην δ' ἐλέλειπτο καρήνου
Ταρσὰ βαθυτέρμοιο· περὶ προβλῆτι δὲ πέτρῃ
Ἄζυγας ἀδίνατον ἐς ἄντυγα λαμπάδας ἅψας,
Χαλκείοις σαλίκεσσιν ἀνὴρ ἐνεδήσατο μύστης.
E Ὡς δ' ὅτε παρθενικὴν τις ἑὴν βασιληΐδα κούρην
Ἀμφιέπων, χαρίεντα κατ' αὐχένος ὅρμον ἑλίξει,
Χρυσοδέτῳ σφίγξαντα πυραυγέϊ λυχνίδος αἴγλῃ,
Οὕτως ἐμὸς σκηπτοῦχος ἐπήραρεν ἄντυγι πάσῃ
Φάεα κυκλοφόρητα, συνέμπορα πάντοθι πέζης.
Ἔστι καὶ ἀργυρέαις ἐπὶ κίοσιν, ὑψόθι κόρσης,
Στεινὴ πυρσοφόροισιν ἐπίδρομος οἶμος ὁδίταις,
Πλησιφαὴς, φαιδροῖσιν ἀποστίλβουσα κορύμβοις.
Κεῖνα γὰρ ἢ κώνοισι ὀρεστρεφέεσσιν ὁμοῖα

Δέν-

Δένδρεά τις καλέσειεν, ἢ ἀβροκόμοις κυπαρίσσοις.
Εἰσὶ μὲν ὀξυκάρηνα, περιξοχάουσι δὲ κύκλοι
Εὐρυτέροι κατὰ βαιὸν, ἕως ἐπὶ λοίσθιον ἔλθῃς
Ἄντυγος, ἣ περὶ πρέμνον ἑλίσσεται· ἔνθεν ἐκείνοις
Ἄνθος ἀνεβλάστησε πυριπόρον. ἀντὶ δὲ ῥίζης,
Ἀργυρέους κρητῆρας ἴδοις ὑπένερθε παγέντας
Δένδρεσι πυρσοκόμοισι. μέσον γε μὲν ἄλσεος ἁβροῦ,
Ἀμβροσίου σταυροῖο τύπος, φαεσίμβροτον αἴθει
Φέγγος, ἐϋγλήνοισι πεπαρμένον ἅμμασιν ἥλων.
Μυρία δ' αἰολόμορφον ἀνάκτορον ἐντὸς ἐέργει
Ἄλλα πολυγνάμπτοισι μετάρσια φάεα σειραῖς·
Καὶ τὰ μὲν αἰθούσῃσιν ἀνάπτεται, ἄλλα δὲ μέσσῳ,
Ἄλλα δὲ πρὸς φαέθοντα καὶ ἕσπερον, ἄλλα καρήνοις
Ἔσχατον ἀστράπτουσι πυρὸς φλόγα· νὺξ δὲ φαεινὴ
Ἠμάτιον γελόωσα ῥοδόσφυρός ἐστι καὶ αὐτή.
Καί τις ἀνὴρ στεφάνοιο χοροστασίης τε δοκεύων
Δένδρεα φεγγήεντα, λυπαλγέα θυμὸν ἰαίνει·
Ὃς δὲ πυριστέφανον ἐπακτρίδα θέλγεται, ἄλλος
Εἰσορόων λαμπτῆρα μονάμπυκα, σύμβολον ἄλλος
Οὐρανίου Χριστοῖο * νόον λαθικηδέα τέρπει.
Ὡς δ' ὅταν ἀνεφέλοιο δι' ἠέρος ἄνδρες ὁδῖται
Ἀστέρας ἄλλοθεν ἄλλον ἀναθρώσκοντας ἰδόντες,
Ὃς μὲν ἀποσκοπέει γλυκὺν Ἕσπερον, ὃς δ' ἐπὶ Ταύρῳ
Θυμὸν ἀποπλάζει, γάνυται δέ τις ἀμφὶ Βοώτην,
Ἄλλος ἐπ' Ὠρίωνα, καὶ ἄβροχον ὁλκὸν Ἁμάξης
Ὄμμα φέρει, πολλοῖς δὲ πεπασμένος ἀστράσιν αἰθὴρ
Ἀτραπιτοὺς ὤϊξεν, ἔπεισε δὲ νύκτα γελάσσαι.
Οὕτω καλλιχόροιο κατ' ἔνδον θέλγεται οἴκου
Ἀγλαΐης ἀκτῖνι φεραυγέος. ἀλλ . . . . .
Πᾶς μὲν εὐφροσύνης ἀναπτ . . . .
Ψυχαίην ἐλάσασα μελαγχρίδεμνον ὁμίχλην.
Πάντας ἐπαυγάζει σέλας ἱερόν· ὅττι καὶ αὐτὸς
Ναυτίλος οἴηκεσσι θαλασσοπόροισι κελεύων,
Εἴτε λιπὼν ἄξεινα μεμηνότος οἴδματα Πόντου,
Πλαγκτὰς ἀντιπέρων σκοπιῶν ἀγκῶνας ἑλίσσει
Ἐννύχιον μετὰ τάρβος ἔχων γναμπτῇσι κελεύθοις,
Εἴτε μετ' Αἰγαίωνα παρ' Ἑλλησπόντιον ὕδωρ
Νῆα κατιθύνῃσι ῥοώδεος ἀντία δίνης,
Δεχνύμενος προτόνοισι Λιβυστίδος ὄγκον ἀέλλης·
Οὐκ Ἑλίκην, οὐχ ἁδὺ φάος Κυνοσουρίδος Ἄρκτου
Εἰσορόων, οἴηκι φερέσβιον ὁλκάδα πάλλει,
Ἀλλὰ τεοῦ νηοῖο θεουδέα λαμπάδα λεύσσων,
Φορτίδος εὐτόλμοιο προηγέτιν, οὐχ ὑπὸ μούνοις
Φέγγεσιν ἐννυχίοισι· τὸ γὰρ καὶ Πρωτέος ἀκταὶ
Ἐν Φαρίῃ τεύχουσι Λιβυστίδος ἐς πόδα γαίης·
Ἀλλὰ καὶ ἀιδάροισι Θεοῦ ζώοντος ἀρωγαῖς.

Μίμνε μοι, ὦ σκηπτοῦχε, πολυχρονίους ἐπὶ κύκλους
Ἐς φάος ἑσπέριόν τε καὶ ὄρθριον· εἰς σὲ γὰρ ἠὼς
Ἀμπαύειν πολύυμνε, καὶ ἕσπερος οἶδε μερίμνας.
Σοὶ λιμένες γλαυκῶπιν ἀποκλείουσι γαλήνην
Πᾶσαν ἐς ἀγχιάλοιο πόλιν χθονός· ἐκχυμένα δὲ
Κῦμα περιστέλλοντες ὑπ' εὐκόλποισιν ἀγοστοῖς
Νηρέος, ἀφριόωσαν ὑποσσαίνουσιν ὁμοκλήν·
Καὶ ποταμῶν ὑπόειξε ῥόῳ βρυχώμενον ὕδωρ,
Οὐκ ἔτι δ' ἁρπακτῆρα μαίνεται ὁλκὸν ὁδίταις·
Τὸν πρὶν ἀνικήτοισιν ἀγηνορέοντα ῥεέθροις
Μύγδονα Σαγγάριόν τις ἰδὼν Βιθυνίδι γαίῃ,
Νῶτα λιθοσμήτοιο χαλινωθέντα γεφύρης,
Κρίνειν ἡμετέρων ἐπέων οὐ ῥυθμὸν ἐλέγξει.
Ταῦτά σοι, ὀλβιόμοιρε, μάκαρ, δηναιὸν ἀέξει

* νὺν λακκ- δῖι.

A similes arbores quispiam appellaverit. In acutum quippe verticem desinunt: circumcurrunt vero circuli sensim effecti * latiores, donec ad ultimum venias ambitum, qui circa stipitem volvitur, unde flos emergit ignem ubique spargens. At loco radicis, argenteos crateras videre est, arboribus lumina ferentibus suppositos. In venustæ lustrius silvæ medio, * Immortalis Crucis figura, ferens lucem mortalibus jubar accendit, venustis distinctum clavorum nodis. Infinita porro alia diversis exornatum modis Templum intus lumina complectitur, in sublimi flexilibus catenis suspensa: quorum quidem alia in Porticibus accensa lucem præ- B bent, alia in media Æde, * alia ad Orientem & Occidentem, alia denique in Verticibus ignis flammam effundunt: prorsus ut nox lucida, diei instar ridens, ipsa quoque rosea sit. Alius quidem ardentes coronæ ac choreæ istius arbores intuens, mœrentem animum exhilarat. * Alius autem igne inspersum Rete inspiciens, demulcetur. Alius unico fulgens lumine candelabrum, alias cœlestis Christi signum intuens, mentem oblectat. Quemadmodum cum innubi aere exsilientes stellas aliunde aliam, viatores intuentur; * alius quidem suavem Vesperum respicit, alius versus Taurum animo vagatur, quidam Boota oblectatur, C alius ad Orionem, & siccam Currus semitam oculus expandit, multis vero inspersum astris cælum vias aperuit, & noctem ridere suasit: * sic intra eximiæ Ædis domicilia, collucentium ubique luminum radiis omnes non modo demulcentur, sed & eorum aspectu, depulsa mentis nebula, lætitia replentur. Omnibus sacrum affulget lumen: quandoquidem & nauta ipse,* qui gubernaculis in mari imperat, sive furiosis relictis irati Ponti fluctibus, vagabundos invicem concurrentium scopulorum anfractus, inter nocturnos tremores, per flexuosas vias circumflectit; sive emenso Ægeo mari, in Hellespontiacum * navem dirigit contra fluentes vorti- D ces, Libycæ procellæ tumorem rudentibus excipiens; non Elicen, non suave Cynosuræ lumen intuens, salutiferam suam navem clavo impellit, sed divinam Templi tui respiciens lucem, * audacis onerariæ ducem, non nocturnis dumtaxat luminibus (hoc enim faciunt & Protei littora in Pharo, ad extremos Libycæ terræ fines, sed & benefica Dei vivi ope.

Vive, o Imperator, ad multos annos, * & lucem Occidenti pariter Orientique affunde; in te quippe curas suas deponere novit Aurora & Vesper, o laudate Princeps. Tibi cæruleam in omnibus maritimæ terræ urbibus portus serenitatem reservant, & effusi maris fluctus sinuosis sub anfractibus com- E primentes, * spumantem illius mitigant fragorem. Cessere etiam aquæ fluminum, fluctibus suis mugientes: nec amplius capaces cursus viatoribus infligunt. Quisquis enim videt Sangarium Mygdonium in Bithyniæ finibus, invictis prius insolescentem fluentis, * lapideo ponte nunc revinctum, assentationis nostrorum carminum numeros non arguet. Hæc tibi, o Fortunate & Beate Princeps, longævas vitæ

RETE.

Petras Cyaneas & Symplegadas intelligit, de quibus Gyllius l. 2. de Bosporo Thracio. cap. 24

De Ponte Sangario imposito, V. Procop. l. 5. de Æd. c. 3 Theoph. p. 198. Agathiam

in Anthol. p. 380 ed. H. Stephan & Notat ad Alexiadem p. 280.

llum annorum acceſſiones adjungunt: hæc triumphis Occidentalibus, Libycisque, & Orientalibus * Imperium tuum muneraut. Hæc tyrannorum, qui peſſima audacia ſibi manus inferre, priuſquam arma capeſſeres, cervices ſæpius præcipitarunt: horum aciam attrivere capita, priuſquam nefandos auſus tibi fama nuntiaret. Si quando enim * paululum cunctata juſtitia infenſum tibi hominem aliquem ad pedes tuos adduxit, neceſſariæ iracundiæ procellas confeſtim ſedas, & reducem continuo refers ſerenitatem: vinculumque æreum, quod pœnali prius nexu conſtringebat hominem, * cervicem ſtatim relaxat. Tu vero propitium aperiens oculum eum, qui tuus prius hoſtis erat, auges honoribus, & cingulo donas, effractis vinculis quibus hominis neci deſtinati collum alligabatur. Et quæ famuli tui membra immitis tumulus contegere debuit, lucrifacis; vinctuſque tua magis ſerenitate, * o Ter auguſte, quam ferro ſuperatus animum ad te totum convertit, aumque ex metu, in tui ipſius amorem & fiduciam transferens, tuis lubens verticem frænis ſubjecit. Noſti enim quanto ſit amor vi ac neceſſitate potentior: * noſti ut in paſculis periæpe taurus fiſtula perſuaſus, pedi fragorem evitat.

Inde ſemper laborum tuorum præcurſor tibi ſit Chriſtus, ac ſublimia tua conſilia gubernatrice manu dirigit, ſive ad bella * enſes nudare, ſive recondere neceſſe ſit: qui divinum Pontificem tibi dedit eligere, qui aſperam quadrifidæ virtutis viam omnem nullo labore percurrit; quem ſacris Romæ thronis divinum quoddam oraculum præfecit. * Sed ab invictis & bellicoſis tuis laudibus paululum digreſſi, noſtra carmina in venerandum Pontificem convertamus. Tua enim perinde laus eſt illa, o Imperator: victoria quippe modo hinc, modo inde parta, tum ob bellicoſos, tum ob impenſos urbis præſidio labores, * ſuavem coronam viciſſim capiti tuo impoſuit. Etenim, o Imperator, quando benefico mentis conſilio templis tuis Magnum Pontificem adſcivisti, ſceleſti dæmonis confeſtim concidit impetus, confeſtim prava paſſionum omnium bella effugaſti, * confeſtim in civilibus laboribus adeptus es victoriam.

Sed & tu benevolum mihi auditū præbe, o laudate Pater, divini præſes Templi. Sub tuo ſuffragio ſervatur gloria Principum, & tuis ſub precibus, * regiis Imperii frænis gentes ſubmiſit alata victoria. Et aliæ quidem quæ repercutientibus ſcutis inſoleſcebant, Imperatoris ad pedes armorum vi adducuntur: aliæ vero infinitæ orbis Gentes Barbaræ Romam conveniunt tuæ, inclite Pontifex, ſerenitatis ſplendorem audientes. * Vidi enim nuper ſacram Ædem præ nigricantibus viris loci anguſtia laborare. Ii vero divinæ tuæ domus aſpectu illecti, animoſque cervices cæleſti pariter ac terreſtri ſolio libentes ſubmiſerunt: infelices qui manui tuæ capita non ſubjecere, * manui inauſpicatorum criminum expultrici, manui pauperibus bona eroganti, manui orphanorum nutrici, omnis denique ſopitrici neceſſitatis.

A Ζωοφόροι λυκάβαντες ἐπημβάδα· πᾶσι θεμέθλοις
Ἑσπερίοις, Λιβυκοῖς τε, καὶ ἠώοισι γεραίρει
Σὸν κράτος . . . . π . . . . ἀντι . . . . ἄντων
Πολλάκις αὐτοφόνοιο χερὸς δηλήμονι τόλμῃ
Αὐχένας ἐσφήκωξε, πρὶν ἔντεσι χεῖρας ἑλίξεις·
Τῶν δὲ κατηλοίησε κάρηνα, πρὶν σε πυθέσθαι
Φήμην ἀπαγγέλλουσαν ἃ μὴ θέμις· εἴποτε γάρ σοι
Βαιὸν ἐλινύσασα δίκη παρὰ ποσσὶ κομίσσει
Ἀντιβίων τινὰ φῶτα, κατευνάζεις μὲν ἀέλλας
Εὐθὺς ἀναγκαίοιο χόλου, στρεπτὴν δὲ γαλήνην
Εὐθὺς ἄγεις, καὶ δεσμὸς ὁ χάλκεος ὁ πρὶν ἐέργων
Ἀνέρα ποιναίοισιν ἐν ἅμμασιν, εὐθὺς ἀνοίγει
B Αὐχενίην κληῖδα· σὺ δ' ἵλαον ὄμμα τανύσσας,
Τὸν πρὶν ἐρισμαίνοντα σέθεν, ζωγόδεσμον ἀράξας
Ἀντιφέρεις, ζωστῆρας ἐς αἰγλήεντας ἀέξεις.
Κερδαίνεις δ' ὅσα τύμβος ἀμείλιχος εἶχε καλύψαι
Γυῖα τεοῦ θεράποντος· ἀφ' ὑμετέρης δὲ γαλήνης
Νικηθεὶς, Τρισέβαστε, πολὺ πλέον ἠὲ σιδήρῳ
Εἰς σὲ μεταστρεφθεῖσαν ὅλην φρένα δέσμιος ἕλκει·
Ἐκ δὲ φόβου πρὸς ἔρωτα τεὸν καὶ πίστιν ἀΐξας,
Ὑμετέροις ἐθέλοντα λόφον δούλωσε λεπάδνοις·
Οἶδα γὰρ ὅσσον ἔρως κρατερώτερός ἐστιν ἀνάγκης·
Οἶδα δ' ὡς νομίοισιν ἐν ἄνθεσι πολλάκι ταῦρος
C Πειθόμενος σύριγγι, καλαύροπος ἦχον ἀλύσκει.
Ἔνθεν ἀεὶ καμάτοιο τεοῦ προκέλευθος ἀνέστη
Χριστὸς ἄναξ, βουλὰς δὲ κυβερνητῆρι χαλινῷ
Σεῖο κατιθύνει κρατερόφρονας, εἴτ' ἐπὶ χάρμην
Φάσγανα γυμνῶσαι πέλεθει χρέος, εἴτε καλύψαι·
Ὅς σε καὶ ἀρητῆρα θεουδέα δῶκεν ἑλέσθαι,
Ῥηϊδίως ἀραιαλέης ἀρετῆς τετράζυγος οἶμον
Πᾶσαν ἐπιτροχάοντα, τὸν ἠγαθέοισι θοώκοις
Ῥώμης οὐρανίη τις ἐφήρμοσεν ἔνθεος ὀμφή.
Ἀλλὰ τροπαιοφόρων τε καὶ ἀπολέμων σέθεν ὕμνων
Βαιὸν ἀποκλίναντες, ἐπιστρέψωμεν ἀοιδὴν
Σεμνὸν ἐς ἀρητῆρα· τεὸς δέ νυ ἐστὶ καὶ αὐτὸς
D Ὕμνος, Ἄναξ· νίκη γὰρ ἀμοιβαδὸν ἄλλοθεν ἄλλη,
Εὐπτολέμοις καμάτοισι, καὶ ἀστυόχοις ἐπὶ μόχθοις,
Ὑμετέροις στέφος ἁβρὸν ἐπεστήριξε καρήνοις.
Καὶ γὰρ ὅτε, Σκηπτοῦχε, νόῳ βιοδώτορι βουλῇ
Ὑμετέροις τεμένεσσι μέγαν ἐκρήνασο Μύστην,
Εὐθὺς ἀλιτρονόοιο κατέκλασε δαίμονος ὁρμὴ,
Εὐθὺς ὅλων παθέων χαλεπὴν ἐτρέψαο χάρμην,
Εὐθὺς ἐπ' ἀστυόχοις καμάτοις ἀνεδήσαο νίκην.
Ἀλλά μοι ἱμερόεσσαν ὑποστήριξον ἀκουὴν,
Καὶ σὺ Πάτερ πολύυμνε, θεουδέος ἡγέτα σηκοῦ.
Σῇ μὲν ὑπὸ σφρηγῖδι φυλάσσεται εὖχος Ἀνάκτων,
Σῇσι δ' ὑπ' εὐχωλῇσι ταχύπτερος ἔθνεα νίκη
E Κοιρανίης ὑπέθηκε πολυστεφέεσσι λεπάδνοις.
Καὶ τὰ μὲν ἀντιτύποισιν ἐπαυχήσαντα βοείαις
Ἔγχος ἄγει Βασιλῆος ὑπ' ἴχνεσιν, ἄλλα δὲ Ῥώμην
Μυρία βαρβαρόφωνα συνήλυθεν ἔθνεα γαίης,
Ὑμετέρης ἀΐοντα σέβας, Τρίλλιστε, γαλήνης.
Χθιζὰ μελαγχροίοισιν ὑπ' ἀνδράσιν ἔνθεον αὐλὴν
Στεινομένην ἐνόησα· πᾶς δ' ἀπὸ θεσπίδος αὐλῆς
Θελγόμενοι, ψυχήν τε καὶ αὐχένα σώφρονι βουλῇ
Οὐρανίοις ἔκλιναν ἐπιχθονίοισί τε θώκοις·
Τλήμονες, οἳ μὴ χεῖρα τεὴν δέξαντο καρήνοις,
Χεῖρα δυσαντήτων ἐλατήριον ἀμπλακιάων,
Χεῖρα λιποκτεάτοισιν ἐπαρκέα, χεῖρα τιθήνην
Ὀρφανικῶν, πάσης δὲ κατευνήτειραν ἀνάγκης.

Καὶ γὰρ ἀπ' ὠδίνων σε σαοφροσύνη τε καὶ αἰδὼς
Ἐλπίδος οὐρανίης ἱεραῖς ξυνώσε πορείαις.
Λιτὰ δέ σοι καὶ δόρπα, καὶ ὀμφήεσσα μενοινὰ,
Λιτὰ δέ σοι βλεφάρων ἀμαρύγματα, λιτὰ δὲ ταρσῶν
Ιχνια σῶν, καὶ λιτὸν ἔπος σεο χείλεα πάλλει.
Οὐ μὲν ἐπισκυνίοιο κατηφιόωσαν ὁμίχλην
Αμφιέπεις, Χριστῷ δὲ γεγηθότα θυμὸν ἀέξεις,
Ηπιον ἀέναοντ ἄγων σέλας· ἐν δὲ προσώποις
Μειλίχιον μείδημα παρήια σεμνὰ χαράσσει.
Ταῦτα δὲ πρηΰνόοιο φέρεις σημήια θυμῶ.
Εσσὶ γὰρ ἀΘιάπειστιν ἀνέμβατος ἴχνεσιν ὀργῆς,
Ερμάσσων ἀτίνακτος ἐπ' ἀφλοίσβοιο γαλήνας.
Πάντα μὲν ὑλαίων ἀπεσείσαο πήματα μόχθων·
Εὐσεβίης δ' ὀχετηγὸν ἐναέα θυμὸν ἀνοίγων,
Συμπαθὲς ἀνδρομέοισιν ἐπ' ἄλγεσιν ὄμμα τιταίνεις,
Οὐδὲ λιπερνήτης πέλεθει βροτὸς, ὃν συ νοήσεις·
Αὐτίκα γὰρ καθαροῖο νόου θαμέεσσι πεπάσας,
Λυδὸν ἐϋχρύσοιο παρέδραμες ὄλβον ἀναύρου,
Εκχυτον ἐκ παλάμης ποταμόρρυτον ὄλβον ὑπάζων.
Πάντα μὲν ὠγυγίων τε καὶ ὁπλοτέρων κλέα μόχθων
Εξεδάης, πᾶσας δὲ ποσὶν καθαροῖσιν ὁδεύεις
Ατραπιτοὺς λειμῶνι θεουδέϊ· σὰς δὲ μερίμνας
Ιθυνόῳ πλάστιγγι κανὼν σταθμήσατο μύστης.
Ενθεν ὑπ' ἀχράντοισι νόον μελετήμασι θέλγων,
Ωνιον οὐ πέτλησας ἰδεῖν σέβας, οὐδὲ καπήλοις
Εμπορίην ἱεροῖσιν ἐφήρμοσας, οὐδὲ βεβήλοις
Ανδράσιν οἶμον ἔδειξας ἀνέμβατον· εἰ δέ σε· δώροις
Πρηΰς ὑποσσαίνων τις ὀΐσεται εἰς χάριν * ἐλθεῖν,
Βελθὺς ὁμοκλητῆρι χαλέψαο τόνδε χαλινῷ,
Οσσον ἀποσμῆξαι κραδίης νέφος, ὅσσον ἐλέγξαι
Χρυσὸν ἀνιμηθέντα, καὶ ἀφραίνοντα διδάξαι
Ως καθαρὸν καθαροῖσι θέμις τεμένεσσι θαμίζειν.
Αλλὰ μένοις, καὶ σκῆπτρον ἐμοῦ Βασιλῆος ἀέξων
Σαῖς, Μάκαρ, ἀγχωλῇσι· μένοις δ' ἀλιγείτονι Ρώμῃ
Πᾶσαν ἁμαρτινόα βιότου σμώδιγγα καθαίρων.

* ἴλαον.

ΤΕΛΟΣ Εκφράσεως τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

A Etenim ab incunabilis modestia perinde ac pudor te facris cælestis spei semitis adjunxit. * Simplices tibi sunt dapes, & divina mens: simplices tibi sunt & oculorum fulgores, simplicia pedum tuorum vestigia, simplex denique quæ ore tuo manat oratio. Numquam tetricam supercilii nubem affectas: in Christo vero conceptam animi auges lætitiam, * lene facileque præbens jubar: suavia in vultu risus venerandas signat genas. Hæc placidi animi defers argumenta: sensibilibus quippe iræ vestigiis ea impervius, & inconcussus stas in tranquilla serenitate. * Omnes quidem terrestrium laborum molestias abegisti: at pietatis vero canalem, mi-
B tem animum tuum explicans, super humanos dolores condolescentem animum expandis: neque mortalis, quem tu quidem videris, fit pauper: confestim enim aperto sinceræ mentis thesauro, * Lydias aurei fluentis divitias prætergrederis, effusas de manibus fluvii instar opes erogans. Omnem quidem veterum & recentiorum laborum gloriam didicisti, & quamcumque semitam puris inambulas pedibus divino in prato. Tuas vero cogitationes ad rectam legem * sacra examinat regula. Hinc puris meditationibus mentem demulcens, venalem non sustinuisti videre honorem, neque sacris vertitibus mercaturam aptasti, nec prophanis viris inaccessam viam ostendisti. Si autem * per assentationem
C gratiam tuam muneribus demereri se posse quis putaverit: hunc statim minaci fræno corripis, donec mentis nebulum depuleris, ostenderisque aurum te despicere, & insanientem docueris, puram & immaculatum puta templa frequenter adire debere. Sed vive, & mei Imperatoris, tuis precibus, o Beate, sceptrum adaugens; vive maritimæ Romæ, omnes peccatrices vitæ livores detergens.

FINIS Descript. Magnæ Ecclesiæ.

CONJECTURÆ ALIQUOT IN LACUNAS SECUNDÆ partis Descrips. S. Sophiæ, quas margines vix cepissent.

PART. II. *in Jambis.* v. 2. λίμῳ, vel ὄχλῳ. v. 4. ἐραστεύοντες τοῦ ἄνω εἰς τὸ ἐνθεῖν. v. 5. τὸ κοινὸν προσκατεχόμενον τοῦ χρόνου, vel προσεκκαδεῖσιν. PART. II. v. 1. πάντα μὲν ἐσπερίης τε ἐπὶ κλίσει ἴσατο νηὸς. *aliis legendum placet*, πάντα μὲν ἑσπερίην ἐπὶ κλίσιν ἶσα τῷ νηοῦ &c. v. 2. οὐ γὰρ ἐμοῖο. *Ita Salmasius ad Solinum pag.* 1218. v. 3. τοξοδέδρομον, *Salmas.* v. 6. ἀπειρεσίοις... v. 7. πολύπεδρον ἀνοίγει. v. 8. κατὰ τέλσα μελάθρου. v. 10. ὑπ' ἀμφιλαφεῖ. v. 36. ἀντιπόρους. v. 53. ἄσσα ἄντυγας. v. 55. κύκλον ἐτίρπε τετραζυγας. v. 56. τόρμα δ' ἀέρτ. v. 57. ἐνορμος ἀκινήτοιο. v. 95. ἐν δὲ χρυσοπόροιο. v. 98. θυρεοὺς ἔχων. v. 100. ἄντυγας, ἀξίδων τε. v. 101. παμβασιλῆι τα. v. 102. ἀλλ' ἐπὶ ὑψορόφοιο τέγους. v. 116. ἀλλ' ἐπὶ δ' ἀντολικοῖς καὶ ἑσπερίοις περὶ κύκλοις. v. 117. ὅλος περιπέπτηται αἰθήρ, vel ἀήρ. v. 118. αἰθρίῳ χρώματι. v. 120. ἄντυγος ἀμφιχύτοιο. v. 122. ἐν αὐτοῖς. v. 123. κίονες αἴγλαντες ὅλοι χλοάοντι. v. 124. φορεῦσι καρήνοις. v. 130. ἐδέδηκεν, vel ἔδεδμα. v. 134. αὐτὰρ ἐξ αὐτῆς. v. 135. καὶ τετραχίωι. v. 136. ἐν δὲ σωὶ αὐτῷ. v. 166. *alias* Θεσπέσιος, *seu potius* Θεσπέσιος. v. 207. *Salmasius in Hist. Aug. pag.* 267. *citans hunc versum, pro* ἀργυφέοιο *scripsit* ἀργυρέοιο. v. 208. ἀντιχθί. *ita reponit idem Salmasius in Solinum pag.* 56. *pro* ἀντιθί, *licet ultimum Epithetum Nilo recte conveniat, qui limosus dicitur, ob limum quem volvit, qui agri fœcundantur: unde Virgilius de Nilo:* Et viridem Ægyptum nigra fœcundat arena. *Alii* ἀμμώδη, *legendum censent.* v. 220. *pro* ἰῶσαν, *Salm. habet* ἀμφί. v. 222. *sic restituit ac distinxit idem Salmasius, cum MS. habeat* ἐναντίχυτον. v. 274. *Salmas. in Hist. Aug. pag.* 326. *scripsit* ἀξυτέρω, *& versu seq.* χαράξαι, *pro* χαράξας. v. 278. *Lambecius ad Orig. C P. N.* 32. *habet* ἀγγελίην, *pro* ἀγγελίαν.

DESCRIPTIONIS ÆDIS SOPHIANÆ

SYLLABUS.

1. Magna Eccleſia Conſtantiniana.
2. Magna Eccleſia Conſtantiana.
3. Magna Eccleſia Theodoſiana.
4. Magna Eccleſia Juſtinianea.
5. Prima Encænia.
6. Secunda Encænia.
7. Architecti.
8. Impenſæ.
9. Materia.
10. Marmora.
11. Muſivum.
12. Amplitudo.
13. Longitudo.
14. Latitudo.
15. Altitudo.
16. Porticus exteriores ad Meridiem & Septentrionem
17. Porticus Occidentales.
18. Narthex.
19. Pyramides.
20. Atrium.
21. Garſonoſtaſium.
22. Phiala.
23. Auguſteum.
24. Statua Juſtiniani.
25. Portæ Occidentales.
26. Porta Orientalia.
27. Portæ Septentrionales.
28. Pilæ quatuor majores.
29. Trigoni.
30. Arcus Orientales.
31. Arcus Septentrionalis & Meridionalis.
32. Hemiſphærium.
33. Tholus, ſeu Trulla, vel Trullus.
34. Altitudo centri.
35. Caſus Trullæ, ſeu Hemiſphærii.
36. Muri obnitentes Pilis.
37. Porticus inferiores Templi.
38. Porticus ſuperiores, ſeu Catechumena.
39. Aulæ.
40. Sedes Imperatricis.
41. Cochleæ.
42. Sedes Imperatores.
43. Coronæ.
44. Pavimentum.
45. Teſtudo.
46. Tectum.
47. Feneſtræ.
48. Lampades & Candelæ.
49. Bema.
50. Concha.
51. Abſida.
52. Feneſtræ Conchæ.
53. Menſa Sancta.
54. Gradus Menſæ Sanctæ.
55. Columnæ Menſæ Sanctæ.
56. Mare.
57. Ciborium.
58. Crateres Ciborii.
59. Lilia Ciborii.
60. Sphæra, ſeu Malum Ciborii.
61. Crux Ciborii.
62. Turris.
63. Pyxis.
64. Columba.
65. Vela Ciborii.
66. Synthronus.
67. Protheſis.
68. Diaconicum Bematis.
69. Quatuor Conchæ.
70. Cancelli Bematis.
71. Portæ Sanctæ.
72. Velothyra.
73. Solea.
74. Ambo.
75. Gradus Ambonis.
76. Puteus Sacer.
77. Naôs.
78. Umbilicus.
79. Cancelli Naû, ſeu Chori.
80. Portæ Cancellorum Naû.
81. Pronaus.
82. Baptiſterium.
83. Fons Baptiſterii.
84. Diaconicum exterius.
85. Secretarium.
86. Metatorium.
87. Veſtiarium.
88. Salutatorium.
89. Scevophylacium.

DESCRIPTIO
ECCLESIÆ SANCTÆ SOPHIÆ
CONSTANTINOPOLITANÆ
ATQUE ADEO CÆTERARUM ÆDIUM SACRARUM

ex variis Scriptoribus,

SEU

IN PAULUM SILENTIARIUM
UBERIOR COMMENTARIUS.

Edit. Parif. pag. 525. Ecclesia Constantiniana.

I. EXÆDIFICATO & mœnibus longe amplificato Byzantio, veterique Urbis appellatione in suum nomen transfusa, Constantinus M. recens Christianam Religionem amplexus, anno Imperii vicesimo, Templum Deo Omnipotenti, cui totum se commendarat, extruxit, illudque τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, seu Divinæ Sapientiæ, dicavit, id est, Christo: *Filium namque Dei*, ut ait Rupertus lib. 10. de Divin. offic. cap. 15. *dicimus veram & incommutabilem Sapientiam, per quam universam condidit creaturam*. Byzantini autem omisso Ἁγίας vocabulo, Σοφίαν Ædem istam, inde postmodum appellarunt. Illius conditorem agnoscunt Constantinum Theophanes, Cedrenus, Glycas, Paulus Diacon. lib. 11. Nicephorus Callist. lib. 7. cap. 49. & quotquot fere Constantini res attigere Scriptores. At Codinum non de novo excitasse Magnam Ecclesiam, sed ædem Paganorum prius existentem, idolis & deorum simulachris purgatam, ad Ecclesiæ Christianæ usum immutasse Constantinum, perperam scripsit; cum disertis verbis tradat Cedrenus a fundamentis Sophianam ædificasse Ædem, illiusque condendæ Euphratæ cuidam ab eo curam demandatam. Ædis Constantinianæ forma fuit dromica, id est quadrata, sed oblongior. Ita enim δρομικὸν accipiendum censent plerique e doctioribus, etsi Allatius repugnet; unde recta Theodosius Zygomalas apud Crusium pag. 201. δρομικόν, quod est ἐπιμήκης, & τὰς δρομικὰς, τετράγωνα dicit appellari. Ejusmodi autem est Narthecis, seu Ferulæ figura, ut infra ostendimus. Denique δρομικὸν dictum videtur a Stadiis cursoriis, quæ in majorem longitudinem quam latitudinem porriguntur. Magnæ igitur Ecclesiæ Constantinianæ formam fuisse dromicam testatur Codinus in Descr. S. Sophiæ. Addit Anonymus Auctor Descriptionis ejusdem Ædis a Combefisio editus, ὁμοίως fuisse τοῦ ἁγίου Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ ἁγίου Ἀκακίου, quo loco apposite Ἀγαθονίκου, pro Ἀνδρονίκου, reponit Combefisius; nulla enim S. Andronici Ædes occurrit extructa Constantinopoli; Agathonici vero a Constantino condita legitur apud Cedrenum, Nicephorum lib. 7. c. 49. Svidam verb. Βοράνιν, & Codinum in Orig. Lambecianis pag. 37. 38. qui perinde δρομικὸν fuisse scribunt, & quam denique in augustiorem formam excitatam refert Procop. lib. 1. de Ædif. cap. 5. Acaciani autem Templi mentio est in Veteri Urbis Descriptione, ubi in 10. Regione statuitur, loco Heptascalo nuncupato, ut est apud Socratem lib. 5. cap. 38. lib. 6. cap. 23. Nicephorum lib. 3. cap. 38. lib. 9. cap. 42. Cedrenum, Synaxar. &c.

pag. 456. Magna Ecclesia Constantiniana.

II. Verum cum nimium angusta visa esset Constantiniana Ædes, nec satis capax, vel quod, ut alii volunt, concidisset, forte ex terræ motibus, Constantius Constantini filius ad eam amplitudinem, qua postmodum conspecta est, perduxit. Socrates lib. 2. cap. 16. κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν ἔκτισεν, ἥτις Σοφία μὲν προσαγορεύεται· συνῆπται δὲ τῇ ἐπωνύμῳ Εἰρήνῃ, ἣν ὁ πατὴρ τοῦ Βασιλέως μικρὰν οὖσαν τὸ πρότερον, εἰς κάλλος καὶ μέγεθος ηὔξησε, καὶ νῦν εἰσὶν ἐν ἑνὶ περιβόλῳ ἀμφότεραι, μιᾶς τὴν ἐπωνυμίαν ἔχουσαι. Theophanes: ἐν δὲ ὁ ἐγκαινισμὸς Ἐκκλησίας ... ἐξ ἔτεσι κτισθεῖσα, ὑπὸ μὲν Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου θεμελιωθεῖσα, ὑπὸ δὲ Κωνσταντίου πληρωθεῖσα, καὶ ἐγκαινισθεῖσα. Socrati & Theophani consentiunt Philostorgius lib. 3. cap. 3. Auctor vitæ S. Pauli Patr. CP. apud Photium, Zonaras in Justiniano, Nicephorus Call. lib. 9. c. 9. & aliquot alii, qui Magnam Ecclesiam Constantio adscribunt. Confecta Æde, Constantius magno apparatu illius Encænia celebravit, Eudoxio sacras preces faciente, trigesimo quarto post annoquam fundamenta jecisset, 15. Febr. an. Chr. 360. Constantio ipso X. & Juliano Cæsare III. Coss. Idatius in Fast. *His Coss. dedicatum est Constantinopoli Dominicum die 15. Kal. Mart.* Cedrenus An. 22. Constantii: ἔνθα ὁ Εὐδόξιος ... τὰ ἐγκαίνια τῆς Ἁγίας Σοφίας, μετὰ τὸ κατὰ τὸν πρῶτον ἀναγεγονέναι αὐτοῦ, ἐν τῷ ἐγκαινισμῷ τῷ δὲ Εὐσεβίου, ... τὰ αὐτὰ Κωνσταντίου. Istorum Encæniorum meminere præterea Auctor vitæ S. Athanasii apud Photium, Socrates lib. 2. cap. 43. Sozomenus lib. 4. cap. 25. & Chronicon Alexandr. hoc anno: ex quibus colligitur jacta fuisse prima Magnæ Ecclesiæ fundamenta an. Christi 326. quo Constantius solum imperare cœpit.

III. Arcadio autem postmodum imperante, cum exorta esset seditio in Majore Ecclesia de expellendo Joanne Chrysostomo; injecto ab iis qui partes illius amplexabantur igne, statim illa conflagravit an. Chr. 404. Marcellinus Comes: *Ecclesiam Constantinopolitanam flamma ignis, quæ de B. Joannis throno quondam Episcopi orta fuit, subita conflagravit, victamque Ecclesiæ urbis faciem serpens nihilominus exussit.* Socrates lib. 6. cap. 16. τοὺς ... Ἰωαννίτας κατ᾽ αὐτὴν τὴν ... τῆς Ἐκκλησίας ..., ubi addit incendium illud accidisse an. Juni, Honorio VI. & Aristæneto Coss. Theophanes vero perperam incendium Magnæ Ecclesiæ in annum duodecimum Arcadii conjicit, cum fuerit declinus. At quos Joannitas vocant Socrates & idem Theophanes an. ea. Theodosii Junioris, qui ignem in Ædem immisere, *Xylocercetas* appellat Chronicon Alexandrinum, horamque illius cladis annotat: ἐπὶ τούτου τῆς ὑπατείας ἐξωρίσθη Ἰωάννης ἐπίσκοπος ΚΠ. καὶ ἐκαύθη ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ὑπὸ τῶν ... αὐτοῦ τῶν λεγομένων Ξυλοκερκητῶν, ὥρᾳ ... Erant autem Xylocercetæ, ut hoc obiter moneam, Joannis sectatores, quique par-

Magna Ecclesia Theodosiana.

tibus illius favebant impensius contra quosdam Episcopos, qui coacta Synodo Episcopatum Constantinopolitanum ei abrogaverant. Sed cum Ecclesia sua depulso Joanne, conventus separatim agere primo cœpissent in Constantini Balneis, postea extra Urbem in Ξυλοκίρκῳ, seu in Circo ligneo, quem Constantinus, μετὰ τὸ τέλος συνταχθεῖσαν εἰς ἱπποδρομίας ἐποίησε, ξύλοις περιτετειχισμένον, ut ait Sozomenus, eos egere. Periisse autem Xylocercetarum secta, seu Joannitarum, uti appellantur præterea a Socrate lib. 6. cap. 16. lib. 7. cap. 25. usque ad tempora Procli Episcopi CP. qui tandem eos ad concordiam reduxit Theodosio XVI. Consule, ut produnt idem Socrates lib. 7. c. 44. Theodoret. lib. 5. cap. 34. & Theophanes an. 30. Theodosii Junioris. Sed non desunt qui a nemine ignem, sed divinitus immissum tradunt, quod velle videtur Marcellinus, ut & Historia Conciliabuli excitati contra Joannem Chrysostomum: καὶ ἐν δὲ
Edit. Paris. pag. 527.
ἡμέραις ὀλίγαις ἠνέχθη ὡς ἐξ αὐτῶν ἐξορμώμενον, πῦρ θεῖον ἀπὸ μέσου τοῦ θρόνου, ἐν ᾧ καθήμενος τοῖς ἱεροῖς διδαχαῖς τοὺς ἀκούοντας ἐπότισεν, ἐξ οὐδεμιᾶς ἀνθρωπίνης αἰτίας ἀνεφάνη, καὶ ὡς ἐκ ῥίζης ἀνιὸν, ὅσον ἦν ἔργον, ἐπὶ πάντα ἐκτείνετο, τὸ ἐπίλοιπον τὸν ὅλον καταλαμβανόμενον· ἔνθα δὴ ἄνεμος ἀπολύτως ἐπιπνέων σφοδρῶς, καὶ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τὸν βασιλικὸν οἶκον τῆς συγκλήτου γερουσίας, ἐπὶ μεσημβρίαν κείμενον, διαπορθμεῦσαι τὸ πῦρ, ἀστείως κατελαμβάνετο αὐτόν· ἐν τρισὶ τοίνυν ὥραις τὰς ἡμέρας ἔργον πολυχρονίου κατασκευῆς, καὶ κάλλος ἀνέκφραστον ἐξηφάνισεν. Neque tamen tota conflagravit eo incendio Magna Ecclesia, sed præsertim ea pars quæ Bema complectitur. Cedrenus: ἐν δὲ τῇ ἐξορίᾳ αὐτοῦ τῆς Ἐκκλησίας ναὸς τῆς πόλεως ἐνέπρησεν, ὡς δέ τινες φασὶν, ὅτι πῦρ ἐξελθὸν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου πάντα κατέκαυσε. Id omnino prodit Gentius Alexandrinus in vita Chrysostomi apud Photium, scribens eam potissimum partem incendio absumptam, quæ circa Ambonem erat: καὶ τὸ πῦρ ἀναφθὲν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἄμβωνος πολλὰ τῶν πέριξ κατενεμήσατο. Addit Anonymus Combefisii τὸν σκευοφυλάκιον τῆς Ἐκκλησίας pariter conflagrasse: sed errat, cum id sub Theodosio M. an. 6. cum Secunda Synodus habita est Constantinopoli, & cedente Gregorio Nectarius substitutus est Patriarcha, accidisse subdit. Denique Magna Ecclesia rursum conflagravit Honorio imperatore, Aetio. III. & Symmacho Coss. ut auctor est Marcellinus Comes: *Templum Regiæ Urbis igne crematum*: cujus quidem incendii meminit ipse Honorius in Rescripto, quod extat post Epistolam 31. Innocentii PP. Restaurata postmodum a Theodosio Juniore, dedicata est ab Attico Patr. CP. an. 7. ejusdem Theodosii, Indict. 13. Honorio X. & Theodosio VI. Coss. Chronicon Alexandr. τῷ αὐτῷ ἔτει ἐπετελέσθη τὰ ἐγκαίνια τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως μηνὶ Γορπιαίῳ πρὸ ς΄. εἰδῶν Ὀκτωβρίων, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, &c. Stetit porro Magna Ecclesia usque ad an. 530. quo in seditione, quam Victoriatorum vocant, maxima Urbis pars incendio consumpta est: atque inter alia ædificia, quæ eo deleta sunt, Magna Ecclesia cum stupendis & admirandis columnis, quas usque ad 437. fuisse, nescio an vere, scribit Codinus, igne consumpta procubuit, an. 5. Justiniani, indict. 10. post Coss. Lampadii & Orestis An. 2. mensis Januarii 15. ut est in Chronico Alexandr. unaque cum ea, illius tabularia & privilegiorum chartas ac redituum inventaria periisse præterea auctor est Cedrenus. Quærit Gyllius lib. 2. Descript. CP. cap. 3. quo loco fuerit Magna Ecclesia Constantiniana, quo postea Ædem Sophianam extruxit Justinianus. Dubitandi occasionem movet Auctor Descriptionis Urbis, qui in 2. regione Ecclesiam Magnam, & Ecclesiam Antiquam, Augustæum vero forum, quod Ædis Sophianæ propylæum quodammodo fuit, in 4. Regione statuit. Verum his reponit Gyllius, Zonaram & alios tradere Justinianum Ædem multo majorem a fundamentis excitasse, & domos proximas emisse ad eam augendam, ut & Augustæum forum, licet diversis in Regionibus ponantur. Censet denique Templum Antiquum, quod hodie intra Regium septum includitur, & Parvam Sophiam vocant, eam esse Ecclesiam, quam Urbis Descriptio Antiquam appellat, & nonnulli e Constantinopolitanis Græcis esse Ædem S. Irenes, quam Constantinus juxta Sophianam excitarat, persuasum habent.

IV. Absumpta igitur in seditione Victoriatorum Majore Ecclesia Constantiniana, seu Constantiana, Justinianus Imp. composita civitate, & punitis seditionis auctoribus, novam & longe ampliorem cœpit eodem anno exædificare. Marcellinus Comes: *Ecclesia tunc incensa mox cœpit ab eodem Augusto renovari*. Agathias lib. 5. τοῦτον δὲ πρότερον ἐμπρησθέντα ὑπὸ τοῦ δήμου, σφόδρα περιφανῶς καὶ θαυμασίως ἤδη ἐκ βάθρων αὐτῶν καὶ κρηπίδων ἀνεδομήσατο, μεγέθους τε ὑπερβολῇ, καὶ σχήματος ἀρετῇ, καὶ ποικιλίᾳ μετάλλων ἐπισημότατον. Paulus Warnefridus lib. 1. de Gest. Langob. cap. 25. de Justiniano: *Extruxit quoque idem Princeps intra Urbem Constantinopolim Christo Domino, qui est sapientia Dei, Templum, quod Græco vocabulo Ἁγίαν Σοφίαν, id est Sanctam Sapientiam nominant: cujus opus adeo cuncta ædificia excellit, ut in totis terrarum spatiis huic simile non possit inveniri*. Nec absimilia habet Manuel Chrysoloras de Ædis elegantia: οἶμαι καὶ αὐδῶν ἐκ χειρῶν τοιοῦτον ἔργον παρ' ἀνθρώποις ὁμοίως, οὐδ' ἐγγὺς γενέσθαι. Cedrenus diem cœpti operis 23. Februarii fuisse observat: ἐν δὲ τῷ ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου, Ἰουστινιανὸς ια΄ τὸ κγ΄ τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς, ἅμα πρωΐᾳ τῆς ἡμέρας, τὴν τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας οἰκοδομὴν ἤρξατο ποιεῖν Ἰουστινιανός. Sed in hoc Cedreni loco manifestum esse mendum tam in anno mundi, quam in Indictione, satis superque probavimus in Notis ad Bondelmontium pag. 185. ubi etiam ostendimus confectum fuisse totum Ædis Sophianæ opus intra quinque annos, menses 11. dies 10. ut habent Theophanes & idem Cedrenus. Quippe conflagravit Magna Ecclesia primo seditionis die, quæ in quintum usque protracta est, a quo ad dedicationem, quæ facta est 27. Decembris anno Chr. 537. post Consulatum Belisarii II. Justiniani XI. Ind. 15. intersunt tot anni & dies, quot a Theophane & Cedreno computantur. Unde evidenter patet prorsus hallucinari Græculos & Scriptores aliquot inferioris ævi, qui Templum Sophianum intra 17. annos confectum tradidere, uti eo pariter loco docuimus.

V. Encænia porro S. Sophiæ eo quo diximus die celebrata scribit Marcellinus Comes ad eumdem annum: *Ecclesia major Constantinopoli ab Imperatore Justiniano singulariter in mundo constructa dedicatur die 6. Kl. Januarias*. Theophanes: τούτῳ τῷ ἔτει μηνὶ Δεκεμβρίῳ κζ΄ ἰνδικτιῶνος πρώτης γέγονε τὰ πρότερα ἐγκαίνια τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας· καὶ ἐξῆλθεν ἡ λιτανεία τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, καθημένου Μηνᾶ τοῦ Πατριάρχου ἐν τῷ βασιλικῷ ὀχήματι, καὶ τοῦ βασιλέως συνοδεύοντος τῷ λαῷ. Ex quibus emendandus videtur Codinus, qui peractum opus 22. ejusdem mensis refert, nisi inter confectum Templum, & illius Encænia interfuisse quatuor dies voluerit. Dedicationis apparatum & celebritatem pluribus commemorant idem Codinus & Anonymus, qui tradunt Justinianum solemni pompa a Palatio per Augustæum una cum Patriarcha in Ecclesiam a se extructam pervenisse, atque in hæc verba prorupisse, νενίκηκά σε Σολομών.

VI. At cum non multo post confectum opus Ædis Sophianæ Trulla concidisset, facta rursum nova Encænia. Concidit autem pars Orientalis Trullæ ea continuis terræ motibus perrupta anno 32. Justiniani, unaque & sacram Mensam, & Ciborium, & Ambonem contrivit. Sed cum eam statim de novo instaurasset Justinianus, Trullamque longe quam antea editiorem eduxisset, Ædem iterum ab Eutychio Patriarcha dedicari curavit, & ut ait

Magna Ecclesia Justiniana.

pag. 528.

Prima Encænia.

Secunda Encænia.

Zonaras, ἐξ καθαιρεθέντα παρὰ Εὐτυχίου τοῦ Πατριάρχου τὸ δεύτερον. Facta autem ista Encænia anno post Trullæ casum quinto: eo enim referendi versus Pauli Silentiarii 1. Part. versu 37.

Δοιοὶ δὲ τετραέτηρες ἀποξύσαντες ἐνιαυτοὺς,
Μέλλουσι ἀμφιμενεῖ ὑπὸ χείλεσι ἀποδέξαι ὕμνων.

Diem & annum distinctius annotat Chronicon Alexandrinum, Justiniani scilicet an. 36. Indict. 12. Decembr. 24. τούτῳ τῷ ἔτει λς΄. τοῦ Ιουστινιανοῦ Βασιλέως μόνου Αὐγούστου, κατὰ Ῥωμαίους Δεκεμβρίῳ, κδ΄ ἡμέρᾳ πρὸ τῆς ἰβ΄ ἰνδικτιῶνος, ὁ τῶν ἐγκαινίων τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας ΚΠ. τὸ δεύτερον ἐπετελέσθη ἑορτῇ. Die etiam, qui Christi Natalitia præcedit, celebrata ea Encænia innuit idem Silentiarius 1. Part. v. 196.

Edit. Paris. pag. 529.

Ἐπρεπεν ἐξείης μετὰ θέσκελον ἦμαρ ἑκάστῳ
Ζωοτόκου Χριστοῖο γενέθλιον ἦμαρ ἱκέσθαι.

Ex quibus emendandus Codex Theophanis editus, qui 20. Decembris die peracta Encænia habet. Horum vero ceremoniam sic describit idem Theophanes: ἐδόκει τότε τὰ δεύτερα ἐγκαίνια γίγνεσθαι εἰς τὸν ἅγιον Πλάτωνα, καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν ὁ Πατριάρχης ΚΠ. Εὐτύχιος μετὰ τῆς λιτῆς, συμπαρόντος ἐξ καὶ Βασιλέως, καθεζόμενος ἐν τῷ ἀχήματι, καὶ φορῶν τὸ Ἀποστολικὸν χρίσμα, ἐξ κρατῶν τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, πάντων τῶν λαῶν ψαλλόντων τὸ, Ἄρατε πύλας, Ἄρχοντες, ὑμῶν. Jam vero quod addit Anonymus, seu Codinus, Encæniorum celebritatem ad ipsa usque Theophaniorum festa productam, siquidem de secundis Encæniis egit, id videtur pariter dixisse Silentiarius in Proœmio vers. 74.

Ἐπεὶ γὰρ ἦγες τὴν ἑορτὴν, ὡς ἔδει,
Ἅπας ὁ δῆμος, ἅλις ὁ γερουσία,
Οἱ τὸν μετ' ὀργῆς ζηλοῦντες ἀσφαλῆ βίον,
Τὰς τῆς ἑορτῆς ἡμέρας ἐπεξάγειν
Ἤτουν· παρεῖχες· ἐξέδραμεν, ὥσπερ πάλαι,
Πάλιν παρεῖχες· τοῦτο δὲ δρῶν πολλάκις,
Ἐπεξέτεινας τὴν ἑορτὴν πλείοσιν.

Architecti. VII. Tam elegantis stupendique Templi Architecti memorantur potissimum duo, inter tot, quos ex universo pene orbe coegerat Justinianus, Anthemius scilicet Trallianus, & Isidorus Milesius, uterque artis mechanicæ peritissimus. De Anthemio, sic Paulus Silentiarius 1. part. vers. 114.

—— ἐπιδέμενος δὲ τείχεα
Καὶ νόον Ἀνθεμίοιο πανεπιστήμονα φαμένοι βουλῇ·
Κεῖνος ἀνὴρ τὰ πρῶτα θεμείλια πήξατο νηοῦ,
Εἰλαπιναστὰς βουλῇσιν ὑποδμηθέντα Βασιλῆος.

Cui succinit Procopius lib. 1. de Ædif. cap. 1. τοὺς τεχνίτας ἐκ πάσης γῆς ἤγειρεν ἅπαντας· Ἀνθέμιος δὲ Τραλλιανὸς ἐπὶ σοφίᾳ τῇ καλουμένῃ μηχανικῇ λογιώτατος, οὐ τῶν κατ' αὐτὸν μόνον ἁπάντων, ἀλλὰ καὶ τῶν αὐτοῦ προγεγενημένων πολλῷ, τῇ Βασιλέως ἐπῃρέτει σπουδῇ, τοῖς τεκταινομένοις τὰ ἔργα ῥυθμίζων, τῶν τε γενησομένων προϋπογράφων ἰνδάλματα. De Anthemio etiam pluribus agit Agathias lib. 5. & ut non modo in Æde condenda præcipuus habitus sit, sed & ut in arte, quam Mechanicam vocant, excellaerit; ita ut & terræ motus naturales, & fulgura ipsa arte imitaretur. Unde forte eidem Silentiario par. 2. vers. 235. Ἀνθέμιος πολυμήχανος dicitur. Neque alius est ab eo, qui a Codino μαίστωρ μηχανικὸς appellatur. De Isidoro vero, idem Procopius sic ait: καὶ μηχανοποιὸς τις αὐτῷ ἕτερος, Ἰσίδωρος ὄνομα, Μιλήσιος τὸ γένος, ἔμφρων τε ἄλλως, καὶ πρέπων Ἰουστινιανῷ ὑπουργεῖν Βασιλεῖ. Et Paulus Silentiarius part. 2. vers. 136.

—— Ἠδὲ σὺν αὐτῷ
Πάνσοφος Ἰσίδωρος ἔχων νόον, &c.

Utriusque præterea meminit idem Procopius lib. 2. de Ædif. cap. 3. ut Codinus cujusdam Ignatii, inter tot magistros Architectos, quibus usus est Justinianus in condenda Æde, quos centenarium explesse numerum idem tradit, de quo multa nugatur.

Impensa. VIII. In ea autem ædificanda, nulla sumptuum habita ratione, ἀφροντιστήσας χρημάτων ἁπάντων, inquit Procopius, tantam pecuniarum vim expendit, ut cum iis demum egeret, tributis & vectigalibus subditos non vexarit modo, sed stipendia etiam Professoribus publicis constituta Præfecti Urbis monitu, sustulerit, ut auctor est Zonaras: ex quo, τῶν ἐν ταῖς πόλεσι διδασκαλείων ἐσχολακότων, ignorantia & rusticitas in iis successerit. Nescio an is quem Ἔπαρχον vocat hoc loco Zonaras, sit ille Strategius, qui Codino & Anonymo ἄναξ τῶν Βασιλικῶν χρημάτων, & Justiniani frater adoptivus, ἀδελφοποιητος, fuisse, & templi impensas fecisse dicitur. In illius porro, atriorumque ac ædium circumjacentium structuram, præter sacra vasa ac reliquos ornatus, & quæ ex universo orbe liberaliter erogata sunt, expensas octoges centenas, seu ut habent aliæ editiones, ter millies bisque centies centenas libras, iidem tradunt. pag. 530.

IX. Ædis parietes & cameræ coctis lateribus constructi sunt, inquit Gyllius. Ita etiam Paulus Sylentiarius part. 2. vers. 58. Materia. Lateres.

Μέσσα μὲν ἄν .... ὅσα πήλινα ἄστυγα τεῦχε,
Ὀπταλέαις πλίνθοισιν ἀμφιμετα δωματα τεῖχη.

Idem vers. 97.

—— Ὀπως δ' ὑπὲρ τοῖο μέχρι
Ἀέρος ἀντέχουσα ὑποδρόμοιο ἰδέσθαι,
Πλίνθοις ὀπταλέοις τε ἀντιπτὰ περιδέδηκε,

Et Agathias lib. 5. ὀροφὰ δὲ αὐτὸν (ναὸν) ἐκ πλίνθου ὀπτῆς καὶ τιτάνου, τοιχῶν ἐξ αἰθέρα πανδήμι. Parietum interior pars, subdit idem Gyllius, crustis marmoreis vestita excellentibus, & varius fulgurat, & permiscet cum summas naturæ vires, tum mentes spectantium.

X. Columnis præterea marmoreis ingentibus, ac mole sua stupendis, aliisque minoris altitudinis ac molis ubique sustentatur ac exornatur, tam eleganti & grata colorum varietate, ut Procopius in hæc verba prorumpat: τίς τῶν κιόνων καὶ λίθων ἐξηγήσαιτο τὸν κόσμον, οἷς τὸ ἱερὸν καλλωπίζεται; λειμῶνί τις ἂν ἐντετυχηκέναι δόξειεν ὡραίῳ τὸ ἄνθος· θαυμάσειε γὰρ ἂν εἰκότως τῶν μὲν τὸ ἁλουργὸν, τῶν δὲ χλοάζον· καὶ οἷς τὸ φοινικοῦν ἐπανθεῖ, καὶ ὧν τὸ λευκὸν ἀπαστράπτει· ἔτι μὲν τοῖς οὖν ταῖς ἐναντιωτάταις ποικίλλει χροιαῖς, ὥσπερ τις ζωγράφος, ἡ φύσις. Marmora. Illam etiam marmorum varietatem pluribus, variisque in locis commendat Paulus Silentiarius, & marmorum ipsorum genera ac colores recenset 2. part. vers. 200. & seqq. Imprimis vero Ægyptium, seu Thebaicum purpureum, stellulis interstinctum laudat, part. 1. vers. 246. part. 2. vers. 208. de quo præter Plinium lib. 36. cap. 7. & 8. Statius in Epithalam. Stellæ & Violantillæ:

—— Rupesque virent, queis purpura sæpe
Oribus, & Tyrii moderator livet aheni.

Et in Balneo Etrusci.

Sola nitet flavis Nomadum decisa metallis
Purpura.

Marmor istud Ægyptium Romanum vocant Scriptores ejusce ævi, ut ex Cedreno in Constantino M. & Porphyrogenneta in Basilio N. 55. & Scriptoribus de Templo S. Sophiæ statim initio colligere est. Phrygium, colore variegatum, ac roseum albo cæruleo permixtum referens recenset part. 2. vers. 205. de quo idem Statius, ut & de Libyco, in Epithalam. Stellæ & Violantillæ:

Hic Libyus Phrygiusque silex.

Et in Balneo Etrusci:

—— Sola cavo Phrygiæ quam Synados antro
Ipse cruentavit maculis lucentibus Attis.

Laconicum virens, vers. 211. cujus etiam meminit Procopius lib. 1. de Ædif. cap. 10. & idem Statius:

—— Hic dura Laconum
Saxa virent.

Carium, obliquis ex sanguineo-alboque livido semitulis distinctum, vers. 13. Lydium, virenti pallidoque colore commixtum, vers. 215. Proconnesium vers. 247. cujus etiam meminit Anonymus sub finem. Lybicum, cærulei simul & crocei coloris, vers. 217. Celticum nigrum, candidis venis interstinctum, vers. 220. Bosporicum album, in extremis oris nigricans, vers. 249. Thessalicum, par. 1. vers. 255. part. 2. vers. 229. 231. Mo[illegible]ssium, part. 2. vers. 132. &c. Ex tot igitur marmoris speciebus, extant infinitæ, quæ Sophianam Ædem fulciunt & adornant. Columnæ, quas inte[illegible] Columnæ.

Edit. Parif. Pag. 531. præfertim commendantur a Scriptoribus octo Porphyreticæ, feu Ægyptiæ, paris altitudinis & molis, quas a muliere vidua, Marcia nomine, Roma tranfmiffas, & a Solis delubro ab Aureliano olim extructo abftractas, auctor eft apud Codinum Plutarchus Juftiniani Protofecretarius. Has ad quatuor Conchas, intra Bematis cancellos, ftare fuo loco oftendemus. Octo præterea prafini feu viridis coloris, ftupendæ pariter magnitudinis, ac eximii decoris, Ephefo a Conftantino Prætore tranfmiffas. cæteras partim Cyzico, partim Troade, vel ex Cycladibus, atque etiam Athenis advectas refert idem Codinus. Thevetus lib. 19. Cofmogr. cap. 1. de Columnis Templi Sophiani: *Le dedans eft beau, & s'y voit grand nombre de colonnes & piliers longs & maffifs, & de pierre de marbre, iafpe, & porphyre, fort bien diaprez, & cecy eft au long du Chœur, qui encore eft debout. Sur chacun de ces piliers on voit une pierre large & grande de marbre gris rouge, ou ferpentin. Quand à l'eftage d'en haut les colonnes y font moindres en proportion, mais plus richement eftoffees.* Dom. de Saligniaco in Itiner. *Elle eft ornée de plufieurs hautes & groffes colonnes bien rares, fçavoir huit de porphyre, feize de ferpentin, & quatre de marbre blanc: & par deffus, d'une belle galerie pavée de marbre tranfparant, & de plufieurs petites colonnes de marbre & de ferpentin.* Atque harum quidem columnarum capitella ærea argento & auro exornantur. Silentiarius part. 1. verf. 252.

—— ἀνὰ δὲ πίζαν
Κίοσιν ἡρμόσαντο καρήατα δαίδαλα χαλκοῦ
Γλήνεσι χρυσείοισι, περιστίλβοντα μιγέντα.

Quos quidem ornatus temporis injuria ac vetuftate confumptos renovavit Romanus Argyrus. Scylit. κατελαμπρύνθη δὲ καὶ τὰ κιονόκρανα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ.

Mufivum. XI. Sed præter hanc marmoris jucundam gratamque varietatem, Mufivo, cujus inventionem Præconnefi incolis tribuit Silentiarius verf. 190. ubique fere exornatur. Cameræ enim, inquit Gyllius, calculis & teffellis vitreis inauratis fulgent, etiam ad oculos barbarorum, in quibus expreffæ variæ cernuntur imagines & figuræ, ita ut tabellarum vicem expleant. Paulus Silentiarius part. 2. verf. 230.

Πᾶν δὲ πολυτμήτοισι σέλας ψηφῖδος ἰάλλει,
Λεπτὰς λεπτοτόμας πελάσας λαΐγγας ὑφαίνων.
Μαρμαρέας ἔγραψε μετὰ πλάκας, ἐς μέσα τοίχου,
Σειδίνεσι δ' ἀκάρποισι χάρις βεβαρηότι κόσμος,
Καὶ πετάλοισι, καὶ φύλλα, &c.

Et quo defcribit loco Porticus Atrium ambientes, verf. 190.

—— πολυτμήτων δὲ μετάλλων
Ἁρμονίη γραφίδεσσιν ἐείκελα· ἐν γὰρ ἐκείνῃ
Τετρατόμους λάιγγας καὶ ὀκτατόμοισι νοήσεις
Ζευγνυμένας μετὰ κόσμον ὁμοῦ φλέβας· ἀγλαΐην δὲ
Ζωοτύπων λαΐγγες ἐμιμήσαντο δεθεῖσαι.

Manuel Chryfoloras: ὁ τοὺς κίονας, ὁ τὰς ψηφῖδας, ὁ τὰς τῶν τοίχων μαρμαρώσεις, ὁ τὴν ὕελον, ὁ τὸν ἐν κύπρῳ χαλκὸν, ὁ τὸν μόλιβδον, ὁ τὸν σίδηρον, ὁ τὴν ἀσβεστον, ὁ τὸν χρυσὸν, ὁ τὴν ὕελον αὖθις τὴν ἐν ταῖς

pag. 532. ψηφῖσιν, ἵνα ἄλλο ἕκαστον μέρος ἀκριβῶς διαιρούμενα καταλέξαι. Mufivi etiam materiam expreffit Anonymus, dum ait Juftinianum, teftudines, tum Ædis, tum Porticuum, ἐξ ὑελίνου χρυσοῦ deauraffe, cujufmodi *Mufivum deauratum* vocat Anaftafius in Gregorio IV. pag. 160. μουσίον χρυσοῦν, Anonymus de locis SS. p. 81. χρυσαυγεῖς ψηφῖδας Sophronius in Encomio SS. Cyri & Joannis. Quale vero fuit cæmentum, quo tota Ædis compages, feu potius lapides aut lateres continentur, & ex quibus conftiterit fpeciebus, defcribit idem Anonymus Combefifianus p. 249. tametfi plerifque in locis, ἡ τίτανος, ἥντινα ἄσβεστον ὀνομάζουσιν, οὐκ ἄσφαλτον, ἀλλὰ μόλιβδος εἰς τόλμα χυθεὶς, καὶ μεταξὺ πανταχόσε χωρήσας, lapides invicem connectat ac conftringat, quod etiam attigit Silentiarius: qui præterea addit Juftinianum in compingenda, vel tegenda Æde, lignis uti neutiquam voluiffe, fed marmoreis longioribus tabulis totam texiffe, verf. 120. & feqq. ne, inquit Agathias, incendiis rurfum pateret, ξύλοις τε αὖθις χρώμενος, ὡς ἂν μὴ εὐκολώτατα πυρπολοῖτο.

XII. Immenfam Ædis Juftinianææ amplitudinem non femel commendant Scriptores, atque inprimis Joannes Cantacuzenus lib. 3. cap. 1. τὸν νεὼν τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ μεγέθει μέγιστον ὄντα τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον ἁπάντων. Et lib. 4. cap. 4. ὁ γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας κάλλει τε καὶ μεγέθει τοὺς ἁπανταχοῦ νικῶν. Manuel Chryfoloras: περὶ γὰρ λόγου ὕψους ἢ μεγέθους ἐξετάσεται τῷ ἐναντίῳ ὕψει, ὁ μεγέθει. Guillelmus de Baldenzeel in Itiner. *Credo quod fub Cælo poftquam mundus creatus eft, non fuit tale ædificium completum, quod huic poterit in nobilitate & magnitudine cæteris comparari.* Sed licet magnitudine & mole fua cæteras totius Orbis Ædes facras excedat, tam apta tamen conftat concinnitate & proportione, ut nec longitudine aut latitudine immodica fit. Procopius: εὖρός τε αὐτοῦ, καὶ μῆκος οὕτως ἐς τὸ ἐπιτήδειον ἀπεντετόρνευται, ὥστε καὶ περιμήκης καὶ ὅλως εὐρεῖα οὐκ ἀπὸ τρόπου εἰρῆσθαι. Sed ita confecta eft, ut non omnino quadrata fit, & longitudo latitudinem paululum excedat; ἐν τετραπλεύρῳ μὲν γὰρ τὸ τέμενος ἐστὶ, ὁ κατὰ πολὺ δὲ φαίνεται ἀπολείχει τοῦ εὖρος τὸ μῆκος, quod de Æde S. Michaelis CP. dixit idem Procopius lib. 1. c. 3. feu potius, quod de Æde Sancti Anthimi fcripfit cap. 6. longitudo tantum fuperet latitudinem, quantum in latere Orientali porrigitur Bema: τοσοῦτον δὲ ἀπολείπει μόνον τοῦ εὔρους τὸ μῆκος, ἐς ὅσον δὴ χῶρον τὸν ἀβέβηλον, ἐν ᾧ τὰ ἄρρητα τελλίσειν δέμας, κατὰ τὴν πλευρὰν, ἣ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον τέτραπται, ξυμβαίνει. Unde colligitur eam fuiffe apud Græcos Templorum formam ac figuram.

XIII. Evagrius lib. 4. cap. 30. illius longitudinem a Concha, ubi incruentum facrificium litatur, ad portam Conchæ adverfam, effe pedum 190. fcribit: ἔστι μὲν δὴ τὸ μῆκος ἐκ τῆς καταντικρὺ θύρας τῆς ἱερᾶς κόγχης, ἔνθα τὴν ἀναίμακτον καλλιεργοῦσι θυσίαν, μέχρις αὐτῆς, ποδῶν ρϟ΄. Ab Evagrio paululum difcrepat Gyllius. *Longitudinem*, inquit ille, *ab Oriente ad Occafum eam ipfe metiri aufus non fum, fed metiendam curavi per hominem Turcum, qui mihi retulit longitudinem Templi effe ducentorum & quadraginta pedum.* Bondelmontius de longitudine Templi agens, ait, *per Ecclefiam effe de angulo ad angulum 120. brachia, quia*, inquit, *defuper rotunda, & in plano quadrangulata recedit.* Quibus verbis innuit longitudinem fe menfum effe, non ab imo Conchæ, fed qua illa Ædi conjungitur. Longitudo.

XIV. Latitudinem a Meridie ad Septentrionem centum & quindecim pedum effe ait idem Evagrius. At Gyllius, ex Turci relatione, ducentorum & tredecim pedum effe fcribit. Latitudo.

XV. Altitudinem vero tantam effe prodit Procopius, ut non modo cætera Urbis ædificia fuperexcellat, fed & ex fupremo Ædis vertice Urbs tota defpiciatur: ἐπῆρται γὰρ εἰς ὕψος οὐράνιον, ὥσπερ καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων οἰκοδομημάτων ἀποσαλεύουσα ἐπινένευκεν. Τ- ... τῇ ἄλλῃ πόλει, κοσμοῦσα μὲν αὐτὴν, ὅτι αὐτῆς ἐστιν, ὡραϊζομένη δὲ, ὅτι αὐτῆς οὖσα καὶ ἐπεμβαίνουσα τοσοῦτον ἀνέχει, ὥστε δὴ ἐνθένδε ἡ πόλις ἐκ περιωπῆς ἀποσκοπεῖται. Porro altitudinem a fumma curvatura arcuum ufque ad pavimentum, centum quadraginta duorum pedum effe ait idem Gyllius; nam de ea filet Evagrius, qui altitudinem tantum a centro Hemifphærii refert, de qua agemus infra. Bondelmontius vero a teftudine Ædis ad pavimentum, altitudinem effe ait 144. brachiorum. Altitudo. pag. 533.

XVI. Totam Ædis ftructuram ambiunt exteriores Porticus columnis marmoreis fuftentatæ, mufivoque opere exornatæ, de quibus nefcio an verba ifta Procopii capienda fint, an vero de interioribus Porticibus: τοῖς δὲ — ταῖς τε περιστυλίοις ὁ νεὼς ἐστι, καὶ ταῖς περιστύλοις αὐλαῖς, αἷς ὁ νεὼς περιβέβληται; Ad Meridiem enim & Septentrionem habuit Porticus exteriores, ut & ad Occidentem, de quibus mox acturi fumus. Nam ad Orientem vix crediderim Porticus exteriores ad Merid. & Sept.

derim extitisse, quidquid dicat Gyllius, qui ait verisimile esse istam cecidisse aliquo terræ motu, ipsiusque in locum excitatam fuisse molem illam, quæ hodie extat lapide quadrato constructa, velut crepido clivosa objecta ad fulciendam partem Ædis Orientalem. Quippe, etsi Ædes sacræ majores Porticibus circumcingi solerent, ad Orientem tamen nullæ excitabantur, forte ob Bematis & Sacrosancti Altaris reverentiam, quod ad partem Templi Orientalem semper erat, ne eo coeuntium tumultu, ac obloquentis plebis garrulitate, sacra facientium Sacerdotum turbaretur attentio. Id enim satis prodit Procopius lib. 1. de Ædif. cap. 8. ubi ait Templum S. Michaelis in Anaplo obique Porticibus exterioribus cingi, præterquam ad Orientem: καὶ τὸν νεὼν περιβάλλουσιν ἐγκύκλιαι αἱ στοαὶ πλὴν τὰ πρὸς ἕω τετραμμένα μόνον. Similia tradit de Æde Deiparæ Hierosolymitanæ lib. 5. cap. 6. αἳ (καὶ) περιβάλλουσι τὸ ἱερὸν ὅλον, πλὴν πρὸς ἕω τετραμμένης πλευρᾶς.

XVII. At ad Occidentem, Templi valvæ, inquit Gyllius, loco vestibuli duas Porticus habent, inferiorem, qua aditur Templum plano pede, superiorem, qua Gynæconitides adiæ adeuntur, ambas tam longas, quam Templum latum, largas viginti octo pedes. Paulus Silentiarius, part. 2. vers. 9 marmore grandi constructas ait:

Μηκεδανὰς δ' ἐπὶ τοῖσι πυλῶν .... αὐλάς,
Δεχνύμενος προσιόντας ὑπ' ἀέρι .... διφρήτρας,
Μῆκος ἔχων, ὅσον εὖρος ἀνάκτορα θεσπέσιος νηοῦ.

De his binis Porticibus Occidentalibus, ita præterea Evagrius: εἰσὶ δὲ πρὸς δυόμενον ἥλιον ἐκ προπυλαίων ἐπέρας οὐ δύο, ἐξ πανταχόθεν ὑπαίθριοι αὐλαί, αἳ κάλλος ἐξησκημέναι. Subdit deinde Gyllius, Porticum superiorem supra Porticum inferiorem sitam esse inter pilas sustinentes quartam partem sphæræ Occidentalem, & fenestras. Nam a parte interiori octo pilis, ab exteriori totidem sustinetur: inter quas fenestræ, tam inferiores quam superiores, illucent, cinctæ columnis quadratis. Inter hanc Porticum & Aulas fœminatum nihil interest, nisi pilæ sustinentes Porticus cameram interiorem: pavimentum etiam Porticus æquale est Aularum pavimento. Quæ quidem superioris Porticus descriptio cum Procopiana quadrat, in qua columnas in hemicycli figuram perinde excitatas observare est: τοῦ δὲ δὴ ἐνὸς κατ' ἀντικρὺ τοῖς κίοσιν ἔχων ἐγήγερται τοῖχος, καὶ αὐτοῦ ἀντερείδει οἷόν τινα, καὶ τὰ αὐτοῦ ἐπίπροσθεν ὁμοιότατα τοῖς δεδηλωμένοις ἐν ἡμικύκλῳ ἕστηκεν. Porticus porro inferior, addit idem Gyllius, duplex est: interior clauditur utrinque muris marmorum jucundissima varietate vestitis: tegitur cameris figuratis ornamento tessellato calculorum inauratorum. Atque ita tribus Porticibus ea ornatur Ædis Sophianæ vestibulum, duabus inferioribus, & una superiori: quo respexit Silentiarius p. 2. vers. 7. dum ait triplices esse Porticus Occidentales:

Edit. Paris. pag. 534.

Ἀλλὰ δύσιν τελέθουσι μέγαν .... χῶ,
Οὐχ ἕνα, τετραχθαδίην γὰρ ἔχει κατὰ τέλσον μακεδνόν.

Sed prima, quæ occurrit ex inferioribus Porticibus, pertinuisse videtur ad Porticus Atrii, de quibus infra, quod τετράστοον fuisse constat: ex quo necesse est harum unam Templi vestibulo affixam fuisse. De Porticuum istarum portis, seu aditibus, sic prosequitur idem Gyllius: *Ex hujus Porticus latere Orientali novem portis patet aditus in Templum: ex latere Occidentali quinque portis cunctis duplicibus patet exitus ex interiori Porticu in exteriorem Porticum, ex qua proditur in aream, ubi perennes saliunt aquæ.* De novem portis, per quas Templum aditur, agetur infra: at eas per quas ab interiori Porticu in exteriorem proditur, attigit etiam Silentiarius 2. part. vers. 22. nec quinque dumtaxat, sed septem recenset, in iis binos illos in Porticum aditus complexus, qui ad Meridiem & ad Septentrionem aperiuntur.

Ἑπτὰ δ' ἀνδρομέας ἱερὰς πυλεῶνας ἀνοίγει,
Λαὸν ἔσω καλέοντας ὁμιλαδόν· ἀλλ' ὁ μὲν αὐτῶν
Ἐκπρόφερεν Νάρθηκος ἐπὶ στενὸν μετώπου
Εἰς νότον, ὃς δὲ βορῆος ἐπὶ πτερόν.

XVIII. Porticus istas Occidentales, quæ elegantis ac magnifici vestibuli vicem præbent Ædi Sophianæ, Νάρθηκος, seu *Ferulæ* nomine ævo suo donatas tradit idem Silentiarius part. 2. vers. 13. Narthex.

Χῶρος δ' ὃς Γραικοῖσι φατίζεται ἀνδράσι Νάρθηξ.

Nec alia appellatione donantur ejusmodi Porticus in Ædium sacrarum vestibulis excitatæ, a Procopio lib. 1. de Ædif. cap. 4. ubi de Templo SS. Sergii, & Bacchi: ἐπὶ δὲ αὐτοῖς μία μὲν ἡ ἐπὶ τῆς προσόδου τοῦ, Ἐπὶ τοῦ Νάρθηκος, τῷ περιμήκης εἶναι, ὀνομαζομένη. & lib. 5. cap. 6. de Templo Deiparæ Hierosolymitano: τοῦ ταῖν ἐκδέχεται ἐνταῦθεν ἑτέρα Ἐπὶ τοῦ Νάρθηκος ὀνομαζομένη, οἶμαι, τῷ μὴ ἀμφιέσθαι, ubi Procopius vocabuli, seu appellationis, rationem insinuat, sicque dictas istiusmodi Porticus ante Templorum vestibula, quod in majorem longitudinem quam latitudinem porrigerentur, atque ita Ferulæ speciem quodammodo referrent, quæ oblongior est quam latior, ut obiter attigimus in Notis ad Alexiadem: quippe τὸ δρομικὸν, inquit Zygomalas, νάρθηξ λέγεται. Unde non omnino hallucinatos illos evidens est, qui Narthecem Ecclesiæ, porticam fuisse scripsere, ut vult Allatius, Goarum innuens; quandoquidem id disertis verbis tradunt Silentiarius & Procopius: quibus favet Codinus in Originib. Lambecianis pag. 45. καὶ τὰ ἔνδον αὐτῆς ἐκεῖσε ὠκοδόμησαν τοὺς ἔμπροσθεν τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ, & Theorianus in legatione, Νάρθηκα, in quo Pœnitentes stabant, ἔξω τῆς ἐκκλησίας statuens, ubi divinas Scripturas, inquit ille, audiebant, quæ scilicet in Æde sacra, aut recitabantur, aut decantabantur: unde ἀκροώμενοι passim in Narthece extra Ecclesiam dicuntur constitisse, apud Gregorium Thaumat. Can. 11. Zonaram ad Can. 1. Concilii Nicæni I. Balsamonem ad Can. 14. ejusdem Concilii: ἐν βασιλικαῖς πύλαις, seu Regiis ac præcipuis Porticibus, vel foribus, apud Alexium Aristenum, quemadmodum nuncupantur ab Anastasio non semel, ut infra indicamus, neque aliam forte ob rationem dixit Silentiarius vers. 13. in Narthece voces sonoras Davidis psalmos concinentium alternis cantibus Sacerdotum (in Nao scilicet) exaudiri, ac aures Dei mulceri:

Ἔνθάδε τις κατὰ νύκτα ἀμείμφτον ἦχος αἰρόμενος
Εὐκέλαδον Χριστοῖο βιαρκέος οὔατα θέλγει.

Ubi per κατὰ νύκτα, videtur innuisse preces vespertinas, de quibus Paulinus Nat. 7. pag. 535.

—— tunc ergo solutis
Cœtibus a Templo Domini, postquam data fessis
Corporibus requies, sumpta dape, cœpimus hymnis
Exultare Deo, & Psalmis producere noctem.

At cur Porticum, quam nude ac simpliciter Νάρθηκα vocat Silentiarius, Ἐπὶ τοῦ Νάρθηκος appellet Procopius, nulla mihi alia suboritur conjectura, quam quod familiarem Byzantinorum civium loquendi morem expresserit, qui quod nude *Narthex* dici debuerat, *ad Narthecem*, vel *in Narthece* efferebant, ἀκροωμένους forte innuentes, qui in eo consistebant, aut qui ad eum relegabantur: quemadmodum posteriores Græci urbem Constantinopolitanam, non πόλιν, sed εἰς πόλιν appellabant, uti alibi observatum est. Neque enim omnino arridet eorum sententia, qui ἐπὶ, pro ἀπὸ, perperam substitutum censent. Quatuor porro in Æde Sophiana Nartheces statuit Codinus: Ἀπὸ τοῦ βήματος μέχρι τῶν τεσσάρων Ναρθήκων, ut & Anonymus: καὶ τῶν τεσσάρων Ναρθήκων κατεχρύσωσε τὰ ὀροφὰ ἐξ ὑελίου χρυσοῦ λαμπροτάτου. Sed jure addubitari potest, an hoc loco quatuor aliquas Porticus exteriores innuerit, binas scilicet ad Occidentem, & duas alias ad Septentrionem & Meridiem. Quod quidem indicare videtur idem Anonymus, scribens Justinianum statuisse, (an vere, alii viderint) ut quisquis pro delictorum modo arceretur a sacris, in his quatuor Narthecibus staret: quo quidem loco Θύρας Nartheces vocat, incomperta mihi ratione, nisi forte quod ad Templi fines

tant. Ad Orientem vero & Occidentem, rurium duas alias columnas Thessalicas, & duas periode ex inclyta Procorneso advectas, * quæ fulcimenti editioris instar, juxta Portas compactæ sunt.

PORTA ORIENTALIS. PORTÆ SEPTENTRIONALES.

Cæterum ad Orientem unica patet Porta: ad Septentrionem vero per duplicem Portam populus Ædem ingreditur.

PORTICUS MERIDIONALIS.

Invenies pariter ad Meridiem longam Porticum Septentrionali omnino similem. Habet vero ille quiddam amplius: * muro enim quodam seclusum locum servat Romanorum Imperatori, ad solemnia & a Deo coronata festa: ubi meus Princeps, solito in throno sedens, sacris libris suum præbet auditum.

IMPERATORIS IN ÆDE SEDES. GYNÆCEUM.

In omnibus porro, tam superne quam inferne, Porticus * fœminarum similes animadvertet quisquis utramque ingredietur. Neque enim illa quæ ad Occidentem assurgit, & supra Narthecem progreditur, duabus aliis similis est.

ATRIUM.

Sed & ad Occidentalem divinæ Ædis pedem, Atrium quatuor porticibus circumdatum licet intueri, * quarum quidem una Nartheci conjungitur, aliæ vero semitis multifidis apertæ sunt.

PHIALA.

In eximio longi Atrii umbilico stat ampla Phiala quædam, ex eleganti jaspide excisa, ubi immurmurans fons, * undas suas gestit in aerem emittere, vi quadam ex æreo fistula resilientem: undas morborum omnium expultrices, cum plebs mense aurata veste induto, in mystico Dei festo, noctu immaculatam aquam vasculis haurit: undas Dei virtutem prædicantes: numquam enim * aquas istas putredo mucorve invasit, quamvis multos annos extra fontem, domi maneant in fictulæ concavis asservatæ.

MUSIVUM.

In lapideo muro dædalea undique coruscant artis opera maritimæ Proconnesi: * hæc enim peperit Proconnesus. Sectorum vero multas in partes lapidum compago penicillorum ductus adæquat. In illa enim tessellis quadrifidis vel octifidis cum venustate simul junctas venas videas. Expressorum vero animalium pulchritudinem imitantur connexi invicem lapilli. * Multa porro hic & illic, ad latera, & ad extremos divini Templi fornices, videas Atria discooperta, seu impluvia: id quippe artificioso ornatu confectum est circa venerandum Templum, ut claris auroræ radiis illuminaretur.

MARMORUM VARIETAS.

* Verum quis sonoris Homeri carminibus plenus, marmorea prata circum validos excelsi Templi muros, & amplum Pavimentum, simul collecta decantabit? Ubi & virentia Carysti terga lapidario dente ferrum sculpsit, & * Phrygiam variegati marmoris cervicem incidit, illam quidem aspectu roseum colorem albo aere permistum referentem, hanc vero purpureo simul ac argenteo flore suaviter coruscantem? Multi vero, qui ingentis Nili naves fluviatiles suo presserunt pondere, fulgentes lapides * Porphyretici, tenuibus astris distincti, fulgens. Hic etiam videas virentem Laconici lapidis nitorem, & marmore diversis spiris fulgurantia; & quæ profunda montis Jassidis, seu Cariæ, parturiit vallis, obliquis ex sanguineo, alboque livido * semitulis distincta: & quæcumque Lydius anfractus pallidum rubenti commistum florem volvens. Quoscumque Libycus sol, aureo demulcens

A Πρὸς δὲ φάος καὶ νύσσαν, πάλιν δύο κίονας ἄλλους
Αἱμονίους, δονάς τε περικλύστου Προκοννήσου,
Στήμονας ὑψιλόφους, πυλέων ἄγχιστα παγέντας.
Ἀλλ' ἐπὶ μὲν φαέθοντα πύλη μία, πρὸς δὲ κελαινῆς
Νυκτὸς ἕδος, διπλῆν ἐπὶ δικλίδα λαὸς ὁδεύει.
Δυσὶς καὶ νοτίην βορεώτιδι πᾶσαν ὁμοίην
Μηκεδανὴν αἴθουσαν. ἔχει δέ τι καὶ πλέον ἥδε.
Τείχει γάρ τινι χῶρον ἀποκρυφθέντα φυλάσσει
Αὐσονίων βασιλῆι, θεοστέπτοις ἐν ἑορταῖς.
Ἔνθα δ' ἐμὸς σκηπτοῦχος ἐφήμενος ἠθάδι θώκῳ,
Μυστιπόλοις βίβλοισιν ἑὴν ἐπέτασσεν ἀκουήν.
Ἶσα δὲ τοῖς ὑπένερθε καὶ ὑψόθι πάντα νοήσεις
B Θηλυτέρων αἴθουσαν, ἐς ἀμφοτέρας τις ἀνελθών.
Ἡ γὰρ ὑπερτέλλουσα πρὸς ἕσπερον, οὐκ ἔτι δοιαῖς
Ἴση ταῖς ἑτέρῃσιν, ὑπὲρ Νάρθηκος ἰοῦσα.
Ἀλλὰ καὶ ἀμβροσίοιο πρὸς ἑσπέριον πόδα νηοῦ.
Τέτρασιν αἰθούσῃσι περίδρομον ὄψεαι αὐλήν,
Ὧν μία μὲν Νάρθηκι συνάπτεται, αἱ γε μὲν ἄλλαι
Πεπταμέναι πλήθουσι πολυσχιδέεσσι κελεύθοις.
Μεσσόθι δ' ἐρίτιμον ἐς ὀμφαλὸν ἵσταται αὐλῆς
Εὐρυτάτη φιάλη τις, ἰασπίδος ἔκτομος ἄκρης,
Ἔνθα ῥόος κελαδεῖν ἀναπάλλεται ἠέρι πέμπειν
Ὁλκὸν ἀναθρώσκοντα βίῃ χαλκήρεος αὐλοῦ,
Ὁλκὸν ὅλων παθέων ἐλατήριον, ὁππότε λαὸς
Μηνὶ χρυσοχίτωνι, Θεοῦ κατὰ μύστιν ἑορτὴν,
C Ἐννυχίοις ἄχραντον ἀφύσσεται ἄγγεσιν ὕδωρ.
Ὁλκὸν ἀπαγγέλλοντα Θεοῦ μένος. οὐ γὰρ ἐκείνοις
Οὔποτε πυθομένοισιν ἐπέχραεν ὕδασιν εὐρώς,
Εἰ καὶ πουλυέτηρον ἐπὶ χρόνον ἔκτοθι πηγῆς
Κάλπιδος ἐν γυάλοισιν ἐελμένα δώμασι μίμνοι.
Λαοτόρον δ' ἀνὰ τοῖχον ἐΰγραφα δαίδαλα τέχνης
Πάντοθεν ἀστράπτουσιν ἁλιστεφέος Προκοννήσου,
Ταύτην γὰρ ἐξελόχευσε. πολυτμήτων δὲ μετάλλων
Ἁρμονίη γραφίδεσσιν ἰσάζεται. ἐν γὰρ ἐκείνῃ
Τετρατόμοις λάεσσι, καὶ ὀκτατόμοισι νοήσεις
Ζευγνυμένας κατὰ κόσμον ὁμοῦ φλέβας. ἀγλαΐην δὲ
Ζῳοτύπων λάϊγγες ἐμιμήσαντο δεθεῖσαι.
Πολλὰς δ' ἔνθα καὶ ἔνθα, περὶ πλευράς τε καὶ ἄκρας
D Ἄντυγας ἀμβροσίοιο κατόψεαι ἔκτοθι νηοῦ
Αὐλὰς ἀσκεπέας. τόδε γὰρ τεχνήμονι κόσμῳ
Ἤνυθε περὶ σεμνὸν ἀνάκτορον, ὄφρα φανείη
Φέγγεσιν ἀγλαΐοισι περίρρυτον ἠριγενείης.
Καὶ τίς ἐριγδούποισι χανὼν στομάτεσσιν Ὁμήρου,
Μαρμαρέους λειμῶνας ἀολλισθέντας ἀείσει
Ἠλιβάτου νηοῖο * κραταιπαγέας περὶ τοίχους, * κατ' αἰπαγέας.
Καὶ πέδον εὐρυθέμειλον; ὅπῃ καὶ χλωρὰ Καρύστου
Νῶτα μεταλλάντηρ χάλυψ ἐχάραξεν ὀδόντι,
Καὶ Φρύγα δαιδαλέοιο διέθρισεν αὐχένα πέτρου,
Τὸν μὲν ἰδεῖν ῥοδόεντα, μεμιγμένον ἠέρι λευκῷ,
Τὸν δ' ἅμα πορφυρέοισι καὶ ἀργυφέοισιν ἀώτοις,
Ἁβρὸν ἀπαστράπτοντα. πολὺς δ' * ἀπόχει Νείλῳ * al. ὑψιλαῖ.
E Φορτίδα πιλήσας ποταμητίδα λᾶας ἀείρων
Πορφυρέος, λεπτοῖσι πεπαρμένος ἀστράσι λάμπει.
Καὶ χλοερὸν λάϊγγος ἴδοις ἀμάρυγμα Λακαίνης,
Μάρμαρά τε στράπτοντα πολυπλάγκτοισιν ἑλιγμοῖς,
Ὅσσα φάραγξ βαθύκολπος Ἰασσίδος εὗρε κολώνης,
Αἱμαλέῳ λευκῷ τε πελιδνωθέντι κελεύθους
Λοξοτενεῖς φαίνουσα, καὶ ὁππόσα Λύδιος ἀγκὼν
Ὠχρὸν ἐρευθιόωντι μεμιγμένον ἄνθος ἑλίσσων.
Ὅσσα Λίβυς φαέθων, χρυσέῳ σελαγίσματι θάλπων,

* Μαυρουσίδος.

Χρυσοφαῆ προχέοντα λίθων ἀμαρύγματα τεύχει
Ἀμφὶ βαθυκρήμνοιο ῥάχιν * Μαυρουσίδος ἄκρης.
Ὅσσα τε Κελτὶς ἀνεῖχε βαθυκρύσταλλος ἐρίπνη
Χρωτὶ μέλαν στίλβοντι, πολὺ γλάγος ἀμφιβαλοῦσα
Ἔκχυτον, ᾗ καὶ τύχησιν ἀλώμενον ἔνθα καὶ ἔνθα.
Ὅσσα τ' ὄνυξ ἀνέηκε διαυγάζοντι μετάλλῳ,
Ὠχριόων ἐρίτιμα, καὶ Ἀτρακὶς ὁππόσα λευροῖς
Χθὼν πεδίοις ἐλόχευσε, καὶ οὐχ ὑψαύχενι βήσσῃ
Πῆ μὲν ἅλις χλοάοντα, καὶ οὐ μάλα τῆλε μαράγδου,
Πῆ δὲ βαθυνομένου χλοεροῦ κυανώπιδι μορφῇ.
Ἦν δέ τι καὶ χιόνεσσιν ἀλίγκιον, ἄγχι μελαίνης
Μαρμαρυγῆς, μικτὴ δὲ χάρις συνεγείρετο πέτρῳ.
Πρὶν δὲ πολυτμήτοιο σέλας ψηφῖδος ἱκέσθαι,
Λεπτὰς λαοτόρος παλάμη λάϊγγας ὑφαίνων
Μαρμαρέας, ἔγραψε μετὰ πλάκας ἐς μέσα τοίχων
Σύνδετον ἀκάρποισι κέρας βεβριθὸς ὀπώραις,
Καὶ ταλάρους, καὶ φύλλα. κατ' ἀκρεμόνων δὲ χαράσσει
Ἑζομένην ὄρνιθα. μετ' ἀκροτάτους δὲ κελεύθους,
Κλήμασι χρυσοκόμοισι περίδρομος ἄμπελος ἕρπει,
Δεσμὸν ἑλιξοπόρον σκολιοῖς πλέξασα κορύμβοις.
Ἠρέμα δὲ προνένευκεν, ὅσον καὶ γείτονα πέτρην
Βαιὸν ἐπισκιάειν ἑλικώδεϊ πλέγματι χαίτης
Αἰθούσης. τάδε πάντα καλὸς περινίσσεται οἶκος.
Ἀλλὰ καὶ ὑψιλόφοις ἐπὶ κίοσιν, ἔνδοθι πέζης
Λαϊνέης, προβλῆτος ἕλιξ πολύκαμπτος ἀκάνθης
Ὑγρὰ διερπύζουσ' ἀνελίσσεται, δεσμὸς ἀλήτης,
Χρύσεος, ἱμερόεις, ἀκίδα τρηχεῖαν ἑλίσσων.
Μάρμαρα δ' ὀμφαλόεντα περιστέφει, εἶκε κλαδίσκοις
Πορφυρέοις στίλβοντα, χάριν θελξίφρονα πέτρης.
Πᾶν δὲ πέδον στορέσασα Προκοννήσοιο κολώνη,
Λαυασίως ὑπέθηκε βιαρροῖς νῶτον Ἀνάσσῃ.
Ἠρέμα δὲ φρίσσουσα διέπρεπε Βοσπορὶς αἴγλη
Βαρυκελαινιόωντος ἐπ' ἀργέννοιο μετάλλου.

Χρυσοκολλήτους δὲ τέγος ψηφῖδας ἐέργει,
Ὧν ἄπο μαρμαίρουσα χύδην χρυσόρρυτος ἀκτὶς,
Ἀνδρομέοις ἄτλητος ἐπεσκίρτησε προσώποις.
Φαίη τις Φαέθοντα μεσημβρινὸν εἴαρος ὥρῃ
Εἰσοράαν, ὅτε πᾶσαν ἐπεχρύσωσεν ἐρίπνην.
Καὶ γὰρ ἐμὸς Σκηπτοῦχος, ὅλης χθονὸς εἰς ἓν ἰούσης,
Βάρβαρον, Αὐσόνιόν τε πολύτροπον ὄλβον ἀγείρας,
Λάϊνον οὐκ ἔκρινεν ἐπαρκέα κόσμον ἐέθλοις
Ἀμβροσίου νηοῖο Θεουδέος, φ ἐνὶ πάσης
Ἐλπίδος εὐφροσύνην ὑπεραυχία θήκατο Ῥώμη.
Ἀλλὰ καὶ ἀργυρέοιο χύδην οὐ φείσατο κόσμου.
Ἔνθα δὲ Παγγαίοιο ῥάχις, καὶ Σουνιὰς ἄκρη,
Ἀργυρέας ὤϊξαν ὅλας φλέβας. ἐνθάδε πολλοὶ
Ἡμετέρων θημῶνες ἀνωΐχθησαν Ἀνάκτων.
Καὶ γὰρ ὅσον μεγάλοιο πρὸς ὄρθριον ἄντυγα νηοῦ
Χῶρον ἀναιμάκτοισιν ἀπεκρίναντο θυηλαῖς,
Οὐκ ἐλέφας, οὐ τμῆμα λίθων, ὃ χαλκὸς ὁρίζει,
Ἀλλ' ὅλον ἐθρέγκωσαν ὑπ' ἀργυρέοισι μετάλλοις.
Οὐδὲ μὲν οὐδὲ μόνοις ἐπὶ τείχεσιν, ὁππόσα Μύστην
Ἄνδρα πολυγλώσσοιο διεκρίνωσιν ὁμίλου,
Γυμνὰς ἀργυρέας ἔβαλε πλάκας. ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς
Κίονας ἀργυρέοισιν ὅλους ἐκάλυψε μετάλλοις,
Τηλεβόλοις σελάεσσι λελαμπότας ἑξάκι δοιούς.
Οἷς ἔπι, καλλιπόνοιο χερὸς τεχνήμονι ῥυθμῷ,
Ὀξυτέρους κύκλοιο χάλυψ κοιλήνατο δίσκους.
Ὧν μέσον ἀχράντοιο Θεοῦ δείκηλα * χαράξας,
Λάτορα δυσαμένου βροτέης ἰνδάλματι μορφῆς.

* χαράξαι.

A radio, crocei simul & aurei coloris lapidum fulgores gignit versus Maurausidis montis radices. * Et quodcumque fert mons Celticus crystallis abundans, colore nigricanti marmor, sed lacteis venis passim effusis, nulloque ordine huc & illuc vagantibus, distinctum: quidquid nitenti metallo pretiosum immisit virens Onyx: quodcumque * Atracina terra planis in campis, non vero in excelsis montibus genuit, alibi quidem sub viride, nec a Smaragdi colore longe diversum; alibi autem ad viridis saturi cæruleam formam accedens. Inest & quidpiam nivibus simile, nigro adjunctum fulgori: denique commistus decor in unum coit. * At priusquam in multas partes dissectarum tessellarum splendor B accederet, lapidarius manu sua tenues lapillos marmoreos contexens, veluti in tabellis, mediis in parietibus, descripsit cornu vinculis illigatum, uberi fructuum varietate oneratum, una cum calathis & foliis: avem vero in ramis * sedentem expressit. Post præcleros istos meatus, palmitibus auricomis innixa circumserpit vitis, tortuosum nectens obliquis corymbis vinculum: sensim vero propendet, donec vicinum lapidem volubili fulgentium frondium texta tantisper obumbret.

PICTURÆ EX MUSIVO.

* Hæc vero omnia eximiis Ædibus circumposita sunt. Sed & in sublimibus columnis, intra basim lapideam, spinæ prominentis multiplex circumvolutio C molliter proserpens, vinculum vagabundum, aureum, suave, cuspidem asperam volvens, circumagitur: rotunda vero marmora circumcingit, ramulis utique purpureis splendentia, lapidis suavem decorem. Mons autem Proconnesi totum pavimentum sterneus, beneficæ Imperatrici (urbi) dorsum amanter supposuit. Sed & subfremens renitet Bosporicus splendor * candidi lapidis subnigricantis.

PAVIMENTUM.

Testudo autem auro devinctos lapillos complectitur, a quibus effuse rutilans aurifluus radius in hominum oculos intolerabilis insilit. Dicat quis meridianum verni temporis solem, * cum universos deauravit montes, sese intueri. Meus namque Imperator, toto in unum coeunte orbe, omnimodas D Barbarorum & Latinorum congerens divitias, lapideum ornatum ad immortalis & divini Templi structuram idoneum non censuit, in quo unico * supremam spem suam omnem & lætitiam Roma posuerat: sed & argenteo subministrando abundanter ornamento non pepercit. Hic & Pangæi scopuli, & Sunium promontorium, omnes suas argenteas aperuerunt venas: hic multi Principum nostrorum thesauri aperti sunt. * Nam quidquid loci versus Orientalem Magni Templi fornicem incruentis secreverunt sacrificiis, id non ebur, aut lapidum fragmentum, vel æs dirimit; sed totum argenteis obsepserunt metallis. Neque tamen solis in muris qui viros Sacerdotali dignitate ornatos a E verboso cœtu (seu Cantoribus) * separant, meras argenteas tabellas posuit: sed & ipsas duodecim columnas totas argenteis convestivit metallis, longe jaculantibus radiis coruscantes: supra quas, laboriosæ manus artificiosa proportione, * acutiores circuli orbes ferrum excavavit. In quorum medio immaculati Dei, qui hu-

TESTUDO.

CANCELLI BEMATIS.

IMAGINES CHRISTI.

manæ sine semine formæ figuram induit, imaginem descripsit: alibi alatorum Angelorum colla ac pronas cervices submittentium scalpsit exercitum. * Neque enim potuit Dei gloriam intueri, etiam humano tecti operimento, cum perinde sit Deus, postquam carnem peccatorum redemptricem induit.

PROPHETARUM.

Alibi Dei Præcones ferreus stylus impressit, priores scilicet antequam Deus carnem assumeret, a quorum ore * venturi Christi prodiit oraculum.

APOSTOLORUM.

Sed & neque eorum prætermisit effigies, quibus sagena ars fuit, & piscium rete, quique communibus vitæ relictis officiis, sceleratisque curis, cælestis Regis secuti sunt mandata, * viros capiscantes: ex piscatoria vero arte, eximiam vitæ immortalis sagenam explicarunt.

DEIPARÆ.

Alibi vero ars descripsit Matrem Christi, splendoris æterni vas, cujus quondam venter ventris opificem in sacro aluit sinu.

MONOGRAMMA JUSTINIANI ET THEODORÆ.

* In mediis autem sacri septi tabulis, quæ Sacerdotes circumstant, eosque separant, litteram describit sculptura unicam, sed quæ plura verba complectitur: colligit enim Imperatricis & Imperatoris nomina: æqualem vero orbiculari clypeo figuram mediis in locis sculpsit, * crucem in ea exprimens.

PORTÆ BEMATIS.

Tribus autem portis totum septum Sacerdotibus patet: singulis enim lateribus parvulas portas aperuit manus artificis.

CIBORIUM

At supra incontaminatam Mensam, vastum in aerem immensa turris exurgit: * quadrifidis vero argenteis arcubus incumbens, argenteis perinde columnis attollitur, in quarum vertice argenteos pedes statuit arcus quadruplex. Supra arcus protenditur veluti coni figura, non tamen ei omnino similis. neque enim * in imo teretem rotundæ marginis curvaturam circumvolvit, sed enascitur quædam octo lateribus constans basis, quæ ex latiore ambitu sensim in acutum fastigium se se sursum exporrigit. Octo vero tabulas argenteas expandit; & qua illæ invicem cohærent, longior spina enascitur: hæ trigonis * similes, octijugis semitæ meatus miscent, in unum coeuntes summi apicis signum:

PYXIS.

ubi & Crateris effigiem ars eduxit: incurvata porro Crateris labra, folii speciem formarunt. Medio autem in loco, * fulgentem ex argento Cæli imaginem imposuit.

CÆLUM. CRUX.

Supra Cælum Crux supereminens conspicitur: Propitia sit. At supra arcus, multiplex spinæ circumvolutio circa pedem serpit, versus ultimam coni partem, recta in radios fragranti * frondosæ pyri silvestris fructui similes, quos multifariam superne fulgoribus coruscantes exhibet; reipsa vero emergunt supra basim.

CRATERES CIBORII.

Qua vero parte invicem juncti basis fines connectuntur, ex argento compactos Crateras statuere: in singulis vero Crateribus * candelabra posuere, seu potius adumbrata cereorum simulachra, ornatum tantum, non vero lumen porrigentia. Ubique enim rotundata argenteis fulgent metallis pulchre lævigatis ac politis: ignis autem experte fulgore argenteum radium, non flammam cereus emittit.

SACRA MENSA.

* Columnis porro aureis Sacræ Mensæ ex auro omnino conflata terga sustentantur, aureisque perinde fundamentis incumbit illa, & pretiosorum lapidum fulgore variegatur.

A Πῆ μὲν ἐυπτερύγων στρατὸν ἔξεσεν ἀγγελιάων,
Αὐχενίων ξυνοχῆα κατακλίνοντα τένοντα.
Οὐ γὰρ ἰδεῖν τέτληκε Θεοῦ σέβας, οὐδὲ καλύπτρῃ
Ανδρομέῃ κρυφθέντος, ἐπεὶ Θεός ἐστιν ὁμοίως,
Ενσάμενος καὶ σάρκα λυτήριον ἀμπλακιάων.
Πῆ δὲ Θεοῦ κήρυκας ὀδὰξ ἤσκησε σιδήρου
Τοὺς προτέρους, πρὶν σάρκα λαβεῖν Θεὸν, ὧν ἀπὸ φωνῆς
Εσσομένου Χριστοῖο διέπτατο θέσκελος αὐδή.
Οὐδὲ μὲν οὐδ' αὐτῶν παρέδραμεν εἴδεα, τέχνη
Οἷς κύρτος, νεπόδων τε δίκτυον, εἶτα θαμινὰ
Εργα βίου προλιπόντες, ἀλιτροσύνας τε μερίμνας,
Οὐρανίου Βασιλῆος ἐφωμάρτησαν ἐφετμῇ,
Ανέρας ἀγρώσσοντες· ἀπ' ἰχθυβόλοιό τε τέχνης,
B Ζωῆς ἀθανάτοιο καλὴν τανύσαντο σαγήνην.
Αλλοθι δὲ Χριστοῖο κατέγραφε μητέρα τέχνη,
Φέγγεος ἀενάοιο δοχήϊον, ἧς ποτὲ γαστὴρ
Γαστέρος ἐργατίνην ἁγίοις ἐθρέψατο κόλποις.
Ες δὲ μέσας ἱεροῦ πλάκας ἕρκεος, αἳ περὶ φῶτας
Εὐιέρους τεύχουσι μεταίχμια, γράμμα χαράσσει
Η γλυφὶς ἓν πολύμυθον· ἀολλίζει γὰρ Ανάσσης
Οὔνομα, καὶ Βασιλῆος· ἴσον γε μὲν ὀμφαλοέσσῃ
Ασπίδι μεσσατίαισι τύπον κοιλήνατο χώροις
Σταυρὸν ἀπαγγέλλουσα. διὰ τρισσῶν δὲ θυρέτρων
Ερκος ὅλον μύστῃσιν ἀνοίγεται. ἐν γὰρ ἑκάστῃ
Πλευρῇ βαιὰ θύρετρα διέτμαγεν ἐργοπόνος χείρ.
C Χρυσείης δ' ἐφύπερθε πανακηράτοιο τραπέζης,
Ασπετος εὐρὺ κέλευθον ἐς ἠέρα πύργος ἀνέστη,
Τετραπόροις ἁψῖσιν ὑπ' ἀργυρέῃσι βεβηκώς.
Κίοσι δ' ἀργυρέοισιν ἀείρεται ὧν ἐπὶ κόρσῃς,
Αργυρέους ἵδρυσε πόδας τετράζυγος ἁψίς.
Υψόθι δ' ἁψίδων ἀνατείνεται, οἷά τε κώνῳ
Εἴκελον, ἀλλ' οὐ πάμπαν ὁμοίιον· οὐ γὰρ ἑλίσσει
Νειόθεν εὐκύκλοιο περίτροχον ἄντυγα πέζης.
Αλλά τις ὀκτάπλευρος ἔφυ βάσις, ἐκ δὲ κελεύθου
Εὐρυτέρης κατὰ βαιὸν ἐς ὀξὺ κόρυμβον ἀνέρπει.
Οκτὼ δ' ἀργυρέας τανύει πλάκας· ἁρμονίῃς δὲ
Ζευγνυμένης δολιχὴ ῥάχις ἵσταται· αἱ δὲ τριγώνοις
Εἰδόμεναι, μίσγουσι πόρους ὀκτάζυγος οἴμου,
D Εἰς ἓν ἀγειρομένους κορυφῆς σημάντορας ἄκρης.
Οππόθι καὶ κρητῆρος ὑπέρτερον εἰκόνα τεῦξε.
Χείλεά τε κρητῆρος ὑποκλασθέντα, πετήλων
Εἶδος ἐμορφώσαντο. μέσῳ δ' ἐνεθήκατο χώρῳ
Αργύρεον σίλβοντα πόλου τύπον. ὑψόθι δ' αὐτοῦ
Σταυρὸς ὑπερτέλλων ἀναφαίνεται· ἵλαος εἴη.
Αψίδων δ' ἐφύπερθεν ἕλιξ πολύκαμπτος ἀκάνθης
Πέζαν ἐφερπύζει νεάτης περὶ πυθμένα κώνου, * πίζα δια- πίζα.
Ορθωθεὶς εἰς ἀκτῖνας ἴσας εὐώδεϊ καρπῷ
Ογχνης καλλικόμοιο, διαμπερὲς ὑψόθι φαίνει
Λαμπομένας σελάεσσιν, ὑπερτέλλουσι πέζης.
Οππόθι δ' ἀλλήλοισιν ἀραρότα πείρατα πέζης
Αρμονίην τεύχουσιν, ἐνιδρύσαντο παγέντας
Αργυρέους κρητῆρας. ἐπὶ κρητῆρι δ' ἑκάστῳ
E Πυρσοφόρους στήσαντο, λαμπάδια δ' εἴκελα κηροῦ
Κόσμον ἀπαγγέλλοντα, καὶ οὐ φάος· ἀργυρέοις γὰρ
Πάντοθι τορνωθέντα περιστίλβουσι μετάλλοις
Φαιδρὰ λεαινομένοισιν· ἀπυρσεύτῳ δ' ἀμαρυγῇ
Αργυρέην ἀκτῖνα, καὶ οὐ φλόγα, κηρὸς ἰάλλει.
Κίοσι δὲ χρυσέοις ἱερῆς πάγχρυσα τραπέζης
Νῶτα κατηρείσαντο, καὶ χρυσείων δὲ θεμείλων
Ισταται, ἀφνειῶν δὲ λίθων ποικίλλεται αἴγλῃ.

Πῆ φέρομαι; πῆ μῦθος ἰὼν ἀχάλινος ὁδεύει;
Ἴσχεο πλημύουσα μεμυκότι χείλεϊ φωνή,
Μηδ' ἔτι γυμνώσειας, ἃ μὴ θέμις ὄμμασι λαῶν.
Μυστιπόλοι δ' ὑπὸ χερσὶν ὅσοις τόδε θεσμὰ κελεύει,
Σιδονίης φοίνικι βεβαμμένον ἄνθεϊ κόχλου
Φᾶρος ἐφαπλώσαντες, ἐρέψατε νῶτα τραπέζης·
Τέτρασι δ' ἀργυρέοισιν ἐπὶ πλευρῇσι καλύπτρας
Ὀρθοτενεῖς ἀναπτύξαντες, ἀπείρονι δείξατε δήμῳ
Χρυσὸν ἅλις, καὶ φαιδρὰ σοφῆς δαιδάλματα τέχνης.
Ὧν μία μὲν ποικίλλε σέβας Χριστοῖο προσώπου.
Τοῦτο δὲ καλλιπόνοιο φυτεύσατο χείρεσι τέχνης,
Οὐ γλυφίς, οὐ ῥαφίδων τις ἐλαυνομένη διὰ πέπλων,
Ἀλλὰ μεταλλάσσουσα πολύχροα νήματα πήνη,
Νήματα ποικιλόμορφα, ἃ βάρβαρος ὕφανε μύρμηξ.
Χρυσοφαὴς δ' ἀμάρυγμα βολαῖς ῥοδοπήχεος ἠοῦς
Ἀπλοῒς ἀντέστραψε θεοκράντων ἐπὶ γυίων,
Καὶ Τυρίῃ πορφυρε χιτὼν ἁλιάνθεϊ κόχλῳ,
Δεξιὸν εὐτύκτοις ὑπὸ νήμασιν ὦμον ἐρέπτων.
Κεῖθι γὰρ ἀμπεχόνης μὲν ἀπωλίσθησε καλύπτρη·
Καλὰ δ' ἀνερπύζουσα διὰ πλευρῆς ὑπὲρ ὤμου
Ἀγκέχυται λαιοῖο· γεγύμνωται δὲ καλύπτρης
Πῆχυς καὶ θέναρ ἄκρον· ἔοικε δὲ δάκτυλα τείνειν
Δεξιτερῆς, ἅ τε μῦθον ἀειζώοντα πιφαύσκειν.
Λαιῇ βίβλον ἔχων ζαθέων ἐπιΐστορα μύθων,
Βίβλον ἀπαγγέλλουσαν ὅσα χραισμήτορι βουλῇ
Αὐτὸς ἄναξ ἐτέλεσσεν, ἐπὶ χθονὶ ταρσὸν ἐρείδων.
Πᾶσα διαστράπτει χρυσέη στολίς, ἐν γὰρ ἐκείνῃ
Τρητός, λεπταλέος, περὶ νήματα χρυσὸς ἑλιχθείς,
Σχήμασιν ἢ σωλῆνος ὁμοίϊος, ἤ τινος αὐλοῦ,
Σύσμιος ἱμερόεντος ἐρείδεται ὑψόθι πέπλου,
Ὀξυτέραις ῥαφίδεσσι δεθείς, καὶ νήμασι Σηρῶν.
Ισάμβαι δ' ἑκάτερθε δύω κήρυκε Θεοῖο,
Παῦλος ὅλης σοφίης θεοφθέγγμονος ἔμπλεος ἀνήρ,
Καὶ σθεναρὸς κληδοῦχος ἐπουρανίων πυλεώνων,
Αἰθερίοις δεσμοῖσιν ἐπιχθονίοις τε κελεύων·
Ὃς μὲν ἐλαφρίζει καθαρῆς ἐγκύμονα ῥήτρης
Βίβλον, ὁ δὲ σταυροῖο τύπον χρυσέης ἐπὶ ῥάβδου.
Ἄμφω δὲ στολίδεσσιν ὑπ' ἀργυφέῃσι πυκάζει
Πήνη ποικιλόεργος· ἐπ' ἀμβροσίων δὲ καρήνων
Νηὸς ἐκολπώθη χρύσεος, τελέθεσσον ἐγείρων
Ἀγλαΐην ἀψῖδος· ἐφεδρήσσει δὲ βεβηκὼς
Τέτρασι χρυσείοις ἐπὶ κίοσι· χείλεσι δ' ἄκροις
Χρυσοδέτου πέπλοιο κατάγραφον ἄσπετα τέχνη
Ἔργα πολισσούχων ἱερήϊα παμβασιλήων.
Πῇ μὲν νουσαλέων τις ἀκέστορας ὄψεται οἴκους,
Πῇ δὲ δόμους ἱερούς· ἑτέρωθι δὲ θαύματα λάμπει
Οὐρανίου Χριστοῖο· χάρις δ' ἐπιλείβεται ἔργοις.
Ἐν δ' ἑτέροις πέπλοισι συναπτομένους βασιλῆας,
Ἄλλοθι μὲν παλάμαις Μαρίης θεομήτορος εὕροις,
Ἄλλοθι δὲ Χριστοῖο Θεοῦ χερί· πάντα δὲ πήνης
Νήμασι, χρυσοπόροιο μίτου ποικίλλεται αἴγλῃ.
Πάντα μὲν ἀγλαΐῃ κατασειμένα, πάντα νοήσεις
Ὄμμασι θάμβος ἄγοντα· φαεσφορίην δὲ λιγαίνειν
Ἑσπερίην, οὐ μῦθος ἐπάρκιος, ἦ τάχα φαίης
Ἐννύχιον φαέθοντα καταυγάζειν σέβας οἴκου.
Καὶ γὰρ ἐμῶν πολύμητις ἐπιφροσύνη βασιλήων
Ἀντιπόροις ἑλίκεσσι πολυγνάμπτοισι δεθείσας
Πλεκτὰς χαλκελάτους δολιχὰς ἐτανύσσατο σειρὰς
Λαϊνέης προβλῆτος ἀπ' ἄντυγος, ἧς ἐπὶ νώτῳ
Νηὸς ἀερσικάρηνος ἐρείσατο ταρσὰ καλύπτρης.

* εἰλνάσι.

A Sed quo feror? quove nullis cohibita frænis tendit oratio? Gradum siste, vox temeraria, & labia comprime, neque detegas quæ oculis intueri non licet. Sacerdotes, quorum manibus id per leges concessum est, velum Phœniceo conchæ Sidoniæ flore sinctum expandentes, Mensæ terga contegite: in quatuor vero argenteis lateribus tegminis directe * explicantes, numerosæ plebi ostendite auri copiam, & elegantia exquisitæ artis opera: quorum quidem unum Christi vultus imaginem opere variegato expressit. Illum vero non operosæ artis manibus produxit scalprum, aut acus trans vela immissa, * sed fusus multorum colorum fila subinde immu-B tans, fila diversæ formæ, quæ barbara exaravit formica. Ad roseæ verso auroræ radios, vestis levior, quæ divina membra operit aureo fulgore contra fulgurat, & Tyria tunica ex conchæ marini coloris purpurascit, * dextrum exerens humerum, sub bene textis staminibus. Illic enim vestimenti tegumentum excidit; sed per latus super sinistrum humerum sursum serpens bella diffunditur. Tegmine pariter nudantur cubitus & extrema manus: videtur autem * dextræ digitos protendere, veluti si sermonem immortalem annuntiaret: sinistra li-C brum tenens, sacros sermones narrantem, librum pandentem quæcumque utili consilio Rex ipse (Christus) peregit, dum in terris ageret. Tota fulgurat vestis aurea: in illa quippe, * affabre elaboratum, & in tenuia fila diductum aurum, circum stamina involutum, fistulæ vel tibiæ cujuspiam figuræ simile, supra suave pallium savinctum hæret, acutioribus fibulis, & serico filo alligatum: At utraque parte stant Dei Præcones, * Paulus vir divina omni scientia plenus, & cælestium portarum validus Claviger, cælestibus & terrestribus imperans vinculis. Ille quidem librum Sacram Scripturam continentem, hic vero Crucis figuram tenet aureo D insitam baculo. * Utrumque autem candidis sub vestimentis, tela variegati operis contegit. Supra divina capita, aurei templi figura curvatur, sinuosam excitans arcus pulchritudinem: stat vero aureis quatuor columnis innixa. * In auro seati vestimenti extremis marginibus descripsit ars ingentia & salutaria patronorum Urbis Imperatorum opera. Alibi quidem ægrorum sanatrices domus quis inspiciat, alibi Ædes Sacras, alibi denique fulgent Christi miracula: inest vero operibus gratia. * In aliis autem vestimentis, alibi quidem Deiparæ Mariæ manibus, alibi Christi Dei manu conjunctos Prin-E cipes invenias: omnia denique fusi stamine, aureorumque liciorum splendore variegantur. Omnia quidem splendore tecta, omnia cernes * admirationem oculis inducentia. Vespertinis luminibus describendis par nulla est oratio. Certe dixeris nocturnum solem venerandas Ædes illuminare. Imperatorum enim meorum sagax prudentia, contrariis & oppositis voluminibus * ductiles æreas longasque catenas expandit, a prominenti coronide lapidea, in cujus dorso excel-

VELUM SACRÆ MENSÆ.

S. PAULI ET S. PETRI IMAGINES.

fum Templum ima tecti fundavit. Illæ vero per longam viam defluentes, confertim feruntur ad terram: sed priusquam * sint ad terram allapsæ, iter remetiuntur, & socium chorum conficiunt. Ex catena autem discos argenteos in modum coronæ suspensos, qua extremæ medii Templi partes procurrunt, appendit. Hi vero ab excelsa via proserpentes, * supra humana capita circulatim pendent. Hos quidem vir multiscius totos ferro perforavit, ut confectas ex vitro igne elaborato cuspides exciperent, & vas nocturni luminis supra homines penderet. Neque * in discis unis nocturnum splendet lumen, sed & eodem in circulo majoris etiam Crucis figuram passim perforatam intuebere, disco propinquam, variegatis vero dorsis vas luciferum ferentem. Ita rotundus quidem ex collucentibus luminibus chorus conficitur. * Certe Ursæ, aut Draconis capitia vel cælestis Coronæ, fulgentia astra te intueri propius dicas. Sic igitur per Templum vespertina flamma mire fulgerans circumvolvitur. In medio vero minori secundæ coronæ circulo, ambitum lumina perinde ferentem invenies: * ut versus medium centrum elegans alter ab aere emergens discus lumen emittit: sic nox ubique depellitur. Juxta Porticus, ad columnas, hic & illic lucernas unico instructas lumine, ab invicem disjunctas deinceps suspenderunt: * quæ per totam amplæ Ædis longitudinem procurrunt: unicuique autem argenteum supposuere alveum, lanci omnino similem: cujus in medio, lucentis olei crateres insident. Neque tamen uniusmodi & æqualis procedit omnium ordo: multa enim sursum ac deorsum licet intueri cum decore ac ornatu * suaviter fluctuantia, quæ ex multis implicata nexibus catena in aereis viis gradatim fulgurant. Ita biceps lumen ostendit in dimidii Tauri fronte descripta Hyas. Sed & argenteas naves videas, quæ oneris mercisque loco lumen vehunt: * pensiles autem lucida in aere, veluti in mari fluitant lucernæ. ubi nec Austrum, nec sero occidentem Bootam verentur. In imo vero solo videre est elegantia tigna, bicornis ferri medium transcurrentia, * quorum ad lumen Sacerdotum cohors rectis regulis rubricantibus astricta procedit. Atque alia quidem in solo sunt, ubi venustæ columnæ bases suas posuere: alia vero supra murorum vertices longis procurrunt viis, * ne expertia quidem illa lucis. Et certe frustra neglectæ fuissent ampli fastigii partes imæ. At circa extantes Coronidis lapides, singulares in tereti fornice appendens lucernas, æreis paxillis vir mysteriorum peritus alligavit. Quemadmodum cum quis Regiam suam puellam * cum studio adornans, collo elegans aptat monile, quod ignei lucernulæ auro devinctæ fulgoris instar coruscat: ita meus Imperator in omnibus fornicibus lumina circulis defixa per totam Ædis marginem currentia eduxit. Est præterea super argenteas columnas, supra verticem, * semita angusta, per quam viri cereos deferentes vadunt, plena perinde luminibus, & venustis corymbis refulgens. Illa enim aut montanis piceis, vel teneris cupressis

PHARI ET CORONÆ.

CRUCES, seu SIGNOCHRISTA.

POLYCANDELA.

A Αἱ δὲ κατειβόμεναι περιμήκεες ἔκποθεν οἶμοι
Αθρόαι ἀΐσσουσι καὶ χθόνα· πρὶν δ' ἀφικέσθαι
Ες πέδον, ὑψικέλευθον ἀνεκρούσαντο πορείην,
Καὶ χορὸν ἐκτελέουσιν ὁμόγνιον. ἐκ δέ νυ σειρῆς,
Αργυρέης στεφανηδὸν ἀπ' ἠέρος ἥψατο δίσκους
Εκκρεμέας περὶ πέζαν μέσου τροχόωντα μελάθρου.
Οἱ δὲ καθερπύζοντες ἀφ' ὑψιπόροιο κελεύθου,
Ανδρομέων κυκληδὸν ὑπερτέλλουσι καρήνων.
Τοὺς μὲν ἀνὴρ πολύϊδρις ὅλους ἐτόρησε σιδήρῳ,
Οφρα κεν ἐξ ὑάλοιο πυρικμήτοιο τεθέντας
Οὐελάχας δέξαιντο, καὶ ἐκκρεμὲς ἀνδράσιν εἴη
Φέγγεος ἐννυχίοιο δοχήϊον· οὐδ' ἐπὶ δίσκοις
Μουνώσεις φέγγος ἔλαμπε φιλέννυχον· ἀλλ' ἐπὶ κύκλῳ,
B Καὶ μεγάλου σταυροῖο τύπον πολύωπα νοήσεις,
Γείτονα μὲν δίσκοιο, πολυτρήτοισι δὲ νώτοις
Αγγος ἐλαφρίζοντα σελασφόρον. Εὐστελέων δὲ
Κύκλιος ἐκ φαέων χορὸς ἵσταται. ἦ τάχα φαίης
Εγγύθεν ἀρκτώροιο, δρακοντείων δὲ γενείων,
Οὐρανίου στεφάνοιο, λελαμπότα τείρεα λεύσσειν·
Οὕτω μὲν καὶ νηὸν ἑλίσσεται ἑσπερίη φλὸξ,
Φαιδρὸν ἀπαστράπτουσα· μέσῳ δ' ἐν μείονι κύκλῳ
Δευτερίου στεφάνοιο, σελασφόρον ἄντυγα δήεις.
Μεσσοπαγὴς δ' ἐπὶ κέντρον ἀπ' ἠέρος ἄλλος ἀρύσσας
Δίσκος ἐῢς σελάγιζε· φυγὰς δ' ἀπελαύνεται ὄρφνη.
Εγγύθι δ' αἰθούσης, παρὰ κίονας, ἔνθα καὶ ἔνθα
Μουνοφαῆ λαμπτῆρα διακριδὸν ἄλλον ἀπ' ἄλλου
C Εξείης ἀνέθηκαν· ὅλον δ' ἐπὶ μῆκος ὁδεύει
Τηλεπόρου νηοῖο· κύτος δ' ὑπέθηκαν ἑκάστῳ
Αργύρεον, πλάστιγγι πανείκελον· ᾧ ἐνὶ μέσσῳ
Εὐφαέος κρητῆρες ἐφεδρήσσουσιν ἐλαίου.
Οὐ μὲν ἰσοτονής τις ὅλοις μία πέζα καθέρπει,
Πολλὰ δ' ἄνω, κάτω τε, σὺν ἀγλαΐῃσι νοήσεις
Νεύματα κυμαίνοντα· πολυστρέπτου δ' ἀπὸ σειρῆς
Ηερίαις βαθμηδὸν ἐπαστράπτουσι κελεύθοις.
Οὕτω καὶ δικόρυμβος ὑὰς σελάγισμα φαείνει,
Ημιτόμου ταύροιο καταγραφθεῖσα μετώποις.
Αλλὰ καὶ ἀργυρέας τις ἴδοι νέας. ἐμπορίης δὲ
Φόρτον ἀερτάζουσι φαεσφόρον· ἐκκρεμέες δὲ
Εὐφαέος πλώουσι κατ' ἠέρος ἀντὶ θαλάσσης,
D Οὐδὲ νότον τρομέουσι, καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην.
Ες δὲ βάθρον κρηπῖδος ἐδέθλιον ἁβρὰ νοήσεις
Δούρατα, δικραίροιο μέσον τροχόωντα σιδήρου,
Ων ἔπι νηοπόλοιο φάλαγξ ἐπινείσσεται αἴγλης,
Ιθυπόροις κανόνεσσιν ἐρευθομένοισι δεθεῖσα.
Αλλὰ τὰ μὲν περὶ πέζαν, ὅπη καὶ πυθμένας ἁβροὶ
Κίονες ἱδρύσαντο· τὰ δ' ὑψόθεν αἰσὶ χαρίεσσαν
Τοίχων μηκεδανῇσι παρασχείοντα κελεύθοις,
Ναὶ μὲν οὐδ' ἀσέλαστα· μάτην δ' ἐλέλειπτο χαρίεν
Ταρσὰ βαθυστέρνοιο· περὶ προβλῆσι δὲ πέτρῃ
Αζυγέας ἐδίδηνεν ἐς ἄντυγα λαμπάδας ἅψας,
Χαλκείοις σταλίκεσσιν ἀνὴρ ἐπεδήσατο μύστης.
E Ως δ' ὅτε παρθενικήν τις ἑὴν βασιληΐδα κούρην
Αμφιέπων, χαρίεντα κατ' αὐχένος ὅρμον ἑλίξει,
Χρυσοδέτῳ στράπτοντα πυραυγέϊ λυχνίδος αἴγλῃ,
Οὕτως ἐμὸς σκηπτοῦχος ἐπήραρεν ἄντυγι πάσῃ
Φάεα κυκλοφόρητα, συνέμπορα πάντοθι πέζης.
Εστι καὶ ἀργυρέαις ἐπὶ κίοσιν, ὑψόθι κόρσης,
Στεινὴ πυρσοφόροισιν ἐπίδρομος οἶμος ὁδίταις,
Πλησιφαὴς, φαιδροῖσιν ἀποστίλβουσα κορύμβοις.
Κεῖνα γὰρ ἢ κώνοισιν ὀριτρεφέεσσιν ὁμοῖα

Δέν-

Δένδρεά τις καλέσειεν, ἢ ἀβροκόμοις κυπαρίττοις.
Εἰσὶ μὲν ὀξυκάρηνα, περιξ ἐχάνυσι δὲ κύκλοι
Εὐρυτέροι κατὰ βαιὸν, ἕως ἐπὶ λοίσθιον ἕλικα
Αντυγος, ἣ περὶ πρέμνον ἑλίσσεται· ἔνθεν ἐκείνοις
Ανθος ἀνεβλάστησε πυρισπόρον. ἀντὶ δὲ ῥίζης,
Αργυρέους κρητῆρας ἴδοις ὑπένερθε παγέντας
Δένδρεσι πυρσοκόμοισι. μέσσον γε μὲν ἄλσεος ἀβρῦ,
Αμβροσίου σταυροῖο τύπος, φαεσίμβροτον αἴθει
Φέγγος, εὐγλήνοισι πεπαρμένον ἅμμασιν ἥλων.
Μυρία δ᾽ αἰολόμορφον ἀνάκτορον ἐντὸς ἐέργει
Αλλα πολυγνάμπτοισι μετάρσια φάεα σειραῖς·
Καὶ τὰ μὲν αἰθούσησιν ἀναίθεται, ἄλλα δὲ μέσσῳ,
Αλλα δὲ πρὸς φαέθοντα καὶ ἕσπερον, ἄλλα καρήνοις
Εκχυτον ἀστράπτουσι πυρὸς φλόγα· νὺξ δὲ φαεινὰ
Ημάτιον γελόωσα ῥοδόσφυρός ἐστι καὶ αὐτή.
Καί τις ἀνὴρ στεφάνοιο χοροστασίης τε δοκεύων
Δένδρεα φεγγήεντα, λυπαλγέα θυμὸν ἰαίνει·
Ος δὲ πυρισπείρητον ἐπακτρίδα θέλγεται, ἄλλος
Εἰσορόων λαμπτῆρα μονάμπυκα, σύμβολον ἄλλος
Οὐρανίου Χριστοῖο * νόον λαθικηδέα τέρπει.
Ως δ᾽ ὅταν αἰθρίοιο δι᾽ ἠέρος ἄνδρες ὁδῖται
Ασέρας ἄλλοθεν ἄλλον ἀναθρώσκοντας ἰδόντες,
Ος μὲν ἀποσκοπίει γλυκὺν Εσπερον, ὃς δ᾽ ἐπὶ Ταύρῳ
Θυμὸν ἀποπλάζει, γάνυται δέ τις ἀμφὶ Βοώτην,
Αλλος ἐπ᾽ Ὠρίωνα, καὶ ἄβροχον ὁλκὸν Αμάξης
Ομμα φέρει, πολλοῖς δὲ πεπασμένος ἄστρασιν αἰθὴρ
Ατραπιτοὺς ὤϊξεν, ἔπεισε δὲ νύκτα γελάσσαι.
Οὕτω καλλιχόροιο κατ᾽ ἐνδόμυχα θέλγεται οἴκου
Αγλαΐης ἀκτῖνι φαεσφόρου, ἀλλ . . . . . .
Πᾶς μὲν εὐφροσύνας ἀνάπτ . . . .
Ψυχαίην ἐλάσασα μελαγχρήδεμνον ὁμίχλην.
Πάντας ἐπαυγάζει σέλας ἱερόν· εἶτε καὶ αὐτὸς
Ναυτίλος αὐχένεσσι θαλασσοπόροισι κελεύων,
Εἴτε λιπὼν ἄξεινα μεμηνότος οἴδματα Πόντου,
Πλαγκτὰς ἀντιπόρων σκοπιῶν ἀγκῶνας ἑλίσσει
Εννύχιον μετὰ τάρβος ἔχων γναμπτῆσι κελεύθοις,
Εἴτε μετ᾽ Αἰγαίωνα παρ᾽ Ελλησπόντιον ὕδωρ
Νῆα κατιθύνησι ῥοώδεος ἀντία δίνης,
Δεχνύμενος προτόνοισι Λιβυστίδος ὄγκον ἀέλλης·
Οὐκ Ελίκην, οὐχ ἡδὺ φάος Κυνοσουρίδος Αρκτου
Εἰσορόων, οἴηκι φερέσβιον ὁλκάδα πάλλει,
Αλλὰ τεοῦ νηοῖο θεουδέα λαμπάδα λεύσσων,
Φορτίδος εὐτόλμοιο προηγέτιν, οὐχ ὑπὸ μούνοις
Φέγγεσιν ἐννυχίοισι· τὰ γὰρ καὶ Πρωτέος ἀκταὶ
Εν Φαρίῃ τεύχουσι Λιβυστίδος ἐς πόδα γαίης·
Αλλὰ καὶ εὐδαίμοσι Θεοῦ ζώοντος ἀρωγαῖς.
Μίμνεο μοι, ὦ Σκηπτοῦχε, πολυχρονίως ἐπὶ κύκλους
Ες φάος ἑσπέριόν τε καὶ ὄρθριον· εἰς σὲ γὰρ ἠὼς
Αμπαύειν πολύυμνε, καὶ ἕσπερος οἶδε μερίμνας.
Σοὶ λιμένες γλαυκῶπιν ἀποκρίνουσι γαλήνην
Πᾶσαν ἐς ἀγχιάλοιο πόλιν χθονός· ἐκχυμένα δὲ
Κύματα περιστέλλοντες ὑπ᾽ εὐκόλποισιν ἀγοστοῖς
Νηρέος, ἀφρηέσσαν ὑποσσαίνουσιν ὁμοκλήν·
Καὶ ποταμῶν ὑπέειξε ῥόῳ βρυχώμενον ὕδωρ,
Οὐκ ἔτι δ᾽ ἁρπακτῆρα μαίνεται ὁλκὸν ὁδίταις·
Τὸν πρὶν ἀνικήτοισιν ἀγανορέοντα ῥεέθροις
Μύγδονα Σαγγάριόν τις ἰδὼν Βιθυνίτιδι γαίῃ,
Νῶτα λιθοτμήτοιο ῥιζωθέντα γεφύρας,
Κρήγυον ἡμετέρων ἐπέων οὐ ῥυθμὸν ἐλέγξει.
Ταῦτά σοι, ὀλβιόμοιρε, μάκαρ, δηναιὸν ἀέξει

Marginal note: * νῦν λαμ- διι.

A similes arbores quispiam appellaverit. In acutum quippe verticem desinunt: circumcurrunt vero circuli sensim effecti * latiores, donec ad ultimam veniat ambitum, qui circa stipitem volvitur, unde flos emergit ignem ubique spargens. At loco radicis, argenteos crateras videre est, arboribus lumina ferentibus suppositos. In venustæ istius silvæ medio, * immortalis Crucis figura, ferens lucem mortalibus jubar accendit, venustis distinctum clavorum nodis. Infinita porro aliæ diversis exornatum modis Templum intus lumina complectitur, in sublimi nexilibus catenis suspensa: quorum quidem alia in Porticibus accensa lucem præ-
B bent, alia in media Æde, * alia ad Orientem & Occidentem, aliæ denique in Verticibus ignis flammam effundunt: prorsus ut nox lucida, diei instar ridens, ipsa quoque rosea sit. Alius quidem ardentes coronæ ac choreæ istius arbores intuens, mœrentem animum exhilarat. * Alius autem igne inspersum Rete inspiciens, demulcetur. Alius unico fulgens lumine candelabrum, alius cælestis Christi signum intuens, mentem oblectat. Quemadmodum cum innubi aere exilientes stellas aliunde aliam, viatores intuentur; * alius quidem suavem Vesperum respicit, alius versus Taurum animo
C vagatur, quidam Boote oblectatur, alius ad Orionem, & siccam Currus semitam oculos expandit, multis vero inspersum astris cælum vias aperuit, & noctem ridere suasit: * sic intra eximiæ Ædis domicilia, collucentium ubique luminum radiis omnes non modo demulcentur, sed & eorum aspectu, depulsa mentis nebula, lætitia replentur. Omnibus sacrum affulget lumen: quandoquidem & nauta ipse,* qui gubernaculis in mari imperat, sive furiosis relictis irati Ponti fluctibus, vagabundos invicem concurrentium scopulorum anfractus, inter nocturnos tremores, per flexuosas vias circumflectit; sive emenso Ægeo mari, in Hellespontiacum * navem dirigit contra fluentes verti-
D ces, Libycæ procellæ tumorem rudentibus excipiens; non Elicen, non suave Cynosuræ lumen intuens, salutiferam suam navem clavo impellit, sed divinam Templi tui respiciens lucem, * audacis onerariæ ducem, non nocturnis dumtaxat luminibus (hoc enim faciunt & Protei littora in Pharo, ad extremos Libycæ terræ fines, sed & benefica Dei vivi ope.

Vive, o Imperator, ad multos annos, * & lucem Occidenti pariter Orientique affunde; in te quippe curas suas deponere novit Aurora & Vesper, o laudate Princeps. Tibi cæruleam in omnibus maritimæ terræ urbibus portus serenitatem reservant, & effusi maris fluctus sinuosis sub anfractibus com-
E primentes, * spumantem illius mitigant fragorem. Cessere etiam aquæ fluminum, fluctibus suis mugientes: nec amplius capaces cursus viatoribus inficiunt. Quisquis enim videt Sangarium Mygdonium in Bithyniæ finibus, invictis prius insolescentem fluentis, * lapideo ponte nunc revinctum, assentationis nostrorum carminum numeros non arguet. Hæc tibi, o Fortunate & Beate Princeps, longævas vita-

RETE.

Petras Cyaneas & symplegadas intelligit, de quibus Gyllius l. 2. de Bosporo Thracio. cap. 24

De Ponte Sangario imposito, V. Procop. l. 5. de Æd. c. 3 Theoph. p. 198. Agathiam

Καὶ γὰρ ἀπ' ὠδίνων σε σαοφροσύνη τε καὶ αἰδὼς
Ἐλπίδος οὐρανίης ἱεραῖς ξυνώσε πορείαις.
Λιτὰ δέ σοι καὶ δόρπα, καὶ ἐμφρόνιστα μενοινή,
Λιτὰ δέ σοι βλεφάρων ἀμαρύγματα, λιτὰ δὲ ταρσῶν
Ἴχνια σῶν, καὶ λιτὸν ἔπος σέο χείλεα πάλλει.
Οὐ μὲν ἐπισκυνίοιο κατηφιόωσαν ὁμίχλην
Ἀμφιέπεις, Χριστῷ δὲ γεγηθότα θυμὸν ἀέξεις,
Ἤπιον ἀσκάντον ἄγων σέλας· ἐν δὲ προσώποις
Μειλίχιον μείδημα παρήϊα σεμνὰ χαράσσει.
Ταῦτα δὲ πρηΰνοοιο φέρεις σημήϊα θυμοῦ.
Ἐστὶ γὰρ ἀθίκτοισιν ἀνέμβατος ἴχνεσιν ὀργῆς,
Ἑδράσαιο ἀτίνακτος ἐπ' ἀφλοίσβοιο γαλήνης.
Πάντα μὲν ὑλαίων ἀπεσείσαο πήματα μόχθων·
Εὐσεβίης δ' ὀχετηγὸν ἐυνέα θυμὸν ἀνοίγων,
Συμπαθὲς ἀνδρομέοισιν ἐπ' ἄλγεσιν ὄμμα τιταίνεις,
Οὐδὲ λιπερνήτης πλέθει βροτὸς, ὃν σὺ νοήσεις·
Αὐτίκα γὰρ καθαροῖο νόου θημῶνα πετάσσας,
Λυδὸν ἐϋχρύσοιο παρέδραμες ὄλβον ἀναύρου,
Ἐκχυτὸν ἐκ παλάμης ποταμόρρυτον ὄλβον ὀπάζων.
Πάντα μὲν ὠγυγίων τε καὶ ὁπλοτέρων κλέα μόχθων
Ἐξεδάης, πᾶσαν δὲ ποσὶν καθαροῖσιν ὁδεύεις
Ἀτραπιτὸν λειμῶνι θεουδέϊ· σὰς δὲ μερίμνας
Ἰθυνόῳ πλάστιγγι κανὼν σταθμήσατο μύστης.
Ἔνθεν ὑπ' ἀχράντοισι νόον μελετήμασι θέλγων,
Ὤνιον οὐ τέτληκας ἰδεῖν σέβας, οὐδὲ χαριέσσας
Ἐμπορίην ἱεροῖσιν ἐφήρμοσας, οὐδὲ βεβήλοις
Ἀνδράσιν οἶμον ἔδειξας ἀνέμβατον· εἰ δέ σε δώροις
* ἄλλων. Πρηΰς ὑποσσαίνων τις ἐέλπεται εἰς χάριν * ἐλθεῖν,
Βριθὺς ὁμοκλητῆρι χαλέψαο τόνδε χαλινῷ,
Ὄφρα ἀποσμήξαι κραδίης νέφος, ὄφρα ἐλέγξαι
Χρυσὸν ἀτιμηθέντα, καὶ ἀφραίνοντα διδάξαι
Ὡς καθαρὸν καθαροῖσι θέμις τεμένεσσι θαμίζειν.
Ἀλλὰ μένοις, καὶ σκῆπτρον ἐμοῦ βασιλῆος ἀέξοις
Σαῖς, Μάκαρ, ἀγχολίῃσι· μένοις δ' ἀλιγείτονι Ῥώμῃ
Πάσας ἁμαρτινόου βιότου σμώδιγγας καθαίρων.

ΤΕΛΟΣ Ἐκφράσεως τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

A Etenim ab incunabilis modestia periude ac pudor te sacris cælestis spei semitis adiunxit. * Simplices tibi sunt dapes, & divina mens: simplices tibi sunt & oculorum fulgores, simplicia pedum tuorum vestigia, simplex denique quæ ore tuo manat oratio. Numquam tetricam supercilii nubem affectas: in Christo vero conceptam animi auges lætitiam, * lene facileque præbens jubar: suavis in vultu risus venerandas signat genas. Hæc placidi animi defers argumenta: sensibilibus quippe iræ vestigiis es impervius, & inconcussus stas in tranquilla serenitate. * Omnes quidem terrestrium laborum molestias abegisti: ut pietatis vero canalem, mi-
B tem animum tuum explicans, super humanos dolores condolescentem animum expandis: neque mortalis, quem tu quidem videris, fit pauper: confestim enim aperto sinceræ mentis thesauro, * Lydias aurei fluentis divitias prætergrederis, effusas de manibus fluvii instar opes erogans. Omnem quidem veterum & recentiorum laborum gloriam didicisti, & quamcumque semitam puris inambulas pedibus divino in prato. Tuas vero cogitationes ad rectam legem * sacra examinat regula. Hinc puris meditationibus mentem demulcens, venalem non sustinuisti videre honorem, neque sacris verticibus mercaturam aptasti, nec prophanis viris inaccessam viam ostendisti. Si autem * per assentationem
C gratiam suam muneribus demereri se posse quis putaverit: hunc statim minaci frænd corripis, donec mentis nebulum depuleris, ostenderisque aurum te despicere, & insanientem docueris, purum & immaculatum pura templa frequenter adire debere. Sed vive, & mei Imperatoris, tuis precibus, o Beate, sceptrum adaugens; vive maritimæ Romæ, omnes peccatrices vitæ livores detergens.

FINIS Descript. Magnæ Ecclesiæ.

CONJECTURÆ ALIQUOT IN LACUNAS SECUNDÆ partis Descrips. S. Sophiæ, quas margines vix cepissent.

PART. II. *in Jambis.* v. 2. λίμεν, vel ὄχλον. v. 4. ἐράτεινόντες τοῦ ἄνοι εἰς τοῦ διαι. v. 5. τὸ λοιπὸν προσκατατιθέσω τοῦ χεῖνις, vel προσκατιθέσω. PART. II. v. 1. πάντα μεν ἰσοζειν τε ἐπὶ κλίσιν ἴσαντο νοισ. *aliis legendum placet*, πάντα μὲν ἰσοζειν ἐπὶ κλίσιν ἴσα τὰ ναοῦ &c. v. 2. οὐ γὰρ ὅμοιο. *Ita Salmasius ad Solinum pag.* 1218 v. 3. περιδέδρομεν, *Salmas.* v. 6. ἀναμετίνε... v. 7. πολυάνδρον ἀνοίγει. v. 8. κατὰ τέλσα μελάθρου. v. 10. ὑπ' ἀμφιέλικα. v. 36. ἀντιτόρου. v. 53. ὄσσα ἀντυγας. v. 55. πυκνὰ κουστεροι τετραζυγοι. v. 56. τόρμα δ' αἴρει. v. 57. ἔντροπος ἀκίνδυνο. v. 95. ἐν δὲ χρυσοκομοιο. v. 98. θαρσος ἔχων. v. 100. ἄντυγας, αἰψίδων τε. v. 101. παμβασιλῆι τα. v. 102. ἀλλ' ἐπὶ ὑψορόφοιο τέγος. v. 116. ἀλλ' ἐπὶ δ' ἀντολίῃσιν καὶ ἑσπερίης περὶ κύκλους. v. 117. ὅλος περιστίνυται αἰθήρ, vel ἀὴρ. v. 118. αἰθρίοχι ἄμπυ. v. 120. ἄντυγος ἀμφιχύτοιο. v. 122. ἐπ' αὐτῶν. 1. 123. κίονες αἰγλήεντες ὅλοι χλοάοντι. v. 124. φορεῦσι καρήνοις. v. 130. ἐδέδηλον, vel ἐδέδηλε. v. 134. ἀλλ' ἑ αὐτῆς. v. 135. καὶ τετραχίν.. v. 136. ἐπὶ δὲ σφὶ αὐτῷ. v. 166. *alias* δεσπότου, *seu potius* δεσποίνου. v. 207. *Salmasius in Hist. Aug. pag.* 267. *citans hunc versum, pro* ἀργυροδίνεω *scripsit* ἀργυροδίνην. v. 208. ἀντίχθι. *ita reponit idem Salmasius in Solinum pag.* 56. *pro* ἀντίχει, *licet ultimum Epithetum Nilo recte conveniat, qui limosus dicitur, ob limum quem volvit, quo agri fœcundantur: unde Virgilius de Nilo:* Et viridem Ægyptum nigra fœcundat arena. *Alii* ἀμιαν, *legendum censent.* v. 220. *pro* ἴεντο, *Salm. habet* ἄμμα. v. 222 *sic restituit ac disjunxit idem Salmasius, cum MS. haberet* ὀκτάχυτον. v. 274. *Salmas. in Hist. Aug. pag.* 326. *scripsit* ὀξυτέρα, *& versu seq.* χαράξαι, *pro* χαράξει. v. 278. *Lambecius ad Orig. C P. N.* 32. *habet* ἀγγελιῶν, *pro* ἀγγελιάων.

DESCRIPTIONIS ÆDIS SOPHIANÆ

SYLLABUS.

1. MAGNA Ecclesia Constantiniana.
2. Magna Ecclesia Constantiana.
3. Magna Ecclesia Theodosiana.
4. Magna Ecclesia Justinianea.
5. Prima Encænia.
6. Secunda Encænia.
7. Architecti.
8. Impensæ.
9. Materia.
10. Marmora.
11. Musivum.
12. Amplitudo.
13. Longitudo.
14. Latitudo.
15. Altitudo.
16. Porticus exteriores ad Meridiem & Septentrionem
17. Porticus Occidentales.
18. Narthex.
19. Pyramides.
20. Atrium.
21. Garsonostasium.
22. Phiala.
23. Augusteum.
24. Statua Justiniani.
25. Portæ Occidentales.
26. Porta Orientalia.
27. Portæ Septentrionales.
28. Pilæ quatuor majores.
29. Trigoni.
30. Arcus Orientales.
31. Arcus Septentrionalis & Meridionalis.
32. Hemisphærium.
33. Tholus, seu Trulla, vel Trullus.
34. Altitudo centri.
35. Cæsus Trullæ, seu Hemisphærii.
36. Muri obnitentes Pilis.
37. Porticus inferiores Templi.
38. Porticus superiores, seu Catechumena.
39. Aulæ.
40. Sedes Imperatricis.
41. Cochleæ.
42. Sedes Imperatores.
43. Ceronæ.
44. Pavimentum.
45. Testudo.
46. Tectum.
47. Fenestræ.
48. Lampades & Candelæ.
49. Bema.
50. Concha.
51. Absida.
52. Fenestræ Conchæ.
53. Mensa Sancta.
54. Gradus Mensæ Sanctæ.
55. Columnæ Mensæ Sanctæ.
56. Mare.
57. Cibotium.
58. Crateres Ciborii.
59. Lilia Ciborii.
60. Sphæra, seu Malum Ciborii.
61. Crux Ciborii.
62. Turris.
63. Pyxis.
64. Columba.
65. Vela Ciborii.
66. Synthronus.
67. Prothesia.
68. Diaconicum Bematis.
69. Quatuor Conchæ.
70. Cancellus Bematis.
71. Portæ Sanctæ.
72. Velothyra.
73. Solea.
74. Ambo.
75. Gradus Ambonis.
76. Puteus Sacer.
77. Naós.
78. Umbilicus.
79. Cancelli Naï, seu Chori.
80. Portæ Cancellorum Naï.
81. Pronaus.
82. Baptisterium.
83. Fons Baptisterii.
84. Diaconicum exterius.
85. Secretarium.
86. Metatorium.
87. Vestiarium.
88. Salutatorium.
89. Scevophylacium.

DESCRIPTIO
ECCLESIÆ SANCTÆ SOPHIÆ
CONSTANTINOPOLITANÆ
ATQUE ADEO CÆTERARUM ÆDIUM SACRARUM

ex variis Scriptoribus,

SEU

IN PAULUM SILENTIARIUM
UBERIOR COMMENTARIUS.

Edit. Parif. pag. 525. Ecclesia Constantiniana.

I. EXÆDIFICATO & mœnibus longe amplificato Byzantio, veterique Urbis appellatione in suum nomen transfusa, Constantinus M. recens Christianam Religionem amplexus, anno Imperii vicesimo, Templum Deo Omnipotenti, cui totum se commendarat, extruxit, illudque τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, seu Divinæ Sapientiæ, dicavit, id est, Christo: *Filium namque Dei*, ut ait Rupertus lib. 10. de Divin. offic. cap. 15. *dicimus veram & incommutabilem Sapientiam, per quam universam condidit creaturam*. Byzantini autem omisso Ἁγίας vocabulo, Σοφίαν Ædem istam inde postmodum appellarunt. Istius conditorem agnoscunt Constantinum Theophanes, Cedrenus, Glycas, Paulus Diacon. lib. 11. Nicephorus Callist. lib. 7. cap. 49. & quotquot fere Constantini res attigere Scriptores. At Codinus non de novo excitasse Magnam Ecclesiam, sed ædem Paganorum prius existentem, idolis & deorum simulachris purgatam, ad Ecclesiæ Christianæ usum immutasse Constantinum, perperam scripsit; cum disertis verbis tradat Cedrenus a fundamentis Sophianam ædificasse Ædem, illiusque condendæ Euphratæ cuidam ab eo curam demandaram. Ædis Constantinianæ forma fuit dromica, id est quadrata, sed oblongior. Ita enim δρομικὸν accipiendum censent plerique e doctioribus, etsi Allatius repugnet; unde recte Theodosius Zygomalas apud Crusium pag. 91. δρομικὸν, quod est δίκην νάρθηκος, & ναὸν δρομικὸν, νάρθηκα dici appellari. Ejusmodi autem est Narthecis, seu Ferulæ figura, ut infra ostendimus. Denique δρομικὸν dictum videtur a Stadiis cursoriis, quæ in majorem longitudinem quam latitudinem porriguntur. Magnæ igitur Ecclesiæ Constantinianæ formam fuisse dromicam testatur Codinus in Descr. S. Sophiæ. Addit Anonymus Auctor Descriptionis ejusdem Ædis a Combefisio editus, ὁμοίαν fuisse τοῦ ἁγίου Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ ἁγίου Ἀκακίου, quo loco apposite Ἀγαθονίκου, pro Ἀνδρονίκου, reponit Combefisius: nulla enim S. Andronici Ædes occurrit extructa Constantinopoli; Agathonici vero a Constantino condita legitur apud Cedrenum, Nicephorum lib. 7. c. 49. Suidam verb. Βυζάντιον, & Codinum in Orig. Lambecianis pag. 37. 38. qui perinde δρομικὸν fuisse scribunt, & quam denique in augustiorem formam excitatam refert Procop. lib. 1. de Ædif. cap. 5. Acaciani autem Templi mentio est in Veteri Urbis Descriptione, ubi in 10. Regione statuitur, loco Heptascalo nuncupato, ut est apud Socratem lib. 2. cap. 38. lib. 6. cap. 23. Nicephorum lib. 5. cap. 38. lib. 9. cap. 42. Cedrenum, Synaxar. &c.

pag. 526. Magna Ecclesia Constantiana.

II. Verum cum nimium angusta visa esset Constantiniana Ædes, nec satis capax, vel quod, ut alii volunt, concidisset, forte ex terræ motibus, Constantius Constantini filius ad eam amplitudinem, qua postmodum conspecta est, perduxit. Socrates lib. 2. cap. 16. κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν ἔκτισεν, ἥτις Σοφία μὲν προσαγορεύεται· συνῆπται δὲ τῇ ἐπωνύμῳ Εἰρήνῃ, ἣν ὁ πατὴρ τοῦ βασιλέως μικρὰν οὖσαν τὸ πρότερον, εἰς κάλλος καὶ μέγεθος ηὔξησε, καὶ νῦν εἰσὶν εἰς ἕνα περίβολον ἀμφότεραι ὁρώμεναι, μίαν τὴν ἐπωνυμίαν ἔχουσαι. Theophanes: ἐν δὲ ὁ ἐγκαινισθεῖσα Ἐκκλησία φημιζομένη ἐξ ἐννέα τεθεῖσα, ὑπὸ μὲν Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου θεμελιωθεῖσα, ὑπὸ δὲ Κωνσταντίου πληρωθεῖσα, καὶ ἐγκαινισθεῖσα. Socrati & Theophani consentiunt Philostorgius lib. 3. cap. 3. Auctor vitæ S. Pauli Patr. CP. apud Photium, Zonaras in Justiniano, Nicephorus Call. lib. 9. c. 9. & aliquot alii, qui Magnam Ecclesiam Constantio adscribunt. Confecta Æde, Constantius magno apparatu illius Encænia celebravit, Eudoxio sacras preces faciente, trigesimo quarto post anno quam fundamenta jecisset, 15. Febr. an. Chr. 360. Constantio ipso X. & Juliano Cæsare III. Coss. Idatius in Fast. *His Coss. dedicatum est Constantinopoli Dominicum die 15. Kal. Mart.* Cedrenus An. 22. Constantii: ἔτει ὁ Εὐδόξιος ἐγκαινίζει τὸ θυσιαστήριον τὸ μέγα τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἔτη λδʹ μετὰ τὴν πρώτην ἀναγραφὴν αὐτοῦ, ἢ τὸν ἐγκαινισμὸν τὸν δὲ Εὐσεβίου, ... καὶ οἰκοδομηθεῖσαν ἔτη λδʹ αὐτῷ Κωνσταντίνῳ. Istorum Encæniorum meminere præterea Auctor vitæ S. Athanasii apud Photium, Socrates lib. 2. cap. 42. Sozomenus lib. 4. cap. 25. & Chronicon Alexandr. hoc anno: ex quibus colligitur jacta fuisse prima Magnæ Ecclesiæ fundamenta an. Christi 326. quo Constantius solus imperare cœpit.

Magna Ecclesia Theodosiana.

III. Arcadio autem postmodum imperante, cum exorta esset seditio in Majore Ecclesia de expellendo Joanne Chrysostomo; injecto ab iis qui partes illius amplexabantur igne, statim illa conflagravit an. Chr. 404. Marcellinus Comes: *Ecclesiam Constantinopolitanam flamma ignis, quæ de B. Joannis throno quondam Episcopi nata fuit, subito conflagravit, victamque Ecclesia urbis faciem serpens nihilominus caussa.* Socrates lib. 6. cap. 16. τότε ... ἐμπρησθῆναι κατ' αὐτὴν τὸν θρόνον τῆς Ἐκκλησίας ἐνέπρησαν, ubi addit incendium illud accidisse 20. Junii, Honorio VI. & Aristæneto Coss. Theophanes vero perperam incendium Magnæ Ecclesiæ in annum duodecimum Arcadii conjicit, cum fuerit decimus. At quos Joannitas vocant Socrates & idem Theophanes an. 1. Theodosii Junioris, qui ignem in Ædem immisere, *Xylocercetas* appellat Chronicon Alexandrinum, horamque illius cladis annotat: καὶ τούτων τῶν ἡμερῶν ἐξωσθέντος Ἰωάννου ἐπισκόπου ΚΠ. καὶ ἐκαύθη ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία σὺν τῷ Σενάτῳ ἀπὸ κρατηθέντων αὐτοῦ τῶν λεγομένων Ξυλοκερκητῶν, ὥρᾳ ϛʹ. Erant autem Xylocercetæ, ut hoc obiter moneam, Joannis sectatores, quique par-

tibus illius favebant impensius contra quosdam Episcopos, qui coacta Synodo Episcopatum Constantinopolitanum ei abrogaverant. Sed cum Ecclesia sua depulso Joanne, conventus separatim agere primo cœpissent in Constantini Balneis, postea extra Urbem in Ξυλοκέρκῳ, seu in Circo ligneo, quem Constantinus, μέχρι τοῦ τείχους οἰκοδομεῖν ἐνθένδε ὁρμηθεὶς, ξύλοις περιετείχισεν, ut ait Sozomenus, eos egere. Perstitit autem Xylocercitarum secta, seu Joannitarum, uti appellantur praeterea a Socrate lib. 6. cap. 16. lib. 7. cap. 25. usque ad tempora Procli Episcopi CP. qui tandem eos ad concordiam reduxit Theodosio XVI. Consule, ut produnt idem Socrates lib. 7. c. 44. Theodoret. lib. 5. cap. 34. & Theophanes an. 30. Theodosii Junioris. Sed non desunt qui a nemine ignem, sed divinitus immissum tradant, quod velle videtur Marcellinus, ut & Historia Conciliabuli coacti contra Joannem Chrysostomum: καὶ δὴ ἐν ἡμέρᾳ ὀλίγῃ πρὸ τῆς ἐξόδου αὐτοῦ ἐξεκαύθη πῦρ θεῖον ἀπὸ μέσου τοῦ θρόνου, οὗ καθήμενος τοῖς ἱεροῖς διδαχαῖς τοὺς ἀκούοντας ἐπότιζεν, ἐξ οὗ δὲ μικροῦ ἀνθρωπίνην αἰτίαν ἀποφύγοι, καὶ δὴ ἐξηφθὲν ἀλύτως, ὅπως τόπον ἔρψας, ἐπὶ τοῦτο ἐκτεινόμενον, τὸ ἐκκλησιαστικὸν τοῦ ὕλου καταλυμαινόμενον· ἐνταῦθα ἀνέμου ἀπηλιώτου ἐπιπνεύσαντος σφοδροῦ, καὶ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τὸν βασιλικὸν οἶκον τῆς συγκλήτου γερουσίας, ἐπὶ μεσημβρίαν κείμενον, διαπορθμεύσαντος τὸ πῦρ, εἰς τέλος κατεδαπανήσατο αὐτόν· ἐν τρισὶ ταῖς ὥραις τῆς ἡμέρας ἔργον πολυχρόνιον κατασκευῆς, καὶ κάλλος ἀνέκφραστον ἐξήφανισεν. Neque tamen tota conflagravit eo incendio Magna Ecclesia, sed praesertim ea pars quae Bema complectitur. Cedrenus: ἐν δὲ τῇ ἐξορίᾳ αὐτοῦ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὰς τῆς πόλεως ὑπορόφους, ὡς δὲ ἄλλοι φασὶ, ὅτι πῦρ ἐξελθὸν ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου πάντα κατέκαυσε. Id omnino prodit Georgius Alexandrinus in vita Chrysostomi apud Photium, scribens eam potissimum partem incendio absumptam, quae circa Ambonem erat: καὶ τὸ πῦρ ἀνωθεν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἄμβωνος παρὰ τῷ περιέχοντι σεσημείωτο. Addit Anonymus Combefisii τὸν στύλον τῆς Ἐκκλησίας pariter conflagrasse: sed errat, cum id sub Theodosio M. an. 6. cum Secunda Synodus habita est Constantinopoli, & cedente Gregorio Nectarius substitutus est Patriarcha, accidisse tradit. Denique Magna Ecclesia rursum conflagravit Honorio imperante, Aetio III. & Symmacho Coss. ut auctor est Marcellinus Comes: *Templum Regiae Urbis igne crematum*: cujus quidem incendii meminit ipse Honorius in Rescripto, quod extat post Epistolam 31. Innocentii I PP. Restaurata postmodum a Theodosio Juniore, dedicata est ab Attico Patr. CP. an. 7. ejusdem Theodosii, Indict. 13. Honorio X. & Theodosio VI. Coss. Chronicon Alexandr. τῷ αὐτῷ ἔτει ἐπετελέσθη τὰ ἐγκαίνια τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως μηνὶ Γορπιαίῳ πρὸ ι' εἰδῶν Ὀκτωβρίων, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, &c. Stetit porro Magna Ecclesia usque ad an. 530. quo in seditione, quam Victoriatorum vocant, maxima Urbis pars incendio consumpta est: atque inter alia aedificia, quae eo deleta sunt, Magna Ecclesia cum stupendis & admirandis columnis, quas usque ad 427. fuisse, nescio an vere, scribit Codinus, igne consumpta procubuit, an. 5. Justiniani, indict. 10. post Coss. Lampadii & Orestis An. a. mensis Januarii 15. ut est in Chronico Alexandr. unaque cum ea, illius tabularia & privilegiorum chartas ac redituum interiisse praeterea auctor est Cedrenus. Quaerit Gyllius lib. 2. Descript. CP. cap. 3. eone loco fuerit Magna Ecclesia Constantiniana, quo postea Ædem Sophianam extruxit Justinianus. Dubitandi occasionem movet Auctor Descriptionis Urbis, qui in 2. regione Ecclesiam Magnam, & Ecclesiam Antiquam, Augustaeum vero forum, quod Ædis Sophianae propylaeum quodammodo fuit, in 4. Regione statuit. Verum his reponit Gyllius, Zonaram & alios tradere Justinianum Ædem multo majorem a fundamentis excitasse, & domos proximas emisse ad eam augendam, ut & Augustaeum forum, licet diversis in Regionibus ponantur. Censet denique Templum Antiquum, quod hodie intra Regium septum includitur, & Parvam Sophiam vocant, eam esse Ecclesiam, quam Urbis Descriptio Antiquam appellat, & nonnulli e Constantinopolitanis Graecis esse Ædem S. Irenes, quam Constantinus juxta Sophianam excitarat, persuasum habent.

IV. Absumpta igitur in seditione Victoriatorum Majore Ecclesia Constantiniana, seu Constantiana, Justinianus Imp. composita civitate, & punitis seditionis auctoribus, novam & longe ampliorem cœpit eodem anno exaedificare. Marcellinus Comes: *Ecclesia tunc incensa mox cœpit ab eodem Augusto renovari*. Agathias lib. 5. τοῦτον δὲ πρότερον ἐμπρησθέντα ὑπὸ τοῦ δήμου, σφόδρα τεχνικῶς καὶ θαυμασίως αὖθις ἐκ βάθρων αὐτὸν καὶ κρηπίδων ἀνεδομήσατο, μεγέθει τε ὑπερβολῇ, καὶ σχήματι ἐκπρεπής, καὶ ποικίλῃ μετάλλων ἐπιπρέπουσα. Paulus Warnefridus lib. 1. de Gest. Langob. cap. 25. de Justiniano: *Extruxit quoque idem Princeps intra Urbem Constantinopolim Christo Domino, qui est sapientia Dei, Templum, quod Graeco vocabulo* Ἁγίαν Σοφίαν*, id est Sanctam Sapientiam nominant: cujus opus adeo cuncta aedificia excellit, ut in totis terrarum spatiis huic simile non possit inveniri.* Nec absimilia habet Manuel Chrysoloras de Ædis elegantia: οἶμαι καὶ οὐδὲ ἐστὶ χειρουργήματα τοιοῦτον ἔργον παρ' ἀνθρώποις ὅμοιον, οὐδ' ἐγγὺς γενέσθαι. Cedrenus diem cœpti operis 23. Februarii fuisse observat: ἐν τῷ ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου, Ἰουστινιανὸς ἐν τῇ κγ' τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς, ἀρχῇ πρώτῃ τῆς ἡμέρας, τὴν τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἀνοικοδομὴν ἤρξατο ταύτης Ἰουστινιανός. Sed in hoc Cedreni loco manifestum esse mendum tam in anno mundi, quam in Indictione, satis superque probavimus in Notis ad Bondelmontiam pag. 185. ubi etiam ostendimus confectum fuisse totum Ædis Sophianae opus intra quinque annos, menses 11. dies 10. ut habent Theophanes & idem Cedrenus. Quippe conflagravit Magna Ecclesia primo seditionis die, quae in quintum usque protracta est, a quo ad dedicationem, quae facta est 27. Decembris anno Chr. 537. post Consulatum Belisarii II. Justiniani XI. Ind. 15. intersunt tot anni & dies, quot a Theophane & Cedreno computantur. Unde evidenter patet prorsus hallucinari Graeculos & Scriptores aliquot inferioris aevi, qui Templum Sophianum intra 17. annos confectum tradidere, uti eo pariter loco docuimus.

V. Encaenia porro S. Sophiae eo quo diximus die celebrata scribit Marcellinus Comes ad eumdem annum: *Ecclesia major Constantinopoli ab Imperatore Justiniano singulariter in mundo constructa dedicatur die 6. Kl. Januarias.* Theophanes: τούτῳ τῷ ἔτει μηνὶ Δεκεμβρίῳ κζ' ἰνδικτιῶνος πρώτης γέγονε τὰ πρῶτα ἐγκαίνια τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας· καὶ ἐξῆλθεν ἡ λιτανεία ἀπὸ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, καθημένου Μηνᾶ τοῦ Πατριάρχου ἐν τῷ βασιλικῷ ὀχήματι, καὶ τοῦ Βασιλέως συμπαρόντος τῷ λαῷ. Ex quibus emendandus videtur Codinus, qui peractum opus 22. ejusdem mensis refert, nisi inter confectum Templum, & illius Encaenia intercessisse quatuor dies voluerit. Dedicationis apparatum & celebritatem pluribus commemorant idem Codinus & Anonymus, qui tradunt Justinianum solemni pompa e Palatio per Augustaeum una cum Patriarcha in Ecclesiam a se extructam pervenisse, atque in haec verba prorupisse, νενίκηκά σε Σολομῶν.

VI. At cum non multo post confectum opus Ædis Sophianae Trulla concidisset, facta rursum nova Encaenia. Concidit autem pars Orientalis Trullae ex continuis terrae motibus perrupta anno 32. Justiniani, unaque & sacram Mensam, & Ciborium & Ambonem contrivit. Sed cum eam statim de novo instaurasset Justinianus, Trullamque longe quam antea editiorem eduxisset, Ædem iterum ab Eutychio Patriarcha dedicari curavit, & ut ait

Edit Paris. pag. 327.

Magna Ecclesia Justiniana.

pag. 588.

Prima Encaenia.

Secunda Encaenia.

Zonaras, ἐγκαινισθείσης παρὰ Εὐτυχίου τοῦ Πατριάρχου τὸ δεύτερον. Facta autem ista Encænia anno post Trullæ casum quinto: eo enim referendi versus Pauli Silentiarii 1. Part. versu 37.

> Δαιμονίῃ δὲ ἀεὶ ταῖς τροπαῖς ἀποξύσαντες ὀπωπὰς,
> Μὴ λήθομεν ἀρθμοὺς ὑπὸ χείλεσιν ἄποδον ὕμνων.

Diem & annum distinctius annotat Chronicon Alexandrinum, Justiniani scilicet an. 36. Indict. 12. Decembr. 24. τούτῳ τῷ ἔτει λϛʹ. τῆς Ἰουστινιανοῦ Βασιλείας μηνὶ Ἀπελλαίῳ, κατὰ Ῥωμαίους Δεκεμβρίῳ, κδʹ ἡμέρᾳ πρώτῃ τῆς ιβʹ ἰνδικτιῶνος, ὁ τῶν ἐγκαινίων τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας ΚΠ. τὸ δεύτερον ἀποτελεσθὲν ἑορτή. Die etiam, qui Christi Natalitia præcedit, celebrata ea Encænia innuit idem Silentiarius 2. Part. v. 196.

Edit. Paris. pag. 529.

> Ευρεσιν ἐξεῖναι μετὰ διὰ σαλπιγγ ἤματι ἐκεῖνο
> Ζωστῆρα Χριστοῖο γενέθλιον ἤματι ἐκεῖνο.

Ex quibus emendandus Codex Theophanis editus, qui 20. Decembris die peracta Encænia habet. Horum vero ceremoniam sic describit idem Theophanes: ὁ δὲ πανευχὴς ? αὐτῶν ἐγκαινίων γέγονεν εἰς τὸν ἅγιον Πλάτωνα, καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν ὁ Πατριάρχης ΚΠ. Εὐτύχιος μετὰ τῆς λιτῆς, συμπαρόντος καὶ τοῦ Βασιλέως, καθεζόμενος ἐν τῷ ὀχήματι, καὶ φορῶν τὸ Ἀποστολικὸν χρῆμα, καὶ κρατῶν τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, πάντων τῶν λαῶν ψαλλόντων τό, Ἄρατε πύλας, Ἄρχοντες, ὑμῶν. Jam vero quod addit Anonymus, seu Codinus, Encæniorum celebritatem ad ipsa usque Theophaniorum festa productam, siquidem de secundis Encæniis egit, id videtur pariter dixisse Silentiarius in Proœmio vers. 74.

> Ευρὶ γὰρ ἄγει τὴν ἑορτὰν, ὡς ἔδει,
> Ἀπας ὁ δῆμος, ἀλλ' ἡ γερουσία,
> Οἱ τὸν μακρὸν ζηλοῦντες ἀσφαλῆ βίον,
> Τὰς τῆς ἑορτῆς ἡμέρας ὑπεξάγειν
> Ηπίστω· παρεῖχοι· ἐξέδραμεν, ἤτοιμ πάλιν,
> Πάλιν παρεῖχοι· τοῦτο δὲ δρῶν πολλάκις,
> Εὑξέτεινεν τὴν ἑορτὴν πλουσίως.

Architecti. VII. Tam elegantis stupendique Templi Architecti memorantur potissimum duo, inter tot, quos ex universo pene orbe coegerat Justinianus, Anthemius scilicet Trallianus, & Isidorus Milesius, uterque artis mechanicæ peritissimus. De Anthemio, sic Paulus Silentiarius 1. part. vers. 274.

> ——— ἐπιδρόμενος δὲ τέχνῃ
> Καὶ νόον Ἀνθεμίοιο κεκασμένον ἔμφρονι βουλῇ·
> Κεῖνος ἀνὴρ τὰ πρῶτα θεμείλια πήξατο νηοῦ,
> Εὐκαμάτων βουλῇσιν ὑποδρήσσων Βασιλήων,

Cui succinit Procopius lib. 1. de Ædif. cap. 1. τοὺς τεχνίτας ἐκ πάσης γῆς ἤγειρεν ἅπαντας· Ἀνθέμιος δὲ Τραλλιανὸς ἐπὶ σοφίᾳ τῇ καλουμένῃ μηχανικῇ λογιώτατος, οὐ τῶν κατ' αὐτὸν μόνον ἁπάντων, ἀλλὰ καὶ τῶν αὐτοῦ προγεγενημένων πολλῷ, τῇ Βασιλέως ὑπούργει προθυμίᾳ, τοῖς τεκταινομένοις τὰ ἔργα ῥυθμίζων, τῶν τε γενησομένων προεξεικάζων ἰνδάλματα. De Anthemio etiam pluribus agit Agathias lib. 5. & ut non modo in Æde condenda præcipuus habitus sit, sed & ut in arte, quam Mechanicam vocant, excelluerit; ita ut & terræ motus naturales, & fulgura ipsa arte imitaretur. Unde forte eidem Silentiario par. 2. vers. 235. Ἀνθέμιος πολυμήχανος dicitur. Neque alius est ab eo, qui a Codino μαΐστωρ μηχανικὸς appellatur. De Isidoro vero, idem Procopius sic ait: καὶ μηχανοποιὸς σὺν αὐτῷ ἕτερος, Ἰσίδωρος ὄνομα, Μιλήσιος τὸ γένος, ἔμφρων τε ἄλλως, καὶ πρέπων Ἰουστινιανῷ ὑπουργεῖν Βασιλεῖ. Et Paulus Silentiarius part. 2. vers. 236.

> ——— Ην δὲ σὺν αὐτῷ
> Πάνσοφος Ἰσίδωρος ἔχων νόον, &c.

Utriusque præterea meminit idem Procopius lib. 2. de Ædif. cap. 3. ut Codinus cujusdam Ignatii, inter tot magistros Architectos, quibus usus est Justinianus in condenda Æde, quos centenarium explesse numerum idem tradit, de quo multa nugatur.

Impensæ. VIII. In ea autem ædificanda, nulla sumptuum habita ratione, ἀφροντιστήσας χρημάτων ἁπάντων, inquit Procopius, tantam pecuniarum vim expendit, ut cum iis demum egeret, tributis & vectigalibus subditos non vexarit modo, sed stipendia etiam Professoribus publicis constituta Præfecti Urbis monitu, sustulerit, ut auctor est Zonaras: ex quo, τῶν ἐν ταῖς πόλεσι διδασκαλείων ἠργηκότων, ignorantia & rusticitas in iis successerit. Nescio an is quem Επαρχον vocat hoc loco Zonaras, sit ille Strategius, qui Codino & Anonymo φύλαξ τῶν Βασιλικῶν χρημάτων, & Justiniani frater adoptivus, ἀδελφοποιητὸς, fuisse, & templi impensas fecisse dicitur. pag. 530. In illius porro, atriorumque ac ædium circumjacentium structuram, præter sacra vasa ac reliquos ornatus, & quæ ex universo orbe liberaliter erogata sunt, expensas octogies centenas, seu ut habent aliæ editiones, ter millies bisque centies centenas libras, iidem tradunt.

IX. Ædis parietes & cameræ coctis lateribus constructi sunt, inquit Gyllius. Ita etiam Paulus Sylentiarius part. 2. vers. 58. Materia. Lateres.

> Μεσσηγὺς ἀτ . . . . ἔσω πίσυνον ἄντυγα τοίχου,
> Οπταλέαις πλίνθοισιν ἀήσυρα δήσατο τέχνη.

Idem vers. 97.

> ——— Οπποθι δ' ὀρθωτῆρος μόχθου
> Αἰέρας ἀντιτύχχοισιν ὑποδρόμοιοντα ἀέθλοις,
> Πλίνθους ὀπταλέοισιν ἀναστήσαντο δεδμῆσας,

Et Agathias lib. 5. ἐρηρεῖσθαι δὲ αὐτὸν (ναὸν) ἐκ πλίνθου ὀπτῆς καὶ τιτάνου, πολλαχοῦ καὶ σιδήρῳ συνδέτων. Parietum interior pars, subdit idem Gyllius, crustis marmoreis vestita excellentibus, & varias figurat, & permiscet cum summas naturæ vires, tum mentes spectantium.

Marmora. X. Columnis præterea marmoreis ingentibus, ac mole sua stupendis, aliisque minoris altitudinis ac molis ubique sustentatur ac exornatur, tam eleganti & grata colorum varietate, ut Procopius in hæc verba prorumpat: τίς δὲ τῶν κιόνων καὶ λίθων ἐξηγήσαιτο τὴν εὐπρέπειαν, οἷς τὸ ἱερὸν κεκαλλώπισται; λειμῶνί τις ἂν ἐντετυχηκέναι δόξειεν ὡραίῳ τὸ ἄνθος· θαυμάσειε γὰρ ἂν εἰκότως τῶν μὲν τὸ ἁλουργὸν, τῶν δὲ χλοάζον· καὶ οἷς τὸ φοινικοῦν ἐπανθεῖ, καὶ ὧν τὸ λευκὸν ἀπαστράπτει· ἔτι μέντοι καὶ οὓς ταῖς ἐναντιωτάταις ποικίλλει χροιαῖς, ὥσπερ τις ζωγράφος, ἡ φύσις. Istam etiam marmorum varietatem pluribus, variisque in locis commendat Paulus Silentiarius, & marmorum ipsorum genera ac colores recenset 2. part. vers. 200. & seqq. Imprimis vero *Ægyptium*, seu Thebaicum *purpureum*, stellulis interstinctum laudat, part. 1. vers. 246. part. 2. vers. 208. de quo præter Plinium lib. 36. cap. 7. & 8. Statius in Epithalam. Stellæ & Violantillæ:

> ——— *Rupesque nitent, queis purpura sæpe*
> *Orbibus, & Tyrii moderator livet ahenî.*

Et in Balneo Etrusci.

> *Sola nitet flavis Nomadum decisa metallis*
> *Purpura.*

Marmor istud Ægyptium *Romanum* vocant Scriptores ejusce ævi, ut ex Cedreno in Constantino M. & Porphyrogenneta in Basilio N. 55. & Scriptoribus de Templo S. Sophiæ statim initio colligere est. *Phrygium*, colore variegatum, ac roseum albo cæruleo permixtum referens recenset part. 2. vers. 105. de quo idem Statius, ut & de Libyco, in Epithalam Stellæ & Violantillæ:

> *Hic Libys Phrygiusque silex.*

Et in Balneo Etrusci:

> ——— *Sola cavo Phrygiæ quam Synados antro*
> *Ipse cruentavit maculis lucentibus Attis.*

Laconicum virens, vers. 211. cujus etiam meminit Procopius lib. 1. de Ædif. cap. 10. & idem Statius:

> ——— *Hic dura Laconum*
> *Saxa virent.*

Carium, obliquis ex sanguineo alboque livido semitulis distinctum, vers. 13. *Lydium*, virenti pallidoque colore commixtum, vers. 215. *Proconnesium* vers. 247. cujus etiam meminit Anonymus sub finem. *Lybicum*, cærulei simul & crocei coloris, vers. 217. *Celticum* nigrum, candidis venis interstinctum, vers. 220. *Bosporicum* album, in extremis oris nigricans, vers. 249. *Thessalicum*, par. 1. vers. 255. part. 2. vers. 229. 251. *Molossium*, part. 2. vers. 232. &c. Ex tot igitur marmoris speciebus, extant infinitæ, quæ Sophianam Ædem suffulciunt & adornant, Columnæ, quas inter Columnæ.

derim extitisse, quidquid dicat Gyllius, qui est verisimile esse istam cecidisse aliquo terræ motu, ipsiusque in locum excitatam fuisse molem illam, quæ hodie extat lapide quadrato constructa, velut crepido clivosa objecta ad fulciendam partem Ædis Orientalem. Quippe, etsi Ædes sacræ majores Porticibus circumcingi solerent, ad Orientem tamen nullæ excitabantur, forte ob Bematis & Sacrosancti Altaris reverentiam, quod ad partem Templi Orientalem semper erat, ne eo coeuntium tumultu, ac obloquentis plebis garrulitate, sacra facientium Sacerdotum turbaretur attentio. Id enim satis prodit Procopius lib. 1. de Ædif. cap. 8. ubi ait Templum S. Michaelis in Anaplo ubique Porticibus exterioribus cingi, præterquam ad Orientem: καὶ τὸν νεὼν περιβάλλουσιν ἐγκύκλους εἰς τὰ πρὸς ἕω ἀφορῶντα μόνον. Similia tradit de Æde Deiparæ Hierosolymitana lib. 5. cap. 6. αἱ (καὶ) περιβάλλουσι τὸ ἱερὸν ὅλον, πλὴν πρὸς ἕω τετραμμένον πλευρᾶς.

XVII. At ad Occidentem, Templi valvæ, inquit Gyllius, loco vestibuli duas Porticus habent, inferiorem, qua aditur Templum plano pede, superiorem, qua Gynæconitides adiæ adeuntur, ambas tam longas, quam Templum latum, latas viginti octo pedes. Paulus Silentiarius, part. 2. vers. 9 marmore grandi constructas ait:

Μετὰ ἀντὸς δ' ἐπὶ ταῖσι πύλαις . . . . αὐλὴν,
Λαχνήμασι φροντίστεαι ὑπὲρ . . . . Ἱερὰ πύλας,
Μήκει ἴσχον, ὅσον εὐρέος ἀντίχορα Νηοῦ καλλίκομον.

De his binis Porticibus Occidentalibus, ita præterea Evagrius: εἰσὶ δὲ πρὸς δυόμενον ὅλων ἐκφερεῖς ὄντες καὶ δύο, ἐξ ἀπάντων ὑπαίθριοι αὐλαὶ, εἰς κάλλος ἐξησκημέναι. Subdit deinde Gyllius, Porticum superiorem supra Porticum inferiorem sitam esse inter pilas sustinentes quartam partem sphæræ Occidentalem, & fenestras. Nam a parte interiori octo pilis, ab exteriori totidem sustinetur: inter quas fenestræ, tam inferiores quam superiores, illucent, cinctæ columnis quadratis. Inter hanc Porticum & Aulas fœminarum nihil interest, nisi pilæ sustinentes Porticus cameram interiorem: pavimentum enim Porticus æquale est Aularum pavimento. Quæ quidem superioris Porticus descriptio cum Procopiana quadrat, in qua columnas in hemicycli figuram perinde excitatas observare est: τὰ δὲ δὴ ἐκ κατάντικρυ ταῖς αὐλαῖς ἔχουσι γεγόνασι τοῖχοι, καὶ αὐτὸ ἐκατέρωθεν αἵ τε κίονες, καὶ τὰ αὐτοῖς ὕπερθεν ὁμοιότατα τοῖς διεσχημένοις ἐν ἡμικύκλῳ ἑστᾶσι. Porticus porro inferior, addit idem Gyllius, duplex est: interior clauditur utrinque muris marmorum jucundissima varietate vestitis: tegitur cameris figuratis ornamento tessellato calculorum inauratorum. Atque ita tribus Porticibus exornatur Ædis Sophianæ vestibulum, duobus inferioribus, & una superiori: quo respexit Silentiarius p. 2. vers. 7. dum ait triplices esse Porticus Occidentales:

Edit. Paris. pag. 514.

Ἀλλὰ δύσις τρισσὸν μέγεθ . . . . χῶ,
Οὐκ ἴσα, τρηχ . . . γὰρ ἔχει τῷ τέλσον ἀκινάδημι.

Sed prima, quæ occurrit ex inferioribus Porticibus, pertinuisse videtur ad Porticus Atrii, de quibus infra, quod τετράστοον fuisse constat: ex quo necesse est harum unam Templi vestibulo affixam fuisse. De Porticuum istarum portis, seu aditibus, sic prosequitur idem Gyllius: *Ex hujus Porticus latere Orientali novem portis patet aditus in Templum: ex latere Occidentali quinque portis quasi duplicibus patet exitus ex interiori Porticu in exteriorem Porticum, ex qua proditur in aream, ubi perennes saliunt aquæ.* De novem portis, per quas Templum aditur, agetur infra: at eas per quas ab interiori Porticu in exteriorem proditur, attigit etiam Silentiarius a. part. vers. 22. nec quinque dumtaxat, sed septem recenset, in iis binos illos in Porticum aditus complexus, qui ad Meridiem & ad Septentrionem aperiuntur.

Ἑπτὰ δ' ἀνάμματα ἱερὰς πυλαῖδας ἀναῖγει,
Λαὸν ὅσω καλέοντας ἐμιλαδὸν· ἀλλ' ὁ μὲν αὐτῶν
Ἐντρέπεται Νάρθηκος ἐπὶ στεινὸν μετωπὸν
Ἐς νότον, ὁ δὲ βορέης ἐπὶ πτερόν.

XVIII. Porticus istas Occidentales, quæ elegantis ac magnifici vestibuli vicem præbent Ædi Sophianæ, Νάρθηκος, seu *Ferulæ* nomine ævo suo donatas tradit idem Silentiarius part. 2. vers. 13. Narthex.

Χῶρος δὲ ὁ Γραικοῖσι φατίζεται ἀνδράσι Νάρθηξ.

Nec alia appellatione donantur ejusmodi Porticus in Ædium sacrarum vestibulis excitatæ, a Procopio lib. 1. de Ædif. cap. 4. ubi de Templo SS. Sergii & Bacchi: ἐν δὲ αὐτοῖς μία μέν ἐστι τῶν προσθίων στοά, Ἐπὶ τοῦ Νάρθηκος, τῷ περιμήκης εἶναι, ὀνομαζομένη. & lib. 5. cap. 6. de Templo Deiparæ Hierosolymitano: καὶ ταῖς δέχεται ἐνταῦθα ἑτέρα Ἐπὶ τοῦ Νάρθηκος ὀνομαζομένη, οἶμαι, τῷ μὴ εὐρυνθῆναι, ubi Procopius vocabuli, seu appellationis, rationem insinuat, sicque dictas istiusmodi Porticus ante Templorum vestibula, quod in majorem longitudinem quam latitudinem porrigerentur, atque ita Ferulæ speciem quodammodo referrent, quæ oblongior est quam latior, ut obiter attigimus in Notis ad Alexiadem: quippe τὸν δρομικὸν, inquit Zygomalas, νάρθηξ λέγεται. Unde non omnino hallucinatos illos evidens est, qui Narthecem Ecclesiæ, porticum fuisse scripsere, ut vult Allatius, Goarum innuens; quandoquidem id disertis verbis tradunt Silentiarius & Procopius: quibus favet Codinus in Originib. Lambeciani pag. 45. καὶ τὸ ἔνδον αὐτῆς οἶκον ὠκοδόμησαν ἔμπροσθεν τοῦ νάρθηκος τὸν ναὸν, & Theorianus in legatione, Νάρθηκα, in quo Pœnitentes stabant, ἔξω τῆς ἐκκλησίας statuens, ubi divinas Scripturas, inquit ille, audiebant, quæ scilicet in Æde sacra, aut recitabantur, aut decantabantur: unde ἀκροώμενοι passim in Narthece extra Ecclesiam dicuntur constitisse, apud Gregorium Thaumat. Can. 11. Zonaram ad Can. 1. Concilii Nicæni I. Balsamonem ad Can. 14. ejusdem Concilii: ἐν βασιλικαῖς πύλαις, seu Regiis ac præcipuis Porticibus, vel foribus, apud Alexium Aristenum, quemadmodum nuncupantur ab Anastasio non semel, ut infra indicamus, neque aliam forte ob rationem dixit Silentiarius vers. 13. in Narthece voces sonoras Davidis psalmos concinentium alternis cantibus Sacerdotum (in Nao scilicet) exaudiri, ac aures Dei mulcere:

Ἐνθάδε τις κατὰ νύκτα ἀμείβεται ἦχος ἀνέρων
Εὐκέλαδος Χριστοῖο βιαρκέα νῶτα δέχεται.

Ubi per κατὰ νύκτα, videtur innuisse preces vespertinas, de quibus Paulinus Nat. 7. Pag. 535.

—— tunc ergo solutis
Cœtibus a Templo Domini, postquam data fessis
Corporibus requies, sumpta dape, cœpimus hymnis
Exultare Deo, & Psalmis producere noctem.

At cur Porticum, quam nude ac simpliciter Νάρθηκα vocat Silentiarius, Ἐπὶ τοῦ Νάρθηκος appellet Procopius, nulla mihi alia suboritur conjectura, quam quod familiarem Byzantinorum civium loquendi morem expresserit, qui quod nude *Narthex* dici debuerat, *ad Narthecem*, vel *in Narthece* efferebant, ἀκροωμένους forte innuentes, qui in eo consistebant, aut qui ad eum relegabantur: quemadmodum posteriores Græci urbem Constantinopolitanam, non πόλιν, sed εἰς πόλιν appellabant, uti alibi observatum est. Neque enim omnino arridet eorum sententia, qui ἐπὶ, pro ἀπὸ, perperam substitutum censent. Quatuor porro in Æde Sophiana Nartheces statuit Codinus: Ἀπὸ τοῦ βήματος μέχρι τῶν τεσσάρων Ναρθήκων, ut & Anonymus: καὶ τῶν τεσσάρων Ναρθήκων κατεσκεύασε τὰ ὀρόφη ἐξ ὁλοχρύσου λαμπρότατα. Sed jure addubitari potest, an hoc loco quatuor aliquas Porticus exteriores innuerit, binas scilicet ad Occidentem, & duas alias ad Septentrionem & Meridiem. Quod quidem indicare videtur idem Anonymus, scribens Justinianum statuisse, (an vere, alii viderint) ut quisquis pro delictorum modo arceretur a sacris, in his quatuor Narthecibus staret: quo quidem loco Θύρας Nartheces vocat, incomperta mihi ratione, nisi forte quod ad Templi fines

haberentur Porticus istæ exteriores. Certe tertium Narthecem ejusdem Ædis Sophianæ observare est in Sexta Synodo Act. 18. ubi *διαβατικόν ἐν τρίτῳ Νάρθηκι Μεγάλης Ἐκκλησίας* statuitur, nullo alio indicio: qui quidem tertius Narthex, prima fortassis fuerit e tribus Porticibus, quas ad Occidentem Ædis Sophianæ stetisse scribit Paulus Silentiarius, quæque *ἔξωτατος Νάρθηξ* videtur nuncupari apud eumdem Anonymum pag. 248. Nam auctor est Goarus etiamnum Græcis *ἐξωνάρθηκας*, exteriores Porticus, ut interiores *ἐσωνάρθηκας* dici. Porro *διακύμβαλον*, ni fallor, locus est constans duabus testulis, *κυμβαλικῶς*, seu in modum Cymbali, quemadmodum fuit major Ædis trulla, entructis. Ita *Τρικύμβαλον τὸ Τζυκανιστήριον* memorat alicubi Codinus in Orig. Jure igitur Allatius hæc verba de Narthece infert: *Narthex vero extra Ecclesiam forte an antiquis temporibus fuerit non dispute*. Nam ut Nartheces, quod ex prædictis satis patet, olim extra Ecclesiam, seu potius extra Ecclesiæ septa, fuere, etsi forte, ut Pronai, sacri haberentur; ita vicissim pro certo haberi debet, posterioribus sæculis Narthecem, eam Ædis sacræ partem, quam hodie *Navim* vocamus, appellatam, ut patet ex Euchologio & cæteris Græcorum Ritualibus libris, & aliquot inferioris ætatis Scriptoribus, quos laudat idem Allatius in Dissert. de Recentiorum Græcorum Templis pag. 110. & sequentibus. His favere videtur Lexicon MS. ex Bibliotheca Regia, Cod. 2062. ut & auctor Etymologici: *Νάρθηξ, ἀπὸ νάρθου, ὑπὸ κάτωθεν τοῦ ἄμβωνος* [illegible]. Hinc enim evincitur Narthecem in Ecclesia extitisse, si quidem infra Ambonem extitit: idque inde factum existimo, quod cum in plerisque Templis ac Ædibus sacris deessent capaciores Porticus & Nartheces ad earum vestibula; qui ex Canonum præcepto in iis consistere tenebantur, intra ipsius Ecclesiæ claustra postmodum admissi sint; ita tamen ut a reliqua Fidelium plebe discernerentur, eaque obirent munia, quæ in Narthece olim, in primo Ædium sacrarum, atque adeo Pronai, vel *Navis* ingressu. Unde recte Nartheces dixit Symeon Thessal. Opuscul. contra hæreses, sua nimirum ætate, *τῆς ναοῦ ἀρχῆς* nuncupatos. Vide Theophanem pag. 203.

Edit Paris. pag. 536.

Pyramides. XIX. Quæ porro ad Orientem extant Pyramides ad Ædis angulos exteriores, excitavit Andronicus Palæologus senior, quo partes Templi Orientalem & Septentrionalem ruinam ac casum minitantes fulciret. Id pluribus narrat Nicephorus Gregoras lib. 7. Histor. [illegible Greek quotation]

Atrium. XX. Ante Templi Sophiani vestibulum, proindeque ante Occidentales Porticus, prostat quadrata ingens Area: placet enim illius descriptionem hoc loco exequi, priusquam Templum ipsum subeamus, cum vestibuli præcipuum sit ornamentum. Aream istam, seu Atrium quatuor Porticibus circumdatum, *αὐλῆς* nomine donat Silentiarius part. 2. vers. 574.

[illegible Greek verses]

Ubi observandum, exteriorem vestibuli Porticum ad Atrii Porticus pertinuisse, si non & tertia fuit, quod jam monuimus: alioquin Atrium Sophianum tribus tantum constitisset Porticibus, non vero quatuor, proindeque non *τετράστοον* fuisset, vel *Quadriporticus*, sed *Triporticus*, uti ejusmodi Atria dicuntur Anastasio in S. Hilaro PP. *Nymphæum & Triporticum ante Oratorium S. Crucis*, &c. Eusebius lib. 3. de vita Constantini cap. 34. de Atrio Templi Hierosol. [illegible Greek]. Et Sidonius lib. 2. Epist. 10.

Huic est Porticus applicata triplex,
Fulmentis Aquitanicis superba,
Ad cujus specimen remotiora
Claudunt atria Porticus secunda.

Eadem porro *Αὐλῆς* appellatione donantur ejusmodi Areæ, seu impluvia ante Ædes sacras, a Procopio lib. 1. de Ædif. cap. 7. 8. lib. 5. cap. 6. *Αἴθρια* dicuntur Eusebio lib. 3. de vita Constant. cap. 34 & 38. & lib. 10. Hist. cap. 4. quia [illegible Greek] præbent, ut idem Scriptor loquitur. Impluvia Paulinus Nat. 10. ea Atria appellat:

Iste Porticibus late circumdata longis
Vestibula impluvio tectis reserantur aperto,
Et simul astra oculis, ingressibus atria pandunt.

Semiræ vero istæ multiplices, de quibus Silentiarius, portis elegantibus claudebantur, quas *θύρας μεσαύλους* vocat non uno loco idem Procopius, *αὐλείους πύλας* Eusebius lib. 3. de vita Constant. cap. 38. *μεσαύλιον* enim *τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας* dicitur Theophani & Cedreno Atrium, quod *αὐλὴ* cæteris Scriptoribus. Gloss. Lat. Gr. *Atrium, μεσαύλιον*. Paulinus Nat. 10. de variis ejusmodi Atriorum aditibus:

Basilicis hæc juncta tribus, patet area cunctis,
Diversosque aditus ex uno pandit ad omnes,
Atque itidem gremio diversos excipit uno
A tribus egressos, medio spatiose pavito.

Procopius igitur lib. 1. cap. 4. de Æde SS. Sergii & Bacchi: [illegible Greek], & lib. 5. cap. 6. de Templo Hierosolymitano: [illegible Greek]. Mox subdit: [illegible Greek]. Ex quibus patet aliud esse *αὐλὴν*, aliud *προπύλαιον*: Aula enim dicitur atrium impluvium porticibus circumdatum; Propylæum vero, frons ac vestibulum Templi fuit, quod *προτεμένισμα* vocat Zonaras in Can. 66. Trullanum, ut & Agathias lib. 5. & Photius in Descriptione Novæ Ecclesiæ a Basilio Macedone extructæ in Palatio, ubi istius Ædis *προπυλαίου* elegantiam describit, ut Ædis Tyrensis Eusebius lib. 10. cap. 4. Gloss. Gr. MS. ex Bibl. Reg. *προτεμενίσματα, προπύλαια*. Vel etiam Propylæum fuit ille fortitan arcus, seu excelsus fornix, de quo Procopius loco proxime laudato, quem Arcus nomine donat Leo Ostiensis lib. 3. cap. 27. *Vestibulum autem Ecclesiæ superne quidem fecit musivo pulcherrimo cum Arcubus decorari*; & infra: *Arcus ejusdem vestibuli desoris musivo nobilissimus vestiens*. Sic non semel Anastasius. Ita porro *ἀψῖδα* interpretatur Zonaras in Canon. 46. Conc. Carthag. *τὸ γὰρ πρὸ τῆς ἀψῖδος, πρὸ τοῦ προπυλαίου ἐστί*. Unde cum in Synodo III. Carthaginensi Can. 23. cavetur, ut iis, quorum crimina publica sunt, *ante Absidem* manus imponatur; id videtur intelligendum de Abside Narthecis, ubi consistebant Pœnitentes, non vero de Abside, seu Concha altaris, de qua agemus in sequentibus: quem quidem Canonem laudant Capitularia Caroli Magni lib. 5. cap. 53. & Hincmarus Remens. de Gestis habitis pro divortio Thietbergæ: quibus adjungenda sunt quæ habet Chrodegangus Metens. Episc. in Regula Canon. cap. 30. Quod vero *Absis* his Scriptoribus dicitur, *Arcum* vocat Paulinus Epist. 12.

Alma domus triplici patet ingredientibus arcu.

Infra:

Tergeminis geminæ patuerunt arcubus aulæ.

Quatuor denique porticibus ambiri Atrium Sophianum scribit Silentiarius, quemadmodum Ædis Tyri Atrium Eusebius lib. 10. Hist. cap. 4. [illegible Greek]

pag. 937

ὂν ἐπαφιᾶται. Latinis, uti mox innui, ejusmodi impluvia, quatuor porticibus cincta, *Atria*, dicuntur. Gloss. Gr. Lat. τετραστῷον, *Atrium*. Græci vero τετράστυλα ea vocant; *Quadriporticus* Anastasius Biblioth. in S. Symmacho PP. *& Cantharum B. Petri cum Quadriporticu marmoribus ornavit*. Idem in Dono: *hic atrium B. Petri Apostoli superius, quod est ante Ecclesiam in Quadriporticum magnis marmoribus stravit*. Occurrit apud eumdem in Leone III. pag. 121. 139. 142. & in Itinerario Hierosol. Harum vero Porticuum intercolumnia ut plurimum cancellis ac pluteis munita erant, quibus incumbere licebat, & in atrium prospicere. Paulinus:

Sed circumjectis in porticibus spatiari
Copia larga subest, interpositisque columnas
Cancellis fessos incumbere, & inde fluentes
Aspectare jocos, pedibusque madentia siccis
Cernere, nec calcare sola: & certamine blanda
Mirari placido salientes murmure fontes.

Romani vero ejusmodi Atria *Paradisos* vocabant, ut auctor est Leo Ost. libro 3. cap. 27. *Fecit & Atrium ante Ecclesiam, quod nos Romana consuetudine Paradisum vocamus*. Anastasius in S. Paulo PP. *Fecit autem in Atrio, ante turrem S. Mariæ ad Gradus, quod vocatur Paradisus, oraculum*, &c. Paulus Warnefridus lib. 5. de Gest. Langob. cap. 31. *Donus Papa Romanæ Ecclesiæ locum, qui Paradisus dicitur, ante Basilicam B. Petri Apostoli, candidis & magnis marmoribus stravit*. Ita passim vocem hanc usurpant Scriptores, a Græco, παράδεισος, desumptam, quę Hesychio dicitur τόπος ἐν ᾧ περίπατοι, id est, locus porticibus, in quibus deambulationes fiunt, septus, vel certe quivis alius deambulationi aptus. Porticus vero, quæ ante Palatia, sive Nobilium Ædes, erant, πρόδομοι appellat Lexicon Gr. MS. ex Bibliotheca Regia: πρόδομος, ὁ πρὸ τῆς οἰκίας τοῖχος, ὃν καὶ Ὅμηρος αἴθουσαν καλεῖ.

Edit. Paris. pag. 538.

Garsonostasium.

XXI. Idem Atrium, sequiore Græcia, Γαρσονοστάσιον etiam dictum fuisse auctor est Theophanes pag. 203. & ex eo Cedrenus pag. 387. καὶ ἐκαύθη τὸ μεσαύλιον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τὸ λεγόμενον Γαρσονοστάσιον. Hanc autem Garsonostasii appellationem hausisse videntur Græci a voce Latinobarbara, *Garcio*, nostris *Garçon*: nos diceremus, *la place des Garçons*, quia in eo Atrio, seu impluvio, morari solebant, vel Magnatum famuli seu pedissequi, vel e plebecula pueri, dum ibi vel illi dominos egressuros expectant, vel hi ludo magis quam sacris intenti commorantur. Qui vero apud nos *Garciones* proprie dicantur, docent Grammatici inferioris ævi, Willelmus Brito in Vocabular. MS. *Lixa, Mercenarius, Garcio qui sequitur Curiam, & portat aquam in castris exercitus*. Papias: *Garcio, qui circa culinas papando incedit*. Hac notione vocem hanc usurpat S. Bernardus de Vita & moribus Relig. cap. 10. *Nunc ergo tantæ multitudini Garcionum ac jumentorum cur nobiscum non ferimus necessaria*. Varie autem scripta reperitur: *Garcio* enim effertur in Chronico Reichersperg. an. 1105. *Garsio*, apud Petrum Blesensem Epist. 102. *Guarsio*, in vita Garneri Præpositi Sancti Stephani Divion. pag. 530 denique *Garzo*, apud Pilichdorffium contra Valdenses cap. 18. De vocis etymo, nugatur Ludovicus *d'Orleans* ad 2. Annal. Taciti, qui ab evertendo *Garçones*, quasi *Warçones* dictos scripsit, *quia*, inquit, *juventus, quæ mobilitate viget, omnia evertit subitis eruptionibus*. Neque, opinor, felicius vocis originem attigit Justus Lipsius, qui *Garciones* appellatos vult, quasi *Garriones*, a garritu: ut & Christophorus Besoldus in Discursu de Natura populor. qui a Græco γαίνων, *fatuus*, per metathesin litteræ unius deducit. Qui vero nostris *Garciones*, *Garciferi* vocantur in LL. Burgorum Scotic. cap. 66. apud Lambertum Ardensem, & aliquot alios Scriptores.

Phiala.

XXII. In medio istius Areæ, seu Atrii Sophianæ Ædis, Phialam statuit Justinianus. Sic Labrum, seu Fontem appellabant, ubi perennes aquæ saliebant, e quibus plebs lavaretur: quia, inquit Eusebius lib. 10. Hist. Eccl. cap. 4. non licebat ἀνίπτοις ποσὶ τῶν ἔνδον ἐπιβαίνειν ἁγίων. Fons autem iste φιάλη μυστική τῆς Ἐκκλησίας, interdum λουτὴρ μυστικός, dicitur in Euchologio pag. 449. & 465. Sic porro describitur a Paulo Silentiario part. 2. vers. 177.

Μεσσόθι δ' ἔστηκεν ἐν ὀμφαλῷ ἔστατο αὐλῆς
Εὐρυτάτη φιάλη τις ἰασπίδος ἔκτομος ἄκρης,
Ἔνθα ῥόος καχλάζων ἀναπάλλεται ὄρθρος ὑφ' ὕδωρ
Ὀλλὸν ὅλον πεδίον ἐλατήριον, &c.

Erat igitur Sophiana Phiala confecta ex Jaspide, ita vero adornata, ut porticibus ambiretur, in quibus erant fontes alii, seu putei, qui aquam populis Ædem ingressuris ad lavationem suppeditabant. Anonymus: ἐποίησε δὲ εἰς τὴν φιάλην χωρίσας τοῦ ἀτρίου μαρμάρινα δώδεκα, καὶ λέοντας λιθίνους ἐρεύγοντας ὕδωρ εἰς ἀπόνιψιν τοῦ κοινοῦ λαοῦ. Quod vero per ora leonum marmoreorum aquæ emitterentur, Λεοντάριον locus videtur appellatus, ex iis quæ habet idem Scriptor. In Phiala Sophiana Cruces passim marmoribus inscriptas, evincit libellus accusationis in Arsenium Patr. CP. apud Pachymerem libro 4. cap. 3. pag. 139. accusabatur enim τὸ προσκυνῆσαι τοῖς Σουλτὰν ἀμιρᾶσι, οἳ καὶ συνεισιόντες τῷ λουτρῷ τῆς Ἐκκλησίας συχνάκις ἐλούσαντο, τιμίων χαρακτήρων σταυροῦ ἐκεῖσε τοῖς μαρμάροις ἐγκεχαραγμένων, Ἀγαρηνοῖς οὖσι καὶ ἀβαπτίστοις. Binas ejusmodi Phialas in Atrio Novæ Ecclesiæ ex Ægyptio ac Romano, & ex Sangario marmore extruxit pariter Basilius Macedo, quas eleganter describit in illius vita Constantinus, ex filio nepos, cap. 55. Porro ante Ædium sacrarum vestibula balnea & lavacra publica collocata, docet inprimis Eusebius loco laudato, in descriptione Ædis Tyrensis, & Paulinus Epist. 12. & 32. ut & Natali 9. & 10. apud quem *Cantharus* appellatur, *fastigiataque* interdum *solido ære tholo* tectas describitur, ut & apud Anastasium Bibl. in Anastasio II. PP. & in S. Simmacho. Sunt enim Canthari apud Ulpianum leg. 41. §. 11. D. de Legat. 1. aquarum receptacula, unde aquæ erumpunt. Eadem igitur notione *Phialam* appellarunt Græci, quod *Nymphæum* Anastasius in S. Hilaro PP. Idem Paulinus Nat. 10.

Interior variis ornatibus Area ridet,
Læta super tectis, & aperta luce serenis
Frontibus, atque infra niveis redimita columnis,
Cujus in exposito præluceus Cantharus extat,
Quem cancellato tegit ærea culmine turris.
Cætera dispositis stant vasa sub aere nudo
Fonticulis, grato varie quibus ordine fixis
Dissidet artis opus, concordat vena metalli,
Unaque diverso fluit ore capacius unda.

Meminit idem Constantinus cap. 59. Phialæ, seu Balnei Venetæ factionis, & alterius Phialæ Prasinæ factionis, & lib. de Admin. Imp. cap. 51. loci φιάλη dicti, in quo judicia inter remiges exercebantur: unde illius Judex Præfectus Phialæ vocitabatur, illius forte, quam Theophanes pag. 307. & Cedrenus pag. 442. a Rhinotmeto excitatam fuisse scribunt, εἰς τὸ τελεῖσθαι ἐκεῖ συναθροίσματα. Hujus etiam mentio est apud Leonem Grammaticum in Theophilo, & Gregorium in vita S. Basilii Junioris N. 38. At Phiala proprie dicitur totum illud ædificium, quo cingebatur & tegebatur Cantharus ipse, seu aquarum receptaculum, quod τὸ ἔμβαθον καὶ τὸν κύλικα τῆς φιάλης vocat idem Constantinus, ἐμβάτην Theophanes & Euchologium, in quo & κολυμβεῖον nuncupatur. In simili labro scriptum olim versum hunc retrogradum, qui habetur in Anthologia, apud Gruterum, & alios, ajunt, ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ. Quippe Fideles priusquam Ædem sacram ingrederentur, aquis istis, quæ a Sacerdote benedicebantur, facies & manus lavabant. Hinc Paulinus ad Severum:

Sancta aitens famulis interluit Atria lymphis
Cantharus, intrantumque manus lavat amne ministro.

Atque hæ fontium aquæ quotannis in pervigilio sacrorum Theophaniorum, interdum in ipso festo die, consecrabantur & benedicebantur, qua-

rum benedictionis Ordo habetur in Euchologio: unde νόσων ἀπελατικὸν, δαιμόνων φυγαδευτικὸν apud Clement. in Constit. Apost. ἁγιαστικὸν ψυχῶν καὶ σωμάτων, alibi ἁμαρτημάτων λυτήριον, &c. in eodem Euchologio dicuntur. Harum loco successere, præsertim apud Latinos, quæ in Templorum valvis exponi solent lustrales undæ, uti qui de Ritibus Ecclesiasticis scripsere pridem docuerunt. Enimvero quod Silentiarius de perpetuo aquarum Sophianæ Phialæ miraculo subdit, & ut in pervigilio sacri Festi, mense quem χρυσοχίτωνα vocat, ex vasculis haustæ, & a plebe Christiana domum asportatæ, incorruptæ manerent, nulloque corriperentur mucore vel putredine, præclare omnino refertur a Sancto Joanne Chrysostomo Orat. de Baptismo Christi, qui festum istud, sacrum Epiphaniorum diem, proinde mensem χρυσοχίτωνα Januarium fuisse coarguit. Huic autem mensi fortassis id Epitheti tribuit Silentiarius, ob *Rogas* Magistratuum, aut xenia & strenas, quibus donabantur, ipsique adeo Principes; vel certe quia eo mense Magistratum inibant Consules, & χρυσοχίτωνες in publicum procedebant. Dicitur enim Januarius, μὴν ὑπάτων, *mensis Consulum*, in Anthol. lib. 1. pag. 144. de quorum Processibus agunt Novella Justiniani 105. Claudianus, Marcellinus Comes, Corippus, Chronic. Alexandr. & alii. Sic autem Chrysostomus: ταύτῃ γὰρ τῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ἐβαπτίσατο, καὶ τὴν τῶν ὑδάτων ἡγίασε φύσιν, διὰ τοῦτο ἐν μεσονυκτίῳ κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην ἅπαντες ὑδρευσάμενοι, οἴκαδε τὰ νάματα ἀποτίθενται, καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον φυλάττουσιν· ἅτε δὴ σήμερον ἁγιασθέντων τῶν ὑδάτων. Καὶ τὸ σημεῖον γίνεται ἐναργὲς, οὐ διαφθειρομένης ὑδάτων ἐκείνων φύσεως τῷ μήκει τοῦ χρόνου, ἀλλ' εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον, καὶ δύο, καὶ τρία πολλάκις ἔτη, τὸ σήμερον ἀντληθέντος ἀκεραίου καὶ νεαροῦ μένοντος, καὶ μετὰ τοσοῦτον τὸν χρόνον τοῖς ἄρτι τῶν πηγῶν ἐξαιρεθεῖσιν ὕδασιν ἁμιλλωμένου. Extat porro etiamnum hodie Phiala ista Sophiana, ubi, ut ait Gyllius, perennes saliunt aquæ, ad quas ex area descenditur multis gradibus.

Edit. Paris. pag. 540.

Augustæum.

XXIII. Aulæ ipsæ & Atria Ædium sacrarum sua habebant προαύλια. Præ cæteris vero Atrium Sophianæ Ædis porrectiori & amplo Foro, Porticibus perinde cincto, & magnificis Ædificiis exornato, obversabatur, quod Αὐγουσταῖον, Αὐγουστεών, & Αὐγουστεὺς promiscue appellatur a Scriptoribus. Erat autem, ut innui, Forum majus, cui Zonaras προαυλίου interdum appellationem tribuit, ut & Nicephorus Gregoras, *Proaulam* dixit Ordericus Vitalis lib. 2. pag. 412. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Proaula, i. domus coram aula, Selde*: ἀγορὰν non semel vocat Procopius lib. 1. de Ædif. capite 2. ubi describitur. Huic complura inædificata erant Palatia, ac domus insignes, & Ædes aliquot sacræ: atque inprimis Magnum Palatium vicinum fuisse testatur Procopius, cujus Triclinium, quod Augustæum spectabat, Τρίκλινον τοῦ Αὐγουστέως dicitur apud Theophanem variis in locis, in quo corona donatas aliquot Augustas refert, ut & Theophylactus Simocatta lib. 1. cap. 1. Incertum porro an Triclinium istud, an vero ipsum Augustæum Forum intelligat Chronicon Alexandrinum, dum ait anno 2. Leonis M. Augustæum a Theodosio Urbis Præfecto ἐκ πλαγίων τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας extructum fuisse, vel certe instauratum. Augustæo perinde inædificatam erat, ut auctor est Nicetas in Alexio Man. Filio, Alexii Templum, seu Monasterium; illud, opinor, quod ab Alexio Patriarcha CP. qui Monomacho imperante vixit, nomen sortitum est, uti Zonaras & Scylitzes commemorant; diversum a S. Alexii Æde, in cujus Catechumeniis celebratas aliquot Synodos legimus apud Allatium lib. 2. de Concord. utr. Eccl. cap. 11. & 12. Augustæum præterea spectabant Triclinia Patriarchæ, quæ Θωμαΐτης & Μακρὸν nuncupabant, ut habent Codinus de Offic. cap. 17. N. 8. & idem Nicetas in Alexio Man. Fil. In Thomaite extitisse Bibliothecam Patriarchæ scribit Scylitzes in Theophilo. Sed præsertim, ut dixi, Augustæum obversabatur Ædi Sophianæ, vel certe illius Atrio; adeo ut præcipuum Templi Atrium haberetur & diceretur. Zonaras enim de statua Justiniani, quæ stetit in Augustæo, scribens, ait illam stetisse ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ μεγάλου ναοῦ. Hinc Aulæ, seu potius αὐλαίας vocabulo, quod idem sonat ac Atrium, sæpe donatur a Scriptoribus Byzantinis, a Niceta præsertim in Alexio Man. Fil. N. 6. & Pachymere lib. 9. Suidas in Justiniano αὐλὴν diserte vocat, quo loco Interpres, ipseque Gyllius perperam domum aut Palatium vertunt, cum Atrium esset, & locus περίστυλος, seu Porticibus undique septus, portisque clausus, quod testatur idem Nicetas loco citato, scribens πύλας τοῦ Αὐγουστεῶνος effractas fuisse in seditione quadam: ut & Codinus in Orig. dum ait Justinianum, confecta Æde Sophiana, a Palatio, ἕως τῶν πυλῶν τοῦ Αὐγουστεῶνος, curru vectum processisse: ubi perperam στήλας reponit Meursius. Tradit denique idem Codinus de Off. cap. 17. N. 10. vestibula Magnæ Ecclesiæ in Augustæo extitisse. Augustæum autem ædificatum primo, & ita appellatum volunt a Constantino Magno, ob matrem Helenam, cui Augustæ titulum concesserat, cujusque statuam eo in Foro posuit: ita Hesychius Milesius & Chronicon Alexandrinum. Suidas in loco patente, nuncupato Daphne, stetisse statuam illam refert, indeque appellatum locum Augustæum. Ex quibus percipitur jacuisse in ea Augustæi parte, quæ spectabat Regionem tertiam. Nam Ædem S. Stephani, quam in Daphne statuit Theophanes, in Palatio idem Scriptor & Chronicon Alexandrinum pag. 878. alii in Sigmate excitatam volunt, ut habet Gyllius lib. 2. cap. 15. ex quibus evidens est Daphnen & Sigma vicina fuisse. In eo porro consentiunt Scriptores, ita appellatum Augustæum propter matrem Helenam, quam, ut scribunt Eusebius lib. 3. cap. 46. Sozomenus lib. 2. cap. 1. Sulpicius Severus lib. 2. Hist. Veteres nummi ac inscriptiones testantur, Augustam appellavit. Neque enim audiendi Suidas, Codinus, cæterique dubiæ fidei Scriptores, tradentes ita Forum istud appellatum, quasi γευστὸν, ἤγουν ὀψοπώλιον, quia forte inaudierant *Gustum* cupedias appellari Latinis, quæ vox occurrit apud Apicium lib. 4. de Re culinaria cap. 5. In Augustæo præterea statua argentea Theodosii Magni columnæ imposita steterit, ut auctor est Marcellinus Comes: *Columna haud longe ab Ecclesia constituta est, quæ argenteam Theodosii Magni statuam ferens hactenus contemplatur*: eo nempe loco, ubi postmodum Justinianus, hac diruta, suam excitavit, uti Zonaras refert, qui statuam istam argenteam septem millia libr. pependisse, & ab Arcadio filio erectam prodit.

pag. 540.

XXIV. Excitata igitur Æde Sophiana, dirutaque Theodosiana statua, loco ipsius suam equestrem imposuit Justinianus, ex tegulis æreis inauratis combustæ Chalces conflatam, Anno Imperii 19. Theophanes: τῷ αὐτῷ ἔτει ἐπληρώθη ὁ χαλκοῦς κίων ὁ μέγας πλησίον τοῦ Παλατίου, ὁ λεγόμενος Αὐγουστεὺς, καὶ ἀνελήφθη ἡ στήλη τοῦ Βασιλέως Ἰουστινιανοῦ ἔφιππος. Fuit autem χαλκῆ vestibulum Magni Palatii, ac Triclinium, per quod in illud ibatur, sic appellatum, quod æreis tegulis tectum esset. Illud Anastasius Imp. Ætherio architecto peritissimo usus, a fundamentis excitaverat, & in admirandam altitudinem eduxerat, ut docet Epigramma, quod habetur in Anthologia Gr. lib. 4. cap. 23. Nominis rationem firmat Cedrenus, scribens ita appellatum διὰ ἐκ χαλκῶν κεράμων κεχρυσωμένων στέγεσθαι. Cum porro in seditione Victoriatorum, ut est in Chr. Alexandrino, conflagrasset, illud rursum instauravit, & in priorem altitudinem eduxit Justinianus, quemadmodum refert Procopius, a quo novum istud triclinium describitur lib. 1. de Ædif. cap. 10. Statuam vero Justinianæam, quæ immensæ molis & altitudinis extitit, describunt pluribus idem Procopius lib. 1. cap. 2. & ex eo Pachymeres in ἔκφρασιν Αὐγουστεῶνος, quam legi in MS. Bibliothecæ Regiæ, Nicephorus Gregoras lib. 7. qui illius dimensiones

exaravit, Nicephorus Callistus in Proœmio Hist. pag. 16. Joannes Tzetzes Chil. 8. N. 184. Codinus, Gulielmus de Baldenzeel in Hodœporico pag. 103. Bondelmontius in descript. CP. & Gyllius lib. 2. cap. 17. Ex prædictis porro Scriptoribus Græcis, liquet statuæ ipsi, perinde ac Foro, Αὐγουσταίου nomen inditum fuisse.

Edit. Paris. pag. 542. Portæ Occidentales.

XXV. Tot igitur præclara Vestibula, & Atria, tot insignes ac marmoreæ Porticus Ædi ipsi partim obversantes, partim adjunctæ, satis declarant quantum Ædes ipsa intus contineat elegantiæ ac decoris, & ut verbis utar Procopii de Hierosolymitano Deiparæ Templo scribentis, μηνύουσι τοῖς ἔσω ἰοῦσιν, ὁποίῳ θεάματι ἐντυχεῖν μέλλουσι, ut vero Eusebii lib. 3. de vita Const. cap. 38. τοῖς τὴν ἐκτὸς πορείαν ποιουμένοις κατακλεισταῖς παρεῖχον τὴν τῶν ἔνδον ὁρωμένων θέαν, quibus quædam consentanea habet lib. 10. Hist. cap. 4. Cum ergo nemo sit, cui his perspectis, aut perlectis, nescio quod animo non oboriatur tam grande miraculum oculis usurpandi desiderium, tum ut hujus liber pateat aditus, portæ Ædis aperiendæ sunt. Plures autem prostant etiamnum, pluresque extitere olim, in quatuor Templi lateribus, si quibusdam neotericis fides. Ab Occidente enim, qua maximus aditus illius est, novem portis illud initur, ut auctor est Gyllius. Harum numerum non expressit Silentiarius: sed cum dixisset vestibulum, seu Porticum Occidentalem, habere septem portas, e quibus una ad Meridiem, altera ad Septentrionem prostat, addit cæterarum quæ muro Orientali, qui Ædis postremus est, adjacent, clausos cardines aperire Æditu
um: quia fortassis eæ erant portæ, quæ Æditu
orum curæ incumbebant, seu Ostiariorum. Nam, ut est apud Isidorum Juniorem in Epist. ad Luitfredum, *ad Ostiarium pertineat claves Ecclesiæ, ut claudat & aperiat Templum Dei, & omnia quæ sunt intus extraque custodiat, Fideles recipiat, infideles & excommunicatos rejiciat.* Unde πυλωροὶ dicuntur in Epistola quæ S. Ignatio tribuitur, & alia S. Cornelii PP. quæ extat apud Eusebium lib. 6. Hist. Eccl. cap. 35. θυρωροὶ in Concilio Laodic. Can. 24. & Epiphanio in Exposit. Fidei Cathol. nisi per vocem, πυλώρος, intelligatur Subdiaconus, cui Catechumenos & Pœnitentes in Ecclesiam introducere, & ex ea educere incumbebat, ex eodem Concilio Laodiceno, ut Canones 22. & 23. interpretantur Zonaras & Balsamon, quemadmodum Diaconi sacris Bematis foribus præerant, auctore Dionysio de Ecclesiast. Hierarchia capite quinto. Ita igitur Silentiarius part. 2. vers. 21.

. . . . τῶν γε μὲν ἄλλων
Νεωκόρος πυλάων προτεμεμυκότα θαιρὸν ἀνοίγει
Ἐσχάτον περὶ τοῖχον, ὃς ἀντολίης ἐστὶ μελάθρου.

Porro pluribus Portis patuisse Ædium sacrarum aditus innuit etiam Paulinus Nat. 9.

— *gaudetque piis sua mœnia vinci*
Cætibus, atque amplas populis rumpentibus aulas
Laxari densas numerosa per ostia turbas.

Addit Gyllius maximum Sophiani Templi aditum ab occasu esse plano pede: nec enim ut Pantheum Romanum gradibus ut olim ascendi, aut ut nunc descendi.

Porta Orientalis.

XXVI. Ab Oriente unica aperitur Porta, qua, inquit idem Gyllius, quinque gradibus descensus patet in Ædem. Silentiarius part. 2. vers. 162.

Ἀλλ' ἐπὶ μὲν Φαέθοντι, πύλη μία.

Τῆς ἑώας istius πύλης meminit Auctor Historiæ de Miraculo in sacro Ecclesiæ Puteo edito. Per hanc denique Sultanum Turcicum Templum ingredi ajunt, ex qua in proximam Aulam secedit, ad latus Bematis Meridionale extantem, ubi consistit, cum Sacris prophanis interest.

Portæ Septentrionales.

XXVII. Denique ad Septentrionem duplicem Portam statuit Silentiarius part. 2. vers. 154.

— πρὸς μὲν ἀήτην
Ἀρκτῷον ξυνοχῆες ἀνακλίνουσι θυρέτρων
Δίζυγον.

Et infra vers. 161.

pag. 543. — πρὸς δὲ κολωνὸς

Νοτίας ἄλλος ἐτεὶ οὐδ' ἐνὶ διπλόα καὶ οὐδέν.

At vero ad Meridiem nullas portas fuisse observat, sed e regione Septentrionalium, sinus affabre confectos Aulis similes fuisse innuit, vers. 156.

— νότου δὲ ποτὶ πτερόν, ἄντα πυλάων
Εὐτύκτους κευθμῶνας ἐνὶ δείμας ποτὶ ταρσῷ.

XXVIII. Ædem ipsam ingredientis primo sese offerunt aspectui quatuor Pilæ majores, paulo ultra mediam Templi partem, versus Orientem, quibus tota illius moles, vel certe immensi Hemisphærii pondus incumbit. Sic autem appellantur ejusmodi fulcimenta ex lapidum congerie in altum educta. Paulinus: Pilæ 4. majores.

Quæque prius Pilis stetit, hæc modo fulta columnis,
Vilia mutato sprevit cæmenta metallo.

Idem alio loco:

Nam steterunt vasto deformibus agmine Pilis,
Nunc meliore datis eadem vice fulta columnis,
Et spatii cepere, & luminis incrementa.

At Pilas istas πεσσοὺς vocant Procopius & Eusebius lib. 3. de vita Constantini cap. 36. πεσσοὺς vero Theophanes, Cedrenus & Codinus de S. Sophia: Lexic. Gr. MS. Bibliothecæ Regiæ sign. 2062. πεσσός, ὁ τοῦ τοίχου, nempe *fulcimentum*. Suidæ, πεσσοὶ dicuntur; πεσσοί, Harmenopulo lib. 2. tit. 4. §. 40. & 56. & Nicephoro Callist. in Proœmio pag. 18. Iis autem vocabulis innuuntur grandiores & validiores Pilæ, quæ graviora ædificiorum onera fulciunt ac sustentant: unde vox πεσσοτίκων effictu, de qua postea. Sed de nominis origine parum constat, nisi a Græco πεσσός, quod idem sonat ac κύβος, deducatur. Pilæ enim istæ, figura ubique quadrata, & in modum cubi, vel certe ex lapidibus quadratis confectæ, exurgunt. Cum igitur latis ac prægrandibus constent lapidibus, & certam quodammodo lapidum congeriem efficiant, ideo λόφοι, seu *aggeres* appellantur a Procopio, qui Pilas istas sic describit: καὶ ἔστι τοῦ νεὼ μέσου λόφοι χειροποίητοι ἀνεστήκασι τέσσαρες, οὓς καλοῦσι πεσσούς· δύο μὲν πρὸς βορρᾶν, δύο δὲ πρὸς ἄνεμον νότον, ἀντίοι τε καὶ ἴσοι ἀλλήλοις, κίονας ἐν μέσῳ ἑκάτεροι κατὰ τέσσαρας μάλιστα ἔχοντες· πεποίηνται δὲ οἱ λόφοι λίθων λίθοις ἀμεγέθεσι συνθέντων, λογάδην συνειλεγμένων, οἱ ἀλλήλοις τε πρὸς τῶν λιθολόγων ἐναρμοσθέντων ἀνεστήκασιν, ἐς ὕψος μέγα ἐγκοδομῆσθαι· εἰκάσαις δὲ αὐτοὺς εἶναι σκοπέλους ὄρων ἀποτόμους. Et infra describens quemadmodum invicem injecto & fuso plumbo lapides cohæreant: οἱ λόφοι, αὐτὴ ἀπερισκέπτως ἀρτίως, οὐ κατὰ ταῦτα τοῖς ἄλλοις οἰκοδομίαις πεποίηνται, ἀλλὰ τρόπῳ τοιῷδε. λίθων ἐπιβολὴ ἐν τετραγώνῳ ἐπιποιήσεται, σκληρῶν μὲν φύσιν, ἐργασίαν δὲ λείων, ἐκτομῇ δὲ, οἱ μὲν τὰ προέχοντα ποιεῖν τῶν τὰ λίθων πλευρῶν μέλλοντες, ἐγγώνιοι, οἱ δὲ τὴν μεταξὺ κεκληρωμένοι χώραν, ἐν τετραπλεύρῳ γεγενημένοι. Ita præterea describuntur Pilæ istæ a Silentiario part. 2. vers. 53.

Ἔστι γὰρ ἀντολικῆς τε καὶ ἑσπερίης κατὰ κύκλου
Κύκλους ἡμιτελεῖς, κατὰ κίονα δίζυγα Θήβης,
Εὐπαγέες τοῖχοι πίσυρες, γυμνοὶ μὲν ὄπισθεν
Πρόσθε, ἐπὶ πλευρῆς δὲ, καὶ ἀρραγέας περὶ νῶτα
Ἀντιπόρους σφιγχθέντα ἐρείσμασιν, ἀλκὰ μέτωπα δὲ
Τετράχι μαρμαίροντες ἐφαρμόσσουσι θεμείλοις,
Πέτραις ἀρρήκτοισιν ἐρηρείδαται, &c.

Pilas, inquit Procopius, coagmentat, non calx, quam vivam & inextinctam vocant, non bitumen, sed plumbum lacunis infusum, ἀλλὰ μόλυβδος ἐς τὰ λίμα χυθεὶς, καὶ μεταξὺ πανταχόσε χωρήσας, τῶν τε λίθων τῇ ἁρμονίᾳ ἐντετηκὼς, καὶ συνδέων ἀλλήλοις αὐτούς. *pag. 544.* Quod & attigit Silentiarius 2. part. vers. 60. At vers. 39. videtur innuere immissam in Pilas calcem arena mixtam:

. . . . ἐν, τῶν μέσσῃ
Ψῆγμα πυρισφαλέντων λίθων προχυθὲν κονίαισιν,
Ἁρμονίην ξυνέσσυεν ἀνὴρ δομήτορι τέχνῃ.

Cui concinit Anonymus, scribens ἀσβέστην τινα, τῶν πεσσῶν factam esse, μετὰ ἐλαίου καὶ κριθῆς, additque ferreis præterea vectibus invicem connexos esse lapides, ne convellerentur, ne dissilirent. Quod vero tradit Procopius, singulas Pilas habere duas columnas in sui medio, sic a Gyllio describitur:

Ad eorum (arcuum) *imam curvaturam extremæ partes ultra Pilas projectæ in Sphæræ quartam partem recedentes, quæ attuntur quatuor arcubus, qui sustentantur duabus Pilis minoribus, & duabus majoribus. Quatuor enim Pilæ majores non solum sustinent quatuor arcus majores, sed etiam earum singulæ duos arcus minores, unum pergentem in longitudinem, alterum in latitudinem, quibus Templum longe porrigitur, & late dilatatur.*

Triangula. XXIX. In altum proinde eductæ quatuor majores Pilæ, quatuor majores Arcus sustentant, qui in quadrum connexi, interjectum opus in trianguli formam in quatuor lateribus efficiunt, cujus ima pars presse intercepta arcuum coitu, acutum facit angulum infimum, ac superior sese explicans, Hemisphærio terminatur, cæterosque angulos ibi efficit. Ita Procopius, quod & attigit Silentiarius 2. part. vers. 53.

— ἀνέσσυται δ' ἴσα τριγώνῳ
τοῖχος ἐπικλινθείς.

In his triangulis visuntur etiamnum hodie quatuor Evangelistæ opere musivo depicti.

Arcus. XXX. Quatuor igitur Arcus majores in ordinem quadrum dispositi Pilis istis quatuor majoribus incumbunt, fulcientes Hemisphærium. Procopius: ἐπὶ τούτοις δὲ ἁψῖδες τέσσαρες ἐν τετραπλεύρῳ ἀνέχονται, ita ut earum capita bina coeant, Pilarumque fastigiis innitantur, curvaturæ vero in altitudinem immensam educantur: τὰ δὲ δὴ ἄλλα ἐρηρεισμένα ἐς ἀπέραντον ὕψος αἴρονται. Ac duo quidem Arcus, qui ad Orientem & ad Occidentem porriguntur, vacuo in aere erecti sunt: τῶν δὲ ἁψίδων αἱ μὲν δύο κατὰ κενοῦ τὸ ἀέρος ἐπανεστήκασι πρός ἀνίσχοντά τε καὶ δύοντά που τὸν ἥλιον. Paulus Silentiarius part. 2. vers. 116.

Ἀλλ' ἐπὶ . . . καὶ ἐπὶ . . .
Ἀψίδων ὑπένερθεν ὅλος πεπετάσμενος αἰθήρ.

Evagrius: αἱ δὲ ψαλίδες κατὰ τῆς εἰσόδου μέχρι τῆς καλύπτρας τῆς ὀροφῆς ἐπαίρονται. Cum ergo nihil substructum habeant, sed aperti & vacui a parietibus sint, Templum longe capacius efficitur, ἐκ τοῦ μὴ ἐμποδὼν τῷ θεάματι τοῦ τηλικοῦτου μεγέθους γενομένου, ait idem Scriptor. Sic enim ab Oriente & Occidente quarta pars Sphæræ applicatur Hemisphærio, ut intus una & eadem concameratio esse videatur: foris vero separata apparet, ornatius efficiens Hemisphærium supra duas quartas Sphæræ partes. Horum Arcuum alterum, Occidentalem scilicet, misere distractum, ac jamjam ruinam minitantem, renovavit Basilius Macedo, & in eo Deiparæ & Apostolorum Petri & Pauli imagines depingi curavit, ut auctor est Constantinus in illius vita cap. 54. τὴν πρὸς δύσιν ἁψῖδα τὴν μεγάλην τε καὶ μετέωρον, ἐκ τοῦ σεισμοῦ διερρωγυῖαν, καὶ πτῶσιν οὐκ εἰς μακρὰν ἀπειλοῦσαν, αὐτὸς ἐμπειρίᾳ τεχνιτῶν περισφίγξας καὶ ἀνοικοδομησάμενος, ἀσφαλῆ καὶ μόνιμον ἀπειργάσατο.

Edit. Paris. pag. 545. Arcus Septentr. & Merid. XXXI. Arcus alii duo, Septentrionalis scilicet & Meridianus, suppositum habent parietem cum columellis. Procopius: αἱ δὲ λειπόμεναι (τῶν ἁψίδων) οἰκοδομίαν τινὰ καὶ κίονας μικροὺς κομιδῇ ἔνερθεν ἔχουσιν. Paulus Silentiarius part. 2. vers. 218. de iisdem Arcubus:

Ἐς δὲ νότον κελάδοντα, καὶ ἐς κλίτος ἀβρόχου ἄρκτου
Τοῖχος ἐπερτελέθων ἀναβαίνεται ἄχρι γωνίης
Ἄντυγος.

Parietem hunc sic describit Gyllius: *Quorum quidem* (Arcuum) *duo, Septentrionalis & Meridianus, curvaturam suam imam substructam habent tenui pariete fenestellis vitreis pleno, suffultato columnarum duplici ordine, inferiore & superiore. Inferior habet octo columnas ad solum nitentes, superior sex sustinentes parietem subtilem, & subjectum imæ Arcus curvaturæ.* Duplicem istum columnarum ordinem & numerum descripsit pariter Silentiarius, ac primo inferiorem, 2. part. vers. 120.

— λάλαμμα δὲ τέτραχι δοιαῖς.

Et mox (nam hoc loco Codex MS. lacunis scatet) de superiori columnarum ordine:

. . . . ἐξ χῶρον ἄνω . .
Κίονες αἱ . . εἰς . χλοάοντι σμαράγδῳ

Ἀκαμάτων ξυνοχῆσιν ἀνεστήσαντο τελέσται,
Ἐνθα γυναικείων ἀναφαίνεται ἴχνια θώκων.

Neque aliter Evagrius: ἐν δεξιᾷ δὲ καὶ κατὰ τὸ λαιὸν μέρος, κίονες αὐτοῖς περιτετάχαται ἐκ Θετταλῆς λίθου πεποιημένοι, ὑπερῷά τε μεταμείβοντες ἑτέροις παραπλησίοις κίοσι, φροντιστήρια ταῖς βουλομέναις διδόντες εἰς τὰ τελούμενα. Sunt igitur istæ columnæ ex marmore Thessalico, quod & indicat Silentiarius vers. 129. Θεσσαλίδος πέτρης ἀμαρύγματα. Atque in hunc, qui etiamnum perstat, modum parietes istos excitavit Isidorus Junior, Isidori, qui una cum Anthemio Ædem Sophianam primum ædificaverat, ex fratre, aut sorore, nepos. Nam cum anno 32. Justiniani Hemisphærii pars Orientalis ex terræ motu collapsa esset, ex eo quod integrum remanserat, defectum, qui tantæ ruinæ præbuerat occasionem, agnoscens, Arcum Orientalem & Occidentalem suo, ut erant, loco reliquit, Septentrionalis vero & Meridiani curvaturæ substructum parietem introrsum porrexit, pauloque latiorem effecit, ut congrua cum cæteris proportione ovalem quodammodo figuram efficeret. Agathias: Ἰσίδωρος δὲ ὁ νέος καὶ οἱ ἄλλοι μηχανοποιοὶ τὸ πρότερον ἐν ἑαυτοῖς ἀναθεωρήσαντες σχῆμα, καὶ τῷ σωζομένῳ τε καὶ τὸ ἐκπεπτωκὸς ἀνάγοντες, καὶ ὅτι δὴ τὸ ἡμάρτητο ἐπιφρασάμενοι, τὴν μὲν ἑῴαν τε καὶ ἑσπερίαν ἁψῖδα οὕτω μένειν κατὰ χώραν ἀφῆκαν· τὰς δὲ ἀρκτῴους τε καὶ νοτίας τὴν ἐπὶ τὸ κυρτούμενον οἰκοδομίαν πρὸς τὸ ἔνδον προτείναντες, καὶ εὐρυτέραν ὀλίγῳ ποιησάμενοι, ὡς μᾶλλον ἁρμοδιώτατα ταῖς ἄλλαις συνανελίττοιτο, καὶ ὁμολογίᾳ τὴν ἰσόπλευρον ἁρμονίαν, περιστείλαι ταύτῃ δεδύνηνται τὴν τοῦ κενώματος ἀμετρίαν, καὶ ὑφελεῖν βραχύ τι τῆς ἐκτάσεως μέρος, ὅπως ἂν ἑτερόμηκες ἀποτελοῖτο σχῆμα, ὥστε ἐπ' αὐτῷ ἱδρυμένον πάλιν τὸν ἐν μέσῳ ὑπερανέχοντα, εἴτε κύκλον, εἴτε ἡμισφαίριον, εἴτε ὁπωσδήποτε ὀνόματι παρ' αὐτοῖς ἐπικεκλημένον. Sed audiendus inprimis Gyllius, qui totam hanc Ædis partem Graphice describit: *Latitudo*, inquit, *dilatatur ultra Pilas Arcubus & columnis, & parietibus, ex utroque latere, Septentrionali scilicet & Meridionali, sex velut Aulas capiens, tres inferiores, & totidem superiores, vario marmore vestitas, concameratas, calculis inauratis & figuratis ornatas. Ita enim ex singulis Pilis duplices Arcus nascuntur in Templi latitudinem porrecti, ut eorum alterum conquiescat in muro extrinsecus obnitente majoribus Pilis, a quibus quatuor Arcus in utrumque parietis latus emittuntur, duo quidem inferiorum Aularum concamerationem sustinentes, reliqui duo superiorum totidem Aularum testudines, quarum latera singularum partim adnituntur ad Arcus, partim ad colu-* pag. 546. *mnas. Unde fit ut pars Ædis interior, & media illa ingens vacua, si sola consideretur comprehensa intra Pilas & Columnas, sit forma ovata: si vero tam intra quam extra Pilas perspiciatur, sit quadrata. Ita enim ex utroque latere velut alæ appensæ sunt tres Aulæ inferiores, & totidem superiores, ut ab imo pavimento procedat quadrata, usque ad curvaturam superiorum Aularum, deinde intra octo Pilas in ovatam formam contrahatur usque ad curvaturam quatuor Arcuum sustinentium Hemisphærium.* Has Aulas, & in ovalem formam contractum mediam Ædis partem, nescio an intelligat Silentiarius 2. part. vers. 129.

. . . . μέσον δὲ νεὼ
Εὐρὺς καλλιχόροιο διαχρίνουσιν ἔδεθλα
Γείτονος αἰθούσης περιμήκεος.

Nam per νεὼ καλλιχόροιο medium Ædis partem in Chori, seu in ovalem formam contractam; per αἰθούσης vero περιμήκεος, Porticus, quæ intra quatuor Pilas interius curvantur, & a Meridie & Septentrione eam cingunt, videtur intellexisse: cujusmodi νεὼ, seu Chori Ædis Blachernianæ fuit figura, ut auctor est Procopius lib. 1. de Ædif. cap. 3. ubi de columnis Ædis: καὶ τὰ μὲν ἄλλα τοῦ νεὼ μέρη κατ' ἰθὺ ἑστᾶσιν αἱ κίονες, κατὰ δὲ μέσον ὑποκεχωρήκασιν εἴσω. Sed de Aulis agetur infra.

XXXII. Quatuor majoribus Arcubus, qui quatuor majoribus Pilis, quas structiles columnas vocat Ulpianus, innituntur, incumbit ingens Hemisphærium, (Trullum, aut Trullam vulgo vo- Hemisphæria.

cant) seu Ædificium rotundum ac teres, quod in immensam altitudinem educitur. Procopius: ὑπερῆρθαι δὲ αὐτοῦ (τοῖχον) κυκλοτερὴς οἰκοδομία ἐν στρογγύλῳ ἀνέχεται. Hujus parietem, qui in orbem fertur, sustinetque testudinem orbiculatam, ex lateribus tenuibus, spongiosis ac candidis, quos ex Rhodo Insula advehi curaverat Justinianus, confectum esse ait Codinus, iisque levibus adeo, ut eorum quinque lateris unius pondus ex aliis exæquarent: ex quo, inquit, in vulgus fama sparsa sit, Trullam Templi Sophiani esse hederaceam, ὅτι ὁ τροῦλος κισσίνός ἐστι. Quo loco Allatius legendum censet κυπαρίσσινος, tamquam si Hemisphærium confectum fuerit ex numquam putrescenti ligno. Nam certe cupressinis tabulis tegi solitas Ædes sacras auctor est Leo Ost. lib. 1. cap. 10. Verum alii, ut Lambecius & Combefisius, legunt, ὅτι κισσηρίνός ἐστι ὁ τροῦλος, id est, pumicea Trulla. Parietes vero isti latericii opere Musivo interius ubique exornantur. Anonymus, [illegible]. Quadraginta fenestris, teste Gyllio, lucem admittit idem paries, [illegible], ait Procopius. Unde cum pars illa Hemisphærii tota luminibus, seu potius fenestris collucеat, τὸ ἔμφωτον dicitur Evagrio, qui ejus latitudinem, seu diametrum esse pedum 75. scribit: τὸ δὲ πλάτος τοῦ ἐμφώτου αὐτοῦ, πόδας οε'. Qua vero Hemisphærium quatuor Arcubus insistit, seu in ima sui parte, major Coronis totum illius circuitum interiorem ambit ac circumdat. Silentiarius 2. part. vers. 67.

— [illegible]
Χραίνει [illegible], καὶ ἀντυγὰς [illegible], ἀλεγεινῶν
Τοῦ [illegible] κύκλοιο τὸν ἀψίδων κατὰ νῶτα
Ἀντίρες [illegible].

Mox addit ut prominentes ejusdem Coronidis lapides viam angustam, cancellis, ut par est credere, ferreis munitam, porrigant, qua κανδηλάπτης, seu φωσφόρος, & qui luminaria accendit in Hemisphærio pendentia, progredi solet:

— [illegible]
Ἐκχρεμὲς λαΐγγες [illegible]
Στεινὴν, [illegible], ὅπῃ ξ φωσφόρος ἀνὴρ
Ἀτρομος ἀμφιδέσμου ἱερὰς λαμπτῆρας ἀνάπτει.

Edit. Paris. pag. 547. Tholus, seu Trulla. XXXIII. Muro Hemisphærii testudo orbiculata, in Sphæræ modum compacta, incumbit. Hanc vulgo θόλον vocant Græci Scriptores. Est autem θόλος, ut est apud Hesychium, στρογγυλοειδὴς οἶκος, seu ut est apud Isidorum & Papiam, *eminens rotunditas & fastigium Templi*. Ugutioni, proprie quidem *Tholus, est velut scutum breve, quod in medio tecti est, in quo trabes coeunt*. Cujus quidem vocis meminit Vitruvius lib. 4. cap. 7. tametsi de significatione inter se dissentiant illius Interpretes. *Tholo fastigiatum* dixit Paulinus: & vetus Epigramma in Asclepiodotum lib. 4. Anthol. Gr. cap. 18. κοῖλον ἐρισμα θόλου eleganter appellavit parietes in orbem interius circumductos, qui testudinem Sphæricam seu Tholum sustinent. Ab ejusmodi Tholis, dictum Θολωτὸν Magni Palatii Triclinium, ab Anastasio Dicoro extructum, ut refert Zonaras; quod idem esse constat cum Trullo, in quo habita Sexta Synodus, ἐν τῷ Σεκρέτῳ τοῦ θείου Παλατίου τῷ λεγομένῳ Τρούλλῳ, ut habent Acta ejusdem Synodi: quod quidem Triclinium a Macario Ancyrano dicitur fuisse οἶκος τρουλωτός ἐν χαλκῇ τῶν Βασιλέων ΚΠ παλατίῳ κείμενος. *Basilica* nuncupatur ab Anastasio Bibl. in Agathone PP. pag. 54. & *Palatium* in Leone II. pag. 56. Ita ab eadem figura domum quamdam in Urbis conspectu, Τρούλλα nomine donatam scribit Leo Grammaticus pag. 453. Tradit Procopius Hemisphærii testudinem eatenus de industria sursum tenuari ac deficere, ut per ipsius aperturas lux intret affatim: [illegible], [illegible], [illegible]. Rem mirandam, inquit Silentiarius, intueri licet, ut inferne latior, sensim deficiat, & in orbem, veluti cælum, convolvatur testudo, 2. part. vers. 78.

Ἐστὶ δ' ἰδεῖν μέγα θάμβος, ὅπως κατὰ βαιὸν ἰοῦσα,
Εὐρυτέρη μὲν ἔνερθεν, ὕπερθε δὲ μείονι ἀείρεται,
Ὡς πόλος [illegible].

Ita etiam Agathias, ubi de Hemisphærio: καὶ γέγονεν ἐνταῦθα [illegible], [illegible] [illegible], [illegible]. Ita autem sensim tenuatur & deficit testudo, ut cymbali figuram effingat, & κυμβαλικῶς circinata sit, ut est apud Anonymum. Sic enim secundo extructam prodit, ne rursum cederet, ἵνα μὴ πάλιν ταχέως πέσῃ. Quæ quidem cæterarum Trullarum, vel Tholorum, forma etiam fuit, ut nempe inferne latiores, sensim in Sphæram desinerent, atque adeo ovi formam referrent: unde ὠοτά, vel ὠοτὰ dictæ sint ejusmodi ædificia, ut illud quod ὠοτὸν appellat Jolas pag. 172. seu ὤατον ut præfert Editio Regia, & in Palatio exstitisse narrat: quod illud idem est, quod antea Θολωτὸν, & Τροῦλλον vocabant. Cum igitur Sphæræ speciem quodammodo exhiberet, ideo σφαίρας nomine donatur a Zonara non semel, & aliis: nam & Trullam instar Sphæræ ubique firmari dixit Silentiarius vers. 74.

Ἐγρομένη δ' ὑψόθεν ἐς ἄπλετον ἠέρα πάντῃ
Πάντοθι μὲν σφαιροῦτ' ἑλίσσεται, οἷα δὲ φαιδρὸς
Οὐρανὸς ἀμφιβέβηκε δόμου σκέπας.

Atque hæc quidem testudo ita parieti tereti imponitur, ut propter illius tenuitatem, non firmæ inniti fabricæ, sed aurea catena de cælo pendere videatur. Procopius: [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Eadem propemodum habet de Hemisphærio Ædis SS. Apostolorum lib. 1. de Ædif. cap. 4. In interiore Tholi, seu, ut vocant, Trullæ, centro ac testudine, Justinianus opere musivo Christum in Iride sedentem, orbem judicantis effigie, describi curavit, ut αὐτόπται testentur: quemadmodum in Novæ Ecclesiæ a se in Palatio excitatæ Tholi testudine, Christi & Angelorum ei administrantium effigies, Basilius Macedo, ut auctor est Photius in illius Descriptione. In suprema vero, & quæ extra eminet, Sophiani Tholi parte, positam fuisse Crucem, seu Σταυρὸν, tradit Silentiarius part. 2. vers. 78. pag. 548.

. . . . ἀκρότατος δὲ
Σταυρὸς ὑπὲρ κορυφῆς [illegible] τεῖχος.

XXXIV. Immensam Hemisphærii, ac stupendam altitudinem prædicat his verbis Evagrius: Altitudo centri.
[illegible], [illegible]. Eam autem altitudinem a pavimento ad centrum Hemisphærii, seu Tholi mediam testudinem, esse pedum 180. tradit idem Scriptor: τὸ δὲ βάθος ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ ἡμισφαιρίου μέχρις ἐδάφους, πόδας ρπ'. Neque dissentit Joannes Grevius Anglus, ipse αὐτόπτης, in Præfatione ad Tabulas Geographicas Nassir-Eddini Persæ, scribens accepisse se a Turcis, *Vlug Beigum*, præter alia instrumenta Mathematica exactissima, quæ paraverat, *quadrantem* stupendæ molis construxisse, cujus *radius* altitudinem summi fornicis Templi Sanctæ Sophiæ adæquaret: *Quæ etsi*, inquit, *dictu incredibilia, (nam testudo Hemisphærii centum octoginta pedes Romanos superat) illi tamen Persas fide dignos hæc eadem narrantes sæpius audivisse contenderunt*. Ad eam porro altitudinem eductus potissimum Tholus, cum post illius casum denuo instauratus est.

XXXV. Anno quippe Justiniani 32. cum crebris Casus Trullæ seu Hemisphærii.
terræ motibus concussum Hemisphærium rimas ageret, tandem pars illius Orientalis concidit, & Ciborium, & Sacram Mensam una cum Ambone contrivit. Annum, mensem, & diem casus Trul-

læ describit Theoph. τῷ δ' αὐτῷ ἔτει, μηνὶ Μαΐῳ ζ' ἡμέρᾳ γ' ὥρᾳ πέμπτῃ φιλοκαλουμένου τοῦ θόλου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας (ἦν γὰρ διερρηγμένος ἐκ τῶν γενομένων σεισμῶν, ἐργαζομένων τῶν Ἰσαύρων) ἔπεσεν τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ φουρνικοῦ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, καὶ συνέτριψεν τὸ κιβώριον, καὶ τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ τὸν ἄμβωνα. Ad hunc Hemisphærii casum spectant etiam versus Pauli Silentiarii part. 1. vers. 52.

> Ἤδη μὲν δυσπαίπαλον ἐπιμεμαυῖα θεμείλοις
> Σφαίρης ἡμιτόμοιο κατήριπε δύσκολος ἄντυξ, &c.

Et vers. 141.

> Οὐ γὰρ ἀποτμηγέντος ἐρυκακέων κορώνης
> Ὤκλασεν.

Collapsum igitur, vel certe labefactatum Hemisphærium non modo de novo instauravit Justinianus, sed etiam in majorem altitudinem extulit, Isidoro Juniore Milesio usus Architecto, Isidori, qui Ædem Sophianam primum extruxerat, nepote, cujus meminit Procopius lib. 2. de Ædif. cap. 2. obierat enim Anthemius. Agathias: τότε δὲ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ κλόνου τὸ μεσαίτατον μέρος τῆς ὀροφῆς, ὃ δὴ πάντα τὸ ὑπερβάλλον ἀποβεβληκότα, ἐπισκευάσας τε αὖθις ὁ Βασιλεὺς βεβαιότερον, καὶ ἐπὶ μεῖζον ὕψος ἐξῆρε. Quam quidem majorem altitudinem 25. pedum esse tradunt Scriptores omnes. Theophanes: Βασιλεὺς ἤγειρεν ἀκριβῶς αὐτούς, ὃ ἰδέξατο τὸν θόλον, καὶ οὕτως ἔκτισεν, ὑψώσας πλέον εἴκοσι πόδας εἰς ἀνάβασιν ἔναντι τοῦ πρώτου κτίσματος. Zonaras: ὅθεν λέγεται καὶ τὸν θόλον προστάξει τοῦ Βασιλέως καθαιρεθῆναι, καὶ αὖθις ἀνεγερθῆναι ποσὶ πόδας εἴκοσι καὶ πέντε μετεωρότερον, καὶ καθιερωθῆναι παρὰ Εὐτυχίου τοῦ Πατριάρχου τὸ δεύτερον. Ex quibus apparet quæ fides adhibenda sit nugacibus ac imperitis ævi extremi Græculis, scribentibus, ulnis dumtaxat quindecim a priori altitudine excisis, Hemisphærium rursum ædificatum, in quibus est Glycas: ἀνηγείρεται αὖθις, πεδινὸς δὲ λειπόμενος ὡς τὸ πρώην ὀργυιαῖς ιε'. Eadem habent Anonymus & Codinus. Cum igitur Evagrius Hemisphærii altitudinem a Pavimento ad illius centrum, pedum 180. Gyllius vero altitudinem a summa curvatura Arcuum usque ad Pavimentum, 142. pedum esse tradant, videtur confici Hemisphærii ipsius altitudinem esse 38. pedum. Nam Turcos, per quem Ædem Sophianam metiri curavit Gyllius, Hemisphærium non mensus est, qui si recte mensus esset illius altitudinem, eam ab altitudine quam tradit Evagrius, parum discrepare comperisset, ut Gyllius quidem existimat: quamquam hoc longe altius esse par est credere, si latitudini altitudo respondeat. Cum denique anno mundi juxta Græcos 6494. Indict. 15. mense Octobri ex terræ motu succussa pleraque Urbis Templa ac ædificia corruissent, ipsiusque Hemisphærii Sophiani pars, hanc Imperator Basilius Bulgaroctonus rursum instauravit, δαπανήσας εἰς μόνας τὰς μηχανὰς τοῦ ἀνόδου, δι' ὧν οἱ τεχνῖται ἱστάμενοι, ἢ τὰς ὕλας ἀναγομένας δεχόμενοι, ᾠκοδόμουν τὰ πεπτωκότα, χρυσίου κεντηνάρια δέκα. Ita Scylitzes & Glycas.

Edit. Paris. pag. 549.

Muri obnitentes Pilis.

XXXVI. Ex singulis porro Pilis, uti supra ex Gyllio ostendimus, duplices Arcus nascuntur in Templi latitudinem porrecti, ita ut eorum alterum cornu conquiescat in muro extrinsecus obnitente majoribus Pilis, a quibus quatuor Arcus in utrumque parietis latus emittuntur, duo quidem inferiorum trium Aularum concamerationem sustinentes; reliqui duo superiorum totidem Aularum testudines; quarum latera singularum partim adnituntur ad Arcus, partim ad parietes, partim ad Columnas. Quippe cum ea crebris terræ motibus, vel pondere Hemisphærii, Pilæ majores quatuor laborarent, extructi sunt muri quatuor longi plus viginti pedes, lati plus octo, in altitudinem majorum Pilarum assurgentes, quibus vice ἐρεισμάτων utrumque latus Ædis pertinens ad Septentrionem & ad Meridiem præfulcitur ac præmunitur. Ejusmodi Pilarum, seu *Pessorum*, vel *Pissorum* fulcimenta, παραπέσσια vocant libri Basilicon ad Leg. 14. Cod. de Operib. Publ. tamquam πεσσοὺς adjunctos ad muros ipsos fulciendos: quo loco frustra Cujacius in Paratit. παραστάσια legendum censet. Ea fulcimenta, ut & quatuor, quæ iis adnituntur, Cochleas, Justiniano adscribit Cedrenus: ἐποίησε δὲ καὶ τὰς ἔξω τὰ πρὸς κατέναντι τῶν ἔσω κιόνων τέσσαρας κοχλίας, οὓς ἀπὸ γῆς ἀρξάμενος, μέχρι τοῦ θόλου ἀνεβίβασεν, ἔρεισμα τούτων τῶν κιόνων κατεργασάμενος.

Porticus inferiores.

XXXVII. In ipsa Æde Sophiana ad Meridiem & Septentrionem binæ procurrunt Porticus duplices, inferiores scilicet & superiores, secundum ipsius longitudinem, columnis marmoreis prægrandibus sustentatæ, quæ Ædis latitudini nihil officiunt. Procopius: καὶ τῷ νεῷ ἑκατέρωθι δύο, οἰκοδομίαν μὲν τῷ νεῷ οὐδαμῶς διηρημέναι, ἀλλὰ καὶ μεῖζον αὐτοῦ ποιοῦσαι τοῦ εὔρους τὸ μέτρον, καὶ τῷ μήκει μέχρι ἐς τὸ πέρας ξυνεξικνούμεναι, τὸ δὲ ὕψος καταδεέστεραι. Cameratæ atque auro decoratæ sunt, alteraque precantibus viris assignata, inferior nempe, altera quæ & superior, fœminis, nihil habent disparile, nihil diversum: ἔστι καὶ αὐταῖς ὅ τε ὄροφος θόλος, καὶ ὁ χρυσὸς ἐγκαλλώπισμα. τούτοιν δὲ ταῖν στοαῖν ἀτέρα μὲν τοῖς ἀνδράσιν εὐχομένοις ἀποκεκλήρωται, γυναιξὶ δὲ ταὐτὸ ποιούσαις ἡ ἄλλη ἀνεῖται, &c. Porticuum istarum inferiorum pluteos (ita enim appellat Vitruvius lib. 5. cap. 1. superiorum ab inferioribus columnis intersepta) sustentant non modo quæ recto ordine dispositæ sunt columnæ marmoreæ; sed etiam quatuor aliæ validiores viridis coloris, cæteris tamen vicinis altitudine inferiores, Gynæconitides, seu superiores Porticus, atque adeo inferiorum testudines, in ipso sui medio, binæ ab utroque latere fulciunt. Paulus Silentiarius part. 2. vers. 135.

pag. 550.

> Αἰθούσας κατὰ μέσσον ἐρείσατο . . . χῶρον
> Κίονας Αἱμονίους πολυχανδέας ——
> —— ἀλλ' ἐνὶ μέτροις
> Μείονας ἠγνυπέρων μὲν ἐλίζονας· ἐκ δὲ πεδίλων
> Τοὺς αὐτοὺς χλοεροῖσιν ἀνεστήσαντο λίθοισιν.
> Ἀλλὰ γὰρ οὐ στιχόωντες ἐπὶ χθονὶ στοιχάδας αὐτοὺς
> Πυθμένας ἐρρίζωσαν· ἐρειδόμενοι δὲ γαίῃ
> Ἀντίαι ἀλλήλοισιν δύω δυσίν, ἐν δὲ μεσόρῳ
> Τετραπόρους σφῆσιν ἐπὶ αὐχένα χεῖρας
> Ναίουσι ὑπερτέλλουσα γυναικείοισιν ἀέθλοις

Ejusmodi Columnas mole sua cæteris majores, quæ non tam ad ornatum excitantur, quam ad fulciendas superiores Porticus, πεσσοὺς etiam appellare videtur Eusebius lib. 3. de vita Constantini cap. 36. in descriptione Templi Hierosolymitani: de Porticibus enim interioribus verba faciens: αἱ δ' ἄνω τῶν στοῶν ὑπὸ πεσσοῖς ἀνεγείροντο.

Porticus superiores seu Catechumena, vel Gynæconitides.

XXXVIII. Porticus superiores, fœminis precantibus addictæ, ut plurimum Catechumeniorum, vel Catechumenorum nomine donantur a Scriptoribus: non quod in iis umquam Catechumeni constiterint, sed quod divinos, qui a Sacerdotibus & Cantoribus concinebantur, Hymnos, ibi auditu exciperent mulieres: unde Κατηχούμενα, *loca Dei verbo, Officiisque Ecclesiasticis audiendis superne extructa* recte viri docti interpretantur. Leo Nov. 73. ἐν ταῖς τῶν ἐκκλησιῶν ὑπερῴοις, ἅπερ ἡ πολλὴ ἀνθρώπων κατηχούμενα καλεῖν ἔγνω. Hinc ascendere in Catechumena, apud Constantinum Porphyrog. de adm. Imp. cap. 29. extremo. Anastasius Bibl. in Collectaneis: *Et ascenderunt ad eum in Catechumenium Ecclesiæ ipsius Monasterii*. Cantacuzenus lib. 1. cap. 41. & ex eo Codinus de Off. cap. 17. N. 43. ἄνεισιν εἰς τὰ λεγόμενα κατηχούμενα. Nicetas in Alexio lib. 1. N. 2. παρὰ τῶν ὑπεράνωθεν τῶν κατηχουμενείων ἱσταμένων, &c. ubi perperam Wolphius κατηχουμενεῖον, *locum ubi Catechumeni instituantur*, vertit: quo in errore versatur etiam Meursius. Nam etsi Symeon Thessalonicensis Opusc. contra Hæreses, τὰ κατηχουμενεῖα, τῶν κατηχουμένων οἶκον interpretetur, id intelligendum est de statione Catechumenorum in Ecclesia, vel certe in Narthece. Ὑπερῷα inde non semel appellantur superiores istæ Porticus Sophianæ. Evagrius: καὶ δὲ τῶν λεγομένων ὑπερῴων ἑτέρωθι κίοσι καὶ ψηφῖσι μεγάλαις τοσοῦτον ἔργον ἀποσεμνύνεται. Sic ὑπερῷα τοῦ μεγάλου ναοῦ dicuntur Nicetæ Paphlagoni in vita Ignatii Patr. CP. ὑπερῷα τῶν γυναικωνιτίδων Procopio, ἔμβολοι τῶν γυναικωνιτῶν

Codi-

Codino. Paulus Silentiarius de iisdem part. 2. verf. 256.

Ἔνθα δ' ἐσπερίων ὑπερώϊα καλὰ πέτονται.

Et part. 2. verf. 225.

Ἔνθα γυναικείων ἀναφαίνεται ἴχνος δόμων.

Catechumeni Sophiani meminit præterea Ignatius Diacon. in vita Nicephori Patr. CP. N. 69. illudque τὰ τοῦ μεγίστου ναοῦ περίφημα κατηχούμενα vocat. At sequior Græcia utramque Porticum inferiorem & superiorem Catechumenorum nomine donavit, ut advertere est ex Anonymo de Locis Hierosol. cap. 5. & Codino in Descrip. S. Sophiæ, qui inferiores τὰ πρῶτα κατηχούμενα, superiores δεύτερα κατηχούμενα nuncupat, uti supra a nobis observatum. Utraque, inferior scilicet & superior, marmore coruscanti strata conspicitur, ut est in Itinerario D. de Salignaco. Superiores vero in Tholi modum cameratæ sunt. Silentiarius part. 2. verf. 257.

Edit. Parif. pag. 552. Σχῆμα θόλου φορέουσιν, ὃ μὴ πόθεν εἰσορόωσι.

Ita enim restituenda lacuna ex Procopio, ubi agit de superioribus Porticibus: καὶ αὐταῖς ὁ ὄροφος, θόλος. In modum Scyphi testudinatas habet Anonymus: ἀνεγείραντες δὲ τὰς ἁψῖδας τῶν ὑπερῴων, τῶν τε δεξιῶν & τῶν ἀριστερῶν, καὶ ταύτας συστήσαντες σκυφοειδεῖς ἁψῖδας. Ubi σκυφοειδεῖς, idem valet ac κυμβαλοειδεῖς, Scyphi aut Cymbali instar. Superiorum istarum Porticuum intercolumnia pluteis muniuntur marmoreis, altis quatuor pedes, quibus incumbentes vident interiorem Ædis partem, tam infernam, quam supernam. Paulus Silentiarius 2. part. verf. 263.

Πάντα δὲ Θεσσαλικοῖς μεταίχμια κίοσιν ἀνὴρ
Λαΐνεοις ἔφραξεν ἐρείσμασιν, ἔνθα κλιθεῖσαι
Ἐργοπόνους ἀγκῶνας ἐπηρείσαντο γυναῖκες.

His consentanea habet Evagrius, de lateribus Meridionali & Septentrionali τοῦ ναοῦ scribens: ὑπερῷά τε μετεωρίζουσιν ἕτεροι παραπλησίοις κίοσι, φραττόμενα ταῖς βουλομέναις δι' αὐτῶν ἐς τὰ τελούμενα. De similibus pluteis interpositis, sic Paulinus, dum agit de Porticibus Atrii:

Sed circumjectis in porticibus spatiari
Copia larga subest, interpositisque Columnas
Cancellis fessos incumbere.

Quod vero ait Evagrius, pluteis incumbentibus mulieribus divina sacrificia intueri licuisse, id intelligendum est de loco sacrificii, ac Bemate: nam dum illud peragebatur, velum statim ad intercolumnia subducebatur, neque iis capita aut oculos ad illa inspicienda promittere, sub anathematis pœna, fas erat. Id omnino colligere est ex Vita Sancti Basilii, quæ Amphilochio tribuitur, qui ritus illius Auctor fuisse videtur. Nam cum mulierculam impudice sibi subministranti Diacono annuentem, dum de Catechumeniis in altare prospiceret, advertisset, vela in Catechumeniis appendi præcepit: βῆλα παρεχώρει ἐκκλῆσαι κρεμασθῆναι, ἐξεπολιθέμενος ταῖς γυναιξὶν, εἰ δέ τις ἔξω τῶν βήλων ὀφθῇ ἀποκύπτουσα, τῆς θείας λειτουργίας γινομένης, ἐξωθεῖσθαι τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀκοινώνητον μένειν. In Catechumeniis, ac dextra eorum potissimum parte, coactas Synodos non semel legimus. Octavam enim Synodum ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τῶν κατηχουμενείων τοῦ περιωνύμου ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας celebratam fuisse auctor est Nicetas Paphlago in vita Ignatii Patriar. CP. Extat apud Leunclavium in Synopsi Basil. Decretum Synodi, συναθροισθεῖσα τοῦ ἁγιωτάτου ἡμῶν Πατριάρχου ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τῶν κατηχουμενείων, συνεδριαζόντων αὐτῷ πανιερωτάτων Μητροπολιτῶν. Eamdem inscriptionem præfert Michaelis Cerularii Patriarchæ de Projecto Pittacio Decretum, apud Allatium Differt. 2. de Lib. Eccl. Græc. In Catechumeniis denique Sophianis quandoque coactam plebem narrat Paulus Diaconus lib. 21. Hist. Misc. Nec mirum, cum ampla admodum tum latitudine tum longitudine essent, uti mox ex Aularum ad alas ναοῦ existentium descriptione colligere est.

Descript. S. Sophiæ.

Porro magnam Porticum, quæ una cum Bemate & tecti parte ex terræ motu corruerat, anno antequam Joannes Cantacuzenus Byzantium cepisset, instauravit primum Anna Imperatrix, Andronici Palæologi vidua: cui postmodum operi ipse Cantacuzenus, ac denique Joannes Palæologus Imperatores extremam manum imposuere. Rem pluribus narrat idem Cantacuzenus lib. 4. cap. 4.

XXXIX. Neque tamen recta linea procedunt in interiore Æde Porticus. Nam inter quatuor majores Pilas ab utroque latere, ad Meridiem & ad Septentrionem ita velut alæ appositæ sunt tres Aulæ inferiores, & totidem superiores, ut ab imo pavimento pars illa Ædis interior & media ingens & vacua, procedat quadrata usque ad curvaturam superiorum Aularum, deinde intra octo Pilas, in ovatam formam contrahatur, usque ad curvaturam quatuor Arcuum sustinentium Hemisphærium. Unde fit ut si pars illa consideretur comprehensa intra Pilas & columnas, sit forma ovata: si vero tam intra quam extra Pilas perspiciatur, sit quadrata. Aulas istas *Cubicula* vocant Scriptores, quorum usum describit Paulinus Epist. 12. ubi de Templo Sancti Felicis Nolano: *Cubicula intra Porticus quaterna longis Basilicæ lateribus inserta, secretis orantium, vel in lege Domini meditantium, præterea memoriis religiosorum ac familiarium accommodatos ad pacis æternæ requiem locos præbent.* Anastasius in Sergio PP. *Hic tectum & cubicula universa in circuitu Basilicæ Beati Pauli Apostoli -- studiosius renovavit ac reparavit.* Ejusmodi cubiculorum non semel alibi meminit, a quibus Capellarum nostrarum, uti nunc appellantur, origo videtur desumpta. Οἰκίσκοι dicuntur Sancto Nilo ad Olympiodorum Præfectum, in Descriptione Templi ab eodem Olympiodoro extructi: ἐν δὲ τῷ κοινῷ σηκῷ πολλοῖς καὶ διαφόρους οἰκίσκους διακρινομένους ἀμφιδῶν ἕκαστον οἰκίσκον τετυπωμένον τιμίῳ σταυρῷ, &c. Forma Aularum seu Cellarum, quas dixi (verbis utor Gyllii) cingere utrumque latus, talis est. Ex tribus lateribus Aulæ quadratæ sunt, ex quarto latere quod intuetur interiorem Ædis partem, figuram Templi sequitur, quod obrotundam efficit Pilarum & columnarum dispositio. Sustinetur arcubus & columnis concameratio Aularum, quarum describam dumtaxat tres, quibus cognitis, cæteras omnes simili forma esse cognoscentur. Incipiam a tribus superioribus sitis in latere Templi Septentrionali, quarum prima est in angulo intuenti Septentrionem & Orientem. Ejus duo latera exteriora surgunt a muro, & desinunt in arcum. In laterum medio columnæ tres sunt quadratæ loco parietis, nempe fenestrarum parastades, quarum scapus habet perimetrum quinque pedum & unius dodrantis. Supra easdem eminens aliæ tres quadratæ: hæ omnes sunt marmoris albi in colorem glaucum vergentis. Latus pertinens ad interiorem Ædis partem habet sex columnas virides, subjectas arcui sustinenti quartam partem Sphæræ Orbicularis, quarum imus scapus ambitum habet septem pedum & octo digitorum. Earum intercolumnia, diastyli dispositione distincta, lata septem pedes & undecim digitos, pluteis muniuntur marmoreis, altis quatuor pedes, quibus incumbentes vident interiorem Ædis partem, tam infernam, quam supernam. Latus interjectum inter primam Aulam & secundam a pariete exteriori vergente ad Septentrionem, usque ad Pilam magnam sustinentem arcum Hemisphærii, largum est quadraginta quatuor pedes, quorum partem possident Pilæ, partem arcus surgens a tergo Pilæ sustinens Hemisphærium: quo toto patente, lato juxta pavimentum viginti pedes, transitur a prima Aula ad secundam Aulam. Reliquam lateris inter primam & secundam Aulam intermedii partem, latam viginti quatuor pedes, occupant Pilæ arcus & murus surgens velut ala usq; ad concamerationem Hemisphærii. Secundæ Aulę concameratio extrema sustinetur arcubus & parietibus: media vero nititur quatuor columnis albis ad glaucum colorem accedenti-

Aula.

pag. 552.

bus, quarum scapus in ambitu complectitur septem pedes. Secunda, sive media Aula quadrata est, cujus duo latera sustinentur partim muris, partim arcubus, quorum alterum cornu nascitur a tergo duarum magnarum Pilarum sustinentium magnum Hemisphærium: alterum sustinetur Pilis orientibus ex interiori parte murorum alarium fulcientium Pilas majores. Hujus secundæ, sive mediæ Aulæ latus exterius, loco parietis habet octo columnas quadratas, quarum perimeter est sex pedum. In earum medio est magna Pila in-

Edit. Paris. pag. 553.

ter columnas ear parastadum vicem præstantes sunt fenestræ. Præterea supra easdem columnas existunt Pilæ parastadam vicem præbentes superioribus fenestris, quæ tam superiores, quam inferiores, numero sexdecim, Aulam hanc mediam illustrant: cujus latus vergens in latus interius sex viridibus columnis ornatur. Harum intercolumnia habent pluteos similes pluteis primæ Aulæ. Camera media sustinetur columnis colorem medium inter album & glaucum præ se ferentibus, in quadratum ordinem dispositis, quarum duæ stant non longe a latere exteriori: reliquæ duæ parum absunt ab interiori latere ornato sex columnis. Ex hac media Aula exitur patet in tertiam, per arcum tam late patentem, quam alterum, per quem aditus est a prima Aula in secundam. Tertia Aula similis est primæ Aulæ longitudine, fenestris, parastadibus, columnis: quibus quatuor sustinetur ejus Camera, & latus interius sex viridibus. Jam vero inter Pilas duas, quibus sustinetur quarta pars Sphæræ Occidentalis, extant quatuor columnæ virides, eædemque binæ inter se conjunctæ: inter has intercedunt sex columellæ virides Jonicæ. Hactenus Gyllius.

Sedes Imperatricis.

XL. In istarum Aularum superiorum una, Imperatrix consistere solebat, cum divinis Officiis interesset. Id diserte tradit Evagrius, ubi de columnis Thessalicis, quæ ad Septentrionem & Meridiem, utrumque Arcum Septentrionalem & Meridianam suffulciunt: *ἐν δεξιᾷ δὲ καὶ κατὰ τὸ εὐώνυμον κίονες αὐτοῖς παρεστᾶσι ἐκ Θετταλῆς λίθου πεποιημένοι. ὑπερῷα δὲ μετεωρίζοντες ἑτέροις παραπλησίοις κίοσιν, συνιστᾶν τοῖς βουλομένοις διδόντες τὰ τελούμενα. ἔνθα καὶ ἡ Βασιλὶς παροῦσα ταῖς ἑορταῖς τῇ ἱερουργίᾳ μετρίως ἐφίσταται.*

Cochleæ.

XLI. In hanc superam Ædis partem, ascensus existit quatuor Cochleis, quas dicas ad fulciendas quatuor majores Pilas una cum muro opposuisse Justinianum, cum collapsum Hemisphærium denuo instauravit. Κοχλίας Cedrenus appellat loco supra descripto N. 36. sed non satis proprie, inquit Gyllius, cum magis in anfractuum normalium, quam Cochlearum modum gradus surgant: quinque enim ab anfractibus ab imo ascenditur, non exasperatis in gradus, sed in mollem clivum substructis ex amplis mensis marmoreis. Horum quinque anfractuum singuli alti undeviginti pedes & sesquipedem, lati quinque pedes: ex quibus patet pavimentum superiorum Porticuum, seu γυναικωνιτίδων, a pavimento & solo Ædis ad altitudinem pedum 97 & sesquipedis eductum, proindeque reliquam Ædis altitudinem ad summam curvaturam arcuum 45 pedum & sesquipedis fuisse; siquidem, ut observat Gyllius, tota Templi altitudo a pavimento ad illam curvaturam est 142. pedum. Anfractibus istis succedunt alii anfractus, usque ad Templi tectum, non clivis molliti, sed in gradus fracti. Per hos igitur anfractus & cochleas adeuntur Aulæ & Porticus superiores, & summæ Templi partes. Totam hanc graduum seriem *ἀναβάθμον ἀνάγοντα εἰς τὰ ὑπερῷα τῆς ἐκκλησίας* vocat Scylitzes pag. 804. Meminit præterea Paulus Diaconus lib. 23. Histor Miscellæ ascensus in Catechumenia per Æneam Portam *Processit autem & Imperatrix Eirene, cum præcessissent Imperatores, sceptris obsequentibus per scholas antelatis; & ascendentibus per æneæ Portæ ascensum in Catechumenia Ecclesiæ, non exiens in plateam Emboli*, &c. ubi *platea Emboli*, videtur esse inferior Porticus.

Sedes Imperatoris.

XLII. In inferiore Porticu Meridionali existit Ædicula, vel Aula, in qua Imperator, cum sacrorum librorum lectionem auditu excipiebat, consistere solebat. Ait enim Silentiarius stare ad Meridiem Porticum marmoream, Septentrionali omnino similem: sed illam habere quiddam amplius: muro enim seclusam locum servare, ubi Imperatores sacrorum librorum lectionem auditu excipiunt. Sic ille part. 2. vers. 164.

pag. 554.

. . . . *ἔχει δέ τι πλεῖον ἐκείνης·*
Τείχει γάρ τινι χῶρον ἀποκρίδόντα φυλάσσει
Αὐσονίων Βασιλῆϊ, θοαῖς ὅτε ἐν ἑορταῖς,
Ἔνθα δ' ἐμὸς σκηπτοῦχος ἐφεζόμενος ...
Μυστιπόλων βίβλων ...

Ex quibus videtur posse colligi Ædiculam, seu Aulam istam muris septam, eam esse, quæ etiamnum stat ad latus Meridionale Bematis, in qua summus Turcorum Sultanus consistit, dum sacra prophana in sacro olim Templo peraguntur: & ad quam per portam Orientalem ex Satajo accedit. Atque inde docemur quid velit Codinus de Offic. cap. 15. N. 4. dum ait Imperatorem in Ecclesiam Sophianam procedere, ibique Sancti Basilii precationes, seu illius librorum lectionem auditu excipere, juxta Diaconicum: *ἀπέρχεται εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν Βασιλεὺς, καὶ ἀκούει παρ' αὐτῇ τὰς τοῦ μεγάλου Βασιλείου εὐχὰς, πλησίον τοῦ διακονικοῦ.* Nam hic sumitur Diaconicum pro Conchula Bematis, quæ ad sinistram, seu ad latus Meridionale, Majoris Conchæ erat, ut infra probamus, atque adeo quæ loco huic muro secluso proxima erat, in quo Imperator consistere solebat, cum sacrorum librorum lectioni auditum suum præbebat. Incertum porro an alius eidem addictus esset locus in Ecclesia, dum Sacrosanctæ Liturgiæ interesset, proindeque an eo loci assignata olim fuerit Theodosio Imperatori a Sancto Ambrosio Mediolanensi Episcopo in Ecclesia sedes. Nam cum aliquando Mediolani Theodosius, more utique recepto, Sacrarium ingressus, post Donorum oblationem, in eo consedisset, id ægre tulit Ambrosius; consideransque eam consuetudinem, vel ex assentatione, vel ex ordinis inscitia esse natam, Imperatori in Ecclesia locum assignavit, ante Sacrarii cancellos, ita ut populum Imperator, Imperatorem ordine Sedis Sacerdotes antecederent: *τόπον εἶναι τῷ Βασιλεῖ ἐν ἐκκλησίᾳ τέταχε πρὸ τῶν δρυφάκτων τοῦ ἱερατείου, ὥστε τοῦ μὲν λαοῦ τὸν κρατοῦντα τὴν προεδρίαν ἔχειν, αὐτοῦ δὲ τοὺς ἱερέας προκαθῆσθαι.* Verba sunt Sozomeni lib. 7. cap. 24. quibus consona habet Theodoritus lib. 5. cap. 17. Addit Theophanes ab eo tempore morem hunc invaluisse, ut deinceps Imperatores extra Bema cum reliqua plebe consisterent: *ὅθεν καὶ μέχρι τοῦ νῦν καλὸν ἐκράτησεν τὸ ἔθος, ἔξω τοῦ θυσιαστηρίου τοὺς Βασιλεῖς ἵστασθαι μετὰ τοῦ λαοῦ.* Et Nicephorus Callist. lib. 12. cap. 41. ubi eamdem rem recitat, sua etiamnum ætate id obtinere scribit, nempe ut Imperator ad Bematis cancellos sedeat. At si secundum Sozomenum assignata fuit Sedes Imperatoris *πρὸ τῶν δρυφάκτων τοῦ ἱερατείου*, ante cancellos Bematis; non potuit consistere, seu *ἵστασθαι μετὰ τοῦ λαοῦ*, quandoquidem populus in Pronao consistebat, & inter cancellos Bematis & Pronaum, seu Narthecem, *Ναὸς*, vel Chorus Clericis & Cantoribus addictus, intercedebat, ut ex ipso Silentiario & aliis abunde constat. Quod si ante Bematis cancellos constitit, eam Sedem in Solea stetisse necesse est, atque adeo Imperatorem, non populum dumtaxat, sed etiam Clericos, & Cantores, quos *populum canentem* vocat Silentiarius, præcessisse. Atque inde forte quidam *Soleæ* nomen inditum existimarunt, quod eo loci Imperator in Ecclesia *Solium* suum haberet. Ut sese res habeat, hanc Sancti Ambrosii Constitutionem tanta cum animi devotione ac submissione excepere Imperatores, ut Theodosius Junior & Valentinianus, in eo decreto, quod extat post Con-

cilium Ephesinum, in hæc verba prorumpant: *Ad sacra Altaria munerum tantum offerendorum causa accedimus: & cum circumseptum sacrorum Adytorum ingressi sumus, statim egredimur, nec quicquam ex propinqua Divinitate nobis arrogamus.*

Edit. Paris. pag. 555.

Nametsi in Concilio Laodiceno Can. 19. solis Sacerdotibus, *τοῖς ἱερατικοῖς, εἰσιέναι εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ κοινωνεῖν* liceret, is tamen mos invaluerat, ut Adyta ingredi ad offerenda Dona Imperatori liceret, ut colligitur ex Synodo Trullana Can. 69. *κατά τινα παλαιὰν παράδοσιν*, inquit Balsamon, quod ab ipso Sancti Ambrosii ævo obtinuisse par est credere.

Coronæ.

XLIII. Jam vero quod ait Silentiarius illic sedere Imperatorem *δεσποτικαῖς ἐν ἑορταῖς*, id intelligendum est de solemnioribus festivitatibus, in quibus ad Majorem Ecclesiam procedebat, quas numero duodecim fuisse videtur innuere Codinus in Orig. pag. 95. Edit. Meursianæ, cum in cæteris, in Palatii sacris Ædibus, divinis interesse Officiis soleret. Ea autem Festa majora *δεσποτικὰς ἑορτὰς* vocavit, quod in iis Imperator Corona redimitus Sacris interesset. Theophanes de Justino Imperat. *ταῦτα μαθὼν, μεγάλως ἤλγησε τὴν ψυχὴν, ὥστε καὶ τῇ ἑορτῇ προελθεῖν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἢ κατεδέξατο φορέσαι τὸ στέμμα, ἢ τὴν χλαμύδα*, &c. Similia habet An. xxxi. Justiniani: *ὁ δὲ Βασιλεὺς ἐκ τρόμου τὸ στέμμα ἐπὶ ἡμέρας μ'. ἀλλ' οὐδὲ τῇ ἁγίᾳ Χριστοῦ γεννήσει χωρὶς αὐτοῦ προῆλθεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.* Apud Francos nostros eum olim obtinuisse morem, ut Reges in majoribus anni festivitatibus, in Ecclesia Coronati divinis Officiis interessent, pluribus probavimus ad Joinvillam Dissert. 5. atque inde eas festivitates, *Curias Coronatas*, aut *Dies Coronæ* appellatas fuisse, seu *ἑορτὰς δεσποτικάς*. Nam ut apud Latinos, Francos nimirum, Germanos, Anglos, & alios, in hisce occasionibus, inter ipsa sacra Missæ solemnia Regum capitibus Corona imponebatur ab Archiepiscopis, aut Episcopis, ut ex Anselmo Episcopo in Epist. ad Ernulphum Priorem, Eadmero lib. 4. Histor. Novorum pag. 105. Ivone Carnot. Epist. 66. 67. 84. & Baldrico lib. 3. Chron. Camerac. cap. 55. colligitur: ita apud Byzantinos a Patriarcha in Æde Sophiana, *ὅτε δημοτελεῖ καὶ μεγάλῃ ἐτύγχανε δεσποτικῇ ἑορτῇ*, coronabantur Imperatores aliqua ex iis corollis, quæ supra sacram mensam pendebant, quæ peracta solemnitate in suum remittebatur locum, ut pluribus narrat Constantinus Porphyrogenneta lib. de Admin. Imper. cap. 13. cujus ritus originem Constantino Magno adscribit. Neque extra istas ceremonias, ex illius edicto, fas erat Imperatori Coronam sibi imponere, vel certe inde auferre; adeo ut Leonem Copronymi filium miserabilem vitæ exitum ex ejusmodi statuti transgressione incurrisse tradant idem Porphyrogenneta, Theophanes, Cedrenus, Glycas, Sigebertus, & alii. Inter has autem Corollas, quæ Sacræ Mensæ imminebant, præ cæteris, & operis elegantia, & lapillorum pretio, conspicua fuit illa, quam a Constantino Magno dedicatam fuisse, præter Porphyrogennetam, refert Nicetas in Andronico Comneno lib. 2. N. 11. quamquam id controversum video. Quippe plerique e Scriptoribus Byzantinis Sophiam ex Justino Augusto viduam, & Constantinam, Tiberii filiam, Mauricii Augusti conjugem, ipsi Mauricio magni pretii Coronam obtulisse narrant, quam ille in Ecclesiam perlatam, Deo consecravit. Ita Theophanes, Zonaras, Cedrenus, Anastasius, & Paulus Diaconus ad 19. an. Mauricii. Addit præterea Cedrenus Coronam Heraclii, quæ 70. libris est æstimata, a filio Heracleona in Ædem Sophianam illatam, ubi aliæ præterea appensæ erant corollæ, ut idem Nicetas tradit in Alexio lib. 3. N. 6. Ex quibus perspicuum fit, Coronas a Principibus & Magnatibus, Templis olim oblatas, & supra Sacram Mensam appensas: quem morem e Latinis attigere præter Anastasium, Domnizo lib. 1. de Vita Mathildis Comitissæ cap. 2. Auctor Relationis de Thesauro Casinensis Ecclesiæ, Leo Ostiens. lib. 3. Chron.

pag. 556.

Casin. cap. ultim. Petrus Diaconus lib. 4. ejusdem Chronici cap. 90. & Epistola 345. ex iis quæ habentur Tom. 4. Historiæ Francorum. Appendebantur autem ut plurimum Corollæ illæ ad Ciboria: unde supra Sacram Mensam illas pependisse, passim legimus. Anastasius in Leone IV. Papa. *Nam & super Ciborium obtulit coronas quatuor, & calices sexdecim ex auro mundissimo.* Hariulfus lib. 3. Chron. Centul. *Super illa tria Altaria habentur tria Ciboria ex argento & auro parata, in quibus tres dependent Coronæ, singulæ per singula ex auro gemmisque paratæ cum aureis cruciculis, aliisque diversis ornamentis.* Ex Chronico Trudon. lib. 1. *In medio Ciborio pendentem Coronam quam argento paratam.* Ejusmodi Coronas Altari imminentes *Spanoclistas*, seu *ἐπανωκλεῖστα*, & *Regna*, non semel vocat Anastasius pag. 132. 133. 134. 146. 150. 174. Porro Paulinus Epist. ad Sever. Conchæ apparatum describens, Coronas pariter in ea statuit:

Crucem Corona lucido cingit globo,
Cui Coronæ sunt Corona Apostoli,
Quorum figura est in columbarum Choro.

Verum an priores Imperatores in Templo coronati Sacris interfuerint, dubium facere videntur verba hæc Theodosii & Valentiniani in Constitutione, quam modo laudavimus: *Dei Templum ingressuri foris arma relinquimus, & ipsum etiam Diadema deponimus, & quo submissioris Imperii speciem præferimus, eo magis Imperii nobis majestas promittitur.* Sane etsi Ædem sacram Coronati ingrederentur posteriores Augusti, cum tamen ad Regias Portas accesserant, Coronas deponebant. Leo Grammaticus in Michaele: *μέχρι δὲ τῶν βασιλικῶν πυλῶν ἐλθὼν ὁ Βασιλεὺς, οὐκ ἀπετίθετο τὸ στέμμα, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς Βασιλεῦσι, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ εἰσῆλθε μέχρι τῶν ἁγίων θυρῶν.* Hæc de Corollis annotasse intererat, cum & ad Ædem Sophianam quodammodo pertineant: nunc reliquam descriptionem prosequamur.

XLIV. Templi Pavimentum pretiosis, variisque generis marmoribus tum Porphyreticis subvirentibus, tum reliquis roseo colore variegatis ac perpolitis stratum conspicitur. Anonymus: *τὸ δὲ ἔδαφος τοῦ ναοῦ κατεκόσμησε διὰ πολυτελῶν καὶ ποικίλων μαρμάρων, ὅπερ καὶ Ῥωμαίων πυγμαστίων, καὶ τῶν λοιπῶν ῥοδοποικίλων, καὶ ἔλαβεν αὐτά.* His concinit Silentiarius part. 2. vers. 248. Pavimentum.

XLV. Testudo vero opere musivo ubique exornatur, ut ait idem Silentiarius part. 2. vers. 251. Testudo.

Χρυσοκολλήτοισι δὲ τέγος ψηφῖσιν ἐρέψας,
Ὧν ἀπὸ μαρμαίρουσα χύδην χρυσόρρυτος ἀκτὶς
Ἀνδρομέοισιν ἄπλατος ἐπεσκίρτησε προσώποις.

Sed & auro puro, ut vult Procopius: *χρυσῷ γὰρ ἀκιβδήλῳ καταλήλειπται ἡ ὀροφὴ πᾶσα, κεραννῦσα τὸ κόσμιον τῷ κάλλει. νικᾷ μέντοι ἡ ἐκ τῶν λίθων αὐγὴ ἀνταστράπτουσα.* Vel potius tessellis vitreis inauratis, ut Anonymus: *κατεχρύσωσε τὰ ὄροφα ἐξ ὑαλίνου χρυσοῦ λαμπρότατα.*

XLVI. Quod ad tectum spectat, tradit idem Silentiarius part. 2. vers. 208. in operienda Æde, neutiquam lignis usum Justinianum, sed totam longis marmoreis tabulis texisse: Tectum.

Καὶ γὰρ ἄναξ πτολίεργος ὁ μὴ φύσιν ἄρρα καλύψας
Δένδρεσι μακεδανοῖσι λίθων ἐκαλύψατο κύκλον.

Quo respexit Agathias, scribens Justinianum nequaquam ligna adhibuisse, ne incendiis, ut prius, Ædes obnoxia esset: *ὡς ἂν μὴ δ' ἐκκαίοιτο καὶ πυρπολοῖτο.*

XLVII. *Ædis interiora*, inquit Gyllius, *fulgent clarissima luce, ob multitudinem luminum. Summus murus, qui in orbem fertur inter quatuor summos Arcus subjectos illuminatur viginti sex fenestris: Aulæ intermediæ triginta duabus: in singulis extremis Aulis Orientalibus lucent plus viginti. Præterea duas Occidentales, & quatuor inferiores Aulas, tum duas partes Sphæræ, tum sacram Ædis partem solis Sacerdotibus olim patentem. Sileo supertrrem Porti-* Fenestræ. pag. 557.

cum, etiam in medium Templum clarum lumen emittentem, quorum omnium lumina numerare omisi, ob multitudinem. Atque eo spectant ista Procopii: φωτὶ δὲ καὶ ἡλίου μαρμαρυγαῖς ὑπερφυῶς πλήθει· φαίης ἂν οὐκ ἔξωθεν καταλάμπεσθαι ἡλίῳ τὸν χῶρον, ἀλλὰ τὴν αἴγλην ἐν αὐτῷ φύεσθαι, τοσαύτη τις φωτὸς περιουσία ἐς τοῦτο τὸ ἱερὸν περικέχυται.

Lampades & Candelæ. XLVIII. Verum etsi tot fenestris lucem excipiat Ædes Sophiana, majori ferme ex lucernis, lampadibus, ac luminibus passim ad fornices, & cæteras Templi partes appensis, quibusdam etiam ἀκοιμήτοις, seu perpetuo lucentibus, vel interdiu, vel de nocte, in diurnis ac vespertinis Officiis, quodammodo collucebat: ubique enim *micabant coronæ, candelabra resplendebant*, ut verbis utar Scriptoris vitæ S. Desiderii Episcopi Catureensis cap. 9. & ut ait Silentiarius part. 2. vers. 442. appensæ esant tum ad columnas & parietes, tum etiam a testudine per catenas pendebant, tanto numero, ut in aere, tamquam in mari, fluitare lampades viderentur.

. . . . ἀκηρομένας δὲ
Εὐφαέας πλώουσι κατ' ἠέρα ἀντὶ θαλάσσης.

Neque aliter hanc Lychnorum passim in Ædibus sacris pendentium multitudinem expressit Paulinus Nat. 9.

Ecce vides quantus splendor, velut Æde renata
Rideat: insculptum camera crispante lacunar
In lignum mentitur ebur, tectoque superne
Pendentes lychni spiris retinentur ahenis,
Et medio in vacuo laxis vaga lumina nutant
Funibus, undantes flammas levis aura fatigat.

A laquearibus enim pendebant Lychnuchi orbiculares & in modum coronæ effecti circuli complures, gradatim sibi ipsis impositi, ita ut infimus major esset medio, & medius supremo, singulique lampadibus vitreis adornati, cujusmodi eleganter describuntur a Paulino Natali 7. Hos luminosos circulos, quibus substrati erant disci argentei, eleganter descripsit idem Silentiarius vers. 406.

—— ἐκ δ' ἄρα μέσσης
Ἀργυρέους στεφανηδὸν ὑπ' ἠέρος ἥψατο δίσκους
Ἐκκρεμέας περὶ τέλσα μέσου τροχόεντα μελάθρου, &c.

Atque illos quidem circulos *Coronas* interdum vocant ævi medii Scriptores Latini, ut auctor vitæ S. Desiderii loco proxime laudato, Anastasius Bibl. in S. Silvestro & Sixto III. PP. Flodoardus lib. 3. Hist. Remens. cap. 5. lib. 4. cap. 53. Ratbertus de Casibus S. Galli cap. 9. Iso Magister de Miraculis S. Galli cap. 8. Udalricus in Consuet. Cluniac. lib. 1. cap. 51. Petrus Venerab. in Statut. Clun. cap. 52. Ægidius Aureæ vallis cap. 53. Vita B. Joannis Gorziensis Abbat. cap. 10. N. 90. &c. S. Bernardus *Rotas* appellandas potius censuit, lib. de Vita & moribus Clericorum cap. 51. *Ponuntur in Ecclesia gemmatæ, non Coronæ, sed Rotæ, circumseptæ lampadibus, sed non minus fulgentes insertis lapidibus.* Sed præsertim instructas ejusmodi lampadibus Coronas, *Phara* appellant alii. Leo Ost. lib. 3. Chron. Casin. cap. 31. *Fecit & Pharum, coronam scilicet maximam argenteam cum — sex & triginta lampadibus ex ea pendentibus.* Ita promiscue apud Valafridum Strabonem lib. 2. de Mirac. S. Galli cap. 35. Bedam de Rat. tempor. cap. 24. In Histor. Translat. S. Sebastiani N. 94. in vita Gudilæ Virg. N. 58. Præterea apud Anastasium non semel, apud quem in S. Silvestro *Phara Canthara* dicuntur eæ potissimum Coronæ, quæ lampadibus & discis instructæ erant, quas φωταδόχα ἀγγεῖα vocat Ducas cap. 29. Edit. Paris. pag. 558. Denique alios Lychnuchos in modum Crucis effictos appendit Justinianus, Silentiarius vers. 417.

Καὶ μεγάλου σταυροῖο τύπον πολυωπέα νοήσεις,
Γυμνοῖσιν δίσκοις, τετορημένον δὲ νώτοις
Ἄγγεσιν ἐστήριξεν σελασφόρα

Hunc porro ritum Cruces luminibus exornandi, ætate S. Chrysostomi, cujus auctor perhibetur, obtinuisse narrant Socrates & Nicephorus Call. & in Processibus publicis Ecclesiasticis prælatas: σταυροὶ ἀργύρεοι κηρῶν ἐπ' αὐτοῖς ἀνημμένων φορούμενοι.

Nec desunt qui Crucem supra Ambonem stantem, lucernis, lampadibus, ac luminibus perinde fulgurasse ex Codino observans: εἶχε δὲ καὶ σταυροὺς λυχνιτάρια καὶ μαργαριτάρια ἀνιδόντα. Sed & apud Latinos hunc invaluisse ritum docet Anastasius in S. Hadriano PP. *Fecit & Pharum majorem in eadem B. Petri Ecclesia in typum Crucis, qui pendet ante Presbyterium, habentem candelas 1370. & constituit, ut quatuor vicibus in anno ipsum Pharum accendatur.* Et in Leone III. *fecit — Crucem anaglypham interrasilem, ex auro mundissimo pendentem in pergula ante Altare cum candelis duodecim pens. lib. 53.* Ejusmodi etiam Cruces luminosas intellexit Silentiarius vers. 485. dum ait alium mentem oblectare intuendo σύμβολον εἰρηναίου Χριστοῦ. Sunt enim eæ lucernæ, quas *Signa Christi* appellat Anastasius in Leone III. *Fecit in Basilica B. Petri Apostoli — Gabathas fundatas Signochristas, quæ pendent in Quadriporticu, in Pharu areu in medio Basilicæ numero 48.* & in Gregorio IV. *Signum Christi habet navicellas duas, & murenas tres.* Infra: *Signum Christi pendentem in catenulis tribus. — Signum Christi habet historiam in modum leonis incapillatam cum diversis operibus purissimis aureis pendentibus in catenulis quatuor, & uncino uno.* Narrat Chronicon Alexandrinum pag. 716. Arcadio imperante, terræ motu τὸ σιγνόχριστον τοῦ Καπετωλίου cecidisse: quo loco *Signum Christi* nihil aliud est, quam Crucis Signum, quod in tecti vertice Capitolii Constantinopolitani erectum erat; σημεῖον nempe, quod τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου dicitur apud Matthæum, uti locum hunc interpretantur S. Chrysostomus Homil. 77. in 24. Matth. Theophylactus, Euthymius, Origenes, Ephræmus de secundo Domini adventu, & alii: unde *Signum Domini* appellatur a Paulino Epist. 12. *Vel hoc de Signo Domini super ingressum pictu, hac specie, quam versus indicat:*

Cerne coronatam Domini super atria Christi
Stare Crucem.

Alios denique Lychnuchos in modum Retis appensos observat Silentiarius vers. 480.

Οἱ δὲ πολυγνάμπτοισιν ἐναλίγκια δίκτυα, ἄλλοι
Εἰναλίων λινοεργὰ μιμήματα.

Ejusmodi sunt, quos describit Anastasius in Leone III. PP. *Fecit vero ubi supra ante ingressum Præsepii Pharum in modum Retis cum canistro, — necnon & alium Pharum majorem in modum Retis cum canistris 20. pendentem sub trabem majorem, &c.* In Leone IV. *Fecit autem ad illuminationem ipsius Basilicæ Rete ahenum cum canistris argenteis decem & septem.* Et in Benedicto III. *In Basilica B. Pauli Apostoli isdem Antistes — pulcherrimi decoris Rete factum miro opere, totum ex gemmis alvabeeis, & bullis aureis — offerens, pendere jussit.* Atque hi quidem Lychnuchi ad fornices & ad parietes appensi erant: at a pavimento exurgebant veluti quædam trabes, seu arbores (sic enim appellantur a Silentiario vers. 463. 464. 479.) plenæ luminibus) quibus inferior pars Templi illuminaretur, vers. 443.

Ἐν δὲ βαθὺ κρηπῖδα ἰθύνατο δένδρεα νηοῦ
Δένδρεα δ' ἑξαίρουσι μέσον τροχόεντα σιδήρου, pag. 559.
Ὡς ἐπὶ ποντίου φάλαγξ ἐφίσταται ἀγλαΐη
Ἰθυτενεῖς κανόνεσσιν ἐρευθομένοισι δεθεῖσα.

Ait porro Silentiarius ad ejusmodi Arborum collucentium lumen progredi in Templum Sacerdotum cohortem, rectis regulis rubricantibus illigatam; quibus verbis Clerum designavit, qui Ecclesiasticis Canonibus ac Regulis subjacet: unde ἐν τῷ κανόνι, vel ἐκ τοῦ κανόνος, & *sub Canone Ecclesiastico constituti* dicuntur quicumque ex Clero sunt, in Conciliis, locis indicatis in Notis ad Alexiadem pag. 333. Appellantur autem κανόνες ἐρυθρωμένοι, seu *Regulæ rubricatæ*, quod earum capita ac tituli minio ut plurimum exararentur. Unde apud Latinos passim *Rubrica* sumitur pro quavis regula: est enim *Rubrica*, in Gloss. Græcolat. ἡ μίλτῳ ἐπιγραφή. Glossar. Medicum ex Biblioth. Reg. Cod. 5486. *Rubrica, Titulus factus de rubeo.* Prudentius lib. 2. contra Symmach.

—— dicant cur condita sit seu
Bis seu in tabulis, aut cur Rubrica minetur,
Quæ prohibet peccare reos, &c.

Vita S. Deicoli Abbat. Lutrensis N. 29. *Dedit autem Dominus per merita servi sui eidem loco talem profectum, ut multi Nobilium —— Monachicam disciplinam eligerent, & Monasterium satis ditarent, ipsi quoque Sacræ subjacerent Rubricæ*. Historia inventionis Corp. S. Celsi: *Discussis sane inibi multis quæ Synodica postulat Rubrica*. Ita leges Rubricas vocat Sidonius libr. 8. Epistola 6. Jam vero Silentiarius vers. 462. arbores istas πυρσοκόμους, ita adornatas depingit, ut in imo latiores circulos sensim in acutos, instar piceæ, aut cupressi, desinentes, sustinuisse dicat. Ejusmodi autem candelabra multis instructa luminibus a terra surgentia, ut & Coronas in aere pendentes, quas κύκλας vocat Symeon Thessal. lib. de Templo, πολυκάνδηλα appellant Scylitzes in Michaele Calaphate pag. 557. Theophanes, & ex eo Anastasius in Hist. Eccl. & Paulus Diac. lib. 18. Hist. Miscellæ in Heraclio, Leo Grammaticus pag. 449. 481. idem Anastasius in Leone III. PP. pag. 133. denique Codinus & Anonymus in Descrip. Ædis Sophianæ. Cum igitur tot lampadibus ac luminibus ubique illa collucetet, etiam ante Justinianum, earum sumptibus non semel provisum est ab Imperatoribus, ut colligitur ex Leg. 19. Cod. de Operib. Publ. Sed præ cæteris Basilius Macedo, *ἔδωκε ἐλαίου εἰς τὸ χρῆναι ἀνυποβιβάστως τῶν λύχνων τοῦ ἱεροῦ, μεγίστου κτήματος ἐπιδόσει, ὃ προσηγόρευσε Μάντεα, ὅπως τὸ φῶς ἀφθόνως ... ἀσβέστως*, verba sunt Constantini Porphyrogennetæ in avi vita cap. 54. quibus consona habet Cedrenus pag. 587. Totam denique hanc in Æde Sophiana collucentium ubique luminum seriem & multitudinem observat etiam Benjaminus Tudelensis in Itinerario, his verbis: *In medio autem Templo Columnæ sunt aureæ & argenteæ, candelabra maxima & laternæ, lampades, & alia ex auro & argento, plura quam dinumerare quispiam possit*.

Bema. XLIX. Exacta & confecta, ex Scriptoribus, Ædis Sophianæ fabricæ descriptione, partes illius interiores singulatim, eadem, qua priora, methodo nobis restant enucleandæ. In tres autem potissimum apud Græcos, ut & apud Latinos, Templum dividitur, Βῆμα scilicet, Ναὸς, & eam in qua Fideles consistunt. Symeon Thessal. de Templo: *ὁ θεῖος ὅπως ναὸς τριμερὴς ἐστὶν ἐξηρτημένος, τοῖς περὶ τὸ ναὶ φημὶ, καὶ τῷ Ναῷ, καὶ τῷ Βήματι*. Locum Templi sanctissimum, & in quo sacra mysteria peraguntur, *τὸ ἱερώτατον χωρίον, καὶ τοῖς ἀπορρήτοις ἀφιερωμένον*, uti appellatur ab Agathia lib. 5. variæ iidem Græci vocant: interdum enim ἄδυτα,

Edit. Paris. pag. 560. interdum ἱερατεῖον, aut θυσιαστήριον, sed communi ac magis recepto apud illos vocabulo, Βῆμα nuncupant: totum nempe locum illum, qui cancellis a Nao disparatur. Cumque in Bema solis Sacerdotibus jus esset introeundi, vel in eo sedendi; inde qui ei inserviebant, dicti οἱ ἀπὸ τοῦ Βήματος Gregorio Nazianzeno Orat. 19. & eorum ordo, τάξις τοῦ Βήματος, ab eodem appellatus, Orat. in Sanctum Basilium, quod & de Diaconorum præcipuis intelligi debet, quos λειτουργῶν ἐκκρίτους Dionysius vocat, qui Episcopo astabant sacra facienti. Atque ut a Græcis ἱερατεῖον, ita a Latinis *Presbyterium* dicitur, quod in eo soli consistant Presbyteri. Est enim *Presbyterium* apud Sanctum Cyprianum Epist. 35. 46. & 49. & in Epistola Bonifacii PP. quæ habetur in Collectione Romana Holstenii, Presbyterorum consessus & conventus, qui συνέδριον τοῦ πρεσβυτερίου dicitur Basilio Epist. 319. ad Innocent. De Presbyterio, ita Synodus Romana sub Eugenio II. PP. cap. 33. *Sacerdotum, aliorumque Clericorum Ecclesiis servientium honores a Laicorum discrete apparere convenit. Quamobrem nulli Laicorum liceat in eo loco, ubi Sacerdotes reliquive Clerici consistunt, quod Presbyterium nuncupatur, quando Missa celebratur, consistere, ut libere ac honorifice possint sacra officia exercere*. Prædictis hæc addit Synodus Romana sub Leone IV. PP. cap. 33. *Nec inter sacros Cancellos Ordinibus debitos, nisi permittente Episcopo, audeant accedere* Sæculares. Ubi Presbyterium, sacros Cancellos promiscue appellari perspicue patet. Iis consimilia habent Anastasius in ejusdem Leonis vita pag. 177. & Gelasius I. Papa Epist. 9. Atque hac notione *Presbyterium* passim usurpant Anastasius in vitis Pontificum, Ordo Romanus, Cæsarius Eysterbach. & alii quos suo loco referemus. Sed & *Senatorium* videtur appellari in eodem Ordine Romano non semel, voce Latina, quæ idem quod πρεσβυτέριον sonat: ubi *ad Senatorium* dicitur *descendere Pontifex, ut suscipiat oblationes Principum*, vel *ut communicet eos qui in Senatorio sunt*. Descendit nempe ab Altari, ubi sacra peragit, in Presbyterium, ut Principum & Fidelium oblationes suscipiat, vel *ut communicet* eos qui sunt in Presbyterio, nempe Sacerdotes Clericos, atque adeo populum ipsum, quod diserte ibi dicitur. Nam licet ex Concilio Toletano IV. Canon. 18. *Sacerdos & Levita ante Altare communicent, in Choro Clerus, extra Chorum populus*, certum est hac in re varios fuisse Ecclesiarum ritus; quippe olim laicis & fœminis ad communicandum patuere Sancta Sanctorum, ut est in Concilio Turonensi II. & lib. 7. Capit. Caroli Magni cap. 203. Sed ut verum fatear, nescio an his locis, in Ordine Romano, *Senatorium* idem sit omnino quod *Presbyterium*. Dubitandi causam movet, quod in eo *locus Principum* fuisse dicitur: *Pontifex autem sustentatus hinc inde dextra lævaque a Primicerio Notariorum, descendit ad Senatorium, quod est locus Principum, ut suscipiat oblationes eorum*. Et infra: *Pontifex descendit ad Senatorium, —— & suscipit oblationes Principum per ordines arcuum*. Siquidem enim *Senatorium* locus fuit, in quo consistebant Principes, seu Magnates, dum sacræ interessent Liturgiæ; idem ille forte fuerit cum Solea, de qua agemus, seu pavimento editiori ante Cancellos Bematis, ita appellatus, quod ibi *Senatores*, seu *Principes* consisterent. Nam observatum supra, ad sacros Cancellos assignatam fuisse Imperatoribus in Ecclesia Sedem ab Ambrosio. *Senatores* autem appellatos Magnates, apud Scriptores Christianos veteres, notum est. Proinde in Senatorio Pontifex non modo suscipiebat oblationes Principum, sed & populum ibidem communicabat. Idem Ordo Romanus: *Mox ut Pontifex cœperit communicare populum in Senatorio*, &c. Quo certe loco, nempe ante Altaris Cancellos, etiamnum in Ædibus sacris Fideles Sacram Eucharistiam accipiunt. Denique *Presbyterium* alibi usurpat pro loco in quo Pag. 561.
Presbyteri consistunt: *Presbyteri in Presbyterio omnes permaneat inclinati*. Videat igitur Lector utram harum conjecturarum probet. Θρόνον autem hanc Ædis sacræ partem appellarunt veteres, ab ipso Altari, cui id nominis indiderant, quod, ut ait Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, *θρόνος ἐστὶ, ἐν ᾧπερ ὁ παμβασιλεὺς Χριστὸς προκαθίσας μετὰ τῶν αὐτοῦ Ἀποστόλων*. Nam & Βῆμα pro Tribunali non semel usurpari observarunt viri docti. Alii a gradibus, quibus ad illud ascenditur, alii denique ab Altaris gradibus, quod editius fuisse infra ostendemus, dictum censent. Nam & *Bema*, ut auctor est Augustinus contra Epist. Manetis cap. 8. & lib. 18. contra Faustum cap. 4. Manichæi diem festum vocarunt, quo Manes occisus est, quod quinque gradibus instructo Tribunali, & pretiosis linteis adornato, illum celebrarent: quod quidam festum a Catharis sui temporis *Malilosa* appellatum fuisse scribit Ekbertus Schonaviensis Serm. 1. contra Catharos. Cum igitur præcipua veneratione colenda haberetur sacra hæc Ædis pars, in ea exornanda sumptibus non pepercit Justinianus: totam enim argento obduxit. Anonymus: *τὸ δὲ θυσιαστήριον ἐξ ἀργύρου κατεσκεύασε. τοίχους καὶ κίονας ... ἀργυρᾶ πάντα ποιήσας, καὶ τὰ πινάκια αὐτῶν, πάντα ἀργυρᾶ χρυσώματα*. Tantam autem argenti vim immisit in totum Bema, ut ad libras

quadraginta millia impendisse tradat Procopius: ὁ γὰρ τοῦ ἱεροῦ τὰ μάλιστα χῶρος ἀβέβηλος, καὶ μόνοις ἱερεῦσι βατὸς, ὅνπερ καλοῦσι Θυσιαστήριον, λιτρῶν ἀργύρου μυριάδας ἐπιφέρεται τέσσαρας.

Concha. L. Bematis pars præcipua fuit Concha: sed quid potissimum fuerit Concha, inter Eruditos omnino non constat. Salmasius ad Plinium multus est in ea disquirenda; qui etsi probabilia dixerit, rem tamen non adeo accurate explicuit, ut perspicua sit. Goarus in Euchologio Concham cum Ciborio perperam confundit, cum Ciborium in Concha fuerit, non ipsamet Concha. Verum non admodum arduum erit Concham reperire ei qui Templorum Græcanicorum figuram inspexerit attentioribus oculis, quorum Ichnographias aliquot nobis exhibuit idem Goarus pag. 13. 17. 21. Ed. Ven. Videre est enim in ea parte, in qua stat, vel statuitur Altare, recessus aliquot in modum Hemicylindri, superne, ut par est credere, in Conchæ speciem clausi. Dixi aliquot recessus: quandoque enim unicus conspicitur, interdum trinus, ut mox indicabimus. Est igitur Concha, τοῦ Θυσιαστηρίου pars: unde Germano Patr. CP. in Hist. Eccl. dicitur κόγχη τοῦ Θυσιαστηρίου, id est, Concha Bematis, seu partis illius Templi, in qua Sacra peraguntur. Concham Sophianæ Ædis eleganter ac graphice descripsit Procopius. Ab hamo, inquit, extat ædificium, non recta productum linea, sed laxa sensim obliquitate flexum, receditque in medio, ac figura semitereti, quam artis periti Semicylindrum vocant, ad perpendiculum surgit: in quartam vero Sphæræ partem desinit operis hujusce culmen. Sed præstat Græce loquentem audire: οἰκοδομία τις ἐκ γῆς ἀνέχει, οὐκ ἐπ' εὐθείας πεποιημένη, ἀλλ' ἐκ τοῦ πλαγίου ὑποστελλομένη κατὰ βραχὺ, καὶ κατὰ μέσον ὑποχωροῦσα, ἐς σχῆμά τε κατὰ ἥμισυ τὸ στρογγύλον ἰοῦσα, ὅπερ οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα σοφοὶ ἡμικύλινδρον ὀνομάζουσιν, ἐς ὕψος ἀπότομον ἐπανέστηκε. τὸ δὲ τοῦ ἔργου τούτου ὑπερβολαῖον ἐς σφαίρας τεταρτημόριον ἀποκέκρυται. Deinde addit ut intra Conchæ recessum pavimentum columnis prematur semicirculari forma dispositis, ita ut sibi invicem tamquam in Choro quodammodo adsurgant. Neque minori elegantia ac concinnitate Conchæ Sophianæ & structuram & formam expressit Paulus Silentiarius 1. part. vers. 351.

> Τρισσαὶ μὲν ἀντολικαὶ ἀναπίτνανται ἐνδόθι κύκλου
> Ἡμιτόμου, ὕψι δὲ μετ' ὀρθίων αὐχένα τοίχων,
> Σφαίρης τετρατόμοιο λάχος τὸ τέταρτον ἀνέρπει.

Edit. Paris. pag. 562. Concha igitur Semicylindri, seu κύκλου ἡμιτόμου, ad perpendiculum effecti, formam referebat, quousque superne clauderetur in quartam Sphæræ partem, ἐς σφαίρας τεταρτημόριον, inquit Procopius. Quæ quidem Sphæræ pars quarta interius undique sinuata, a Conchæ marinæ figura, quam effingebat, nomen est sortita, ut auctor est Silentiarius vers. 356.

> Κόγχας ταῦτα κάρηνα σοφοὶ τεχνήμονι μύθῳ
> Ἀνέρες ἐδάξαντο· τὸ δ' ἀτρεκὲς, εἴτ' ἀπὸ κόγχου
> Εἰναλίου καλέουσι δαήμονες, εἴτ' ἀπὸ τέχνης
> αὐτοί που ἐδίδαξαν.

Ita porro efficta erat Concha Sophiana, ut etsi unica superne appareret, trinos tamen recessus operiret, ac proinde triplicem Concham efficeret. Silentiarius part. 2. vers. 372.

> Ὡς ἡ μὲν βαθύκολπος ἀνίσταται ἠέρι κόγχη
> Τῇδε δ' ἀντιάουσα μία, τρισσοῖσι δὲ κόλποις
> Νέρθεν ἐπεμβεβαῶσα.

Et vers. jam laudato:

> Τρισσαὶ μὲν ἀντολικαὶ ἀναπίτνανται ἐνδόθι τοίχων
> Ἡμιτόμου, &c.

Ubi satis ostendit inferne, seu sub Conchæ volutatione, tres Conchas contineri, quæ unica Sphæræ quarta parte continentur, ac conteguntur. Trinos istos recessus belle descripsit Paulinus Nat. 10.

> *Est etiam interiore sinu majoris in aula*
> *Insita cella procul, quasi filia culminis ejus,*
> *Stellato speciosa sinu, trinoque recessu*
> *Dispositis sinuata locis.*

Et Epist. 12. ad Severum: *Prospectus vera Basilicæ, non ut usitatior mos est, sed ad Domini mei Beati Felicis Basilicam pertinet, memoriam ejus aspiciens: tamen cum duabus læva dextraque Conchulis intra spatiosum sui ambitum apsis sinuata laxetur, una earum immolanti hostias jubilationis Antistiti patet, altera post Sacerdotem capaci sinu receptat orantes.* Triplicem igitur recessum habuit Concha sub eadem concameratione, majorem & medium, in qua erat Sacra Mensa, & Sacerdotum sedes, seu Synthronus: duos præterea alios minores, alterum ad dextram, seu Septentrionem, quem Prothesim vocabant; alterum ad sinistram, seu Meridiem, Diaconicum appellatum, uti mox ostendemus. Quemadmodum autem, & quare triplex Concha efficta fuerit, sic narrant postremi ævi Græculi. Tradunt quippe Architectos sacrum Bema, seu potius τὸ ἅγιον Θυσιαστήριον, hoc est eam Bematis partem, in qua Altare statui solet, ædificaturos, de lumine in illud immittendo invicem deliberasse ac primum quidem unicam Concham, quam μόνην μονοκάμαρον vocant, vel unius tenoris, per quam lux admitteretur, conficere statuisse: præcepisse vero Imperatorem (ita enim Codinus) duplicem ædificari: verum restitisse Architectos, quod locus ille nullis exterioribus suffultus esset lapideis fulcimentis, ac proinde incumbenti oneri ferendo haud par esset. Cumque incerti quod agerent, versarent animum, Imperatore præsertim non sibi constante, dicenteque interdum unicum arcum, interdum duos, μίαν ἀψῖδα, ἄλλοτε δὲ δύο, fieri debere; tandem Angelum, Imperatoris habitu Architectorum magistro apparuisse, præcepisseque, ut τρισσῶς μίαν, seu triplex Concha fieret, & διὰ τριῶν ψαλίδων, per triplicem Porticum (ita superiorem Conchæ concamerationem appellare videntur Græculi) sacrum Bema, vel ipsum Altare illuminaretur, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: atque ita triplicem Concham confectam esse. Quasi vero antequam operi manum admovissent Architecti, totius Ædis non fuisset delineata forma ac figura: quod diserte de Sophiana tradit Procopius, ubi de Anthemio Architecto: hunc enim condendæ Ædis figuram delineasse ac designasse scribit: τῶν γινομένων προαπεργαζόμενος ἰνδάλματα. Ita passim nugas suas imperitis venditant nugigeruli ac recentiores Græci. pag. 563. Enimvero ab hac triplici Concha *Trichoram apsidem* dictam vult Salmasius, apud Paulinum: *Reliquiis Apostolorum & Martyrum intra apsidem trichoram sub Altari sacratis.* Sic enim legendum contendit, pro *trichora sub Altaria*, cui subscribo lubens, cum unicum fuerit Altare in Apside, seu Absida, atque adeo in tota Æde sacra, quod & infra satis indicat. Nam constat *trichora* dicta fuisse ea triclinia, quæ tribus cameris, Conchis, aut partibus constabant, cujusmodi fuit illud, de quo Spartianus in vita Pescennii: *Domus ejus hodie visitur in campo Jovis, quæ appellatur Pescennii, in qua simulachrum ejus in trichoro constituit.* Neque enim arridet ejusdem Salmasii conjectura, qui *trichorum*, fastigium domus interpretatus est. Nam hoc loco *trichorum*, est triclinium istius domus, tribus, ut dixi, cameris constans, cujusmodi sunt in antiquis Monasteriis Refectoria, quæ inde *trichora & trichoria* appellantur. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Tricorum, vel Triclinium, Gereord-hus.* i. domus refectionis: qua notione *tricoriam*, seu *trichorium*, usurpat Ordericus Vitalis lib. 3. & 6. pag. 495. & 603. At Joannes de Janua *trichorium*, *domum trina convivantium sessione ordinatam* esse ait, quemadmodum solent Monachi in suis Refectoriis considere. Ugurioni vero dicitur *Trichorium, locus juxta ignem causa prandii, habens cameras, vel tres absidas.* *Octachorum* occurrit in inscriptione ad Fontem S. Theclæ, Mediolani a S. Ambrosio exarata, apud Gruter. 1666. 8. Ita porro Concha Sophiana efficta est, ut ultra Pilas, & qua parte parietes ad latera Bematis desinunt, sinuari incipiat in formam hemicylindri, seu ubi procurrere cessant Porticus in interiore Æde;

quod Paulinus de Templo S. Felicis agens, sic descripsit: *Totum vero extra Concham Basilicæ spatium, alto & lacunato culmine geminis utrinque Porticibus dilatatur*. Addit Procopius Conchæ Sophianæ imminere nescio quam structuram μηνοειδῆ, seu bicornis lunæ instar sinuatam; quæ simul concinnitate admirationem, simul dubiæ compagis specie timorem parit, ut quæ neque videatur pendere tuto, & quamvis firmissime nitatur, periculum tamen ostentet ibi versantibus: ὕπερθεν τε μηνοειδὲς τι αὐτῇ ἕτερον ταῖς προσεχέσι τοῦ οἰκοδομήματος ἐπῆρται, τῇ μὲν ἀφορητὶ θαυμάσιον, τῷ δὲ σφαλερῷ τῆς συνθέσεως δοκοῦν φοβερὸν εἶναι ὅλως· δοκεῖ γάρ πως οὐκ ἐν βεβαίῳ ἐπηρεῖσθαι, ἀλλ' ἐπικινδύνως τοῖς ἐνθάδε οὖσι μετεωρίζεσθαι· καίτοι διαφερόντως ἐς τὸ βέβαιον τῆς ἀσφαλείας ἐστήρικται. Id etiam attigit Gyllius, scribens *extare Templi extremitates, ultra octo Pilas projectas, in Sphæræ quartam partem recedentes, ex supera parte quiddam lunæ curvatæ in cornua simile præ se gerentes*. Denique supra hoc lunatum ædificium, adsurgit fornix alius excelsior usque ad caput immensi istius fornicis, cujus tergo incumbit mediæ Ædis vertex, uti habet Silentiarius vers. 266. Intra Conchæ recessum utrinque, ait idem Procopius, columnæ a pavimento assurgunt, non recto quidem ordine, sed intus semicirculari forma dispositæ, ita ut sibi invicem tamquam in Choro assurgentes, lunato ædificio subsint: ταύτης δὲ δὴ ἐφ' ἑκάτερα κίονες ἐν ἐδάφει εἰσίν, οὐδὲ αὐτοὶ κατ' εὐθὺ ἑστῶτες, ἀλλ' εἴσω κατὰ σχῆμα τὸ ἡμικύκλιον ἀπ' ἀλλήλων ὑποχωροῦντες ἐν χορῷ ἀλλήλοις ὑπεξανιστάμενοι· ὧν δὴ αὐτῶν ὑπερκείμενον οἰκοδόμημα μηνοειδὲς ἀποκρέμαται. Hanc Concharum partem columnis adornatam τὸ κογχοειδὲς videtur appellare Pachymeres lib. 5. cap. 19. Conchæ præterea appellatione non semel donant Scriptores Baptisterium Lateranensis Ecclesiæ, quam *Concham Paragonicam*, interdum *Porphyream*, *Constantini* vocat Joannes Hocsemius in Engelberto a Marca Episcopo Leod. cap. 35. *Concham Porphyreticam*, Magnum Chronicon Belgicum pag. 160. *in qua*, ait idem Hocsemius, *intravit Constantinus Paganus, & ibi lotus fuit*: de quo Constantini Baptisterio agunt præterea Theophanes an. 18. Constantini, & Anastasius in vit. PP. pag. 14. 23. 28. Ab ejusmodi perinde structuræ forma dictum fuit Τρίκογχον, Triclinium in Palatio Constantinopolitano, cujus mentio est in Chronico Alexandrino pag. 734. & apud Leonem Grammaticum p. 455. & 497. ut & aliud in eodem Palatio Triclinium, Ἑπτάκογχον nuncupatum a septem Conchis, quibus constabat, in quo habita legitur Collatio Catholicorum cum Severianis, Justiniano imperante, quæ habetur in Conciliorum Codice: quod videtur idem esse cum eo, quod *Hepta* nude dicitur apud Liberatum Diaconum cap. 9. Observandum denique ἱερὸν κόγχον appellari ab Evagrio ipsum Bema cancellis suis clausum. Ait enim Sophianæ Ædis longitudinem a porta Templi Conchæ obversa, ad ipsam Concham, ἔνθα τὰ τῆς ἀναιμάκτου ἱερουργεῖται θυσίας, pedum esse 170 totius vero Templi longitudinem esse pedum 260. Unde confici videtur longitudinem Bematis fuisse pedum 70. reliquam fuisse in Nao & Pronao, vel, si mavis, Narthece.

Absida. LI. Jam vero majorem Concham, quæ Græcis Scriptoribus nude Κόγχη dicitur, Latini inferioris ætatis passim *Absidam* appellavere. Diserte enim Paulinus Epist. 12. Absidam cum Concha confundit. Nec abludit Valafridus Strabo lib. de Reb. Eccles. cap. 6. dum ait *Absidam esse exedram separatam a Templo, & Græce Cyclon vocari*: κύκλον enim, vel certe κύκλιον, appellatam esse Concham a Græcis, docemur ex Anonymo: ἀνεδείχθη διαμορφωθεῖσα ἐν τῷ ἐλύματι (f. εἰλήματι) τῷ καλουμένῳ Κυκλίῳ, ὅπερ ἐστὶν ὑποκάτω βαθμίδων, τοῦτο Ἅγια ἁγίων ὀνομαζόμενον. Neque alia appellatione quam ἁψῖδος, Concham Ecclesiæ Sanctæ Sophiæ Nicænæ donavit Gregorius Cæsariensis Orat. in Nicænos Patres, ut Concham Novæ Ecclesiæ in Palatio a Basilio Macedone excitatæ, Photius in illius descriptione, hisce verbis: ὁ δ' αὐτὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἀνεγειρομένη ἁψίς, τῷ μορφῇ τῆς Παρθένου πιστούμενη ... Ædium quippe sacrarum Conchæ in fornicis, vel arcus, seu ἁψῖδος speciem superne effinguntur. Est enim ἁψίς, in Gloss. Gr. Lat. *forfex*, *arcus*, *fornix*. Et apud Ælfricum in Gloss. Saxon. *Absida*, dicitur esse *Sinevvealt cleofa*, id est, rotunda concameratio, vel Porticus. Hinc S. Hieronymus lib. 2. in Epist. ad Ephesios, dixit, *in summo Cœli fornice*, &, *ut ipso verbo utar*, *apside*. Verum si res stricte accipiatur, aliud fuit *Concha*, aliud *Absida*. Nam *Absida* proprie est ipse semicirculus, ἡμικύκλιον, qui ab inferiori θυσιαστηρίου parte in altum assurgit, & in apsidem, seu arcum, aut semicirculum sinuatur: Concha vero, ipsius Apsidis pars interior in Conchæ speciem camerata, curvata, & sinuata. Unde recte Paulinus Apsidem a Camera, interiori scilicet, distinguit: *Apsidem solo & parietibus marmoratam camera musivo illusa clarificat*. Et Cassianus Collat. 24. cap. 6. *velut si quis apsidis cameram volens in sublime concludere*. *Apsidem* porro & *absidem* dici vulgo, idem annotat Paulinus. Siquando autem plura essent Altaria in Templo, aut Æde sacra, unumquodque *absidam* suam habebat. Leo Ost. lib. 3. cap. 28. *unicuique Altari sua absida*. Præcipua vero, *Mediana* & *Major* eidem Scriptori dicitur eodem cap. ut & lib. 1. cap. 19. *In Basilica, Absida media, ad quam per octo gradus ascenditur*. Ubi observandum partem istam Templi sacratam editiorem esse, & ad eam per plures gradus perveniri: unde Βῆματος nomen illi inditum non insulse opinantur viri docti, quidquid alii reclament. Quæ quidem sententia firmari præterea potest ex Evodio Uzalensi lib. 2. de Mirac. Sancti Stephani cap. 1. *ipsaque etiam per se gradus absidæ conscendens, universis eminus conspicienda astabat*. In confesso tamen esse debet, in plerisque Scriptorum locis, in quibus Absidarum fit mentio, id vocabuli pro toto Bemate, id est, ea Templi parte, ubi τὰ ἅγια τῶν ἁγίων peragebantur, usurpari; quemadmodum κόγχην usurpant Græci. Panegyricus Berengarii lib. 5.

Talibus aræ adeunt gestis apsida sacratæ
Lamina terrarum.

Ita passim apud Gregorium Turon. lib. 2. de Mirac. S. Martini cap. 47. Anastasium in vit. PP. pag. 13. 17. 35. 150. 160. 166. Edit. Reg. Walterium Aurelian. Episcop. in Capitul. cap. 4. S. Althelmum de Laude virginit. apud Canisium pag. 856. Petrum Diacon. lib. 4. Chr. Casin. cap. 3. Petrum Damian. lib. 3. Epist. 8. Candidum Monach. apud Brovverum in Annal. Fuld. pag. 116. Auctorem Chronici Fontanell. cap. 14. 16. & aliquot alios. Sed ut plurimum *Absidam* dici a Scriptoribus ipsam Concham, vel ipsam sacram mensam, seu Altare constat: verbi gratia, cum in Absidis repositas Sanctorum Reliquias scribunt, quas sub Altaribus, & intra Altaria recondi solitas notum est, ut S. Augustinus Serm. 32. de diversis cap. 3. Gregorius Turon. lib. 10. Hist. cap. 31. lib. 1. de Mirac. cap. 63. Anastasius in Gregorio IV. PP. pag. 166. Paulinus Epist. 12. ad Severum, Evodius Uzalensis lib. 1. de Mirac. S. Steph. cap. 3. Rodulfus Presbyter in vita Rabani Mauri N. 27. Auctor Chronici Fontanell. cap. 2. Andr. Silvius in Chr. Marcian. &c. Cum igitur Absida nihil aliud sit quam fornix, seu arcus; non mirum si in cæteris ædificiis, etiam prophanis, vocem hanc usurpent Scriptores, ut Anastasius in vitis Pontificum Rom. pag. 127. 129. 162. Leo Ost. lib. 3. cap. 51. & Petrus Diac. de Viris Illustr. Casin. cap. 18. Denique *Exedram* vocat Absidam, seu Concham, Valafridus Strabo loco supra laudato: quia, ut auctor est Eusebius in Hist. Eccl. ædificia Templis adjuncta, & ab iis quodammodo separata, Ἐξέδρας appellabant. Ejusmodi enim erant Conchæ, quæ etsi Ædium Sacrarum non modo pars, sed etiam sacratior, essent, extra ipsas tamen procurrebant, & ab iis quodammodo secludebantur: *Exedra*,

Edit. Paris. pag. 364.
pag. 365.

inquit, *est Absida quædam separata modicum a Templo, vel Palatio, & dicta inde, quod extra hæreat*: quasi vocis istius Etymon a Græcis non esset arcessendum. Per *Exedram* igitur, *Absida*, seu *Concha*, intelligi videtur apud Sanctum Augustinum in Gestis cum Emerito Donatistarum Episcopo: *Cum Deuterius Episcopus Metropolitanus Cæsariensis una cum —— Episcopis in Exedram processisset, —— scilicet Ecclesiæ majoris Cæsariæ*, &c.

Fenestræ conchæ. LII. Sed nondum plane sum assecutus, cur Isidorus lib. 5. Orig. cap. 8. *Absidam* dictam scribat, *eo quod lumine recepto per arcum resplendeat*: a quo hausit quæ habet in eamdem sententiam idem Valafridus Strabo: *Absida*, inquit, *Græce*, *Latine lucida dicitur, quia lumen acceptam per arcum intromittit*. Neque enim commune aliquid habet *Absida* cum lumine: nisi forte eam Conchæ partem superiorem, per quam lux intromittitur, Absidam dictam proprio vocabulo censuerint, qua ipsa scilicet Conchæ Apsis circinatur, & in Conchæ speciem interius sinuatur & effingitur. Observat enim Silentiarius superiorem Conchæ partem in dorsa dispertitam, quinquefariam separata ac divisa lucis receptacula, levioribus vitris operta, continere. Ita ille part. 1. vers. 274. ubi de Concha:

—— ἐφύπερθεν δὲ ναίτης
Πένταχα μειρηθεῖσα διχυῖα φωτὸς ἀνοίγει,
Λεπταλέοις ὑάλοισι καλυπτομένα, τῶν διὰ μέσσου
Φαιδρὸν ἀπαστράπτουσα φαεσφόρος ἔρχεται ἠώς.

Edit. Paris. pag. 566. De fenestris Absidarum agit Anastasius in Leone III. PP. *Simul & fenestras de Absida ex vitro diversis coloribus conclusit, atque decoravit*. Et Paulinus Nat. 9.

——— *Et aperta per arcus*
Lucida frons bifores perfunderet intima largo
Lumine, conspicui ad faciem conversa sepulchri,
Quo tegitur posito sopitus corpore Martyr.

Mensa sancta. LIII. In media ac majori Concha erat ἁγία τράπεζα, seu sancta Mensa. Epiphanius Hagiopolita de Locis SS. πρὸς ἀνατολὴν δὲ τοῦ κίονος ὡς ἀπὸ διαστήματος ὀλίγου ἐστὶ κόγχη, καὶ ἵσταται τράπεζα, ἔνθα λειτουργεῖ ὁ Πατριάρχης. Sic autem appellabant Græci Altare præcipuum, super quo τὰ ἅγια fiebant, seu Christi Corpus conficiebatur: Latini *Sanctam Mensam* vocant. Nicolaus I. Papa Epist. 2. *Altare Sanctum in quo Deo Omnipotenti Sacrificiorum vota persolvimus, lapis est naturaliter communis, —— quia vero sacratum est Dei adjutorio, & benedictionem suscepit, Mensa Sancta efficitur*. Amalarius Fortunatus lib. 3. de Eccles. Offic. cap. 25. ita dictam censet, *quod sit Mensa Domini, in qua convivabatur cum Discipulis*. Cui succinit Germanus Patr. CP. ἡ ἁγία τράπεζά ἐστιν ἀντὶ τῆς τραπέζης τοῦ Χριστοῦ, σὺν τοῖς μύσταις. Ait præterea Sacram Mensam sepulchrum Christi repræsentare: ἡ ἁγία τράπεζά ἐστιν ἀντὶ τοῦ τόπου τῆς ταφῆς, ἐν ᾗ ἐτέθη ὁ Χριστός, ἐν ᾗ πρόκειται ὁ ἀληθινὸς καὶ οὐράνιος ἄρτος, ἡ μυστικὴ καὶ ἀναίμακτος θυσία. Et certe Mensam veteribus dici sepulchrum, vel quod posteriores *Tumbam* appellavere, docet Vetus Inscriptio, quæ extat Mediolani in Monasterio S. Ambrosii: MM. MINICIÆ. RUFINÆ QUÆ. VIXIT. ANNIS. XXII. MENSE. UNO. DIEBUS. XXIV. MINICIA. DOMICIA. SORORI. POSUIT. MENSAM. CONTRA. VOTUM Alia Brixiæ, ad S. Faustinum: ATTIO. PROCULO. LECTORI FILIO. DULCISSIMO. QUI. VIXIT. ANN. XVIII. M. VIII. FABIA. SECUNDA CONTRA. VOTUM. MENSAM. POSUIT. B. M. Denique *Mensæ* nomine priscis Christianis videtur nuncupatus locus, in quo Sancti Martyres quodammodo immolabantur, dum vitam pro Christo effundebant, quemadmodum Christus ipse in Sacra Mensa a Sacerdotibus, in Sacrosanctis Missarum Liturgiis, quotidie immolatur. Qua quidem significatione, Carthagine *Mensa Cypriani* appellabatur locus, ubi *Martyrium consummavit* Sanctus Cyprianus, & ubi postmodum in memoriam Mensa erecta est, *non*, inquit S. Augustinus Serm. 113. de diversis, cap. 2. *quia ibi est umquam Cyprianus epulatus, sed quia ibi est immolatus*. Extant sermones aliquot ejusdem Augustini ad hanc Mensam habiti, cujus idem præterea meminit Enarrat. in Psalm. 38. & 80. & Serm. 237. de Tempore. Narrat Sozomenus lib. 9. cap. 1. & ex eo Nicephorus Call. lib. 14. cap. 2. Pulcheriam Augustam, Theodosii Junioris sororem, Sacram Mensam Majori Ecclesiæ Constantinopolitanæ, seu Ædi Sophianæ Constantianæ, auro & lapidibus pretiosis insignem & divitem obtulisse, & Inscriptionem in rei memoriam posuisse: ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων τιμίων θεαμάσιόν τι χρῆμα δωμάτων καλλίστων, ὑπὲρ τῆς ἰδίας παρθενίας, καὶ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ ἡγεμονίας, ἱερὰν ἀνέθετο τράπεζαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ΚΠ. καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς τραπέζης, ὡς ἂν πᾶσιν ἔνδηλα εἴη, τάδε ἐπέγραψεν. Neque minori magnificentia, aut parciori sumptu, sacram aliam Mensam in nova Æde Sophiana erexit Justinianus, ut quæ tota auro & lapidum pretiosorum fulgore coruscabat. Silentiarius part. 2. vers. 337.

—— χρυσοῦ δὲ λίθων ποικίλλεται αἴγλῃ. pag. 567.

Sed & mirabili & inusitato opere, & inaudita hactenus materia confecta erat. Constabat enim, si Scriptoribus Græcis fides, auro, argento, crystallo, cæterisque metallis pretiosioribus; præterea margaritis, & omnis generis lapillis comminutis, simulque permistis, conflatis & liquefactis. Codinus: τὴν τε ἁγίαν τράπεζαν, προσκαλεσάμενος τεχνίτας, ἐβουλεύσαντο βαλεῖν χρυσὸν καὶ ἄργυρον, λίθους τε τιμίους ἐκ πάντων, μαργαρίτας, χαλκόν, σίδηρον, μόλυβδον, ὕελον, καὶ πᾶσαν ὕλην τετριμμένην, καὶ καταμίξαντες ἀμφότερα, καὶ χωνεύσαντες, ἔχυσαν ἀβάκιον. Eadem iisdem pene verbis habet Anonymus, hæcque subdit: τίς γὰρ δυνήσεται τὸ εἶδος τῆς ἁγίας τραπέζης, ἢ ὡς ἐκπλαγείη; ὅτι τις δυνήσεται κατανοῆσαι ταύτην, διὰ τὸ πολλάς χροιὰς καὶ ποικιλότητας ἀναλάμπειν, ὡς τὸ ταύτης εἶδος ὁρᾶσθαι, ποτὲ μὲν χρυσίζον, ἐν ἄλλῳ δὲ τόπῳ ἀργυρίζον, εἰς ἄλλο δὲ μέρος σαπφειρίζον ἐξαστράπτον, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἀποστέλλουσαν οβʹ. χροιὰς κατὰ τὰς φύσεις τῶν λίθων, καὶ μαργαριτῶν, καὶ πάντων τῶν μετάλλων. Nec dissentit Nicetas in Murtzuphlo cap. 3. qui de Sacræ Mensæ Justinianeæ materia hæc scribit: ἡ μὲν θυηπόλος τράπεζα, τὸ ἐκ πασῶν τιμίων ὑλῶν συνίδρυμα συντετηγμένων πυρὶ καὶ περιχωρησασῶν ἀλλήλαις εἰς ἑνὸς ποικιλοχρόου κάλλους ὑπερβολὴν ἐξαίσιον τῷ ὄντι, καὶ ἐξαγάστου παρὰ τοῖς ἔθνεσιν ἅπασι, &c. Præ cæteris vero Sacram hanc Mensam graphice descripsit Cedrenus, & inscriptionem, quam in orbe posuit Justinianus, exhibuit, τότε ποιεῖ καὶ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, ἔργον ἀμίμητον. αὐτό τε γὰρ χρυσοῦ ἐξ ἀργύρου, ἐκ λίθων παντοίων, καὶ ξύλων, καὶ μετάλλων, καὶ εἰδῶν ἄλλων, ὅσα τε γῆ φέρει, καὶ θάλασσα, καὶ πᾶς ὁ κόσμος, ἐκ πάντων συνάξας τὰ μὲν κρείττονα καὶ τιμιώτερα πλεῖστα, τὰ δὲ ἐλάττω ἐνδεέστερα, τὰ τηκτὰ τήξας, τὰ ξηρὰ ἐπιβαλών, καὶ οὕτως εἰς τύπον ἐγχέας, ἀνεπλήρωσεν αὐτήν, ὅθεν καὶ ποικίλη φαινομένη, θάμβος παρέχει τοῖς εἰς αὐτὴν ἀτενίζουσιν, ἐπιγράψας γύρωθεν ταῦτα. ΤΑ. ΣΑ. ΕΚ. ΤΩΝ. ΣΩΝ. ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝ. ΟΙ. ΔΟΥΛΟΙ. ΣΟΥ. ΧΡΙΣΤΕ. ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ. ΚΑΙ. ΘΕΟΔΩΡΑ. Α. ΕΥΜΕΝΩΣ. ΠΡΟΣΔΕΞΑΙ. ΥΙΕ. ΚΑΙ. ΛΟΓΕ. ΤΟΥ. ΘΕΟΥ. Ο. ΣΑΡΚΩΘΕΙΣ. ΚΑΙ ΣΤΑΥΡΩΘΕΙΣ ΥΠΕΡ. ΗΜΩΝ. ΚΑΙ. ΗΜΑΣ. ΕΝ. ΤΗ. ΟΡΘΟΔΟΞΩ. ΠΙΣΤΕΙ. ΣΟΥ. ΔΙΑΤΗΡΗΣΟΝ. ΚΑΙ. ΤΗΝ. ΠΟΛΙΤΕΙΑΝ. ΗΝ. ΗΜΙΝ. ΕΠΙΣΤΕΥΣΑΣ. ΕΙΣ. ΤΗΝ. ΙΔΙΑΝ. ΣΟΥ. ΔΟΞΑΝ. ΑΥΞΗΣΟΝ. ΚΑΙ ΦΥΛΑΞΟΝ ΠΡΕΣΒΕΙΑΙΣ. ΤΗΣ. ΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ. ΚΑΙ. ΑΕΙΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ. Denique Sacræ Sophianæ Mensæ materiam Electrinam quodammodo fuisse docent Glossaria MSS. quæ asservantur in Bibliotheca Regia, Codd. 930 1688. & 2062. ἤλεκτρον, χάλκωμα καθαρόν, ὃ ἀλλότυπον χρυσίον μεμιγμένον ὑάλῳ καὶ λίθοις, οἵαν ἦν κατασκευασθεῖσα ἡ τῆς Ἁγίας Σοφίας τράπεζα. Neque Sacra dumtaxat Ædis Sophianæ Mensa ex liquatis vel contusis pretiosis ejusmodi materiis constitit, sed etiam ea, quam in Nova a se condita in Palatio Ecclesia statuit Basilius Macedo, ut auctor est in illius vita Constantinus Porphyrogenneta cap. 55. καὶ αὐταὶ αἱ ἱεραὶ τράπεζαι ἐξ ἀργύρου πάντα περικεχυμένον ἔχουσαι τὸν χρυσὸν καὶ λίθους

λίθοις τιμίοις ἐκ μαργαριτῶν ἠμαυρωμένοις πολυτελῶς τὴν σύμπηξιν ἐξ οὐσιῶν ἔχουσιν. Et Photius in descriptione ejusdem Templi, Mensam illias Sacram, seu θείαν τράπεζαν, χρυσοῦ τι θαυμασιώτερον σύνθημα vocat. Sed Sacra hæc Mensa primum a Justiniano confecta casu Trullæ, qui anno 32. ejusdem Justiniani accidit, contrita & comminuta est, ut Cedreous, Zonaras, & alii tradunt. Unde conjicere est aliam ejusdem materiæ & operis confectam ab ipso Justiniano, qui eamdem, quam in priori, Inscriptionem posuit, siquidem in secunda sacræ Mensæ inscriptione Theodoræ mentio facta sit, quæ ante casum Trullæ obierat. Mensam hanc postmodum direptam, & in partes confractam a Francis, qui Constantinopolim expugnarunt anno 1204. tradit Nicetas loco citato: ἡ μὲν ἔσω θαυμάσιος τράπεζα —— κατακεκομμένη καὶ διαμερισθεῖσα τοῖς σκυλευταῖς,

Edit. Paris. pag. 568. ὥσπερ καὶ πλοῦτος ἅπας ὁ ἱερὸς ὁ ταύτης τὸ πλῆθος, καὶ τὴν ἀγλαΐαν ἀπέραντος.

Gradus Sacræ Mensæ. LIV. Sacra porro Mensa Sophiana altius educta erat, & ad eam gradibus aliquot perveniebatur. Codinus ex Bibl. Regia: ὑπῆρχον ἑπτὰ σκαλία ὁλόχρυσα, καὶ τὴν σκάλαν ἐν κύκλῳ, ὅπου ἵσταντο οἱ ἱερεῖς εἰς τὸ ἀσπάζεσθαι τὴν ἱερὰν τράπεζαν. Ubi Goarus observant σκάλας, Græcis hodiernis gradus appellari. Hinc Symeon de Templo: καὶ ἐπηρμένον δὲ καὶ λαμπρότατον (θυσιαστήριον) ὡς θρόνον Θεοῦ.

Columnæ Sacræ Mensæ. LV. Neque gradibus dumtaxat excelsior erat Sacra Mensa Justinianea, sed & aureis columnis innixa & sustentata, fundamento perinde aureo incumbebat. Silentiarius part. 2. vers. 335.

Κίοσι δὲ χρυσέοις ἱερὴ πάγχρυσα τραπέζης
Νῶτα κατηρείσαντο, καὶ χρυσείῳ τε θεμείλῳ
Ἵσταται, ἀφνειοῖς τε λίθων ποικίλλεται αἴγλῃ.

Anonymus: ὑποκάτωθεν δὲ ταύτης ἔστησε κίονας, καὶ αὐτοὺς ὁλοχρύσους μετὰ λίθων πολυτελῶν. Has Altarium Columnas ut plurimum amplexari solebant, qui confugiebant in Ædes Sacra, velati ad asylum. Theophanes de Papa Vigilio, pag. 191. ὁ δὲ φοβηθεὶς τὴν ὀργὴν τοῦ Βασιλέως, τῷ θυσιαστηρίῳ Σεργίου τοῦ Μάρτυρος μονῆς τῶν Ὁρμίσδου προσέφυγεν, κρατῶν ἐλαύμενος, κατέχων τοὺς βαστάζοντας τὸ θυσιαστήριον κίονας, καὶ τούτους κατέστρεψε, βαρὺς ὤν, καὶ μέγας τῷ σώματι. Vigilius ipse in Epist. encyclica: *Cum a sancto ejus Altare tracti pedibus trahtremur, columnas tenuimus, & super nos etiam ipsa Mensa ceciderat, nisi Clericorum nostrorum fuisset manibus sustentata.* Epistola Clericorum Italiæ Tom. 5. Concil. de eodem Vigilio: *Quo viso, Sanctus Papa columnas Altaris complexus est.* Theophanes pag. 318. ὥραν τὸν Τιβέριον κρατοῦντα τῇ μιᾷ χειρὶ τὸ κιονίσκον τῆς ἁγίας τραπέζης τοῦ θυσιαστηρίου τῆς ἁγίας Θεομήτορος. Et Gregoras: αἱ δὲ ἐγκαλίζοντο τὴν τε θείαν τράπεζαν, καὶ τὸν ὑπὸ ταύτην στυλίσκον. Ubi unica columna Altare interdum sustentatum videtur indicare Gregoras: neque abs re, cum observare liceat, ex Eochologio potissimum, apud Græcos Altaria, ut plurimum lapidea, quandoque quatuor in angulis, columnis, sæpe etiam unica ac media innixa, ita ut omnia sub iis aperta omnibus sint, atque obvia: aliquando solida basi, vel lapidea, vel lateritia, vel cæmentitia suffulta. Vide Aimoinum lib. 2. Histor. Franc. cap. 32. & Anastasium in Leone III. pag. 126.

Mare. LVI. Addit denique Anonymus, ut & Codinus, Sacræ Mensæ Sophianæ *Mare* lapillis & multo auro fuisse exornatum: τὴν τε θάλασσαν τῆς ἁγίας τραπέζης ἐξ ἀτιμήτων λίθων ποιήσας, καὶ καταχρύσωσεν αὐτήν. Meminit etiam istius Sacræ Mensæ loci Euchologium Gr. pag. 499. ubi de Officio Magni & Angelici habitus: ἀφ᾽ ἑσπέρας εἰσφέροντες τὰ ἱμάτια τοῦ μέλλοντος λαβεῖν τὸ ἅγιον σχῆμα, ἐν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ, καὶ ἀποτιθέντες αὐτὰ τῇ θαλασσιδίῳ τῆς ἁγίας τραπέζης. Ubi Goarus θάλασσαν, & θαλασσίδιον, *cavum Mensæ recessum* intepretatur, appositeque ita dictum observat ad instar θαλάσσης, seu aquatum receptaculi, quod circa Altaria ad abluendas victimas apud Judæos extrui solebat, ut est 3. Reg. cap. 18. & 2. Paralip. cap. 4. vers. 6. de quo Villalpandus Tom. 2. part. 2. cap. 34. Paulinus Nat. 9.

Descript. S. Sophiæ.

Namque tenes etiam magni Salomonis in Æde
Quam fuerit decori siccum Mare: quod sapiens Rex
Ære fudit solida, & tauris suspendit ahenis.

Videtur autem pars illa Sacræ Mensæ θεμείλων vocabulo designari a Silentiario, seu fundamentorum, quæ aurea perinde fuisse scribit:

—— κατὰ χρυσείων τε θεμείλων
Ἵσταται.

LVII. Sacræ Mensæ imminebat *Ciborium*: ita autem appellabant umbraculum quoddam altius eductum, quo universa Mensa Sacra tegebatur. De nominis ratione non omnino constat. Notum est ex Athenæo & Hesychio, κιβώριον esse apud Ægyptios genus poculi. Porphyrio ad illud Horatii lib. 2. Od. 7. Ciborium. pag. 369.

Oblivioso levia Massico ciboria exple,

Ciborium ait esse *poculi genus, in modum foliorum colocasiorum factum.* Ex quibus videtur Ciborium ita appellatum fuisse, quod superne clauderetur in modum ejusmodi pocilorum, quorum opercula in formam acutiorem desinnot; nam ea fuit Ciboriorum forma. Alii a κιβὸς, vel κιβωτὸς deducunt, quæ voces Græcis arcam sonant: & ita Germanus Ciborium non semel vocat. At cæteri κιβωρίου voce ut plurimum utuntur: Chronicon Alexandr. pag. 892. τὰ κιβώρια καὶ ἄλλα κειμήλια ἀφείλαντο. Κιβώριον habet etiam Theophanes an. 32. Justiniani. Quatuor potissimum columnis, quæ ad Sacræ Mensæ, uti vocant, cornua exurgebant a pavimento, totum Ciborii opus insistebat: ita ut, inquit Germanus Patriarcha CP. quod intra eum ambitum includitur sacrum spatium, & Ciborio desuper veluti Cælo operitur & contegitur, illud sit, de quo Propheta dixit, *operatus est salutem in medio terræ Deus*: οἱ ἅγιοι πατέρες ὡς οὐρανὸν μὲν τὸ ἐπάνωθεν τῆς ἁγίας τραπέζης ὀροφὴν ἀπαρτίζουσι, ὡς δῆλον δὲ γῆν ὁρίζονται τὸ ὑπὸ τεσσάρων κιόνων τοῦ εἰρημένου κιβωρίου συγκλειόμενον, ὃ περιγραφόμενον ἱερὸν ἔδαφος, ἐν ᾧ πληροῦται ὁ Προφητικὸς λόγος, ὁ λέγων, Εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς ὁ Θεός. Pulchre autem & eleganter describitur Ciborium Sophianum a Silentiario part. 2. vers. 303.

Χρυσείης δ᾽ ὑπὲρ ἄντυγος ἀγχιθέτοιο τραπέζης
Ἄσπετος ἀμβροκίλευθος ἐς αἰθέρα πύργος ἀνέστη
Τετρατόροις ἁψῖσιν ἐπ᾽ ἀργυρέῃσι βεβηκώς.
Κίοσι δ᾽ ἀργυρέοισιν ἀείρεται, ὧν ἐπὶ κόρσαις
Ἀργυρέοις ἴδρυσε πόδας τετράζυγος ἁψίς.

Quatuor igitur columnis, iisque argenteis & ingentibus, quibus ex eodem metallo quatuor innitebantur arcus, totum incumbebat Ciborii opus. Arcuum autem Ciborii non semel meminit Anastasius. In Leone III. *Fecit & in circuitu Altaris ubi supra, alia vela alba holoserica rosata, quæ pendent in arcu de Ciborio numero quatuor.* De columnis vero Ciborii argenteis egit Anonymus: ἔστησε δὲ κίονας ἀργυροῦς, αὐτοὺς ἀργυροχρύσους, οὓς τὸ κιβώριον καὶ τῶν κιόνων. Anastasius in S. Gregorio I. PP. *Hic fecit B. Petro Apostolo Ciborium cum columnis suis quatuor ex argento puro.* Idem in Leone III. *Fecit in Basilica B. Pauli Apostoli Ciborium cum columnis suis miræ magnitudinis & pulchritudinis decoratum ex argento purissimo, &c.* Idem: *Fecit in Basilica B. Petri Apostoli super Altare majus Ciborium cum columnis suis quatuor ex argento purissimo deaurato, cum diversis Historiis miræ magnitudinis mirifice decoratum, quod pensat lib. 2704.* Ciborium ipsum, quod ἀργυρόχρυσον fuisse perinde prodit idem Anonymus, cujusmodi passim describuntur Ciboria apud eumdem Anastasium, in immensum, veluti turris, attollebatur, quæ sensim in acutum verticem desinebat, pini fere adinstar, nisi quod in ima sui parte octilatera, seu in octo latera divisa erat, quæ sursum sese efferentia, trigoni supera parte longioris, singula speciem efficiebant. Sed præstat ipsum audire Silentiarium:

Τῇ δ᾽ ἔπι δ᾽ ἀψίδων ἀνατείνεται οἷά τε κῶνος
Εἴκελον, ἀλλ᾽ οὐ πάμπαν ὁμοίιον· οὐ γὰρ ἑλίσσει
Νειόθεν ἀμφίκλοον περιδρόμον ἄντυγα πέζης.
Ἀλλά τις ὀκτάπλευρος, ὑφιβάσις, ἐκ δὲ πελάζων

Γυρωτέρας κατ' βωμὸν ἐς ὑψοῦ κόρυμβον ἀνῄρπει.
Πετὰ δ' ἀργυρέας τανύει πλάκας, ἀρμονίοισι δὲ
Ζάγκλωμένης δολιχὸν ῥάχιν ἵσταται, αἱ δὲ τετραίνεται
Εἰδόμεναι μεγχισι περὶ ὑπεζύγη οἷμα
Εἰς ἓν ἀγειρόμεναι κορυφῆς ἀπημένου ἄκρας.

Ita autem Sacræ Mensæ imminebat Ciborium, ut totam illam, veluti Cælum, contegeret, inquit Germanus Patr. CP. *καὶ ὡς οὐρανὸν μέν τι ὑπάνωθεν τῆς ἁγίας τραπέζης, ὀρόφιον ἀπαρτίζουσιν.* Photius in Descript. Novæ Ecclesiæ: *ἐκ αὐτῆς κατωθεὶς, καὶ τῇ θείᾳ τραπέζῃ ἐπικείμενος ἀπὸ τῶν ὑπερειδόντων κιόνων, ἐς ὑπόροφον ἔρυμα.* Neque aliter describitur Ciborium a Paulino lib. 2. Epigr. 2.

Divinum veneranda tegunt Altaria fœdus,
Compositisque Sacra cum Cruce Martyribus.

Ubi alludit ad Arcam Testamenti, cujus adinstar Ciborium adinvenere Christiani, ut quemadmodum divinas Tabulas, & veteris Legis fœdera includebat & operiebat Arca, ita novæ Legis Sacramenta ac mysteria illud contegeret & includeret: quod & observatur a Germano Patr. CP. ubi de Ciborio: *ἐστι δὲ καὶ κατὰ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης Κυρίου, ἐν ᾗ λέγεται, Ἅγια ἁγίων, καὶ ἁγίασμα αὐτοῦ, ἐν ᾗ προσέταξεν ὁ Θεὸς γενέσθαι δύο χερουβὶμ ἑκατέρωθεν τορευτά.* Atque inde Ciboria supra Altaria posita legimus: Anastasius in S. Symmacho PP. *Ubi & super Altare Ciburium argenteum fecit, pensant. libr* 120. In Leone III. pag. 132. *Fecit —— super Altare majus Ciborium ex argento purissimo, pens. lib.* 218. Infra: *Ubi & obtulit Ciborium super Altare cum columnis suis.* Ibidem: *Ciborium vero quod exinde abstulit, posuit super Altare.* Chronicon S. Trudonis lib. 1. *Altare —— auro argentoque imaginatum, cum Ciborio desuper.* Leo Ost. lib. 2 cap. 20. *Super Altare autem S. Benedicti argenteum Ciborium posuit, illudque auro & smaltis simul exornans.* Denique Flodoardus lib. 4. Hist. Rem. cap. 19. *Ciborium quoque super Altare S. Mariæ argento aggressus est operire.* Cum igitur Ciborium, totum Altare operiret, eique quodammodo immineret, ideo *καλύπτρας* vocabulo donatur Sophiæ aum a Silentiario part. 2. vers. 344. Ubi de velis agit, quæ ad quatuor Ciborii latera appendebantur:

Τέτρασι δ' ἀργυρέαις ἐπὶ πλευρῇσι καλύπτρας
Ορθώσιν ἀπεταεσεντις, &c.

Certe a Theodoro Studita, Ciborium Ædis Sancti Joannis Bapt. carmine, quod *τὸ Κιβώριον τῷ ἁγίῳ Προδρόμῳ* conscripsit, *καλύπτρας* nomine indigitatur:

Θείας τραπέζης συγκαλύπτρα μὲ βλέπων,
Χερουβικὴν νόμιζε ταξιαρχίαν
Χρυσὸν γὰρ ἰδὼν μυσταγωγῆσαι νόει,
Τὸν τῶν ἄνω τε δεσπότην, καὶ τῶν κάτω.

Neque aliis ferme verbis Ciborium designavit Symeon Thessal. lib. de Templo, illud vocans *τὴν ὑπεράνω περὶ τὸν Θεὸν σκηνὴν, ἔνθα οἱ τῶν ἀγγέλων δῆμοι, καὶ τῶν ἁγίων ἡ κατάπαυσις.* Ex quibus tandem docemur, cur Ciborium *Tegimen* & *Umbraculum* appelletur in Ordine Romano, ubi in illius consecratione divinæ instar Arcæ, si non effictum, certe inventum & adumbratum perinde Ciborium, disertis verbis innuitur. Sic autem illa concipitur: *Omnipotens sempiterne Deus, qui fideli famulo tuo Moysi præcepisti, ut duos Cherubim super Arcam Testamenti collocaret, quam extensis ad alterutrum alis protegerent, versis vultibus in Propitiatorium, Quæsumus ineffabiliter clementiam tuam, in qua* TEGIMEN *venerandi Altaris tui, in quo ipse unigenitus Filius tuus Dominus noster Jesus Christus, qui est propitiatio pro peccatis nostris, fidelium manibus jugiter immolatur, & sub quo Sanctorum tuorum corpora, quæ veraciter fuerunt Arca Testamenti tui, receptacula scilicet Spiritus Sancti, per eumdem Consubstantialem tibi Filium, qui factus est nobis a te sanctificatio & redemptio in virtute ejusdem Spiritus veritatis, universa antiqui hostis falsitate cum satellitibus suis depulsa, cum ipsis ornamentis ad ipsum* UMBRACULUM *pertinentibus, vel ab illo dependentibus, aut eidem suppositis, tua sancta benedictione perfundere, & consecrare, atque ad tuitionem pignorum Sanctorum, ac roboranda sive multiplicanda vota fidelium tuorum diutino tempore conservare digneris, annuente eodem Domino Jesu Christo,* &c. Præfatio autem ad Consecrationem *Præfatio Ciborii, id est, Umbraculi Altaris,* inscribitur. Ex hac igitur oratione ad Consecrationem Ciborii, patet non modo Altare, sed & Sanctorum corpora illud operuisse, quia recondita erant sub ipso Altari. Atque inde fortasse accidit, ut Ædiculas, vel Tabernacula, in quibus ea recondi solent, quando non reconduntur sub Altari, Ciboria plerumque appellent Scriptores. Anastasius in Honorio PP. *Ornavit autem sepulchrum ejus* (S. Agnetis) *ex argento, —— posuit & desuper Ciburium æreum deauratum miræ magnitudinis.* Hugo Flaviniacensis in Chr. Virdun. pag. 166. *Propitiatorium sane Sanctorum exornant corpora, quorum meritis floret Ecclesia: & in medio quidem altaris & prominenti Ciborio Sanctus requiescit Vitonus, redimitus frontem auro purissimo, & gemmis pretiosissimis, quibus concluditur Majestas Dei incircumscripta & incomprehensibilis, habens ad dexteram B. Petri, & ad lævam ejusdem B. Vitoni auro prominentes imagines, opere factas cælatorio, quas ambiunt columnæ ex auro purissimo, cum basibus argenteis, arte fusili & anaglypho productæ. Ipsum quoque Ciborium, Dominicæ Resurrectionis, Apparitionis, & admirabilis Ascensionis opere cælatorio protensis adornatur insigniis, habens ante se Altare sacratum in honore S. Pulcronii, & omnium Martyrum, habens & ipsum suum Ciborium, quo continetur ejusdem Beati Pulcronii* (corpus) *auro & argento decoratum.* Anselmus in Episcopis Leod. cap. 30. *In una collocati sunt feretro, quod feretrum in Ciborio juxta corpus Beati Lamberti usque in hodiernum diem collocatum est cum aliis Sanctorum pignoribus.* Sane etiamnum in *Ciboriis*, seu, ut vocamus, Tabernaculis, ad latera ipsius Ciborii sacram Pyxidem asservantis, reponi solent Sanctorum feretra. Observanda porro vox, *Majestas*, apud Hugonem Flaviniac. qua circulos luminosos, qui vulgo capita Sanctorum ambiunt, atque adeo ipsas Sanctorum imagines, designant plerique e Scriptoribus, inprimis Albericus A. 1204. Auctor Vit. Abbatum S. Albani pag. 92. Anonymus de Miracul. S. Fidis cap. 8. & aliquot alii. Certe veterum Ciboriorum usum quodammodo videntur revocasse, qui Ædis magnificæ, quam nuper Lutetiæ Parisiorum excitavit ANNA AUSTRIA Franciæ Regina, Regis nostri invictissimi Parens, quamque *Vallem Gratiæ* vulgo appellant structuræ præfuerunt. Nam ad latera Altaris assurgunt sex columnæ marmoreæ excelsiores, quibus incumbunt arcus aurei, variis subinde ornamentis, ac Angelorum statuis decorati, qui universum Altare contegunt ac obumbrant. Porro cum Ciborium ad mediam Templi, vel Conchæ, altitudinem educeretur, inde forte Papias, *Ciburium*, *altiorem medietatem* est interpretatus.

Crateres Ciborii.

LVIII. Subdit Paulus Silentiarius, qua invicem juncti superficiei Ciborii margines connectuntur, crateres statutos (scyphi dicuntur Exod. cap. 25.) in quibus adumbrata erant ex argento cereorum simulachra.

Οππόθι δ' ἀλλήλοισιν ἀμφότερα πείρατα πήξει
Αρμονίην ταῖχυσαν, ἐνιδρύσαντο τεχνῖται
Αργυρέους κρητῆρας· ἐπὶ κρητῆρσι δ' ἕκαστον pag. 372.
Παρασφίγξαι τύπωτο, λαμπάσιν δ' εἴκελα κηρὶ
Κόσμον ἀπαγγέλλουσα, ἐς ὄψιν, &c.

Ejusmodi Crateres describuntur ab Eusebio lib. 3. de vita Constantini cap. 33. & ab Anastasio in Leone III. cujus hæc sunt: *Fecit super Ciborium de Altari majori B. Petri Apostoli Canthara majora quatuor ex argento purissimo, habentia in medio cereos ex argento deauratos pens. libras* 540. Idem in Leone IV. *Necnon & super columnas ipsius Ciborii propter amplam pulchritudinem ex argento purissimo fecit Cophinos numero quatuor, pensantes lib.* 42. & pag. 194. *Cereorum deargentatorum, qui stabant in Presbyterio,* meminit.

Edit. Paris. pag. 371.

Lilia Ciborii. LIX. Alterius vero formæ fuit Crater ille, qui describitur ab eodem Silentiario, & eo loci positus dicitur, ubi Ciborii partes extremæ & superiores invicem committuntur, part. 2. vers. 323.

—— ἁρμονίῃ δὲ
Σφιγγομένη δολιχῇ ῥάχις ἵσταται· αἱ δὲ τετραπλῇ
Εἰδομέναι μίχναι πυρὶ ἀντιζυγοῖ ἅμα
Εἰς ἓν ἀγειρόμεναι, κορυφὴν σημαίνον ἄκρον,
Οὕτω δὲ καὶ κρητῆρος ὑπέρτερον εἴκονα τέχνη.
Χείλεα δὲ κρατῆρος ὑποπλαδέοντα πετήλου
Εἶδος ἐμορφώσαντο.

Num hoc loco per Craterem in folia dispertitum, Lilia intellexit, quæ in suprema Ciborii parte una cum Sphæra statuisse Justinianum tradunt qui de Æde Sophiana scripsere. Anonymus: *ἐπάνω δὲ τὸ κιβωρίου ἔστησε σφαῖραν ὁλόχρυσον, ἔχουσαν σταθμὸν λίτρας ριϛ'. ἐξ κρίνα χρυσᾶ εἰσαντα λίτρας ν'. ἐπάνω αὐτῶν, σταυρὸν χρύσεον μετὰ λίθων καὶ πολυτελῶν καὶ διαφανῶν, ὃς ἐστι σταθμὸς λίτρας καὶ ς' λιτρῶν ὅ.* Κρίνου autem nomen indidere Græci Crateri isti, quod ita Epistylia vocant Architecti, quia in formam foliorum lilii dissecantur. Ita *lilium* usurpant etiam Latini. Leo Ost. lib. 3. cap. 28. *Columnas, bases, ac lilia, necnon & diversorum colorum marmora abundanter coemit.* Anastasius in Leone III. *Et diversis columnis tam porphyreticis quamque albis, & sculptis, cum basibus & liliis simul positibus decoravit.* Et infra: *Hic sacer Antistes super ipsas columnas lilios poni fecit, & super ipsos lilios ex metallis marmoreis platunias posuit, diversisque picturis mirɑ magnitudinis opus decoravit.* Et in Leone IV. *Fecit Ciborium, & columnas, ac lilia exaurata ex argento purissimo, &c.* Adde S. Gregorium lib. 2. Epist. 66.

Sphæra seu malum Ciborii. LX. Ciborii igitur parti extremæ imposita erant Lilia aurea, seu Crateris labra in liliorum speciem efficta erant, ex quibus Sphæræ, seu, ut Codino nuncupatur, *μῆλον* enascebatur, cui Crux lapidum fulgore coruscans insistebat. Quod vero *Sphæram* vocat Anonymus, & *Malum* Codinus, nihil aliud est quam *Polus* apud Silentiarium, qui prædictis hæc addit:

—— μέσσα δ' ἐπιδίνητα χώρῳ
Ἀργύρεον τίθεντα πόλου τύπον.

Seu Sphæram ad ornatum tantum, seu Cæli figuram repræsentare per Sphæram voluerit Justinianus: nam Cælum per ipsum Bema, *τὸν οὐρανὸν μὲν διὰ τοῦ ἱεροῦ βήματος* designari, & *τὸ διακονικὸν, ὡς ἄλλον οὐρανὸν* nos habere, ait Symeon Thessalonicensis lib. de Templo. Unde Chrysostomus Homil. 3. ad Ephes. scribit, cum vela Bematis diducuntur & aperiuntur, tunc Cælum ipsum quodammodo aperiri: *ὅταν ἴδῃς ἀνελκόμενα τὰ ἀμφίθυρα, τότε νόμιζον διαστέλλεσθαι τὸν οὐρανὸν ἄνωθεν, καὶ κατιέναι τοὺς ἀγγέλους.*

Crux Ciborii. LXI. Addit deinde Silentiarius supra Polum stetisse Crucem, quod idem est ac *supra Sphæram*, aut *Malum*:

Edit. Paris. pag. 573.

—— ὑψόθι δ' αὐτοῦ
Σταυρὸς ὑπερτέλλων ἀναφαίνεται.

Cruces Ciboriis superimpositas, vel Christum in Cruce pendentem repræsentari solitum, constat ex iis quæ a Nicolao I. PP. traduntur Epist. 2. *Quid fidei nostræ contradicit, quod in centra camera, super Altare, ejus figuram, quod Verbum Caro factum est, animæ nostræ affectanda desiderant.* Ubi vox *affectanda*, idem est quod *adoranda*: expressit quippe verbum *σχετικῶς*, seu *affectivam sacrarum Imaginum adorationem*, ubi loquitur Anastasius Bibliothecarius in Hist. Eccl. quam *σχετικὴν* appellari a Græcis Scriptoribus in Notis ad Alexiadem pluribus probavimus, quæque in Sententiis SS. Patrum de Adorat. Imag. sic definitur: *ἔτι δὲ καὶ σχετικὴ καὶ τιμητικὴ προσκύνησις ἐκ φιλικῆς διαθέσεως καὶ ἀγαπήσεως οἰκείων ἢ ἄλλων ἠγαπημένων ἀπαγγελλομένη.* Per vocem autem *Desiderant*, videtur innuere Sanctus Pontifex Christianos & Fideles, dum Jesum intuentur in Cruce pendentem super Altare in Ciborio, sacratissimum illius Corpus, quod in eo, & sub Cruce asservatur, expetere, & *affectuosis desideriis* illius perceptionem exoptare. Verbum enim *Desiderare*, hac et plurimum notione usurpant Sancti Patres, ubi de Sacrosanctis Sacramentis, ac præsertim de Eucharistiæ Sacramento agunt: ut Tertullianus lib. 2. ad uxorem cap. 4. 6. Sanctus Ambrosius de Fratre suo, & de Sacrament. lib. 4. S. Eligius Homil. 8. & S. Zeno Veron. invitat. 8. ad Fontem. Unde in Gloss. Lat. Gr. *Desiderata*, exponitur *λειτουργία, τελετή*, id est, Sacrosanctum Missæ Officium, in quo Corpus Christi, & divinæ Eucharistiæ Sacramentum conficitur, uti pridem observarunt Josephus Scaliger in Epistolis pag. 195. Casaubonus Exercit. 16. ad Annal. Baron. cap. 45. Lacerda in Advers. cap. 136. N. 15. & alii. *Centrum* denique apud Nicolaum, nihil aliud est quam Conchæ Altaris pars superior, quæ in Conchæ similitudinem curvatur ac sinuatur, & quam stellis coruscantem, veluti Cælum repræsentantem, describit Paulinus Not. 10.

Est etiam interiore sinu majoris in aulæ
Insita cella procul, quasi filia culminis ejus,
Stellato spatiosa tholo.

Nam Concham & Bema Cælum repræsentare dicit Symeon Thessal. ut supra observatum est. Quod vero de Cruce Ciborio imposita diximus, firmatur præterea ex Anastasio in Leone IV. *Sacrum desuper construxit Altare, & Ciborium cum Cruce, &c.* & ex eodem Paulino lib. 2. Epigr. 2. ubi totum Ciborii apparatum & ornatum describit:

Divinum veneranda tegunt Altaria fœdus,
Compositisque sacra cum Cruce Martyribus.
Cuncta salutiferi coeunt insignia Christi
Crux, Corpus, Sanguis Martyris, ipse Deus.

Quædam his consentanea habet Epist. 12. ad Severum:

Pleno coruscat Trinitas mysterio:
Stat Christus Agno: vox Patris Cælo tonat:
Et per Columbam Spiritus Sanctus fluit:
Crucem corona lucida cingit globo;
Cui coronæ sunt corona Apostoli,
Quorum figura est in Columbarum choro.

Vide eumdem infra pag. 155. & Honorium Augustodunensem lib. 1. cap. 135.

LXII. Ciborium, *πύργον*, seu Turris nomine donatur a Silentiario part. 2. vers. 203. Turris.

Κιόνεσι δ' ἐφύπερθε παναχράντοιο τραπέζης
Ἄσπετος ἀμπλακάδεσσιν ὕψι πύργος ἀείρει. pag. 574.

Neque aliter vocatur a Germano Patr. CP. *ὁ πύργος τὸ διακονικόν μεταδόσεως ἐστι τοῦ σταυροῦ, οἱ πύργοι δὲ τὰ σημεῖα, ἐπὶ ταῦτα δ' ἀμφότερα λεγόμενοι ὡς προστατοῦντες τῶν ἱερουργούντων.* Vix enim Goaro assentiar, hoc loco quatuor Ciborii columnas designari existimanti: præsertim cum Turris appellatione apud plerosque ex Latinis Scriptores, sive *majus*, sive *minus Ciborium* designetur. *Minus* enim *Ciborium* vocabant, quod erat portatile, & adinstar majoris efficitum erat, ut mox ostendemus: *at majus*, quod Altare operiebat. Chronicon Abbatum Montis S. Michaelis: *An. 1103. Ciborium majus Ecclesiæ, quod Rogerius ædificaverat, corruit.* Ex Paulus Warnefridus lib. 3. de Gest. Langob. cap. 15. & ex eo Aimoinus lib. 3. Hist. Fr. cap. 3. *De qua auro ipse Rex postmodum Ciborium solidum miræ magnitudinis, & magni ponderis fecit multisque illud gemmis pretiosissimis decoratum ad Sepulchrum Domini Hierosolymam transmittere voluit.* Per Turrem igitur Ciborium intellexit Fortunatus Pictaviensis lib. 3. Epig. 23. quod inscribitur, ad Felicem Episcopum, in Turrem ejus:

Quam bene juncta decent sacrati ut corporis Agni
Margaritum ingens aurea dona ferant, &c.

Ex Flodoardus lib. 2. Hist. Rem. cap. 6. *Turrim quoque auream, quam ad votum suum fabricari fecerat, super Altare posuit S. Remensis Ecclesiæ.* Anastasius in S. Innocentio PP. *Turrem argenteam cum Patena & Columba deaurata pensantem libras triginta.* Denique S. Remigius, in Testamento suo, apud eumdem Scriptorem lib. 1. cap. 18. *Tibi heredi meæ Ecclesiæ supra memoratæ jubeo Turriculum, & imaginatum Calicem fabricari.* In his porro Turriculis sacra

Euchariſtiam ad infirmos, ſeu *ad Viaticum*, reponi ſolitam, diſerte docet Gregorius Turonenſis lib. 1. de Gloria Mart. cap. 86. *Acceptaque Turre Diaconus, in qua Myſterium Dominici Corporis habebatur, ferre cœpit ad oſtium; ingreſſuſque Templum, ut eam Altari ſuperponeret, elapſa de manu ejus ferebatur in aera.* Tametſi dubitari poteſt, an Turris voce, intelligatur his locis Turris illa Ciborii, quæ a Columba pendebat, an vero Pyxis ipſa, ſeu *Ciborium*, quod *Itinerarium* vocat Ordo Romanus. Nam in turriculis, ſeu potius arculis in modum Turricalarum efficlis, non modo Sacram Euchariſtiam, ſed & ſanctas Reliquias reconditas conſtat, ut majorum Ciboriorum, in quibus divina pendebat Euchariſtia, formam quodammodo referrent: unde Gloſſarium Gr. Lat. *πυργοκιβώριον* & *πυργίσκος*, *Turriculum* & *armarium* vertit. Certe de Reliquiis in Turriculis reconditis, teſtatur Leo Oſt. lib. 2. cap. 53. lib. 3. cap. 30. & Petrus Diac. lib. 4. cap. 73. De ſacra vero Euchariſtia in Turriculis aureis, vel argenteis aſſervata, laudandus, qui in Eccleſiis noſtris adhuc perſtat, mos inſigne præbet teſtimonium, in quibus in ſolemnioribus feſtis populo ſpectanda & adoranda in iis exponitur, in editiori Altaris, ſeu Tabernaculi loco: ſed in illis præſertim ſacris Ædibus, in quibus non ſub Columba, aut a ſuperiori Ciborii parte pendet: nam in iis nuſquam alio ſacra Euchariſtia loco ſpectanda exponitur. Moris quippe iſtius hodierni inde origo videtur ſumpta, ut & Sacra Euchariſtia, & vaſa ipſa in quibus reconditur, in tutis locis aſſerventur, ne furtis pateant. Unde quod certis diebus *monſtratur* fidelibus ſacra in iis aſſervata Euchariſtia, ejuſmodi ſacra Vaſa *Oſtenſoria* & *Monſtrantiæ* etiamnum appellantur, præſertim in Germania & Belgio: quibus in Provinciis in Turris ſpeciem ſemper efficta ſunt, at olim in Francia noſtra: de quo more egit Gropperus in libris de Euchariſtia pag. 450. & Fronto Ducæus ad Paulinum pag. 785. quin & inde Turriculis, in quibus ſacræ Reliquiæ reconduntur, id nominis tribuit Chronicon Aulæ Regiæ cap. 17. & Auctor Bohemiæ Piæ, pag. 99. & 105.

Edit. Pariſ. pag. 575.

Pyxis. LXIII. Diximus in Turriculis in Ciborii majoris ſpeciem efficlis recondi Pyxides, quæ ſacras Euchariſtiæ particulas ad Viaticum aſſervatas continebant. Obſervat quippe Honorius Auguſtodunenſis lib. 1. de antiquo Ritu Miſſæ cap. 64. *Oblatam non integram ſumptam* olim a Sacerdote ſacra faciente, *ſed in tria diviſam, unum in Calicem miſſam, aliud a Sacerdote conſumptum, tertium in pyxidem morituris ad Viaticum repoſitam.* Pyxis illa, vel certe Turricula, cum ipſa Pyxide, *Ciborium minus*, & *Itinerarium* appellatur in Ordine Romano, cap. quod inſcribitur, *Præfatio Minoris, vel Itinerarii Ciborii.* Lemma ſequitur hæc Oratio: *Oremus, Dilectiſſimi, indulgentiam Omnipotentis Dei, ut poſtpoſitis humanæ fragilitatis admiſſis, conſuetæ miſericordiæ ſuæ munera, hoc Repoſitorium ſacris uſibus preparatum, per unigenitum Verbum, Virtutem ſcilicet & Sapientiam ſuam in Spiritu ſanctificationis conſecrare dignetur.* Quod vero in ea Præfatione *Repoſitorium* vocatur, *Conditorium ſacrorum pignorum* appellatur in Conſecratione, quæ Præfationem ſubſequitur: *Conditorium* unde hoc loco: *Tunc inclinato capite Pontifex, vel Diaconus, ſalutat Sancta, ut ſi fuerit ſuperabundans, præcipiat ut ponatur in Conditorio.* Dicitur porro *Ciborium minus*, & *Itinerarium*, ad diſcrimen Majoris Ciborii, quod *umbraculum Altaris* vocat idem Ordo Romanus: *Itinerarium* autem, id eſt *portatile*, quemadmodum infra ibidem *Tabula Itineraria* nuncupatur, quod vulgo *Altare portatile* appellamus. Ciborium iſtud minus *Repoſitorium* perinde nuncupatur in Teſtamento Perpetui Epiſcopi Turon. Tom. 5. Spicilegii Acheriani, illudque Græci *πυξίον* vocant, ut colligere eſt ex Pachymera lib. 7. & Nicolao Caſulorum Epiſcopo in Typico; recentiores vero *μαλέουκον*, corrupto, ut par eſt credere, vocabulo ἐκ *πυξόμαλον*, quamobrem non deſunt qui *μυξόμαλον* idem eſſe opinantur, quod *ἀρτοφόριον*. Sacram vero Pyxidam ſupra Altare appenſam fuiſſe obſervare eſt ex Hugone Flaviniacenſi in Chron. Virdun. part. 2. *Pyxidem unam de Onychino, in qua ſervatur Corpus Dominicum, dependens ſuper Altare.* Leo Oſt. lib. 3. Chr. Caſin. cap. ult. *Pyxis aurea cum ſmaltis pro Corpore Domini.* Et Leo IV. PP. de cura Paſtorali: *Super Altare nihil ponatur, niſi Capſæ cum reliquiis Sanctorum —— aut Pyxis cum Corpore Domini ad Viaticum pro infirmis.* Eadem verba habet Ratherius Veronenſis in Synodica ad Presbyteros, niſi quod pro *Pyxis*, habet *Buxida*: qua poſtrema voce utitur etiam Paulus Diacon. in vita S. Gregorii M. PP. cap. 19. Ex autem Pyxides, in quibus Sacra Euchariſtia ad infirmos defertur, ex ebore, ſeu *Eburneæ*, eſſe jubeantur, *propter caſum*, in Statutis Synodalibus Odonis Epiſcopi Pariſienſis cap. 5. N. 5. & cap. ult. N. 35. quod videtur intelligendum, non de præcipua Pyxide quæ a columba pendebat, ſed de minore, in quam ex majori Sacra Euchariſtia ad infirmos deferenda refundabatur.

LXIV. Jam vero quod Corpus Dominicum ſub Columba. Cruce, vel ſub Crucis figura, ſeponi ſolitum fuiſſe in Ciborio diximus, firmatur ex Concilio Turonenſi II. Can. 3. quo ſtatuitur, *ut Corpus Domini in Altari, non in imaginario ordine, ſed ſub Crucis titulo componatur*: id eſt, non in ipſo Ciborio, vel uti appellamus, Tabernaculo, quod *imaginarius ordo* dicitur, ſeu in aureo argenteove elaborato, variiſque figuris ac imaginibus adornato opere. Unde conficitur Sacroſanctam Euchariſtiam ad Viaticum, non in ipſo Ciborio, ſed extra Ciborium aſſervatam in Pyxide, pependiſſe ſub Cruce, quod etiamnum in pleriſque noſtratibus, præſertim Cathedralibus Eccleſiis obſervatur. Pendebat autem ſacra Pyxis ex Columba, qua Spiritum Sanctum apud Chriſtianos adumbrari conſtat. Ejuſ- *pag. 576.* modi vero aurearum & argentearum Columbarum Altaribus, ſeu Sacris Menſis, & ipſis etiam Baptiſteriorum Fontibus imminentium meminit Synodus V. Conſtantinopolitana Act. 5. in qua continentur expoſtulationes Cleri adverſus Severum, qui Columbas Altaris & Baptiſterii abſtulerat: *τὰς γὰρ εἰς τύπον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος χρυσᾶς τε καὶ ἀργυρᾶς περιστερὰς κρεμαμένας ὑπεράνω τῶν θείων κολυμβηθρῶν καὶ θυσιαστηρίων, μετὰ τῶν ἄλλων ἐσφετερίσατο, λέγων, μὴ χρῆναι ἐν εἴδει περιστερᾶς ὀνομάζεσθαι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.* Quæ quidem verba habentur etiam in VII. Synodo Act. 5. Verum etſi Columbas Altaribus impendiſſe ex hoc loco non omnino conſtet, is tamen Eccleſiarum uſus e cæteris Scriptoribus, Latinis potiſſimum, colligitur, præſertim ex Paulino Epiſt. 12. ad Severum, ubi totum Altaris apparatum deſcribit:

Et per Columbam Spiritus Sanctus ſluit.

Præterea ex Teſtamento Perpetui Epiſcopi, cujus meminimus, in quo donat & legat *Amalario Presbytero capſulam unam communem de ſerico: Item Periſterium & Columbam argenteam ad Repoſitorium.* Quo loco *Periſterium* Synonymum videtur cum Columba. Eſt enim Græcis *περιστέριον*, ut & *περιστερίδιον*, parvula ſeu minor Columba: niſi loculus fuerit, in quo ipſa continebatur Columba. Scio *περιστερεῶνα*, quędam *κουρκούριον* dici apud Heſychium. Hunc præterea morem aſtruit Udalricus lib. 2. Conſuet. Cluniac. cap. 30. *Prędictam autem Pyxidem —— Diaconus cum Columba jugiter pendente ſuper Altare —— abſtrahit.* & lib. 1. cap. 9. *Ipſæ autem Hoſtiæ, cum fuerint conſecratæ, mutantur quatuor cum illis quæ in Pyxide & aurea Columba ſuper Altare pendente jugiter ſervantur, maxime propter infirmos, ut quidquid de eis eveniat, Viaticum ſit in promptu.* Meminit denique Anaſtaſius in Hilario & S. Innocentio PP. ejuſmodi Columbarum Altaribus impendentium. Ex quibus cum invaluiſſe in Eccleſia Orientali & Occidentali morem abunde colligitur, proindeque admodum vero eſſe ſimile, Columbam ſuam & Pyxidem habuiſſe Ciborium Sophianum.

LXV. Verum cum a ſacris Adytis arceantur Vela Ciborii. Prophani, ſoliſque illa Sacerdotibus pervia ſint,

gradum reflectenti, liceat cum ipso Silentiario part. 2. vers. 338. in hæc verba prorumpere:

Ποῖ φέρομαι; τίς μῦθον ἀχάλινον ἐς δεῖν;
Ἴσχεο τολμήεσσα ματαιοτέρῃ χείλεα φωνῇ,
Μηδ' ἐπιγυμνώσειας ἃ μὴ θέμις ὄμματι λεύσσειν.
Μυστιπόλοι δ' ὑπὸ χερσὶν ὅσοις τόδε θέσμιον ἐκδύειν,
Σιδονίης φοίνικι βεβαμμένα πέπλα κόχλου
Φᾶρος ἐφεπλώσαντες, ἐπεὶ λάθοντο τραπέζης,
Τέτρασι δ' ἀργυρέοισιν ὑπὸ πλάσμασι κιόνεσσιν
Ορθίον ἀμπετάσαντες, ἀπείρονα δείξατε δῆμον
Χρυσὸν ὅλον, &c.

Solis inquam Sacerdotibus patent, & Altaria, & quæcumque intra sacra Vela continentur, seu Sancta Sanctorum. Dicuntur enim *ἅγια ἁγίων, τὰ ἐντὸς τοῦ καταπετάσματος* ut est in Lexico MS. Regio Cod. 2062. Nam ut ait Cyrillus Alexandr. lib. 3. de Adorat. *ἀπαλλοτρίως τετίμηται οἱ διακονοῦντες, ἢ τὰ ἔσω τοῦ καταπετάσματος, οἷς ὡς ἀγίοις λέγομεν, Καὶ φυλάξουσι τὴν ἱερωσύνην αὐτῶν.* Quæ quidem verba de Velis, quæ ad quatuor Ciborii Columnas ex. pendebantur, intelligi debere censuerim, de quibus agit hoc loco Silentiarius, quæ *τέτρασιν ἀργυρέοισιν ὑπὸ πλάσμασι κιόνεσσι*, seu in quatuor Ciborii lateribus explicari solebant, ut totus sacrorum Adytorum locus, in quo Sancta Sanctorum conficiuntur, undique occluderetur, ne prophano vulgo, plebive pateret, quippe ut ait Gregoras lib. 10. Hist. *οἱ τῶν Βασιλέων θάλαμοι, καὶ ὅποσα ἀνδρῶνας ἱερὰ τε καὶ τίμια, ὑπὸ παραπετάσμασιν ἄλλα ἄλλως κεκαλυμμένα, ἵνα μόνοι θέμεως εἰσιέναι προσήκοντι κεκλεισμένα, μήτε περιφανῶς τοῖς καταλείπειν πρὸς χρόνον τὸ ἄδυτον.* De sacris Altaribus id prodit Symeon Thessal. lib. de Templo: *ἀμφίοις δὲ περικαλυπτομένου ἐστὶ καὶ κεκοσμημένου (τὸ θυσιαστήριον) ὅτι καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἐνδεδυμένα, καὶ αἱ τῶν λεπτά.* Et alibi: *καὶ διὰ τὸ μὲν τὸ ἐν θυσιαστηρίῳ καταπετάσματος, τὴν ἐνορῶσαν περὶ τὸν Θεὸν ἐντὸς σκηνὴν, ἔνθα οἱ τῶν ἀγγέλων εἰσὶν τάγματα.* Et mox ad quatuor Altaris latera expandi vela ista satis prodit: *τέσσαρα δὲ μέρη ὑφαίσματα τοῖς τέσσαρσι ἔχει γωνίαις ἡ ἁγία τράπεζα,* &c. Anastasius Bibl. in Paschali PP. *Fecit etiam in circuitu Altaris vela rubea serica quatuor cum gammadiis.* Idem in Leone III. *Fecit & in circuitu Altaris — alia vela alba holoserica rosata, quæ pendent in arcu de Ciborio, numero quatuor,* &c. adde pag. 142. 165. Guillelmus Bibl. in Stephano VI PP. *Contulit — vela serica de Blattia Byzantea quatuor in circuitu Altaris majoris,* &c. Atque inde vela ista *τετράβηλα* appellant Græci recentiores, Anastasius in Vit. PP. *Tetravila* & *Tetravela* pag. 62. 127. 130. 131. 140. 142. 144. 145. Ea autem erant ut plurimum purpurei coloris, auro etiam interdum & Phrygio opere distincta, & variis imaginibus adornata, cujusmodi describuntur a Silentiario, ab Anastasio, & a Paulo Diac. lib. 24. Hist. miscellæ in Michaele. Nec scio an per Majoris Ecclesiæ *ἐνδυτήν*, quam ad Summum Pontificem Romanum misit Michael Palæologus, roseï coloris auro illusam, & unionibus insertis coruscantem, *Tetravelum* intellexerit Pachymeres lib. 5. cap. 17. an vero tapetem qui sacræ Mensæ insternitur, quem *ἐνδυτὴν τῆς ἁγίας τραπέζης* vocat Ducas cap. 29. quod velle videntur viri docti: tametsi potior videatur sententia, *ἐνδυτὰς* hoc loco sumi pro quibusvis Ecclesiæ velis, seu aulæis; qua notione *ἱερὰς ἐνδυτὰς* dixit Joannes Damasc. in Synodica ad Theophilum Imp. VII. Synodus Act. 7. *ἐνδυτάς, ἢ ἕτερα βῆλα, ἢ ἕτερον ἀφωρισμένον*, & B. Dorotheus in præfat. Doctr. ait in *τῇ ἁγίᾳ ἐνδυτῇ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας*, depictam fuisse S. Barsanuphii imaginem: ita Maximianus Archiepiscopus Ravennas, apud Hieron. Rubeum, donasse legitur Ecclesiæ suæ *endothya bissinam pretiosissimam omnem Christi Dei historiam continentem, & aliam ex auro endothya, in qua auro textili picta erant omnium qui illum præcesserant Archiepiscoporum imagines.* Ubi endothyn, idem est quod *Ἐνδύτην*, *Vestes* vulgo dicuntur ejusmodi Ecclesiarum aulæa Anastasio passim, & cæteris Scriptoribus Latinis. Ædis Sophianæ porro ornamentorum, uti vocant, opulentiam sic commendat Sugerius lib. de Administr. sua: *Admiranda siquidem & fere incredibilia a viris veridicis quampluribus, & ab Episcopo Laudunensi Hugone, in celebratione Missæ de Sanctæ Sophiæ ornamentorum prærogativa, necnon & aliarum Ecclesiarum audieramus.*

Edit. Parif. pag. 377.

LXVI. Sed priusquam e Bemate excedamus, atque adeo ex ipsa Concha, præstat *Σύνθρονον*, qui in ea extitit, describere. Mediam enim Concham utrinque ambibant Sacerdotum & Ecclesiæ Ministrorum Sacra facientium subsellia, atque in iis Patriarchæ Sedes & Thronus excelsior, ita ut in proximum centrum coirent. Silentiarius part. 2. vers. 229. Synthronus.

—— μέσα δ' ἐξείρυτο δῶμα
Μυστιπόλων, καὶ βάθρα περίδρομα, καὶ τὰ μετ' αὐτὰ
Τμητὰ ὑπὸ ζωστῆρα ἀναλύοντα ἀπ' ἄλλων
Ἐγγύτερα περὶ κέντρον ἐπὶ χθονός.

Anonymus septem sedibus tantum, nescio an vere, constitisse hæc subsellia refert, in quibus Sacerdotes Patriarcham Sacra facientem ministrantes cum eo sedere consueverant: *τὰς δὲ βάθρας τὰς ἑπτὰ τῶν ἱερέων, ἐν αἷς καθίζονται, σὺν τῷ Ἀρχιερατικῷ θρόνῳ, καὶ τῶν τεσσάρων κιόνων κατεχρύσωσε, τέσσαρας εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος.* Hanc porro subselliorum in Concha seriem *Σύνθρονον* Græci appellant. Theophanes pag. 371. *τοῦ Πατριάρχου Νικήτα ἐν τῷ συνθρόνῳ καθεζομένου καὶ ὁρῶντος.* Scylitzes in Constantino: *ἠγάγετο δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς τὸν Πατριάρχην ἐπὶ τὴν καθέδραν ἐν τῇ λειτουργίᾳ, καὶ καταδεξαμένου τῶν Μητροπολιτῶν ὡς καθίσαι τοῖς Συγκέλλοις ἐν τῷ συνθρόνῳ.* Meminerunt etiam *Συνθρόνου* hac notione Euchologium Gr. ubi de Episcopi ordinatione, Pachymeres lib. 7. cap. 31. Symeon Thessal. & alii. Et recte id nominis inditum, quod una eademque esset subselliorum omnium compages, quæ Conchæ recessum ambibant, ita ut in iis omnes Ecclesiæ ministri una & simul sederent. Eusebius lib. 10. Hist. Eccl. cap. 4. *ἀλλὰ καὶ ὅδε καὶ τὸν ναὸν ἐπιτελέσας, θρόνοις τε τοῖς ἀνωτάτω εἰς τὴν τῶν προέδρων τιμὴν, καὶ προσέτι βάθροις ἐν τάξει τοῖς καθόλου κατὰ τὸ πρέπον κοσμήσας.* Et Constantinus Porphyrog. in Basilio cap. 35. *οὕτως ἔστιν (τὸ θυσιαστήριον) θεάσασθαι, καὶ αἱ περὶ τοῦτον βαθμίδες, καὶ αὐταὶ αἱ ἱεραὶ τράπεζαι ἐξ ἀργύρου πάντα περικεχρυσωμένον ἔχουσι τὸν χρυσόν.* A loco igitur in quo consistebat Synthronus, nempe Conche, quam etiam *Absidam* vocant Scriptores aliquot Latini, ipse ministrorum Ecclesiæ in Concha consessus *Absida* pariter dictus legitur, vel certe Sedes ipsa Episcopalis, aut Patriarchalis. Quippe in veteri Glossario *Absida, Sedes Episcoporum* esse dicitur, ut & apud Papiam, apud quem hæc habentur: *Exedra, absida, id est locus subselliorum.* Neque alia videtur significatione usurpasse S. Augustinus Epist. 225. *Ad nostra subsellia relicta turba redieram — dicebam ego quibus poteram qui ad nos in absidam honoratiores ascenderant.* Idem Epist. 203. *In futuro Christi judicio, neque absidæ gradatæ, nec Cathedræ velatæ adhibebuntur ad defensionem.* Ex quibus perspicuum fit, cur Synodus Sardicensis Can. 10. dixerit *εἰς τὴν ἀψῖδα τῆς ἐπισκοπῆς ἀξιωθῆναι*, pro, *ad Episcopalem dignitatem, vel Thronum, pervenire*, cum in *Absidis*, seu *Conchis*, in excelsioribus subselliis ac gradatis sederent Episcopi. Ea autem non pretiosis dumtaxat velis & aulæis tegebantur, ut est apud eumdem Augustinum, sed cæteris etiam aliorum Ecclesiæ ministrorum sedibus excelsiora erant, uti innuit loco citato Eusebius, & cautum legitur in Synodo Carthag. IV. Can. 35. *Ut Episcopus in Ecclesia & in consessu Presbyterorum sublimior sedeat.* Hunc morem in Ecclesiis Christianorum observatum attigere præterea Urbanus I. in Epist. cap. 4. S. Ambrosius lib. de Dignitate Sacerd. cap. 6. S. Augustinus in Psalm. 126. Amalarius lib. 3. de Reb. eccl. cap. 10. & Honorius Augustod. lib. 1. cap. 13. & 25. Præsertim vero Cathedra Episcopalis seu Patriarchalis *Θρόνου* voce donatur passim apud Scriptores Byzantinos: Anonymus de locis Hierosol. cap. 3. Hierosolymitanæ

pag. 378.

S. Sepulchri Ecclesiæ Bema describens, ἔνθα εἶναι ὁ θρόνος τοῦ Πατριάρχου. Atque inde factum est ut a Throno, dignitatis summo fastigio, Ecclesiæ compellarentur, & *Throni* dicerentur, quibus Patriarchæ & Episcopi præsidebant, quemadmodum Latinis *Sedes* appellari consueverunt. Jam vero cum Conchæ mediæ recessus intus subselliis ab utraque parte, & undique cingeretur, & Throni Patriarcharum & Episcoporum, quos μονοπόδας θώκους, seu Sacerdotales Sedes vocat Silentiarius, ad dextram Altaris partem videntur extitisse: Scylitzes in Stratiotico, de Patriarcha: κατελθόντα γὰρ ἐκεῖσε ἄδειαν οἱ ἀνάκτορα τοῦ πλήθους ... καὶ θρόνον ὑπεγκύψαντες, ὑπὸ τῷ δεξιῷ μέρει καθίζεσθαι τοῦ ἁγίου Βήματος. Id etiam indicat Ordo Romanus: *Tandem Episcopus osculatur Evangelium, & Altare, & pergit ad dextram Altaris ad Sedem suam.* Id observare est præterea ex Marcellino Comite, dum narrat Joannem Romanum Pontificem, eum anno 525. Constantinopolim

Edit. Paris. pag. 379. pervenisset, *miro honore* a Justino Imperatore exceptum fuisse, & *dextrum dextro Ecclesiæ insedisse solio, diemque Domini nostri Resurrectionis plena voce Romanis precibus celebrasse.* Quibus verbis innuit Marcellinus, Joannem in consessu Patriarcham CP. præcessisse, sedisseque ad illius dextram. At Goarus in medio & intimo Conchæ recessu Patriarchicum Thronum statuit, quem circumstant hinc inde Episcoporum, vel qui Sacris intersunt Sacerdotum subsellia. Addit præterea supra eum Thronum Christum solere effingi, manibus in Mensam appositam in Crucis formam decussatis, dextra Panem sacrum, sinistra Crucem apprehendentem: hinc inde vero, & a lateribus, supra Episcoporum & Sacerdotum sedilia, duodecim Apostolorum effigies delineatas, ut etiam hodie in S. Pauli & Salvatoris Basilicis Romæ conspiciuntur. Unde planum fit eo respexisse Germanum Patr. CP. cum dixit, βῆμα εἶναι θρόνον ἐν ᾧ ὁ παμβασιλεὺς Χριστὸς προκάθηται μετὰ τῶν αὐτοῦ Ἀποστόλων, ut & Symeonem Thessalon. lib. de Templo: καθίσας ἐπὶ συνθρόνου τὸν Χριστὸν εἰκονιζόμενος, συγκαθέδρους ἔχει ... τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς μιμουμένους τοὺς Ἀποστόλους. Et lib. de Sacramentis: ... τὴν ὑπεράρρητον δύναμιν καθέδραν τοῦ Ἰησοῦ· αἱ δὲ ... τῶν ἱεραρχῶν καὶ ἱερέων τάξιν τε καὶ ἀνάβασιν, ἔνθα δὴ καὶ ὁ ... τινὰ ... μεθιστᾶν, ἀδὲ τῶν ... αὐτῶν. Eadem habet aliis verbis lib. de Templo: ... τῷ ἱερῷ συνθρόνῳ, τὸν ἐκ ... δεξιῶν τοῦ Πατρὸς ... Λόγον καθήμενον· ... τῶν ἀναβαθμῶν τὴν ... τῶν ἱερωμένων ἀνθρώπων, καὶ τῶν ἀγγέλων τάξιν τε καὶ ἀνάβασιν.

Prothesis. LXVII. Dixi binos recessus, seu potius duas Conchulas, majori ubi stabat sacra Mensa, adjunctas fuisse, alteram ad dextram, & Septentrionem, alteram ad sinistram & ad Meridiem Altaris. Conchulas majori adjunctas describit, ni fallor, Silentiarius 2. part. vers. 236. Nam cum dixisset mediam ac majorem Concham, Sacerdotum subsellia in orbem circumducta continere, addit eam excipere (ad utrumque nempe latus) fornicem alium, validis innixum fundamentis, ima quidem parte in rectas ductum lineas, superne vero ita sinuatam, ut cylindri semisecti formam referat. Ea est enim minorum Conchularum figura, quæ cum majori longe strictiores a terra assurgant, cylindri semisecti formam effingunt, donec superne sinuentur: quam etiam figuram majori Conchæ tribuit Procopius, licet potiori jure minoribus illa conveniat. Mox addit Silentiarius, Concham, Orientalem nempe, binas alias Conchas utrinque protendere, versus Occidentem progredientes, tamquam si ulnas suas extenderet, quo Clerum ac Cantores excipiat. De minoribus igitur Conchulis, ita Silentiarius:

Τὴν δὲ μετ᾽ ἐνδέχεται κρατεροῖς ἀραρυῖα θεμέθλοις
Ἐς βάσιν ἀσβεστὸς ..., ὕπερθε δὲ κύκλος ἀνιχνεύει,
Σχήματος σφαίρης ἐναλίγκιον, ἀλλὰ κυλίνδρου
Ἀνδίχα τεμνομένου.

Harum Conchularum alteram, quam ad dextram statuit Symeon Thessalonicensis, Πρόθεσιν Græci appellant, quasi dicas, *Propositionem*, aut *Propositionis mensam*, a ceremonia quæ in ea peragitur nomen habentem. In ea namque, ait Allatius, Sacerdos ante Missam, & una cum eo ministrantes, res omnes ad sacrum complendum necessarias, ut panem, vinum, & alia præparant, quibus finitis secedunt ad sacram Mensam, ubi sacra Liturgia inchoatur: Pachymeri lib. 1. cap. 19. κόγχη τῆς Προθέσεως dicitur. Utramque autem Conchulam *Secretarium* vocat Paulinus, priorisque, seu Prothesis, usum sic describit:

Hic locus est veneranda penus qua conditur, & qua
Promitur alma sacri pompa ministerii.

& Epist. 12. ad Severum, loco supra laudato, de binis istis Conchulis verba faciens: *Una earum*, inquit, *immolanti hostias jubilationis patet.* Ubi pro, *patet*, legendum, *parat*, censuerim; pag. 380. quippe in hac Conchula *hostias non immolat Antistes*, sed in media & majori Concha: Prothesis vero *hostias jubilationis immolanti*, seu potius, immolaturo *Antistiti parat*, vel præparat. Cum enim in utraque Conchula, quæ ad sacram Liturgiam peragendam necessaria sunt, atque adeo in Prothesi hostia & vinum, in Diaconico vestes & libri & vasa ac ministeria Ecclesiastica parentur, inde binæ istæ Conchulæ *Paratoria* nuncupantur in Ordine Romano: *Calicem autem Subdiaconus accipit sequens, & dat Acolytho, & ille revocat in Paratorium*: nempe in *Prothesim*, ubi Calices & cætera vasa ad Sacrificii usum reponebantur, quod ex sacris Liturgiis abunde probari potest.

Diaconicum Bematis. LXVIII. Alteram Conchulam, quæ ad sinistram, seu ad Meridiem Altaris statuitur a Thessalonicensi, *Paratorium* perinde vocat idem Ordo Romanus: *Reponitur liber in Paratorio quodam, sive in Secretario.* Conchulas enim majori adjunctas *Secretaria* appellasse Paulinum supra observatum est. Proinde idem est *Paratorium*, quod *Secretarium*. Repositos autem fuisse libros Ecclesiasticos in hac Conchula, docet idem Paulinus, dum illius usum sic describit:

Si quem sancta tenet meditandi in lege voluntas,
Hic poterit residens sacris intendere libris.

In ea enim Conchula sacræ Lectiones fiebant, sacrique libri, finita Liturgia, publice prælegebantur. Id, ni fallor, satis innuit ipse Paulinus: nam cum dixisset unam earum Concharum immolanti hostias jubilationis Antistiti parare, hæc subdit: *altera post Sacrificium capaci sinu receptat orantes.* Ita enim legendum contenderim, cum edita nihil aut prave sonent, *altera post Sacerdotem capaci sinu receptat ovantes*: peracto enim Sacrificio, eo secedebant Sacerdotes & Diaconi, & sacrorum Librorum lectioni operam dabant. Certe in ea Conchula factas ejusmodi lectiones docet satis superque Codinus lib. de Offic. cap. 15. N. 4. dum ait, Imperatorem in Ædem Sophianam secedere, ibique Magni Basilii precationes a Patriarcha prælectas exaudire, πλησίον τῷ Διακονικῷ, hoc est, juxta Conchulam, quæ Διακονικὸν vocabatur. Nam haud procul extitisse Sedem Imperatoris, cum sacrorum Librorum lectionem auditu excipiebat, supra probavimus ex Silentiario. Diaconicum igitur hæc Conchula appellata est, quod esset quodammodo appendix majoris Diaconici, seu Secretarii, in quo & Ecclesiasticæ vestes, & sacra, uti appellantur passim, ministeria asservabantur, ex quo quæ ad sacram Liturgiam peragendam necessaria erant, promebantur, & in hanc Conchulam deferebantur, quæ inde Diaconicum appellata est. Nam in ea vestes sacras induebant, & Sacerdos Sacra facturus, & Diaconi illi ministraturi. Unde cum Scevophylacii appellatione donaretur perinde majus Diaconicum, inde etiam Diaconicum minus, seu Conchula Diaconici, Scevophylacium interdum vocatur: adeo ut quæ in Liturgiis S. Marci & S. Jaco-

bi, ἐν Διακονικῷ peragi preces, exacto sacrificio, dicuntur, ex in Liturgia Chrysostomi ἐν σκευοφυλακίῳ fieri scribantur. Metatorii denique appellationem habuit eadem Conchula, quemadmodum majus Diaconicum, ut infra probamus, ubi nominis rationem expendimus: nam diserte Euchologium pag. 623. διακονικὸν & μητατώριον, confundit: quo loco non est major *Sacristia*, uti velle videtur Goarus, sed Conchula Bematis ita appellata, ex qua Patriarcha, post cantatas tertiam & sextam Odas, ad Altare procedit, ἐξέρχεται εἰς τὸ ἅγιον Θυσιαστήριον ἐκ τῶν μερῶν δεξιῶν. Nec obstat quod ad dextram Altaris Diaconicum statuat, quod ad sinistram reponit Thessalonicensis, cum, ut ait idem Goarus, dextrum vel sinistrum latus pro respicientium ad ortum vel occasum mutatione Scriptoribus dicatur: adeo ut ipse Goarus Prothesim ad sinistram, Diaconicum vero ad dextram statuat, contra quam Thessalonicensis. Metatorium pariter ad dextrum latus vel Ædis, vel Altaris, ponit Cedrenus in Leone Philosopho: neque enim omnino constet an de exedra Diaconico ac Metatorio dicta, an vero de Conchula iisdem nominibus appellata, locutus sit: locum damus infra N. 86. Sed & non desunt qui totum Bematis extra altaris vela, atque adeo extra majorem Concham spatium, Diaconicum appellatum volunt: quod, cum intra vela, seu παραπετάσματα, de quibus mox agemus, solis Sacerdotibus consistere liceret, quæ Bematis pars inde ἱερατεῖον proprie dicta est, reliqua Diaconis permissa esset, ut qui ad utramque Conchulam, *Prothesim* scilicet & *Diaconicum*, pro officii ratione pergendi, & in iis consistendi necesse haberent. Nam Symeon Thessalonicensis lib. de Templo ait nulli licere in sacro Synthrono sedere, præterquam Sacerdotibus, ac ne ipsis quidem Diaconis, quibus alius attributus est locus, ὃς καλεῖσθαι ὠνόμασται Διακονικὸν, ἔνθα καὶ καθῆσθαι τούτοις ἐκκεχώρηται, Diaconicum nempe locus sic dictus, in quo considere eis licitum sit. Huic quidem sententiæ nescio an faveat Lexicon Gr. MS. quod extat in Bibl. Reg. Cod. 2062. ubi παραπέτασμα, τὸ διακονικὸν, τὸ παραπέτασμα, esse dicitur: videtur enim διακονικὸν appellari velum Altaris; quasi totum Bematis spatium, quod extra vela Altaris patet, Diaconicum sit, & quia in eo & consistere & progredi, pro functionis suæ ratione, non autem sacrarium ingredi illis liceret; quemadmodum Subdiaconis eadem Bematis spatia: cum Subdiaconi & Lectores in Solea extra Bematis cancellos consisterent, ut docet idem Thessalonicensis. Atque inde colligitur quid statuat Canon 21. Synodi Laodicenæ, dum ait, non licere Subdiaconis, intra Bematis cancellos consistere: οὐ δεῖ ὑπηρέτας χώραν ἔχειν ἐν τῷ Διακονικῷ, id enim solis Diaconis licebat. Ita porro hunc Canonem capiendum par est credere, etsi Balsamon & Zonaras Diaconicum, de munere Diaconi interpretari sint. Priori sane sententiæ favet Isidorus Mercator, qui διακονικὸν, *Secretarium* vertit: *Secretarium*, inquit, *quod Græci Diaconicum vocant*: quæ totidem verbis habentur in Conc. Agath. Can. 66. ita ut per *Secretarium*, Conchulam intellexerit, quam Græci *Diaconicum* nuncupant, quæ e Diaconis in ea ministrantibus nomen sumpsit, uti observavimus. Nam via est simile vero Diaconicum pro exedra extra Ædem ita nuncupata sumi debere, cum & in ea quibusvis Ecclesiæ ministris consistere fas esset, & ex ea Clerici omnes ad Altare procederent. Jam vero quod in Concilio Arelatensi II. sub Siricio PP. Can. 15. *Diaconi sedere inter Presbyteros in Secretario* vetantur, id videtur intelligi, aut de majori Diaconico, secretario, vel Vestiario, in quod Sacerdotes vel Antistites de rebus Ecclesiasticis deliberaturi secedebant, & ut verbis utar Sulpitii Severi, cum *vel salutationibus vacantes, vel audiendis negotiationibus occupati* in eo considebant; vel potius de minori Diaconico, id est Conchula, quam διακονικὸν vocant Græci. In hoc enim Diaconico quando Sacerdotes Sacra facturi in eo sacras vestes induunt, aut alia quæ ad sacram Liturgiam spectant, exequuntur, cum iis, ob reverentiam, quam Sacerdotali characteri debent, sedere prohibentur.

Edit. Paris. pag. 581.

LXIX. Ad utrumque Bematis latus, quatuor præterea exurgunt aliæ Conchæ, binæ scilicet in utroque muri, seu parietis, latere, quas versus Occidentem progredi ait Silentiarius. Sustentatur autem illarum unaquæque binis columnis Porphyreticis Ægyptiis, quas Romanas vocant, & a muliere vidua, Marcia nomine, Roma ad Justinianum transmissas scripsit Plutarchus ejusdem Justiniani Protosecretarius. Ex quibus tandem docemur, quæ sint quatuor illæ Conchæ Ædis Sophianæ, quarum meminit Codinus: τῶν δὲ τοσούτων θεμελίων, καὶ τῶν μεγάλων κιόνων τεθέντων, ἔμελλε μετ' αὐτῶν καὶ τοὺς Ῥωμαίους κίονας στῆσαι, ἀλλ' οὐκ ἐστάθησαν, ἀλλ' ἔστησεν αὐτοὺς εἰς τέσσαρας κόγχας. Sed de quatuor istis Conchis audiendus Silentiarius part. 2. vers. 239.

Quatuor Conchæ.

pag. 582.

——δύω δ' ἐς κίονας ἄλλας
Κόγχας ἀμφοτέρωθι προβάλλοντας ἐς δύσιν ἔρπειν,
Οἷά περ ἐκτείνουσι περιγραφθέντας ἀγοστοὺς,
Λαὸν ὅπως πολύυμνον ἑοῖς ἀγκάσσαιντο κόλποις.
Καὶ τὰς μὲν χρυσέοισιν ἐλαφρίζουσι καρήνοις
Στικτοὶ πορφυρέοισιν ἀποστίλβοντες ἀώτοις
Κίονες, ἀμφοτέρωθι τετραστοιχεῖς ἄντυγα κύκλου
Ἄχθος ἀερτάζοντες ὑπέρβιον, οὕς ποτε Θήβης
Νειλώτιδος λόχευσαν εὐκνήμιδες ἐρίπναι, &c.

Ad hoc igitur quatuor istæ Conchæ confectæ sunt, ut populum canentem, λαὸν πολύυμνον, exciperent; hoc est, ut interpretor, Clericos & Cantores: quidam Missarum peragebatur Liturgia, Sacerdoti in Altari Sacra facienti, vel concinebant, vel respondebant. In Choro enim ac Naō cæteræ preces, ac ut vocant, Horæ Ecclesiasticæ, decantabantur. Mox addit ut binis Porphyreticis columnis, sex aliæ Thessalicæ superponentur, qua Gynæcei, seu porticuum superiorum pars ultima adsurgit, quæ ita dispositæ sunt, ut ter binæ iis incumbant, proindeque duæ, quæ in medio consistunt, vacuo in aere stare, ac nullo fundamento fulciri videantur. Meminit rursum Silentiarius part. 2. vers. 34. columnarum istarum Porphyreticarum Ægyptiacarum.

LXX. Bema, seu sacram hanc & solis Sacerdotibus addictam Ædis partem, a Nao, vel Choro separat tabulatum, columnis, cancellis, hyperthyris, & imaginibus adornatum, ne quibuslibet ad eam aditus pateat, διὰ τὸ μηδένα εἰσιέναι ἐν αὐτῷ εἰ μὴ τοὺς ἱερεῖς, καὶ οἷς ἔξεστιν, inquit Germanus Patr. CP. Theophanes Ceram. Homil. 55. de Æde S. Petri in Palatio: τὸ δὲ τοῦ ἀρρήτου τελετῆς χωρίον, μαρμαίρον θώραξι, τοῖς ἱεροῖς περιέχεται τὸν χῶρον, ἐφ' ὧν ἔστιν ἐπαναπαύεσθαί τι, καὶ ἐξ ὧν ἀσφαλῶς ἱστάναι, καὶ τέρπειν τῇ θέᾳ τὴν ὄψιν· κάλλιστα δὲ ταῦτα, εἶτα προστεθὲν, καὶ ἀνείργει τοῦ ἀδύτου ὑπερβαίνειν φιλονεικοῦντας.
Tabulatum istud ἱερὰς κιγκλίδας, seu sacros Cancellos, vocant Nicephorus Callist. Joan. Cantacuzenus, & alii passim. Porphyrogenneta in Basilio cap. 55. καὶ αἱ τῶν ἐκτὸς διείργουσαι τὸ θυσιαστήριον κιγκλίδες, καὶ τὰ ἐν αὐταῖς πεταστὰ, καὶ τὰ ἄνωθεν αὐτῶν ὑπέρθυρα. κάγκελλοι τοῦ ἱερατείου dicitur Cyrillo Scythopolitano in vita S. Euthymii: κάγκελλα τοῦ θυσιαστηρίου in Synodo Chalcedon. act. 1. & apud Auctorem vitæ S. Sabæ: ὅρκος, apud Silentiarium: δρύφακτα, seu δρύφακτοι, apud Sozomenum lib. 7. cap. 27 Gloss. Gr. MS. Regium Cod. 1673. δρύφακτα, τὰ διαφράγματα, ἢ τὰ περιτειχίσματα, τουτέστιν ξύλινα καγκελλα. Alio loco δρύφακτα, κάγκελλα, seu Ædis sacræ cancellos vocat. Denique Cancelli isti dicuntur κίονα, ἤτοι τείχη τὰ διαχωρίζοντα τὸ Βῆμα ἀπὸ τοῦ λαοῦ τοῦ Germano Patr. CP. qui præterea observat eos ut plurimum fuisse ære fusiles: cujusmodi fuere Cancelli apud Leonem Ost. l. 3. Chr. Casin. cap. 33. *Fecit itaque & Cancellos fusiles ex ære ante Altare, scilicet inter Chorum & Adytum statuendos*. Cancellos lapideos habet cap. seq. argenteos vero Anastasius in S. Silvestro, & aliis locis, ut & Cyprianus in vita S Cæsarii Arelat. quales extitere Cancelli Bematis in Æde So-

Cancelli Bematis.

tum tantisper eminet, *soglia*, ut apud Francos *seuil*, seu *solium* dicitur: unde primum portæ gradum, seu domus limen, *le seuil de la porte* nuncupamus, primam nempe & inferiorem trabem, cui totum ædificium ligneum insistit, & quam transcendere tenetur, qui domum vult ingredi: quæ quidem trabs, *seule* vocatur in Consuetudine municipali Aurelianensi art. 238. & Nivernensi cap. 26. art. 8. 15. *soulier* in eadem Nivernensi cap. 10. art. 20. ut Florentinis *sogliare*; *sol* in Remensi art. 377. *soline* in Ambianensi art. 198. Sed & apud Græcos recentiores σωλαίαν ædium quarumvis fuisse partem docet Lexicon Gr. MS. mox laudatum: Σωλία, χώρα· αὐλαία δὲ ἡ τοῦ οἴκου, nempe φλιά, seu limen: est enim Academicis Cruscanis, *Soglia, pietra, o scalone, dove posano gli stipiti del uscio*. Itaque, si bene auguror, *Solea* idem erit ac *Limen*, & *Soleæ*, idem quod *Limina*; qua ultima voce utuntur passim Scriptores, dum de Ædibus sacris loquuntur, aut de iis qui ad ipsas sacras Ædes voti causa proficiscuntur. Paulinus Nat. 9.

Verum utinam faustis agerent hæc gaudia votis,
Nec sua liminibus miscerent pocula sanctis.

Et infra:

— Cede Sacratis
Liminibus serpens.

Hic familiaris loquendi formula, *ad Limina Sanctorum* proficisci, aut ea visitare, cum de iis qui ad eorum Sepulchra, seu Memorias, peregrinationes instituunt, verba faciunt Scriptores. Nam cum Sanctorum Reliquiæ ac Corpora intra Absidas, vel Bemata, in Confessionibus, id est, sub ipsis Altaribus recondita essent; Fideles in liminibus, seu in *Soleis* Bematis consistebant, ibique preces suas ac vota exsolvebant. Nicolaus I. Papa Epist. 8. *Tanta hominum millia protectioni atque intercessioni B. Apostolorum Principis Petri ex omnibus finibus terræ properantium, sese quotidie conterunt, & usque in finem vitæ suæ apud ejus limina semet mansura proponunt*, &c. Ita passim apud Victorem III. lib. 3. Dialog. Leon. Ostiens. lib. 3. cap. 49. Petr. Diacon. lib. 4. Chr. Casin cap. 92. & alios: quibus in locis vox, *limina*, pro ipsa Æde Sacra sumitur, id est, pars pro toto. Quamquam non desunt, qui *limina*, pro ipsa prima Ædis Portica, atque adeo ipsis foribus, intelligi debere contendunt, in quibus subsistebant peregrinantes; cum eo prosequerentur cultu ipsos Martyres, ut & ipsam Ædem iis sacram subire vererentur. Paulinus Nat. 6.

— Ille autem qui tanti muneris altu
Causa fuit Domino, mediis in liminibus stans,
Flensque iterum, sed lætitia, modo debita Sancta
Vota refert.

Sed & interdum ipsos postes osculabantur: unde apud Chrysostomum Homil. 3. in Epist. ad Corynth. πρόθυρα τοῦ ναοῦ φιλεῖν, Aratorem lib. 2. Histor. sacræ, & Paulinum Nat. 6. *oscula figere postibus*, Pruden- Edit. Paris. pag. 386. tium Hym. 2. & 11. *Apostolorum & Martyrum exosculari limina*: denique apud Gregorium Turonensem lib. 4. de Mirac. Sancti Martini cap. 54. *Limina S. Martini osculari*. Paulinus loco laudato:

Sternitur ante fores, & postibus oscula figit,
Et lacrymis rigat omne solum, pro limine sancto
Fusus humi.

Nam quemadmodum qui excommunicantur, & ab Ecclesiæ ingressu arcentur, dicuntur *a liminibus Ecclesiæ separari*, apud Leon. Ostiens. lib. 3. c. 43. Petr. Diac. lib. 4. cap. 32. 57. 88. 94. 109. & alios passim: ita peregrinantes humilitatis majorisque venerationis gratia, ut Pœnitentium instar, in ipsis liminibus subsistebant, ut qui se ipsam Ædem subire indignos censerent. Utcumque se res habeat, illud etiam a vero haud procul est, ipsos peregrinantes vota sua exsolvisse in Bematis liminibus, seu Soleis, quæ *liminaria* dicuntur Anastasio in Sancto Hadriano Papa pag. 117. *pari modo & in ipsius Apostoli Confessionis liminaci inferiori lib. 25. Liminare* etiam eadem notione vocat Petrus Diaconus lib. 4. cap. 93. quod idem Anastasius pag. 152. 156. 173. 177. *vestibulum Altaris*, & *Confessionis*: cujus quidem vestibuli ingressus meminit præterea pag. 143. 134. 140. 131. 173. Sed quod Græcis *Solea*, nostris *limen* & *liminare* dictum est, *Rugam* videtur nuncupare Ordo Romanus; enarrat ut Pontifex finita sacra Liturgia in Secretarium redit, ubi hæc subdit: *Tunc septem cereostata præcedunt Pontificem, & subdiaconus Regionarius cum thuribulo ad Secretarium:— post eos Bajuli, post eos Cereostatarii, post quos Acolythi qui rugam conservant, post eos extra Presbyterium Cruces portantes, deinde Mansionarii juniores, & intrat in Secretarium.* Neque alia significatione accipienda hæc vox apud Anastasium Bibl. in Vitis Pontificum, ubi passim occurrit, quidquid reclamet Cæsar Bullingerus. In Stephano IV. *Fecit & regulares argenteos super rugas, per quas ingrediuntur ad Altare.* In Sancto Hadriano: *In eadem Basilica ab introitu de rugas, usque ad Confessionem vestivit de argento purissimo.* In Leone III. *Necnon & Altare majus sub absida construxit, cujus faciem atque Confessionem, seu rugas ad decorem ipsius Altaris investivit ex argento mundissimo.* In Paschali: *Sacram Confessionem ejus interius exteriusque cum regulis suis nobilissime constituxit.* Et pag. 150. *Confessionem denique ejus cum regulis suis interius exteriusque vallantem pulcherrime composuit atque decoravit.* Alibi vero non semel rugas istas in ingressu Presbyterii, id est Bematis, fuisse ostendit. In Sancto Paulo: *Fecit autem & rugas in Ecclesia B. Petri Apostoli in Presbyterio ingredientes, quas utraque parte dextra lævaque investivit argento purissimo.* Alio loco: *Fecit etiam imagines sex ex laminis argenteis investitas, ex quibus tres posuit super rugas quæ sunt in introitu Ecclesiæ Presbyterii.* Rursum: *Fecit simul & rugas argenteas in ingressu Presbyterii pensantes* &c. Cum igitur, ut habet Ordo Romanus, Acolythi *Rugam* servarent, neque iis fas esset Sacrarium ingredi, satis evincitur *Rugam* extra Sacrarium, atque adeo ei proximam fuisse. *Ruga* vero idem sonat quod nostris *Rue*, seu platea: sic enim usurpatur hæc vox apud Willelmum Tyrium lib. 12. c. 25. & in Bulla Alexandri Papæ An. MCLXV. in M. Pastorali Ecclesiæ Parisiensis lib. 19. Charta 27. *Usque ad locum, qui vocatur Tudella, in ruga ejusdem Sancti Germani.* Ita Papias pariter *Rugam* videtur accipere: *Rugæ, Romæ, Semitulæ*: ubi legendum *Rumæ*: Græcam enim vocem expressit ῥύμη. Gloss. S. Benedicti: *Ruga*, ῥύμη. Nam & hoc loco *Ruga* forte accipitur pro platea; ῥύμη enim Græcis non modo rugam frontis sonat, sed & plateam. Hesychius: ἄμφοδα, αἱ ῥῦμαι, ἀγυιαί, δίοδοι. Lexicon Græc. MS. in Bibliotheca Regia Cod. 930. ἄμφοδον, ῥύμη. ἄμφοδον, ἄμφοδον, ῥυμίον. Quibus locis legendum ῥύμη, & ῥυμίον. Sed & a ῥύμη, vocem Gallicam, *Rue*, deducit H. Stephanus. Recte autem pag. 387. *Rugam*, *semitulam* vertit Papias, seu parvum semitam, cujusmodi sunt sulci, quos in fronte senum efficiunt rugæ: unde indubie rugas appellarunt nostri quasvis plateas strictiores, quod rugarum quæ in fronte senum contrahuntur, formam referant. Sed & observo partem illam Templi *Plateam* & *Viam* appellari in charta an. 1337. in eodem M. Pastorali Ecclesiæ Paris. pag. 367. *Item ordinamus & pronuntiamus, quod si in platea, infra gradus, per quos ascenditur ad magnum altare, licet sit seu dicatur Capitium, aliqui cerei in candelabris ponantur in parte inferiori super tumbis defunctorum*, &c. Infra. *De jurisdictione autem Ecclesiæ Parisiensis,— ordinamus, quod a primo inferiori graduum, per quos ascenditur ad magnum altare, & circumcirca magnum & parvum altaria, infra tamen clausuram quæ ibi est, & non extra, tota jurisdictio est, & erit Episcopi: in via autem juxta ipsos gradus, per quam itur de uno ostio ferreo, ad aliud ostium de transverso, erit præventio inter Episcopum & Capitulum*, &c. Sed ut ad Soleam revertar, pars illa Templi, vulgari ac recepto loquendi modo, Βῆμα Αναγνωστῶν dicta est, id est, in qua consistebant Lectores. Cum enim in Bema sacrum, cæteris Ecclesiæ partibus edi-

tius, solis Sacerdotibus ac Diaconis ministrantibus aditus pateret, Subdiaconi ac Lectores extra Cancellos in Solea, perinde editiori, stabant: unde eorum Bema appellata est, ad instar Bematis sacri, in quo consilebant Sacerdotes. Id astruit Symeon Thessalonic. *Ὑποδιάκονοι καὶ Ἀναγνῶσται καθίζουσι ἔξωθεν τοῦ Βήματος πρὸς τὸν Σολέαν, ὃς δὴ καὶ Βῆμα καλεῖται Ἀναγνωστῶν.* Quamquam non desunt, qui Soleam Lectorum Bema esse appellatam censent, quod ea Amboni quodammodo subjaceret, cui id appellationis tribuit diserte Sozomenus lib. 9. cap. 2. *ἐκαθέζετο αὐτὸς καθ᾽ ἑαυτὸν περὶ τὸν Ἄμβωνα, Βῆμα δὲ τοῦτο τῶν Ἀναγνωστῶν.* & lib. 8. ait S. Chrysostomum orationem habuisse ad populum, *ἐπὶ τοῦ Βήματος τῶν Ἀναγνωστῶν καθεζόμενον.* Neque aliter Socrates l. 6. ubi scribit, eumdem ex Ambone ut plurimum ad populum perorasse, *ἔθος εἶχεν καὶ πρότερον ὁμιλεῖν.* In Concilio Laodiceno can. 15. dicuntur Canonici Psaltæ *ἐπὶ τὸν ἄμβωνα ἀναβαίνειν*, & in libro Sacramentorum S. Gregorii: *ascendit Lector in Ambonem, pronuntians*, &c. Ita denique S. Cyprianus Ep. 34. Lectorem ait *super pulpitum, id est super tribunal Ecclesiæ, impositum legisse præcepta & Evangelium Domini.* Soleam Sophianam, ut & Ambonem, ex Onychite lapide, *ἐξ ὀνυχίτου λίθου*, confecisse Justinianum tradunt, qui utrumque casu Trullæ confractum narrant, in quibus est Cedrenus. Anonymus multo pretiosiorem describit: *τόν τε Ἄμβωνα μετὰ τῆς Σολέας ἐποίησε μετὰ σαρδονύχων, ἐντιθέμενος καὶ πολυτίμους λίθους, καὶ χρυσὸν ὁλόχρυσον, καὶ ἀσπίδων, καὶ μαργάρων.* Nec vero solum, seu pavimentum, quod pedibus teritur, Onychite lapide constratum fuisse, cum Onyx marmoris species sit, quod Alabastritem etiam vocant, ex quo pretiosissima olim facta pavimenta auctor est Plinius l. 36. cap. 7. & 8. Gloss. Lat. MS. in Bibl. Reg. cod. 1013. *Onychinum, genus metalli. Onyx, genus marmoris.* Lucanus de aula Ptolemæi & Cleopatræ, in qua Julius Cæsar post pugnam Pharsalicam regio apparatu exceptus est, lib. 10.

—— Totaque effusus in aula
Calcabatur Onyx.

Et Martialis lib. 12. Epigr. 50.

Calcatusque tuo sub pede lucet Onyx.

Sed & Paulus Silentiarius inter marmora varia, lapidesque opulentos, quibus Ædes Sophiana passim coruscabat, Onycem recenset, part. 2. vers. 223.

Ὅσσα δ᾽ ὄνυξ ἀνέηκε φαεινίζοντι μετάλλῳ
Ὀχθάων ἐρίτιμα.

Edit. Paris. pag. 388. Ut & Statius:

Hic Libycus Phrygiusque silex, hic dura Laconum
Saxa virent, hic flexus Onyx, & concolor alto
Vena mari.

Et alibi;

Mæret Onyx longe, queriturque exclusus Ophites.

Cum autem sacri Cancelli ad extrema Pilarum, seu Pinsorum, partes, quæ Bemati ad Orientem proximæ erant, ipsum clauderent, spatium illud quod implebat latitudinem earum Pilarum, Soleam, ut opinor, conficiebat, donec Amboni conjungeretur, qui intra alteram Pilarum extremitatem ad Orientem perinde excitatus fuit. Nam qua interiorem Templi partem respiciunt, latiores sunt Pilæ.

Ambo. LXXIV. Sophianum Ambonem ad Orientem & versus mediam Ædis partem statuit Silentiarius in illius descriptione:

Ἔστι τις ἀμπετάσας μέσῳ κατ᾽ ἔδεθλα μελάθρου
Ἀβρὸς ἰδεῖν, καὶ μᾶλλον ἐς ἀντολίην τε νενευκὼς
Πύργος, ἀκηρασίοισιν ἀγάλλεται ἔδεσι λίθων.

Ad Orientem & e conspectu Bematis statuitur pariter Ambo a Germano Patr. CP *ὁ Ἄμβων πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ Βήματος ἵσταται*, ut & a Symeone Thessal. lib. de Templo: *ὁ μὲν πρὸ τοῦ Βήματος Ἄμβων*, &c. alio loco: *τὸ ἱερατεῖον Βήματος μετὰ ἀνατολὰς ὁρίζοντος, καὶ τοῦ Ἄμβωνος ἀντιπαρακειμένου, οἱ τόποι εἰσί.* Ita autem excitatus erat Ambo, ut pars una Soleam & Bema, altera *Ναὸν* & Portas *ὡραίας* spectaret, inter Bema vero & Ambonem Solea intercederet: id diserte colligitur ex locis proxime laudatis, ubi de Solea egimus. Pars vero Ambonis, quæ Bema respicit, dextra nuncupari videtur Nicetæ Paphlagoni in vita Ignatii Patr. CP. quo loco narrat somnium Bardæ Cæsaris: *ἐδόκουν πλησίον εἶναι τοῦ Ἄμβωνος, ἀφθῆναι ὥσπερ καθεστηκέναι δύο εὐνούχους, καὶ ἐμβριθεῖς, ὧν ὁ μὲν δήσαντα τὸν Βασιλέα λαβεῖν, καὶ ἐπὶ τὰ δεξιὰ κατασύρων, ἐξωθεῖν τῆς Σολέας, κατασχεῖν εἰς ὑπάντησιν*, &c. Cedrenus idem somnium enarrans: *ἔστησαν ὁδηγοῦντες αὐτὸν, ἄγουσι πρὸς τὰς κιγκλίδας τοῦ θυσιαστηρίου.* Alteram autem Ambonis partem, quæ scilicet *Ναὸν*, & *Πρόναον* seu Narthecem spectabat, *ὀπίσθιον μέρος τοῦ Ἄμβωνος* vocat Alexius Aristenus in Can. 21. Ancyr. Atque inde *ὀπισθάμβωνος εὐχὴ* appellata est a Græcis ea oratio quæ peracta Sacra Liturgia ab Sacerdote Sacra faciente in Ambone ad populum recitatur, *ἐκφωνουμένη παρὰ τοῦ Ἱερέως ἔξω τοῦ Βήματος*, ut est in Liturgia S. Jo. Chrysostomi: quæ quidem oratio compendium quoddam est omnium orationum quæ in Sacrario dicuntur, & ab ipsomet Sacerdote proferuntur, ut populus tandem intelligat, quis earum precationum, quæ in Adytis hactenus factæ sunt, scopus fuerit & finis, ut disertis verbis indicat Germanus Patr. CP cujusmodi ferme fuit *Oratio ad complendum*, seu Missæ *Collecta* ultima, de qua passim qui de Ritibus Ecclesiæ scripserunt. Hanc igitur orationem recitaturus Sacerdos, Bemate egreditur, Ambonemque conscendit ab Orientali aditu, & ad populum convertitur ad Occidentem, quæ pars est Ambonis postica & sinistra, respectu Bematis. Unde cum Balsamon in Can. 12. Concilii Nicæni I. transfugas a fide ait debere *τρία μὲν ἔτη ἀκούειν τῆς ἐκκλησίας ἵστασθαι ὀπίσω τοῦ Ἄμβωνος, καὶ ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν Κατηχουμένων*, hæc ita capienda sunt, ut ii intra Ecclesiam, seu Templi septa esse intelligantur, quemadmodum Catechumeni: quippe sicut ii ante lectum Evangelium Ædem sacram subeunt, sacrasque Lectiones & Homilias auditu excipiunt, ita isti *ὀπίσω τοῦ Ἄμβωνος, περὶ τὰ κατώτερα δὲ τοῦ ναοῦ* consistunt, ut ait Symeon Thessal. id est, qua parte Ambo Bemati posticus & sinister conspicitur, cum ceteris fidelibus, in statione tamen sibi ad inferiorem Ædis partem assignata, & quæ Nartheci conjungitur, in Ecclesia stant, finitaque Catechumenorum Missa, cum iis excedunt, & in Narthecem seu Porticus sese recipiunt. Atque hic est genuinus verborum Balsamonis sensus, quæ doctissimos viros frustra sollicitarunt. pag. 589.

LXXV. Ad Ambonis superiora conscendenda duplex patuit aditus seu gradus, vel Scala, aut Cochlea, ab Oriente scilicet & Occidente, ut in ceteris ambonibus: Ugutio Pisanus MS. *Ambo pulpitum, ubi ex ambabus partibus sunt gradus*: qui quidem gradus, seu aditus, *gradus ascensionis & descensionis* dicuntur Anastasio Bibl. in Sancto Silvestro PP. pag. 17 Paulus Silentiarius: Gradus Ambonis.

Ὀρθοτύποις βάθροισι, δεδουπότες ἀμβατοὶ οἶμοι,
Ὧν μία μέν ποτι νύκτα τιταίνεται, ἡ δὲ πρὸς ἠῶ.

Duplicis istius ascensus meminit etiam Cantacuzenus lib. 1. cap. 41. & ex eo Codinus cap. 17. de Offic. quorum alterum statuit respicientem Portas *ὡραίας*, alterum *Σολέαν* & Bema: *κατέρχεται ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ἄμβωνος, οὐκ ἐκ τοῦ μέρους μέντοι, ὥσπερ ἀνῆλθε, τοῦ ἐστῶτος πρὸς τὰς ὡραίας πύλας ὁρῶντος, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ ἑτέρου τοῦ πρὸς τὴν Σολέαν, καὶ τὸ ἅγιον Βῆμα.* Ascensus ad Orientem meminit Leo Grammaticus pag. 466. *εἰσῆλθε μέχρι τῶν ἁγίων θυρῶν, καὶ ἀντιστραφεὶς ἀνέβη τρεῖς βαθμοὺς τοῦ Ἄμβωνος ἱστάμενος.* Ex quibus conficitur præterea Ambonem extitisse inter *ὡραίας πύλας*, per quas a Nao, seu Choro in Pronaum & Narthecem exitus patebat, & Soleam, quæ extra Bema erat, uti indicavimus: quibus consentiunt scriptores de Æde Sophiana, dum ajunt Justinianum confecto Templo, illud ingressum, & a Regiis Portis, seu *Βασιλικαῖς*, quæ eædem sunt cum Speciosis, ad Ambonem processisse, & in hæc verba exclamasse, *νενίκηκά σε Σολομών.* Ita porro confecti erant bini isti ascensus, ut sibi invicem adversi in unum coirent, & locum teretem, seu circulum efficerent. Silentiarius:

Κεῖ γὰρ ἀλλήλοισιν ἐναντίοι, ἀμφοτέροισι δὲ
Εἰς ἕνα χῶρον ἄγουσιν ἴσον πορφύρα κύκλῳ.

Unde colligi videtur Ambonem media in Æde extitisse, neque, ut hodie majora Ecclesiarum pulpita, utramque Pilam attigisse. Atque id evincit vox *πύργος*, qua Ambo donatur a Silentiario, quæ cum minime pulpitis hodiernis conveniat, videtur illa potius habuisse quid simile cum iis Cathedris excelsioribus, ex quibus Concionatores orationem habent ad populum, quæ in quibusdam Ecclesiis hac etiam in parte statuuntur. Proinde extitit Ambo ante Portam sacram majorem, etsi ab ea aliquanto longius distaret, quod disertis verbis declarat Germanus Patr. CP. scribens *τὸν Ἄμβωνα πρὸ τῆς θύρας τοῦ Βήματος ἱστᾶσι*. Tanta porro elegantia, ac tam immenso sumptu Ambonem primo excitarat Justinianus, ut totum una cum Solea ex Onychite lapide confecerit, ut ex Cedreno indicavimus. Addunt Scriptores de Æde Sophiana, saphyris, crystallo, & lapillis aliis pretiosioribus, atque adeo columnis aureis, Ambonem adornasse, & in utroque, Ambone scilicet & Solea, ad millies centenas libras impendisse ejus tributi, quod olim Constantinus M. Sarbaro Persarum Regi indixerat: ita nugantur nuperi Græci. At cum Ambo iste, quem *πολυόλβιον* & *πολυθαύμαστον* fuisse scribunt Glycas & Codinus, casu Hemisphærii, qui an. 32. Justiniani accidit, una cum Solea contritus fuisset, alium rursum excitavit Justinianus, sed elegantia ac decore longe priori imparem, si qua fides iisdem Scriptoribus: *τὸν δὲ Ἄμβωνα καὶ τὴν Σωλέαν μεθ᾽ ὑπερμέτρου πλούτου ποιήσας πολύχρυσον καὶ πολύτιμον, ἐποίησεν αὐτὸν ἐκ σαπφείρων λίθων καὶ κιόνων ἀργυρενδύτων μετὰ τρουλλίων ἀργυρῶν, μετὰ τῆς Σωλέας· τρούλλον δὲ τοῦ Ἄμβωνος ἐξ ὁλοχρύσου ποιήσας, ὡς εἶπον, ἔσχε τὴν πολλὴν ἔξοδον.* Ut sese res habeat, constat ex Silentiario Ambonem excitatum post casum Trullæ totum ex marmore confectum fuisse: Edit. Paris. pag. 390.

Πᾶν δ᾽ ὅτι τὸ κυκλοδόμητον ἕδος πετραῖον ἐτύχθη,
Ἔνθα σοφοὶ ἀναγνῶσι θεηγόρα δῖνα βίβλων.

Addit denique Codinus Amboni superimpositam fuisse Crucem, quæ centum librarum auri fuit.

Puteus Sacer. LXXVI. Bemati & Amboni proximum fuisse locum ubi extitit Puteus sacer, evincunt quæ de eo scribit Anonymus, Ædis scilicet Sophianæ partem illam in qua erant *Ἅγιον Φρέαρ, καὶ τὸ δυσικώτερον ὅλον, καὶ ὁ τόπος τοῦ Ἄμβωνος*, domum fuisse cujusdam Antiochi Eunuchi. Appellationis rationem mox prodit, dictumque *ἀπὸ τοῦ χείλους τοῦ φρέατος*, cui insidens Christus cum Samaritana collocutus est, quod a Samaria advectum, hoc loco positum est: *τοῦτο γὰρ χεῖλος ἐκλήθη Ἅγιον Φρέαρ*. Auctor Narrationis miraculi *ἐν τῷ Ἁγίῳ Φρέατι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας* editi, quem Combefisio viro eruditissimo, ut plurima alia, debemus, ad portam Templi Orientalem Puteum istum sacrum extitisse innuit: *ἐν τούτῳ δὲ τῷ αὐτῷ, φησὶ, καὶ περιωνύμῳ ναῷ, εἰκών τις ἐκ χρωμάτων Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπί τινος πίνακος ἀναγεγραμμένη κατὰ τὴν ἑώαν πύλην, ἐν ᾗ ἡ ἁγία ἐπιστομὶς τοῦ φρέατος ἔκειτο τῆς Σαμαρείτιδος, καθ᾽ ἣν ἡ ἀληθινὴ πηγὴ, ὁ τῆς γνώσεως ποταμὸς, ὁ μονοειδὴς υἱὸς ... Χριστὸς, ... τῇ Σαμαρείτιδι καθωμίλησεν. ἐπὶ τούτῳ ἡ τῆς σεπτῆς εἰκόνος ἀνακειμένη ἐτύγχανε γραφὴ, προσκυνουμένη καὶ σεβομένη πιστοῖς.* Sacri istius Putei meminit præterea Nicetas Paphlago in vita Ignatii Patriarchæ pag. 712. Edit. Concil. 1618. ut & *βίβλῳ χρηματισμῶν εἰς τὸ Ἅγιον Φρέαρ*, Constantinus Porphyrogennneta. Addit idem Anonymus Hierichunte allatas Tubas æreas ad sanctum Puteum positas, & ad earum similitudinem, quas tum Angeli tenebant, cum Hierichuntis muri corruere, affictas. Refert denique Codinus (quod silet Anonymus) Sellam Sancti Constantini (Imperatoris nempe) statisse *ὑπεράνω τοῦ Φρέατος ἀρχὴν, ἐπάνω τῶν σαλπίγγων*.

Naos. LXXVII. A Bemate in secundam & mediam Templi partem novis cancellis obstructam pervenimus, quam Græci *Ναὸν* peculiari ac proprio vocabulo vocant, in qua non Fideles omnes, uti vult Allatius, sed soli Clerici ac Cantores consistebant. Cum vero pars illa Templi in teretem, vel certe ovalem formam contraheretur, inde *Χορὸν* eam interdum appellarunt Græci, *Chorum* Latini. Ebrardus Bethuniensis in Græcismo:

Est hic turba Chorus, qui vertat in aere corus,
Cancellus est Chorus, &c.

Ubi tamen Chorum perperam cum Cancello confundit, quia forte apud Latinos inferioris ætatis pars illa Templi, in qua extant Altare & Chorus, iisdem septa cancellis, Chorus vulgo dicitur. Sic autem eam Ædis partem nuncupatam vult Isidorus lib. 1. de Eccl. Offic. c. 3. *a choris psallentium*: ait enim Suidas *Χορὸς, σύστημα τῶν ἐν ἐκκλησίᾳ ᾀδόντων*. Inde nostris Chorus, dicitur *pars illa quæ a Cancellis versus altare dividitur, & choris tantum psallentium Clericorum patet*, ut ait Concilium Turon. II. Can. 4. Eam porro Ædis Sophianæ partem intra Pilas & Columnas comprehensam forma esse ovata, supra ex Gyllio observavimus: *Pars enim Ædis interior*, inquit ille, *& media illa ingens vacua, si sola consideretur comprehensa intra Pilas & Columnas, est forma ovata; si vero tota tam intra quam extra Pilas perspiciatur, est quadrata. Ita enim ex utroque latere velut alæ appensæ sunt tres Aulæ inferiores, & totidem superiores, ut ab imo pavimento procedat quadrata, deinde intra octo Pilas in ovatam formam contrahatur, usque ad curvaturam quatuor arcuum sustinentium Hemisphærium*. Sedebant autem Clerici & Cantores ab utraque parte *ἐν τοῖς σολίοις*, ut est in Euchologio. pag. 391.

LXXVIII. *Ναὸν* & Chorum Sophianum conficiebat totum illud spatium, quod intra quatuor Pilas majores continetur, cujus Umbilicus, qui nempe centrum cupulæ, seu trullæ, ad perpendiculum imminet, videtur appellari *ὀμφαλὸς*, seu *τὸ μέσον τοῦ ναοῦ* apud Marcum de Dubiis typicis cap. 96 *Μεσόμφαλος*, Gregorio Cæsariensi orat. in Nicænos Patres, & *Μεσόναος* apud Balsamonem in 74. Can. Trul. Umbilicus.

Cancelli Naoῦ seu Chori. LXXIX. Per alios vero Cancellos dividebatur pars illa Templi Sacerdotibus, Clericis, & Cantoribus addicta, ab ea in qua Fideles consistebant, inferiore nempe, & quæ ad Narthecem vergit. Leo Ost. lib. 3. cap. 27. *Frontem etiam Chori, quem in medio fere basilicæ statuit, quatuor magnis marmorum tabulis sepsit.* Ubi vero pars illa media Ædis Sophianæ ab inferiore separabatur, ut in Bematis Cancellis, ita in ea exurgebant columnæ marmoreæ. Tradit quippe Gyllius, inter Pilas duas, quibus sustinetur quarta pars Sphæræ Occidentalis, quatuor extare Columnas virides, easdemque binas inter se conjunctas, & sex Columellas virides Jonicas, quæ inter eas intercedunt.

Portæ Cancellorum Naoῦ. LXXX. Ut porro Cancelli Bematis tribus aperiebantur portis, ita Cancelli *ναοῦ*, media scilicet majori, & duabus minoribus ad latera. Media *ὡραία πύλη* dicitur Codino de Off. cap. 17. & 18. (nos diceremus, *la belle Porte*) *βασιλικὴ*, in Typico & Euchologio non semel, & apud Codinum & Anonymum: præterea apud Leonem Grammat p. 460. & Marcum Hieromonachum de Dubiis typ. c. 96. qui *Βασιλικὰς πύλας* a Sanctis, quæ Bematis erant, omnino distinguunt. *Regias* vocant Latini ævi medii Portas ædificiorum primarias, ut Regula Magistri cap. 30. 83. 95. & Chronicon Novalicense cap. 14. Versus in Vita Sancti Theodardi Confessoris, apud Catellum:

Compositque solum devotus carmine claro,
Erexit Regias undique mirificas.

Ita apud Anastasium in Honorio PP. *Investivit Regias januas in ingressu Ecclesiæ majores, quæ appellantur Medianæ ex argento.* In Conone: *Qui missi fuerant de exercitu ad custodiendas Regias Basilicæ, clausas observabant.* In Leone III. *Regiæ majores* pag. 131. 133. 134. 143. Pronaos.

LXXXI. Tandem pervenimus ad tertiam, eamque ultimam sacræ Ædis partem, in qua *πολύγλωσσος ὅμιλος*, ut loquitur Silentiarius, seu Fidelium turba ex variis Gentibus linguisque conflata consistebat. De illius propria appellatione vix inter se consentiunt Scriptores: Allatius enim Narthecis

nomine donari contendit, cujus hac in re sententiam supra accurato satis examine discussimus. Alii πρόναον appellatam volunt, ut quæ ante ναὸν, seu chorum, ingredientibus occurrat: atque id videtur innuere Codinus de Off. cap. 17. ἐκτὸς τῶν ὡραίων λεγομένων πυλῶν, ἤτοι εἰς πρόναον. Nam etsi Goarus hæc verba de Vestibulo vel Narthece capienda censeat, longe tamen errant, inquit idem Allatius, Goarum indicans, qui Pronaos Porticus esse volunt. Nec obstat Balsamon in Can. 74. Synod. Trullan. ubi ait, πάντα τόπον τῷ Κυρίῳ ἀνατεθειμένον, Κυριακὸν λέγεσθαι, κἂν μὴ ἐκκλησία εἴη, ἀλλὰ πρόναος τύχῃ, ἢ ἕτερόν τι ἱερόν, quippe, ut infert idem Allatius, Ecclesiæ vocabulo ναὸς proprie intelligitur: eodemque sensu percipiendum esse censet alium Balsamonis locum ad Can. 2. Dionys. Alexandr. in quo πρόναον, a Proaulio distinguit, esseque scribit τόπον δευτέρας μετανοίας, τῶν δὲ Ἀκροωμένων λεγόμενον. Neque tamen plana illa sit ex iis locis Allatii sententia: quippe cum ex eodem

Edit. Paris. pag. 592.

Scriptore ad Can. 14. Concilii Nicæni, & in Epist. Gregorii Nysseni ad Letojum, ἔξωθεν τοῦ ναοῦ stetisse Audientes dicantur, ubi alii ἔξω τῆς ἐκκλησίας habent, in Nao vero seu Choro solos Clericos, & extra Naum Fideles constitisse diserte Silentiarius prodat; non plane video quomodo Naos sit illa pars tertia Ædis sacræ. Deinde Balsamon ait πρόναον eorum fuisse, quibus non licebat ἐκκλησιάζειν, seu Ecclesiam ingredi, ut Audientibus; quod intelligendum est, de tempore quo sacra peragebantur Mysteria: nam ante Evangelium Ecclesiam ingrediebantur ad sacras Scripturas & Homilias audiendas; unde Ἀκροώμενοι dicti: post Evangelium autem ex ea excedebant, & in Narthece consistebant, dum sacra conficiebantur Mysteria, τῶν φρικτῶν ἐπιτελουμένων μυστηρίων, ut habet Symeon Thessal. lib. contra Hæreses. Proinde incertum relinquitur, an apud Nicetam in Man. lib. 2. εἴσοδος τοῦ προνάου, sit ipse Ædis sacræ, an vero vestibuli ingressus. Quod enim Balsamon πρόναον a Proaulio distinguit, fieri potest, ut προαυλίου voce intellexerit areas, quæ ante Ædes sacras prostant: certe constat olim πρόναα ejusmodi atria appellata; qua notione PRONAON MATRIS DEUM, & PRONAON ÆDIS MARTIS habemus apud Gruter. 27. 2. 172. 3. 214. 1. Ita etiam vox hæc usurpatur a Vitruvio lib. 4. cap. 4. & a Perdicca Ephesio de Thematib. Hierosol.

Καὶ δένδρον ἀειθαλλὲς ἑστὼς ἐν τῷ προνάῳ.

At qui πρόναον tertiam esse Templi partem contendunt, in quibus est Genebrardus, existimant inde Gallicam vocem *Prone* deducendam, eam scilicet orationem, quam ex officii instituto habet Curio ad plebem in ista inferiore Ædis parte, & extra Chorum, inter Missæ solemnia, quæ *Proaum* dicitur in Conciliis Provinc. Senonensi an. 1524. Carnotensi 1526. Catalaunensi 1557. &c. *Prone* in Consuet. Parisiensi art. 30. Blesensi art. 3. & Dunensi art. 58. ita ut quodammodo hac oratione, seu adlocutione ad populum, Curio fungi dicatur officio *Doctoris Audientium*, qui est apud S. Cyprianum Epist. 24. de Lectore agentem. Scio Salmasium lib. de Primatu Papæ vocem hanc a Latino, *Præconium*, deducere, quod eo in loco Præconis verbi Dei munus impleat Curio: sed vix in hanc sententiam pedibus ierim.

Baptisterium.

LXXXII. Confecta Ædis Sophianæ ex Silentiario aliisque Auctoribus descriptione, superest ut de præcipuis illius Exedris (sic enim sacrarum Ædium appendices appellari auctor est Eusebius lib. 10. Hist. Eccl. cap. 4.) aliquid dicamus. Harum duæ potissimum celebriores habitæ sunt, ut cæteras omittam, si quæ exstitere, Baptisterium, & Diaconicum. A Baptisterio ordiemur, quo nomine appellant Christiani locum Baptismi officio dicatum: illud ferme semper a Templis extrui solitum docet Eusebius loco proxime citato, cæterique, quos passim laudant Brissonius ad Leg. *Dominico*, Cod. Theod. de spectaculis, Steph. Durantus lib. 1. de Ritib. Eccl. cap. 19. Brovverus ad Fortunat. lib. 1. Poem. 15. Josephus Vicecomes, & alii. Neque tantum extra Ædem sacram exstitit Baptisterium, sed etiam versus infimam illius partem, seu haud longe a Porticibus Occidentalibus, vel Narthece, quo situm videtur loco Baptisterium Sophianum a Codino scribente, τὸ ἐπίπεδον τοῦ ναοῦ, καὶ τὸν Λουτῆρα, ἕως τῶν Ναρθήκων, καὶ τὰ πέριξ αὐτοῦ, fuisse domum Damiani Patricii: sive hoc loco Narthex dicatur pars inferior Templi, seu Porticus vestibuli. Paulus Silentiarius part. 2. vers. 148. illud fuisse indicat versus Porticus inferiores quæ intra Ædem sunt, quo ferme loco hinc inde validioribus columnis marmoreis Catechumena suffulciuntur.

— Ἐφεδρήσσουσι δὲ γαίῃ
Ἀντίον ἀλλήλοισι δύω δυοῖν· ἐν χθονὶ κίονες
Τετραπόρους σφίγγουσιν ἐπαυχενίδεσσι κορύμβων
Νῶτον ὑποστορέσαντες γυναικείοισιν ἐδέθλοις,
Λαὸν ἀμφιδύτοιο πρὸς ἀχράντοιο λοετρὰ
Ἀνδρομέην βιότοιο καθαίρεται, &c. pag. 593.

Porro tanta amplitudine fuit Baptisterium Sophianum, ut in iis acta Concilia legamus in Synodo Chalced. Act. 1. & apud Cedrenum in Rhinotmeto, & Paulum Diac. lib. 4. Hist. Misc. plebem Constantinopolitanam tumultuantem eo se recepisse. Unde non mirum, si μέγα φωτιστήριον dicatur apud Auctorem Chronici Alexandrini in Basilisco, & μέγας φωτιστὴρ apud eumdem Cedrenum in Leone Isauro.

LXXXIII. In Baptisterio erat Fons, seu aquarum receptaculum, Græcis Κολυμβήθρα, interdum δεξαμενὴ nuncupatum, in quod immittebantur baptizandi. Qui quidem Fons tantæ erat apud Constantinopolitanos venerationis, ut qui ad Ædem Sophianam asyli jus habentem, ut omnes ferme Ædes Sacræ, confugiebant, ad Baptisterium inde contenderent, sacrosque istos Fontes prehensarent. Procopius in Hist. arcana: ὅπως ἂν μὴ γένηται δύνασθαι, ἐς τὸ τῆς Σοφίας ἱερὸν φεύγουσι, ἐς τε τὸν θεῖον λουτρῶνα ἐλθοῦσαι, τῆς ἐνταῦθα κολυμβήθρας ἀμφεξείχοντο. Alio loco: ἐς τῆς Σοφίας τὸ ἱερὸν ἥκων, ἐς αὐτήν τε τὴν θείαν δεξαμενὴν ἐξαπιναίως ἐσπήδησεν, ἥνπερ μάλιστα πάντων τετιμήκασι Χριστιανοὶ σέβειν, ubi imperite omnino Suidas, qui locum hunc exscripsit, δεξαμενήν, τράπεζαν τὴν θείαν δεξαμενήν interpretatus est, cum nihil aliud sit quam Fons Baptisterii, qui ab eodem Procopio & Theophane an. 2. Theodosii Junioris & an. 7. Zenonis κολυμβήθρα, ab aliis ὑποδοχεῖον, a Gregorio M. *Cloaca*, ab Anastasio in Hist. Eccl. *Natatorium* vocitatur. Κολυμβήθραν dixit etiam Theodorus Lector Ecl. 1. καὶ τοῦτον ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ σφαγῆναι παρεσκεύασεν: at & Cedrenus in Leone, de Copronymo: ἡ γὰρ ἀφοδεύσας ἐν τῇ ἁγίᾳ κολυμβήθρᾳ, ubi Paulus Diaconus lib. 21. Hist. Misc. habet, *in Sancto Lavacro*. In hos autem sacros Fontes ex Aquæductibus influebant perennes aquæ, ut colligitur ex Anastasio de Vitis PP. pag. 117. 134. 163. & ex Tractatu de capite S. Joannis Baptistæ qui habetur in aliquot Codicibus S. Cypriani. Baptisterium Sophianum præterea jus habuisse asyli, perinde ac ipsam Ædem, testatur Chronicon Alexandrinum pag. 752. λαβὼν Βασιλίσκος τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα, ἔφυγεν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, εἰς τὸ μέγα φωτιστήριον.

Fons Baptisterii.

LXXXIV. Altera quæ Ecclesiæ Sophianæ adjuncta fuit exedra, Διακονικὸν appellata est. Est autem Diaconicum Græcis Scriptoribus, quod alii Ecclesiæ Secretarium vocant, nos vulgo *Sacristiam* dicimus. Quæ quidem vox occurrit non semel apud Scriptores, non modo pro exedra ita appellata, sed & interdum pro Conchula Bematis, in qua reponebantur vestes Sacerdotales ad sacram Liturgiam necessariæ, de qua egimus supra, ut apud Philostorgium lib. 7. cap. 3. Cyrillum in vita Euthymii cap. 18. & 19. Auctorem Vitæ S. Auxentii Archimandritæ cap. 1. N. 3. in Euchologio, Typico Sabæ, Passione SS. Patrum Sabaitarum, &c. Videtur autem ita appellatum, aut quod Diaconorum primitus fuerit in ea sedes, & consessus,

Diaconicum

vel potius quod hæc exedra eorum curæ potissimum commissa fuerit. In ea enim non modo quæ ad Ecclesiæ vasa, & Sacerdotales vestes spectant, priusquam sacra perageretur Liturgia, seu Divinum ac Ecclesiasticum Officium, munia obibant Diaconi, sed & considebant pro muneris sui ratione. An vero Diaconicum Ecclesiæ idem fuerit cum eo carcere, qui perinde Diaconici nomen habuit, video controverti, etsi probabile sit camdem exedram fuisse. Nam cum nefas ducerent ipsi Ecclesiæ Pontifices, reos Clericos una cum reis sæcularibus eodem carcere detineri, seu quod suam in eos auctoritatem & jurisdictionem servare ac tueri, vel, quod vero similius est, cum Clericis suis mitius agere vellent, quam solent ordinarii Judices, illos in Ecclesiarum Secretariis, Scevophylaciis, aut Catechumeniis detrudebant, quousque per pœnitentiam iis impositam, quam *ἐπιτίμιον* vocant, peractamque, sua expiassent delicta ac crimina: ita Gregorius II. PP. in Epist. 2. ad Leonem Isaurum in VII. Synodo: *Pontifices, ubi quis peccarit, —— eum tamquam in carcerem, in Secretaria, sacrorumque Vasorum æraria conjiciunt, in Ecclesiæ Diaconia, & in Catechumena ablegant.* Hinc non semel legimus in Diaconica, vice carceris, conjectos Clericos delinquentes: eo enim spectat Lex 30. Cod. Theod. de Hær. *Cuncti Hæretici procul dubio noverint omnia sibi loca hujus Urbis adimenda esse, sive sub Ecclesiarum nomine teneantur, sive quæ Diaconica appellantur, vel etiam Decanica.* Quo loco censet Cujacius *Diaconicum* idem esse quod *Decanicum*, carcerem nempe Ecclesiasticum, in quo detinebantur rei Clerici; qua notione accipitur Decanicum apud Julianum Antecessorem Constit. 73. *Executor autem litium constitutus in Decanicis Ecclesiarum recludatur, competentes pœnas luiturus*: quæ totidem verbis extant lib. 5. Capit. Caroli M. cap. 225. ubi Novella Justiniani 97. habet, *ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς δεκανικοῖς*. Decanici præterea, vel potius *δικανικοῦ*, occurrit mentio in supplicatione Basilii Diaconi in Concilio Ephesino part. 1. *κελεύσθεν τοῦ στρατοῦ ... τὸ ὄχλον τῶν Δεκανῶν, ἀπηγόμεθα ἐν τῷ δικανικῷ, ... ἐπιδεῖναι τῇ τιμωρίᾳ ... ἐκαθίσαμεν, ἐστερήσαμεν.* Et infra: *ἀπελθόντων ἐν τῷ δικανικῷ ...*, ubi Interpres *δικανικὸν*, *Tribunal Ecclesiasticum* vertit, sed perperam, at opinor; nam etsi revera postmodum hac appellatione donari potuerit, hoc tamen loco *δικανικοῦ* vocabulo diserte carcer intelligitur, si non Ecclesiasticus, certe is qui Decanorum, id est, Lictorum curæ commissus erat. Nisi quis malit, Decanicum in hac Epistola accipi debere pro loco, in quo stationem suam habebant Decani, seu *ῥαβδοῦχοι*, ut appellantur a Cedreno pag. 570. de quibus passim agunt Scriptores. At si Decanicum idem fuit cum Diaconico, probabile est Decanicum & Dicanicum corrupte postmodum dictum, quod Diaconicum appellari debuerat. Nec scio an etiam Dicanicum a voce *δίκη* nuncupatum sibi persuaserint posteriores Græci, quod in Diaconicis judicia sua exercerent Pontifices, quod indicant Gesta de nomine Acacii, hisce verbis: *Dicens Petrum olim in Diaconio esse damnatum, nunc etiam Christiana societate semotum*: nam *Diaconium* & *Diaconicum* idem esse satis declarant supra allata Gregorii II. verba.

Secretarium. LXXXV. Cum igitur Diaconica non modo carceris vicem interdum præstarent, sed etiam Tribunalis Ecclesiastici, inde factum opinor, ut istæ exedræ *Secretaria* appellarentur: nam proprie sunt *Judicum Secretaria*, uti est in Concilio Milevitano II. Can. 16. *magnum secretum judicis, unde Secretarium nominatur*, ait S. Augustinus in cap. 34 Ezechiel. cap. 3. Idque ex eo maxime arbitror, quod in Diaconicis Synodi & Concilia persæpe cogerentur, atque iis in consessibus, Clericorum causæ examinarentur: unde postea Pontificum, qui Synodis intererant Sessiones, *Secretaria* passim legimus dictas, apud Anastasium in S. Agatho pag. 54. 55. in Synodo Lateran. sub Martino PP. an. 649. in Concilio Rom. an. 745. sub Zacharia PP. Act. 1. & 2. Cæsaraugustano sub Damaso PP. Carthaginensi III. IV. V. Milevitano II. Carthagin. VI. Africanis cap. 1. 58. Arelat. III Hierosolymitano sub Agapeto PP. Hispalensi II. cap. 1. &c.

LXXXVI. Neque unicum Diaconico Sophiano nomen fuit: nam & *Μιτατώριον* dicebatur, siquidem *μινσατώριον* idem est quod *μιτατώριον*, quod quidem opinantur viri docti. Id colligitur ex his Euchologii verbis: *μετὰ τὸ ψάλλεσθαι τὴν τριτέκτην, κατέρχεται ὁ ἁγιώτατος Πατριάρχης ἐν τῷ Μινσατωρίῳ, ἤγουν τῷ Διακονικῷ, καὶ ἐξέρχονται εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ἀπὸ τοῦ μέρους δεξιοῦ.* Quemadmodum igitur *Metatorium* ad dextram statuit Euchologium, (Ædisne, an vero Altaris, incertum) ita *Mitatorium* Cedrenus in Leone Philosopho, ita ut unum idemque esse par sit credere, proindeque mendum subesse in Euchologio. Sic autem Cedrenus: *μετὰ ταῦτα ... ὁ Πατριάρχης εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσέρχεσθαι ἐκώλυσε τὸν Βασιλέα, ὅθεν ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ μέρους διήρχετο εἰς τὸ Μιτατώριον.* Et infra: *ὅπερ γνῶναι ... ἐν τῷ Μιτατωρίῳ ἔρριψαν, τοῦ δὲ Βασιλέως ... ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ..., καὶ ἐν τῷ Μιτατωρίῳ εἰσελθόντος, καὶ ἐν ᾧ ... τόπῳ.* Meminit præterea *Μιτατωρίου* Theodorus Lector Ecl. 2. Lexicon Gr. MS. Bibliothecæ Regiæ sign. 2062. & Codinus, qui illud excitatum refert a Justiniano, *ἵνα*, inquit, *ἐκεῖσε ... μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, καὶ ποιῇ ...* Quæ quidem ultima verba Goarum impulere, ut in Notis ad Cedrenum & Euchologium scripserit *Μιτατώριον* dictum quasi *μινσατώριον*, fuisseque cubiculum ad latus Altaris, in quo fessis a labore Cantoribus mensa frugalis, panis scilicet & vini, apponebatur, proindeque locum fuisse mensis instruendis idoneum; a qua sententia haud omnino abhorret Allatius. Verum cum Diaconicum, seu Secretarium Sophianum, amplum fuerit triclinium, neque unico dumtaxat, sed variis constiterit cobiculis, multo probabilius videtur hancce inde sortitum appellationem, quod revera *domus* esset *Ecclesiæ*, hoc est Æditui & *Νεωκόρου*, in qua etiam Imperator, si luberet, antequam sacra peragerentur Officia, vel iis finitis & exactis, moraretur. Nam et *Metatum* Latini Scriptores ædem, & domicilium vocarunt, ut constat ex Gregorio Turon. lib. 5. Hist. cap. 7. lib. 5. cap. 19. 40. lib. 7. cap. 6. 24. lib. 8. cap. 2. 44. lib. 9. cap. 6. lib. 10. cap. 2. 15. lib. de Mirac. cap. 44. lib. 2. cap 21. 24. lib. 2. de Miracul. S. Mart. cap. 11. lib. 4. cap. 31. ut cæteros prætercam alio a me, si Deus faverit, recensendos loco, & *metari* dixerunt pro *divertere*, ut Paulinus Nat. 9. & 10. ita *μιτάτον* eadem significatione usurpant Græci recentiores, ut habetur in Glossis Basil. S. Athanasius, sive quisquis est Auctor narrationis de imagine Berytensi: *ἐπιλέγοντες μιτάτον μεῖζον ὁ Χριστιανός, ὡς χεῖρον.* Alios ad id firmandum laudat Scriptores Meursius. Ob hanc igitur causam triclinium istud excitasse, itaque appellasse Justinianum ait Anonymus, ut in eo quiesceret: *ἐποίησε δὲ —— καὶ Μιτατώριον, ὅπερ ἐκεῖσε ἀνάγεται, κατ' αὐτὸ ὁμοίως ... ἵνα ἀναπαύηται αὐτὸς ἐν τῷ ναῷ ἐκεῖσε καθεύδη.* ubi *καθεύδειν*, est non tam *somno recreari*, quam *quiescere* ac *morari*. Ejusmodi autem fuit, & in eum finem extructa exedra Ecclesiæ adjuncta, cujus meminit Anastasius in Gregorio IV. *Fecit etiam juxta Acolitum pro quiete Pontificis, ubi post Orationes matutinales, vel Missarum Officia ejus valeant membra soporari, hospitium parvum, sed honeste constructum, & picturis decoravit eximiis.* Ita Metatorium, seu Diaconicum, amplum triclinium fuit, in quo & Imperator diversari, siquando a publicis curis vellet secedere, & pietati vacare, & Diaconi considere, & Synodi peragi, Clerici delinquentes includi, sacra Ecclesiæ vasa, ministeria, & vestes asservari, atque adeo ipse ædituus, vel qui Templi conservandi curam habebat, habitare poterant. Æditnos istos, quod iis juxta Ædes sacras mansio esset, *παραμοναρίους* vocant Synodus CP.

Edit. Paris. pag. 594.

Metatorium. pag. 595.

sub Menna Act. 5. VII. Synod. Act. 7. Can. 5. & Petrus Diaconus Casinensis in Relat. de Corpore S. Benedicti N. 6. προσμοναριοῖς Definitiones Concilii Chalcedon. Can. 6. Leo Grammatic. in Michaele Balbo pag. 459. & Balsamon ad Marci Patr. resp. 08. Προσμοναρίους etiam habuere Gentiles, si qua Menologio fides ad 17. Novemb. quæ quidem vox habetur etiam in Italia Sacra Ughelli tom. 8. pag. 421. 423. At qui *Paramonarius* dicitur Diacono Casinensi, *Mansionarius* nuncupatur Leoni Ost. lib. 3. cap. 26. Notum autem ex Gregorio M. lib. 3. Dial. cap. 24. & 25. *Mansionarios* & *Custodes* promiscue appellari, quibus scilicet custodiendæ Ecclesiæ incumbebat cura; unde *Excubitores* nuncupantur Mansionarii ab Aldrevaldo lib. 1. de Mirac. S. Benedicti. Ii enim non modo Ecclesiam, sed & Reliquias & Phylacteria servabant, ut colligitur ex eodem Leone Ost. lib. 6. cap. 34. unde *Martyrarii* dicti in Concilio Aurelian. II. Can. 13. apud Gregor. Tur. lib. 1. de Mirac. cap. 46. & lib. 4. Hist. cap. 11. *Custodes Martyrum*, apud Anastasium in S. Silvestro pag. 13. & in Synodo Rom. sub eodem Silvestro Can. 11. *Custodes super sepulchra Apostolorum*, apud eumdem Anastasium in S. Leone I. pag. 27. *Custodes Loculorum*, in vita S. Zozimi Episcopi Syracusani N. 6. ubi eosdem esse cum *Ostiariis* evidenter ostenditur. Sed & penes eos fuisse Ecclesiæ claves docet Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. cap. 53. habitabant quippe Mansionarii in domo Ecclesiæ contigua, a qua nomen dignitati isti mansit. Auctor Miracul. S. Mauri Abbat. cap. 10. *Clericus quidam nomine Manfredus, qui ob custodiam in contigua Basilicæ ipsius domuncula dormire erat solitus*: ubi *dormire* idem est quod κοιμᾶσθαι, id est, morari, habitare, ut monuimus. Inde *Primi Mansionarii* dignitas magna in Ecclesia Romana, qui *Custos Dominicalis Vestiarii* dicitur in Ordine Romano, & cæterorum Ecclesiæ vasorum: cum alii inferioris ordinis *Mansionarii*, *Janitores* dicerentur. Unde haud procul a vero aberraret ille, qui κειμήλιον, cui Sophianæ Ecclesiæ claves commissæ leguntur apud Silentiarium, Παραμονάριον interpretaretur.

Vestiarium. LXXXVII. Sed & non omnino improbanda videtur Wolphangi Musculi divinatio, qui Μιτατώριον, apud Theodorum Lectorem, *Mutatorium* vertit. Nam cum Μιτατώριον idem sit quod Diaconicum: rursum vero Diaconicum idem quod *Vestiarium*, Vestiarium denique idem quod ἀλλαξιμάριον apud Codinum de Off. cap. 1. locus scilicet, seu cubiculum, unde vestes mutandæ promuntur: nil vetat μιτατώριον, vocem, pro μυτατώριον, usurpasse Græcos existimare. Quippe apud Latinos ævi inferioris Scriptores *Mutatorium*, si non locum, unde promuntur vestes mutandæ, certe vestes ipsas quæ alternis mutantur, appellari constat: quæ quidem ἐξαμοιβὰ ἱμάτια dicuntur Homero Odyss. 2. *vicaria indumenta* Cassiano lib. 4. cap. 10. *mutandæ*, in Regula Magistri cap. 81. *mutatoria* aliis, uti monuimus in Notis ad Alexiadem: denique ἀλλαξίματα apud Auctorem de Offic. Eccl. CP. a Medonio editum, ἀλλαγαὶ apud Codinum: unde ἀλλάσσειν apud eumdem & Marcum Hieromon. de Dub. typ. cap. 43. Avitus Vienn. lib. 3. Poem.

Serim bis collis mutabat tegmina blattis.

Secretarium autem Ecclesiæ, *Vestiarium* appellari notius est, quam ut firmari necesse sit.

Salutatorium. LXXXVIII. A variis proinde officiis varias sortita est appellationes hæc exedra: nam & a salutationibus Ἀσπαστικὸς οἶκος etiam dicitur Theodoreto lib. 5. cap. 17. *Salutatorium* Gregorio Turon. lib. 2. Hist. cap. 21. lib. 6. cap. 11. lib. 7. cap. 27. Messiano Presbyt. de vita S. Cæsarii Arelat. pag. 252. Aimoino lib. 3. Hist. cap. 47. Auctori Hist. Miscellæ lib. 13. pag. 379. Edit. Canisii, & Orderico Vitali lib. 6. pag. 410. Est autem *Salutatorium*, apud Papiam, *locus in quo ad salutandum advenientes excipiebantur*: & in Glossario Ælfrici, *Salutatorium*, dicitur esse *Greting-hus*, id est, domus salutationis, uti definitur ab Ugutione. Sic porro appellatum volunt Diaconicum, quod in eo Episcopi Sacra facturi, antequam ad Bema, seu ad Altare, procederent, Fidelium salutationes exciperent, seu illorum se orationibus commendare, seu de negotiis, Ecclesiasticis præsertim, cum iis agere vellent. Id potissimum colligitur ex Gregorio M. lib. 4. Epist. 54 & 93. in quibus præcipitur Episcopis aut Archiepiscopis, *dimissis jam filiis Ecclesiæ, in Salutatorio ad sacra Missarum solemnia celebranda* cum pallio procedere: & Sulpitio Severo lib. 2. Dial. de vita S. Martini cap. 1. ubi disertis verbis dicantur *Presbyteri in Secretario sedere, vel salutationibus vacantes, vel audiendis negotiationibus occupati*: quo tunc tempore vetantur Diaconi in Secretario cum Presbyteris sedere in Concil. Arelat. II. uti supra observatum est. Certe Pontificem Sacra facturum, antequam ad Altare procederet, a Diaconis salutari observare est ex Ordine Romano: *Cum vero Ecclesiam introierit Pontifex, non ascendit continuo ad Altare, sed prius intrat in Secretarium: —— ubi cum intravit, sedet in sella sua, & Diaconi, salutato Pontifice, egrediuntur de Secretario*: tametsi hæc verba de salutatione accipi posse non diffiteor, quam exhibent Diaconi priusquam e Secretario excedant. Nec scio an etiam in Salutatorio salutarentur Episcopi a Presbyteris diœcesanis. In Concilio quippe Niceno Arab. cap. 55. præcipitur, *ut Chorepiscopus bis per annum congreget Presbyteros ad salutandum Episcopum, & tradendum se ei, & Communionem cum eo habendam, & prandeant cum eo, fiatque hoc primum in initio anni, secundo vero in Festo Resurrectionis D. N. Jesu Christi*. Incertum pariter an ad has salutationes Fidelium referri debeat Canon 10. Concilii Ticinensis sub Leone IV. PP. quo prohibentur Pœnitentes *vacare salutationibus*, ita ut iis interdictum fuerit Sacerdotes in Secretario salutare, quod Fidelibus licebat, vel certe domi salutatores admittere. Quemadmodum autem Episcopi in Secretariis Salutationibus vacabant, ita & Abbatissæ. Quippe in Regula S. Cæsarii cap. 36. & Reg. S. Donati cap. 57. hæc verba habentur: *Observandum est ne Abbatissa ad salutationes in Salutatorium sine digno honore suo, hoc est, sine duabus aut tribus Sororibus procedat*. & cap. 40. *Si Abbatissa, ut assolet, cum Salutatoribus occupata fuerit*. Et in Recapitulatione Regulæ S. Cæsarii cap. 8. & Regula S. Aureliani Episc. cap. 1. præcipitur, *ut quæcumque ad conversionem venerit, regula ei in Salutatorio legatur*. Denique in Concilio Matiscon. I. Can. 2. vetantur *viri intra Salutatorium aut Oratorium Monasterii Virginum intrare*, quibus contentanea habentur in Regula S. Aureliani cap. 14. quibus in locis *Salutatorium*, idem est quod *Secretarium & Diaconicum*. pag. 597.

Scevophylacium. LXXXIX. Jam vero cum in Ecclesiarum Secretariis ac Diaconicis asservarentur sacra Vasa, seu, uti vocant vulgo Scriptores, Ministeria, inde factum, ut quod aliis Diaconicum & Secretarium est, interdum & sæpe Σκευοφυλάκιον appelletur, quod extitisse ut plurimum in interiore Diaconici parte ostendit Passio SS. Patrum Sabaitarum: ὅπερ ἀποσπασάμενοι τε οἱ ἅγιοι πατέρες Διακονικὸν τυγχάνει· ἐσώτερον δὲ τὸ Διακονικοῦ Κειμηλιαρχεῖον, ἤτοι Σκευοφυλάκιον. Hinc ejusmodi Diaconica promiscue dicuntur *Secretaria*, ac *sacrorum Vasorum ærária*, in laudata Gregorii II. PP. Epistola: atque ita usurpari passim observare est. Cur vero in Diaconico reponerentur sacra Ecclesiæ Ministeria, ratio illa potissimum est, quod ea curæ Diaconorum ac sollicitudini incumberent. Isidorus lib. 2. de Eccl. Offic. cap. 9. *Custodes Sacrarii Levitæ sunt: ipsis enim jussum est custodire Tabernaculum, & omnia Vasa Templi*: quod etiam habetur apud Cyrillum Alexandr. lib. 3. de Adorat. Inde illis ea manu contingere, non autem Subdiaconis, licebat: & ut ait Concilium Laodicenum Can. 21. ὁ δεῖ ὑπηρέτας χώραν ἔχειν ἐν τῷ Διακονικῷ, καὶ ἅπτεσθαι δεσποτικῶν σκευῶν. Quæ quidem ita vertit Concilium Agathen- pag. 598.

ſe Can. 66. *Non oportet Inſacratos Miniſtros licentiam habere in Secretarium, quod Græci Diaconicum appellant, ingredi & contingere Vaſa Dominica*: ſive ea verba intelligenda ſint de majori Diaconico, ſive de minori, id eſt, Conchula Bematis ita nuncupata, ut ſupra monuimus. Verum quod ad Vaſorum ſacrorum curam primitus Diaconis collatam attinet, id poſtmodum immutatum: eorum enim illa in Æde Sophiana data eſt Magno Scevophylaci, de qua Dignitate Eccleſiaſtica paſſim viri docti egere, cui, ut par eſt credere, ſuberant Diaconi. Porro Scevophylacii Sophiani meminit Anonymus: *ἐστὶ δὲ ὁ τόπος τῶν οἰκημάτων αὐτῆς, ὃν ἔδωκεν εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, τὸ Σκευοφυλάκιον ὅλον, ὅπου τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Πέτρου*. Sed quo potiſſimum loco extiterit Diaconicum olim, ſeu in Æde Sophiana, ſeu in cæteris majoribus Eccleſiis, vel quæ Scevophylacii, Veſtiarii, Secretarii, & aliis nominibus donatur vulgo exedra Ædi ſacræ adjuncta, non adeo promptum eſt aſſequi. Allatius, uti ſupra diximus, Diaconicum rem prorſus diverſam a Secretario facit, contenditque eſſe Concham illam, quæ *ἀριστερῷ* Conchæ, Ædem ad ſiniſtram ineuntibus, adjungitur, ubi *σκευοφυλάκιον* & *θυσιαστικὴ τράπεζα* ſtatuitur, quemadmodum nuncupatur a Symeone Theſſal. Verum etſi in confeſſo ſit eam Conchulam Diaconicum appellatam fuiſſe, non ideo tamen ſequitur exedram, quam vulgo *Sacriſtiam* vocamus, Diaconici appellationem non habuiſſe: nam, uti ſupra obſervatum eſt, Conchula iſta Diaconicum appellata eſt, quod in ea allata ex majore Diaconico ſacra Vaſa, atque adeo veſtes Sacerdotales ad Liturgiam ſacram peragendam neceſſariæ reponerentur. Planum enim eſſe reor ex præallatis, Diaconicum exedram fuiſſe Ædi ſacræ adjunctam, proinde a Bemate ſecluſam & remotam, quod & indicat idem Symeon, dum ſcribit Epiſcopum conſecrandum a Diaconico ad Bema procedere per Templi dextram & Soleam, *διὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ σωλέως*, deducentibus eum Sacerdotibus, & Diacono præeunte: ubi per dextram *τοῦ ναοῦ*, ipſum *ναὸν*, ſeu Chorum intelligi obſervant viri docti. A Diaconico igitur, quod extra Ædem extitit, per Soleam tranſeundum fuit Sacerdoti ad Bema pergenti, (nec mirum, cum Bematis fores Soleæ obverſarentur) proinde per eam Ædis partem, quæ Bema a *Ναῷ* proprie ſumpto diſparabat. Atque hæc ſunt quæ de Æde Sophiana ſparſim apud Scriptores per temporis anguſtiam obſervare licuit.

ADDENDA
IN DESCRIPTIONE S. SOPHIÆ.

Pag. 202. *col.* 1. *post*, Joannis, *adde*, χρυσῷ ἀντίδας Theophanes Cerameus Hom. 55. *vitreos lapides fulvo auro supertectos*. Vita S. Laurentii Episc. Sipontini N. 11. *pag.* 102. *col.* 2. ψηφῖδι. *ibid.* ἔργοι. *pag.* 204. *col.* 1. αἰθέριαι. *pag.* 208. *col.* 2. αἰθέρας. *pag.* 214. *col.* 1. *post*, expressit. *adde*, Theophanes Cerameus Homil. 55. ubi de Æde S. Petri extructa in Palatio CP. a Basilio Macedone: πυκνοὶ δὲ λαμπτῆρες πρὸς ἑαυτοὺς, ὡς εἰπεῖν, ἁμιλλώμενοι, τοῖς ταῖς δαδουχίαις τῇ οἰκουμένῃ λυχνιαῖς, ἴσα ταῖς ἡμέραις τὰς νύκτας φωτίζοντες. *ibid.* ἀναβαίνοντα. *col.* 2. emendanda. *ibid.* Catech. *ibid. post*, xiii, *adde*, Vita S. Tillonis Monachi cap. 20. tom. 2. Actor. SS. Ord. S. Bened. *Cum super vulnus plenum vermibus Christi signum deprimeret, repente mortui sunt vermes*. Sed & *Signum Dei*, in vita Sancti Walerici cap. 21. & *Signum*, &c. *pag.* 215. *col.* 1. *post*. Epistola 6. *adde*, verum, ne quid dissimulem, nescio an non aliud voluerit hisce versibus Silentiarius, intellexeritque eas trabes, quæ in sacris Ædibus candelabris ac lucernis instructæ erant, cujusmodi belle describuntur a Leone Ost. lib. 3. cap. 31. *Trabem quoque nihilominus fusilem ex ære cum candelabris numer. 50. in quibus utique totidem cerei per festivitates præcipuas ponerentur, lampadibus subter in æreis uncis ex eadem trabe 36. dependentibus. Quæ videlicet æreæ trabes, æreis æque brachiis ac manibus sustentatæ, trabi ligneæ, quam pulcherrime sculpi, & auro colorumque fucis interim fecerat Desiderius exornari, commissa est*. Nam præterquam quod φάλαγγας vocant Græci pariter ac Latini fustes teretes, ibi etiam *ærea brachia* videntur esse, quod δίκρανον εἶδος vocat Silentiarius. Sed cum non omnino in promptu sit divinare ex illius versibus qualis fuerit istius πολυκανδήλου formæ, siquidem de candelabro locutus sit, oculatioribus eos accuratius examinandos relinquimus. *col.* 2. ἀμφίδους. *pag.* 218. col. 1. *post*, *Martyr*, *adde*, porro vitrearum fenestrarum, quæ vitro in tenues laminas fuso obductæ erant, meminisse Hieronymum pridem observarunt viri docti. Leo Ost. l. 3. c. 29. 32. *Fenestras* —— *plumbo simul ac vitro compactis tabulis ferroque connexis inclusit*. Harum usum serius ad Britannos transiisse tradit Beda lib. 1. de Wiremuthensi Monasterio, seu in Vita S. Benedicti Episcopi cap. 5. *pag.* 220. *col.* 2. *post*, Altare, *adde*, Gregorius Tur. lib. de Mirac. Mart. cap. 28. de S. Petri tumulo agens: *Sepultus est in Templo, quod vocabatur antiquitus Vaticanum, quatuor ordines columnarum valde mirabilium numero nonaginta sex habens. Habet etiam quatuor in Altari, præter illas quæ Ciborium sepulchri sustentant. Hoc enim sepulchrum sub Altari collocatum valde rarum habetur*. *pag.* 221. *col.* 1. *post*, insistebat, *adde*, ea porro erat Ciboriorum forma, ut quæ in imo latiora in acutum desinunt, Pomi figuram efficerent. Auctor Chronici Fontanell. cap. 13. describens Ciborium, quod Reliquias S. Georgii continebat: *Est formæ quadratæ, ex quatuor videlicet angulis ab imo adsurgens, & ita omne opus paulatim minuendo in latitudine, in summo angustum redditur, ut pyramidem in altitudine reddat, uniuscujusque Mali parvi conclusione solidetur*. *pag.* 202. *col.* 2. *dele*, cujus inventionem Proconnesi incolis tribuit Silentiarius vers. 91.

F I N I S.

RE

INDEX
IN JOANNIS CINNAMI
HISTORIARUM LIBROS VI.

A

B

H

I

K

L

M

N

O

P

R

S

T

V

X

Z

INDEX
RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM.
QUÆ IN NOTIS CONTINENTUR

Littera *a* columnam primam, *b* secundam denotat.

A

B

C

D

E

F

FINIS.

INDEX
GRÆCARUM VOCUM
QUÆ IN NOTIS EXPLICANTUR.

INDEX GRÆCARUM VOCUM.

F I N I S.

CORRIGENTE

D. GEORGIO PATUSSA

ATHENIENSI,

FLANGINIANI SEMINARII

MAGISTRO ET RECTORE.

sub Menna Act. 5. VII. Synod. Act. 7. Can. 5. & Petrus Diaconus Casinensis in Relat. de Corpore S. Benedicti N. 2. παραμοναρίας Definitiones Concilii Chalcedon. Can. 2. Leo Grammatic. in Michaele Balbo pag. 459. & Balsamon ad Marci Patr. resp. 28. Παραμονάριους etiam habuere Gentiles, si qua Menologio fides ad 17. Novemb. quæ quidem vox habetur etiam in Italia Sacra Ughelli tom. 8. pag. 421. 423. At qui *Paramonarius* dicitur Diacono Casinensi, *Mansionarius* nuncupatur Leoni Ost. lib. 3. cap. 26. Notum autem ex Gregorio M. lib. 3. Dial. cap. 24. & 25. *Mansionarios* & *Custodes* promiscue appellari, quibus scilicet custodiendæ Ecclesiæ incumbebat cura; unde *Excubitores* nuncupantur Mansionarii ab Aldrevaldo lib. 1. de Mirac. S. Benedicti. Ii enim non modo Ecclesiam, sed & Reliquias & Phylacteria servabant, ut colligitur ex eodem Leone Ost. lib. 2. cap. 34. unde *Martyrarii* dicti in Concilio Aurelian. II. Can. 13. apud Gregor. Tur. lib. 2. de Mirac. cap. 46. & lib. 4. Hist. cap. 11. *Custodes Martyrum*, apud Anastasium in S. Silvestro pag. 13. & in Synodo Rom. sub eodem Silvestro Can. 21. *Custodes super sepulchra Apostolorum*, apud eumdem Anastasium in S. Leone I. pag. 27. *Custodes Loculorum*, in vita S. Zozimi Episcopi Syracusani N. 6. ubi eosdem esse cum *Ostiariis* evidenter ostenditur. Sed & penes eos fuisse Ecclesiæ claves docet Petrus Diac. lib. 4. Chr. Casin. cap. 53. habitabant quippe Mansionarii in domo Ecclesiæ contigua, a qua nomen dignitati isti mansit. Auctor Miracul. S. Mauri Abbat. cap. 10. *Clericus quidam nomine Manfredus, qui ob custodiam in contigua Basilicæ ipsius domuncula dormire erat solitus*: ubi *dormire* idem est quod καθεύδειν, id est, morari, habitare, ut monuimus. Inde *Primi Mansionarii* dignitas magna in Ecclesia Romana, qui *Custos Dominicalis Vestiarii* dicitur in Ordine Romano, & cæterorum Ecclesiæ vasorum: cum alii inferioris ordinis *Mansionarii*, *Juniores* dicerentur. Unde haud procul a vero aberraret ille, qui κωνάριον, cui Sophianæ Ecclesiæ claves commissæ leguntur apud Silentiarium, Παραμονάριον interpretaretur.

Vestiarium. LXXXVII. Sed & non omnino improbanda videtur Wolphangi Musculi divinatio, qui Μητατώριον, apud Theodorum Lectorem, *Mutatorium* vertit. Nam cum Μητατώριον idem sit quod Diaconicum; rursum vero Diaconicum idem quod *Vestiarium*, Vestiarium denique idem quod ἀλλαξιμάριον apud Codinum de Off. cap. 2. locus scilicet, seu cubiculum, unde vestes mutandæ promuntur: nil vetat μιτατώριον, vocem, pro μητατώριον, usurpasse Græcos existimare. Quippe apud Latinos ævi inferioris Scriptores *Mutatorium*, si non locum, unde promuntur vestes mutandæ, certe vestes ipsas quæ alternis mutantur, appellari constat: quæ quidem ἐξημοιβὰ εἵματα dicuntur Homero Odyss. 2. *vicaria indumenta* Cassiano lib. 4. cap. 50. *mutandæ*, in Regula Magistri cap. 81. *mutatoria* aliis, uti monuimus in Notis ad Alexiadem: denique ἀλλάξιματα apud Auctorem de Offic. Eccl. CP. a Medonio editum, ἀλλαγαὶ apud Codinum: unde ἀλλάσσειν apud eumdem & Marcum Hieromon. de Dub. typ. cap. 43. Avitus Vienn. lib. 3. Poem.

Serica bis coctis mutabat tegmina blattis.

Secretarium autem Ecclesiæ, *Vestiarium* appellari notius est, quam ut firmari necesse sit.

Salutatorium. LXXXVIII. A variis proinde officiis varias sortita est appellationes hæc exedra: nam & a salutationibus Ἀσπαστικὸς οἶκος etiam dicitur Theodoreto lib. 5. cap. 17. *Salutatorium* Gregorio Turon. lib. 2. Hist. cap. 21. lib. 6. cap. 11. lib. 7. cap. 27. Messiano Presbyt. de vita S. Cæsarii Arelat. pag. 252. Aimoino lib. 3. Hist. cap. 47. Auctori Hist. Miscellæ lib. 13. pag. 379. Edit. Canisii, & Orderico Vitali lib. 2. pag. 412. Est autem *Salutatorium*, apud Papiam, *locus in quo ad salutandum advenientes excipiebantur*: & in Glossario Ælfrici, *Salutatorium*, dicitur esse *Greting-hus*, id est, domus salutationis, uti definitur ab Ugutione. Sic porro ap- pag. 597.
pellatam volunt Diaconicum, quod in eo Episcopi Sacra facturi, antequam ad Bema, seu ad Altare, procederent, Fidelium salutationes exciperent, seu illorum se orationibus commendare, seu de negotiis, Ecclesiasticis præsertim, cum iis agere vellent. Id potissimum colligitur ex Gregorio M. lib. 4. Epist. 54 & 93. in quibus præcipitur Episcopis aut Archiepiscopis, *dimissis jam filiis Ecclesiæ, a Salutatorio ad sacra Missarum solemnia celebranda* cum pallio procedere: & Sulpitio Severo lib. 2. Dial. de vita S. Martini cap. 1. ubi disertis verbis dicuntur *Presbyteri in Secretario sedere, vel salutationibus vacantes, vel audiendis negotiationibus occupati*: quo tunc tempore vetantur Diaconi in Secretario cum Presbyteris sedere in Concil. Arelat. II. uti supra observatum est. Certe Pontificem Sacra facturum, antequam ad Altare procederet, a Diaconis salutari observare est ex Ordine Romano: *Cum vero Ecclesiam introierit Pontifex, non ascendit continuo ad Altare, sed prius intrat in Secretarium: —— ubi cum intravit, sedet in sella sua, & Diaconi, salutato Pontifice, egrediuntur de Secretario*: tametsi hæc verba de salutatione accipi posse non diffiteor, quam exhibent Diaconi priusquam e Secretario excedant. Nec scio an etiam in Salutatorio salutarentur Episcopi a Presbyteris diœcesanis. In Concilio quippe Niceno Arab. cap. 55. præcipitur, *ut Chorepiscopus bis per annum congreget Presbyteros ad salutandum Episcopum, & tradendum se ei, & Communionem cum eo habendam, & prandeant cum eo, fiatque hoc primum in exitu anni, secundo vero in Festo Resurrectionis D. N. Jesu Christi.* Incertum pariter an ad has salutationes Fidelium referri debeat Canon 12. Concilii Ticinensis sub Leone IV. PP. quo prohibentur Pœnitentes *vacare salutationibus*, ita ut iis interdictum fuerit Sacerdotes in Secretario salutare, quod Fidelibus licebat, vel certe domi salutatores admittere. Quemadmodum autem Episcopi in Secretariis Salutationibus vacabant, ita & Abbatissæ. Quippe in Regula S. Cæsarii cap. 36. & Reg. S. Donati cap. 57. hæc verba habentur: *Observandum est ne Abbatissa ad salutationes in Salutatorium fiat digno honore suo, hoc est, sine duabus aut tribus Sororibus procedat.* & cap. 40. *Si Abbatissa, ut adsolet, cum Salutatoribus occupata fuerit.* Et in Recapitulatione Regulæ S. Cæsarii cap. 8. & Regula S. Aureliani Episc. cap. 1. præcipitur, *ut quæcumque ad conversionem venerit, regula ei in Salutatorio legatur.* Denique in Concilio Matiscon. I. Can. 2. vetantur *viri intra Salutatorium aut Oratorium Monasterii Virginum intrare*, quibus consentanea habentur in Regula S. Aureliani cap. 14. quibus in locis *Salutatorium*, idem est quod *Secretarium & Diaconicum*.

LXXXIX. Jam vero cum in Ecclesiarum Secre- Scevophylacium.
tariis ac Diaconicis asservarentur sacra Vasa, seu, uti vocant vulgo Scriptores, Ministeria, inde factum, ut quod aliis Diaconicum & Secretarium est, interdum & sæpe Σκευοφυλάκιον appelletur, quod extitisse ut plurimum in interiore Diaconici parte ostendit Passio SS. Patrum Sabaitarum: ἔσω ἀποτεμόμενοι τι ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ Διακονικὸν τετυχηκότι. ἐσωτέρω δὲ τοῦ Διακονικοῦ Κειμηλιαρχεῖον, ἤτοι Σκευοφυλάκιον. Hinc ejusmodi Diaconica promiscue dicuntur *Secretaria*, ac *sacrorum Vasorum æraria*, in laudata Gregorii II. PP. Epistola: atque ita usurpari passim observare est. Cur vero in Diaconico reponerentur sacra Ecclesiæ Ministeria, ratio illa potissimum est, quod ea curæ Diaconorum ac sollicitudini incumberent. Isidorus lib. 2. de Eccl. Offic. cap. 9. *Custodes Sacrarii Levitæ sunt: ipsis enim jussum est custodire Tabernaculum, & omnia Vasa Templi*; quod etiam habetur apud Cyrillum Alexandr. lib. 3. de Adorat. Inde illis ea manu contingere, non autem Subdiaconis, licebat: & ut ait Concilium Laodicenum Can. 21. ὁ δεῖ ἔχειν ὑπηρέτας χώραν ἐν τῷ Διακονικῷ, καὶ ἅπτεσθαι δεσποτικῶν σκευῶν. Quæ quidem ita vertit Concilium Agathen- pag. 598.

Edit. Paris. pag. 596.

ſe Can. 66. *Non oportet inſacratos Miniſtros licentiam habere in Secretarium, quod Græci Diaconicum appellant, ingredi & contingere Vaſa Dominica*: ſive ea verba intelligenda ſint de majori Diaconico, ſive de minori, id eſt, Conchula Bematis ita nuncupata, ut ſupra monuimus. Verum quod ad Vaſorum ſacrorum curam primitus Diaconis collatam attinet, id poſtmodum immutatum: eorum enim illa in Æde Sophiana data eſt Magno Scevophylaci, de qua Dignitate Eccleſiaſtica paſſim viri docti egere, cui, ut par eſt credere, ſuberant Diaconi. Porro Scevophylacii Sophiani meminit Anonymus: *ἐπὶ δὲ ὁ τόπος τῶν σκευῶν αὐτῆς, ὃν δέδωκεν εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, τὸ Σκευοφυλάκιον ὅλον, οὗ τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Πέτρου*. Sed quo potiſſimum loco extiterit Diaconicum olim, ſeu in Æde Sophiana, ſeu in cæteris majoribus Eccleſiis, vel quæ Scevophylacii, Veſtiarii, Secretarii, & aliis nominibus donatur vulgo exedra Ædi ſacræ adjuncta, non adeo promptum eſt aſſequi. Allatius, uti ſupra diximus, Diaconicum rem prorſus diverſam a Secretario facit, contenditque eſſe Concham illam, quæ *δευτερεῖον* Conchæ, Ædem ad ſiniſtram ineuntibus, adjungitur, ubi *σκευοφυλάκιον* & *ἡ μυστικὴ τράπεζα* ſtatuitur, quemadmodum nuncupatur a Symeone Theſſal. Verum etſi in confeſſo ſit eam Conchulam Diaconicum appellatam fuiſſe, non ideo tamen ſequitur exedram, quam vulgo *Sacriſtiam* vocamus, Diaconici appellationem non habuiſſe: nam, uti ſupra obſervatum eſt, Conchula iſta Diaconicum appellata eſt, quod in ea allata ex majore Diaconico ſacra Vaſa, atque adeo veſtes Sacerdotales ad Liturgiam ſacram peragendam neceſſariæ reponerentur. Planum enim eſſe reor ex prælatis, Diaconicum exedram fuiſſe Ædi ſacræ adjunctam, proinde a Bemate ſecluſam & remotam, quod & indicat idem Symeon, dum ſcribit Epiſcopum conſecrandum a Diaconico ad Bema procedere per Templi dexteram & Soleam, *διὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ σωλαίου*, deducentibus eum Sacerdotibus, & Diacono præeunte: ubi per dexteram *τοῦ ναοῦ*, ipſum *ναόν*, ſeu Chorum intelligi obſervant viri docti. A Diaconico igitur, quod extra Ædem extitit, per Soleam tranſeundum fuit Sacerdoti ad Bema pergenti, (nec mirum, cum Bematis fores Soleæ obverſarentur) proinde per eam Ædis partem, quæ Bema a *Naῷ* proprie ſumpto diſparabat. Atque hæc ſunt quæ de Æde Sophiana ſparſim apud Scriptores per temporis anguſtiam obſervare licuit.

ADDENDA
IN DESCRIPTIONE S. SOPHIÆ.

Pag. 202. *col.* 1. *post*, Joannis, *adde*, χρυσαῖς ψηφῖσι Theophanes Cerameus Hom. 55. *vitreos lapides fulvo auro supertectos*. Vita S. Laurentii Episc. Sipontini N. 11. *pag.* 202. *col.* 2. πλάκας. *ibid.* ὕψος. *pag.* 204. *col.* 1. αἰθέριοι. *pag.* 208. *col.* 2. αἴθουσα. *pag.* 214. *col.* 1. *post*, expressit. *adde*, Theophanes Cerameus Homil. 55. ubi de Æde S. Petri extructa in Palatio CP. a Basilio Macedone: πυκνοὶ δὲ λαμπτῆρες πρὸς ἑαυτοὺς, ὡς εἰπεῖν, ἁμιλλώμενοι, τὸν τοῦ δαδουχεῖν τῇ ἀκοιμήτῳ λυχνιαίᾳ, ἵνα ταῖς ἡμέραις τὰς νύκτας φωτίζοντες. *ibid.* ἐλαφρίζοντα. *col.* 2. emendanda. *ibid.* Catech. *ibid. post*, alii, *adde*, Vita S. Tillonis Monachi cap. 20. tom. 2. Actor. SS. Ord. S. Bened. *Cum super vulnus plenum vermibus Christi signum deprimeret, repente mortui sunt vermes*. Sed & *Signum Dei*, in vita Sancti Walerici cap. 21. & *Signum*, &c. *pag.* 215. *col.* 1. *post*. Epistola 6. *adde*, verum, ne quid dissimulem, nescio an non aliud voluerit hisce versibus Silentiarius, intellexeritque eas trabes, quæ in sacris Ædibus candelabris ac lucernis instructæ erant, cujusmodi belle describuntur a Leone Ost. lib. 3. cap. 31. *Trabem quoque nihilominus fusilem ex ære cum candelabris numer.* 50. *in quibus utique totidem cerei per festivitates præcipuas ponerentur, lampadibus subter in æreis uncis ex eadem trabe* 36. *dependentibus. Quæ videlicet ærea trabes, æreis æque brachiis ac manibus sustentatæ, trabi ligneæ, quam pulcherrime sculpi, & auro colorumque fucis interim fecerat Desiderius exornari, commissa est*. Nam præterquam quod φάλαγγας vocant Græci pariter ac Latini fustes teretes, ibi etiam *ærea brachia* videntur esse, quod δίχρυσα σάθματα vocat Silentiarius. Sed cum non omnino in promptu sit divinare ex illius versibus qualis fuerit istius πολυκανδήλα forma, siquidem de candelabro locutus sit, oculatioribus eos accuratius examinandos relinquimus. *col.* 2. ἀμφιγλύφοις. *pag.* 218. col. 1. *post*, *Martyr*, *adde*, porro vitrearum fenestrarum, quæ vitro in tenues laminas fuso obductæ erant, meminisse Hieronymum pridem observarunt viri docti. Leo Ost. l. 3. c. 29. 32. *Fenestras* —— *plumbo simul ac vitro compactis tabulis ferroque connexis inclusit*. Harum usum serius ad Britannos transiisse tradit Beda lib. 1. de Wiremuthensi Monasterio, seu in Vita S. Benedicti Episcopi cap. 5. *pag.* 220. *col.* 2. *post*, Altare, *adde*, Gregorius Tur. lib. de Mirac. Mart. cap. 28. de S. Petri tumulo agens: *Sepultus est in Templo, quod vocabatur antiquitus Vaticanum, quatuor ordines columnarum valde mirabilium numero nonaginta sex habens. Habet etiam quatuor in Altari, præter illas quæ Ciborium sepulchri sustentant. Hoc enim sepulchrum sub Altari collocatum valde rarum habetur*. *pag.* 221. *col.* 1. *post*, insistebat, *adde*, ea porro erat Ciboriorum forma, ut quæ in imo latiora in acutum desinunt, Pomi figuram efficerent. Auctor Chronici Fontanell. cap. 13. describens Ciborium, quod Reliquias S. Georgii continebat: *Est formæ quadratæ, ex quatuor videlicet angulis ab imo adsurgens, & ita omne opus paulatim minuendo in latitudine, in summo angustum redditur, ut pyramidem in altitudine reddat, uniuscujusque Mali parvi conclusione solidetur*. *pag.* 202. *col.* 2. *dele*, cujus inventionem Proconnesi incolis tribuit Silentiarius vers. 91.

FINIS.

R E

INDEX
IN JOANNIS CINNAMI
HISTORIARUM LIBROS VI.

A

B

H

I

K

L

M

INDEX
RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM,
QUÆ IN NOTIS CONTINENTUR

Littera *a* columnam primam, *b* secundam denotat.

INDEX NOTARUM.

FINIS.

INDEX
GRÆCARUM VOCUM
QUÆ IN NOTIS EXPLICANTUR.

INDEX GRÆCARUM VOCUM.

F I N I S.

CORRIGENTE

D. GEORGIO PATUSSA

ATHENIENSI,

FLANGINIANI SEMINARII

MAGISTRO ET RECTORE.